

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ
СЛУЖБИ УКРАЇНИ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

Співорганізатори

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БЕЗПЕКИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ІМЕНІ ГЕТЬМАНА ПЕТРА САГАЙДАЧНОГО**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ
ІМЕНІ ГЕРОЇВ КРУТ**

**ЦЕНТР ПІДГОТОВКИ ПРИКОРДОННОЇ ВАРТИ
РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА (м. КЕНТШИН)**

**СЕКТОР БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ НА ЗАХИСТІ
НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ТА ЗАВДАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

**III Міжнародна
науково-практична конференція
21 листопада 2024 року**

УДК 351.746.1:355/359(477)]355.58“364”(082)
С28

Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану : тези ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 21 листопада 2024 року). Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2025. 1804 с.

Видання містить тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції “Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану”, яка відбулась 21 листопада 2024 року в м. Хмельницький на базі Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

УДК 351.746.1:355/359(477)]355.58“364”(082)
© Видавництво НАДПСУ, 2025

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова оргкомітету – заступник ректора (проректор) з наукової роботи Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького доктор педагогічних наук, доцент полковник Сергій БІЛЯВЕЦЬ;

члени оргкомітету:

проректор з наукової роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності доктор технічних наук, професор полковник служби цивільного захисту Василь ПОВИЧ;

проректор Національної академії внутрішніх справ доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України полковник поліції Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ;

заступник начальника Національної академії Національної гвардії України з наукової роботи доктор технічних наук, професор полковник Руслан КАЙДАЛОВ;

проректорка з наукової роботи Національної академії Служби безпеки України докторка юридичних наук, професорка, заслужена працівниця науки і техніки України полковник Юліана НАЙДЬОН;

заступник начальника Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут з наукової роботи кандидат технічних наук, професор полковник Григорій РАДЗІВІЛОВ;

начальник кафедри стратегії національної безпеки та оборони інституту державного військового управління Національного університету оборони України кандидат військових наук, старший науковий співробітник полковник Павло ГРИЦАЙ;

начальник науково-організаційного відділу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного доктор філософії з озброєння та військової техніки підполковник Назар БАЛІЦЬКИЙ;

керівниця відділу методології та міжнародного співробітництва факультету організації дидактики Центру підготовки Прикордонної варті Республіки Польща (м. Кентшин) підполковник Беата КЛЕЩЕВСЬКА;

помічник ректора Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького з міжнародного та міжвузівського співробітництва – начальник групи міжнародного та міжвузівського співробітництва кандидат педагогічних наук, доцент полковник Андрій ЯНКОВЕЦЬ;

начальник режимно-секретного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького полковник Олександр КОВАЛЕНКО;

начальник видавництва Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького полковник Олег СВИДЕРСЬКИЙ;

начальник (декан) факультету професійної освіти та лідерства Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького доктор військових наук, професор полковник Юрій ІВАШКОВ;

начальник (декан) факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького кандидат психологічних наук, доцент полковник Олександр АДАМЧУК;

начальник (декан) факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького кандидат педагогічних наук полковник Анатолій МІРОШНІЧЕНКО;

начальник (декан) факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького кандидат педагогічних наук полковник Вадим СОБКО.

Голова програмного комітету – начальник відділу – головний науковий співробітник науково-організаційного від-

---

ділу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького кандидат педагогічних наук, доцент полковник Юрій ДЕМ'ЯНЮК;

члени програмного комітету:

професор кафедри прикордонної безпеки факультету професійної освіти та лідерства Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького доктор військових наук, професор полковник Олег ФАРІОН;

ад'юнкт відділення докторантури і ад'юнктури науково-організаційного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького підполковник Дмитро ТРЕТЯК;

професор кафедри логістики факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького кандидат педагогічних наук, доцент полковник Олег ПОНОМАРЕНКО;

доцентка кафедри загальнонаукових та інженерних дисциплін факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького кандидатка педагогічних наук, доцентка Вікторія ШЕВЧУК;

заступник начальника (заступник декана) з навчально-методичної роботи факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького доктор філософії з безпеки державного кордону полковник Олександр АНДРУШКО;

старша викладачка кафедри прикордонного контролю факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького докторка філософії з освітніх, педагогічних наук майор Тетяна ПАВЛЮК;

старша викладачка кафедри спеціальних дисциплін факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького докторка юридичних наук підполковник Олександра ГРИНЬКІВ;

доцент кафедри спеціальних дисциплін факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького кандидат юридичних наук, доцент полковник Сергій БАСАЛИК;

професор кафедри зв'язку та інформаційних систем факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького доктор технічних наук, професор полковник Роман РАЧОК;

старший викладач кафедри зв'язку та інформаційних систем факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького підполковник Роман ГОРОДИСЬКИЙ;

доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького доктор педагогічних наук, професор Олександр ТОРІЧНИЙ;

старша викладачка кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького докторка філософії з освітніх, педагогічних наук підполковник Юлія АДАМЧУК;

секретарка організаційного комітету – старша наукова співробітниця відділення наукової, науково-технічної ді-

---

яльності та інтелектуальної власності науково-організаційного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького кандидатка наук з державного управління Ілона ЯРМОЛИНСЬКА.

**Шановні учасники
Міжнародної науково-практичної конференції
“Сектор безпеки і оборони України на захисті
національних інтересів: актуальні проблеми
та завдання в умовах воєнного стану”!**

Ми раді вітати вас у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Насамперед висловлюємо щиру вдячність вищим військовим навчальним закладам, закладам вищої освіти зі специфічними умовами навчання в системі Міністерства внутрішніх справ України, які відгукнулися на запрошення та погодилися виступити співorganizаторами конференції. Okремо висловлюємо вдяч-

ність за участь у підготовці конференції Центру підготовки Прикордонної варті Республіки Польща (м. Кентшин).

Третій рік поспіль наша зустріч відбувається, на превеликий жаль, у режимі онлайн, що спричинено умовами воєнного стану. Російський агресор не полишає своїх намірів знищити Україну. Триває 1002-га доба повномасштабного російського вторгнення. Збройні Сили України спільно з підрозділами Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України та іншими військовими формуваннями завдають суттєвих втрат ворогу, наближаючи час Перемоги. Однак шлях до неї залишається нелегким і потребує дієвих кроків щодо забезпечення національної стійкості, посилення наших оборонних спроможностей, нарощування потенціалу в усіх сферах діяльності, зокрема і в науці.

Переконаний, що наші спільні зусилля сприятимуть зародженню нових наукових ідей, втіленню їх у діяльність сек-

тору безпеки і оборони України, спрямованої на досягнення Перемоги над російським загарбником і швидкого повоєнного відновлення України.

Запрошую всіх учасників до плідного, конструктивного діалогу під час конференції.

Бажаю всім Перемоги, мирного неба над головою, невичерпної творчої енергії та нових наукових здобутків на благо України!

Слава Україні!

*Ректор Національної академії
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
кандидат педагогічних наук, доцент
генерал-майор Олександр ЛУЦЬКИЙ*

Шановні колеги, учасники та гості конференції!

Вітаю вас з III Міжнародною науково-практичною конференцією! Тема і зміст конференції для сектору безпеки і оборони України є, як ніколи, актуальними, важливими в умовах правового режиму воєнного стану і відбиття агресії нашими Силами оборони. Без практики теорія позбавляється сутності, і саме сьогодні в секціях конференції ми матимемо змогу поповнити теоретичні надбання практичними здобутками та висновками.

Тисячу діб мужньої боротьби Українського народу за своє існування відзначила Україна 19 листопада. Непростий шлях світосприйняття і зміну стереотипів ми пройшли з вами. При цьому продемонстрували незламність духу нації, силу і міць української армії. Державну прикордонну службу України разом з іншими складовими Сил оборони активно залучено до відбиття агресії ворога. Ми хочемо поділитися надбаннями успішних дій на полі бою з агресором, низкою проблем, які виникають, і завданнями, які ще потрібно вирішити нам усім.

Сьогоднішня наукова дискусія – це черговий крок до пошуку відповідей на запитання, які турбують наукове середовище. Переконали, що конференція сприятиме виробленню перспектив розвитку науки в секторі безпеки і оборони України як в умовах воєнного стану, так і в повоєнний період, після нашої Перемоги забезпечить обмін набутим досвідом.

Шановні друзі, мені надзвичайно приємно, що науковий форум такого міжнародного рівня традиційно проводиться у стінах Національної академії Державної прикордонної служ-

би України імені Богдана Хмельницького. Дякую організаторам за захід. Бажаю усім учасникам конференції невичерпної енергії, наукових здобутків та конструктивного діалогу! Міцного здоров'я, мирного неба і найголовніше – якнайшвидшої Перемоги України!

Слава Україні!

*Перший заступник Голови Державної прикордонної служби України доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України
генерал-майор Володимир НІКІФОРЕНКО*

Шановні учасники та організатори конференції, шановні колеги та гості!

Дозвольте мені від Верховної Ради України привітати всіх вас на цьому знаковому заході, що об'єднує провідних науковців, військових експертів, представників сектору безпеки, викладачів, військовослужбовців і громадських діячів. У ці непрості часи, коли Україна відстоює свою незалежність, суверенітет та демократичні цінності, кожне слово, кожна думка та кожне дослідження, що присвячені зміцненню нашої системи

безпеки і оборони, мають важливе значення.

Цей науковий форум, який щорічно проводиться на базі Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, став майданчиком для обговорення ключових викликів, з якими наша держава стикається у найважчий період сучасної історії. В умовах воєнного стану вирішення актуальних проблем сектору безпеки і оборони України є питанням національного виживання та стійкості, тому важливість наукової дискусії та співпраці тут важко переоцінити.

Ця конференція є платформою для обміну досвідом, зосередження зусиль учених, експертів, військових і представників влади для вирішення критичних питань безпеки та оборони, зокрема розробки нових моделей безпілотних авіаційних систем, масового виробництва ракетно-артилерійського озброєння, систем розмінування та всебічного забезпечення особового складу сил сектору безпеки і оборони в умовах ведення бойових дій. Важливими є також фахові інноваційні рішення для ліквідації наслідків війни. Актуальною вимо-

гою сьогодні є трансформація військової освіти, яка набула особливої актуальності після надання Україні статусу країни-кандидата ЄС, а також незмінної підтримки з боку НАТО щодо посилення можливостей системи професійної підготовки військовослужбовців і модернізації її змісту.

Україна опинилася у центрі боротьби всього цивілізованого світу за свободу і незалежність, за демократичні цінності і вільне майбутнє. Ми стоїмо на передовій цієї битви, і саме тому наші рішення мають надзвичайно важливе значення не тільки для нашої держави, але й для глобальної стабільності. Ми вдячні всім, хто підтримує нас у цей складний час, усвідомлюючи, що єдність та співпраця – це наш найсильніший ресурс.

Сьогодні перед нами стоїть багато завдань: це і розвиток сучасних технологій у військовій сфері, і зміцнення координації між силовими структурами, і підготовка висококваліфікованих кадрів. В умовах постійної загрози ми повинні діяти швидко, упевнено й ефективно.

Надзвичайно важливим для формування найкращих підходів у протистоянні воєнним загрозам є також міжнародний досвід. Саме тому ця конференція є можливістю обмінятися цим безцінним надбанням. Ми готові не лише ділитися своїми досягненнями, а й вчитися у колег, переймаючи практики, що вже довели свою ефективність.

Спільно ми зможемо знайти оптимальні шляхи для посилення спроможності Сил безпеки і оборони, що дозволить Україні досягти довгоочікуваної Перемоги у війні. Упевнений, що ця конференція стане майданчиком для важливих рішень, обміну передовими ідеями та налагодження нового партнерства.

Хочу подякувати військовослужбовцям Збройних Сил України, прикордонникам, представникам військових формувань і правоохоронних органів, а також усім, хто попри широкомасштабну агресію нашого спільного ворога тримає фронт і створює умови для наукової діяльності в тилу.

Дякую всім, хто долучився до нашої спільної справи. Бажаю плідної роботи, цікавих дискусій та успіху у досягненні нашої спільної мети – зміцнення української оборони і безпеки. Переконалий, наші зусилля стануть кроком до Перемоги, миру та процвітання України!

Дякую за увагу!

Слава Україні!

*Народний депутат України, заступник голови
Комітету Верховної Ради України з питань
гуманітарної та інформаційної політики,
член колегії Державної прикордонної служби України,
полковник запасу Державної прикордонної служби
України Павло СУШКО*

Шановні організатори та учасники конференції!

Разом з усіма представниками депутатського корпусу вітаю вас на цій важливій події, яка має на меті обговорення актуальних проблем і завдань сектору безпеки та оборони України в умовах воєнного стану.

Сьогодні наша країна перебуває у складному періоді свого історичного розвитку, коли війна змушує нас переосмислювати підходи до національної безпеки, злагодженості дій, стійкості та мобільності нашої держави.

Від початку повномасштабного вторгнення ми бачимо приклади неймовірної мужності та героїзму наших захисників і захисниць, які кожного дня виборюють на передовій нашу свободу. Тому сьогодні ключові завдання держави та відомчої науки полягають у тому, щоб надавати їм усіх необхідних засобів для ефективного захисту України, забезпечити вдосконалення системи підготовки особового складу й ефективне управління ресурсами в оборонному секторі.

На цій конференції, що організована Національною академією Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, розглядатимуться різноманітні проблеми: від технічного забезпечення і тактики застосування підрозділів до психологічної підготовки військовослужбовців і зміцнення їхнього морального стану. Не менш важливими є аналіз ризиків і викликів, з якими стикається наша країна у сфері оборони та безпеки, пошук механізмів забезпечення стійкості до нових гібридних загроз і кібератак, що є невід'ємною частиною сучасної війни.

Щоб успішно протистояти цим викликам, ми потребуємо консолідації зусиль між силовими структурами, бізнесом, на-

уковими установами та громадським сектором. Разом ми зможемо розробити ефективні рішення та напрацювати стратегії, які допоможуть захищати Україну і її національні інтереси. Роль науковців у цьому процесі є визначальною, оскільки саме завдяки дослідженням і системному аналізу ми можемо передбачати сценарії війни та готуватися до них.

Сьогоднішня конференція є не просто майданчиком для обміну думками, а й стимулом до реальних змін у сфері безпеки, до зміцнення державного кордону та високотехнологічного переозброєння Сил оборони. Тому ми покладаємо великі сподівання на ваші пропозиції, наукові ідеї та розробки, які будуть ураховані у державній політиці. Упевнений, що ця співпраця стане важливим кроком на шляху до Перемоги та стабільного майбутнього нашої держави.

Дякую всім, хто присвячує свої знання та зусилля захисту України. Бажаю плідної роботи, нових ідей та конструктивних дискусій!

Слава Україні!

*Народний депутат України доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України
Микола СТЕФАНЧУК*

Шановні учасники, гості та організатори конференції!

Від Міністерства внутрішніх справ України я маю честь вітати вас на Міжнародній науково-практичній конференції, яка є важливим елементом наших спільних зусиль щодо зміцнення національної безпеки та обороноздатності держави в умовах правового режиму воєнного стану.

Доводиться констатувати, що ми живемо в часи, коли питання безпеки стало не лише пріоритетом, а й умовою існування нашої державності.

Україна сьогодні є передовою у боротьбі за незалежність, територіальну цілісність та демократичні цінності. Ця боротьба потребує нових знань, сучасних рішень і, найголовніше, консолідації зусиль.

Конференція, яку ми відкриваємо сьогодні, має на меті об'єднати науковий, практичний та стратегічний потенціал для вирішення актуальних проблем у секторі безпеки та оборони. Міністерство внутрішніх справ як один із ключових компонентів сектору безпеки щодня стикається з реальними викликами війни. Наші співробітники працюють на передовій, забезпечують порядок у тилу, допомагають населенню та координують зусилля з іншими структурами. Ми розуміємо, що кожне рішення, кожна дія мають бути виваженими, оперативними й ефективними.

Сьогоднішній захід є унікальною можливістю обговорити нові підходи до підготовки кадрів, адаптації міжнародного досвіду, упровадження інноваційних технологій і посилення міжвідомчої взаємодії. Нам необхідно враховувати зміни у характері загроз, їх гібридність і непередбачуваність.

Особливого значення ми надаємо формуванню професійної компетентності наших службовців. Це стосується не лише оперативних питань, а й готовності до роботи у складних, кризових умовах. Сьогодні знання – це наша зброя, а наукова співпраця – наш стратегічний ресурс.

Міжнародний вимір конференції також надзвичайно важливий. Україна не самотня у своїй боротьбі. Наші міжнародні партнери підтримують нас, і ця підтримка є критично важливою. Взаємний обмін досвідом, методиками та технологіями допомагає нам посилити наші спроможності й стійкість.

Міністерство внутрішніх справ активно співпрацює з іншими відомствами, закладами освіти та науковими установами, сприяючи формуванню комплексного підходу до вирішення викликів, які постають перед сектором безпеки. Сподіваюся, що сьогоднішня конференція стане черговим кроком у розвитку цієї співпраці. Завдання, які стоять перед сектором безпеки та оборони, складні, але ми впевнені, що спільна праця, об'єднання знань і ресурсів допоможуть нам досягти поставлених цілей.

Я бажаю всім учасникам конференції плідної роботи, цікавих дискусій і натхнення для нових рішень. Разом ми формуємо міцний фундамент для безпеки нашої держави і майбутніх поколінь.

Нехай кожне обговорення, кожна ідея, що буде висловлена тут, стануть кроком до нашої спільної мети – Перемоги, миру та процвітання України.

Бажаю успіху кожному з вас!

Слава Україні!

*Директор Департаменту освіти, науки та спорту
Міністерства внутрішніх справ України кандидат
юридичних наук, доцент Олександр ТАРАСЕНКО*

Dear participants!

Thank you for organizing this meeting and very important event in the difficult circumstances in your country.

I am really pleased and honored together with Martin Danisvsky to represent at this meeting the European border and Coast guard agency FRONTEX. My name is Marta Zarezka and I'm an officer for Easter partnership countries. I'm also the major of Polish border guard. And I would like to say that the main topic of my PhD thesis was border management between Polish and Ukraine. So Ukraine is always in the middle of my professional academic and also private life as I spent almost nine years in Ukraine before the war broke up, and I really hope to come back very soon.

We are aware that currently you are not only focused on assuring and providing the efficient border management and border traffic. We know that now your main task is to physically defend your state, your state border and the territorial integrity of your country. This situation is unprecedented and extremely challenging, so we all the most admire your efforts and your heroic sacrifice, at maintaining not only the border security, but also peace, freedom and democracy, not only for Ukraine, but also for the entire region. At this difficult times, the FRONTEX agency tries to remain your friend and your supporter. We are at your disposal. First of all, in the area of integrated border management. For us, it's very important that you have the up to date in strategy and uh we are sure that the next document will be as always, up to the E-standards and together with the action

plan. The only wish we have that you had a chance to implement the border strategy in a peaceful circumstances.

We are also in the beginning of the process of concluding status agreement between the European commission and the government of Ukraine. This is the future plan. On the basis of this document from tax agency could deploy our standing COR officers at the Ukrainian territory with full executive powers.

We hope that very soon this plan will come into effect. On behalf of frontless agency, I would like to express our appreciation to all Ukrainian agencies present at this meeting for your enormous work and engagement. In the time of crisis, in the time of war, you are every single day proving that you are the most reliable partners, ready to hold your responsibilities in all circumstances.

I would like to assure that FRONTEX agency is also in a lot of effort and resources to offer as much support as possible.

Marta ZARECKA, Liaison Officer for Eastern Partnership Countries, Department for International and European Cooperation, European Border and Coast Guard Agency (FRONTEX)

Шановні учасники конференції!

Маю честь від імені вченої ради, особового складу Національного університету оборони України та від себе особисто привітати колектив Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького та учасників III Міжнародної науково-практичної конференції з початком роботи і побажати всім учасникам творчої та плідної праці!

Представники Національного університету оборони України є постійними учасниками зазначеного наукового заходу і завжди готові долучитися до вироблення рекомендацій щодо механізмів об'єднання зусиль суб'єктів міжнародної та національної безпеки у формуванні безпекового середовища та протидії воєнним загрозам.

Більше 10 років Україна протистоїть російській загарбницькій армії, з яких вже третій рік триває відсіч повномасштабній збройній агресії.

Сили оборони не тільки стримують орду російських військ, а й проводять наступальні та контрнаступальні операції, завдаючи противнику втрат.

І все це завдяки чітко організованій взаємодії всіх складових сектору безпеки і оборони України та підтримці наших партнерів.

16 жовтня цього року Президент України – Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України Володимир Зеленський представив План Перемоги, метою якого є “відвоювання для України права на життя. Вибити для України саме справедливість. Завершити цю війну надійним і чесним миром для всіх нас”.

Для наближення нашої Перемоги в Міністерстві оборони України завершено перший етап роботи з розроблення моделі системи інтегрованої оборони.

Для надійного захисту суверенітету і територіальної цілісності держави зазначену модель інтегрованої оборони спрямовано:

на підвищення ефективності взаємодії складових сектору безпеки і оборони України;

забезпечення між ними чіткого розподілу відповідальності та повноважень;

оптимальне використання наявних ресурсів та спроможностей;

забезпечення скоординованих дій з ключовими центральними органами виконавчої влади та міжнародними партнерами.

Наукові і науково-педагогічні працівники нашого університету постійно долучаються до питань наближення Перемоги, виконують бойові завдання в органах військового управління та військових частинах, упродовжують отриманий досвід під час підготовки персоналу в стінах університету.

Отже, і сьогоднішній науковий захід – це пошук шляхів підвищення ефективності функціонування сектору безпеки і оборони України для Перемоги над підступним ворогом та захисту національних інтересів нашої Батьківщини, успішна реалізація якого неможлива без підкріплення авторитетної думки досвідчених фахівців та тісної і дружньої співпраці із західними партнерами.

Я вдячний західним партнерам, які долучилися до обговорення й ефективного вирішення проблем функціонування сектору безпеки і оборони України в умовах збройної агресії росії проти України.

Упевнений, що наш захід буде результативним та стане запорукою подальших успіхів на шляху розбудови ефектив-

ного сектору безпеки і оборони України, а конференція пройде в атмосфері конструктивного професійного спілкування.

Бажаю всім учасникам конференції натхнення та плідної роботи.

Слава Україні!

*Начальник Національного університету оборони
України доктор військових наук
генерал-полковник Михайло КОВАЛЬ*

Шановні колеги!

Науково-практична конференція “Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану” посідає місце вже традиційного військово-наукового формату міжнародного рівня.

І цього року від колективу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного щиро вітаю учасників і гостей заходу.

Міжнародна науково-практична конференція, яка щорічно проводиться Національною академією Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, – унікальний і потужний майданчик, який дозволяє фахівцям у царині безпеки збагатитись надбаннями колег, поділитись безцінним бойовим і професійним досвідом, опрацювати рекомендації з об’єднання зусиль складових сектору безпеки і оборони України у забезпеченні національної безпеки.

Цьогорічне зібрання відбувається у надскладний для нашої держави час, коли всі зусилля влади, суспільства та сектору безпеки і оборони спрямовані на захист незалежності, територіальної цілісності та суверенітету України. Наші захисники і захисниці надзвичайно стійко, професійно та віддано протистоять агресії підступного російського ворога, їхній подвиг та мужність – безцінні. Щоденно вони завдають ворогу значних втрат, але це не зупиняє його.

Життєво необхідним для держави стає вимога генерації ефективних, нестандартних рішень, які допоможуть найефективніше вибити російські війська, покласти край росій-

ському геноциду на нашій землі, відновити український суверенітет у міжнародно визнаних кордонах.

У війнах сучасності стратегічну перевагу здобувають ті, хто в питаннях технологій і методик їх застосування на крок попереду. Цього неможливо досягти без науки. Саме тому військова наука та її результати є надзвичайно цінними у підвищенні боєздатності і спроможностей нашого війська.

Перед науковим форумом, присвяченим функціонуванню сектору безпеки і оборони в умовах воєнного стану, постають важливі дослідницькі завдання, пов'язані із вивченням та узагальненням актуального набутого під час відсічі збройній агресії досвіду, а найголовніше – вироблення ефективних механізмів зупинення та знищення ворога.

Дякую керівництву, вченій раді, колективу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за вагомий внесок у розвиток воєнної науки і розбудову сектору безпеки та оборони.

Щиро бажаю всім учасникам конференції міцного здоров'я, творчого натхнення, продуктивного наукового пошуку, плідної праці на благо України та запрошую до конструктивної співпраці!

Слава Україні!

*Начальник Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
генерал-лейтенант Павло ТКАЧУК*

Шановні колеги!

Від колективу Національної академії Служби безпеки України вітаю учасників III Міжнародної науково-практичної конференції “Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану”.

Утретє, від часу введення в державі правового режиму воєнного стану, ми збираємося для того, щоб фахово обговорити проблеми, з якими стикається сектор безпеки і оборони. У непростий для України період така стабільність зібрань має надзвичайну важливість.

Одне з найголовніших для нас завдань – бути практично орієнтованими. Відомчі заклади освіти стоять пліч-о-пліч із практиками, виконуючи насамперед своє покликання – готують професіоналів і патріотично налаштованих громадян України. Лише згуртувавшись, ми маємо змогу приймати нові, більш амбітні рішення, що втіляться у конкретні результати.

Національна академія Служби безпеки України співпрацює з інституціями сектору безпеки і оборони в різних сферах. Розроблені в нашому академічному колі сертифікатні програми затребувані у фахівців Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Служби зовнішньої розвідки України та інших. Мова йде про такі програми: “Підготовка зовнішніх пілотів БпАК I класу”, “Переговорна діяльність в екстремальних умовах”, “Захист об’єктів критичної інфраструктури”, “Санкції – інструмент безпекової політики держави”, “Цифровий детектив”, що реалізується

спільно зі спеціалістами Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, тощо. На офіційному сайті Національної академії розміщена інформація про засновану міжвідомчу освітню платформу “Взаємодія заради Перемоги” з переліком цих та інших програм. Ми плануємо розробити їх близько 50 для представників сектору безпеки і оборони.

Спільними зусиллями працюємо над створенням репозитарію наукових робіт, що містять інформацію з обмеженим доступом, зважаючи на те, що питання забезпечення академічної доброчесності у системі військової освіти є однією з вимог Північноатлантичного Альянсу. Створення такого репозитарію дозволить забезпечити чистоту вітчизняної науки та підтримати інститут репутації відомчих досліджень. Його формування на базі нашого закладу обумовлено тим, що Служба безпеки України є спеціально уповноваженим державним органом у сфері забезпечення охорони державної таємниці. За підтримки профільного департаменту, інституцій сектору безпеки і оборони це завдання стає реальним для нас.

Спільна діяльність полягає також у виконанні державних програм і стратегій, проведенні наукових форумів, підготовці здобувачів на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти, насамперед за спеціальністю 251. Національна академія має наукові фахові видання, у яких можуть публікуватися результати наукових досліджень і дисертаційних робіт, що містять інформацію з обмеженим доступом, – Збірник наукових праць та Науковий вісник Національної академії Служби безпеки України. Запрошую учасників заходу до публікацій.

Наприкінці хочу висловити подяку Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького та її керівництву за запрошення до участі в заході та за довге і плідне партнерство.

Сподіваюся, наша конференція стане підґрунтям для розбудови спроможностей сектору безпеки і оборони, посилення безпеки та прискорить нашу Перемогу.

Дякую всім, хто надає нам можливість проводити захід у цей непростий період. Бажаю учасникам плідної дискусії, нових знань та комунікацій!

Слава Україні!

*Ректор Національної академії Служби безпеки
України доктор юридичних наук,
професор полковник Андрій ЧЕРНЯК*

**Dear Mr. General, dear Conference organizers
and participants**

Please accept my highest appreciation for the great idea and subject of the Conference, as well as my deepest respect for organizing the event while there is a war in Ukraine and you are fighting for Your MOTHERLAND.

Let me also express, on behalf of myself and the entire community of the Border Guard Training Center in Kętrzyn, words of support for the entire Ukrainian nation.

The cooperation of our school with the Academy has a long-standing tradition. In every project and common event, we value cooperation for its direct contribution to the development of the education of Border Guard officers.

Any activities that have a direct impact on the development and strengthening of professional competences and bring scientific benefits will always be met with our enthusiasm and commitment.

That's how it is now. The Conference topic itself promises priceless scientific achievements. The issues, theses and, above all, the proposed solutions, unfortunately resulting from the tragic experiences of Ukraine, but – based on the geopolitical situation – they also create opportunities and encourage to analyses, reflections and recommendations that go far beyond the borders of one country.

I am convinced that the Conference will bring fruitful results, encouraging discussion, which will result in scientific publications and will directly contribute to a broad discussion of entities responsible for border security in shaping the secu-

rity environment and counteracting military and cross-border threats.

Finally, allow me to express to all the Border Guards of the Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine my best wishes, which are related to the words of the Rector, Major General Oleksandr LUTSKYI, which he addressed us during his visit in Kętrzyn: I believe that you will be able to put on your parade uniforms again as soon as possible.

*Adam PACUK, Commandant of the Border Guard
Training Center of the Republic of Poland (Kętrzyn),
Colonel*

Distinguished Guests, Esteemed Colleagues, Ladies and Gentlemen!

It is both an honour and a privilege to tell a welcoming speech at this Conference where practitioners, experts and leaders in the field of security and defence will raise the issues related to the guarding of national border and interests.

National border is not just a physical barrier, it is a symbol of the sovereignty and identity of a country. The borders of the countries are not only lines on the map, but also places where different cultures, traditions and values meet. However, they are subject to constant changes and challenges.

The theme of today's conference – protection of the national interests by security and defence sector of Ukraine – could not be more timely, when Ukraine continues its defence against the external aggressor.

Modernization, reforms and adaption to the challenges caused by the war, hybrid warfare, cyber threats, and international diplomacy are all critical factors that require attention, expertise and collaboration.

Ukrainian resilience in the face of aggression has not only shaped the course of history, but has also influenced the global security.

In order to protect the lives and safety of people it is essential to improve cooperation between countries, to share information and resources that can help identify and prevent various threats. It is important to strengthen the border guarding structures, to improve technological capabilities and facilitate joint operations, to invest in technology and innovation that can

help improve border security. Advanced surveillance systems, drones, biometric identification technologies and data analysis tools can significantly increase our ability to respond to threats.

It is also important to think about a sustainable approach to border security. This means investing not only in physical barriers and technology, but also in people. Training, access to resources and support for border guards are essential to enable them to carry out their duties effectively and professionally. People are our greatest asset and we must not forget that they need not only training, but also support and resources to be able to cope with the challenges they face on a daily basis.

We must work together to ensure that our borders are secure, but at the same time we do not violate the human rights and values that are the foundation of our society. We are responsible not only for our country, but also to the whole of Europe and the world.

Therefore, I invite each of you to take an active role in this process. We can build a safer and more inclusive Europe if we work together, share ideas and solutions and support each other. We need to be determined and creative, because this is the only way we can ensure that Europe is safe.

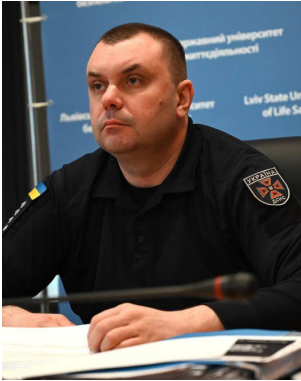
I would like to express my gratitude to the rector of Bohdan Khmelnytskyi National academy of State Border Guard Service of Ukraine for organizing this conference and I wish the thought-provoking discussions and insights and I'm confident that the security and defence of a nation are deeply interconnected with the protection of its values, its people and its future and together we can contribute to Ukraine's success in safeguarding its national interests.

Once more I wish the satisfaction of participation in the conference and of course health and success in service and work.

Mariks PETRUSHINS, Director of the College of the State Border Guard of the Republic of Latvia, Colonel

Шановні учасники конференції!

Ми зібралися у непростий для нашої країни час, коли ми вкотре відстоюємо свою незалежність, право на спокійне життя у колі миролюбних країн. В умовах цієї кровопролитної війни багато що змінилося у нашій державі, у наших установах, навчальних закладах, ролинах і нас самих. Змінилися наші потреби, завдання і можливості й, безумовно, значно посилилися вимоги до нашої роботи. Зараз необхідні відповідальність і свідомість громадян, державних службовців та високих чинів.

Не менш важлива й тісна співпраця з усіма силовими структурами. Без цієї співпраці – активної, фахової – наша робота не буде результативною. Значно посилилися міграційні процеси у нашій державі, що стало потужним викликом як для української держави, так і для світової спільноти.

Від колективу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності висловлюю вам сердечну подяку за вашу достойну працю, за те, що ваші гарячі серця і холодні голови вболівають за безпеку нашої держави, за те, що ви усіляко докладаєте зусиль, щоб ми жили під безпечним небом, без загроз ходили вулицями, з надією і впевненістю дивилися у майбутнє.

Слава Україні!

Проректор з наукової роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності доктор технічних наук, професор полковник служби цивільного захисту Василь ПОПОВИЧ

Шановні учасники конференції!

Я приєднуюсь до численних привітань учасникам, передаю вітання від ректора і колективу Національної академії внутрішніх справ. Знаково, що цей захід вже втретє проходить в умовах повномасштабного вторгнення і спротиву російському ворогові. Цього року дата проведення збігається з відзначенням Дня Гідності і Свободи.

Я хочу наголосити на тому, що нещодавно Президент України озвучив нову парадигму безпеки. Забезпечення безпеки на державному рівні – це завдання, актуальне як для поліцейських, так і для прикордонників, рятувальників та інших фахівців сектору безпеки і оборони. Серйозні завдання ставлять і науковцям, які повинні надавати адекватні часу рекомендації та пропозиції щодо реалізації Концепції безпекового середовища. Тому обрана тематика конференції, як ніколи, актуальна.

Я хочу висловити вдячність своїм колегам, науково-педагогічним працівникам і науковцям Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Взаємодія наших колективів щороку змінюється і нині активно розвивається за різними напрямками. Сьогодні паралельно на нашій базі відбувається Міжвідомчий науково-практичний круглий стіл до 60-річчя кафедри криміналістики та судової медицини, яка також активно співпрацює з профільними кафедрами вашого закладу.

Ще один напрям взаємодії – це розроблення технічних інновацій у безпековій сфері. Сьогодні цьому питанню буде присвячено доповідь нашого спікера.

Шановні колеги, зважаючи на наші потенційні можливості, я підтверджую готовність до активної співпраці в науковій та освітній сферах. Бажаю учасникам конференції активного діалогу, обміну думками, цікавої дискусії.

Мирного неба і наближення нашої Перемоги! Разом ми сильні! Слава Україні!

*Проректор Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч
науки і техніки України полковник поліції
Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ*

Шановні колеги!

Від командування НА НГУ щиро вітаю колектив Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького із початком роботи Міжнародної науково-практичної конференції “Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану”. Уже стало доброю традицією, що Національна академія Національної гвардії України разом із вашим вищим військовим навчальним закладом бере активну участь не тільки в обговоренні питань забезпечення якості вищої освіти та підготовки висококваліфікованих офіцерських кадрів для потреб Сил оборони та Сил безпеки, а й організації та проведенні спільних наукових форумів. Проведення сьогоднішнього свята науки не є виключенням.

Президент України у запропонованому ним плані стійкості, що містить у собі 10 пунктів, у пункті 6 “Безпека” особливу увагу приділяє саме посиленню державного кордону. Тому обговорення актуальних проблем і завдань для всіх складових сектору безпеки та оборони України, які стоять на захисті її національних інтересів у стінах Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, є актуальним, важливим і символічним.

Традиційно цей науковий форум має статус міжнародного за рахунок участі у ньому наших закордонних колег, яким цікавий наш досвід залучення усіх складових сектору безпеки та оборони України при відсічі збройній агресії російської федерації. Ця конференція є унікальною платформою для обміну досвідом, презентації результатів наукових досліджень

36

та обговорення актуальних проблем та шляхів їх вирішення в умовах функціонування усіх складових сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану.

Тож хотів би подякувати організаторам конференції за можливість участі в науковому форумі. Упевнений, що доповіді та дискусії, які відбудуться протягом конференції, будуть цікавими, інформативними та сприятимуть розв'язанню актуальних проблем щодо відновлення територіальної цілісності держави та найшвидшої нашої Перемоги.

Слава Україні!

*Заступник начальника Національної академії
Національної гвардії України з наукової роботи
доктор технічних наук, професор
полковник Руслан КАЙДАЛОВ*

Шановні колеги, учасники конференції!

Шановні організатори III Міжнародної науково-практичної конференції “Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану” дозвольте від Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, наукової спільноти та від себе особисто висловити щирі слова підтримки та вітання у зв’язку з проведенням цього важливого заходу.

Сьогодні ми живемо в епоху, коли виклики, з якими стикається наша держава, вимагають від кожного з нас, від кожної установи не лише глибокого осмислення, але й консолідованих дій. Унікальна місія сектору безпеки та оборони в ці буремні часи полягає у збереженні суверенітету та безпеки України, а також у захисті її громадян, що є безумовним пріоритетом для кожного з нас.

Підписаний меморандум про співпрацю між нашими університетами є важливим кроком на шляху до об’єднання зусиль науковців, освітян, практиків і молодого покоління. Ми переконані, що взаємодія між нашими установами сприятиме зміцненню наукового фундаменту державної безпеки, створенню інноваційних підходів до вирішення актуальних завдань, а також розвитку професійних компетенцій майбутніх спеціалістів у цій важливій сфері.

Охоплення конференції є яскравим підтвердженням того, як науковий дискурс може бути флюгером реальних змін, а її тематика надзвичайно актуальна та має стратегічне значення для нашої країни.

Висловлюю вдячність організаторам заходу за їхню плідну працю та високий рівень організації, а також кожному учаснику за готовність долучитися до конструктивного діалогу. Перекоаний, що результати цієї конференції знайдуть своє практичне втілення у посиленні обороноздатності та безпеки України.

Нехай дух партнерства і наукової співпраці, який панує між нашими вищими навчальними закладами, надихає нас на нові відкриття та зміцнює нашу спільну мету – побудову сильної, незалежної та безпечної України!

*Заступник начальника Військового інституту
телекомунікацій та інформатизації
імені Героїв Крут кандидат технічних наук,
професор полковник Григорій РАДЗІВІЛОВ*

СЕКЦІЯ 1. ЗАСТОСУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ІДЕЯ СТРАТЕГІЧНОЇ АВТОНОМІЇ ТА НАРОЩУВАННЯ ОБОРОННИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ірина АЛЕКСЄЄНКО

Прагнення до оборонної самодостатності сприяє активному введенню в дискурс ЄС ідей “стратегічної автономії” та “стратегічного суверенітету”, ініціатором яких виступив Президент Франції Е. Макрон, і завдяки активності Парижа ці поняття ввійшли в риторичу інтеграційного об’єднання. Ці категорії, які є ключовими у глобальній безпековій стратегії, було прийнято й адаптовано Європейським парламентом, вони регулярно звучать у виступах європейських парламентаріїв, періодично згадуються у промовах голови Європейської комісії, їх також відображено в секторальних документах ЄС.

Стратегічну автономію розуміють як здатність вільно приймати рішення та діяти в дедалі більше взаємопов’язаному світі, а суверенітет – як здатність автономно та самостійно обирати партнерів для співпраці в різних сферах зовнішньої політики. Він не зводиться до ізоляціонізму та протекціонізму, а характеризує бажаний для ЄС стан упевненості у власних ресурсах та їхній достатності для протистояння будь-яким викликам ззовні.

Е. Макрон виходив із прямої залежності автономії та суверенітету від нарощування оборонних можливостей ЄС і його стійкості як політичного актора. Зі свого боку євробюрократи інтерпретували суверенність ЄС через формування норм і стандартів для широкого кола учасників взаємодії з ним, тим самим вони зберігали інерційну прив'язаність концепції нормативної сили як унікального важеля впливу на міжнародні процеси. Тому до Стратегічного порядку денного ЄС на 2019–2024 рр. ввійшли положення про необхідність досягнення стратегічного суверенітету у промисловій і цифровій сферах, і захисту усталеного способу життя через взаємодію з НАТО. В опублікованих у жовтні 2020 р. висновках Європейської ради ключовою метою ЄС проголошувалося досягнення стратегічної автономії при збереженні відкритої економіки. Змістовний фокус поняття дещо зміщувався у бік невійськової компоненти.

До 2023 року наповнення концепту істотно змінилося: терміни “стратегічна автономія” і “суверенітет”, які раніше належали до воєнно-політичної сфери, набули ширшого тлумачення і почали застосовуватися до економічного та технологічного секторів.

2021 року Е. Макрон зазначав, що європейський суверенітет дасть змогу побудувати сильну економіку і перетворити ЄС на економічно незалежну державу. 2022 року Ш. Мішель акцентував, що стратегічної автономії не може бути без цифрового суверенітету, що досягнення стратегічної автономії ЄС розглядається як елемент підтримання акторності, яка дозволить об'єднанню стати самодостатньою європейською державою і не залежати від допомоги великих держав. Того ж року було здійснено загальну оцінку викликів ЄС у воєнно-політичній сфері, на основі чого розроблено “Стратегічний компас для розвитку системи безпеки та оборони ЄС” – програму посилення цих компонентів до 2030 року, спрямовану на удосконалення діяльності СПБО.

Цей документ пов'язували з пошуком ЄС свого шляху як “третьої сили” в мінливому міжнародному політичному просторі. Очікувалося, що документ доповнять важливі складові у сфері спільної оборони і безпеки, зокрема обмін інформацією, консультації, пошук консенсусу, узгодженість діалогу, компроміс. Він також був покликаний розкрити зміст стратегічної автономії ЄС у сфері оборони і безпеки, зокрема як автономії від трансатлантичних інститутів.

Ухвалення Стратегічного компасу відбулося у прискореному порядку на тлі агресивного вторгнення росії в Україну. Документ вийшов доволі амбітним у частині технічного удосконалення оборонного потенціалу, але з погляду ідентичності радше “атлантистським”. Амбіції щодо перетворення ЄС на самостійний центр жорсткої сили було відсунуто на другий план, як мінімум, до завершення великомасштабного збройного конфлікту в Європі. Атлантизм документа виявляється в тому, що весь перелік дій, які ЄС планує вжити для зміцнення своєї обороноздатності, спрямовано на зміцнення зв'язків усередині НАТО і трансатлантичної єдності, а не на досягнення самодостатності СПБО. Потенційні зовнішньої загрози, зокрема з боку росії, було використано як об'єднувальний чинник. Він мотивував до більш активного нарощування силового потенціалу, але разом з тим уповільнював його автономізацію. Отже, ідеї щодо побудови стратегічної автономії / стратегічного суверенітету, європейської оборони, європейської армії посіли чільне місце у програмних документах ЄС.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВІЙСЬКОВОЇ КОСМІЧНОЇ ТЕХНІКИ

Артем АНДРЮЩЕНКО
Олександр ОЛЕКСЕНКО
Геннадій ХУДОВ
Олександр МАЛИШЕВ

Процеси мілітаризації космосу та вимоги, продиктовані сучасними технологічними війнами, загострюють питання розвитку суверенних військовокосмічних спроможностей нашої держави. У цьому контексті є важливим осмислення базових понять у зазначеній сфері.

Ще від початків космічної ери в наукових та інших джерелах використовувалися терміни на кшталт “військовий супутник”, “супутник-шпигун”, “розвідувальний космічний апарат” тощо. Однак ці терміни не завжди вживалися точно й послідовно.

Існує позиція, відповідно до якої розмежування військової та цивільної техніки лежить передусім в технічній площині, оскільки певні технології можуть застосовуватись лише у військовій сфері і, відповідно, певні технічні характеристики (наприклад, у випадку супутників дистанційного зондування Землі, той чи інший рівень оптичного розрізнення) може мати виключно військова техніка. Такий підхід має очевидні вади. Військові космічні апарати здебільшого виконують ті самі функції, що й цивільні (супутниковий моніторинг, зв’язок, навігація тощо). Зі свого боку, військове призначення певних космічних технологій не може бути константою, оскільки в сучасному світі передові оборонні розробки в космічній сфері швидко стають надбанням комерційного сектору і, навпаки, такі цивільні розробки, як, наприклад, система супутникового зв’язку “Starlink”, згодом набувають першорядного значення саме на війні.

Незважаючи на очевидні приклади недоцільності розмежування військової та цивільної техніки за первісним технологічним призначенням відповідних космічних приладів та систем, чинний Закон України “Про космічну діяльність” керується саме таким принципом, вирізняючи космічну техніку цивільного, військового (вживається також варіант “оборонного”) та подвійного призначення.

Виходячи з тексту Закону, практичний сенс такого розмежування полягає в особливих повноваженнях Міністерства оборони України щодо розроблення концептуальних основ державної космічної політики та Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України в частині, пов’язаній зі створенням і використанням космічної техніки військового призначення, формуванням та організацією виконання замовлень на відповідні розробки, а також сертифікацією їхніх результатів.

Закон не містить чіткого визначення, що саме відрізняє космічну техніку військового призначення, але вживання терміна “призначення” вказує на технічні особливості, а не на відомчу належність чи спосіб використання.

Проект Закону України “Про державне регулювання дистанційного зондування Землі з космосу”, підготовлений Міністерством з питань стратегічних галузей промисловості України, визначає військові системи дистанційного зондування Землі (далі – ДЗЗ) як такі, що діють в інтересах національної безпеки та оборони держави.

Наразі від поняття космічної техніки подвійного призначення намагаються відмовитися. Як у вже цитованому вище документі, так і в одному з опублікованих на сайті Верховної Ради України законопроекті (реєстр. № 5017) щодо внесення змін до Закону України “Про космічну діяльність”, пропонується вживати термін “космічна техніка подвійного використання”. Попри правильний хід думок розробників, половинчастість пропонованих змін призведе до ще більшої

плутанини, оскільки у разі розмежування космічної техніки цивільного та військового призначення, а також подвійного використання, загалом порушується вимога єдності критерію класифікації, не кажучи вже про те, що будь-яка космічна техніка може використовуватись як у військових, так і в інших цілях.

На думку авторів, військовою має вважатися та космічна техніка, яка юридично закріплена за оборонним відомством певної держави. В інших випадках збройні сили не можуть прямо нею оперувати.

У вітчизняних реаліях крапку в цьому питанні могло би поставити затвердження Кабінетом Міністрів України передбачених законом Правил реєстрації космічних апаратів в Україні, що вже давно назріло, але несправедливо відтерміновується.

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ

Олександр БАБЕНКО

Віроніка КАЛАЧОВА

Віктор КОСЕНКО

Якість виконання завдань забезпечення інформаційної та кібербезпеки значною мірою залежить від системи підтримки прийняття рішень. Удосконалення системи підтримки прийняття рішень пропонується проводити з використанням методів системного аналізу та синтезу.

Системність підходу до удосконалення системи підтримки прийняття рішень полягає в такому:

облік кожного з завдань забезпечення інформаційної та кібербезпеки, без вирішення яких реалізація цілей виявиться неповною;

виявлення та взаємопов'язання стосовно цих завдань системи функцій, прав і відповідальності по вертикалі управління – від командира (начальника) до конкретних виконавців;

аналіз та організація зв'язків і відносин по горизонталі управління, тобто координація діяльності різних ланок та органів управління під час виконання завдань;

забезпечення поєднання вертикалі та горизонталі управління, маючи на увазі знаходження оптимального для даних умов співвідношення централізації та децентралізації в управлінні;

виявлення та реалізація можливості вдосконалення системи підтримки прийняття рішень;

формування автоматизованої системи підтримки прийняття рішень з урахуванням завдань забезпечення інформаційної та кібербезпеки.

Оптимізація систем підтримки прийняття рішень містить велику кількість завдань, які визначають напрями аналізу та синтезу систем підтримки прийняття рішень.

Можна виділити три основні взаємопов'язані напрями аналізу та синтезу:

- синтез систем підтримки прийняття рішень;
- організаційне вдосконалення;
- автоматизація процесів підтримки прийняття рішень.

Для синтезу безпосередньо систем підтримки прийняття рішень доцільно застосовувати підхід, що ґрунтується на аналізі дерева завдань.

Сукупність завдань, що послідовно подрібнюються відповідно до знижувального рівня підсистем, формує дерево завдань, що дозволяє проводити аналіз підсистем системи підтримки прийняття рішень.

Отже, алгоритм оптимізації синтезу систем підтримки прийняття рішень, що діють за умов невизначеності, є таким:

- аналіз системи підтримки прийняття рішень, побудова її концептуальної моделі; вибір критерію оцінки її спроможності;

- на основі побудованої моделі синтезу системи підтримки прийняття рішень планування організації її розвитку;

- створення моніторингу її поточного стану;

- оцінка якості використовуваних та запланованих до введення в експлуатацію автоматизованих систем підтримки прийняття рішень;

- аналіз можливостей застосування нових інформаційних технологій у системі підтримки прийняття рішень;

- розробка методології застосування таких технологій відповідно до конкретних умов функціонування системи підтримки прийняття рішень.

ЗМІСТ ТА СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

**Леся БАЛАГУР
Надійка ЖУРАВЕЛЬ**

Фундаментальні соціальні інститути суспільства у кризові періоди мають можливість розробляти концепції, парадигми чи стратегії розвитку, трансформації або перетворень. Державна прикордонна служба України (ДПСУ) є прикладом таких інститутів, ефективне функціонування якого впливає на розвиток суспільства в цілому. Тому прикордонне відомство України створило Стратегію розвитку до 2025 року, одним із компонентів якої є модернізація її кадрового потенціалу. Зазначена Стратегія проблему професійного розвитку особового складу висунула на перший план, оскільки визначила його як передумову реформування відомства.

Реформування в Україні відбувається за умов глибоких глобалізаційних процесів, інтеграції у світовий простір. Державна прикордонна служба України як інститут суспільства є складовою системи національної безпеки, чинником підвищення якості людського капіталу, продукування нових ідей, запорукою динамічного та ефективного розвитку суспільства.

Україна декларує європейський курс розвитку, що вимагає врахування сучасних змін та вимог до безпекової галузі, щоб забезпечити конкурентоспроможність з-поміж країн Європи. З цією метою українському суспільству необхідно позбутись невідповідності структури підготовки майбутніх фахівців потребам сучасного світу, низької якості освіти, корупційних явищ, відірваності наукових досліджень від реального стану функціонування суспільних сфер.

Професійний розвиток особового складу ДПСУ заснований на освітніх процесах, ключовою метою яких є розвиток

інтелектуального, особистісного та професійного потенціалу персоналу. Особливу увагу сконцентровано на процесі оволодіння відповідними компетенціями, а не на отриманні формального результату. У зв'язку із цим, основними завданнями професійного розвитку особового складу прикордонної служби є:

- підвищення кваліфікації;
- сприяння самостійному розвитку особового складу;
- формування критичного відношення до точності виконання сформульованих завдань;
- формування комунікативних здібностей;
- оволодіння сучасними соціальними та інформаційними технологіями тощо.

Ураховуючи подане вище, вважаємо, що професійний розвиток особового складу ДПСУ полягає в усвідомленні: потреби безперервної освіти; зростанні рівня вимог до персоналу; необхідності активної продуктивної професійної діяльності.

РОЗПОДІЛ СУБ'ЄКТІВ КООРДИНАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДСТАВІ ЇХ ФУНКЦІЙ У ПУНКТАХ ПРОПУСКУ ДЛЯ РІЗНИХ ВИДІВ СПОЛУЧЕННЯ

Артем БАРАНОВ

Одним з основних факторів забезпечення ефективної протидії транскордонній злочинності на державному кордоні в пунктах пропуску (ППр) є координація та взаємодія державних органів і служб, які здійснюють різні види контролю під час оформлення осіб, транспортних засобів і вантажів.

Сутність координації полягає в об'єднанні зусиль суб'єктів інтегрованого управління кордонами у боротьбі з транскордонною злочинністю, насамперед організованою, забезпеченні належного рівня прикордонної безпеки на шляхах міжнародних сполучень. Правовими підставами координації діяльності правоохоронних, контрольних органів і служб, органів виконавчої влади є норми внутрішньодержавних нормативно-правових документів.

На підставі аналізу нормативних документів, які регулюють питання координаційної діяльності та взаємодії в ППр на ділянці відповідальності органів охорони державного кордону (ООДК), необхідно визначити та систематизувати суб'єкти координації, їх основні функції та особливості цієї діяльності у різних видах ППр з метою розробки пропозицій ООДК щодо координації діяльності взаємодійних структур.

Важливо врахувати, що основними цілями координації є забезпечення ритмічності функціонування ППр, виконання вимог законодавства з прикордонних питань, уникнення дублювання контрольних процедур і врегулювання порядку дій під час виникнення нестандартних (конфліктних, кризових) ситуацій у ППр.

Основними суб'єктами координації, відповідно до законодавства України з прикордонних питань, є структурні підрозділи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. На основі аналізу діяльності відповідних структур, з метою узагальнення функцій і розробки пропозицій щодо координації суб'єктів, проведемо їх групування:

Перша група: структурні підрозділи організацій і відомств, що здійснюють контрольні функції щодо осіб, транспортних засобів і вантажів закордонного прямування в ППР.

При цьому суб'єктами координації є: митні органи; служби ветеринарного та фітосанітарного контролю; служба екологічного та санітарно-епідеміологічного контролю; служба контролю за переміщенням культурних цінностей; служба авіаційної безпеки (ППР для повітряного сполучення); служба безпеки порту (ППР для морського (річкового, поромного) сполучення).

Друга група: правоохоронні органи, підрозділи Збройних Сил України, організації, які займаються охороною громадського порядку і підтриманням режиму в ППР.

При цьому суб'єктами координації визначаємо: структурні підрозділи Служби безпеки України; Міністерства внутрішніх справ України; Сили протиповітряної оборони Міністерства оборони України; воєнізовані відомчі та міжвідомчі підрозділи охорони ППР; вочманську службу.

Третя група: керівники місцевих органів самоврядування, державних органів, підприємств, установ чи організацій, на земельній ділянці якого знаходиться ППР.

Суб'єктами координації є: начальники морських (річкових) портів; начальники аеропортів (аеродромів); начальники залізничних станцій; керівники місцевих органів самоврядування.

Четверта група: керівники, підприємств, установ чи організацій, які організують міжнародні транспортні перевезення через державний кордон у ППР.

Формування груп координаційної діяльності дозволить визначити основні напрямки, на яких рекомендується зосередити основні зусилля ООДК з метою упорядкування функціональних обов'язків органів і служб під час здійснення пропуску осіб, транспортних засобів і вантажів у ППР через державний кордон.

ANALYSIS THE POSSIBILITIES OF USING UNMANNED AERIAL VEHICLES TO ENSURING STATE BORDER SECURITY

Mykola BARKHUDARYAN

Oleh KARPENKO

Ihor PETROV

In the modern world, many countries are intensively developing and using unmanned aerial vehicles (UAV) for a wide variety of purposes, with a variety of aerodynamic designs and with a variety the tactical and technical characteristics. Technological advances in recent years and the general trend towards micro-miniaturization of electronic equipment have led to an increase in their reliability, an increase in their load-bearing capacity and the improvement of many functions, and, consequently, to an increase in their capabilities and an expansion the range of tasks performed with their help.

The evolution of UAVs for border protection traces back to the early 2000s, and today they have become a very common and indispensable tool for ensuring the security of state borders in many countries. First of all, UAVs have changed the border and customs service due to their remarkable ability to quickly fly around and survey fairly large areas of border and border area.

Programmed to specific flight paths or equipped with autonomous navigation systems, systematically flying their routes without constant manual control, they provide a comprehensive aerial view and help detect suspicious activity, hidden routes and identify potential smuggling routes for drugs and other illicit goods in real time. Obstacle avoidance and high-resolution camera features allow them to adapt their flight to different landscapes and weather conditions.

Unlike traditional border security tools such as manned aircraft and ground vehicles, UAVs enable rapid deployment, which

is essential when monitoring remote and complex areas, and ensure that potential threats are quickly detected and responded to in a timely manner. Their maneuverability allows them to dynamically track suspicious vehicles or people, providing ground units with real-time intelligence for rapid response.

UAVs equipped with thermal imaging cameras can detect heat signatures in near-total darkness, making it easier to identify and apprehend suspects, especially in low-light conditions. And facial recognition capabilities add an extra layer of security, allowing the identification of individuals who have previously crossed borders illegally or have been linked to terrorism. Integration with AI algorithms enhances surveillance capabilities, enabling rapid threat detection and informed decision making. These capabilities are instrumental in tracking the movements of criminals, including smugglers and human traffickers attempting to cross border illegally.

UAVs not only reduce the financial burden on law enforcement agencies, but also minimize the risks to human life when they perform potentially dangerous missions. Their constant presence in the air serves as a deterrent to criminals planning to illegally cross the border.

UAVs with high-definition cameras surpass human capabilities, capturing detailed images that are critical to assessing border infrastructure. Enhanced with advanced algorithms, they detect subtle signs of wear or damage, helping to ensure border security.

Using lasers, UAVs measure distances, identify physical vulnerabilities and provide insight into the surrounding environment, providing strategic reinforcement of border defenses. Thus, the very presence of UAVs serves in many cases as a preventive measure, preventing illegal activity.

With the further development of technologies, the methods and directions of using UAVs in the field of ensuring state border security will also be constantly developed and improved.

SITUATION AWARENESS WITH THE USE OF UNMANNED AVIATION COMPLEXES

**Viktoriia BATSENKO
Petro PIONTKIVSKYI**

One of the urgent tasks of crews unmanned aircraft complexes (UAC) at the moment is to ensure the situational awareness of various levels commanders. The problematic issues are that, first of all, not all UAC teams and calculations equally understand the content of situational awareness and the order of its organization; secondly, there is often a lack of material and technical means for effective implementation of the task.

By the situational awareness of the commander, we will understand his ability to reliably, accurately and constantly collect information about enemy or own (friendly, neighboring) troops and the situation in the area of execution of the task, when and where it is necessary, for the purpose of analyzing and forecasting the development of events. A commander's situational awareness is a fundamental element of the information superiority necessary to dominate the battlefield.

It should also be noted that the situational awareness of commanders is ensured not only by using UAC calculations, but also by using the entire complex of forces and means subordinate to the commander (reconnaissance forces, radars, radio-electronic intelligence, radio-technical intelligence, air defense, video surveillance systems, operational on-duty control points, space remote monitoring systems, logistics forces and missile and artillery weapons, medical forces, support forces, etc.).

We will analyze the provision (improvement) of commanders' situational awareness implemented using UAC crews.

The following approaches and recommendations for the implementation of situational awareness were developed

during the special tasks of the organization of the application of UAC:

1. A standardized operational procedure for the actions of the commander (operator) of the UAC was developed with a description of the features of the crew's work when performing the task of situational awareness.

2. In order to increase efficiency, it is provided for the transfer of the UAC crews to the direct subordination of the commander for whom they provide situational awareness.

3. Technically, the crew of UAC, designed to perform the task of situational awareness of a commander of a certain level, is provided by various special means. Necessarily, the UAC calculation is designed to perform the task of situational awareness, a commander of any level must have a main and backup means of surveillance (in case of technical breakdowns of the main UAC, loss of an aircraft, changes in the situation, etc.), a sufficient number of additional batteries (or the possibility of quick recharging), as well as equipment for day and night surveillance.

4. At the command centre, multimedia means of round-the-clock display of the situation using real-time video broadcasts from UAC are allocated. Multimedia tools should be provided: works with an interactive electronic map; display of video broadcasts from UAC crews; display of video from stationary cameras of surveillance systems; display of means of fire damage and priority targets; display of the air situation.

5. Specialized software services and the Internet are used to broadcast video (and sometimes sound) from UAC crew in real time (and save this data).

6. The commander's interaction with UAC crews designed to perform the task of situational awareness in real time for the rapid transmission of control commands has been implemented.

Thus, in the conditions of the situation created at the time of the execution of special tasks in the direction of the organiza-

tion of the use of UAC, it is possible to implement an effective system of situational awareness of commanders of various levels, from the commander of an operational-strategic group of troops to a platoon commander, and this, in turn, will provide support for decision-making by commanders and effective performance of the remaining combat tasks.

МЕТОДИКА ВИБОРУ БЕЗПЛОТНИХ АВІАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ АРТИЛЕРІЙСЬКОЇ РОЗВІДКИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Володимир БАШТОВИЙ

У складі артилерійських підрозділів ДПСУ перебувають відділення управління і артилерійської розвідки, на які покладаються завдання щодо аеро-, артилерійської розвідки, збору інформації, корегування вогню артилерії у різних видах бою. На їх оснащенні перебуває понад 1 500 моделей безпілотних літальних апаратів (далі – БпЛА) серійного й індивідуального виробництва різних типів.

Одним із чинників ефективності виконання завдань артилерійської розвідки є тактико-технічні характеристики БпАК, що використовуються. Аналіз наявних апаратів у підрозділах артилерійської розвідки свідчить про відсутність єдиного підходу до вибору раціонального комплексу повітряної розвідки (далі – КПр) з БпЛА для виконання завдань, що покладені на ці підрозділи.

Традиційний вибір БпЛК опирається на параметри, які враховують вплив чинників на аеродинаміку, міцність конструкції, точність керування та експлуатаційну ефективність. Інтуїтивно-емпіричний підхід спирається на рівень знань та досвіду споживачів безпілотних систем і допомагає серед множини аналогів технічних рішень обрати раціональні варіанти.

Крім цього, необхідно визначитися з основними вимогами до зразка: призначення комплексу; перелік розв'язуваних завдань; необхідна ефективність вирішення завдань; основні технічні параметри; допустимі терміни комплектування та прийняття на озброєння; вартість; країна-виробник.

Основним призначенням системної методології повинно бути обґрунтування сукупності вимог до БпЛА на основі

дослідницького формування та оптимізації за комплексним критерієм “ефективність – вартість – ризику”.

Алгоритм вибору раціонального КПП з БпЛА полягає в такому: зовнішній опис комплексу; порівняння представлених комплексів; вибір комплексів, що задовольняють задані вихідні дані; порівняння комплексів за критерієм ефективності (поєднуючи математичні й евристичні методи).

Пропонується така методика раціонального вибору КПП з БпЛА для підрозділів артилерійської розвідки, що містить кілька послідовних етапів:

1. Ухвалення рішення про включення до підрозділу артилерійської розвідки КПП і підготовку пропозицій щодо вибору БпЛА в його складі.

2. Визначення функціонального призначення БпЛА (розвідувальні, спостережні (для коригування вогню).

3. Вибір рівня функціональної самостійності БпЛА, ступінь їхньої залежності від керівних команд оператора: “командний”; “за запитом”; “консультативний”; “підтримка”; “пряма підтримка”; “автомат”.

4. Установлення необхідного виду корисного навантаження (розвідувальної апаратури): відеокамери, тепловізора, інфрачервоної фотокамери, лазерного цілевказівника, суміщення навантаження тощо.

5. Завдання необхідної глибини розвідки БпЛА: з урахуванням максимальної дальності стрільби та віддалення об’єктів (цілей), від лінії бойового зіткнення. Визначення необхідного типу апаратури.

6. Визначення необхідної висоти польоту і температурного режиму.

7. Установлення кратності застосування БпЛА.

8. Визначення необхідної тривалості польоту.

9. Вибір необхідного способу старту і посадки.

10. Вибір країни-виробника.

11. Формування ряду КПР з БпЛА шляхом логічного порівняння показників якості конкретного комплексу із заданими вихідними даними.

12. Вибір КПР за оптимальною вартістю.

13. Визначення КПР, що має характеристики, які відповідають заданим вихідним даним і найкращі результуючі показники якості.

14. Прийняття рішення на закупівлю (постачання) КПР з БпЛА.

Запропонований методичний підхід дасть змогу не лише зробити раціональний (оптимальний) вибір необхідного КПР з БпЛА з безлічі наявних, з урахуванням особливостей конкретного підрозділу артилерійської розвідки, а й під час складання технічних завдань на розроблення нових.

АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЇ, ЯКА ЦИРКУЛЮЄ У СИСТЕМІ ЗБИРАННЯ (ДОБУВАННЯ) ТА ОБРОБЛЕННЯ ДАНИХ ОБСТАНОВКИ ШТАБОМ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ

Володимир БАШТОВИЙ
Олександр КРУПСЬКИЙ

При надзвичайно динамічній та складній обстановці, яка на сьогодні відслідковується на державному кордоні, в умовах правового режиму військового стану, на думку авторів, можливо стверджувати про неможливість ефективного здійснення управління прикордонними підрозділами без своєчасного і повного інформаційного забезпечення керівництва прикордонного загону достовірними даними для своєчасного прийняття (уточнення) рішень. Практичні дії щодо прийняття рішення керівництвом у разі зміни оперативної обстановки свідчать про те, що дві третини часу витрачається на проведення заходів, пов'язаних з уточненням інформації, яка була отримана.

Упущенням в управлінській діяльності залишається не своєчасність подання та недостовірність окремих даних про зміни в оперативній обстановці. Знання обстановки штабом прикордонного загону досягається шляхом своєчасного добування, збору, передачі, аналізу, обробки, представлення, відображення і зберігання інформації про свої сили та засоби, потенційних правопорушників в умовах, які складаються на ділянці прикордонного загону. Для успішного виконання завдань охорони державного кордону, штаби прикордонних загонів постійно здійснюють обробку великого потоку інформації з метою подальшого прогнозування можливого розвитку (зміни) обстановки, моделювання майбутніх дій, обґрунтування рішень і планування дій. Якість управлінських рішень буде залежати від повноти, своєчасності та достовірності от-

риманої інформації, а також від ступеня підготовленості особового складу штабу прикордонного загону.

Досвід прикордонних відомств європейських держав з питань організації повсякденної перевірки обстановки та подальшого оперативного реагування на її зміни свідчить, що без упровадження передових інформаційних технологій важко створити ефективну систему збирання та оброблення інформаційних потоків.

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що від ефективності функціонування чинної системи безперервного збирання, оброблення та аналізування даних обстановки повною мірою залежить ефективність управління штабом прикордонного загону підпорядкованими підрозділами, що суттєво вплине на кінцевий результат оперативно-службової діяльності прикордонних загонів за всіма напрямками.

ЗАСТОСУВАННЯ MESH-МЕРЕЖ У СИСТЕМАХ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЮ АВІАЦІЄЮ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ

**Олег БІЛОУС
Юрій ХАЖАНЕЦЬ**

Забезпечення надійного зв'язку між авіаційними підрозділами в умовах бойових дій є однією з ключових вимог сучасного військового управління. Сучасна система зв'язку, радіотехнічного забезпечення та автоматизації управління ПС ЗСУ має значні вразливості до радіоелектронного придушення та фізичних ушкоджень, що робить необхідним пошук альтернативних рішень. Децентралізовані mesh-мережі, завдяки своїй гнучкості та стійкості до перешкод, все частіше впроваджуються у військових системах зв'язку. Метою дослідження є аналіз застосування mesh-мереж для управління авіацією в ПС ЗСУ на основі досвіду збройних сил інших держав.

Основна перевага mesh-мереж полягає у їхній здатності самостійно перебудовувати маршрути передачі інформації, якщо окремі вузли виходять з ладу. Це робить такі мережі надзвичайно стійкими до фізичних ушкоджень та спроб радіоелектронного придушення, що особливо актуально для бойових умов. Завдяки децентралізації кожен вузол виконує як функції користувача, так і ретранслятора, що забезпечує високу надійність і живучість мережі. У багатьох арміях світу вже застосовуються mesh-мережі для управління авіацією, зокрема для координації дій БпЛА та пілотованих літаків.

Армія США активно використовує системи зв'язку, такі як Harris AN / PRC-158 та Persistent Systems MPU5, для підтримки mesh-мереж в умовах бойових операцій. Harris AN / PRC-158 має високий рівень захищеності даних і підтримку технології частотного гопінгу, що робить його надзвичайно стійким до радіоелектронного придушення. Країни-члени

НАТО використовують mesh-мережі для інтеграції систем управління між різними родами військ. TrellisWare TSM-X є однією з технологій, яка використовується для створення адаптивних мереж, що автоматично відновлюються при втраті вузлів. Збройні сили Ізраїлю активно впроваджують mesh-технології для підвищення ефективності розвідувальних операцій з використанням БпЛА. Завдяки mesh-мережам БпЛА можуть обмінюватися даними між собою та з командними пунктами, забезпечуючи командування актуальною інформацією з поля бою.

Зважаючи на успішний досвід застосування mesh-мереж у збройних силах інших держав, можна виділити низку ключових переваг, які доцільно реалізувати в ПС ЗСУ:

гнучка координація між БпЛА та пілотованими літаками: використання mesh-мереж для взаємодії між БпЛА та пілотованими літаками може значно підвищити ефективність бойових місій, особливо в контексті розвідувальних операцій і координації авіаційної підтримки наземних підрозділів;

підтримка стратегічного управління: система, побудована на базі таких технологій, як Silvus Technologies StreamCaster, дозволяє командним центрам підтримувати зв'язок з великою кількістю вузлів – включаючи літаки, вертольоти, та наземні підрозділи – забезпечуючи таким чином стійкий зв'язок на оперативному рівні. Це є надзвичайно важливим для стратегічного управління у бойових умовах, де оперативність і точність інформації є вирішальними.

На основі аналізу практичного застосування у збройних силах США, країн НАТО та Ізраїлю можна зробити висновок, що впровадження mesh-мереж у системи управління авіацією дасть змогу підвищити ефективність виконання бойових завдань. Подальші дослідження мають бути спрямовані на адаптацію існуючих технологій для умов зокрема ПС ЗСУ та державної авіації загалом, а також інтеграцію mesh-мереж із сучасними комунікаційними системами.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЮ ПРИКОРДОННОЮ СЛУЖБОЮ УКРАЇНИ ЗАХОДІВ З ПОСИЛЕННЯ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**Олександр БІНЬКОВСЬКИЙ
Владислав БЛІНДЮК**

У разі загострення обстановки, виникнення реальної загрози здійснення збройних та інших провокацій на державному кордоні України, зокрема і у воєнний час, а також реальної загрози масового переходу державного кордону України з території суміжних держав Державна прикордонна служба України здійснює заходи з посилення охорони та захисту державного кордону України на ділянках, на яких існує така загроза, або на всій протяжності державного кордону України. Так визначає Закон України “Про державний кордон України” у статті 27-2.

До заходів з посилення охорони та захисту державного кордону можуть залучатися військові частини і підрозділи Збройних Сил України шляхом передачі їх в оперативне підпорядкування відповідних органів Державної прикордонної служби України. Залучення військових частин і підрозділів Збройних Сил України до здійснення заходів з посилення охорони державного кордону України здійснюється за рішенням Головнокомандувача Збройних Сил України, прийнятим на підставі пропозицій Міністра внутрішніх справ України, відповідно до плану, завчасно розробленого центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону України, спільно з органами військового управління Збройних Сил України, визначеними Головнокомандувачем Збройних Сил України.

Отже, ключовим аспектом ефективного застосування сил і засобів прикордонного відомства та Збройних Сил України при проведенні заходів з посилення є завчасне планування таких зустрічей, які повинні проводитися при підготовці Державної прикордонної служби України до здійснення оперативно-службової діяльності у наступному календарному періоді та регулярно уточнюватись залежно від розвитку обстановки на державному кордоні України.

Передувати розробленню такого плану повинні аналітичні аспекти як результати аналізу:

безпекового середовища довкола України та визначеність актуальних та перспективних загроз;

оцінювання імовірних варіантів здійснення протиправної діяльності;

стану сил та засобів прикордонного відомства та Збройних Сил України.

Поряд з визначеним є нагальна необхідність детального вивчення та обговорення низки ключових пропозицій, на кшталт: основних аспектів передачі сил та засобів Збройних Сил України в оперативне підпорядкування відповідних органів Державної прикордонної служби України; порядку застосування сил та засобів прикордонного відомства та Збройних Сил України в заходах з посилення охорони та захисту державного кордону; визначеності в потребах та ресурсах.

Досвід оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України, зокрема і у період воєнного стану, яскраво засвідчує нагальність вироблення пропозицій до плану заходів з посилення охорони та захисту державного кордону, що розробляється на стратегічному рівні управління щодо підтримки науково-дослідних робіт у сфері запобігання виникненню кризових ситуацій воєнного характеру, нейтралізації та ліквідації реальної загрози здійснення збройних та інших провокацій на державному кордоні України.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПЛАНУВАННЯ УЧАСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В ОПЕРАЦІЯХ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

Олександр БІНЬКОВСЬКИЙ
Олександр ПТИЦЯ

На сьогодні нормативно-правова база з питань стратегічного (оперативного) планування застосування складових Сил оборони перебувають на черговому етапі свого удосконалення, зокрема це стосується і планування участі Державної прикордонної служби України в операції Об'єднаних сил.

На ефективний процес планування участі Державної прикордонної служби України в операції Об'єднаних сил впливає ціла низка чинників:

законодавча невизначеність ролі і місця прикордонного відомства в загальнодержавній системі реалізації оборонної політики України;

несформованість методологічних підходів щодо визначення спроможностей Державної прикордонної служби України в контексті забезпечення її воєнної безпеки;

проблематика ресурсного потенціалу тощо.

Отже, перед науковим товариством прикордонного відомства постає ряд надважливих питань, які стосуються вироблення методичних підходів до формування та обґрунтування:

функцій та завдань Державної прикордонної служби України в контексті реалізації оборонної політики держави;

складу та чисельності прикордонного відомства в мирний та воєнний час;

організаційних структур органів та підрозділів Державної прикордонної служби України;

порядку та способів застосування сил та засобів прикордонного відомства в операції Об'єднаних сил.

А також удосконалених підходів до організації стратегічного планування застосування Державної прикордонної служби України в реалізації оборонної політики держави.

Розробку таких підходів щодо організації та здійснення планування на всіх її рівнях доцільно спрямувати:

на проведення найбільш ефективного розподілу функцій та завдань між горизонтальними і вертикальними складовими структур управління;

встановлення характеру взаємозв'язків між органами, відповідальними за здійснення різних функцій;

визначення обсягу і змісту інформації, розробку раціональних методів підготовки і відображення даних для прийняття обґрунтованих рішень;

усунення суперечностей щодо основних положень нормативно-правових актів з питань планування.

І нарешті, існує нагальна потреба у формуванні відповідного стандарту операційних процедур планування участі Державної прикордонної служби України в операціях Об'єднаних сил в загальній системі об'єданого планування складових Сил оборони, зокрема на основі принципів і стандартів держав-членів НАТО.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ І ЗАСОБІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ У ПРИКРИТТІ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Олександр БІНЬКОВСЬКИЙ
Ігор ТОМКІВ

Закон України “Про державний кордон України” в статті 27-3 чітко визначає, що прикриттям державного кордону України є сукупність заходів, спрямованих на відбиття вторгнення або нападу на територію України збройних сил іноземної держави або групи держав, забезпечення сприятливих умов для розгортання складових Сил оборони сектору безпеки і оборони України і ведення ними воєнних (бойових) дій, а також для запобігання переходу через державний кордон України диверсійно-розвідувальних сил, збройних формувань іноземних держав та воєнізованих або збройних формувань, непередбачених законами України.

Виконання вимог законодавства потребує узгодженої роботи органів управління Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України та інших складових Сил оборони щодо організації планування комплексного застосування їх сил та засобів з відсічі збройній агресії проти України шляхом побудови оборони і ведення воєнних (бойових) дій безпосередньо в прикордонній смузі або в контрольованих прикордонних районах. Результати планування відображаються у відповідному Стратегічному плані застосування Сил оборони у прикритті державного кордону.

Актуальними питаннями застосування сил та засобів Державної прикордонної служби України у прикритті державного кордону, зокрема із врахуванням досвіду відбиття збройної агресії росії проти України є:

чітка визначеність завдань прикордонним загонам, загонам Морської охорони Державної прикордонної служби України, які здійснюють прикриття державного кордону України та їх відповідність спроможностям прикордонного відомства;

забезпечення сумісності застосування сил і засобів Державної прикордонної служби України, Збройних Сил України та інших складових Сил оборони;

підготовленість районів майбутніх дій у межах прикордонної смуги та у контрольованих прикордонних районах;

завчасна та безпосередня підготовка органів управління та підрозділів до виконання завдань;

продуманість питань відновлення боєздатності та проведення заходів щодо бойового злагодження;

забезпечення підготовки резервів стратегічного, оперативного та тактичного рівнів.

Безперечно, що це ще не вичерпний спектр питань, але й вони потребують глибокого вивчення та спільного обговорення в колі вітчизняних науковців.

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ УЧАСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ОБОРОНІ УКРАЇНИ

Олександр БІНЬКОВСЬКИЙ

Володимир ЯКИМЧУК

Ігор ТОМКІВ

Зміни, які відбулися у законодавчій базі стосовно засад територіальної оборони, започаткування створення у 2021 році нового роду сил у Збройних Силах України – Сил територіальної оборони Збройних Сил України та пов’язаної з цим структурної перебудови системи управління територіальною обороною, вплинули на планування участі у територіальній обороні складовими Сил безпеки та Сил оборони.

Так, із введенням у 2022 році в дію Закону України “Про основи національного спротиву”, підзаконні нормативно-правові акти, інші нормативні документи, які регламентували питання підготовки територіальної оборони, у тому числі її планування, втратили чинність. Натомість у ньому було зазначено, що основи підготовки та виконання завдань територіальної оборони, порядок організації управління, взаємодії визначаються в Доктрині територіальної оборони.

Положення зазначеної Доктрини, що стосуються питань планування територіальної оборони, виданої на початку 2022 року, мають загальний характер, що не забезпечує якісне планування територіальної оборони та не гарантує високий ступінь підтримання взаємодії між суб’єктами територіальної оборони, сили і засоби яких беруть участь у веденні територіальної оборони під час відсічі збройної агресії російської федерації проти України. У Доктрині зроблено посилання на інші нові керівні документи, у яких

передбачено деталізувати зазначені питання територіальної оборони. На жаль, ці документи на сьогодні ще не розроблені.

Зважаючи на зазначене, а також беручи до уваги регулярне оновлення норм законодавства щодо оборони України, у тому числі територіальної оборони, в умовах запровадження на території України воєнного стану та відсічі збройній агресії російської федерації проти України, окремі аспекти підготовки територіальної оборони, у першу чергу така її важлива складова, як планування потребує подальшого наукового дослідження та вироблення відповідних рекомендацій щодо його удосконалення.

Під час проведення дослідження розглянуті такі нормативно-правові акти, як закони України “Про національну безпеку України”, “Про оборону України”, “Про основи національного спротиву”, “Про державний кордон України”, “Про Державну прикордонну службу України”, “Про правовий режим воєнного стану”, затверджений Указом Президента України Військово-адміністративний поділ території України, затверджені наказами Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України Доктрина застосування Сил оборони держави та Доктрина територіальної оборони, а також низка інших документів, які прямо чи опосередковано стосуються особливостей планування участі Державної прикордонної служби України у територіальній обороні України.

Аналіз зазначених нормативно-правових актів, наявних науково-методичних підходів стосовно розвитку територіальної оборони, шляхів і механізмів розв’язання проблем щодо недосконалості нормативно-правової бази, недостатності опрацювання методологічних засад щодо планування територіальної оборони України, відсутність деталізованих правових аспектів з цих питань зумовлює нагальну необхідність у розробленні порадника (методичних рекомендацій) щодо

особливостей планування участі Державної прикордонної служби України у територіальній обороні, у тому числі з урахуванням принципів і стандартів НАТО, їх упровадження у діяльність суб'єктів територіальної оборони.

При цьому під час цієї роботи необхідно звернути увагу на те, що на планування участі Державної прикордонної служби України у територіальній обороні впливають такі чинники, основними з яких є:

повноваження Державної прикордонної служби України, визначені законами України “Про державний кордон України”, “Про Державну прикордонну службу України”, що обумовлює залучення її сил і засобів до виконання тільки певних завдань територіальної оборони під керівництвом органів управління Державної прикордонної служби України;

участь сил і засобів Державної прикордонної служби України у виконанні завдань територіальної оборони за територіальним принципом;

відсутність у державі керівних (методичних) документів, які б визначали єдиний підхід до планування участі суб'єктів територіальної оборони у територіальній обороні.

Крім того, доцільно врахувати, що на сьогодні органи Державної прикордонної служби України під час планування їх участі у територіальній обороні України вимушені використовувати Порадник з питань планування участі Державної прикордонної служби України у територіальній обороні України, розроблений ще у 2017 році, і враховувати вимоги нормативно-правових актів, які вже втратили чинність.

За результатами проведеного наукового дослідження з урахуванням оновлення норм законодавства щодо оборони України, у тому числі територіальної оборони, в умовах запровадження на території України воєнного стану та відсічі збройній агресії російської федерації проти України зазначений Порадник (методичні рекомендації) потребує повного

переопрацювання щодо особливостей планування участі сил і засобів Державної прикордонної служби України у веденні територіальної оборони України, переліків та змісту типових планувальних і директивних документів, які розробляються в органах Державної прикордонної служби України, вимоги щодо їх опрацювання, оформлення та уточнення, підтримання взаємодії тощо.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Таїсія БОГУН
Віра ДМИТРИШИНА
Ігор ЧЕПКИЙ

Організація та управління Силами безпеки і оборони в умовах воєнного стану створює значні виклики, але водночас відкриває перспективи для посилення військового потенціалу та суверенітету України. У контексті нинішньої війни України проти російської агресії ефективне структурування Сил оборони має першорядне значення. Сектор безпеки і оборони складається з органів державної влади, Збройних Сил України, правоохоронних органів і Сил цивільної оборони, які функціонують під демократичним цивільним контролем. Однак досягнення оптимальної координації та контролю над цими силами під час воєнного стану вимагає стратегічного підходу, який збалансовує нагальні військові потреби з довгостроковими структурними вдосконаленнями.

Однією з головних проблем в організації та управлінні Силами безпеки під час воєнного стану є необхідність підтримувати злагодженість між різними суб'єктами сектору безпеки і оборони. Відсутність єдиної нормативно-правової бази для взаємодії між цими інституціями ускладнює координацію та прийняття ефективних рішень. Ця проблема стає особливо гострою, якщо врахувати різні ролі Збройних Сил, Національної гвардії та Державної прикордонної служби України у виконанні оборонної функції. Ці організації повинні не лише захищати територіальну цілісність, але й злагоджено співпрацювати з цивільними органами влади, розвідувальними та

правоохоронними структурами для забезпечення комплексної національної безпеки.

Підрозділи територіальної оборони, які лише нещодавно були офіційно включені до складу Збройних Сил, надають важливу локальну підтримку. Однак їхня здатність ефективно функціонувати залежить від послідовної підготовки та безперебійної роботи механізмів командування і управління.

Воєнний стан дозволяє запроваджувати обмеження на пересування, права власності та особисті свободи, які, хоча і є необхідними для оборони, можуть створювати напруженість у відносинах між військовою владою та цивільним населенням. Військове командування має широкі повноваження щодо забезпечення дотримання комендантської години, огляду майна та запровадження обмежень на пересування.

Незважаючи на ці виклики, перспективи вдосконалення організації та управління силами оборони України є значними. Однією з ключових можливостей є модернізація української армії, яка включає в себе не лише придбання нових технологій та обладнання, але й удосконалення командних структур. Досвід протистояння російській агресії дав цінні уроки швидкої адаптації, децентралізації командування та ефективного використання ресурсів в екстремальних умовах.

Україна повинна продовжувати вдосконалювати свою військову доктрину, щоб протистояти як звичайним військовим загрозам, так і тактикам гібридної війни, які застосовує росія, таким як кібератаки, дезінформаційні кампанії та економічна дестабілізація. Ця стратегія повинна підкреслювати важливість інтеграції кіберзахисту і розвідувальних операцій в ширшу систему безпеки, визнаючи, що сучасна війна виходить за межі поля бою.

Отже, хоча організація та управління силами безпеки і оборони України в умовах воєнного стану пов'язані з численними викликами, вони також відкривають життєво важливі перспективи для реформування та модернізації. Вирішення

питань координації між силовими структурами, більш ефективна інтеграція сил територіальної оборони та забезпечення законного застосування повноважень в умовах воєнного стану є необхідними кроками для зміцнення національної безпеки. Баланс між військовою необхідністю і правами цивільного населення має бути ретельно дотриманий, щоб зберегти довіру громадськості і забезпечити готовність Сил оборони України відповідати як на поточні, так і на майбутні виклики.

РОБОТА В ОРГАНАХ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЗА КРИТИЧНИМИ ВИСТУПАМИ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТА ОЦІНКИ ЯКОСТІ КУЛЬТУРИ ПРИКОРДОННОГО КОНТРОЛЮ

Сергій БОЛОТНИКОВ

Зважаючи на специфіку діяльності органів охорони державного кордону (ООДК), з громадської точки зору, вони належать до органів підвищеної уваги та ризику. Тому існує велика ймовірність виникнення конфліктних (кризових) ситуацій під час оформлення осіб, транспортних засобів і вантажів у пунктах пропуску через державний кордон (ППр).

З огляду на умови правової держави значний вплив на формування громадської думки мають засоби масової інформації (ЗМІ), а для ООДК найважливішим завданням є своєчасне висвітлення достовірної та об'єктивної інформації стосовно їх діяльності.

Проте в ЗМІ існують місце випадки критичних (негативних) публікацій, які потребують своєчасного реагування та вжиття відповідних заходів. Водночас можуть бути і такі публікації, що не відповідають дійсності та несуть упереджене ставлення.

Функція моніторингу виступів у ЗМІ стосовно дій ООДК передбачає збір, обробку, аналіз інформації, що стосується їх діяльності, процесів прикордонного оформлення в ППр, незаконних затримань тощо.

Порядок реагування на критичні виступи у ЗМІ передбачає декілька етапів.

1-й етап – відстеження критичних виступів у ЗМІ.

Відстеження виступів у ЗМІ проводиться щоденно відповідним органом згідно із затвердженим реєстром ЗМІ за їх територіальною належністю.

У випадках, коли критичні виступи ЗМІ стосуються діяльності ООДК іншої територіальної належності, ООДК, у межах територіальної належності якого знаходиться вказаний ЗМІ, повинен письмово повідомити ООДК, в адресу якого спрямовано критичний виступ, та передає текстову копію критичного матеріалу.

2-й етап – аналіз та вивчення критичних виступів у ЗМІ.

Після проведення відбору критичних виступів у ЗМІ, зміст яких стосується діяльності ООДК, здійснюється аналіз та вивчення цих виступів.

При цьому необхідно звернути особливу увагу на з'ясування можливих причин і джерел виникнення відповідного критичного матеріалу.

Причинами можуть бути: відсутність законодавчої бази або недостатнє висвітлення відповідних питань у чинному законодавстві, некомпетентність окремих посадових осіб ООДК, неналежне виконання інспекторським складом своїх функціональних обов'язків тощо.

Слід також зазначити, що причиною виникнення критичного матеріалу може бути його конкретний замовник, зацікавлений у створенні конфлікту.

3-й етап – підготовка службової записки начальнику ООДК.

За результатами проведеного аналізу на ім'я начальника ООДК подається службова записка з викладенням інформації стосовно критичних виступів у ЗМІ щодо діяльності ООДК та їх посадових осіб.

4-й етап – прийняття рішення начальником ООДК щодо необхідності перевірки викладеної інформації у критичному виступі.

Начальник ООДК у стислі строки приймає рішення про необхідність перевірки викладеної інформації та дає доручення відповідним посадовим особам організації її проведення із зазначенням терміну виконання.

5-й етап – виконання рішення начальника ООДК щодо перевірки викладеної інформації у критичному виступі.

Посадові особи, що визначені начальником ООДК, здійснюють перевірку достовірності інформації, що викладена у критичному виступі ЗМІ.

6-й етап – прийняття рішення начальником прикз про здійснення організаційних заходів за наслідками перевірки викладеної інформації у критичному виступі. За результатами критичної інформації, що надається у ЗМІ, за визначений період складається моніторинговий звіт.

ПІДХІД ДО СТВОРЕННЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ОПЕРАТИВНОГО РІВНЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ У СКЛАДІ СИЛ ОБОРОНИ ТА СИЛ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олександр БОНДАРЕНКО

Досвід ведення російсько-української війни обумовлюють необхідність постійного й систематичного розвитку спроможності формувань Сил безпеки та Сил оборони держави, у тому числі Національної гвардії України (НГУ), виконувати завдання за призначенням. З огляду на бойовий досвід застосування військових частин і підрозділів НГУ, а також на те, що НГУ – це військове формування, призначене для виконання правоохоронних функцій внутрішньої безпеки України, функцій спеціальної охорони у мирний час та функцій територіальної оборони, ведення бойових дій з відсічі зовнішній збройній агресії й підтримки правового режиму воєнного стану під час війни, в академічній спільноті розпочата дискусія з приводу необхідності створення у складі НГУ формування оперативного рівня, яке б було б спроможним вести бойові дії у визначеному оперативному районі та виконувати специфічні завдання за призначенням із забезпечення державної і воєнної безпеки.

Так, існує обґрунтована позиція щодо об'єднання під єдине командування військових частин оперативного призначення НГУ, які отримали сьогодні назву “бригади наступу”, у формування НГУ оперативного рівня – Корпус оперативного призначення (КОП) НГУ. На цей корпус пропонується покласти відповідні завдання із ведення бойових дій оперативного рівня в операціях Сил оборони, а також ведення оперативних дій (спеціальних операцій, службово-бойових дій)

із забезпечення державної безпеки при реагуванні на кризові (надзвичайні) ситуації в умовах дії правового режиму надзвичайного стану.

Створення КОП НГУ потребує стратегічного планування, яке доцільно провадити за допомогою підходу Business Planning, який сьогодні застосовується при реформуванні збройних сил країн-членів НАТО, зокрема в Канаді. Головним моментом такого планування є визначення місії та візії.

Наступним етапом стратегічного планування є аналіз середовища, який полягає у дослідженні факторів, що представляють значні обмеження, ризики, можливості та загрози, а також мають реальний або потенційний вплив на здатність формування досягати своєї візії і виконувати свою місію. Такий аналіз в принципі представляє собою відомий SWOT.

Як стратегічні цілі (об'єкти) для формування мапи стратегічного планування доцільно виділити три основні процеси: ведення бойових дій оперативного рівня та участь у забезпеченні воєнної безпеки, участь у стабілізаційних діях правоохоронного характеру, участь у забезпеченні громадської безпеки. Тоді внутрішніми процесами досягнення стратегічних цілей можуть виступати: формування організаційно-штатної структури, підвищення сумісності з Силами оборони та Силами безпеки, розвиток можливостей. Як програмні ресурси слід виділити: визначення раціональної системи управління, інвестування у обладнання, інвестування у інфраструктуру, соціальні програми. У стратегічному плані дій розкриваються стратегічні цілі, а також визначаються терміни виконання основних заходів та органи, що відповідальні за їх виконання. До цього плану слід додати показники та критерії ефективності запланованих заходів. Оцінювання ризиків дозволяє виявити вплив загроз відповідно до ступенів ймовірності та негативного впливу на результат. Одним із ключових етапів є розподіл ресурсів та інвестицій на виконання проектів,

річних планів та програм як правило за роками виконання стратегічного плану.

Отже, стратегічне планування створення формування НГУ оперативного рівня доцільно реалізовувати відповідно до підходів, впроваджених у країнах-членах НАТО, які передбачають комплекс заходів, оснований на формулюванні місії та візії формування, аналізі загроз і ризиків, можливостей, сильних і слабких сторін внутрішнього та зовнішнього середовища, визначенні стратегічних цілей, розробленні стратегічного плану дій, розбивання його на виконання короткострокових цілей, розподілу ресурсів та інвестицій, визначення критеріїв та показників ефективності.

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ МЕТОДУ ОЦІНЮВАННЯ СПРОМОЖНОСТІ З РОЗВІДУВАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

**Олександр БОНДАРЕНКО
Ігор ЛУГОВСЬКИЙ
Денис ДАТЧУК**

Одним із основних джерел забезпечення командирів і штабів тактичного та оперативного рівнів повними, достовірними та точними даними для прийняття своєчасних і обґрунтованих рішень є система розвідувального забезпечення (РЗ). Відповідно повнота, достовірність та точність інформації залежить від можливостей системи РЗ, а прогнозування можливих ризиків ґрунтується на оцінюванні спроможності з РЗ виконувати завдання за призначенням, що викликає необхідність проведення відповідного дослідження.

Дослідники С. Гаценко, О. Мелатіді, В. Дуднік, М. Мороз у статті “Підвищення ефективності розвідувального забезпечення операції угруповання військ: методичний підхід” обґрунтовують тезу, що успішне виконання завдань Сил оборони України неможливе без ефективного розвідувального забезпечення.

Ми вважаємо, що, з огляду на особливості службово-бойової діяльності Національної гвардії України (СБД НГУ) як військового формування з правоохоронними функціями, яке у мирний час діє у складі Сил безпеки, а у воєнний час крім того і в складі Сил оборони, а також на те, що СБД НГУ здійснюється у 3 режимах – у повсякденній діяльності, над-

звичайних ситуацій / надзвичайного стану, воєнного стану, РЗ формувань НГУ має свої особливості, які потребують додаткового наукового дослідження.

Там же обґрунтовано, що РЗ на оперативному та тактичному рівнях, доцільно розглядати, як різні рівні з аналогічними складовими, які вони в себе включають. Можливо відокремити такі основні складові РЗ, як організація розвідки, безпосереднє виконання завдань підрозділами та органів розвідки, збір та узагальнення розвідувальних відомостей. Отже, РЗ є складним, багатограним і безперервним процесом, що залежить від цілого ряду чинників, які впливають на його ефективність. Автори даної статті пропонують такі чинники та індикатори важливості їх впливу на ефективність РЗ, але дані чинники не враховують особливості та режими діяльності СБД НГУ.

Відповідно виникає проблема забезпечення ефективності РЗ формувань НГУ під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки у будь-яких режимах діяльності НГУ. У даному випадку виникає протиріччя між об'єктивною потребою ефективного здійснення РЗ і наявним науковим апаратом підвищення ефективності РЗ операції угруповання військ з урахуванням специфіки СБД НГУ. Дане протиріччя можливо подолати вирішивши наукове завдання розроблення методу оцінювання спроможності з РЗ формувань Національної гвардії України під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки, що дасть можливість не тільки розрахувати можливості РЗ, а і виявлення вад та системних недоліків, прогнозування загроз невиконання завдань РЗ, а також визначення напрямків їх мінімізації.

МЕТОДИКА ПЛАНУВАННЯ ОПЕРАТИВНО- СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Артем БРАТКО

Результати проведеного аналізу параметрів оперативно-службової діяльності (ОСД) та факторів, що впливають на процес планування, змісту процедур планування свідчать, що одночасне їх урахування органом управління здійснюється лише з опорою на досвід та інтелект офіцерів органів управління та керівників підрозділів.

Отже, виникає невідповідність між наростанням складності й обсягу процесу планування ОСД та спроможністю керівників різних рівнів щодо організації діяльності підпорядкованих органів управління під час підготовки до ОСД в частині здійснення планування. Методика планування ОСД покликана забезпечити реалізацію концепції та науково-методичного апарату планування ОСД Державної прикордонної служби України. В основу методики покладено підхід, що базується на побудові мережевої моделі, вузлами якої є стан завершеності виконання процедур планування, дугами – процес виконання цих дій чи процедур.

Основним етапом планування є визначення (корегування) порядку та способів виконання завдань з урахуванням матеріальних та інших ресурсів. Йому передують підготовчий етап, упродовж якого визначаються необхідні результати ОСД, оцінюється їх прогнозована ефективність, проводяться розрахунки потреб в озброєнні, техніці, технічних засобах охорони державного кордону, інших матеріальних засобах, роботах і послугах, коштах на їх придбання (виконання) з метою забезпечення виконання завдань ОСД для подальшого формування кошторисів регіональних управлінь, органів охорони державного кордону, загонів Морської охорони. Завершальним

етапом планування є опрацювання наказів, розпоряджень, планів із питань ОСД з підготовки органів і підрозділів охорони державного кордону до виконання завдань.

Основними завданнями органів управління під час планування ОСД є:

збір, аналіз і оцінка даних обстановки, які визначають завдання та необхідні результати ОСД, розроблення пропозицій і проведення розрахунків для прийняття рішень з питань ОСД;

визначення способів виконання завдань ОСД, розробка планувальних документів;

організація та підтримання взаємодії між суб'єктами ОСД;

розроблення та доведення до виконавців рішень з питань ОСД, контроль за їх виконанням;

організація управління підпорядкованими формуваннями;

розроблення наказів і розпоряджень з ОСД, контроль готовності сил і засобів до виконання завдань ОСД.

Планування ОСД здійснюється в наявній у військовій науці послідовності. Однак через його специфіку для правоохоронної сфери вона має певні особливості.

Такими особливостями є:

складність визначення необхідних результатів ОСД;

невизначеність діяльності правопорушників і злочинних транскордонних угруповань;

складність розподілу повноважень між рівнями управління в період планування ОСД;

велика кількість параметрів, які потрібно врахувати, та розрахунків тощо.

Вхідними даними методики є:

зміст управлінських процедур планування ОСД;

можливості посадових осіб органів управління щодо виконання управлінських процедур;

зв'язок і послідовність виконання процедур;
перелік і зміст управлінських параметрів у документах,
які відпрацьовуються, тривалість виконання управлінських
процедур.

Вихідними даними моделі є: послідовність виконання
управлінських процедур та їх взаємозв'язок, логічна послі-
довність виконання процедур, критичний шлях на графі.

Крім визначення загальної послідовності планування
ОСД, у роботі органів управління удосконалюються процеду-
ри загального оцінювання ризиків. З'являється новий комп-
лекс процедур, пов'язаних з прогнозованим оцінюванням ре-
зультативності ОСД.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ КОРДОНАМИ

Артем БРАТКО
Вадим БОЙКО

Інтегроване управління кордонами – це скоординована діяльність компетентних державних органів України, військових формувань та спрямована на створення і підтримання балансу між забезпеченням належного рівня прикордонної безпеки і збереженням відкритості державного кордону України для законного транскордонного співробітництва, а також для тих осіб, які подорожують.

Інтегроване управління кордонами – це концепція, яку ЄС прийняв як сучасну модель щодо узгодженої та скоординованої системи управління кордонами. Проект спрямований на підтримку впровадження реформ, що наближають українську систему управління кордонами до стандартів і передової практики Європейського Союзу в рамках Стратегії інтегрованого управління кордонами України. Аналіз стану безпеки державного кордону у сфері інтегрованого управління кордонами є наочним показником виконання зобов'язань усіма її суб'єктами.

Суб'єктами інтегрованого управління кордонами є МВС, МЗС, Мінінфраструктури, Мінфін, Держприкордонслужба України, ДМС, Держмитслужба, СБУ, Національна поліція, Національна гвардія, Держпродспоживслужба, Збройні Сили (Повітряні та Військово-Морські Сили), які взаємодіють на відомчому, міжвідомчому, державному та міжнародному рівнях для досягнення цілей державної політики у сфері інтегрованого управління кордонами. Саме організація взаємодії між цими суб'єктами і потребує постійного подальшого вдосконалення.

Організація взаємодії між всіма суб'єктами інтегрованого управління кордонами потребує постійного вдосконален-

ня основних принципів і підходів, упровадження системних реформ і нарощування необхідних спроможностей. Потребує постійного аналізу та вчасного реагування на стан безпеки державного кордону у сфері інтегрованого управління кордонами.

Проблематика сучасного управління кордонами вимагає нових підходів до прикордонної діяльності і саме інтегроване управління кордонами відповідає цим викликам.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ ПРИКОРДОННИХ КОМЕНДАТУР ШВИДКОГО РЕАГУВАННЯ В ОПЕРАТИВНОМУ ПІДПОРЯДКУВАННІ МЕХАНІЗОВАНИХ БРИГАД ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Артем БРИКОВСЬКИЙ

Державна прикордонна служба України (ДПСУ) відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки та оборони України, тісно взаємодіючи із Збройними Силами України (ЗСУ) та іншими військовими формуваннями, створеними відповідно до законодавства. Одним із ключових завдань ДПСУ є участь у заходах із відсічі та стримування збройної агресії проти України, а також у відновленні територіальної цілісності держави в межах міжнародно визнаного кордону. При цьому бойові дії повинні вестися згідно з вимогами Бойового статуту ЗСУ.

Повномасштабне вторгнення країни-агресорки у лютому 2024 року викликало необхідність реформування та впровадження нових підходів до захисту і оборони державного кордону. Як результат, було проведено реорганізацію відомств Міністерства внутрішніх справ, зокрема Державну прикордонну службу України. Одним із ключових рішень стало створення мобільних прикордонних загонів бригадного типу Сухопутних військ, основними бойовими підрозділами яких є прикордонні комендатури швидкого реагування. Вони були призначені для виконання бойових завдань нарівні з підрозділами ЗСУ, діючи в єдиній системі управління.

Особливу увагу слід звернути на планування дій штабами прикордонних комендатур швидкого реагування в умовах оперативного підпорядкування механізованим бригадам. Це ключовий етап у процесі ведення бойових дій, який має свої особливі ознаки: прогнозування розвитку бойової обстановки, військова розвідка, організація протиповітряної оборони

та радіоелектронної розвідки. Усі ці аспекти вимагають глибокого наукового аналізу та подальшого дослідження.

Не можна не відзначити, що питання формування рекомендацій для штабу прикордонних комендатур швидкого реагування щодо планування дій в умовах оперативного підпорядкування механізованій бригаді залишається недостатньо вивченим. Це важливий елемент сучасної підготовки до бою, що вимагає детального дослідження та розробки нових підходів. Ураховуючи динамічність бойових дій, постійне ускладнення обстановки на полі бою, збільшення обсягу бойових завдань і необхідність оперативного прийняття рішень, перед дослідниками та практиками стоять завдання вироблення більш результативних та адекватних методик.

Досвід, накопичений прикордонними комендатурами швидкого реагування, показує, що зростання обсягу завдань, загальна невизначеність бойової ситуації та зростання навантаження на органи військового управління неминуче призводять до певного зниження ефективності їх роботи. Особливо це стосується планування дій прикордонних підрозділів в умовах оперативного підпорядкування механізованим бригадам.

Аналізуючи наявні протиріччя між теорією та практикою підготовки й реалізації бойових завдань, можна виділити дві основні проблеми: з одного боку, є нагальна потреба у плануванні і прийнятті обґрунтованих рішень щодо застосування прикордонних комендатур швидкого реагування для досягнення загального задуму штабу механізованої бригади, а з іншого боку – відсутність науково обґрунтованого апарату для цього планування. Усунення зазначених протиріч можливе через розробку комплексної методики планування дій прикордонних комендатур швидкого реагування, що дозволить оптимізувати їх використання в смузі відповідальності механізованих бригад. Це стане основою для формування рекомендацій щодо підвищення ефективності органів військового управління як прикордонних підрозділів, так і механізованих бригад.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ РОБОТИЗОВАНИХ НАЗЕМНИХ СИСТЕМ У ДЕРЖАВНІЙ БЕЗПЕЦІ

Олег БРИЧИНСЬКИЙ
Артем ЛОМОВ
Андрій ЮЩУК

В умовах збройної агресії російської федерації проти України зростає потреба у впровадженні роботизованих наземних систем (далі – РНС). Ці системи здатні підвищити ефективність розмінування забруднених територій, зменшуючи ризики для особового складу та надаючи нові можливості для виконання завдань з безпеки.

Роботизовані наземні системи, такі як Husky від Clearpath Robotics, демонструють високий рівень автономності. Зокрема, дослідження показали, що автономні дрони можуть самостійно виявляти та маркувати небезпечні ділянки, що суттєво спрощує процес розмінування. Завдяки використанню штучного інтелекту, ці системи здатні самостійно адаптуватися до змін у бойовій обстановці та ефективно виконувати завдання.

Сучасні системи, оснащені передовими сенсорами, активно залучаються до розмінування. Наприклад, радіолокаційні та металодетекційні системи виявляють міни на контрольованих територіях, підвищуючи точність та оперативність дій. Використання тепловізорів дозволяє виявляти вибухові пристрої навіть у поганих погодних умовах або вночі, що значно розширює можливості оперативної діяльності. Додатково інтеграція РНС з LiDAR-технологією допомагає створювати 3D-карти місцевості, що сприяє більш ефективному плануванню розмінуванню (мінуванню).

Приклад PackBot від iRobot показує, як дистанційне управління забезпечує контроль за роботами з безпечної від-

стані. Це критично важливо в зонах з високим ризиком, де прямий контакт з небезпекою може призвести до втрат серед особового складу. Системи забезпечують передачу відео в реальному часі, що дозволяє операторам приймати оперативні рішення.

Системи, такі як Talon, демонструють високу мобільність в складних умовах, включаючи міські бойові дії. Завдяки цій мобільності, ці роботи можуть долати перешкоди та виконувати завдання в зонах з високим ризиком, де традиційна техніка може бути неефективною. Talon здатен пересуватися по нерівному рельєфу, що робить його ідеальним для роботи в урбаністичних середовищах.

Інтеграція РНС з безпілотними літальними апаратами (БпЛА) дозволяє отримувати дані про загрози з повітря. Це суттєво підвищує ефективність розвідувальних операцій, забезпечуючи своєчасну інформацію про переміщення противника. Використання БпЛА дозволяє визначити найбільш небезпечні ділянки для подальшого розмінування.

Отже, впровадження РНС мінування є важливим кроком до забезпечення безпеки на забруднених територіях України. Відповідність сучасним вимогам, таким як автономність, інтеграція передових технологій, дистанційне управління, мобільність та екологічність, підвищує ефективність цих систем та зменшує ризики для життя операторів. Реальні приклади застосування показують, що ці технології можуть значно поліпшити ситуацію в умовах сучасного бойового середовища, забезпечуючи ефективність і безпеку військових дій.

СЕКТОР БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ: ПОЛІТИЧНІ ВИТОКИ ТА НОРМАТИВНО- ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ

Кирило БУДАНОВ

Упродовж тривалого часу (перші 20 років державно-політичної незалежності України) інституційною основою розв’язання безпекових і оборонних завдань була Воєнна організація держави (ВОД). Її нормативно-правове визначення відбулося на сторінках постанови Верховної Ради України від 16.01.1997 “Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України”. Про Воєнну організацію Української держави повторно йшлося в законах України від 19.06.2003 “Про основи національної безпеки України” та “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави”. У першому з цих документів ВОД визначалася як “сукупність органів державної влади, військових формувань, утворених відповідно до законів України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем з боку суспільства і безпосередньо спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх та внутрішніх загроз”. Пізніше термін “ВОД” було вжито в Законі України від 18.11.2004 “Про організацію оборонного планування”.

Використання радянської вербальної категорії “ВОД” у нормативно-правових документах незалежної України можна пояснити як непродуктивну імплементацію у державотворчій процес ретроспективних підходів щодо забезпечення національної безпеки і оборони. Україна опинилася на роздоріжжі: з одного боку, держава проголосила євроатлантичну інтеграцію в якості державного пріоритету та приступила до її практичного втілення, з іншого – в українському безпековому й оборонно-стратегічному мисленні (а відтак і в

діяльності відповідних державних структур) було відтворено вербальну одиницю радянського походження, яка відсутня у понятійно-категоріальному апараті західних країн, проте широко застосовується росією та її пострадянськими союзниками (білоруссю, Вірменією, Казахстаном, Киргизстаном, Таджикистаном). Як наслідок, в Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст. питання воєнного будівництва вирішувались на двох взаємовиключних основах – західній (владою було прийнято рішення про підготовку України до вступу в Організацію Північноатлантичного договору) та пострадянській (частина державних управлінців та офіцерського корпусу відтворювали радянські підходи щодо розв’язання безпекових і оборонних завдань, що гальмувало прозахідний рух України). За таких умов виникла гостра потреба в трансформації ВОД у сектор безпеки і оборони з відповідним нормативно-правовим оформленням цього процесу, відміною попередніх законодавчих актів, які не відбивали реальних державотворчих прагнень, а також прискоренням інформаційно-роз’яснювальної роботи щодо переходу безпекової і оборонної сфери України на західні стандарти формування та життєдіяльності.

На рівні офіційного документу словосполучення “сектор безпеки” вперше з’явилося у 2005 р. – у рішенні Президента України щодо започаткування комплексного огляду цього сектору. Повторне використання даного терміну відбулось у Стратегії національної безпеки України від 12.02.2007. У Стратегії національної безпеки України від 08.06.2012 була запропонована більш широка термінологічна одиниця – “сектор безпеки і оборони” (СБіО). У подальшому його було повторено у Стратегії національної безпеки України від 26.05.2015. 14.03.2016 було прийнято цільовий документ – Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України. У чинному Законі України від 21.06.2018 “Про національну безпеку України” визначено СБіО як “систему органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до зако-

нів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України". Змістове наповнення СБіО порівняно з ВОД стало набагато місткішим й таким, що вказує на безпосередніх виконавців процесу забезпечення національної безпеки і оборони.

Одними з останніх публічних документів, у яких використовується словосполучення СБіО, стали Стратегія національної безпеки від 14.09.2020 та Стратегія військової безпеки України від 25.03.2021. В умовах відсічі широкомасштабній російській агресії проти України, розпочатій 24.02.2022, термін СБіО застосовується у нормативно-правових документах конституційних органів влади України (глави держави, законодавчої, виконавчої, судової гілок влади), а також Ставки Верховного Головнокомандувача, робочим органом якої є Генеральний штаб Збройних Сил України.

Трансформація ВОД у СБіО суттєво прискорила процес переходу Збройних Сил України, інших військових формувань, відповідних управлінських структур на західні стандарти. Повноцінна євроатлантична інтеграція України, яка працює над створенням сучасного СБіО, виглядає цілком реальною.

ЗАХОДИ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ ПЕРЕВИЩЕННЯ ДОПУСТИМОГО РІВНЯ ІОНІЗУЮЧОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ ЯК ЗАПОРУКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

**Сергій БУРБЕЛА
Петро ДЗЮБА
Олена КУШНІР**

Контроль виявлення перевищення допустимого рівня іонізуючого випромінювання є складовою функцією Державної прикордонної служби України і проводиться в установленому порядку при здійсненні прикордонного контролю та пропуску через державний кордон України, виявлення і припинення випадків їх незаконного переміщення під час перетину державного кордону. Також у зв'язку з війною росії проти України виникли ризики пов'язані з безконтрольним обігом радіоактивних джерел втрачених на окупованих територіях.

Органи охорони державного кордону у разі виявлення підозрюваного матеріалу (об'єкта) (радіоактивного матеріалу) виконують заходи щодо первинного обстеження виявленого підозрюваного матеріалу та попереднього встановлення меж контрольованої зони під час здійснення прикордонного контролю в місцевих пунктах пропуску через державний кордон, блокпостах, в яких відсутні пости екологічного контролю Міндовкілля та під час затримання осіб або транспортних засобів, які намагалися незаконно перетнути державний кордон поза пунктами пропуску. Цей обов'язок встановлено "Порядком взаємодії органів виконавчої влади та юридичних осіб, які провадять діяльність у сфері використання ядерної енергії, в разі виявлення радіоактивних матеріалів у неза-

конному обігу”, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 02 червня 2003 року № 813.

Виявлення випадків перевищення допустимого рівня іонізуючого випромінювання здійснюється в пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон, блокпостах шляхом використання технічно справних стаціонарних, мобільних, переносних приладів радіаційного контролю. З цією метою прикордонний наряд “Огляд транспортних засобів” екіпірується переносними приладами радіаційної розвідки із постійно ввімкненими функціями оповіщення, а у пунктах пропуску, в яких стаціонарні прилади радіаційної розвідки відсутні, знаходяться у вимкненому стані або несправні, – переносними приладами радіаційної розвідки, також екіпіруються прикордонні наряди “Вартовий шлагбауму”, “Контроль за режимом”, “Огляд транспортних засобів”, “Вартовий біля трапу судна”, “Супроводження транспортних засобів”.

У пунктах пропуску обладнаних стаціонарними приладами радіаційної розвідки, контроль за автоматизованим робочим місцем оператора стаціонарних приладів радіаційної розвідки покладається на прикордонний наряд “Оператор комплексу спеціальних технічних засобів”. Також в пунктах пропуску можуть використовуватись мобільні прилади радіаційної розвідки.

Під час спрацювання приладів радіаційної розвідки або виявлення ознак наявності радіоактивних матеріалів уповноважені особи Державної прикордонної служби України здійснюють огляд (первинне обстеження) особи, транспортного засобу, вантажу чи іншого майна з використанням переносного приладу радіаційної розвідки з метою підтвердження або спростування факту перевищення допустимого рівня іонізуючого випромінювання, визначення ізотопів (за умови наявності приладу радіаційної розвідки з функціями ідентифікації ізотопів) та у разі підтвердження встановлюють місце

розташування джерела, що становить загрозу життю і здоров'ю людини.

З метою недопущення радіоактивного ураження персоналу здійснення огляду проводиться обов'язково в засобах захисту органів дихання та шкіри.

У разі створення небезпеки життю та здоров'ю військовослужбовців, персоналу контрольних служб та учасників міжнародного руху за умов, коли рівень радіації становить понад 100 мкЗв/год на відстані 2 метра від підконтрольного об'єкта, або підтвердження спрацювання приладів радіаційної розвідки за "Тривогою по нейтронному каналу" інформують чергового підрозділу, старшого зміни митниці, представників інших контрольних органів та служб, які здійснюють свою діяльність у пункті пропуску, організують позначення покажчиком "Радіаційна небезпека" межу контрольованої зони, за межами якої рівень потужності дози гамма-випромінювання не перевищує трикратної величини потужності дози природного радіаційного гамма-фону або відсутнє нейтронне випромінювання та організують охорону об'єкта до прибуття компетентних органів: представників Національної поліції України; Державної служби з надзвичайних ситуацій України; Служби безпеки України (в залежності від небезпечності виявленого матеріалу); представників місцевих органів виконавчої влади; Державної інспекції ядерного регулювання України; Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Такі жорсткі алгоритми реагування спричинені перш за все можливою небезпекою для життя не тільки персоналу Державної прикордонної служби, а й цивільних осіб, які можуть навіть не усвідомлювати рівня загрози їх здоров'ю.

ЩОДО ПРОБЛЕМ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ РОЗВІДКИ ПОВІТРЯНОГО ПРОТИВНИКА В НАСТУПАЛЬНІЙ ОПЕРАЦІЇ ОПЕРАТИВНОГО УГРУПОВАННЯ ВІЙСЬК (СИЛ)

Микола ВЕРОВОК

Валерій БОНДАР

Василь ЯСИНЕЦЬКИЙ

На цей час Сили оборони проводять оборонну операцію. На деяких напрямках Сили оборони України проводили наступальну операцію. Для звільнення окупованих противником територій необхідно проводити наступальні операції.

Під час проведення наступальної операції оперативного угруповання військ (сил) (ОУВ (с)) велика роль відводиться завоюванню переваги у повітрі та створенню сприятливих умов для дій наступального угруповання. Одним із важливих завдань є протиповітряна оборона (ППО) важливих об'єктів та військ (сил) від ударів засобів повітряного нападу (ЗПН) противника.

З цією метою створюється система ППО, складовою якої є система розвідки повітряного противника.

Система розвідки повітряного противника в наступальній операції, з урахуванням реалій сьогодення, являє собою сплановане та організоване по напрямках, висотах, рубежах (в окремих випадках по секторах) сполучення зон виявлення повітряних об'єктів засобів радіолокації радіотехнічних військ, військ ППО сухопутних військ, засобів радіо та радіотехнічної розвідки, оптико-електронної розвідки, постів візуального спостереження всіх видів і родів військ (сил), що входять до складу ОУВ (с), які створюють поле розвідки ЗПН противника з метою своєчасного його виявлення, забезпечення управління веденням бойових дій підрозділами

ППО ОУВ (с) та відіграє ключову роль в обізнаності органів військового управління щодо дій ЗПН противника, забезпечує збільшення втрат повітряного противника та зменшення втрат своїх військ (сил).

Аналіз досвіду функціонування системи розвідки повітряного противника під час ведення наступальних операцій ОУВ (с) в ході російсько-української війни дозволяє стверджувати про недостатню її ефективність для успішного виконання оперативних завдань наступальної операції ОУВ (с).

Отже, виникає актуальне завдання, яке полягає в проведенні аналізу проблемних питань функціонування системи розвідки повітряного противника в наступальній операції ОУВ (с), з метою визначення причин їх виникнення, пошуку шляхів їх вирішення та підвищення ефективності функціонування системи розвідки повітряного противника в наступальній операції ОУВ (с).

У доповіді проведено аналіз проблемних питань функціонування системи розвідки повітряного противника в наступальних операціях ОУВ (с) та на його основі встановлено причини їх виникнення. Також можна стверджувати, що визначені причини можуть суттєво впливати на ефективність функціонування системи розвідки повітряного противника в наступальній операції ОУВ (с) та можуть призвести до невиконання завдань наступальної операції. Тому вони потребують подальших досліджень для пошуку шляхів їх усунення.

МЕТОДИЧНИЙ АПАРАТ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ШТАБУ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ БРИГАДНОГО ТИПУ

**Валерій ВИЧАВКА
Олексій ГЛУЗДАНЬ**

Оптимізація організаційної структури штабу прикордонного загону (далі – прикз) бригадного типу за стандартами та принципами штабів сухопутних військ НАТО (S-структура) вимагає наявності відповідного методичного інструментарію для оцінки рівня її розвитку.

Згідно з результатами попередніх досліджень, пропонується оцінювати розвиток організаційної структури штабу прикз та її елементів за такими критеріями: визначеність цілей і функцій; раціональність структури управління та її техніко-організаційний рівень; відповідність принципу економичності.

Запропонована методика оцінювання включає п'ять блоків.

У першому блоці здійснюється оцінювання визначеності цілей та функцій організаційної структури. Мета – оцінити, наскільки система управління через структуру штабу прикз здатна формувати реалістичні цілі, функції та завдання загону.

Другий блок оцінює раціональність організаційної структури та її техніко-організаційний рівень. Мета – оцінити відповідність структури управління потребам діяльності прикз, а також раціональність горизонтальної та вертикальної структуризації й взаємодії елементів.

Третій блок спрямований на оцінку економичності організаційної структури. Завдання – аналіз витрат на управління з урахуванням ролі кожного підрозділу у досягненні загальних цілей та оптимізація цих витрат.

У четвертому блоці формується загальна оцінка рівня розвитку організаційної структури. Мета – визначити рівень розвитку організаційної структури штабу прикз загалом.

П'ятий блок передбачає коригування моделі організаційної структури та розробку заходів для її вдосконалення, спрямованих на підвищення рівня її розвитку.

Отже, оцінка рівня розвитку організаційної структури є ключовим етапом для прийняття обґрунтованих рішень щодо її оптимізації, що дозволяє ефективно реалізовувати функції штабу прикз. Основним критерієм успішності є здатність прикз стабільно досягати поставлених цілей.

Запропонований підхід до оцінки організаційної структури сприяє ухваленню управлінських рішень, необхідних для створення ефективної системи управління, що відповідає стандартам штабів сухопутних військ НАТО (S-структурі).

ПРОГНОЗУВАННЯ КІЛЬКІСНИХ ТА ЯКІСНИХ ПОКАЗНИКІВ КОНТРАБАНДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПУНКТАХ ПРОПУСКУ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН

Грина ВИШНЕВСЬКА

З метою оцінки та прогнозування загроз за напрямками контрабандної діяльності необхідно враховувати статистичні показники оперативно-службової діяльності (ОСД) в пунктах пропуску (ППр) на ділянці відповідальності органу охорони державного кордону (ООДК) за попередні періоди охорони державного кордону. За допомогою спрощених методів прогнозування можливо визначити тенденції у певних видах протиправної діяльності в ППр через державний кордон України в межах припустимої похибки.

До прикладу, обмежимося оцінкою та прогнозуванням тільки одного з видів контрабандної діяльності – контрабанди зброї, прогнозування інших видів контрабанди можливо визначити за аналогічною методикою.

На підставі статистичного аналізу результатів ОСД ООДК, на ділянці Західного регіонального управління найбільш активною ділянкою залишається українсько-польська. Переважна кількість зброї затримується в ППр для автомобільного та залізничного сполучення.

Щодо якісних показників контрабандної діяльності, то здебільшого вогнепальна зброя виявлялась у громадян України, Литви, Словаччини та Румунії. При цьому основними способами переміщення зброї залишаються: вогнепальна та мисливська – автомобільним транспортом на виїзд з України, приховано серед багажу або в конструктивних особливостях транспортних засобів; холодної, пневматичної та електрошокової – у салонах транспортних засобів, як в Україну, так і з України, в основному як засіб самозахисту.

На підставі наведених статистичних даних, використовуючи доступні засоби прогнозування пакету програм MS Office Microsoft Excel, можливо спрогнозувати інтенсивність потоку контрабанди зброї в певний період часу на підставі статистичних показників за минулий період.

Можливо здійснювати прогнозування за різними показниками ОСД. Головне – мати достатньо статистичної інформації.

Ідея прогнозування службових показників базується на припущенні, що закономірність розвитку, яка діяла в минулому (усередині ряду службової динаміки), збережеться і в прогнозованому майбутньому. У цьому сенсі прогноз засновано на екстраполяції. Екстраполяція, проведена в майбутнє, називається перспективною, а в минуле – ретроспективною.

Прогнозування може здійснюватися за окремими ППр або для групи ППр залежно від виду сполучення.

Отримавши інформацію за кількісними показниками, штабами ООДК проводиться прогнозування за якісними ознаками. У результаті прогнозування необхідно відповісти на питання:

щодо транспортних засобів, на яких можливе перевезення через кордон контрабанди;

часових показників (у який час доби, період, сезон) можливе перетинання кордону контрабандою;

реєстрації транспортних засобів (юридична особа, фізична особа) та місця (місто, область);

марки, моделі транспортних засобів, інших особливостей; типів вантажів, у яких може провозитись контрабанда;

конструктивних особливостей транспортних засобів, які використовуються для перевезення контрабанди.

Отже, підвищення ефективності оглядової роботи в ППр можливо за рахунок визначення штабами ООДК превентивних заходів протидії контрабандній діяльності на підставі аналізу результатів ОСД, аналітичних зведень і результатів прогнозування.

ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ОЦІНЮВАННЯ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК

**Андрій ВОЛКОВ
Максим ХАРЧУК**

Відповідно до керівних документів військ ППО Сухопутних військ безперервність управління полягає у здатності системи управління забезпечити командирам підрозділів ППО Сухопутних військ безперервний зв'язок із підлеглими та постійний вплив на хід бою (дій). При проведенні дослідження враховувалося, що у вузькому розумінні безперервність управління – це спроможність постійно формувати керівний вплив необхідного змісту та обсягу, з визначеною періодичністю, можливість доводити завдання до підлеглих і контролювати їх виконання.

Для досягнення безперервності управління підрозділами ППО Сухопутних військ у складних умовах ведення сучасних бойових дій органи управління постійно вирішують такі завдання:

захист елементів системи управління від розвідки противника та від впливу різноманітних видів зброї, включаючи високоточну;

захист технічних засобів управління від придушення засобами РЕБ;

забезпечення електромагнітної сумісності своїх РЕЗ управління;

своєчасна зміна районів розташування і забезпечення постійної готовності ПУ до взаємозамінності;

своєчасне нарощування сил та засобів системи зв'язку;

забезпечення достовірною і повною інформацією посадових осіб органів управління;

швидке відновлення порушеного управління.

Отже, під час оцінювання безперервності управління пропонується використовувати такі критерії:

часова доступність інформації: цей критерій оцінює, наскільки швидко система управління отримує та обробляє дані про поточну повітряну обстановку, при цьому важливо врахувати як час виявлення цілей, так і час передачі інформації від джерела до командного пункту;

надійність зв'язку, яка оцінюється на основі частоти втрат зв'язку, тривалості його відновлення та якості передавання інформації. Відсутність переривань у зв'язку є критично важливою для забезпечення безперервного управління;

швидкість прийняття рішень, визначає, наскільки оперативно командний склад може приймати рішення на основі наданих даних. Вона вимірюється у часі, що проходить від отримання інформації до постановки бойового завдання;

гнучкість системи управління – здатність системи управління адаптуватися до змін у бойовій обстановці, включаючи зміну пріоритетів, перенаправлення ресурсів або перерозподіл обов'язків;

інтеграція з іншими родами військ, при цьому оцінюється рівень координації ППО з іншими компонентами Збройних Сил, зокрема з авіацією, артилерією та військами, що прикриваються;

резервування систем зв'язку та управління: наявність альтернативних засобів зв'язку та каналів дублювання передачі даних, що забезпечує можливість управління підрозділами у випадку відмови основної системи;

реакція на загрози електронного впливу: оцінюється стійкість системи управління до дій радіоелектронної боротьби противника, а також можливості швидкого відновлення управління після таких атак.

Визначення та впровадження критеріїв оцінювання безперервності управління дозволяє вчасно виявляти слабкі міс-

ця системи управління та вживати необхідних заходів для їх усунення. Застосування сучасних технічних і організаційних рішень є ключовим чинником підвищення безперервності управління і, відповідно, ефективності системи ППО Сухопутних військ загалом.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ

Володимир ВОЛОШИН

Сучасні українці вперше в історії замислились над тим, чи здатні вони формувати лідерів, яка відмінність між лідерами та пасіонаріями тощо.

У поєднанні декількох важливих аспектів – система, управління, управлінське рішення та лідер – можна сформулювати такий зв'язок – звернення до інтелектуальних моделей прийняття управлінського рішення лідерами окремих організацій (структур, установ).

Лідером, на нашу думку (з урахуванням вище поданого тлумачення), є людина, яка усвідомлює мету (пріоритетну), відповідальність за прийняті рішення.

Роль системного мислення для лідера в управлінській діяльності – можливість мінімізувати хибні рішення, сприймати інформацію цілісно та адекватно, застосовувати різноманітні інструменти розуміння об'єктивної реальності, створення окремих моделей в управлінні для уникнення складностей тощо.

Зупинимось на побудові інтелектуальних моделей прийняття управлінського рішення лідером.

Моделлю є спосіб спрощення певного об'єкту (явища, процесу, речі, системи тощо). Щодо інтелектуальних моделей, то вони створюються завдяки системному мисленню і уможливають управлінський процес, зокрема прийняття управлінського рішення.

Інтелектуальні моделі прийняття управлінського рішення спонукають до конкретних дій, навіть незважаючи на те, що ці моделі мають приблизний зв'язок із об'єктивною реальністю. Проте інтелектуальні моделі пов'язані із професійним та життєвим досвідом особи. І якщо йдеться про сферу

управління, то із досвідом професійної або непрофесійної управлінської діяльності. Це можна сприймати як ірраціональність у зазначених моделях.

Сутність інтелектуальних моделей прийняття управлінського рішення лідером полягає у тому, що лідер використовує інформацію, яку легко запам'ятати та усвідомити. Але інтелектуальні моделі повинні бути не вузькими та спрощеними, у їх змісті повинні бути аргументи, причинно-наслідкові зв'язки.

Отже, інтелектуальні моделі прийняття управлінського рішення лідерами – це процес обмірковування конкретної проблеми. Цей процес передбачає:

поглиблений аналіз проблеми і наявні до неї протилежні моделі;

пошук точок біфуркації, формулювання припущень та аналіз причинно-наслідкових зв'язків;

поєднання різних варіантів вирішення проблеми;

перевірку припущень вирішення проблем;

формулювання висновків та пропозицій.

Усі ці етапи за своїм змістом відображають мисленнєві процеси людини від аналізу до аналогії як найскладнішого різновиду умовиводу.

Лідеру необхідно влучно та концептуально вирішувати проблеми, тобто приймати управлінське рішення. Саме інтелектуальна модель як інструмент системного мислення перетворює таку діяльність на нелінійну

ОСНОВНІ ЕТАПИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПІДРОЗДІЛАМИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олександр ВОЛЯНЮК

Андрій ЛЕОНЕНКО

Леся КОРШАК

Для того щоб Національна поліція могла ефективно забезпечувати громадський порядок та безпеку під час воєнного стану, необхідно правильно організувати ці заходи. З цієї метою, з огляду на соціальні, політичні та економічні умови, необхідно вжити заходів забезпечення їх необхідними матеріально-технічними ресурсами для розробки алгоритмів дій поліції під час можливої надзвичайної ситуації, такої як захоплення будівель органів влади, особливо важливих об'єктів, заручників тощо.

У цих планах визначаються наявні сили і засоби, склад об'єднаного загону, додаткові сили і засоби, резерви, варіанти служби посилення, готовність до додаткового особового складу, плани зв'язку, конкретні виконавці та їх обов'язки, певні графіки по мірі того чи іншого варіанта розвитку події. До плану додається оперативна карта, схема збору оповіщення, базова та альтернативні місця дислокації, послідовність взаємодії з іншими правоохоронними органами. План також описує обґрунтування та процедури виконання. Завчасно сплановані заходи, апробовані на практичних заняттях з особовим складом, максимально наближені до реальних оперативних ситуацій, і є запорукою ефективною діяльністю підрозділів превентивної діяльності під час воєнного стану.

Важливого значення набуває психологічна підготовка, спеціальна фізична підготовка та професійна підготовка осо-

бового складу Національної поліції України. Оскільки офіцери, як правило, підготовлені до умов воєнного стану, навіть раптові, непередбачувані ситуації не призводять до проблем у здійсненні своєї діяльності поліцією.

На підготовчому етапі керівники підрозділів Національної поліції уточнюють цілі та завдання планування, вивчають законодавство й інші нормативно-правові акти, інструкції та рекомендації Міністерства внутрішніх справ України, досвід інших підрозділів, інформацію про заходи, що плануються. Керівництво центрального органу виконавчої влади доручає зібрати рекомендації від керівників підпорядкованих підрозділів щодо конкретних заходів, маршрутів, блокпостів, розташування оперативних груп, транспортне розташування. Дії інших підрозділів мають також бути враховані, якщо план вплине на спроможність інших підрозділів, наприклад, під час евакуації населення з території.

На другому етапі формується структура плану, перелік посад, склад оперативного складу, їх функціональні обов'язки, склад робочих груп, послідовність їх дій, організація контролю, зв'язок, матеріально-технічне забезпечення, визначення планування об'єктів особливого значення, які обмежуються охороною, складом і розташуванням резерву. На третьому етапі проект плану узгоджується з органами виконавчої влади, іншими правоохоронними органами, зокрема прокуратурою, службами безпеки, прикордонниками та вищими керівниками.

На заключному етапі план доводиться до виконавців. Керівництво Міністерства внутрішніх справ на ділових зустрічах, заняттях, брифінгах чи інших форматах оголошує управлінське рішення типового плану, який дає змогу виконавцям зрозуміти функціональні обов'язки, які вони понесуть, якщо план буде реалізований, встановлюючи додаткові завдання для організації щодо виконання планових заходів.

ЗАПОБІГАННЯ ПАТЕРНІВ УХВАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

**Андрій ВОРОНІН
Олег ІВАНОВ
Юрій ШЕВЦОВ**

Однією з найбільш важливих функцій управління в будь-яких структурованих системах управління (СУ), зокрема СУ Силами оборони держави (СОД), є ухвалення управлінських рішень (УР). Ухвалення УР у військовій сфері (ВС) в умовах ведення СОД бойових дій (БД) є складним і багатограним процесом. За цих умов винятковість УР обумовлена впливом політичних рішень, динамікою зміни бойового середовища, інформаційною складовою, часом, властивостями фізичного середовища, необхідністю швидкого реагування, відповідальністю за життя людей та обмеженістю матеріальних ресурсів.

Під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів і ситуативних умов для будь-яких структурованих СУ характерним є формування патернів ухвалення УР. Особливістю ВС є те, що ухвалення УР здійснює командир військового формування (ВФ) – окрема особа, якій притаманні певні патерни поведінки (ПП).

Патерни ухвалення рішень – це повторювані моделі мислення, які люди використовують для оцінки інформації та вибору варіантів дій, це нормалізовані шаблони та форми ухвалення рішень, що перевірені практичним досвідом.

Патерни поведінки – це регулярно повторювані шаблони (моделі) поведінки, типові способи, якими людина реагує на різні ситуації в житті. Вони є результатом досвіду, виховання та зовнішніх умов, можуть бути навченими, спадковими або

суспільно визначеними та впливають на спосіб сприйняття, думки, емоції, взаємодію з навколишнім світом особистості.

Тривала бойова робота командирів ВФ з часом може суттєво впливати на варіативність УР. Цьому можуть сприяти ПП, які залежні від взаємопов'язаних внутрішніх та зовнішніх чинників – когнітивних процесів, емоцій, стресів, мотивації, рис особистості, знань, досвіду, відповідальності та соціального контексту, етичного аспекту, тиску з боку вищих органів управління відповідно. До того ж суттєвий вплив на альтернативність варіантів УР мають ситуативні умови – складність завдання, невизначеність, часові обмеження, командна робота, значущі наслідки, повторюваність завдань та проблем.

Психологічний аспект командирів через успішність минулого досвіду, когнітивні упередження, емоційний стан або пріоритетність інтуїтивного аналізу ситуації може призвести до зниження варіативності УР та їх передбачуваності. Отже, шаблонність в ухваленні рішень командирами на бойове застосування сил та засобів ВФ може призвести до підвищення ймовірності розкриття противником плану дій і, як наслідок, – до зриву виконання завдання.

Необхідною мірою забезпечення управління є інформаційна основа – наявність всеосяжної, достовірної, без суб'єктивних нашарувань інформації, яка дозволяє ухвалити відповідне обґрунтоване та виважене УР. Отже, для забезпечення варіативності УР командирам ВФ необхідні достовірні вхідні дані, які мають відображати реальний стан справ, тенденції, масштаби та очікувані наслідки з огляду на перспективи подій.

Інформаційні технології (ІТ) можуть відігравати важливу роль у запобіганні небажаних патернів ухвалення УР та ПП, особливо, коли виявляються тенденції передбачуваності дій, збільшення ризиків та помилок. Застосування автоматизованих інформаційних систем підтримки ухвалення УР (на основі моделей і точних даних) сприяє об'єктивному варіатив-

ному ухваленню УР та запобіганню виявів несприятливих патернів.

В умовах ведення БД непередбачуваність ухвалення УР часто набуває пріоритетності. Тому актуальним завданням є подальше дослідження передумов, за яких можуть виникати патерни в ухваленні УР командирами ВФ, розробка методики ухвалення УР щодо запобігання передбачуваності та зменшення ймовірності розкриття планів на бойове застосування ВФ, проектування спеціальних програмних рішень автоматизації інформаційної підтримки ухвалення УР командирами певних ВФ.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ

Світлана ГАНАБА

Олександра КОНДРАТЮК

В умовах воєнного стану вкрай актуальними стають питання безпеки та оборони держави. Забезпечення національної безпеки вимагає належного застосування та управління діяльністю Сил безпеки і оборони, включно зі стратегічним плануванням та оперативним реагуванням на загрози. Вивчення цієї теми є важливим для розуміння основних принципів функціонування військових і спецслужб в умовах підвищеної небезпеки.

Воєнний стан передбачає введення спеціального правового режиму, що регулює діяльність державних органів, військових формувань, а також підприємств і громадян. Основним документом, що регулює питання воєнного стану в Україні, є Закон України “Про правовий режим воєнного стану”. Цей Закон визначає порядок мобілізації, права та обов’язки громадян, повноваження військових органів влади та інших державних органів. В умовах воєнного стану держава має право обмежувати певні конституційні права і свободи громадян. Ці обмеження необхідні для забезпечення обороноздатності країни і збереження громадського порядку. До основних повноважень Сил безпеки і оборони під час воєнного стану належать: забезпечення територіальної цілісності держави; захист населення від зовнішньої агресії; боротьба з диверсійно-терористичною діяльністю.

Умови воєнного стану вимагають оперативного використання військових і спеціальних підрозділів для захисту державних інтересів. Це може включати як війну, так і громадський порядок. Використання Сил безпеки передбачає

наявність стратегічних і тактичних планів, які дозволяють адекватно реагувати на загрози з боку противника. Основними факторами, що впливають на ефективність застосування Сил безпеки і оборони є: рівень підготовки персоналу; забезпечення сучасними видами озброєння і техніки; координація дій між різними підрозділами.

Особливе значення має використання інформаційних технологій для збору та аналізу даних, що дозволяє швидко приймати рішення і уникати великих втрат.

Ефективне управління діяльністю Сил безпеки і оборони є ключовим елементом. Зокрема, управлінські рішення повинні базуватися на точній інформації, мати чітку структуру і бути спрямованими на досягнення стратегічних цілей.

Основними принципами управління в умовах воєнного стану є: централізоване командування, що забезпечує єдність дій; гнучкість у прийнятті рішень для оперативного реагування на мінливі умови; підготовка резервів для підтримки бойових дій. Важливою складовою управління є також морально-психологічна підготовка персоналу, яка включає підтримку бойового духу, дисципліну і взаємодію між підрозділами. В умовах воєнного стану ефективно використання та управління діяльністю Сил безпеки та оборони мають вирішальне значення для збереження державного суверенітету та забезпечення безпеки громадян. Правове регулювання, високий рівень підготовки персоналу та стратегічне управління дозволяють державі адекватно реагувати на зовнішні та внутрішні загрози.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

**Володимир ГЕРЛЯНД
Олексій ШЕПЩЕН**

Головною загрозою для існування української державності, національної культури та ідентичності у найближчому майбутньому залишається російська федерація. У своїй зовнішній політиці московський режим і надалі використовуватиме військову силу для недопущення інтеграції України до ЄС та НАТО, економічного відновлення України та перешкоджання розбудові Сил оборони нашої держави.

Формування територіальної оборони, відповідно до затвердженої Законом України “Про основи національного спротиву” моделі територіальної оборони держави, розпочалося з січня 2022 року і до початку повномасштабного вторгнення армії рф в Україну здійснювалося нарощення її спроможностей, а з 24 лютого 2022 року відбувалося її практичне випробування в умовах ведення воєнних (бойових) дій.

На початковому етапі відбиття збройної агресії ворога на територію України військові частини (підрозділи) Сил територіальної оборони виконували бойові (спеціальні) завдання відповідно до свого призначення за територіальним принципом. У подальшому різкі зміни обстановки вимагали прийняття відповідних рішень щодо застосування зазначених підрозділів у складі угруповань військ (сил) для ведення бойових дій.

Залучення основної кількості військових частин (підрозділів) Сил територіальної оборони до ведення бойових дій спільно із загальновійськовими підрозділами призвело до ускладнення розгортання системи територіальної оборони

обласного та районного рівня, а саме штабів зон і штабів районів територіальної оборони.

Вчасно прийнятті рішення Командувачем Сил територіальної оборони стосовно виділення визначеної категорії військовослужбовців зі складу штабів (бригад) як ядра для функціонування штабів зон (районів) у взаємодії з головами обласних державних адміністрацій дозволили забезпечити їх функціонування. Незважаючи на функціонування системи управління територіальною обороною, обмеженість сил і засобів не дозволяло виконувати завдання територіальної оборони у повному обсязі.

Відбиття повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України у подальшому виявило ще низку проблемних питань в організації планування та ведення територіальної оборони:

низький рівень взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, органів управління інших складових Сил безпеки і оборони та органів військового управління Сил територіальної оборони Збройних Сил України;

недосконалий механізм взаємодії цивільної складової територіальної оборони з військовою складовою в питаннях організації та ведення територіальної оборони як у мирний час, так і в особливий період;

підпорядкованість різним органам управління складових Сил оборони та Сил безпеки створює передумови ускладнення взаємодії в питаннях планування та застосування військових частин (підрозділів) інших складових Сил оборони та Сил безпеки під час ведення територіальної оборони;

розгортання та функціонування штабів зон (районів) територіальної оборони, основою яких є штаби окремих бригад (батальйонів) територіальної оборони в умовах залучення зазначених підрозділів територіальної оборони до виконання бойових завдань у районах ведення бойових дій.

З метою унормування на законодавчому рівні зазначених проблем вважається за необхідне внести зміни до Закону України “Про основи національного спротиву” та в інші нормативно-правові документи в частині організації планування та ведення територіальної оборони, організації взаємодії її суб’єктів та всебічного забезпечення заходів територіальної оборони.

Урегулювання зазначеного питання на законодавчому рівні ще на один крок наблизить нас до Перемоги та створить умови для підвищення спроможностей складових сектору безпеки і оборони щодо забезпечення національної безпеки України.

МОДЕЛЮВАННЯ БОЙОВИХ І СПЕЦІАЛЬНИХ ДІЙ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Олексій ГЛУЗДАНЬ
Анатолій ФЕДОРЧУК

Сьогодні прикордонники разом з іншими складовими Сил оборони виконують завдання з оборони держави та відновлення контролю за державним кордоном. Досвід участі у веденні бойових дій з відбиття збройної агресії дозволяє стверджувати про істотне зростання ролі і значення наукового обґрунтування управлінських рішень органів управління під час планування, застосування та управління військами (силами), що перебувають у їх оперативному підпорядкуванні, зокрема військових формувань ДПСУ.

Найважливішими умовами успішного досягнення цілей сучасних операцій є своєчасне відстеження та відображення в режимі часу, близькому до реального, обстановки в зонах ведення бойових (спеціальних) дій, прогнозування її розвитку, опрацювання різних варіантів дій військ (сил) сторін, зокрема з використанням методів математичного моделювання.

Ґрунтуючись на результатах досліджень здійснено опис теоретико-ігрової моделі, що може використовуватись на етапі підготовки та прийняття рішення на застосування військових формувань ДПСУ, основним змістом якої є дослідження “функції перемоги” у бойових (спеціальних) діях.

Під військовим формуванням ДПСУ розуміємо створену відповідно до законодавства України сукупність підрозділів та органів управління ними, які комплектуються військовослужбовцями, мають постійну чи тимчасову організацію, оснащені зброєю та бойовою технікою і призначені для оборони країни, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недо-

торканності у разі збройної агресії, збройного конфлікту чи загрози нападу шляхом безпосереднього ведення воєнних (бойових) дій. На цей час в системі ДПСУ такими військовими формуваннями є: мобільні прикордонні загони, бригади Гвардії наступу, комендатури швидкого реагування тощо, які беруть участь в обороні держави.

Відповідно до зазначеного під математичною моделлю бойових (спеціальних) дій розуміємо систему математичних залежностей і логічних правил, що дає змогу з достатньою повнотою і точністю відтворювати в часі найсуттєвіші складові бойових (спеціальних) дій, що моделюються, і розраховувати на основі цього чисельні значення показників прогнозованого їх перебігу і результату. Для прогнозування очікуваних результатів їхніх дій авторами розроблено і на даних статистики обґрунтовано “функцію перемоги” під час ведення бою, яка позбавлена низки недоліків, що притаманні методу бойових потенціалів.

Використання “функції перемоги” у формі ймовірності пояснюється такими причинами. По-перше, закони виявлення і ураження цілей мають імовірнісний характер. По-друге, з військової статистики відомо, що чим вище відношення сил сторін (а отже, і ймовірність перемоги), тим менших втрат зазнає сильніша сторона і тим швидше вона вирішує поставлене завдання. Запропонованій математичній моделі притаманний розподіл Парето, що має властивість самоподібності (змістовно це означає, що бойові дії підрозділу можна описати тим самим розподілом, що й бойові дії військового формування загалом).

Цій властивості у військовій науці відповідає принцип, що вимагає врахування одних і тих самих чинників, які визначають успіх будь-якого бою (операції). З моделі також випливає, що плануванню і прогнозуванню добре піддаються дії як на тактичному, так і оперативному рівнях (де

існують математичне очікування і дисперсія розподілу Парето).

Моделі доцільно використовувати в оперативно-тактичних розрахунках з оцінки потрібних сил і засобів на ведення бойових (спеціальних) дій.

Отже, теоретико-ігрова модель є базовою моделлю загальновійськового бою (спеціальних дій) – за її допомогою можна обґрунтувати елементи замислу на бій (спеціальні дії), а також спрогнозувати їх перебіг і результат.

ЗАСТОСУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Оксана ГОРБУНОВА

В умовах війни роль поліції набуває особливого значення, оскільки вона забезпечує правопорядок, протидіє злочинності, координує евакуаційні та гуманітарні операції, а також підтримує взаємодію з військовими підрозділами. Робота поліції у військовий час характеризується підвищеним рівнем ризику та потребує адаптації під нові виклики.

Основні виклики для діяльності поліції в умовах війни:

1. Посилення загрози громадській безпеці. Військові дії сприяють зростанню злочинності, зокрема мародерства, незаконного обігу зброї, а також кіберзагрози. Поліція повинна адаптувати методи роботи для ефективної протидії таким злочинам.

2. Обмеженість ресурсів. Через перенаправлення ресурсів на військові потреби поліція часто відчуває брак обладнання, транспорту та кадрового забезпечення. Це вимагає підвищення ефективності управління наявними ресурсами.

3. Взаємодія з військовими та іншими силовими структурами. В умовах війни необхідна тісніша координація між поліцією, збройними силами та іншими правоохоронними органами для забезпечення стабільності та оперативного реагування на загрози.

4. Евакуація цивільного населення та гуманітарна підтримка. Поліція грає важливу роль у забезпеченні безпеки під час евакуації, організації транспортних коридорів і гуманітарних місій, що вимагають чітких процедур і швидкого реагування.

5. Забезпечення правопорядку на деокупованих територіях. Після звільнення окупованих територій поліція стикається із забезпеченням відновлення правопорядку та захисту

населення від можливих збройних провокацій і наслідків воєнних злочинів.

Стратегії та інструменти для підвищення ефективності:

1. Адаптація управлінських процесів. Поліція повинна швидко адаптувати управлінські процеси для оптимізації використання ресурсів, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності навіть в умовах обмеженого фінансування та забезпечення.

2. Застосування новітніх технологій. Використання дронів, камер відеоспостереження, системи контролю доступу та аналітичних інструментів на основі штучного інтелекту, моніторинг, координує операції та збирає докази для розслідувань.

3. Посилення підготовки кадрів. В умовах підвищеного ризику необхідно забезпечити поліцію додатковою підготовкою, спрямованою на дії в екстремальних умовах, підтримку психологічного здоров'я та застосування навичок тактичної медицини.

4. Налагодження ефективної комунікації з населенням. Поліція повинна активно взаємодіяти з громадянами, давати інструкції щодо безпечної поведінки, інформувати про можливості загрози та надавати підтримку в кризових ситуаціях.

5. Розробка і впровадження спеціалізованих програм протидії злочинності в умовах війни. Це включає програми боротьби з мародерством, профілактики та протидії незаконному обігу зброї, кіберзлочинам та іншим правопорушенням, характерним для воєнного часу.

В умовах війни поліція відіграє важливу роль у збереженні стабільності суспільства, підтримці правопорядку та безпеки громадян. Успішне виконання завдань залежить від здатності поліції швидко адаптувати свої методи, удосконалювати управлінські процеси та забезпечувати координацію з іншими органами. Правильний підхід до організації діяльності поліції є чинником на шляху до збереження громадської безпеки та захисту населення в умовах військових дій.

ЩОДО ДЕЯКИХ ПИТАНЬ ЗАСТОСУВАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ТА АДАПТИВНИХ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРСТВА

Олександр ГОРІН
Віктор ЯКУБОВСЬКИЙ
Владислав ВОЛОБУЄВ

Військове лідерство протягом століть базувалося на чітких традиційних моделях управління, основою яких була дисципліна, ієрархія та централізованість в ухваленні рішень. Однак сучасні умови, зокрема велика кількість загроз і викликів, асиметричність сучасних конфліктів, швидка зміна умов виконання поставлених завдань (зокрема оперативно-службових та бойових), вимагають нових підходів до здійснення управлінської діяльності. Саме тому застосування адаптивних методів, які ґрунтуються на гнучкості, ініціативності підлеглих та децентралізації процесів прийняття рішень, стають невід’ємною частиною сучасного військового лідерства.

Порівнюючи традиційні й адаптивні методи управління в контексті військового лідерства, можемо констатувати, що традиційний підхід вирізняється жорсткою ієрархічною структурою, централізацією процесу прийняття управлінських рішень та акцентом на стабільності й передбачуваності. До основних характеристик цього підходу можемо віднести: 1) чітку вертикальну ієрархію: система керівництва, у якій накази передаються від вищих до нижчих ланок, і яка гарантує чіткість виконання наказів; 2) стандартизованість процедур: використання чітко визначених процедур для забезпечення стабільності та керованості під час виконання завдань; 3) орієнтованість на контроль: керівники вищих ланок

контролюють кожен етап виконання завдання, забезпечуючи повну відповідальність за дії підлеглих; 4) консерватизм: традиційні методи переважно стійкі до змін і можуть віддавати перевагу підтримці встановлених порядків навіть у нестабільних умовах.

Ці методи добре підходять для обстановки, що не вимагає швидкого реагування на зміни умов, де немає великої кількості викликів, де важливо забезпечити точну координацію та жорсткий контроль. Проте за сучасних умов швидкозмінних конфліктів традиційні підходи до управління можуть виявитися недостатньо гнучкими. Саме це й актуалізує необхідність застосування адаптивних методів управління, які зі свого боку зосереджені на швидкій реакції на обставини, що змінюються, децентралізації процесів ухвалення рішень і наданні певної самостійності командирам нижчих ланок. До основних рис адаптивних методів управління можемо віднести: гнучкість та адаптивність, які дозволяють командирам реагувати на зміни обстановки в режимі реального часу, що підвищує їхню ефективність у динамічних ситуаціях; децентралізацію влади: керівники на місцях мають більше повноважень для ухвалення рішень без потреби в постійному зверненні до вищих ланок керівництва, що значно пришвидшує реакцію на оперативні зміни; ініціативність та креативність: керівник, у разі наявності умов, надає підлеглим право приймати рішення, виходячи з поточної ситуації, що сприяє більшому використанню нестандартних рішень та вияву ініціативи підлеглими; швидку комунікацію: використання сучасних технологій для швидкого обміну інформацією та координації дій між підрозділами.

Адаптивні методи мають значну перевагу у виконанні завдань і проведенні дій у динамічній обстановці, що часто змінюється. Вони дозволяють зберігати ініціативу в руках молодших командирів, що особливо важливо в умовах невідомості та швидких змін.

У контексті сучасного військового лідерства обидва методи – як традиційний, так і адаптивний – мають своє місце. Найбільш ефективною є інтеграція обох підходів, що дозволяє зберегти переваги традиційного контролю та стабільності, водночас надаючи командирам можливість гнучко реагувати на змінні умови на полі бою. Зокрема, адаптивні методи мають значну перевагу в умовах асиметричних конфліктів, де швидкість ухвалення рішень і гнучкість є критичними факторами успіху.

EXPERIENCE AND METHODS OF USING THE INNOVATIVE UAV RADIATION SIMULATOR THROUGH THE CONTROL AND IMAGE TRANSMISSION CHANNELS FOR THE TRAINING OF OPERATORS

Andrii HRYZO
Bohdan LISOHORSKYI
Ivan BUKHALOV
Larysa PROKOPENKO

The experience of training specialists of radio engineering troops at the Faculty of Radio Engineering Forces of Air Defense of Kharkiv National University, named after Ivan Kozhedub, underscores the practicality and cost-effectiveness of using simulators of the signal-interference situation. This approach creates a psychologically reliable situation and allows for its reproduction, experimentation with different options, and identifying the most suitable one. It significantly reduces the financial, time, and resource costs associated with preparing and using natural systems and actions, providing a reliable and efficient training solution.

It was decided to extend the considered approach to the training of operators of the UAV direction-finding device, for which a software and hardware device was created to simulate the radiation of control channels and the transmission of video images of the UAV. Practice shows that for an effective learning process, operators must have a basic understanding of the essence of the direction-finding process and determine the type of UAV, even if they do not have all the information. Teaching a small number of cognitive or social skills (for example, decision-making and reports) or mastering a limited number of skills in conditions of time deficit allows low-precision imitation. Thus, the applied

approach does not require accurate reproduction of the time-frequency characteristics of the simulated signals; the development of expensive and complex high-precision simulators, the so-called “digital doubles,” in this case, is excessive and unnecessary.

To solve such an urgent need, a variant of construction and a valid model of the UAV radiation signal simulator were developed.

The simulator is built on the “low-power exciter-power amplifier” principle. A vital component of this setup is the HackRF ONE device, which serves as the signal source. This device, built using SDR (Software-definite radio) technology, allows for precisely determining the basic parameters of receiving and transmitting devices and signal processing algorithms by software rather than hardware configuration. This use of SDR technology enables the generation of signals of various types in the range of 1–6 000 MHz.

In the created version, the device can simulate the radiation of on board systems in the range of 100–4 000 MHz, which allows you to cover the entire range of UAVs. Modular construction using COTS technology made it possible to provide simplicity, high development speed, and low cost of technical solutions used.

The created UAV radiation simulator and its method of use were tested during tactical-combat and tactical-special classes with senior cadets of the Faculty of Radio Engineering Troops of the Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University.

Thus, according to the SDR technology, an operating version of the device for simulating the radiation of the control and video transmission channels of the UAV was created, and the method of its use during training was unzipped and tested. The power amplifier and antenna system are designed to operate in two bands: 100–2 000 MHz and 2 000–4 000 MHz, which allows you to cover almost the entire UAV nomenclature. The complex simulation of UAV radiation will enable us to teach practical actions under natural exposure to radiation. It can be used during tactical unit exercises and training sessions to simulate the action of various types of UAVs.

ОЦІНКА ПАРАМЕТРІВ ПРОЦЕСУ КОНТРАБАНДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПУНКТАХ ПРОПУСКУ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН

Олексій ГРИЩИШЕН

З урахуванням структури, складу параметрів і показників системи протидії контрабандній діяльності в пунктах пропуску (ППр), факторів, які на них впливають, можливо виділити такі класифікаційні ознаки: природа об'єкта, його масштабність, складність, ступінь його детермінованості, характер розвитку в часі, ступінь інформаційного забезпечення.

У процесі дослідження припускаємо: процес контрабандної діяльності носить достатньо організований характер; типові напрямки переміщення контрабанди через ППр визначені; штаби органів охорони державного кордону (ООДК) мають можливість отримувати необхідну інформацію про вияв визначених факторів.

Послідовність основних операцій оцінки процесу контрабандної діяльності в ППр можна рекомендувати таким чином.

На першому етапі роботи визначаються вхідні дані: кількісні та якісні дані щодо стану визначених факторів, описи порядку переміщення через державний кордон предметів контрабанди в ППр; статистичні дані щодо способів переміщення через кордон кожного виду контрабанди.

На другому етапі, на основі вагових коефіцієнтів факторів контрабанди та характеристик їх вияву розраховуються кількісні значення впливу кожного фактора. На їх основі здійснюється класифікація обстановки за рівнями процесу контрабандної діяльності.

Визначення параметрів процесу контрабандної діяльності здійснюється у такій послідовності:

визначаються та вводяться вхідні дані;
розраховуються на основі вагових коефіцієнтів фактори та характеристики їх вияву кількісних значень впливу кожного фактора;

аналізуються зміни впливу факторів;
розраховується обсяг контрабанди кожного виду, яка в результаті вияву факторів може бути на визначених напрямках;

розраховується інтенсивність часткових потоків контрабанди кожного виду на визначених напрямках;

розраховується сумарна інтенсивність потоків контрабанди на кожному напрямку;

будуються та аналізуються діаграми сумарної інтенсивності потоків контрабанди на кожному напрямку;

на основі встановлених причинно-наслідкових зв'язків між складом контрабанди та порядком їх переміщення через кордон визначається форма вияву контрабандної діяльності;

узагальнюються та подаються результати оцінювання.

У результаті оцінювання можливо отримати рівень, вид, місце, форму та час вияву процесу контрабандної діяльності. На основі отриманих результатів можуть бути обґрунтовано визначені:

пункти пропуску, на яких необхідно зосередити основні зусилля щодо протидії контрабандній діяльності за напрямками;

перелік транспортних засобів та вантажів, які підлягають поглибленому огляду;

зміст та терміни проведення додаткових заходів;

об'єкти та зміст заходів оперативної протидії контрабандній діяльності;

склад сил і засобів, які залучаються до проведення заходів, їх розподіл та способи виконання завдань.

Це дозволяє в умовах обмеженості людських, технічних та матеріальних ресурсів створити гнучку систему протидії процесу контрабандної діяльності у пунктах пропуску через державний кордон, яка є адекватною параметрам процесу контрабандної діяльності.

ВІЙСЬКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ

Дар'я ГУДЕНЕЦЬ
Владислав ШЕВЧУК

Глибоке розуміння військової діяльності в умовах особливого періоду дозволяє розробляти ефективні стратегії оборони, підвищувати боєздатність збройних сил та мінімізувати втрати. Досвід України останніх років демонструє, наскільки важливим є підготовка до таких періодів та ефективне використання військового потенціалу.

Сучасні збройні сили зазнали значних змін, порівняно з арміями іншого століття, зокрема в технологічному процесі, міжнародному співробітництві та соціальних змінах. Розроблення нових видів озброєння, систем зв'язку, безпілотних літальних апаратів, кіберзброї та інших інноваційних технологій кардинально змінило характер ведення бойових дій. Створення міжнародних альянсів та коаліцій, таких як НАТО, вимагає стандартизації озброєння та процедур, а також тісної координації дій.

Основними аспектами військової діяльності в умовах особливого періоду є мобілізація, оперативне управління, бойова підготовка, забезпечення безпеки та ін. Військова діяльність у цей період спрямована на досягнення головної мети – забезпечення територіальної цілісності, національної безпеки та миру в державі.

Сучасний процес розвитку Збройних Сил України тісно пов'язаний зі змінами всієї системи управління та передбачає її відхід від принципів адміністративно-командного керівництва, одним з елементів якого є система кадрового менеджменту, основною метою якого є задовольнити потреби збройних сил у кваліфікованих кадрах, ефективно використовуючи їхні знання і навички з урахуванням можливостей само-

реалізації. Проведення шести черг часткової мобілізації під час антитерористичної операції на Сході України свідчить, що намагання створити цілісну й ефективну централізовану систему підтримки прийняття рішень в управлінні персоналом пройшли перевірку на дієздатність на практиці і показали свою неефективність у питаннях управління персоналом, зокрема стосовно військового обліку персоналу, що потребує постійного вдосконалення з питань обліку як військовозобов'язаних громадян, так і особового складу Збройних Сил України, який проходить дійсну військову службу.

На сьогодні не існує одного сталого методу оцінки ефективності діяльності служб (підрозділів) з управління персоналом, який би дозволяв повністю відображати ступінь їхньої пристосованості до свого цільового призначення. Головна цільова властивість служби (підрозділу) з управління персоналом забезпечує досягнення мети кадрового забезпечення з найменшими втратами під час переходу на функціонування в умовах особливого періоду та збільшення потреби в особовому складі.

ЗАСТОСУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Віталій ГУЛА
Анастасія ЛЮТА
Анастасія МЕЛЬНИК

Воєнний стан вимагає злагодженої та ефективної діяльності Сил безпеки і оборони, зокрема підрозділів прикордонної служби, які відіграють важливу роль у захисті держави від зовнішніх загроз. Застосування цих сил передбачає чітке управління, координацію між різними структурами та швидке реагування на виклики.

Під час воєнного стану прикордонний режим зазнає змін, спрямованих на підвищення безпеки та збереження територіальної цілісності держави. Ці зміни містять: посилення контролю за перетином державного кордону; встановлення спеціальних режимів в окремих прикордонних зонах; введення додаткових обмежень на рух громадян та транспортних засобів; посилена співпраця з військовими силами та іншими силовими структурами.

В умовах воєнного стану управління силами безпеки і оборони на кордоні здійснюється через єдину систему координації дій між прикордонною службою, військовими підрозділами, Національною гвардією та іншими силовими структурами. Основними принципами цього управління є: централізація командування; оперативність прийняття рішень; чітке розмежування відповідальності; застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення координації.

Основним завданням Сил безпеки і оборони в умовах воєнного стану є запобігання проникненню на територію дер-

жави диверсійних груп, незаконних збройних формувань та інших загроз, що можуть дестабілізувати ситуацію. У цих умовах підрозділи прикордонної служби діють у тісній взаємодії з військовими формуваннями та використовують сучасні методи ведення боротьби: патрулювання за допомогою безпілотних літальних апаратів; розгортання систем спостереження та моніторингу на кордоні; застосування мобільних груп швидкого реагування.

Основними викликами для ефективного застосування Сил безпеки і оборони є: необхідність швидкої адаптації до змін у тактичній ситуації на кордоні; потреба в модернізації технічного забезпечення та покращенні логістики; забезпечення належного рівня професійної підготовки особового складу.

Перспективи розвитку передбачають удосконалення системи управління Силами безпеки через впровадження новітніх технологій, покращення міжнародної співпраці та підвищення рівня координації між різними структурами безпеки.

На основі викладеного можна сказати, що застосування та управління Силами безпеки і оборони відіграє ключову роль у забезпеченні національної безпеки та захисті державного кордону. Ефективність цієї діяльності залежить від чіткого планування, координації дій між різними структурами та використання сучасних технологій. Подальший розвиток системи прикордонного контролю та управління силами безпеки має стати пріоритетом у забезпеченні національної безпеки.

ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРІОРИТИЗАЦІЇ НЕОБХІДНИХ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ Й ОБОРОНИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Дмитро ГУР'ЄВ

Віталій ПИЛИПЕНКО

Ігор КІРІЄНКО

Забезпечення надійного захисту об'єктів критичної інфраструктури (ОКІ) від загроз з повітряного простору є одним із основних завдань національної безпеки України. Через зростання загрози від балістичних та крилатих ракет, а також безпілотних літальних апаратів (БпЛА), пріоритетне забезпечення захисту ОКІ стає вкрай важливим. Раціональне використання обмежених фінансових ресурсів та ефективне розміщення оборонних засобів дозволяє не лише зменшити ризик ураження критичних об'єктів, а й підвищити загальну стійкість національної інфраструктури в умовах війни.

Методика швидкої пріоритизації необхідних засобів захисту і оборони ОКІ спрямована на оптимізацію фінансування та ефективність оборонних заходів. Вона містить оцінку потенційних загроз, аналіз наявних систем захисту та визначення необхідних засобів оборони для кожного типу загроз – балістичних ракет (БР), крилатих ракет (КР) і БпЛА та містить такі етапи побудови:

1. Формування вихідних даних та припущень.
2. Оцінка характеристик типових об'єктів критичної інфраструктури.
3. Аналіз загроз та класифікацію засобів повітряного нападу за їх ефективністю.
4. Оцінка ступеня захищеності ОКІ та виявлення вразливих місць.

5. Визначення переліку засобів захисту, їхніх характеристик та вартості.

6. Формування базового комплекту засобів для проти-повітряного прикриття критичних об'єктів з урахуванням ефективності та вартості.

7. Оцінка пріоритетів фінансування для закупівлі цих засобів.

8. Оцінка очікуваної ефективності виконання завдань захисту базовим та іншим наборами засобів.

Запропонована методика забезпечує ефективний підхід до визначення й використання оборонних засобів в умовах обмежених ресурсів. Вона охоплює всі ключові етапи, необхідні для оцінки захищеності ОКІ, виявлення загроз та формування оптимального наряду (набору) захисних засобів.

СТРАТЕГІЯ ЗАЛУЧЕННЯ, РОЗВИТКУ ТА УТРИМАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В СИЛАХ ОБОРОНИ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2032 РОКУ: МЕТА ТА СТРОКИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Олексій ДАЦЕНКО

Втрати особового складу в ході відсічі збройній агресії російської федерації проти України негативно впливають на гарантоване задоволення потреб в людських ресурсах Збройних Сил України (далі – Збройні Сили), а також інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, органів спеціального призначення з правоохоронними функціями (далі – Сили оборони України). Цей вплив існує як під час широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну, так і у післявоєнний період, здійснення заходів оборонної реформи, спрямованої на посилення спроможностей Сил оборони України, підвищення їх готовності до виконання завдань за призначенням та участі у проведенні спільних із підрозділами НАТО операцій (бойових дій).

Цей виклик потребує більш уніфікованого, комплексного та стратегічно скоординованого підходу до розбудови системи залучення, розвитку та утримання людського капіталу в Силах оборони України.

Першим кроком на цьому шляху стало затвердження Міністром оборони України у травні 2024 року Політики залучення, розвитку та утримання людського капіталу в Силах оборони (далі – Політика).

Логічним продовженням задекларованих у Політиці напрямків та принципів трансформації є розробка Міністерством оборони України Стратегії залучення, розвитку та утримання людського капіталу в Силах оборони України на період до 2032 року (далі – Стратегія).

Метою Стратегії є формування єдиного цілісного бачення складовими Сил оборони, органами державної влади, місцевими органами виконавчої влади України основних завдань щодо залучення, розвитку та утримання людського капіталу в Збройних Силах та інших військових формуваннях.

Досягненням цієї мети передбачається:

утвердити українську національну та громадянську ідентичність, сформувані у громадян “оборонну свідомість” та мотиваційну готовність до збройного захисту держави;

удосконалити систему та механізми обліку людських ресурсів;

упровадити нову систему підготовки молоді до військової служби;

удосконалити процес проведення загальної мобілізації в державі;

перевести Збройні Сили та інші складові Сил оборони на професійну основу та підвищити мотивацію громадян до тривалого проходження військової служби за контрактом за рахунок впровадження дієвих та ефективних систем рекрутингу та комплектування, управління військовою кар’єрою та військової освіти і підготовки, охорони здоров’я, всебічного забезпечення військовослужбовців та їх соціального захисту, з урахуванням гендерних аспектів;

сформувати систему переходу від військової служби до цивільного життя шляхом створення інституційних, соціально-економічних та політичних умов для успішної реабілітації, соціально-економічної та політичної реінтеграції визначених категорій військовослужбовців, ветеранів війни;

впровадити дієву ветеранську політику, підвищити ефективність залучення цивільного персоналу до Сил оборони.

Стратегію передбачається реалізувати до 2032 року.

Отже реалізація Стратегії дозволить створити цілісну систему залучення, підготовки, навчання, ефективного застосування та утримання людського капіталу відповідно до

потреб Сил оборони України в умовах воєнного стану, у післявоєнний період та в мирний час, сформувати в суспільстві оборонну свідомість щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечити розвиток у кожної особистості стійкої мотивації до військової служби (державної служби або праці) та можливості їх повноцінної самореалізації у сфері оборони держави.

МЕТОДИКА РОБОТИ ОПЕРАТИВНОЇ ГРУПИ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ У СКЛАДІ МІЖВІДОМЧОГО ШТАБУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ НА ЕТАПІ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ

**Антон ДАЦКОВ
Павло ОДЗЕМОК**

В умовах запровадження правового режиму воєнного стану з метою узгодження спільних за єдиним замислом дій усіх суб'єктів територіальної оборони функціонують міжвідомчі штаби територіальної оборони, до складу яких належать оперативні групи від кожного правоохоронного органу.

Для оперативної групи від прикордонного загону потрібно розробити відповідну методичку, яка матиме на меті зменшення непорозумінь та оптимізацію завдань відповідно до плану територіальної оборони.

Ураховуючи вищесказане в умовах стрімкого наростання по своїй складності і обсягу завдань з управління територіальної оборони, поверхневого відношення керівників різних рівнів до формування мети, визначення завдань, а також створення варіантів дій з метою підвищення спроможностей, об'єктивно існує необхідність адекватного, своєчасного та якісного реагування органів управління різних відомств і рівнів на обстановку, що склалася.

В умовах активних бойових дій на східній, стабілізаційних – на північній та частково східній ділянці кордону, практичне застосування органів і підрозділів Державної прикордонної служби України у територіальній обороні показало суттєву проблему у адекватності між завданнями та змістом територіальної оборони, порядком їх виконання та спроможностями, готовністю до виконання цих завдань та варіанта-

ми дій, які притаманні підрозділам Державної прикордонної служби України.

Організація та безпосередня діяльність оперативних груп та органів управління прикордонних загонів за відсутності відповідної методики призведе як до збільшення тривалості, або ж зменшення якості у формуванні задуму дій, оцінки обстановки та прийняття обґрунтованих рішень, так і якісного виконання завдань територіальної оборони загалом.

Для досягнення цієї мети дослідження поставлено такі завдання:

1. Здійснити аналіз функцій і завдань, які виконуються в межах територіальної оборони, а також варіантів та способів їх виконання підрозділами різних відомств.

2. Проаналізувати чинне нормативно-правове регулювання діяльності органів управління, підрозділів Державної прикордонної служби України, а також інших правоохоронних органів, військових формувань та органів виконавчої влади з питань територіальної оборони.

3. Провести аналіз наявних та визначити додатково фактори, що впливають на процес роботи оперативної групи на етапі безпосереднього виконання завдань.

4. Створити методику роботи оперативної групи.

5. Провести реалізацію результатів дослідження під час практичної підготовки.

6. Розробити методичні рекомендації оперативній групі від прикордонного загону у складі міжвідомчих штабів територіальної оборони.

Послідовність роботи органів управління міжвідомчих структур у розрізі виконання завдань у системі територіальної оборони спрямована на протидію противнику, надання взаємопідтримки та допомоги і поєднання зусиль.

Застосування методики забезпечує:

упорядкованість роботи органів управління та зменшення термінів виконання завдань, які наявні в управлін-

ських процесах, при цьому отримання необхідного рівня якості;

зосередження зусиль на головних факторах, ризиках та загрозах, які диктує обстановка;

зосередження зусиль на виділенні найголовніших заходів та дій, які необхідно проводити в системі територіальної оборони, з метою ефективного їх виконання;

ефективність у прийнятті рішень, виходячи із наявних ризиків та загроз, які виникають під час територіальної оборони.

КОМАНДНО-ШТАБНИЙ КУРС ТАКТИЧНОГО РІВНЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ L-2: НАБУТИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Антон ДАЦКОВ

Євген ОРЛОВ

Павло СІМЧУК

Головні завдання з реалізації державної політики у сфері оборони відповідно до Стратегії воєнної безпеки – це формування Сил безпеки та оборони держави (далі – СБО), які базуються на національних і євроатлантичних цінностях. Сили безпеки та оборони повинні відповідати вимогам для повноправного членства України в НАТО, бути взаємосумісними з відповідними структурами країн-членів НАТО та здатними виконувати завдання під час проведення операцій Альянсу. Для досягнення цієї мети передбачено розвиток системи військової освіти та підготовки особового складу органів управління, а також запровадження освітніх програм професійної військової освіти для офіцерів Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) з використанням бойового досвіду СБО як України, так і збройних сил країн НАТО.

З початком повномасштабної агресії з боку російської федерації виникла низка проблем, пов'язаних з укомплектуванням прикордонних комендатур швидкого реагування та прикордонних загонів організаційно-штатної структури бригадного типу офіцерами, які здатні забезпечити ефективну роботу органів управління під час підготовки й управління підрозділами під час бою (дій). Особливо актуальною є проблема функціональної підготовки офіцерів у сфері підготовки (планування) та ведення бойових дій, а також оцінювання їх

результатів згідно зі стандартними процедурами, які використовуються у збройних силах країн НАТО.

Протягом травня – серпня 2024 року на базі Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (далі – Національна академія) проведено перший командно-штабний курс тактичного рівня ДПСУ L-2 (далі – курс L-2).

Слід зазначити, що з метою якісної підготовки науково-педагогічних працівників Національної академії до проведення курсу L-2 та відповідно до Концепції передачі курсів L-2 до вищих військових навчальних закладів протягом грудня 2023 року – квітня 2024 року науково-педагогічні працівники Національної академії взяли участь у передачі Національним університетом оборони України командно-штабних курсів професійної військової освіти L-2. Викладачі ознайомились із загальними підходами щодо формування та проведення курсу підвищення кваліфікації викладачів курсів L-2 з переліком тем і навчальних дисциплін, що входять безпосередньо до курсу L-2, із визначеною Національним університетом оборони України моделлю планування підготовки викладачів для проведення командно-штабних курсів.

Також завдяки налагодженню взаємодії з країнами НАТО протягом 2023–2024 років підвищили свою кваліфікацію з питань ВППР понад 50 офіцерів ДПСУ, 15 з яких є представниками Національної академії (фахівці з тактики, планування, розвідки, вогневої підтримки та логістики).

Метою курсу L-2 є підготовка осіб офіцерського складу зі складу резерву кандидатів для просування по службі на посади тактичного рівня штатно-посадової категорії не нижче “майор”, які є компетентними в управлінні відділом прикордонної служби, прикордонною комендатурою швидкого реагування (механізованим батальйоном) та службі у штабі органу охорони державного кордону (штабі механізованої брига-

ди), з високим рівнем особистої відповідальності за свої дії та здатністю до подальшого автономного навчання.

Під час проходження курсу L-2 офіцери поетапно удосконалювали власну військову майстерність і мовну підготовку з урахуванням європейських і євроатлантичних стандартів та принципів, сучасних поглядів на форми та способи застосування військ. Зокрема, розглянуто питання організації та керівництва оперативно-службовою діяльністю органів (підрозділів) ДПСУ у повсякденних умовах та під час ускладнення обстановки, роботи штабів органів (підрозділів) ДПСУ, лідерства, повсякденної діяльності органу ДПСУ.

Основні зусилля в підготовці учасників курсу зосереджені на опануванні знань з основ застосування підрозділів і частин Збройних Сил України (далі – ЗСУ), отримання практики у плануванні бою (бойових дій) із застосуванням військового процесу прийняття рішень (далі – ВППР) за стандартами НАТО (MDMP).

Одним з аспектів, що виникав під час проведення навчальних занять, було те, що ВППР за стандартами НАТО базується виключно на доктринальних документах і стандартах НАТО. Водночас для навчальних матеріалів ДПСУ здебільшого використовуються відомчі керівні документи, які не завжди повністю відповідають стандартам НАТО. Це створювало певні труднощі під час командно-штабних навчань і занять, орієнтованих на вивчення процедур планування бойових операцій слухачами.

Загалом результати проведених занять, командно-штабних навчань і підсумкового оцінювання офіцерів ДПСУ на курсі L-2 у Національній академії були досить ефективними. Офіцери протягом трьох місяців – відносно короткого часу (у порівнянні з дворічною магістерською програмою підготовки) спроможні засвоїти основні теоретичні положення загальної тактики, порядку роботи загальновійськового штабу під час планування дій та закріпити їх на практиці під час

практичних занять, відпрацювання комплексних методичних тактичних задач, командно-штабних навчань.

На сьогодні, особливо в умовах війни, на нашу думку, підготовка офіцерських кадрів є найбільш ефективною через проведення курсів підвищення кваліфікації та освітніх програм професійної військової освіти. Цей підхід дозволяє заощадити час та сконцентрувати увагу на ключових аспектах, які є критично важливими для командирів і штабів під час ведення бойових дій.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновки, що освітня програма та робочі програми навчальних дисциплін курсу L-2 показали свою достатньо високу ефективність, хоча і потребують перегляду змісту освітніх компонентів курсу L-2 з орієнтуванням на військову складову та впровадження найкращих практик навчання НАТО з використанням систем імітаційного моделювання.

ЗАСТОСУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СИЛ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олександр ДЕНИСЮК

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України в лютому 2022 року територія нашої держави стала театром бойових дій.

У цій війні ворог застосовує заборонену та жорстоку тактику ведення війни, катує та вбиває цивільних, нещадно обстрілює та бомбардує житлові райони, знищує енергетичну інфраструктуру, заміновує територію України, що призводить до жахливих та непоправних наслідків. За офіційними даними, Україна є найбільш замінованою державою світу, потенційно 176 000 квадратних кілометрів території є забрудненою. Ведення війни сприяє незаконному обігу зброї, понад 270 000 одиниць зброї було втрачено або викрадено з початку повномасштабної війни в Україні, це становить 40 % від загальної кількості зброї, яка зареєстрована як викрадена або втрачена. За даними станом на вересень 2024 року, кількість втраченої зброї досягла 270 945 одиниць, це свідчить, що число постійно зростає.

Ураховуючи вищевказане, на цей час виникає гостре питання щодо застосування кінологічних підрозділів (розрахунків) з пошуку та виявлення незаконного перевезення зброї, боеприпасів, вибухових речовин, особливо в тих областях та регіонах, які межують із зоною ведення активних бойових дій, проведення розмінування території населених пунктів під час проведення стабілізаційних заходів. З початком збройної агресії російської федерації в кінологічних підрозділах Національної гвардії України відбулися певні зміни у штаті службових собак, збільшення штату розшукових собак з пошуку зброї та набоїв, вибухових речовин, також введено

таку нову категорію, як розшукові собаки з пошуку мін та вибухових пристроїв. Ці зміни за ефективністю говорять самі за себе. Так, тільки за I півріччя 2024 року кінологами з службовими собаками одного кінологічного підрозділу НГУ під час проведення фільтраційних заходів було виявлено незаконне перевезення, зберігання зброї в кількості 7 одиниць, боеприпасів до стрілецької зброї різного калібру – 3 808 штук, гранат різних модифікацій – 12 штук.

Проте з такими позитивними результатами щодо застосування кінологів зі службовими собаками існує низка проблемних питань. Зокрема, відсутня взаємодія з відповідними підрозділами Сил оборони (Збройними Силами України, Державною прикордонною службою України, Державною службою з надзвичайних ситуацій, Службою безпеки України, Національною поліцією України) щодо питань спільних навчань та тренувань службових собак, обміну досвідом, висвітлення проблемних питань та пошуку шляхів їх вирішення, впровадження міжнародного досвіду, проведення навчань наших кінологів закордонними інструкторами, які мають досвід у цій сфері діяльності. Міжнародний досвід показує, що країни партнери мають практику застосування собак з пошуку мін як додаток до ручного та механізованого розмінування. Повністю навчений службовий собака може обстежити територію площею 1 500 квадратних метрів на день, тоді як людина 20–50 квадратних метрів на день. Собаки ігнорують металобрухт і виявляють лише запах вибухівки, а це означає, що за певних умов вони набагато швидше знаходять міни, ніж металошукачі.

З огляду на те, що росія продовжує збройну агресію на території нашої держави, перед кінологічними підрозділами Сил оборони України гостро стоїть питання подальшого навчання, набуття міжнародного досвіду, розвитку та вдосконалення по застосуванню, (використанню) службових собак в умовах воєнного стану, з пошуку вибухових речовин, зброї, розмінування звільнених територій.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Дмитро ДИКИЙ

Проблемою визначення концептуальних положень структури психологічної готовності мобілізованих військовослужбовців в умовах бойових дій є відсутність єдиної теорії, що спроможна розкрити особливості психічної діяльності та поведінки особистості в екстремальних, несумісних із життям умовах існування та військової праці.

Під час обов'язкового проходження всіма мобілізованими базової і фахової підготовки починається найскладніший етап навчання: бойове злагодження військових підрозділів. На цьому етапі кожний військовослужбовець має отримати компетенції для ведення бойових дій. Злагодження передбачає створення для військовослужбовців умов, які відповідають реальним характеристикам під час виконання службово-бойових завдань. Необхідно звернути увагу на те, що функціональний підхід характеризує психологічну готовність як стан, що передуює певній діяльності, містить такі можливості у мобілізованого військовослужбовця, яких він спроможний досягти у своєму формуванні. Готовність виявляється під час виконання і після завершення професійних завдань. Вияв стану психологічної готовності до діяльності залежить від індивідуальних особливостей особистості та конкретних зовнішніх ситуаційних умов і варіативних завдань діяльності.

У межах особистісного підходу психологічна готовність розглядається як стійке утворення особистості, яке містить набір компонентів (мотиваційний, когнітивний, операційний тощо), адекватних вимогам, змісту й умовам діяльності,

які за своєю сукупністю дозволяють ефективно й успішно здійснювати військову діяльність. Тому в роботі з мобілізованим персоналом набуває актуальності впровадження сучасної системи соціально-гуманітарного забезпечення.

Соціально-гуманітарне забезпечення у Державній прикордонній службі України є одним з видів забезпечення оперативно-службової діяльності з охорони державного кордону. Це система правових, організаційних, педагогічних, психологічних, інформаційних, культурно-просвітницьких та соціальних заходів, що ґрунтується на суспільно-державних (національних) цінностях і спрямована на забезпечення морально-психологічної готовності особового складу до виконання оперативно-службових (службово-бойових) завдань за будь-яких умов обстановки. З початку ведення бойових дій на сході України керівники військових підрозділів зіткнулися з проблемою психологічної готовності мобілізованих військовослужбовців до несприятливих умов війни. Отриманий досвід та практика довели, що психологічна готовність мобілізованих військовослужбовців формується на основі соціально значимих установок і переконань, здатності активізувати потенціал особистості (психологічний, фізичний, професійний тощо) в екстремальних ситуаціях, емоційно-вольового налаштування та контролю за психічним станом в умовах ситуативних змін бойової обстановки тощо.

Отже, у сучасних умовах захисту України складовими системи соціально-гуманітарного забезпечення за стандартами НАТО визначено:

морально-психологічне забезпечення (НАТО – Mental Health Resilience Training);

національно-патріотичне виховання (НАТО – Strategic Communication);

військово-соціальна робота (НАТО – Military Social Work);

виховання доброчесності (НАТО – Building Integrity);

душпастирська опіка (НАТО – Pastoral Care).

ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Олег ДІДИЧ

Розвиток цивілізації породжує збільшення кризових явищ в усіх сферах діяльності держави, суспільства, людини. Технологічний прогрес, зростання чисельності населення, збройні конфлікти, кліматичні зміни, пандемії демонструють непередбачуваність виникнення та вплив криз на сучасний світ.

Головним чинником, який враховується при формуванні державної політики, є безпека. Критерії безпеки визначають основи соціального існування та можливості держави підтримувати захист від зовнішніх та внутрішніх загроз. Неможливість своєчасного реагування на кризові явища природного, техногенного та суспільного характеру породжує наслідки, які можуть вплинути на подальше існування населення країни, інфраструктуру та призвести до втрати державності.

Держава, в міру своєї спроможності, здійснює управління кризами: частково запобігає появі окремих видів, мінімізує частину виявів, усуває наслідки. Сучасна система державного управління орієнтується на розуміння безпеки в контексті складних викликів міжнародної агресії, тероризму, кліматичних змін, економічних криз та нестабільності. Окремі функції держави в сучасних економіках поступово почали передаватися до приватного бізнесу. Можливості приватного суб'єкта дозволяють вирішувати традиційні завдання держави більш ефективно та з використанням власних коштів. Зазначені підходи до партнерських відносин державного та приватного секторів отримали назву державно-приватне партнерство (ДПП). Сфера безпеки ще достатньо нова для використання у моделях державно-приватного партнерства, але має значний потенціал та можливості для вирішення завдань забезпечення безпеки.

У сучасному світі безпека охоплює як людську, так і національну безпеку, де державна безпека є засобом досягнення людської безпеки. У сучасних умовах глобалізації та розвитку інформаційних технологій забезпечення національної безпеки є пріоритетним завданням для кожної країни. Однією з інноваційних стратегій досягнення цієї мети є впровадження ДПП. Розуміння поняття державно-приватного партнерства у контексті національної безпеки стає важливим аспектом стратегії державного управління та ефективного застосування ресурсів. У сфері національної безпеки ДПП ґрунтується на партнерських відносинах, урахуваючи компліментарність ресурсів та експертизи обох секторів. Це взаємодія, спрямована на ефективне використання інновацій та технологій для запобігання та вирішення загроз національній безпеці.

Державно-приватне партнерство – це відносини між державою та іншими суб'єктами господарювання різних форм власності. В умовах сьогодення у воєнний час при повномасштабному вторгненні російської федерації на територію України стає зрозуміло, що у вирішенні завдань державою щодо забезпечення національної безпеки значну допомогу надають приватні партнери, як із-за кордону, так і в межах держави. Яскравими прикладами такої допомоги є волонтерські, благодійні та громадські організації, які у надзвичайно складний період взяли на себе вирішення найбільш нагальних і болючих проблем держави. Хоча своє справжнє визнання та необхідність ці організації здобули на початку 2014 року, до цього часу механізмів його взаємодії з владними структурами не було.

Однак важливо також забезпечити належний рівень контролю та координації, щоб уникнути можливих конфліктів і зберегти інтереси громадян та національну безпеку. Державно-приватне партнерство повинно ґрунтуватися на прозорості, взаєморозумінні та взаємній довірі.

ЗАСТОСУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Віра ДМИТРИШИНА

Таїсія БОГУН

Ігор ЧЕПКИЙ

Використання та управління Силами безпеки і оборони під час воєнного стану є одним з найважливіших обов'язків будь-якої держави, а у випадку України це завдання має першочергове значення для захисту її суверенітету і територіальної цілісності. Сектор безпеки і оборони в Україні є потужною та динамічною системою, що складається з органів державної влади, Збройних Сил, правоохоронних органів, розвідувальних служб та Сил цивільного захисту.

В умовах воєнного стану обмежуються певні права і свободи громадян та юридичних осіб. Ці обмеження, хоча і є суттєвими, але виправдані як необхідні заходи для підтримання режиму воєнного стану, забезпечення оборони та безпеки країни. Це особливо актуально в умовах збереження екзистенційної загрози національній безпеці України, що характеризується вираженим дисбалансом військових потенціалів між Україною та російською федерацією. У світлі цього Україна розробила нову стратегію воєнної безпеки, яка ґрунтується на концепції всеосяжної оборони.

Першочерговим завданням сектору безпеки і оборони є гарантування воєнної безпеки України, що є фундаментальною умовою збереження державного суверенітету та реалізації права українського народу на самовизначення. Різні складові цього сектору, включаючи Національну поліцію, відіграють життєво важливу роль у підтримці внутрішньої безпеки. В умовах воєнного стану обов'язки поліції виходять за рамки

звичайного забезпечення правопорядку. Їхні завдання визначаються унікальними соціально-економічними та географічними умовами їхніх регіонів, і вони функціонують відповідно до спеціалізованих оперативних планів.

Водночас Сили територіальної оборони відіграють важливу роль в інфраструктурі безпеки країни. Спочатку сформоване у 2014 році, Командування територіальної оборони було офіційно створене у складі Збройних Сил України у 2020 році. Ці сили, що складаються з цивільних осіб та військовослужбовців. Їхня участь в обороні країни забезпечує додатковий рівень безпеки, особливо у віддалених від лінії фронту регіонах, гарантуючи, що всі громадяни можуть зробити свій внесок у захист національної безпеки.

У відповідь на виклики, пов'язані з воєнним станом, Україна запровадила суворе кримінальне покарання за дії, які вважаються державною зрадою або шкодою національній безпеці. У 2022 році були внесені зміни до Кримінального кодексу, які посилили покарання за такі злочини, як державна зрада та диверсія.

Законодавча база України була розширена для боротьби з новими формами злочинної діяльності, включаючи співпрацю з ворожими силами. Стаття 111-1 Кримінального кодексу передбачає покарання для осіб, які беруть участь у співпраці з державою-агресором, а стаття 114-2 стосується поширення чутливої військової інформації, яка може завдати шкоди оборонним зусиллям України. Ці правові заходи є критично важливими для захисту військових операцій та запобігання витоку стратегічної інформації, що може призвести до тяжких наслідків, включаючи загибель людей. Важливою законодавчою зміною є Закон України “Про забезпечення участі цивільного населення в обороні України”.

Отже, використання та управління Силами безпеки і оборони в умовах воєнного стану в Україні є складною і багатогранною операцією, яка регулюється системою законів і

політик, спрямованих на захист суверенітету і територіальної цілісності країни. Від правоохоронних органів і підрозділів територіальної оборони до розширення правових механізмів підзвітності та участі цивільного населення – стратегія України відображає комплексний підхід до національної оборони.

ЩОДО ФОРМУВАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ З ОБҐРУНТУВАННЯ ПЛАНІВ ЛОКАЛІЗАЦІЇ КРИЗОВИХ (НЕСТАНДАРТНИХ) СИТУАЦІЙ У МІЖНАРОДНИХ ПУНКТАХ ПРОПУСКУ ДЛЯ АВТОМОБІЛЬНОГО СПОЛУЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Денис ДЯГЕЛЬ

Повномасштабна військова агресія проти України створює безпрецедентні виклики для системи безпеки, зокрема для прикордонних служб як нашої країни, так і наших партнерів – суміжних країн. З огляду на це виникає необхідність пошуку нових науково-обґрунтованих підходів до управління силами та засобами прикордонних підрозділів, їх розподілу для ефективної локалізації ймовірних кризових ситуацій, які можуть проявитися в міжнародних пунктах пропуску для автомобільного сполучення в умовах воєнного стану. З урахуванням масштабу загроз від терористичних атак до контрабанди методи реагування повинні бути адаптованими до сучасних умов гібридної війни.

Ключовими аспектами дослідження є:

аналіз основних загроз, які можуть виникнути в МПП під час воєнного стану, включаючи терористичні, воєнні загрози, нелегальне переміщення осіб, контрабанду зброї, наркотиків та інших заборонених товарів. Терористичні загрози можуть проявлятися через атаки на інфраструктуру або за допомогою використання безпілотних апаратів (як повітряних так і наземних). Також особливу увагу приділено незаконній міграції, що може посилюватися в умовах зростання нестабільності;

розробка моделі для обґрунтування планів локалізації кризових ситуацій, яка реалізується на засадах використання математичних методів, які дозволяють прогнозу-

вати розвиток подій і формувати ймовірні їх сценарії. Це допомагає прикордонним службам оперативно реагувати на прогнозовані зміни ситуації та приймати обґрунтовані рішення щодо своєчасного розподілу сил і засобів. За допомогою таких моделей можна оцінити необхідність введення спрощеного прикордонного контролю або тимчасового припинення контрольних заходів у залежності від рівня загрози;

прогнозування потреби введення спрощеного або тимчасового припинення прикордонного контролю. В умовах війни часто виникає потреба у спрощенні процедур прикордонного контролю. Наприклад, під час масової евакуації цивільного населення або пропуску гуманітарних вантажів. Запропонована модель враховує різні сценарії розвитку подій та дозволяє визначати, коли необхідно тимчасово припинити прикордонний контроль, щоб знизити загрозу для життя та безпеки людей, зокрема, це може стосуватися блокування пунктів пропуску через дії терористичних актів, техногенні або природні катастрофи;

раціональний розподіл сил і засобів є одним із ключових аспектів ефективного управління кризовими ситуаціями в пунктах пропуску через державний кордон. Варіанти розподілу залежать від типу загрози та поточної ситуації у конкретному МПП. Особливу увагу приділено використанню резервних сил і засобів, а також координації дій з іншими державними службами, такими як Національна поліція, СБУ та Національна гвардія України.

Практичне застосування моделей, які запропоновані в дослідженні, дають можливість не лише оперативно реагувати на загрози, а й адаптувати процедури контролю в залежності від поточної ситуації. Наприклад, якщо підвищується інтенсивність потоку транспортних засобів через МПП, можна застосовувати спрощений режим перевірок. Такі методи дозволяють збільшити пропускну здатність пункту пропуску

у підвищеному потоці, не зменшуючи задані рівні проведення пропускних операцій.

Отже, застосування запропонованих моделей та методики дозволяє розробляти ефективні плани локалізації кризових ситуацій, які враховують поточні та прогнозовані виклики та загрози. Вони сприяють раціональному управлінню прикордонними силами та ресурсами, зменшуючи ризики та забезпечуючи безпеку на кордонах України в умовах воєнного стану. Розроблені рекомендації можуть бути використані як основа для покращення чинних процедур прикордонного контролю, підвищення його гнучкості та ефективності в умовах воєнних загроз.

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОБОРОНИ ВАЖЛИВИХ ДЕРЖАВНИХ ОБ'ЄКТІВ ВІЙСЬКОВИМИ ЧАСТИНАМИ (ПІДРОЗДІЛАМИ) НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**Володимир ЖАБІНСЬКИЙ
Олег РІКУНОВ**

Оборона об'єкта, що охороняється, має на меті відбити наступ переважних сил противника та не допустити захоплення (руйнування) об'єкта, що охороняється. Вона організовується та ведеться в системі територіальної оборони. Оборона повинна бути стійкою, активною, здатною відбити напад противника з будь-якого напрямку.

Підрозділи Національної гвардії України (НГУ) повинні стійко обороняти об'єкт і не мають права залишати його без дозволу старшого начальника, незважаючи на перевагу противника в силах та засобах.

Підготовка до оборони об'єкта проводиться завчасно або організовується під час бою і містить визначення побудови та організації оборони, підготовку сил і засобів, планування робіт з інженерного облаштування території об'єкта і місцевості на підступах до нього. Командир підрозділу здійснює оборону об'єкта в два ешелони.

Для здійснення заходів оборони залучається весь особовий склад підрозділу, що перебуває на об'єкті.

Позиції для ведення бойових дій під час оборони об'єкта облаштовуються на весь особовий склад підрозділу охорони. Також на території об'єкта, що охороняється та поблизу нього облаштовуються запасні позиції, які використовуються під час переміщення особового складу (маневру).

Як правило, об'єкти для охорони та оборони підрозділом визначаються в одному секторі оборони для більш ефективно-

го прийняття рішення командира щодо залучення сил і засобів підрозділу.

Підготовка сил та засобів містить у собі забезпечення підрозділів боєприпасами, озброєнням, бойовою та іншою технікою, пально-мастильними матеріалами та іншими матеріальними засобами.

Рішення про оборону об'єкта командир підрозділу приймає під час взяття його під охорону та оборону на підставі вивчення прилеглої місцевості, можливостей сил та засобів з урахуванням передбачених дій противника та відображає його в плані охорони та оборони об'єкта.

Побудова оборони включає: бойовий порядок, систему опорних пунктів (позицій), систему вогню та інженерних загороджень.

Оборона повинна бути стійкою та активною, здатною протистояти ударам усіх видів зброї.

Основу оборони об'єкта становлять опорні пункти на ближніх підступах з організованою в них системою вогню, пов'язаною з інженерними загородженнями.

Система опорних пунктів (позицій) варт створюється на вигідних ділянках місцевості, що прилягають до забороненої зони об'єкта, на найбільш імовірних напрямках руху противника.

Перед переднім краєм опорних пунктів (позицій) на ближніх підступах до об'єкта (у забороненій зоні) та у проміжках між ними створюються інженерні та мінно-вибухові загородження.

Основу інженерного обладнання місцевості у секторах, на ближніх підступах до об'єкта, що охороняється, за периметром та на його території становлять фортифікаційні споруди.

Вогневі позиції вибираються з урахуванням завдань, які виконуються, вони повинні забезпечувати широкий огляд і обстріл та надійне укриття від вогню противника, проходити

по рубежу природних “складок” місцевості та ретельно ма-
скуватися.

Після відбиття (знищення) противника командир підроз-
ділу вживає заходів для ліквідації наслідків нападу насампе-
ред для відновлення системи охорони та оборони об’єкта.

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАСОБАМИ ЗАВАДОЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВИХ СИСТЕМ РАДІОЗВ'ЯЗКУ

Олеся ЖУК

Анастасія КУВШИНОВА

У сучасній війні забезпечення безперервного й стійкого керування військами неможливо без надійного функціонування системи зв'язку, що є транспортним середовищем для всіх видів повідомлень, що циркулюють у системі управління. Особливу актуальність у ході сучасних високоманеврених бойових дій здобуває радіозв'язок, що у ряді випадків є фактично єдиною можливим родом зв'язку.

Сучасні військові системи радіозв'язку (ВСРЗ) мають функціонувати в умовах апріорної невизначеності щодо умов ведення зв'язку, сигнальної та заводової обстановки, особливо при активній радіоелектронній протидії супротивника.

Основними вимогами до сучасних ВСРЗ є:

- повна мобільність всіх абонентів і елементів мережі;
- висока оперативність доставки повідомлень абонентам мережі;

- забезпечення заданої якості обслуговування користувачів на значних географічних територіях в умовах застосування як звичайної, так і ядерної, біологічної та хімічної зброї, а також засобів радіоелектронного придушення;

- забезпечення безперервності бойового управління для будь-яких умов рельєфу місцевості;

- висока структурна стійкість системи (живучість і надійність);

- висока пропускна здатність каналів зв'язку;

- висока заводозахищеність окремих радіозасобів і системи радіозв'язку у цілому.

Постійне вдосконалення засобів радіорозвідки та радіо-завад, упровадження автоматизованих комплексів радіоелектронного придушення (РЕП) призвело за останні роки до істотного підвищення можливостей щодо радіопридушення засобів радіозв'язку. Ураховуючи це, стає досить складним завдання забезпечення стійкого радіозв'язку в умовах РЕП. Успішне її вирішення неможливо без застосування спеціальних технічних і організаційних заходів по забезпеченню завадозахищеності систем радіозв'язку.

Одним з напрямків підвищення ефективності функціонування таких систем є застосування в них адаптивних методів формування й обробки сигналів. Алгоритми їх функціонування передбачають заповнення відсутньої апріорної інформації щодо умов ведення зв'язку і використання її для управління параметрами і режимами роботи радіомережі з метою забезпечення необхідних показників якості. Це припускає реалізацію в таких радіомережах автоматизованого процесу пристосування до сигнальної і завадової обстановки.

Динамічне (адаптивне) управління потоками і ресурсами ВСРЗ забезпечує відповідну корекцію режимів її роботи й алгоритмів функціонування її елементів при всякій зміні параметрів мережі і найбільшою мірою відповідає вимогам по безперервності і оперативності управління військами. Однак для реалізації динамічного принципу управління потрібна максимальна кількість інформації про стан мережі, а також наявність мережі службових каналів. Тобто ВСРЗ повинні забезпечувати контроль якості власного функціонування, передачу вимірювальної й керівної інформації й динамічно змінювати свою структуру й параметри залежно від сформованої обстановки на мережі з метою досягнення екстремальних або підтримки заданих значень показників ефективності зв'язку. При цьому здійснюється оцінка поточного стану функціонування радіолінії й цілеспрямована зміна одного або декількох

її параметрів для максимізації показників ефективності процесу передачі інформації.

Отже, актуальним напрямком підвищення завадозахищеності сучасних ВСПЗ в умовах активної радіоелектронного протидії є застосування усього комплексу засобів завадозахисту на принципах динамічного (адаптивного) управління.

КОМПЛЕКС ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ СПРОМОЖНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ШВИДКОГО РЕАГУВАННЯ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАННЯ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ

Віктор ЗАЛОЖ
Андрій КОЛОМІЄЦЬ

У нормативно-правових актах держави, документах сектору безпеки і оборони (далі – СБО), а також у наукових роботах, підручниках та статтях часто використовуються терміни “спроможність”, “можливість” і “здатність”, які мають багатозначні визначення. Це вимагає чіткого розмежування та однозначності в їх застосуванні.

У цій статті спроможність військового формування означає його здатність виконувати певні завдання (досягати визначених цілей) за конкретних умов, за наявності необхідних ресурсів та відповідно до встановлених стандартів.

Для оцінки спроможності підрозділів швидкого реагування (далі – ПШВР) прикордонного загону (далі – прикз) виконувати завдання в складі Сил оборони доцільно застосувати підхід DOTMLPFI, який використовується в країнах НАТО. Основні компоненти цього підходу містять:

D – doctrine (доктринальна база): оцінка наявності настанов, стандартних операційних процедур та інших керівних документів, що регламентують застосування ПШВР у складі Сил оборони в умовах воєнного стану;

O – organization (організація): оцінка організаційної структури сил і засобів, які забезпечують спроможність ПШВР, з акцентом на наявність необхідних структурних підрозділів;

T – training (підготовка): оцінка системи підготовки, рівня індивідуальної та колективної підготовки особового складу, а також готовності штабу і підрозділів;

M – materiel (ресурсне забезпечення): оцінка забезпеченості ПШВР необхідним озброєнням, військовою технікою, матеріально-технічними засобами та фінансовими ресурсами;

L – leadership (якість управління та освіта): оцінка рівня освіти та професійної підготовки керівного складу ПШВР;

P – personnel (персонал): оцінка наявності кваліфікованого і мотивованого особового складу;

F – facilities (військова інфраструктура): оцінка наявності інфраструктури, необхідної для виконання завдань ПШВР, а також забезпечення їх життєдіяльності.

I – interoperability (сумісність): оцінка нормативної, оперативної та технічної сумісності сил і засобів ПШВР для спільних дій у складі Сил оборони. Сумісність оцінюється за відповідністю нормативної бази реалізації спроможностей ПШВР до нормативної бази аналогічних спроможностей у військових формуваннях Сил оборони.

Отже, запропонований комплекс показників є ключовим для оцінки спроможності ПШВР виконувати завдання за призначенням. Вибрані показники дозволяють оцінити ступінь досягнення цілей дослідження, оскільки вони відповідають вимогам управління, мають чіткий фізичний зміст, чутливі до чинників, що впливають на формування спроможності, і зручні в обчисленні та використанні.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Віктор ЗАЛОЖ
Олександр ПЕШКО

Управління ризиками є невід’ємною складовою ефективного управління проектною діяльністю в будь-якій організації, і Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ) не є винятком. Проекти, які реалізуються в прикордонному відомстві, спрямовані на покращення процесів, що пов’язані з охороною та захистом державного кордону (далі – ДК), створення нових підрозділів (формувань), удосконалення організаційних структур управління (далі – ОСУ), запровадження новітніх технологій, розвиток інфраструктури тощо.

З огляду на те, що проект проходить через кілька етапів реалізації, кожен з яких має свої специфічні ризики, а їхній вплив безпосередньо пов’язаний із досягненням запланованих результатів, доцільно визначати ризик проекту як імовірність впливу негативних чинників на його виконання на різних стадіях. Такий підхід дає змогу чітко окреслити зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на кожен етап, виявити характерні для поточного етапу ризики і на основі ефективності проекту передбачити їхній вплив.

Процес управління ризиками проектною діяльністю повинен проходити кілька ключових етапів:

Ідентифікація ризиків. Першим кроком є визначення потенційних ризиків, що можуть виникнути на різних етапах реалізації проектів. Це досягається через аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища ДПСУ, вивчення попереднього досвіду та моніторинг поточних умов.

Оцінка ризиків. Після ідентифікації важливо оцінити ймовірність настання кожного ризику та можливі наслідки.

Це дозволяє пріоритизувати ризики та зосередити ресурси на їх вирішенні.

Розробка стратегії управління. На цьому етапі формується конкретні заходи для мінімізації ризиків або зменшення їх негативного впливу. До таких заходів можуть належати: створення резервних планів, вдосконалення механізмів комунікації та навчання особового складу тощо.

Моніторинг та контроль. Управління ризиками – це безперервний процес, який потребує постійного моніторингу для вчасного виявлення змін у рівні ризиків. Якщо ризики змінюються або виникають нові, важливо своєчасно адаптувати стратегії управління.

Для успішного управління ризиками у проектній діяльності ДПСУ можуть бути використані такі методи:

Диверсифікація ресурсів. Розподіл ресурсів між кількома проектами та джерелами фінансування зменшує залежність від одного фактору ризику.

Навчання та підвищення кваліфікації особового складу. Постійне навчання особового складу дозволяє знижувати технічні та соціальні ризики, підвищуючи рівень професійної компетентності проектної команди.

Упровадження сучасних технологій управління. Використання спеціалізованих програмних засобів для управління проектами та ризиками дозволяє автоматизувати процеси, знижуючи вплив людського фактору.

Планування альтернативних дій. Створення резервних планів і стратегій на випадок форс-мажорних обставин забезпечує оперативне реагування на непередбачені події.

Отже, управління ризиками проектної діяльності в ДПСУ є ключовим аспектом для забезпечення успішної реалізації проектів, особливо в умовах нестабільності та зовнішніх загроз, а використання системного підходу та сучасних технологій управління ризиками дозволяє мінімізувати їх вплив на досягнення цілей цих проектів.

МОДЕЛЬ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИМИ ЗМІНАМИ В ОРГАНІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

**Віктор ЗАЛОЖ
Любомир САРАНЧУК**

Механізм управління змінами в органах Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) має свою специфіку, зумовлену характером діяльності й особливостями інноваційного розвитку прикордонного відомства. Урахування цих особливостей під час формування механізму управління змінами дозволяє ефективно діагностувати показники діяльності, планувати та реалізовувати зміни, а також оцінювати результати їх запровадження.

Модель функціонування механізму управління змінами в органах ДПСУ, на нашу думку, реалізується через чотири послідовні фази управління.

Фаза 1 “Аналіз” передбачає визначення потреби в організаційних змінах і діагностику поточного стану справ в органах ДПСУ. На основі отриманих даних здійснюється аналіз та оцінка впливу чинників на потреби органу ДПСУ в організаційних змінах. Для ухвалення ефективних управлінських рішень щодо необхідних стратегічних змін потрібно провести комплексну діагностику й оцінку показників функціонування органу ДПСУ за різними напрямками, такими як оперативно-службова діяльність, повсякденна діяльність, інформаційні системи, управління персоналом, організаційна культура тощо.

Після визначення ключових показників діяльності органу ДПСУ доцільно проаналізувати його готовність організації до змін. Якщо потрібно, на цьому етапі розробляються заходи для оптимізації показників готовності за кожною групою

чинників. Після досягнення комплексної готовності формується робоча група (команда змін), яка отримує повноваження для реалізації проекту організаційних змін.

Фаза 2 “Планування” включає розробку проекту організаційних змін, у якому визначаються концепція, цілі та завдання. На основі даних з фази “Аналіз” необхідно визначити тип, масштаб і характер змін, тип організаційної структури, засоби та інструменти впровадження, програми професійного розвитку особового складу, політику винагород за успішне виконання проекту та терміни досягнення кінцевих результатів. Після ухвалення рішення щодо необхідних змін слід затвердити план та перейти до його реалізації.

Фаза 3 “Реалізація” полягає у впровадженні організаційних змін, поточному контролі, оцінці та мінімізації перешкод на шляху до інституціоналізації змін. На цьому етапі важливо мотивувати особовий склад органу ДПСУ для подолання опору змінам.

Фаза 4 “Оцінка” передбачає оцінку ефективності змін в органі ДПСУ, урахування рівень його розвитку до та після організаційних змін. Оцінка ефективності проводиться на основі кількісних та якісних показників, що дозволяє визначити досягнутий рівень розвитку й ухвалити рішення щодо подальших дій стосовно проекту організаційних змін.

Кожна з фаз моделі механізму управління змінами в ДПСУ є взаємопов’язаною та логічно переходить у наступну, залежачи від результатів попередньої. Такий підхід дозволяє виявити проблемні аспекти процесу впровадження змін, визначити коло питань і методи, необхідні для їх вирішення.

Урахування багатогранності організаційних змін і різноманітності підходів до управління ними, складно розробити єдину універсальну модель, яка б точно описувала всі етапи процесу змін для всіх органів ДПСУ. Порядок дій в управлінні змінами може відрізнятися залежно від глибини та цілей

запланованих перетворень, а також від поточної ситуації в органі ДПСУ.

Отже, приймаючи цю модель за основу, слід пам'ятати, що зміни можуть мати різний характер, обсяг і функціональний зміст. Деякі фази можуть вимагати більшої уваги, інші – меншої. Проте, процес управління змінами не повинен бути хаотичним, а ключові його стадії не можна пропускати. Лише зміни, які здійснюються в логічній та послідовній формі, є ефективними та ведуть до прогресу.

АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ У ВОЄННІЙ СФЕРІ

Олег ІВАНОВ
Андрій ВОРОНІН
Юрій ШЕВЦОВ

Дослідження проблеми ухвалення рішень має науковий та прагматичний характер, що визначається роллю, яку відіграють рішення в будь-якій сфері людської діяльності, зокрема воєнній сфері (ВС). Ухвалення рішень є основою управління, продуктом управлінської праці та видом розумової діяльності і виявом волі людини. Ухвалення рішень у ВС – це надзвичайно складний процес вибору та узгодження одного або декількох варіантів дії з наявних альтернатив, який вимагає швидкої реакції, глибокого аналізу, прогнозування, оцінки ситуації, урахування динаміки безлічі змінних факторів, ризиків, невизначеності, наслідків, психологічного тиску, політичних та етичних аспектів.

Рішенням є вибір певних дій з боку особи, що його ухвалює, спрямованих на об'єкт чи систему управління з метою досягнути поставленої мети.

Управлінське рішення (УР) – це результат вибору суб'єктом управління (СУ) обґрунтованого способу дій щодо досягнення поставленої певної мети в реальній чи змодельованій ситуації. Вибір способу дій – це результат аналізу та узгодження сукупності організаційних, матеріально-технічних, інформаційних, логічних, психологічних тощо аспектів.

При підготовці УР має враховуватися вплив умов, в яких знаходиться СУ. Водночас УР залежить від психологічних особливостей і стану СУ. Зазначені чинники можна поділити на ситуативні (об'єктивні) та особистісні (суб'єктивні). Безперечно ситуативні чинники впливають на особистісні.

Ухваленню УР притаманні оптимальність (Оп), раціональність (Рц) та ефективність (Еф). Для ВС (військ), поряд із Оп, Рц та Еф, непередбачуваність (Нп) рішень і дій в бойовій обстановці може мати вагомий пріоритет.

Оптимальне рішення задовольняє всі обмеження завдання і приносить максимальний результат. Це ідеальний варіант, але часто є недосяжним через обмеженість ресурсів, неповну інформацію тощо. Прагнення СУ до Оп спонукає до ретельного аналізу всіх можливих варіантів та вибору найкращого з них.

Раціональне рішення ухвалюється на основі логічного аналізу ситуації та доступної інформації. Раціональний СУ прагне мінімізувати ризики та максимізувати вигоди. Однак повна Рц у реальному житті часто недосяжна через психологічні (емоційні) фактори, обмеженість часу та інші обставини.

Ефективне рішення дозволяє досягти поставленої мети з мінімальними витратами ресурсів. Еф – це важливий критерій оцінки будь-якого рішення, оскільки ресурси завжди обмежені. Однак, прагнення до Еф не повинно призводити до нехтування якістю та довгостроковими наслідками.

Непередбачуваність УР означає здатність СУ діяти нестандартно, виходячи за рамки очікувань та може бути корисною, коли стандартні рішення не приносять бажаних результатів. Надмірна Нп може призвести до негативних наслідків.

Сукупність зазначених пріоритетів має тісний взаємозв'язок, але часто в процесі ухвалення УР виникають ситуації, коли Оп, Рц, Еф та Нп суперечать один одному та виникають конфлікти. Типовими конфліктами є:

Оптимальність проти Еф. Шукаючи оптимальне рішення, можна витратити значно більше часу та ресурсів, ніж це необхідно для прийняттого результату;

Раціональність проти Нп. Раціональне рішення передбачає аналіз усіх можливих варіантів та логічний вибір найкращого з них.

щого. Проте непередбачуване рішення може ухвалюватися контрінтуїтивно і суперечити логіці та очікуванням.

Ефективність проти Нп. Прагнучи до Еф, часто обирають стандартні, перевірені рішення. Проте непередбачуване рішення може бути більш ефективним у нестандартних ситуаціях, але пов'язане з більшими ризиками.

У ВС ухвалення УР вимагає від СУ високої кваліфікації, досвіду та здатності швидко адаптуватися до динаміки мінливих умов.

Кожне УР у ВС може вплинути на життя людей, успішність виконання бойових завдань та хід бойових дій загалом. Сучасні технології значно спрощують цей процес, але остаточне рішення завжди залишається за людиною.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВПЛИВУ МІСЦЕВОСТІ НА ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Артем ІВАНЧЕНКО

Процедура аналізу завдання за стандартами країн-партнерів є важливою складовою процесу управління військами (ТЛР) як динамічного процесу аналізу бойового завдання, розробки плану та підготовки до дій підрозділів, в яких не передбачені штаби. Вона базується на вивченні та аналізуванні факторів і умов, що впливатимуть на виконання поставленого завдання та на розподіл сил та засобів.

У країнах-членах НАТО ці фактори прийнято називати “Фактори МЕТТ-ТС”, або українською: МВМВ-ЧЦ – Місія, Ворог, Місцевість та погода, Війська (свої) та наявна підтримка, Час, що є в наявності, Цивільні фактори. На відміну від традиційного оцінювання обстановки (згідно з бойовими статутами механізованих та танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України), Процедура є більш формалізованою і аналіз кожного фактора МЕТТ-ТС відбувається за певним алгоритмом. Так, наприклад, аналіз місцевості передбачає визначення впливу природних та штучних властивостей місцевості на ведення бою і відбувається за 5 аспектами (ОАКОС): перешкоди (obstacles), шляхи підходу (avenues of approach), ключові точки на місцевості (key terrain), умови спостереження та ділянки (місця) для ведення вогню (observation and fields of fire), приховування та маскування (cover and concealment).

У результаті аналізу місцевості командир роти розробляє оверлей графічного аналізу місцевості (graphic terrain analysis overlay). Поєднання цього графічного документу з оверлеем доктринальної схеми (який розробляється під час аналізу противника), з урахуванням даних розвідки, дозво-

ляє розробити ситуаційну схему дій противника, що сприяє візуалізації бою командиром.

Після аналізу місцевості проводиться оцінка впливу місцевості на ведення бойових дій. Рекомендуються чотири методи оцінювання впливу місцевості на ведення бойових дій: Метод концентричного кільця (Concentric Ring Technique), Метод проходу у глибину (Avenue – In – Depth Technique), Метод поясів (Belt Technique), Метод фіксованої зони (Box Technique).

Отже, процедура аналізу завдання за стандартами НАТО значною мірою підвищує достовірність прогнозування дій противника та, відповідно, ефективність планування застосування свого підрозділу.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ МОТИВАЦІЙНОГО АСПЕКТУ В ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Наталія КАЛИНЮК

На сучасному етапі повномасштабного вторгнення та загостреної проблеми у висококваліфікованих військових кадрах найбільш актуальним є питання підготовки військових фахівців і реформування системи освіти щодо цього питання задля формування потужного безпекового середовища, здатного реагувати на нестандартні ситуації та загрози, що миттєво виникають. Стратегія реформування військової освіти розкриває необхідність наповнення освітнього процесу сукупністю нових методів і підходів у підготовці військового персоналу та забезпечення неперервності, комплексності та насиченості цього процесу. Імплементування зазначених факторів у процес реформування надасть можливість значною мірою підвищити фаховий рівень підготовки персоналу шляхом оптимізації підходів та індивідуалізації цього процесу.

Отже, ключовим аспектом, який забезпечуватиме ефективність виконання поставлених завдань силами сектору безпеки і оборони, є використання мотиваційного підходу в підготовці кваліфікованого військового фахівця, адже мотиваційний компонент є вирішальним у готовності до виконання бойових завдань і виступає рушійним фактором у службовій діяльності фахівця-військовослужбовця. На сьогодні варто зробити акцент на низці факторів і недоліків, які є реальною перешкодою на шляху реформування та трансформації системи військової освіти та підготовки фахівців військової сфери. По-перше, специфіка сучасних загроз спричиняє потребу у пошуку, доборі та застосуванні у процесі підготовки оновлених підходів і, відповідно, компетентного й обізнаного в імплементуванні цього інструментарію, науково-педагогіч-

ного персоналу. Першопричиною цієї проблеми, очевидно, є умови збройного конфлікту і необхідність за даних обставин підготувати військового фахівця високого рівня вмотивованості, готового до виконання надзвичайно небезпечних завдань, пов'язаних з ризиком для життя, та, виходячи з цього, повністю адаптувати сучасну освітню систему для ефективного виконання покладених завдань. Ще одним не менш важливим фактором є необхідність внесення певних коректив у комплексність навчального процесу крізь призму посилення і актуалізації практичної складової у цьому процесі задля підвищення ефективності й участі у стратегічно важливих операціях. Наразі Україна перебуває на шляху до європейської інтеграції, тому система військової освіти зазнає значних реформацій і трансформацій крізь призму запозичення і впровадження досвіду європейських країн у системі комплексної та професійно спрямованої підготовки військових фахівців, який базується на гармонійному поєднанні двох базисних елементів: освіти та професійної військової освіти, тобто поєднання формальної і неформальної освіти. Доцільним є запозичення цього досвіду, це дасть можливість оновити й осучаснити систему підготовки та військової освіти загалом та підготувати офіцера нової європейської універсальної формації.

Отже, забезпечити високоефективне й успішне функціонування сил сектору безпеки і оборони, можливо лише після підготовки високопрофесійних військових управлінців, котрі здатні приймати обґрунтовані, швидкі рішення та вчасно реагувати на зміни обстановки. Забезпечення цього аспекту базується на використанні сукупності підходів і інноваційних метод, провідним з яких є мотиваційний підхід, адже саме наявність мотивації визначає організованість, стійкість та активність військового управлінця, а внутрішня мотивація дає військовослужбовцю розуміння суті та важливості завдань, які виконуються, і дає поштовх і стимул до акумуляції професійних навиків та вмінь у цьому процесі.

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СИТУАЦІЙНОЇ ОБІЗНАНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ БПЛА

Олександр КАРАВАНОВ

Досвід російсько-української війни свідчить, що на цей час неможливо успішно проводити планування та організувати ведення бойових дій без підтримки та застосування роботизованих комплексів та систем. В умовах сьогодення основне навантаження щодо забезпечення інформативності та обізнаності командирів та начальників усіх ланок управління та прийняття ними рішень покладається на безпілотні літальні апарати (БПЛА).

Необхідно зауважити, що під ситуаційною обізнаністю (англ. situational awareness) командира розуміється його інформативна забезпеченість про стан справ ворожих та власних (дружніх, сусідніх) військ, наявну обстановку, що склалася у зоні виконання завдань, коли і де це потрібно, з метою прогнозування розвитку подій. Інакше кажучи, це механізм, який дозволяє точно визначати цілі та загрози для представлення ситуації в просторі бою. Поінформованість командира про ситуацію є основним елементом інформаційної переваги, яка необхідна для домінування на полі бою.

Однак, досвід бойових дій засвідчує, що:

по-перше, не всі командири та розрахунки БПЛА однаково розуміють зміст ситуаційної обізнаності і порядок її організації;

по-друге, досить часто не вистачає необхідних матеріально-технічних засобів для ефективної реалізації завдання.

Очевидно, що вирішення поточних завдань щодо повноти наповненості ситуаційної обізнаності командирів забезпечується не тільки за рахунок використання розрахунків БПЛА за результатами об'єктивного контролю, а й застосуванням усього комплексу підпорядкованих командирів сил та засобів.

З метою підвищення рівня ситуаційної обізнаності командирів за напрямом організації застосування БпЛА в умовах ведення бойових дій необхідно дотримуватись таких рекомендацій щодо їх успішної реалізації:

1. Планування роботи розрахунку БпАК, призначеного для виконання завдання ситуаційної обізнаності командира має здійснюватися під його (командира) безпосереднім керівництвом (цей командир визначає час роботи, район, у якому необхідно забезпечити спостереження (маршрут польоту), режим роботи (постійно, за командою, у конкретний момент часу), висоту, пріоритети виявлених цілей).

2. Для виконання завдання ситуаційної обізнаності командира будь-якого рівня призначений розрахунок БпАК повинен мати основний і резервний спосіб ведення спостереження, достатню кількість додаткових акумуляторів, а також цільове навантаження, яке забезпечує ведення спостереження вдень і вночі.

3. На пунктах управління має бути розгорнута достатня кількість мультимедійних засобів відображення обстановки для візуального спостереження. Основними з них є:

засоби для роботи з інтерактивною електронною картою, яка дозволяє відображати обстановку на полі бою, як правило, використовується інформаційна система “Дельта”

засоби відображення відеотрансляцій від екіпажів БпЛА;

засоби для відображення засобів вогневого ураження та пріоритетних цілей, як правило, використовується програмне забезпечення “Кропива”;

засоби відображення повітряної обстановки.

4. Для вирішення питань з організації відеотрансляцій від розрахунку БпЛА в режимі реального часу використовувати застосунок “ВЕЖА”, що дозволяє запобігти загрозам витоку інформації.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ВИБІР МОДЕЛІ ДІЙ СИЛ І ЗАСОБІВ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ В СКЛАДІ СИЛ ОБОРОНИ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ

Дмитро КАРАСЬОВ
Євген КУЗЬМЕНКО

Модель дій сил і засобів прикордонного загону у складі Сил оборони в умовах особливого періоду буде визначатись відповідно до конкретних умов обстановки, що формують об'єктивні та суб'єктивні фактори.

Аналіз досвіду ведення бойових дій вказує, що на вибір моделі дій сил і засобів прикордонного загону у складі Сил оборони істотно впливає: стан укомплектованості та забезпечення сучасним озброєнням, військової техніки та засобами розвідки; способи (тактика) ведення бойових дій; підготовка (навченість) особового складу; особливості району (місцевість) ведення бойових дій; терміни виконання бойових та спеціальних завдань тощо.

Також результати проведеного аналізу дозволяють стверджувати, що на вибір моделі дій сил і засобів прикордонного загону у складі Сил оборони в умовах особливого періоду, крім військових факторів, вагомий вплив будуть здійснювати інші фактори, такі як: стан військово-політичної обстановки навколо держави, стан економіки, зовнішня підтримка, політичні настрої та традиції населення, відношення до Сил оборони, тощо. Зазначене вимагає проведення та визначення всієї сукупності факторів, що впливатимуть на вибір моделі дій сил і засобів прикордонного загону у складі Сил оборони в умовах особливого періоду, та виконання ними інших бойових та спеціальних завдань.

Отже, проведений аналіз дозволив сформулювати сукупність факторів, які впливають на вибір моделі дій сил і засо-

бів прикордонного загону в складі Сил оборони в умовах особливого періоду.

Також слід врахувати, що при виборі моделі дій сил і засобів прикордонного загону в складі Сил оборони, не слід обмежуватись аналізом лише факторів, що здійснюють сталий вплив. Необхідно враховувати і другорядні фактори, оскільки на певному етапі застосування сил і засобів прикордонного загону у складі Сил оборони їх значення може змінюватись залежно від умов в яких вони перебувають та виконують визначенні завдання.

Отже, отримані результати дозволяють сформулювати загальний інформаційний блок для проведення подальших досліджень щодо формування моделі дій сил і засобів прикордонного загону у складі Сил оборони в умовах особливого періоду.

ВПЛИВ ВИКОНАННЯ ПЕРСПЕКТИВНИХ ЗАХОДІВ І ЗАВДАНЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ НА ПОВНОВАЖЕННЯ СКЛАДОВИХ СИЛ БЕЗПЕКИ ТА СИЛ ОБОРОНИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ

Євген КАСАТКІН

Ігор РИНСЬКИЙ

Досвід відбиття широкомасштабної збройної агресії російської федерації показав, що стратегії роззброєння та позаблоковості, які ґрунтувалися головним чином на “нав'язній (уявній)” відсутності загрози незалежності та територіальної цілісності держави виявились невиправданими. За роки незалежності так і не було створено моделі комплексного залучення сил та засобів сектору безпеки України для забезпечення територіальної цілісності держави.

Ми запропонували перспективні заходи та завдання територіальної оборони (ТрО), які певним чином вливатимуть на повноваження всіх залучених структур до національного спротиву, зокрема і органів управління складових Сил безпеки та Сил оборони держави: Державної прикордонної служби України (Центральний орган виконавчої влади, територіальні органи центрального органу виконавчої влади (регіональні управління), що реалізують державну політику у сфері охорони державного кордону, органи охорони державного кордону); Національної поліції України (Центральний орган управління Національної поліції України, його територіальні органи і підрозділи); Національної гвардії України (Головне управління та управління оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України); Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (Адміністрації Державної служби, її територіальні органи

та територіальні підрозділи); Державної спеціальної служби транспорту (Адміністрація Державної спеціальної служби транспорту, її територіальні органи та підрозділи); Служби безпеки України (Центральне управління та його регіональні органи); Управління державної охорони України; Державної служби з надзвичайних ситуацій (функціональні і територіальні підсистеми та їх ланки єдиної системи цивільного захисту); Державної кримінально-виконавчої служби України (Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та його територіальні органи і підрозділи).

Зокрема їм пропонується визначити таке: беруть участь у вивченні, аналізі та оцінці обстановки, яка впливає на здійснення заходів національного спротиву; делегують повноважних представників до складу штабів зон (районів) ТрО та оперативні групи до регіональних органів військового управління Сил ТрО Сухопутних військ (СВ) Збройних Сил (ЗС) України у складі регіональних органів військового управління СВ ЗС України (у тому числі до складу органу управління створеного угруповання військ (сил) та забезпечують їх роботу; беруть участь у плануванні ТрО (розробляють відповідні плани (документацію) участі, що визначені настановою з ТрО), створенні системи управління ТрО; у межах компетенції організують і здійснюють заходи та виконують завдання ТрО, заходи підтримки та забезпечення; організують підготовку підпорядкованих сил і засобів, які сплановані до участі у ТрО та здійснюють управління ними під час виконання завдань ТрО; беруть участь у навчаннях (тренуваннях), оперативно-польових поїздках з ТрО, забезпечують участь у них підпорядкованих сил і засобів; беруть участь у підготовці громадян України до військової служби, а також у патріотичному вихованні; забезпечують використання навчальної матеріально-технічної бази військових частин, центрів підготовки,

полігонів для підготовки військових частин Сил ТрО СВ ЗСУ та громадян України до національного спротиву.

Результати теоретичних досліджень та практичної діяльності, аналіз підходів до визначення ролі й місця ТрО у загальній системі оборони України, свідчать про доцільність у сучасних умовах чітко визначити сутність ТрО, а також зміст загальнодержавних, воєнних та спеціальних заходів у системі ТрО і порядок виконання основних завдань ТрО.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИКОРДОННО- ПРЕДСТАВНИЦЬКОГО АПАРАТУ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ З РЕАДМІСІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олександр КИЦИШИН

Юрій ЗАЄЦ

Тетяна КУЛЬБАБА

Реадмісія – це процедура повернення іноземців та осіб без громадянства до держави, їх громадянства або останнього законного перебування. Вона є невід’ємною частиною міжнародного співробітництва у сфері міграції та передбачає тісну взаємодію прикордонних органів різних країн. Прикордонно-представницький апарат відіграє в цьому процесі ключову роль. Діяльність прикордонно-представницького апарату в умовах воєнного стану, особливо стосовно реадмісії, є надзвичайно складною та багатогранною. Вона вимагає не лише дотримання міжнародних норм та національного законодавства, а й адаптації до постійно мінливих умов та нових викликів.

Ключовою особливістю діяльності в умовах війни є зміни в законодавстві та юридичних процедурах, а саме пришвидшене прийняття нормативно-правових актів. Наприклад, для адаптації до нових реалій часто доводиться вносити зміни до чинного законодавства. Це може стосуватися як процедур реадмісії, так і загальних правил перетинання кордону. Спрощення процедур з метою пришвидшення процесів та зменшення бюрократії може застосовуватися, але при цьому має бути забезпечено дотримання прав людини. Персонал прикордонно-представницького апарату працює в умовах підвищеної загрози, тому необхідно забезпечити їх максимальну безпеку. В умовах війни особливу увагу приділяють захисту персональних даних громадян, щоб уникнути їх використання в ворожих цілях.

Для ефективної реалізації завдань з реадмісії потрібна тісна співпраця з іншими державними органами, такими як міграційна служба, поліція, правоохоронні органи. Важливим є підтримання міжнародних зв'язків та співпраця з іншими країнами, особливо в питаннях повернення власних громадян. Не зважаючи на воєнний стан, необхідно дотримуватися прав людини та міжнародних гуманітарних норм під час процедур реадмісії. Для осіб, які повертаються, може бути необхідна гуманітарна допомога, зокрема, медична, психологічна та соціальна.

Для підвищення ефективності роботи можуть використуватися сучасні технології, такі як системи біометричної ідентифікації, аналіз великих даних тощо. Широке використання біометричних даних для ідентифікації осіб, що підлягають реадмісії. Створення єдиних цифрових платформ для обміну інформацією між країнами, що спростить процедури реадмісії. Застосування штучного інтелекту для аналізу великих даних та прогнозування міграційних потоків.

Нестабільна ситуація на кордоні, постійні обстріли, зміна лінії фронту можуть ускладнити виконання завдань з реадмісії. Воєнний стан може призвести до дефіциту фінансування, персоналу, технічних засобів. Війна може спровокувати масову міграцію населення, що створює додаткове навантаження на систему реадмісії. Країни, які приймають біженців з України, можуть чинити тиск на Україну щодо прискорення процедур реадмісії.

Діяльність прикордонно-представницького апарату в умовах воєнного стану є надзвичайно складною, але водночас надзвичайно важливою для забезпечення національної безпеки та дотримання міжнародних зобов'язань. Для успішного виконання поставлених завдань необхідно постійно адаптуватися до нових умов, використовувати сучасні технології та забезпечувати тісну співпрацю з іншими державними органами та міжнародними організаціями. Реадмісія в умовах

воєнного стану набуває особливої складності та багатогранності. Війна вносить суттєві корективи в звичайні процедури, вимагаючи адаптації до нових реалій та викликів. Швидкі зміни законодавства, спрощення процедур, але з одночасним забезпеченням дотримання прав людини; підвищення заходів безпеки для персоналу та громадян, захист персональних даних; тісна взаємодія з іншими державними органами та міжнародними організаціями; дотримання прав людини, надання гуманітарної допомоги; використання сучасних технологій для підвищення ефективності, все це є найбільшими особливостями діяльності прикордонно-представницького апарату в умовах воєнного стану.

Основні виклики, з якими стикаються військовослужбовці прикордонно-представницького апарату, це нестабільна ситуація на кордоні, ускладнення процедур через бойові дії, дефіцит ресурсів, нестача фінансування, персоналу, технічних засобів. Посилення міграційних процесів, збільшення кількості мігрантів та тиск з боку сусідніх країн. Вимоги щодо прискорення процедур реадмісії.

Тенденції розвитку прикордонно-представницького апарату щодо питання реадмісії, у майбутньому, полягають в індивідуалізації підходів і врахуванні специфіки кожного випадку; у посиленні ролі технологій, а саме біометрична ідентифікація, цифрові платформи, штучний інтелект; зміцнення міжнародного співробітництва та спільні механізми реадмісії, спільні центри; підвищення ролі гуманітарних аспектів і захист прав людини, надання допомоги; вплив кліматичних змін та збільшення кількості кліматичних мігрантів; вплив пандемій і нові протоколи безпеки, обмеження на пересування.

Загалом, реадмісія в умовах війни є складним процесом, який вимагає гнучкості, адаптивності та міждисциплінарного підходу. Важливо враховувати як юридичні, так і гуманітарні аспекти, а також використовувати сучасні технології для підвищення ефективності.

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олександр КИЦИШИН
Тетяна КУЛЬБАБА

Морально-психологічне забезпечення в умовах воєнного стану набуває надзвичайної важливості. Воно є невід'ємною частиною загального забезпечення підрозділів і спрямоване на підтримання високого бойового духу, стійкості та готовності особового складу до виконання бойових завдань. Морально-психологічне забезпечення є одним з найважливіших факторів боєздатності підрозділів. Високий морально-психологічний стан особового складу забезпечує ефективність виконання бойових завдань. Низький моральний дух може призвести до зниження боєздатності та невдач на полі бою.

Специфікою морально-психологічного забезпечення в умовах воєнного стану є підвищена напруженість, ризик для життя та здоров'я, тривалі періоди відриву від дому та сім'ї, що створюють додаткові психологічні навантаження на військовослужбовців. Необхідність постійної готовності до виконання бойових завдань вимагає від особового складу високого рівня стресостійкості та самоконтролю. Виникнення психологічних травм та посттравматичних стресових розладів є поширеним явищем серед військовослужбовців. Основними завдання морально-психологічного забезпечення в умовах воєнного стану, є насамперед формування та підтримка високого морального духу і патріотизму серед особового складу, забезпечення психологічної стійкості та готовності до виконання бойових завдань, профілактика та подолання психологічних травм та посттравматичних стресових розладів, створення сприятливого психологічного клімату в підрозділах, забезпечення інформаційної безпеки та протидія дезінформації.

Можна виділити п'ять основних напрямів морально-психологічного забезпечення в умовах воєнного стану: психологічна підготовка особового складу, психологічне супроводження бойових дій, психологічна реабілітація, соціальна підтримка військовослужбовців та їхніх сімей, інформаційно-психологічне забезпечення.

Психологи відіграють ключову роль у проведенні психологічної підготовки, супроводження та реабілітації. Вони проводять індивідуальні та групові консультації, тренінги, надають психологічну допомогу. Також не менш важливим для морально-психологічного забезпечення є лідерські якості командирів для формування позитивного морально-психологічного клімату в підрозділі. Вони мають виявляти турботу про своїх підлеглих, надавати їм підтримку та мотивацію.

Ефективні лідери здатні мотивувати, підтримувати та надихати своїх підлеглих. Організація дозвілля та відпочинку сприяє відновленню психологічних сил, зняттю напруги та підвищенню боєздатності. Використання національних культурних та військових традицій може значно зміцнити морально-психологічний стан особового складу. Для багатьох військовослужбовців релігія є важливим джерелом підтримки і сили. Тому необхідно забезпечити свободу віросповідання та надавати духовну допомогу. Наявність якісного спорядження, зброї та забезпечення побутових потреб позитивно впливає на морально-психологічний стан військовослужбовців. Ефективне морально-психологічне забезпечення можливе лише за умови тісної взаємодії психологів, командирів, медиків та інших служб.

Для подальшого перспективного розвитку системи морально-психологічного забезпечення з урахуванням сучасних викликів і загроз, нам необхідно впровадження нових методів і технологій психологічної допомоги та підвищення кваліфікації психологів і командирів. Використання сучасних технологій, як віртуальна реальність, нейротехнології та

штучний інтелект, можуть підвищити ефективність морально-психологічного забезпечення.

Вивчення та адаптація досвіду інших країн у сфері морально-психологічного забезпечення може сприяти вдосконаленню національної системи. Необхідно проводити наукові дослідження у галузі психології, соціології та військової справи для розробки нових методів і технологій морально-психологічного забезпечення.

Морально-психологічне забезпечення в умовах воєнного стану є критично важливим елементом підтримки боєздатності збройних сил та забезпечення соціальної стійкості населення. Воно охоплює комплекс заходів, спрямованих на збереження та підвищення морально-психологічного стану військовослужбовців, підтримку їхньої мотивації, а також забезпечення психологічної стійкості та адаптації до умов бойових дій. В умовах воєнного стану воно набуває особливого значення і вимагає комплексного підходу та постійного вдосконалення. У сучасних умовах, коли війна набуває не лише фізичного, а й інформаційно-психологічного характеру, морально-психологічне забезпечення стає особливо важливим. Воно сприяє стійкості військових і цивільного населення, підвищує рівень їхньої психологічної готовності до протистояння викликам, пов'язаним з війною. Загалом, добре налагоджене морально-психологічне забезпечення в умовах воєнного стану може стати вирішальним фактором у забезпеченні перемоги та збереженні суспільної єдності.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ДІЙ ПРИКОРДОННИМ ЗАГОНОМ БРИГАДНОГО ТИПУ

Олександр КИЦИШИН
Тетяна КУЛЬБАБА

Прикордонний загін бригадного типу – це сучасна модель військового формування, яка поєднує в собі функції традиційних прикордонних підрозділів та мобільних бригад швидкого реагування. Такий загін здатний ефективно виконувати широкий спектр завдань як у мирний час, так і в умовах воєнного стану (збройного конфлікту).

Загони бригадного типу оснащуються сучасними видами озброєння та військової техніки, що дозволяє їм ефективно протистояти різним видам загроз, зокрема диверсійні групи, незаконні збройні формування та навіть підрозділи противника. Завдяки використанню бронетехніки та інших засобів пересування, такі загони можуть швидко передислокуватися на будь-яку ділянку кордону або вглиб території для виконання спеціальних завдань. Крім традиційних функцій охорони кордону, загони бригадного типу можуть виконувати завдання з протидії диверсійно-розвідувальним групам, боротьби з організованою злочинністю, а також брати участь у стабілізаційних операціях. Загони бригадного типу мають значні запаси озброєння, боеприпасів та продовольства, що дозволяє їм діяти автономно протягом тривалого часу.

Основні завдання прикордонного загону бригадного типу полягають у запобіганні незаконному перетину державного кордону, контрабанді, міграції, протидія диверсійно-розвідувальним групам. Виявлення та знищення диверсійних груп, що намагаються проникнути на територію держави. Припинення діяльності незаконних збройних формувань, боротьба з контрабандою наркотиків, зброї та інших заборонених то-

варів. Відновлення правопорядку в зонах конфлікту, захист цивільного населення, забезпечення гуманітарної допомоги.

Прикордонні загони бригадного типу відіграють усе більш важливу роль у забезпеченні безпеки держави, особливо в умовах гібридних воєн та збройних конфліктів. Вони поєднують в собі функції охорони державного кордону, проведення спеціальних операцій та виконання завдань з підтримки правопорядку в прикордонних районах.

Особливості ведення стабілізаційних дій прикордонним загonom бригадного типу зумовлені низкою факторів, а саме: завдяки багатофункціональності прикордонний загін бригадного типу здатний виконувати широкий спектр завдань, від патрулювання кордону до проведення спеціальних операцій в глибокому тилу противника. Завдяки сучасному озброєнню та техніці, прикордонний загін може швидко передислокуватися в потрібний район та діяти в різних умовах. Ефективність стабілізаційних дій залежить від тісної взаємодії з іншими силовими структурами, такими як Збройні Сили України, Національна гвардія України, поліція тощо. Для успішного виконання завдань, бійці прикордонного загону повинні добре знати місцеві умови, культуру, мову та менталітет населення.

До основних завдань стабілізаційних дій прикордонного загону бригадного типу належать: забезпечення безпеки населення та захист цивільного населення від насильства, тероризму та інших загроз; відновлення правопорядку та припинення діяльності незаконних збройних формувань, боротьба з організованою злочинністю; забезпечення гуманітарної допомоги та доставка гуманітарної допомоги населенню, надання медичної допомоги; відновлення критичної інфраструктури та відновлення доріг, мостів, енергосистем та інших об'єктів життєзабезпечення; сприяння поверненню до мирного життя та створення умов для відновлення нормальної діяльності органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів.

Ключовими елементами ведення стабілізаційних дій прикордонним загоном бригадного типу являється розробка детальних планів операцій з урахуванням конкретної ситуації та місцевих особливостей; збір інформації про противника, місцевість та населення; тісна взаємодія з іншими силовими структурами та цивільними адміністраціями; суворе дотримання міжнародного гуманітарного права; установлення довірчих відносин з місцевим населенням.

Отже, прикордонні загони бригадного типу відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності в регіонах, де відбуваються війни та збройні конфлікти. Водночас їхні дії спрямовані на захист населення, відновлення правопорядку та створення умов для мирного життя. Ефективність стабілізаційних дій залежить від багатьох факторів, включаючи професіоналізм особового складу, наявність сучасного озброєння та техніки, а також тісну взаємодію з іншими силовими структурами.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ КОРДОНАМИ НА ДІЛЯНЦІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРИКОРДОННИХ ЗАГОНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олександр КИЦИШИН

Вадим ТОМКІВ

Тетяна КУЛЬБАБА

Упровадження системи інтегрованого управління кордонами на ділянці відповідальності прикордонних загонів в умовах воєнного стану набуває особливої актуальності та складності. З одного боку, посилюється потреба в ефективному контролі державного кордону для протидії загрозам національній безпеці, а з іншого – виникають нові виклики, пов'язані з обмеженими ресурсами, зміною обстановки та необхідністю швидкого реагування на динамічні загрози. Система інтегрованого управління кордонами є сучасним підходом до забезпечення безпеки держави, який передбачає координацію зусиль різних державних органів для ефективного управління державним кордоном. Упровадження інтегрованого управління кордонами на ділянці відповідальності прикордонних загонів є складним процесом, який вимагає комплексного підходу та врахування численних факторів. Інтегроване управління кордонами – це комплексний підхід до управління державним кордоном, який передбачає скоординовану діяльність різних державних органів та установ з метою забезпечення безпеки, полегшення легальної торгівлі та подорожей, а також боротьби з незаконною міграцією, тероризмом та іншими транскордонними загрозами.

Основними особливостями та викликами впровадження системи інтегрованого управління кордонами є постійні змі-

ни на лінії фронту, активні бойові дії, рух великих мас людей та вантажів, що створюють складні умови для стабільної роботи системи інтегрованого управління кордонами. Воєнний стан призводить до перерозподілу ресурсів на користь оборонних потреб, що може обмежувати можливості для модернізації та розвитку системи інтегрованого управління кордонами. Збільшується ризик диверсій, терористичних актів, незаконного переміщення зброї та боеприпасів, що вимагає підвищення рівня готовності та ефективності прикордонних підрозділів. Ситуація на кордоні може швидко змінюватися, тому система інтегрованого управління кордонами повинна забезпечувати оперативне прийняття рішень та координацію дій різних служб. Ефективне функціонування системи інтегрованого управління кордонами залежить від тісної взаємодії з іншими силовими структурами, такими як Збройні Сили України, Національна гвардія, Служба безпеки України тощо.

Заходи щодо впровадження системи інтегрованого управління кордонами в умовах воєнного стану включає: оновлення планів операцій та процедур з урахуванням нових загроз і викликів; перерозподіл сил та засобів з метою посилення захисту найбільш уразливих ділянок кордону; розширення використання технічних засобів контролю та спостереження.

Щоб досягти позитивного ефекту від інтегрованого управління кордонами необхідно посилити взаємодію з іншими силовими структурами шляхом створення спільних оперативних штабів, координаційних центрів, розробки єдиних стандартів та процедур обміну інформацією, проведення спільних навчань та тренінгів.

Забезпечення безперебійної роботи систем зв'язку та інформаційних технологій полягає у захисті інформаційних систем від кібератак, дублюванні обладнання та ліній зв'язку, використанні сучасних засобів криптографічного захисту інформації. З метою підвищення рівня підготовки особового

складу до роботи в системі інтегрованого управління кордонами необхідне проведення регулярних навчань та тренінгів з тактики та методики ведення бойових дій, освоєння нових видів озброєння та військової техніки, посилення психологічної підготовки. Не менш важливим є матеріально-технічне забезпечення системи інтегрованого управління кордонами, що включає своєчасне постачання необхідного обладнання, зброї, боєприпасів, інших матеріальних засобів та організації ефективної логістики.

Упровадження системи інтегрованого управління кордонами в умовах воєнного стану є складним і багатогранним процесом, який вимагає високого рівня професіоналізму та координації зусиль всіх залучених сторін. Завдяки ефективній роботі системи інтегрованого управління кордонами можна значно підвищити безпеку державного кордону та забезпечити захист національних інтересів України.

Упровадження системи інтегрованого управління кордонами є важливим кроком для забезпечення безпеки держави. Однак цей процес є складним і вимагає комплексного підходу. Для успішної реалізації інтегрованого управління кордонами необхідно забезпечити міжвідомчу координацію, використовувати сучасні технології, проводити аналіз ризиків, підготувати висококваліфікований персонал та розвивати міжнародне співробітництво.

ЩОДО ПИТАНЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ- ПРИКОРДОННИКІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ПРИПИНЕННЯ ЗБРОЙНОЇ ПРОВОКАЦІЇ

Жанна КИШКІНА

Владислав ВОЛОБУЄВ

Василь БАРАТЮК

Умови припинення збройної провокації в прикордонних районах вимагають від начальника прикордонного підрозділу (далі – ПОДК) компетентності та відповідальності. Він стає ключовою фігурою у забезпеченні недоторканності державного кордону в умовах кризової ситуації. Робота начальника прикордонного підрозділу в цих умовах вимагає оперативності у прийнятті рішення та вміння ефективно використати наявні сили та засоби. Наведені вимоги продиктовані службовою діяльністю ПОДК Державної прикордонної служба України (далі – ДПСУ) в умовах військової агресії з боку російської федерації та їх діяльністю на звільнених від агресора територіях України.

Провокації можуть відбуватися із залученням сепаратистських або злочинних угруповань, які для досягнення своєї мети можуть використовувати зброю. Тактика провокацій може включати як обстріли об'єктів на нашій території, так і захоплення їх з подальшим утриманням. Особливістю може бути поступовий перехід від неозброєної до озброєної провокації.

Отже, різноманітність можливих дій противника залежить від конкретних умов, які притаманні особливостям діяльності відповідальності ПОДК.

Послідовність роботи начальника ПОДК під час локалізації кризової ситуації на державному кордоні можна узагальнити таким чином:

1. Визначення негайних заходів для швидкої підготовки підрозділу до дій. Це містить оцінку наявних ресурсів, ідентифікацію додаткових потреб забезпечення підрозділу, а також організацію тренувальних заходів і підвищення бойової готовності підрозділу до дій.

2. Оцінка обстановки. Начальник повинен постійно оцінювати обстановку на кордоні, ураховуючи всі можливі загрози та ризики, а також прогнозувати динаміку розвитку подій.

3. Прийняття рішень. На основі отриманої інформації та проведеної оцінки обстановки начальник повинен приймати обґрунтовані рішення щодо доцільного застосування наявних сил і засобів.

4. Визначення завдань для елементів бойового порядку. Начальник визначає конкретні завдання для кожного елемента підрозділу, ураховуючи їхні можливості та функціональну придатність.

5. Організація взаємодії, усебічне забезпечення та управління. Найважливішою складовою успішної діяльності є організація ефективної взаємодії між всіма елементами підрозділу, а також забезпечення ними всіх необхідних ресурсів та керівництво ними в умовах виконання поставлених завдань.

Ці пункти визначають основний зміст роботи начальника прикордонного підрозділу в умовах припинення збройних провокацій на державному кордоні, що є ключовим для локалізації кризових ситуацій на державному кордоні.

Вибір оптимального варіанта дій ПОДК є необхідним і вимагає комплексної оцінки обстановки, у якій він буде здійснюватися. Для цього рекомендується враховувати низку ключових параметрів: 1) оцінка противника, що містить в себе аналіз його чисельності, зброї, наявності прихованих резервів і можливий напрямок провокації; 2) оцінка власних сил і засобів, що охоплює укомплектованість підрозділу, рівень підготовки особового складу, співвідношення сил і засобів, а

також час готовності до дій; 3) оцінка можливостей сусідніх підрозділів, резерву старшого начальника та взаємодійних органів, зокрема час їх прибуття, склад, можливості та інші фактори; 4) оцінка місцевості, що охоплює аналіз маршрутів найкоротшого висунення до місця провокації, можливість прихованого підходу підрозділу, зайняття тактично вигідних рубежів і можливість маневру. Ці параметри дозволять належним чином оцінити ситуацію та вибрати найефективніший спосіб дій для ПОДК з метою ефективного припинення збройної провокації.

Постійне збирання та аналіз інформації про обстановку, а також знання місцевості та постійне підтримання готовності ПОДК до дій дозволяють начальнику прикордонного підрозділу сформулювати своє рішення.

Структурування рішення начальника ПОДК щодо припинення збройної провокації базується на аналізі досвіду начальників ПОДК ДПСУ, який дозволив запропонувати таку структуру рішення: 1) висновки з оцінки обстановки, що включають можливості сил противника, його мету, об'єкти провокації та інші важливі параметри; 2) задум дій, у якому необхідно передбачити напрямок зосередження основних зусиль, спосіб і місце припинення збройної провокації, порядок ураження противника вогнем, побудову бойового порядку ПОДК, а також план дій після припинення провокації.

Умови припинення збройної провокації вимагають від начальника прикордонного підрозділу врахування низки ключових аспектів. По-перше, необхідно розробити тактику дій під час висунення у район озброєної провокації та визначення вихідних позицій (рубежів) елементами бойового порядку. Від цього залежить вірне розташування та координація елементів бойового порядку підрозділу для адекватної реакції на ситуацію. По-друге, це порядок вогневого ураження противника на різних етапах дій сил ПОДК. Необхідно ретельно його розробити й узгодити його з послідовністю дій елементів

бойового порядку при відновленні положення на державному кордоні та закріпленні на ньому. По-третє, начальнику важливо розробити ефективну систему управління підрозділом, яка б забезпечила керування елементами бойового порядку в найактивнішій фазі припинення збройної провокації.

Отже, ми виклали погляди на підготовку майбутніх керівників ПОДК під час припинення збройної провокації. У подальшому розвиток цієї роботи буде стосуватися формування уміння розробки варіантів дій елементів бойового порядку ПОДК залежно від наявності сил і засобів з урахуванням дій взаємодійних підрозділів.

СТРАТЕГІЧНЕ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ У ПРОЦЕСІ РОЗБУДОВИ ВОЄННО- ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Тетяна КІРІЄНЯ

Стратегічне попередження воєнних загроз як ключовий елемент для розвитку воєнно-економічного потенціалу будь-якої держави, особливо в умовах сучасних геополітичних викликів, є надзвичайно важливим. Основна мета стратегічного попередження полягає в ідентифікації загроз на ранніх етапах та підготовці відповідних заходів, щоб мінімізувати ризики і зберегти стабільність економіки та обороздатності:

1. Розвідка та інформаційні технології. Використання сучасних технологій збору інформації, аналізу даних та розвідки для виявлення потенційних загроз.

2. Інтеграція оборонних і економічних ресурсів. Здатність економіки швидко адаптуватися до потреб оборони – це один з ключових факторів для стратегічного попередження.

3. Роль міжнародних партнерств. Співпраця з міжнародними союзниками, як-от НАТО та ЄС, дозволяє інтегрувати українські зусилля в глобальну систему стратегічного попередження. Ця взаємодія також допомагає отримати доступ до передових технологій і методик прогнозування загроз.

4. Національна система протиповітряної оборони та кібербезпеки. Захист критичної інфраструктури від зовнішніх атак залишається ключовим завданням.

5. Прогнозування економічних наслідків. Частиною стратегічного попередження є також економічний аналіз можливих воєнних конфліктів. Це дає змогу краще підготуватися до можливих втрат та стабілізувати економічну ситуацію в умовах війни.

Майбутнє безпекове середовище значною мірою залежить від здатності держав і міжнародних інститутів адекватно реагувати на виклики, які постійно еволюціонують. Стратегічне попередження грає тут вирішальну роль, оскільки воно спрямоване на прогнозування загроз та адаптацію воєнно-економічного потенціалу до нових умов. Ось як ці поняття кореспондуються:

1. Глобалізація загроз. Майбутнє безпекове середовище буде характеризуватися не лише традиційними загрозами, такими як міждержавні конфлікти, але й новими формами викликів, як-от кібератаки, тероризм, гібридні війни, біотехнологічні ризики та зміна клімату.

2. Адаптивність і прогнозування. Адаптивні системи безпеки мають урахувати не лише поточні загрози, а й потенційні конфліктні сценарії, які можуть виникнути в найближчі роки. Важливими є також здатність швидко перебудовувати економічні, науково-технічні та оборонні можливості.

3. Кіберпростір і штучний інтелект (ШІ). Майбутнє безпекове середовище значною мірою буде залежати від контролю над інформаційними та цифровими ресурсами. Штучний інтелект та автоматизовані системи дедалі активніше використовуються у стратегічному попередженні, забезпечуючи глибший аналіз даних і прогнозування загроз.

4. Міжнародні альянси та коаліції. Стратегічне попередження у майбутньому безпековому середовищі має враховувати посилення співпраці між державами в галузі оборони та безпеки.

5. Глобальні загрози і регіональні виклики. Майбутнє безпекове середовище буде визначатися як глобальними, так і регіональними факторами. Для України важливо враховувати не лише локальні загрози, що походять від росії чи інших сусідів, але й глобальні тренди.

6. Ресурси і стійкість економіки. Безпекове середовище потребуватиме здатності до швидкої мобілізації ресурсів та

стійкості економічних систем. Стратегічне попередження має враховувати не лише готовність військових сил, але й здатність економіки підтримувати тривалу оборонну мобілізацію та забезпечення безперервної роботи критичної інфраструктури.

Майбутнє безпекове середовище постійно ускладнюється, тому стратегічне попередження має бути динамічним, багатofакторним і інтегрованим з міжнародними системами. Для України це особливо актуально через геополітичне положення та поточні виклики, що вимагає прогнозування не лише військових, а й економічних, технологічних та інформаційних загроз.

ШТАБНА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ГАРАНТОВАНОЇ ЗОНИ ПУСКУ ЗЕНІТНО- РАКЕТНОГО КОМПЛЕКСУ (ПЕРЕНΟΣНОГО ЗЕНІТНО-РАКЕТНОГО КОМПЛЕКСУ)

Сергій КОВАЛЕНКО

На сьогодні актуальним питанням оборони є прикриття з повітря не тільки усіх Сил оборони України, які безпосередньо відбивають атаки противника на передньому краї, але й усього тилу в глибині держави, включно з великими й малими містами. І це питання насамперед стосується обґрунтування спроможності усіх підрозділів протиповітряної оборони (ППО) як дуже малих вогневих груп, так і підрозділів ППО, які безпосередньо прикривають механізовані (танкові) підрозділи в районах бойового зіткнення на нолі, чинити опір з повітря у війні росії проти України.

Для вирішення цього питання пропонується методика, яка дозволяє оцінити ефективність застосування будь-якого підрозділу ППО, від дуже малого до більшого, насамперед командирам і штабам підрозділів, що воюють, які застосовують зенітно-ракетні комплекси (ЗРК) та переносні зенітно-ракетні комплекси (ПЗРК) різних типів, які надають нам партнери України для протидії нападу з повітря зі сторони противника.

Запропонована методика допомагає усім штабам підрозділів ППО та командирам різних рівнів цих підрозділів приймати правильні рішення щодо застосування тих чи інших ЗРК або ПЗРК по різним засобам повітряного нападу з повітряного простору на нашу державу в тилу, чи прикриваючи механізовані (танкові) підрозділи на передньому краї оборони. Вона допоможе командирам і штабам підрозділів ППО визначити не тільки ймовірність, з якою буде знищена визначена повітряна ціль залежно від її ефективної відбиваючої по-

верхні, але й параметри гарантованої зони пуску, в якій буде здійснений запуск ракети, щоб вона гарантовано знищила ціль у зоні ураження.

У свою чергу методика допомагає командирам і штабам підрозділів ППО оцінювати ефективність застосування підрозділів, які озброєні ЗРК чи ПЗРК різних типів, дальності та висоти застосування, а також швидкості та висоти тих повітряних цілей, які застосовує окупаційні повітряні війська росії. Це допоможе командирам і штабам підрозділів ППО, на основі результатів даної методики, приймати завжди правильні рішення з гарантованим ураженням визначених цілей в їх зонах ураження, відповідно до ЗРК чи ПЗРК, якими озброєні дані підрозділи ППО. Результатом правильно прийнятого рішення командиром чи штабом підрозділу ППО буде ефективне прикриття визначеного району, як для самих невеликих підрозділів мобільних вогневих груп, так і для усіх більших підрозділів ППО, які прикривають механізовані (танкові) підрозділи від ударів з повітря, в районах бойового зіткнення на нулі.

У цій методиці розкривається робочий час ЗРК чи ПЗРК, за який він може захопити та здійснити запуск ракети, відповідно до своєї визначеної зони ураження згідно тактико-технічних характеристик, які закладені в даний комплекс на заводі виробника та швидкості і висоти польоту повітряної цілі супротивника.

Відносно визначеної зони ураження, на основі швидкості і висоти польоту повітряної цілі, в методиці розраховується зона пуску для відповідного ЗРК чи ПЗРК, який призначений для протидії засобам повітряного нападу противника. Далі враховується маневр повітряної цілі для подолання засобів ППО, через який, дана методика, розраховує гарантовану зону пуску, в якій буде забезпечено запуск ракети, щоб вона гарантовано зустрілася з повітряною ціллю в зоні ураження з ефективністю, яка буде відповідати ефективній відбиваючій

поверхні повітряної цілі та буде знищена. Методика дозволяє визначати гарантовану зону пуску як без застосування радіоперешкод, так і в умовах застосування радіоперешкод, що впливають на роботу усіх засобів ППО.

Для точного розрахунку параметрів зони ураження та пуску розраховується математичне очікування дальності виявлення та захоплення цілі і середньоквадратичне відхилення дальності виявлення і захоплення цілі головкою самонаведення ракети.

Цьому питанню і присвячена методика, яка допомагатиме командирам і штабам підрозділів ППО якісно виконувати поставлені завдання.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Максим КОВАЛЬЧУК

В умовах зростання зовнішніх загроз та активних бойових дій, викликаних збройним вторгненням російської федерації (далі – рф) на територію нашої держави, забезпечення стійкості функціонування системи управління (далі – СУ) прикордонного загону (далі – прикз), підрозділи якого виконують завдання у складі Сил оборони, набуває особливої актуальності.

Система управління є ключовим елементом внутрішнього середовища прикз, оскільки саме вона забезпечує процес збору, аналізу й оцінки обстановки, прийняття рішень, планування, доведення цих рішень до підрозділів та контроль за ходом їх виконання. У цих умовах виникає нагальна потреба в адаптації управлінських процесів до нових викликів та розробці ефективних стратегій для забезпечення стійкості СУ в умовах ведення бойових дій. На наше переконання, для забезпечення стійкості СУ необхідно застосовувати комплексний підхід, що охоплює організаційні, технологічні, інформаційні та людські аспекти.

Організаційна стійкість. Організаційна стійкість є основою будь-якої ефективної СУ, особливо в умовах ведення бойових дій. До ключових аспектів організаційної стійкості належать: гнучкість СУ, її здатність оперативно адаптуватися до умов обстановки та приймати рішення на основі актуальної інформації; резервування ресурсів для забезпечення безперебійної роботи, що дозволяє зменшити залежність від окремих компонентів системи та підвищити її загальну надійність; інтеграція з іншими структурами Сил оборони, що

дозволяє ефективніше координувати дії та використовувати всі наявні ресурси для досягнення спільних цілей.

Технологічна стійкість. Сучасні технології відіграють важливу роль у забезпеченні стійкості СУ. В умовах ведення бойових дій необхідно використовувати сучасні засоби зв'язку, розвідки та контролю, що дозволяють оперативно отримувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення. Особливу увагу слід звернути на застосування безпілотних авіаційних комплексів (далі – БпАК) для моніторингу ситуації, що дозволяє оперативно реагувати на загрози та запобігати їх реалізації, швидко передавати дані на пункти управління. Це підвищує оперативність та точність прийняття рішень.

Інформаційна стійкість. Своєчасне отримання та передача інформації є вирішальним чинником для успішного виконання бойових завдань. Система управління повинна бути здатна швидко реагувати на зміни в інформаційному середовищі. Інформаційна стійкість включає захист даних та забезпечення їх цілісності в умовах активного ведення бойових дій. Це досягається за допомогою кібербезпеки, а також злагодженої роботи інформаційних систем. Використання автоматизованих систем, у свою чергу, дозволяє зменшити вплив людського фактору та підвищити точність і швидкість обробки інформації.

Психологічна стійкість. Умови ведення бойових дій вимагають від особового складу високого рівня психологічної стійкості. Підтримка морального духу та готовності до виконання завдань є критично важливими для ефективного функціонування СУ. Це досягається за рахунок: психологічної підготовки, забезпечення належних умов для відпочинку, підтримки командного духу, своєчасного інформування про ситуацію та високої мотивації особового складу.

Отже, стійкість СУ прикордонного загону в умовах ведення бойових дій забезпечується комплексним підходом,

що охоплює організаційні, технологічні, інформаційні та психологічні аспекти. Гнучкість системи управління, використання сучасних технологій, захист інформації та підтримка морального духу є ключовими елементами, що дозволяють ефективно реагувати на виклики війни та забезпечувати безперебійне функціонування СУ навіть у найскладніших умовах.

МОДЕРНІЗАЦІЯ БОРТОВОГО ІНТЕЛЕКТУ ЛІТАКА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОЛЯ В КАБІНІ ПІЛОТА

Олександр КОЛОДЯЖНИЙ

Олексій ТОРЧИЛОВ

Сергій ФЕДЮК

Стрімкий ріст комп'ютерних технологій спричинив розвиток і впровадження штучного інтелекту в авіації, який повинен на цьому етапі свого розвитку допомагати пілоту в підготовці й управлінні літака. Нові інформаційні технології вимагають реорганізації підходів щодо управління та виконання штурманської підготовки льотного складу до виконання поставленого бойового завдання. Тому виникає науково-прикладне завдання, яке полягає у вирішенні протиріччя невідповідності наявних підходів до підготовки льотного складу в штурманському відношенні, з одного боку, і необхідності досягнення заданого рівня підготовки в мінімальні часові терміни та відповідною точністю – з іншого.

Системи на основі штучного інтелекту можуть аналізувати й обробляти великі обсяги даних про умови виконання польоту із різних джерел швидше, ніж людина. Під час планування програм моніторингу безпеки польотів, що реалізуються експлуатантами, перетворення даних у змістовну інформацію про безпеку польотів допомагає проводити оцінку факторів ризику для безпеки польотів шляхом розгляду ймовірності та серйозності наслідків.

Актуальність інтелектуальних систем полягає у потребі зниження впливу людського фактора на об'єкт управління при дотриманні високого рівня безпеки та надійності у процесі його технічної експлуатації. Тому для формування інформаційного поля в кабіні бойового літака повинні вико-

ристовуватися розрахунки щодо зон ураження засобів ППО противника. Також необхідно мати обриси небезпечних зон застосування свого авіаційного озброєння для безпечного виходу з атаки. Методики розрахунку небезпечних зон застосування авіаційного озброєння були розроблені і використовуються для розрахунків бойового застосування авіації по наземних і повітряних цілях. Є необхідність у відтворенні на дисплеї льотчика картографічної інформації у 3D з обрисами небезпечних зон застосування озброєння та протидії систем ППО противника. Крім того, картографічна інформація передається на інші системи літака для забезпечення автоматизованого польоту в режимі проходження рельєфу місцевості, навігації та застосування зброї.

Забезпечення екіпажу виведенням цієї інформації в кабіні літака на тактичному дисплеї з прив'язкою до навігаційної системи дає можливість більш ефективно застосовувати засоби поразки, при цьому не входить в зони поразки своїх засобів і ефективно обходити зони поразки ППО противника. Побудова зон у тривимірному просторі повинна базуватися на автоматичному розрахунку зон поразки, зважаючи на фактичні параметри польоту літака, типу авіаційного засобу поразки та типу ППО противника, які будуть протидіяти в заданому районі нанесення удару.

Вирішення завдань інтелектуального управління авіаційними системами, агрегатами, виведенням необхідної інформації пілоту під час виконання польоту є бурхливою областю досліджень, що розвивається та ґрунтується на методах і засобах кількох наукових напрямків, таких як класична теорія автоматичного управління, штучний інтелект, штучні нейронні мережі, нечітка логіка, експертні системи та інші пошукові алгоритми.

У майбутньому прийняття рішень на основі штучного інтелекту може стати одним із ключових аспектів будь-якої системи нагляду за безпекою польотів та підвищити загаль-

ну якість правил безпеки польотів. Замість створення нормативних правил, що наказують експлуатантам, що вони можуть і не можуть робити, штучний інтелект установлює цілі з безпеки польотів для досягнення бажаних результатів та вимірює показники досягнення цих цілей експлуатантами.

ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ МІННО- ВИБУХОВИХ ЗАГОРОДЖЕНЬ

Руслан КОЛОС

Інтенсивний характер сучасних бойових дій в російсько-українській війні призводить до зниження ефективності застосування інженерних загороджень, що зменшує локальне вогневе ураження техніки та живої сили противника, не дозволяє досягати запланованих результатів в усіх видах бойових дій. Слід висвітлити загальні причини не високої ефективності інженерних боеприпасів та шляхи підвищення дієвості застосування мінно-вибухових загороджень з урахуванням сучасного бойового досвіду підрозділів оперативного забезпечення Збройних Сил України.

На стійкість мінно-вибухових загороджень істотно впливає ракетно-артилерійський вогонь противника. Вибухи артилерійських боеприпасів стають причиною ініціації або руйнування інженерних боеприпасів, обривів ліній керування, пошкодження цілісності датчиків цілі. Важливими причинами не спрацювання інженерних боеприпасів та зарядів вибухових речовин виступає висока інтенсивність залучення особового складу загальновійськових підрозділів до виконання заходів інженерної підтримки щодо мінування місцевості й обслуговування загороджень, що вийшли з ладу та знаходяться на утриманні; не розуміння новітніх принципів застосування інженерних боеприпасів; наявність страху під час застосування інженерних мін; відсутність у визначений момент необхідної номенклатури інженерних боеприпасів, засобів для відновлення ліній керувань на позиціях.

Основні шляхи підвищення ефективності застосування інженерних мін такі: на позиціях мають перебувати військовослужбовці, які знають особливості встановлення та застосування інженерних боеприпасів на даній ділянці, для керу-

вання станом протипіхотних вибухових пристроїв постійно утримувати в робочому стані основні та запасні мережі керування. Основну мережу виводити на вогневі позиції. Запасну мережу слід прокладати в бліндаж для приведення в дію мін під час артилерійських обстрілів, з метою недопущення підходу противника близько до позицій. Спостереження за діями противника здійснювати за допомогою дистанційно-керованих камер. Слід передбачити наявність запасних комплектів дротів та засобів ініціювання, а також справні засоби діагностики електровибухових мереж. Для підвищення живучості протипіхотних мінно-вибухових загороджень їх крок мінування має бути не менше 25 м та передбачати запас інженерних мін з розрахунку відновлення та нарощення загороджень до щільності не менше одиниці.

Для протидії під'їзду техніки противника близько до позицій, на ділянках доріг, що розташовуються перед позиціями відділень необхідно встановлювати мінні шлагбауми або групи протитанкових мін на відстані не менше 100 м до військовослужбовців. Доставку інженерних боєприпасів на передній край оптимально проводити в умовах поганої видимості з використанням броньованих машини з захистом від кумулятивних боєприпасів, носіями яких є квадрокоптери або за допомогою наземних дистанційно керованих дронів.

Для підвищення продуктивності інженерних загороджень слід використовувати ешелоновану систему. Насамперед слід обладнувати бар'єрний рубіж типу "Єгоза", на відстані 40–50 м від неї перший ряд протипіхотних вибухових пристроїв. За ними розташовувати протитанкове мінне поле, яке прикриває всю танкодоступну місцевість перед позиціями. У другу чергу – другий ряд протипіхотних вибухових пристроїв керованих по радіо, дротах та мінні шлагбауми.

У подальшому інженерні загородження слід нарощувати шляхом збільшення щільності мін з різними датчиками цілі (контактними та не контактними), застосовуючи для цього

мобільні мінувальні групи. Не влаштовувати загородження на ділянках, які не проглядаються та не прикриваються ручними вогневими засобами.

Отже, комбінування в інженерних загородженнях різних типів мін у поєднанні з невибуховими перешкодами, влаштування хибних мінованих ділянок дозволяє більш дієво підвищувати стійкість мінно-вибухових загороджень від засобів подолання.

ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ДІЇ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Артем КОМЛЬСВ

Під час дії військового стану завдання кримінальної поліції набувають особливої актуальності, з огляду на підвищені ризики злочинності та необхідність забезпечення правопорядку в умовах соціальної та економічної нестабільності. Головною метою кримінальної поліції залишається боротьба зі злочинністю, але в контексті військових дій виникає потреба в адаптації сучасних стратегій та методів роботи.

Аналітичні заходи під час війни є ключовими для прогнозування криміногенної ситуації. Кримінальна поліція зобов'язана здійснювати моніторинг змін у поведінці злочинних угруповань, які можуть адаптуватися до нових умов.

Аналіз інформації щодо злочинних схем, що використовуються в умовах військового стану, дозволяє не лише запобігати злочинам, а й виявляти тенденції, що можуть свідчити про зростання організованої злочинності. Використання сучасних аналітичних інструментів, включаючи інформаційні системи, є обов'язковим для ефективної роботи.

Запобіжні заходи набувають критичного значення в умовах військового стану. Кримінальна поліція повинна впроваджувати механізми, що дозволяють оперативно реагувати на загрози, що виникають через соціальну напругу. Це може містити проведення превентивних заходів, таких як роз'яснювальна робота серед населення про небезпеки та способи їх уникнення, а також забезпечення охорони стратегічних об'єктів і місць скупчення людей. У цілому ми розуміємо превентивну діяльність як окрему специфічну фазу боротьби зі злочинністю.

Організаційно-оперативні заходи стають надзвичайно важливими у сучасних умовах. Підрозділи кримінальної по-

ліції повинні активно здійснювати виявлення та викриття осіб, які намагаються скористатися ситуацією, що склалася.

Це може містити злочини пов'язані з мародерством, крадіжками, а також шахрайством, яке використовує паніку серед населення. З метою запобігання цих злочинів кримінальна поліція повинна взаємодіяти з військовими формуваннями та іншими правоохоронними органами, формуючи спільні патрулі та оперативні групи.

Умови військового стану також вимагають особливої уваги до конфіденційності та безпеки інформації. Кримінальна поліція повинна дотримуватись високих стандартів захисту даних, пов'язаних із оперативно-розшуковою діяльністю, щоб запобігти витоку інформації, яка може бути використана злочинцями для реалізації своїх планів. Необхідно забезпечити надійний захист інформаційних систем, що містять дані про нерозкриті злочини, оперативні дані та свідчення.

Кримінальна поліція також повинна налагоджувати співпрацю з міжнародними правоохоронними організаціями. Це включає обмін інформацією щодо злочинних угруповань, що діють на території кількох країн, а також спільні операції проти транснаціональної злочинності. Зокрема, в умовах військового стану це може бути особливо важливо для виявлення та нейтралізації загроз, пов'язаних з тероризмом та організованою злочинністю.

Отже, можемо констатувати такі пріоритетні завдання кримінальної поліції в умовах воєнного стану як: організаційно-оперативні заходи, аналітична робота, запобіжні заходи, інформаційна безпека, міжнародне співробітництво.

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ І КРИТЕРІЇВ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЯМИ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

**Олег КОМПАНИЕЦЬ
Микола КАСАТКІН**

Застосування роїв безпілотних літальних апаратів (БпЛА) для військових потреб вимагає створення ефективних систем управління цими комплексними структурами у розгалуженій літаючій сенсорній мережі. Рій БпЛА становить інтегровану мережу керованих об'єктів, здатних до самоорганізації та спільної реалізації завдань. Попит на їх використання в різних сферах, особливо у військовій, створює необхідність систематизації існуючих знань і розробки нових концепцій їх роботи, зокрема в умовах бойових дій.

Ефективне управління роями БпЛА повинно враховувати їхню здатність до адаптації та стійкості в умовах динамічних і непередбачуваних змін у ситуаціях на полі бою. Оцінка ефективності управління роями є критично важливою для раціонального використання ресурсів, постійного вдосконалення тактик і стратегій, що дозволять досягати максимального ефекту від їх застосування.

Проте, на сьогодні існує значна прогалина в методології оцінювання ефективності управління роями БпЛА, а саме відсутність єдиної системи показників і критеріїв оцінювання. Ця проблема ускладнюється через різноманіття існуючих підходів управління роями (централізованого, децентралізованого, комплексного), кожен із яких вимагає окремих методів для визначення ефективності.

Розв'язання цієї проблеми через створення комплексної системи показників і критеріїв оцінювання ефективності управління роями БпЛА сприятиме розвитку методології управління ними. Структуризація та систематизація зазна-

чених показників і критеріїв виступають однією з ключових складових теоретичних основ управління. Розроблені показники мають урахувувати різні аспекти функціонування роїв, зокрема їхню готовність до виконання завдань, результати реалізації цих завдань, ефективність використання ресурсів та адаптивність до зовнішніх факторів.

Розробка такої системи не лише дозволить проводити об'єктивну оцінку поточної ефективності управління, але й створить основу для постійного вдосконалення системи керування роями БпЛА на полі бою, що є особливо важливим у швидкозмінних умовах сучасних збройних конфліктів. Загальні вимоги до такої системи показників повинні враховувати різні етапи управління та рівні його реалізації. Система повинна забезпечувати достовірну та комплексну оцінку, яка сприятиме розвитку системи управління загалом.

Обґрунтовано, що система показників оцінки ефективності управління роями БпЛА має складатися з двох основних компонентів: показників оцінки стану і готовності рою до виконання завдань та показників результативності їх виконання. Перша група охоплює оцінку ресурсів, стану апаратів і їхньої готовності до дій, друга – результативність виконання бойових завдань, витрати ресурсів і досягнення поставлених завдань. Обидві групи поєднують у собі оцінку ефективності за централізованим, децентралізованим та комплексним підходами управління.

Отже, проведене дослідження дозволило обґрунтувати показники і критерії ефективності управління роями БпЛА, які є важливими інструментами для оцінки раціональності розподілу ресурсів у досягненні поставлених цілей на полі бою. На основі систематизації наукових знань розвинуто нові аспекти теоретичних основ, які можуть бути використані для подальшого вдосконалення процесів управління.

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**Віктор КОРОЛЬЧУК
Алла ПАШИЄВА**

Сьогодні МВС України є цивільною установою, головним суб'єктом у системі ЦОВВ, що забезпечує планування та реалізацію державної політики у сферах безпеки і громадського порядку, боротьби зі злочинністю, протидії злочинності, протидії нелегальній міграції, охорони та захисту державного кордону, реагування на надзвичайні ситуації та функціонування системи цивільного захисту.

Відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого 28 жовтня 2015 року, до основних завдань МВС належить забезпечення формування, а також реалізації державної політики у таких сферах:

1) охорона прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку, надання поліцейських послуг;

2) захист державного кордону й охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

3) цивільний захист, захист населення та територій від надзвичайних ситуацій і запобігання їх виникненню, ліквідація надзвичайних ситуацій, рятувальна справа, гасіння пожеж, пожежна та техногенна безпека, діяльність аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічна діяльність;

4) міграція (імміграція та еміграція), зокрема протидія нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Крім МВС України, інші ЦОВВ, діяльність яких координує Міністр внутрішніх справ, також визначені як складові сектору безпеки й оборони. Відповідно до Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016, основною метою реформування та розвитку зазначеного сектора є формування та підтримання спроможностей, що дасть змогу гарантовано забезпечити адекватне та гнучке реагування на весь спектр загроз національній безпеці України, раціонально використовуючи наявні в державі можливості й ресурси.

Для досягнення цієї мети планується забезпечити оптимальну інтеграцію правоохоронної діяльності у сфері відповідальності МВС України, підвищити рівень довіри населення до правоохоронних органів, розбудувати Міністерство як цивільний центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах правоохоронної діяльності, захисту державного кордону, міграції та цивільного захисту.

Для подолання викликів, окреслених у цій концепції, необхідно завершити реформування сектору національної безпеки і оборони, прискорити його розвиток та запровадити відповідну уніфіковану систему планування та управління ресурсами на основі сучасного європейського та євроатлантичного підходу. Це має посилити інституційну та структурну збалансованість та створити багатофункціональний, комплексний та ефективний національний інструментарій забезпечення національної безпеки.

Сучасна система установ, підконтрольних МВС, потребує подальшого вдосконалення та ґрунтовного реформування, без чого система не зможе ефективно та результативно виконувати свої функції та завдання. На сьогодні у цій сфері залишається багато невирішених питань як з точки зору теоретичних розробок нормативного характеру, так і організаційно-адміністративного.

Незважаючи на значну кількість нормативно-правових актів, слід визнати, що на законодавчому рівні залишаються невирішеними питання вдосконалення правових засад і правового регулювання у сфері надання сервісних послуг МВС України щодо механізмів реалізації прав та інтересів отримувачів відповідних послуг; організації та правового регулювання детективної діяльності в Україні як одного з перспективних напрямів посилення діяльності щодо протидії правопорушенням та злочинам у державі; нормативно-правового регулювання питань службової дисципліни в ЦОВВ, які належать до сфери управління МВС України, а також повноважень їх посадових і службових осіб тощо.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ НА ПУНКТИ УПРАВЛІННЯ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ КОМПЛЕКСІВ ЗАСОБІВ АВТОМАТИЗАЦІЇ

**Наталія КОРОЛЮК
Єлизавета ЗЕНОВА
Ярослава ЧОПЕНКО**

Досвід війни на території України, локальних війн і конфліктів останнього десятиріччя свідчить, що угруповання сил та засобів повітряного нападу здатні виконувати як оперативно-тактичні, так і стратегічні завдання. Це обумовлює підвищення значення боротьби у повітряному просторі для досягнення успіху не лише в окремих операціях збройних сил, але й у війні загалом. Зростання ролі авіації у военній сфері підтверджується об'єктивними закономірностями, в основі яких лежить зростання обсягу завдань авіаційних угруповань у сучасних операціях (бойових діях). Саме тому авіації належить особлива роль під час охорони державного кордону в повітряному просторі. Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що системи управління авіацією країн НАТО на сьогодні автоматизовані на 96–98 %.

Забезпечення вимог ефективності управління літаками досягається автоматизацією процесів прийняття рішень. Ефективне управління авіацією обґрунтовує доцільність модифікації спеціального програмного забезпечення АСУ на принципово нових основах. Визначення параметрів запланованого впливу винищувачем по повітряних цілях обумовлюють автоматизацію цього процесу з урахуванням логіки процесу вироблення рішення. Вироблення єдиних правил визначення методу наведення та області можливих атак по повітряних цілях є складним логіко-аналітичним завданням

через особливості реалізації методів наведення в конкретних умовах; необхідність забезпечення мінімального часу перехоплення повітряної цілі; складності математичної формалізації задачі; неможливість установлення точних кількісних залежностей між параметрами, що впливають на процес, що розглядається, та дослідження евристичного досвіду. Управління винищувачами характеризується впливом великої кількості факторів і загальної тенденції до ускладнення обстановки, у якій приймаються рішення. Прийняття своєчасних і обґрунтованих рішень ускладнюється великим обсягом інформації, що обробляється.

Отже, динамічна зміна обстановки, жорсткі часові обмеження, значні обсяги, невизначеність і протиріччя інформації, що обробляється, вимагає обґрунтованості й оперативності прийняття рішень з управління авіацією. Загальна проблема вироблення і прийняття рішення з управління винищувальною авіацією в екстремальних ситуаціях свідчать про необхідність розробки нового формального апарату. Він повинен забезпечити подання різної інформації для вирішення задачі управління винищувальною авіацією, узгодження в рамках єдиного формалізму, а механізм доступу до моделей повинен забезпечувати автоматизований пошук.

ОБҐРУНТУВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ ДЛЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЧАСТИНАМИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Наталія КОРОЛЮК

Алла РОМАНЮК

Марина ДУДКО

Угруповання сил та засобів повітряного нападу, з урахуванням досвіду ведення війни на території України, здатні виконувати як тактичні, так і стратегічні завдання. Це обумовлює підвищення значення боротьби у повітряному просторі для досягнення успіху не лише в окремих операціях збройних сил, але й у війні загалом. Управління – безперервний послідовний організаційно-технічний процес, що здійснюється із широким використанням різноманітного впливу суб'єкта на об'єкт управління для досягнення заданої мети. Це особлива діяльність керівного складу, яка проводиться на основі інформації про стан зовнішнього середовища й об'єкта управління.

Основною метою управління є максимальна реалізація потенційних можливостей підпорядкованих сил в інтересах досягнення у встановлені строки задач в операції, на основі вироблення і реалізації сучасних та обґрунтованих рішень з урахуванням конкретних умов обстановки з мінімальними втратами. Управління частинами та підрозділами Повітряних Сил – це цілеспрямована діяльність командирів, штабів, органів управління щодо підтримання бойової та мобілізаційної готовності частин (підрозділів), їх підготовки до бойових дій та керівництва ними під час виконання поставлених завдань. Найважливішими принципами управління частинами є: єдиноначальність; централізація у всіх ланках з наданням

підлеглим ініціативи у визначенні способів виконання поставлених завдань; твердість і наполегливість у впровадженні в життя прийнятих рішень і планів; оперативне і гнучке реагування на зміну обстановки; особиста відповідальність командирів і начальників за прийняті рішення, використання підпорядкованих підрозділів і результати виконання поставлених їм завдань.

У процесі функціонування системи управління (СУ) відбувається зміна її станів під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Процедура оцінки ефективності СУ буде носити характер прогнозування результату функціонування СУ. На практиці, під час рішення завдань, пов'язаних з оцінкою бойових можливостей СУ, прагнуть використати один узагальнений показник, що інтегрально оцінює вплив СУ на ефективність застосування військ.

Проте використання узагальненого показника пов'язане з різними труднощами, обумовленими як складністю обліку у структурі такого показника усієї сукупності чинників, що впливають на нього, так і можливістю його отримання під час експериментальних досліджень. Це призводить до того, що під час комплексного дослідження ефективності бойових дій використовується сукупність показників, вибір яких визначається завданнями, що вирішуються.

Отже, оцінка ефективності СУ має розраховуватись за сукупністю показників внутрішньої (функціональної) і зовнішньої (бойової) ефективності. При цьому часткові показники внутрішньої ефективності системи ні формально, ні функціонально не пов'язані з показником зовнішньої ефективності. З урахуванням усунення невизначеностей, характерних для наведеного підходу, доцільно розглянути варіант побудови системи критеріїв (показників) ефективності управління, заснованої на типових етапах функціонування СУ. Оцінка внутрішньої ефективності управління буде складатися з оцінки якості управління і властивостей системи управління як бо-

йова готовність, оперативність, стійкість, безперервність і прихованість. Показниками бойової ефективності зазвичай використовуються узагальнені показники якості управління. Доцільно використання методів аналізу функціональних характеристик СУ і побудови системи показників відповідно до функцій (завдань, що вирішуються) об'єктом дослідження. Для вирішення цього завдання як формальна математична конструкція пропонується використання дерева цілей системи.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ЦІЛЕСПРЯМОВАНОЇ ПРОТИДІЇ ПРИ ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Наталія КОРОЛЮК
Андрій СОРОЖКІН
Анастасія БУТЕНКО

Застосування концепції рефлексії управління (РУ) при прийнятті обґрунтованих рішень висвітлено у низці робіт. У рамках цієї концепції передбачається, що встановлюється ступінь обізнаності протидіючих систем (ПС) про цілі і їх можливості. Іншими словами, система управління S_1 , що приймає рішення, повинна враховувати знання про цілі і можливості системи управління ПС S_2 , знання цих систем про свої цілі і можливості. Так, основні позиції S_1 перед початком бойових дій вважаються відомими S_2 з точністю до десятків метрів, достатньо точно визначені вогневі можливості і можливості щодо прикриття. Крім того, пункти управління, кількість і склад особового складу, озброєння та військова техніка, їх якісний склад, а також цілі противника можуть бути достовірно визначені на основі аналізу розвідувальної інформації.

Урахування передбачуваних цілей і можливостей противника системою S_1 у процесі прийняття рішень дозволяє здійснювати рефлексію міркувань, відтворюваних в органах управління. Основні принципи РУ:

силовий тиск, який передбачає демонстрацію сили, спрямовану на формування у противника непропорційних цілей;
формування необхідної (хибної) оцінки вихідної обстановки у противника, що передбачає маскування, дезінформацію, імітацію діяльності;

вплив на вибір моменту прийняття рішення ПС, який може бути реалізований раптовістю своїх дій, що змушує противника діяти в умовах гострого дефіциту часу.

У загальному випадку при прийнятті рішень можна використовувати різні ранги рефлексії. Прийнято вважати, якщо система, яка приймає рішення, повністю ігнорує цільові установки ПС, то її ранг рефлексії дорівнює нулю.

Використання стратегії РУ другого рангу при прийнятті рішень з урахуванням досвіду ведення бойових дій зумовлює вирішення таких завдань: формування у ПС прагнення атакувати хибні цілі з метою розкриття системи ППО; порушення просторової і часової узгодженості дій ПС; створення у ПС наміру спотвореного уявлення про замисел дій противника.

У зоні відповідальності ПС засоби ППО можуть одночасно ефективно обслуговувати обмежену кількість цілей. Застосування хибних БпЛА, що імітують на екранах РЛС позначки, подібні оцінкам реальних цілей, значно ускладнює розпізнавання реальних цілей і перевантажує використовувану систему. При обмеженому часі радіолокаційного спостереження за цілями в зоні відповідальності ПС виділення реальних цілей серед хибних ускладнюються. При цьому процес селекції хибних цілей займає більше часу. У результаті засоби ППО зможуть пропустити справжні цілі. Прагнення ПС керувати діями у бажаному для себе напрямку (реалізація стратегії РУ першого рангу) та необхідність реалізації системою S_1 більш високого рангу рефлексії вимагає використовувати при прийнятті рішень під час ведення бойових дій стратегії РУ другого рангу.

EXPERIENCE IN USING ELEMENTS OF ACCELERATED TRAINING TO COMPENSATE FOR TRAINING LOSSES IN THE TRAINING OF SPECIALISTS OF RADIO ENGINEERING TROOPS

Oleksandr KOSTYRIA
Oleksandr DODUKH
Andrii LUKIANCHYKOV
Oleksandr KYSIL

Russia's full-scale aggression against Ukraine entailed radical changes in the sociopolitical, social, economic, and educational spheres. According to data, 21 % of the total number of higher education institutions (HEIs) have been damaged or destroyed since February 2022. Many universities from the eastern regions of Ukraine were forced to suspend the educational process and relocate the educational and material base to new locations. I had to restore the management, scientific, and pedagogical staff, establish information communication between the subjects and objects of the educational process, and eventually fix it.

Such a prolonged violation of the educational process led to losses. In the definitions of the concept of educational losses, most researchers distinguish two main components. The first component is the loss of the already acquired components of the graduate's competence system due to forgetting knowledge and deterioration of skills. The second component considers losses from the lack of potentially achievable learning outcomes.

Many researchers pay attention to the issue of compensation for educational losses. The International Working Group on Accelerated Education (AEWG) formulated recommenda-

tions for accelerated learning, which rely on an integrated approach to the learning process based on research in cognition processes, neurobiology, and constructivist theory of knowledge. Teaching methods focus on the full involvement of the student, taking into account the emotional, cognitive, and physical aspects.

The authors developed an approach to the training organization, which was tested at the radio engineering troops' faculty in Air Defense. It is based on Mellander's model of information cognition and assimilation, which involves cyclically sequential repetition of the following stages: motivation, information, processing, conclusions, application, and feedback.

The practice has shown that when drawing training situations, it is advisable to adhere to the following scheme, which has shown itself well:

actualization of the educational situation (10 % of the total time);

consolidation and repetition of the passed training material by discussion or demonstration of the proposed actions (20 % of the total time);

assimilation of new material (50 % of all time). This is the main stage of the learning process, which is the mastery of new knowledge, skills, and techniques necessary to solve the problem;

assessment (10 % of the total time): at this stage, the instructor evaluates the actions of cadets;

Summing up and debriefing (10 % of the total time). The main goal is to get feedback. An important point is to consider the psychophysiological component and the existing fatigue and irritability of the persons participating in the lesson. Allowing the cadets to speak out is necessary to relieve the psychological burden; possible conflicts must be clarified by moderating the discussion and providing pedagogical influence.

Thus, the work provides an example of compensation for educational losses caused by interruptions in the educational process due to the large-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. An additional short-term specialized training course in the form of TSZ with cadets of the final year of the faculty of radio engineering troops in Air Defense was considered.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ОРГАНАМ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ТИЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Аркадій КОЧЕУЛОВ
Олег КОЗАЧУК

Тилове забезпечення – це одна з основних складових функціонування будь-якої військової або правоохоронної структури. Для органів охорони державного кордону – це питання набуває особливої важливості у контексті сучасних викликів національної безпеки. Безперерйне постачання ресурсів, чітка організація логістичних процесів та наявність резервів є критичними для забезпечення стійкості та боєздатності прикордонних підрозділів.

Одним із ключових аспектів тилового забезпечення є логістика. Це питання стоїть не тільки в оптимальному маршруті доставки, а й у координації між різними службами, які залучені до забезпечення прикордонників. Логістичні маршрути мають бути сплановані таким чином, щоб вони могли адаптуватися до змінних умов бойової обстановки. Відсутність чіткої та злагодженої логістичної мережі може призвести до затримок у доставці критично важливих ресурсів, що вплине на виконання бойових завдань.

Другим важливим аспектом є резерви матеріальних засобів. В умовах непередбачуваних подій, таких як зміна оперативної обстановки на театрі бойових дій, наявність запасів може стати вирішальним фактором для підтримки обороноздатності. Важливо, щоб органи охорони кордону мали доступ до таких запасів у достатній кількості та в прихованих локаціях, аби у разі потреби швидко відреагувати на виклики.

Крім того, слід звернути увагу на оцінку ризиків. Регулярний моніторинг і аналіз загроз у тилкових районах може допомогти вчасно виявляти потенційні небезпеки та розро-

бляти превентивні заходи. Це стосується як фізичних загроз, так і інформаційних атак, що можуть мати серйозний вплив на систему тилового забезпечення.

Отже, удосконалення тилового забезпечення органів охорони державного кордону є невід’ємною частиною захисту національних інтересів. Це забезпечує не лише стійкість у повсякденній діяльності прикордонників, але й їхню здатність ефективно реагувати на будь-які виклики, що стоять перед країною.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ВІЙСЬКОВОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2028 РОКУ

Ігор КРАСОТА
Олег ТРАКАЛЮК

На виконання кроку 3 “Створення інтегрованої військової кадрової політики Міноборони” Плану пріоритетних дій Уряду на 2023 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 березня 2023 року № 221-р, та з метою визначення сучасних засад військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на середньострокову перспективу наказом Міністерства оборони України від 27 жовтня 2023 року № 637 було затверджено Концепцію військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року.

Цим наказом було визнано, що втратили чинність: наказ Міністерства оборони України від 12 січня 2021 року № 5 “Про затвердження основних напрямів розвитку військової кадрової політики у Збройних Силах України на період до 2025 року” та наказ Міністерства оборони України від 14 вересня 2021 року № 280 “Про затвердження Концепції військової кадрової політики Міністерства оборони України на період до 2025 року”, якими були визначені основні засади військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2025 року.

Необхідність уточнення основних засад військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України виникла через повномасштабне вторгнення в Україну збройних формувань російської федерації.

Головною метою військової кадрової політики залишилося створення умов для гарантованого та якісного комплектування Збройних Сил (далі – ЗС) України підготовленим та

вмотивованим персоналом, спроможним виконувати завдання за призначенням, і його ефективне використання.

Водночас головні зусилля Міністерства оборони України у сфері формування та реалізації військової кадрової політики мають бути зосереджуватися на дії під час воєнного стану: на забезпеченні належного рівня укомплектованості військових частин, залучених до виконання бойових (спеціальних) завдань, підготовленими та вмотивованими військовослужбовцями, оперативному поповненні втрат особового складу військових частин, залучених до бойових дій, удосконаленні порядку та умов проходження військової служби, грошового забезпечення, заохочення та соціальних гарантій військовослужбовців; доукомплектування та поповнення втрат особового складу військових частин після скасування дії правового режиму воєнного стану та проведення звільнення (демобілізації) – на збереженні кадрового потенціалу, утриманні на військовій службі найбільш підготовлених та вмотивованих військовослужбовців шляхом укладання контрактів, залученні на військову службу за контрактом та службу у військовому резерві вмотивованих, придатних за станом здоров'я та морально-діловими якостями громадян України.

Отже, реалізація положень Концепції військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року дозволить сформувати комплексну, ефективну, орієнтовану на людину військової кадрову політику Міністерства оборони України, яка ґрунтуватиметься на принципах і стандартах держав-членів НАТО і вітчизняному досвіді, отриманому насамперед у бойових діях, та забезпечить гарантоване комплектування складових системи Міністерства оборони професійним і вмотивованим персоналом відповідно до поточних та прогнозних потреб.

СУЧАСНИЙ СТАН І НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПЕРЕДОВИХ КРАЇН СВІТУ

Олексій КУВШИНОВ
Ростислав ПІКУЛЬ

Сьогодні армії практично всіх розвинутих країн світу переживають певні процеси трансформації, які пов'язані насамперед з розробленням та введенням в експлуатацію нових бойових систем та їх систем управління.

Інтегрувальною складовою усіх перелічених систем є розгалужена інформаційна мережа, яка дозволяє кожному елементу безперешкодно взаємодіяти зі всіма типами наземних та повітряних систем.

В рамках програм розвитку озброєння та військової техніки передбачено створення та впровадження сенсорів, безпілотних літальних апаратів, роботів та бойових машин різного призначення, що підключені до єдиної інформаційної мережі.

Аналіз програм розвитку систем озброєння збройних сил передових країн світу та їх систем управління дозволяє визначити такі основні тенденції:

обов'язкове оснащення систем озброєння різного призначення потужними бортовими обчислювальними та телекомунікаційними системами з метою створення інформаційної моделі обстановки, автоматизованого (автоматичного) наведення та управління зброєю в динаміці бою;

створення бойових платформ різного призначення за функціональним принципом на основі сумісності інформаційно-управляючих систем зразків озброєння для виконання задач, що виникають у ході бою;

інтеграція окремих інформаційних ресурсів інформаційно-управляючих систем зразків озброєння в інформаційний

ресурс загальної інформаційно-управляючої системи озброєнням в районі конфлікту з метою синергетичного об'єднання можливостей різнорідних засобів для виконання широкого кола завдань у бою та операції.

Це дозволить забезпечити стійке управління військами, бойовими та спеціальними засобами в сучасних умовах збройних конфліктів.

INTEROPERABILITY FOR BORDER AND MARITIME SURVEILLANCE AND SITUATIONAL AWARENESS IN THE BORDER SECURITY ENVIRONMENT OF UKRAINE

Dmytro KUPRIYENKO

Denys ZAKHARCHUK

Alina SKRIPAL

Since the announcement of the European course of Ukraine, there is a need to integrate all subjects of national security, including the State Border Service of Ukraine, into the current European standards. We, in turn, offer creation methodological tools, practical recommendations, draft regulatory documents and technical solutions for evaluating and ensuring the legal, organizational, semantic and technical interoperability of the border security system of Ukraine with a similar system of the European Union in the context of acquiring compliance with the requirements of European security standards (in particular, the priorities of the European Border and Coast Guard and its Agency FRONTEX), taking into account the differentiated conditions of the security environment of Ukraine and observance of recognized human rights;

development of capabilities and improvement of the effectiveness of the State Border Guard Service of Ukraine and other subjects of the integrated border management of Ukraine to ensure the inviolability of the state border and protection of the sovereign rights of Ukraine in its adjacent zone and exclusive (maritime) economic zone;

increasing the efficiency of the management of the external borders of the European Union and its associated members in

accordance with the goals defined, in particular Security Union Strategy;

The expected theoretical (scientific) results are:

Systematized theory and methodology of modeling a multi-level system of ensuring border security (levels: border / local, internal regional / regional, national / interagency, external regional / cross-border, global / transnational) taking into account a wide range of threats (including hybrid) to border security, as well as the national characteristics of the powers, organizational and technical capabilities of the subjects responsible for security.

The expected practical results are:

Draft Strategy for ensuring legal (legal), organizational, semantic and technical interoperability of the border security system of Ukraine with a similar system of the European Union, taking into account the differentiated conditions of the security environment of Ukraine;

Creation of a road map (plan) for the implementation of the Strategy for ensuring legal (legal), organizational, semantic and technical interoperability of the border security system of Ukraine with a similar system of the European Union;

Project of the technical task for the implementation of technical solutions (a complex of state border protection and situational awareness) based on cyber-physical models;

Implementation of the training course “Interoperability for border and maritime surveillance and situational awareness”.

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Андрій КУРАШКЕВИЧ
Михайло МЕДВІДЬ

В умовах сьогодення, коли агресор підступно використовує усі методи для задоволення своїх “апетитів”, на перший план виходить спроможність України в особі її народу захистити себе від зазіхань ворога. Авторами буде піднято питання військової освіти, її необхідності й обов’язковій популяризації з метою формування сильної держави та здорової нації.

Освіта є тим соціальним інститутом, через який передаються і втілюються базові культурні цінності і цілі розвитку суспільства. Перед освітнім процесом повинно стояти завдання виховання незалежної людини, яка самостійно мислить, особистості. Важливим завданням освіти є виховання волі та вміння вчитися. Заклади освіти мають випускати не людей, які вже вивчилися, а людей, спраглих до нових знань, які постійно навчаються, критично мислять, готові до нестандартних рішень і займають проактивну позицію. Освітній процес має бути безперервним, а головне – наповнений корисною та актуальною інформацією.

Наразі формується нова якість військової освіти. Започаткована багаторівнева система професійної військової освіти акумулює актуальні бази знань, аналіз сучасного бойового досвіду ведення операцій, вивчення процедур планування та прийняття військових рішень за стандартами НАТО, інноваційні форми і методи викладання, технології імітаційного моделювання та практику застосування видів, родів військ (сил), іноземні мови і підтримання навичок їх володіння. У підсумку весь цей кейс дає змогу втілити в життя принципи навчання протягом проходження військової служби.

Розбудова єдиної та інтегрованої системи військової освіти, яка функціонує в межах трьох вертикалей – вища освіта, професійна військова освіта й підвищення кваліфікації – суттєвий крок до формування міцного підґрунтя набуття взаємосумісності зі збройними силами держав-членів НАТО та структурами Альянсу, професіоналізації Сил оборони та трансформації системи кадрового менеджменту. Своєю чергою імплементація стандарту НАТО в організації освітнього процесу в системі професійної військової освіти створює передумови для взаємовизнання сертифікатів, отриманих як у військових навчальних закладах України, так і держав-членів НАТО.

Варто наголосити, що належного рівня міжвідомчої взаємодії, координації та злагодженості дій між Збройними Силами України й іншими складовими Сил безпеки та оборони під час планування і проведення спільних операцій на рівні об'єднаних штабів відповідно до стандартів та процедур НАТО можна досягти тільки шляхом функціонування єдиної уніфікованої системи підготовки персоналу для Сил безпеки і оборони.

Досвід війни свідчить, що всі представники сектору безпеки і оборони повинні навчатися за уніфікованими програмами, оскільки планування операцій та ухвалення військових рішень відбувається спільно.

Комплексні рекомендації стосовно майбутнього бачення розвитку системи військової освіти висловив координатор програми НАТО DEEP-Ukraine Алан Столберг. На його думку, у найближчому майбутньому слід зосередитися на залученні до освітнього процесу інструкторів-практиків та забезпеченні належного внутрішнього контролю якості підготовки військових фахівців. Алан Столберг також схвально оцінив проміжні результати експерименту з апробації нової організаційно-штатної J-структури у Військовій академії, ініційованого Міністерством оборони спільно з Генштабом ЗС України.

Отже, військові навчальні заклади, навчальні центри військового спрямування, школа імені Євгена Коновальця, курси військового вишколу потребують популяризації та фінансового забезпечення для безупинного розвитку з метою забезпечення кваліфікованими кадрами підрозділів сектору безпеки і оборони. Фізичний, моральний, інтелектуальний, духовний розвиток потрібно закладати ще з дитинства на рівні держави, аби у майбутньому держава була в готовності реагувати на зовнішні виклики та загрози, які стосуватимуться територіальної цілісності державних кордонів та існування української нації. Ідеологічно потрібно сформуванати систему військової підготовки і тим самим створити базове підґрунтя для забезпечення надійного функціонування могутньої, самостійної, незалежної держави.

У сучасній військовій справі важливо мати не лише фізичну міць та стратегічний розум, але й бути свідомим щодо власної відповідальності.

Для підвищення популяризації військових закладів серед абітурієнтів, на думку авторів, необхідно буде прирівняти статус курсанта до військовослужбовця за контрактом, результатом чого буде збільшення фінансового забезпечення курсантам, що стане одним із вагомих критеріїв вибору військового навчального закладу серед молоді. У авторів, за результатами практичного спостереження під час викладання у військовому закладі, формується враження, що курсант, а саме військовослужбовець за контрактом, самостійніший, вмотивованіший, свідоміший, упевненіший, а це важливі якості майбутнього військового лідера. Слід очікувати, що цей процес надасть користі набагато більше в кінцевому результаті, чим здається на перший погляд, це не лише збільшення фінансового забезпечення курсанта, це поява більшого конкурсу при вступі у військові навчальні заклади, це мотивація курсанта до розвитку, це відчуття самостійності, від-

повідальності за свої дії, розуміння того, що бути професіоналом, – це престижно і необхідно.

В умовах, коли країна перебуває у стані війни, пріоритетним напрямком розвитку потрібно визначати військову складову для усіх громадян. І популяризація військових закладів освіти є одним із необхідних заходів для посилення обороноздатності країни у вигляді кваліфікованих, освічених, мотивованих особистостей, які будуть докладати максимум зусиль для збереження української ідентичності і розбудови могутньої, сильної, соборної держави.

СИСТЕМНЕ МИСЛЕННЯ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Андрій КУРАШКЕВИЧ
Клавдія ТУШКО

Сучасні обсяги інформації, нарощування темпів глобалізаційних процесів, інтенсивність рівня зовнішньополітичних зв'язків України, офіційне визначення щодо західного вектора спрямування у розвитку суспільства стали основними умовами актуальності дослідження проблем лідерства, управлінського рішення та сучасного мислення.

Українське суспільство переживає нелегкі часи, оскільки війна впливає на всі без виключення сфери його життєдіяльності. Для виходу із системної кризи, для перемоги у війні із підступним і неадекватним ворогом (росіянами) українці потребують конструктивних змін на всіх рівнях державного управління та державотворення. З метою реалізації реформ, трансформацій українцям необхідно звернутись до досвіду західних держав, оскільки саме приклад умовного Заходу є свідченням саме продуктивного мислення і оперування тими поняттями, завдяки яким він є успішним. Актуальність проблеми формування нового типу мислення, його впливу на управління (неважливо приватне це середовище чи державні структури), а також лідерство в Україні, підтверджені реаліями часу.

Управління, мислення, інтелект, лідерство – це поняття, що тісно пов'язані із системою, наукою про систему. Системна наука не нова для людства. Системою прийнято вважати сукупність елементів, речей, людей, явищ чи процесів, які між собою взаємодіють таким чином, щоб через певний час сформувати власну поведінку (діяльність) та подальший розвиток. Щодо існування систем, то вони можуть бути зруйновані, обмежені, запущені або задіяні зовнішніми процесами

(об'єктами / речами). Зовнішні сили можуть спричинити неочікуваний результат функціонування системи. З визначення та характеристики системи вибудуємо зв'язок із мисленневими процесами індивіда, що дозволяє констатувати існування такого виду мислення, як системне мислення.

Зазвичай у закладах освіти різного рівня відбувається навчання аналізу, використання раціональних здібностей особистості для того, щоб установлювати причинно-наслідкові зв'язки, розв'язувати проблеми, впливати на конкретні процеси та контролювати їх. Раціональне мислення характерне для людини, навіть не усвідомлюючи і не маючи знань про форми та закони логічного мислення, вона формує висновки, створює нове знання, класифікує, впорядковує, і у підсумку, – має справу із системами різного рівня та масштабу. Переважна більшість сучасних науковців стверджують, що навіть тіло людини можна позиціонувати як систему, а отже – чимала кількість об'єктів є системними. Тому можна констатувати, що індивід повинен володіти знаннями про систему, а також оптимальним рівнем системного мислення.

Значущість системного мислення – актуальна тема сучасних наукових пошуків, а якщо звернутись до українських доробків, то ця проблема у період війни дотична до сфери управління. Саме сформованість і розвиненість системного мислення виступають критерієм ефективності діяльності. Україна потребує реформ, трансформацій та змін у низці галузей життєдіяльності, але не лише декларативних, а реальних та об'єктивних.

Управління – це системний процес, а отже – система. Але управлінська система – не є простою сукупністю елементів або частин, вона виходить за їх межі, а тому може бути адаптивною, цілеспрямованою, самозберезувальною тощо. Аналіз досвіду реформ в країнах високого рівня розвитку свідчить про те, що першочергові зміни повинні відбутись

на рівні мислення та свідомості. Зважаючи на представлені факти, було обрано тему аналізу інтелектуальних моделей прийняття управлінських рішень лідерами (не обов'язково керівниками на призначених посадах), але в контексті сформованості системного мислення, тобто практичного розуміння того, як функціонують будь які системи і як із ними взаємодіяти. Формулювання управлінського рішення – це складний поетапний процес, але зазвичай, не інтуїтивний, а осмислений.

АНАЛІЗ ЗАВДАНЬ, ЩО ПОКЛАДАЮТЬСЯ НА АРТИЛЕРІЙСЬКІ ПІДРОЗДІЛИ ПРИКОРДОННОЇ КОМЕНДАТУРИ ШВИДКОГО РЕАГУВАННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДТРИМКИ

**Богдан ЛЕВЧУК
Денис БАМБУЗА**

Прикордонна комендатура швидкого реагування вогневої підтримки (далі – пкшр вп) є структурним підрозділом мобільного прикордонного загону Державної прикордонної служби України, призначеним для захисту та посилення охорони визначеної ділянки державного кордону. Результати аналізу змісту чинного Положення про прикордонну комендатуру швидкого реагування вогневої підтримки (далі – Положення), зокрема завдань, що покладені на пкшр вп, дозволяють зробити висновки, що вони є типовими для всіх прикордонних підрозділів і не повністю відображають цільове призначення пкшр вп.

Результати узагальнення досвіду відбиття збройної агресії свідчать, що це військове формування активно бере участь (як у складі Сил оборони, так і самостійно) у веденні бойових дій. За своєю сутністю та цільовим призначенням пкшр вп є артилерійським формуванням, підрозділи якого оснащені сучасними зразками артилерійського озброєння та військової техніки. Саме це формування створено для вогневого впливу на противника, зокрема: ураження живої сили, танків, артилерії, протитанкових засобів противника, авіації, об'єктів протиповітряної оборони (далі – ППО) та інших важливих об'єктів під час ведення загальновійськової операції (бою).

Відповідно до зазначеного, на наше переконання, чинне Положення доцільно доповнити таким змістом: під час участі у відбитті збройного вторгнення пкшр вп призначена для

ураження об'єктів (цілей) противника з метою нанесення їм безповоротних втрат або заборони ним виконання завдань.

Відповідно до зазначеної мети на артилерійські підрозділи пкшр вп можуть покладатись такі завдання:

дезорганізація системи управління військами і зброєю, а також розвідки та радіоелектронної боротьби (далі – РЕБ) противника. Основні цілі: пункти управління військами і зброєю, об'єкти РЕБ, вузли зв'язку тощо;

вогневий вплив на об'єкти авіації та протиповітряної оборони. Основні цілі: аеродроми, авіація на аеродромах, пункти управління (далі – ПУ) авіаційної компоненти та засоби ППО;

вогневий вплив на елементи інфраструктури. Основні цілі: об'єкти воєнно-промислового комплексу, станції завантаження та розвантаження озброєння і військової техніки, переправи, залізничні станції та вузли, мости і шляхопроводи, пристані, пороми, ретранслятори мережі зв'язку та інші важливі об'єкти противника;

вогнева протидія засобам вогневої підтримки противника. Основні цілі: наземні елементи систем високоточної зброї, пускові установки ракет, гармати, міномети, реактивні системи залпового вогню на стартових позиціях, у районах зосередження і на маршрутах висування;

зниження бойових можливостей частин (підрозділів) угруповань військ (сил) противника. Основні цілі: розвідувальні, мотострілецькі, мотопіхотні, піхотні, повітрянодесантні, бронетанкові і танкові підрозділи першого ешелону противника, а також їхні ПУ, протитанкові та інші вогневі засоби;

недопущення введення в бій, затримання, ослаблення та ізоляція других ешелонів і резервів противника. Основні цілі: підрозділи других ешелонів на маршрутах висування, у районах зосередження та на бар'єрних рубежах;

порушення логістичного забезпечення військ противника. Основні цілі: склади боєприпасів та військово-технічного майна, пункти заправки техніки, ремонтні бази тощо.

На наше переконання, саме ці завдання розкривають сутність і призначення артилерійських підрозділів пкшр в операціях (бою).

ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ НА ДІЛЯНЦІ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ В УМОВАХ АКТИВНИХ ДІЙ ДИВЕРСІЙНИХ СИЛ ПРОТИВНИКА

Павло ЛИСАК

Дмитро ХРУСТ

Володимир ЛЕМЕШКО

За результатами аналітичного зведення про обстановку на державному кордоні та результатами оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України за 2023 рік, де Управління аналітичного забезпечення, стратегічного та поточного планування подало загрози-ризиків та сценарії можливого розвитку обстановки у 2024 році, майже в усіх представлених сценаріях збройні сили російської федерації (далі – зс рф) будуть здійснювати подальші спроби дестабілізації з метою подальшого захоплення території України з боку білорусії та росії на українсько-білоруській та українсько-російській ділянках кордону. Неможливо виключати спроби дестабілізації і з території невизнаної “Придністровської Молдавської Республіки” (далі – ПМР).

Основні сценарії визначили:

1. Сценарій № 1 “Продовження війни на виснаження” (високоймовірний).
2. Сценарій № 2 “Перелом ходу війни” (ймовірний).
3. Сценарій № 3 “Заморожений конфлікт” (малоймовірний).

У результаті аналізу представлених сценаріїв можна дійти висновку, що одними з основних дій росії на вищезазначених ділянках кордону України буде активна розвідувально-підривна діяльність рф шляхом проникнення на територію України диверсійно-розвідувальних та агентурних груп

для здійснення провокацій і внутрішньої дестабілізації обстановки, створення незаконних збройних формувань, партизанського руху з числа місцевого населення, яке не підтримує курс України.

Одними з основних завдань для прикордонних загонів на цих ділянках кордону на сьогодні буде протидія диверсійно-розвідувальним діям противника (далі – ДРДП).

Досвід війн і локальних конфліктів свідчить, що прикриття державного кордону завжди було важливим завданням держави щодо збереження її територіальної цілісності та незалежності.

Прикриттям державного кордону України є сукупність заходів, спрямованих на відбиття вторгнення або нападу на територію України збройних сил іноземної держави або групи держав, забезпечення сприятливих умов для розгортання складових Сил оборони сектору безпеки і оборони України і ведення ними воєнних (бойових) дій, а також для запобігання переходу через державний кордон України диверсійно-розвідувальних сил, збройних формувань іноземних держав та воєнізованих або збройних формувань, не передбачених законами України

У результаті розгляду складу і можливого характеру дій противника виникають запитання: яким вимогам повинен відповідати підрозділ охорони державного кордону (далі – ПОДК), щоб ефективно здійснювати оперативно-службову діяльність; які форми, методи й тактики дій необхідно застосувати для ефективної протидії ДРДП; як штабу прикордонного загону раціонально застосувати сили та засоби ПОДК в умовах активних дій диверсійних сил противника?

Вищезазначене обумовлює напрям подальших досліджень.

АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ПІДРОЗДІЛАМИ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК УКРАЇНИ У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

Артем ЛОМОВ
Андрій ЮЩУК

В умовах збройної агресії російської федерації проти України відзначається зростання ролі безпілотних літальних апаратів (БпЛА) у веденні бойових дій. Використання цих технологій істотно підвищує оперативну ефективність, дозволяючи зменшити ризики для особового складу та забезпечити нові можливості для виконання завдань розвідки і ударних операцій.

Безпілотні літальні апарати виконують широкий спектр функцій: від стратегічної розвідки до коригування артилерійського вогню. Зокрема, дрон Bayraktar TB2 став символом нової тактики, продемонструвавши свою ефективність під час боїв у Донбасі. Цей дрон здатний завдавати точкові удари по ворожих позиціях, що було яскраво продемонстровано в травні 2021 року, коли він знищив важливі артилерійські системи противника.

Дрон Leleka-100, активно використовується для проведення розвідки. Його здатність передавати відеопотоки в реальному часі дозволяє українським військовим оперативно реагувати на зміни в бойовій обстановці. Це є важливим елементом інтеграції БпЛА в загальну стратегію ведення бою, оскільки дає змогу отримувати інформацію безпосередньо з поля бою.

Необхідно відзначити, що використання БпЛА не позбавлене викликів. Технічні проблеми, такі як уразливість до електронних атак і несправності в системах управління, можуть суттєво знижувати їхню ефективність. Наприклад,

відомі випадки, коли ворожі сили застосовували електронні засоби протидії, що ускладнювало виконання завдань БпЛА.

Етичні та правові питання також постають на передньому плані. Зокрема, використання БпЛА може призводити до випадкових цивільних жертв, що ставить під сумнів дотримання міжнародного гуманітарного права. Дискусії щодо відповідальності за військові дії, вчинені за допомогою БпЛА, вимагають уважного аналізу та розробки нових норм.

Перспективи розвитку БпЛА включають упровадження нових технологій, таких як штучний інтелект, що дозволить їм діяти автономно. Інтеграція БпЛА у загальні військові стратегії може суттєво змінити формат ведення бойових дій у майбутньому.

Отже, аналіз застосування БпЛА підрозділами Сухопутних військ під час російсько-української війни демонструє їх значущість у сучасних військових конфліктах. Однак етичні та правові виклики, що виникають, вимагають особливої уваги та ретельного розгляду, аби забезпечити гуманність і правомірність військових дій у нових умовах.

ПРИКОРДОННО-ПРЕДСТАВНИЦЬКА РОБОТА В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

**Геннадій МАГАСЬ
Дмитро ТКАЧУК**

Відповідно до п. 21 ст. 19 Закону України “Про Державну прикордонну службу України” на Державну прикордонну службу України (далі – ДПСУ) покладено завдання із прикордонно-представницької роботи та участі прикордонних представників у роботі спільних міжнародних комісій з розгляду прикордонних спорів, інцидентів, конфліктів.

В умовах збройної агресії російської федерації проти України прикордонно-представницька робота (далі – ППР) має певні особливості:

по-перше, на українсько-російському державному кордоні ППР взагалі не здійснюється;

по-друге, на українсько-білоруському державному кордоні ППР здійснюється тільки після погодження з Адміністрацією ДПСУ. Так, на ділянках відповідальності 105 прикордонного загону імені князя Володимира Великого та 9 прикордонного загону імені Січових Стрільців ППР проводиться з дозволу Голови ДПСУ. Крім того, під час організації ППР проводяться заходи:

посилення контролю за станом підтримання режиму державного кордону;

детального інструктажу делегацій для участі у прикордонно-представницькій зустрічі, зокрема з питань формування позицій української сторони, лінії поведінки, підготовки та оформлення документів під час проведення заходів. Керівниками делегацій призначаються найбільш досвідчені помічники прикордонних уповноважених (представників) України,

офіцери оперативно-розшукових підрозділів, внутрішньої та власної безпеки;

по-третє, на українсько-молдовському державному кордоні (ділянка відповідальності 2 прикордонного загону) ППР (прикордонно-представницькі зустрічі) здійснюється виключно у спільних пунктах пропуску через державний кордон;

по-четверте, на “придністровському сегменті” державного кордону України ППР у формі контролю за станом дотримання режиму державного кордону здійснюється виключно по території України;

по-п’яте, на державному кордоні України з державами-членами Європейського Союзу ППР проводяться з дозволу відповідних начальників регіональних управлінь з подальшим направленням звітних документів за результатами зустрічі в регіональне управління та Адміністрацію ДПСУ;

по-шосте, на морській ділянці державного кордону ППР проводяться з дозволу начальника регіонального управління Морської охорони з подальшим направленням звітних документів за результатами зустрічі в регіональне управління та Адміністрацію ДПСУ.

За результатами аналізу особливостей організації та результатів проведення ППР на різних ділянках державного кордону України виявлено низку проблемних питань, пов’язаних:

із забезпеченням захисту недоторканності державного кордону на українсько-білоруській ділянці кордону;

забезпеченням захисту політичних, територіальних, економічних інтересів України на морській ділянці державному кордоні (у межах Чорного моря);

здійсненням контролю та недопущенням порушення режиму та правил, установлених міжнародними договорами з прикордонних питань, на державному кордоні з “придністровським сегментом”;

запобіганням виникненню прикордонних конфліктів, інцидентів та їх врегулювання на українсько-білоруській ділянці державного кордону та “придністровському сегменті”;

підтриманням у межах наданих повноважень належного рівня взаємодії, зокрема з прикордонними представниками республіки білорусь;

обміном інформацією щодо військовозобов’язаних громадян України, які незаконно перетнули державний кордон (українсько-угорський кордон), та труднощами в розслідуванні й організації екстрадиції цієї категорії осіб після їх затримання за кордоном;

сприянням у протидії (через політичну напруженість між державами) та чіткою координацією дій (через різні процедури, правила та стандарти прикордонних відомств) щодо виявлення і ліквідації каналів протиправної діяльності тощо.

З метою вирішення зазначеної проблематики пропонується:

здійснювати подальший розвиток міждержавних угод і стандартів, що регулюють співпрацю прикордонних відомств;

здійснювати регулярне проведення спільних заходів (зустрічей, навчань, операцій) для покращення взаєморозуміння та координації дій;

використовувати сучасні технології для автоматизації та уніфікації процесів прикордонного контролю, аналізу й обміну необхідною інформацією;

створювати прозорі механізми співпраці між прикордонними відомствами.

Отже, узагальнено особливості прикордонно-представницької роботи в умовах правового режиму воєнного стану, виявлено проблемні питання та надано пропозиції щодо її покращення.

МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ПОТОКІВ РІЗНОТИПНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ З ТОЧКИ ЗОРУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПОЛЬОТІВ

Ігор МАЖАРА
Олексій ШУЛЬГА
Борис ТЕЛЯТНИК

Підвищення ефективності автоматизованих систем управління авіацією з точки зору забезпечення безпеки польотів є одним з найважливіших питань керування повітряним рухом. Актуальним це питання є як для планових тренувальних польотів, так і під час ведення бойових дій. Досвід російсько-української війни показує, що для скорочення польотного часу під час нанесення ударів по визначених об'єктах та ведення повітряної розвідки, як правило, використовуються оперативні аеродроми. На таких аеродромах базуються не тільки літаки тактичної авіації, а й літаки транспортної авіації, а також вертольоти та безпілотні літальні апарати типу Bayraktar TB2. Їх використання для виконання бойових завдань і одночасного виконання завдань повсякденної діяльності певною мірою збільшує навантаження на осіб групи керівництва польотами. Тому актуальність полягає у необхідності формування потоків літальних апаратів в умовах обмеженого часу з одночасним дотриманням безпеки повітряного руху.

Для досягнення мети дослідження була розроблена модель управління формуванням потоків літальних апаратів. Модель побудована на основі застосовування нечіткої нейромережевої системи і здатна враховувати велику кількість факторів у результаті вибору найкращого варіанта формування потоку. Урахування у запропонованій моделі великої кільк-

кості факторів дозволяє в умовах обмеженого часу збільшити коефіцієнт обґрунтованості прийнятого рішення вибору варіанта формування потоку на 15 % порівняно з неавтоматизованим способом.

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ВІДДІЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ ШТАБУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Олександр МАКУРІН
Геннадій МАГАСЬ

Основне місце у складній, багатогранній діяльності з організаційного управління підрозділами на різних рівнях посідають процеси прийняття рішень, які здійснюються органами управління, штатними (тимчасово створюваними) підрозділами та іншими посадовими особами.

Євроінтеграційний напрямок руху України, бойові дії на Сході та Півдні України, глобальні процеси суттєво впливають на прикордонну політику та вимагають ефективної, дієвої охорони та захисту державного кордону, яка реалізується в рішенні начальника прикордонного загону.

Начальник, який несе всю відповідальність за прийняті ним рішення, через раптовість та складність обстановки, труднощі відшукання шляхів їх вирішення, потребує постійної підтримки з боку підлеглих на всіх етапах процесу вироблення доцільного рішення.

Така підтримка забезпечується відділом організації прикордонної служби штабу, який є основним підрозділом штабу та призначений для безпосередньої організації охорони державного кордону, керівництва підрозділами охорони державного кордону під час виконання завдань з охорони державного кордону України та контролю за станом охорони державного кордону на ділянках відповідальності підрозділів.

Постійні зміни в обстановці, яка складається на державному кордоні, приводять до збільшення обсягу інформації, унаслідок чого органи управління стикаються з такими проблемами, як визначення для кожного рівня управління обся-

гу, термінів і періодичності отримання (обробки, передачі) інформації, необхідної для прийняття відповідного рішення, прискорення опрацювання інформації, дотримання прихованості передачі та прихованості збереження інформації. Інформаційні потоки в разі ускладнення обстановки на державному кордоні збільшуються у декілька разів і перевищують можливості щодо їх обробки органами управління при наявних технічних засобах.

Метою цього дослідження є розробка рекомендацій начальнику відділу організації прикордонної служби штабу щодо підготовки пропозицій на етапі прийняття рішень на охорону державного кордону, що приведе до підвищення якості роботи відділу організації прикордонної служби штабу за рахунок структуризації процедур обробки даних для формування елементів рішення на охорону державного кордону.

Реалією сьогодення під час реформування і подальшого будівництва правоохоронного відомства, є необхідність усунення основних протиріч, які виникають під час роботи відділу організації прикордонної служби штабу на етапі прийняття рішень на охорону державного кордону, а також упровадження нових ефективних методик роботи як елемента системи підтримки рішень під час вирішення завдань охорони державного кордону.

Отже, рекомендації начальнику відділу організації прикордонної служби штабу щодо підготовки пропозицій з охорони державного кордону в рішення начальника прикордонного загону дозволять уникнути зайвих процедур обробки даних обстановки, виділити необхідний перелік управлінських параметрів та забезпечить формування обґрунтованих пропозицій для прийняття управлінського рішення.

Також результати дослідження можуть бути використані під час роботи штабів з організації оперативно-службової діяльності, а також проведення занять з офіцерами органів управління різних рівнів.

ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ ПІДТРИМКИ В БОЙОВИХ ДІЯХ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ

Іван МАНЯКОВ

Успіх ведення бойових дій значною мірою залежить від їхнього всебічного забезпечення, важлива частина якого покладена на Сили підтримки Збройних Сил України. Створення нової структури та розмежування повноважень між усіма органами військового управління – це поетапна реалізація Державної політики щодо вступу до ЄС та Євроатлантичної інтеграції з подальшим наближенням до стандартів НАТО.

До командування Сил підтримки належать п'ять основних військових напрямів. Передусім інженерні війська, які призначені для інженерного забезпечення бойових дій частин, з'єднань і об'єднань всіх видів Збройних Сил України. Друга складова – війська радіаційного, хімічного та біологічного захисту (РХБЗ), підрозділи яких є в кожному з видів Збройних Сил України. Крім того, в командуванні є військово-топографічна служба, основними складовими якої є картографічний, топогеодезичний, фотограмметричний та редакційно-видавничий центри. На командування Сил підтримки ЗСУ також покладено завдання організації гідрометеорологічного забезпечення, кінологічна служба.

Інженерне забезпечення – є одним з основних видів бойового забезпечення, воно являє собою комплекс інженерних завдань і заходів, що виконуються для досягнення успіху в бою.

Інженерне забезпечення організовується і здійснюється з метою створення необхідних умов для своєчасного та прихованого розгортання підрозділів і військ, проведення ними маневру й виконання поставлених їм бойових завдань, для

підвищення захисту особового складу, бойової та спеціальної техніки частин та підрозділів, а також важливих військових об'єктів від усіх засобів ураження, нанесення противнику максимальних втрат і ускладнення його дій.

Слід зауважити, що задля досягнення високої ефективності протидії наступальним діям противника головними завданнями інженерного забезпечення є:

інженерна розвідка противника, місцевості й об'єктів, подальше фортифікаційне обладнання районів розташування (з'єднань, підрозділів), які вони займають в оборонній операції, і здійснення заходів щодо тактичного або оперативного маскування;

підготовка й утримування шляхів висування бойових частин (підрозділів) до переднього краю оборони противника у випадках проведення контратак;

пророблення проходів у загородженнях і руйнуваннях, влаштування переходів через перепони; устаткування й утримування переправ для сил логістики;

облаштування інженерних загороджень і створення руйнувань під час закріплення захоплених під час наступу рубежів;

пошук, розвідка джерел й очищення води, обладнання пунктів водопостачання.

Інженерна розвідка Сил підтримки на цей час у відсічі збройної агресії вирішує такі завдання:

визначає інженерне обладнання позицій і районів розташування підрозділів противника, з'ясовує систему інженерних загороджень, особливо наявність мінно-вибухових загороджень;

визначає прохідність місцевості, стан доріг, мостів та інших інженерних споруд, установлює характер руйнувань, завалів, пожеж і затоплень;

установлює характеристики водних перешкод і найбільш зручні місця для їх подолання;

визначає захисні й маскувальні властивості місцевості, установлює наявність місцевих будівельних матеріалів, які необхідні для виконання інженерних робіт, місцезнаходження джерел води та їх стан.

В оборонній операції угруповань ЗСУ, органів охорони державного кордону в оперативному підпорядкуванні, інженерна розвідка ведеться шляхом: спостереження; наземного вивчення і повітряного фотографування (стрімів); безпосереднього огляду і пошуку об'єктів чи цілей.

За досвідом ведення бойових дій на сході та півдні України, до побудови оборонних складових угруповань ЗСУ нерідко застосовується поєднання можливостей прикордонних загонів ДПСУ з організації висвітлення надводної обстановки та ведення повітряної розвідки.

Спостереження організовується, коли об'єкт, що спостерігається, видно, але противник не дозволяє до нього наблизитись. Воно ведеться безперервно з широким застосуванням технічних засобів розвідки (біноклів, саперних далекомірів, перископів інженерної розвідки та інших сучасних ефективних засобів).

Наземне фотографування та вивчення місцевості, важливих інженерних об'єктів здійснюється, як правило, силами і засобами інженерних підрозділів з інженерних постів. Для підвищення ефективності їх бойового застосування всі пости оснащуються засобами захищеного зв'язку та приладами нічного (тепловізійного) бачення.

Повітряне фотографування та ведення відеострімів в інтересах організації інженерного забезпечення в оборонній операції здійснюється з використанням квадрокоптерів, комплексів дальньої повітряної розвідки та з метою необхідності детально вивчити той чи інший найбільш важливий об'єкт перед переднім краєм і в глибині оборони противника, розкрити його інженерні заходи, виявити зразки засобів інженерного озброєння.

Для підвищення ефективності застосування інженерної розвідки в угрупованнях Сил оборони керівництвом ДПСУ запроваджено додатково залучення сил і засобів оперативно-розшукових підрозділів. За допомогою наявних засобів повітряної розвідки ці підрозділи спроможні забезпечити штаб прикордонного загону інформацією про склад, положення, стан (боездатність) і, особливо, можливий характер дій угруповання противника, напрямки (райони) зосередження та побудову бойових порядків, час початку наступальних дій. У випадках застосування артилерійських підрозділів, на оперативно-розшукові підрозділи нерідко покладаються бойові завдання корегування, повторної повітряної розвідки та підтвердження бойових завдань з вогневого ураження.

Перелік нових бойових завдань для прикордонних загонів та окремих складових оперативно-службової (бойової) діяльності у складі угруповань ЗСУ вимагають організацію їх усебічного забезпечення, починаючи від вивчення способів бойових завдань, досвіду інших суб'єктів оборони, перегляду норм матеріально-технічного забезпечення та обліку засобів, введення змін до організаційно-штатних структур, навчання та підготовку особового складу. У сукупності змін та нових поглядів, принципів збройної боротьби, нові бойові завдання для підрозділів ДПСУ нормативно можуть бути розглянуті у Концепції, нової редакції Доктрини чи Стратегії, що активно розробляє Генеральний штаб ЗСУ.

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ОХОРОНИ ТА ОБОРОНИ ВИЗНАЧЕНИХ РАЙОНІВ ПРИКОРДОННИХ ЗАГОНІВ

Іван МАНЯКОВ

У пошуку оптимальних умов обчислення критерію та створення науково-методичного апарату (способів) оцінювання ефективності побудови охорони та захисту ділянок державного кордону існує потреба у висвітленні особливостей виконання бойових завдань органами ДПСУ на Сході України.

З аналізу бойового досвіду частин та з'єднань ДПСУ слідує, що одним з основних завдань під час оборонних операцій прикордонними загонами в оперативному підпорядкуванні органів військового управління Сил оборони (далі – ОУВ, ОТУВ) є нанесення вогневого ураження противнику на всій протяжності фронту. У сучасному етапі оборонних операцій керівництвом органів військового управління Сил оборони оцінювання підпорядкованих та доданих підрозділів за результатом успішності виконання бойових завдань з вогневого ураження здійснюється щодо знищення, руйнування, тимчасового виведення з ладу військової техніки, особового складу або обстрілу їх позицій чи військових об'єктів противника в районах зосередження. При цьому способі оцінювання результативності штабами (частин, угруповань) Сил оборони проводиться обчислення випадків застосування засобів ураження підпорядкованих підрозділів і порівняння з кількістю випадків нанесених ворогу втрат, нерідко – лише орієнтовних чи приблизних.

На сьогодні відомо, що до комплексу вогневого ураження прикордонних загонів в оборонних операціях структурно віднесено такі складові: ВУ ударними БпАК та системами, ВУ штатними вогневими засобами, ВУ засобами старшого начальника при здійсненні корегування їх вогню підрозділами

безпілотної авіації ДПСУ та протиповітряна оборона вогневими засобами ППО.

Ефективність ВУ в районах оборони прикордонних загонів ДПСУ в умовах безпосереднього контакту з військами противника стає залежною від рівня професійної та спеціальної підготовки екіпажів, складу розрахунків вогневих засобів та майстерності БУАР артилерійських груп, порядку взаємодії з іншими підрозділами Сил оборони. Вогневе ураження повинно бути організовано старшим начальником від ОУВ (ОТУВ, тактичних груп) на підставі аналізів розвідданих секторів та ділянок активності противника, розвідки зон дії засобів РЕР, систем ППО та РЕБ, а під час реалізації бойових завдань – на основі оптимальних варіантів способів їх обходу й уникнення, розробки плану оперативного маскування, введення противника в оману, у тому числі щодо об'єктів реальної зацікавленості та подальшої розвідки. Це спостерігається й на територіях проведення оборонних операцій за відсутності умов зіткнення з противником, та набирає актуальності від масштабів ешелонованого розміщення сил і засобів противника, від технічних та технологічних можливостей сторін, наявності стійкої мережі ретрансляторів та комунікацій, а у вирішальному значенні – від уражальної спроможності боєприпасів для безпілотних ударних систем чи комплексів підрозділів ДПСУ. Ключовим критерієм здатності ефективно уражати противника стає рівень оперативного мистецтва штабів прикордонних загонів застосувати сили (засоби) за думом вищого штабу військового керівництва.

Сучасні форми бойових дій та необхідність оцінки ефективності вогневого ураження противника вимагають урахувати низку додаткових важливих критеріїв щодо наявності у складі сил резерву вогневих засобів для виконання завдань, маневрених можливостей під час боєзіткнення, ступеня готовності інженерних захисних споруд для екіпажів БпАК або розрахунків видів озброєння, урахування оцінки погодних

умов, місцевості та їх впливу на умови виконання бойових завдань або тривалості здійснення вогневого ураження противника.

З метою систематизації вимог і характерних показників ефективності вогневого ураження противника слід визначити окрему сукупність факторів, що мають властивості підвищення (або зменшення) її результативності. Так, під час дослідження та верифікації результатів бойових завдань прикордонними загонами (з'єднаннями, зведеними групами), підрозділами ДПСУ на східних напрямках установлено пряму залежність значень ефективності ВУ:

від наявності сучасних засобів комунікацій та обробки даних, які за операційними властивостями різко скорочують час аналізу, сприяють точному опрацюванню, швидкої передачі даних до бойових підрозділів (критерії часових значень, аналітичної роботи та топографічна точність даних);

організації та захисту систем зв'язку протидіяти застосуванню РЕБ противника в умовах критичного впливу (технологічні критерії стійкості, безперервності та достовірності);

мобільності та енергонезалежності (показники їх автономності, критерії маневреності, тривалості роботи тощо).

Серед інших умов оцінювання ефективності та результативності виконання бойових (спеціальних) завдань для підрозділів ДПСУ в умовах оперативного підпорядкування слід зазначити роль старшого начальника угруповання ЗСУ у виборі ним пріоритетних цілей для вогневого ураження на всій ділянці ведення бойових дій. Вибір, аналіз та оцінка важливості цілей, їх ефективне ураження залежить від наявності часу, усебічної обізнаності даними розвідки, рівня оперативної підготовки штабів, ступеня передбачення розвитку ситуацій на полі бою або раціонального розподілу бойових завдань між здатними до їх виконання прикордонними підрозділами.

МЕТОДИКА РОБОТИ ШТАБУ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ З ПІДГОТОВКИ МАРШУ РЕЗЕРВУ У РАЙОН ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ ПРОТИВНИКУ

**Олександр МАРТИНЮК
Юрій МЕЛЬНИЧУК**

Методика роботи з підготовки до маршу передбачає застосування перевірених методів і прийомів роботи начальника та штабу прикордонного загону (далі – прикз), що забезпечують готовність сил і засобів резерву до маршу та своєчасний вихід у зазначений район (рубіж) у стані повної готовності до виконання оперативно-службових завдань.

Згідно з сучасними принципами управління, основу методики становить загальноприйнятий порядок підготовки до оперативно-службової діяльності (далі – ОСД), який містить етапи планування, організації, контролю готовності та надання практичної допомоги. Оскільки методика роботи органів управління штабу прикз відрізняється від моделей штабів Сил оборони, що перейшли на стандарти НАТО, виникає потреба забезпечити її сумісність із такими формуваннями. Далі розглянемо основні етапи запропонованої методики.

Перший етап – планування маршу. Для планування маршу доцільно використовувати уніфікований аналітичний процес для розробки замислу маршу начальником та штабом прикз. Цей процес містить сім послідовних процедур: отримання завдання, аналіз завдання, розробку варіантів маршу, їхній аналіз та порівняння, затвердження обраного варіанта, а також підготовку планувальних і директивних документів.

Другий етап – організація маршу. На цьому етапі здійснюється організація виконання затвердженого рішення на марш, створення відповідної структури управління та забезпечення координації між її елементами. Етап містить стан-

дартизовані процедури: постановка завдань підрозділам резерву, передача планувальних документів, організація взаємодії, управління, забезпечення, підготовка сил і засобів.

Третій етап – контроль готовності та надання практичної допомоги. Мета цього етапу полягає у перевірці готовності резерву до маршу, вирішенні проблемних питань та усуненні недоліків, а також наданні практичної допомоги підрозділам для забезпечення повної готовності до виконання завдань.

Отже, методика підготовки штабу прикз до маршу, на відміну від традиційних підходів, приведена відповідно до сучасних принципів управління та стандартів НАТО. Це дозволяє створити інформаційну базу для обґрунтованих рішень, підвищити якість виконання завдань і забезпечити сумісність роботи штабу прикз зі штабами військових формувань Сил оборони під час виконання спільних завдань з оборони держави.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ВЕДЕННЯ АВТОНОМНИХ ДІЙ У СКЛАДІ ПІДРОЗДІЛІВ ПРИКОРДОННОЇ КОМЕНДАТУРИ ШВИДКОГО РЕАГУВАННЯ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ БРИГАДНОГО ТИПУ

Олександр МЕЙКО

Володимир ЛЕМЕШКО

Дмитро ХРУСТ

Державна прикордонна служба України з іншими суб'єктами Сил оборони бере активну участь у протистоянні збройній агресії росії та виконує низку завдань, пов'язаних із захистом державного кордону. Відповідно до статті 1 Закону України “Про Державну прикордонну службу України” на прикордонне відомство покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні.

На сьогодні, в умовах правового режиму воєнного стану, можна стверджувати, що підрозділи та органи охорони державного кордону виконують завдання, пов'язані з виконанням функцій правоохоронного, спеціального та оборонного характеру. Конкретний зміст завдань і порядок їх виконання деталізовано визначено у відповідних наказах, розпорядженнях та інших керівних документах.

Починаючи з 2014 року, прикордонне відомство здійснює активний пошук нових форм і способів виконання завдань, особливо тих, які притаманні виконанню бойових завдань. У той же час здійснюється формування нових організаційно-штатних структур підрозділів та органів охорони державного кордону, які б могли адекватно протидіяти загрозам і ризикам.

З початком анексії росією Криму і вторгненням на територію Донецької та Луганської областей було створено багато

бойових підрозділів, таких як оперативно-бойова прикордонна комендатура, оперативна зенітно-артилерійська прикордонна застава, оперативна протитанкова застава, снайперська прикордонна застава, мобільний прикордонний загін із новою організаційно-штатною структурою, адаптованою до бойових дій, прикордонна комендатура швидкого реагування та інші.

Станом на 2024 рік у Держприкордонслужбі України створюються та продовжують удосконалюватися прикордонні загони бригадного типу.

Як зазначено вище, формування і розвиток нових бойових підрозділів та органів охорони державного кордону передбачає вдосконалення форм застосування та способів дій, підвищення боездатності та підтримання їх у готовності до застосування.

Підвищення боездатності полягає в розробці організаційно-штатної структури органу (підрозділу) з насиченням її достатньою кількістю вогневих засобів, сучасною бойовою технікою, засобами розвідки та спостереження. Актуальним аспектом боездатності є підготовка особового складу з метою досягнення ним найвищого рівня володіння зброєю і технікою, підтримання цих засобів у постійній готовності до застосування, створення та підтримання в придатному стані необхідних запасів матеріально-технічних засобів для забезпечення дій підрозділів прикордонної комендатури швидкого реагування прикордонного загону бригадного типу (далі – приккшр прикз Брт).

Розглядаючи основні принципи застосування приккшр прикз Брт під час різних варіантів застосування (виникнення обстановки на державному кордоні або під час ведення бойових дій), основну увагу необхідно приділити таким питанням: постійна готовність підрозділу до ведення бойових дій; активність, рішучість та безперервність ведення бойових дій; раптовість дій; узгодження спільних дій з іншими прикор-

донними підрозділами (взаємодія із підрозділами та частинами (з'єднаннями) сил сектору безпеки і оборони України); зосередження основних зусиль на основному напрямку; здійснення своєчасного маневру підрозділами і вогнем; урахування морально-психологічного стану особового складу для виконання бойового завдання; усебічне забезпечення бойових дій; підтримання і своєчасне відновлення боєздатності; чітке і безперервне управління.

Отже, для повного та якісного виконання завдань приккшр прикз Брт необхідно приділити увагу автономності дій.

Автономність – це своєрідне самоуправління, певний стан можливостей, за яких приккшр прикз Брт може діяти самостійно без залучення додаткових сил і засобів.

Організація і ведення автономних дій у складі підрозділів приккшр прикз Брт обумовлює напрям подальших досліджень.

МЕТОДИКА РОБОТИ ОРГАНУ УПРАВЛІННЯ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ

Андрій МЕЛЬНІКОВ
Антон ДАЦКОВ

Аналіз стану воєнно-політичної обстановки вказує на значне підвищення важливості територіальної оборони в системі національної безпеки України. Її особливості полягають передусім у тому, що її суб'єктами є органи управління, частини та підрозділи різних відомств, по-друге, об'єкти територіальної оборони просторово-рознесені між собою. Специфіка завдань територіальної оборони, що мають військовий, правовий та спеціальний характер, вимагає розроблення методики прийняття рішень та планування дій, нових управлінських процедур, показників якості рішень та ефективності оперативно-службових дій.

Заходи територіальної оборони можуть починатися самостійно або розвиватись зі спеціальних заходів органу охорони державного кордону. Вони плануються завчасно під час організації охорони кордону, виходячи з прогнозування обстановки і ймовірних дій порушників (противника). Для проведення заходів в незапланованому районі приймається нове рішення.

Підготовка заходів територіальної оборони здійснюється згідно до існуючої у військовій науці послідовності. Однак через специфіку діяльності та дій правопорушників (противника) вона має певні особливості. Припускається, що про дії противника є достатньо інформації, вони в цілому прогнозовані та можуть нанести значні (недопустимі, неприйнятні) економічні, соціально- та воєнно-політичні збитки, суттєво

вплинути на безпеку та територіальну цілісність держави, призвести до зміни лінії державного кордону тощо.

Пропонована методика базується на підготовці вхідних даних та виконання процедур оцінки обстановки, своїх сил та засобів, досягнення мети, що дозволяє комплексно врахувати характер загроз і обрати відповідні дії суб'єктів територіальної оборони. Оптимізована послідовність роботи різноманітних органів управління, що спрямована на нарощування протидії противнику, надання взаємопідтримки та допомоги.

Щодо основних положень пропонованої методики, слід зазначити, що в основному вона передбачає виконання визначеного переліку процедур, а саме: штабами суб'єктів (об'єднаним штабом) територіальної оборони досліджуються параметри та фактори, що визначають стан обстановки; визначаються можливі стани обстановки за значеннями параметрів та факторів; обирається базовий період оцінювання стану; плануються заходи для забезпечення необхідних станів на визначений час.

Застосування методики забезпечує скорочення тривалості процесу прийняття рішень при забезпеченні необхідного рівня якості, зосередження зусиль на основних параметрах і факторах обстановки, зосередження зусиль на виконання найбільш ефективних заходів та дій щодо протидії противнику, спрямування параметрів рішення на досягнення основної мети територіальної оборони. Отже, при збереженні загальної послідовності планування у роботі органів управління удосконалюються процедури оцінки стану обстановки, оцінки своїх та взаємодійних сил і засобів, формування завдань та їх розподіл між підрозділами, визначення способів дій та способів взаємодії. Змінюється послідовність їх проведення у зв'язку з необхідністю поєднання роботи двох органів управління.

Методика реалізує ефективне планування участі формувань Державної прикордонної служби України у територі-

альній обороні. Дає змогу раціоналізувати процес формування стану територіальної оборони з використанням наукових методів дослідження. Запропонованій методиці характерна універсальність, її застосування можливе для різних рівнів системи управління територіальною обороною, також придатна до використання в органах (підрозділах) управління службою.

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРИКОРДОННОГО БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Анатолій МИСИК
Богдан ІГНАТЮК

Верховна Рада України прийняла Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про національну безпеку України” щодо стратегічних основ інтегрованого управління кордонами. Він законодавчо врегулює питання планування у сферах національної безпеки і оборони та визначає Стратегію ІУК як окремий напрям стратегічного планування і реалізації політики національної безпеки. Українське законодавство у сфері прикордонного контролю поступово наближається до європейських стандартів. Це надає змогу на законодавчому рівні закріпити і врегулювати євроінтеграційні процеси України, які є базовими для сектору безпеки ЄС і Шенгену.

З метою виконання вимог Закону Адміністрацією Держприкордонслужби вжито низку заходів:

Уряд розробив та схвалив постанову “Про затвердження Порядку проведення огляду стану інтегрованого управління державним кордоном України”;

триває організаційний процес з питань проведення огляду, розроблення Стратегії інтегрованого управління державним кордоном України та Плану її реалізації.

Розвиток прикордонного безпекового середовища здійснюється за такими складовими:

забезпечення відповідності законодавства України з управління кордонами до законодавства ЄС;

забезпечення належного стану наших інформаційних систем та обладнання;

забезпечення достатності людських ресурсів;

співпраця з міжнародними партнерами, зокрема FRONTEX;

заходи боротьби з корупцією на наших кордонах.

З урахуванням розроблення нової стратегії інтегрованого управління державним кордоном України та плану заходів її реалізації вкрай важливим є визначення напрямів розвитку прикордонного безпекового середовища:

розширення міжнародної допомоги;

розвиток функцій віртуального контактного аналітичного центру суб'єктів інтегрованого управління державним кордоном та координаційного центру, приєднання до мережі EUROSUR;

забезпечення безперервної взаємодії з прикордонними підрозділами суміжних держав, здійснення координації спільних дій і операцій в інтересах протидії протиправній діяльності на державному кордоні;

вжиття заходів щодо виконання вимог Шенгенської угоди як країни-кандидата на вступ до ЄС;

розширення співробітництва з FRONTEX;

розвиток системи спостереження на “зеленому кордоні”;

удосконалення системи охорони і захисту державного кордону на українсько-російській та українсько-білоруській ділянках;

оновлення апаратних засобів прикордонного контролю щодо біометричної верифікації та розпізнання обличчя;

нарощення спроможностей у пунктах пропуску технічними засобами виявлення зброї та людей, прихованих у великих транспортних засобах;

розвиток аналітичної системи обробки даних щодо пропуску осіб та транспортних засобів;

облаштування прикордонної інфраструктури;

формування дієвої системи запобігання корупції та корупційним виявам.

Сфера управління кордонами є одним з пріоритетних напрямів державної політики. Розвиток безпекового середовища відповідно до європейських стандартів, ураховуючи національні особливості, сприятиме гарантуванню безпеки кордону та міжнародному транскордонному співробітництву.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ В ОПЕРАЦІЯХ СИЛ ОБОРОНИ

**Анатолій МИСИК
Олександр МАНДЗЮК**

Важливою складовою зміцнення суверенітету української держави є забезпечення недоторканності її кордонів, створення такої системи захисту та охорони державного кордону, яка б гарантувала реалізацію її національних інтересів у сфері безпеки державного кордону. Зміни у тенденціях збройної боротьби в сучасних воєнно-політичних умовах зумовлюють активний пошук раціональних форм і способів виконання завдань частинами та підрозділами відомств, які належать до сектору безпеки і оборони.

Досвід застосування органів та підрозділів Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) у бойових діях на сході та півдні, а також їх участь у проведенні різних операцій у складі Сил оборони, їх результати свідчать про наявність проблемної ситуації, сутність якої полягає у потребі обґрунтованого визначення бойових (спеціальних) завдань органам і підрозділам охорони державного кордону, раціонального планування застосування сил та засобів за їх призначенням та можливостями та відсутності визначеного порядку (варіантів) залучення органів охорони державного кордону до проведення операцій органами військового управління Збройних Сил України.

Усунення цієї невідповідності позитивно вплине на оцінювання спроможності органів охорони державного кордону, ефективність підготовки бойових завдань в умовах проведення оборонної та стабілізаційної операції Сил оборони та забезпечення їх виконання.

Досвід ведення бойових дій показує, що завдання органів охорони державного кордону полягали у створенні манев-

врених та зведених загонів та їх застосування у прикритті флангів угруповань, другорядних напрямів наступу ворога, охороні важливих об'єктів інфраструктури міст та областей, здійсненні контрдиверсійних та режимних заходів, веденні розвідки, обороні визначених рубежів, патрулюванні узбережжя річок, участі у забезпеченні правового режиму воєнного стану тощо.

Функції та завдання щодо захисту державного кордону, спроможності підрозділів ДПСУ щодо їх виконання, процеси планування та способи виконання таких завдань постійно зазнають змін та розвитку, що вимагає відповідного нормативного врегулювання, удосконалення процесу підготовки та способів виконання завдань, способів комунікації та забезпечення зв'язку, протидії безпілотним літальним апаратам, дезінформації противника, пасивної протиповітряної оборони, застосування засобів радіоелектронної боротьби та розвідки, підходів до інженерного забезпечення, маскування тощо.

Дослідження досвіду та сучасного стану застосування органів охорони державного кордону під час виконання бойових завдань і розроблення науково обґрунтованих рекомендації щодо їх застосування здійснено з використанням науково-методичного апарату, в основу якого покладено застосування методів системного та процесуального аналізу, зокрема SWOT-аналізу та матричного методу. Сформовано підходи до застосування імітаційного моделювання під час підготовки до бойових дій та вироблення рішення на їх ведення.

За результатами дослідження сформовано рекомендації щодо застосування органів охорони державного кордону в операціях Сил оборони, що стосується їх підготовки, визначення завдань та оцінювання ефективності їх виконання, оцінювання спроможностей, визначення необхідних ресурсів, вибору бойового порядку та способів виконання завдань, здійснення бойового та матеріально-технічного забезпечення, розроблення бойових документів тощо.

МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Анатолій МИСИК
Сергій МУШИНСЬКИЙ

Сьогодні, в умовах глобалізації та динамічної трансформації світового порядку, відбуваються суттєві зміни безпекової парадигми.

Лише за останнє десятиліття світ та Україна відчували прояви гібридної агресії росії, пандемію COVID-19, штучно створені міграційні кризи 2015 та 2021 років, енергетичну кризу та нафто-газовий шантаж росії і наразі повномасштабне збройне вторгнення росії в Україну, нівелювання нею всіх міжнародних норм права, що спричинило кризу світової системи безпеки.

Одна з визначних ролей у протидії глобальним загрозам національній безпеці відіграє Державна прикордонна служба України, на яку покладаються завдання стримування та мінімізації викликів на державному кордоні.

Водночас відсутність підходів до оцінки прикордонної безпеки призводить до необхідності реагування на масштабні загрози, прикладами є:

організаційні заходи введення додаткових видів контролю та обмеження функціонування пунктів пропуску через COVID-19;

проведення у 2021 році на кордоні з республікою білорусь спільної прикордонної операції “Полісся”;

нарощення спроможностей прикордонних підрозділів, їх переозброєння, перш за все, засобами боротьби з бронетехнікою, авіацією ворога, а також артилерійським озброєнням тощо.

Оцінювання рівня прикордонної безпеки має базуватись на ризик орієнтованих підходах, оцінці спроможностей та прогнозуванні.

Отже, у практиці роботи органів управління суб'єктів прикордонної безпеки, є проблемна ситуація, яка визначається невідповідністю між потребою оцінювання рівня прикордонної безпеки та недосконалістю існуючих підходів до її здійснення.

Існує також невідповідність методичного характеру між потребою кількісного оцінювання рівня прикордонної безпеки та обмеженими можливостями щодо цього сучасної методики оцінювання якості виконання завдань інтегрованого управління державним кордоном.

У зв'язку з законодавчим визначенням Стратегії інтегрованого управління державним кордоном України, як окремого напрямку реалізації політики національної безпеки, організовується проведення огляду інтегрованого управління державним кордоном України.

Водночас це лише складові частини, які не розкривають повноти оцінювання стану безпеки державного кордону, як складової прикордонної безпеки.

Саме з цією метою опрацьована методика оцінювання стану безпеки державного кордону, яка стане тим інструментом, який може допомогти знайти рішення проблем у безпековій ситуації, що склалась на сьогодні та сформує чітке бачення подальшого розвитку сучасного прикордонного відомства.

Методика забезпечує одержання числового значення індикатора безпеки державного кордону. В основу методики покладено побудову вербально-числових шкал та експертне оцінювання факторів, якими визначається рівень безпеки державного кордону.

МЕТОДИКА РОБОТИ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО БОЙОВИХ ДІЙ У СКЛАДІ СИЛ ОБОРОНИ

**Анатолій МИСИК
Валерій ПАДИТЕЛЬ**

Досвід підготовки й застосування та особливості застосування сил і засобів прикордонних загонів під час виконання бойових (спеціальних) завдань із відсічі збройній агресії показує наявність проблемної ситуації щодо роботи органів управління.

Першою складовою такої проблемної ситуації є розгортання пунктів управління прикордонного загону. Проблема полягає у необхідності окремих нових позаштатних посад, на які тимчасово покладаються обов'язки управління розвідкою, радіоелектронною боротьбою, протиповітряною обороною тощо. Не передбачений підрозділ, що організовує та забезпечує дотримання вимог заходів безпеки застосування військ. Також відсутні окремі підрозділи охорони та забезпечення, а комендантське відділення наявною чисельністю не в змозі організувати в повному обсязі завдання щодо охорони (оборони) та забезпечення діяльності пунктів управління.

Особливості сучасного бою вимагають уведення у штат прикордонного загону підрозділів радіоелектронної розвідки, що дозволить отримувати інформацію про противника. Через обмежені спроможності щодо виконання завдань потребує корегування штатний склад відділу зв'язку й інформаційних систем, група геоінформаційних систем штабу, відділ організації об'єднаної вогневої підтримки.

Проблемна ситуація виникає також під час передачі підрозділів (органів) ДПСУ в оперативне підпорядкування органів військового управління Збройних Сил України:

під час передачі органу охорони державного кордону (з підпорядкованими підрозділами) мають місце факти розподілу підрозділів між різними військовими частинами та навіть розподіл підрозділів по відділеннях та заставах, що призводить до ускладнення взаємодії та всебічного забезпечення, зниження ефективності виконання завдань, рівня підготовки та морально-психологічного стану колективу;

створення зведених загонів (зведених підрозділів), наслідком чого є недостатнє знання командирами особового складу, зниження рівня злагодженості, що призводить до проблем управління та зниження результативності спільних дій;

застосування прикордонних підрозділів без достатнього аналізу їх спроможностей щодо виконання визначених завдань та особливостей підготовки прикордонних підрозділів;

невідповідність організаційно-штатної структури і найменувань бойових прикордонних підрозділів та організаційно-штатної структури підрозділів ЗСУ, що утруднює самостійне виконання завдань, планування застосування сил і засобів, побудову системи управління та організацію взаємодії в ланці прикз – структурний підрозділ ЗСУ;

обмеженість у роботі керівників військових органів управління щодо роботи з персоналом та вирішення питань логістики тощо.

Виявлена проблемна ситуація потребує проведення дослідження та за його результатами корегування методики роботи органів управління ДПСУ під час підготовки до бойових дій у складі Сил оборони.

В основу розробленої методики покладається підхід до планування на основі спроможностей, процедури методики роботи органів військового управління щодо оцінювання противника та прийняття рішення на ведення бойових дій.

Основними етапами методики є такі: оцінювання загрози (противника), прогнозування розвитку обстановки; визна-

чення можливих сценаріїв дій противника (ситуацій) та ймовірності їх реалізації; визначення відповідних сценаріїв дій наших підрозділів; визначення завдань відповідно до сформованих сценаріїв; оцінювання спроможності щодо виконання завдань; оцінювання можливих ризиків.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗВИТКУ МЕТОДИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ З ПОШУКУ ПРАВОПОРУШНИКІВ ПРИКОРДОННИМ ЗАГОНОМ

**Олександр МИХАЙЛЕНКО
Юрій МЕЛЬНИЧУК**

Стаття 1 Закону України “Про Державну прикордонну службу України” чітко визначає, що на Державну прикордонну службу України (далі – ДПСУ) покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні. А стаття 2 цього ж Закону визначає одні з основних функцій ДПСУ – це охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму; участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів. Ці завдання виконуються усіма підрозділами ДПСУ, але основну роль в цьому відіграє прикордонний загін, як основний різновид органу охорони державного кордону.

Положення про орган охорони державного кордону визначає, що прикордонний загін є основною оперативно-службовою ланкою ДПСУ, на яку покладається охорона певної ділянки державного кордону самостійно чи у взаємодії з іншими органами охорони державного кордону, забезпечення дотримання режиму державного кордону і прикордонного режиму, а одними з основних завдань є протидія незаконній міграції на державному кордоні та в межах контрольованих прикордонних районів; запобігання, виявлення та припинен-

ня правопорушень, протидію яким законодавством віднесено до компетенції ДПСУ.

На сьогодні порядок дій прикордонних загонів та теоретичні основи, які дають наукове підґрунтя проведення спеціальних заходів з пошуку правопорушників (далі – СЗПП) закріплені у відповідних нормативно-правових актах. Але тим не менш, виникає необхідність деталізації способів дій елементів службового порядку, використання технічних засобів при блокуванні (прикритті) державного кордону, пошуку вдень та вночі, заходів з маскуванню; у проведенні завчасної підготовки СЗПП, яка повинна включати планування, проведення оперативно-тактичних розрахунків, всебічну підготовку всіх категорій військовослужбовців, забезпечення дій прикордонного загону, чітку організацію взаємодії між усіма силами та засобами, що приймають участь в СЗПП; порядок роботи штабу прикордонного загону з своєчасного отримання, узагальнення даних обстановки та стосовно правопорушників, оперативному прийняттю найбільш доцільного рішення для проведення СЗПП, його оформлення та доведення до виконавців; порядок дій прикордонного загону при веденні СЗПП та при їх закінченні, інші питання.

На підставі вже існуючих нормативно-правових актів, настанов, інструкцій, наказів, досвіду підрозділів ДПСУ дослідження має на меті розглянути основні питання пов'язані з проведенням СЗПП прикордонним загonom, а також запропонувати методику роботи штабу прикордонного загону з підготовки до проведення СЗПП та надати відповідні рекомендації.

Практична складова результатів дослідження полягає у можливості використання їх штабами прикордонних загонів при підготовці та проведенні СЗПП, а також під час підготовки військовослужбовців ДПСУ у навчальних закладах.

МЕТОДИКА РОБОТИ ШТАБУ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА НАСТУПНИЙ КАЛЕНДАРНИЙ РІК (ПЕРІОД)

Павло МИХАЙЛИК
Юрій МЕЛЬНИЧУК

Охорона державного кордону України є невід'ємною складовою загальнодержавної системи захисту державного кордону і полягає у здійсненні Державною прикордонною службою України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах заходів з метою забезпечення недоторканності державного кордону України.

Аналіз обстановки на державному кордоні в умовах сьогодення свідчить про наявність проблем, пов'язаних з незаконним переміщенням через державний кордон осіб, транспортних засобів, контрабандної діяльності, тероризму та загроз збройного вторгнення.

Важливим є правильно оцінити загрози у сфері безпеки державного кордону, визначити вразливість складових системи охорони державного кордону, провести аналіз ризиків та здійснити прогноз розвитку обстановки у наступному періоді.

Основною оперативно-службовою ланкою Державної прикордонної служби України, на яку покладаються завдання охорони певної ділянки державного кордону є прикордонний загін, який самостійно чи у взаємодії з іншими органами охорони державного кордону забезпечує дотримання режиму державного кордону і прикордонного режиму, а також здійснення прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України осіб, транспортних засобів та вантажів.

Стан охорони державного кордону на ділянці відповідальності значною мірою залежить від якості та повноти прове-

дення організаційних і практичних заходів, та відпрацювання оперативно-службових документів.

В умовах сьогодення вимоги Адміністрації Державної прикордонної служби України щодо вдосконалення системи охорони державного кордону України та її розвитку постійно змінюються. Протягом останніх років послідовність дій органів управління із формування потреб, планування та підготовки до оперативно-службової діяльності визначалася різними нормативно-розпорядчими документами, які щоразу впливали на алгоритм роботи.

Підготовка до оперативно-службової діяльності на наступний календарний рік (період) є найбільш напруженим періодом роботи штабу органу охорони державного кордону протягом року. Метою заходів з підготовки до оперативно-службової діяльності у наступному календарному році є визначення порядку та способів виконання завдань з урахуванням прогнозованого фінансово-ресурсного забезпечення.

Підготовка до оперативно-службової діяльності спрямовується на підвищення ефективності виконання органами (підрозділами) охорони державного кордону визначених законодавством України функцій і повноважень з урахуванням матеріальних та інших ресурсів та умовно поділяється на етапи:

підготовчий – опрацювання розрахунків потреб в особовому складі, озброєнні, техніці, технічних засобах охорони державного кордону, інших матеріальних засобах, роботах і послугах, коштах на їх придбання (виконання) з метою забезпечення виконання завдань оперативно-службової діяльності для подальшого формування кошторису органу охорони державного кордону;

основний – визначення (корегування) порядку та способів виконання завдань з урахуванням матеріальних та інших ресурсів, опрацювання наказів, розпоряджень, планів із питань оперативно-службової діяльності, підготовка органів

(підрозділів) охорони державного кордону до виконання завдань у наступному календарному році або іншому періоді.

Конкретні строки проведення етапів підготовки до оперативно-службової діяльності, порядок і способи проведення розрахунків, розробки та оформлення оперативно-службових та інших документів визначаються наказами організаційно-розпорядчого характеру органу управління вищого рівня.

Отже, покращенню ефективності роботи штабу органу охорони державного кордону під час підготовки до оперативно-службової діяльності у наступному календарному році (періоді) може сприяти удосконалення методики роботи органів управління.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ПРИКОРДОННИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДО УЧАСТІ У ЗАХОДАХ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ

Орест МИХАЙЛИШИН

Сучасні Збройні Сили України, інші військові формування та правоохоронні органи України повинні бути спроможними не лише забезпечувати оборону держави, захист її суверенітету, територіальну цілісність і недоторканність, але й залучатися до стабілізаційних дій. Як ніколи постає питання вдосконалення системи бойової підготовки військ. Сучасний командир повинен органічно поєднувати в собі професіоналізм, компетентність, особисту дисциплінованість, ініціативу, творчий підхід до справи, зобов'язаний ефективно організовувати і планувати бойову підготовку. Тому питання вдосконалення системи бойової підготовки стає актуальним, а система бойової підготовки військ потребує концептуальних змін.

Організація бойової підготовки є одним з найскладніших завдань командирів і штабів, яка потребує знання ними керівних документів, принципів її планування, а також якісної роботи щодо прийняття рішення на організацію бойової підготовки.

Заходи, яких вживають під час проведення бойової підготовки, об'єднуються в систему бойової підготовки. Система бойової підготовки, від ефективності якої залежить боєготовність і боєздатність частин, – це сукупність функціонально пов'язаних підсистем, що взаємодіють між собою для досягнення визначеної мети бойової підготовки.

У результаті функціонування системи бойової підготовки військовослужбовці набувають знання, уміння і навички, які необхідні для вирішення завдань бойової і мобілізаційної готовності, а також здійснюється підготовка та злагодження

підрозділів для успішного виконання завдань щодо бойового призначення в найскладнішій обстановці сучасного загальновійськового бою. Кожний навчальний захід бойової підготовки повинен виключати шаблон, надавати тим, хто навчається, нове, бути націленим на відпрацювання завдань, які потребують високої професійної майстерності, творчості, вияву ініціативи, гнучкості тактичного мислення.

Системний підхід у керівництві бойовою підготовкою передбачає комплексний аналіз складного і багатогранного процесу бойової підготовки, тобто розгляду всієї сукупності елементів системи бойової підготовки з їх взаємозв'язками і взаємозалежностями, і на цій підставі – оптимізацію організації всього процесу бойової підготовки.

Конкретний зміст бойової підготовки за категоріями суб'єктів навчання і предметами навчання розкривається у відповідних програмах. Бойова злагоженість частини, з'єднання, їх готовність до виконання різноманітних бойових завдань є основним показником польової виучки особового складу.

Процес бойової підготовки військ у сучасних умовах не можна уявити у відриві від навчальної матеріально-технічної бази і її ефективного використання. Це знаходить відображення під час ставлення або уточнення командирами чергових завдань. Циклічність бойової підготовки полягає у проведенні запланованого комплексу заходів протягом певного часу (циклу) від ставлення завдань до підбиття підсумків бойової підготовки за встановлений період. Кожний інший цикл проведення бойової підготовки базується на попередніх, передбачає заздалегідь сплановане збільшення обсягу знань, умінь і навичок офіцерів і загалом рівня бойової готовності військ.

Підготовка штабів здійснюється на штабних тренуваннях, командно-штабних навчаннях і є одним з найважливіших факторів високої бойової готовності, повного використання бойових можливостей частин і з'єднань. У сучасному

бою управління військами стало таким складним, що командир надто потребує безпосередньої допомоги з боку головного органу управління – штабу.

Напрямом подальших досліджень вважаємо: упровадження єдиних стандартів бойової підготовки збройних сил, інших військових формувань і правоохоронних органів, використання у бойовій підготовці засобів імітаційного моделювання. Крім того, слід звернути увагу на об'єднану підготовку прикордонних підрозділів з бригадами Збройних Сил України для спільних дій.

ЩОДО РОЗРОБЛЕНОГО НАУКОВО- МЕТОДИЧНОГО АПАРАТУ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ НА ДІЛЯНЦІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ

Юрій МИХАЙЛЮК

Вторгнення російських військ в Україну та введення воєнного стану спричинили значне збільшення випадків нелегальної міграції, зокрема спроб незаконного перетинання державного кордону громадянами України, які намагаються уникнути мобілізації. Це вимагає нових науково обґрунтованих підходів до організації протидії таким правопорушенням. Особливістю поточної ситуації є те, що ці порушники, на відміну від “класичних” нелегальних мігрантів, мають високу обізнаність з місцевістю та часто діють без посередників та пособників. Актуальність проблеми обумовлена також відмовою суміжних держав повертати затриманих правопорушників, що заявляють про бажання отримати статус біженця. Тому розроблення науково-методичного апарату для протидії нелегальній міграції є ключовим завданням.

Розроблення науково-методичного апарату дозволить вибрати раціональний варіант застосування прикордонних підрозділів для виконання завдань в умовах потенційних загроз нелегальної міграції. Апарат спрямований на раціональне використання наявних ресурсів і підвищення ефективності оперативно-службової діяльності з урахуванням конкретних сценаріїв загострення обстановки.

У дослідженні використовується комплексний підхід на основі математичних моделей, що враховують фізичну сутність процесів протидії нелегальній міграції. Ці моделі дозволяють обґрунтовано прогнозувати загрози, оцінювати ступінь ризику та визначати ефективні методи боротьби з

порушниками прикордонного законодавства на державному кордоні. Методика також містить експертну оцінку для підвищення точності моделювання різних сценаріїв розвитку обстановки.

Розроблена система показників і критеріїв дозволяє оцінити стан протидії нелегальній міграції на ділянці відповідальності органу охорони державного кордону. Показники містить кількість нелегальних мігрантів, час, необхідний для порушення кордону, рівень підготовки й екіпірування правопорушників, а також інші важливі фактори, такі як наявність транспортних засобів підвищеної прохідності та рівень підтримки з боку суміжних держав тощо.

Запропоновано модель вибору раціонального варіанта застосування прикордонного підрозділу враховує рівень загрози нелегальної міграції, стан взаємодійних підрозділів і прогнозовані сценарії розвитку ситуації на конкретних ділянках кордону.

Розроблено методику прогнозування можливих сценаріїв розвитку ситуації, що дозволяє визначати найбільш імовірні загрози та своєчасно розподіляти сили й засоби прикордонних підрозділів для їх нейтралізації.

Дослідження має як теоретичну, так і практичну цінність: розроблений науково-методичний апарат дозволяє з достатньою точністю моделювати різні сценарії нелегальної міграції та пропонувати раціональні шляхи протидії, в практичній площині цінність полягає у можливості використання розробленого апарату для підвищення якості управлінських рішень у різних умовах обстановки. Зазначене надає можливість забезпечити своєчасне реагування на загрози, підвищити ефективність використання ресурсів та зменшити ризики, пов'язані з виявом нелегальної міграції.

У майбутніх дослідженнях важливо розробити рекомендації для штабу прикордонного загону, які дозволять ефективніше використовувати наявні сили та засоби для проти-

дії нелегальній міграції. Це містить вдосконалення системи управління, підвищення рівня підготовки прикордонних підрозділів і впровадження нових технологічних рішень для моніторингу й контролю обстановки на державному кордоні. Особливу увагу потрібно приділити аналізу впливу зовнішніх факторів, у тому числі таких, як політична нестабільність у сусідніх країнах.

СТРАТЕГІЧНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРІОРИТЕТИ І ЗАВДАННЯ

Сергій МОКЛЯК

Війна в Україні прискорила глобальні процеси, зумовила зростання невизначеності, непередбачуваності та, відповідно, нервозності в поведінці окремих гравців. Це суттєво ускладнює прогнозування майбутнього, визначення стратегічних і тактичних пріоритетів, координацію поточної співпраці країн у межах спільних дій, спрямованих на подолання кризових явищ.

Глобальні трансформації, що відбуваються у світі, стосуються не тільки безпеки та протистояння ідеологій, а й формування нової економічної моделі, яка без перебільшення визначить майбутнє людства.

Світова спільнота має віднайти нову модель свого функціонування й розібратися з нинішніми політичними й економічними проблемами. Захід – як провідна цивілізація – перебуває сьогодні у кризі. Хоча ліберальним демократіям удалося розширити “велику Європу” за рахунок включення в неї постсоціалістичних держав, але цим справа й обмежилася.

За оцінками експертів Центру Разумкова, війна висвітлила такі проблеми в системах глобальної і регіональної безпеки:

1. Практика використання права вето в Раді безпеки ООН гальмує, а в гіршому разі унеможливорює ухвалення рішень щодо врегулювання конфліктів, які прямо чи опосередковано зачіпають інтереси постійних членів ради.

2. Система безпеки ООН не продемонструвала ні політичної волі, ні ефективності механізмів розв’язання конфліктів, дотримання міжнародних норм і взятих зобов’язань.

3. Захід загалом, його безпекові інститути, системи забезпечення національної безпеки переважною більшістю захід-

них держав виявилися неготовими до повномасштабної агресії росії, яка поставила світ на межу Третьої світової війни.

4. Зростає ступінь гібридності міжнародних конфліктів і криз, що характеризується появою нетрадиційних видів зброї, таких, як енергоресурси, політична корупція, агресивна пропаганда, кіберзброя.

5. Війна висвітлила проблемні питання стосовно ефективності чинних економічних і безпекових союзів.

На думку експертного середовища, події, які з високою ймовірністю будуть відбуватися протягом ХХІ ст., можуть бути такими:

1. Формування світової коаліції демократичних держав.
2. Складання світового блоку авторитарних держав. Ідеться про КНР, рф, КНДР, Іран, Сирію, Білорусь, Венесуелу та деякі інші країни.

3. Створення нової двополюсності світу, принципово відмінної від двополюсності другої половини ХХ ст. по осі геостратегічний Захід на чолі із США – геостратегічний Схід на чолі із СРСР.

4. Деїмперіалізація росії. На протигагу китайським великодержавним приготуванням відбудеться руйнування імперського комплексу рф.

5. Радикальне оновлення наявних міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, РЄ) або створення нових.

6. Подальше розширення ЄС і НАТО.

7. Поширення зброї масового знищення.

8. Виникнення та визнання нових держав (їх загальне збільшення до понад 200).

9. Посилення релігійного екстремізму, насамперед незаконних збройних формувань ісламського походження.

Нові реалії у міжнародних відносинах вимагають розв'язання питань гарантування міжнародної безпеки у глобальному і регіональному масштабі. Ефективність функціонування міжнародних структур безпеки значною мірою буде зале-

жати від механізму застосування насамперед силових заходів. Нова парадигма формування міжнародного безпекового середовища має виходити з усвідомлення принципів єдності світу та неподільності безпеки, та можливості протистояти тому, що несе загрозу безпеці.

АНАЛІЗ МЕТОДИКИ ЦІЛЕУКАЗАННЯ ЗА КАРТОЮ, АЕРОФОТОЗНІМКОМ І КОСМІЧНИМ ЗНІМКОМ

В'ячеслав МЯСНИКОВ

Цілеуказання на місцевості відіграє важливу роль у воєнних діях та може суттєво впливати на їх результати. Цілеуказання за картою та аерокосмознімками проводиться з метою визначення за картою і передавання засобами зв'язку або іншим способом даних про місцезнаходження об'єктів (цілей) на місцевості. Цілеуказання має бути коротким, зрозумілим і достатньо точним і, залежно від обстановки та способу визначення місцезнаходження цілі (об'єкта), виконується за квадратами кілометрової сітки, координатами (прямокутними, географічними), від орієнтира і від умовної лінії.

Основні вимоги:

1. Точність визначення цілі:

Якщо цілеуказання точне, військові можуть ефективно взаємодіяти з цілями, знижуючи ризик помилкових ударів.

Водночас, недостатня точність може призвести до невдалих атак або нанесення шкоди власним силам.

2. Секретність та відкритість:

Якщо цілеуказання відкрите (наприклад, ворожа сторона спостерігає за ним), це може призвести до контрзаходів або зміни тактики ворога. Секретне цілеуказання дозволяє зберегти перевагу та нанести ураження ворожим підрозділам.

3. Вплив на психологічний стан:

Точне цілеуказання підвищує військовий дух та впевненість в успішності операцій. Недостатня точність може призвести до стресу та невпевненості.

4. Ефективність вогневої підтримки:

Якщо цілеуказання точне, вогнева підтримка може бути забезпечена точно на місці.

Неточне цілеуказання може призвести до втрати можливості вогневої підтримки.

Способи цілеуказання:

1. За квадратами кілометрової сітки.
2. За прямокутними координатами.
3. За географічними координатами.
4. Від орієнтира.
5. Від умовної лінії.
6. Цілеуказання за аерокосмознімком.
7. Цілеуказання від умовної лінії.
8. Цілеуказання за полярними координатами.

Знання способів та відпрацювання навичок цілеуказання за картою і аерофотознімком дозволяють більш ефективно використовувати сили та засоби підрозділів, що виконують завдання в зоні бойових дій.

РОЛЬ І МІСЦЕ ДОБРОВОЛЬЧИХ ФОРМУВАНЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Михайло НАУМКО

Війну, яка сколихнула Україну ще в 2014 році, коли анексували Крим і окупували частину Донеччини і Луганщини, можна сміливо називати народною, коли Український народ з палицями і за відсутності техніки піднявся боронити свою державу. Апофеоз такої народності припав на повномасштабне вторгнення, де кожен громадянин, територіальна оборона, а десь і добровольче формування територіальної громади (далі – ДФТГ) були кацапа, де тільки бачили. Фактично, завдяки такому українському духу вдалось вибити їх із значної частини нашої держави. Це була Київщина і Сумщина, Чернігівщина та Житомирщина, незаконні формування виганяли ворога із Волині, а також частково брали участь в операції зі звільнення Харківщини. Отже, нам потрібно задіяти весь інтелектуальний, фізичний, економічний потенціал всіх українців для того, щоб перемога прийшла в наші домівки.

Звичайно, Збройні Сили України несуть основний тягар з відбиття агресії московитів. Територіальна оборона, яка мала працювати на теренах областей, де вона фактично формувалась, була перетворена у піхотні бригади. А є ще добровольчі формування, які діяли по місцях їх формування. Однак останнім часом є намагання знищити чи навіть ліквідувати ДФТГ, чого не слід допустити, а особи, які приймають це рішення про функціонування добровольчих формувань, повинні зрозуміти, що допоки кожен українець не буде сприяти відбиттю агресії, допоки московська імперія, як імперія не зникне, загроза окупації України буде стояти на порядку денному завжди.

Наведемо приклад Афганістану, спочатку його британці пробували окупувати, а потім радянський союз, однак обоє змушені були покинути їх територію, потім американці, намагання яких тривало 20 років і витрати склали близько трьох трильйонів доларів, також зазнали невдачі. Це тому, що власне вся афганська нація здійснювала супротив ворогам, як вони вважали, тих хто прийшов загарбати їхню країну.

Те саме чекало на В'єтнам, коли весь в'єтнамський народ став проти Сполучених Штатів Америки і ні напад, ні бомбардування, і ніяке інше озброєння не змогло нічого зробити із в'єтнамцями. Сполученим Штатам Америки довелося фактично вийти з цієї країни і сьогодні вже немає північного і південного, а є єдиний В'єтнам.

Через це ДФТГ має займати достойне місце в системі супротиву. В останній редакції Закону “Про мобілізацію” йдеться, що потрібно загальну підготовку здійснювати для всіх людей призовного віку (3 місяці – у військовий час, 5 місяців – у мирний час) і покласти це на військові навчальні заклади чи центри підготовки, але це потрібно пришвидшувати, щоб не було пізно і обов'язково залучити до навчань ДФТГ.

У цьому напрямку добровольчі формування можуть виконувати завдання із охорони стратегічних об'єктів, щоб не відволікати для цього Збройні Сили і територіальну оборону, здійснювати патрулювання прифронтових міст і сіл, а у випадку нападу добровольці, чітко знаючи місцевість, зможуть вражати окупанта і до приходу регулярних сил завдавати їм втрат. Це уже готовий партизанський загін і підпілля, яке може здійснювати активний супротив ворогу. Через це недооцінювати роль ДФТГ – неправильно, тому що їх місце в загальних силах оборони є одним із ключових.

Власне сьогодні, через деякий час після окупації Мелітополя, Бердянська й інших міст, наша Служба безпеки чи

інші підрозділи намагаються здійснювати напрацювання щодо підпілля та партизанських загонів. Закон України “Про основи національного спротиву” був прийнятий перед повномасштабним вторгненням і якби ДФТГ були сформовані швидше, то на тимчасово окупованих територіях ми мали б розгалужене систематизоване підпілля і партизанські загони, які б руйнували комунікації, нищили ворога і кожна п’ядь української землі горіла під їхніми ногами. Війна народна і допоки кожен українець не буде долучений до супротиву ворогу – важко буде здобути Перемогу.

ЗАСТОСУВАННЯ ВИНИЩУВАЛЬНОЇ АВІАЦІЇ ДЛЯ БОРОТЬБИ З КЕРОВАНИМИ АВІАЦІЙНИМИ БОМБАМИ

Роман НЕВЗОРОВ
Павло ОНИПЧЕНКО
Олег ГРОМИКО

Перетворення некерованих авіаційних бомб у високоточні боеприпаси, авіабомби з універсальним модулем планування та корекції (УМПК) стало на сьогодні однією з основних загроз для військ і об'єктів на лінії бойового зіткнення та у прифронтових районах ведення бойових дій. Завдяки цьому противник може завдавати точкових ударів і значних пошкоджень з високою ефективністю та відносно дешевим способом підвищити боездатність своєї авіації. Тому аналіз можливостей винищувальної авіації щодо боротьби з керованими авіаційними бомбами є надзвичайно актуальним питанням у контексті російсько-української війни.

З короткого аналізу конструкції та порядку бойового застосування авіабомб з УМПК можна визначити їх сильні й слабкі сторони.

Сильні сторони: порівняно висока точність наведення; невеликі геометричні розміри; мала відбиваюча поверхня; порівняно велика дальність польоту; можливості одночасного скидання з різних носіїв великої кількості бомб; невеликий час знаходження у повітрі; порівняно просте управління та наведення.

Слабкі сторони: вплив сили та напрямку вітру на траєкторію польоту; необхідність доволі тривалого сталого горизонтального польоту носія для підготовки УМПК до застосування; дозвукова швидкість польоту; відсутність оборонної зброї та засобів постановки завад; політ по завчасно заданій цілі;

невеликі маневрені можливості; відсутність засобів виявлення атакуючого винищувача; низька живучість при впливі засобів ураження.

Бойовий політ літака винищувача на знищення корегувальної авіаційної бомби (КАБ) обумовлюється його можливостями щодо виявлення й ураження КАБ та пов'язаний з необхідністю використання граничних можливостей радіолокаційного прицільного комплексу (РЛПК), ракетного та стрілецько-гарматного озброєння винищувача.

Ураховуючи невеликий час перебування КАБ у повітрі, підходом їх носіїв у смузі лінії бойового зіткнення до рубежів початку вертикального маневру на гранично малих висотах, а також з причини можливого вогневого та електронного придушення наземних радіолокаційних станцій (РЛС) противником, основним способом бойових дій винищувачів зі знищення КАБ може бути їх самостійний пошук у заданих районах над своєю територією з використанням інформації від наземних РЛС або літака дальнього радіолокаційного виявлення (ДРЛВ) (за наявності). Визначальним фактором під час пошуку КАБ є наявність інформації про політ літака-носія та час для знищення КАБ до їх виходу на об'єкти ударів.

Отже, для ефективної боротьби з КАБ необхідно завчасно виконати такі заходи:

- спрогнозувати бомбонебезпечні напрямки;

- максимально відсунути за лінію бойового зіткнення (державний кордон) границю радіолокаційного поля та знизити його нижню межу;

- створити суцільні радіолокаційні смуги попередження шляхом ущільнення угруповань радіотехнічних засобів;

- створити локальні маловисотні радіолокаційні поля на підступах до об'єктів, що прикриваються.

Якщо ефективність вказаних вище заходів буде достатньою, то боротьбу літаками-винищувачами з КАБ доцільно

здійснювати шляхом знищення літака-носія до скидання ним КАБ.

Знищення самих КАБ в польоті є практично неможливим з огляду на необхідність тривалого знаходження винищувача в зонах ураження наземних засобів ППО противника, низьку можливість РЛПК щодо виявлення КАБ, малий час її знаходження у повітрі відносно часу, необхідного на прицілювання та застосування ракетного та стрілецько-гарматного озброєння винищувача.

БЕЗПЛОТНІ ЛІТАЛЬНІ АПАРАТИ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ ВІДДАЛЕНИХ, ВАЖКОДОСТУПНИХ ДІЛЯНОК ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Михайло НІКУЛІН

Актуальність охорони державних кордонів будь-якої держави ніколи не потребувала додаткових обґрунтувань. Станом на 2024 рік питання надійної охорони державного кордону набуло ще більшої актуальності.

Україна перебуває у стані війни, що викликає необхідність ефективної, надійної охорони державного кордону з активним використанням технічних засобів охорони державного кордону, на які покладається завдання безперервного та безперебійного прикриття локальних ділянок державного кордону і своєчасне інформування посадових осіб про зміни в обстановці з метою подальшого реагування.

Досвід економічно розвинених країн світу дає нам можливість дійти висновку, що виключення людського фактору з того чи іншого процесу дозволяє зменшити відсоток прорахунків з урахуванням роботизації процесу або заміни людини на певних етапах технічними комп'ютеризованими засобами, що дозволяє значно підвищити ефективність процесу.

Досвід охорони державного кордону України в мирний час та участі прикордонників в бойових операціях у складі Сил оборони України повною мірою дає нам можливість оцінити ефективність застосування сучасних технічних засобів у багатьох процесах, особливо в умовах можливих втрат особового складу.

Саме тому системи дистанційного контролю державного кордону України, а особливо віддалених, важкодоступних ді-

лянок набувають усе більшої актуальності, подальшої адаптації до сучасних загроз та безперервного розвитку.

Вивчаючи порядок застосування технічних засобів охорони державного кордону, можна дійти висновку, що досягнення ефективності їх застосування далеко не максимальне, потребує удосконалення, систематизації і комплексного застосування з огляду на технічні можливості окремо кожного.

Особливу увагу необхідно приділити безпілотним літальним апаратам (далі – БпЛА). В умовах безперервного технічного прогресу розвиток функціональності БпЛА розширюється та стрімко удосконалюється, саме тому в майбутньому охорона державного кордону щільно пов'язана з використанням БпЛА.

Використання в охороні державного кордону БпЛА значно підвищить можливості прикордонників діяти на випередження, відстежувати порушника в безперервному режимі, значно спростить завдання пошуку порушника при проведенні спеціальних заходів, збільшить можливості щодо прикриття пунктів пропуску та супроводу транспортних засобів, підвищить ефективність відстеження обстановки на гірських, морських і річкових ділянках державного кордону.

ВИКОРИСТАННЯ ПРИКОРДОННИМ ЗАГОНОМ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ З ПОШУКУ ПРАВОПОРУШНИКІВ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Михайло НІКУЛІН

Актуальність ефективної організації та результативного проведення спеціальних заходів з пошуку та затримання правопорушників ґрунтується на виконанні завдань з охорони державного кордону з мінімальними витратами ресурсів та недопущення втрат особового складу, техніки та озброєння.

Аналіз можливості прикордонного загону щодо проведення спеціальних заходів з пошуку та затримання правопорушників дає можливість зрозуміти, що виконання завдань без великої витрати ресурсів неможливе. Також не можна виключати ймовірність втрати особового складу, техніки й озброєння.

Ураховуючи можливості безпілотних літальних апаратів, витрати ресурсів та ймовірність втрати особового складу, техніки та озброєння можливо суттєво знизити. Так, включаючи до складу елементів службового порядку групу фахівців із застосування безпілотних літальних апаратів, начальник прикордонного загону здобуває додаткові ефективні можливості для виконання завдань з пошуку та затримання правопорушників. Зважаючи на тактико-технічні характеристики середньостатистичного безпілотного літального апарату тактичного рівня, начальник прикордонного загону має можливість відстежувати обстановку з висоти до 1 000 м в радіусі від 5 до 50 км, що дає йому можливість скоротити витрати ресурсів, зменшити час, необхідний на пошук правопорушників, та направляти групу пошуку за чіткими координатами з метою затримання правопорушників.

Отже, існує необхідність переглянути сучасні підходи до проведення оперативно-тактичних розрахунків та рішення щодо формування елементів службового (бойового) порядку при проведенні спеціальних заходів з пошуку та затримання (ліквідації) правопорушників (диверсійно-розвідувальних груп), а саме включати до складу елементів службового (бойового) порядку групу фахівців із застосування безпілотних літальних апаратів на постійній основі.

ВИЗНАЧЕННЯ РАЙОНУ ЙМОВІРНІСНОГО МІСЦЯ ЗНАХОДЖЕННЯ ДИВЕРСІЙНО- РОЗВІДУВАЛЬНИХ ГРУП ПРОТИВНИКА, ЩО ВИСУВАЄТЬСЯ У РАЙОН ПРОВЕДЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ

**Володимир ОБРЯДІН
Сергій ПОДВЯЗНІКОВ
Микола МОРОХОВСЬКИЙ**

Проблема отримання достовірних та оперативних розвідувальних даних стосовно висування диверсійної розвідувальної групи (ДРГ) противника в район проведення терористичного акту залишається невирішеною і потребує проведення відповідних науково-теоретичних розробок. Останнє передбачає формалізацію процесу виявлення ДРГ засобами розвідки частини (об'єкту прикриття) та наступне визначення розмірів та положення ймовірного місця знаходження диверсійного підрозділу через деякий час з моменту його виявлення.

Автори запропонували інформаційно-аналітичну модель, яка з використанням математичного апарату теорії ймовірностей формалізує процес виявлення та пересування ДРГ противника з визначеною у заданому секторі швидкістю в район (до об'єкта) вчинення терористичного акту після встановлення попереднього контакту з ним (диверсійним підрозділом) на дальньому рубежі виявлення (патрулювання, охорони, оборони).

У тезах розглянуто тактичну обстановку, яка може скластися під час організації розвідки на дальньому рубежі від об'єкта охорони (оборони) способом патрулювання "вісімкою" з використанням рухомих засобів виявлення (БпЛА).

У моделі, відповідно до попередньо розрахованих розмірів району спостереження (виявлення, патрулювання, охорони, оборони), параметрів руху ДРГ, рухомих засобів виявлення (спостереження, розвідки) задана безперервна випадкова величина дальності зустрічі (Y_3) об'єкта спостереження (ДРГ), яка рівномірно розподілена у межах інтервалу $[D_1, D_2]$, тобто на ділянці смуги $L_{см} = D_1 - D_2$. Остання перебуває під контролем рухомих засобів виявлення об'єкта охорони (оборони), які проводять патрулювання району.

Отриманий закон рівномірної щільності розподілу випадкової величини дальності зустрічі (Y_3) дійсно описує лише процес встановлення тактичного контакту рухомих засобів розвідки (спостереження, виявлення) з ДРГ. Сам процес виявлення засобами розвідки розвідувальної групи противника у смузі спостереження, а саме дальність виявлення, буде здебільшого підпорядкований круговому нормальному закону щільності розподілу випадкової величини Y_B з математичним сподіванням m_B та середньоквадратичним відхиленням σ_B .

Далі доцільно припустити, що випадкові величини Y_3 і Y_B незалежні та знайти композицію двох законів розподілу цих величин, тобто закон розподілу суми двох незалежних величин. За допомогою знайденої функції остаточно отримуємо аналітичний вираз, що описує щільність розподілу ймовірнісних місць знаходження ДРГ на відстані R через деякий час t , що минув з моменту встановлення попереднього контакту з об'єктом пошуку з урахуванням прогнозу подальшого напрямку його руху в межах визначеного сектора обмеженого кутами θ_1 і θ_2 із середньою швидкістю m_v .

Отримані в роботі результати свідчать, що в разі організації розвідки об'єкта охорони відповідно до умов запропонованої задачі з використанням наведеного математичного апарату можливо визначити район розподілу ймовірнісних місць знаходження ДРГ (НЗФ) противника, що висувається в район (до об'єкту) проведення терористичного акту.

За допомогою отриманих у роботі аналітичних виразів можна визначити такі характеристики району знаходження ДРГ (НЗФ): положення центру району та його розміри через деякий час t з моменту встановлення рухомими засобами розвідки попереднього контакту з противником; визначити ймовірність місця знаходження ДРГ (НЗФ) у межах району пошуку (блокування). З використанням наведеного математичного апарату можливо розв'язувати зворотню задачу, яка стосується визначення вимог до ТТХ систем спостереження та організації розвідки (патрулювання) на дальньому рубежі виявлення (спостереження) з використанням рухомих розвідувальних засобів.

ВИБІР УМОВ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ВОДНОЮ ПОВЕРХНЕЮ З ВИКОРИСТАННЯМ ВІДБЛИСКОВИХ ОПТИЧНИХ СИГНАЛІВ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ДРОНІВ, ЩО РУХАЮТЬСЯ ЧЕРЕЗ РУСЛА РІК

**Олександр ОЛЕКСЕНКО
Володимир ВДОВЬОНКОВ
Андрій НОС
Олександр КОПИЛОВ**

Однією з нових транскордонних загроз є безпілотні літальні апарати (БпЛА), що запускаються з території противника. Під час російсько-української війни російська федерація з вересня 2022 року почала застосовувати іранські дрони-камікадзе “Шахед-136” / “Герань2”. Аналіз маршрутів польоту цих БпЛА показав, що вони переважно здійснюються вночі вздовж водоймищ: річок, озер та лиманів. За результатами спостережень, при польотах над водоймищами ці БпЛА знижались до висоти приблизно 20 метрів. Тому пошук способів виявлення дронів над водною поверхнею, на наш погляд, є актуальним науково-практичним завданням.

Для протидії БпЛА перш за все необхідно його виявити та ідентифікувати. Помітність БпЛА визначає величина його сигнатур у видимому, інфрачервоному та радіодіапазонах електромагнітних хвиль і величина сигнатури акустичних хвиль. Противник здійснює всі можливі дії для забезпечення низької помітності своїх БпЛА. Для їх виявлення пропонується використовувати затінювання ним оптичного відблискового поля, що створюється при відбитті світла природного або штучного джерела освітлення від схвильованої водної поверхні. При цьому дистанційне оптичне зондування водних поверхонь може проводитись з літальних апаратів (пі-

лотованих і безпілотних), з повітряних куль, а також зі встановлених веж.

З розвитком приладів із зарядовим зв'язком (ПЗЗ) з'явилися нові технічні можливості відносно розрізнявальної здатності при широкій смузі перегляду підстилаючої водної поверхні. Так, на БпЛА можуть бути встановлені як оптичні датчики сучасні лінійки ПЗЗ, що формують зображення зі стрічкою більше 10 000 пікселів, а з пристроями перенесення зображення можливе отримання у стрічці більше 30 000 пікселів і навіть 50 000 елементів та більше.

Такі датчики оптичного сигналу дозволяють реєструвати навіть окремі відблиски від поверхні води, але при цьому виникає проблема з передаванням та аналізом людиною такого великого об'єму інформації. Рішенням цієї проблеми є автоматичний аналіз зображень водної поверхні і передавання для подальшого аналізу людиною чи штучним інтелектом тільки фрагментів зображень, на яких є аномалії водної поверхні та їх координати.

Під зображенням аномалії водної поверхні вважаємо будь-яке зображення якогось предмета над ній або на ній чи ділянки, на якій хвилювання води відрізняється від звичайного зображення схвильованої вітром водної поверхні. Тому була розроблена модель, яка математично описує тонку відблискову структуру оптичного сигналу від поверхні води. Водна поверхня є результатом накладання хвиль різних діапазонів, що завжди утворюються навіть за наявності навіть слабкого руху повітряних мас, а також унаслідок зіткнення води, що тече, з різними перешкодами в руслі ріки. Грунтуючись на розробленій моделі, отримано результати аналізу просторово-часових розмірів відстані між окремими відблисками оптичного сигналу залежно від умов освітлення водної поверхні та типу хвиль на поверхні води.

Розраховані діаграми, що дозволяють вибрати кути освітлення та візування поверхні води для спостереження сталої

відблискової доріжки від природних джерел освітлення – місяця чи сонця, а також від запропонованих штучних джерел освітлення. Використання цього явища при створенні оптико-електронної системи спостереження за водними поверхнями дозволить значно зменшити ймовірність невиявлення вночі дронів противника, що пролітає над водою як уздовж, так і поперек русла ріки. При цьому також будуть виявлятися об'єкти, що пливають на поверхні води і буде привертатися увага до тих ділянок водної поверхні, де можуть рухатися підводні об'єкти.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ В УМОВАХ СКЛАДНОЇ ПЕРЕШКОДОВОЇ ОБСТАНОВКИ

Олександр ОЛЕКСЕНКО

Володимир КАРЛОВ

Олександр КУЗНЕЦОВ

Оксана БЕСОВА

Ефективність застосування безпілотних літальних апаратів пов'язана із забезпеченням заданої точності їх наведення. Зважаючи на те, що безпілотні літальні апарати ефективно використовуються в інтересах захисту державного кордону, держави, питання їх високоточного наведення мають велику актуальність.

Для інформаційних радіотехнічних систем перспективним напрямом є розроблення та вдосконалення адаптивних або інваріантних алгоритмів просторово-часової обробки сигналів. При цьому врахування реальної перешкодової обстановки є необхідною умовою їх ефективної роботи. Тому виникає необхідність пошуку шляхів підвищення ефективності компенсації активних перешкод, які є корельованими з навігаційними сигналами, що застосовуються для вирішення завдань глобальної радіонавігації.

Застосування космічних систем глобального позиціонування дозволяє вирішувати завдання високоточного наведення безпілотних літальних апаратів. Однак у просторі поширення електромагнітних хвиль завжди присутні інтенсивні активні перешкоди природного та штучного походження, потужність яких заздалегідь невідома. Зазначене вимагає вжиття заходів щодо захисту радіотехнічних систем керування від перешкодового впливу, що засновано на використанні часо-

вих, частотних, просторових і поляризаційних відмінностей інформаційних сигналів та перешкод.

Застосування існуючих кореляційних пристроїв захисту можна вважати ефективним за умови стаціонарності активних перешкод, амплітуда яких розподілена за нормальним законом. Однак у складній перешкодовій обстановці активні перешкоди не завжди можна вважати стаціонарними внаслідок можливих змін місцезнаходження структурних об'єктів каналу управління. Окрім цього, заздалегідь невідомим змінам можуть підлягати як кількість джерел активних перешкод, так і їхні потужності випромінювання. Зазначене може суттєво знизити ефективність захисту радіотехнічних систем від активних перешкод та ефективність застосування безпілотних літальних апаратів, що обумовлює необхідність пошуку інших принципів захисту від активних перешкод.

Отже, унаслідок можливої нестаціонарності характеристик пеленгаційних сигналів і перешкод виникає необхідність пошуку шляхів підвищення перешкодозахищеності сучасних радіотехнічних систем різного призначення, зокрема тих, що використовуються для вирішення завдань Державної прикордонної служби України.

У доповіді розглядається адаптивний алгоритм обробки сигналу у складній перешкодовій обстановці та відповідні схеми виявників навігаційних сигналів, які є інваріантними до потужності суміші навігаційного сигналу й активних перешкод. Запропоновано методику поділу суцільного простору виявлення на окремі підпростори, у якій використовуються відомості щодо зворотних щільностей розподілу ймовірностей амплітуд навігаційного сигналу і перешкод, що притаманно сучасним системам глобальної навігації, та визначено можливі межі розподілу простору виявлення. Проведено аналіз багатоальтернативних виявників і показано, що покращення їх ефективності спостерігається при збільшенні

потужності навігаційних сигналів або при зменшенні перекриття підпросторів виявлення. Зазначені пропозиції здатні підвищити ефективність керування безпілотними літальними апаратами в умовах впливу як стаціонарних, так і нестаціонарних активних перешкод.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ БАГАТОЧАСТОТНИХ СИГНАЛІВ У РАДІОТЕХНІЧНИХ СИСТЕМАХ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ МАЛОРОЗМІРНИХ ЦІЛЕЙ НАД ВОДНОЮ ПОВЕРХНЕЮ ТА ЛІСОВИМИ МАСИВАМИ

Олександр ОЛЕКСЕНКО

Ігор ЛЕОНОВ

Андрій КОРЖОВ

Сергій ЛЕУШИН

Однією із сучасних проблем виявлення малорозмірних цілей (МРЦ) були і залишаються: низька радіолокаційна помітність цих цілей ($\sigma \leq 0,1 \text{ м}^2$); можливості щодо здійснення польотів на гранично малих висотах (до 50 м) з суттєво різними швидкостями (5–100 м/с). Це призводить до зниження ефективності наявних засобів ППО. Для локації МРЦ зазвичай використовуються радіолокаційні станції (РЛС) дециметрового або сантиметрового радіодіапазону, зондувальні сигнали яких поширюються по прямій, слабо огинають місцеві предмети, розсіваються у просторі поширення і відчують численні відбиття від лісних об'єктів і водних поверхонь. Тому під час виявлення МРЦ у таких умовах існує багатопроменеве поширення радіохвиль. Наслідком такого механізму поширення є появи нестаціонарних активних перешкод (НАП), джерело яких знаходиться за межами радіогоризонту (РГ), а відбитий сигнал флюктує. При цьому НАП можливо розглядати як комбінацію множини вузькосмугових і широкосмугових НАП. Кореляції реалізацій НАП і відбитих сигналів за дальністю мала. Тому для збільшення дальності виявлення цілей у таких умовах зростають вимоги до зондувальних сигналів (ЗС) РЛС з точки зору енергетичного потен-

ціалу, прихованості, інформативності та перешкодозахищеності. Використання традиційних ЗС (ЛЧМ, ФКМ сигналів) при локації цілей обмежено, оскільки збільшення тривалості ЗС призводить до появи повільних завмирань і федингу; збільшення ширини спектра – до спотворення тонкої (фазової) структури ЗС, а при збільшенні бази зондувальних сигналів зменшується енергетичний потенціал РЛС.

Проаналізувавши методи усереднення (згладжування) флюктуацій відбитих сигналів (як пасивних, так і активних) для збільшення дальності виявлення МРЦ можливо більш ефективно провести комплексування активного частотного (часового) й пасивного некогерентного часового згладжування з використанням багаточастотних сигналів (БЧС). Априорність цієї гіпотези полягає в тому, що БЧС можливо представити як суму одночасно існуючих декількох когерентних ЗС, які рознесені за частотою. Як частотні складові БЧ сигнали можливо використовувати як мало-базові (прості), так і велико-базові (складні) БЧ ЛЧМ і БЧ ФКМ сигнали. Комплексування різних методів згладжування флюктуації відбитих сигналів дозволяє наблизити характеристики виявлення флюктувальної цілі до характеристик виявлення цілі, яка не флюктує. При цьому зазначено, що під час визначення дальності до МРЦ виникають деякі особливості. Перша полягає в тому, що спостерігається істотне зменшення абсолютних значень середніх помилок при збільшенні різниці частот ЗС. Особливо це виявляється в екстремумах поля. У мінімумі поля це зменшення яскраво виражено у всьому діапазоні вимірювання дальності МРЦ. Друга особливість полягає в тому, що при збільшенні різниці частот ЗС, за рахунок сигналів бічних частот, на яких фаза інтерференції змінюється на протилежну відносно центральної частоти, порушується монотонна залежність зміни середніх помилок, яка характерна для одночастотних РЛС. Тому виникає можливість підібрати для кожного параметру траси таку різницю частот,

при якому крива середніх помилок буде розташована поблизу нульових значень у всьому діапазоні різниць фаз. Як результат, це зменшить не тільки вплив активних перешкод на РЛС, але й дозволить збільшити дальність виявлення МРЦ при локації таких цілей над лісними масивами та водними поверхнями.

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПІД ЧАС ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ ЗА ДОСВІДОМ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО

Павло ОПЕНЬКО
Володимир ТКАЧОВ
Григорій СТЕПАНОВ
Валерій КАМІНСЬКИЙ
Павло ОРИХОВСЬКИЙ

Досвід активної фази російсько-української війни свідчить про масоване застосування російською федерацією засобів повітряного нападу (ЗПН) як по військових, так і по цивільних об'єктах, розташованих на всій території України. На сьогодні повітряним ударам противника насамперед піддаються об'єкти цивільного призначення, комунікації, об'єкти критичної інфраструктури та логістичного забезпечення. Отже, одним із завдань, які ставляться силам та засобам протиповітряної оборони (ППО) є відбиття ударів повітряного нападу по важливих державних та військових об'єктах, прикриття адміністративно-політичних, промислових та інших об'єктів держави.

Крім того, отриманий досвід свідчить, що своєчасне реагування сил та засобів ППО різної дальності дії, включаючи переносні зенітні ракетні комплекси (ПЗРК), зенітні установки, стрілецьку зброю, та знищення таких цілей здійснюється зокрема завдяки наявності повідомлень про візуальне (слухове) виявлення від чергових спостерігачів. Отже, розгорнута сукупність постів візуального спостереження (ПВС) та мобільних вогневих груп (МВГ) довела свою ефективність щодо виявлення та ураження цілей на малих та гранично малих висотах.

Отже, сучасний стан справ свідчить про необхідність запровадження єдиних підходів до автоматизації процесів управління під час виявлення та видачі цілевказування, отриманих від різних джерел надходження інформації та подальшого вирішення питань щодо їх побудови. У зв'язку з цим, забезпечення автоматизації процесів управління в ході виявлення та видачі цілевказування, отриманих від різних джерел надходження інформації під час виконання завдань з протиповітряної оборони, є актуальним.

У доповіді на підставі вимог сьогодення сформовані загальні вимоги до автоматизації процесів виявлення та видачі цілевказування, отриманих від різних джерел надходження інформації, під час виконання завдань за призначенням ПВС та МВГ шляхом використання засобів автоматизації на визначеному пункті управління ППО з метою підвищення оперативності та обґрунтованості прийняття управлінських рішень та забезпечення виконання бойових завдань з заданою ефективністю. З метою підвищення ефективності прикриття військ та об'єктів від загроз ударів з повітря, забезпечення живучості сил і засобів ППО запропоновано створення тактичних мобільних вогневих груп протиповітряної оборони (ТМВГ ППО), які входять до складу загальної системи ППО та об'єднані у мережеву ієрархічну структуру. Для управління ТМВГ ППО запропоновано використання сучасних інформаційних технологій, які дозволяють здійснювати процеси управління практично у реальному масштабі часу.

За результатами аналізу науково-методичного апарату та досвіду країн-членів НАТО, з метою підвищення оперативності та обґрунтованості прийняття управлінських рішень та забезпечення виконання визначених бойових завдань з визначеною ефективністю, запропоновано варіант автоматизації процесів виявлення та видачі цілевказування, отриманих від різних джерел надходження інформації, під час виконання завдань за призначенням ПВС та МВГ шляхом запрова-

дження пункту управління ТМВГ ППО, який призначений для пошуку, виявлення та автоматизованого супроводження повітряних цілей, автоматизованого вирішення завдань підготовки до бойових дій та управління вогнем засобами ТМВГ ППО.

Для вирішення зазначеного питання сформовані загальні вимоги, надано загальний обрис пункту управління ТМВГ ППО, визначені область застосування, варіант функціональної побудови тощо.

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ДІАГРАМ ЗВОРОТНОГО ВТОРИННОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ ПРОТИРАДІОЛОКАЦІЙНИХ РАКЕТ ТА ОЦІНКА ЗОН ЇХ ВИЯВЛЕННЯ РАДІОЛОКАЦІЙНИМИ СТАНЦІЯМИ САНТИМЕТРОВОГО ДІАПАЗОНУ

**Сергій ОРЕХОВ
Микола ОБОРОНОВ**

Досвід російсько-української війни, війн та збройних конфліктів останніх десятиріч показав, що знищення РЛС розвідки повітряного противника і вогневих засобів ППО є на сьогодні однією з необхідних умов для завоювання і утримання переваги в повітрі над противником. Ураження радіолокаційних систем виявлення та наведення різко скорочує ефективність системи ППО загалом та підсистем розвідки, управління та зенітного ракетно-артилерійського прикриття зокрема. Тобто в умовах сьогодення, особливо актуальною та гострою для зенітних підрозділів, що мають на озброєнні радіолокаційні засоби, є проблема забезпечення ефективної та стійкої системи зенітного ракетно-артилерійського прикриття військ та об'єктів в умовах вогневого впливу з боку противника. Одним із заходів, спрямованих на рішення цієї проблеми є включення до складу угруповань ППО ефективних засобів вогневого ураження ударних компонентів високоточної зброї противника, зокрема протирадіолокаційних ракет, у ближній зоні. Кращий спосіб захисту від високоточної зброї – знищення її або її ударних компонентів.

На сьогодні найбільш розповсюдженим типом протирадіолокаційних ракет (ПРР) у збройних силах росії є ракети авіаційного базування класу “повітря-поверхня”, зокрема: Х-25МП (МПУ), Х-31П (ПД, ПК), Х-58.

У роботі проаналізовані їх тактико-технічні характеристики, особливості та порядок їх застосування носіями, траєкторії їх руху до об'єктів ураження під час застосування в різних умовах. Проведено математичне моделювання характеристик розсіювання ракет класу “повітря-поверхня”, зокрема Х-31П (ПД) та Х-58, що знаходяться на озброєнні військово-повітряних сил збройних сил росії. На основі результатів математичного моделювання проведена оцінка зон виявлення цих цілей РЛС сантиметрового діапазону довжин хвиль, задля видачі рекомендацій щодо боротьби із цим класом цілей та постановки вимог до перспективних РЛС військ ППО Сухопутних військ, з метою доопрацювання існуючих зразків та формування вимог до перспективних засобів самооборони зенітних підрозділів.

Одним з основних параметрів цілі що дозволяє визначити дальність її виявлення РЛС є її ефективна поверхня розсіювання (ЕПР). У роботі обчислення ЕПР ракет класу “поверхня-повітря” проводилося з використанням методики розробленої в ХНУПС. В якості основної розрахункової формули для знаходження розсіяного ракетою поля, що знаходиться поза розсіювачем (у дальній зоні) було використано інтегральне уявлення типу Стрэттона-Чу.

Розрахунки поля розсіяного ракетами було проведено у наближенні фізичної оптики. Під час розрахунків вплив ребер об'єкту в розсіяне поле не враховувався. Слід відмітити, що поля відбиті від різних ділянок поверхні розсіювача, складалися когерентно, тобто з врахуванням фазових набігів.

Шляхом математичного моделювання були отримані та проаналізовані діаграми зворотного вторинного випромінювання ракет класу “повітря-поверхня”, а саме залежність ЕПР ракет від кута їх опромінення. Розрахунки проводились для різних типів ракет класу “повітря – поверхня”, зокрема ракет “Х-31П”, “Х-25МП” та “Х-58”, що знаходяться на озброєнні збройних сил російської федерації.

Аналіз отриманих результатів показує, що з передньої півсфери ракети при кутах опромінення від 0° до 20° середня ЕПР ракет “Х-31П”, “Х-58” складає біля $0,02\text{--}0,05\text{ м}^2$, що дозволяє віднести їх до малопомітних, швидкісних та складних для обстрілу цілей.

Отримані результати дозволили розробити рекомендації для зенітних підрозділів з метою підвищення імовірності виявлення та обстрілу даних типів цілей, а також пред’явити вимоги до перспективних РЛС.

ФАКТОРИ ЗАГРОЗ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Тетяна ПАВЛЮК

З огляду на воєнно-політичне протистояння, яке ми маємо на сьогоднішній день з російською федерацією, та необхідність збереження незалежності та національного суверенітету України перед Державною прикордонною службою України постали важливі виклики. Передусім йдеться про громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років, виїзд яким обмежено за межі України від початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, і які намагаються потрапити до країн Європейського Союзу, використовуючи законні та незаконні шляхи на державному кордоні.

З огляду на це доцільно розглянути основні фактори, які впливають на зростання рівня загроз у секторі безпеки:

1. Лояльність законодавства країн ЄС щодо надання статусу біженця для громадян України.

Відповідно до проведеного аналізу у 2023 році прикордонними відомствами суміжних країн тільки поза пунктами пропуску було затримано близько п'яти тисяч громадян України чоловічої статі призовного віку, восьму частину з яких було виявлено за інформацією ДПСУ. При цьому суміжні країни відмовляються повертати в Україну наших громадян.

2. Транскордонний характер протиправної діяльності, участь організованих злочинних угруповань в організації переправлення осіб через державний кордон.

Однією з специфічних ознак транскордонної злочинності є зосередження злочинних інтересів здебільшого на високоприбуткових сферах діяльності: незаконний обіг природ-

них ресурсів у прикордонні, енергетика, незаконне переправлення мігрантів (біженців), контрабанда фальсифікованих лікарських засобів. За інформацією правоохоронних органів на сьогоднішній день, переправлення біженців через державний кордон є достатньо високоприбуткова справа для криміногенної частини суспільства.

3. Постійне вдосконалення тактики дій організаторів протиправної діяльності.

Гонитва за особистим збагаченням змушує організаторів протиправної діяльності намагатися бути завжди на крок попереду від прикордонників.

4. Внесення змін до законодавства про мобілізацію.

Беручи до уваги, що керівництво Генерального штабу та Міністерства оборони України наполягло на необхідності внесення змін до Закону України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію”, мотивуючи це тим, що наявний Закон не враховував всіх особливостей війни, яка на сьогоднішній день розгорнулася на теренах нашої Батьківщини, в процесі довготривалого протистояння з ворогом стали очевидні явні недосконалості даного Закону.

5. Сезонний фактор з настанням сприятливих погодних умов.

Правопорушники змушені враховувати сезонний фактор, плануючи незаконно перетнути державний кордон. Так як західна ділянка кордону має специфічну гірсько-лісисту місцевість та достатньо розгалужену мережу річок, то ця ділянка державного кордону є досить важкопрохідною з настанням тієї чи іншої пори року.

6. Посилення заходів з охорони державного кордону.

Посилення заходів з охорони державного кордону містить: проведення спільних спеціальних прикордонних операцій, локальні оперативно-профілактичні заходи, інженерне облаштування державного кордону з метою ускладнення дій правопорушників (загороджувальні паркани, малопомітні

перешкоди, сигналізаційні комплекси, тепловізійні комплекси та прилади, фотопастки, безпілотники тощо).

Отже, усі вищеперераховані фактори мають сьогодні великий вплив на виконання завдань підрозділами Державної прикордонної служби України з охорони державного кордону, забезпечення національної безпеки та захисту державного суверенітету України.

ПОБУДОВА ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ НА ДІЛЯНЦІ ПРИКОРДОННОЇ ЗАСТАВИ ПІД ЧАС УЧАСТІ У СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ДІЯХ

**Юрій ПАЛАМАРЧУК
Олександр МИХАЙЛЕНКО**

Побудова охорони державного кордону повинна забезпечити своєчасні дії підрозділу на ділянках (рубежах, напрямках), періодичну перевірку контрольних засобів, спостереження за об'єктами та підступами до кордону на суміжній і своїй території, активний пошук противника на підступах до кордону, і насамперед на напрямках зосередження основних зусиль, постійний контроль за дотриманням правил прикордонного режиму, режиму державного кордону.

Побудова охорони державного кордону повинна забезпечувати зосередження сил та засобів підрозділу в різний час доби на ділянках (рубежах, напрямках), де найбільш імовірні дії противника. У побудові не повинна допускатись шаблонність. Охорона кордону будується з урахуванням обстановки та фізико-географічних умов ділянки.

Побудова охорони державного кордону повинна передбачати та враховувати:

наявні загрози та ризики щодо вторгнення на територію України військових груп та НЗФ, ДРГ, здійснення провокацій відносно прикордонників і місцевого населення, обстріли території України, інфраструктури населених пунктів і прикордонних підрозділів, спроби захоплення людей, техніки тощо;

виконання завдань з контролю за дотриманням режиму державного кордону та прикордонного режиму;

спроможності прикордонної застави, сусідніх і взаємодійних підрозділів (наявність, стан сил і засобів, через який час і яку допомогу можуть надати та в яких районах);

умови місцевості, наявність і характеристику населених пунктів, стратегічних об'єктів, характеристику місцевого населення, стан доріг і можливість їх використання в різні пори року, обладнання ділянки технічними засобами, інженерними спорудами та загородженнями, віддаленість загороджень і рубежів (місць установалення) лінійних частин технічних засобів від державного кордону;

погодні умови у різні пори року.

Побудова охорони державного кордону на ділянці прикордонної застави містить: систему бойового забезпечення, контрольних і превентивних заходів; систему реагування на зміни обстановки; систему всебічного забезпечення.

Побудова охорони державного кордону на ділянці прикордонної застави під час участі у стабілізаційних діях містить:

1. Систему бойового забезпечення контрольних і превентивних заходів.

Ця система передбачає розташування в безпосередній близькості до кордону (до 2 км на сухопутній ділянці, до 8 км на річковій ділянці по р. Дніпро) системи сторожових постів з відповідним фортифікаційним облаштуванням (бліндажі, щілини, система траншей), служба на яких організовується п/н “Пост спостереження”, в окремих випадках п/н “Пост технічного спостереження”, з активним використанням технічних засобів охорони кордону. Основне завдання висвітлення обстановки і своєчасна передача даних про противника в пункти постійної дислокації підрозділу.

Також здійснюються розвідувально-пошукові дії п/н “Розвідувально-пошукова група” на визначених напрямках. Проводяться короткотермінові оперативно-профілактичні заходи. Прикриття державного кордону може здійснюватися мобільними технічними засобами спостереження та контролю.

2. Систему реагування на зміни в обстановці.

Ця система передбачає розташування на відстані приблизно 5–8 км від лінії сторожових постів, облаштованих у

фортифікаційному відношенні, вогневих засідок, служба на яких організовується п/н “Засідка”, “Секрет”, “Заслон”, які призначені для реалізації даних обстановки та прикриття відповідних напрямків. На віддаленості до 3–5 км від вогневих засідок облаштовується лінія взводних опорних пунктів. Ця система включає наявність чергових сил, резервів, їх готовність до дій в елементах бойового порядку за різними варіантами розвитку обстановки.

Контроль за дотриманням прикордонного режиму здійснюється шляхом облаштування контрольних постів на основних шляхах сполучення. Також зі встановленою періодичністю проводяться розвідувально-пошукові дії. Прикриття мостів, шляхопроводів, основних шляхів сполучення здійснюється шляхом їх мінування з виставленням прикордонних нарядів “Секрет”, “Засідка”.

3. Систему всебічного забезпечення.

До неї входять такі види забезпечення, як: інформаційно-аналітичне, морально-психологічне, інженерне, маскування, зв’язок та інформаційні системи, підготовка особового складу, кінологічне, РХБ, технічне та тилове.

Особливість розташування підрозділів охорони державного кордону. До кожної прикк входить по кілька прикордонних застав. Прикордонна комендатура зі своїм штатом територіально знаходиться в пункті постійної дислокації (далі – ППД) однієї із прикордонної застави. Пункт управління прикордонної застави на українсько-білоруській ділянці, як правило, знаходиться в населеному пункті. На українсько-російській ділянці облаштовані польові пункти управління, переважно у вигляді опорних пунктів. Згідно із бойовим розпорядженням для кожної прикордонної застави визначено прикриття кількох напрямків.

З метою більш ефективного прикриття визначених напрямків, розосередження особового складу особовий склад відділення інспекторів прикордонної служби, який входить

до складу прикордонної застави, територіально не розташований у ППД прикордонної застави, а знаходиться в облаштованих взводних опорних пунктах або розквартирований у населеному пункті поблизу взводного опорного пункту. Залучається до несення служби, як правило, на сторожових постах або вогневих засідках.

Весь особовий склад постійно знаходиться зі своєю штатною зброєю, незалежно чи виконує завдання, чи відпочиває, групову зброю отримує на час служби. Решта підрозділів прикордонної застави (підрозділи забезпечення), як правило, знаходяться в ППД прикордонної застави, або можуть бути на посиленні одного з відділень інспекторів прикордонної служби. В основному застосовуються в прикордонних нарядах “Контрольний пост”, “Розвідувально-пошукова група”, “Черговий підрозділу”, “Старший зміни прикордонних нарядів”, резерв начальника прикордонної застави та здійснюють забезпечення життєдіяльності підрозділу.

Отже, побудова охорони державного кордону повинна відповідати отриманому завданню, задуму дій і забезпечувати комплексне й ефективне застосування сил та засобів для активного виявлення і припинення правопорушень, протидію яким законодавством віднесено до компетенції Державної прикордонної служби України.

ВПЛИВ КЕРОВАНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВ

Ольга ПАРХОМЧУК

Усупереч традиційному сприйняттю, факт інструментального використання міграційних потоків населення не є чимось новим чи вкрай екстраординарним феноменом. Швидше навпаки: використання населення державними та недержавними акторами як у мирний, так і у воєнний час, має тривалу й ефективну історію. Більше того, на противагу розповсюдженій думці, що більшість міграційних потоків є самовільним наслідком непрогнозованих техногенних чи природних катастроф, насправді – більшість є прямим результатом тих чи інших політичних рішень, що приймаються, зважаючи на специфічні політичні чи військові міркування.

Сучасні міжнародні міграції, що досягли безпрецедентних масштабів, спричиняють кардинальні економічні, політичні, соціальні зміни, зумовлюють виникнення суспільних явищ або наповнюють уже наявні новим змістом. Однак найбільшу загрозу безпеці ЄС становить нелегальна міграція, яка до нашого часу є причиною низки проблем:

деформація соціальної, демографічної, територіальної структур суспільства;

загострення конкуренції на місцевих ринках праці та житла;

зіткнення етнічних стереотипів і норм поведінки;

криміналізація суспільства;

виникнення осередків соціальної напруженості;

зростання ксенофобії та екстремізму;

зростання захворюваності на соціальні хвороби тощо.

Причин виникнення досліджуваного явища досить багато, серед яких можна виділити:

неможливість для великої кількості громадян працевлаштування на батьківщині;

економічна нестабільність, що спостерігається в багатьох країнах світу;

зубожіння та високий ризик смерті від голоду на батьківщині;

бажання здобути гідну освіту в країнах Європи;

висока ймовірність опинитися в епіцентрі воєнних дій.

Остання причина є найбільш актуальною, адже у світі постійно виникають нові збройні конфлікти, унаслідок чого страждають тисячі людей, в основному мирне населення.

Російська федерація розглядає міграційну кризу в ЄС як різновид гібридної війни, а українських біженців як інструмент її реалізації (перші спроби таких масштабних провокацій – сирійська міграційна криза та криза на польсько-білоруському кордоні в жовтні – листопаді 2021 року). Кінцевою метою гібридної війни є бажання порушити стабільність та цілісність європейської спільноти для її послаблення, адже обов'язково знайдуться такі країни, які стоятимуть осторонь загальноєвропейських процесів, наприклад Угорщина. Міграційна криза – ідеальний механізм посилення протиріч усередині ЄС.

Т. Жовтенко констатує, що застосування “міграційної зброї” в ЄС з боку Росії вже сьогодні негативно позначається на європерспективах України. У політичній сфері наплив мігрантів послаблює позиції політичних партій, що відстоюють традиційні європейські цінності, й дозволяє вийти на сцену дотепер маргіналізованим ультраправим силам, близьким за духом і світоглядом до нинішньої “кремлівської еліти”. У соціально-економічній сфері є цілком очевидними збитки країн-членів ЄС, змушених приймати таку кількість біженців, яка перевищує їхні реальні можливості. Це відображається на рівні бюджетних видатків у країнах ЄС, що поступово позначається на рівні життя середньостатистичного європейця.

Усе це радикалізує настрої громадян країн-членів ЄС і повертає кризу у сферу політики.

Отже, можемо констатувати, що вплив наслідків міграції на національну безпеку має здебільшого деструктивний характер і призводить до дестабілізації безпекового простору тієї чи іншої країни, а також до негативних змін в економічній, соціальній, політичній та культурній сферах.

ТАКТИЧНІ ЗМІНИ ПРОТИВНИКА ТА ЇХ МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОБОРОНИ. АДАПТАЦІЯ ПРОТИВНИКА: ВІД ГРУП ДО ДВІЙОК

Ірина ПЕРЕМИБІДА
Денис ПЕРЕМИБІДА

З початком активної фази бойових дій в Україні противник змушений постійно адаптувати свої методи ведення війни, пристосовуючись до нових умов на полі бою. Зміни у тактиці стали відповіддю на ефективні оборонні дії Збройних Сил України (ЗСУ), які зуміли зірвати плани противника щодо швидких і масованих наступів. Однією з основних тактичних змін противника є перехід від великих штурмових груп до використання менших мобільних підрозділів – бойових двійок.

Противник намагається адаптуватися до нових методів ведення бойових дій, здійснюючи штурмові дії в кілька хвиль. Раніше використовував штурмові групи від 3 до 5 осіб, нині застосовує групи, зменшені до двох осіб. Вони діють у складі бойових двійок, намагаючись максимально наблизитися до оборонних позицій та нанести вогневе ураження за допомогою наявних засобів, включаючи безпілотні літальні апарати (БпЛА) зі скидами та FPV-дрони. Штурмові дії ведуться на вузькому фронті з залученням значної кількості особового складу. Якщо перша спроба атаки є невдалою, противник посиляє наступну пару військовослужбовців, продовжуючи атаки, доки не досягне поставленої мети.

Такий підхід свідчить про прагнення противника до збереження мобільності та гнучкості своїх сил, що дозволяє їм оперативно реагувати на зміни на полі бою. Малочисельні групи дозволяють противнику більш непомітно переміщатися на полі бою, знижуючи ризики великих втрат під час штурмових дій.

Ключову роль у цій тактиці відіграють безпілотні літальні апарати, які активно використовуються для розвідки, коригування вогню та здійснення атак із використанням скидів і FPV-дронів. Використання таких засобів дозволяє противнику здійснювати точкові удари по оборонних позиціях, створюючи загрозу не лише для живої сили, але й для техніки та укріплень. Застосування FPV-дронів, які можуть керуватися операторами на великій відстані, значно ускладнює протидію таким атакам і вимагає від українських сил нових підходів до оборони.

Противник, усвідомлюючи ефективність української оборони, намагається уникнути великих втрат під час першої атаки. Якщо перша спроба не вдається, до бою негайно вводяться наступні штурмові двійки, що створює постійний тиск на оборонців. Такий підхід виснажує захисників, які змушені відбивати численні хвилі атак, кожна з яких супроводжується новими тактичними викликами.

Ця тактика, хоч і не гарантує успіху з першої спроби, є більш стійкою до невдач, оскільки кожна наступна хвиля має можливість скоригувати дії попередньої. Однак цей метод ведення бойових дій вимагає від противника значних ресурсів і часу. Постійні спроби прорвати оборону можуть призвести до значного виснаження сил противника, особливо якщо українські сили зможуть ефективно протидіяти атакам і завдати значних втрат кожній наступній хвилі.

Сили оборони повинні бути готові до тактики з “виснаженням” і мати чітку стратегію щодо протидії противнику, що може містити заходи посилення позицій, протидію дронам та вдосконалення розвідки.

Хоча така тактика може бути ефективною у короткостроковій перспективі, вона також має свої обмеження. Постійні атаки малими групами вимагають великих людських ресурсів, що може призвести до виснаження особового складу противника. Крім того, якщо українські сили зможуть успішно

протидіяти атакам і знищувати подальші хвилі атакувальників, противник може зіткнутися з великими втратами без досягнення суттєвих результатів.

Зміна тактики противника, зокрема перехід до використання малочисельних штурмових груп і активне застосування дронів, свідчить про прагнення підвищити мобільність та зменшити втрати на полі бою. Для ЗСУ це новий виклик, який потребує вдосконалення оборонних підходів, зокрема посилення мобільності та протидії новітнім технологіям ворога. Ефективна оборона в умовах таких змін залежатиме від здатності українських сил швидко реагувати на нові загрози і використовувати власні технологічні переваги для відбиття атак противника.

МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

**Юрій ПЕТРІВ
Віктор ЗАЛОЖ**

Проектна діяльність у Державній прикордонній службі України (далі – ДПСУ) є важливим інструментом для модернізації та підвищення ефективності прикордонного відомства. Успішне управління проектами сприяє досягненню стратегічних цілей служби, підвищенню її оперативної готовності та адаптації до нових викликів. Крім того, проектне управління дозволяє систематизувати діяльність, підвищити прозорість процесів, ефективно розподілити ресурси та досягати конкретних результатів у встановлені терміни. Це особливо актуально в контексті виконання державних програм та міжнародних зобов'язань.

Для управління проектною діяльністю створюється відповідна організаційна структура управління (далі – ОСУ) – ієрархічна модель, яка включає постійні та тимчасові суб'єкти проектної діяльності. Ця структура забезпечує оперативність прийняття рішень та ефективне управління ресурсами для досягнення поставлених цілей.

Модель ОСУ проектною діяльністю складається з сукупності рівнів і ланок управління, які забезпечують реалізацію цілей проекту та характеризуються наявністю зв'язків між елементами: горизонтальні зв'язки (носять характер погодження); вертикальні зв'язки (зв'язки підпорядкування). Правильно підібрана модель ОСУ для управління проектною діяльністю повинна відповідати стратегії, бути адаптованою до умов її реалізації та характеризуватися внутрішньою збалансованістю параметрів організаційного дизайну.

Отже, основними показниками оптимальної ОСУ для управління проектною діяльністю є: чітко визначені цілі, функції та завдання; оперативна передача інформації та ефективний зворотний зв'язок, що досягається максимально можливим спрощенням організаційної структури шляхом зменшення рівнів управління, оптимізації норми керованості, раціонального поєднання централізації та децентралізації; єдність складових ланок при чіткому розмежуванні функцій та відсутності їх дублювання; раціональний розподіл управлінських рішень та повноважень між рівнями управління; економічність; динамічність і гнучкість, тобто здатність швидко адаптуватися до нових зовнішніх і внутрішніх умов; а також стабільність, що виражається у здатності зберігати рівновагу під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників.

На основі проведеного дослідження зроблено висновок, що в системі прикордонного відомства доцільно формувати ОСУ проектною діяльністю за матричним принципом. Відповідно до цього принципу, структура повинна включати як постійні, так і тимчасові суб'єкти проектної діяльності, зокрема: колегіальний орган Адміністрації ДПСУ, який приймає рішення на стратегічному рівні; структурний підрозділ, що координує проектну діяльність і забезпечує роботу колегіального органу; керівні комітети, що приймають рішення на програмному рівні (рівень керівника програми); структурні підрозділи, які координують проектну діяльність на рівні керівників функціональних груп і програм та забезпечують роботу керівних комітетів; а також проектні команди, створені на тимчасовій основі з визначених посадових осіб ДПСУ та консультантів.

На наше переконання, саме така матрична структура найбільш відповідає програмно-цільовому характеру проектної діяльності прикордонного відомства і дозволяє: ефективно розподіляти ресурси між різними проектами, що особливо важливо в умовах обмежених ресурсів; покращити коорди-

націю, комунікацію та співпрацю між різними підрозділами, що сприяє більш оперативному вирішенню питань і зниженню ризиків проектної діяльності; підвищити якість управлінських рішень; швидко реагувати на зовнішні та внутрішні зміни, що є критично важливим в умовах динамічних загроз і викликів, з якими стикається ДПСУ.

ЩОДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИНИЩУВАЛЬНО- АВІАЦІЙНОГО ПРИКРИТТЯ ЗА ДОПОМОГОЮ FPV-ДРОНІВ

Олег ПЕЧЕНЕНКО

Олександр БЛИСКУН

Володимир ГЕРАСИМЕНКО

Олексій МАРТИНЮК

Ярослав ЯРОШЕНКО

У сучасних умовах збройної агресії РФ проти України, масованого застосування засобів повітряного нападу противника та розвідувальних безпілотних літальних апаратів (БпЛА) винищувально-авіаційне прикриття (ВАП) відіграє важливу роль у забезпеченні як національної безпеки та захисту повітряного простору, так і прикриття наземного компонента Сил оборони. Однак наявні в Повітряних Силах Збройних Сил України пілотовані винищувачі мають певні обмеження щодо виявлення, захоплення та ураження маловисотних, низькошвидкісних цілей типу БпЛА. FPV (First Person View)-дрони-перехоплювачі надають нові можливості для підвищення ефективності винищувально-авіаційного прикриття зокрема та протиповітряної оборони загалом.

FPV-дрони, завдяки можливості прямого управління оператором, забезпечують високу маневреність та здатність до швидкого реагування на загрози. Вони можуть бути використані для виявлення й ураження (знищення) розвідувальних БпЛА противника та інших низькошвидкісних цілей. Сучасні FPV-дрони можуть діяти як автономно, так і у взаємодії з пілотованими винищувачами, що дає змогу створити ешелоновану систему прикриття визначених об'єктів, військ (сил) від атак з повітря.

Застосування FPV-дронів у системі винищувально-авіаційного прикриття має низку переваг:

маневреність та швидкість реакції: FPV-дрони здатні миттєво змінювати курс та висоту, що робить їх ефективними проти маневрених цілей;

економічна доцільність: дрони є менш витратними у порівнянні з винищувачами, а також можуть діяти на менших висотах, не потребуючи палива та дорогих систем озброєння;

зниження ризику для пілотів: дрони працюють без участі людини на борту, що мінімізує ризик для пілотів у випадку бойових зіткнень.

Утім, крім переваг, використання FPV-дронів має й певні обмеження:

обмежений час польоту: більшість FPV-дронів мають короткий час автономної роботи через обмеженість батарей;

чутливість до впливу засобів РЕБ: дрони вразливі до радіоелектронної боротьби, що може обмежити їхню ефективність або навіть призвести до їх втрати чи перехоплення управління противником.

Для забезпечення ефективного прикриття повітряного простору важливою є координація дій FPV-дронів з винищувачами, тобто організація взаємодії. Винищувачі можуть виконувати завдання з виявлення великих і високоманеврених цілей (літак, вертоліт, крилата ракета), у той час як FPV-дрони забезпечують захист від низькошвидкісних загроз, особливо на близьких відстанях (розвідувальні та ударні БпЛА противника). Зокрема, FPV-дрони можуть бути корисними у прикритті військових баз, критичної інфраструктури та інших об'єктів, від виявлення яких розвідувальними БпЛА противника є висока загроза їх ураження.

COUNTERING ENEMY UAVS FROM THE EXPERIENCE OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Andrii POBEREZHNYI

One of the main features of the conduct of hostilities during the armed aggression of the Russian Federation against independent Ukraine is the widespread use of modern means of air attack, including the use of modern unmanned aerial vehicles (UAVs) to solve the tasks of reconnaissance, fire damage, adjusting artillery fire and other special tasks. The enemy widely uses both new and modified UAVs, which creates constant threats from the air due to their low visibility and difficulty of detection. In such conditions, the issue of combating enemy UAVs becomes very relevant.

UAVs as a target have characteristic features that make it difficult to fight them:

- a small effective scattering surface due to small geometric dimensions and the use of composite materials in their construction;

- low acoustic visibility of UAVs equipped with electric motors;

- low temperature radiation of UAVs equipped with internal combustion engines;

- flight at low altitude with contouring of the terrain;

- high maneuverability of the target.

All these factors complicate the fight against UAVs. There is practically no effective way of combating various types of UAVs at all altitudes today.

UAVs are 24-hour means that allow you to perform tasks day and night

The general features of the use of UAVs include the following:

almost all devices have a low flight speed due to the need to save fuel, since the time spent in the air is quite important for such devices;

most devices are equipped with night vision systems and/or infrared surveillance cameras;

for the navigation of existing UAVs, that is, to determine their own coordinates and use them for flight control, a GPS or GLONAS satellite navigation system is used in combination with an inertial guidance system.

Today, the use of UAVs has become an integral part of modern combat, therefore it is very important to provide units with means of combating them, both traditional ones that have already proven themselves well, and to look for new means and ways of combating them.

The traditional ones include the use of means of timely detection of UAVs, in the radio-electronic, optical and acoustic ranges, radio-electronic warfare, anti-aircraft missile systems and anti-aircraft gun missile systems, large-caliber machine guns, small arms, the use of shotguns can be effective against small drones. New means of combating UAVs include acoustic, laser, and others.

The problem with most modern solutions is the high cost and danger to military personnel, civilians and objects located in places where UAVs can fall.

At the same time, the majority of UAVs, especially those used on the front lines, are quadcopters, FPV-drones that cannot autonomously solve tasks if they lose contact with the operator, and the production of drones with artificial intelligence that can independently take the decision to destroy the targets has not yet acquired a large scale.

Therefore, to defeat such drones, preference should be given to means of radio-electronic warfare, as well as detection and defeat of UAV operators on the ground, especially operators of unmanned aerial systems.

МОДЕЛЬ ДІЙ ОРГАНУ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ З ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

Василь ПОЛОНЧУК

Валентин МАЗУР

Михайло СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ

Віталій ВЕРЕТІЛЬНИК

Надзвичайні ситуації воєнного характеру становлять одну з найбільших загроз національній безпеці. Органи охорони державного кордону відіграють ключову роль у реагуванні на такі ситуації, оскільки вони першими можуть зіткнутися з їхніми наслідками. Розвиток ефективної моделі дій для ліквідації таких наслідків є необхідним для забезпечення безпеки держави.

Сучасна система реагування на надзвичайні ситуації воєнного характеру в Україні має як сильні, так і слабкі сторони. Серед позитивних аспектів можна відзначити наявність нормативно-правової бази, створення спеціальних підрозділів та проведення навчань. Однак існують і певні проблеми: недостатня координація дій між різними службами та відомствами; відсутність єдиної інформаційної системи для управління надзвичайними ситуаціями; недостатня оснащеність підрозділів необхідним обладнанням та засобами індивідуального захисту; недостатня підготовка особового складу до дій в умовах надзвичайних ситуацій.

Для підвищення ефективності ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій воєнного характеру пропонується наступна модель дій:

створення єдиної інформаційної системи (впровадження сучасної інформаційної системи, яка дозволить оперативно

збирати, обробляти та передавати інформацію про ситуацію на кордоні, а також координувати дії всіх залучених сил і засобів);
підвищення рівня підготовки особового складу (проведення регулярних навчань та тренінгів з урахуванням сучасних загроз. Особливу увагу слід приділити відпрацюванню алгоритмів дій в умовах радіаційного, хімічного та біологічного зараження);

оснащення підрозділів сучасним обладнанням (забезпечення підрозділів органів охорони державного кордону необхідним обладнанням для розвідки, дезактивації, дегазації та дезінфекції, а також засобами індивідуального захисту);

посилення міжнародного співробітництва (розширення співробітництва з іншими країнами у сфері боротьби з надзвичайними ситуаціями. Обмін досвідом та спільні навчання дозволять підвищити ефективність реагування на трансграничні загрози);

розроблення планів реагування на різні типи надзвичайних ситуацій (створення детальних планів реагування на різні типи надзвичайних ситуацій військового характеру, які враховуватимуть особливості кожного регіону);

залучення до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій інших сил і засобів (розробка механізмів взаємодії з іншими силовими структурами, а також з цивільними службами).

Модель дій органу охорони державного кордону з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації військового характеру повинна бути комплексною і базуватися на принципах оперативності, ефективності та координації. Це надаватиме змогу в подальшому підвищити ефективність роботи органів охорони державного кордону при виникненні надзвичайних ситуацій та оперативність при прийнятті управлінських рішень щодо реагування на зміни в обстановці. Реалізація запропонованих заходів дозволить удосконалити готовність органів охорони державного кордону до відсічі сучасних загроз і забезпечити безпеку держави.

ЗАСТОСУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олександр ПРОЗВАНЮК

Застосування та управління діяльністю Сил безпеки і оборони в умовах воєнного стану є критично важливими для забезпечення національної безпеки і виконання завдань по захисту країни. Основні аспекти цього процесу містять:

1. Координацію дій.

Забезпечення злагодженої роботи між різними компонентами Сил безпеки та оборони, включаючи збройні сили, правоохоронні органи, спеціальні служби та місцеві органи влади. Створення єдиного командування, встановлення єдиного центру управління, який відповідає за координацію дій всіх сил у кризовій ситуації.

2. Стратегічне планування.

Проведення обґрунтованого аналізу ситуації з метою оцінки військових і інформаційних загроз, що можуть вплинути на безпеку країни. Створення конкретних оперативних планів для забезпечення захисту території країни, а також для реагування на внутрішні та зовнішні загрози.

3. Використання сил і засобів.

Оперативне переміщення та розгортання військових підрозділів у критичних зонах для підвищення обороноздатності. Залучення резервів, формування та мобілізація резервних підрозділів для зміцнення основних сил.

4. Забезпечення правопорядку.

Активізація діяльності поліції, Нацгвардії та інших правоохоронних структур для підтримання громадського порядку і боротьби зі злочинністю. Взаємодія зі службами безпеки, співробітництво між військовими та правоохоронними орга-

нами для боротьби з внутрішніми загрозами, такими як тероризм або саботаж.

5. Управління ресурсами.

Організація постачання матеріально-технічних ресурсів, продовольства, боєприпасів та медичних засобів для військових і правоохоронних структур. Фінансове управління, забезпечення фінансування діяльності Сил безпеки та оборони, у тому числі через оптимізацію витрат і залучення міжнародної допомоги.

6. Інформаційну безпеку.

Захист інформаційних систем та комунікацій між структурами безпеки від кібератак і інформаційних загроз. Поширення інформаційних повідомлень, забезпечення прозорості та чесності у комунікації з населенням для формування довіри та запобігання паніці.

7. Підготовку та навчання.

Регулярне проведення навчань та тренувань для військових та правоохоронних органів з метою підвищення їхньої ефективності. Підвищення кваліфікації, організація курсів для підвищення професійних навичок, зокрема в умовах сучасних бойових дій і управління кризами.

8. Громадянську активність.

Створення умов для участі громадян у заходах з національної безпеки, таких як волонтерство, навчання та інформаційні кампанії. Громадський контроль, розвиток механізмів для громадського контролю за діяльністю Сил безпеки та оборони, щоб забезпечити підзвітність та прозорість.

9. Оцінку та корекцію дій.

Регулярний моніторинг та оцінка ефективності дій Сил безпеки та оборони, зокрема в умовах викликів воєнного стану. Внесення змін до стратегій і планів дій на основі аналізу отриманих даних та нових загроз.

Усі ці аспекти є основними складовими ефективного управління діяльністю Сил безпеки і оборони в умовах воєн-

ного стану. Важливо, щоб ці заходи були комплексними та злагодженими, що дозволить швидко реагувати на виклики та забезпечити захист країни. Усі ці елементи впровадження і управління діяльністю Сил безпеки і оборони мають забезпечити не лише захист територіальної цілісності, але й підтримку нормального функціонування суспільства під час воєнного стану.

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ОПОРНОЇ МЕРЕЖІ ЗВ'ЯЗКУ НА ОСНОВІ РАДІОРЕЛЕЙНИХ ТРАКТІВ

Євгеній ПРОКОПЕНКО
Василь СТАРИК

Опорна мережа зв'язку на основі радіорелейних трактів має певні особливості в побудові, обумовлені як технічними параметрами радіорелейних систем, так і специфікою їх застосування. Радіорелейні лінії часто використовуються для організації зв'язку в умовах, де неможливо або економічно недоцільно прокласти кабельні лінії, а також для забезпечення надійності та мобільності мереж зв'язку.

Радіорелейні системи є важливим елементом забезпечення зв'язку для Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ), особливо в умовах бойових дій. Вони дозволяють забезпечити надійний, захищений та оперативний зв'язок на великих відстанях, що є критичним у ситуаціях, коли стандартні лінії зв'язку недоступні або пошкоджені. Використання таких систем дозволяє ДПСУ ефективно підтримувати зв'язок між командними пунктами та мобільними підрозділами, які діють на кордоні або в зоні бойових дій. Оперативний обмін інформацією, передача наказів та координація дій можливі завдяки можливостям радіорелейних ліній підтримувати зв'язок навіть у важкодоступних районах.

Однією з ключових переваг радіорелейних систем є їхня мобільність, що дозволяє оперативно розгортати мережі зв'язку в польових умовах. Це є особливо важливим для прикордонної служби, яка діє в умовах охорони або оборони державного кордону, при чому рельєф місцевості характеризується ускладненим доступом. Радіорелейні системи можуть бути інтегровані в мобільні комплекси зв'язку, що дозволяє забезпечувати постійний контакт з підрозділами у реальному

часі, за рахунок чого забезпечується швидкість реагування на зміни обстановки та переміщення мобільних комплексів для забезпечення надійного зв'язку на нових позиціях.

Окрім мобільності, радіорелейні системи надають високий рівень захищеності переданої інформації. Це дозволяє уникнути перехоплення даних або їх компрометації, що є критично важливим під час бойових дій. Сучасні системи використовують шифрування та інші методи захисту від електронного впливу, що робить їх стійкими, до загроз з боку засобів радіоелектронної боротьби противника. В умовах, коли стаціонарна інфраструктура може бути зруйнована або недоступна, радіорелейні системи забезпечують зв'язок незалежно від кабельних або оптоволоконних ліній, що підвищує їхню роль під час активних бойових дій.

Ще однією важливою характеристикою цих систем є здатність передавати великі обсяги даних, включаючи відео з безпілотних літальних апаратів або камер спостереження. Це дозволяє керівному складу здійснювати управління органами (підрозділами) Держприкордонслужби в режимі реального часу, навіть в умовах бойових дій, що дає можливість швидко реагувати на виклики та загрози. Така передача даних може бути забезпечена навіть у складних умовах, коли інші роди та види зв'язку недоступні або пошкоджені.

Радіорелейні системи також часто використовуються як резервні канали зв'язку на випадок виходу з ладу основних каналів, що може статися через пошкодження або вплив засобів радіоелектронної боротьби. Завдяки цьому зберігається безперебійність зв'язку, що є критичним для збереження командування і координації дій прикордонних підрозділів. Висока стійкість до засобів радіоелектронної боротьби робить радіорелейні системи надійними в умовах активної протидії з боку противника, що дозволяє елементам службового (бойового) порядку продовжувати виконувати свої завдання навіть за умови електронного впливу.

Крім того, радіорелейні системи підтримують можливість координації дій між ДПСУ, Збройними Силами України та іншими структурами сектору безпеки та оборони. Це забезпечує ефективний обмін інформацією та синхронізацію операцій під час захисту та оборони державного кордону. Здатність оперативно розгортати зв'язок у надзвичайних ситуаціях та забезпечувати його стійкість навіть в умовах активних бойових дій, робить радіорелейні системи ключовим інструментом для ДПСУ у виконанні своїх функцій.

Отже, радіорелейні системи при виконанні завдань, покладених на Держприкордонслужбу, є необхідним інструментом для забезпечення мобільного, захищеного та надійного зв'язку. Вони дозволяють ДПСУ підтримувати безперервну координацію дій, передавати інформацію в реальному часі та реагувати на загрози з мінімальними затримками, що є критично важливим для захисту кордонів України загалом в умовах бойових дій.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ШТАБУ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ ЩОДО ПОРЯДКУ ЗБИРАННЯ ТА АНАЛІЗУ ДАНИХ ОБСТАНОВКИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ З ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Валерій РАЙКО
Віктор ГОРДЄСВ

Технічні засоби є одним із ключових елементів у забезпеченні надійного захисту державного кордону. Їхнє застосування значно підвищує можливості моніторингу обстановки й оперативного реагування на загрози. Системи відеоспостереження, розгорнуті вздовж кордону, забезпечують безперервний контроль ситуації. Особливо важливо використовувати їх на ділянках з підвищеним рівнем ризику та в районах, де важко забезпечити фізичний контроль особовим складом. Поєднання відеоспостереження з тепловізорами дозволяє виявляти переміщення противника в умовах низької видимості або вночі, що суттєво підвищує загальний рівень безпеки.

Радіолокаційні станції є важливим елементом виявлення та контролю рухомих об'єктів на значних відстанях. Вони дозволяють відстежувати транспортні засоби, літаки та навіть малі повітряні або морські об'єкти, такі як дрони або катери, що намагаються перетнути державний кордон. Дані від цих систем надходять у командний пункт у реальному часі, що дозволяє штабам оперативно приймати рішення і реагувати на загрози.

Безпілотні літальні апарати (БпЛА) стають одним із найбільш ефективних засобів розвідки та спостереження. Вони здатні здійснювати моніторинг великих територій, незалежно від рельєфу чи погодних умов. Безпілотні літальні апарати оснащені камерами високої роздільної здатності, тепловізо-

рами та іншими сенсорами, надають детальну та точну інформацію про ситуацію на віддалених і важкодоступних ділянках кордону.

Для забезпечення ефективного функціонування технічних засобів необхідно мати надійну систему зв'язку. Штаб прикордонного загону має забезпечити використання захищених каналів зв'язку для передачі інформації від технічних засобів до пунктів управління та аналітичних центрів, де дані обробляються та аналізуються. Без такої системи зв'язку швидке реагування на загрози стає малоефективним.

Загалом, використання сучасних технічних засобів значно підвищує здатність прикордонних підрозділів ефективно контролювати свої ділянки відповідальності та вчасно реагувати на порушення або потенційні загрози. Важливо постійно модернізувати наявні системи, упроваджувати новітні технології та інтегрувати різні технічні засоби в єдину систему для забезпечення комплексного підходу до охорони державного кордону України.

ЗМІСТ ДАНИХ І ПАРАМЕТРІВ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ НА ЗАСТОСУВАННЯ РЕЗЕРВІВ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ ДЛЯ ПОСИЛЕННЯ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

**Валерій РАЙКО
Кирило ЄРМАКОВ**

Процес підготовки та прийняття рішення на застосування резервів прикордонного загону (далі – прикз) для реагування на зміни в обстановці на державному кордоні (далі – ДК) залежить від складу параметрів та чинників, за якими оцінюється стан обстановки на ділянці відповідальності; мети застосування резерву; складу необхідних управлінських параметрів, що формують зміст рішення; процедур визначення переліку запланованих заходів та способів виконання завдань резервами на основі оцінки їх важливості.

Результати аналізу нормативних і розпорядчих документів, що регламентують підготовку оперативно-службової діяльності (далі – ОСД) органів охорони державного кордону (далі – ООДК) і визначають порядок дій резервів при ускладненні обстановки на ДК, сформовано перелік вхідних і вихідних даних та управлінських параметрів для прийняття рішення на їх застосування.

Рішення на застосування резервів прикз для посилення охорони ДК базуватиметься на таких вхідних даних: план реалізації заходів щодо перебудови охорони ДК та маневру силами і засобами при зміні обстановки; завдання щодо посилення охорони ДК, які поставлені старшим начальником; розрахунки і пропозиції від начальників підпорядкованих підрозділів; інформація про противника, порушників законодавства з прикордонних питань; інформація про свої

сили і засоби, про придані підрозділи, підрозділи посилення; оперативна інформація про обстановку; інформація про результати ОСД; інформація про місцевість; інформація про соціально-політичну обстановку та господарсько-виробничу діяльність; інформація про заходи, що проводяться за рішенням начальників підпорядкованих підрозділів в районі загострення обстановки; інформація про стан технічних засобів охорони ДК; інформація про склад резерву; інформація взаємодійних органів, частин, підрозділів.

На основі усвідомлення завдання та вивчення вищенаведених даних формується перелік вихідних даних для прийняття рішення на застосування резервів, зокрема: пропозиції щодо використання резерву; узагальнені дані і висновки з оцінки обстановки, пропозиції з маскування; розрахунки і пропозиції щодо маневру силами і засобами; пропозиції (розпорядження) з організації військової розвідки; розрахунки і пропозиції щодо можливих дій підрозділів резерву; розрахунки очікуваної ефективності ОСД; пропозиції щодо організації управління; пропозиції щодо організації взаємодії; пропозиції щодо доукомплектування підрозділів особовим складом, озброєнням, технікою і службовими тваринами; розпорядження з підготовки і застосування службових тварин; розпорядження з організації зв'язку; розпорядження з прихованого управління; рішення на охорону ДК із пояснювальною запискою; наказ підпорядкованим підрозділам.

Якість рішення на застосування резервів прикз та ефективність його подальшої реалізації залежатиме від врахування (не врахування) таких управлінських параметрів: проведення заходів щодо підвищення бойової готовності підрозділів; проведення заходів військової розвідки; детальної розробки плану та організації охорони ДК; проведення заходів щодо збільшення інтенсивності застосування сил і засобів; застосування сил і засобів для посилення підрозділів охорони ДК на напрямках (ділянках) ймовірного руху порушників,

можливих збройних вторгнень та провокацій; проведення додаткових режимних заходів; організації посилення прикордонного контролю; проведення додаткових заходів щодо забезпечення власної безпеки; визначення складу резерву і районів його дислокації; визначення порядку роботи органів управління; організації заходів щодо протидії технічним засобам розвідки; організації заходів щодо маскуванню. Зазначені дані і параметри забезпечують обґрунтованість і своєчасність прийняття рішень щодо застосування резервів прикз для посилення охорони ДК.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОЗВІЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Богдан РИБАК

Управління діяльністю Сил безпеки і оборони України в умовах воєнного стану вимагає приділяти високу увагу обігу зброї, набоїв, вибухонебезпечних предметів, і загалом – об'єктам дозвільної системи. В умовах війни, коли суспільство стикається з підвищеними загрозами, ефективна робота цієї системи набуває особливої ваги, як і поліцейська діяльність загалом.

Під час воєнного стану контроль за обігом зброї та спеціальних засобів є одним із найважливіших завдань правоохоронних органів. Незаконне володіння чи використання зброї може не тільки сприяти криміналізації суспільства, а й загрожувати безпеці держави. Тому дотримання вимог дозвільної системи стає критично важливим для стабілізації правопорядку, попередження злочинів і збереження суспільного спокою. Актуальність теми зростає на тлі збільшення кількості правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом зброї, та необхідності ефективного контролю з боку держави.

Підрозділи дозвільної системи Національної поліції у період дії режиму воєнного стану продовжують здійснювати службові завдання відповідно до покладених на них нормативно-правовими актами завдань. Водночас варто зазначити окремі особливості, які відрізняють дозвільну систему в період воєнного стану від тієї самої діяльності у мирний час. Порядок отримання дозволу на вогнепальну зброю регулюється дотепер двома основними наказами МВС України: наказ МВС від 21.08.1998 № 622 та наказ МВС від 13.06.2000. 01.03.2022 № 379 був прийнятий новий наказ МВС № 170,

який спростив процедури ліцензування купівлі, зберігання та носіння мисливської зброї та боєприпасів під час воєнного стану. Норми наказу стосуються лише порядку отримання дозволу на мисливську зброю і діють тимчасово, на період введення воєнного стану в Україні.

Під час воєнного стану Національна поліція України виконує низку функцій щодо перевірки дотримання вимог дозвільної системи. Це стосується як фізичних, так і юридичних осіб, що мають дозвіл на володіння зброєю чи спеціальними засобами. Оперативна діяльність поліції включає контроль за видачею дозволів, перевірку наявності та відповідності зброї або засобів, а також виявлення та запобігання порушенням, які можуть мати загрозливі наслідки.

Дозвільна система, що регулюється органами Національної поліції, охоплює широкий спектр озброєння та спеціальних засобів. Це включає бойову нарізну зброю військових зразків, а також ту, що виготовлена на спеціальне замовлення. Крім того, під контроль потрапляє охолощена, нейтралізована та несучасна зброя, спортивна і мисливська вогнепальна зброя, а також боєприпаси до неї та основні частини. Також до об'єктів дозвільної системи належать пневматична, газова і холодна зброя, а також спеціальні пристрої та патрони до них. Ця система поширюється на всі ці види озброєння, незалежно від того, чи належать вони підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання або приватним особам.

В умовах воєнного стану правила дозвільної системи можуть бути посилені або адаптовані до нових реалій. Зокрема, поліція може мати розширені повноваження щодо конфіскації зброї або її тимчасового вилучення у разі загрози національній безпеці. Крім того, важливо зазначити, що у воєнний період особливу увагу приділяють правомірності використання зброї та її зберігання. Перевірки проводяться більш регулярно та систематично з метою попередження терористичних

актів, незаконного продажу або використання небезпечних засобів.

Під час дії воєнного стану в Україні Національна поліція наділена додатковими повноваженнями щодо контролю за обігом зброї та небезпечних засобів. Поліція має право здійснювати огляд зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, що перебувають у володінні як фізичних, так і юридичних осіб, а також інших предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система і для яких визначені спеціальні правила або порядок зберігання та використання.

Крім того, поліція проводить перевірки щодо дотримання правил поводження зі зброєю, спеціальними засобами, боєприпасами, вибуховими речовинами та матеріалами, а також іншими небезпечними предметами, що підлягають спеціальному контролю. Метою цих перевірок є забезпечення безпеки громадян і запобігання можливим порушенням, зокрема незаконному використанню зброї або небезпечних речовин, що особливо актуально в умовах зростання загроз національній безпеці.

Важливо зазначити, що, незважаючи на воєнний стан, поліцейські не мають права вилучати зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини без відповідного рішення суду або якщо вони не є предметом або об'єктом вчинення правопорушення.

Одним із важливих аспектів є співпраця Національної поліції з іншими державними органами, зокрема Службою безпеки України та Збройними силами України, що забезпечує ефективну координацію заходів з контролю за обігом зброї. Це дозволяє ефективно реагувати на загрози та швидко вживати заходів для попередження можливих порушень.

Отже, перевірка дотримання вимог дозвільної системи органами Національної поліції під час воєнного стану є надзвичайно важливим елементом забезпечення громадської

безпеки та національної стабільності. У таких умовах правоохоронні органи зобов'язані діяти чітко та злагоджено, виконуючи свої функції щодо контролю за обігом зброї та спеціальних засобів, водночас захищаючи права громадян і забезпечуючи правопорядок. Суворе дотримання дозвільних норм є запорукою безпеки як держави загалом, так і кожного окремого громадянина.

МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АЕРОСТАТНИХ МОБІЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Дмитро РИБАЛКО
Максим ЯСЕЧКО
Андрій БОЛОГОВ
Богдан ЛАНДАР

У провідних країнах світу поряд з розвитком та модернізацією традиційних видів озброєння та військової техніки (ОВТ) спостерігається інтенсивний розвиток і застосування у військових конфліктах останнього часу альтернативних засобів озброєння, у першу чергу тих засобів, застосування яких ґрунтується на властивостях, що раніше використовувались не за основним призначенням.

У роботі представлено можливості аеростатних мобільних комплексів для застосування:

зенітного дрону-перехоплювача на основі використання FPV-можливостей;

ретрансляторів цифрового зв'язку;

ретрансляторів для FPV;

ведення спостереження.

Аеростат з об'ємом газу приблизно 10 м³ з вагою корисного навантаження до 4,5 кг. Висота експлуатації до 2 000 м, час розгортання становить 7–12 хв (залежить від довжини тросу та метеоумов) зі швидкістю вітру не більше 15 м/с. Термін експлуатації без дозаправки газом 7 днів.

У комплекті з аеростатом була розроблена стійка з механізмом скиду зенітного дрону з можливістю застосування зенітного дрону з висоти 2 000 м з метою зберігання заряду акумуляторної батареї та збільшення часу пошуку засобів повітряного нападу противника.

Застосування гімбала з ретранслятором на висотах до 2 000 м забезпечує стійкий зв'язок з суттєвим збільшенням дальності.

Отже, запропонована в роботі технологія застосування аеростатного мобільного комплексу:

для зенітного дрону-перехоплювача на основі використання FPV-можливостей;

ретранслятору цифрового зв'язку;

ретранслятору FPV;

ведення спостереження, з огляду на важливість здійснення протиповітряної оборони військ, захисту об'єктів критичної інфраструктури та державного кордону, від повітряних ударів та незаконного перетинання державного кордону, забезпечить ефективне та системне знищення ЗПН та попередження порушень державного кордону, без суттєвих фінансових витрат.

АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ ПАРАМЕТРІВ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПРИКОРДОННОГО КОНТРОЛЮ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ В ПУНКТАХ ПРОПУСКУ, НОРМАТИВНИМ ДОКУМЕНТАМ ЩОДО ЇХ СПЕЦИФІКАЦІЇ ТА СУЧАСНИМ ЗАГРОЗАМ

Вадим РУДИК

Практичним результатом аналізу мають бути висновки про технічні засоби прикордонного контролю (ТЗПК), які за своїми технічними параметрами неповною мірою відповідають потребам завдань прикордонного контролю та сучасним загрозам.

Зважаючи на результати статистичного аналізу щодо виявлення порушників законодавства в пунктах пропуску (ППр), 90 % порушників законодавства з прикордонних питань та переміщення через кордон заборонених предметів і матеріалів (у тому числі економічної контрабанди) виявляються на двох етапах здійснення прикордонного контролю: перевірка документів та огляд транспортних засобів.

Провівши аналіз параметрів ТЗПК, які на сьогодні використовуються в ППр через державний кордон, можна стверджувати щодо ТЗПК для перевірки паспортних документів:

неможливість документування ознак підробки повноформатних документів стандарту ID-3 з необхідною роздільною здатністю;

відсутність коротко- та середньохвильового діапазону ультрафіолетового світла для дослідження флуоресцентного захисту;

відсутність виділеного спектра для освітлення з метою перевірки сучасних технологій захисту документів і друкарських фарб;

неможливість ведення протоколів дослідження документів.

Отже, проаналізувавши технічні параметри ТЗПК, які на сьогодні використовуються в ППр для перевірки документів: мобільні, стаціонарні, для експертного дослідження з наявними технічними параметрами специфікацій, що наведені у нормативних документах, можна зробити висновки, що технічні параметри приладів не повною мірою відповідають нормативним показникам, які визначені як обов'язкові та рекомендовані. А це свідчить про те, що, застосовуючи наявні прилади для перевірки документів, неможливо забезпечити максимальну ефективність дослідження.

Розглянемо основні технічні параметри ТЗПК для огляду транспортних засобів і вантажів, при цьому враховуючи тільки ті параметри, які є обов'язковими та рекомендованими (основними).

Зважаючи на технічні параметри ТЗПК для огляду транспортних засобів і контролю транспортних засобів з метою виявлення викрадених, можна стверджувати про повну відповідність їх основних технічних параметрів для ефективного виявлення предметів і матеріалів, заборонених до ввезення в Україну.

З огляду на вищевикладене ТЗПК за технічними параметрами можна рекомендувати:

для поглибленого огляду транспортних засобів і вантажів (друга лінія контролю) – VIDERAY, XPOSE, ДІ-1;

для контролю транспортних засобів з метою виявлення викрадених – магнітооптичний прилад REGULA 7505M (виробник – компанія “Regula Baltija Ltd.” (Республіка Латвія) для ідентифікації та виявлення фальсифікацій номерів кузовів та агрегатів транспортних засобів.

Отже, проаналізувавши технічні параметри технічних засобів, які на сьогодні використовуються в ППр для перевірки документів та огляду транспортних засобів, можна зроби-

ти висновки, що параметри технічних засобів відповідають завданням прикордонного контролю.

Напрямами подальших досліджень вважаємо визначення найменувань виробів для перевірки документів та огляду транспортних засобів, які забезпечать ефективне виконання завдань прикордонного контролю на основних етапах.

ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА СТАНДАРТІВ НАТО У ВІЙСЬКОВЕ УПРАВЛІННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ АКТИВНОЇ ФАЗИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Андрій САЛОВ

У світлі сучасних викликів, що постають перед Україною, трансформація Збройних Сил України (ЗСУ) набуває особливої важливості. Одним із ключових напрямів цієї трансформації постає інтеграція сучасних цифрових технологій, стандартів і штабних процедур НАТО у процес адміністративного військового управління.

Застосування сучасних цифрових технологій у військовому управлінні є ключовим елементом розвитку та трансформації ЗСУ. Цифровізація дозволяє автоматизувати багато рутинних адміністративних процесів, покращити обробку та аналіз інформації, а також забезпечити безперервний зв'язок між підрозділами. Серед основних технологій, які впроваджуються, ми виділяємо:

системи управління і контролю (C4ISR). Ця концепція охоплює використання технологій для управління, контролю, зв'язку, комп'ютеризації та розвідки на всіх рівнях командування. Вона забезпечує постійний моніторинг ситуації на полі бою, швидку обробку даних і прийняття рішень у реальному часі. Під час російсько-української війни використання передових технологій НАТО, зокрема завдяки потенціалу C4ISR і подальших її модифікацій, дало змогу викрити нарощування ворожих військ на українсько-російсько-білоруському кордоні, а також основні опорні пункти агресора. Саме гнучкі автоматизовані системи управління, що своєчасно реагують на вплив різноманітних зовнішніх факторів,

дають змогу українським військовим швидко пристосуватися до мінливої ситуації на полі бою;

системи електронного документообігу. Упровадження таких систем, як СЕДО “АСКОД” дозволяє значно зменшити час на підготовку і передачу наказів, звітів та інших управлінських документів. Це сприяє підвищенню оперативності рішень і прозорості процесів.

Відповідно до коментарів офіційних осіб Генерального штабу Збройних Сил України, наступними кроками для зменшення документопотоку в ЗСУ стануть: заборона на створення книг і журналів, не передбачених нормативними документами; об'єднання записів про інструктажі з підготовкою в один журнал; відмова від щоденної підготовки непередбачених статистичних даних; відповідей на дублювальні вказівки від різних органів; обмеження списку необхідних документів, виключивши формулювання “інші документи за необхідності”. На сьогодні можливість об'єднання записів проходження інструктажів з охорони праці, пожежної безпеки, цивільного захисту й техногенної безпеки в єдиний журнал законодавством не передбачено.

Також у ЗСУ ефективно триває уніфікація особистих документів військових. Планується впровадження електронного військового квитка (ЕВК), який замінить паперові документи. Виконання завдань військовослужбовців полегшить ЕВК і може використовуватися для доступу до різних захищених систем та як перепустка.

Засоби кібербезпеки. У сучасних умовах цифрові мережі та інформаційні системи є об'єктом постійних кіберзагроз. Інтеграція сучасних кіберзахисних рішень є життєво необхідною для забезпечення безперервності військового управління та захисту критичної інформації.

Інтеграція цифрових технологій, стандартів і штабних процедур НАТО у процес адміністративного військового управління в ЗСУ постає складним, але необхідним кроком

на шляху до модернізації української армії. Цей процес сприятиме підвищенню взаємосумісності й ефективності, зміцненню взаємодії із державами-членами Альянсу, черговим кроком у процесі інтеграції України до Альянсу. В умовах сучасних загроз і конфліктів це має вирішальне значення.

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ЯК МОТИВАЦІЙНА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ РОЗВІДУВАЛЬНИХ ОРГАНІВ

Юрій СЕМЕНЮК

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну не тільки вивело восьмирічну російсько-українську війну на якісно новий рівень, але й поставило фундаментальні питання як перед Україною, так і перед усім світом.

Сучасні міжнародні відносини сповнені загроз як для світової спільноти загалом, так і для кожного її суб'єкта. Сукупна кількість наявних викликів суттєво більша за ту, яка була на попередньому етапі історії людства. Тобто можемо впевнено констатувати, що ми живемо в системі нового світового порядку.

Основними складовими “нової реальності” є: обмежена дієвість систем колективної безпеки на тлі поширення практики застосування сили у міжнародних відносинах і нехтування нормами міжнародного права. Зазначене обумовлене неефективністю ООН (фактор права вето постійних членів РБ ООН), формалізованістю діяльності ОБСЄ (ключові ініціативи стримуються росією, яка неодноразово порушувала та продовжує порушувати базові принципи Гельсінського заключного акта), перебуванням НАТО у стадії тривалої трансформації, а також недосконалістю спільної безпекової складової ЄС.

З урахуванням активного розвитку новітніх військових технологій традиційні системи стримування вже не вбачаються такими ж дієвими, як у минулі десятиліття.

Зрозуміло, що відповідні процеси позначилися на діяльності розвідувальних (спеціальних) служб більшості країн світу. З огляду на нові реалії та породжені ними нові виклики, які стоять перед державами та суспільствами, необхідно

зазначити, що розвідувальні служби потребують ґрунтовних змін в організаційній, технічній і ментальній сферах. Сучасна розвідка – це складна система добування даних, що включає технології штучного інтелекту для управління комунікаційним “хаосом”, щоб мінімізувати ймовірність помилок в оцінюванні реальності.

Вирішальну роль у формуванні та забезпеченні національної безпеки держави відіграють національні цінності, національні інтереси і національні завдання.

Національні інтереси – це усвідомлене, офіційно виражене ставлення до національних цінностей. Питання визначення національних інтересів – це ключове питання для будь-якої держави, бо саме через них оцінюється рівень безпеки і захищеності як окремої людини, так і держави та суспільства загалом.

Забезпечення національної безпеки і оборони України розглядається як одне з пріоритетних завдань, що покладається на державу та виступає як справа всього народу. Такий підхід є доволі виправданим з огляду на те, що Україна проголошується як суверенна та демократична держава. Для виконання багатогранних завдань у цій сфері створено сектор безпеки і оборони, до складу якого входять найрізноманітніші військові формування та органи державної влади, серед яких – розвідувальні органи України.

Розвідувальне співтовариство виконує роль потужної складової частини системи захисту національної безпеки України, оскільки саме розвідувальні органи у змозі одночасно вирішувати низку складних різновекторних завдань.

Закон України “Про розвідку” до основних завдань розвідки відносить своєчасне забезпечення споживачів розвідувальною інформацією; сприяння реалізації національних інтересів України; протидію зовнішнім загрозам національній безпеці України у визначених законом сферах.

З огляду на викладені вище нові реалії та породжені ними нові виклики, які стоять перед сучасними державами та суспільствами, у розвідувальних органах мають бути здійснені ґрунтовні зміни в організаційній, технічній і ментальній сферах відповідно до ключових інтересів держави та нації, визначених Стратегією національної безпеки.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНОГО АЛГОРИТМУ ДЛЯ ВИБОРУ СКЛАДУ КОЛЕКТИВУ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

Дмитро СІЗОН

Костянтин КВІТКІН

Наталія САЛЬНА

Аналіз досвіду застосування безпілотних літальних апаратів (БпЛА) під час російсько-української війни свідчить про доцільність одночасного застосування декількох БпЛА для вирішення бойових завдань. Звісно, група (колектив) БпЛА різного класу та з різним корисним навантаженням здатна вирішити більш складне завдання, порівняно із поодиноким застосуванням. Водночас командирі потрібно вирішити проблему створення оптимального складу колективу БпЛА з урахуванням наявних технічних можливостей та обмежень.

Вибір доцільного складу колективу різнорідних БпЛА для вирішення завдань на полі бою потребує врахування широкого кола питань. Спектр цих питань починається від можливостей наявних БпЛА, впливу зовнішніх факторів, доступних ресурсів (озброєння) та закінчується встановленням вимог щодо ефективності виконання бойового завдання.

Звичайні методи оптимізації можуть зіткнутися з обмеженнями в точності та швидкості пошуку рішень, де масштаб обмежень буде зростати через високу розмірність простору параметрів та складну структуру завдання. Здатність генетичного алгоритму досліджувати великий простір пошуку та знаходити глобальні оптимуми цілком підходить для знаходження відповідних рішень. Алгоритм дозволяє ефективно комбінувати мутації характеристик, швидко адаптуючи

їх до змін, реагуючи на них та оновлюючи параметри для оптимальної продуктивності. При цьому якість, повнота та точність виконання перелічених завдань напряму буде залежати від рівня спроможностей колективу БпЛА функціонувати та виконувати завдання у визначеному середовищі. Основним критерієм вибору БпЛА до колективу може стати максимальна його “користь” у виконанні поставлених бойових завдань.

На першому кроці здійснюється визначення цільових функцій відповідно до бойових завдань у реальних умовах, наприклад максимізація здатності БпЛА до ведення розвідки. На наступному кроці визначаються гени – наприклад спроможності БпЛА, які складають колектив. Формування початкової популяції здійснюється випадковим чином або на основі експертних оцінок.

Генотипи початкової популяції оцінюються з використанням “функції пристосованості”, яка з кожним генотипом асоціює певне значення “пристосованості”.

Для популяції БпЛА процес “розмноження” здійснюється завдяки покращенню властивостей найбільш пристосованого БпЛА популяції. За основу можливо взяти вибір найбільш ефективного варіанта озброєння або обладнання (цільового спорядження) БпЛА.

Мутація можлива за рахунок впливу різних тактичних прийомів застосування БпЛА (обхід зон ураження противником, політ за раціональними маршрутами і профілями, маневрування у зоні ураження засобів протиповітряної оборони тощо), які зі свого боку будуть змінювати генотипи популяції.

Далі оцінюється пристосованість нових нащадків і вибираються найкращі індивіди (набори параметрів) із поточної популяції, які стануть батьками варіаційної популяції для вирішення сукупності часткових бойових завдань. Повторюються кроки до досягнення критерію зупинки. Повторення

йде, поки не визначаться індивіди колективу БпЛА, необхідні для вирішення завдань ведення розвідки по визначених цілях при заданих параметрах.

Проводиться аналіз найкращих претендентів до складу колективу БпЛА для вирішення визначених завдань, реалізується оптимальний склад колективу БпЛА в реальному середовищі та проводиться тестування для перевірки його ефективності.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БАТАЛЬЙОННОЇ ТАКТИЧНОЇ ГРУПИ ПІД ЧАС ПОСИЛЕННЯ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ У ХОДІ ПРОВЕДЕННЯ СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ДІЙ

Павло СІМЧУК

Василь КОВАЛИШИН

У сучасних умовах геополітичних викликів і загроз національній безпеці нашої держави питання ефективної охорони державного кордону набуває особливого значення. Розпочате у лютому 2022 року повномасштабне вторгнення російською федерацією (далі – рф) в Україну вимагає активного пошуку оптимальних форм і методів виконання завдань складових Сил сектору безпеки і оборони. Це стосується як умов воєнного стану, так і післявоєнного періоду під час проведення стабілізаційних операцій.

Стабілізаційні дії військових формувань та правоохоронних органів представляють собою сукупність узгоджених і взаємозв'язаних за метою, завданнями, місцем і часом дій та заходів, які проводяться за єдиними замислом і планом для стабілізації обстановки, недопущення відновлення збройних сутичок, диверсій і терористичних актів тощо у визначеному секторі відповідальності.

Ураховуючи особливості дій противника, видів загроз та специфіку діяльності військових частин та підрозділів Збройних Сил України, підрозділів інших військових формувань і правоохоронних органів застосування батальйонної тактичної групи (далі – БТГр) відіграє важливу роль у відсічі та стримуванні збройної агресії рф. Батальйонна тактична група є злагодженою одиницею військової структури, яка об'єднує у собі різні види військ та здатність до ефективної дії в різних умовах бойових операцій.

До складу БТГр, залежно від завдань, які на неї можуть покладатися, зокрема і в інтересах командира загальновійськового з'єднання, можуть додаватися механізовані, танкові, десантно-штурмові, розвідувальні, артилерійські, інженерні підрозділи, підрозділи снайперів, протиповітряної оборони, радіаційного, хімічного, біологічного захисту, технічного і тилового забезпечення, а також підрозділи інших військових формувань і правоохоронних органів. Така різноманітність дозволяє виконувати різні тактичні завдання на полі бою та забезпечувати високий рівень маневреності та гнучкості.

Однією з ключових функцій БТГр є здатність оперативно реагувати на загрози та зміни в обстановці на полі бою. Вона може бути задіяна у великому спектрі операцій, включаючи ведення оборонних, наступальних та стабілізаційних дій, а також може бути задіяна для проведення спеціальних операцій та контртерористичних заходів.

Батальйонна тактична група застосовується для виконання таких завдань:

в обороні – утримання важливих районів, рубежів і позицій, відбиття наступу противника і завдання ураження його частинам, які наступають, ведення маневреної оборони;

у наступі – прорив оборони противника, розгром (знищення) підрозділів, що обороняються, захоплення важливих районів, рубежів і об'єктів, форсування водних перешкод, переслідування противника, який відходить, ведення зустрічних боїв, здійснення рейдових дій;

у ході участі в стабілізаційних діях – посилення охорони та прикриття визначених ділянок державного кордону; охорона та оборона важливих об'єктів і комунікацій; виконання режимних заходів; ізоляція кризового району.

Під час посилення охорони державного кордону України (далі – ДКУ) у ході стабілізаційних дій особливістю застосування БТГр є те, що потреба у важкому озброєнні стає менш значущою, ніж мобільність підрозділів і кількість осо-

бового складу (для створення невеликих розосереджених у районі відповідальності елементів бойового порядку – контрольно-пропускних пунктів, спостережних пунктів, патрулі тощо). У такому разі можуть додаватись механізовані, десантно-штурмові, розвідувальні підрозділи. Якщо дорожня інфраструктура району відповідальності розвинена, то більш ефективним буде застосування підрозділів з рухомих складом на колісній базі. Залежно від тривалості виконання поставленого завдання, для підвищення автономності перебування БТГр окремо від головних сил окремої механізованої бригади їй можуть виділятися підрозділи всебічного забезпечення. Такий варіант комплекту посилення БТГр буде мати умовну назву – “маневрений”.

Усі ці фактори роблять БТГр одним з ключових елементів у стабілізаційних діях під час посилення охорони ДКУ спрямованих на зміцнення національної безпеки та відстоюванні територіальної цілісності нашої держави.

Як підсумок варто зазначити, що від успішного виконання завдань стабілізаційних дій значною мірою залежить підготовка держави до відсічі збройній агресії, надійність функціонування національної економіки, систем державного та військового управління і життєзабезпечення населення, тривалість відновлення положення на державному кордоні після проведення воєнних операцій.

ОСНОВНІ ВЛАСТИВОСТІ СУЧАСНИХ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ

Михайло СОЛОВІЙОВ

Відповідно до вимог наказу Головнокомандувача Збройних Сил України від 28.10.2023 № 295 “Про запровадження використання у Збройних Силах України топографічних карт у світовій геодезичній системі WGS-84, картографічній проекції Меркатора (UTM)”, з 01.01.2024 в Україні запроваджено створення та використання топографічних карт у світовій геодезичній системі WGS-84, картографічній проекції Меркатора (UTM).

Основними відмінностями топографічних карт у світовій геодезичній системі WGS-84, картографічній проекції Меркатора (UTM), з системою цілеуказання MGRS від традиційних топографічних під час їх оновлення, підготовки до видання та використання є:

створення карт у системі координат WGS-84;

використання універсальної поперечно-циліндричної проекції Меркатора;

наявність на картах військової системи цілеуказання MGRS;

відмінності в компоновці зображення та в зарамковому оформленні, відповідно різниця у форматі у бік його збільшення;

спрощена система умовних позначень, шрифтового оформлення та скорочень.

Аркуші карт (склейки топографічних карт), що створені у світовій геодезичній системі WGS-84, картографічній проекції Меркатора (UTM), з системою цілеуказання MGRS мають такі характерні властивості:

1. Визначення плоских прямокутних координат точки на карті.

У проєкції УТМ зображення проєктується на 60 зон по 6° кожна за довготою. Оскільки зони зображуються на площині незалежно одна від одної, то в кожній з них створюється власна система координат та проводиться своя координатна сітка.

Прямокутні координати відраховуються в напрямку з заходу на схід і з півдня на північ. Вісь абсцис у системі УТМ (у проєкції Гауса X) позначається літерою N (північ), а вісь ординат (Y) позначається E (схід).

Для уникнення від'ємних значень ординат у проєкції УТМ, як і в проєкції Гауса, осьовий меридіан кожної зони умовно переноситься на 500 км на схід від центрального меридіана.

При визначенні прямокутних координат за картою прийнято спочатку вказувати координату E, а потім N. Наприклад, координати точки А будуть відповідно такі: E = 545 300 м; N = 4 179 890 м.

2. Визначення координат точок місцевості з використанням системи цілеуказання MGRS.

У межах зображення змістовного навантаження кожного аркуша карти, незалежно від їх масштабу, у лівому верхньому куті буде додатково міститися назва вказівної зони та 100-кілометрового квадрату. Наявність такої інформації значно скорочує час визначення місцеположення об'єкта на склейці карт.

Порядок визначення місцеположення точки місцевості в системі цілевказання MGRS:

визначення вказівної зони;

визначення індексу 100-кілометрового квадрату;

зчитування значень найближчих вертикальної лінії сітки зліва і горизонтальної лінії сітки знизу, без врахування малих чисел підписів біля ліній кілометрової сітки;

вимірювання відстаней від відповідних ліній сітки, з необхідною точністю.

Отриманий результат (повна координата) записується в одну стрічку, наприклад, 35T PN 92695 05812.

3. Визначення висот точок.

Наявність значення поправки у висоти точок місцевості в межах аркуша карти, для переходу від Балтійської системи висот до еліпсоїдальної системи висот, що використовується у світовій геодезичній системі координат WGS-84.

Значення поправки для аркуша карти обов'язково додається з відповідним знаком до визначеної висоти точки місцевості.

4. Визначення магнітного схилення та зближення меридіанів.

Значення кутових величин на схемі магнітного схилення та зближення меридіанів надаються у градусній мірі та у мілірадіанах (МІЛ).

5. Зарамкове оформлення карт.

У зарамковому оформленні карт надається назва відомства, де було створено карту, номенклатура, масштаб, шкала закладення, схема магнітного схилення (для карт масштабів 1 : 25 000 – 1 : 200 000), схема розташування суміжних аркушів та політико-адміністративного устрою, легенда, а також позначення (ідентифікатор) вказівної зони та 100-кілометрових квадратів, таблиця прикладу визначення координат цілей за військовою системою цілеуказання MGRS тощо.

З метою полегшення читання карти окремим блоком зображуються більшість умовних знаків топографічних карт масштабів 1 : 25 000, 1 : 50 000, 1 : 100 000 у східному зарамковому оформленні та деяких умовних знаків топографічних карт масштабів 1 : 200 000, 1 : 500 000, 1 : 1 000 000 у південному зарамковому оформленні, а також перелік основних скорочень, які застосовуються на картах.

Запровадження в Україні створення топографічних карт у світовій геодезичній системі WGS-84, картографічній проєкції Меркатора (UTM) – це найбільший крок в еволюції кар-

тографічного виробництва за часів незалежності, після переходу на цифрові технології виробництва. Воно безпосередньо пов'язано з використанням в Збройних Силах України та інших військових формуваннях зразків озброєння та військової техніки, які вимагають використання даної системи координат. У той же час впровадження стандартів щодо управління військами (силами), вимагає єдиного координатно-часового забезпечення та картографічної основи, створеної за єдиними вимогами відповідно до стандартів НАТО.

АНАЛІТИЧНА РОЗВІДКА ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Денис СОЛОМКО

В умовах наявності у російської федерації широкого спектра можливостей отримання відомостей про необхідне для відсічі збройній агресії ресурсне забезпечення; об'єкти оборонного комплексу, енергетики, транспорту, зв'язку, інших важливих галузей життєдіяльності; завдання ворогом ударів ракетами та безпілотними літальними апаратами виникає необхідність запровадження інноваційних технологій, методів аналізу інформації, інформаційної взаємодії, прогнозування розвитку ситуацій у сфері національної безпеки для здійснення спеціальними службами управлінської діяльності з метою продукування стратегічних цілей та щоденної операційної діяльності.

Одним із першочергових інструментів протидії вказаним небезпекам є аналітична розвідка як один з основних напрямів інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності, заснований на органічній єдності усіх форм інформаційно-аналітичної роботи, що застосовується, насамперед, у випадках, коли традиційні засоби й методи не можуть бути застосовані, є небезпечними або потребують значних зусиль чи витрат для їх реалізації.

Проблемам розробки та впровадження окремих аспектів аналітичної розвідки у практичну діяльність правоохоронних органів приділяли увагу у своїх працях вітчизняні науковці: А. В. Мовчан, Г. М. Артюшин, Н. М. Блавацька, Б. Й. Міщенко, О. Є. Користін, Б. А. Денисенко та ін.

У відповідь на нові виклики провідними правоохоронними асоціаціями Північної Америки та Великої Британії пропонується модель Intelligence-Led Policing (ILP), яка забезпе-

чує сучасний підхід до ідентифікації та планування заходів протидії зростанню загроз, а також може застосовуватися до повсякденного планування та правоохоронного менеджменту. Модель ІІР передбачає суттєві зміни організаційно-управлінської структури, що в межах визначеної стратегії включає системний збір, обмін та аналіз відповідної інформації і призначена для надання допомоги менеджменту правоохоронних органів в ухваленні обґрунтованих рішень, що формуються на реальних даних.

Удосконалення реалізації інформаційно-аналітичної діяльності, у тому числі й аналітичної розвідки, дозволяють побачити розвиток позитивних процесів, дають можливість стратегічно осмислити всі аспекти діяльності управлінських структур у державній сфері та в правоохоронній діяльності, керованій аналітичною розвідкою, а також своєчасно блокувати несприятливі тенденції.

Відповідними органами державної влади на основі даних аналітичної розвідки та в межах компетенції здійснюється здобування, аналітична обробка та надання визначеним споживачам у встановленому Законом України “Про розвідку” та нормативно-правовими актами Президента України порядку інформації стосовно виявлених загроз, забезпечується аналіз стану і тенденцій поширення протиправної діяльності, причин і умов, що впливають на її виникнення, проводиться постійний моніторинг розвитку безпекової обстановки на окупованих територіях України, у суміжних та інших державах на предмет виявлення протиправних намірів, ризиків авіаційній безпеці, джерел фінансування російської терористичної діяльності, спрямованої проти України, загроз для населення від негативних інформаційно-психологічних впливів. Отримані дані використовуються для розробки стратегій та тактик протидії, запобігання або зменшення наслідків потенційних загроз.

Отже, в умовах воєнного стану, а також поступової інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір актуалізується необхідність удосконалення аналітичної розвідки у призмі виявлення, оцінювання, прогнозування соціальних процесів, подій, заходів на основі відомостей, одержуваних як з відкритих джерел, так і здобутих під час спеціальних (агентурних, оперативно-технічних) заходів, з метою забезпечення керівного складу необхідними знаннями та рекомендацій для прийняття рішень щодо безпеки держави або боротьби зі злочинністю.

МЕТОДИКА ОБҐРУНТУВАННЯ ВИМОГ ДО ЗЕНІТНОГО ДРОНА-ПЕРЕХОПЛЮВАЧА ТА ШЛЯХИ СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ЗАСОБІВ УРАЖЕННЯ ЗАСОБІВ ПОВІТРЯНОГО НАПАДУ З УРАХУВАННЯМ FRV-МОЖЛИВОСТЕЙ

Олег СТАВИЦЬКИЙ
Ігор ЗАГОРУЙКО
Сергій РЯЗАНЦЕВ
Сергій ВОЛОДЬКО

Стрімкий розвиток напрямку щодо використання різних типів безпілотних літальних апаратів (БпЛА) як протидії масовому застосуванню БпЛА-розвідників тактичного рівня противника обумовлює необхідність створення власних безпілотних технологій та нових вискоєфективних підходів до повітряного ураження засобів повітряного нападу (ЗПН), що буде впливати на підвищення ефективності системи протиповітряної оборони.

У роботі з метою створення узагальненої моделі технології застосування зенітного дрона-перехоплювача (AAD), що полягає в поетапному вирішенні завдання одночасного виявлення ЗПН та AAD, наведенні AAD у квазі штурманському режимі, обґрунтовано вимоги до AAD.

На базі комплексного підходу з використання результатів проведеного аналізу й експерименту в бойових умовах з залученням іноземних фахівців і військових фахівців з безпіотної авіації отримала подальший розвиток методика обґрунтування вимог до засобів деструктивного (вогневого) впливу зенітного дрона – ЗПН.

Завдання обґрунтування вимог здійснювалось з урахуванням такого: визначалась така сукупність параметрів впливу на виконання бойового завдання AAD, при якій з

урахуванням обмежень на вагогабаритні характеристики, метеоумови, вогневий вплив противника, електромагнітний вплив, час розгортання в повній автономності буде забезпечено виконання умови $R_{\text{ВБЗ ААД}} > R_{\text{ВБЗ ЗПН}}$.

Основні вимоги до ААД полягають у такому:

1. Діапазон робочих висот $H = 0 \div 5000$ м.
2. Зниження рівня електромагнітного впливу на вході точки доступу в РЕЗ ААД до 10-8 Дж.

3. Час розгортання та згортання комплексу ААД не більше 15 хв.

4. Здатність застосовуватися при силі вітру ± 20 м/с та інтервалі температур $(-15 - +50)$ °С, з урахуванням можливості зміни у широких межах фізичних умов застосування (тиск повітря (760...350) мм рт.ст.).

5. Діапазон робочих частот ААД від 900 МГц до 5,8 ГГц.

6. Здатність визначення положення дрону ААД у загальній системі координат для забезпечення орієнтування ААД в повітряному просторі під час виконання бойового завдання.

7. Здатність сумісного відображення інформації про радіолокаційно виявлений ЗПН та ААД для забезпечення ефективного наведення дрона ААД відповідно до методу порпційного зближення.

Зважаючи на основне призначення технології ААД, як загальний критерій оцінки його ефективності було розроблено ймовірнісну модель виконання бойової задачі ААД $R_{\text{ВБЗ ААД}}$ в умовах можливих впливів.

Отже, у роботі обґрунтовані вимоги до зенітного дрона-перехоплювача (ААД), визначені шляхи його створення, розроблені формалізована та ймовірнісна моделі, що характеризують умови застосування ААД технології. Визначений порядок застосування ААД для забезпечення роботи в умовах вогневого, електромагнітного впливу та у визначених метеоумовах з урахуванням вагогабаритних характеристик та діапазону робочих частот.

ОЦІНКА СПРОМОЖНОСТЕЙ БОЙОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРИКОРДОННИХ ЗАГОНІВ БРИГАДНОГО ТИПУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА НАТО

Олег СТАВИЦЬКИЙ
Руслан СТАВИЦЬКИЙ

У контексті впровадження бойового досвіду та стандартів НАТО в практику службово-бойової діяльності органів і підрозділів ДПСУ доцільно розглянути можливість застосування підходу щодо огляду й оцінки спроможностей окремих бойових підрозділів ДПСУ (зокрема, ПКШР прикордонних загонів бригадного типу) під час середньострокового планування, на основі досвіду ЗСУ, як це визначено в п. 5.11 “Рекомендацій з оборонного планування на основі спроможностей в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України”, затверджених Міністром оборони України 12 червня 2017 року, та підходу НАТО – DOTMLPFI (D – doctrine доктринальна база; O – organization організація; T – training підготовка; M – materiel ресурсне забезпечення; L – leadership якість управління та освіта; P – personnel персонал; F – facilities військова інфраструктура; I – interoperability сумісність).

Пропонується, що під час огляду спроможностей органи управління ДПСУ стратегічного, оперативного та тактичного рівня, командири, начальники і керівники структурних підрозділів зможуть оцінювати наявні спроможності (оперативні, бойові, спеціальні), порівнюючи необхідні спроможності для виконання завдань за кожним імовірним сценарієм розвитку бойових (кризових) ситуацій та наявні спроможності сил і засобів.

Пропонується оцінювання спроможностей здійснювати за такими базовими елементами:

чинні керівні документи (настанови, положення, засади застосування ПКШР, стандартні операційні процедури та інші керівні документи);

організаційна структура;

підготовка особового складу (індивідуальна та колективна підготовка особового складу, штабу та підрозділів ПКШР);

забезпеченість озброєнням і військовою технікою;

стан системи матеріально-технічного та медичного забезпечення (логістика, забезпеченість необхідним озброєнням і військовою технікою, обладнанням, запасами МТЗ та витратних матеріалів, а також фінансовими ресурсами);

якість підготовки персоналу;

наявність персоналу;

якість роботи органів управління;

інфраструктура (наявність об'єктів і окремих споруд, призначених для забезпечення виконання ПКШР завдань, а також для розміщення та забезпечення їх життєдіяльності);

сумісність з відповідними підрозділами сил НАТО (та/ або FRONTEX).

За досвідом оцінювання на основі спроможностей ПКШР, які були залучені до об'єднаної підготовки ЗСУ, були виявлені проблемні питання:

тривалий час (2–3 місяці) необхідний для проведення оцінювання на основі спроможностей;

відрив значної кількості людей від виконання функціональних обов'язків для роботи у складі робочої групи з оцінювання спроможностей;

адміністративна складність процесів створення робочих груп, організації їх роботи, збирання й аналізів результатів і підготовки пропозицій.

Отже, оцінювання, проведене під час об'єднаної підготовки підрозділів ЗСУ та підрозділів ДПСУ, виявило, що цей процес потребує удосконалення та адаптації до умов СБД ДПСУ, зменшення працевитрат і тривалості, а також розробки універсального підходу до процесу оцінювання.

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО САМОАНАЛІЗУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ МОДЕЛІ SWOT-АНАЛІЗУ

Ярослав СТУС
Ірина ШАШКУН

Результативність діяльності прикордонного загону (далі – прикз) залежить від багатьох чинників, одним з яких є вміння управлінського персоналу ефективно розпоряджатися часом. Тому для чіткого оцінювання сильних і слабких сторін своєї діяльності управлінському персоналу прикз доцільно використовувати SWOT-аналіз. Використання цього інструменту дозволяє провести всебічний самоаналіз управлінської діяльності та сформулювати ефективні стратегії для підвищення ефективності роботи. Самооцінку управлінської діяльності за допомогою SWOT-аналізу доцільно проводити за такими етапами.

Перший етап передбачає визначення сильних і слабких сторін управління. Це дозволяє скласти перелік параметрів для оцінки, визначити, що є сильною, а що – слабкою стороною, та обрати найбільш важливі з них. Сильні сторони управлінського персоналу можуть включати професійну підготовку, дисципліну, високий рівень відповідальності, особисті досягнення, професійні навички, успішний досвід тощо. Систематичний аналіз сильних сторін допомагає підкреслити ті аспекти, які стають особливо важливими в умовах, що характеризуються високим ризиком, що пов'язаний із зовнішніми загрозами.

Ідентифікація слабких сторін допомагає виявити прогалини в управлінській діяльності та можливості для вдосконалення. Слабкі сторони, навпаки, охоплюють усе, що створює внутрішню нестабільність і потребує уваги: затримки у прийнятті рішень, недостатній рівень мотивації, труднощі в ро-

боті, невпевненість, дискомфорт під час виконання завдань, недоліки в забезпеченні ресурсами, проблеми з комунікацією між підрозділами або недостатня підготовка персоналу до виконання завдань в умовах воєнного стану. Важливо вчасно виявляти ці проблеми та розробляти стратегії для їх подолання, наприклад, через підвищення кваліфікації персоналу або впровадження нових технологій для поліпшення комунікації.

Другий етап полягає в оцінці зовнішніх факторів – можливостей і загроз для управлінської діяльності. Можливості, які можна використати для покращення управлінської діяльності персоналу, часто пов'язані із зовнішніми факторами, наприклад, навчальні курси, нові знайомства, розширення контактів, міжнародна співпраця, отримання допомоги від міжнародних організацій або впровадження нових технологій. Крім того, в умовах воєнного стану можливості можуть виникати через залучення додаткових ресурсів від державних органів або недержавних організацій для покращення підготовки та забезпечення управлінського персоналу. Можливості також можуть полягати у впровадженні інноваційних методів управління та підвищення кваліфікації персоналу, що дозволяє управлінському персоналу швидше й ефективніше адаптуватися до нових викликів. Використання таких шансів є ключовим для забезпечення стійкості та результативності управлінської діяльності в сучасних умовах.

Загрози пов'язані з нестабільністю зовнішнього середовища і охоплюють усе, що є недоступним, викликає занепокоєння або перебуває поза контролем управлінця, наприклад, невизначеність у певних аспектах діяльності. Ідентифікація загроз дає можливість вчасно реагувати на них, розробляючи стратегії для їх нейтралізації та зменшення впливу на управлінські процеси.

На третьому етапі необхідно зіставити сильні і слабкі сторони з можливостями та загрозами, заповнивши матрицю SWOT-аналізу.

Отже, використання запропонованого методичного підходу через призму SWOT-аналізу дозволить управлінському персоналу прикз розвивати свої сильні сторони для реалізації зовнішніх можливостей, нейтралізувати загрози за рахунок внутрішніх резервів, використовувати зовнішні можливості для подолання слабких сторін та зміцнення потенційних можливостей, одночасно відвертаючи можливі загрози.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВОЮ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ ВСЕОХОПНОЇ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Василь ТЕЛЕЛИМ

Система управління державою складається з ієрархічно і функціонально пов'язаних систем: суб'єктів та органів управління; пунктів управління; телекомунікації та автоматизації управління; суб'єктів управління, які задіяні в управлінні державою в мирний час, в умовах надзвичайного стану та в особливий період.

При цьому під системою суб'єктів та органів управління державою зазвичай маємо на увазі сукупність постійних і тимчасово створюваних суб'єктів та органів, організаційно і функціонально об'єднаних для виконання завдань управління державою, окремими галузями та регіонами, силами безпеки та оборони, силами функціональних і територіальних підсистем єдиної системи цивільного захисту.

Загалом до системи суб'єктів та органів управління державою належать: суб'єкти й органи загальнодержавного управління (державного, регіонального та відомчого рівнів); суб'єкти й органи військового управління і органи управління цивільного захисту.

Безумовно, з поновленням державності і незалежності в Україні всі необхідні конституційні суб'єкти та органи загальнодержавного управління в сфері оборони було створено. І вони, за умов мирного часу, з тією або іншою мірою ефективності функціонували досить задовільно. Це насамперед Верховна Рада України, Президент України – Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, було також передбачено створення,

на особливий період, Ставки Верховного Головнокомандувача Збройними Силами України.

Але війна, особливо після повномасштабного збройного вторгнення РФ в Україну, переконливо свідчить, що в нинішніх умовах низка суб'єктів та органів загальнодержавного управління у сфері оборони вимагають певної реконструкції, а інколи і створення нових.

Так, по-перше, Президент України, як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України “де-юре”, “де-факто” є Верховним Головнокомандувачем Сил оборони України загалом. То чи не варто привести цю невідповідність в конституційне правове поле?! Думаю, що пора! Аналогічно і з назвою Ставки ВГК. При цьому робочим органом Ставки залишається Генеральний штаб ЗС України.

По-друге, чинними документами (Стратегічний оборонний бюлетень – 2021 р., Стратегія національної безпеки – 2021 р.) в основу національної безпеки України покладено принцип “всеохопної оборони”. Водночас орган управління, відповідальний за його реалізацію, не визначений. Ставка ВГК, Рада національної безпеки і оборони України?! Але ж у них є свої, визначені безпосередньо для них, обов'язки. Ставка – розгляд і вирішення суто військових проблем, не більше.

Як варіант, можливо створення Ради всеохопної оборони на основі реорганізованої Ради національної безпеки і оборони України, робочий орган якої стає робочим органом Ради всеохопної оборони.

Ведення всеохопної оборони, безумовно, вимагає максимально повного залучення всіх, без винятку, ресурсів держави – людських, матеріальних, технічних, фінансових тощо, з метою централізації управління якими стає доцільним створення окремої структури – Державного комітету оборонних ресурсів України. Робочим органом такого Комітету міг би бути Секретаріат Кабінету Міністрів України.

ВИЗНАЧЕННЯ РАЙОНУ ІНТЕРЕСУ ОПЕРАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС ПЛАНУВАННЯ ОБОРОННОГО БОЮ

Сергій ТЕЛЮКОВ
Костянтин ГОРБАЧОВ
Володимир КУЦЕНКО

Упровадження у практичну діяльність Сил оборони України стандартів та процедур, які використовуються збройними силами країн НАТО під час підготовки і ведення операції на тактичному рівні, таких як процес прийняття військового рішення (Military Decision-making Process – MDMP) та процедури управління підрозділом (Troop Leading Procedures – TLP), вимагає від командирів більше уваги приділяти заходам розвідувальної підготовки поля бою (Intelligence preparation of the battlefield – IPB), а також уміти організувати постійне та своєчасне оновлення отриманої інформації.

Одним з найважливіших завдань IPB є визначення в межах операційного середовища (Operational Environment – OE) районів інтересу (Area of Interest – AOI) – тобто районів місцевості або повітряного простору над цими районами, в яких необхідно здобути розвідувальні відомості з метою отримання даних про противника, які необхідні для планування бойових дій та їх ведення надалі: де, коли, якого противника виявити, як спланувати нанесення вогневого ураження (де, якими засобами тощо).

При цьому слід зазначити, що командири всіх ланок тактичного рівня, в основному, використовують розвідувальну інформацію, що надана старшим командиром, але як MDMP, так і за TLP, кожен командир повинен проводити розвідувальну підготовку поля бою та мати можливість використовувати для цього певні алгоритми як інструмент, який би дозволив

врахувати основні показники (характеристики) імовірного характеру дій противника (швидкість та напрямок просування, дальність дії зброї) та своїх військ. На цей час чинними керівними документами така можливість не передбачена, наведено лише опис та характеристика АОІ.

Отже, виникає протиріччя між процедурними вимогами щодо визначення АОІ, з одного боку, та наявними можливостями щодо врахування умов та характеру дій протидійних сторін, з іншого боку.

Одним із шляхів усунення зазначеного протиріччя є розробка методики або розрахункової задачі на основі таких спосібів:

визначення АОІ за найбільшим розміром району впливу (Area of Influence – AI), з урахуванням швидкості руху противника та часу реакції сил свого підрозділу на дії противника;

визначення АОІ за основними просторовими та часовими показниками (характеристиками) імовірного характеру дій сил противника та своїх сил.

Такий підхід може надалі не тільки забезпечити зменшення змісту керівних документів, який має декларативний характер, а й дати змогу командирам тактичної ланки обґрунтовано визначати АОІ та їх характеристики, а також необхідні умови протидії противнику силами свого підрозділу, а саме: необхідні характеристики вогневих засобів, час їх висування, швидкість та напрямок руху для своєчасного виконання завдань вогневого ураження противника.

Також запропоновані способи визначення АОІ можуть бути використані в ході подальшого проведення наукових досліджень, під час імітаційного моделювання бойових дій та у навчальному процесі ВВНЗ для наповнення змісту дисциплін загальної та спеціальної тактики.

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СТАНУ ГОТОВНОСТІ ТА СПРОМОЖНОСТЕЙ ПІДРОЗДІЛІВ (ОРГАНІВ) ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ДО ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ (СПЕЦІАЛЬНИХ) ЗАВДАНЬ

Андрій ТИШКЕВИЧ

Антон ДАЦКОВ

Ігор ТОМКІВ

З початком у 2014 році збройного протистояння через розв'язання росією агресії в Криму і на Сході України у районі проведення антитерористичної операції (АТО), а надалі зі зміною формату АТО на операцію Об'єднаних сил (ООС), а також на адміністративній межі Херсонської області з тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим в органах охорони державного кордону були створені для виконання визначених завдань бойові підрозділи (оперативно-бойові прикордонні комендатури, прикордонні комендатури швидкого реагування (далі – приккшр), окремі зенітно-артилерійські прикордонні застави), споряджені бойовою броньованою технікою, засобами вогневого ураження (протитанкові, протиповітряні, мінометні). У цей період набуває неабиякого значення формування єдиних підходів, порядку і методів здійснення оцінювання рівня стану готовності підрозділів та органів охорони державного кордону до виконання бойових завдань у складі угруповань військ (сил) з відсічі і стримування збройної агресії проти України. Після розв'язання росією у лютому 2024 року широкомасштабної збройної агресії проти нашої держави проблематика оцінювання стану готовності частин та підрозділів набула загального характеру для більшості складових сектору безпеки і оборони. Активна участь сил і засобів Державної прикордонної служби

України (далі – ДПСУ) в оборонній операції зумовили необхідність термінового створення (формування) прикордонних загонів (мобільних прикордонних загонів) за штатом бригадного типу Збройних Сил у складі по чотири приккшр (батальйонного типу), приккшр вогневої підтримки (з підрозділами РСЗВ, ствольної та мінометної артилерії), окремих відділів прикордонної служби (тип С) за напрямками бойового застосування, підрозділів бойового забезпечення (повітряної та наземної розвідки, управління артилерією та артилерійської розвідки, зв'язку та інформаційних систем, РЕБ, інженерного облаштування) та підрозділів всебічного забезпечення (інженерно-технічного, тилового, медичного).

Нами пропонується апробована методика проведення оцінювання, що вже знайшла своє практичне підтвердження і пройшла адаптацію під час здійснення відповідних заходів у Східному регіональному управлінні Держаної прикордонної служби України при перевірці стану готовності другої прикордонної комендатури швидкого реагування 11 прикордонного загону напередодні виходу в район виконання бойових завдань у складі оперативного-тактичного угруповання (ОТУ) “Харків”, оперативного-стратегічного угруповання військ (ОСУВ) “Хортиця”. Використання зазначеної методики дало змогу реально оцінити стан готовності кожного структурного підрозділу приккшр, вчасно зреагувати для вирівнювання показників з комплектування особовим складом, забезпечення озброєнням і технікою, матеріально-технічними засобами, та підняти стан готовності об'єкту оцінювання до рівня, який дозволяє застосовувати його за призначенням під час ведення оборонної операції. Практична мета реалізації визначених положень полягає у необхідності відпрацювання на центральному рівні управління Державної прикордонної служби керівного нормативного організаційно-розпорядчого документа Адміністрації ДПСУ, або Міністерства внутрішніх справ України, яким були б регламентовані рівні стану готов-

ності органів (підрозділів) ДПСУ для виконання ними бойових (спеціальних) завдань в умовах воєнного стану, кількісні і якісні показники та критерії для їх оцінювання.

Щодо основних положень пропонованої методики слід зазначити, що для визначення стану готовності частин та підрозділів пропонується визначити показники та рівні стану їх готовності, а також критерії для їх оцінювання.

Запропоновані показники стану готовності:

перший – “Особовий склад”, за яким визначається стан укомплектованості особовим складом, його якісна характеристика та морально-психологічний стан;

другий – “Озброєння”, де визначається стан забезпеченості і наявності справної та готової до застосування зброї, бойової броньованої техніки, автомобільної, інженерної та спеціальної техніки, безпілотних авіаційних апаратів і комплексів, засобів РЕБ, радіолокаційних систем, засобів зв’язку, РХБ засобів, рухомих засобів технічного обслуговування та ремонту, технічних засобів тилу, медико-санітарного обладнання;

третій – “Запаси”, де визначається забезпеченість, наявність і ешелонування боеприпасів, ПММ та інших матеріально-технічних засобів за різними класами постачання;

четвертий – “Навченість”, за яким визначається стан базової загальновійськової підготовки військовослужбовців, їх індивідуальної підготовки, колективної підготовки підрозділів, оперативної підготовки командирів і штабів;

п’ятий – “Здатність” керівного складу підрозділів і штабів здійснювати управління діями підпорядкованих сил і засобів.

Окремий показник – “Спроможність” підрозділів (частин) до ведення бойових дій як самостійно, так і у складі угруповання військ.

Рівні стану готовності визначаються:

за показниками 1–3: “Готовий”, “Обмежено готовий”, “Не готовий”;

за показниками 4–5: “Спроможний”, “Частково спроможний”, “Не спроможний”.

Визначення рівня стану готовності до виконання завдань за призначенням здійснюється з урахуванням чинної організаційно-штатної структури, табелів належності боеприпасів і матеріально-технічних засобів, якості проведених заходів бойової та спеціальної підготовки особового складу, оперативної підготовки офіцерів.

Оцінюванню за цими показниками та рівнями підлягають управління і штаб, окремі підрозділи приккшр, і за результатами їх оцінювання визначається рівень готовності підрозділу (частини) загалом.

Запропонована методика з оцінювання рівня стану готовності до виконання бойових завдань в умовах воєнного стану може, і повинна бути використана у подальшому для визначення рівня готовності:

новостворених (сформованих) на підставі організаційно-штатних заходів підрозділів (частин) ДПСУ;

підрозділів (частин) після проведення з ними заходів з відновлення боездатності;

здатності підрозділів (частин) до виконання спеціальних завдань, тощо.

ШЛЯХИ ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ТА ПІДРОЗДІЛІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ВІД ВИСОКОТОЧНОЇ ЗБРОЇ ПРОТИВНИКА

**Микола ТКАЧЕНКО
Сергій КРАВЧЕНКО**

Зміни способів ведення бойових дій під час військових конфліктів, які відбулися у ХХ–ХХІ століттях, спостерігаються і сьогодні. Однією з найбільш вагомих причин появи таких змін, що підтверджується результатами аналізу досвіду російсько-української війни, є прийняття на озброєння протиборчої сторони нових високотехнологічних засобів повітряного нападу (ЗПН), зокрема безпілотних літальних апаратів (БпЛА), авіаційних засобів ураження (АЗУ) тощо. А це підкреслює важливість і вимагає змін у підходах до захисту від високоточної зброї противника військових частин і підрозділів ЗСУ.

У російсько-українській війні сучасна високоточна зброя стала найбільш актуальною складовою, тому питання захисту від даного виду зброї змушені вирішувати обидві сторони. Високоточна зброя, така як ракети, артилерія, дрони, високоточні боеприпаси та інші системи, може значно підвищити ефективність ведення війни та завдати значного ураження військовим підрозділам. Тому розглянемо актуальність та виклики, пов'язані із захистом від високоточної зброї в контексті війни в Україні.

Російсько-українська війна є однією із найбільш актуальних та гострих у сучасному світі. За весь час обидві сторони вдосконалили свої навички та тактику застосування даного виду зброї. Високоточна зброя дозволяє зменшити ризик ураження власних військових підрозділів і знизити ефективність сил противника та завдати йому значних втрат.

Одним із ключових аспектів російської військової доктрини стало активне розроблення та застосування високоточної зброї. Це включає в себе розробку та використання багатьох типів ракет, артилерійських систем та безпілотних літальних апаратів, які можуть точно відобразити ціль на великій відстані. Проте бурхливий розвиток технологій, в останні декілька років, дозволив БпЛА стати важливою складовою бойових дій. І якщо на початку дрони використовувалися для виконання допоміжних функцій розвідки, то на сьогоднішній день вони стали окремою ударною силою, яка доставляє противнику чимало проблем. Разом з промисловими ударними дронами і баражувальними боеприпасами активно застосовуються цивільні конвеєрні апарати і саморобні БпЛА. Отже, питання захисту від БпЛА виходить на новий рівень.

Захист військових підрозділів від високоточної зброї вимагає розробки та впровадження високоефективних систем протиракетного та протиповітряного захисту. Системи протиракетної оборони (ПРО) та протиповітряної оборони (ПВО) важливі для відвернення ракетних атак і захисту пунктів управління, підрозділів та об'єктів критичної інфраструктури.

Значно знижує ефективність високоточної зброї противника удосконалення фортифікації, що включає в себе ряд заходів, таких як побудова захисних укриттів, розташування військових об'єктів у вигідних місцях, введення противника в оману шляхом облаштування хибних позицій та вогневих засобів, захист важливої інфраструктури та комунікацій, а також використання сучасних технологій для виявлення та відвертання атак.

Важливим елементом захисту є маскування військових об'єктів та підрозділів, а також підтримка їх мобільності. Зменшення видимості та підтримання швидкості пересування може допомогти ускладнити завдання противнику та зменшити ефективність його засобів ураження.

В умовах сучасного конфлікту не менш важливу роль у захисті військових підрозділів відіграє радіоелектронна боротьба. Системи перешкод можуть вплинути на роботу радіолокаційних станцій противника та комунікаційних засобів, знижуючи тим самим точність їх атак.

У контексті російсько-української війни захист військових підрозділів від високоточної зброї стає життєво важливою проблемою. Високоточна зброя є серйозною загрозою для військових операцій та безпеки військ. Її використання може призвести до значних втрат і руйнування важливої інфраструктури. Крім того, ця загроза може мати психологічний вплив на військовослужбовців.

Для забезпечення захисту військових частин та підрозділів Збройних Сил Україна використовуються різноманітні заходи, включаючи розвиток системи ППО та посилення захисту важливих об'єктів. Проте, це питання вимагає подальших досліджень та інновацій, так як високоточну зброю постійно удосконалюють, тому і захист від неї повинен адаптуватися до нових викликів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ НАЧАЛЬНИКУ ОРГАНУ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РІЧКОВІЙ ДІЛЯНЦІ

Дмитро ТКАЧУК
Сергій БРОДСЬКИЙ

З метою забезпечення виконання завдань, покладених на органи охорони державного кордону в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, виникає необхідність удосконалення порядку роботи органів управління Державної прикордонної служби України з підготовки до оперативно-службової діяльності у наступному календарному році або іншому періоді.

Оперативно-службова діяльність прикордонного загону – це комплекс правоохоронних, оперативних, режимних та інших заходів (контрольних, патрульних), спрямованих на реалізацію функцій Державної прикордонної служби України.

З початком російського повномасштабного вторгнення Україна оголосила воєнний стан, загальну мобілізацію і закрила кордони для витоку з України мобілізаційного ресурсу для українських чоловіків віком від 18 до 60 років.

З проведеного аналізу встановлено, що випадків незаконного перетинання кордону побільшало.

Проводячи аналіз затримань правопорушників прикордонного законодавства, проведених з ними співбесід і вилучених у правопорушників засобів, ми можемо побачити, як вдосконалюється та змінюється технічне оснащення та тактика дій правопорушників і злочинних елементів, які займаються протиправною діяльністю на державному кордоні.

Люди користуються нелегальними послугами провідників і тікають з України через ліси, гори, поля, а також перепливають річки.

Річка являє собою природну перешкоду для нелегального перетинання державного кордону, тому при відсутності бродів та вузьких місць люди намагаються за допомогою провідників та самотужки вплав подолати цю перешкоду, але не всім це вдається.

Правопорушники змушені застосовувати засоби для переправи: катери, човни, готують плавзасоби, мотори до них, паливо, плавальні костюми, акваланги, рятувальні жилети, а також підручні засоби: камери від автомобілів, колісних тракторів і комбайнів, плоти, колоди, дошки та інші засоби. Правопорушники заздалегідь готують підручні засоби та засоби для переправи. Шлях прокладається за допомогою електронних гаджетів.

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України організація оперативно-службової діяльності вимагає від органів управління внесення певних коректив та зміни побудови охорони державного кордону.

Побудова охорони державного кордону повинна забезпечувати затримання правопорушників у межах контрольованого прикордонного району, які рухаються у бік кордону – на березі.

На сьогодні органами та підрозділами Державної прикордонної служби України проводяться заходи щодо введення інноваційних методів охорони державного кордону як на сухопутній, так і на річковій (морській) ділянці державного кордону.

Для пошуку правопорушників ефективним засобом є застосування безпілотного літального апарату та безпілотного надводного апарату, перевагами яких є зручний та відносно швидкий моніторинг значних площ, у тому числі і важкодоступних, низька візуальна помітність і шумність роботи. А раптовість має перспективи для своєчасного виявлення правопорушників, їх супроводження в реальному часі та виявлення слідів для підготовки до правопорушення.

Застосування безпроводних систем спостереження – фотопасток та сейсмодатчиків – дозволяє ефективніше виявляти порушників державного рубежу. Ці системи універсальні, дієві і доволі прості у використанні. Під час виявлення руху фотопастка миттєво здійснює запис, а також робить декілька фото.

Удень і вночі у будь-яку пору року вона фіксує рух, знімає об'єкт та передає інформацію у підрозділ.

Сейсмодатчики здатні реєструвати сигнали від рухомих об'єктів, таких як: людина (група людей), авто-, мототехніка, а також визначати координати цілі.

Отже, в умовах сьогодення, застосування сучасних технологій в охороні державного кордону України збільшить ефективність охорони державного кордону та зменшить затрати людського ресурсу.

Інноваційні методи та способи охорони державного кордону впливають на організацію оперативно-службової діяльності органів і підрозділів охорони державного кордону.

ПРИКОРДОННА БЕЗПЕКА У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Вадим ТОРІЧНИЙ

Володимир КАЛЮЖНИЙ

Вирішення проблеми ефективного розвитку України як суб'єкта світової політики, суверенної держави певною мірою залежить від стану функціонування системи її національної безпеки. З урахуванням війни, зростання загроз і нестабільності в сучасному світі фіксуються нові виклики та загрози у сфері міжнародної безпеки у сировинній, фінансовій, енергетичній, інформаційній, екологічній, продовольчій та багатьох інших сферах. Загрози через поширення зброї масового ураження, зростання виявів міжнародного тероризму, транснаціональні організовані злочинні угруповання, піратство, нелегальна міграція, конфлікти різних ступенів і локалізації стають дещо інтенсивними й виникають у геополітичних регіонах. Зважаючи на це, актуальними стають виклики та загрози національній безпеці України, зокрема її прикордонній безпеці. Насамперед це стосується не результативної системи публічного адміністрування у сфері прикордонної безпеки через недосконалість системи державного управління, унаслідок прорахунків в адміністративній, організаційній та економічній моделях і, як наслідок, зниження рівня життя населення, а також тотальної корупції, спотворення демократичних процедур, що гальмують процеси оновлення складових публічного адміністрування, призводять до прорахунків у реалізації охорони та захисту державного кордону, викликають зростання недовіри до державних інституцій з боку соціуму.

За такої ситуації проблема забезпечення прикордонної безпеки є надзвичайно актуальною та пріоритетною, що потребує відповідного суспільного і державного вирішення. Це зумовлює нагальну потребу напрацювання єдиної системи

знань про прикордонну безпеку як складову національної безпеки на основі наукової методологічної бази, у тому числі визначення ефективних засобів державного управління сферою прикордонної безпеки України. Насамперед це стосується визначення та практичної реалізації адміністративно-правових засад публічного адміністрування у сфері прикордонної безпеки України.

Слід наголосити на тому, що дослідження проблем публічного адміністрування у сфері прикордонної безпеки України має не тільки теоретичне, а й безпосередньо практичне значення, оскільки спрямоване на вдосконалення законодавства про прикордонну безпеку України, розроблення основ для напрацювання керівних принципів і напрямів діяльності суб'єктів публічного адміністрування з метою своєчасного виявлення, відвернення та нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам України.

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ МОДЕЛІ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ВОЄННОЇ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Дмитро ТРЕТЯК
Андрій ІГНАТЬЄВ

Сучасний світ характеризується підвищеною динамікою та нестабільністю, що вимагає від держави постійного моніторингу та оцінки потенційних загроз національній безпеці, одним із ключових напрямків такої роботи є оцінка воєнної загрози на державному кордоні.

Для вирішення цього завдання пропонується доповнити сучасну модель оцінки воєнної загрози додатковим етапом аналізу інформації та вдосконалити методика аналізу розвідувальних даних, зокрема, шляхом введення системи постійного моніторингу та систематизації нової інформації. Цей етап передбачає систематичне збирання та аналіз нових даних, оцінку їх повноти та актуальності. Запропоновані рішення можуть бути використані для створення більш ефективних систем забезпечення національної безпеки України.

У дослідженні розкрито процес удосконалення науково-методичного апарату щодо визначення рівня воєнної загрози національній безпеці на території прикордоння України на засадах реалізації завдань ведення розвідки прикордонними підрозділами, іншими силами та засобами ведення розвідки та спроможностей сучасної інформаційно-аналітичної системи стратегічного рівня “СОТА”.

Оцінювання рівня воєнної загрози, яка проявляється на території прикордоння України полягає у виявленні намірів і дій суміжної країни (її збройних та взаємодійних сил), які можуть становити воєнну загрозу для України, оцінюванні її (загрози) масштабу, тривалості, об’єктів і наслідків впливу

на стан воєнної безпеки нашої держави та визначенні на цій основі наявності воєнної загрози та її рівня.

Воєнна загроза (у тому числі і на території прикордоння нашої країни) не має характеру постійної і безперервної зміни у часі, а змінюється ступінчасто, відповідно до реалізації намірів та дій, які застосовує суміжна країна. Разом із тим, ми не погоджуємося з такими висновками, так як будь-які дії, що мають явні ознаки, мають низку підготовчих заходів та їх реалізацію, що в комплексі призводить до досягнення мети, яку перед собою ставить противник, що може призвести до зміни певного стану його підрозділів тощо. Крім того, противник може проводити і дезінформаційні заходи, а отримана інформація має тенденцію до її старіння та втрати об'єктивної "ваги" з часом. Виходячи із зазначеного, доцільно проводити заходи розвідки (дорозвідки), які спроможні виявляти ознаки підготовчих заходів. У такому випадку для визначення рівня воєнної безпеки за еталон можна брати відповідні критерії, які надають можливість оцінювати її стан від найнижчого до найвищого:

ризик – найнижчий рівень воєнної загрози;

виклик – середній рівень воєнної загрози;

загроза застосування воєнної сили – високий рівень воєнної загрози національній безпеці держави, який, у свою чергу, поділяється на: низький, середній та високий рівень загрози застосування воєнної сили.

Для вирішення завдання з визначення рівня воєнної загрози на території прикордоння доцільно використовувати такі показники:

масштаб (незначний, суттєвий, значний, визначальний);

тривалість (мала, середня, тривала, довготривала);

об'єкт (незначний, важливий, стратегічний, критичний);

наслідки (незначні, суттєві, значні, непоправні).

У сучасних підходах використовується модель застосування воєнної сили та система моніторингових ознак матрич-

ного типу. Згадану методикау визначення рівня воєнної загрози доцільно взяти за основу для виявлення рівня воєнної загрози, що може бути підґрунтям для вибору відповідного варіанта застосування прикордонної комендатури швидкого реагування для виконання завдань щодо контролю за державним кордоном.

Відома методика визначення рівня воєнної загрози національній безпеці складається з п'яти етапів, разом з тим, на думку авторів, доцільно її доповнити компонентами, які мають суттєвий вплив на якість кінцевого продукту (визначення рівня воєнної загрози національній безпеці):

I етап – підготовка вхідних даних на засадах оцінки достовірності джерел інформації, формування бази ознак підготовчих заходів, які виявляють наміри противника, оцінювання втрати достовірності інформації з часом (ступінь “старіння” інформації);

II етап – добування інформації, її аналіз, формування висновків щодо намірів та дій країни (об'єкта оцінювання), що становитиме загрозу застосування воєнної сили;

III етап – оцінювання намірів та дій країни (об'єкта оцінювання), як виклику, ризику, загрози застосування воєнної сили за відповідними показниками;

IV етап – трансформація ризиків, викликів, загрози застосування воєнної сили у моніторингові ознаки для моделі застосування воєнної сили;

V етап – визначення рівня воєнної загрози національній безпеці у прикордонних районах України.

Використання запропонованої методики дозволить більш точно визначати рівень загрози та своєчасно вживати необхідних заходів для забезпечення національної безпеки.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИКОРДОННОЇ КОМЕНДАТУРИ ШВИДКОГО РЕАГУВАННЯ НА ДЕОКУПОВАНИХ ДІЛЯНКАХ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Дмитро ТРЕТЯК

Олег ФАРІОН

Тетяна КУЛЬБАБА

З огляду на значне угруповання сил і засобів противника у прикордонних областях рф та рб, загрозу вчинення провокацій військовим командуванням прийнято рішення про проведення стабілізаційних дій на деокупованих територіях (у межах Сумської, Чернігівської, Київської, Житомирської областей).

До участі у стабілізаційних діях залучено сили й засоби всіх складових Сил безпеки і оборони України, загалом органи і підрозділи ДПСУ (особливо пкшр), що відповідно підготовлені, озброєні й забезпечені всім необхідним для відсічі та стримування збройного вторгнення. Прикордонна комендатура швидкого реагування являє собою структурний підрозділ прикордонного загону, призначений для захисту й посилення охорони визначеної ділянки державного кордону.

Метою проведення стабілізаційних дій на деокупованих територіях є відновлення контролю над державним кордоном (ДК) силами й засобами існуючих або новостворених прикордонних підрозділів та із використанням резервів ДПСУ. Такі дії можуть проводитися в особливий період, в умовах надзвичайного та воєнного стану, а також у частково відбудовний період (період демобілізації). Тобто це, певним чином, дії, які проводяться під час перехідного процесу із одного стану обстановки у інший, під час особливого періоду.

Під час відновлення контролю за державним кордоном на деокупованих територіях здійснюється комплекс заходів щодо оперативного й військового прикриття звільнених ділянок кордону та організації на них ОСД із метою забезпечення їх безпеки. Під час проведення стабілізаційних дій в прикордонні здійснюється також комплекс заходів щодо виявлення агентури, диверсійно-розвідувальних сил, інших озброєних формувань агресора, їх знищення (нейтралізації), запроваджуються режимні обмеження щодо проживання, пересування та виконання будь-яких робіт у контрольованому прикордонному районі тощо.

Побудова охорони й захисту ДК прикордонними підрозділами на деокупованих територіях включає три системи :

– система бойового забезпечення, контрольних і превентивних заходів містить такі елементи:

смуга забезпечення охорони ДК, в якій здійснюється ведення візуального й технічного спостереження за суміжною територією та прикордонням України;

прикриття окремих ділянок технічними засобами спостереження та контролю;

патрулювання визначених районів, виставлення контрольних постів (блокпостів) із метою контролю режимних обмежень;

робота посадових осіб прикордонних підрозділів у населених пунктах;

– система реагування на зміни обстановки:

служба прикордонних нарядів, призначених для реалізації конкретної випереджувальної інформації (“Секрет”, “Засідка”);

готовність до дій чергових сил і резервів, призначених для дій в елементах службового (бойового) порядку за різними варіантами розвитку обстановки;

посилення прикордонних підрозділів резервами старшого начальника та передавання їм під охорону й оборону частини ділянки відповідальності підрозділу;

– система всебічного забезпечення містить такі види забезпечення: інформаційне-аналітичне, морально-психологічне, інженерне, маскування, зв'язок та інформаційні системи, підготовка особового складу, кінологічне, РХБ, технічне й тилове.

Після закінчення бойових дій і виведення сил та засобів ДПСУ зі складу угруповання військ (сил) на них покладатимуться завдання, спрямовані на підтримання безпеки і стабільності в контрольованому прикордонному районі у постконфліктний період, а також відновлення контролю над неконтрольованою ділянкою ДК.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ АСПЕКТІВ ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ АВІАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПО ПОВІТРЯНИХ ЦІЛЯХ ПРОТИВНИКА З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ БОЙОВИХ ДІЙ

Іван ТУПИЦЯ

Олександр ДРОЛЬ

Михайло СЛЮСАРЄВ

Досвід бойових дій на території України свідчить про активне застосування противником безпілотних авіаційних систем (БпАС) власного виробництва. Це пов'язано з суттєвим зростанням виробничих потужностей промислового комплексу в цьому напрямі, що створило умови як для організації постійного моніторингу агресором в реальному масштабі часу позицій підрозділів Сил оборони України, так і збільшення кількості ударів по наземних та повітряних об'єктах. Отже, актуальним постає питання пошуку шляхів протидії БпАС противника. На сьогодні основні зусилля підрозділів ударних БпАС спрямовані на виконання завдань зі знищення повітряних цілей противника. Так, результати аналізу інформації з відкритих джерел свідчать про деякі успіхи вищезазначених підрозділів зі знищення розвідувальних безпілотних літальних апаратів (БпЛА) противника шляхом застосування FPV-дронів як коптерного типу, так і типу "крило". При цьому слід зазначити про наявність проблемних аспектів, що мають суттєвий вплив на ефективність виконання зазначеного завдання, основними серед яких є залежність ефективного застосування БпЛА від професійних здібностей оператора, якості відеореєстру, що формується аналоговими та цифровими засобами повітряної розвідки.

З метою вирішення вищезазначених проблемних факторів пропонується дослідити можливість підвищення ефективності застосування БПЛА по повітряних цілях противника за рахунок інтеграції у процес наведення, супроводження та знищення повітряних цілей технологій комп'ютерного зору.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ СТАНУ РЕЖИМУ В ПУНКТАХ ПРОПУСКУ ЯК ЕЛЕМЕНТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИКОРДОННОГО КОНТРОЛЮ

Богдан УМАНЕЦЬ

Штаб органу охорони державного кордону (ООДК) є основним органом управління підрозділами охорони державного кордону, який зобов'язаний постійно здійснювати моніторинг стану режимних заходів у пунктах пропуску (ППр) через державний кордон на ділянці відповідальності, своєчасно вживати заходів щодо підвищення його ефективності та усунення недоліків, виявлених у процесі моніторингу.

На підставі аналізу нормативних документів щодо впровадження режимних заходів та досліджень стану режиму в ППр на західній ділянці кордону можливо стверджувати про те, що на сьогодні режим у ППр у повній мірі не забезпечує виконання функцій прикордонного контролю відповідно до положень Закону України “Про прикордонний контроль”, інших внутрішньодержавних та відомчих нормативних документів. Крім того, режимні заходи, що проводяться в ППр, іноді не можливо співставити з сучасними ризиками, які виникають при оформленні осіб, транспортних засобів та вантажів.

Оцінка стану ефективності режимних заходів передбачена в рамках комплексного обстеження режиму в ППр та повинна періодично проводитися представниками Держприкордонслужби України спільно з взаємодійними структурами, які виконують свої функції в ППр.

Основу режимних заходів в ППр становить пропускна система, яка характеризується чітко визначеним нормативним порядком пропуску осіб, транспортних засобів, вантажів на

об'єкти та в режимні зони ППР (зони прикордонного та митного контролю тощо).

Так, пропускна система до ППР містить систему пропуску:

до режимних зон ППР (зони прикордонного та митного контролю);

на об'єкти господарчої діяльності у ППР;

на транспортні засоби закордонного прямування.

Кількість об'єктів у ППР різниться залежно від транспортного сполучення, характеру перевезень та стану облаштування ППР.

Загальна оцінка пропускної системи буде складатись із суми коефіцієнтів оцінок пропускної системи на кожен об'єкт ППР поділеної на кількість категорій пропускної системи об'єкта ППР.

Тому з метою її оцінки виникає необхідність у визначенні коефіцієнта відповідності пропускної системи, встановленим вимогам на кожен об'єкт ППР, яка здійснюється окремо для осіб, транспортних засобів та вантажів.

Аналогічним чином здійснюється оцінка пропускної системи для кожного об'єкта ППР. Загальна оцінка пропускної системи в ППР є середнім між сумою коефіцієнтів пропускної системи до кожного об'єкта ППР.

Контроль за режимом в ППР здійснюється представниками Держприкордонслужби України та представниками контрольних служб, організацій та установ, які беруть участь в оформленні транспортних засобів закордонного прямування, адміністрацією ППР, представниками правоохоронних органів.

Визначення коефіцієнта стану контролю за режимом окремо по кожному відомству, яке його проводиться з визначеною періодичністю (щоденно, щотижнево, щомісячно, щоквартально), а тому коефіцієнт стану контролю буде складатися з суми коефіцієнтів періодичного контролю.

Визначення загального коефіцієнта контролю за режимом в ППр є середнім між коефіцієнтами контролю за режимом кожного відомства.

Наведені рекомендації дозволяють здійснювати оцінку стану режиму як загалом, так і за кожною складовою режиму в ППр із необхідним ступенем деталізації. Визначення коефіцієнта стану режиму в ППр, а особливо, коефіцієнта надійності пропускної системи забезпечує постановку чітких завдань підрозділам охорони кордону по забезпеченню режиму в ППр.

КООРДИНАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ КОРДОНАМИ ЯК ДІЄВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ

Олег ФАРІОН
Олександр АНДРОЩУК

Забезпечення балансу між належним рівнем прикордонної безпеки і відкритістю державного кордону для законного транскордонного співробітництва є складним процесом в рамках євроінтеграції України та особливо проблемним в умовах правового режиму воєнного стану. Для вирішення зазначеної проблематики правоохоронні органи України свою діяльність спрямовують на пошук нових та формування більш дієвих механізмів забезпечення прикордонної безпеки.

На основі вивчення досвіду діяльності правоохоронних органів США, Канади, Австралії, Польщі, Італії, Іспанії, Греції, Німеччини та Франції з охорони ділянок кордону значної протяжності встановлено, що наявні у цих державах Національні координаційні центри (НСС) є дієвим механізмом в процесі інтегрованого управління кордонами (далі – ІУК), що забезпечують ефективний контроль пасажиро-транспортних потоків високої інтенсивності.

Отже, набутий досвід та вимоги Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) від 13.11.2019 № 2019/1896 і Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року зумовили створення такого центру, який би поєднав національні особливості управління кордонами та європейські принципи прикордонного співробітництва. Так, у 2024 році на базі Ситуаційного центру Міністерства внутрішніх справ України було створено Координаційний центр інтегрованого

управління кордонами (далі – центр), що є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України.

Функціонування центру забезпечує комплексне залучення суб'єктів ІУК та системну організацію їх діяльності, спрямовану на здійснення ефективного моніторингу обстановки на державному кордоні України, проведення аналізу ризиків та посилення комунікаційних спроможностей для створення та підтримання вище зазначеного балансу.

Основними завданнями центру є:

комплексне висвітлення ситуативної картини у сфері захисту та охорони державного кордону у цілодобовому режимі;
збирання та накопичення необхідної інформації у спільних базах даних суб'єктів ІУК;

обмін інформацією у сфері ІУК між його суб'єктами та з EUROSUR;

проведення аналітичних досліджень щодо оцінки загроз і ризиків прикордонній безпеці із використанням програмного забезпечення держав-членів ЄС;

підготовка пропозицій та рекомендацій щодо підвищення ефективності ІУК;

посилення взаємодії з державами-членами ЄС та правоохоронного співробітництва з Європолом та суміжними з Україною державами.

Так, створення Координаційного центру ІУК свідчить про виконання однієї з основних вимог щодо вступу України до ЄС.

Ефективне функціонування Координаційного центру ІУК надасть можливість суб'єктам здійснювати постійний моніторинг та чітке висвітлення обстановки на державному кордоні України, посилити системний підхід до організації аналізу ризиків, покращити комунікаційні спроможності та скоординувати спільні зусилля щодо протидії загрозам прикордонній безпеці.

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ НАРОЩУВАННЯ СТІЙКОСТІ СИСТЕМИ ПРИКОРДОННОГО КОНТРОЛЮ У ПУНКТАХ ПРОПУСКУ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ- ЧЛЕНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Олег ФАРІОН
Сергій ГОРБАЧЕВСЬКИЙ

В умовах збройної агресії російської федерації, появи нових та гібридних змін наявних загроз національній безпеці важливе значення для реалізації державної політики у сфері охорони державного України з державами-членами Європейського Союзу надається питанням забезпечення стійкості системи прикордонного контролю для її сталого функціонування.

На основі аналізу результатів прикордонного контролю в пунктах пропуску через державний кордон України з державами-членами Європейського Союзу встановлено, що його ефективність знижується через негативний вплив динамічних змін прикордонного безпекового середовища. Так, наприклад, збройне вторгнення в Україну зумовило суттєве збільшення пасажиро-транспортного потоку через державний кордон, що порушило сталий режим функціонування системи прикордонного контролю та вплинуло на її ефективність.

Наведемо порівняльний аналіз кількості осіб й транспортних засобів, пропущених через державний кордон України та виявлених у пунктах пропуску правопорушень (за основними видами протиправної діяльності) у 2019 році (до початку збройного вторгнення) та у 2023 році (в умовах воєнного стану):

а) щодо пропуску осіб: у 2019 році – 28,2 млн, а у 2023 – 35,4 млн (збільшення на 7,2 млн);

б) щодо пропуску транспортних засобів: у 2019 році – 6,6 млн, а у 2023 – 8,3 млн (збільшення на 1,7 млн);

в) щодо протидії протиправній діяльності: у 2019 році припинено спроб незаконного перетину державного кордону України у пунктах пропуску – 882 особи, а у 2023 – 8 372 (збільшення на 7 490 осіб); у 2019 році припинено спроб переміщення зброї – 470 вип., а у 2023 – 868 (збільшення на 398); у 2019 році припинено спроб переміщення вибухових речовин – 23 кг, а у 2023 – 32 (збільшення на 9 кг); у 2019 році припинено спроб переміщення викрадених транспортних засобів – 35 од., а у 2023 – 449 (збільшення на 414 од.).

Детальний аналіз оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України на державному кордоні з державами-членами Європейського Союзу дозволив виявити у системі прикордонного контролю низку проблемних питань, пов'язаних із адаптацією до змін безпекового середовища, підтриманням сталого функціонування, швидким відновленням до і після кризових ситуацій.

За результатами вивчення наукових підходів до вирішення проблемних питань прикордонного контролю на державному кордоні України з державами-членами Європейського Союзу встановлено відсутність комплексного науково-методичного забезпечення стійкості системи прикордонного контролю.

З метою вирішення зазначеної проблематики пропонується: проаналізувати стан, умови та чинники, що впливають на функціонування системи прикордонного контролю у пунктах пропуску через державний кордон України з державами-членами Європейського Союзу, та розробити комплекс показників та критеріїв для її оцінювання; розробити методику оцінювання стійкості системи прикордонного контролю на державному кордоні України з державами-членами Європейського Союзу; розробити модель роботи начальника прикордонного загону та рекомендації щодо забезпечення стійко-

сті системи прикордонного контролю до загроз прикордонній безпеці.

Отже, наявність проблемних питань щодо забезпечення стійкості системи прикордонного контролю у пунктах пропуску через державний кордон України з державами-членами Європейського Союзу та відсутність комплексних наукових розробок свідчить про необхідність розроблення та впровадження відповідного науково-методичного забезпечення.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ МОНІТОРИНГУ ОБСТАНОВКИ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ

Олег ФАРІОН
Дмитро КАРАСЬОВ

Унаслідок впливу збройної агресії російської федерації та інших загроз прикордонній безпеці на державному кордоні України збільшилась кількість правопорушень, поширилась протиправна діяльність та вдосконалились її прийоми і способи.

Для запобігання правопорушенням Державна прикордонна служба України постійно вдосконалює механізми охорони державного кордону, упроваджує в процесі оперативно-службової діяльності нові більш дієві заходи, зокрема з моніторингу обстановки. З цієї метою 2023 року у складі прикордонних загонів було створено підрозділи моніторингу обстановки, основними завданнями яких є:

добування, збирання, узагальнення та аналіз даних обстановки, прогнозування тенденції її розвитку, виявлення причин та умов, що призводять до порушень законодавства у сфері охорони державного кордону;

запобігання адміністративним правопорушенням, їх виявлення та припинення;

участь у заходах контролю за дотриманням режиму державного кордону та прикордонного режиму;

аналіз суспільно-політичної обстановки на ділянці відповідальності, здійснення роз'яснювальної роботи в інтересах виконання визначених завдань через різні засоби розповсюдження інформації.

За результатами аналізу виконання зазначених завдань на державному кордоні прикордонними загонами Західного та Південного регіональних управлінь виявлено проблемні

питання щодо організації діяльності та застосування підрозділів моніторингу обстановки.

Установлено, що особовий склад підрозділів моніторингу обстановки недостатньо часу приділяє отриманню випереджувальної інформації щодо підготовки до порушень державного кордону. Це пов'язано із тим, що під час організації діяльності цих підрозділів більшість службового часу виділяється на виконання завдань щодо контролю за дотриманням правил прикордонного режиму та перевірки лінії державного кордону. Відсутність випереджувальної інформації створює сприятливі умови для поширення протиправної діяльності.

З метою вирішення зазначених проблемних питань пропонується:

а) планування служби особового складу підрозділів моніторингу обстановки здійснювати поточним методом, з урахуванням відведення не менше половини службового часу на збирання інформації;

б) діяльність особового складу підрозділів моніторингу обстановки спрямувати:

на опитування різноманітних категорій місцевого населення, яке під час своєї повсякденної діяльності має можливість виявляти правопорушників законодавства з прикордонних питань або володіти інформацією щодо них;

організацію (здійснення) спостереження за ділянками місцевості (напрямами), у тому числі з використанням фотопасток;

налагодження співпраці з керівниками (представниками) територіальних громад, підприємств, установ та організацій, які функціонують у межах ділянки відповідальності підрозділу;

підтримання взаємодії з представниками правоохоронних органів щодо питань протидії правопорушенням на державному кордоні.

Отже, узагальнено проблемні питання в діяльності підрозділів моніторингу обстановки та шляхи їх вирішення.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИКОРДОННИХ ПІДРОЗДІЛІВ У РАМКАХ СТАБІЛІЗАЦІЙНОЇ ОПЕРАЦІЇ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ

Олег ФАРІОН
Валерій КІТ

Після відновлення контролю над державним кордоном України в межах Житомирської, Чернігівської, Сумської і частково Харківської областей Державна прикордонна служба у взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення національної безпеки проводить комплекс заходів щодо стабілізації обстановки в прикордонних районах та забезпечення недоторканих державного кордону. Так, під час виконання завдань в рамках стабілізаційної операції прикордонні підрозділи Державної прикордонної служби України свою діяльність спрямовують:

на ведення візуального та технічного спостереження за суміжною територією та прикордонними районами (ділянками місцевості) України прикордонними нарядами з підготовки у фортифікаційному відношенні позицій, розташованих в смузі забезпечення;

прикриття окремих ділянок мобільними технічними засобами спостереження та контролю;

патрулювання визначених районів та маршрутів до лінії інженерних споруд та в тилових районах;

посилення режимних заходів шляхом виставлення контрольних постів в межах прикордонної смуги та контрольованого прикордонного району;

перевірку контрольних засобів на лінії інженерних споруд;

роботу з місцевим населенням прикордонних районів;

проведення короткотермінових оперативно-профілактичних заходів.

Крім того, прикордонні підрозділи щоденно реалізують випереджувальну інформацію із залученням спеціально визначених сил і засобів, а у разі розвитку обстановки приймають участь, за варіантами, у складі різних елементів службово-бойового порядку.

За результатами виконання завдань прикордонними підрозділами в рамках стабілізаційної операції встановлено наявність низки проблемних питань, зокрема:

недостатнє забезпечення сучасними технічними засобами контролю дотримання режимних обмежень в прикордонній смузі та контрольованому прикордонному районі (інфрачервоні камери, датчики руху, системи моніторингу), що ускладнює ефективний моніторинг державного кордону та не дозволяє вчасно реагувати на порушення;

відсутність належних умов для виконання завдань прикордонними нарядами на важкодоступних ділянках державного кордону;

недостатня координація діяльності з іншими підрозділами Сил оборони України;

відсутність інформації або отримання її із запізненням, про порушення державного кордону, місце перебування та дії диверсійно-розвідувальних груп противника;

відсутність своєчасної інформації про наміри противника здійснити вогневе ураження прикордонних районів України, зокрема місць несення служби прикордонних нарядів, що ставить під загрозу безпеку особового складу;

відсутність достатніх засобів для протидії порушенням державного кордону на окремих його ділянках через контрабанду та нелегальну міграцію;

постійний інформаційний вплив противника шляхом кібератак та дезінформації, що може ускладнити виконання завдань у разі виникнення кризових ситуацій тощо.

З метою вирішення проблемних питань в діяльності прикордонних підрозділів під час стабілізаційної операції пропонується розробити модель та методику застосування прикордонних підрозділів на державному кордоні в стабілізаційних діях та надати низку рекомендацій.

ПРИКОРДОННО-ПРЕДСТАВНИЦЬКА РОБОТА В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

**Олег ФАРІОН
Геннадій МАГАСЬ**

Відповідно до п. 21 ст. 19 Закону України “Про Державну прикордонну службу України” на Державну прикордонну службу України (далі – ДПСУ) покладено завдання із прикордонно-представницької роботи та участі прикордонних представників у роботі спільних міжнародних комісій з розгляду прикордонних спорів, інцидентів, конфліктів.

В умовах збройної агресії російської федерації проти України прикордонно-представницька робота (далі – ППР) має певні особливості:

по-перше, на українсько-російському державному кордоні ППР взагалі не здійснюється;

по-друге, на українсько-білоруському державному кордоні ППР здійснюється тільки після погодження з Адміністрацією ДПСУ. Так, на ділянках відповідальності 105 прикордонного загону імені князя Володимира Великого та 9 прикордонного загону імені Січових Стрільців ППР проводиться з дозволу Голови ДПСУ. Крім того, під час організації ППР проводяться заходи:

посилення контролю за станом підтримання режиму державного кордону;

детального інструктажу делегацій для участі у прикордонно-представницькій зустрічі, зокрема з питань формування позицій української сторони, лінії поведінки, підготовки та оформлення документів під час проведення заходів. Керівниками делегацій призначаються найбільш досвідчені помічники прикордонних уповноважених (представників) України,

офіцери оперативно-розшукових підрозділів, внутрішньої та власної безпеки;

по-третє, на українсько-молдовському державному кордоні (ділянка відповідальності 2 прикордонного загону) ППР (прикордонно-представницькі зустрічі) здійснюється виключно у спільних пунктах пропуску через державний кордон;

по-четверте, на “придністровському сегменті” державного кордону України ППР у формі контролю за станом дотримання режиму державного кордону здійснюється виключно по території України;

по-п’яте, на державному кордоні України з державами-членами Європейського Союзу ППР проводяться з дозволу відповідних начальників регіональних управлінь з подальшим направленням звітних документів за результатами зустрічі в регіональне управління та Адміністрацію ДПСУ;

по-шосте, на морській ділянці державного кордону ППР проводяться з дозволу начальника регіонального управління Морської охорони з подальшим направленням звітних документів за результатами зустрічі в регіональне управління та Адміністрацію ДПСУ.

За результатами аналізу особливостей організації та результатів проведення ППР на різних ділянках державного кордону України виявлено низку проблемних питань, пов’язаних:

із забезпеченням захисту недоторканності державного кордону на українсько-білоруській ділянці кордону;

забезпеченням захисту політичних, територіальних, економічних інтересів України на морській ділянці державному кордоні (в межах Чорного моря);

здійсненням контролю та недопущенням порушення режиму та правил, установлених міжнародними договорами з прикордонних питань, на державному кордоні з “придністровським сегментом”;

запобіганням виникненню прикордонних конфліктів, інцидентів та їх врегулювання на українсько-білоруській ділянці державного кордону та “придністровському сегменті”;

підтриманням в межах наданих повноважень належного рівня взаємодії, зокрема з прикордонними представниками Республіки Білорусь;

обміном інформацією щодо військовозобов’язаних громадян України, які незаконно перетнули державний кордон (українсько-угорський кордон), та складнощами в розслідуванні та організації екстрадиції цієї категорії осіб після їх затримання за кордоном;

сприянням у протидії (через політичну напруженість між державами) та чіткою координацією дій (через різні процедури, правила та стандарти прикордонних відомств) щодо виявлення і ліквідації каналів протиправної діяльності тощо.

З метою вирішення зазначеної проблематики пропонується:

здійснювати подальший розвиток міждержавних угод і стандартів, що регулюють співпрацю прикордонних відомств;

здійснювати регулярне проведення спільних заходів (зустрічей, навчань, операцій) для покращення взаєморозуміння та координації дій;

використовувати сучасні технології для автоматизації та уніфікації процесів прикордонного контролю, аналізу та обміну необхідною інформацією;

створювати прозорі механізми співпраці між прикордонними відомствами.

Отже, узагальнено особливості прикордонно-представницької роботи в умовах правового режиму воєнного стану, виявлено проблемні питання та надано пропозиції щодо її покращення.

ОБҐРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ НА ДІЛЯНЦІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ

**Олег ФАРІОН
Володимир СІМОНОВ**

Сьогодні в умовах воєнної агресії терористичні виклики і загрози є нагальною проблемою для забезпечення національної безпеки України.

З метою захисту особи, держави і суспільства від тероризму, виявлення та усунення причин і умов, які сприяють його виникненню, визначаються відповідно до положень Закону України “Про боротьбу з тероризмом” правові та організаційні підходи щодо протидії цьому небезпечному явищу, повноваження і обов’язки відповідних суб’єктів та порядок координації їх діяльності.

Згідно із вимогами законодавства України була створена загальнодержавна система боротьби з тероризмом, яка включає сукупність суб’єктів, уповноважених виконувати завдання у цій сфері діяльності. Важливе значення у процесі функціонування зазначеної системи приділяється здатності суб’єктів боротьби з тероризмом ефективно здійснювати діяльність із запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків.

Державна прикордонна служба в межах наданих законодавством повноважень є суб’єктом боротьби з тероризмом. З цією метою наявні в структурі прикордонного відомства України прикордонні загони свої зусилля спрямовують перш за все на виявлення ознак терористичної діяльності. Цей процес разом із силами та засобами прикордонного загону можна

представити як систему виявлення терористичних викликів і загроз на ділянці відповідальності прикордонного загону.

За результатами діяльності прикордонних загонів установлено зростання кількості виявлених фактів підготовки до терористичних актів, наявність фактів виявлення ознак терористичних викликів і загроз з території України підрозділами прикордонних відомств суміжних держав. Це свідчить про існування прогалин і проблемних питань щодо виявлення терористичних викликів і загроз, що за окремими складовими досліджували В. А. Кириленко, В. О. Корольов, Д. А. Купрієнко, Б. М. Олексієнко, В. М. Серватюк та інші вчені.

На основі дослідження теоретичних положень і результатів практичного виконання заходів щодо виявлення терористичних викликів і загроз на ділянці відповідальності прикордонних загонів установлено наявність невідповідностей та протиріч:

між збільшенням кількості фактів вияву терористичної діяльності, з одного боку, та наявними інструментальними засобами, які б забезпечили вчасне виявлення ознак тероризму, з іншого;

складністю процесів спільної діяльності підрозділів суб'єктів боротьби з тероризмом щодо отримання та обміну інформацією про терористичну діяльність, з одного боку, та відсутністю чіткого інструментарію організації системи виявлення терористичних викликів і загроз, з іншого.

Зазначене зумовило сутність наукового завдання, яке полягає в удосконаленні науково-методичного забезпечення щодо розбудови системи виявлення терористичних викликів і загроз на ділянці відповідальності прикордонного загону.

Для вирішення наукового завдання пропонується розробити модель формування системи виявлення терористичних викликів і загроз та рекомендації начальнику прикордонного загону щодо її створення.

ПОЛІТИКА ЗАЛУЧЕННЯ, РОЗВИТКУ ТА УТРИМАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У СИЛАХ ОБОРОНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СЛУЖБИ ПЕРСОНАЛУ

Володимир ФЕДОРОВИЧ

Для більш уніфікованого, комплексного та стратегічно скоординованого підходу до розбудови системи залучення, розвитку та утримання людського капіталу в Силах оборони України (далі – СО) Міністр оборони України 09 травня 2024 року затвердив Політику залучення, розвитку та утримання людського капіталу в Силах оборони (далі – Політика).

Політика – це курс формування та реалізації Міністерством оборони України (далі – Міноборони) державної політики щодо створення цілісної системи залучення, підготовки, навчання, ефективного застосування та утримання людського капіталу відповідно до потреб Збройних Сил України (далі – ЗСУ) (в перспективі – СО) в умовах воєнного стану та післявоєнний період; забезпечення потреб кожної особистості, розвитку в неї стійкої мотивації до військової служби (державної служби або праці для цивільних осіб) в СО та можливості повноцінної самореалізації у сфері оборони держави.

Служби персоналу мають забезпечувати залучення, утримання та розвиток людського капіталу СО, з пріоритетом у розвитку та утриманні талантів та лідерів. З цією метою їх слід комплектувати найкращими представниками СО, які володіють усіма необхідними для цього якостями, компетенціями та повноваженнями.

З огляду на це передбачено здійснити низку заходів, зокрема:

погодити організаційну структуру, основні завдання, функції та повноваження служб персоналу в системі Міноборони зі стандартами НАТО (з урахуванням досвіду комплекс-

тування військових частин (підрозділів) під час дії воєнного стану);

забезпечити на рівні одного із заступників Міністра оборони України централізоване управління службами персоналу системи Міноборони, що відповідають за формування основних напрямів військової кадрової політики;

забезпечити розподіл завдань і функцій усередині системи управління персоналом між структурами, що визначають наявні/перспективні потреби в комплектуванні ЗС України військовослужбовцями та структурами, які безпосередньо здійснюють управління їх кар'єрою;

здійснити заходи щодо ресурсного забезпечення системи управління персоналом, удосконалити підготовку фахівців служб персоналу відповідно до стандартів НАТО на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях;

уточнити повноваження командирів (начальників) та посадових осіб служб персоналу щодо підготовки та прийняття кадрових рішень (укладення контрактів, переміщення та призначення на посади, присвоєння військових звань, нагородження, звільнення);

забезпечити необхідний рівень підтримки службами персоналу всіх військовослужбовців для повної реалізації їхнього професійного потенціалу, ефективну координацію роботи між службами персоналу в системі Міноборони;

забезпечити відповідно до стандартів НАТО професійний розвиток фахівців служб персоналу на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях.

Отже, за результатами впровадження зазначених заходів Політики буде створено ефективну систему управління людським капіталом ЗСУ (СО), удосконалено основні завдання, функції та повноваження служб персоналу в системі Міноборони відповідно до принципів та стандартів НАТО.

КОРПОРАТИВНА ФІЛОСОФІЯ У ПРОЄКТНОМУ УПРАВЛІННІ В СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

**Ігор ФІСАЛОВИЧ
Вадим ТОРІЧНИЙ**

У секторі безпеки і оборони України бойові завдання од-ночасно з усіма військовими та правоохоронними формуваннями виконують представники прикордонної служби. Професійна підготовка офіцерських кадрів прикордонного відомства потребує трансформації, оновлення та переосмислення. Варта уваги тенденція щодо підготовки лідерів – офіцерів-прикордонників. Це питання вимагає аналізу сутності лідерства як такого, лідерських якостей саме офіцерів-прикордонників, а також таких конструктів, як інтелектуальні моделі лідерства, корпоративна культура та філософія лідерства. Проблема підготовки лідера, зокрема офіцера-прикордонника, – це проблема професійної освіти в Україні.

Специфіка професійної діяльності офіцера-прикордонника не передбачає наявності повноважень у виявленні лідерських якостей та отримання за це винагороди. Лідери – офіцери-прикордонники в сучасний період чекають на можливість виявляти себе, своє автентичне лідерство, котре підвищує їх.

Потреба у лідерах – офіцерах-прикордонниках полягає в тому, що відомство потребує виходу із кризи через падіння довіри до попередніх керівників (до повномасштабного вторгнення). Тому можна констатувати, що українське правоохоронне відомство (прикордонне) відчуло дефіцит лідерства, оскільки протягом останніх десятиліть неправильно сприймалось ефективне лідерство. В освітній діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників намагались підготувати схожими на когось, і це, на наш погляд, ключова помилка – лідер –

офіцер-прикордонник повинен бути автентичним, звичайно з опорою на аналіз чужого досвіду.

Сучасна академічна наука не сформувала ідеального лідерства. Це можна пояснити тим, що лідером можна вважати складну людину з особливими характеристиками, які не обмежуються простим переліком особливостей.

Лідер – офіцер-прикордонник повинен керуватись унікальними життєвими історіями, які він буде у професійній діяльності розвивати.

З-поміж чималої кількості завдань, що передбачає діяльність лідера – офіцера-прикордонника, пріоритетним є здійснення так званого “оздоровлення” підпорядкованого колективу. Цей процес пов’язаний із формуванням власної (колективної) корпоративної філософії. Останніми роками можна спостерігати помилкове сприйняття змісту корпоративної філософії або корпоративної культури в прикордонних колективних, здійснюючи лише ремонтні роботи у приміщеннях або оновлюючи меблі. Корпоративна філософія у прикордонному колективі є ширшим і важливішим розумінням культури діяльності. Лідер у прикордонних колективах забезпечує середовище для стратегічного розвитку, технологій (різноманітних) і визначає ефективність. Можна стверджувати, що здатність створити такий мікроклімат – ключова здатність, важливіша за модернізацію чи інновації.

Ознаками сформованості корпоративної філософії є:
відсутність ускладнень у професійній діяльності;
не акцентування на дрібницях та створення атмосфери постійної “гонитви” у виконанні професійних завдань.

Розуміння корпоративної філософії лідером вимагає усвідомлення двох полюсів існування прикордонного колективу: інтелекту й організаційного раціоналізму. У питанні організаційного раціоналізму важливо уникати безладу, незначний плин кадрового потенціалу. Щодо інтелекту, то сприйняття технологій, правильне розроблення стратегії. З поданого

можна зробити висновок, що відмінність між ефективними лідерами та неефективними у здоровій корпоративній філософії.

Завдяки здоровій корпоративній філософії прикордонний колектив має змогу виявляти основні проблеми, навчатись одне в одного, і взагалі, тримати баланс між своїм інтелектом та спільним моральним здоров'ям.

ЩОДО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Валентина ФОРНОЛЯК

В умовах сьогодення питання захисту об'єктів критичної інфраструктури зумовлені посиленням загроз різноманітного характеру, зокрема: техногенні, природні, терористичні й воєнні загрози, здійснення кібератак. Для України наявність зазначених загроз вказує на актуальність ретельного опрацювання питань щодо захисту об'єктів критичної інфраструктури, котрі є вкрай вагомими для функціонування нашої держави та суспільства.

Варто також зазначити, що особливої актуальності ці питання набули з часу здійснення російською федерацією повномасштабного вторгнення на територію нашої держави та здійснення постійних руйнувань об'єктів критичної інфраструктури. Слід відмітити, що зазнавши разючої поразки в боях за Київ та Харків, російська федерація вдалася до застосування відверто терористичної тактики, завдаючи, починаючи від 10 жовтня 2022 року, численними хвилями масовані ракетні удари по об'єктах критичної інфраструктури України.

Зазначимо, що від початку повномасштабного російського військового вторгнення загальна сума нанесених збитків об'єктам критичної інфраструктури, житловій та нежитловій нерухомості, транспортним засобам склала вже понад \$160 млрд (за вартістю заміщення) і щоденно збільшується.

Для забезпечення безпеки та нормального функціонування життєво-важливих об'єктів в Україні створена національна система захисту критичної інфраструктури, що складається з органів управління, сил та засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади (в певних ситуаціях – військово-ци-

вільних адміністрацій), органів місцевого самоврядування, операторів критичної інфраструктури тощо. Урядом нашої держави на постійній основі реалізується комплекс заходів безпеки для об'єктів критичної інфраструктури, що включає, зокрема постійний моніторинг та організацію швидкого реагування на терористичні атаки, ракетні обстріли, кібератаки, природні катастрофи тощо. Послідовно проводиться державна політика у сфері захисту критичної інфраструктури, згідно якої важливі об'єкти інфраструктури мають бути захищені від наявних та потенційних загроз, передусім від атак з боку ворожих сил.

Водночас зазначимо, що вкрай ваговою складовою функціонування національної системи захисту критичної інфраструктури є співробітництво з подібними структурами інших держав та міжнародними організаціями задля здійснення обміну досвідом та організації спільних заходів у цій сфері.

Стан захищеності об'єктів критичної інфраструктури в нашої державі є ключовим компонентом національної безпеки. В умовах сьогодення досить гостро постають питання щодо фінансового та матеріально-технічного забезпечення відновлення об'єктів критичної інфраструктури, котрим нанесено збитки в результаті російської збройної агресії.

З урахуванням викликів та загроз постійно доопрацьовується та удосконалюється нормативно-правова регламентація функціонування та відновлення об'єктів критичної інфраструктури в умовах воєнного стану. Це є вкрай важливим для подальшого вдосконалення механізмів у сфері забезпечення національної безпеки нашої держави. У зв'язку із викладеним зазначимо, що подальшого наукового опрацювання потребують питання вивчення та впровадження світового досвіду захисту та підвищення стійкості критичної інфраструктури від терористичних та воєнних загроз із врахуванням реалій сьогодення в нашої державі.

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАСТОСУВАННЯ СЛУЖБОЮ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПРОАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Дмитро ХОМЕНКО

Терористичні загрози вимагають відповідного правового впливу на суспільні відносини у сфері забезпечення анти-терористичної безпеки, що відрізняються від повсякденних умов. Тому для виконання визначених завдань суб'єкти боротьби з тероризмом, органи державної влади запроваджують введення необхідних режимів та відповідне організаційне забезпечення. Під правовим механізмом сучасна наукова думка має на увазі систему взаємозв'язаних юридичних засобів, заходів, інструментів, важелів тощо, які функціонують з метою здійснення правового регулювання. Також правові механізми ототожнюють зі створенням та функціонуванням єдиної системи правового регулювання.

Стосовно нашого дослідження під правовим механізмом застосування Службою безпеки України (СБУ) проактивних технологій у забезпеченні антитерористичної безпеки держави нами розуміється сукупність юридичних заходів, засобів, важелів, стимулів, за допомогою яких відповідні суб'єкти боротьби з тероризмом, інші органи державної влади забезпечують функціонування антитерористичної системи держави. Цей правовий механізм спрямований на передбачення, запобігання та виявлення можливих викликів та загроз системі антитерористичної безпеки, ідентифікацію проблем її функціонування, заздалегідь до того, як вони виникнуть або стануть критичними.

На основі проведених досліджень до складових правового механізму застосування СБУ проактивних технологій

у забезпеченні антитерористичної безпеки держави належать:

вимоги ратифікованих Україною міжнародно-правових актів, зокрема Конвенції про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації, Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом, Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, Міжнародної конвенції про боротьбу із захопленням заручників, Конвенції про попередження і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом та ін. міжнародно-правових актів;

норми вітчизняного законодавства щодо спільного міжвідомчого реагування суб'єктів боротьби з тероризмом, що передбачає вжиття ними відповідних заходів залежно від рівня терористичних загроз в рамках єдиної державної системи запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 року № 92;

цілі, напрями та завдання державної політики у сфері національної, державної безпеки, мета, а також завдання, принципи реалізації концептуальних та стратегічних нормативно-правових актів щодо протидії терористичним загрозам та розвитку й удосконалення механізмів державного управління за напрямом протидії тероризму, зокрема Стратегії національної безпеки України, Стратегії державної безпеки України, Концепції боротьби з тероризмом в Україні, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України та Воєнної доктрини України;

заходи з реалізації концептуальних та стратегічних настанов у сфері запобігання терористичним загрозам, які конкретизуються у загальнодержавних нормативних актах, а саме: Плану заходів з реалізації Концепції боротьби з тероризмом в

Україні, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 05 січня 2021 року № 7-р;

вимоги та настанови щодо антитерористичної захищеності об'єктів можливих терористичних посягань, розраховані на застосування суб'єктами боротьби з тероризмом, державними органами, органами місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать об'єкти можливих терористичних посягань; такі вимоги визначені у загальнодержавних нормативних актах, зокрема у Правилах антитерористичної безпеки, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2024 року № 1172;

завдання та заходи щодо координаційної функції у системі антитерористичної безпеки держави, а саме: норми, що містяться у Положенні про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України, затвердженому Указом Президента України від 14 квітня 1999 року № 379/99.

АСПЕКТИ НАВЕДЕННЯ ЗЕНІТНОГО ДРОНА

Андрій ЧЕКАНОВ

Антон КУРИЛКО

Богдан ЛАНДАР

Максим ЯСЕЧКО

У провідних країнах світу поряд з розвитком та модернізацією традиційних видів озброєння та військової техніки (ОВТ) спостерігається інтенсивний розвиток та застосування у військових конфліктах останнього часу безпілотної літальної авіації (БпЛА) та засобів деструктивного впливу на повітряні цілі, насамперед тих засобів, застосування яких ґрунтується на властивостях, що раніше використовувались не за основним призначенням.

До цієї зброї належать FPV-дрони (що раніше використовувались в цивільному побуті для фото- та відеозйомки). Саме вони на сьогодні визнані найпріоритетнішими серед нових засобів ОВТ, що призначені для ураження засобів повітряного нападу (ЗПН) типу Shahed, Zala, Орлан, гелікоптер.

Отже, наявність, розроблення та застосування власних безпілотних технологій обумовлюють необхідність створення нового класу високоефективних засобів повітряного ураження ЗПН, що буде впливати на підвищення ефективності системи ППО. Одне з основних завдань та шляхів розроблення зенітного дрона-перехоплювача (AAD) полягає в опрацюванні способу ефективного наведення дрона AAD відповідно до обраного методу наведення під час виконання бойового завдання.

Вирішення цього завдання дає змогу запровадити програмно-апаратний комплекс “Калька”, що дозволяє використовувати для наведення в штурманському режимі AAD на ціль будь-яку РЛС, здатну впевнено відстежувати положення

цілі, без втручання в апаратуру РЛС та її доробок. Апаратно комплекс складається з ПЕОМ (ноутбука) та прозорого сенсорного екрана. Екран накладається на індикатор РЛС та узгоджується за масштабом і положенням з використанням сенсора. На екран виводиться поточне положення ААД та розрахованої точки зустрічі. Через прозорий екран видно поточне положення цілі. Оператор періодично, використовуючи сенсор прозорого екрана, помічає поточне положення цілі, тобто вводить її положення до програмної частини. На підставі цієї інформації програмна частина комплексу розраховує положення точки зустрічі та відображає її на прозорому екрані. Оператор, використовуючи наявну інформацію, допомагає пілоту вивести ААД в точку зустрічі для візуального виявлення цілі та подальшого її враження.

MANAGEMENT OF THE ACTIVITIES OF THE SECURITY AND DEFENSE FORCES UNDER MARTIAL LAW

Serhii CHERKASHYN
Oleksandr LEZIK
Dmytro FESENKO

Under martial law, ensuring the effective operation of the security and defence forces is one of the key elements of the national security of the state. Martial law is determined by a special legal regime, introduced in conditions of armed aggression or the threat of its occurrence, in order to ensure the defence capability of the state and the protection of sovereignty.

The author considered the main aspects of managing the activities of the security and defence forces during martial law, including legal principles, management strategy and the specifics of operational activities. Tactical management is responsible for the direct execution of tasks assigned during operations at the unit level. At this level, specific coordination of small groups, battalions or individual forces within a particular combat operation is provided.

Managing the activities of the security and defence forces under martial law is a complex multi-level process, covering strategic, operational and tactical planning. The strategic level of management is responsible for overall planning and decision-making regarding state defence. Operational management aims to implement strategic plans through specific actions and operations in the context of a specific threat or conflict. In addition, an important aspect of the management of the security and defence forces is to provide logistical support. The conditions of martial law require effective management of the supply of weapons, ammunition, food, fuel and other material resources

to ensure continuous combat readiness. Logistics also includes medical support and evacuation of the wounded. It is also necessary to pay attention to the management of interaction with civilian structures, which contributes to ensuring public order, humanitarian assistance and maintaining the life of society during the war.

The main coordination centre is the General Staff of the Armed Forces of Ukraine, which is responsible for developing and implementing strategies for protecting the state, allocating resources and coordinating between various military and civilian institutions. Effective management of security and defence forces requires the use of modern information technology to collect, process and analysing data on the situation on the battlefield. This includes intelligence, the exchange of information between different units and institutions, and the integration of data into decision-making. The use of command-and-control systems allows you to quickly respond to changes in the combat situation, allocate resources and coordinate the actions of units in real time.

The management of the security and defence forces under martial law faces a few challenges. The main ones are lack of resources, low level of coordination between different institutions and not always quick adaptation to new conditions of hostilities. It is also important to take into account the psychological state of the personnel, to provide moral support to the military and to combat demoralization.

Prospects for the development of security and defence forces management include increasing the level of integration between different types of troops, developing new technologies for collecting and analysing information, as well as improving logistics systems. An important component is international cooperation, which allows sharing experiences and receiving assistance from allies.

Effective management of the activities of the security and defence forces under martial law requires clear coordination at all levels – from strategic to tactical. It also involves the integration of modern technologies to provide communication, information management and logistics. The control system must be adaptive, flexible and able to quickly respond to changes in the combat situation and new challenges. Successful coordination between military, law enforcement and civilian structures ensures reliable defence of the state and support of citizens in crisis conditions.

ЩОДО ЗАВДАНЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЗІ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Олексій ЧИЖОВ

Збройна агресія російської федерації проти України викрила значну низку проблемних питань, що існують у формуванні та реалізації державної інформаційної політики, особливо коли противник активно використовує агресивну інформаційну війну.

На сьогодні в Україні не вироблено чіткого алгоритму здійснення державної інформаційної політики, у чинному законодавстві відсутній категорійно-понятійний апарат, зокрема відсутні визначення понять “державна інформаційна політика”, “суб’єкти здійснення державної інформаційної політики”, перелік та завдання таких суб’єктів у цій сфері і т. ін., що суттєво позначається на інформаційних викликах, які виникають у діяльності людини, суспільства і держави під час дії запровадженого в Україні правового режиму воєнного стану. Це створює проблемні питання і у визначенні суб’єктів здійснення інформаційної політики серед військових формувань і правоохоронних органів сектору безпеки і оборони нашої країни та їх повноважень у цій сфері.

Одним із таких суб’єктів є Держприкордонслужба України, яка не лише забезпечує охорону і захист державного кордону України, а й бере активну участь у протидії збройній агресії російської федерації, у формуванні національного інформаційного простору та забезпеченні інформаційної безпеки людини, суспільства і держави. З урахуванням положень Стратегії інформаційної безпеки роль Держприкордонслужби України полягає у створенні відповідних умов для охорони та захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки; проведенні розвідувальної та інформаційно-аналітичної ді-

яльності в інтересах національної безпеки, оборони держави та захисту державного кордону; проведенні постійного моніторингу інформаційного середовища; виявленні потенційних та реальних інформаційних загроз в оборонній та прикордонній сфері; здійсненні попереджувальних інформаційних заходів; забезпеченні впровадження та розвитку новітніх інформаційних технологій у сфері прикордонної безпеки тощо. Зазначені заходи здійснюються з урахуванням адміністративно-правового статусу Держприкордонслужби України виключно в рамках наданої їй компетенції.

Аналіз чинного законодавства України та практичної діяльності дозволяє охарактеризувати Держприкордонслужбу України як спеціального суб'єкта здійснення (забезпечення реалізації) державної інформаційної політики. Вона наділена передбаченими адміністративно-правовими нормами правами і обов'язками щодо участі у межах наданих законом повноважень у формуванні державної інформаційної політики і її реалізації (з використанням відповідних форм та методів) з метою забезпечення дотримання прав, свобод та законних інтересів людини, суспільства і держави в інформаційній та прикордонній сфері, сприяння розвитку сучасного інформаційного простору, забезпечення інформаційної та прикордонної безпеки в умовах здійснення воєнних дій тощо.

До завдань органів (підрозділів) Держприкордонслужби України зі здійснення державної інформаційної політики належать: 1) загальні (визначені Законом України “Про Державну прикордонну службу України”); 2) спеціальні (визначені Законом України “Про національну безпеку України”, указами Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року “Про Стратегію кібербезпеки України”, “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року “Про Стратегію інформаційної безпеки” та іншими нормативно-правовими актами); 3) особливі (завдання, що сто-

ють перед органами (підрозділами) Держприкордонслужби України, які створені з метою протидії загрозам і правопорушенням в інформаційній сфері, інформаційно-правового забезпечення діяльності Держприкордонслужби, здійснення стратегічних комунікацій тощо).

ВИЗНАЧЕННЯ БОЙОВИХ СПРОМОЖНОСТЕЙ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ

Іван ЧОРНОПЩУК
Анатолій МИСИК

Через повномасштабну збройну агресію росії проти України відбулись кардинальні зміни щодо змісту функцій окремих складових сектору безпеки, посилення Сил безпеки та оборони людськими ресурсами, військовою технікою та озброєнням.

Внесені зміни та доповнення до законодавчих актів з питань захисту державного кордону. Конкретизовано обов'язки Державної прикордонної служби України в частині охорони та захисту пунктів пропуску через державний кордон України, припинення у взаємодії із військовими частинами та підрозділами Збройних Сил України, іншими військовими формуваннями, відповідними правоохоронними органами збройних та інших провокацій на державному кордоні України, участі у ліквідації міжнародного збройного конфлікту на державному кордоні України та відсічі збройній агресії проти України, участі у заходах із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України, а також заходах з відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України шляхом безпосереднього ведення воєнних (бойових) дій.

Насамперед це вимагає удосконалення методичного апарату обґрунтування рішень на застосування прикордонних загонів, в основі якого лежить розрахунок спроможностей виконання бойових завдань.

Під спроможністю прикордонного загону розуміється сукупність властивостей, які характеризують його здатність досягти визначеного результату (ефекту) виконання завдання, встановленого нормативом (стандартом).

Бойові спроможності прикордонного загону та його під-розділів характеризуються показниками з вогневого ураження противника та можливостей з маневру силами та засобами.

Вони залежать від низки факторів:

рівень спеціальної та бойової підготовки особового складу;

морально-психологічний стан особового складу;

наявність і стан озброєння та військової техніки;

мистецтво начальників і штабів в організації та веденні бойових дій;

організаційно-штатна структура прикордонного загону;

стан всебічного забезпечення;

стан та можливості логістики;

умови місцевості та метеорологічна обстановка;

склад, стан і характер дій противника та інше.

З метою визначення бойових спроможностей прикордонного загону пропонується застосувати методіку, яка передбачає таку послідовність:

розрахунок вогневих можливостей прикордонних загонів;

розрахунок вогневих можливостей артилерійських під-розділів;

розрахунок вогневих можливостей протитанкових засобів щодо знищення броньованих цілей (об'єктів) противника;

розрахунок вогневих можливостей прикордонних загонів щодо ураження особового складу противника вогнем стрілецької зброї;

розрахунок вогневих можливостей підрозділів протиповітряної оборони;

розрахунок ударної сили прикордонних загонів в наступі;

розрахунок ударної сили прикордонних загонів в обороні;

розрахунок маневрених можливостей прикордонних загонів;

розрахунок часу, який необхідний для здійснення маршу.

Отже, під час практичного визначення бойових можливостей прикордонних загонів та їх підрозділів, в першу чергу, необхідно враховувати їх завдання, організаційно-штатну структуру та стан укомплектованості та забезпечення озброєнням та військовою технікою.

ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ірина ШАПОВАЛ

Стан вітчизняного оборонно-промислового комплексу (ОПК) від повномасштабного вторгнення РФ в Україну та в умовах продовження війни на виснаження характеризується низкою нових викликів та проблем вітчизняного ОПК, що історично склалися з початку набуття Україною незалежності:

обмежене бюджетне фінансування та складність залучення інвестицій підприємствами ОПК;

недосконале регуляторне середовище та процеси оборонних закупівель ОПК, оскільки існує неузгодженість військово-промислової та військово-технічної політики;

недостатня реалізація експортного потенціалу ОПК через неналежний рівень військово-технічного співробітництва з іншими країнами; складний процес адміністрування експортно-імпортних операцій пов'язаної з ОПК продукції; рівень державної підтримки експорту продукції ОПК;

руйнація підприємств та виробничого обладнання, знищення виробничої інфраструктури, потрапляння частини підприємств під окупацію;

розірвання коопераційних зв'язків та ланцюжків постачання сировини, комплектувальних виробів та матеріалів, що загостило наявну проблему із забезпеченням підприємств ОПК необхідною сировиною, а також елементною базою, яку не виробляють в Україні та постачають із-за кордону (насамперед мікроелектроніку);

відтік капіталу та заморожування інвестиційних проєктів через військові ризики;

різке збільшення замовлення на ОВТ з боку державних замовників за умови недостатнього рівня готовності виробни-

чої та ремонтної бази підприємств ОПК до швидкого поповнення потреб ЗСУ та відновлення несправного та пошкодженого у наслідок бойових дій ОВТ;

практична зупинка підприємствами ОПК України експортних поставок готової продукції, комплектувальних виробів, вузлів, агрегатів військового призначення та подвійного використання;

відтік людського капіталу через вимушену еміграцію за кордон та внутрішню міграцію населення, зміна балансу робочої сили за регіонами та її невідповідність щодо розташування виробничих потужностей;

стрімкий перехід ЗСУ від застарілих радянських зразків до сучасного ОВТ через масштабне постачання сучасної зброї західними партнерами;

брак в Україні науково-технічної та виробничо-технологічної бази для створення і виробництва бойової авіації (літаки, гелікоптери), систем ППО/ПРО та повітряно-космічної оборони, боеприпасів різних калібрів;

потреба виробництва та накопичення боеприпасів, ракет тощо.

Водночас із головними викликами в умовах війни на виснаження з'явилися і ключові можливості розвитку ОПК України, які пов'язані:

з підвищенням зацікавленості до України у світі, що матиме позитивний вплив на ефективність експортної діяльності підприємств українського ОПК, а також відкриє нові можливості для залучення фінансування від міжнародних партнерів;

налагодженням партнерських зв'язків, що збережуться і в післявоєнний період, із країнами-членами НАТО, США, Великою Британією та окремими європейськими країнами.

Повномасштабна агресія російської федерації має значний вплив на підприємства українського ОПК. Водночас в умовах продовження війни в Україні подальший розвиток

ОПК відкриває суттєві можливості щодо збільшення виробництва / ремонту ОВТ для забезпечення потреб ЗСУ завдяки переміщенню оборонних підприємств на безпечні території України та за її межі, зокрема створення центрів обслуговування та ремонту основної номенклатури техніки з подальшою організацією ліцензійного виробництва нових зразків озброєння та техніки для ЗСУ на території України (локалізація виробництва).

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ БОЮ НА УРБАНІЗОВАНІЙ МІСЦЕВОСТІ

Олександр ШЕНЬКО
Ігор ТОМКІВ

Поряд з оснащенням військ сучасною зброєю і бойовою технікою важливе місце в підготовці фахівців до бою належать питанням удосконалення тактики бойових дій з'єднань і частин в особливих умовах (уночі, в лісі, в урбанізованій місцевості).

Населений пункт являє собою систему, що містить три взаємопов'язані елементи: місцевість, населення та інфраструктуру, що з'єднує ці елементи в єдиний “міський простір бою”. На відміну від площинного уявлення про класичне “поле бою” (фронт, тил, фланги), бій у місті ведеться у тривимірному просторі. До характеристик довжини та ширини додаються висота та глибина “міського простору бою”, що включає: повітряний простір над містом; дахи будівель та споруд; внутрішнє приміщення будівель та споруд; поверхню землі, вулиці, площі та поверхні водойм, підземні та підводні споруди та об'єкти. Ми бачимо, що бої в Бахмуті, Авдіївці та в сучасній урбанізованій місцевості набувають найзапеклішого характеру і не випадково іменуються американськими військовими фахівцями “Боем у пеклі”.

Бойові дії в урбанізованій місцевості мають свої специфічні особливості, оскільки місто або село, на відміну від відкритої місцевості, створює численні перешкоди та можливості як для оборони, так і для наступу. Основними особливостями ведення бою в населеному пункті є:

Щільна забудова: у населених пунктах будівлі, вузькі вулиці та інфраструктура створюють умови для ближнього бою. Це значно ускладнює використання важкої техніки і збільшує роль піхоти, яка може діяти більш гнучко.

Велика кількість укриттів: будівлі, стіни, підвали та інші конструкції служать природними укриттями, що ускладнює визначення позицій противника та його знищення.

Тривимірний простір: у місті бій відбувається не лише на горизонтальній площині, але й у вертикальному напрямку – в багатоповерхових будівлях, на дахах, підземних переходах тощо.

Обмежена видимість: забудова, дим, пил та руйнування суттєво знижують видимість, що впливає на ефективність використання оптичних приладів та ускладнює орієнтування на місцевості.

Велика кількість цивільних: під час боїв у населеному пункті велика кількість цивільного населення може залишатися в зоні бойових дій, що створює додаткові складнощі, пов'язані з необхідністю захисту мирного населення та запобіганню жертв серед нього.

Психологічний тиск: замкнені простори, постійний контакт з противником, ризик потрапити у засідку – усе це підвищує психологічне навантаження на військових.

Мінування: часто противник мінує підходи до будівель, вулиці, під'їзди тощо, що робить переміщення небезпечним.

Складність організації постачання та евакуації: логістика у населеному пункті ускладнена через блокування доріг, руйнування мостів і тунелів, а також активні бойові дії, які можуть перешкоджати руху.

Велика роль розвідки: для успішного проведення бою необхідно мати точну інформацію про розташування сил противника, що потребує ефективної роботи розвідки та використання безпілотних літальних апаратів.

Застосування артилерії та авіації: використання важкої артилерії та авіації в населених пунктах обмежене через ризик великих руйнувань та значних жертв серед цивільного населення.

Ведення бойових дій у населених пунктах вимагає від військових високого рівня підготовки, гнучкості та адаптації до складних умов, що постійно змінюються.

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО АВТОЗАХОПЛЕННЯ ТРАЕКТОРІЙ ПОВІТРЯНИХ ОБ'ЄКТІВ

Сергій ШИЛО

Анастасія ПАХОМОВА

Етап вторинної обробки радіолокаційної інформації передбачає отримання оцінок координатних параметрів цілей на основі отриманих поточних даних. У ситуаціях, коли кількість цілей та їх місцезнаходження невідоме, позначки від різних об'єктів надходять у систему в довільні моменти часу. Зазвичай алгоритми потребують заздалегідь відомих даних про орієнтовне місцезнаходження цілей і отримані позначки допомагають уточнити їх координатні параметри. Однак надзвичайну важливу роль відіграє етап захоплення траєкторії цілі, який дозволяє визначити її координати без попередніх даних про її розташування.

Залежно від завдань системи траєкторної обробки, складності та ступеню неоднозначності та невизначеності ситуації повітряної обстановки, для автозахоплення траєкторій можуть використовуватися евристичний, логічний методи, а також методи трансформації та розгалуження. Евристичний метод полягає в тому, що траєкторія цілі виявляється шляхом попереднього виявлення та прив'язки відміток, ґрунтуючись на припущеннях про максимальні та мінімальні швидкості руху об'єктів і їх гранично можливе прискорення. Цей метод допомагає відсівати хибні траєкторії за допомогою використання часових вікон спостережень та порівняння отриманих відміток з очікуваними параметрами руху цілі.

Логічний метод базується на порівнянні спостережень у різні моменти часу. Вектор різниці між послідовними вимірюваннями перевіряється на відповідність критеріям, пов'язаним з можливою швидкістю і переміщенням цілі, що дозволяє виключити хибні траєкторії та уточнити справжні.

Основою для отримання оцінок евристичним методом є швидкість та прискорення цілі, а для логічного – екстраполяція та стробування.

Зв'язка методом трансформації використовується в багатопозиційних системах і ґрунтується на перетворенні координат точок, розташованих уздовж прямої лінії, для кількох перехрещених ліній у параметричному просторі. Ці перехрещені лінії дозволяють визначити нову ціль, якщо кількість перетинів перевищує порогове значення. Таким чином, відбувається прив'язка виявлених відміток до траєкторії цілі. Недолік методу – необхідність великого обсягу обчислень в реальному часі та необхідні значні обсяги оперативної пам'яті.

Метод розгалуження полягає в послідовній побудові дерева на кожному часовому такті, де кожен вузол представляє можливі позначки спостережень. Це дозволяє враховувати як попередні, так і майбутні стани системи, створюючи набір можливих траєкторій. Дерево будується поетапно і на кожному такті позначки поділяються на підгрупи, формуючи розгалужену структуру. У результаті алгоритм знаходить всі можливі комбінації позначок, що допомагає визначити найбільш ймовірну траєкторію руху об'єкта. Комбінаторний підхід передбачає формування великої кількості гіпотез ототожнення в багатомірному просторі в кожному такті оновлення інформації і володіє суттєвою складністю практичної реалізації.

Отже, усі запропоновані підходи до автозахоплення траєкторій цілей на супроводження можуть використовуватись на практиці з різним ступенем ефективності. Вибір конкретного методу суттєво зумовлюється конкретною ситуацією повітряної обстановки та функціональним призначенням системи траєкторної обробки. Проте операція зав'язування завжди носить евристичний характер, де спираючись на всю доступну, хоча й обмежену апіорну інформацію, реалізу-

ється процес виявлення нових траєкторій. Для отримання реальних характеристик якості функціонування запропонованих методів потрібне моделювання та додаткове визначення параметрів процесу автозахоплення траєкторій цілей шляхом випробувань для конкретних умов радіолокаційного спостереження.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ ОБОРОНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Віталій ЯРОЩУК

Юрій ГАЛКІН

На сьогодні для України актуальним завданням є якісне і ефективне здійснення оборонної функції держави. Захист території України як основа державності здійснюється в межах виконання оборонної функції держави, яка займає особливе місце серед інших. Повномасштабне вторгнення росії на територію України змусило мобілізувати та активізувати всі державні інституції у цьому процесі, а також зумовило до необхідності пошуку шляхів та механізмів вирішення проблем, деякі існують і досі. Основним елементом системи забезпечення воєнної безпеки є сектор безпеки і оборони України.

Сектор безпеки і оборони – система органів державної влади, Збройних сил України, інших утворених військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і, відповідно до Конституції та законів України, за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз. Сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складових: Сили безпеки, Сили оборони, оборонно-промислового комплексу; громадян та громадських об'єднань, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Функції та повноваження складових сектору безпеки і оборони визначено законодавством України. На сферу безпеки й оборони України покладено завдання, що пов'язані з реалізацією оборонної функції держави. У той же час саме Збройні Сили України, Національна гвардія

України і Державна прикордонна служба України виконують функції, які відповідають, насамперед за оборонну функцію. Воєнна безпека в умовах нового геополітичного курсу нашої держави – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз. Воєнна безпека – це певний стан, виходячи з цього, повинні існувати об’єктивні та суб’єктивні чинники, які покликані забезпечувати дотримання такого стану. Для забезпечення захисту під час воєнного стану військово командування має низку повноважень, що передбачають обмеження прав та свобод громадян, а також прав юридичних осіб. Такі обмеження є цілком законними та необхідними для забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Захист суверенітету і територіальної цілісності України – найважливіша функція держави, справа всього українського народу. Сектор безпеки і оборони забезпечує воєнну безпеку України, яка є однією із засадничих умов реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та забезпечення її сталого розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки і процвітання громадян усіх національностей. Для забезпечення внутрішнього правопорядку в країні в умовах воєнного стану одне з важливих місць займає Національна поліція України. Правоохоронні органи здійснюють багатофункціональну діяльність, а їх статус і роль під час воєнного стану полягає в досягненні національних інтересів, гарантуванні конституційних прав і свобод громадян, участі у забезпеченні соціальної стабільності, екологічної безпеки, а також захисті від тероризму. Для забезпечення безпеки та оборони надзвичайно важливим питанням в умовах воєнного стану є посилення кримінальної відповідальності.

Отже, варто зазначити, що певну проблему становить відсутність уніфікованого нормативного акта, який би регла-

ментував налагодження взаємодії між інституціями сектору безпеки і оборони у межах реалізації завдань із забезпечення оборони держави. Підпорядкування військових інституцій і правоохоронних органів різним міністерствам і органам влади є чинником, який може негативно вплинути на їх взаємодію у процесі виконання передбачених законодавством завдань. Удосконалення законодавства в цій сфері є важливим у процесі реалізації оборонної функції.

СЕКЦІЯ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ (ЛОГІСТИЧНИЙ, ІНЖЕНЕРНО- ТЕХНІЧНИЙ АСПЕКТИ)

ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ ПЕРІОДИЧНОСТІ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ЗАХИСТУ ВІД ПОЖЕЖ ПРИ ЗБЕРІГАННІ БОЄПРИПАСІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

**Олександр АВРАМЕНКО
Василь ІВАНОВ
Петро ЯБЛОНСЬКИЙ
Юрій САРАПІН**

Одним із основних принципів побудови будь-якої системи безпеки, зокрема і системи захисту військових об'єктів зберігання боеприпасів (далі – військові об'єкти) від виникнення надзвичайних ситуацій унаслідок пожеж (далі – НС), є превентивність. Превентивність негативному впливу пожеж на військових об'єктах реалізується шляхом використання систем пожежної сигналізації та оповіщення (далі – СПСО).

Значна кількість відмов та хибних сигналів, що надходять від СПСО на військових об'єктах, вказує на їх систематичність. Систематичні відмови однозначно пов'язані з певною

причиною, яку можна усунути лише тільки після модифікації правил експлуатації, документації чи інших чинників.

Незважаючи на достатньо велику кількість досліджень в напрямку підвищення надійності СПСО, актуальним завданням є визначення оптимальної, науково обґрунтованої періодичності їх технічного обслуговування (далі – ТО). Визначення оптимальної періодичності проведення ТО вплине на підвищення надійності та ефективності експлуатування СПСО на військових об'єктах.

Під експлуатуванням СПСО згідно з ДСТУ 9047 розуміють стадію життєвого циклу, під час якої СПСО технічно готова до застосування за призначенням. Важливим завданням на етапі експлуатування СПСО є підтримання її експлуатаційної придатності.

У виробках електронної техніки, якими є СПСО, спостерігається немонотонний характер змінювання деяких фізичних параметрів. Деградацію таких виробів прийнято розглядати як процес з немонотонними реалізаціями. Серед типових завдань надійності, що вирішуються з використанням моделей відмов, дифузійний немонотонний розподіл (далі – DN-розподіл) є єдиною моделлю, яка дозволяє вирішувати усі перелічені в ДСТУ 3433-96 завдання надійності.

При побудові математичної моделі експлуатування СПСО з використанням DN-розподілу враховано основні параметри експлуатування СПСО та обґрунтовано критерій ефективності експлуатування – коефіцієнт технічного використання ($K_{\text{ТВ}}$), що представлений як відношення математичного сподівання сумарного часу перебування СПСО у працездатному стані за деякий період експлуатування до математичного сподівання сумарного часу перебування СПСО в працездатному стані та у простоюваннях, зумовлених ТО за той самий період. Максимальне значення $K_{\text{ТВ}}$ відповідає оптимальній періодичності проведення ТО СПСО. При цьому враховані показники безвідмовності конкретної СПСО, тривалості заходів

з її відновлення у разі відмови, достовірності контролю визначальних параметрів технічного стану СПСО вбудованими та зовнішніми засобами контролю.

За допомогою такої моделі можна аналізувати ефективність різних стратегій ТО СПСО, порівнюючи, наприклад, планові ремонти з реактивним обслуговуванням, яке проводиться після виникнення відмов. Це дозволяє приймати більш обґрунтовані рішення щодо оптимального підходу до експлуатування СПСО.

Науково обґрунтоване планування та регулярне виконання заходів з ТО СПСО може безпосередньо вплинути на їх експлуатаційну надійність, а також у довгостроковій перспективі підвищити рівень захисту військових об'єктів від виникнення НС.

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ПІДВЕЗЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ФОРМУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Максим АДАМЧУК

Владислав НЕСТЕРУК

У сучасних умовах, коли національна безпека України постійно перебуває під загрозою через військові конфлікти і нестабільну геополітичну ситуацію, ефективне постачання матеріально-технічних засобів для військових формувань є критично важливим завданням. Сучасна система підвезення матеріальних засобів у Національній гвардії України, яка є ключовим елементом логістики, стикається з низкою проблем:

недосконалість чинного науково-методичного апарату організації підвезення матеріально-технічних засобів для формувань Національної гвардії України під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки;

наявні моделі, підходи, способи підвезення матеріально-технічних засобів не відповідають сучасній динаміці змін у тактиці дій незаконних збройних формувань та диверсійно-розвідувальних груп, а також змінам безпекового середовища;

недосконалість у плануванні логістики: помилки в координації між різними підрозділами або видами транспорту можуть призвести до затримок у доставленні;

обмеженість ресурсів і транспорту: недостатня кількість транспорту, пального, запчастин або ремонтних можливостей може обмежувати швидкість та обсяг доставлення;

спроможність противника вести цілодобову повітряну розвідку на всю глибину дій наших військ практично унеможливило приховане переміщення підрозділів логістики. Як наслідки: логістичні колони, що перевозять матеріально-технічні засоби, стають легкою мішенню для збройних формувань або диверсійно-розвідувальних груп противника.

Також у конфліктах із залученням місцевого населення часто спостерігаються випадки саботажу. Місцеві жителі, які підтримують певні сторони конфлікту, можуть цілеспрямовано пошкоджувати транспортні засоби, інфраструктуру або надавати неправдиву інформацію для дезорієнтації військових.

Для вирішення такої проблеми пропонується:

на етапах планування проводити детальний розбір шляхів підвезення, прогнозувати можливі ризики, з якими можуть стикатись логістичні колони;

передбачати наявність альтернативних маршрутів, які забезпечать безпеку логістиці;

забезпечувати впровадження автоматизованих систем контролю запасів, що дозволить швидко відстежувати потреби у матеріально-технічних засобах та поповнювати запаси у реальному часі;

забезпечувати укладення договорів з місцевими організаціями, що дозволить зменшити навантаження на логістику та залучення сторонніх перевірених юридичних осіб;

залучати підрозділи охорони, що будуть здійснювати моніторинг маршрутів пересування та вчасно попереджувати про наявні ризики тощо.

Дотримання таких правил зможе допомогти підвищити ефективність системи підвезення матеріально-технічних засобів для Національної гвардії України, забезпечуючи більш оперативне виконання завдань із забезпечення державної безпеки.

ПРОПОЗИЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ МАЙДАНЧИКА ДЛЯ ВОДІННЯ БОЙОВИХ МАШИН ВІДДІЛУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ІМЕНІ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

**Олександра АЛЕКСЄЄВА
Сергій ШАФОРСТ**

Наявність бойових машин у підрозділі значно підвищує його можливості. За допомогою цієї техніки здійснюється відносно безпечна доставка на позиції особового складу, матеріальних засобів, евакуація поранених та ін. І війна з російською федерацією показала, наскільки важливо офіцерам володіти бойовими машинами, наявними у підрозділі. При цьому наявність броньованих транспортних засобів вимагає від керівників розуміння можливостей підпорядкованої техніки, постійне вивчення новітніх зразків, які надходять на озброєння, і безперервне навчання підлеглого особового складу. У результаті ці знання і навички допомагають забезпечувати готовність підпорядкованого підрозділу до виконання завдань за призначенням.

Під час підготовки офіцерів-прикордонників на базі Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького (НАДПСУ) курсантами всіх спеціальностей вивчається дисципліна “Технічна експлуатації та водіння бойових машин”, яка повинна забезпечити здатність офіцера використовувати штатні транспортні засоби для виконання завдань з охорони державного кордону, організувати підготовку озброєння та техніки підрозділу до застосування і технічне обслуговування з використанням інженерних знань

та дотриманням вимог єдиної системи конструкторської документації.

Заняття проводяться на спеціально обладнаній ділянці відділу забезпечення навчального процесу (ВЗНП) НАДПСУ. На цій території розміщено:

- габаритний тунель;
- косогір;
- пагорб;
- рів;
- “змійка”;
- укриття;
- габаритна “вісімка”.

У першу чергу наявна база розрахована на підготовку здобувачів освіти саме як керівників, а не операторів. Але вона дозволяє навчати і водіїв бойових машин. При цьому вказана місцевість ВЗНП НАДПСУ не відповідає вимогам для автодрому, які затверджені “Курсом водіння автомобільної техніки” БП 7-00(01).01 через рівномірність рельєфу, обмеженість розмірів, близькість до жилих споруд тощо. Тому пропонується територію, обладнану для навчання, вдосконалення та перевірки навичок водіння транспортних засобів ВЗНП НАДПСУ назвати “Майданчиком для водіння бойових машин” (майданчик), а окремі елементи – ділянками.

Методом експертних оцінок встановлено, що наявної навчально-матеріальної бази достатньо для здобуття необхідного рівня знань, умінь і навичок, затвердженого відповідними програмами підготовки. При цьому пропонується вдосконалити майданчик шляхом облаштування таких ділянок:

- габаритна ділянка (переобладнати габаритний тунель і “вісімку”);
- ділянка подолання загороджень, засідок;
- ділянка маскування техніки;
- ділянка евакуації.

Обладнання майданчика на території ВЗНП НАДПСУ з урахуванням указаних пропозицій дозволить здійснювати якісну підготовку офіцерів, які зможуть упевнено застосовувати штатну техніку підпорядкованого підрозділу, організовувати та проводити процедури, пов'язані з перевіркою машин, їх обслуговуванням і ремонтом в обсязі інструкцій з експлуатації, і навчати цього свій підлеглий особовий склад.

АЛГОРИТМ ВИБОРУ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ АВІАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ УРАЖЕННЯ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ У СИСТЕМІ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Олексій БАРАНІК

Яна ШЕЛЕСТ

Володимир ПОПОВ

Під час війни з російською федерацією важливо переглянути підходи до логістичного забезпечення Збройних Сил України, оскільки форми і методи бойових дій вимагають нового погляду на цю систему. У процесі виконання завдань оборони України сучасна система логістичного забезпечення вимагає оновлення. На сьогодні Україна вже розпочала процес забезпечення Збройних Сил західними зразками озброєння, включно з авіаційними засобами ураження (АЗУ) за стандартами НАТО. Це вимагає переосмислення підходів до логістичного забезпечення. Оцінюючи всі виклики, можна виділити ключові критерії ефективності для модернізованої системи, такі як: гнучкість, швидкість реакції на зміни, керованість та постійне володіння інформацією.

Для вирішення завдання управління запасами для авіаційних підрозділів вимагає побудови моделі процесу (математичної, статистичної, імітаційної) на основі системи взаємозв'язків, що визначають змінні. Для вибору конкретної моделі управління запасами авіаційних засобів ураження необхідно проаналізувати такі параметри, як характер попиту на авіаційні засоби ураження, можливість наявності дефіциту, критерію вартості – ефективність вибору тієї чи іншої моделі управління запасами.

У доповіді запропонований покроковий алгоритм вибору моделі як системи підтримки прийняття управлінських рішень у теорії управління запасами.

На початковому етапі вибору моделі формується функція попиту. Попит на авіаційні засоби ураження визначається як сума потенційного обсягу використання авіаційних засобів ураження в певних структурних підрозділах на певному етапі виконання бойових завдань за певний проміжок часу. Обсяг використання залежить від інтенсивності бойових дій та відбракування авіаційних засобів ураження (АЗУ) після перевірки.

Обсяг і склад боєприпасів, які підрозділи будуть використовувати, залежить від їх попиту. Попит задовольняється мікропотребами (окремими найменуваннями АЗУ) і макротребами (на великі групи АЗУ), не задовольняється, якщо потрібні АЗУ відсутні на складі; формується (спрямований на нові замовлення АЗУ); стабілізується (залишається незмінним в часі); зростає та згасає.

Під час аналізування та оцінювання попиту на АЗУ важливими критеріями для вибору тієї чи іншої моделі системи управління запасами є детермінованість, стохастичність і невизначеність попиту. Під час вибору та розгляду моделей управління запасами авіаційних засобів ураження враховуватимемо дискретний характер надходження і витрачання запасів.

Результати, отримані за допомогою таких моделей, дають якісно правильне уявлення про роботу системи, навіть якщо відкидаються детерміністичні припущення про попит.

Узагальнений алгоритм процесу вибору моделі управління запасами авіаційних засобів ураження може бути використаний під час планування потреб авіаційних засобів ураження для ведення бойових дій авіаційним підрозділом.

КРИТЕРІЇ ВИБОРУ БЕЗПЛОТНИХ АВІАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ З МЕТОЮ ПОШУКУ ТА ВИЯВЛЕННЯ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

Андрій БАРАНОВ
Юрій БАРАНОВ
Дмитро ДАНИЛОВ
Віталій МІЩЕНКО

Наявні технічні засоби (ТЗ) пошуку та виявлення вибухонебезпечних предметів (ВНП) зазвичай ґрунтуються на використанні активних електромагнітних методів. Наближення таких ТЗ пошуку до встановлених ВНП із магнітними (неконтактними) датчиками цілі або тих, що керуються по радіо, досить часто призводить до несанкціонованого вибуху і, як наслідок, втрат особового складу. Майже всі неконтактні датчики цілі поєднує спільна ознака – наявність у їхній конструкції напівпровідникових елементів. Указана особливість покладена в основу сучасних ТЗ пошуку ВНП з неконтактними датчиками цілі методом нелінійної радіолокації. Однак проблемними досі залишаються вимоги щодо безпеки використання пошукових пристроїв цього типу в ручному варіанті або на наземних транспортних засобах. Одним із шляхів розв’язання цього протиріччя є встановлення пошукових пристроїв на дистанційно-керовану платформу.

Підходи, що використовуються з метою виявлення ВНП, з огляду на отриманий досвід російсько-української війни, указують на наявність певних проблемних питань, що потребують вирішення: застарілість електричних та механічних засобів інженерної розвідки ВНП, що перебувають на озброєнні підрозділів Сил підтримки; відсутність засобів дистанційного виявлення ВНП; недостатня кількість сучасних за-

собів розвідки та розмінування ВВП; низька оперативність інформування підрозділів про мінну обстановку у районах ведення бойових дій.

Для протимінного захисту військ (сил) здійснюється комплекс заходів, спрямований на захист особового складу, озброєння та військової техніки та інших об'єктів. Одним із основних напрямів підвищення ефективності захисту військ (сил) від ВВП є вдосконалення ТЗ пошуку та виявлення ВВП. Досягти цього можна за допомогою сучасних ТЗ пошуку, виявлення, ідентифікації та позначення ВВП, що працюють у режимі реального часу з доволі високою продуктивністю.

Необхідно зазначити, що точність і ефективність виявлення мін та ВВП за допомогою встановлених на безпілотних авіаційних комплексів (БпАК) різних датчиків (сенсорів) залежить від: вибору сенсорної технології, яка визначатиметься чутливістю до різних типів наземних ВВП, що залежить від багатьох чинників, наприклад, місця розташування (глибини встановлення) ВВП; типу протипіхотних та протитанкових мін, від чого буде залежати розмір та склад матеріалу. Здатність датчика/сенсора ідентифікувати міни різного складу залежить від його чутливості до різних матеріалів; типу ґрунту – структури, пористості, вологості, електропровідності, магнітної сприйнятливості тощо. Наявність різного складу ґрунту потенційно може призвести до помилкових сповіщень або випадків невиявлених подій, тобто, не спрацювання датчика; метеоумов та наявності сторонніх споруд, електромагнітних пристроїв, що знаходяться поблизу місця обстеження та можуть спотворювати сигнали, що надходять. Відповідно, надійність та точність за цих умов не відповідатиме заявленим характеристикам; достатня просторова роздільна здатність, що визначається характеристиками датчика та параметрами польоту, впливає на його можливість виявляти невеликі або близько розташовані міни; рельєф ділянки обстеження, що впливає на стійкість польоту БпАК та близь-

кість датчика до землі, тому може викликати відхилення в отриманих показниках. Поєднання БпАК та різних сенсорів виявлення ВВП дозволяє проводити обстеження території на низькій висоті з прийнятною швидкістю, що забезпечує повний збір даних, а також покращує ідентифікацію об'єкту. Послідовність пошуку ВВП за допомогою БпАК.

РОЗПІЗНАВАННЯ БОЙОВОЇ ТЕХНІКИ ВОРОГА НА ПОЛІ БОЮ ЗА ДОПОМОГОЮ МАШИННОГО ЗОРУ

Володимир БАЦАМУТ

Досвід бойових дій в Україні свідчить, що підвищення бойової потужності засобів ураження живої сили і техніки противника, розроблення нових та вдосконалення наявних видів зброї, наділених елементами штучного інтелекту, залишаються перспективними напрямками розвитку в сфері розроблення озброєння та військової техніки.

Масоване застосування на полі бою як повітряних, надводних (підводних), так і наземних безпілотних комплексів однозначно утворює переваги над противником. Такі переваги можуть привести до змін на користь своїх військ навіть на оперативному рівні. У підтвердження цих слів достатньо згадати про зміну оперативної обстановки в басейні Чорного моря, що відбулася унаслідок застосування на протязі певного періоду часу Силами оборони України безпілотних надводних апаратів типу “Sea Baby” та “Магура” проти чорноморського флоту російської федерації. Такий вплив змусив російську федерацію перебазувати основний бойовий склад флоту в новоросійськ.

Безпілотні комплекси (наземні, повітряні, надводні) обладнані відеокамерами, що дозволяє оператору такого комплексу в режимі реального часу здійснювати управління дроном та наводити його на ціль.

Останнім часом для підвищення ефективності застосування безпілотних комплексів, виробники стали використовувати елементи штучного інтелекту, наділяючи свої вироби системами “захоплення” цілі, так звані системи автоматичного донаведення безпілотного комплексу на ціль. Після фіксації цілі оператором, безпілотник атакує її в автономному режи-

мі, що робить його невразливим для ворожих засобів РЕБ на кінцевій ділянці траєкторії.

У разі застосування рою (великої групи) безпілотників, управління за схемою “оператор – безпілотник” стає неефективним, оскільки потребує відповідної кількості операторів, а головне їх злагодженої роботи в групі в умовах обстановки, що швидко змінюється, чого досягти на практиці практично неможливо (особливо це стосується повітряних дронів і обумовлюється відносно великими їх швидкостями та складністю керування дроном у повітрі). З метою усунення цієї проблемної ситуації управління роєм дронів відбувається під управлінням штучного інтелекту, за принципом “запустив – забув”. Для цього подальшим етапом розвитку штучного інтелекту стало впровадження систем так званого машинного зору, наділених методами і відповідним спеціальним математичним та програмним забезпеченням для слідування за встановленим маршрутом, розпізнавання, ідентифікації образів (цілей) та їх розподілення між окремими агентами рою (його підгрупами) для ефективного ураження бойової техніки та інших цілей противника (нанесення максимально можливих втрат).

Прибувши в призначений район, такий рій дронів “самостійно” вирішує завдання щодо ефективного нанесення вогневого ураження противнику. В умовах протидії РЕБ противника та інших завад на полі бою (погодних, природних, часу доби, дими, пил тощо), виникає проблема виявлення цілей противника та їх коректної класифікації для розподілення між агентами групи для ураження.

Проблемним питанням машинного зору залишається отримання чіткого зображення цілей в умовах зовнішніх завад, їх (цілей) коректного розпізнавання і класифікації за певними категоріями в умовах можливих шумів зображення. Також проблемним питанням залишаються швидкісні характеристики алгоритмів розпізнавання образів, які обумовлюються високою швидкістю повітряних дронів.

У доповіді розкриваються особливості розробленого методу розпізнавання образів, заснованого на подвійному хешуванні структури виявленого об'єкту деякими параметрами каркасних дерев початкового модельного графу з наступним порівнянням характеристик отриманих інваріантів з еталонними. Пропонований метод дозволяє із заданим рівнем довірчої ймовірності відносити різні виявлені об'єкти до того чи іншого типу військової техніки. До того ж алгоритм, що реалізує розроблений метод, має меншу обчислювальну складність, що дозволяє його використовувати в швидкісних повітряних дронах.

ПЕРЕХІД НА ВИКОРИСТАННЯ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ НАТО В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Олег БАШНЯНИН
Микола ОВЧАР

Упровадження стандартів НАТО передбачено Планом пріоритетних дій Уряду на 2024 рік. У рамках пакету Цілей партнерства Україна – НАТО нашій країні до 2025 року запропоновано впровадити 218 стандартів Альянсу. Станом на липень 2024 року Україна прийняла вже 190.

Упровадження стандартів НАТО стосується різних сфер, зокрема використання топографічних карт НАТО в Збройних Силах України, які забезпечують уніфікацію та взаємосумісність.

Топографічні карти використовуються для вивчення й оцінки місцевості при плануванні операції (бою), організації взаємодії і керуванні військами, для вивчення дорожньої мережі та проведення розрахунків під час організації пересування військ, для орієнтування на марші та як карта спільних дій для сухопутних військ та авіації. Основна мета: привести виробництво топографічних і спеціальних карт (включаючи цифрові карти) відповідно до стандартів НАТО; здійснити перехід з існуючих національних систем координат до системи координат WGS-84; активно впроваджувати GPS-вимірювання та технічні засоби навігації у своїх збройних силах.

Відповідно до вимог наказу Міністерства оборони України від 13.03.2023 № 132 “Про використання в системі Міністерства оборони України топографічних карт у світовій геодезичній системі WGS-84, картографічній проекції Меркатора (UTM)” у Збройних Силах України під час роботи з топографічними картами прийнята єдина система цілевказан-

ня MGRS, яка використовується під час обробки всіх бойових документів штабів НАТО.

Топографічна служба ЗСУ підтримує взаємодію з Держгеокадастром України зі створення сучасної бази даних геопросторової інформації. Близько 5 років тому була розпочата робота з упорядкування наявної інформації і створення єдиної геопросторової бази даних. Наразі вона наповнена більш ніж на 60 % сучасними картами, фотосхемами, фотоматеріалами. Нині триває робота з наповнення бази даних каталогами координат геодезичних пунктів державної геодезичної мережі України. Також 2021 року за підтримки канадських колег була розпочата робота щодо переходу на використання у Збройних Силах України топографічних карт у системі координат WGS-84 (World Geodetic System 1984), проекції UTM та системи цілевказання MGRS (Military Grid Reference System). Ця система координат повністю відрізняється від радянської. Ураховуючи, що зараз велика кількість країн-партнерів надає Україні сучасне озброєння, де використовується саме ця система прив'язки до місця розташування та цілевказання, роботу необхідно виконати якомога швидше. Наразі проводяться підготовчі роботи щодо створення таких карт.

Топографічні карти, які створюються топографічною службою Збройних Сил України здебільшого більш інформативні, ніж загалом ті, що використовуються у країнах НАТО. Водночас уміння читати карту потребує певних знань. Якщо інформацію, зображену на нашій карті, описати словами, ймовірно, ми отримаємо книжку на сотню сторінок. Особливістю, наприклад, американських карт є більша зручність для вибору маршрутів руху, на них більш чітко нанесені дороги та їхні характеристики.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що основними здобутками топографічної служби Збройних Сил України за останній час є те, що в період з 24 лютого 2022 року введено в роботу геопортал, який дозволяє військам отримувати необ-

хідну їм геопросторову інформацію в реальному режимі часу. А зараз основні зусилля зосереджують на створенні топографічних карт з системою цілевказання MGRS. Будуть перепрацьовані всі масштаби й номенклатури. Після чого вони одразу потраплять на геопортал і далі у війська.

МІСЦЕ І РОЛЬ ІНЖЕНЕРНИХ ВІЙСЬК У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ігор БІДНИК

Під час повномасштабної російської агресії проти України інженерно-технічна підтримка бойових дій військ набула нових ознак, а частини та підрозділи інженерних військ здобули бойовий досвід, отримали нові засоби та можливості, що вплинуло на тактику їхнього застосування. Аналіз виконання завдань щодо відсічі російським військам показує, що інженерні війська відіграють важливу роль в ході воєнних операцій.

Під час воєнних дій військові інженери мають досягати необхідної мети у формуванні фізичного операційного середовища за рахунок внеску в об'єднані функції виконання завдань інженерної підтримки. Інженерна підтримка існує на всіх рівнях командування, у будь-якій місії чи операції, на всіх етапах і координується військовими інженерами.

Як визначено в керівних документах НАТО, інженерне забезпечення бойових дій проводиться з акцентом на швидкість з метою виконання як довготривалих, так і короткострокових завдань. Основними завданнями інженерного забезпечення відповідно до доктринальних документів країн членів НАТО є: забезпечення мобільності своїх військ, зниження мобільності військ противника, забезпечення живучості своїх військ та завдання загального інженерного забезпечення.

Підтримуючи мобільність військ під час війни, військові інженери виконують такі завдання: інженерна розвідка противника, місцевості й об'єктів; підготовка та утримання шляхів руху військ; обладнання та утримання переправ і влаштування переходів через вузькі перешкоди; розмінування місцевості і об'єктів; обладнання вертолітних злітно-посадкових майданчиків; влаштування та утримання інженерних

загороджень як вибухових, так і невибухових; здійснення руйнувань і посилення перешкод штучного та природного походження.

Особливої уваги в сучасних умовах військові інженери надають заходам щодо операцій зі стримування, блокування та зміни напрямку руху ворога; затримання його у певній зоні з метою підвищення ефективності вогню прямим наведенням або вогню із закритих вогневих позицій; обмеження доступу до маршрутів з використання заходів запобігання руху противника через дороги, тунелі, мости й інші дорожні споруди.

Досвід фортифікаційного обладнання, отриманий у процесі ведення російсько-української війни, набуті практичні навички щодо зведення військових фортифікаційних споруд у бойових умовах; підвищення фахового рівня військовослужбовців-інженерів щодо застосування нових форм і способів фортифікаційного обладнання місцевості, удосконалення його характеру та вирішення нових завдань, дозволяють забезпечити захист та безпеку особового складу та інших підрозділів.

Слід зазначити, що в сучасних умовах важливу роль відіграють інженерні заходи щодо зменшення ураження підрозділів, які починаються із застосування всіх наявних засобів маскуванню та об'єктів укриття природного та штучного походження й продовжуються обладнанням бойових позицій й зведенням захисних споруд.

Загальна інженерна підтримка військ передбачає забезпечення військ інженерною технікою та майном, іншими ресурсами, застосування інженерно-технічних знань та вмій під час виконання таких завдань як обладнання пунктів польового водопостачання та інженерно-технічне забезпечення.

Отже, інженерні війська – це війська переднього краю. Вони йдуть у бій одночасно з механізованими і танковими підрозділами, а часто й попереду них, тому їм належить важлива роль у виконанні найбільш складних завдань під час воєнних дій.

РАЦІОНАЛЬНІ ТЕРМІНИ ЗБЕРІГАННЯ БОЄПРИПАСІВ ЗА УМОВИ МІНІМІЗАЦІЇ ВПЛИВУ НА АВТОМАТИЧНУ ЗБРОЮ ТА ЇЇ БАЛІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Ігор БІРЮКОВ
Олексій МУЛЕНКО

Серед великої розмаїтості вимог, пропонованих до сучасної стрілецької зброї, необхідно виділити безвідмовну роботу зразка озброєння, що досягається забезпеченням необхідної живучості деталей і механізмів автоматичної зброї. Динамічний характер зусиль і напруг, що діють на деталі автоматичної зброї, утрудняє забезпечення їхньої міцності і є однією з головних причин порівняно низької живучості. Особливе значення має забезпечення достатньої живучості ствола, що відіграє вирішальну роль у загальній живучості зброї.

У тезах розглянуто: основні фактори, що впливають на балістичні характеристики порохів тривалого зберігання та зниження живучості стрілецької зброї при її використанні; основні причини зростання зношування каналу ствола, що впливають на погіршення балістичних характеристик зброї загалом; основні чинники, що впливають на процес зношування поверхні каналу ствола та три гіпотези для пояснення механізму розігріву каналу ствола стрілецької зброї.

На основі експериментальних даних визначено закономірність зміни початкової швидкості кулі, що пов'язано зі стиранням полів нарізів каналу ствола, його зносом, та зносом елементів автоматики і газового тракту. Установлено, що при застосуванні боєприпасів після гарантійних термінів зберігання збільшується максимальний тиск у каналі ствола, а координата його максимуму зміщується у бік патронника, збільшується швидкість горіння пороху, а сила пороху зменшується.

Для виявлення значень та характеру цих змін були проведені подальші експериментальні дослідження щодо визначення v_0 кулі 5,45-мм АК-74.

Отримані результати узагальнені у вигляді залежностей зміни початкових швидкостей куль від ресурсу стволів у пострілах (n), для боеприпасів гарантованих термінів зберігання.

Аналіз результатів досліджень дозволяє зробити висновки. Ураховуючи дискретний характер контролю початкової швидкості V_0 при проведенні експерименту, можна припустити, що початок інтенсивнішої зміни V_0 лежить у діапазоні ~ 5 800–7 000 пострілів. Точка в 7 000 пострілів – це 70 % ресурсу, тобто на залишковому ресурсі ствола в 30 % починаються суттєвіші відхилення V_0 і інтенсивність вичерпання ресурсу ствола зростає. При цьому можна припустити, що при більш інтенсивному режимі ведення вогню координата точки початку інтенсивного падіння початкової швидкості зміщується до 6 000 пострілів.

На розрахованому режимі експлуатації при 10 000 пострілів нормальними боеприпасами, без перевищення гарантійних строків зберігання, початкова швидкість кулі повинна складати ~ 890 м/с. При застосуванні боеприпасів 30 років зберігання на 10 000 пострілах є фактично встановлена для 75 % випробуваної стрілецької зброї початкова швидкість кулі 860 м/с, при цьому допустиме 5 % відхилення початкової швидкості кулі складає 855 м/с. Отже, при застосуванні боеприпасів 30 років зберігання є запас у ΔV_0 5 м/с, який слід розглядати як той, що знаходиться в межах похибки визначення V_0 фактичного.

Аналіз наведених даних дозволяє спрогнозувати раціональний термін зберігання боеприпасів до стрілецької зброї, а кількість пострілів, якою слід обмежувати для відповідної партії боеприпасів, має бути такою, що залежить від режиму ведення вогню зброї.

Отже, визначено раціональні терміни зберігання боеприпасів, які за межами гарантійного терміну дозволяють виконувати вогневі завдання та уникнути підвищення інтенсивності зносу і пошкодження матеріальної частини стрілецької зброї.

ПОКРАЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВІДНОВЛЕННЯ ПОШКОДЖЕНИХ ОЗБРОЄННЯ, ВІЙСЬКОВОЇ І СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ РЕМОНТНО- ВІДНОВЛЮВАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ

Володимир БІСИК

Іван ЦЕБРЮК

В сучасних умовах ведення бойових дій, котрі містять швидкі маневри вогнем та підрозділами, відновлення озброєння та військової техніки як складової технічного забезпечення в найкоротші терміни залежить від чіткої організації та використання сучасних технологій і мають відмінності від організації відновлення озброєння та військової техніки другої половини ХХ століття та відновлення озброєння та військової техніки під час проведення антитерористичної операції (далі – АТО) та операції Об'єднаних сил (далі – ООС). У зв'язку з постійною затримкою у забезпеченні ОВСТ основним джерелом поповнення втрат озброєння і військової техніки є його своєчасне відновлення ремонтними органами.

Під час огляду в інтернет-ресурсах зображеної покинутої, пошкодженої або виведеної з ладу військової техніки вкрай рідко можна побачити будь-які ознаки етапів відновлення техніки, передусім роботу групи технічної розвідки або роботу евакуаційної групи, що свідчить про те, що підходи, вимоги до організації роботи ремонтно-відновлювальних підрозділів потребують змін: упровадження окремого відділення – технічного відділення контролю (далі – ТВК) в управління ремонтно-відновлювального органу.

Функції ТВК: технічний контроль відновлення ОВСТ, зокрема на етапах ремонту – створення електронної ремонтної

справи, детальне дефектування зразка, визначення виду ремонту, визначення математичної потреби витрати робочого часу на кожну операцію з ремонту одиниці озброєння, визначення запасних частин для ремонту, оперативне подання заявок на запасні частини та щоденний контроль за реалізацією потреби запасних частин для ремонту, управління ризиками, щодо максимального часу знаходження в ремонті в цьому ремонтному органі, визначення коефіцієнта технічної готовності (далі – КТГ) зразка після відновлення;

упровадження в підрозділ технічної розвідки для оперативного виявлення пошкодженої, виведеної з ладу військової техніки розвідувального БпЛА для аеророзвідки з виведенням оперативної інформації на монітори операторів на основний командний пункт (далі – ОКП) ремонтно-відновлювального органу та ОКП тилового пункту управління частини (далі – ТПУ) для швидкого аналізу, здійснення заходів взаємодії між підрозділами та прийняття оперативних рішень. За допомогою розвідувального БпЛА та відділення (групи) технічної розвідки в районі евакуації є потреба організувати та координувати виявлення, знищення засідок, розрахунків ПТУРів противника, визначати активність диверсійно-розвідувальних груп противника тощо. Також у складі відділення (групи) технічної розвідки повинен бути спеціаліст з розмінування й забезпечення засобами РЕБ й відповідно має проводитись робота щодо виявлення й знешкодження застосування противником безпілотних систем різного типу, робота з виявлення та розмінування мін, мінних пасток тощо;

перед евакуацією військової техніки потрібно здійснювати підготовчі роботи з урахуванням: рельєфу місцевості, погодних умов, складу ґрунту, ступеня пошкодження військової техніки, її тактико-технічних характеристик (маси, габаритів, дорожнього просвіту, ширини коліс, гусениць), наявного боєкомплекту, справних засобів зчіплювання. Роботи проводити в темну пору доби впродовж 1–3 діб залежно від

районів евакуації та вищезазначених чинників. Також визначаються способи витягування та засоби для витягування та евакуації. Зазначаються основні шляхи евакуації та запасні;

ремонт військової техніки здійснювати на прихованому збірному пункті пошкоджених машин (ЗППМ), або прихованих місцях ремонту, ремонтних ділянках, які облаштовувати на фондах підприємств діючих або не діючих, що перебувають в межах визначеного району розташування ремонтно-відновлювального підрозділу. Детальне дефектування пошкодженої техніки проводити після розвантаження боєкомплекту;

з метою оперативного забезпечення запасними частинами, після дефектування пошкодженої техніки, розробити та використовувати для класифікації електронну каталожну базу запасних частин на всі використовувані зразки ОВСТ силами оборони України, включаючи іноземні зразки;

за допомогою терміналів супутникового зв'язку здійснювати постійний зв'язок з вищими органами забезпечення щодо взаємодії з реалізації заявок на потребу ремонтних комплектів, запасних частин на пошкоджену техніку, особливо на іноземну техніку, що відсутні на складах ремонтного органу;

за неможливості відновлення техніки силами ремонтно-відновлювального підрозділу мати заздалегідь визначені приховані основні та запасні райони передачі техніки. Пошкоджену техніку для передачі переміщувати автомобільними засобами, а при великій кількості пошкодженої техніки з метою зменшення вірогідності виявлення та мінімізування вогневого ураження противника по скупченню техніки, перевагу надавати залізничному перевезенню й організувати район передачі техніки не менше ніж за 200 км від переднього краю противника. Переміщення пошкодженої техніки до станції завантаження також здійснювати колісними евакуаційними засобами. Передачу техніки здійснювати в темну пору доби;

після здійснення ремонту перед поверненням в підрозділ, здійснювати пробігові випробовування ОВСТ, обов'язково з змінною швидкістю руху, навантаженням й по пересічній місцевості.

У тезах викладено короткі пропозиції щодо покращення етапів відновлення техніки ремонтно-відновлювальними органами підрозділів Сил оборони України в сучасних умовах ведення бойових дій.

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА СПРОМОЖНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЛОГІСТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ, ЩО ВРАХОВУЄ ЯК КІЛЬКІСНІ, ТАК І ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ, ДОЗВОЛЯЄ ВИЯВИТИ КРИТИЧНІ ТОЧКИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПІДВИЩИТИ ЗАГАЛЬНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ

**Олександр БОНДАРЕНКО
Дмитро БУРЧЕНКОВ**

Комплексна оцінка спроможності підрозділів логістики Національної гвардії України (НГУ) є критично важливим аспектом для забезпечення ефективного функціонування цієї важливої структури. Ця оцінка, яка враховує як кількісні, так і якісні показники, дозволяє не лише виявити поточний стан логістичної системи, але й визначити ключові напрями для вдосконалення та оптимізації.

У контексті сучасних викликів, з якими стикається Україна, ефективна логістика відіграє вирішальну роль у забезпеченні національної безпеки та обороноздатності держави. Підрозділи логістики НГУ несуть відповідальність за широкий спектр завдань, включаючи постачання матеріально-технічних засобів, забезпечення транспортування, зберігання та розподілу різноманітних ресурсів та обладнання, необхідних для виконання оперативних завдань. Комплексний підхід до оцінки спроможності логістичних підрозділів передбачає аналіз різноманітних факторів. До кількісних показників можна віднести такі аспекти, як обсяги запасів, швидкість постачання, кількість техніки та обладнання, чисельність особового складу тощо. Ці дані дозволяють отримати чітке уявлення про матеріально-технічну базу та ресурсний потен-

ціал логістичної системи. Однак не менш важливими є якісні показники, які часто складніше виміряти, але вони мають критичне значення для загальної ефективності. До них можна віднести рівень підготовки особового складу, ефективність командирських рішень, гнучкість та адаптивність логістичної системи до змінних умов, якість планування та прогнозування потреб, а також здатність до інновацій та впровадження нових технологій. Комплексна оцінка, яка враховує обидва типи показників, дозволяє створити всебічну картину спроможності логістичних підрозділів. Це, в свою чергу, дає можливість виявити так звані “критичні точки” – ділянки, де існують найбільші проблеми або ризики. Ідентифікація цих критичних точок є ключовим етапом у процесі вдосконалення системи логістичного забезпечення. Наприклад, аналіз може виявити, що кількісні показники, такі як обсяги запасів, є достатніми, але якісні аспекти, як-от ефективність розподілу ресурсів, потребують покращення. Або навпаки, може виявитися, що персонал має високий рівень кваліфікації, але існує нестача певних видів обладнання. Такі висновки дозволяють командирам підрозділів приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів та визначення пріоритетів у розвитку логістичної системи. Більше того, регулярне проведення комплексної оцінки дозволяє відстежувати динаміку змін та ефективність впроваджених заходів. Це створює основу для постійного вдосконалення та адаптації логістичної системи до нових викликів та змінних умов оперативної обстановки.

Важливо зазначити, що підвищення ефективності логістичної системи НГУ має прямий вплив на загальну спроможність виконання завдань за призначенням. Ефективна логістика забезпечує своєчасне постачання необхідних ресурсів, що в свою чергу підвищує боєготовність та оперативність реагування підрозділів НГУ на різноманітні ситуації. Крім того, оптимізація логістичних процесів може призвести до значної економії ресурсів, як матеріальних, так і фінансових. Це осо-

бливо важливо в умовах обмеженого бюджету та необхідності максимально ефективного використання наявних засобів. Одним з ключових аспектів комплексної оцінки є також аналіз взаємодії логістичних підрозділів з іншими структурами НГУ та зовнішніми партнерами. Ефективна координація та обмін інформацією між різними ланками системи є критично важливими для забезпечення безперебійного постачання та підтримки оперативної діяльності. У контексті сучасних технологічних можливостей, важливим елементом оцінки стає також рівень упровадження та використання інформаційних систем та технологій у логістичних процесах. Автоматизація процесів, використання систем моніторингу та аналітики даних можуть значно підвищити ефективність логістичної системи та якість прийняття рішень.

Отже, комплексна оцінка спроможності підрозділів логістики НГУ є не просто інструментом аналізу, але й потужним засобом стратегічного планування та розвитку. Вона дозволяє не лише виявляти поточні проблеми, але й прогнозувати майбутні виклики та готуватися до них заздалегідь.

Можна стверджувати, що регулярне проведення такої оцінки та впровадження на її основі відповідних заходів є ключовим фактором у забезпеченні високого рівня боєготовності та ефективності НГУ загалом. Це особливо важливо в умовах постійно змінюваного середовища безпеки та нових викликів, з якими стикається Україна.

Комплексна оцінка спроможності підрозділів логістики НГУ, що враховує як кількісні, так і якісні показники, є не лише інструментом аналізу, але й важливим елементом стратегічного управління та розвитку. Вона дозволяє виявити критичні точки в системі забезпечення, оптимізувати використання ресурсів та значно підвищити загальну ефективність виконання завдань за призначенням, що є ключовим для забезпечення національної безпеки та обороноздатності України.

ЩОДО АКТУАЛЬНОСТІ ОПРАЦЮВАННЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ЗАМОВЛЕННЯ НА ПІДГОТОВКУ ОФІЦЕРСЬКИХ КАДРІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Олег БОРОВИК
Людмила БОРОВИК

Відповідно до Закону України “Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів” (Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 1. Ст. 6) {Із змінами, внесеними згідно із Законом від 05.09.2017 № 2145-VIII. ВВР. 2017. № 38–39. Ст. 380} державне замовлення формується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державного замовлення, за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти, та інших державних замовників з урахуванням середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці та обсягів видатків Державного бюджету України на зазначені цілі. Отже, Адміністрація Держприкордонслужби України опрацьовує пропозиції та здійснює подання на підготовку фахівців з урахуванням середньострокового прогнозу потреби у них.

Для формування державного замовлення в Україні рекомендується застосовувати “Порядок формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів”, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15.04.2013 № 306.

Під час формування державного замовлення на підготовку військових фахівців у Збройних Силах України застосовується Інструкція про порядок розрахунку потреб у підготовці військових фахівців з вищою освітою для Збройних Сил України, що затверджена наказом Міністерства оборони України від 08.11.2017 № 581.

Однак зазначені документи в явному вигляді не можуть бути застосовними для вирішення завдання формування державного замовлення в Державній прикордонній службі України (ДПСУ) через відсутність в них тих параметрів, що характеризують специфіку, особливості діяльності та спроможності відомства.

На цей час формування державного замовлення на підготовку офіцерських кадрів ДПСУ здійснюється з урахуванням ліцензійного обсягу та потенційної спроможності відомчого вищого військового навчального закладу (ВВНЗ) за показниками кадрового, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення. Проте такий підхід не повною мірою враховує потреби відомства, його можливості та особливості діяльності. Тому актуальним вбачається опрацювання науково-методичного інструментарію для формування державного замовлення на підготовку офіцерських кадрів ДПСУ. При цьому потребують вирішення часткові завдання опрацювання порядку визначення потреб ДПСУ у підготовці офіцерських кадрів ДПСУ, відпрацювання документів щодо визначення потреб, проведення обчислення необхідної кількості прийому слухачів, курсантів та студентів до відомчого ВВНЗ та інших закладів вищої освіти (ЗВО), яка б забезпечила потребу ДПСУ.

При опрацюванні визначених часткових завдань вбачається доцільним дослідження здійснювати в межах Закону України “Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та

перепідготовку кадрів” (Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 1. Ст. 6) {Із змінами, внесеними згідно із Законом від 05.09.2017 № 2145-VIII. ВВР. 2017. № 38–39. Ст. 380}, постанови Кабінету Міністрів України від 15.04.2013 № 306 “Порядок формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів”, наказу Міністерства оборони України від 08.11.2017 № 581 “Інструкція про порядок розрахунку потреб у підготовці військових фахівців з вищою освітою для Збройних Сил України” і з урахуванням ліцензій та акредитаційних сертифікатів відомчого ВВНЗ та окремих ЗВО України, показників кадрового, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення відомчого ВВНЗ.

Методика формування державного замовлення на підготовку офіцерських кадрів ДПСУ повинна визначати кількісні показники щодо прийому слухачів, курсантів та студентів до відомчого ВВНЗ та інших ЗВО України і бути автоматизованою.

ДВОКРИТЕРІАЛЬНА ОПТИМІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМ ОПТИКО- ЕЛЕКТРОННОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА РАХУНОК ВИБОРУ РЕЖИМІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ РІЗНИХ ТИПІВ ЗАСОБІВ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Дмитро БОРОВИК

Роман РАЧОК

У сучасних умовах ефективно забезпечення надійної охорони кордонів України на “мирних ділянках” неможливе без належного інженерного обладнання та облаштування кордону. До цього обладнання, зокрема, належать новітні технічні засоби спостереження, такі як тепловізійні камери, сучасні радіолокаційні станції та відеокамери, а також сучасні комунікаційні засоби. Ефективність функціонування системи спостереження, побудованої з використанням таких засобів, суттєво залежить від досконалості її структурної і функціональної організації, а також відповідності обраного режиму використання засобів погодним та іншим умовам, в яких здійснюється спостереження. Використання під час вирішення задач структурної оптимізації систем спостереження показника ефективності, який орієнтований на оцінку їх функціонування по всій площі досліджуваної області ділянки кордону, не в усіх випадках є раціональним. У більшості випадків для ефективної організації охорони кордону актуальним завданням є забезпечення максимально ефективного моніторингу периметра області досліджуваної ділянки, а у випадку його порушення – всієї площі, що обмежена зазначеним периметром. Тому важливим є завдання встановлення показника ефективності моніторингу периметра ділянки кордону (роботи системи спостереження).

При розміщенні веж спостереження часто виникає необхідність забезпечення автономного живлення обладнання. При цьому традиційно використовуються відновлювальні джерела енергії. Усе це робить важливою оптимізацію використання комплексу засобів спостереження при максимізації їх ефективності та мінімізації енергоспоживання ними.

Тому актуальним завданням є розробка методики оптимізації функціонування систем оптико-електронного спостереження (СОЕС) з урахуванням наведених особливостей.

Для вирішення зазначеного завдання авторами було поставлено та досліджено двокритеріальну задачу вибору режимів функціонування різних типів засобів спостереження СОЕС на окремих часових інтервалах з урахуванням періоду доби та погодних умов, в яких вони використовуються, який забезпечує максимізацію ефективності функціонування СОЕС при мінімізації потужності спожитої електроенергії активними типами засобів спостереження за наявності граничних обмежень щодо ефективності та потужності спожитої системою електроенергії.

Запропонований авторами показник ефективності функціонування системи дозволяє оцінити рівень неможливості неконтрольованого перетинання порушником периметра ділянки, що охороняється. Особливістю зазначеної методики є забезпечення за рахунок незначного зниження ефективності спостереження у порівнянні з варіантом, коли задіяні всі типи засобів спостереження, суттєвого зниження енергоспоживання складовими системи.

У роботі запропонований альтернативний підхід для оцінки ефективності функціонування СОЕС, ідея якого полягає в тому, що замість оцінювання ефективності спостереження по всій площі контрольованої області ділянки кордону, оцінюється ефективність контролю лише за периметром цієї області. Такий підхід суттєво зменшує обчислювальну складність відшукування значення ефективності, що в подаль-

шому спрощує вирішення задач структурної оптимізації систем спостереження. Запропоновано програмно-алгоритмічну реалізацію методики оптимізації функціонування СОЕС. З використанням розробленого програмного забезпечення проведено раціональний вибір режимів функціонування засобів спостереження з урахуванням періоду доби та погодних умов.

MEDICAL ORGANIZATIONAL ERROR IN THE OPERATING CONDITIONS OF A MILITARY FIELD HOSPITAL

Damian WAŚIK

Nataliya WAŚIK

It is commonly accepted that a hospital's liability for medical errors may be based on the principle of tortious liability if, during treatment in a given healthcare facility, as a result of negligence or so-called „organizational fault” – failure to ensure the patient's safe stay, failure to provide appropriate treatment conditions, appropriate equipment, appropriate and qualified personnel – damage occurs. In such a situation, the injured party is most often obliged to prove the premises for this liability, i.e. the aforementioned organizational fault, the occurrence of damage and the causal relationship between the damage and the culpable action or omission of the hospital in the organizational sphere.

A field hospital is considered a type of temporary hospital, set up outside the buildings of a permanent hospital, usually intended for the treatment of victims of warfare, catastrophes and natural disasters. Field hospitals for military purposes are usually set up far from the front so as to minimize the risk associated with direct warfare, but still close enough to the battlefield so that transporting the wounded (by helicopters, ground transporters or cars) does not cause major difficulties. During the conflicts of the 19th century and most of the 20th century, field hospitals were built primarily in tents, sometimes using other lightweight structures of this type. Nowadays, tents are being replaced by sets of specialized containers that are easy to transport and set up.

Similarly to the operation of permanent hospitals, the operation of military field hospitals is not free from the risk of so-called medical organizational errors. Most often, this is related to the specifics of their organization. In practice, situations such as: 1) entrusting the performance of specific complicated, specialized medical procedures to staff without specific education or professional experience (e.g. performing surgeries by nurses or paramedics); 2) negligence in the area of asepsis, resulting in the occurrence of hospital infections; 3) irregularities in maintaining the patient's medical records, affecting the effectiveness of their treatment; or 4) administering expired medications to patients or using medical products with various types of defects and technical defects.

The above circumstances may be caused by various factors related to the current situation on the front, in particular: 1) lack of ongoing supplementation of medical staff with specialists in specific fields of medicine; 2) difficult communication with other medical facilities that can provide effective treatment for patients; 3) interrupted supply routes for medicines, medical devices and biocidal agents that can prevent the emergence of sources of hospital infections; 4) or improper staff management and delegation of work-related tasks, resulting in stress and fatigue of medical workers.

In the above circumstances, when assessing whether a given case of negligence and errors constitutes a medical organizational error of a military field hospital, the issue of individualizing guilt should be kept in mind. In general, it will be necessary to establish the guilt of medical personnel and prove, even on the basis of a factual presumption, that there was a culpable violation of the principles and standards of patient care when providing health services, in order to recognize that the medical entity is liable for the damage suffered by the patient. In addition, the possibility of the occurrence of so-called force majeure, which limits liability, should be taken into account.

The objective concept of force majeure defines it as an external event of an extraordinary nature, manifested in a low degree of probability of its occurrence and of an overwhelming nature, consisting in the inability to „control” it and prevent its effects at the current level of development of knowledge and technology. Usually, manifestations of vis maior understood in this way are natural disasters – earthquakes, floods or hurricanes. Force majeure may also be considered to be events caused by humans, such as warfare or violent unrest, as well as acts of public authority, which must be obeyed under threat of sanctions. This means that determining a medical organizational error in the functioning of a military field hospital may be a complicated and difficult process each time.

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Сергій ВОЛОДЬКО
Андрій ЧЕКАНОВ

За публікаціями у відкритих вітчизняних та іноземних джерелах щодо останніх тенденцій у науці і технологіях визначається низка новітніх або проривних напрямів розвитку науки і технологій, які можуть впливати на розвиток міжнародної безпеки і оборони. Серед них можна зазначити технології штучного інтелекту.

Перспективними напрямами його застосування можуть бути:

підтримка прийняття рішень для командирів різної ланки на полі бою;

автоматизація та оптимізація логістичних схем при організації та забезпеченні військ (сил) на полі бою;

підтримка технічного обслуговування, починаючи від проектування високотехнологічного озброєння, військової та спеціальної техніки, аж до виробництва та її обслуговування протягом всього “життєвого циклу”;

оптимізація кількості персоналу, що обслуговує озброєння та військову техніку, який буде розгорнутий у небезпечних місцях для автономної експлуатації безпілотних бойових машин;

ідентифікація маршруту для виявлення аномальної поведінки при русі морських та авіаційних суден, особливо військового призначення, які можуть становити загрозу та небезпеку.

За допомогою штучного інтелекту планується фактичне управління авіаційною військовою технікою – від безпілот-

ників до технологій “рою безпілотників” та автономних систем польоту.

Останнім часом безпілотні системи стали одним з головних інструментів, що використовуються під час воєн та різноманітних збройних конфліктів.

Як показує досвід російсько-української війни, основну роль зброї на полі бою можуть відігравати саме безпілотні засоби ураження, наприклад, “рої дронів” – безпілотні літальні апарати, що об’єднані в єдину систему. І саме це дозволяє їм діяти як єдине смертоносне ціле. Вони можуть виконувати завдання, які сьогодні вважаються надто ризикованими для життя, складними або навіть неможливими для виконання людиною.

Масштаби “роїв дронів” і швидкість їх пересування відкривають перспективу зміни уявлення про характер військових зіткнень настільки швидких і складних, що людина не може встежити за ними.

Останнім часом все активніше ведуться розробки для організації керування невеликою групою безпілотних літальних апаратів, що можуть знаходитися поблизу пілотованого літального апарата з метою зондування повітряного простору, для більш точного наведення та прицілювання його озброєння.

Це знімає завдання контролю із землі, звідки в даний час координуються операції з безпілотними літальними апаратами, і передає його в руки пілотам літальних апаратів.

Наявність автономних систем штучного інтелекту, здатних до певного рівня автономного прийняття рішень, можуть створити системи настільки спроможними, що вони повністю можуть змінити характер війни.

У найближчому майбутньому передбачається використовувати збройними силами автономну зброю, яка може знаходити, ідентифікувати, відстежувати цілі, націлюватися та знищувати сили противника без участі операторів – людей

у процесі прийняття та виконання рішень. Такі системи можуть бути роботизованими, базуватись на платформах або на цифрових агентах.

Роботизовані системи у майбутньому змінять і спосіб проведення військових операцій. Використання дронів на полі бою ілюструє величезний потенціал безпілотних систем під час ведення бойових дій.

Використання технології штучного інтелекту також позбавить операторів озброєння від багатьох завдань, які є небезпечними або схильними до людських помилок через необачність чи втому.

Отже, використання інтегрованого та цілісного штучного інтелекту, аналітичних спроможностей та симбіотичного штучного та людського інтелекту забезпечить якісний аналіз і прийняття рішень у всьому технологічному спектрі військової сфери.

MODEL FOR EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF A RADIO-ELECTRONIC COMPLEX WITH ACOUSTIC AND OPTOELECTRONIC SYSTEMS

Bohdan VOLOCHYI

Volodymyr ONYSHCHENKO

Countering unmanned aerial vehicles (UAVs) is impossible without their detection. Constant constructive improvement of unmanned aerial systems, by reducing their visibility during use, entails improvement of countermeasures.

Thus, according to preliminary analysis, more than 300 manufacturers from 38 countries are engaged in the world of UAV detection. They have offered 535 variants of radio electronic systems (RES) layout. At the same time, the pace of production of new samples is so high that studies of the effectiveness of a particular UAV detection sample are not always conducted. And with the use of MEMS technology to control UAVs, which hides the functioning of radio channels for UAV positioning in space, control channels and information channels. The detection of such drones has become difficult for electronic and radar means. The situation is exacerbated by the enemy's use of fiber optic control systems. The use of fiber optics is not a new idea. However, this technology requires reconsideration of the choice of systems to complete the UAV detection electronic warfare system.

For these UAVs, which have low radar visibility and radio visibility, the use of electronic intelligence systems and radar systems is considered inappropriate. In addition, the operation of our radar system is noticeable to the enemy's electronic intelligence means. That is why we proposed to equip the radar with passive systems. We are talking about a certain number of acoustic systems and an optoelectronic system. The deployment of the RECs on the ground is carried out in such a way that the

acoustic systems are installed along the boundaries in the far and near controlled areas, and the optoelectronic system with day and night targeting grids covers the middle and near controlled areas.

Since there is a need to study the effectiveness of such a REC, we proposed a stochastic model of its functional operational behavior. The degree of adequacy of the proposed stochastic model of the operational functional behavior of the electronic complex is determined by taking into account the performance indicators of the systems that are part of it and taking into account the verbal model of operational functional behavior formed on the basis of the algorithm of its functioning.

According to the technology of stochastic modeling, a structural-automatic model of the operational functional behavior of the REC was developed, which was combined with the ASNA-2 software module. The ASNA-2 program module automates the construction of probabilistic graphs of the operational behavior of RECs based on the structural-automatic model. According to the probabilistic graph, it generates and solves the system of Kolmogorov – Chepman differential equations.

The proposed stochastic model of the operational functional behavior of the REC with acoustic and optoelectronic systems makes it possible to solve the problem of synthesizing the values of the performance indicators of its components. The synthesis problem is formulated to determine the values of performance indicators of specific systems that will provide a given value of the performance indicator of the radio-electronic complex. As performance indicators for each system, the stochastic model uses “the probability of detecting UAVs when they are in the corresponding controlled area” and “the average values of the time intervals from the moment of UAV appearance in the controlled area until they are detected by the corresponding system”.

MATHEMATICAL MODELLING OF THE STRESS- STRAIN STATE OF CYLINDRICAL CAPACITIES FOR STORAGE OF EXPLOSIVE SUBSTANCES

Taras HLOVA
Bohdana HLOVA

Toxic and explosive substances are a major component of military bases, which are stored in special purpose containers, which are the most common. As a result of arson or damage to these containers, toxic and explosive substances leak out, which can lead to an explosion, as well as cause contamination of military equipment, territory and various objects, including personnel, which makes it impossible to conduct combat operations for a long time.

The stress-strain state of the tank under the influence of temperature was investigated. It was established that the greatest value of axial and annular temperature stresses is reached at the junction of the cylindrical surface and the bottom, which is the cause of the destruction and explosion-fire damage of tanks with petroleum products.

The destruction of the integrity of the cylindrical tank, namely the detachment of the bottom from its surface, is facilitated by force and temperature stresses, the absolute value of which increases due to the increase in the heating temperature and, accordingly, the internal pressure.

Therefore, the question of the influence of pressure during sudden heating of containers due to natural factors and extraordinary events on the strength characteristics of engineering structures of the specified type is important, both from the theoretical and from the practical side.

ПІДВИЩЕННЯ БОЙОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ВЕРТОЛЬОТІВ ПРИ КОМПЛЕКСУВАННІ ЗАСОБІВ ВІЯВЛЕННЯ ТА СУПРОВОДЖЕННЯ ЦІЛЕЙ ТИПУ БЕЗПІЛОТНИЙ ЛІТАЛЬНИЙ АПАРАТ “ТЕРАНЬ-2”

Борис ГОЛОВКО

Володимир БЕРЕЗАНСЬКИЙ

Олексій БАРАНИК

Забезпечення діяльності національної безпеки та оборони України на сучасному етапі розвитку збройної боротьби потребує постійного вдосконалення всіх її складових щодо досягнення заданого рівня ефективності дії систем захисту та протидії викликам в умовах воєнного стану. Разом з цим, формування безпекового середовища та дієва протидія воєнним і транскордонним загрозам з повітря неможлива без урахування та впровадження сучасних інженерно-технічних заходів.

Особливої уваги набуло завдання бойового застосування вертолітної техніки щодо протидії масованим нальотам безпілотних літальних апаратів типу “Терань-2” на загрозливих напрямках, уночі, у складних метеоумовах. За таких умов використання штатних засобів розвідки та цілевказання воєнно-транспортними та ударними вертольотами, що стоять на озброєнні, не є достатньо ефективним. Тому розробка шляхів підвищення бойових можливостей ударних вертольотів у сучасних умовах збройної боротьби є вкрай актуальним завданням.

Пропонується розробка додаткових варіантів конфігурації складу комплексу авіаційного озброєння вертолітного парку за рахунок комплексування штатних технічних засобів виявлення та супроводження цілей з додатковими технічними засобами у підвісному контейнері або під час встановлення у вантажній кабіні вертольота з відповідними доробками.

Зважаючи на цілодобовість та всепогодність застосування авіаційних засобів ураження з ударних вертольотів, до складу їх комплексів авіаційного озброєння необхідно включити декілька інформаційних каналів: телевізійний, тепловізійний та радіолокаційний, та їх комплексувати для підвищення точності систем виявлення і супроводження цілей противника.

Проведений аналіз наявних додаткових технічних засобів, у тому числі й іноземного виробництва, дозволив сформувати три варіанти конфігурації залежно від значення інтегрально-зваженого показника ефективність – вартість.

Представлені пропозиції за результатами дискусій та рекомендацій дозволять виробити дієві механізми покращення процесу бойового застосування вертольотів щодо ураження цілей типу безпілотний літальний апарат “Герань-2” у сучасних умовах.

РЕКОМЕНДАЦІЇ НАЧАЛЬНИКУ ОРГАНУ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ ЗА РІВНЕМ ГОТОВНОСТІ ПАРКУ ТЕХНІКИ

Сергій ГОЛОВНЯ
Сергій ШАФОРСТ
Сергій ПАРТИКА
Олег ЧИЖ

Бойова готовність, боєздатність парку техніки становить основу готовності військової частини до виконання завдань за призначенням. І оскільки одне з найголовніших завдань начальника і штабу ООДК – це керівництво процесами, що впливають на бойову, мобілізаційну готовність і боєздатність військової частини, то питання контролю за станом парку техніки військової частини є пріоритетною складовою процесу підтримання необхідного рівня боєготовності та боєздатності військової частини.

Заступник начальника ООДК з озброєння і техніки несе відповідальність за виконання завдань технічного забезпечення. Однак керівництво технічним забезпеченням начальник ООДК здійснює особисто, через штаб, своїх заступників з озброєння і техніки і з тилу та через підпорядкованих йому начальників служб. Оскільки начальник ООДК організовує усі види забезпечення в ООДК, через значний обсяг виконуваних функцій і завдань існує ймовірність втрати контролю за одним з напрямків діяльності. Особливо це можливо, коли не визначені ключові аспекти контролю за окремими видами забезпечення. Недостатній контроль з боку начальника ООДК може призвести до невідповідності реального стану справ вимогам, що ставляться до парку військової техніки, що вкрай небезпечно під час воєнного стану. Проте зі знанням ключо-

вих аспектів, взаємозв'язків, алгоритмів організації контролю керівнику буде простіше правильно визначати пріоритети під час постановки завдань, виявляти проблемні аспекти під час нарад, через штаб делегувати свої повноваження, здійснювати паралельний контроль за процесами, що підлягають супроводженню.

Способи контролю, що пропонується застосовувати начальнику ООДК, можна розділити на контроль документального стану готовності парку техніки та контроль фактичного стану готовності парку техніки.

Контроль документального стану готовності передбачає оцінку стану парку техніки ООДК за результатами аналізу облікових, звітних, планувальних документів, де зазначені основні показники, що визначають стан парку техніки та відповідно автобронетанкового забезпечення.

Контроль фактичного стану готовності парку техніки передбачає безпосередню перевірку як самої техніки, так і місць її зберігання, підтримання в готовності тощо.

Документальний і фактичний контроль здійснюється начальником ООДК паралельно, забезпечуючи необхідний рівень достовірності. Документальний контроль доповнює фактичний та дозволяє побачити загальний стан укомплектованості та забезпеченості працездатною технікою. Фактичний контроль за рахунок створення перевірочних груп дозволяє зрозуміти рівень реального технічного стану техніки, відповідність документальних даних реальним фактичним даним, перевірити рівень технічної підготовки екіпажів, водійського складу, укомплектованість техніки запасними інструментами, приладдям, озброєнням, готовність додаткового обладнання (лебідки, системи підкачки шин, фільтр-вентиляційні установки) тощо.

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПЛАНУВАННЯ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТА РЕМОНТУ ТЕХНІКИ В ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Михайло ДЕМЕНОК
Сергій ШАФОРСТ
Сергій ГОЛОВНЯ

У сучасному світі, що стрімко змінюється під впливом технологічного прогресу та геополітичних викликів, державні структури, особливо ті, що відповідають за національну безпеку, повинні постійно адаптуватися та вдосконалюватися, щоб ефективно виконувати свої завдання. Державна прикордонна служба України (ДПСУ) стоїть на передовій захисту національних інтересів, забезпечуючи недоторканність кордонів і протидіючи різноманітним загрозам як на лінії фронту, так і на мирних ділянках кордону. В умовах гібридної війни, постійних провокацій з боку агресора та зростання кількості спроб незаконного перетинання кордону ефективність роботи ДПСУ безпосередньо залежить від оперативної готовності та безперебійного функціонування всіх її складових.

Парк автомобільної та бронетанкової техніки ДПСУ є критично важливим ресурсом, що забезпечує мобільність, вогневу міць та оперативне реагування на будь-які виклики як на лінії фронту, так і в тилу. В умовах, коли мирні ділянки кордону також потребують посиленої уваги через брак особового складу, забезпечення ефективної роботи техніки набуває ще більшого значення.

Наявна система планування експлуатації та ремонту машин у ДПСУ, що базується на ручних розрахунках та аналізі, вже не відповідає сучасним вимогам і не дозволяє повною мірою реалізувати потенціал різномарочного автопарку, осо-

бливо в умовах інтенсивного використання. Вона є трудомісткою, вразливою до людського фактора та не дозволяє оперативно реагувати на зміни у стані техніки та умовах її експлуатації, що може призвести до нераціонального використання ресурсів, збільшення витрат на ремонт та обслуговування, а також до зниження оперативної готовності техніки. Це є неприпустимим в умовах, коли від цього залежить безпека держави як на лінії фронту, так і в тилу.

Автоматизація цього процесу за допомогою програми Excel активно використовується для управління технічним парком ДПСУ та подолання вищезазначених проблем. Формування планово-звітних бланків документів з допомогою Excel як широкодоступного та зручного інструменту для роботи з даними дозволяє створити інтуїтивно зрозумілий інтерфейс для введення та обробки інформації про техніку, автоматизувати розрахунки та формувати плани експлуатації, а також забезпечити їх візуалізацію та аналіз. Це не лише скоротить час, витрачений на рутинні операції, а й мінімізує ризики помилок, пов'язаних з людським фактором, підвищить точність та об'єктивність планування, що особливо важливо в умовах обмежених ресурсів та підвищеного навантаження на особовий склад.

Крім того, автоматизація з використанням інструменту Excel надає можливість проводити глибокий аналіз даних про експлуатацію техніки, виявляти тенденції та закономірності, що сприятиме прийняттю обґрунтованих управлінських рішень. Це стосується як планування ремонтних робіт та оптимізації витрат, так і вибору оптимальних режимів експлуатації, визначення пріоритетів у модернізації та оновленні автопарку, а також розподілу ресурсів між різними ділянками кордону з урахуванням їх специфіки та потреб. Також важливим аспектом є формування єдиних підходів до планування в різних органах ДПСУ, що покращить координацію та кон-

троль за виконанням планів, забезпечить прозорість та ефективність використання ресурсів.

Упровадження єдиної системи планування експлуатації та ремонту техніки в ДПСУ за допомогою Excel є важливим кроком на шляху до автоматизації та підвищення ефективності й оперативності служби в умовах сучасних викликів та обмежених ресурсів. Це дозволить не лише оптимізувати використання техніки та знизити витрати, а й забезпечити стабільну та надійну роботу автопарку як у зоні бойових дій, так і на мирних ділянках кордону, що є запорукою успішного виконання завдань органами і підрозділами ДПСУ.

МЕТОД ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІД ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ КРИЛАТИХ РАКЕТ

Георгій ДЕМЕНТІЮК

Об'єкт критичної інфраструктури (ОКІ) є важливим для забезпечення життєдіяльності держави, її економіки, безпеки та стабільності. Крилаті ракети (КР) мають здатність руйнувати стратегічно важливі споруди, знижувати рівень обороноздатності та економічної стійкості країни. Сучасні військові конфлікти характеризуються зростанням кількості застосування КР для ураження важливих ОКІ, таких як: енергетичні комплекси, транспортні мережі, водопостачальні системи, аеропорти, комунікаційні центри та урядові будівлі. Крилаті ракети відзначаються високою швидкістю та маневреністю, що робить їх перехоплення технічно складним завданням навіть для сучасних систем протиповітряної оборони (ППО).

Захист критичної інфраструктури від КР з різними методами наведення є актуальним завданням, яке потребує комплексного підходу.

Захист ОКІ від КР з радіолокаційними методами наведення пропонується за рахунок зміни радіолокаційного портрета еталонного зображення, закладеного в систему наведення КР. Еталонне зображення ОКІ можливо змінити, використовуючи кутові відбивачі. Кутові відбивачі можна використовувати для створення хибних цілей. Вони встановлюються на безпечній відстані від ОКІ, у напрямку ймовірного ракетного удару. Завдяки своїм відбивальним властивостям кутові відбивачі виглядають для радіолокаційної системи ракети як реальна ціль.

В основу методу захисту закладена розроблена математична модель ОКІ, за допомогою якої були розраховані зна-

чення ефективної поверхні розсіювання (ЕПР) під різними ракурсами. Отримавши значення ЕПР в різних точках вірогідного ракетного удару, є можливість розрахування кількості кутових відбивачів на різних ділянках прикриття ОКІ. Винесення хибної цілі за межі ОКІ допоможе дезорієнтувати системи наведення ракети або зробити об'єкт менш уразливим. Виготовлення і розгортання кутових відбивачів є відносно дешевим у порівнянні з іншими активними засобами захисту, такими як системи ППО.

Захист ОКІ від КР з кореляційно-екстремальними алгоритмами наведення пропонується за рахунок зміни еталонного портрета фоново-об'єктового складу (ФОС), який закладений у систему наведення ракети. Фоново-об'єктовий склад ОКІ змінюється за рахунок використання захисного покриття. Спеціальні захисні покриття мінімізують можливість точного наведення ракет на ціль. Основною метою такого підходу є зниження ймовірності, що ракета розпізнає об'єкт за допомогою візуальних або інфрачервоних сигналів.

Проведені дослідження показали зміну ФОС під час використання захисного покриття, що повторює в оптичному діапазоні підстилаючу поверхню об'єкта захисту відповідно до пори року, це буде неможливіювати розпізнавання спектра об'єкта КР з кореляційно-екстремальною системою наведення на місцевості, що спричинить дезорієнтацію КР.

Отже, запропоновано метод захисту ОКІ, заснований на захисті від КР з радіолокаційними методами наведення за допомогою зміни еталонного зображення, закладеного в систему наведення за допомогою кутових відбивачів та захист від КР з кореляційно-екстремальними алгоритмами наведення за допомогою зміни ФОС під час використання захисного покриття.

ОБҐРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ РОЗРОБКИ МЕТОДИКИ РОБОТИ НАЧАЛЬНИКА ІНЖЕНЕРНОЇ СЛУЖБИ МОБІЛЬНОГО ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ БРИГАДНОГО ТИПУ З ІНЖЕНЕРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОЮ

Андрій ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ

Валентин МАЗУР

Військовий процес прийняття військового рішення (MDMP) відповідає етапам проведення процесів планування до бою. Так, штаби, які функціонують на основі MDMP, використовують S(G)-структуру, до складу якої обов'язково належить начальник інженерної служби (офіцер ЕО). Начальник інженерної служби відповідає за планування, координацію та реалізацію інженерних заходів, які спрямовані на інженерне забезпечення бою прикордонного загону бригадного типу: тісно працює з відділом S3 для координації інженерного забезпечення бою; співпрацює з начальником розвідки (S2) для отримання даних про загрози, які можуть вплинути на хід бою (ворожі мінні поля, природні перешкоди); взаємодіє з начальником логістики (S4) для організації постачання та відновлення інженерної техніки; відповідає за забезпечення умов мобільності для підрозділів прикордонного загону, що включає: розмінування території для швидкого пересування, будівництво мостів і доріг; організовує заходи з обмеження мобільності противника, що містить встановлення мінних полів, пошкодження інфраструктурних об'єктів; постійно контролює стан інженерних підрозділів і техніки, щоб бути впевненим в їх готовності до виконання завдань; організовує та проводить навчання для інженерних підрозділів щодо нової техніки і тактики, а також забезпечує підтримку їх готовності до виконання завдань. Тому з огляду на вищезазначене

не, що впливає на інженерне забезпечення бою, доцільним є поєднання усіх перерахованих складових, у яких бере участь начальник інженерної служби, у вигляді певної послідовності, що описує методику його роботи.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ОХОРОНИ КОРДОНУ СУЧАСНИХ СИГНАЛІЗАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ ОХОРОНИ ЛОКАЛЬНИХ ДІЛЯНОК

Андрій ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ

Вадим СОБКО

Віталій КІРЕТОВ

У результаті збройної агресії російської федерації проти України однією із характерних ознак ведення збройної боротьби є широке застосування протидійними сторонами різноманітних засобів для дистанційного контролю локальних ділянок, зокрема й кордону з російською федерацією та її країною-сателітом білоруссю. У повідомленнях українських засобів масової інформації акцентовано на “достатньо розповсюдженому” використанні російсько-окупаційними військами технічних засобів з метою дистанційного контролю відповідних ділянок: автономних технічних постів спостереження “Гренадер”, швидкорозгортальних автономних комплексів відео- та тепловізійного спостереження “Муром-М”. Особливістю використання даних засобів є те, що вони розміщуються на вежах, дахах високих будинків з метою охоплення та контролю якомога більшої площини, хоча саме це призводить до їхнього виявлення та знищення, але в багатьох випадках противник і здійснює їх маскування.

На противагу агресору Сили оборони України, а саме підрозділи Державної прикордонної служби, застосовують сучасні сигналізаційні засоби охорони локальних ділянок, зокрема – сейсмичні та фотопастки.

На широке використання сигналізаційних засобів охорони локальних ділянок суттєво впливають переваги, якими вони володіють: можливість відносно швидкого блокування

напрянків імовірного руху порушників / противника (дороги, стежки, яри); можливість їх устанавлення на непідготовленій в інженерному відношенні місцевості; мобільність, тобто можливість відносно швидкого розгортання та згортання сигналізаційного засобу (зміна рубежу, що блокується); мала вага та габарити; мала помітність або наявність властивостей щодо маскуванню; наявність автономного живлення; наявність проводового каналу або радіоканалу для передачі інформації; наявність пультів відображення інформації (базової станції); відсутність або мінімум технічного обслуговування протягом відносно тривалого часу роботи.

Сучасні сигналізаційні засоби охорони локальних ділянок, у порівнянні з засобами подібного класу, але старого парку, є більш “складними” та володіють більшою інформаційною здатністю. Щоб порівняти різноманітні технічні засоби охорони, зокрема сигналізаційні засоби охорони локальних ділянок, найбільш універсальним критерієм є порівняння інформаційної здатності, що ґрунтується на кількості отриманої інформації про противника (порушника). На сьогодні таким правилом є модель оцінювання інформаційної здатності діючих зразків технічних засобів охорони. Так, беручи до уваги модель оцінювання інформаційної здатності технічних засобів охорони, безумовним є те, що сейсмічні сигналізаційні засоби та фотопастки мають вищу інформаційну здатність у порівнянні з усіма типами сигналізаційних засобів охорони локальних ділянок старого парку (обривні, радіопроменеві).

Підрозділи охорони кордону обов’язково оснащуються сучасними зразками сигналізаційних засобів охорони локальних ділянок відповідно до табелів належності.

Однак сучасні сигналізаційні засоби охорони локальних ділянок мають певну специфіку щодо свого використання. Усе це вимагає від користувачів сучасних сигналізаційних засобів охорони локальних ділянок знання щодо призначення, характеристик, складу комплекту та будови складових частин

вищезазначених засобів, окрім цього, основне – це оволодіння вміннями щодо підготовки до роботи (розгортання та розміщення елементів на місцевості, налаштування, перевірка працездатності, маскування) та особливостей використання за прямим призначенням (приховане спостереження, робота з програмним забезпеченням).

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЩОДО ЗАХИСТУ ВІД ДРОНІВ

Андрій ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ

Володимир СОБЧЕНКО

Олександр ЧЕРНЄВСЬКИЙ

Однією із характерних ознак російсько-української війни є широке застосування протидійними сторонами безпілотних літальних апаратів. Зокрема, російсько-окупаційні війська широко застосовують дрони-розвідники, ударні дрони (типу “Ланцет”) та FPV-дрони, тому небезпека з повітря є постійно.

На сьогодні існують рекомендації стосовно здійснення заходів із захисту від ворожих дронів, але всі їх можна виокремити за такими групами, як організаційні, інженерні та технічні.

Організаційні: мінімальні зміни навколишньої місцевості (зміни у ландшафті, зникнення або поява об’єктів, зміна кольорів на основі аналізу фото- та відеозаписів обов’язково можуть призвести до виявлення ворогом); дотримання маскувальної дисципліни (кинуті пакети, пляшки, обгортки, папір на позиції – демаскувальні ознаки, тому все сміття обов’язково необхідно збирати, ховати або приховано вивозити з позицій, утім, якщо позиція облаштована в засміченому місці, навпаки не треба наводити лад, так відсутність сміття, де все навколо ним засипано, буде демаскувати); дотримання режиму світломаскування вночі (небезпека паління, використання ліхтариків, розпалювання багаття, світло фар та ін.); використання прилеглого ландшафту та рельєфу для маскування (лінії щілин, окопів, ровів, траншей повинні максимально співпадати з лініями рельєфу на місцевості, канава або щілина з контуром, що зливаються з довколишнім ландшафтом), уникати прямих країв і правильних форм при облаштуванні фортифікаційних споруд та подальшого маскування на місце-

вості (у природі майже не буває прямих ліній та правильних симетричних форм), заборона використання телефонів (телефони повинні бути відсутні або знаходитися у режимі “польоту”, тільки за таких умов противник не буде розуміти, скільки людей перебуває на позиції, оскільки деякі ворожі дрони є складовою систем радіоелектронної розвідки, що розраховані на пошук сигналів абонентів мобільного зв’язку, Wi-Fi та Bluetooth); усі об’єкти у повітрі потрібно сприймати як ворожі, поки не з’явиться інформація, що це свої; за можливості проводити фото- та відеозйомку своїх позицій з різних ракурсів, що допоможе знаходити й усувати недоліки.

Інженерні: використання маскувальних комплектів (обов’язково необхідно враховувати, наскільки їхнє забарвлення буде збігатися з місцевістю, якщо такого немає, то маскувальний комплект навпаки буде забезпечувати наявність демаскувальних ознак); усунення демаскувальних ознак об’єктів за допомогою місцевих матеріалів (оскільки кожна місцевість унікальна, тому для маскуванню необхідно використовувати все те, що для неї характерне в лісі – це гілля, дерен, трава, у населеному пункті – цегла, шифер, дошки, на відкритій місцевості верхній природний шар для відповідного сезону – чорнозем, пісок, сніг, пожовкле листя тощо); облаштування хибних позицій ті цілей; облаштування виходів у бліндажі з поворотами у вигляді літер Г або Z (доцільним також буде вертикальне розміщення тканих та синтетичних сіток на початку виходів, це захистить від уламків у разі влучання FPV-дронів або скиду боеприпасу в зону входу до укриття); перекриття фортифікаційних споруд відкритого типу сітками (від риболовецьких до металевих, що також можуть забезпечити захист від влучання FPV-дронів або скиду боеприпасів).

Технічні заходи: використання аналізаторів частот (постійне спостереження за “повітрям” – базова вимога до безпеки: чим раніше виявиш дрон, тим більше часу матимеш,

щоб підготуватись до можливої атаки або небажаного спостереження); використання димів (може знадобитися у випадку атаки на позиції, можна тимчасово замаскувати пересування та місцезнаходження, приховати евакуацію поранених, імітувати пошкодження техніки, але тут криється суттєвий нюанс, усе це буде ефективно при спостереженні противником відеокамерами з дронів, що функціонують у видимому діапазоні, але такий “фокус” при спостереженні тепловізійними камерами з дронів вже не пройде).

ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУ ВИКОНАННЯ ВІЙСЬКОВОГО РЕМОНТУ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Сергій ЖУРАВЛЬОВ
Олег ПРОЦЕНКО

Військова авіація – одна з головних складових бойового потенціалу Збройних Сил України. З початком повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України військова авіація відіграє вагомую роль у збройному протистоянні. Велика інтенсивність польотів у районі ведення бойових дій, а особливо ворожий обстріл місць розміщення авіаційної техніки, призводить до появи бойових пошкоджень (БП). Усунення наслідків впливу БП на повітряні судна (ПС) здійснюється завдяки ремонту, який за місцем виконання поділяється на заводський, що проводиться на авіаційних ремонтних підприємствах (АРП), і на військовий, що проводиться на місцях розміщення військових частин. Під час війни небезпека ракетно-бомбових ударів, перебоїв з електропостачанням, міграція персоналу та руйнування інфраструктури АРП унеможливають виконання заводського ремонту, а терміновість відновлення ПС спонукає до пошуку шляхів удосконалення проведення військового ремонту (ВР). В Україні ВР не розглядався важливим фактором підтримки боєздатності військової авіації та базувався на вимогах і технологіях минулого сторіччя.

Військовий ремонт проводиться силами та засобами військових частин, із залученням для відновлення ПС наявних фахівців. Відновлення ПС містить операції виявлення, локалізації і діагностування несправності агрегату, усунення несправності, контроль працездатності як окремого агрегату, так і ПС загалом. Під час ведення бойових дій різноманіття наслідків впливу БП на ПС ускладнює процес відновлен-

ня. Крім того, додаються вимоги по терміновості відновлення ПС, мобільності та маскуванні місць виконання ремонту тощо. При цьому ВР, під час ведення бойових дій, є основним видом відновлення справності техніки. Адже відновленням досягається постійне, безперервне та оперативне усунення відмов та БП, а, отже, підтримується встановлений рівень справності та готовності авіаційної техніки до бойового застосування.

Під час виконання ремонту потрібно враховувати вік авіаційної техніки, рівень ремонтпридатності та безвідмовності, конструкційні особливості, розвиток авіаційного матеріалознавства та технології виробництва, а також інтенсивність бойового застосування.

На своєчасність та успішність виконання ремонту негативно впливає організаційна структура інженерно-авіаційної служби, що майже не змінювалася пів сторіччя та не готова до викликів ведення сучасних бойових дій. Потребує змін процедура прийняття рішень щодо відновлення ПС та, як наслідок, спрощення процесу ведення діловодства між військовою частиною і АРП. Під час відновлення ПС необхідна оцінка фахових можливостей інженерно-технічного складу і за потреби залучення необхідних фахівців та необхідного обладнання АРП. Проблема налагодження гнучкого логістичного забезпечення і узагальнення наслідків впливу БП на ПС та методів їх відновлення в єдиний реєстр має вирішуватися за рахунок співпраці з іншими суб'єктами авіації.

Потребує негайного вирішення проблема повної відсутності навчальних закладів підготовки та перепідготовки особового складу необхідної номенклатури, що суттєво впливає на наявність фахівців і рівень їх уміння під час проведення ремонту. Ускладнює виконання ремонту рівень оснащеності необхідними засобами та матеріалами, більшість яких є морально старими та потребують залучення сучасних технологій. Паралельно з залученням сучасного обладнання для

виконання ВР потрібний перегляд ремонтної документації. Ремонтна документація має враховувати сучасні методи ремонту, дозволяти технічно можливе та економічно доцільне відновлення параметрів та характеристик виробів авіаційної техніки, що змінюються у процесі експлуатації та визначають можливість використання ПС за призначенням.

Проблеми процесу виконання ВР авіаційної техніки особливо гостро відчувається під час відбиття повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України та вимагають пошуку їх вирішення.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ РУХУ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА

Сергій ЗАДЕРІЄНКО
Віталій МАЛІНЕВСЬКИЙ

У Міністерстві оборони України (МОУ) і апараті Головнокомандувача Збройних Сил України (ГК ЗСУ) триває робота з розробки нових нормативно-правових документів та внесення змін і доповнень в чинні документи, що стосуються обліку військового майна. Не лише Інструкція з діловодства у ЗСУ, затверджена наказом ГК ЗСУ від 31.01.2024 № 40, а і наказ МОУ від 15.08.2024 № 560 “Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства оборони України” встановлюють, що однією з форм діловодства у ЗСУ є електронна.

Електронне документування руху військового майна на сьогодні обумовлене міжнародними і внутрішніми організаційно-правовими засадами подальшої цифровізації суспільства, висновками з проведення логістичних операцій під час російсько-української війни, реформуванням ЗСУ та зростанням обсягів військово-технічної допомоги від союзників.

Документи про рух військового майна, створені в електронній формі в інформаційній або інформаційно-комунікаційній системі, набирають чинності та визнаються дійсними за умови наявності накладеного цифрового підпису, електронної печатки, електронної позначки часу з дотриманням вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг, про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги.

У теперішній час цифрові підписи бувають простими, удосконаленими та кваліфікованими. На відміну від простих, удосконалені та кваліфіковані цифрові підписи засвідчують

згоду підписувача зі змістом електронного документа, дозволяють встановити особу підписувача, а також є підставою для виникнення юридичних фактів і достовірних доказів у суді.

Усі посадові, службові, уповноважені особи, які виконують делеговані адміністративно-господарські або організаційно-розпорядчі функції, у разі підписання документів в електронній формі використовують виключно кваліфіковані електронні цифрові підписи підписувачів – представників військової організаційної структури (об'єднання, з'єднання, військової частини, окремого підрозділу, установи).

Інші військовослужбовці можуть використовувати кваліфіковані електронні підписи (КЕП) або удосконалені електронні підписи (УЕП), що базуються на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису, в яких не зазначаються непублічні ідентифікаційні дані відповідної військової організаційної структури.

Слід зазначити, що серед властивостей КЕП передбачена можливість забезпечити цілісність переданих у документі електронних даних. Різниця між цими двома видами КЕП і УЕП полягає в тому, що КЕП забезпечує вищий рівень захисту, має достатньо високий рівень довіри як засіб електронної ідентифікації та прирівнюється до індивідуального персонального підпису. До УЕП виявляють середній рівень довіри і для визнання українських електронних документів із цифровим підписом у країнах Євросоюзу потрібен саме КЕП.

Однією з головних особливостей КЕП є те, що він зберігається на захищеному носії особистого ключа. Оскільки КЕП має високий рівень довіри як засіб електронної ідентифікації, він є обов'язковим для використання в органах державної влади.

У відповідності до п. 1.2 Інструкції з діловодства у ЗСУ, затвердженої наказом ГК ЗСУ від 31.01.2024 № 40, проходження в ЗСУ одного і того самого документа в електронній та паперовій формі не допускається.

До документів в електронній формі, засвідчених електронною печаткою або оформлених із застосуванням достовірного цифрового підпису, вже не вимагається відтворення візуального відбитка печатки або наочного підпису незалежно від особливостей оформлення документів.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ШВИДКОЇ АДАПТАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОГО ОПАНУВАННЯ НОВИХ ЗРАЗКІВ АВТОМОБІЛЬНОЇ ТЕХНІКИ ВОДІЯМИ РІЗНОГО РІВНЯ ПІДГОТОВКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ІННОВАЦІЙНИХ РІШЕНЬ ВІРТУАЛЬНОЇ ТА ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Анна ЗІНЧЕНКО

Анна ПАВИЦЬКА

Костянтин ЯЦЕНКО

Під час російсько-української війни досить нагальною постала проблема адаптації водіїв до нових типів транспортних засобів, особливо у військових і цивільних сферах, де використовуються автомобілі різних років випуску та модифікацій. Пов'язано це безпосередньо з надходженням та постачанням техніки й озброєння західними та європейськими партнерами. Задля прискорення процесу адаптації та опанування нових транспортних засобів, доволі актуальним стало впровадження у навчання інноваційних технологій, таких як віртуальна та розширена реальність.

Серед традиційних та перевірених часом методів навчання водіїв, що використовуються і зараз та включають у себе різноманітні підходи, які спрямовані на розвиток як теоретичних знань, так і практичних навичок керування, найбільш ефективними є симулятори та практичні заняття. Важливим елементом підготовки водіїв вантажних автомобілів є симулятори, спеціальні пристрої, які моделюють умови реального водіння автомобілів й дозволяють опанувати базові навички без ризику для життя та майна. Основними перевагами симуляторів є: практичне відпрацювання різноманітних маневрів, складних паркувань, різких поворотів, можливість імітації складних погодних або дорожніх умов, що важко від-

творити у режимі реального навчання, зменшення витрат на паливо та експлуатацію транспортних засобів. Однак симулятори мають як переваги, так і недоліки, такі як неможливість повністю відтворити реальні відчуття водія під час керування та реакцію транспортного засобу на дії водія. Практичні заняття – ключовий етап навчання, під час якого здійснюється безпосереднє керування автомобілем під наглядом інструктора. Практичні заняття дозволяють водіям навчитися керувати автомобілем на різній місцевості (місто, автомагістраль, погані дорожні умови), опанувати технічні навички, такі як керування габаритним транспортом, маневрування в обмежених умовах та зупинка транспортного засобу.

Також важливо вміти використовувати новітні технології для швидкої адаптації водіїв. Інтерактивні елементи навчання, ігрові сценарії та системи оцінювання заохочують водіїв до активної участі. Це може сприяти покращенню результатів навчання, оскільки водії стають більш залученими та зацікавленими в навчанні. Крім того, навчальні програми на основі VR і AR можна легко адаптувати до конкретних вимог кожної військової чи цивільної організації. Це дозволяє максимально ефективно використовувати ресурси та час і забезпечує високу якість підготовки водіїв. Основним аспектом є інтеграція технологій у систему моніторингу та оцінки прогресу водіїв. Використання аналітичних інструментів, які можуть збирати та аналізувати дані про виконання вправ у VR-середовищі, дозволяє інструкторам виявляти слабкі місця в навчанні кожного учня. Це забезпечує можливість своєчасної корекції програми навчання та зосередження уваги на тих аспектах, які потребують додаткового вдосконалення.

Варто згадати і про аспект дистанційного навчання. У період, коли фізична присутність на заняттях може бути ускладнена в сьогоdnішніх умовах, VR та AR-технології дозволяють продовжувати навчання без зупинок. Водії можуть отримувати

ти доступ до тренувань з будь-якого місця дислокації, що є особливо важливим у военний час.

Отже, дослідження та впровадження нових підходів у навчанні водіїв з використанням сучасних технологій не лише сприяє швидкій адаптації й ефективному опануванню нових зразків автомобільної техніки, а й загальному підвищенню безпеки на дорогах. Це є важливим елементом у підготовці кваліфікованих фахівців, готових до виконання складних завдань у різних умовах. Інвестування в інноваційні методи навчання стане запорукою успішного впровадження нової техніки і, в свою чергу, забезпечить більш ефективну та безпечну мобільність у суспільстві.

БЕЗКОНТАКТНИЙ МЕТОД МІСЦЕВИЗНАЧЕННЯ БОЄПРИПАСІВ, ЗАМАСКОВАНИХ ҐРУНТОМ

**Анатолій ЗУБКОВ
Віктор ГОДЕБСЬКИЙ
Юрій СІРИЙ**

Збройні конфлікти сучасності з широким використанням мінування місцевості обумовлюють актуальність проблем гуманітарного розмінування. При цьому ключовим науково-прикладним завданням є точне і безпечне місцевизначення (локалізація) протипіхотної (ППМ) або протитанкової (ПТМ) міни. Вирішення цього завдання ускладнюється двома обставинами:

відсутністю візуальних ознак місцезнаходження міни;
широким різноманіттям фізико-хімічних параметрів матеріалу формуютьоворювальної поверхні міни (граничні випадки “метал-діелектрик”) і маскувальної ділянки земної поверхні (питомої щільності, вологості, температури, наявності рослинності).

У відомих науково-технічних джерелах щодо локаційного геомоніторингу відсутні систематичні дослідження за пошуковими характеристиками та характеристиками щодо точності інженерної розвідки місцевості в напрямку інваріантності до фізико-хімічних властивостей формуютьоворювальної поверхні міни і маскувального фону земної поверхні.

Залежно від матеріалу конструкції міни в асимптотиці можуть класифікуватися так:

переважно відбивальні електромагнітні хвилі (ЕМХ), що мають у складі конструкції здебільшого металеві компоненти;
переважно ті, що поглинають ЕМХ при перевазі діелектричних компонентів.

Спосіб і структурна схема радіолокатора підземного зондування (РЛПЗ) міліметрового діапазону (ММД), що реалізують інваріантність пошукових і точнісних характеристик у попередніх дослідженнях, обґрунтовані і описані.

До недоліків вищевказаних способу і РЛПЗ необхідно віднести:

гарантована працездатність тільки в граничних ситуаціях (“міна з металевим корпусом” – “міна з діелектричним корпусом”);

сильна залежність характеристик виявлення (вірогідність правильного виявлення, вірогідність хибної тривоги) від фізико-хімічних властивостей конструкції формоутворювальної поверхні міни і маскувального фону земної поверхні.

Для подолання вищевказаних недоліків розроблена система адаптивного геомоніторингу.

Незалежність надійності і точності неконтактного місцевиявлення боеприпасів що замасковані ґрунтом від фізичних характеристик формоутворювальної поверхні міни і навколишнього фону місцевості досягається за рахунок:

адаптивної перебудови параметрів міношукача під цілефонову обстановку з урахуванням домінантних властивостей матеріалу формоутворювальної поверхні міни (“метал” – “діелектрик”);

адаптації часового контакту міношукача з міною, оскільки радіометричний канал більш інерційний. Технічно це здійснюється шляхом зміни швидкості сканування заміновної ділянки місцевості;

фізіологічної інваріантності для оператора сигналізаційної ознаки виявлення міни, незалежно від матеріалу її формоутворювальної поверхні, глибини залягання, типу.

РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ РАДІОЛОКАЦІЙНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ПОВІТРЯНИХ ЦІЛЕЙ, ЩО НИЗЬКО ЛЕТЯТЬ, У МЕЖАХ МІСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Анатолій ЗУБКОВ

Сергій МАРТИНЕНКО

В'ячеслав ПРОКОПЕНКО

Спостереження повітряних об'єктів, що низько летять (передусім малорозмірних типу БпЛА, крилата ракета), у межах міської інфраструктури традиційними методами радіо, теплової та оптичної локації утруднено через екранувальну дію будівель. Показано, що альтернативою такому підходу є застосування методів “просвітної” радіолокації. Як “підсвітлювальне” джерело радіохвиль доцільно використовувати випромінювання базових станцій мобільного зв'язку. Визначені граничні можливості такого способу за дальністю дії. Практична реалізація розробленого способу не вимагає впровадження в апаратно-програмну частину системи мобільного зв'язку і допускає гнучку зміну місцезнаходження чергової радіолокаційної станції. Запропонований підхід є оптимальним за критерієм “ефективність / вартість”.

При виявленні і вимірюванні координат повітряних цілей методом активної радіолокації надійність і точність визначаються частиною розсіяної в напрямку точки спостереження потужності зондувального сигналу, яка аналітично пов'язана з ефективною поверхнею розсіювання (ЕПР) цілі. Сучасні підходи до подолання рубежів протиповітряної оборони (ППО) базуються на мінімізації ЕПР цілі у напрямку на точку спостереження. Одним з технічних варіантів є надання безпілотному літальному апарату (БпЛА) такої конструкції (форми), яка перерозподіляє потужність ехо-сигналу з пере-

дньою і боковою напівсфер літального апарату у верхню і нижню напівсфери. Ця обставина дає можливість суттєво підвищити енергетику ехо-сигналу цілі при розташуванні приймальної системи на земній поверхні в ортогональному до польоту БпЛА напрямку в рамках реалізації методу напівактивної радіолокації. У попередніх дослідженнях обґрунтована можливість як “підсвічувальні” джерела використовувати сучасні безпроводні телекомутаційні системи, зокрема мережі мобільного зв’язку. Одночасно з’являється перспектива підвищити дальність рубежів надійного виявлення БпЛА на гранично малих висотах польоту.

Шляхом аналізу відомих досліджень показано, що підвищення дальності виявлення малорозмірних літальних апаратів (ЛА), що низько летять, у межах міської і промислової інфраструктури з використанням електромагнітних полів, які формуються мережею базових станцій мобільного зв’язку, є актуальною науково-прикладною проблемою.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання: розробити й обґрунтувати модель ехо-сигналів цілі, що низько літає, у рамках бістатичної радіолокації з “підсвічуванням” від мережі мобільного зв’язку та спостереженням цілі “на просвіт”;

визначити технічні шляхи підвищення дальності бар’єрного виявлення цілі, що низько літає, з використанням розробленої моделі ехо-сигналу.

Виграш у дальності виявлення цілі, що низько летить, збільшується при зниженні висоти її польоту, що не може бути досягнуто в режимі традиційної однопозиційної активної радіолокації. При цьому цей виграш в умовах наявності прямої оптичної видимості цілі з БССЗ та достатньої потужності передавальної системи БССЗ зворотно пропорційній висоті польоту.

Розрахунковим шляхом показано, а експериментально підтверджено, що при ЕПР цілі, конструкція якої виконана

за технологією “Стелс”, у передньому і боковому ракурсах спостереження $0,01 \text{ м}^2$ в нижньому ракурсі спостереження “на просвіт” складає $(0,1-1) \text{ м}^2$. Ця обставина дозволяє при коефіцієнті підсилення антени “просвітнього каналу” 14 дБ для типової потужності випромінювання базової станції розташувати радіолокаційний комплекс бар’єрного виявлення на відстанях понад 1,3 км від базової станції і значно підвищити площу території, яка захищається від БпЛА, що низько летять, і крилатих ракет.

Отже, отримала подальший розвиток методика виявлення малорозмірних літальних апаратів, що низько летять, на основі використання як джерел “підсвітлювального сигналу” базової станції сотового зв’язку; визначені потенційні можливості запропонованого підходу.

ШЛЯХИ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ АВТОМОБІЛЬНОЇ ТЕХНІКИ У ЧАСТИНАХ І ПІДРОЗДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Олег ІВАНЧЕНКО
Артем ІВАНЧЕНКО

Рівень технічної готовності автомобільної техніки Національної гвардії України на сьогодні визначається за допомогою показника коефіцієнта технічної готовності. Але при плануванні використання автомобільної техніки на період виконання службово-бойових завдань необхідно оцінювати рівень її готовності на заданий момент часу та безвідмовність техніки на період виконання завдання. Аналіз науково-технічної літератури показує, що таким вимогам відповідає комплексний показник надійності – коефіцієнт оперативної готовності.

Використання коефіцієнта оперативної готовності дозволить визначати ймовірність того, що зразок автомобільної техніки виявиться в працездатному стані у будь-який момент часу, крім запланованих періодів, коли його використання за призначенням не передбачається, і, починаючи з цього моменту, буде працювати безвідмовно протягом заданого періоду виконання службово-бойового завдання. Крім того, використання коефіцієнту оперативної готовності на практиці дозволить визначати вплив заходів з підтримання та відновлення працездатного стану автомобільної техніки на рівень готовності та вплив умов експлуатації техніки на її працездатність.

Виникає практична невідповідність між необхідним рівнем технічної готовності автомобільної техніки, яка визначається її експлуатаційною надійністю, показником якої є коефіцієнт технічної готовності і дійсним станом автомобільної техніки, яка експлуатується під час бойових дій.

Як змінний параметр для оцінювання рівня технічної готовності сьогодні використовується час напрацювання зразка автомобільної техніки в мотогодинах, або загальний пробіг у кілометрах, але вони не повною мірою враховують категорії умов експлуатації та режими роботи автомобільної техніки.

Практика показує, що умови експлуатації та режими роботи автомобільної техніки змінюються навіть протягом одного робочого дня. Це не може не вплинути на рівень технічної готовності автомобільної техніки. Вузли та агрегати автомобільної техніки є не рівнонадійними, тобто мають різний технічний ресурс.

Отже, використання пробігу в якості змінного параметра для оцінювання ймовірності безвідмовної роботи не дозволяє враховувати умови експлуатації зразка автомобільної техніки. Аналіз науково-технічної літератури показує, що в якості змінного параметра для планування використання автомобільної техніки найбільш доцільно використовувати інтегральний параметр – сумарну витрату пального.

Сумарна витрата пального до капітального ремонту відповідає пробігу зразка автомобільної техніки, при якому настає повне вичерпання технічного ресурсу і, як наслідок, зниження технічної готовності.

Величина сумарної витрати пального до капітального ремонту для конкретної марки автомобіля буде величиною нормативною.

При експлуатації зразка автомобільної техніки рівень його технічної готовності зменшується на стільки, на скільки збільшується сумарна витрата пального.

Отже, для визначення дійсного значення показника експлуатаційної надійності автомобільної техніки необхідно врахувати реальні процеси, які призводять до зміни рівня технічної готовності автомобільної техніки, ввести показник коефіцієнта оперативної готовності та параметр сумарної витрати пального.

БІОЛОГІЧНІ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ВНАСЛІДОК ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Руслан КАЗМІРЧУК
Георгій МАТВЄЄВ

Унаслідок повномасштабної війни в Україні зростає важкість перебігу захворювань, а також збільшується захворюваність на деякі інфекційні хвороби. Через знищену інфраструктуру і відсутність у багатьох регіонах нормального доступу до медичної допомоги, українцям може загрозувати багато нових хвороб. Наприклад, дифтерія і правець, від яких щеплено лише кожна п'ята доросла людина в Україні.

Війна сама по собі схожа на епідемію, адже несе смерть і лихо. Воєнні дії завжди збільшують ризики спалахів інфекційних хвороб, такі як холери, дифтерії, грипу. Є декілька причин, з яких під час війни стаються спалахи інфекційних хвороб.

По-перше, інфекції (важкі інфекційні захворювання), так звані біологічні засоби віддавна використовують як зброю. Раніше люди мало що знали про збудники інфекцій. Утім уже тоді військові закидали трупи на територію противника, розуміючи, що це у якийсь спосіб провокує захворювання та послаблює армію ворога. У наші дні так само “закидають” фейки про вакцини. Напередодні повномасштабного вторгнення ми спостерігали, як російська пропаганда поширювала дезінформацію про вакцини, зокрема від Covid-19. Тому наша країна мусила виділяти кошти не тільки на підготовку до оборони, а на лікування інфекційних хвороб і реагування на спалахи.

Друга причина полягає у тому, що під час війни порушується логістика доставки вакцин і доступ до них. Наразі вкрай складно довести вакцини у прифронтові зони, тому що є ризик ураження, мости й дороги зруйновані, а персонал у дефіциті й мобілізований для вирішення інших проблем. Че-

рез це значно ускладнюється профілактика вакцинокерованих інфекцій.

Третя причина – це колосальна внутрішня міграція. Люди поїхали в місця тимчасового перебування, де живуть великими групами. Крім того, варто згадати, як виглядали евакуаційні поїзди: люди сиділи на підлозі, на верхніх полицях, всюди. Звичайно, такі скупчення сприяють поширенню збудників інфекцій.

Четверта причина – це зміни в побуті. Насамперед йдеться про відсутність водопостачання, через що люди вимушені вживати воду, що може бути заражена. Це може призводити до поширення холери чи черевного тифу. Також не варто забувати, що стрес і недоїдання ослаблюють імунітет. Складно сказати, наскільки, але під час стресових ситуацій сприйнятливність до інфекцій зростає. Згадаймо перші дні повномасштабного вторгнення, коли багато в кого з'явилися порушення сну та апетиту. Інші почали курити чи зловживати алкоголем. Це не йде на користь опірності нашого організму.

Отже, з одного боку, ворог сприяє поширенню інфекції, розповсюджуючи дезінформацію про вакцини. З іншого боку, під час війни порушується контроль за інфекціями, а також виникають сприятливі умови для поширення хвороб. Саме тому сьогодні збільшився ризик захворіти на холеру, дифтерію, черевний тиф тощо.

Багаторівнева державна інтегрована система біологічної безпеки та захисту залежить від: початку організаційних змін у національній системі біологічної безпеки та захисту, створення функціонального механізму забезпечення правильного вирішення різних завдань у сфері існуючих та прогнозованих біологічних загроз, розробки та впровадження на практиці комплексних заходів у сфері цивільного захисту та територій, що піддаються впливу біологічних засобів, правильно і своєчасно реагувати на надзвичайні ситуації, у тому числі терористичні дії із застосуванням елементів біологічної зброї.

РАДІОЛОКАЦІЙНІ СТАНЦІЇ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ – НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Геннадій КАМАЛТИНОВ
Владислав ТЮТЮННИК
Крістіна ШУТЬКО

У доповіді розглядаються шляхи та перспективи розвитку радіолокаційних станцій (РЛС) безпілотних літальних апаратів (БпЛА) різного призначення. Розглядаються переваги РЛС БпЛА, які обумовлюють їх бурхливий розвиток сьогодні, та варіанти цільового призначення. На цей час РЛС БпЛА у військовій сфері використовуються:

- для виявлення наземних об'єктів та цілей на полі бою;
- керування вогнем бортових засобів ураження;
- виявлення маловисотних та надводних цілей і видачі цілевказань;
- виявлення тактичних БпЛА та наведення на них дронів-перехоплювачів;
- охорони державного кордону та виявлення його порушників;
- виявлення наземних терористичних загроз тероризму;
- картографування місцевості;
- метеорозвідки та навігації;
- виконання багатофункціональних завдань;
- попередження зіткнень БпЛА у польоті.

Наводиться класифікація РЛС БпЛА та основні їх характеристики за класами. Описуються основні розробники РЛС для БпЛА провідних країн світу. Проводиться аналіз етапів розвитку РЛС для БпЛА. Показано, що їх розвиток умовно поділяється на два основних напрями: удосконалення існую-

чих РЛС літакових та гелікоптерних РЛС, зменшення їх маси і розмірів та розробка принципово нових РЛС.

Визначаються основні тенденції розвитку РЛС щодо використання частотного ресурсу, досягнення нових функціональних можливостей РЛС, удосконалення існуючих конструкцій РЛС, втілення нових типів сигналів, методів та алгоритмів обробки, використання технологій штучного інтелекту для адаптації до погодних умов, комплексування з оптоелектронними системами та засобами радіотехнічної розвідки.

За конструкцією РЛС БпЛА розвіваються за трьома основними типами: контейнерного, з конформними антенними решітками, з виносною антеною у обтічнику та розміщенням апаратури керування та обробки всередині БпЛА. Другий варіант використовується лише у окремих великих БпЛА стратегічного рівня. За принципом огляду простору сучасні РЛС БпЛА поділяються на РЛС з синтезованою апертурою, РЛС з активними фазованими решітками з круговим оглядом простору за рахунок обертання, РЛС з активними фазованими решітками секторного огляду. Перехід від дзеркальних антен та прохідних (пасивних) фазованих решіток з генераторами на вакуумних приладах до активних фазованих решіток з використанням арсенід-галієвих підсилювальних модулів є основною тенденцією розвитку РЛС БпЛА.

За частотним діапазоном у більшості РЛС БпЛА використовується X та Ku діапазони хвиль, у контейнерних РЛС бокового огляду – L діапазони хвиль, у радіолокаційних головках самонаведення використовуються частоти близько 75 ГГц, тобто здійснюється розширення частотних діапазонів РЛС БпЛА. Детально розглядається тенденція розвитку РЛС БпЛА на основі базового зразка. Особлива увага приділяється втіленню нових технологій, які не притаманні традиційним наземним радіолокаційним засобам, зокрема, технологіям SWaP (Size, Weight, Power, Cost – розмір, вага, потужність та вартість).

Розглянути проблеми створення РЛС БпЛА в Україні та тенденції їх розвитку на найближчу перспективу. Результати роботи можуть використовуватися у ході обґрунтування тактико-технічних вимог до нових та модернізованих РЛС БпЛА різного призначення.

МАЛОГАБАРИТНА КОГЕРЕНТНО-ІМПУЛЬСНА ТВЕРДОТІЛЬНА РАДІОЛОКАЦІЙНА СТАНЦІЯ РОЗВІДКИ НАЗЕМНИХ ЦІЛЕЙ

Сергій КАМЕНЦЕВ

Ігор АНДРЕЄВ

Віктор ГОДЕБСЬКИЙ

Микола БУГАЙОВ

З кінця Першої світової війни танк виступає як основна ударна сила сухопутних військ завдяки своїм системоутворювальним властивостям (вогнева міць, рухомість, захищеність). У наш час додалась ще одна властивість – управління у бойових порядках. Досвід Другої світової війни підтвердив необхідність створення ефективного протитанкового озброєння, спочатку артилерійського, а пізніше ракетного. З розвитком протитанкового озброєння (насамперед вертолітного) для танка виникли проблеми, які важко вирішувались:

дальність ефективної стрільби вертолітного протитанкового озброєння, яке управляється, значно перевищує дальність вогню штатного танкового озброєння;

труднощі виявлення чинними штатними каналами спостереження танка вертольота, що низько летить, при виході його на вогневу позицію за малий час “підскоку” через складки місцевості;

збільшення імовірності ураження танка при стрільбі по ньому з верхньої напівсфери, яка має слабкий бронезахист порівняно з лобовою і бортовими проекціями.

Ці обставини за досвідом бойових конфліктів сучасності не змогли нівелювати роль бронетанкової техніки і суттєво вплинули на тактику її застосування, зокрема:

відмова від одночасного групового застосування з великою кількістю танків;

широке індивідуальне застосування танків завдяки вогневій потужності та захищеності як тактичної основи блокпостів, рухомих вогневих груп;

застосування танків для стрільби з закритих вогневих позицій на максимальних дальностях.

Удосконалення засобів протиповітряної оборони (перш за все мобільних) різко скоротило бойові можливості вертолітного комплексу протитанкової боротьби за рахунок мінімізації робочого часу радіолокаційних каналів виявлення і наведення зенітного артилерійського і ракетного озброєння.

Отже, доцільно зробити висновок, що характер і динаміка сучасного бою диктує необхідність перегляду ролі й акцентів застосування танкового озброєння. При цьому необхідно зауважити, що ці процеси не носять альтернативного характеру і не виключають традиційні підходи по удосконалення обох видів озброєння за критерієм “ефективність / вартість”:

забезпечення цілодобовості, всепогодності і завадозахищеності пошуково-прицільної системи при збереженні досягнутих максимальних дальності, точності і швидкострільності;

підвищення імовірності виявлення і розпізнавання цілей за рахунок інтеграції каналів спостереження (оптичного, теплого, радіолокаційного).

Практичним підтвердженням вищевказаних тенденцій є широке застосування танків як основи вогневого придушення противника для оснащення блок-постів на лінії зіткнення сторін, що воюють.

ЧИННИКИ ТИЛОВОЇ ОБСТАНОВКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА СИСТЕМУ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УГРУПОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Євген КАПЛУН

Проведений аналіз завдань угруповання Національної гвардії України під час участі у підтриманні або відновленні правопорядку в районі звільнених населених пунктів з-під окупації противника. Цими питаннями у процесі виконання завдань угрупованням гвардії будуть займатися підрозділи забезпечення та їх органи управління, які у своїй сукупності становлять систему логістичного забезпечення.

Відомо, що будь-яка система перебуває під впливом зовнішніх чинників середовища, в якому вона існує, та внутрішніх чинників самої системи, адекватне реагування на які є її необхідною властивістю. Зазвичай згадані чинники дають додаткове навантаження на досліджувану систему забезпечення, розуміння про яке може дати прогнозування обсягу потреб у заходах логістичного забезпечення. Для визначення достатності системи логістичного забезпечення угруповання Національної гвардії України щодо задоволення потреб дій військ під час участі у підтриманні або відновленні правопорядку в районі звільнених населених пунктів з під окупації противника виникає необхідність у з'ясуванні тилової обстановки, яка буде характерною для цих умов.

Під тиловою обстановкою розуміється сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на функціонування системи логістичного забезпечення угруповання під час реагування на кризову ситуацію. Внутрішні чинники визначають характер тилової обстановки та є основними характеристиками системи логістичного забезпечення угруповання

Національної гвардії України. Зазвичай зовнішні чинники тилової обстановки впливають з аналізу умов службово-бойового застосування угруповання гвардії з іншими суб'єктами сектору безпеки та оборони держави. Адекватне реагування на зміну зовнішнього середовища є необхідною властивістю системи логістичного забезпечення угруповання Національної гвардії України, а тому саме зовнішні чинники визначать ступінь навантаження на досліджувану систему.

Отже, значення чинників тилової обстановки відіграють важливу роль під час побудови системи логістичного забезпечення угруповання Національної гвардії України, зокрема визначення структури, складу і можливостей органів тилу та порядок ешелонування запасів у районі звільнених населених пунктів з під окупації противника.

ВИМОГИ ДО ЗБРОЇ ДЛЯ СИЛ БЕЗПЕКИ

Олександр КИРИЧЕНКО

Для формування вимог, що визначають ефективність стрільби, придатні методи оцінювання результативності бойових систем, теорії стрільби та проектування ствольних, але при цьому виникають певні труднощі.

По-перше, деякі ТТХ зброї для Сил безпеки, на відміну від зброї для Сил оборони, регламентуються не однією, а двома межами. Це обумовлено необхідністю забезпечення деякого прийняттого рівня безпеки застосування зброї та пов'язано з ТТВ другої групи (обмеження вбивчої, пробивної та заперешкодної дій, граничної відстані польоту, відстані, на якій зберігається вбивча дія тощо). Унаслідок цього суттєво скорочується діапазони прийнятних значень відповідних характеристик та підвищується ймовірність нерозв'язності наявними методами завдання загалом.

По-друге, через необхідність забезпечення інтервальних значень певних характеристик, стають непридатними існуючі методи формування вимог до точності їх практичного забезпечення. Для БЗ надійність забезпечення деяких характеристик зазвичай здійснюється за рахунок свідомого підвищення (зниження) значень чинників, що на них впливають. Так, наприклад, для гарантованого забезпечення міцності ствола збільшують товщину його стінок, для забезпечення граничної відстані стрільби та дії снаряду по цілі підвищують його кінетичну енергію тощо. Значення характеристики, що розглядається, відхиляється від потрібного (розрахункового) у допустимий бік та навіть унаслідок природного розкиду значень чинників, що на неї впливають, не виходить за встановлену межу.

Для формування вимог до зброї Сил безпеки такий підхід не є прийнятним через звуження діапазонів допустимих зна-

чень цих характеристик. Наведене також стосується вимог щодо ступеня чутливості зброї до зовнішніх впливів. Отже, виникає потреба в особливих підходах до формування вимог щодо точності забезпечення номінальних значень технічних характеристик та ступеню чутливості зброї до зовнішніх впливів.

По-третє, під час формування ТТВ до СЗ для Сил безпеки потребують уточнення акценти, на яких треба зосереджувати увагу.

Так, для Сил оборони найбільш суттєвим є виконання бойового завдання. При цьому втрати серед особового складу підрозділів та, навіть, мирного населення допускаються та прогнозуються (плануються). Для Сил безпеки метою застосування зброї є припинення дій правопорушника або його затримання. При цьому нехтування життям або здоров'ям члена суспільства, якого ці сили захищають від правопорушника, є безглуздом. Отже, випадок загибелі або поранення заручника або сторонньої особи унаслідок застосування зброї під час виконання службово-бойового завдання силами безпеки треба кваліфікувати як невиконання поставленого завдання з відповідним нульовим значенням ефективності стрільби. Такий підхід передбачає уточнення показників та критеріїв оцінки ефективності стрільби, підвищення вимог до ймовірності виконання ВЗ (до ефективності стрільби) з одночасним пом'якшенням обмежень щодо можливих витрат на забезпечення цього завдання.

АЛГОРИТМ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ОЦІНКИ СТАНУ ПОКРИТТЯ ПРИКОРДОННИХ ДОРІГ

Віталій КІРЕТОВ
Андрій ЛИСИЙ

Щорічним завданням планування інженерного забезпечення охорони кордону є розрахунок кошторису на утримання лінії прикордонних інженерних споруд, одним із важливих елементів якої є прикордонні дороги. Для адекватної оцінки затрат на утримання прикордонних доріг слід оцінити технічний стан покриття, яке здебільшого щебеневе, гравійне. Характерними особливостями дорожнього покриття прикордонних доріг є мала інтенсивність пересування транспортних засобів, основними типами пошкоджень покриття є вибоїни і розмиви, колійність, наявність тіней від рослинності.

Також особливістю процесу збирання даних про стан дорожнього покриття є те, що використовувати спеціальні пересувні лабораторії дорожно-експлуатаційних служб неможливо. Тому доцільно з цією метою використовувати сенсори мобільних засобів зв'язку з подальшим застосуванням алгоритму штучного інтелекту.

Існують різні алгоритми штучного інтелекту для виявлення та оцінки технічного стану автомобільних доріг. За результатами порівняльного аналізу, зробленого в дослідженнях, можна відмітити такі найбільш ефективні нейромережеві алгоритми, як YOLO, Mask RCNN, ResNeXt, VGG, у яких першим за рейтингом є алгоритм YOLO.

Після визначення нейромережевого алгоритму слід також визначитись з підбором сенсорів як джерела даних для аналізу програмними засобами. Як сенсори мобільних пристроїв зв'язку застосовують відеокамери, акселерометри, GPS приймач, мікрофон.

Оскільки немає необхідності у неперервному отриманні й обробці первинних даних сигналів сенсорів, слід приділити увагу підбору способів виключення таких даних при відсутності пошкоджень дорожнього покриття. Для первинної обробки даних застосовують параметричні методи, наприклад, оцінки рівня вібрації акселерометрів мобільного засобу зв'язку, закріпленого в автомобілі, рівня шуму мікрофона, визначення дальності до об'єкта. синхронізації сенсорів. Для вторинної обробки застосовують програмні засоби обробки відеозображень.

Після налаштування первинної обробки даних здійснюють вибір алгоритму обробки і навчання нейронної мережі, використовуючи попередньо оброблені дані. Це включає в себе введення даних у алгоритм штучного інтелекту з урахуванням первинної обробки та налаштування його параметрів до отримання точних результатів площі та координат пошкоджень покриття доріг.

Проблемним завданням описаного алгоритму оцінки стану дорожнього покриття із застосуванням нейромережевого алгоритму YOLO є синхронізація даних первинної і вторинної обробки даних.

ВИЗНАЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ РАДІОЛОКАЦІЙНОЇ СТАНЦІЇ РАДІОТЕХНІЧНИХ ВІЙСЬК З ВИЯВЛЕННЯ ТА СУПРОВОДЖЕННЯ МАЛОПОМІТНИХ МАЛОВИСОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

Василь КЛИМЧЕНКО
Владислав ТЮТЮННИК
Михайло АРАСЛАНОВ
Кристина ТАХ'ЯН

Проблема визначення спроможностей оглядових радіолокаційних станцій (РЛС) радіотехнічних військ (РТВ) щодо виявлення, супроводження та ідентифікації малопомітних маловисотних літальних апаратів (ММЛА) останнім часом досить жваво обговорюється в наукових публікаціях. Сутність проблеми полягає в тому, що усі РЛС, що сьогодні перебувають на озброєнні РТВ, розроблялись як засоби радіолокаційного виявлення керованих аеродинамічних літальних апаратів з ефективною поверхнею розсіювання (ЕПР) $1...10 \text{ м}^2$ на дальностях у кілька сотень кілометрів і на висотах польоту в кілька десятків кілометрів. Відповідно до цього й верифікація заявлених розробниками параметрів зон виявлення цілей здійснювалась через проведення обльотів аналогічними літальними апаратами в процесі державних випробувань. Усереднені за результатами обльотів дальності виявлення цілей із заданою еталонною ЕПР (зазвичай в 1 м^2) на різних висотах польоту (від 100 до 20 000 м) заносились у формуляр РЛС, як параметри зони виявлення цілей. Визначення параметрів зон виявлення цілей з іншою ЕПР проводилось користувачами за спрощеною методикою через розрахунок дальності виявлення означених цілей на середніх, великих і стратосферних висотах з використанням формули радіолокації у

вільному просторі, а на малих висотах – через використання формули радіолокації над дзеркальною поверхнею (інтерференційної формули Введенського), незважаючи на теоретичні обмеження справедливості означених формул. Оскільки ЕПР аеродинамічних літальних апаратів різних типів відхилялась від еталонної ЕПР не більше, ніж на порядок вниз і вгору (від $0,1 \text{ м}^2$ у крилатих ракет до $10...20 \text{ м}^2$ у бомбардувальників), то перерахунки зон виявлення цілей з різною ЕПР за такою методикою носили цілком прийнятний характер. З появою ж ММЛА, ЕПР яких є на 2..3 порядки є меншою ніж еталонна ЕПР, і які здійснюють польоти переважно на гранично малих висотах, теоретичні обмеження щодо використання формули радіолокації над дзеркальною поверхнею проявляються настільки, що нехтування ними стає неприпустимим.

Розроблення методики оперативного визначення потенційних можливостей з виявлення ММЛА наземними оглядовими РЛС контролю повітряного простору з урахуванням впливу підстильної поверхні є нагальною потребою.

Основною умовою для правильного розрахунку дальностей виявлення ММЛА є наявність математичної моделі вертикального перерізу зони виявлення цілей із заданою ЕПР з урахуванням впливу підстильної поверхні для кожного режиму огляду простору.

За умови розгортання РЛС на рівнинній позиції врахування впливу підстильної поверхні на формування ДСА у вертикальній площині можна здійснювати через використання добре апробованого методу відбивного трактування з розрахунками інтерференційного множника землі.

Дальність виявлення цілі із заданою ЕПР на заданій висоті польоту знаходиться через вирішення системи з двох рівнянь, одне з яких описує зовнішню межу зони виявлення цілі в координатах “дальність – кут місця”, а друге – лінію постійної висоти в тих само координатах.

Найбільш наочно вся інформація про дальності виявлення цілей з різними ЕПР і на різних висотах відображається графоаналітичним методом, коли на графік у координатах “дальність – кут місця” наносяться функціональна залежність дальності виявлення цілі із заданою ЕПР і лінії рівної висоти. Саме цей метод і доцільно використовувати для оцінювання можливостей РЛС РТВ з виявлення ММЛА.

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ГАСІННЯ КОМБІНОВАНИХ ПОЖЕЖ ЗА НАЯВНОСТІ ЛЕГКИХ МЕТАЛІВ ЧИ ФОСФОРНИХ СПОЛУК

Василь КОВАЛИШИН
Володимир МАРИЧ
Роман ВЕСЕЛІВСЬКИЙ
Володимир КОВАЛИШИН
Назарій ВЕЛИКИЙ
Богдан ГАМАН

Гасіння комбінованих пожеж за наявності легких металів чи фосфорних сполук є проблемою та викликом для рятувальників. Ця проблема зросла під час збройної агресії росії на території України. Пожежі та вибухи, які виникають з причин загоряння металів та сполук фосфору, що наявні у боєприпасах, є актуальною проблемою, яку потрібно вирішувати шляхом розроблення ефективних способів та засобів гасіння пожеж таких класів з урахуванням їх особливостей.

Для ефективного гасіння комбінованих пожеж на початковій стадії розвитку необхідно використовувати установку порошково-пінного гасіння (УППГ) з насадкою-заспокоювачем.

З установкою працюють дві людини. Гасіння пожеж із використанням установки УППГ проводиться таким чином. Розташовують установку на відстані 4–5 м від вогнища, що палає. Після чого один з операторів контролює процес подачі вогнегасних речовин з посудини установки, а другий через насадку-заспокоювач подає вогнегасні речовини. На вогнище, де горять магній або його сплави, або будь-які легкі метали, спочатку подають ВПСП до повного гасіння, за наявності залишків порошку накривають легкозаймисті та горючі речовини (ЛЗР та ГР) або дерев'яні вироби. Гасіння пожеж класу

В, А далі проводять піною. Оператор переключає заспокоювач на балон з пінним розчином та подає піну. Піну подають на всю поверхню конструкцій навколо магнію. Піна поганої якості (з великим вмістом води) подається на дерев'яні конструкції або зливається набік. Під час гасіння фосфору, шар піни необхідно наносити до досягнення надійного захисту фосфору від самозагорання, якщо можливо, то подати компресійну піну чи піну підвищеної стійкості.

Отже, така установка підвищить технологію гасіння комбінованих пожеж за наявності легких металів чи фосфорних сполук.

ТИЛОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В БОЙОВИХ ДІЯХ

Вадим КОВАЛЬ

З початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України підрозділи тилового забезпечення здійснюють усебічне забезпечення бойових застав зведених загонів у районах виконання спеціальних і бойових завдань.

При розквартируванні підрозділів та розосередженні особового складу в населених пунктах, що розташовані поблизу державного кордону чи лінії зіткнення з ворогом, необхідно передбачати зони досяжності ворожої артилерії та вогневих засобів, у тому числі і безпілотних літальних суден як розвідувальних, так і ударних, урахувати розгалужене розквартирування особового складу, постійні обстріли населених пунктів в районі перебування, а також суттєву віддаленість підрозділів забезпечення від баз матеріального забезпечення органу охорони державного кордону, зі складів якого відбувається постачання продовольства, пально-мастильних матеріалів, палива тощо.

На початкових етапах виконання бойових завдань, як правило, виникають деякі труднощі в організації взаємодії та вибору зручних схем підвезення матеріальних засобів, необхідних для забезпечення життєдіяльності особового складу бойових підрозділів (приготування гарячої їжі та її доставка, забезпечення пально-мастильними матеріалами, паливом, організація лазне-прального обслуговування тощо). Значна відстань між підрозділами, відсутність постійного, надійного зв'язку потребують нестандартних підходів щодо вирішення поставлених завдань, певних маневрів, що потребують додаткових затрат часу та ресурсів.

З метою організації ремонту та відновлення автомобільної техніки, забезпечення підрозділів дровами, пиломатеріалами, організації розміщення та розквартирування особового складу керівництву зведених загонів, начальниками бойових прикордонних застав слід приділяти увагу налагодженню взаємодії з місцевими органами самоврядування, лісовими господарствами, підприємцями та населенням у районах виконання бойових завдань, яка дасть змогу суттєво покращити стан забезпечення, організацію ремонту автомобільної техніки, інженерне облаштування місць несення служби особовим складом тощо.

Організовуючи розміщення підрозділів забезпечення, слід ураховувати та передбачити, що:

не рекомендується розквартирувати особовий склад в школах, дитячих садках, інших закладах освіти та культури, у виробничих та не виробничих приміщеннях установ, закладів та підприємств так як враховуючи набутий досвід, саме ці об'єкти входять в зону ризику ураження вогневыми засобами противника;

усі матеріальні засоби, що розміщуються в межах одного населеного пункту, слід розташовувати на декількох локаціях;

приготування їжі організовувати в одному тиловому пункті управління на декількох локаціях, використовуючи технічні засоби приготування їжі в польових умовах;

гаряча їжа доставляється особовим складом і транспортом підрозділів забезпечення до місць розквартирування особового складу бойових підрозділів;

кухарський склад необхідно розділити на зміни та забезпечити його постійне знаходження на тиловому пункті управління;

особовий склад, що висувається для виконання бойових завдань, забезпечується водою та наборами продуктів на руки, де самостійно готує (підігріває) їжу;

заправлення транспортних засобів паливом здійснюється безпосередньо в баки машин через польовий пункт заправлення.

Основні факторами, що можуть негативно впливати на організацію всебічного забезпечення:

1. Значна відстань від складів забезпечення до місць розквартирування підрозділів.

2. Постійні обстріли населених пунктів перебування підрозділів забезпечення та бойових підрозділів, що вимагає систематично змінювати місця зберігання матеріальних засобів.

3. Не справна автомобільна техніка (відсутність запчастин, невчасне технічне обслуговування, відсутність інструментів, приладдя, обладнання та бази для проведення робіт з ТО).

Підсумовуючи службово-бойовий досвід, набутий під час виконання завдань у складі зведеного загону, аналізу й оцінки проблематики, з метою покращання усіх напрямків діяльності бойових підрозділів пропонується вжити заходів під час підготовки особового складу керівництва бойових підрозділів і підрозділів забезпечення (розглянути питання) щодо наведеної проблематики.

УДОСКОНАЛЕНА ЧАСТКОВА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ НОРМАТИВНИХ ПОКАЗНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗБІРНОГО ПУНКТУ ПОШКОДЖЕНИХ ЗРАЗКІВ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ

Сергій КОВАЛЬЧУК

Юрій БАРАНОВ

Андрій БАРАНОВ

За досвідом російсько-української війни та проведення операції Об'єднаних сил головною умовою для успішного ведення бойових дій (БД) є підтримання визначеного рівня боездатності військ (сил) за рівнем укомплектованості справним озброєнням та військовою технікою (ОВТ). Зрозуміло, що вихід з ладу зразків ОВТ у цих умовах відбувається як від бойових пошкоджень, так і через експлуатаційно-технічні причини. Заходи, які спрямовані на підтримання зразків ОВТ у готовності до бойового застосування, набувають дедалі актуальнішого значення.

Отже, одним із заходів підтримання зразків ОВТ у готовності до бойового застосування є визначення оптимального району розгортання збірної пункту пошкоджених машин (ЗППМ) під час ведення БД. З цією метою було удосконалено часткову методику визначення основних нормативних показників організації ЗППМ.

1. Межі і об'єкт методики, що застосовується. Удосконалена часткова методика визначення основних нормативних показників організації ЗППМ під час ведення БД може бути використана підрозділами логістики штабу та логістичного забезпечення на всіх рівнях управління ЗС України під час планування і управління логістичним забезпеченням військ

(сил) в умовах ведення БД, зокрема під час організації процесів відновлення (евакуації) ОВТ.

Об'єктом методики буде організація та вибір місця розгортання ЗППМ під час ведення БД.

2. Мета і склад методики. Проведення розрахунків щодо організації та визначення оптимального району розгортання ЗППМ під час ведення БД. Методика передбачає формулювання та вирішення завдання визначення основних нормативів розгортання ЗППМ в умовах ведення БД як завдання оптимізації.

3. Вихідні дані. Для проведення розрахунків необхідні такі вихідні дані:

чітко визначена організаційно-штатна структура ремонтно-відновлювальних органів (РВО) ОУВ (ОТУВ), фактичні можливості з організації відновлення (евакуації) РВО в процесі логістичного забезпечення військових частинах та окремих підрозділах ОУВ (ОТУВ);

зведена загальна довжина шляхів евакуації пошкодженого ОВТ;

відстань від лінії стикання протидійних сторін до району розгортання ЗППМ;

площі території, на якій можливе розгортання сил і засобів ЗППМ;

ваги та об'єми пошкодженого ОВТ, що потребують евакуації.

4. Етапи реалізації удосконаленої часткової методики. Визначення основних нормативних показників організації ЗППМ в умовах ведення БД.

Отже, удосконалена часткова методика визначення основних нормативних показників організації ЗППМ. Наукова новизна методики полягає в тому, що вона, на відміну від існуючих методик визначення основних нормативів розгортання ЗППМ (сил і засобів логістичного забезпечення) та РВО, які не повною мірою враховували можливості засобів розвідки та

ураження протидійної сторони щодо їх знищення, ураховує ці можливості завдяки використанню методу потенціалу дії складної (великої) системи при моделюванні процесу евакуації ОБТ, визначенню параметричної і геометричної ймовірностей і обґрунтуванню умов ймовірності виконання завдання системою евакуації. Це дасть змогу вирішити завдання визначення основних нормативних показників щодо району організації ЗППМ з урахуванням впливу противника.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНСПЕКТОРІВ-КІНОЛОГІВ З МІННО- РОЗШУКОВИМИ СОБАКАМИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Олег КОВАЛЬЧУК
Сергій КЛЕПАЦЬКИЙ

У зв'язку з повномасштабним вторгненням збройних сил російської федерації на територію України у лютому 2022 року Сили оборони України під час ведення бойових дій зіштовхнулися з масовим використанням і розповсюдженням вибухових пристроїв і боеприпасів агресором. Через це роль засобів і алгоритмів вчасної протидії такій загрозі набула нового і особливого значення. Ураховуючи зазначене, практика підготовки і застосування кінологічних розрахунків (кінолог з мінно-розшуковим собакою) підтверджується не тільки як унікальний процес, який спрямовано на виявлення вибухонебезпечних предметів, а й є своєрідним “середовищем”, у межах якого доцільно знаходити нові можливості використання потенціалу службової кінології у напрямі пошуку вибухонебезпечних предметів.

Підготовка фахівця-сапера (мінера) передбачає вивчення основних властивостей вибухових речовин, засобів підриву вогневим та електричним способами; ведення розвідки на виявлення характерних демаскувальних ознак мінування або відпрацювання практичних навичок проведення підривних робіт та знищення мін або зарядів вибухових речовин; практичну роботу із засобами розвідки і розмінування (металопукачі, щупи, “краби” з мотузками, прапорці-покажчики, засоби для електричного й вогневого способів підриву, сумки мінера-підривника).

Виконання бойового завдання кінологічним розрахунком може здійснюватися в умовах протидії снайперам противни-

ка та наявності на маршруті пошуку протипіхотних мін і розтяжок, а також в умовах інших ускладнень, зокрема: стрільба, вибухи, пожежі, особливості рельєфу місцевості, опади, низька або висока температура повітря, сторонні запахи тощо.

Під час проведення заходів з розмінування, а також розмінування із застосуванням кінологічних розрахунків необхідно врахувати кліматичні та географічні умови. Оптимальний температурний режим під час використання мінно-розшукових собак становить від +5 до +15 °С, однак мінно-розшукові собаки можуть застосовуватись поза межами цього температурного режиму, але при цьому втрачається ефективність їхньої роботи.

Під час обчислення часу на застосування кінологічних розрахунків необхідно враховувати тип ландшафту та рівень насиченості ґрунту запахом вибухових речовин.

Використання інспектора-кінолога з мінно-розшуковим собакою повинно чергуватися з відпочинком. У середньому через кожні 20–30 хвилин безперервної роботи службовому собаці потрібно надавати відпочинок на 8–10 хвилин. Через кожні дві години використання службового собаки йому потрібен додатковий відпочинок на 20–30 хвилин. Службові собаки можуть використовуватись безперервно упродовж більшого часу, якщо зберігається їх працездатність.

Під час огляду у будівлях і спорудах, житлових приміщеннях особливу увагу необхідно звертати на поведінку мінно-розшукової собаки (пов'язано із надлишком сторонніх подразників). Інспектору-кінологу необхідно допомагати службовому собаці шляхом спрямовування на підозрілі місця, одночасно підбадьорюючи його.

Під час огляду та розмінування залишеної противником техніки, зброї, майна військового і невійськового призначення спочатку перевіряються підходи до них, а потім зазначені об'єкти. Під час перевірки звертається увага на різні натягну-

ті або кинуті дроти та мотузки й інші ознаки, характерні для встановлення розтяжок з вибуховими пристроями.

Зазначені аспекти, а також наявність інших факторів, що безпосередньо впливають на ефективність використання кінологічних розрахунків, зумовлюють потребу в постійному удосконаленні форм і методів їх підготовки й оперативного використання для потреб відповідних кінологічних (інженерних) підрозділів.

АКТУАЛЬНІСТЬ УПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗШИРЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ВАНТАЖНИХ АВТОМОБІЛІВ

**Вікторія КОВАЛЬЧУК
Вероніка ЩЕПАНЯК
Віктор НІЦЕНКО**

Досвід, який наші військовослужбовці здобувають у російсько-українській війні, наочно показує проблеми обслуговування та розпізнавання деталей автомобіля, особливо нових зразків техніки в умовах нестачі часу та можливостей якісно та швидко реагувати на несправності техніки. Поставання нових зразків техніки та озброєння як європейськими, так і західними партнерами ставить нові завдання по вивченню їх особливостей як і водіям, так і підрозділам обслуговування. Для того щоб безпосередньо у зоні бойових дій швидко виявляти несправності транспортних засобів і бойових машин без необхідності використання складних ремонтних засобів можуть сприяти AR-технології.

AR-технології також дозволяють інтегрувати дані про стан машини з централізованою базою даних у реальному часі. У польових умовах це може допомогти військовим підрозділам швидко реагувати на несправності та зменшити ризик тривалого простою обладнання. Військові дії не завжди забезпечують доступ до висококваліфікованих механіків чи інженерів. Використання AR-технологій може частково вирішити цю проблему, надаючи необхідну підтримку менш досвідченим фахівцям за допомогою візуальних інструкцій. У критичних ситуаціях, таких як бойові дії, людина може робити помилки через стрес або втому.

Під час війни в Україні військова техніка, зокрема автомобільна, у важких умовах зазнає сильного зносу. Найбільш перевірений метод обслуговування – це підрозділи технічного забезпечення, що не завжди в короткий проміжок часу можуть швидко та якісно вжити заходів щодо технічного обслуговування. Проте водії не завжди можуть бути забезпечені доступом до висококваліфікованих механіків і фахівців. Це дуже важливо для забезпечення безперебійної роботи техніки в бойових умовах, оскільки час відіграє вирішальну роль.

AR-технології також дозволяють інтегрувати дані про стан машини з централізованою базою даних у реальному часі, незважаючи на те, що це зразки нової техніки міжнародних партнерів. Наприклад, під час виявлення пошкодженої деталі система може запропонувати рішення та необхідні запчастини в наявності або запропонувати заміну. AR-технології допомагають швидко виявити проблеми та отримати інструкції щодо їх усунення без залучення старших фахівців. Використання віртуальної(доповненої) реальності може частково вирішити цю проблему, надаючи необхідну підтримку менш досвідченим фахівцям за допомогою візуальних інструкцій. Технологія AR значно знижує ймовірність помилок, оскільки процес діагностики автоматизований.

Використання доповненої реальності для автоматичного визначення деталей автомобіля та надання рекомендацій щодо їх технічного обслуговування стане безцінним інструментом як у мирний, так і у воєнний час. Досвід російсько-української війни підкреслив важливість швидкої діагностики та обслуговування обладнання, що робить технологію AR ключем до забезпечення безперебійної роботи техніки на полі бою. Незважаючи на виклики, розвиток цих технологій відкриває багатонадійні перспективи для підвищення ефективності технічного обслуговування як у військових, так і в цивільних сферах.

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ ДЛЯ ТРАНСПОРТУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЕШЕЛОНІВ

Аліна КОЛІСНИК
Валерій КОЛІСНИК

Залізниця є ключовим видом транспорту в умовах військового стану. Адже залізничний транспорт вирізняється надійністю перевезень великих обсягів вантажів на далекі відстані. Покращення транспортування військової техніки залізничним транспортом є елементом забезпечення національної безпеки та ефективності збройних сил, до яких належать: зміцнення залізничних шляхів, мостів та тунелів для транспортування важкої техніки; удосконалення колійного розвитку станцій для швидкого завантаження та розвантаження техніки, використання автоматизованих систем управління з інтелектуальними системами підтримки прийняття рішень, що дозволяють контролювати процес транспортування вантажу залізницею та прогнозувати непередбачені обставини, яких можна уникнути.

Перевезення військових ешелонів залізницею має низку важливих переваг, які роблять його ефективним засобом для переміщення військової техніки та особового складу. До них можна віднести: велику вантажопідйомність: залізничний транспорт дозволяє перевозити великі обсяги важкої техніки (танки, БТри, артилерію), а також боеприпаси та матеріально-технічне забезпечення за один раз, що значно підвищує ефективність логістики. Залізничні перевезення вважаються більш економічними, порівняно з іншими видами транспорту, особливо це стосується відстаней та великих об'ємів вантажів. Один вагон потяга здатний перевозити від 100 до 150 тонн вантажу, що знижує витрати на транспортування на одиницю вантажу. Цей вид транспортування є надійним,

ніж інші види, особливо в зоні війни або кризи. Залізницею є можливість перевозити великі об'єми вантажів на великі відстані, а також забезпечувати стабільний рух потягів без перешкод на всьому шляху прямування.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕРЕПІДГОТОВКИ ВОДІЇВ ДЛЯ РОБОТИ НА НОВІТНІХ ЗРАЗКАХ ТЕХНІКИ

Артем КОРЄХОВ

У сучасних умовах стрімкого розвитку технологій і модернізації транспортних засобів виникає нагальна потреба в адаптації професійних навичок водіїв для роботи на новітніх зразках техніки. Бойові дії, що відбуваються в нашій країні, змушують постійно залучати нові зразки техніки для більш ефективного виконання завдань з охорони кордону. Перепідготовка водіїв стає ключовим елементом забезпечення безпечної та ефективної експлуатації нових видів транспорту, які часто мають складніші системи управління та автоматизації. Практика вказує, що використання новітніх зразків техніки без перепідготовки водіїв збільшує час на прийняття рішень, створює труднощі під час використання машин, а також збільшує кількість поломок і виникнення дорожньо-транспортних пригод.

Процес перепідготовки водіїв для роботи на новітніх зразках техніки необхідно проводити на спеціальних курсах у навчальних центрах або підрозділах, що відповідають за підготовку особового складу. Це зумовлено тим, що у таких центрах сформовані кваліфіковані кадри та підготовлена навчально-матеріальна база, що забезпечить ефективний процес перепідготовки. Аналіз наукової літератури та власний практичний досвід надав можливість сформулювати терміни перепідготовки, що повинні тривати не менше двох тижнів з обов'язковим практичним модулем керування та технічного обслуговування машин у розмірі не менше 20 годин. Групи доцільно формувати загальною кількістю не більше 30 осіб, а найоптимальніший варіант – 20 осіб.

Навчальні центри, які організують курси перепідготовки водіїв, повинні забезпечити місця для розміщення особово-

вого складу груп, їх матеріально-технічне забезпечення відповідно до керівних документів. Також повинні бути новітні зразки техніки в достатній кількості, що забезпечить виконання навчальних занять з технічного обслуговування та практичного водіння. Також Навчальні центри повинні мати резерв автомобілів транспортної групи, що забезпечують доставку водіїв до місця несення служби.

Процес перепідготовки водіїв організовується з урахуванням завдань, які водії вирішують під час експлуатації новітніх зразків техніки, а також особливостей керування ними у важких умовах, умовах ведення бойових дій тощо. Головна увага в процесі перепідготовки водіїв на новітні зразки техніки повинна акцентуватись на наданні практичних навичок водіння, технічному обслуговуванні, виконанні експлуатаційних регулювань, виявленні та самостійному усуненні несправностей. Отже, можна зробити висновок, що для належної перепідготовки водіїв на новітні зразки техніки доцільно організовувати практичні заняття в умовах парків, об'єднаних ремонтно-технічних майстернях, спеціалізованих кластерах, автодромах і польових умовах.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ОРГАНАМ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ТИЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Аркадій КОЧЕУЛОВ
Олег КОЗАЧУК

Тилове забезпечення – це одна з основних складових функціонування будь-якої військової або правоохоронної структури. Для органів охорони державного кордону це питання набуває особливої важливості в контексті сучасних викликів національній безпеці. Безперербійне постачання ресурсів, чітка організація логістичних процесів і наявність резервів є критичними для забезпечення стійкості та боєздатності прикордонних підрозділів.

Одним із ключових аспектів тилового забезпечення є логістика. Це питання стоїть не тільки в оптимальному маршруті доставки, а й у координації між різними службами, які залучені до забезпечення прикордонників. Логістичні маршрути мають бути сплановані таким чином, щоб вони могли адаптуватися до змінних умов бойової обстановки. Відсутність чіткої та злагодженої логістичної мережі може призвести до затримок у доставці критично важливих ресурсів, що вплине на виконання бойових завдань.

Іншим важливим аспектом є резерви матеріальних засобів. В умовах непередбачуваних подій, таких як зміна оперативної обстановки на театрі бойових дій, наявність запасів може стати вирішальним фактором для підтримки обороноздатності. Важливо, щоб органи охорони кордону мали доступ до таких запасів у достатній кількості та в прихованих локаціях, аби у разі потреби швидко відреагувати на виклики.

Крім того, слід звернути увагу на оцінку ризиків. Регулярний моніторинг і аналіз загроз у тилових районах може допомогти вчасно виявляти потенційні небезпеки та розро-

бляти превентивні заходи. Це стосується як фізичних загроз, так і інформаційних атак, що можуть мати серйозний вплив на систему тилового забезпечення.

Отже, удосконалення тилового забезпечення органів охорони державного кордону є невід'ємною частиною захисту національних інтересів. Це забезпечує не лише стійкість у повсякденній діяльності прикордонників, але й їхню здатність ефективно реагувати на будь-які виклики, що стоять перед країною.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ДИРЕКЦІЙНИХ КУТІВ ОРІЄНТИРНИХ НАПРЯМІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ “КРОПИВА” В УМОВАХ ГОРБИСТОЇ МІСЦЕВОСТІ

Тарас КРАВЕЦЬ

Іван ЗАЯЦ

Сучасні цифрові технології значно покращують точність і ефективність роботи військових фахівців, зокрема у сфері артилерійської розвідки. Програмне забезпечення (ПЗ) “Кропива” широко використовується в українських військових підрозділах для розрахунку координат, визначення дирекційних кутів та забезпечення інших завдань на полі бою. Особливого значення ПЗ набуває в умовах горбистої місцевості, де точне визначення дирекційних кутів орієнтирних напрямів є критичним для успішного виконання бойових завдань.

Горбиста місцевість створює певні труднощі під час визначення дирекційних кутів через різноманітність рельєфу, що може обмежувати видимість і створювати викривлення в обчисленнях. Нерівності місцевості, такі як пагорби та долини, ускладнюють процес наведення, оскільки вони можуть блокувати або спотворювати орієнтири. Крім того, у таких умовах важливо враховувати висоти об’єктів і рельєфу, щоб точно розрахувати кут, який дозволяє уникати помилок під час наведення.

Програмне забезпечення “Кропива” надає змогу ефективно вирішувати зазначені виклики завдяки інтеграції топографічних даних та можливості автоматичного обчислення дирекційних кутів. Програма дозволяє завантажувати карти з детальним зображенням рельєфу, що сприяє точному визначенню висотних характеристик об’єктів. Це особливо важли-

во під час роботи в умовах горбистої місцевості, оскільки на картах враховані перепади висот і можливі перешкоди. Процес визначення дирекційних кутів за допомогою “Кропиви” включає кілька етапів: вибір орієнтирного напрямку: військовий фахівець обирає орієнтир, який повинен бути достатньо видимим і знаходитися у межах видимості. У випадку горбистої місцевості орієнтири вибираються з урахуванням рельєфу, щоб мінімізувати вплив можливих перешкод; введення координат: після вибору орієнтира користувач вводить його координати до системи “Кропива”. Програма автоматично обробляє ці дані та враховує висоти рельєфу; розрахунок дирекційного кута: ПЗ розраховує дирекційний кут, використовуючи дані про координати орієнтира та топографічні особливості місцевості. Це дозволяє врахувати перепади висот і коригувати кут наведення з урахуванням рельєфу; візуалізація та контроль: “Кропива” надає можливість візуалізувати орієнтирний напрям на карті, що дозволяє контролювати точність визначення кута та виявляти можливі помилки. За необхідності військовий може коригувати введені дані або змінювати орієнтир.

Застосування “Кропиви” у горбистій місцевості має низку переваг: автоматизація обчислень: ПЗ автоматично розраховує дирекційні кути з урахуванням рельєфу, що дозволяє уникати помилок і знижувати час на виконання завдань; точність: завдяки інтеграції детальних карт рельєфу і можливості вказівки координат орієнтирів “Кропива” забезпечує високу точність визначення дирекційних кутів навіть у складних умовах; гнучкість: програма дозволяє швидко змінювати орієнтири та коригувати напрямки наведення в режимі реального часу, що є важливим в умовах динамічних бойових дій. Незважаючи на переваги, використання ПЗ “Кропива” також має певні обмеження: залежність від якості карт: точність обчислень залежить від якості і детальності карт, які використовуються в програмі. Недостатньо точні карти можуть

призвести до помилок у визначенні дирекційних кутів; технічні обмеження: ПЗ вимагає доступу до сучасних пристроїв та стабільного зв'язку для оновлення даних і синхронізації з іншими системами. У польових умовах це може бути проблемою; потреба в навчанні: для ефективного використання “Кропива” потрібна певна підготовка користувачів, що включає знання роботи з топографічними даними та використання інтерфейсу ПЗ.

Програмне забезпечення “Кропива” є ефективним інструментом для визначення дирекційних кутів орієнтирних напрямів у горбистій місцевості. Його застосування дозволяє підвищити точність розрахунків та знизити час виконання завдань.

ВИКОРИСТАННЯ TINYSA ULTRA ДЛЯ ОПЕРАТОРІВ БПЛА: ВАЖЛИВІСТЬ ТА ПЕРЕВАГИ

**Тарас КРАВЕЦЬ
Дмитро ПТИЦИН**

TinySA Ultra – це портативний спектроаналізатор, який використовується для виявлення, аналізу та моніторингу радіочастотних сигналів. Цей прилад стає дедалі важливішим інструментом для операторів безпілотних літальних апаратів (БПЛА), оскільки дозволяє забезпечувати стабільний зв'язок, контролювати роботу дронів та уникати перешкоди на радіочастотах.

Насамперед варто зазначити, що спектроаналізатори використовуються для моніторингу радіочастотного спектру, що дозволяє виявляти потенційні джерела перешкод, перевіряти частотні діапазони та оцінювати якість сигналу. TinySA Ultra, завдяки своїм компактним розмірам і доступній ціні, став популярним серед операторів БПЛА, особливо в умовах польових операцій, де немає доступу до великогабаритного обладнання. Основні переваги TinySA Ultra полягають у його портативності та функціональності. Прилад має широкий діапазон частот – від 100 кГц до 960 МГц, що дозволяє охоплювати більшість частот, які використовуються для управління та зв'язку з дронами. Він також підтримує частотний аналіз до 6 ГГц, що дозволяє виявляти високочастотні перешкоди. Оператори БПЛА можуть використовувати цей спектроаналізатор для перевірки частот перед запуском дрона, щоб уникнути колізій та збоїв у роботі зв'язку.

Ще однією важливою перевагою TinySA Ultra є його здатність виявляти та ідентифікувати джерела радіоперешкод. У польових умовах, де дрони часто піддаються впливу радіочастотних атак або інтерференцій, оператори можуть швидко ви-

користувати TinySA Ultra для аналізу частотного спектру та визначення можливих джерел проблем. Це дозволяє ефективно реагувати на загрози та приймати відповідні заходи для захисту дронів. Наприклад, оператор може змінити частотний канал, на якому працює дрон, або адаптувати потужність сигналу для зниження впливу перешкод.

Крім того, TinySA Ultra дозволяє проводити тестування та налаштування радіосистем дронів, забезпечуючи належну роботу передавачів і приймачів. Це особливо важливо для військових операторів БпЛА, які часто виконують завдання у складних умовах, де навіть незначні порушення в роботі радіозв'язку можуть призвести до втрати дрона або зриву місії. Перевірка обладнання перед польотом за допомогою спектроаналізатора знижує ризик таких ситуацій, що робить використання TinySA Ultra важливим елементом підготовки до польоту.

Окрім моніторингу частотного спектру, TinySA Ultra може використовуватися як детектор дронів, що є важливою функцією як для військових у сучасних умовах. Завдяки своїй здатності виявляти активні радіочастотні сигнали, спектроаналізатор може знаходити сигнали, які використовують дрони для управління та передачі даних. Це дозволяє операторам швидко визначити наявність ворожих дронів у зоні операцій або перехопити сигнали для подальшого аналізу. Така можливість є ключовою для виявлення ударних дронів чи які використовуються для розвідки.

В умовах сучасних бойових дій, де радіоелектронна боротьба відіграє критичну роль, здатність операторів дронів швидко реагувати на зміну частотного спектру та адаптувати налаштування БпЛА є важливим фактором для успішного виконання завдань. Використання TinySA Ultra дозволяє оперативно виявляти загрози, налаштовувати обладнання та підтримувати надійний зв'язок з дроном навіть у складних умовах електронного протистояння.

Підсумовуючи, TinySA Ultra є незамінним інструментом для операторів БпЛА, який забезпечує безпеку і стабільність роботи безпілотників. Його портативність, функціональність та доступність роблять його ідеальним рішенням для тих, хто потребує контролю радіочастотного спектру в реальних умовах. Незалежно від того, чи це військові операції, чи захист цивільних об'єктів, застосування TinySA Ultra підвищує ефективність і надійність роботи дронів, що є важливим чинником у сучасному світі дронів та безпілотних технологій, крім цього оператори можуть використовувати TinySA Ultra для ідентифікації потенційних загроз та вживання відповідних заходів.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВИМ МАЙНОМ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Василь КРАВЧУК

Революційні перетворення в корінних питаннях військової справи спричинили значні зміни умов забезпечення Державної прикордонної служби України військовим майном і послугами в операціях (бойових діях).

Сучасний стан системи забезпечення військовим майном і послугами вимагає проведення невідкладних заходів щодо її вдосконалення та приведення відповідно до сучасних вимог.

По-перше, у законодавчій базі та керівних документах Сил оборони України немає єдиної термінології щодо таких понять, як “військове майно”, “матеріальні засоби”, “матеріально-технічні засоби”, “озброєння та військова техніка” та “матеріально-технічне забезпечення”.

По-друге, відбулося багатократне збільшення обсягу завдань щодо забезпечення військовим майном. Так, для проведення сучасної оборонної операції оперативного угруповання необхідно боєприпасів у 6–8 разів, а пального у 8–10 разів більше, ніж це було в подібних операціях (бойових діях) періоду Другої світової війни. Розширилися потреби також у ракетно-артилерійському, інженерному, хімічному та іншому військовому майні інших класів постачання. У зв’язку з подальшим розвитком озброєння та військової техніки, появою зброї на нових фізичних принципах, а також зміною способів підготовки і ведення операцій (бойових дій) умови забезпечення військовим майном та послугами різко ускладнюються та збільшується їх обсяг. Усе це вимагає збільшення складу і можливостей сил і засобів логістики, дослідження найбільш ефективних способів їх використання.

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ІНЖЕНЕРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ СИЛ ОБОРОНИ НА ПРИКЛАДІ 91 ОКРЕМОГО ПОЛКУ ПІДТРИМКИ

Ігор КРАСОТА

З 24 лютого 2022 р. інженерні підрозділи 91 Охтирського окремого полку підтримки оперативного командування “Схід” Командування Сухопутних військ ЗС України (м. Охтирка, Сумська обл.) (далі – 91 опп) виконували бойові завдання інженерного забезпечення ЗС України на території Сумської, Полтавської, Харківської областей.

Насамперед 91 опп здійснював фортифікаційне обладнання рубежів та створення інженерних загороджень, як вибухових, так і невибухових на кордоні з рф. Крім того, після звільнення м. Охтирка та інших населених пунктів Сумщини та Харківщини були створені групи розмінування, які виконували завдання з розвідки місцевості та об’єктів на наявність вибухонебезпечних предметів (ВНП), а під час їх виявлення знешкодження або знищення ВНП.

У другій половині 2022 р. кількість завдань 91 опп збільшилася через розширення зони застосування: на території Донецької, Дніпропетровської, Херсонської та Миколаївської областей.

Під час Балаклійсько-Куп’янської наступальної операції (06–13 вересня 2022 р.) та Лиманської наступальної операції (05 вересня – 01 жовтня 2022 р.) 91 опп виконував такі бойові завдання інженерного забезпечення: інженерну розвідку місцевості та об’єктів на наявність та знищення ВНП, а після звільнення населених пунктів – розмінування від ВНП, форсування водних перешкод за допомогою переправно-десантних засобів та понтонного парку. Крім того, 91 опп підготував та утримував шляхи руху, маневру та евакуації.

Під час Херсонської операції (29 серпня – 11 листопада 2022 р.) 91 опп, крім інженерних завдань, які виконувалися у попередніх наступальних операціях, були готові застосувати самохідну реактивну установку УР-77, призначену для розмінування, на базі самохідної гаубиці 2С1. УР-77 здатна створювати проходи в протитанкових (далі – ПТМП) (проти-піхотних (далі – ППМП), змішаних ПТПМП) мінних полях, перед початком або під час наступальних дій. Глибина та ширина проходу до 90 метрів, до 6 метрів відповідно.

Починаючи з 2023 р., кількість бойових завдань інженерного забезпечення у складі оперативних угруповань ЗС України значно зросла, водночас набула плановості. Було збільшено кількість та чисельність зведених загонів 91 опп та збільшена присутність у них інженерних підрозділів, а саме: містобудівельних підрозділів, підрозділів мінування та розмінування, а також підрозділів забезпечення руху.

Основні завдання інженерних підрозділів 91 опп залишилися ті самі, що і в 2023 р., але з'явилась деяка нова специфіка. Так, наприклад, понтонно-мостові та мостові переправи були замінені на низьководні мости, які були збудовані містобудівельними підрозділами 91 опп за участю дорожно-будівельних організацій.

З метою забезпечення якісного виконання бойових завдань інженерного забезпечення в першу чергу пропонується:

1. Для прикриття інженерних підрозділів провести зміни до штату, ввести піхотні посади, а саме: стрільців, кулеметників, гранатометників, проти танкістів або введення більше посад сапер-гранатометник, сапер-кулеметник тощо, що дозволить мати таку зброю в інженерних підрозділах.

2. Для забезпечення захисту особового складу інженерних підрозділів під час висування в район виконання завдань замінити колісну техніку та броньовану.

3. Закупити новітні зразки вітчизняної інженерної техніки та замінити застарілі зразки засобів інженерного озброєння.

4. Замовити та отримати іноземні новітні засоби інженерного озброєння, надаючи пріоритет броньованій інженерній техніці та дистанційним засобам розмінування.

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ

Олександр КУЛАБУХОВ
Віктор РУДЕНКО

Сучасні військові конфлікти характеризуються швидкою змінюваністю умов і високою інтенсивністю бойових дій, що вимагає від технічних засобів автоматизованих систем управління (АСУ) високої надійності та готовності до негайного використання. Тому останнім часом використання різних методів підвищення надійності функціонування АСУ є актуальним. Відомі методи підвищення надійності реалізуються на стадіях створення технічних засобів АСУ.

Проведений аналіз показав, що сучасні методи не враховують низки факторів, які на теперішній час не охоплюють всіх складових сучасних АСУ та несуттєво впливають на безвідмовне функціонування АСУ. Тому вони не дозволяють з необхідною якістю оцінити надійність функціонування АСУ.

Отже, виникає нагальна потреба у впровадженні сучасних методів оцінки та підвищення надійності технічних засобів АСУ, які враховують умови експлуатації, вплив людського фактора та інші фактори.

Формалізація знань відіграє ключову роль у цьому процесі, дозволяючи використовувати експертні системи для автоматизованого аналізу, діагностування, визначення можливих відмов, оцінки та підвищення надійності технічних засобів.

Запропонований підхід дозволить більш адекватно оцінити надійність функціонування технічних засобів АСУ та забезпечить оперативну видачу якісної рекомендації особі, яка відповідає за безвідмовне функціонування АСУ та ймовірність того, що система буде працездатна протягом заданого часу роботи.

ЩОДО АКТУАЛЬНОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗВЕДЕНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

Віктор КУПЕЛЬСЬКИЙ
Андрій БАШИНСЬКИЙ
Артур ВИНТУ

Безпілотна авіація поширена в багатьох сферах людської діяльності. Це і моніторинг кордону, картографування, патрулювання та охорона, реагування на надзвичайні ситуації, сільське господарство, доставка вантажів, застосування у військових конфліктах.

Безпілотні літальні апарати (далі – БпЛА) стали невід’ємною частиною сучасних бойових дій та забезпечують виконання значної кількості завдань і переваг: цілодобове ведення розвідки, підвищення точності ударів, зниження ризиків для особового складу, економічна ефективність, можливість модернізації, крім того, виконують достатньо великий обсяг завдань щодо моніторингу державного кордону та місцевості, радіоелектронної боротьби, ретрансляції сигналів, доставки боєприпасів, евакуації поранених тощо.

Усе перераховане базується на різноманітності форм і розмірів БпЛА, застосуванні новітніх матеріалів, силових установок, цільового навантаження та зумовлює зростання світового виробництва дронів загалом та у військовій сфері зокрема.

А це в свою чергу потребує чіткої систематизації інформації про БпЛА, полегшення пошуку потрібної інформації, порівняння різних зразків дронів, планування їх закупівлі та модернізації і загалом ефективного використання в бойових діях, що потребує чіткої класифікації БпЛА.

Існує низка проблем, пов’язаних з класифікацією БпЛА:

складно чітко визначити межі між різними типами;
мають широкий спектр характеристик, таких як розмір,
дальність польоту, тип двигуна, озброєння тощо;

не існує чітких та узгоджених визначень для різних категорій;

існуючі зведені класифікації враховують лише загальні характеристики, що за різними ознаками може мати суперечливі висновки;

присутні значні розбіжності в застосуванні умовних позначень БпЛА.

Зважаючи на темпи розвитку індустрії дронів та постійне надходження новітніх зразків, це може призвести до розбіжностей у характеристиках та оцінці БпЛА. Як наслідок, це ускладнить створення універсальної системи класифікації, яка б охоплювала всі типи, що з часом може призвести до проблем з систематизацією інформації про БпЛА та контролем за їх використанням.

ТРАНСПОРТНИЙ БЕЗПЛОТНИЙ ЛІТАЛЬНИЙ АПАРАТ ДЛЯ ЕВАКУАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ПОЛЯ БОЮ

Богдан КУШНАРЬОВ

У сучасних військових конфліктах швидкість і ефективність евакуації постраждалих мають вирішальне значення. Використання безпілотників для евакуації людей з поля бою може суттєво знизити ризики для військових медиків і покращити шанси на виживання постраждалих.

Основні аспекти:

1. Автономність і точність.

Безпілотники можуть бути оснащені системами штучного інтелекту для автономної навігації в небезпечних зонах, що дозволяє уникати ворожого вогню та інших загроз.

2. Швидкість реагування.

Можливість оперативно доставити медичні засоби і транспорт для евакуації, що скорочує час на прибуття допомоги.

3. Медичне обладнання.

Безпілотники можуть бути оснащені медичними модулями для первинної допомоги, що дозволяє надавати першу медичну допомогу під час транспортування.

4. Зменшення ризиків.

Використання безпілотників зменшує ризик для особового складу, оскільки вони можуть діяти в небезпечних зонах, де традиційні евакуаційні засоби можуть бути під загрозою.

5. Інтеграція з наявними системами.

Безпілотники можуть бути інтегровані в систему управління бойовими діями, що дозволяє здійснювати координацію з іншими підрозділами та службами.

Виклики:

1. Технічні обмеження.

Необхідність розробки надійних і витривалих апаратів, здатних працювати у складних умовах (погода, радіоелектронна боротьба).

2. Правові та етичні питання.

Питання відповідальності за використання безпілотників у військових операціях, а також дотримання міжнародних норм і стандартів.

3. Кадрова підготовка.

Необхідність навчання персоналу для роботи з безпілотниками та їх обслуговування.

Отже, транспортні безпілотники для евакуації людей з поля бою мають потенціал значно покращити ефективність медичних операцій у військових умовах. Однак для їхнього успішного впровадження необхідно подолати низку технічних, правових і етичних викликів.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ В ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Наталія ЛЕВЧУК

Відповідно до законодавства нашої країни фінансування Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України та інших джерел, що й обумовлює статус відомства як бюджетної установи та учасника бюджетного процесу України.

Зважаючи на особливості функціонування бюджетної системи України та діяльності ДПСУ, можна констатувати, що передумовою фінансової стабільності у забезпеченні відомства всіма необхідними для охорони державного кордону України ресурсами є належна організація та проведення фінансового планування. Результати аналізу теоретичних і практичних заходів фінансового планування прикордонного відомства свідчать, що процес від визначення потреби у видатках до їх затвердження у державному бюджеті є досить складний і непростий.

Отже, основні аспекти фінансового планування бюджетних установ, у тому числі ДПСУ, чітко регламентовано такими нормативно-правовими документами, як Бюджетний кодекс України, постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 № 228 “Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ”, наказ Міністерства фінансів України від 28.01.2002 № 57 “Про затвердження документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету”, наказ Міністерства фінансів України від 21.12.2022 № 450 “Про затвердження Інструкції з підготовки бюджетних запитів”, наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.04.2018 № 350 “Порядок роботи органів ДПСУ з підготовки до опе-

ративно-службової діяльності в наступному році або іншому періоді”, наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.11.2018 № 907 “Про затвердження Порядку взаємодії МВС як головного розпорядника коштів державного бюджету та відповідальних виконавців бюджетних програм на всіх стадіях бюджетного процесу” тощо.

Основними суб'єктами фінансового планування ДПСУ є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Рада національної безпеки і оборони України, Національний банк України, Міністерство внутрішніх справ України (як головний розпорядник коштів), ДПСУ як відповідальний виконавець бюджетних програм системи Міністерства внутрішніх справ України), Адміністрація ДПСУ, регіональні управління ДПСУ та органи охорони державного кордону (як розпорядники коштів нижчого рівня).

Процес проведення фінансового планування ДПСУ, зважаючи на особливості її підготовки до оперативно-службової діяльності та визначені напрями розвитку, передбачає такі етапи, як:

1) участь у розробці Бюджетної декларації (включаючи інформацію щодо цілей державної політики у сфері охорони державного кордону, формування та/або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник коштів державного бюджету, та показників їх досягнення);

2) формування попередніх показників проекту Державного бюджету України на наступний рік та найближчі два роки (подання бюджетних запитів МВС України (ДПСУ), які було сформовано на підставі проектів кошторисів АДПСУ, РУ, ООДК);

3) доведення лімітів до органів ДПСУ та складання ними проектів кошторисів на наступний рік;

4) організація інформаційного супроводу бюджетного запиту МВС України (ДПСУ) при розгляді його в МФУ,

РНБО та інших центральних органах виконавчої влади за необхідності;

5) подання МФУ на розгляд і затвердження до КМУ проекту Державного бюджету України;

6) розгляд і прийняття проекту Державного бюджету України ВРУ.

Методи, що використовуються при фінансовому плануванні в ДПСУ, варто розглядати як систему розрахунків, способи проведення яких змінюються залежно від об'єкта планування, наявної інформації й застосованих прийомів. Серед цих методів можна виокремити такі: нормативний, розрахунково-аналітичний, балансовий, оптимізацій, моделювання, метод коефіцієнтів, економіко-математичний, метод системного аналізу та синтезу, послідовний та інші.

Під час визначення обсягів видатків ураховується об'єктивна потреба в коштах установи, зважаючи на її основні показники, штатну чисельність, необхідність реалізації окремих програм та намічених заходів щодо витрат у плановому періоді.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОСТАЧАННЯ МАТЕРІАЛЬНО- ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІДБИТТЯ ШИРОКОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

**Альберт ЛЕКАХ
Олександр МУСІЄНКО
Володимир СТАРЦЕВ**

Із початком широкомасштабного вторгнення російської федерації (рф) військові частини та підрозділи Повітряних Сил (ПС) Збройних Сил (ЗС) України щоденно виконують важливі завдання, пов'язані із захистом повітряного простору України, угруповань військ та об'єктів критичної інфраструктури від нанесення ударів із повітря.

Однією з основних умов успішного виконання військовими частинами та підрозділами ПС ЗС України визначених завдань є своєчасне і повне їх забезпечення у необхідних матеріально-технічних засобах (МтЗ). Обсяги запасів МтЗ, їх ешелонування та структура підрозділів логістичного забезпечення мають відповідати бойовим завданням, які покладені на військові частини і підрозділи ПС ЗС України. При цьому у зв'язку зі значним просторовим рознесенням споживачів від органів постачання (об'єднаних центрів забезпечення, арсеналів, складів) постає актуальним завдання швидкого і оптимального прийняття рішення щодо організації забезпечення необхідними МтЗ. Вирішення цих завдань покладається на систему логістичного забезпечення ПС ЗС України, однією із функцій якої є забезпечення МтЗ.

У той же час порядку організації своєчасного та повного забезпечення МтЗ в арміях держав-членів НАТО у сучасних

умовах приділяється дуже значна увага. Тому питання організації постачання МтЗ військовим частинам та підрозділам ПС ЗС України під час ведення активних бойових дій на території України набувають все більшої актуальності.

В умовах збройної агресії рф проти України особлива увага приділяється постачанню військовим частинам і підрозділам ПС ЗС України засобів ураження (зенітних керованих ракет, авіаційних засобів ураження тощо), військово-технічного, авіаційно-технічного, інженерно-аеродромного майна, палива, пального, спеціальних рідин, продовольства, речового, медичного та іншого майна.

Організація постачання МтЗ військовим частинам (підрозділам) ПС ЗС України здійснюється за допомогою автомобільного транспорту, також залучається залізничний і повітряний транспорт.

У зв'язку з агресією рф виникла обмеженість використання повітряного простору, морського та річкового транспорту, тому основне навантаження з перевезення МтЗ військовим частинам (підрозділам) ПС ЗС України покладається на залізничний та автомобільний транспорт.

Для автомобільних перевезень в інтересах ПС ЗС України також активно залучаються цивільні автотранспортні компанії України, які мають у своєму складі різноманітні марки і види автомобільної техніки для перевезення різних типів МтЗ.

Використання цієї техніки дозволило підвищити кількість підвезення МтЗ за рахунок збільшеної вантажопідйомності та прихованість перевезення вантажів за рахунок використання цивільного транспорту; зменшити час на підвезення вантажів за рахунок більшої швидкості руху і переміщення поодинці (не у складі колон).

Під час проведення аналізу було виявлено позитивний досвід виконання заходів постачання МтЗ, але разом з тим виявлено і низку проблемних питань, які ускладнюють сво-

єчасне та якісне виконання зазначених заходів на належному рівні.

Отже, вирішення низки проблемних питань з організації постачання МтЗ дозволить суттєво підвищити ефективність застосування військових частин і підрозділів ПС ЗС України та наблизить нас до перемоги над агресором.

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТРУКЦІЇ МАСКУВАЛЬНОГО ПОКРИТТЯ ВІД ТЕПЛОВІЗІЙНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Микола ЛИСИЙ

Володимир СОБЧЕНКО

З рівня розвитку техніки тепловізійного спостереження відомо, що демаскувальними ознаками об'єктів в інфрачервоному діапазоні електромагнітного спектра є власне і відбите випромінювання. Виявлення об'єктів можливе за рахунок різниці у тепловій випромінювальній здатності об'єкта і фону, наявності контрасту температур. Об'єктів, які абсолютно поглинають або повністю відбивають теплове випромінювання, не існує. Отже, основним критерієм маскувальної здатності є не відсутність відбитого інфрачервоного випромінювання, а зведення до мінімуму теплового контрасту між об'єктом і фоном, що дає змогу підвищити рівень захисту об'єкта, який знаходиться під маскувальним покриттям.

Одним із ефективних засобів захисту від тепловізійного спостереження є застосування спеціальних маскувальних комплектів, сіток. Зазвичай у комплект маскувальних сіток входять декілька елементів маскувального покриття, здебільшого у формі прямокутника, шестигранника, ромба, які з'єднуються швидко розпусним швом. Крім того, як і при оптичному спостереженні, конструкція маскувального покриття також може бути виготовлена у вигляді камуфляжа, що на екрані тепловізора відобразатиметься у вигляді плям різних відтінків сірого або різних кольорів.

Отже, можна відмітити такі конструктивні фактори, які впливають на ефективність маскування від тепловізійного спостереження із застосуванням маскувальних комплектів, сіток:

тип матеріалу покриття;

наявність камуфляжного покриття в інфрачервоному діапазоні;

прихованість з'єднувальних швів елементів маскувального покриття.

Від типу матеріалу залежить рівень поглинання, розсіювання тепла від об'єкта, рівень має відповідати фону. Наявність камуфляжного покриття в інфрачервоному діапазоні вносить спотворення у зовнішній вигляд маскувальної сітки, намету на екрані приладу. Слід зазначити, що тепло від об'єкта частково розсіюється між поверхнею землі і закріпленим на ній маскувальним покриттям. Саме тому важливо створювати камуфляж по периметру покриття також, спотворюючи його прямолінійні обриси.

Удосконалення конструкції маскувального покриття від тепловізійного спостереження стосується підвищення ефективності маскування за рахунок створення камуфляжу і приховування з'єднувальних швів маскувальних сіток, наметів. Зазначене здійснюється за рахунок створення камуфляжу на основі змінної щільності тканини шляхом додаткового нашивання великоплямистих кусків цієї ж тканини на покриття. Також додатково пришивається захисний клапан по периметру елементів покриття в декілька сантиметрів для маскування з'єднувальних швів. Технічним результатом пропонувано удосконалення підвищення ефективності маскування від тепловізійного спостереження за рахунок створення камуфляжу і приховування з'єднувальних швів маскувальних сіток, наметів.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМОБІЛЬНОЇ ТЕХНІКИ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УПРАВЛІННЯХ, ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИНАХ І ПІДРОЗДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Артем ЛИТОВЧЕНКО

Ефективність роботи автомобільної техніки (АТ) значною мірою залежить від процесу планування її застосування. Основні принципи, що впливають на ефективність застосування АТ, зводяться:

до централізованого використання і єдиного управління автомобільною технікою в кожній ланці підвезення;

відповідності завдань перевезення реальним можливостям АТ в конкретній обстановці;

використання АТ на закріплених напрямках;

раціонального розподілу машин по напрямках, ділянках підвезення і маршрутах руху;

надання необхідного часу військовим частинам для якісного планування та забезпечення перевезень, підготовки особового складу і автотранспорту до перевезень;

планування перевезень з мінімальною кількістю перевантажень матеріальних засобів;

вибору найбільш раціонального складу автомобільної колони;

наявності постійного резерву машин, необхідного для вирішення раптово виниклих завдань з перевезення матеріальних засобів та ін.

Організація перевезень ґрунтується на реальному обліку можливостей АТ і має бути спрямована на забезпечення найбільш ефективного і узгодженого використання машин.

Облік роботи АТ є обов'язковим елементом її експлуатації. На підставі обліку перевіряється планування роботи АТ, проводяться аналіз і оцінка результатів роботи і приймаються відповідні заходи з підвищення ефективності використання машин.

Заходи щодо ефективного використання машин і економного витрачання моторесурсів та пального розробляються та здійснюються під час планування і проведення бойової підготовки, виробничої, господарської діяльності та виконання інших заходів, пов'язаних з використанням машин у військових частинах.

У доповіді пропонується удосконалена методика оцінювання ефективності використання автомобільної техніки у військових частинах Національної гвардії України за рахунок урахування оперативності здійснення перевезень.

Запропоновано як показник ефективності застосування АТ використовувати показник, що дозволяє оцінити рівень ефективності застосування АТ (за відсутності протидії противника), визначити вплив на ефективності здійснення перевезень окремих показників та намітити шляхи забезпечення заданого рівня ефективності використання АТ Національної гвардії України. Запропоновані пропозиції з удосконалення структури зведеної відомості роботи машин.

ПСИХОФІЗИЧНА МОДЕЛЬ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ВОДІЄМ У СИСТЕМІ “ВОДІЙ – МАШИНА – ДОРОГА – СЕРЕДОВИЩЕ”

Вікторія ЛУКІНОВА

Максим П'ЯТКОВ

У великих містах України значне зростання кількості автомобілів на кожного жителя створює ситуацію, коли водії змушені постійно рухатися в щільних транспортних потоках, прямуючи один за одним. Це викликає певні особливості в поведінці водіїв, зокрема під час керування транспортним засобом. Нормальною психофізіологічною реакцією на потенційну загрозу зіткнення є уповільнення, тоді як за відсутності такої загрози водій прагне розвивати максимальну можливу швидкість.

З огляду на важливість психофізіологічних властивостей водія в контексті загальної безпеки дорожнього руху виникає необхідність ретельного аналізу процесу керування автомобілем. Це включає дослідження зміни швидкості та прийняття багаторівневих рішень у складних умовах міського руху (системи ВМДС). Такий підхід дозволяє моделювати поведінку водія, обмежуючи варіанти подій до декількох основних сценаріїв, що спрощує аналіз.

Застосування моделей поведінки водіїв, заснованих на теорії нечіткої логіки та ймовірності, надає можливість створити імітацію реальних умов дорожнього руху. Це може значно підвищити ефективність системи безпеки, дозволяючи прогнозувати критичні параметри безпеки в конкретний момент часу. Рішення водія щодо уповільнення чи прискорення стосовно автомобіля, що рухається попереду, можна описати залежністю між часом реакції, часом сповільнення та часом прискорення. Проте навіть два компоненти цієї невизначеної

системи можуть призвести до безлічі варіантів розвитку подій у системі ВМДС.

При русі в місті водій таксі чи автобуса стикається з великим обсягом інформації, обробляючи понад 2 000 подразників і виконуючи більше 5 000 операцій, включаючи прискорення та сповільнення. Це створює значне навантаження на психомоторну систему водія, що часто призводить до помилок і, як наслідок, до дорожньо-транспортних пригод. Сучасні системи допомоги водію, такі як адаптивний круїз-контроль, значно знижують навантаження та підвищують безпеку руху. Однак ці системи мають свої обмеження, оскільки не враховують ймовірнісні зміни дорожньої ситуації.

Удосконалення таких систем може бути досягнуто шляхом застосування штучного інтелекту, який потрібно навчити враховувати реакцію водія через певний алгоритм, що базується на психофізіологічних властивостях людини у випадку ймовірних змін у системі “дорога – середовище”. Реакція водія може бути багатоплановою, що ускладнює аналітичний підхід до моделювання поведінки. За теорією нечіткої логіки, водії оцінюють інформацію за різними критеріями важливості. Тому в моделі поведінки водія можуть існувати декілька варіантів дій з різними можливими сценаріями, що ускладнює формування моделі прискорення та сповільнення.

Усе це підкреслює необхідність проведення аналізу існуючих систем забезпечення безпеки дорожнього руху на автомобільних дорогах та створення психофізичної моделі прийняття рішення водієм в системі “водій – машина – дорога – середовище”.

БАГАТОЦІЛЬОВА НАЗЕМНА РОБОТИЗОВАНА ПЛАТФОРМА

Геннадій МАРЕНКО
Ігор СТРАШНИЙ

В Україні, як і у всьому цивілізованому світі, життя людини є найвищою цінністю й загибель військовослужбовців болісно сприймається суспільством. Сучасні армії використовують усі можливі засоби, щоб зменшити кількість втрат. Одним з найбільш перспективних напрямів вирішення цієї проблеми є використання на полі бою автоматизованих систем, до яких належать і наземні військові роботи та роботи спеціального призначення.

Сучасні військові роботи являють собою самохідні платформи, на які встановлюються різноманітні бойові модулі та (або) маніпулятори. Існуючі роботи мають суттєві відмінності за призначенням (розвідувальні, інженерні, бойові, тилові), показниками маси і габаритів, швидкістю руху й ін. Самохідні платформи роботів відрізняються типами трансмісій, підвісок, двигунів та систем керування, характеристики яких визначають показники прохідності, маневреності, стійкості та запас ходу роботів. Питання пошуку і обґрунтування нових покращених конструкцій військових роботів, а також удосконалення наявних конструкцій є на цей час достатньо актуальними.

На сьогодні у складі самохідних платформ наземних військових роботів найбільш широко використовуються електрохімічні, конденсаторні або комбіновані джерела електричної енергії, її перетворювачі, електромеханічні колісні, гусеничні або колісно-гусеничні рушії. Використання електрохімічних, конденсаторних або комбінованих джерел електричної енергії, поряд з очевидними перевагами, має й низку недоліків, основними з яких можна вважати відносно невеликий за-

пас ходу, необхідність мати в зоні дії такого робота пристрої для заряджання електричних акумуляторів і конденсаторів, що в умовах швидкоплинних бойових дій не завжди, можливо ефективно застосувати лише на машинах відносно невеликої маси та габаритів,

Аналіз свідчить, що існує також потреба у роботах відносно великої маси, наприклад, у інженерних машинах, евакуаційних засобах та інших. Використання у складі такої машини електрохімічних джерел енергії може призвести до того, що маса електричної акумуляторної батареї буде складати суттєву частину загальної маси машини й призводити або до необхідності збільшення маси машини й можливого погіршення характеристик прохідності й маневреності, або, у разі збереження заданої маси машини, можуть бути обмежені її бойові характеристики.

За результатами ескізної розробки для робота спеціального призначення пропонується конструкція самохідної платформи з гідростатичною трансмісією та обґрунтовуються її основні конструктивні параметри.

У порівнянні з механічною та електричною трансмісією гідростатична трансмісія забезпечує: безступеневу зміну крутного моменту в широкому діапазоні й плавну передачу його на ведучі колеса; стабільну роботу двигуна в зоні оптимального режиму; зручність компонування; можливість гальмування самою гідростатичною передачею й відсутність гальмівної системи як такої; забезпечення високої маневреності машини, відсутність ковзань, ривків, плавний реверсивний хід; стійкість роботи гідромотора за малих частот обертання його вала; запобігання двигуна машини від перевантажень; легко досягається автоматизація та координація з електричним керуванням, що дозволяє реалізувати складні послідовні дії та дистанційне керування.

Щодо коефіцієнта корисної дії гідростатичної трансмісії нижче, ніж у механічних коробок передач, то цей чинник

можна було б зарахувати до недоліків системи. Але, за рахунок економічності, ефективності, легкості управління, забезпечення плавного та маневреного ходу, як прямолінійного, так і реверсивного, це дуже важливо під час виконання бойових завдань на обмеженій відстані й обмежений час як недолік нівелюється.

НАУКОВІ ТА ПРАКТИЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ВИМОГ ДО ХАРАКТЕРИСТИК ШУМУ ПОСТРІЛУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ ДЛЯ СИЛ БЕЗПЕКИ

Ігор МАРТИНОВ

При виконанні науково-дослідної роботи за шифром “Характеристика” під час проведення наукових досліджень, які пов’язані з формуванням вимог до технічних характеристик спеціальної стрілецької зброї для Сил безпеки були отримані такі наукові результати:

емпіричні залежності ймовірності виявлення факту застосування зброї противником від відстані до джерела звуку для найбільш розповсюджених зразків стрілецької зброї – автоматів АК74 та АКМ з ПЗРШП;

емпіричні залежності ймовірності виявлення факту застосування зброї противником від рівня звукового тиску в місці його розташування;

емпіричні залежності ймовірності виявлення факту застосування зброї противником від рівнів звукового тиску шуму пострілу та шуму маскера для найбільш розповсюджених зразків стрілецької зброї – автоматів АК74 та АКМ з ПЗРШП;

емпіричні залежності ймовірності виявлення факту застосування зброї противником від відстані для різних рівнів звукового тиску шуму маскера для найбільш розповсюджених зразків стрілецької зброї – автоматів АК74 та АКМ з ПЗРШП.

Зазначені залежності дозволяють обирати зброю, яка є придатною для виконання вогневих завдань з обмеженням щодо акустичної прихованості стрільця в залежності від відстані до цілі та рівню звукового тиску пострілу, що в свою чергу, дозволяє раціонально обирати позицію стрільця, а також приймати рішення щодо використання штучних звукових маскерів із відповідними параметрами.

Емпіричні залежності об'єму остаточної порожнини в імітаторі цілі з балістичного пластиліну від температури імітатора цілі та кінетичної енергії елемента, що вражає;

емпіричні залежності глибини проникнення елемента, що уражає, від його швидкості зустрічі з ціллю для декількох варіантів захищеності об'єкта застосування зброї предметами одягу;

емпіричні залежності глибини проникнення у ціль уражального елемента від твердості його матеріалу та швидкості зустрічі з ціллю для кінетичної зброї несмертельної дії.

Зазначені залежності можуть використовуватися під час проектування КЗНД, вибору зразків такої зброї з доступних для виконання вогневих завдань у конкретних температурних умовах, дозволяють прогнозувати глибину проникнення у ціль уражального елемента та оцінювати безпечність кінетичної зброї несмертельної дії для об'єкта її застосування, а також встановлювати граничні значення швидкості або твердості уражального елемента за умови фіксації значень інших показників.

Найбільш важливими практичними результатами, є:

1. Методика формування вимог до характеристик шуму пострілу для забезпечення прихованого виконання вогневих завдань силами безпеки. Розроблена методика дає змогу сформулювати вимоги до характеристик шуму пострілу для забезпечення прихованого виконання вогневих завдань силами безпеки, а також перевірити можливість реалізації цих вимог на базі того чи іншого зразка зброї з урахуванням можливостей корекції параметрів шуму пострілу та застосування звукового маскування.

2. Методика визначення дульної швидкості ПЕ, яка забезпечує потрібну дію по цілі. Методика дозволяє перевірити можливість реалізації вимог до енергетичних характеристик зброї з ПЕ, що має задані характеристики (діаметр, масу, балістичний коефіцієнт), а також розрахувати значення дульної швидкості ПЕ, яка задовольняє зазначеним вимогам.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ МАСКУВАННЯ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Богдан МАРЧЕНКО
Костянтин ВЕРГЕЛЕС

Під час російсько-української війни питання маскування стало одним із найважливіших аспектів військової тактики. Воно має значний вплив на виживання військових підрозділів і їхню ефективність у бойових діях. Унікальність цієї війни полягає у проведенні маскування на фоні активного розвитку сучасних технологій спостереження та розвідки. Ці новітні технології становлять серйозний виклик для традиційних методів маскування, що використовувалися раніше. Військові, які беруть участь у бойових діях, вимушені постійно адаптуватись до нових умов, розробляючи інноваційні стратегії та удосконалюючи наявні засоби маскування відповідно до сучасних вимог.

Одним із ключових завдань маскування в умовах такої збройної конфронтації є забезпечення захисту від виявлення з боку різноманітних засобів повітряної та космічної розвідки. Використання безпілотних повітряних суден, супутникових систем спостереження або спеціально оснащених літаків, які постійно моніторять військові формування на земній поверхні, ставить перед армією нові виклики. Це вимагає розробки складних схем маскування та застосування як природних, так і штучних матеріалів. Такі матеріали здатні знижувати видимість техніки та її теплове випромінювання. Серед пріоритетних завдань є використання камуфляжних сіток, фарбування техніки у кольори, що відповідають природному середовищу, а також ретельне планування розміщення ресурсів, щоб максимально ускладнити їх виявлення противником.

Рельєф місцевості і погодні умови також відіграють важливу роль у застосуванні маскування під час російсько-у-

країнської війни. Лісисті райони, складні рельєфи та наявність пагорбів і ярів надають природне укриття, що допомагає уникнути візуального та теплового виявлення. Водночас плоскі відкриті території, наприклад, степи на сході України, вимагають використання інших підходів, які включають швидке переміщення підрозділів з вогневих позицій і використання димових завіс для забезпечення прихованості.

Сучасна інформаційна складова цієї війни спонукає різні сторони активно використовувати електронні засоби маскування, такі як системи радіоелектронної боротьби. Ці системи мають на меті придушення або спотворення радіолокаційних сигналів, що ускладнює для противника отримання точних даних про розташування чи переміщення українських військових частин. Це ставить високі вимоги до кваліфікації операторів зазначених систем, які повинні постійно вдосконалювати свої навички та знання, щоб успішно адаптуватись до нових технологій, які використовує противник.

У відповідь на постійне удосконалення систем розвідки маскування підрозділів також включає застосування методів дезінформації, наприклад, використання макетів техніки. Це дозволяє вводити противника в оману, відволікаючи його увагу від справжніх позицій і намірів військових. Такі дії є особливо важливими для зменшення ефективності ударів противника, що використовує високоточну зброю, адже виявлення та ідентифікація цілей значною мірою залежать від достовірної інформації.

У зв'язку з усіма цими викликами стає очевидним, що актуальність постійного вдосконалення методів маскування та навчання особового складу новітніх прийомів є критично важливою. Фактичні й оперативні зміни на полі бою, зокрема з огляду на нові загрози та стратегії противника, вимагають від підрозділів постійної готовності до змін. Це також спонукало керівництво Сил оборони України активно впроваджувати досвід західних країн у веденні бойових дій, удосконалю-

вати модель поведінки на полі бою та враховувати висновки з інших військових конфліктів з метою досягнення більшої ефективності.

Невід’ємною частиною війни в Україні також є соціальний аспект маскування. Завдяки допомозі волонтерів виготовляються та постачаються різноманітні засоби маскування, такі як маскувальні сітки. Такі ініціативи є не лише матеріальною підтримкою, але й стимулюють залучення суспільства до процесу оборони, підвищують моральний дух військовослужбовців і зміцнюють зв’язок між армією та цивільним населенням.

У сучасних умовах розвитку технологій та ведення гібридної війни, де інформація і стратегічні обманні ходи грають ключову роль, стратегії маскування продовжують еволюціонувати. Вони демонструють свою значущість та адаптивність до нових викликів, які постають перед армією. Управління заходами маскування стало невід’ємною частиною оперативного планування та дій, що суттєво сприяє збереженню життів особового складу, техніки та загальній життєздатності Збройних Сил України в умовах конфлікту, що триває.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНСТРУКЦІЙ МОСТОВИХ СИСТЕМ

Юлія МЕДВІДЬ
Олена СТАДНІЧУК
Андрій КАРШЕНЬ

Діяльність Сил безпеки і оборони України в умовах бойових дій залежить від здатності інженерних підрозділів забезпечити інженерну підтримку мобільності та контрмобільності підрозділів, оскільки це дозволяє оперативного маневрувати і своєчасно реагувати на зміну ситуації. За умов підвищення ролі високоманеврених операцій відбувається також і зростання запиту на забезпечення швидкого пересування і подолання військами природних перешкод за допомогою універсальних мостових систем. Одним з альтернативних варіантів вирішення питання зруйнованих мостів під час бойових дій чи надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру є встановлення тимчасових збірно-розбірних мостових систем. Розробка, виробництво та розгортання засобів для подолання різних типів перешкод загальною і водних зокрема, що забезпечують мобільність військ, є доволі актуальною і затребуваною.

Необхідність будівництва переправ в умовах, відмінних від типових, визначає потребу в удосконаленні технологічних рішень, детальному підборі технологій для будівельних процесів, що виконуються в даних умовах, розробку нових способів застосування. Доцільно розробити нову конструкцію розвідного моста, що відповідала б сучасним вимогам: пропускну здатності, вантажопідйомності, швидкості руху транспорту на об'єкті, допустимої ваги елементів, мінімізації конструктивних елементів, мала б відносно простий спосіб збирання (обладнання). Крім того, нова конструкція повинна відповідати вимогам щодо дотримання відповідного темпу

монтажу, можливості транспортування доступними засобами (габарити та вага конструктивних елементів), довговічності.

Загалом організація і технологія будівництва збірно-розбірних мостів містить три основні етапи роботи: підготовчі, основні монтажні та оздоблювальні. Темпи обладнання мостових споруд залежать від рельєфу місцевості, ґрунтових та погодних умов, стану перешкоди, особливо водної, та її характеристик, прийняття типу пролітної та опорної конструкції, професійності (навченості) особового складу, бойової обстановки, стану і наявності сил та засобів, способу монтажу. Основним універсальним способом монтажу мостових систем за різними статичними схемами є збирання прогонової будови на монтажному майданчику та консольне встановлення її на опори вздовж осі мосту з улаштуванням противаг. Вирішальним фактором для вибору типу мостової конструкції є термін будівництва, а швидкість будівництва збірно-розбірного мосту залежить від часу, затраченого на виготовлення (встановлення) проміжних опор. Передумовою збільшення темпів будівництва є гармонізація двох важливих процесів: будівництва опор та монтаж прогонових конструкцій.

Факторами, що суттєво впливають на поведінку мосту, розподіл переміщень і напружень конструкції є люфт у штифтових і гвинтових з'єднаннях між сегментами основних прогонів і балок, дефекти фундаменту, конструктивні рішення опор.

На сьогодні, у рамках гуманітарної допомоги, Україна отримує різні конструкції збірно-розбірних мостових систем, серед яких є Bailey-type bridge, що легко модернізується завдяки можливості комбінування елементів різних мостових систем у складні просторові композиції відповідно до визначених потреб не лише для тимчасових, але й постійних мостів. Пошук інструментів і методів розрахунку дозволяє моделювати складні конструкції мостів і враховувати багато факторів, що впливають на несучу здатність. Наприклад,

комбінування мостових конструкцій MS-54 і DMS-65 з'єднаних сегментами ферм або використання розбірних мостів типу DMS-65, MS-54, MS 22-80 та KD-66C для будівництва об'їзних мостів. Також новий варіант модернізації сталевого мосту Bailey-type bridge – з відкидною (підйомною) прогоною конструкцією, успішно зарекомендував себе після реконструкції автомобільного мосту типу MS 22-80 Baluyeу через річку Туга в Желіхово, Республіки Польща.

ЗВ'ЯЗОК ПОКАЗНИКІВ ФІЗИКО-ХІМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПОРОХІВ ІЗ КАТЕГОРІЄЮ БОЄПРИПАСІВ

Вадим МУДРИК
Денис АСАНОВ

У сучасних умовах, підрозділи Національної гвардії України та Сил оборони використовують боеприпаси широкої номенклатури, що охоплюють різні країни-виробники, роки випуску, технології виробництва. Це зумовлює суттєву різницю в технічних характеристиках та умовах експлуатації боеприпасів, що вимагає спеціального підходу до їх обліку та визначення термінів придатності.

Боеприпаси, що знаходяться на складах протягом тривалого часу, часто зберігаються в умовах, про які немає детальної інформації. Фактори навколишнього середовища, такі як: коливання температури; вологість; вплив сонячної радіації можуть суттєво вплинути на фізико-хімічні властивості порохів боеприпасів. З часом порох піддається окисленню, розпаду, гідролізу та іншим хімічним процесам, які впливають на його стабільність та балістичні властивості. Ці фактори здатні призвести до зміни балістичних та фізико-хімічних характеристик боеприпасів, що обмежує їх використання у бойових умовах.

Відомо, що використання боеприпасів із невідповідними або зміненими властивостями пороху призводить до негативних наслідків, таких як інтенсивний знос стволів зброї, їх роздуття або, навіть, відривання стволів у випадку підвищеного тиску газів під час пострілу. Особливо небезпечними ці зміни стають при експлуатації у важких польових умовах або при високих бойових навантаженнях. Тому актуальним є питання наукового підходу до оцінки стану таких боеприпасів.

Хоча балістичні випробування можуть продемонструвати позитивні результати для певної партії боеприпасів, це не завжди відображає реальний фізико-хімічний стан пороху. Випробування зазвичай обмежуються перевіркою основних характеристик, таких як: початкова швидкість; точність та стабільність пострілу, але не враховують можливі процеси деградації пороху, які можуть мати довгострокові негативні наслідки.

Отже, актуальним питанням під час процесу категорювання боеприпасів є знання двох критеріїв – балістичних та фізико-хімічних властивостей боеприпасів, оскільки відповідність нормальних значень показників одного із критеріїв не завжди може вказувати на технічний стан боеприпасу, зокрема його категорію.

Визначення фізико-хімічних властивостей пороху (температури займання, швидкості горіння, хімічної стабільності) надає можливість більш точно оцінити стан боеприпасів та їхню придатність до подальшого використання. Особливим є знання про перерозподіл пластифікаторів і дифеніламіну за об'ємом зерна, зменшення масової частки пластифікаторів у часі і, як наслідок, зміна об'єму (густини) порохового зерна.

На сьогодні відсутня чітко визначена методологія для встановлення кореляції між фізико-хімічними показниками пороху та категоріями боеприпасів. Для визначення залишкового ресурсу боеприпасів необхідно розробити методологічний підхід, що включатиме не лише балістичні випробування, але й комплексний аналіз хімічних процесів, які відбуваються у пороху з плином часу.

Отже, наявність великої кількості боеприпасів із різною номенклатурою та відсутність даних щодо залежностей між фізико-хімічними властивостями порохів та категорією боеприпасів є суттєвим фактором, що обумовлює безпечність їх використання.

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВЗАЄМОДІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ДЛЯ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Марія НАУМЕНКО

В умовах військових конфліктів та постійної загрози національній безпеці ефективність логістичного забезпечення Сил безпеки та оборони стає критичним фактором для збереження їх боєздатності та мобільності. Вчасне постачання ресурсів, таких як озброєння, амуніція, техніка та інші матеріальні засоби, визначає успіх проведення бойових операцій та мінімізацію втрат серед особового складу. Оптимізація логістичних процесів сприятиме забезпеченню безперебійного постачання необхідних матеріальних ресурсів, підвищенню прозорості, швидкості та надійності виконання замовлень, що в підсумку підвищить ефективність обороноздатності держави.

Метою дослідження є вдосконалення технології взаємодії військової частини з постачальниками для логістичного забезпечення діяльності Сил безпеки і оборони.

Ефективна взаємодія з постачальниками є ключовою умовою для забезпечення військових частин сучасними ресурсами, зокрема через співпрацю з іноземними постачальниками. Удосконалення технологій взаємодії дозволить швидше залучати постачальників з інших країн, що може бути критичним у разі обмежених національних ресурсів.

Інноваційні рішення в галузі інформаційних технологій створюють нові можливості для більш ефективної взаємодії з постачальниками. Упровадження цифрових платформ і систем управління постачанням спрощує комунікацію та підвищує прозорість процесів. Це забезпечує кращий контроль за виконанням контрактів, термінами доставки і якістю това-

рів. Застосування таких технологій також сприяє зниженню корупційних ризиків та підвищенню довіри між постачальниками і військовими частинами.

З огляду на сучасні виклики та загрози, удосконалення логістичних процесів стає пріоритетним завданням для забезпечення обороноздатності країни. Ефективна взаємодія з постачальниками дозволяє військовим частинам швидко адаптуватися до змін на полі бою та забезпечувати особовий склад усім необхідним. У перспективі це сприятиме зміцненню національної безпеки, підвищенню оперативності дій військових підрозділів та кращому використанню ресурсів. Тому впровадження нових технологій у логістиці є необхідним кроком для модернізації та покращення оборонних можливостей.

Удосконалення технології взаємодії військової частини з постачальниками для логістичного забезпечення є важливим елементом підвищення ефективності Сил безпеки і оборони. Інноваційні рішення у сфері автоматизації процесів взаємодії дозволяють прискорити замовлення, доставку та контроль за запасами.

В умовах сучасних конфліктів і динамічної зміни ситуацій на полі бою необхідна швидка адаптація логістичних процесів. Упровадження цифрових платформ і систем управління взаємодією з постачальниками сприяє мінімізації ризиків затримок та корупційних зловживань. Це забезпечує підвищення надійності постачання та ефективного використання ресурсів для підтримки обороноздатності країни.

РОЗРОБКА ТЕЛЕМЕТРИЧНОЇ СИСТЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ КОНТРОЛЮ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ КОМПЛЕКСУ ЗАСОБІВ АВТОМАТИЗАЦІЇ В ХОДІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Валентин НОВІЧКОВ

Поліна ЩЕРБАКОВА

Автоматизовані системи управління, які зараз використовуються в військовій справі, створюються на базі програмно-апаратних комплексів (ПАК) з використанням обчислювальних машин. Такий підхід забезпечує численні переваги з точки зору універсальності, простоти обслуговування, модифікації комплексу, але також має певні обмеження. Наприклад, поломка обчислювальної платформи, на базі якої створено комплекс засобів автоматизації (КЗА), призведе до повної його неприцездатності. На жаль, з точки зору надійності, апаратна та програмна складові суттєво відрізняються за своїми показниками і апаратна складова значно більш вразлива до впливу зовнішніх чинників. Питання контролю працездатності КЗА, його надійності має особливий сенс, коли використовуються КЗА, які працюють з мінімальною участю людини, або віддалено та під час бойової роботи.

Програмна частина КЗА, за умови справної роботи апаратної платформи, не реагує на вплив навколишнього середовища та функціонує стабільно, якщо вона добре протестована, а також не зазнає змін із часом. Апаратна ж частина, навпаки, поступово погіршує свої характеристики через процеси старіння матеріалів і дуже чутлива до впливу зовнішніх факторів, таких як зміни температури, висока вологість, удари, електромагнітна обстановка. Негативні зміни в стані та роботі основних вузлів обчислювальної системи непомітні для оператора та поступово погіршують умови роботи апаратної складової і приводять до нестійкої роботи КЗА, а іноді й

викликають і його повну відмову. Для контролю такого КЗА виникає потреба в телеметричних системах, які мають змогу проводити постійний моніторинг параметрів обчислювальної системи та передавати на відстань дані про його технічний стан.

Актуальність роботи з телеметричними системами зумовлена необхідністю своєчасного виявлення та запобігання проблемам у технічному стані КЗА та автоматики в процесі бойової роботи в умовах війни, яку розв'язала російська федерація проти України. Ці системи забезпечують моніторинг і збір даних у режимі реального часу, що дозволяє ефективно контролювати ключові показники роботи обладнання. Телеметричні системи відіграють важливу роль для запобігання раптових відмов КЗА в процесі бойової роботи. Завдяки їм персонал може заздалегідь реагувати на майбутні несправності, що знижує ризик аварій у процесі роботи таких КЗА.

Отже, упровадження телеметричних систем адміністрування контролю технічного стану КЗА є важливим кроком для забезпечення стабільної та безвідмовної експлуатації віддаленого обладнання.

PECULIARITIES OF ENGINEERING SUPPORT DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Dmytro OKIPNIAK

Anatoly OKIPNIAK

Engineering support plays a critical role in military operations, especially in high-intensity wars, as observed during the Russian-Ukrainian war. This component of military affairs is aimed at creating, maintaining and strengthening combat positions, protecting forces from the enemy, and supporting the mobility of units. In the war, which began in 2014 and reached a new level of escalation in February 2022, engineering support has become an important part of both offensive and defensive actions. The main tasks of engineering troops are mine clearance, construction of defensive positions, breaching operations, gap-crossing operations as well as other activities that contribute to the successful conduct of combat actions.

One of the key tasks of engineering support during the Russian-Ukrainian war is the laying of minefields and the nonexplosive engineering obstacles to deter the enemy's offensive and create obstacles to its maneuvers. Both the Ukrainian Armed Forces and the Russian forces are actively using various types of mines and engineering obstacles. Ukrainian forces pay special attention to the laying of minefields on the approaches to defensive positions and in the depths of defensive lines. This allows not only to deter the enemy, but also to slow down its advance.

Russian troops are actively using minefields as a means of hindering the advance of Ukrainian troops. This compels Ukrainian engineering units to carry out breaching operations. The use of special remote demining equipment, such as engineer demining vehicles, is becoming essential in today's warfare environment.

An important aspect is the constant evolution of mine action technologies. Ukrainian engineers are introducing new demining methods, including the use of drones for minefield reconnaissance, which reduces the risks to engineers.

Engineer forces also play a central role in the construction and reinforcement of defensive positions. In war time, highly mobile and flexible defense systems are essential to maintain effective defense. For this purpose, modern technologies for the rapid construction of fortifications such as checkpoints, artillery firing positions, trenches and dugouts are used. Ukrainian forces are actively using new materials for the rapid construction of temporary fortifications, such as HESCO, concrete structures and modular shelters, which allow them to quickly make defended positions even in open terrain. At the same time, defensive lines are often placed on pre-prepared positions, which allows the military to effectively use the natural features of the landscape. In today's environment, defensive positions are also equipped with camouflage and drone protection systems. In particular, the Ukrainian military actively uses visual and electronic camouflage systems to hide their combat positions from enemy reconnaissance and air strikes. Another important function of engineering support in wartime is to ensure the mobility of troops. This includes the construction and restoration of roads, bridges, river crossings and other natural obstacles. Due to the intensive use of artillery and aviation in the Russian-Ukrainian war, many transport infrastructure facilities, including bridges and railways, have been severely damaged. Restoring these routes is a priority for engineering units. Ukrainian engineers have demonstrated high efficiency in restoring infrastructure, using both traditional methods and the latest technologies, such as mobile bridge units, which allow them to quickly create temporary crossings for tanks and other equipment. In addition, engineer troops are building temporary roads in hard-to-reach areas, which helps to increase the maneuverability of units and

quickly deploy forces to critical combat areas. Engineering support also plays an important role in the protection of rear bases and depots. The Ukrainian military actively uses engineering units to build defenses around logistics centers, ammunition depots and other critical facilities. This includes the construction of protective structures such as dugouts, shrapnel barriers, and air and missile defense systems.

Engineering support during the russian-Ukrainian war is an integral element of successful warfare. Ukrainian engineer troops demonstrate high professionalism and flexibility in performing their tasks, using both traditional methods and the latest technologies.

ЗАСТОСУВАННЯ ФАЗОВОГО АВТОПІДЛАШТУВАННЯ ЧАСТОТИ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ З ВИМІРЮВАННЯ ПОЧАТКОВОЇ ШВИДКОСТІ СНАРЯДА

Михайло ОЛІЙНИК

Максим ЛЕГКИЙ

У наш час суттєво зросли вимоги до точності стрільби артилерії. Тому завдання із підвищення її може бути вирішене за рахунок збільшення точності вимірювання початкової швидкості снарядів. Однак для вимірювання початкової швидкості снаряда в артилерійських підрозділах використовується артилерійська балістична станція (АБС), яка прийнята на озброєння ще в 1976 році. Вона вичерпала свій ресурс і морально застаріла у зв'язку з низьким рівнем автоматизації, відсутністю інтерфейсу спряження її з автоматизованими системами управління вогнем та використаням застарілих технологій і алгоритмів обчислення. Аналіз стану розвитку засобів балістичної підготовки стрільби в передових країнах світу і технічних характеристик АБС закордонних розробників показав важливість обґрунтування вибору частотного діапазону роботи АБС та структурно-параметричної оптимізації її складових частин. Для виконання цих завдань, з метою підвищення точності визначення початкової швидкості снаряду, можна ефективно реалізувати методи фазового автопідлаштування частоти (ФАПЧ) та її інтеграцію в контур радіолокаційних систем, а саме перспективної балістичної станції (ПАБС). Ці методи не застосовувалися в АБС-1 та інших балістичних станціях.

При реалізації когерентних методів прийому сигналу обов'язковим елементом є ФАПЧ, що формує опорний сигнал із коливань, що приймаються. Для прийому дискретної інформації необхідна синхронізація. До певного часу най-

більш розповсюдженими були неперервні аналогові системи фазової синхронізації (ФС), але зараз для вирішення широкого спектра завдань застосовуються цифрові системи. Цифрові методи обробки сигналів дозволили різко збільшити стабільність параметрів апаратури і динамічний діапазон роботи, який забезпечить якісне запам'ятовування і накопичення сигналів, зручність вимірювання параметрів і спряження із електронно-обчислювальною машиною. У системах ФС цифрові методи дозволяють суттєво зменшити еквівалентну шумову смугу при одночасному розширенні смуги синхронізму, забезпечити стабільну роботу системи при низькому відношенні сигнал-шум у вхідній смузі та інші важливі завдання.

З теорії оптимальної нелінійної фільтрації випливає, що оптимальним фільтром для вузькосмугового сигналу з частотними та фазовими флуктуаціями на фоні широкосмугового шуму є власне пристрій ФАПЧ. Основним критерієм оптимізації таких пристроїв є мінімізація фазової похибки стеження. Головною суперечністю у проектуванні стежних вимірювачів є вибір еквівалентної шумової смуги для широкого діапазону супроводу та короткого часу схоплення цілі. Збільшення цієї смуги зменшує динамічну похибку, але збільшує її флуктуаційну складову. Крім того, класичний метод оптимізації передбачає апріорне визначення енергетичного потенціалу. Вказані складності зумовили появу евристично створених структур приймача. Внаслідок цього під час параметричного синтезу розробник задає принаймні один параметр ФАПЧ (смугу утримання) примусово, з огляду на очікувану сигнальну обстановку.

Будь-які зміни у структурі пристрою, у складі та поведінці суміші вхідного сигналу і шуму, модуляція вхідного сигналу вимагають розробки спеціалізованих математичних моделей та відповідного програмного забезпечення.

Тому створення та опис математичної моделі пристрою ФАПЧ, яка враховує основні модифікації пристрою та різноманіття змін сигнальної та завадової обстановки, опис розробленої для аналізу такої моделі програмної оболонки та результатів її застосування до розв'язування деяких практичних задач, є важливим науково-технічним завданням.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ ВАРТОСТІ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ СИСТЕМ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Павло ОПЕНЬКО

Аналіз наявних складних технічних систем військового призначення дозволяє стверджувати, що сучасні зразки озброєння та військової техніки (СОВТ) Повітряних Сил належить до складних наукомістких виробів військового призначення, термін служби яких може досягати більше 30 років. Саме тому однією з найважливіших характеристик СОВТ стає вартість (величина витрат) їх життєвого циклу (ЖЦ), при цьому зазначені витрати складаються з витрат за всі стадії ЖЦ відповідних СОВТ.

Своєчасне прогнозування вартості ЖЦ СОВТ дозволяє оцінити ризики та прийняти обґрунтоване рішення щодо доцільності участі у розробці та виробництві СОВТ конкретного типу при заданих фінансових, часових та інших обмеженнях. Для розробки та виробництва складних наукомістких виробів військового призначення, до яких належать сучасні СОВТ Повітряних Сил, у розвинених країнах впроваджується практика укладання контракту ЖЦ, коли з безпосередньо з компанією-виробником укладається довгостроковий контракт на розробку, виробництво, супровід під час експлуатації, ремонт, сервісне обслуговування та утилізацію певного зразка озброєння. Для оцінки вартості ЖЦ відповідної СОВТ у контрактах застосовується орієнтовна (уточнена) ціна, що складається із суми орієнтовних цін на окремих стадіях ЖЦ. Висока технологічна складність сучасних виробів військового призначення Повітряних Сил обумовлює необхідність удосконалення науково-методичного підходу до обґрунтуван-

ня вартості ЖЦ СОВТ. У зв'язку з цим сьогодні актуального значення набуло завдання розробки нових підходів до оцінки вартості ЖЦ СОВТ, які враховують як ресурсні та часові обмеження, так і необхідність підвищення якості виробів, що виробляються.

Аналіз існуючих досліджень та публікацій свідчить, що у наявній вітчизняній та зарубіжній науковій літературі відсутні публікації, в яких досліджуються питання, пов'язані з обґрунтуванням (оцінкою) вартості ЖЦ СОВТ Повітряних Сил. Виходячи з цього, у доповіді проаналізовано основні стадії ЖЦ СОВТ, а також подано підхід до обґрунтування вартості життєвого циклу СОВТ Повітряних Сил з використанням інформаційної підтримки на базі сучасних інформаційних технологій.

В основу обґрунтування вартості ЖЦ СОВТ Повітряних Сил конкретного типу має бути покладено розподіл ЖЦ на стадії, де кожна стадія відповідає певній зміні стану виробу під час його еволюції. За результатами проведеного дослідження встановлено недоцільність застосування єдиного методу оцінювання вартості ЖЦ на певній його стадії, при цьому на кожній стадії ЖЦ є можливість використання декількох методів для різних елементів витрат. При цьому вважається найкращим методом оцінювання витрат саме той, що забезпечує найкраще використання наявних вхідних даних. Тому доцільно використання методу, що надає найбільшу деталізацію витрат за однакових вхідних даних, які є головним чинником у виборі методу оцінювання. Крім того, обґрунтовано доцільність використання одночасно інших методів для підвищення достовірності оцінки вартості ЖЦ. Вибір методу та моделі оцінювання доцільно робити на початкових стадіях ЖЦ, у такому випадку на нього впливатимуть перші орієнтири для програми (проекту): орієнтація на власні розробки чи на закупівлю так званих "готових" виробів СОВТ, виробів СОВТ, які були у застосуванні тощо. У багатьох випадках

існують суттєві часові обмеження щодо термінів виконання програми (проекту).

Отже, вартість життєвого циклу СОВТ Повітряних Сил складається з вартості придбання, вартості володіння та вартості утилізації, розподілених за роками ЖЦ. Обґрунтування вартості ЖЦ СОВТ є найважливішим етапом підтримки прийняття рішення про розробку (закупівлю) зазначеної СОВТ, а точність розрахунків та об'єктивність оцінки вартості ЖЦ безпосередньо впливає на правильність прийняття рішення.

THE METHOD OF PLANNING OF EXIT OF COMPOUND TECHNICAL OBJECTS INTO REPAIR DURING OPERATION ACCORDING TO STATE

Pavlo OPENKO

Modern armament of air defence forces (ADF) are designed for long-term operation. According to the armament of ADF analysis used in many countries, it is established that the duration of their life cycle is more than 30 years. Such of them are characterized by a gradual depletion of resources, deterioration of technical condition and their reliability decrease affecting significantly their efficiency. Solving the tasks of technical equipment of the armed forces by the armament of ADF involves solving the tasks of their conception, development, maintenance in combat readiness, etc. At the same time, it is necessary to solve a set of tasks related to the assessment of the impact of the armament of ADF and its components on the efficiency of the armament of ADF operation, namely substantiation of requirements to its reliability indicators. In this regard, it is important to develop a model of reliability of armament of ADF during long-term operation.

Strategies of maintenance and repair (definitions):

Compound technical object (CTO) – a system that consists of hierarchies of interconnected and interacting systems of the minimum level of the hierarchy and has the ability to permanently store or purposefully achieve the desired state (or state characteristics) under the influence of external factors (environmental components).

Mean time to failure (MTTF) – the ratio of the total earnings of a renewable object to the mathematical expectation of the number of its failures during this earnings period.

Limit state check (LSC) of CTO – a periodic check of the conformity of the values of the CTO parameters, which is operated according to the technical condition, to the requirements of operational and other regulatory documentation in order to determine its non-limit or limit state and the amount of restoration work necessary to maintain its operational state to regular LSC. The given method is organic to the scientific and methodological apparatus for solving the problems related to the lifecycle of weapons and military equipment. The method of planning of exit of CTO into repair during operation according to state is needs execution of following actions:

CTO operation according to state with the accumulation data about CTO failures.

Quarterly estimation of MTTF of each compound technical object.

Execution of the limit state check of CTO.

Verification of limit state achievement of the CTO.

Prediction of the MTTF for the next year.

Verification of MTTF achievement of limit value.

Determination of quarter when the MTTF achieves to the limit value.

Planning of exit of CTO into repair for the next year in the quarter which is previous to quarter when the MTTF achieves to the limit value.

Execution of repair of CTO according to state.

This method allows divide the same type CTO into two groups. CTO from the first group will not need repair during the next year. CTO from the second group needs repair during the next year. In addition, for CTO from the second group the order of repair is defined according to minimum of time of achievement of no-failure operation index limit value. The results of limit state check of CTO and the results of their operation between these checks are the initial data for application of planning method of CTO exit into repair during operation according

to state. If during the LSC the limit state of CTO is fixed the object will need immediate repair according to state. For other CTO according to the result of operation the quarterly estimation of MTTF is made. Prediction of the MTTF of each CTO for the next year is made on the quarterly estimations MTTF and the results of LSC. If according to the result of prediction the MTTF of CTO have achieved the limit state during a next year this CTO is planned into repair according to state during the next year. Thus the repair must be planned on one quarter before the MTTF prediction achieves the limit value. If according to the result of prediction the MTTF of CTO haven't achieved the limit state during the next year their repair is not plan during the next year.

ДОСВІД РОЗРОБКИ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Юрій ОРЛОВ

Зважаючи на розв'язання росією неоголошеної війни проти нашої держави, питання оснащення Збройних Сил України, служб безпеки та правоохоронних органів інноваційними технічними засобами забезпечення безпеки держави і суспільства набуває особливої актуальності.

Окремо слід згадати про необхідність виявлення та розслідування великої кількості воєнних злочинів та злочинів проти людяності, вчинених військовослужбовцями армії країни-агресорки та особами-колаборантами. Це потребує від правоохоронних органів нетрадиційних підходів та новітніх технічних засобів та методів документування злочинної діяльності.

Розроблення технічних засобів у сфері безпеки в Національній академії внутрішніх справ розпочато у 2009 році. За цей період академією подано 28 заявок до Національного органу інтелектуальної власності на отримання охоронних документів, отримано 20 патентів України, зокрема патент на винахід, 17 патентів на корисні моделі та 2 свідоцтва на промислові зразки.

З початком війни науково-технічні дослідження в академії активізувалися. Сьогодні дослідно-конструкторські роботи ведуться, зокрема, у напрямках:

- вибухотехніка та розмінування території;
- спеціальні засоби;
- криміналістична техніка;
- військова медицина.

Метою цих тез є спроба надати короткий опис технічних засобів, розроблених в Національній академії внутрішніх

справ останніми роками, використання яких пов'язано зі сферою безпеки та правоохорони.

У сфері вибухотехніки та розмінування розроблено 16 технічних рішень, які стосуються пошуку, виявлення, знешкодження та безпечного знищення мін та снарядів на місці їх встановлення, встановлення типу вибухового пристрою за слідами його дії, протимінного захисту особового складу.

Зокрема, для пошуку вибухонебезпечних предметів, встановлених на розтяжках у важкодоступних місцях, розроблений “Пристрій пошуковий вибухотехнічний” (патент України на корисну модель № 122401). Пристрій складається зі штанги, на якій змонтовано оглядову пластину з чорною глянцевою поверхнею; він додатково обладнаний оглядовим дзеркалом з гумовими кріпильними зашморгами та ліхтарем.

Чорна оглядова пластина призначена для пошуку і виявлення розтяжок у густій траві завдяки створенню контрастного тла. Розтяжка зі сталюого дроту добре контрастує на чорному глянцевому фоні екрана-пластини.

Функцію пошуку розтяжок виконує також “Спосіб безконтактного виявлення розтяжок вибухових пристроїв” (патент України на корисну модель № 139793). Спосіб полягає у візуальному виявленні розтяжок вибухових пристроїв шляхом автоматичного лазерного сканування поверхні ґрунту вздовж певної площини (linear imagers) або у певному просторовому секторі.

Для пошуку металевих вибухонебезпечних предметів силами саперів та вибухотехніків академією спільно з фахівцями ТОВ “Компанія Актив Альянс” розроблений “Розкладний металопукач” (свідоцтво України на промисловий зразок № 46915), що має оригінальну складану розбірну конструкцію, яка дозволяє зручно користуватися ним в польових та несприятливих погодних умовах.

Для знищення вибухонебезпечних пристроїв на певній території шляхом дистанційного підризу розроблений “Пристрій для приготування водонаповненої спіненої вибухової композиції” та “Спосіб дистанційного знищення вибухонебезпечних предметів” (патенти України на корисну модель № 122425 та № 145032). Спосіб полягає у знищенні вибухових пристроїв, встановлених на певній території, шляхом покриття цієї території спіненою вибуховою композицією з подальшим її підризом детонаційним шнуром. Пристрій дозволяє готувати зазначену композицію шляхом змішування певних піноутворювальних та вибухових речовин з водою ежекторним прямоточним методом, а також подавати утворену суміш через пінний ствол на територію розмінування площею, що обчислюється принаймні сотнями квадратних метрів.

Вчені академії сьогодні працюють над пристроєм знищення мін та гранат, встановлених на розтяжках, який буде здатний до транспортування безпілотним літальним апаратом та використовуватиме інноваційний спосіб виявлення та ініціації розтяжок у дистанційний спосіб.

Для знешкодження вибухових пристроїв розроблений “Пристрій для позиціонування термітного патрона” (патент України на корисну модель № 143398). Пристрій виконано у вигляді спеціалізованої підставки-триноги й призначено для встановлення у робоче положення термітного патрона, за допомогою якого здійснюють знешкодження (деструкцію) вибухового пристрою, що не розірвався.

Завдання знешкодження вибухових пристроїв виконує “Патрон-картридж для гідрогармати”, яку використовують для знешкодження (розділення) вибухових пристроїв на місці їх виявлення (патент України на корисну модель № 147764). Необхідність розробки такого пристрою було продиктовано потребою у швидкому та зручному перезаряджанні гідрогармати в польових умовах з метою оперативного знешкодження вибухових пристроїв. Конструкція пристрою (наявність

капсули-патрона з капсулем та герметичної заглушки для утримання води) дозволяє не витратити час на заливку водою та підключення його до підривної машинки.

У цьому році розроблено “Пристрій знешкодження мін та снарядів” (патент України на корисну модель № 157285), який здійснює таке знешкодження шляхом видалення їхніх зривників. Він є конструкцією, що складається послідовно з чотирьох шарів: вибухової речовини бризантної дії з детонатором; речовини, що зменшує бризантний вплив вибухової речовини, речовини-демпфера (пом’якшувача) вибухової хвилі, а також ударника, який б’є по зривнику міни (снаряду), відділяючи його від вибухового пристрою, зазвичай без детонації.

Для захисту особового складу та убезпечення людей та навколишнього середовища від розльоту осколків при підриві вибухонебезпечних предметів розроблений “Пристрій локалізації підриву вибухонебезпечних предметів” (патент України на корисну модель № 149222). Він складається з однієї або декількох заповнених рідиною кільцевих ємностей, виконаних з еластичного пружного матеріалу, та заповненої рідиною знімної кришки. Залежно від розміру вибухонебезпечного предмета висоту пристрою можна змінювати шляхом встановлення одна на одну необхідної кількості кільцевих ємностей, які уздовж внутрішньої окружності мають центрувальний бортик, а форма наповненої рідиною знімної кришки підтримується наметоподібною композитною арматурою.

Академія подала заявку на отримання патенту на винахід “Пристрій індивідуального протимінного захисту” (заявка № а 2024 02700). Пристрій являє собою варіантом протимінного взуття. Він складається з броньованого каркасу із центральним розташуванням упору для стопи, забезпечує безпечну відстань стопи користувача до поверхні землі; опори пристрою, що контактують з ґрунтом, розташовані на відстані спереду та ззаду від місця розташування стопи та є знімними,

а каркас оснащений захисними броньованими пелюстками у напрямках точок контакту опор з ґрунтом.

Для встановлення типу вибухового пристрою за слідами його підриву розроблено “Лінійку для виміру вибухової воронки” (патент України на корисну модель № 143029). Лінійка дозволяє виміряти діаметр та глибину воронки від вибуху міни (снаряду, гранати) з метою визначення типу вибухового пристрою та напрямку прильоту снаряду.

У сфері спеціальних засобів, що можуть знайти застосування для виконання завдань із забезпечення безпеки держави і суспільства, розроблений “Пристрій примусової зупинки автотранспортних засобів” (патент України на корисну модель № 153372). Пристрій реалізує технологію зупинки автомобіля шляхом намотування на колеса довгомірної тканини (сітки). Він складається з сітки, виконаної з міцного текстильного матеріалу, оснащеної шипами на затискних шайбах, які розташовані у вузлах сітки по всій її ширині на певній довжині, що визначається довжиною окружності колеса автомобіля; при чому повздовжні частини сітки з’єднані між собою по всій довжині відносно неміцним текстильним матеріалом, а кожний шип виконаний у вигляді чотирьох кутових загострених клинів, розміщених на шайбі центрально-симетрично.

При наїзді на шипи сітка міцно зачіпляється за протектор шин передніх коліс автомобіля й по мірі подальшого руху намотується на колеса. З моменту, коли сітка починає упиратися в днище автомобіля, відбувається процес її повздовжнього розриву по одній з неміцних зшивок, які опинилися в просторі між передніми колесами; волокна зшивки розриваються поступово, одне за одним, подібно до застібки “блискавка”; на кожне з коліс намотується окремо одна чи декілька з повздовжніх частин сітки. Ці частини сітки фіксують передні колеса в нерухомому положенні; автомобіль втрачає фізичну можливість рухатись.

Для швидкого гасіння пожежі, що може виникнути, зокрема, через обставини бою (обстріли, вибухи тощо) в академії була розроблена інноваційна “Кошма протипожежна” (заявка № у 2024 01796), яка дозволяє гасити займання предметів, яке не піддається гасінню в традиційний спосіб (залиття водою, піною тощо). Дія кошми заснована на перекритті доступу кисню до зони горіння шляхом заповнення простору під кошмою хімічно інертним газом.

Кошма складається з кількох шарів вогнетривкої тканини прямокутної форми з ручками для утримання; між шарами розміщено вогнетривку трубопровідну систему нагнітання хімічно інертного газу через розподілені розташовані в трубах фітинги з отворами, яка завершується штуцером для підключення балона зі стисненим газом. Застосування кошми полягає у щільному накривті нею зони горіння, а також відкриття випускного вентиля на балоні.

Для тренування особового складу Збройних Сил України, служб безпеки та правоохоронних органів з метою формування навичок поводження з ручною нарізною вогнепальною зброєю в академії розроблений “Навчальний патрон для ручної нарізної вогнепальної зброї” (заявка № у 2024 01795).

Патрон складається з гільзи без металевого заряду та звичайної кулі, закріпленої обтиском дульця гільзи, при чому гільза не містить капсуля-запальника, а внутрішня порожнина гільзи та установочне місце для капсуля заповнені силіконовим еластомером. Кількість еластомеру в гільзі патрону визначається вагою порошу у відповідному бойовому патроні. Патрон уможливує безпечне спорядження магазину, досилання патрону в патронник, імітацію пострілу шляхом натиснення на спусковий гачок.

У сфері криміналістичної техніки розроблено 5 технічних рішень, дотичних до забезпечення безпекових завдань.

З метою встановлення виду вогнепальної зброї, з якої був здійснений постріл, розроблений “Шаблон для визначення

різновиду патрона до нарізної вогнепальної зброї за стріляною гільзою” (патент України на винахід № 123102). Шаблон дозволяє в польових умовах швидко визначити вид патрона за виявленою стріляною гільзою з подальшим встановленням виду вогнепальної зброї, в якій використовується цей патрон. Вірогідність правильної ідентифікації різновиду патрона та, відповідно, виду нарізної вогнепальної зброї вдалося значно підвищити завдяки швидкому визначенню за допомогою шаблону комбінації двох параметрів: довжини гільзи та діаметра її денця. Шаблон виконаний у вигляді пластини прямокутної форми з трьома прорізами в вигляді ступінчастих фігур – два прорізи для визначення довжини гільзи та один проріз – для визначення діаметра її донної частини. На базі винаходу була розроблена конструкція шаблону, захищена свідоцтвом України на промисловий зразок № 45408 “Шаблон для визначення виду патрона короткоствольної вогнепальної зброї за стріляною гільзою”.

Вчені академії сьогодні працюють над створенням пристрою визначення напрямку пострілу з ручної вогнепальної зброї. Пристрій буде складатися з портативного лазера, оснащеного різьбовим штирем з тильної сторони уздовж центральної осі лазера, та комплекту циліндричних насадок, діаметри яких відповідають калібру куль і які мають різьбовий отвір для накручування на штир. Пристрій буде здатний визначати напрямок пострілу за одинарною “сліпою” пробоїною.

Академія подала заявку на “Криміналістичну упаковку для уламків мін та снарядів” (заявка № u 2024 00801). Упаковка призначена для транспортування та збереження уламків мін та снарядів, вилучених з місця події, які зазвичай мають неправильну форму та гострі краї. Вона складається з ложементу та кришки, виконаних з пружного еластомеру у формі паралелепіпедів, з можливістю розташування між ними уламків, кожний з яких обгорнутий стрейч-плівкою, та містить стрейч-плівку для обгортання всієї конструкції.

Для криміналістичного забезпечення встановлення обставин воєнних злочинів, пов'язаних із кримінальними вбивствами, розроблено “Криміналістичну упаковку для трупа” (патент України на корисну модель № 150551). Упаковка дозволяє під час транспортування трупа зберегти мікрочастки та мікросліди на ньому. Вона становить еластичний повітропроникний та пилонапроникний пакет особливої геометричної форми із засобом обв'язування.

Академія подала заявку на “Пристрій для дактилоскопіювання трупа” (заявка № 2024 03492). У криміналістичній практиці таке дактилоскопіювання зазвичай здійснюють для встановлення особи невпізаного трупа, яка, зокрема, могла стати жертвою воєнського злочину. Пристрій складається з корпусу у формі напівциліндра з нанесеним на його зовнішню поверхню шаром пористої речовини, просоченої чорною фарбою на жировій основі, при чому зовнішня поверхня корпусу закривається із зазором знімною кришкою, рухомою уздовж бокових поверхонь корпусу; на краї корпусу натягнуто гумову мембрану, на одному торці корпусу укріплена плоска довгаста пластина, на іншому торці – ручка для утримання пристрою.

Пристрій є універсальним і дозволяє провести увесь необхідний комплекс дій щодо дактилоскопіювання: розгинання зігнутих пальців трупа, відділення їх один від одного, нанесення на пальці фарби та отримання відтисків на папері.

Для збереження та транспортування слідів біологічного походження, вилучених з місця події, призначений “Криміналістичний контейнер для біологічних зразків” (патент України на корисну модель № 157251). Контейнер складається із камери для розміщення зразків, виконаної з теплоізоляційного матеріалу, та приєднаних до неї ковпака для розміщення акумулятора холоду та стакана для розміщення осушувача повітря, виконаних з прозорого теплоізоляційного матеріалу, при цьому камера оснащена віконцями для

провітрювання, які закриваються кільцевою шторкою, та повітропроникною сіткою для розміщення зразків. Контейнер забезпечує надійне та тривале зберігання зразків біологічного походження внаслідок можливості моделювання мікроклімату та реалізації режиму провітрювання.

Для нумерації предметів та слідів при оглядовій та вузловій фотозйомці місця події призначений “Безконтактний криміналістичний позначник” (патент України на корисну модель № 157249). Пристрій дозволяє здійснювати нумерацію слідів та предметів у дистанційному режимі, не наближаючись безпосередньо до місця події через недоступність або небезпеку (наприклад, замінування). Принцип дії пристрою заснований на проектуванні на предметах (слідах) певних зображень (літеро-цифрових кодів) за допомогою світлових променів.

Пристрій містить розташовані уздовж оптичної осі конденсор, непрозорий оригіналотримач з розміщеними у ньому носіями інформації (літеро-цифрові коди) та рухомий проекційний об’єктив, при цьому оригіналотримач має прорізи-вікна та пази, уздовж яких рухаються носії інформації у вигляді стрічок-масок з наскрізними отворами у вигляді цифр та літер з фіксацією їхнього положення напроти вікон, а сам позначник надягається на рефлектор ручного ліхтаря.

З початком воєнної агресії росії в Україні в академії спільно з фахівцями Центрального госпіталю МВС України розпочато роботи зі створення інноваційного інструментарію у сфері військової медицини. Зокрема, розроблений “Пристрій для вилучення капсульованих феромагнітних сторонніх тіл”. Пристрій є хірургічним інструментом, призначеним для використання у хірургії, травматології та військово-польовій хірургії для видалення з тканин організму поранених бійців сторонніх тіл, які мають феромагнітні властивості (кулі, вражальні елементи мін та снарядів тощо) й оточені капсулами, утвореними з м’яких тканин організму.

Пристрій виконаний у вигляді полого циліндра, в якому розташовано магніт та лезо дзьобоподібної форми. Магніт може рухатися всередині циліндра на штоці, а лезо виготовлено з пружного матеріалу та є висувним з фіксацією ступеня висунення. Завдяки малоінвазивності пристрій може бути застосований під час проведення лапароскопічних операцій і дозволяє працювати в безпосередній близькості від магістральних судин.

Сьогодні найбільш актуальним завданням у сфері розроблення, виготовлення та залучення сучасних технічних засобів для потреб правоохорони та забезпечення безпеки держави і суспільства слід вважати створення ефективного інноваційного механізму із використанням процедур комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності та розбудову правових засад взаємовигідної співпраці наукових установ та вищих навчальних закладів з виробничими підприємствами державного та приватного секторів економіки. Інноваційні процедури повинні бути унормовані, а підприємства-виробники інноваційної продукції мають отримати стимули для розвитку в економічній та податковій сферах.

ОГЛЯД ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗА СЛУЖБАМИ ТИЛУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Сергій ПАВЛЕНКО
Олег СМАГІН

У сучасних умовах дій формувань Національної гвардії України (НГУ) важливим аспектом є забезпечення ефективного функціонування системи технічного забезпечення за службами тилу в НГУ. Служби тилу відіграють ключову роль у підтримці бойової готовності та забезпеченні військових підрозділів необхідними ресурсами. Система технічного забезпечення за службами тилу в НГУ містить різноманітні елементи, які забезпечують безперервність функціонування військових частин та підрозділів. Основними складовими системи технічного забезпечення за службами тилу є: матеріально-технічне забезпечення, логістика та постачання, управління запасами, технічне обслуговування і ремонт (ТОіР) техніки і технічних засобів служб тилу (ТЗСТ).

Матеріально-технічне забезпечення (МТЗ) є основою для функціонування формувань НГУ. Воно містить постачання необхідних матеріалів, обладнання, техніки, ТЗСТ. Важливими аспектами МТЗ є своєчасність та якість постачання.

Логістика загалом включає в себе планування, реалізацію та контроль за постачанням ресурсів. Це забезпечує безперервність процесів та готовність до виконання завдань у будь-який момент.

Ефективне управління запасами є важливим елементом системи технічного забезпечення за службами тилу, що дозволяє уникнути дефіциту ресурсів, запасних частин і матеріалів та забезпечити їх раціональне використання.

Критично важливими є ТОіР техніки та ТЗСТ є для підтримки бойової готовності формувань НГУ. Проте на сьогодні

ні спеціалізовані ремонтні підрозділи, які займаються ТОіР техніки в НГУ, не в змозі виконувати повноцінно свої функції. Це обумовлено відсутністю спеціалізованих рухомих ремонтних майстерень ТОіР ТЗСТ, що в свою чергу не дозволяє повноцінно та ефективно функціонувати системі технічного забезпечення за службами тилу.

Система технічного забезпечення за службами тилу в НГУ є складним і багатогранним механізмом, який потребує постійного вдосконалення. Важливо забезпечити інтеграцію всіх елементів системи для досягнення максимальної ефективності. У майбутньому необхідно зосередитися на впровадженні новітніх технологій, автоматизації процесів та підвищенні кваліфікації особового складу, що дозволить значно покращити функціонування системи технічного забезпечення за службами тилу дій формувань НГУ.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ КОМПРЕСІЇ ВІДЕОІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ ПЕРЕДАЧІ ДАНИХ ПОВІТРЯНОЇ РОЗВІДКИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Максим ПАРХОМЕНКО

Владислава БАЛКО

Віктор РАДЗІЄВСЬКИЙ

Аеророзвідка стала невід’ємною частиною сучасних військових операцій. Безпілотні літальні апарати (БпЛА), оснащені камерами високої роздільної здатності, збирають важливі дані про пересування ворожих військ, розташування техніки, фортифікаційні споруди та інші об’єкти повітряної розвідки. Ці дані дозволяють швидко приймати рішення щодо тактики ведення бойових дій, здійснювати коригування артилерійських ударів, планувати операції та бойові дії, своєчасно реагувати на зміни на полі бою.

Відповідно до STANAG 4607 “NATO Ground Moving Target Indicator (GMTI)” інформація, зібрана під час аеророзвідки, має бути оперативно передана у штабні структури для аналізу та ухвалення тактичних рішень. Це вимагає забезпечення безперебійної передачі даних, що, однак, стикається з низкою технічних викликів, зокрема обмеженою пропускну здатністю каналів зв’язку, а також необхідністю забезпечення надійності та швидкості передачі відеоінформації в умовах бойових дій.

Сучасні БпЛА, обладнані камерами високої роздільної здатності, створюють величезні обсяги даних, що суттєво перевищують можливості звичайних каналів передачі в умовах обмежених ресурсів. Згідно з вимогами STANAG 7085 “NATO Standard for Digital Motion Imagery” якість переданих даних не повинна бути знижена нижче певних порогів, особливо у

випадках, коли від точності зображень залежить успіх військових операцій.

Сучасні методи стиснення відео, такі як кодеки H.264 або H.265, не завжди можуть забезпечити баланс між якістю відео та ефективністю компресії, особливо коли йдеться про передачу інформації в режимі реального часу. У зв'язку з цим виникає потреба у розробці та впровадженні нових підходів до компресії, які враховують специфіку бойових дій та вимоги до оперативності передачі даних.

Одним із перспективних напрямів є використання гібридних методів компресії, які поєднують різні технології стиснення для досягнення максимального результату. Такі методи можуть комбінувати дискретне косинусне перетворення (DCT), вейвлет-перетворення (DWT) та сучасні алгоритми машинного навчання для адаптації до зміни умов на полі бою. Це дозволить підвищити ефективність компресії шляхом динамічного вибору оптимальних параметрів залежно від характеру об'єктів на полі бою та їх руху.

Упровадження таких технологій, як штучний інтелект (ШІ), є ключовим для підвищення ефективності обробки відеоінформації. Штучний інтелект може бути використаний для адаптивної компресії даних у режимі реального часу, зокрема для оптимізації передачі інформації залежно від типу об'єктів, що знаходяться в полі зору БпЛА, та швидкості їхнього руху. Такий підхід дозволяє суттєво зменшити обсяг переданих даних без втрат якості, що є критично важливим у випадках обмеженої пропускної здатності каналу зв'язку.

Згідно зі стандартом STANAG 4609 “NATO Digital Motion Imagery Standard”, якість відеоінформації має відповідати встановленим вимогам до точності та деталізації зображень. Використання прогнозувальних методів для передбачення змін у кадрах відео може суттєво зменшити обсяг даних, що передаються. Ці методи дозволяють зменшити кількість ка-

дрів, що передаються, за рахунок ефективного прогнозування руху об'єктів на основі попередніх даних.

Отже, необхідність удосконалення методів компресії відеоінформації є ключовим фактором для забезпечення ефективної передачі даних аеророзвідки в умовах бойових дій. Поєднання гібридних методів компресії, адаптивних алгоритмів, штучного інтелекту та технологій прогнозування дозволить суттєво зменшити обсяг переданих даних без втрат якості.

АНАЛІЗ МЕТОДІВ АВТОМАТИЧНОГО ВИЯВЛЕННЯ ОБ'ЄКТІВ БЕЗПЛОТНИМИ ЛІТАЛЬНИМИ АПАРАТАМИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Максим ПАРХОМЕНКО

Максим ВДОВИЧЕНКО

Сергій БСЛЯК

Сучасні бойові дії характеризуються високим рівнем технологічного розвитку, що забезпечує надзвичайно важливі тактичні та стратегічні переваги у веденні бойових дій. Одним з ключових елементів успішного ведення бойових дій є ефективне виявлення та розпізнавання об'єктів повітряної розвідки (ОПР) у реальному часі.

У роботі проведено ретельний аналіз існуючих методів розпізнавання ОПР у режимі реального часу. Одним з найкращих алгоритмів для вирішення цього завдання є алгоритм Faster R-CNN. Цей алгоритм використовує згорткову нейронну мережу (CNN) на основі регіону для вилучення визначених ознак із зображення, а потім використовує мережу пропозицій регіону (RPN) для створення набору регіонів-кандидатів, які можуть містити об'єкти. Далі ці регіони-кандидати уточнюються та класифікуються за допомогою додаткової CNN. Faster R-CNN найкраще підходить для виявлення та відстеження малих об'єктів за допомогою БпЛА, оскільки він забезпечує високу точність виявлення та відстежування об'єктів в режимі реального часу. Ефективність Faster R-CNN полягає у спільному використанні карти ознак між RPN та іншим CNN, що робить алгоритм швидшим та більш продуктивним порівняно з іншими методами. Однак алгоритм Faster R-CNN має деякі обмеження: потребує великого обсягу даних для навчання, значних обчислювальних ресурсів, працює по-

вільніше через багатоступеневу обробку, а також може мати труднощі з виявленням дрібних об'єктів.

Іншим ефективним методом розпізнавання ОПП у реальному часі є алгоритм Only Once You Look (YOLO). YOLO – це дуже популярна на поточний момент архітектура CNN, яка використовується для розпізнавання множини об'єктів на зображенні. Головна особливість цієї архітектури порівняно з іншими полягає в тому, що більшість систем застосовують CNN кілька разів до різних регіонів зображення, YOLO CNN застосовується один раз до всього зображення відразу. Мережа поділяє зображення на сітці і прогнозує рамки обмеження (bounding boxes) та ймовірності наявності об'єктів для кожної ділянки. Головною перевагою YOLO є здатність аналізувати все зображення одразу, ураховуючи контекст при детектуванні і розпізнаванні ОПП. Але є і недоліки: пропуск малих об'єктів або об'єктів з низьким контрастом, менша точність порівняно з іншими методами, а також можливі помилкові спрацьовування у складних сценах або за наявності перекритих об'єктів.

Проведений аналіз показав, що методи на основі глибокого навчання, такі як Faster R-CNN та YOLO, забезпечують високу продуктивність та можливість розпізнавання об'єктів у реальному часі. Зважаючи на специфіку використання БпЛА, найкращим методом було обрано YOLO, оскільки він забезпечує більшу ефективність та точність під час виявлення об'єктів у реальному часі.

Оскільки БпЛА завжди рухаються на різних висотах, масштаби ОПП сильно відрізняються, що ускладнює оптимізацію CNN. Крім того, політ на великих швидкостях і малих висотах призводить до розмитості зображень густонаселених об'єктів під час руху, що є проблемою під час вирішення завдання розпізнавання та класифікації об'єктів малого розміру. У роботі розглядаються рішення вищевказаних проблем шляхом застосування додаткової моделі прогнозування для ідентифікації об'єктів різного масштабу.

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБРОБКИ ТА АНАЛІЗУ ДАНИХ ПОВІТРЯНОЇ РОЗВІДКИ

Максим ПАРХОМЕНКО
Єлизавета ГОРНОСТАЛЬ
Максим ВДОВИЧЕНКО

Зростання обсягів даних повітряної розвідки (ДПР) створює нові виклики для їх оперативної обробки та аналізу. Актуальну інформацію ДПР надають про переміщення, розташування та дії противника, що має велике значення для планування операцій та бойових дій, коригування артилерійських ударів, своєчасного реагування на загрози. В умовах стрімкого розвитку технологій автоматизації актуальним є дослідження методів та інструментів, що дозволяють знизити час обробки даних і підвищити їх точність.

Повітряна розвідка займає важливе місце у зборі розвідувальної інформації, оскільки дозволяє отримувати зображення та інші дані з великої висоти, забезпечуючи широкий огляд місцевості та виявлення об'єктів повітряної розвідки, які можуть бути недоступними для наземних засобів розвідки.

Автоматизація процесів обробки та аналізу ДПР підвищить ефективність дешифрування аерофотознімків. Для підвищення ефективності дешифрування аерофотознімків запропоновано проводити автоматизований відбір еталонних зображень для кожного окремого аерофотознімка. Це скоротить час як на пошук необхідного еталонного зображення, так і на дешифрування ДПР.

Застосування розробленого підходу дозволяє підвищити ефективність дешифрування аерофотознімків на 40 %. Слід зауважити, що відбір еталонних зображень здійснюється без урахування значення інформативності окремих ознак розпіз-

навання. Тому в подальшому необхідно провести дослідження щодо визначення інформативності дешифрувальних ознак. Це підвищить достовірність ранжування еталонних зображень і, відповідно, оперативність процесу дешифрування аерофотознімків.

Запропоновані методи автоматизації дозволяють значно знизити час обробки даних повітряної розвідки та підвищити їх точність. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на інтеграції додаткових джерел даних та оптимізації алгоритмів для використання на мобільних платформах.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДУ ЗАХИСТУ ВІД НЕСАНКЦІОНОВАНОГО ДОСТУПУ ДО КОМАНДНО-ТЕЛЕМЕТРИЧНОЇ ЛІНІЇ УПРАВЛІННЯ БЕЗПІЛОТНИМ ЛІТАЛЬНИМ АПАРАТОМ

Максим ПАРХОМЕНКО

Віталій ЯРИШЕВ

Сергій БЄЛЯК

У сучасних військових операціях під час відсічі збройної агресії російської федерації безпілотні літальні апарати (БпЛА) стали невід’ємною частиною бойових дій. Безпілотні літальні апарати використовуються всіма родами військ як на суші, так і на морі для підвищення ситуаційної обізнаності командирів та штабів тактичного рівня.

В управлінні безпілотними літальними апаратами присутня одна уражена ланка – необхідність постійного обміну інформацією з наземними пунктами управління. Тому вразливість командно-телеметричної лінії управління є критично важливою для забезпечення безпеки і ефективності застосування БпЛА. Основні аспекти цієї вразливості включають: перехоплення та підміна сигналів, електронні перешкоди, атаки на командно-телеметричну лінію управління, підроблення сигналів управління. Для зменшення цих ризиків важливо впроваджувати сучасні методи захисту від несанкціонованого доступу до командно-телеметричної лінії управління БпЛА.

Під час побудови системи захисту командно-телеметричної лінії управління БпЛА поряд з іншими застосовують, насамперед, криптографічні методи захисту інформації, які забезпечують найбільш важливі функції системи захисту інформації: забезпечення цілісності, автентичності та конфіденційності.

Проаналізувавши сучасні методи захисту інформації метод потокового перетворення інформації забезпечує практичне недешифрування алгоритму перетворення інформації, високу швидкість перетворення, програмну і апаратну реалізацію і дозволяє забезпечити імітозахищеність суміщеної командно-телеметричної радіолінії на дискретному рівні.

Для оцінки ефективності запропонованого методу було розроблено технічні рішення щодо забезпечення безпеки інформації суміщеної командно-телеметричної лінії управління, що функціонують в 4-х режимах іміто- та завадозахисту інформації.

Отже, метод потокового перетворення є найефективнішим завдяки своїй високій імітозахищеності суміщеної командно-телеметричної лінії управління для уникнення перехвату і підміни передавальних або приймальних пакетів даних БпЛА противником.

ОЦІНКА ПРОХІДНОСТІ ЯК КОМПЛЕКСНОЇ ДИНАМІЧНОЇ ВЛАСТИВОСТІ АВТОМОБІЛЯ

Михайло ПОДРИГАЛО
Андрій НІКОРЧУК

Прохідність належить до однієї з найбільш важливих експлуатаційних властивостей військової техніки, особливо тієї, що експлуатується в умовах бездоріжжя, оскільки прохідність характеризує рух автомобіля під дією сил, які докладено, та вона є також і динамічною властивістю.

Прохідність характеризує можливість подолання автомобілем перешкод на шляху під час руху бездоріжжям, тому запропоновано розглядати прохідність як складну (комплексну) властивість, що включає до себе більш прості властивості – маневреність та плавність ходу автомобіля, оскільки вони впливають на швидкість подолання складної ділянки шляху. У відомих роботах прохідність вважають комплексною тому, що до неї відносять як профільну так і опорно-зчїпну прохідність. Тому і показники оцінки поділяються на показники профільної прохідності й показники опорно-зчїпної прохідності.

До показників профільної прохідності автомобілів належать:

- дорожній просвіт;
- передній і задній звиси;
- кути переднього і заднього звисів;
- подовжній радіус прохідності;
- найбільший кут подолання підйому;
- найбільший кут подоланого автомобілем косогуру;
- коефіцієнт збігу слідів передніх і задніх коліс;
- ширина рову і висота подоланої граничної перешкоди.

Опорно-зчїпна прохідність автомобіля визначається параметрами, що характеризують його прохідність під час руху

деформованими ґрунтами (пісок, рілля, заболочена місцевість та ін.). Але у відомій літературі відсутні комплексні показники, що дозволяють однозначно визначити прохідність автомобіля.

На наш погляд, комплексним показником прохідності може бути середня швидкість подолання складної ділянки шляху яка залежить від параметрів нерівності, зчеплення та опору кочення на поверхні складної ділянки шляху. Крім того, на середню швидкість подолання впливають наявність ровів, підйомів, заболочених ділянок та ін. Тому показник середньої швидкості подолання складної ділянки шляху може бути комплексним показником та критерієм оцінки прохідності автомобіля. У подальших дослідженнях необхідно визначити взаємозв'язок властивостей прохідності, маневреності та плавності ходу.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ ЗАСОБІВ НАЗЕМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛЬОТІВ АВІАЦІЇ СИЛ ОБОРОНИ В ОПЕРАЦІЯХ

**Василь ПОЛІЩУК
Дмитро ДУЛЕНКО
Юрій ЦЕЛІЩЕВ
Євген СМІЧЕНКО**

Ефективне виконання бойових завдань авіацією Сил оборони (СО) значною мірою залежить від справності та готовності до роботи засобів наземного забезпечення польотів (ЗНЗП), які повинні знаходитись у постійній бойовій готовності. Система відновлення ЗНЗП авіації СО в операціях, що є складовою системи логістичного забезпечення, має забезпечувати їх безперебійну роботу в умовах динамічного й мінливого середовища, що забезпечить ефективне виконання бойових завдань авіацією СО.

Досвід російсько-української війни показує, що наразі існує гостра потреба в пошуку та впровадженні ефективних шляхів підвищення функціонування системи відновлення ЗНЗП авіації СО в операціях.

З метою забезпечення ефективної підтримки авіаційних підрозділів в умовах ведення бойових дій система відновлення ЗНЗП авіації СО повинна відповідати низці вимог:

відновлення пошкодженої техніки має відбуватися в найкоротші терміни, щоб мінімізувати втрати в боєздатності;

з метою автоматизації та оптимізації процесів ремонту мають використовуватись сучасні технології;

система повинна функціонувати в різних кліматичних умовах, на різних типах ґрунту та в умовах обмежених ресурсів;

організаційна структура системи повинна бути універсальна і модульна для різних родів військ і типів ЗНЗП;

організація системи повинна забезпечувати чітку взаємодію між видами Збройних Сил України, тобто всі системи відновлення, які відповідають за готовність ЗНЗП до виконання завдань, повинні бути об'єднані в єдину систему відновлення, яка буде оперативно інтегрована в склад угруповання і виконувати завдання в межах цього угруповання.

Ураховуючи це, підвищення ефективності функціонування системи відновлення ЗНЗП варто розглядати за основними напрямками:

удосконалення оперативності управління і порядку застосування ремонтно-евакуаційних засобів та засобів технічної розвідки;

поліпшення організаційної структури, ураховуючи застосування військових частин авіації СО в операціях;

упровадження перспективних технологій відновлення ЗНЗП під час бойових дій;

створення розгалуженої мережі складів запасних частин для забезпечення швидкого доступу до необхідних компонентів;

формування мобільних ремонтних бригад, оснащених необхідними інструментами для проведення ремонтних робіт безпосередньо в місцях базування авіаційних підрозділів.

Усі ці заходи нададуть змогу командувачу угруповання своєчасно приймати рішення щодо евакуації, ремонту та забезпечення військових частин авіації СО боездатними ЗНЗП під час операції і як наслідок того, виконати поставлене перед угрупованням завдання.

Отже, з огляду на характер бойових дій, базування військових частин на значних відстанях одна від одної, а також враховуючи досвід застосування Збройних Сил України в російсько-українській війні виникла гостра необхідність створення об'єднаної системи відновлення ЗНЗП з наявними

сучасними мобільними ремонтно-евакуаційними засобами, здатними здійснювати комплексний ремонт, тобто сполучення за місцем і часом ремонту шасі та спеціального обладнання, що дуже важливо для відновлення ЗНЗП військових частин авіації СО в операціях.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ БОРТОВИХ ЗАСОБІВ ОБ'ЄКТИВНОГО КОНТРОЛЮ ПРИ АВІАЦІЙНИХ ПОДІЯХ ТА ІНЦИДЕНТАХ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Андрій ПОМЕРАНЦЕВ

Родіон ЛЕЩЕНКО

Під час розслідування авіаційних подій та інцидентів визначну роль відіграє інформація бортових засобів об'єктивного контролю (БЗОК), тому надзвичайно важливо зберегти її незалежно від несприятливих обставин.

У ряді випадків у результаті сильних руйнувань повітряного судна (ПС) під час зіткненні його з перешкодами, при впливі вибуху, пожежі та ін., важлива інформація гине або значно пошкоджується. Крім того, у наслідок помилок особового складу, що брав участь у пошуках і порятунку реєстраторів, може відбутися часткова або повна втрата інформації у період попередньої обробки. Тому, для порятунку інформації необхідно вчасно організовувати пошук бортового накопичувача інформації, правильно зберігати інформацію в процесі її підготовки та вибирати метод і технологію обробки, що забезпечують високу ефективність відновлення та аналізу інформації.

Під відновленням інформації розуміється сукупність методів і засобів, що забезпечують одержання найбільш повних достовірних даних про авіаційну подію або інцидент.

Воно передбачає знання:

методів пошуку реєстраторів, їх препарування, збереження й відновлення зруйнованих носіїв інформації;

ознак впливу агресивних факторів на носій інформації з метою їх ослаблення;

завдання на даний політ;

тривалості польоту за даними радіообміну та відомостей керівника польотів;

переліку параметрів, які рееструються на цьому типі ПС, і способу включення реєстратора в роботу;

паспортних даних реєстратора, його блоків, датчиків;

відомостей про розміщення реєстратора на ПС й особливостей відбору сигналів і модернізації реєстраторів;

ознак, що характеризують порушення або припинення запису в польоті або в процесі удару ПС об землю або перешкоду;

відомостей про температуру і тиск на землі під час зльоту, посадки або в точці припинення запису;

градувальних даних датчиків;

характеру зміни параметрів і їх значень для кожного режиму польоту;

портретів режимів польоту й стану систем ПС;

даних дослідження деталей і приладів зруйнованої техніки;

типових польотів по цій вправі або завданню.

Досвід показує, що чим ретельніше проводиться аналіз переліку представлених на дослідження відомостей про бортовий реєстратор та ПС, тим менше виникає труднощів у визначенні та оцінці обсягу зареєстрованої на носії інформації й тим ефективніше її використання для розслідування авіаційної події або інциденту.

ЛОГІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ – НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ТИЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО- СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Олег ПОНОМАРЕНКО

Логістичне забезпечення оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України повинно бути організовано і здійснено для підтримання бойової готовності та готовності до дій за призначенням підрозділів прикордонного загону шляхом завчасного накопичення до встановлених норм запасів матеріальних засобів за класами постачання та своєчасного постачання ними підрозділів прикордонного загону і відновлення пошкоджених (несправних) виробів (зразків) озброєння та військової техніки для успішного виконання прикордонним загonom (підрозділами) оперативно-службових і бойових завдань.

Під час підготовки до ведення бойових дій чи дій за призначенням у підрозділах прикордонного загону повинно бути організовано і здійснено логістичне забезпечення з урахуванням умов обстановки на основі виробленого замислу (сформованого рішення) командира прикордонного загону, його вказівок з логістичного забезпечення та розпорядження з логістичного забезпечення вищого органу військового управління.

Організація логістичного забезпечення прикордонного загону повинна бути спрямована на створення сприятливих умов для успішного виконання підрозділами військової частини поставлених завдань. Це досягається: підвищеними бойовими та іншими можливостями підрозділів прикордонного загону, призначених для дій на напрямку зосередження основних зусиль загону; підготовкою озброєння та військової

техніки до застосування в обсязі, який забезпечує надійну роботу під час виконання підрозділами бойових та інших завдань без проведення чергового номерного технічного обслуговування та інших додаткових робіт, які вимагають значної витрати часу та залучення великої кількості сил і засобів для їх виконання; створенням у підрозділах прикордонного загону під час підготовки та ведення бойових та інших дій додаткових запасів матеріальних засобів для вирішення завдань; своєчасним поповненням витрат (втрат) матеріальних засобів під час підготовки та виконання оперативно-службових завдань, а за необхідності і їх перерозподіл з метою більш повного задоволення потреб підрозділів, які виконують завдання на напрямку зосередження основних зусиль; створенням у ремонтно-відновлювальних підрозділах прикордонного загону запасів військово-технічного майна у розмірах, які є достатніми для забезпечення безперебійної роботи тимчасових груп технічного обслуговування і відновлення підрозділів і військової частини, у тих умовах, коли поповнення їх витрат (втрат) утруднюється чи виключається взагалі; своєчасним маневром силами і засобами логістики під час оперативно-службової діяльності чи ведення бойових дій; ретельною і цілеспрямованою підготовкою особового складу логістики до поставлених завдань, а також до виконання інших завдань у конкретних умовах; своєчасним вжиттям заходів щодо відновлення працездатності підрозділів логістики і зосередження їх зусиль на напрямку зосередження основних зусиль прикордонного загону; своєчасним виконанням заходів щодо відновлення управління логістичним забезпеченням у разі її порушення.

Для виконання бойових завдань чи завдань оперативно-службової діяльності, які виникають раптово (проведення спеціальних заходів щодо пошуку правопорушників, проведення рятувальних робіт під час стихійних лих, тощо), повинні призначатися тимчасові групи логістичного забезпечення.

Тимчасові групи логістичного забезпечення повинні відповідати меті і замислу дій, а також умовам тактично-логістичної обстановки, наявності і напрямкам шляхів підвезення, складу і можливостям сил і засобів логістики і забезпечувати: зосередження зусиль на постачанні матеріальних засобів підрозділам, що діють на головному напрямку; успішне виконання завдань логістичного забезпечення у будь-яких умовах обстановки, яка може складатися під час ведення оперативно-службової діяльності чи бойових дій; можливість своєчасного нарощування зусиль і проведення маневру підрозділами логістики, їх готовність до вирішення завдань, які виникають раптово; максимальну автономність усіх створюваних тимчасових груп логістичного забезпечення; використання комунікацій для своєчасного підвезення матеріальних засобів у прикордонний загін (підрозділи), а також евакуації озброєння та військової техніки до місць ремонту передавання (передачі); залучення місцевої промислово-економічної бази для вирішення завдань логістичного забезпечення прикордонного загону (підрозділів); надійне управління підрозділами логістики.

Логістичне забезпечення прикордонного загону повинно бути інтегрованим у загальну систему логістики Збройних Сил України.

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІСНУЮЧОЇ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ РАДІОЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ РАДІОТЕХНІЧНИХ ВІЙСЬК. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Сергій ПОПОВ

Олександр ПУХОВИЙ

Євген ЮФА

З 24 лютого 2024 року російська федерація розпочала повномасштабну збройну агресію проти нашої держави. Одними з перших об'єктів ураження противника стали підрозділи радіотехнічних військ (РТВ), які зазнали суттєвих втрат в особовому складі, озброєнні та військовій техніці, що безумовно вплинуло на якість виконання покладених на РТВ завдань.

Усі ці завдання, без винятку, можливо виконати лише за умови технічної справності радіоелектронної техніки (РЕТ), що є основним видом озброєння РТВ, для підтримання якої і призначена система технічного обслуговування (ТО). Метою функціонування такої системи є управління технічним станом РЕТ протягом всього циклу її експлуатації (використання за призначенням). Проте тривалість і напруженість ведення бойових дій у ході російсько-української війни дає підставу говорити про те, що цей стан поступово погіршується, тобто РЕТ втрачає свої експлуатаційні властивості, які викликані як фізичним (технічним), так і моральним її старінням.

Сучасна система ТО РЕТ за своїм змістом є планово-періодичною, і в особливий період планування ТО РЕТ має здійснюватися з дотриманням вимог щодо збереження визначених

параметрів радіолокаційного поля та вимог до потрібних рубежів видачі радіолокаційної інформації на старші, взаємодійні та забезпечувані пункти управління. Проте зазначена система має низку суттєвих недоліків, основними з яких є: неврахування фактичного технічного стану РЕТ під час організації та проведенні ТО; не використовуються повною мірою результати аналізу експлуатаційної надійності, накопичений досвід експлуатації та ремонту РЕТ в умовах ведення бойових дій, кваліфікація персоналу; технічному діагностуванню та прогнозуванню технічного стану РЕТ відводиться незначне місце в процесі її експлуатації (використанні за призначенням); нормативні документи не враховують особливості організації ТО РЕТ, яка залучається до бойового чергування як у мирний час, так і в особливий період; не враховується складна елементна база та конструктивні особливості побудови РЕТ; великі працевитрати на проведення ТО; значний відсоток часу перебування РЕТ у всіх видах ТО в загальному процесі її експлуатації, зокрема під час використання за призначенням. Вартість експлуатації РЕТ у багатьох випадках значно перевищує вартість розробки і виготовлення РЕТ; надмірні працевитрати, витрати матеріальних ресурсів та часу на проведення ТО не дають адекватного позитивного результату.

Ураховуючи зазначені проблемні питання в системі ТО, можна визначитися з найбільш перспективними шляхами підвищення ефективності її функціонування, основними з яких є:

здійснення переходу від системи ТО за стратегією з напрацюванням на адаптивну систему ТО на стратегію за технічним станом для економії часу та ресурсів (працевитрат, елементної бази, запасних частин, інструментів та приладів);

запровадження алгоритму проведення ТО РЕТ за умов обмеженого часу на його проведення (в особливий період), основним спрямуванням якого є зростання значення коефі-

цієнта технічного використання, а фактично – підтримання рівня боєздатності підрозділів РТВ;

упровадження підсистеми інформаційного забезпечення системи ТО РЕТ для своєчасного впливу на неї, оперативного прийняття рішень щодо підтримання належного рівня боєздатності РЕТ радіотехнічних військ.

ВАРІАНТИ ЗАСТОСУВАННЯ НАЗЕМНИХ БЕЗПІЛОТНИХ СИСТЕМ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сергій ПСЬОЛ
Христина ПИЩАК

В умовах ведення сучасної війни поряд із безпілотними літальними апаратами (далі – БпЛА) дедалі більшого розповсюдження отримують наземні безпілотні системи (далі – НБС), здатні частково або повністю замінити особовий склад під час виконання певних завдань. У Державній прикордонній службі України такі наземні системи також можуть застосовуватись з метою збереження життя і здоров'я військово-службовців та для підвищення ефективності виконання оперативно-службових завдань. Основні види завдань, що можуть виконуватись із допомогою наземних безпілотників, це, на наш погляд, логістичні, інженерно-саперні, розвідувальні та завдання вогневої підтримки.

Логістичні завдання можуть полягати у доставці боєприпасів, продовольства, витратних матеріалів на позиції, а також евакуації поранених у тил. Ключовими характеристиками НБС для виконання такого виду завдань є вантажопідйомність, значення геометричних та опорно-тягових показників прохідності, геометричні розміри вантажної платформи та її конструкція. Ключовою перевагою наземних безпілотних систем у порівнянні із БпЛА є висока вантажопідйомність і відносна малопомітність, а недоліком – необхідність руху по пересічній місцевості та складнощі дистанційного керування наземною системою.

Інженерно-саперні завдання можуть полягати у мінуванні та розмінуванні місцевості. Для виконання завдань з мінування основними характеристиками НБС є конструкція вантажної платформи для кріплення мін, зокрема її місткість,

та можливість механізованої укладки мін на ґрунт, а також вантажопідйомність та прохідність. Перевагою НБС порівняно із БпЛА є висока вантажопідйомність, а недоліки такі ж, як і під час виконання логістичних завдань. Для виконання завдань розмінування вже розроблено значну кількість конструктивних рішень, тому в цій роботі вони винесені за рамки дослідження.

Розвідувальними завданнями НБС можуть бути: проникнення в тил противника, збирання і передавання в режимі реального часу розвідувальних даних (оптичних, тепловізійних, акустичних, радіоелектронних). Основними вимогами до розвідувальної наземної безпілотної системи є якісна апаратура для збирання розвідувальної інформації та її передавання, мінімальні розміри, акустична, оптична та теплова малопомітність, достатній радіус дії, автономність керування. Перевагою наземних розвідувальних безпілотних систем у порівнянні з БпЛА може бути триваліший термін ведення розвідки та можливість збору даних, які складно отримати шляхом спостереження з повітря. Основний недолік – обмежений радіус доступності розвідувальної інформації, а також можливість відносно легкого виявлення та захоплення або знищення противником.

Завдання вогневої підтримки можуть виконуватись як із допомогою встановленого стрілецького, артилерійського або ракетного озброєння, так і шляхом самопідриву поблизу укріплення, техніки чи особового складу противника, тобто використання НБС як “камікадзе”. У випадку застосування НБС як платформи для установки озброєння ключовими вимогами є наявність ефективної системи управління озброєнням, а також його стабілізація, малопомітність, достатня прохідність, вантажопідйомність. Якщо наземна безпілотно система використовується як “камікадзе”, то вона повинна бути малопомітною, мати достатню прохідність та швидкість і невелику вартість, надійну систему приведення в дію та систему само-

ліквідації. Перевагою НБС вогневої підтримки у порівнянні із БпЛА є більша вантажопідйомність, можливість простішої стабілізації озброєння. На наш погляд, НБС-“камікадзе” доцільно використовувати у складі “рою”.

Загальними вимогами до НБС будь-якого призначення є достатній радіус дії системи керування або автономність керування, достатній запас ходу та прохідність, мінімізація демаскувальних факторів.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ (ЛОГІСТИЧНИЙ, ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИЙ АСПЕКТИ)

Дмитро РЕЗУНЕНКО

Сучасні бойові дії демонструють, що військові успіхи часто залежать не лише від кількості та якості озброєння, а й від організації, ефективності логістичного постачання та інженерно-технічної підтримки. Відсутність належного забезпечення або ж інженерної підготовки може призвести до значних втрат як у матеріальному, так і в людському вимірах.

Одним із ключових завдань військової логістики є забезпечення мобільності та швидкості переміщення військових підрозділів, техніки й ресурсів. В умовах постійних бойових дій, де лінія фронту швидко змінюється, особливо важливо забезпечувати оперативне переміщення підрозділів на нові ділянки фронту або на гарячі напрямки.

Успіх української логістики багато в чому також залежить від ефективного використання міжнародної допомоги. Передача бронетехніки, артилерії, боєприпасів та інших ресурсів від західних партнерів вимагає високого рівня координації і планування для їх оперативного розподілу на фронт.

Інженерно-технічне забезпечення є невід'ємною частиною обороноздатності будь-якої армії. В умовах війни в Україні, особливо на територіях активних бойових дій, інженерні війська виконують важливі функції з побудови та зміцнення оборонних рубежів, розмінування територій, відновлення інфраструктури і створення технічних переправ.

Українські інженерні війська також активно використовують мінно-вибухові загородження, що дозволяє значно сповільнити просування ворожих підрозділів, особливо техніки. Використання протитанкових мін, а також сучасних систем дистанційного мінування, дозволяє ефективно перекривати

маршрути просування ворога і змушувати його змінювати напрямок атаки або зупинятися. Наприклад, у битві за Харків інженерні підрозділи ЗСУ створили мінні загородження на підступах до міста, що допомогло зупинити танкові колони противника.

У сучасній війні критично важливою є мобільність інженерних підрозділів, які повинні не тільки швидко реагувати на загрози, але й підтримувати мобільні операції.

Успіхи Збройних Сил України (ЗСУ) на полі бою багато в чому є результатом тісної координації між логістичними і інженерними підрозділами. Логістика не може функціонувати без надійного інженерного забезпечення, а інженерно-технічне забезпечення не може бути ефективним без стабільної логістичної підтримки. Ця синергія є критичною для забезпечення стійкості оборонних рубежів та успішного проведення наступальних операцій.

Одним із яскравих прикладів ефективної взаємодії логістичних і інженерних підрозділів є Харківська контрнаступальна операція восени 2022 року. Під час цієї операції ЗСУ зуміли прорвати оборонні лінії противника завдяки блискавичній передислокації підрозділів та техніки. Інженери забезпечили прокладання нових маршрутів через зруйновані інфраструктурні об'єкти, водночас логістичні служби організували постійне постачання палива та боєприпасів.

Забезпечення діяльності Сил безпеки і оборони України в умовах війни є одним із найважливіших факторів, що визначає успіх у бойових діях. Логістика та інженерно-технічне забезпечення не лише підтримують боєдатність військ, але й стають інструментами стратегічної переваги, яка дозволяє стримувати наступальні дії ворога, захищати критичну інфраструктуру і забезпечувати умови для контрнаступу. Ефективна взаємодія цих двох компонентів є важливою умовою для досягнення перемоги та відновлення територіальної цілісності України.

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ АВТОМОБІЛЬНОГО ШАСІ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ГІБРИДНОГО СИЛОВОГО АГРЕГАТУ

Ігор РОГОЗІН

Досвід бойових дій під час відсічі збройній агресії російської федерації вказує на збільшення потреб підрозділів Сил оборони у забезпеченні електричної енергії. Це пов'язано не лише з поширенням застосування різноманітних електронно-обчислювальних машин, електричних приводів наведення тощо у складі комплексів озброєння та військової техніки. Сучасні бойові дії характеризуються поширенням застосування ворогом безпілотних літальних апаратів (БпЛА), особливо дронів типу FPV-камікадзе, що дозволяють з відносно невисокими витратами знищувати або здійснювати руйнівні ушкодження ОБТ та їх автомобільних шасі.

Аналіз ведення бойових дій зі збройними силами російської федерації вказує на три основні засоби запобігання ураженню БпЛА FPV-камікадзе (або іншими засобами ураження за допомогою БпЛА). По-перше, це стрімке розосередження та маскування або збільшення швидкості пересування на відкритій ділянці місцевості. По-друге – установа спеціального механічного захисту (захисних екранів, сіток, металевих листів тощо). Третій варіант, на цей час один з найбільш розповсюджених, це – застосування систем радіоелектронної боротьби (РЕБ), які у цьому випадку є додатковими споживачами електричної енергії автомобільних шасі ОБТ. Отже, на цей час актуальним питанням є пошук шляхів із забезпечення протидії БпЛА при одночасному зростанні можливостей з виробництва електричної енергії під час застосування за призначенням автомобільних шасі ОБТ.

У доповіді проаналізовано способи запобігання ураженню автомобільних шасі ОВТ під час виконання завдання за призначенням за умовою збільшення виробництва електроенергії. Визначено, що кожний з вказаних вище способів має свої переваги та недоліки.

Розроблена схема та надано варіант модернізації автомобільних шасі ОВТ шляхом застосування гібридної силової установки (двигун внутрішнього згоряння та електромотор-генератор). Проведені орієнтовні розрахунки вказують, що електромотор-генератори гібридної силової установки, при одночасному покращенні динамічних характеристик зразка ОВТ, забезпечать потреби в електричній енергії систем РЕБ та інших додаткових споживачів автомобільних шасі під час руху та стоянки.

Отже, у доповіді запропоновано та обґрунтовано потенційну доцільність напрямку модернізації автомобільного шасі озброєння та військової техніки із застосуванням гібридного силового агрегату.

ОПТИМІЗАЦІЯ ПОТОКІВ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМИ ЗАСОБАМИ

Анатолій РОДЮКОВ

Віталій ЮХНО

Відповідно до стратегічного курсу нашої держави на набуття повноправного членства в НАТО та досягнення взаємосумісності складових сектору безпеки і оборони України з відповідними структурами держав Альянсу проводиться розвиток системи логістичного забезпечення Збройних Сил України. Важливою складовою ланцюга логістичного забезпечення є перевезення матеріально-технічних засобів (МТЗ) військовим автомобільним транспортом. Згідно зі схемою застосування сил логістики переміщення МТЗ відбувається по смугах логістичного забезпечення, тобто вантажі переміщуються від третьої смуги до першої (підрозділ, військова частина) через другу смугу логістичного забезпечення. Такий спосіб забезпечення матеріально-технічними засобами є послідовним і вимагає виконання проміжних робіт розвантаження (завантаження) та проведення додаткових облікових операцій.

У тезах проведено аналіз можливостей зменшення термінів постачання МТЗ до підрозділу військової частини та зниження витрат на військові автомобільні перевезення. Аналізуючи втрати часу на перевезення різноманітних вантажів при забезпеченні МТЗ підрозділів ЗРВ, встановлено, що час простою транспортного засобу (ТЗ) під завантаженням (розвантаженням) залежить від транспортної тари (тип, типорозмір) матеріально-технічних засобів, виду та способу завантаження платформи. Для скорочення часу простою ТЗ пропонується перевезення МТЗ здійснювати в стандартних контейнерах (наприклад, 20-фунтових) із застосуванням га-

кового навантажувача мультиліфт HYVA LIFT тип SK, або в контейнерах меншого розміру з використанням військових вантажних автомобілів, які обладнані кран-маніпулятором. При цьому контейнери будуть використовуватися як обертова тара, а час простою ТЗ при завантаженні (розвантаженні) скорочується вдвічі. Також при використанні контейнерів раціонально застосувати наскрізне військове автомобільне перевезення МТЗ від третьої смуги логістичного забезпечення (виробника) безпосередньо до першої смуги (підрозділу), а контроль обліку МТЗ другою смугою проводити за доповідями (звітами, актами приймання) від військових частин.

Застосування наскрізного військового автомобільного перевезення виключить необхідність зберігання матеріально-технічних засобів на об'єктах другої смуги логістичного забезпечення, що дасть змогу не тільки скоротити терміни постачання, а й економію до 15 % ресурсів (пробігу ТЗ, ПММ, робочого часу персоналу, складських витрат).

ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ХІМІЧНИХ ОТРУЙНИХ РЕЧОВИН МЕТОДОМ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ПОВІТРЯ ЛАЗЕРНИМИ ЗАСОБАМИ

Віктор РОМАНЮК

Сергій СТАРОДУБЦЕВ

Дослідження присвячене необхідності впровадження квантово-оптичних систем у службово-бойовій діяльності Національної гвардії України.

Оцінюється можливість використання безпілотних літальних апаратів для цілей повітряного лазерного сканування забруднених територій середнього розміру, доступних раніше з використанням тільки за більших витрат і більш тривалих циклів робіт.

Проведено аналіз теоретичних основ лазерних вимірювань складу повітряного середовища на полі бою у випадку застосування противником хімічної зброї. Запропоновано метод вирішення завдання оперативного моніторингу складу повітря із застосуванням єдиного комплексу лазерної вимірювальної апаратури, таких як лідари. Використовуючи лідарний сканер у дронах, можна створювати детальні карти. Інформація, зібрана датчиками, надає неоціненну підтримку під час аналізу змін у навколишньому середовищі.

Найбільш перспективними у діагностиці забруднень повітря є дистанційні методи зондування. Серед дистанційних методів особливе місце займають лазерні методи. Одним з найефективніших засобів дистанційного моніторингу ступеня забруднення навколишнього середовища є лазерні монітори, так звані також як лідари (за аналогією з радарми). Методи зондування поділяються, залежно від способу отримання

інформації, на: активні – при цьому об’єкти навколишнього середовища зондуються електромагнітним випромінюванням, і пасивні, – інформація отримується шляхом реєстрації результату взаємодії випромінювання природних джерел або власне випромінювання аналізованих речовин.

Дистанційні методи дозволяють вирішувати низку абсолютно унікальних завдань моніторингу навколишнього повітря і в багатьох випадках є абсолютно незамінними. У такій ситуації дистанційні методи і засоби моніторингу параметрів газів є єдиним надійним і практично безпечним для особового складу методом вимірювання. Найбільш яскраво виражена специфіка дистанційних методів і засобів полягає у використанні направлених потоків випромінювання для отримання і перенесення корисної інформації. Одним з найбільш перспективних напрямків дистанційного моніторингу об’єктів навколишнього середовища є використання спектральних методів аналізу в ультрафіолетовому, видимому, інфрачервоному діапазонах.

Використовуючи лідарний сканер у дронах, можна в реальному масштабі часу проводити оцінку хімічного складу повітря у навколишньому середовищі.

Головна перевага дрона – безпека оператора, адже керування відбувається на певній відстані із залученням людини, або автоматично за завчасно прокладеним маршрутом. Результативність їх використання залежить від правильного підбору пристрою під конкретно поставлене завдання.

На цей час світовими виробниками розроблені лазерні сканери, які успішно застосовуються в багатьох напрямках діяльності. Залежно від пристрою доступні різні типи лідарних систем, які відповідають конкретним потребам і сферам застосування. Об’єм і вага апаратів дозволяє встановлювати їх на безпілотні літальні апарати і використовувати як засіб контролю навколишнього середовища на предмет наявності хімічних елементів, у тому числі отруйних хімічних речовин.

ПРОГРАМНИЙ ІНСТРУМЕНТ СУПРОВОДЖЕННЯ ЕКСПЛУАТУВАННЯ ТА ПІДТРИМКИ АВТОБРОНЕТАНКОВОЇ ТЕХНІКИ

Олександр САВЕНКО

Павло ЛУЦИШИН

Віталій КОЖУШКО

Сергій ГОЛОВНЯ

Актуальність створення програмного забезпечення у сучасному світі, де технології розвиваються з неймовірною швидкістю, стає дедалі актуальнішим. Автоматизація процесів за рахунок залучення програмних засобів дозволяє оптимізувати процеси, прискорити час на обробку даних, створити сприятливі умови для офіцерського складу для прийняття доцільних рішень. В автобронетанковій службі досі облік машин, пробіг, потреби в шинах, акумуляторах визначаються та ведуться в паперовому вигляді, що в умовах бойових дій, різномарочності створює загрозу боєздатності підрозділів, оскільки своєчасно не прогнозуються потреби в акумуляторах, шинах, запчастинах, у техобслуговуванні тощо.

Найкращим рішенням для вирішення цієї проблеми є створення системи електронної звітності про стан транспортного засобу. У цій системі необхідно створити робоче місце виконавця (старшого техника) та адміністратора (офіцера автобронетанкової служби). Кожний транспортний засіб в системі обліковується за VIN-кодом, на облік машини ставить адміністратор. Виконавцю функціонально створюються умови для внесення даних про пробіг машини. Адміністратор перевіряє ці дані, порівнюючи зі звітами, та погоджує їх для цього транспортного засобу. У програмному забезпеченні за кожною машиною відбувається додавання пробігу та форму-

вання фактичного пробігу. Крім того, адміністратор вносить у програмний продукт інформацію щодо напрацювання, за якою відбувається заміна акумуляторних батарей, шин, роботи з техобслуговування тощо. Таким чином створюється база нормативних характеристик і правил, які в подальшому дозволять заздалегідь прогнозувати потреби в тих чи інших технічних впливах.

Це програмне забезпечення реалізоване у вигляді вебзастосунку, доступ до якого буде мати встановлена кількість осіб, для отримання доступу буде проводитись авторизація за допомогою логіну та паролю.

Завдяки можливості автоматичного контролю за технічним станом автомобілів, оптимізації процесів обслуговування, ремонту та закупівлі необхідних матеріалів програма допоможе зменшити витрати та час, що витрачається на планування та організацію робіт з парком автобронетанкової техніки. Важливим аспектом є також забезпечення конфіденційності даних, що вимагає впровадження відповідних стандартів безпеки та законодавчого регулювання.

Отже, упровадження цього програмного забезпечення стане ключовим кроком на шляху до модернізації автомобільного парку та покращання загальної логістики у військових підрозділах, що дозволить підвищити ефективність використання ресурсів і знизити ризики технічних несправностей та аварій.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ОРГАНУ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЩОДО СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЗА ПАЛЬНО- МАСТИЛЬНИМИ МАТЕРІАЛАМИ

Віталій САГАН

Пально-мастильні матеріали (далі – пальне), що надходять на забезпечення до органів (підрозділів) охорони державного кордону (далі – ОПОДК) Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ), зберігаються на складах (пунктах заправлення). Контроль за якістю пального під час застосування його на техніці здійснюється при прийманні, зберіганні та видачі. Для зберігання пального в ОПОДК ДПСУ застосовуються технічні засоби зберігання (резервуари, бочки, каністри). Відповідальність за наявність пального, умови його зберігання, видачу на складі органу охорони державного кордону несе начальник складу пального, а у підрозділі охорони державного кордону – старшина – начальник відділення логістики. Облік пального в ОПОДК ДПСУ ведеться в одиницях маси (кілограм, тонн), а видається на машини в одиницях об'єму (літр). Для переведення пального в кілограми з літрів використовується прилад нафтоденсиметр, що визначає густину пального. Хочемо зазначити, що на густину пального впливає температура навколишнього середовища. Відповідна процедура здійснюється власноруч особами які відповідають за видачу пального. Трапляються випадки коли відповідальні особи за видачу пального на техніку безпідставно завищують густину з метою штучного заниження об'єму виданого пального, що може призводити до викривлення звітності та нестачі пального в розрахунках.

Для унеможливлення маніпуляцій з палимим нами пропонується застосовувати в ОПОДК ДПСУ, де зберігається пальне (у резервуарах), систему рівнемірів, що дозволить у

реальному часі контролювати наявність пального за такими показниками: рівень наповнення резервуара; температура пального; густина пального; вміст підтоварної води.

Система рівнемірів для резервуара з паливом – це автоматизована система, яка використовується для точного вимірювання рівня пального у резервуарі. Вона допомагає контролювати кількість пального, запобігати переповненню резервуарів, а також забезпечує точність в обліку й управлінні запасами.

Принцип роботи такої системи такий: датчик рівня встановлюється на резервуар, і залежно від типу датчика, він фіксує висоту пального в резервуарі. Ця інформація передається на контролер, який обробляє сигнал і виводить його у вигляді зрозумілих показників (літри або кубічні метри пального).

Інший аспект, який потребує удосконалення, – це списання пального на транспортних засобах. Підставою для списання пального на транспортних засобах є дорожній лист. Він заповнюється власноруч водієм транспортного засобу після повернення до автопарку. За пройдений кілометраж у дорожньому листі розписується старший машини, у розпорядження якого вона виділялась. Станом на поточний момент у ДПСУ два керівні документи, якими визначаються норми витрат пального, ці норми мають значний обсяг надбавок, які використовуються залежно від манери їзди. Саме водій транспортного засобу відповідальний за правильне застосування норм і надбавок пального при підрахунку дорожнього листа. Однак існують випадки, коли водії транспортних засобів зловживають наділеними повноваженнями і дописують кілометраж, застосовують не ту надбавку витрати пального.

Ми пропонуємо для унеможливлення проведення таких маніпуляцій обладнати транспортні засоби в ОПОДК ДПСУ датчиками контролю пального із GPS. Це дозволить не лише

контролювати витрати пального в режимі реального часу, але й відстежувати місцезнаходження транспортних засобів і маршрут їх руху. Така система забезпечить точний облік витрат пального, підвищить прозорість процесів, а також допоможе уникнути можливих зловживань і заниження об'ємів виданого пального.

WAYS TO SOLVE THE MAIN DISADVANTAGES OF THE METHOD OF SEARCHING AND CLASSIFYING OBJECTS IN A VIDEO STREAM USING THE DIFFERENCE BETWEEN FRAMES

**Borys SADOVNYKOV
Oleksandr ZHUCHENKO**

When using the difference between frames to find objects, the video data property that frames are ordered is used. When a new object appears in the video, it will gradually appear from one of the edges, so each new frame will have changes in some regions. The size of these changes depends on the size of the objects in the video and the speed of movement – the larger the object and its speed, the more changes between two frames.

The main problem with this approach is the inability to detect objects that are present in the video and stationary before the search and classification procedure starts. In this case, the presence of a stationary object will not be distinguished when calculating deltas because it does not create a difference between the frames. If the object or its part changes its position, this part will be found. Since the algorithm captures a certain area around the region with changes, there is a possibility that the entire object will be detected.

There are two solutions to this problem. The best option is to periodically use heavier algorithms to find objects in images. Examples of such algorithms are SSD and YOLO neural networks. Since the main purpose of such models is to search for objects in static images, the absence of motion is not a hindrance for them. The main disadvantage of these algorithms is their high computational complexity and resource requirements, so it may not be possible to use such algorithms on every frame of a

video stream if the goal is to perform real-time recognition. An alternative way to use such algorithms is to integrate them with other, faster object detection methods, such as searching using deltas between frames. It makes sense to use heavy models only in extreme cases, when certain conditions are met. Examples of such conditions are the recognition of objects present in the first frame of the video, the absence of motion for a certain number of frames in a row. The number of frames is determined depending on the characteristics of the data for which the algorithm is to be used.

As a result of the integration of the model for searching for objects in a static image, the overall speed of the algorithm will decrease due to periodic calls to the slower static object detector. The decrease is not critical and constant, since the model will be used only in extreme cases and there is a possibility that it will not be used at any time except for the first frame. In the worst case, the speed reduction may be significant, but this means that the algorithm for calculating deltas between frames does not actually work with the data provided and requires changing parameters such as the minimum size of the object to be classified, the minimum pixel value that is considered a change.

The second method of solving the problem of detecting stationary objects is to use algorithms for tracking objects. In cases where an object has been moving for some time but then stopped, it will be lost. When using the tracking algorithm on already found objects, this problem will be solved. The next advantage of using this method is the ability to reduce frame processing time, since instead of counting deltas, finding already found objects on them and then reclassifying them, a new position can be found using object tracking algorithms. The condition for this approach to be effective is that the running time of such an algorithm should be less than the time of object search and classification.

The described improvements, namely the use of object detection algorithms in images and object tracking algorithms in video, can be used together in the framework of the developed method for finding and classifying objects in video. These two approaches solve a similar problem with stationary objects, but in different cases: object detection algorithms allow to find existing static objects, while tracking algorithms maintain focus on already found objects, even if they are not moving.

АРХІТЕКТУРА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ДИНАМІЧНОГО ЗБОРУ ВІЗУАЛЬНИХ ДАНИХ ПРО ДЕФЕКТИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ

Сергій СВИСТУН

Олександр МЕЛЬНИЧЕНКО

Микола ЛИСИЙ

У тезах запропоновано архітектуру інтелектуальних систем динамічного збору візуальних даних у тривимірному просторі, що орієнтована на виявлення та аналіз дефектів об'єктів, упередження виникнення несправностей на об'єктах критичної інфраструктури в галузі електроенергетики, таких як вітрові генератори, сонячні електрогенерувальні станції, обладнання розподільчих станцій, опори електропередач. Основним призначенням системи є забезпечення повної автоматизації процесів моніторингу, зменшення людського втручання та підвищення ефективності управління об'єктами завдяки інтеграції передових інформаційних технологій та інтелектуальних алгоритмів оброблення даних.

Зазначене особливо актуально для контролю стану об'єктів після ракетно-артилерійських ударів, де пошкодження не приводять до несправності обладнання, є непомітними, але при скануванні, моніторингу зовнішнього виду виявляються приховані зміни цілісності, зміни теплового поля поверхні об'єктів і це може бути критичним у подальшому функціонуванні об'єктів.

Основою системи є розподілена архітектура, яка включає апаратні та програмні компоненти, що працюють у єдиному середовищі для збору, оброблення та аналізу даних у реальному часі. Система складається з декількох ключових елементів, зокрема безпілотних літальних апаратів (БпЛА), мобіль-

них контрольних пристроїв, апаратних модулів, центрального модуля оброблення даних, модуля управління траєкторією та модуля визначення критичності дефектів.

Мобільна система управління забезпечує координацію роботи БпЛА та передачу зібраних даних до центрального модуля. Вона відповідає за контроль траєкторії руху, точне визначення координат апарата в реальному часі, а також за безпеку операцій, моніторинг умов польоту та реагування на надзвичайні ситуації. Зібрані візуальні дані одразу ж передаються на подальше оброблення, що дає змогу мінімізувати затримки в прийнятті рішень.

Центральний модуль оброблення є ключовим елементом системи, який інтегрує всі інші компоненти та виконує аналіз отриманої інформації. Він забезпечує безперервну роботу системи навіть у разі часткових збоїв, аналізуючи дані з різних джерел для ідентифікації дефектів та їхнього оцінювання. Модуль управління траєкторіями відповідає за коригування маршруту БпЛА залежно від виявлених особливостей, дефектів на об'єктах. Модуль визначення критичності дефектів забезпечує автоматизований аналіз виявлених пошкоджень. Завдяки модульності та інтеграції з іншими системами архітектура дає змогу легко адаптувати систему до різних типів об'єктів та змінювати її конфігурацію відповідно до вимог конкретних завдань.

Розроблена система відрізняється від традиційних методів моніторингу, які часто ґрунтуються на ручному або напівавтоматичному моніторингу. Інноваційний підхід полягає в повній автоматизації процесів інспектування внаслідок використання автономних БпЛА та інтелектуальних алгоритмів оброблення даних, що дає змогу здійснювати безперервний моніторинг із високою точністю. Крім того, система використовує динамічну адаптацію маршрутів, реагуючи на виявлені аномалії та зосереджуючись на потенційно проблемних ділянках.

Отже, розроблена архітектура інтелектуальних систем динамічного збору візуальних даних забезпечує ефективне виявлення та оцінювання дефектів об'єктів електроенергетики, сприяючи підвищенню надійності та продуктивності системи моніторингу.

ЗАЛЕЖНІСТЬ УСПІШНОСТІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ВІД ЯКОСТІ ПАЛЬНО- МАСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

Євген СЕМЕНКО

Одним із завдань, що покладаються на службу забезпечення пально-мастильних матеріалів військової частини Національної гвардії України (НГУ), є забезпечення контролю за якістю та застосуванням пально-мастильних матеріалів (ПММ).

Однією з вимог до якості ПММ є їхня стабільність та надійність при застосуванні за призначенням у різних умовах експлуатації. Завдання, які виконують підрозділи НГУ, можуть бути в різноманітних кліматичних умовах, як під час літнього так і зимового періоду. Тому ПММ повинні забезпечувати надійну роботу технічних засобів у будь-яких погодних умовах. Це каже про те, що ПММ повинні мати високу теплостійкість у високотемпературних умовах та бути стійкими до низьких температур, вологи, тощо.

Вимоги до якості ПММ в НГУ мають бути на досить високому рівні, оскільки вони мають відповідати різним потребам різноманітної військової, спеціальної техніки, що є в наявності у підрозділах НГУ під час виконання завдань за призначенням. ПММ мають бути добре очищеними, мастила мають бути стабільними в різних температурних умовах експлуатації, ПММ мають бути сумісними з військовою технікою та забезпечувати безперебійну роботу всіх вузлів та агрегатів.

Наразі постає питання щодо екологічних вимог до ПММ, вони мають відповідати стандартам щодо зниженню викидів шкідливих речовин у навколишнє середовище.

Отже, від якості ПММ залежить ефективність виконання завдання за призначеннями підрозділами НГУ та безпеки

військових операцій загалом. Пально-мастильні матеріали мають відповідати високим стандартам безпеки, надійності та екологічності, забезпечивши успішне виконання поставлених завдань та збереження здоров'я та життя особовому складу.

ВИБІР ЗАКОНУ РОЗПОДІЛУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ВИРОБІВ ОДНОКРАТНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

**Богдан СЕМОН
Віталій ТЮРІН
Валентин ДИПТАН
Олександр П'ЯВЧУК**

Особливостями конструктивної побудови виробів однократного застосування військового призначення, до яких належать засоби ураження (далі – ЗУ), є те, що під час їх зберігання інформація про їх технічний стан не надходить, всю інформацію містить закон розподілу відмов. Якщо вдало підібрані параметри закону розподілу, то можна побудувати якісну модель експлуатації (зберігання) відповідних зразків ЗУ.

Для математичного опису процесів, які відбуваються у моделі, найчастіше використовують такі закони розподілу відмов: експоненціальний, дифузійно-монотонний, дифузійно-немонотонний, логарифмічно-нормальний і закон Вейбулла. Крім наведених законів розподілу, у дослідженні пропонується розглянути також гамма-розподіл, який часто використовується під час опису процесів зношення.

Метою порівняння вищезазначених законів розподілу є визначення впливу виду закону розподілу на ефективність технічного обслуговування і ремонту зразків ЗУ. Цей методичний підхід використовується для удосконалення методики підвищення ефективності технічного обслуговування засобів ураження.

Порівняння законів розподілу для дослідження їх впливу на коефіцієнт технічного використання лише тоді має сенс, коли закони розподілу мають приблизно однакові параметри для їх порівняння. За такий параметр обрано середній наробіток між відмовами, який має прозорий фізичний сенс і чітко визначається для вказаних законів. Отже, для вирішення вказаної вище задачі обрано параметр масштабу, який відповідає призначеному ресурсу зразка ЗУ.

У доповіді з урахуванням визначених констант і параметрах функції розподілу здійснені розрахунки для шести моделей відмов та отримані значення оптимальної періодичності проведення регламентних робіт при різних законах розподілу наробітку виробів на відмову за критерієм $K_{TB} \rightarrow \max$ та побудовані графіки залежності зміни коефіцієнта технічного використання від періодичності проведення технічного обслуговування при різних законах розподілу наробітку виробів на відмову. Проведений аналіз отриманих результатів свідчить, що перевагою виконаних розрахунків є доказ, наскільки кількісно експоненціальна модель відмов поступається двопараметричним розподілам. Це означає, що при обранні експоненціального закону розподілу за модель відмов отримуємо суттєву занижену оцінку ефективності технічного обслуговування, що не відповідає інтересам стейкхолдерів.

Отримані в доповіді результати призначенні для використання організаторами виробництва та науковим персоналом при виборі закону розподілу для проведення власних досліджень у сфері озброєння та військової техніки.

METHODS OF FORMATION AND ROUTING OF A DISTRIBUTED TELECOMMUNICATION NETWORKS

**Illia SYVOLOVSKYI
Oleksandr ZHUCHENKO**

One of the first steps when designing any system is to build its architecture: defining the components, their relative positions and the connections between them. Distributed telecommunication systems such as the Internet of Things (IoT) require special attention to network design to achieve the greatest efficiency. It is caused by the large number of nodes that generate and process data. To define a network as a part of a system, it is necessary to define its components: network architecture (topology), data transmission medium and protocols, type and protocol of routing. In other words, it is necessary to define protocols for the first four layers of the OSI model.

Considering distributed networks of nodes based on the IP protocol, we can distinguish two network topologies: a multi-hop network with nodes that concentrate other nodes, and a mesh (peer-to-peer) network where each node is capable of taking on the role of a hub or switch. Unlike a multi-hop, a mesh network doesn't have a single point of failure in the form of a hub node, which means it has greater scalability. Given this, this topology is more suitable for distributed systems. At the same time, a significant problem arises – how to determine the efficient routes within the network.

All distributed systems assume that they will expand over time. With this in mind, the simplest method of routing, namely static routing, is not suitable because it requires significant staff time to reconfigure the network when changes occur. Dynamic routing is more suitable for such systems, and it can be implemented in multiple ways, depending on the requirements

of the system. One of the more modern methods is the use of virtualised networking equipment, such as Open Switch, which allows for programmatic or automated reconfiguration of the network to meet changing environmental conditions or specific system needs.

As long as the system is within a single data centre or autonomous system (AS), the task of finding optimal routes is trivial and is handled by established protocols such as OSPF and iBGP. Systems such as Open Virtual Network (OVN) and other alternatives that use software-defined networking (SDN) allow for full automation of network configuration or the ability to change it via a graphical interface.

However, once the task involves the interaction of nodes from different autonomous systems, these tools cannot be applied due to additional environment-related conditions. Some of these include: ensuring data security (authentication and authorisation, encryption), optimising the network structure in terms of bandwidth or latency between nodes, and using other routing protocols (eBGP). To ensure data security between networks from different autonomous systems, it is optimal to create tunnels on the third layer of the OSI model using VXLAN or GENEVE technologies, as this approach allows you to install data encryption (IPsec) without making changes to the communication protocols between nodes. At the same time, the use of tunnels as the main tool for network formation imposes additional restrictions on routing – now it is necessary to find optimal routes between nodes or neighbouring nodes separately, using already built tunnels.

Such technology as FRRouting (FRR) allows you to partially automate this process by constantly interacting with instances of this service on other nodes. However, this tool has a disadvantage: it does not allow you to determine the shortest paths based on parameters such as network bandwidth or latency, which is due to the BGP and OSPF algorithms that un-

derlie it. In addition, during the initialisation of a distributed mesh network, it is possible that creating a new tunnel between two nodes is more optimal than maintaining a transitory link through another node, which FRR cannot predict.

To solve these problems, it is necessary to develop a separate method for monitoring the state of the network and forming new tunnels for their further use with routing protocols or technologies similar to FRR.

ПРОБЛЕМИ РОЗМІНУВАННЯ МІСЦЕВОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олександр СИТНІК
Микола КРЕЧКО

Аналіз відкритих джерел дає підстави стверджувати, що внаслідок російської агресії Україна є найнебезпечнішим місцем за ступенем забрудненості території вибухонебезпечними предметами (ВНП) та найбільш замінованою країною світу. За останніми даними начальника управління протимінної діяльності МО, від квітня 2024 року в країні потенційно замінованими залишаються 174 000 км². Однак, за оцінками Світового банку і Асоціації саперів України, забрудненими є десь 12–15 % від цієї площі. Щоб відсіяти безпечні території, потрібно провести складну технічну роботу: обробка супутникових знімків, аналіз бойових документів (карт) території бойових дій, районів застосування ракетних та артилерійських обстрілів.

На основі керівних документів МО, ЗС України та досвіду бойових дій існує три види розмінування: військове – це комплекс заходів, спрямованих на виявлення та знешкодження ВНП в районах бойових дій, які надані для розташування і постійної діяльності військ, установ, військових навчальних закладів, підприємств та організацій ЗС України та в районах проведення спеціальних операцій Об'єднаних сил, до розмінування яких залучаються сапери (розмінування) від військових частин; оперативне – очищення території і об'єктів від ВНП, залучаються сапери (розмінування) ДСНС, Нацгвардії або ЗС України; гуманітарне – обстеження всіх потенційно небезпечних територій за міжнародними стандартами, виявлення і знищення ВНП та проведення контролю якості. Так, досвід розмінування держав світу пропонує такі методи розмінування: машинне – це ефективний спосіб виявлення і знищення мін на великих ділянках; ручне – є одним з най-

більш традиційних методів виявлення та знищення ВВП. Цей метод включає застосування саперів (розмінування). Використання сучасних роботизованих машин розмінування у XXI ст. стає все більш поширеним, оскільки це зменшує ризик для людського життя. Застосування дронів стають дедалі важливішим інструментом у процесі виявлення ВВП і розмінування території та об'єктів.

Виходячи з аналізу досвіду бойових дій 2023–2024 рр., на якість виконання військового розмінування місцевості впливають такі бойові фактори: швидка зміна оперативної обстановки в районах бойових дій, вплив артилерійського, мінометного та стрілецького вогню противника; постійне ведення противником повітряної розвідки із застосуванням БпЛА, використання противником нових засобів дистанційного мінування.

Вирішення завдання з розмінування місцевості в умовах бойових дій може реалізовуватися за двома напрямками: перший стосується підготовки високопрофесійних фахівців протимінної діяльності. Навчити сапера (розмінування) за місяць в період воєнного стану неможливо, необхідно збільшити термін навчання, розробити нові програми підготовки, у яких майбутній сапер (розмінування) 1–2 рівня зміг би вивчати: питання хімії, економіки, екології, електроніки, БпЛА, меджемент. При цьому сапер розмінування I рівня повинен мати досвід бойових дій, уміло застосовувати костюм сапера і оснащення сучасними засобами пошуку та знищення ВВП; другий напрям приурочений особливостям застосування дронів-саперів та роботизованих наземних комплексів для розмінування, які керуються дистанційно.

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ УНІВЕРСАЛЬНИХ ЗУБЧАСТО- ВАЖІЛЬНИХ МЕХАНІЗМІВ

Світлана СМУТКО

Вікторія ШЕВЧУК

Світлана ПІДГАЙЧУК

На сучасному етапі розвитку машинобудування простежується тенденція використання високотехнологічного обладнання. Аналіз сучасного технологічного обладнання у різних галузях промисловості показав, що основними напрямками його розвитку є розробка швидкодійних високоточних машин та агрегатів, у яких функціональне навантаження дедалі більше переноситься від механічних до електронних та комп'ютерних компонентів.

Для проектування високошвидкісного технологічного обладнання більш ефективним є застосування шарнірно-важільних механізмів. Основним недоліком шарнірно-важільних механізмів вважається складність точного відтворення необхідного закону руху робочих органів. Забезпечення необхідного закону переміщення, включаючи й зупинки та вистоявання робочих органів при визначених кутах повороту головного вала машини, вимагає ускладнювати шарнірно-важільні механізми, збільшуючи число їх рухомих ланок.

Отже, складність законів переміщення органів призводить до створення складних і громіздких механізмів, які важко піддаються уніфікації, а це впливає на збільшення вартості та зменшення надійності технологічного обладнання. Тому постає завдання розроблення таких механізмів приводу робочих органів, які забезпечували б простоту і малогабаритність машини при передачі руху у будь-якому напрямку без

зниження точності передачі і створювали передумови до універсалізації механізмів і машин.

У дослідженні встановлені широкі можливості використання зубчасто-важільних механізмів при перетворенні рівномірного обертового руху ведучої ланки у зворотно-поступальний, коливальний, нерівномірний обертовий або рух по складній замкненій траєкторії. За допомогою зубчасто-важільних механізмів можливо отримати рух веденої ланки з наближеним вистоюванням, розміщеним різним чином у межах кінематичного циклу. Використання сателітних кривих планетарних механізмів у поєднанні з важільними механізмами дозволяють отримати широкий спектр траєкторій руху виконавчих органів.

У результаті аналізу методів досліджень та існуючих розробок з проектування зубчасто-важільних механізмів у дослідженні встановлені їх особливості, які дозволили визначити принципи формування структур універсальних зубчасто-важільних механізмів приводу робочих органів технологічних машин:

1. На першому етапі проектування необхідно визначити структуру зубчасто-важільного механізму планетарного типу для відтворення сателітних кривих, що забезпечать необхідний закон руху вихідної ланки технологічних машин.

2. На другому етапі проектування необхідно розробити структуру приєднаної важільної групи, за рахунок якої можливо отримати механізм, вихідна ланка якого відтворює задану діаграму переміщень робочих органів технологічних машин.

3. Етапи проектування механізму провести за умови забезпечення можливості відтворення різних діаграм переміщень робочих органів шляхом мінімальних змін геометричних параметрів при збереженні структури зубчасто-важільного механізму.

SEPARATE ASPECTS OF THE MATERIAL PROVISION OF THE SPECIALISTS OF CANINE UNITS

**Dmytro SOFIAN
Vladyslava ROMANCHENKO**

Taking into account the current threats to the national security of our state during the full-scale invasion of the Russian Federation, the activity of canine units is one of the directions that began to develop and reform quickly. Canine units perform special tasks, helping the components of the security and defense sector of Ukraine not only on the combat front, but also on “peaceful” areas of the border and in stabilization operations.

Obviously, that the quality of the training and use of canine units is significantly influenced by the quality of the material support of the border agencies, including materials (inventory property, special devices and equipment for training and use of service dogs).

The basic norms for support of specialists of canine units are defined in the Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine No. 310 “On material provisions in the State Border Service of Ukraine” dated 16.05.2024”. The order provides for two norms, according to which specialists of canine units are provided: norm No. 27 “Provision of special clothing for servicemen and employees of the State Border Guard Service of Ukraine, engaged in training and care of service dogs (inventory property)””; norm No. 28 “Provision of equipment for service dogs of the State Border Guard Service of Ukraine (inventory property)””.

However, as of today, in the border department and the part of canine units of the security and defense sector of Ukraine as a whole, but not like in the countries of the European Union,

there is no mechanism for targeted (individual) provision of servicemen.

Canine units of European armies receive material provision according to several criteria: type of task (equipment is selected depending on the type of tasks performed); physical characteristics (the weight, size and breed of the service dog determine the type and size of protective equipment to ensure comfort and efficiency); health and condition (the medical indicators and general condition of the service dog affect the choice of medical care and the necessary veterinary service); climatic conditions (the property adapts to the environment in which the service dog is used to ensure its comfort and safety); level of training (the experience and skills of the dog trainer and service dog are taken into account when determining the necessary equipment for training).

As an alternative solution to this issue, we see the development of a special survey form for specialists of canine units, which will take into account the breed of the service dog, age, sex, physiological features (volume of the neck, chest, length of the back) and specifics of tasks. In our opinion, it is the possibility of automated collection and processing of information from specialists of canine units that will allow us to form an individual order for a canine specialist with a service dog. A canine specialist will have the opportunity to independently choose what is needed for training or working with a service dog, taking into account the dog's physiological features, also the need for material provision.

In the future, this will make it possible to carry out better accounting of property, to take into account the real needs of specialists of canine units, to increase the efficiency of training service dogs, also to reduce the budget expenditures on physical provision.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ПІДРОЗДІЛІВ ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК

Володимир СТАДНІЧЕНКО

Михайло БРЕЧКА

Досвід ведення бойових дій у російсько-українській війні виявив низку проблемних питань, які суттєво впливають на виконання підрозділами ППО СВ поставлених їм бойових завдань.

Одним з таких проблемних питань є функціонування системи відновлення ОВТ та вплив її функціонування на боєготовність підрозділів ППО СВ.

На даний час існують такі шляхи відновлення втрат:

поставка ОВТ з підприємств оборонної промисловості та баз зберігання Міністерства оборони України;

поставка зразків ОВТ (у тому числі новітніх) від країн – партнерів;

відновлення пошкодженого ОВТ для його повторного бойового використання;

використання трофейних зразків ОВТ як цілих зразків ОВТ, так і як донорів для відновлення однотипних зразків ОВТ.

Складовими системи відновлення ОВТ є: технічна розвідка, евакуація, ремонт та повернення до свого підрозділу.

У сучасних бойових умовах відбулися зміни щодо кількісних та просторових характеристик втрат ОВТ. На їх втрати впливають такі чинники:

1. Збільшився рівень втрат ОВТ від звичайних засобів ураження (зокрема дрони-камікадзе, ракетні удари в глибині території країни, застосування авіаційних бомб з універсальним модулем польоту та корегування, FPV-дрони тощо).

2. Збільшилась важкість ураження ОВТ військ ППО СВ, що призводить до збільшення частки безповоротних втрат та частки ОВТ, що потребують капітального ремонту.

3. Втрати можуть виникати в масових кількостях та в масштабах цілих підрозділів.

4. Великі втрати ОВТ можуть виникати одночасно в усіх елементах та на всю глибину побудови бойових порядків.

5. Ураження ОВТ може відбуватися за кілька десятків кілометрів від переднього краю та навіть більше.

6. Збільшення розмірів районів виконання завдань підрозділами ППО СВ, а в деяких випадках виконання завдань у відриві від свого підрозділу (частини).

Ці чинники впливають на якість функціонування системи відновлення ОВТ. На їх основі можна виділити проблемні питання щодо її спроможності виконувати покладенні на неї завдання. Сформулюємо деякі з них:

1. Відсутність у штаті підрозділів ППО СВ евакуаційних засобів впливає на своєчасність виведення зразків ОВТ з підвогню противника та евакуації їх або в місця проведення ремонту, або на збірні пункти пошкоджених машин.

2. Підвищення важкості ураження зразків ОВТ ставить проблему щодо створення ремонтного фонду для своєчасного відновлення ОВТ.

3. У випадках дій підрозділів ППО СВ рівня відділення (БМ, ЗСУ), у смугах бригад плече евакуації може збільшуватися до десятків кілометрів.

4. У випадках дій підрозділів ППО СВ рівня відділення – взвод – батарея на окремих напрямках створюється відрив бойових засобів від ремонтних засобів, що впливає на загальний час роботи системи відновлення.

ДЕМАСКУВАЛЬНІ ОЗНАКИ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ СЛУЖБ ЛОГІСТИКИ В ІНФРАЧЕРВОНОМУ ДІАПАЗОНІ

Володимир СТАРЦЕВ
Олександр КУЛЄШОВ
Людмила МІХАЛЬОВА

Досвід останніх збройних конфліктів дозволяє зробити висновок про те, що дедалі частіше протиборчі сторони широко використовують як засоби розвідки (особливо для розвідки переднього краю противника) безпілотні літальні апарати (БпЛА).

Найбільш комплексно на борту БпЛА застосовуються оптичні (оптико-електронні), інфрачервоні (ІЧ) та радіолокаційні системи розвідки.

Суть ІЧ-випромінювання у системі розвідки будь-якого об'єкта полягає в тому, що всі об'єкти випромінюють електромагнітні хвилі в ІЧ-діапазоні. Величина енергії, випромінювана будь-яким об'єктом із температурою T , відповідно за формулою Стефана-Больцмана пропорційна величині T^4 . У ближній та середній зонах ІЧ-випромінювання потужність теплового (власного) випромінювання об'єктів значно менша від потужності відбитого від об'єкта потоку сонячної енергії. З переходом у довгохвильову область ІЧ-діапазону потужність власного випромінювання нагрітих Сонцем об'єктів стає порівнянною з потужністю відбитої ними сонячною енергією. Чим вище температура об'єкта, тим більше випромінювана енергія, а її максимум зміщується у бік більш коротких хвиль. Тому нагріті об'єкти за допомогою відповідних приладів (тепловізорів) можуть спостерігатися у повній, з погляду людини-спостерігача, темряві.

Наявність БпЛА та застосовувані ними засоби розвідки гостро порушують питання не лише маскування бойової

техніки та особового складу, а й техніки та технічних засобів служб логістики. Розвідування місць розташування технічних засобів служб логістики, їх кількість легко дозволяє противнику встановити приблизний бойовий і чисельний склад, розміщення командних пунктів і пунктів управління, їх віддалення від місць розташування тилу.

Найбільшу загрозу визначення місцеперебування техніки та технічних засобів логістики несуть інфрачервоні системи (тепловізори), розміщені на борту БпЛА. Робота тепловізора заснована на різниці температур об'єкта з температурою основного фону місцевості у невидимому ІЧ-діапазоні. Він дозволить по тепловому контуру оголити та визначити об'єкт. Чим вищий контраст температур, тим якісніше визначення об'єкта. Такий висновок може бути зроблений, виходячи з аналізу ознак, що демаскують, пов'язаних з конструкційною особливістю технічних засобів, принципами їх роботи та складності приховування від засобів розвідки противника в ІЧ-діапазоні.

У доповіді систематизовано демаскувальні ознаки основних технічних засобів служб логістики та визначено заходи щодо зниження їх помітності.

Отже, можна зробити висновок про те, що практично не захищені від виявлення в ІЧ-діапазоні причіпні та автомобільні кухні, а також засоби миття особового складу, в конструкції яких закладено принцип прямого нагріву. Причиною цього, у першу чергу, є відсутність таких тактико-технічних вимог до зниження помітності технічних засобів в ІЧ-діапазоні ще на етапі їх проектування. Тобто, створюючи зразок техніки, що має у своєму складі пристрій прямого нагріву та відкритого вогню, не враховується його видимість в ІЧ-діапазоні для засобів розвідки супротивника, створюваний ним тепловий контраст. Доцільно під час проектування технічних засобів логістики спочатку закладати технології та матеріали, які здатні забезпечити досягнення заданих вимог до теплового контрасту.

МЕТОД ФОРМУВАННЯ УПРАВЛЯЮЧИХ ПОСЛІДОВНОСТЕЙ ДЛЯ СИСТЕМ З ДИНАМІЧНОЮ ЗМІНОЮ ФОРМ СКЛАДНИХ СИГНАЛІВ

Юрій СТАСЄВ

Анастасія СИЧ

Віолетта РЕШЕТНІКОВА

Реалізація динамічного режиму функціонування систем зв'язку та управління дозволять на фізичному рівні забезпечити захист інформації від навмисних перешкод. Ефективність цього методу залежить від стійкості реалізації управляючих послідовностей.

У доповіді пропонуються алгоритми побудови управляючих послідовностей на основі нелінійних потокових методів формування. Забезпечити нелінійність алгоритму побудови нелінійних послідовностей можливо: шляхом перетворень вихідної послідовності, об'єднання декілька приладів формування послідовностей, упровадження алгоритмів нелінійної фільтрації або комбінації цих методів.

У доповіді доводяться результати досліджень структурних властивостей нелінійних управляючих послідовностей, побудованих на основі цих алгоритмів. Установлено, що використання запропонованих алгоритмів для формування управляючих послідовностей забезпечує активний перешкодо- та імітозахист систем зв'язку та управління. Під час практичної реалізації динамічного режиму функціонування забезпечити потрібні імовірно-часові характеристики перешкодозахисту та імітостійкості можливо з виконанням таких умов:

імовірність передачі сигналу не повинна залежати від переданих інформаційних символів і переданих раніше сигналів;

розмір ансамблю використовуваних сигналів повинен задовольняти вимогу з іміто- та завадозахищеності;

стійкість керівної множини, яка задає динамічний режим функціонування, не повинна знижуватися у випадках, коли зловмисникам відомий алгоритм реалізації динамічного режиму;

надлишковість, що міститься в інформації про множину, яка задає динамічний режим функціонування, повинна бути мінімальна.

Реалізація запропонованого методу дозволяє забезпечити активний перешкодо- та імітозахист систем управління та зв'язку. У цьому випадку апаратура управління усі спроби несанкціонованого доступу до системи буде виявляти ще на фізичному рівні, фільтрувати їх та сприймати як заваду.

ВИКОРИСТАННЯ УГРУПОВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Юрій СТАСЄВ
Артем СИЧ
Дмитро ТОПИРІК

Застосування безпілотних літальних апаратів (БпЛА) у військових конфліктах, під час стихійних лих та інших надзвичайних ситуацій набуває критичного значення і стає перспективним напрямом для підвищення ефективності та успіху розвідувальних операцій.

Аналіз сучасних військових дій свідчить про те, що БпЛА перетворилися на невід'ємну частину військового арсеналу, дозволяючи забезпечити оперативне і масштабне покриття територій та розширений набір розвідувальних функцій. Використання груп безпілотників дає змогу одночасно проводити моніторинг великих площ, швидко виявляти потенційні загрози та оперативно передавати дані для прийняття рішень. Також БпЛА допомагають раціональніше використовувати військові ресурси, забезпечуючи кращу координацію дій підрозділів для швидкого і точного реагування на загрози та надзвичайні ситуації.

Дослідження різних архітектур БпЛА показали, що правильний вибір архітектури угруповання, типів безпілотників, їхньої надійності та вартості є ключовими чинниками для ефективного застосування. Автори роботи представили рекомендації, які враховують як технічні характеристики, так і фінансові аспекти, що дають змогу максимально підвищити ефективність використання БпЛА в різних умовах.

МЕХАНІЗМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Діана СУЛЬКО
Михайло СИНИШИН
Дмитро ОЛЕШКО

Умови воєнного стану суттєво змінюють звичний лад життя суспільства та вимагають від держави мобілізації всіх ресурсів для забезпечення національної безпеки. Одним з ключових елементів цієї мобілізації є ефективне застосування та управління Силами безпеки і оборони. Проблема полягає в тому, щоб розробити оптимальні механізми застосування та управління Силами безпеки і оборони в умовах воєнного стану, які дозволять максимально ефективно досягти цілей національної безпеки при мінімальних втратах.

Дослідники виявляють певний інтерес до вивчення функціонування елементів сектору безпеки та оборони у контексті виконання оборонних завдань держави. Серед таких науковців можна відзначити В. Пашинського, В. Сокурєнка, М. Щербюка, В. Богдановича, С. Кононенка, Г. Перепелицю, А. Семенченка, Г. Ситника, В. Ліпкана, І. Грицяка, Л. Чекаленка та інших. Проте комплексних досліджень щодо визначення ролі та значення Сил оборони України в забезпеченні воєнної безпеки держави майже не проводилося.

Метою дослідження є всебічний аналіз проблем, що виникають при застосуванні та управлінні Силами безпеки і оборони в умовах воєнного стану, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення відповідних механізмів.

Основним елементом забезпечення воєнної безпеки України виступає сектор безпеки і оборони, що об'єднує органи державної влади, Збройні Сили України, інші військові фор-

мування, створені відповідно до законодавства, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та оборонно-промисловий комплекс. Діяльність цих структур регулюється законодавством і перебуває під цивільним демократичним контролем. Основна їх функція полягає у захисті національних інтересів України від зовнішніх та внутрішніх загроз. До забезпечення національної безпеки також залучаються громадяни та громадські організації, які добровільно беруть участь у захисті держави.

Для України, яка переживає збройну агресію з боку російської федерації, наявність сильної оборонної системи та сучасних збройних сил є критично важливою умовою збереження територіальної цілісності, державного суверенітету та існування української державності. Сектор безпеки і оборони України включає чотири основні складові: сили безпеки, сили оборони, оборонно-промисловий комплекс та громадян, які добровільно сприяють забезпеченню безпеки.

Незважаючи на нормативно закріплені функції та повноваження, існує проблема відсутності єдиного правового акта, що регулював би взаємодію різних елементів сектору безпеки під час виконання оборонних завдань. У контексті нового геополітичного курсу України, воєнна безпека охоплює захист суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу, а також національних інтересів, серед яких демократичний розвиток, безпека громадян та їхній добробут.

Під час воєнного стану військове командування має право обмежувати свободи громадян, наприклад, вводити комендантську годину, перевіряти документи, оглядати речі та приміщення. Крім того, допускається примусове відчуження майна для потреб оборони. Ці заходи спрямовані на захист державного суверенітету і є законними.

Отже, застосування та управління силами безпеки і оборони в умовах воєнного стану є складним і багатограним

завданням, яке вимагає від держави мобілізації всіх ресурсів. Тільки за умови комплексного підходу, постійної модернізації та міжнародного співробітництва можна забезпечити ефективну оборону держави.

ЛОГІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вадим ТЕЛЕГІН

В умовах збройної агресії з боку РФ на Україну, яка триває вже десять років, першочерговим питанням для підвищення результативності забезпечення територіальної цілісності держави та захисту національних інтересів постає питання щодо необхідності вдосконалення логістичного забезпечення в секторі безпеки та оборони України.

З огляду на досвід військових дій в Україні, слід зазначити, що логістичне забезпечення виступає невід'ємною складовою звільнення території держави від загарбника. Тому, саме від логістичного забезпечення залежить подальше виконання стратегічних та тактичних завдань, які покладені перед Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями України в умовах воєнного стану.

Ефективність логістичного забезпечення у сфері оборони включає всі етапи від придбання та зберігання матеріальних ресурсів до їх доставки на місце потреби (кінцевого споживача). Воно має критичне значення для операцій безпеки та оборони, особливо в умовах воєнного стану.

Наразі відбувається процес трансформації та удосконалення логістичного забезпечення Сил оборони і безпеки в Україні, але є ряд викликів, таких як: не ефективне управління системою логістичного забезпечення; відсутність ефективного координаційного механізму між різними установами, задіяними у процесі, а також підрозділами на полі бою; відсутність сучасних технологій у логістичному ланцюзі, проблеми зі зберіганням та доставкою матеріальних ресурсів тощо.

Для подолання цих проблем та покращення ефективності функціонування логістичного забезпечення, в умовах во-

енного стану, необхідно створити єдину, технологічно орієнтовану логістичну систему, яка б могла відповісти на сучасні виклики та постійно змінювані вимоги на полі бою. Така система має передбачувати різні сценарії та мати резервний план для критичних ситуацій. Проводити роботу над розбудовою інформаційної інфраструктури, покращувати складський облік, використовуючи сучасні програмні забезпечення, розробити (впровадити існуючі сучасні) системи моніторингу та контролю за доставкою вантажів.

З огляду на розвиток новітніх технологій, логістичне забезпечення слід пов'язати з цифровими технологіями. Використання штучного інтелекту, бази даних blockchain та інших технологій можуть стати ключем до підвищення ефективності функціонування системи логістичного забезпечення, зокрема в умовах воєнного стану.

Важко передбачити всі можливі обставини, що можуть трапитися в умовах воєнного стану, але завжди можна підготуватися і керувати ризиками, для цього необхідно: гнучке планування в процесі вироблення раціональних управлінських рішень для використання та розподіл (перерозподіл) матеріальних ресурсів максимально ефективно підвищить забезпечення кінцевого споживача; розвивати та поглиблювати співробітництво з міжнародними партнерами для забезпечення необхідних ресурсів та знань, отримання міжнародної матеріальної (військової) допомоги, особливо в ситуаціях, коли національні ресурси можуть бути обмеженими; покращити систему тренування та підготовки особового складу; використовувати інноваційну техніку та технології, зокрема безпілотні транспортні засоби та системи обробки даних, інтегровані в логістичну систему для її покращення; постійно моніторити та досліджувати нові тенденції, виклики в галузі оборонної логістики, долучаючи науковців для вирішення наукових задач.

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Павло ТКАЧУК
Юрій МИРОНОВИЧ

Логістичне забезпечення є важливою складовою діяльності Сил безпеки і оборони нашої держави у складних умовах сьогодення, оскільки від його ефективності залежить оперативність і здатність до виконання підрозділами завдань за призначенням. Логістика охоплює комплекс заходів, спрямованих на забезпечення постачання матеріальних ресурсів, техніки, озброєння, медичного забезпечення та іншого необхідного обладнання для Сил безпеки і оборони, з метою всебічного забезпечення відбиття збройної агресії проти України.

Основними компонентами логістичного забезпечення є:

1. Матеріально-технічне забезпечення – це основа логістики, яка включає в себе постачання озброєння та боєприпасів, військової техніки та обладнання, палива і мастильних матеріалів, продовольчого забезпечення, а також засобів індивідуального захисту особового складу.

2. Транспортне забезпечення, яке передбачає не тільки транспортування військ (підрозділів), а також проведення ефективного та швидкого комплексу заходів з евакуація особового складу з поля бою, перевезення (підвезення) озброєння та техніки, а також вчасне проведення відновлення (ремонт) техніки. Також важливим є планування безпечних маршрутів транспортування, що мінімізують ризик потрапляння під обстріл чи потрапляння в зону ведення бойових дій, якщо це не заплановано.

3. Медичне забезпечення, яке включає в себе організацію медичних пунктів на полі бою та в районах відведення військ,

евакуацію поранених з поля бою, постачання медикаментів і медичних засобів. Сюди належить також обладнання для проведення хірургічних операцій, а також проведення реабілітацій постраждалих під час ведення бойових дій.

4. Ремонт і технічне обслуговування включає в себе заходи своєчасного ремонту і обслуговування техніки, що дозволяє забезпечити її справність на тривалий час. Організація ремонтних баз, для чого в тилу або поблизу зони бойових дій організуються стаціонарні (пересувні) ремонтні підрозділи.

Логістична підтримка в умовах активних дій ворога включає в себе безперервне забезпечення всім необхідним для ведення бойових дій. Відсутність боеприпасів, палива чи продовольства може привести до зриву операцій або втрати позицій нашими військовими, тому постачання повинно бути організоване так, щоб ресурси надходили постійно та своєчасно, навіть у випадку зміни умов на фронті.

Логістичні підрозділи повинні бути готові швидко змінювати плани в умовах нестабільної обстановки. Важливо мати резервні маршрути постачання, альтернативні методи транспортування (наприклад, використання авіації або безпілотників для доставки ресурсів в зони, де наземний транспорт неможливий).

Логістична система потребує чіткої координації між кількома рівнями управління:

1. Стратегічний рівень, який охоплює забезпечення армії ресурсами в загальнонаціональному масштабі. Це включає закупівлю матеріалів, доцільний розподіл ресурсів між різними підрозділами та планування довгострокових потреб.

2. Оперативний рівень охоплює управління логістикою в рамках масштабних операцій. Тут приймаються рішення про те, які підрозділи мають отримати ресурси першими, а також розробляються детальні плани постачання на основі поточної ситуації на фронті.

3. Тактичний рівень, на якому здійснюється безпосереднє забезпечення конкретних частин і підрозділів на місцях. Це найнижчий рівень управління, де вирішуються поточні питання розподілу ресурсів серед конкретних бойових підрозділів, забезпечення їх потреб на полі бою.

МАЛИЙ КОНКУРЕНТ НА РИНКУ ОХОРОННИХ СИСТЕМ КОРДОНУ

Дмитро ТОРОПЧИН

Уже декілька років безпілотні апарати успішно контролюють та охороняють стратегічно важливі об'єкти, лінії передач, газопроводи, забезпечують моніторинг ділянок державного кордону. Головний плюс цих сторожових і дозорних систем – у швидкості реагування та повноцінного контролю у важкодоступних місцях. Системи апаратів дозволяють вести непомітне спостереження за порушником, незалежно від того, знаходиться він в статичному стані чи пересувається пішки або на автомобілі. З технологіями ретрансляції зв'язку вони діють як повітряні вишки стільникового зв'язку, вирішуючи ці функції у віддалених прикордонних районах. Дешевизна, компактність роблять ці апарати ідеальними для пошукової розвідки. В охороні кордону починають застосовуватись прив'язні БпЛА (TDR Tethered Drone).

Сучасний світовий ринок воєнних безпілотних систем сьогодні демонструє швидкі тенденції власного зростання. Якщо, наприклад, 2016 року ринок тільки військових БпЛА складав близько \$5 млрд доларів, то, за відкритими джерелами, у 2023 році він уже склав більше ніж \$15 млрд. При цьому 65 % від загальної кількості БпЛА складають БпЛА коптерного типу. Нещодавно цей клас апаратів був доповнений військовими нанодронами.

До нанокласу серед БпЛА належать апарати зі злітною масою від 50 до 300 грамів та дальністю дії 1,5–2 км. До БпЛА мікрокласу відносять вироби, у яких польотна маса не перевищує 3–5 кг, а радіус дії – до 10 км, практична стеля – до 3 000 метрів. До основних переваг першого типу апаратів належить їх економічність, завдяки відносній дешевизні (порівняно з пілотованими літаками-розвідниками), постійна

готовність для пошуку загрозованих об'єктів. Це стосується також і спрощення бойової підготовки зовнішніх пілотів (операторів), зменшенням супутнього складу обслуги, можливість виконувати завдання в зонах, де відсутнє супутникове покриття.

Для прикордонних патрулів є ще один плюс – мініатюрність нанокомплексів, можливість їх транспортування в заплічному рюкзаку чи в бойовій екіпіровці військовослужбовця.

Одним із найдосконаліших представників даного класу техніки є комплекс БпЛА PD-100 Black Hornet Nano або “Чорний шершень” розроблений норвезькою компанією Prox Dynamics. Ця платформа повністю модульна та дозволяє швидко змінити конфігурацію дрона під конкретні завдання. Загальна вага одного апарату складає біля 180 г. Максимальна тривалість польоту в межах 25 хвилин. Доступні чотири режими польоту: автоматичне чи ручне зависання, політ по обраних оператором точках маршруту, спостереження, автоматичне повернення при втраті контакту з оператором. Є можливість голосового управління, що також плюс для операторів зі складу патрулів, у яких руки зайняті зброєю. У рамках саміту НАТО міністерство оборони Норвегії заявило про передачу Україні тисячі дронів Black Hornet Nano.

Єдиний недолік таких безпілотників – ціна. Комплекс з дисплеєм (який одночасно є пультом керування) і зарядна станція та 2 дрони в кейсі коштують до \$60 тис. За ці гроші можна придбати більш ніж 20 безпілотників Mavic 3 Fly More Combo, які ЗСУ та прикордонники використовують найчастіше.

Загальновідомо, що картинка з камери будь-якого тактичного БпЛА достатня для ідентифікації людей за допомогою відеокамери і тепловізора. Мініатюрний, кишеньковий дрон дає військовим значну перевагу на полі бою. Він може

залітати з вулиці всередину будівлі, оглянути автомобіль, дозволяючи оцінити ситуацію без загрози для бійця.

Отже, технічна наповненість дрона Black Hornet Nano системами навігації, апаратурою розвідки та спостереження роблять його конкурентом серед аналогічних систем на ринку безпілотників. Проте “Чорні шершні “ точно не замінять великі БПЛА у найближчій перспективі, оскільки в них інші сценарії використання та інші можливості з охорони наших кордонів.

ЖИВУЧИСТЬ ПЕРЕПРАВ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ІНЖЕНЕРНІ РІШЕННЯ

Юрій ФТЕМОВ

Ілля ГРУНКОВСЬКИЙ

Аналіз форм і способів ведення сучасної збройної боротьби свідчить, що зі збільшенням глибини бойових завдань частин і підрозділів та підвищенням темпу наступальних дій війська (сили) частіше стикаються з необхідністю долати водні перешкоди (ВП) з обладнанням та утриманням переправ (переходів). Залежно від умов, наявності засобів і характеру ВП переправи поділяються на такі види: десантна, поромна, мостова, льодова, переправа убрід і танків під водою, а за призначенням: основні, запасні та хибні.

Військово-географічний аналіз території України показує, що такий показник, як частота зустрічі з ВП (річки, канали, протоки, рукави, озера, затоки), наприклад, шириною до 20 м, буде зустрічатися на шляхах пересування підрозділів у середньому через 5–10 км. Як свідчить досвід російсько-української війни, противник буде максимально використовувати ці природні перешкоди у своїх інтересах з метою затримки наших військ, зриву наступальних дій або зниження темпу просування.

При цьому основною умовою є всебічна інженерна підтримка мобільності, без істотного зниження темпів пересування військ (сил) у необхідних порядках, які вимагаються для ведення бойових дій на протилежному березі, що у свою чергу безпосередньо залежить від живучості об'єктів переправ. За сталим визначенням, у загальному розумінні, термін “живучість” (survivability) – властивість об'єкта (мосту) зберігати обмежену працездатність в умовах зовнішніх дій, що призводять до відмов його складових частин.

Досягненням цієї мети (умови) є неодмінне виконання комплексу взаємопов'язаних організаційно-технічних заходів, що у свою чергу поділяються на такі основні етапи:

організація приймання-передавання об'єктів переправи (огляд конструкцій, випробування пробними навантаженнями, заміри технічних параметрів та ін.);

організація комендантської служби на переправі (оснащення сучасними безекіпажними надводними комплексами, підводними дронами для виявлення загроз тощо);

організація інженерно-технічних заходів маскуванню та імітації (маскувальне фарбування; використання хибних оптичних, теплових та радіолокаційних масок, димових завіс (аерозолів), макетів техніки і влаштування хибних споруд);

улаштування бонових перешкод, бар'єрів (прості бонові загородження – з'єднання колод ланцюгами (канатами, дротом), протимінні наплавні бонові загородження з сітки, захисні боносіткові загородження для унеможливлення доступу диверсійних засобів та ін.);

надання спорудам і об'єктам маскувальних форм (використання природних та штучних матеріалів для маскуванню, зміна зовнішніх обрисів для злиття з навколишнім середовищем);

прийоми прихованості та імітації (одночасна імітація обладнання хибної переправи, будівництва нового (несправжнього) мосту для введення противника в оману, застосування комбінованих масок, які складаються з вертикальних масок (придорожних або наддорожних) тощо);

застосування систем контролю та безпеки: розвідка за ВП, дистанційне знищення вибухонебезпечних предметів, виявлення ворожих БпЛА (метод пасивного акустичного виявлення) та їх придушення.

Отже, реалізація цих пропозицій з урахуванням специфічних особливостей і перспектив розвитку технічного осна-

щення підрозділів інженерних військ підвищить живучість мостової переправи. Використання новітніх технологій і вдосконалення методів забезпечення стійкості переправ дозволить значно знизити їх вразливість до можливих зовнішніх впливів.

РОЛЬ БЕЗПЛОТНИХ СИСТЕМ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНЖЕНЕРНІЙ РОЗВІДЦІ ВОДНИХ ПЕРЕШКОД

**Юрій ФТЕМОВ
Роман МЕЛЬНИК**

Основним чинником розвитку сучасних роботизованих систем у провідних країнах світу є активне впровадження інноваційних технологій, зокрема штучного інтелекту. США перебувають в авангарді розробок та впровадження роботизованих комплексів. Це підтверджується низкою керівних документів, зокрема: Стратегією роботизованих і автономних систем армії США (RAS) до 2035 року, Операційною концепцією армії США до 2040 року та Інтегрованою дорожньою картою безпілотних систем на 2017–2042 роки. Проведений аналіз цих документів свідчить про те, що воєнно-політичне керівництво інтегрує нові технології в майбутні проекти, щоб забезпечити собі перевагу над все більш технологічно підготовленим противником.

Використання безпілотних систем для розвідки та ураження противника у всіх середовищах є справжньою революцією у веденні бойових дій, що довела свою беззаперечну ефективність і важливість у сучасній війні. Підтвердженням цього є створення Сил безпілотних систем як окремого роду військ у складі Збройних Сил України з основною метою максимально ефективно використовувати переваги безпілотних засобів, зокрема для ведення розвідки, ураження противника і всебічної підтримки своїх підрозділів.

Набутий під час російсько-української війни досвід ведення розвідки із застосуванням засобів з різними технологічними досягненнями дозволяє порівнювати їх ефективність. Упровадження сучасних технологій у виконання завдань за родом військ відбувається поступово, у першу чергу з акцен-

том на вирішення найбільш важливих завдань. Одним з таких завдань сучасного бою є інженерна підтримка мобільності військ (сил), яка передбачає вирішення низки питань щодо успішного подолання загороджень і перешкод. Основними бар'єрами на шляхах пересування військ є водні перешкоди (ВП), які протиборчі сторони максимально використовують у своїх інтересах, щоб зірвати наступальні дії або знизити темпіві можливості.

Для розвідки ВП з метою вибору місця переправи, а саме для отримання детальних відомостей про ВП та прилеглу до неї місцевість, табельним майном є комплект розвідки водних перешкод. Однак ці комплекти були прийняті на озброєння у другій половині минулого століття і вже морально та фізично застаріли, не відповідаючи сучасним вимогам.

Перед використанням переправних засобів необхідно отримати відомості про ВП, шляхи підходу до неї, їх прохідність тощо. Частково таку інформацію можна отримати за даними загальновійськової розвідки або за допомогою розвідувальних БпЛА. Однак для вибору конкретного місця переправи необхідно здійснити інженерну розвідку з використанням спеціального оснащення, урахуваючи умови, за яких противник може вести розвідку на широкому фронті. Демаскувальні ознаки можуть вказувати на підготовчі заходи і поставити під загрозу виконання бойових завдань, тому розвідувальні дії слід ретельно приховувати, що можна досягти за допомогою інновацій.

Серед безпілотних систем, що вже використовуються Силами оборони, є: підводний дрон FiFish; автономний гідрографічний апарат SONOBOT; безекіпажний надводний комплекс виробництва Maritime Robotics та ін.

Не залишаються поза увагою і зарубіжні розробки дронів, які здатні літати і занурюватися під воду. З певним оснащенням такі апарати дозволяють проводити інженерну розвідку з мінімальними затратами часу і ресурсів.

Отже, наявні безпілотні комплекси свідчать про можливість їх подальшого переоснащення для виконання інженерних розвідувальних завдань на землі, воді та в повітрі, навіть в умовах застосування противником засобів придушення. Імовірними напрямками досліджень стануть розроблення та обґрунтування тактико-технічних вимог до комплексних засобів розвідки багатоцільового призначення, а також їхніх можливостей оброблення розвідувальної інформації та передачі її до автоматизованої системи управління військами в умовах реального часу.

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРТИФІКАЦІЙНОГО ОБЛАДНАННЯ ОКОПУ НА ВІДДІЛЕННЯ З ДОСВІДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Олег ХАРУН

Фортифікаційне обладнання опорних пунктів, позицій і районів розташування підрозділів здійснюється з метою захисту особового складу, озброєння та техніки від усіх засобів ураження противника, підвищення живучості підрозділів та ефективного застосування усіх видів зброї та бойової техніки.

Системний, підтверджений науковими дослідженнями та практичними випробуваннями на полігонах, розвиток польової фортифікації у сучасному вигляді має початок під час Першої світової війни, виходячи з досвіду “окопної війни” та масованого застосування артилерії. Прийшлося відмовитись від щільного розташування стрільців, а прийти до інтервалів у 7–10 метрів, глибоких траншей від 180 см та більше, оскільки великий об’єм ґрунту міг засипати солдата й унеможливував самовикопування. Збільшення потужності польової артилерії та точності стрільби привело до пошуків нових розмірів бліндажів та їх захисної товщі.

Підтвердженням правильного шляху розвитку польової фортифікації стала Друга світова війна, але її початковий етап вніс певні корективи, зокрема повернення до суцільної лінії траншей, основного профілю глибиною 110 см та повного профілю глибиною 150 см. Не особливо змінилися вимоги до польової фортифікації і після Другої світової війни, хіба що були скореговані захисні товщі та стали більш жорсткими вимоги до маскуванню.

Російсько-українська війна на початковому етапі коректив у розміри фортифікаційних споруд, крім суттєвого підвищення вимог з маскуванню, через масове застосування розвідувальних безпілотних літальних апаратів гостро поставила

питання про значне скорочення часу на фортифікаційне обладнання та показала, що ведення маневреної оборони без фортифікаційного обладнання неможливе.

Окоп на відділення – це рів (траншея) довжиною до 100 м, який обладнаний для ведення вогню зі штатної зброї. З метою забезпечення постійної готовності до бою, влаштування позиції відділення починається з відривання одиночних окопів, які в подальшому з'єднуються траншеєю. Позиція відділення влаштовується в декілька етапів.

На сьогодні на війні використовуються різні типи БпЛА, як розвідувальні, так і ударні, FPV-БпЛА, баражуючі боеприпаси, за старими профілями окопів легко визначити, у якому окопі який вид зброї знаходиться. Тому пропонується розробити універсальний окоп для ведення вогню з гвинтівок, карабінів, автоматів, кулеметів, а окопи для стрільби з протитанкових та зенітних засобів зробити зовні схожими на універсальний окоп, крім того, як показує хід боїв російсько-української війни та загалом досвід війн, парні окопи є більш ефективними за одиночні. Якщо універсальний окоп зробити примкнутим до траншеї на відстані 5–8 м, тому у сприятливих фізико-географічних умовах та за певної тактичної обстановки може і не виникати необхідності робити зигзаги або траверси кожні 8–12 м.

МОДУЛЬНИЙ ОКОП НА ВІДДІЛЕННЯ З ФОРТИФІКАЦІЙНИХ СПОРУД І КОНСТРУКЦІЙ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА: АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ

**Олег ХАРУН
Федір ДЕМІДЧИК**

Основний і найбільш цілісний елемент опорних пунктів – окоп на відділення, який фактично є траншеєю довжиною до 100 м, до якої прилягають 8–10 окопів для ведення вогню зі штатної зброї та бойової техніки відділення, укриття для особового складу та створені мінімальні побутові й санітарні умови, за яких можливе виконання бойового завдання в автономному режимі протягом певного періоду. Однак наявний типовий окоп на відділення з відповідним набором ВФС не забезпечує необхідний захист від сучасних засобів ураження. Тому в окопах для ведення вогню зі штатної зброї необхідні перекриття і амбразурні коробки для захисту особового складу від боєприпасів неконтактної дії. Перекриття та амбразури для ведення вогню також ефективні і проти вогню зі стрілецької зброї, їх необхідно влаштовувати відразу ж після того, як відритий одиночний або груповий окоп. Обладнувати перекриття над окопами для ведення вогню та амбразурні коробки з місцевих матеріалів дуже складно з урахуванням великих витрат на заготівлю потрібного лісоматеріалу або інших місцевих матеріалів. Будувати дерево-земляні вогневі споруди ще складніше завдання, яке потребує спеціальної підготовки особового складу, наявності хоча б найпростішої технічної документації та технологічних схем обладнання.

Провівши дослідження усіх фортифікаційних споруд раніше розроблених, які використовувались на кордонах та в

укріплених районах, дійшли висновку, що для створення повністю або частково закритого окопу на відділення найбільше підходять збірні кулеметні споруди типу ЗКС-2 та ЗКС-4 для ведення вогню зі стрілецької зброї, зокрема автоматів і кулеметів.

Вони відповідно мають один або три амбразурних пройоми і можуть використовуватись у різних фізико-географічних умовах та з огляду на тактичну обстановку з них можна вести як фронтальний, так і фланговий вогонь. Але суттєвим недоліком даних комплектів споруд є залізобетонний амбразурний короб великих розмірів, який є основною демаскувальною ознакою споруди, тому доцільно використовувати амбразурні коробки менших розмірів, сектор обстрілу по горизонталі не зменшується, а вертикальний забезпечує необхідний огляд поля бою.

Для ведення вогню з ручних протитанкових гранатометів, протитанкових ракетних комплексів і переносних зенітно-ракетних комплексів необхідні відкриті споруди. Такими окопами можуть бути, наприклад, фортифікаційні споруди Другої світової війни – бункери Коха, які застосовувались вермахтом у Східній Пруссії. Але у тому вигляді “торбрук”, коли він був автономною позицією і складався з відкритого окопу для стрільби із закритого укриття, показав низьку ефективність через відсутність можливості відходу, маневру, евакуації. Але цю проблему можна вирішити за допомогою блоків ПС2-д від комплектів ЗКС-2 або ЗКС-4, під’єднавши відкритий окоп для ведення вогню з РПГ, ПТРК, ПЗРК до закритої траншеї відділення.

Важливим елементом окопу на відділення є траншеї та ходи сполучення, їх можна обладнувати з елементів ПС2-д з комплектів ЗКС-2, ЗКС-4, що зробить окоп на відділення більш уніфікованим, або з конструкцій промислового виробництва подібних розмірів, які в достатній кількості виробляються промисловими підприємствами.

Для укриттів особового складу можна використовувати виготовлені по аналогії з комплектами хвилястої сталі КХС-У, КХС-АМ циліндричні споруди з хвилястої сталі, виробництво яких налагоджено на підприємствах нашої держави. Іншим варіантом укриттів можуть бути залізобетонні елементи промислового виробництва прямокутного розрізу розміром 200 см на 180 см для обладнання укриттів на двох-трьох чоловік, що дасть можливість на розосередження особового складу по всьому фронту окопу.

Бойова машина відділення повинна мати окоп і укриття із захистом від високоточної зброї за рахунок застосування маскувальних-захисних екранів. Ці засоби можуть бути табельними та перевозитися разом з технікою і захищати її як на марші, так і на позиції в окопі (укритті) чи на поверхні землі. І кількість окопів, укриттів буде залежати від фізико-географічних умов, прогнозованої тактичної обстановки та інших факторів. На нашу думку, оптимальною є V-подібна позиція для БМП, БТР, танка.

ІННОВАЦІЇ В ІНЖЕНЕРНІЙ ПІДТРИМЦІ: ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ

Олег ХАРУН

Геннадій КОВАЛЬОВ

Олег ЧИЖ

У першій половині 2024 року тактика російсько-української війни набула кардинально нових форм і методів. Поява на полі бою нових ефективних засобів збройної боротьби, високоточної зброї розширила зміст завдань інженерної підтримки й ускладнила організацію їх виконання. Динамічний характер сучасних воєнних дій зумовлює постійну необхідність удосконалення та адаптації теорії інженерної підтримки й тактики дій інженерних підрозділів. Постійно мінливий ландшафт поля бою, який характеризується появою нових технологій, еволюцією стратегій і складними оперативними середовищами, вимагає проактивного підходу до розвитку інженерної підтримки.

Поява складної зброї, безпілотних систем і розширених можливостей зв'язку трансформувала поле бою, вимагаючи від інженерної підтримки адаптації до цих досягнень та ефективної їх інтеграції в операції підтримки. Застосування нових військових доктрин, таких як гібридна війна та багатомірні операції, створює унікальні виклики та можливості для інженерної підтримки, роблячи необхідною розробку спеціалізованих стратегій підтримки. Зростання розмаїття оперативних середовищ, від міських пейзажів до гірської місцевості, вимагає гнучкості й адаптивності тактики інженерної підтримки для забезпечення ефективної підтримки в різних оперативних середовищах.

Стрімкий розвиток ведення бойових дій підкреслює критичну необхідність безперервного вдосконалення та адаптації у сфері інженерної підтримки. Завдяки проактивному підходу до розвитку інженерної підтримки, який характеризується

безперервним навчанням, удосконаленням доктрин та тактики, усебічною підготовкою та прагненням до інновацій, інженерні підрозділи можуть залишатися на вістрі сучасних воєн, надаючи важливу підтримку, яка забезпечує успіх операцій.

Інженерні підрозділи – це підрозділи переднього краю. Вони йдуть у бій одночасно з бойовими підрозділами, а часто й раніше за них. Інженерним підрозділам відводиться важлива роль у виконанні найбільш складних завдань інженерної підтримки.

Необхідна розробка програмного забезпечення з застосуванням штучного інтелекту для надання допомоги в прийнятті рішень недостатньо підготовленим військовим інженерам та для недопущення помилок у прийнятті рішення підготовленим інженерам. Програмний продукт повинен урахувувати підготовку інженера і відповідно надавати права у прийнятті рішень і обмежувати доступ до прийняття рішень сторонніх командирів і начальників.

Створення культури безперервного навчання та досліджень у сфері інженерної підтримки є важливим для того, щоб бути в курсі нових тенденцій, технологій та оперативних концепцій. Це включає співпрацю з академічними колами, промисловістю та союзними збройними силами; регулярний перегляд та оновлення доктрин і тактики інженерної підтримки для забезпечення їх відповідності мінливому характеру війни та вирішення проблем, які виникають через нові загрози та оперативні середовища; включення останніх досягнень і передового досвіду до навчальних програм та освітніх планів для інженерних фахівців, щоб гарантувати, що вони володіють необхідними навичками та знаннями для ефективної роботи в сучасних умовах ведення війни; заохочення експериментів та інновацій у сфері інженерної підтримки для сприяння розробці креативних рішень і передових можливостей, які можуть вирішувати нові виклики та підвищувати оперативну ефективність.

УПРОВАДЖЕННЯ НЕЙРОМЕРЕЖЕВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сергій ХМЕЛЕВСЬКИЙ

Ольга ХМЕЛЕВСЬКА

Штучні нейронні мережі: науковий та практичний аспекти створення та застосування для вирішення прикладних завдань технологій засобів та методів штучного інтелекту. Один із способів навчання нейронної мережі полягає в тому, що мережа навчання на одному з множин – бази даних, а на іншому – перевіряється результат. Перевірочна множина для навчання не використовується. Перше з цих множин називається навчальним, друге – тестовим. Здатність мережі, яка навчається на навчальній множині, показувати хороші результати нових даних (добре прогнозовані) називається узагальненням. Якість узагальнення даних можна визначити, спостерігаючи за величиною помилки, обчисленої на множині тестових даних. Ця помилка має бути меншою за задану. Якщо після виконання деяких ітерацій навчального алгоритму помилка навчання падає майже до нуля, тоді як помилка узагальнення спочатку убуває, а потім знову помилка починає зростати, то це ознака перенавчання, і при зростанні помилки узагальнення, навчання слід припинити. В описаному випадку тестова множина використовується під час навчання нейронної мережі для випередження моменту “ранньої зупинки”, тому після закінчення навчання слід перевірити роботу мережі ще на одній – третій множині (“підтверджує”). Якщо тестова (контрольна) множина використовується з кожною ітерацією під час навчання нейронної мережі визначення – “ранньої зупинки”, такий процес називається навчанням з перехресною перевіркою. При цьому перемикання між типами множин (навчальним, тестовим, підтверджувальним), під час процедури навчання може здійснюватися імовірнісним способом.

Такий підхід дозволяє зупинити навчання, коли частота появи помилок узагальнення почне зростати.

Для підвищення ефективності роботи алгоритму “ранньої зупинки” необхідно вирішити такі дві проблеми:

визначити спосіб оптимального розбиття множин наявних прикладів у базі даних на три підмножини;

для скорочення часу навчання знайти спосіб визначення номера ітерації, починаючи з якої помилки узагальнення починає зростати.

Ідея алгоритму вирішення другої проблеми зводиться до того, щоб зафіксувати момент, коли помилка узагальнення на тестовій вибірці стає меншою за помилку узагальнення на підтверджувальній вибірці.

Метод “рання зупинка” має низку переваг навчання нейронної мережі порівняно зі стандартними методами зупинки: скорочення часу навчання;

можна успішно використовувати в мережах, в яких розмірність вектора вагових коефіцієнтів суттєво перевищує розмірність вектора вхідних даних;

метод вимагає від користувача тільки виконання однієї вказівки – перевірочних варіантів з усієї вибірки даних, що наявні.

Також слід відзначити такі недоліки:

необхідність поділу всіх наявних даних на навчальну, тестову і підтверджувальну вибірки, що скорочує обсяг навчальної вибірки і знижує якість навчання;

вказівки способу розподілу даних з цих вибірок;

необхідність визначення моменту часу, з якого помилка узагальнення починає зростати.

Якість роботи нейронної мережі залежить від пред’явленого їй у процесі навчання набору навчальних даних. Навчальні дані мають бути типовими для задачі, вирішенню якої навчається мережа.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

Сергій ХМЕЛЕВСЬКИЙ
Олександр АЛЕКСАНДРОВ
Єлизавета КУШИНА

Однією з загальних домінуючих технічних тенденцій сучасності є зростання ролі інформаційного забезпечення людської діяльності в будь-якій сфері. Притаманні військовій сфері риси роблять саме її полігоном відпрацювання новітніх інформаційних технологій, що постійно діє. Матеріальним середовищем втілення та розповсюдження цих технологій в Збройних Силах є автоматизовані системи управління (АСУ) (в термінології США та НАТО – системи командування та управління (СКУ) Command and Control Systems (CCS) зброєю та військами, які інтегрують частини і підрозділи в єдине угруповання, вид сил та збройні сили загалом.

У сучасних умовах саме АСУ виступають як системоутворювальний елемент та каталізатор розвитку будь-якого виду збройних сил, особливо Повітряних Сил. Від ступеня відповідності АСУ сучасному рівню інформаційних технологій прямо залежить реалізація потенційних можливостей сил і засобів, задіяних в операції у воєнний час, а також ефективність бойової підготовки та витрачання матеріальних ресурсів у мирний час. Сили і засоби, системи озброєння і техніки об'єднуються в ефективне, дієве ціле саме завдяки АСУ (чи СКУ). Тому найважливішою вимогою до будь-якої системи озброєння є сумісність з АСУ, що створюється або розгортається.

З військово-технічної точки зору найважливішими пріоритетами цих систем є глобальність охоплення інформації та проведення операцій, у реальному масштабі часу швидкість керівних реакцій, автоматизація практично всіх операцій

управління (включаючи розробку замислу на бойове застосування, планування усіх видів забезпечення бойових дій та операції загалом, розробку бойових документів, постановку завдань, тощо), опора на готові вироби та типові програмне забезпечення, відкрита архітектура та здатність до розвитку.

З метою надання бойових властивостей сучасним Повітряним Силам, першочергові зусилля повинні бути спрямовані на створення системи командування і управління Повітряних Сил на рівні стандартів НАТО з опорою на власні науково-технічні ресурси і з урахуванням національної специфіки.

Одним з актуальних завдань при цьому є створення системи оперативної підтримки дій осіб, що виконують функції управління.

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Майя ЧЕРКАШИНА

Повномасштабна війна в країні вимагає стабільної економіки, що створює можливість фінансування потреб Збройних Сил, забезпечує військове виробництво, а у довгостроковому періоді дає можливість забезпечити захист держави від зовнішніх військових загроз.

За майже три роки повномасштабної війни, в умовах втрат економічних об'єктів, руйнування виробничо-коопераційних зв'язків, розриву логістичних ланцюгів, знищення інфраструктури, стихійного переселення та міграції населення за кордон економіка країни істотно змінилась, а частина економічного потенціалу втрачена.

За оцінкою ІЕД, у 2023 році реальний ВВП зріс на 4,9 %, доходи Державного бюджету були підтримані надходженням міжнародної допомоги, інфляція знизилася до рівня 5,1 % наприкінці 2023 року з 26,6 % показника 2022 року.

За перше півріччя поточного періоду зростання ВВП на 4,1 % підтверджує прогнози уряду, що визначають зростання реального ВВП за підсумками 2024 року на рівні 3,5 %. Обсяг доходів загального фонду державного бюджету перевищив очікувані показники. Збільшення інфляції у 2024 році НБУ прогнозує до 8,5 %.

Незважаючи на те, що темпи економічного зростання сповільнились, позитивна динаміка зберігається, економіка країни демонструє стійкість та потребує подальшої координації економічного та оборонного розвитку на основі використання економічного та військово-економічного потенціалів країни.

Пріоритетними сферами докладання зусиль є:

1. Подальший розвиток військово-промислового комплексу передбачає забезпечення потреб Сил безпеки і оборони за рахунок власного виробництва.

2. Підтримка малого та середнього бізнесу, українського товаровиробника забезпечить зростання вітчизняної економіки.

3. Розвиток логістичної інфраструктури вкрай необхідний для забезпечення експортно-імпоротної діяльності країни.

4. Запровадження механізмів підтримки інвестиційної діяльності та страхування воєнних ризиків сприятиме розвитку інфраструктури і виробництва країни.

5. Подолання демографічних викликів, соціально-правова реформа створить умови для повернення мігрантів, забезпечить демографічну стійкість країни.

БЕЗПЕКА ДОРОЖНЬОГО РУХУ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Олег ЧИЖ
Назарій СЕМЕНЮК
Юрій СМОЛІНСЬКИЙ

Дотримання правил дорожнього руху як під час виконання службових обов'язків, так і у повсякденному житті є ключовим чинником збереження життя та здоров'я військовослужбовців. Це допомагає знизити ризики дорожньо-транспортних пригод і підвищує загальний рівень культури безпеки на дорогах. У службовій діяльності відповідальність за дотримання БДР особливо важлива, оскільки порушення правил може негативно позначитися на боєздатності підрозділу. Водночас у повсякденному житті кожен громадянин несе відповідальність не тільки за власну безпеку, але й за безпеку інших учасників дорожнього руху.

На рівень безпеки дорожнього руху впливають різні фактори, які можна поділити на кілька основних категорій: людський фактор, технічний стан транспортних засобів, стан дорожнього покриття та інфраструктури.

Людський фактор є одним із ключових елементів, що сприяє виникненню ДТП, і стосується як водіїв, так і пішоходів. Основні причини аварій включають перевищення швидкості, недотримання правил дорожнього руху, керування в стані сп'яніння, неухважність або втомленість водія. За даними досліджень, понад 90 % дорожньо-транспортних пригод викликані людськими помилками. Важливо враховувати і вплив службової діяльності на водіїв: психологічне навантаження, стрес, втома та брак часу на прийняття рішень під час виконання службових обов'язків можуть підвищити ймовір-

ність помилок за кермом. Це підкреслює важливість як дотримання правил безпеки, так і створення умов для зниження психологічного та фізичного навантаження на військово-службовців.

Забезпечення безпеки на дорогах – це складне завдання, що включає різноманітні аспекти, від підвищення якості підготовки водіїв до впровадження інноваційних технологій і підвищення відповідальності учасників руху. Одним із ключових завдань є покращання системи підготовки водіїв, оскільки від рівня їхнього навчання залежить здатність реагувати на виклики на дорозі й уникати небезпечних ситуацій.

В Україні програми підготовки водіїв регулярно оновлюються, щоб відповідати сучасним вимогам. Особлива увага приділяється практичним навичкам керування автомобілем, зокрема, в умовах складних погодних ситуацій та необхідності дотримання безпечної дистанції між транспортними засобами. Одним із ключових нововведень є використання симуляторів водіння та тренування віртуальних сценаріїв, що дозволяє водіям відпрацьовувати поведінку в небезпечних ситуаціях без ризику для життя.

Психологічна підготовка водіїв є критично важливим компонентом для забезпечення безпеки дорожнього руху і значною мірою впливає на зниження кількості дорожньо-транспортних пригод (ДТП). Сучасні підходи до психологічної підготовки водіїв включають не лише навчання технічних навичок, але і розвиток психоемоційних здібностей, таких як стійкість до стресу й управління емоціями. Проте в Україні ці аспекти часто недооцінюються, і навчальні програми в освітніх закладах не завжди відповідають сучасним вимогам.

Отже, безпека дорожнього руху є ключовим чинником ефективності службової діяльності, оскільки дотримання правил руху важливе для життя військовослужбовців і бо-

ездатності підрозділів. Основними факторами ризику є людський фактор, технічний стан транспортних засобів та інфраструктура. Поліпшення підготовки водіїв, упровадження психологічних аспектів і новітніх технологій, таких як системи допомоги водіям, є необхідними кроками для зниження ДТП. Комплексний підхід до навчання водіїв і впровадження новітніх технологій підвищать ефективність та безпеку службової діяльності.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ

Віктор ЧМИР

Виконання функцій охорони та оборони державного кордону в умовах збройної агресії рф проти України, яка 24 лютого 2022 року набула повномасштабного характеру, тісно пов'язано зі здійсненням перевезень підрозділів Державної прикордонної служби України (ДПСУ) залізничним транспортом.

З точки зору оперативності маневру силами та засобами перевезення підрозділів ДПСУ залізничним транспортом доцільні на відстані більше двох добових переходів маршем, тобто більше 1 000 км, оскільки процеси завантаження і закріплення матеріально-технічних засобів на платформах і на піввагонах досить трудомісткі. Однак економічно доцільним з точки зору вартості і збереження ресурсу є переміщення залізничним транспортом на відстані більше 200 км важкої техніки, особливо на гусеничному ході, великовагових вантажів (бронетанкової техніки, катерів, тракторів, екскаваторів).

За умови слабого розвитку (пошкодження) в окремих районах дорожньої мережі, а також у період бездоріжжя і взимку при снігових заметах перевезення підрозділів залізницею можуть бути також доцільними на відстані менше 1 000 км. Перевезення підрозділів залізничним транспортом повинні виконуватись, як правило, з максимально можливими швидкостями згідно з вимогами військових статутів, настанови по перевезеннях військ та іншими нормативними актами, узгодженими з Міністерством транспорту.

Процес перевезення підрозділів залізничним транспортом доцільно поділяти на три основні етапи: завантаження, рух за маршрутом, розвантаження.

Перед завантаженням підрозділу призначається вихідний район, район очікування, а після розвантаження – район збору, зосередження, а також основний і запасний райони завантаження (розвантаження), які включають декілька залізничних станцій. У випадку, коли район розташування підрозділу знаходиться у безпосередній близькості від району завантаження, вихідний район може не призначатись.

Підрозділи перед завантаженням необхідно розташовувати у вихідному районі з урахуванням розподілу їх по військових ешелонах, поїздах, а також з урахуванням черговості висування їх до місця вантаження. Охорона районів завантаження (розвантаження, перевантаження), а також шляхів виходу підрозділів до них здійснюється силами підрозділів.

Для завантаження (розвантаження) військових ешелонів можуть використовуватись як постійні або тимчасові завантажувально-розвантажувальні місця (зокрема завантажувально-розвантажувальні місця загального користування). Завантажувально-розвантажувальне місце – це сукупність споруд та обладнання, призначених для завантаження (розвантаження) підрозділів.

Під час руху за маршрутом також необхідно дотримуватись прихованості перевезень підрозділів командирами, штабами, персоналом підрозділів, органами військових сполучень і посадовими особами на транспорті. Заборонено перевозити військовим ешелонам сторонніх осіб, а також вантажі, не передбачені для перевезення. Проїзд військовим ешелонам посадових осіб транспорту, а також попутних військових команд дозволяється лише військовим комендантом на шляхах сполучення. Небезпечні вантажі перевозяться у суворій відповідності до вимог установлених на транспорті правил.

Для забезпечення безперервності перевезень у випадку руйнування залізничних вузлів, мостів і тунелів на шляхах сполучень слід розгортати тимчасові перевантажувальні райони.

Отже, дотримання вказаних рекомендації щодо перевезення підрозділів ДПСУ залізничним транспортом дозволить прикордонникам у складі Сил оборони мужньо виконувати бойові завдання.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА РЕМОНТУ АВТОМОБІЛЬНОЇ ТЕХНІКИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

**Віктор ЧМИР
Денис ДІДИК**

Планування та здійснення оперативно-службової діяльності органів і підрозділів ДПСУ, їх відповідність викликам сьогодення – це складний процес, який постійно потребує ефективного використання автомобільної техніки (АТ), яка є одним із найважливіших складових елементів загальної системи інженерного і технічного забезпечення охорони державного кордону України, підтримання її в постійній готовності до виконання завдань за призначенням.

Початок агресії та окупації частини території України російською федерацією, починаючи з 2014 року і по сьогодні не став перепоною у процесі постачання АТ ДПСУ, але змінився підхід щодо формування потреби. Однією з основних вимог до нових зразків АТ набула незалежність від комплектування, що постачається з країни-агресорки. Так, на озброєння органів і підрозділів ДПСУ почала надходити АТ виробництва країн Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки та України. Тому процес удосконалення системи технічного обслуговування і ремонту (СТОіР) набув особливого значення. Це спричинено тим, що експлуатація новітніх зразків техніки має низку особливостей, серед яких необхідно виділити вищий рівень надійності виробів, а відповідно збільшені пробіги до планових технічних обслуговувань (ТО) і ремонту, можливість проведення діагностування електронними засобами зчитування та фіксації. Станом на сьогодні в ДПСУ СТОіР не

пройшла повного реформування та не повністю відповідає вимогам сучасності і потребує корегування відповідно до особливостей експлуатації сучасних зразків техніки.

З метою подальшого удосконалення організації технічної експлуатації АТ, забезпечення оптимального технічного стану, підвищення ефективності використання АТ пропонується введення в дію системи безперервного комплексного технічного обслуговування і ремонту (СБКТОР). Під СБКТОР АТ ми розуміємо сукупність взаємопов'язаних технічних засобів, матеріалів, документів та виконавців, необхідних і достатніх для підтримання та відновлення заданих значень техніко-експлуатаційних характеристик АТ, які належать до системи. Безперервність СБКТОР полягає в тому, що планування використання зразків АТ виконується сумісно за місцем, часом та включає в себе єдине за найменуванням, періодичністю, місцем проведення та матеріально-технічним забезпеченням видів ТО та Р.

Стосовно системи, яка пропонується, це:

1. Технічне обслуговування при використанні: контрольний огляд (КО); щоденне технічне обслуговування (ЩТО); річне сезонне обслуговування (РСО-1, РСО-2); регламентне технічне обслуговування (РТО).

2. Технічне обслуговування при зберіганні: технічне обслуговування № 1 при зберіганні (ТО-1З); технічне обслуговування № 2 при зберіганні (ТО-2З); регламентне технічне обслуговування (РТО).

3. Ремонт: поточний ремонт (ПР); середній ремонт (СР); регламентований ремонт (РР).

Отже, перевага експлуатації АТ за СБКТОР, порівняно з діючою, полягає у тому, що СБКТОР протягом усього терміну служби дає можливість об'єктивно визначати: терміни використання зразків АТ на основі експлуатаційних можливостей для будь-якого терміну служби; правильно витратити засоби на проведення ТО та Р; правильно планувати роботу ремонт-

них підрозділів, своєчасно замовляти для забезпечення роботи АТ матеріали та запасні частини; найбільш раціонально експлуатувати зразки АТ протягом періоду служби. Головний же ефект, який отримуємо впровадженням цієї системи, – це збільшення часу знаходження зразка техніки у використанні, зменшення сумарної вартості ТО та Р, ефективність планування експлуатації.

НЕОБХІДНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ДЕТЕКТОРІВ ДРОНІВ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РАНЬОГО ВИЯВЛЕННЯ БЕЗПІЛОТНОГО ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТА ПРОТИВНИКА

Андрій ЧУКАНОВ
Вадим НЕРОБА
Максим ФІЛППОВ

“Цукорок” – це важливий пристрій, який став справжнім порятунком для українських військових у сучасній війні, де безпілотники відіграють ключову роль у веденні бойових дій. Російські сили активно використовують дрони для розвідки, коригування вогню артилерії та нанесення ударів по військовій техніці та позиціях українських захисників. У таких умовах необхідність засобів виявлення цих дронів стала першочерговою. “Цукорок” саме і є таким пристроєм, який допомагає військовим вчасно виявляти наближення ворожих безпілотників, попереджати про небезпеку та захищати свої життя.

Основна функція “цукорка” полягає в тому, щоб заздалегідь сигналізувати про наближення дронів, що дозволяє військовим швидко реагувати на загрозу. Як тільки пристрій вловлює радіосигнали, які передаються між безпілотником і його оператором, він подає сигнал тривоги – звуковий або вібраційний. Це дає бійцям кілька секунд на те, щоб покинути небезпечну зону або змінити позицію, особливо якщо йдеться про дрон-камікадзе типу “Ланцет”, який може завдати серйозних руйнувань і втрат.

“Цукорок” є особливо ефективним для виявлення розвідувальних дронів, таких як “Орлан” чи “Елерон”. Ці дрони використовуються ворогом для збору розвідувальної інформації про позиції українських військових, техніки та укрі-

плень. Такі дрони зависають у повітрі та передають дані воєрогу, що дозволяє коригувати артилерійський вогонь. Якщо “цукорок” виявляє присутність такого дрона, військові можуть негайно припинити активність.

Однією з ключових переваг “цукорка” є його простота і зручність у використанні. Пристрій не потребує спеціальних знань або навичок для роботи. Він компактний і легкий, його можна носити у кишені або закріпити на екіпіровці. У польових умовах цей пристрій є надійним помічником, адже його сигнал чітко вказує на небезпеку і дає зрозуміти, коли варто бути особливо обережним.

Також “цукорок” відрізняється від складніших аналізаторів спектрів, які зазвичай використовуються для виявлення дронів. Складні системи можуть бути недоступними або важкими для використання на передовій, тоді як “цукорок” забезпечує просте рішення для солдатів, які перебувають безпосередньо на фронті. Пристрій діє за принципом: якщо сигнал надійшов – дрон поруч, якщо ні – можна продовжувати роботу.

Популярність “цукорка” серед військових зумовлена ще й його доступністю. Це порівняно недорогий пристрій, що дозволяє забезпечити значну кількість підрозділів таким засобом захисту. Командири підкреслюють, що “цукорок” повинен бути у кожного солдата, у кожній бойовій машині та кожному екіпажі, особливо у тих, хто працює з безпілотними системами. Така масовість використання робить “цукорок” незамінним інструментом у бойових діях, де дрони становлять серйозну загрозу.

Пристрій також допомагає зберігати військову техніку. Вчасне виявлення наближення дронів дає екіпажам можливість залишити машину або сховати її у безпечному місці. Крім захисту життя бійців, “Цукорок” сприяє збереженню бойових ресурсів, які часто стають ціллю для ворога.

Завдяки своїй ефективності, простоті і доступності “цукорок” швидко став популярним серед українських військових. Він використовується в різних підрозділах – від піхоти до артилерійських бригад, і відіграє ключову роль у захисті бійців від ворожих дронів. Це невеликий пристрій, який може кардинально змінити хід бойової ситуації, врятувати життя та запобігти втратам техніки.

Зрештою, “цукорок” – це не просто технологічна новинка, а реальний інструмент, який допомагає військовим бути на крок попереду ворога. Його можливість виявляти дрони раніше, ніж вони завдадуть шкоди, дає військовим неоціненну перевагу на полі бою, роблячи кожен бій менш ризикованим і більш контрольованим.

ОДНОКАНАЛЬНИЙ ШИРОКОСМУГОВИЙ ВОЛОКОННО-ОПТИЧНИЙ ОБЕРТОВИЙ З'ЄДНУВАЧ ДЛЯ БЕЗКОНТАКТНОЇ ПЕРЕДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

Микола ШАПАР

Сучасні радіотехнічні й оптоелектронні комплекси кругового спостереження і супроводу цілей потребують спеціальних пристроїв для передачі великих масивів широкосмугової інформації з обертової (роторної) частини комплексу на нерухому (стаціонарну). Електричні контактні кільця, що традиційно використовуються для цих цілей, не здатні задовільнити сучасні вимоги до частотної смуги, крім того, недостатньо надійні і не забезпечують разом з електричними кабелями необхідну завадостійкість до дії електромагнітних полів.

Оптимальним рішенням указаної проблеми є використання оптоелектронного перетворення електричних сигналів в оптичні і використання на об'єкті, що обертається, взамін електричних контактних кілець їх функціональних аналогів, так званих оптичних обертових з'єднувачів (ООЗ). Останні мають у десятки тисяч разів більш широку частотну смугу, високонадійні, оскільки безконтактні, нечутливі до дії електромагнітних завад, не потребують значних регламентних робіт і мають високий термін дії. Крім того, останні функціонально узгоджені з волоконно-оптичними датчиками фізичних величин, які широко використовують останнім часом для діагностики різних об'єктів.

Основною областю застосування ООЗ є зенітно-ракетні комплекси та оптико-електронні комплекси неперервного кругового спостереження і супроводу цілей в оптичному й інфрачервоному діапазонах спектру. Важливою областю застосування ООЗ є також телеметрія обертових частин об'єктів, таких як, наприклад, лопаті гвинтокрила в польоті.

В основу розробки ООЗ покладена оптична схема на основі двох механічно шарнірно з'єднаних лінзових коліматорних пристроїв.

Для проведення теоретичного аналізу ООЗ зі сферичними лінзами було побудовано фізико-математичну модель ООЗ в рамках геометричної оптики і створено відповідну комп'ютерну програму для проведення комп'ютерного моделювання ООЗ в програмному середовищі пакету Matlab.

За допомогою створених математичної моделі і програм проведено розрахунки на точність одноканальних ООЗ, побудованих на основі сферичної оптики. Отримано, що найбільший вплив на величину оптичних втрат і величину ротаційних викривлень амплітуди оптичного сигналу має поперечне зміщення серцевини оптичного кабелю відносно оптичної осі лінзи. Це зміщення не повинне перевищувати 2,5 мкм, аби забезпечити ротаційні коливання амплітуди сигналу на рівні не вище 0,4 дБ. Проведені дослідження дозволили визначити вплив на характеристики ООЗ різних конструктивних чинників, оптимізувати конструкцію за показником точності та отримати всі необхідні вихідні дані для проектування ООЗ.

ЕЛЕКТРОННИЙ ПАСПОРТ ЯК ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТЕХНІКИ ТА МАЙНА У ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Сергій ШАФОРСТ

Сергій ГОЛОВНЯ

Михайло СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ

У результаті ведення бойових дій з російською федерацією органам і підрозділам Державної прикордонної служби України (ДПСУ) доводилося змінювати місця дислокації, причиною чого була загроза окупації територій збройними формуваннями ворога. З метою недопущення захоплення супротивником матеріальні носії інформації знищувалися. Серед таких носіїв були і книги обліку наявності і руху техніки, паспорти машин та ін.

Після повернення органів ДПСУ до місць постійної дислокації або виходу у відносно мирні регіони України начальники служб відповідних видів забезпечення відділів озброєння та інженерно-технічного забезпечення здійснювали відновлення обліків техніки та майна, оскільки саме вони зобов'язані вести кількісний та якісний облік машин, обліково-звітну документацію з експлуатації та ремонту машин. Основна складність у цьому процесі – це відсутність початкових облікових даних. Обліки відновлювалися згідно з фактичною інформацією, яка була доступна на момент оформлення документації. Одним з джерел даних стали бухгалтерські обліки. Керівними документами передбачено, що бухгалтерський облік ведеться із застосуванням програмного забезпечення, за допомогою якого в автоматизованому режимі здійснюються накопичення, обробка, систематизація та передача інформації користувачам. Але це передбачено тільки для бухгалтер-

ського обліку. Стосовно інших видів, то вони повинні проводитись шляхом запису (відображення) в книгах (картках) обліку, інших матеріальних носіях інформації. Таким чином інформація щодо кількісного обліку збереглась у автоматизованій системі бухгалтерського обліку, оскільки сервери з цими даними не перебували на території, яка наразі тимчасово окупована.

Але дані стосовно якісного обліку відновити практично неможливо. Серед них пробіги та запас ходу до планових видів ремонту та технічного обслуговування, категоріювання техніки та майна. Також є складність у визначенні термінів експлуатації акумуляторних батарей, пробігів автомобільних шин тощо. Ці дані зберігалися виключно на матеріальних носіях інформації, а саме паспортах машин та книгах обліку наявності і руху техніки, майна.

Автоматизація обліків машин та майна зі збереженням даних у хмарних сервісах допоможе зберегти необхідні дані стосовно наявності і стану озброєння, техніки і інших матеріальних засобів в органах ДПСУ.

Оскільки паспорт (формуляр) машини (озброєння, матеріальних засобів) містить повні дані про зразок (належність, комплектація, життєвий цикл) та є документом суворої звітності, з метою вироблення чіткої структури автоматизованих обліків техніки і основних засобів номенклатури інженерного та технічного забезпечення пропонується сформувати саме електронну версію паспорта. Посадові особи органів ДПСУ, які відповідають за організацію експлуатації техніки в органах ДПСУ, повинні мати доступ до даних паспортів з можливістю внесення змін (які завіряються електронним підписом) відповідно до вимог за посадою. Після формування структури та взаємозв'язків між користувачами це стане основою інформаційної системи обліку експлуатації техніки та майна номенклатури інженерного та технічного забезпечення у ДПСУ.

Групування даних електронних паспортів машин та основних засобів дозволить визначати придатність органів ДПСУ до виконання завдань за призначенням, контролювати експлуатацію машин і майна номенклатури інженерного та технічного забезпечення, формувати відповідні планові та звітні документи та зберігати дані протягом необхідного періоду.

ОСОБЛИВОСТІ НАВІГАЦІЇ ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ TERPROM

Андрій ЩЕРБА

TERPROM (Terrain Profile Matching) – це технологія, розроблена для навігації літальних апаратів на основі зіставлення рельєфу місцевості. Вона забезпечує високу точність навігації в умовах відсутності GPS-сигналу або низької видимості, а також дозволяє літати на низьких висотах, що важливо для уникнення радарів. Серед відомих літальних апаратів, які використовують TERPROM, є: літак F-16, крилаті ракети Tomahawk та Storm Shadow, БпЛА MQ-9 Reaper та RQ-4 Global Hawk.

Основні особливості технології TERPROM містять такі аспекти:

Рельєфна навігація – TERPROM використовує базу даних з висотами рельєфу, яку завантажено до навігаційної системи літального апарата, та порівнює поточний рельєф під літаком із нею для точного визначення його місцезнаходження.

Автономність від супутникової навігації – TERPROM працює незалежно від супутникової навігації, коли GPS-сигнали недоступні або заглушені, що робить систему особливо цінною у бойових умовах.

Інтеграція з іншими навігаційними системами – TERPROM може працювати разом із інерціальними навігаційними системами для підвищення точності та з системами попередження про зіткнення із землею поверхнею для корегування траєкторії польоту.

Можливість польотів на малих висотах – оскільки система постійно моніторить та порівнює висоту літака відносно рельєфу, це дозволяє безпечно виконувати польоти на наднизьких висотах, що особливо важливо для літаків, які потребують прихованого пересування для уникнення радарів.

Отже, основними перевагами навігації за технологією TERPROM є: надійність (працює навіть без супутникового сигналу), точність (забезпечує високу точність у навігації та висоті польоту) та безпека (зменшує ризик зіткнень із землею).

Поряд із перевагами TERPROM, існують і певні недоліки, які можуть обмежувати її використання або впливати на ефективність у різних умовах. Основні недоліки TERPROM:

залежність від точних карт рельєфу – TERPROM потребує доступу до високоякісної бази даних рельєфу місцевості для коректної роботи. Якщо карта не відображає останні зміни (наприклад, нові будівлі, споруди, зміни природного ландшафту), це може призвести до помилок у навігації або створити загрозу зіткнення;

обмежена ефективність на однорідному рельєфі – TERPROM менш ефективна в регіонах з однорідним рельєфом, де висотні зміни мінімальні, та густонаселених міських районах, оскільки висотні характеристики поверхні в таких зонах швидко змінюються через будівництво або руйнування будівель. Це може призвести до неправильного розпізнавання рельєфу та створити ризик помилок навігації;

вразливість до помилок при польоті на високих швидкостях – при надзвучових або високошвидкісних польотах система може не встигати обробляти дані в реальному часі, особливо при низьковисотних польотах;

потреба у потужних обчислювальних ресурсах – TERPROM обробляє великі обсяги даних у реальному часі, що вимагає потужних обчислювальних ресурсів та спеціалізованого обладнання. Це може бути обмежувальним фактором для використання TERPROM у менш потужних або компактних БпЛА;

вплив погодних умов – TERPROM може працювати менш ефективно в екстремальних погодних умовах (сильний дощ, сніг, висока хмарність), оскільки такі умови можуть вплива-

ти на сенсори або на здатність системи коректно розпізнавати рельєф.

Попри ці обмеження, TERPROM залишається однією з ключових технологій для безпечної, автономної та ефективної навігації у складних умовах та на малій висоті, і широко використовується у сучасній військовій авіації.

СТВОРЕННЯ ПОРТАТИВНОГО ТРЕНАЖЕРА ДЛЯ ВОДІЇВ ВАНТАЖНИХ АВТОМОБІЛІВ НА ОСНОВІ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ: МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

Валерія ЯКОВЧУК
Анастасія МОТОРЯ
Костянтин ЯЦЕНКО

Під час повномасштабної війни важливою проблемою став брак підготовлених водіїв на різні типи автомобілів. Отже, нам потрібно швидко зреагувати на цю проблему та запропонувати новий, швидкий та ефективний метод навчання водіїв-початківців, який дозволить безперешкодно та приховано транспортувати це обладнання на найрозповсюдженіших транспортних засобах, зокремає легкових автомобілях.

Отже мета нашої роботи зосередитись на створенні сучасної системи навчання, яка використовує технології віртуальної реальності (VR) для тренування водіїв у різноманітних дорожніх умовах. Це дозволяє імітувати реальні ситуації на дорозі без потреби в фізичному транспортному засобі, що суттєво знижує витрати на навчання та підвищує ефективність підготовки.

Для вирішення цієї задачі пропонується застосувати наступні методи оптимізації:

портативність та мобільність: застосування компактного віртуального пристрою, що забезпечує можливість навчання у будь-якому місці, у будь-який час, що особливо важливо під час воєнних дій, при цьому зберігаючи якість навчання;

реалістичність симуляції: запровадження новітніх технологій, складних дорожніх ситуацій (керування в умовах

поганої видимості, дощу, снігу, ожеледиці, тощо) допоможе ефективно навчити водіїв початківців;

адаптивність тренувань: застосування штучного інтелекту на основі поведінки водія, його реакції та історії помилок під час тренувань.

Сучасна війна створює нам нові жорсткі умови життя та особливо навчання. Віртуальна реальність відкриває нові горизонти для розвитку портативних тренажерів, які допоможуть змінити підходи до навчання.

Сучасні технології відкривають для нас нові перспективи для підвищення ефективності та безпеки навчання водіїв вантажних автомобілів. Використання віртуальної реальності (VR) для створення портативного тренажера стає одним із перспективних рішень цього питання.

По-перше, VR-тренажер може створити реалістичне середовище, що дозволить учням відпрацьовувати навички управління вантажівкою без ризику для здоров'я та життя. Симуляція різних погодних явищ і ситуацій, дорожніх умов, що можуть виникати на дорозі, допомагають водіям ретельно підготуватися до справжніх викликів.

По-друге, укомплектованість та портативність тренажера дозволяє навчати водіїв у будь-якому місці забезпечуючи гнучкість та мобільність у навчанні. Багато віртуальних тренажерів включають у себе системи для аналізу дій та навичок водія і надають зворотний зв'язок, щодо корегування навчання. Це дозволяє учням зрозуміти свої помилки та підвищувати ефективність навчання. Також тренажер допомагає водіям впоратись зі стресом, пов'язаним з перевезенням великогабаритних та великовагових вантажів. Зміна середовища з віртуального на реальний може бути комфортним для водіїв. Найкращим аспектом для роботи з тренажером віртуальної реальності є економія часу, тобто навчання за допомогою VR є більш швидким, оскільки учні можуть відпрацьовувати свої

навички за короткий час у порівнянні зі звичайними методами навчання.

Отже, перспективи використання віртуальної реальності для створення портативного тренажера для водіїв вантажних автомобілів є надзвичайно перспективними. Ця технологія не лише покращить якість навчання, але й сприятиме підвищенню безпеки руху на дорогах.

СЕКЦІЯ 3. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО. ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКА СПІВПРАЦЯ У СФЕРІ ОБОРОНИ

Марія БІЗЕРКО

Дмитро ТУШКО

Республіка Польща одна з країн, яка почала надавати допомогу, не вимагаючи повернення, з початком повномасштабного вторгнення росії на територію України у 2022 році. Також держава систематично підтримує Україну щодо вступу в НАТО. З перших днів Республіка Польща активно допомагала біженцям з України, надаючи їм притулок, матеріальну, психологічну та медичну підтримку.

Передача озброєння Польщею розпочалась у лютому 2022 року. Республіка доставляла боеприпаси, безпілотні літальні апарати, колісні бронетранспортери Rosomak, згодом об'єми нарощувались. Уже до листопада 2022 року Україна отримала понад 200 танків Т-72, 40 бойових машин піхоти БМП-1, 20 самохідних гаубиць 2С1 “Гвоздика” та близько 20 реактивних систем залпового вогню “Град”, а також ракети класу “повітря-повітря” для літаків Міг-29 та Су-27. До кінця року засоби масової інформації фіксували, що Польща надала військову допомогу Україні щонайменше на 2 млрд доларів.

Дональд Туск систематично заявляв, що допомога Україні буде терміною та не тільки в плані фінансової підтримки біженців, а й надання новітньої зброї та техніки.

У травні 2023 року урядовці Республіки Польщі оформили закупівлю відомих турецьких безпілотників Bayraktar, а також організовано спільно Warsaw Enterprise Institute Foundation разом із порталом Defence24 збір на закупівлю бойових безпілотників Warmate, які були передані українським військовим. Також підтримка полягала в постачанні палива та забезпечення зв'язку в умовах війни. Половини наборів систем супутникового Інтернету Starlink, які постачаються в Україну (включно з абонементом), були закуплені польськими установами. Деякі аспекти стосуються розвитку транзиту, прикордонної інфраструктури, економічного відновлення та реконструкції.

Отже, загалом Польща надала Україні 44 оборонні пакети, що включали різні види зброї та боеприпасів на суму понад 4 млрд євро. Також окрім передачі техніки та зброї, вперше йшла мова про створення “українського легіону” – підготовку особового складу Сил безпеки та оборони України на території Польщі, хоча й обмін досвідом та спільне навчання серед військових для країн це не щось нове.

У грудні 2023 року курсанти НАДПСУ взяли участь у міжнародному навчанні у Спеціалізованому навчальному центрі Прикордонної варті Республіка Польща (м. Любань). За час стажування майбутні офіцери здобули практичні навички щодо легального перебування громадян інших країн у державах-членах ЄС та ідентифікації осіб. Також у Спеціалізованому центрі РП, завдяки співпраці з Держприкордонслужбою регулярно проводять спільні тренінги та обмін досвідом між українськими та польськими фахівцями-кінологами, українські прикордонники-кінологи запрошуються як експерти.

Слід зазначити, що Польща з початком повномасштабного вторгнення стала найбільшим центром логістики, особли-

во у залізничному сполученні. Країна надавала допомогу в транспортуванні вантажів та товарів через свою територію, а також забезпечила перевезення транзиту західної техніки та озброєння інших держав, наприклад, таких як США та Великобританія.

Завдяки допомозі країни-сусіда, Україна може сподіватись на сильну підтримку щодо вступу в міжнародні організації, забезпечення новітньою зброєю, технікою, а також якісною логістикою, що призведе до прискорення перемоги над агресором.

СПІЛЬНА РОБОТА З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сергій БОРОЗНЯК

Міжнародне співробітництво у сфері безпеки державного кордону набуває критичного значення для України в умовах воєнного стану, спричиненого збройною агресією російської федерації. Захист кордонів під час військових дій є одним із пріоритетних завдань держави, і міжнародна підтримка відіграє важливу роль у цьому процесі. Оскільки Україна має протистояти численним загрозам, таким як вторгнення військ, контрабанда зброї та нелегальна міграція, співпраця з міжнародними організаціями та країнами-партнерами є вкрай необхідною.

Одним з найважливіших аспектів міжнародного співробітництва України у сфері забезпечення безпеки державного кордону під час воєнного стану є тісна співпраця з міжнародними організаціями. У цей складний період Україна потребує всебічної підтримки з боку світової спільноти для ефективної боротьби з військовими загрозами, нелегальним переміщенням зброї, людей та товарів через кордон.

Україна вже тривалий час є партнером НАТО в межах Програми розширених можливостей (Enhanced Opportunities Partnership), і після початку повномасштабної агресії росії ця співпраця значно активізувалась. НАТО надає підтримку Україні на різних рівнях, зокрема, у сфері прикордонної безпеки, через такі механізми: консультативна та технічна підтримка – НАТО допомагає Україні шляхом надання експертних консультацій з питань управління кордонами, особливо в умовах кризи. Спеціалісти Альянсу беруть участь у розробці стратегій щодо зміцнення кордонів і реагування на загрози на східних рубежах країни, які зазнають найбільшого тиску

в умовах воєнних дій; спільні навчання – одним з ключових аспектів співпраці з НАТО є проведення спільних навчань і тренувань для прикордонників. Такі навчання спрямовані на підвищення оперативної готовності українських служб до швидкого реагування на військові інциденти, управління кризовими ситуаціями на кордонах і протидію нелегальній міграції та торгівлі людьми; обмін розвідувальною інформацією – у рамках співпраці НАТО та України забезпечується обмін інформацією про переміщення військової техніки, угруповань противника та потенційні загрози на кордонах. Це дозволяє українській стороні оперативно реагувати на військові виклики та зміцнювати свою обороноздатність на прикордонних територіях; логістична підтримка – НАТО активно допомагає Україні у сфері забезпечення логістичної підтримки прикордонних операцій, надаючи допомогу в забезпеченні військових матеріалів та техніки, необхідних для посилення захисту кордонів.

Європейський Союз відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки українських кордонів, особливо з огляду на те, що Україна має спільні кордони з кількома країнами ЄС. У цьому контексті надзвичайно важливим партнером є Європейське агентство з охорони зовнішніх кордонів – FRONTEX.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) є ще одним важливим міжнародним партнером України у питаннях прикордонної безпеки. Місія ОБСЄ в Україні активно діє з 2014 року, моніторячи ситуацію на кордонах, особливо на Сході країни, де тривають бойові дії.

Міжнародна співпраця України з організаціями, такими як НАТО, ЄС, FRONTEX, ОБСЄ та ООН, є надзвичайно важливою для забезпечення безпеки кордонів країни в умовах воєнного стану. Спільні зусилля, обмін інформацією, технічна підтримка та гуманітарна допомога значно зміцнюють здатність України протидіяти загрозам на кордонах та захищати свої території від зовнішньої агресії.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ШЛЯХОМ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗАГРОЗ У ПРИКОРДОННІЙ СФЕРІ

Сергій БОЧАРОВ

Ольга КІРЕЄВА

Складна і динамічна обстановка в геополітичному просторі навколо України та на її державному кордоні вимагає від штабів усіх рівнів управління Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) прийняття адекватних обставинці своєчасних рішень та подання чітких пропозицій до системи формування прикордонної політики держави щодо охорони державного кордону. Для виконання такого завдання необхідна побудова системи попередження загрозам у прикордонній сфері.

Наявність чинної системи обміну досвідом та інформацією між силами забезпечення безпеки країн ЄС (країн НАТО), а також баз даних для аналізу та накопичення інформації, які активно використовуються для полегшення співпраці та обміну необхідними даними між державами, усі ці фактори формують надійну систему протидії загрозам.

Однією із головних складових такої системи забезпечення безпеки є спільна скоординована діяльність суб'єктів сектору безпеки та наявність ряду інформаційних систем, які активно використовуються для спільної протидії та попередження загроз, насамперед у прикордонній сфері.

Основою формування моделі системи забезпечення попередження загрозам у прикордонній сфері є інформаційна підсистема попередження загроз. Інформаційна підсистема попередження загроз у прикордонній сфері інформаційної взаємодії правоохоронних органів і спецслужб України та країн-союзниць у свою чергу виявляє необхідність у форму-

ванні показника ступеня повноти кінцевої інформації, яка надходить до Адміністрації ДПСУ. Саме кінцева інформація є “матеріалом” для проведення аналізу та формування пропозицій щодо організації охорони (оборони) державного кордону і прикордонної політики в державі загалом, що обґрунтовує необхідність розробки системи оцінювання (розробка показників та критерію) якості кінцевої інформації.

Дублювання функцій щодо добування інформації від зовнішніх та внутрішніх джерел інформації для функціонування системи забезпечення попередження загрозам у прикордонній сфері є позитивним моментом, у класичній теорії формування структур будь-якої системи є неприпустимим, у нашому випадку – чим більше інформаційних ознак про об’єкт дослідження (загрози), тим точніше буде висновок щодо його об’єктивного стану та перспектив його розвитку. Тобто можна припустити, що інформація яка надходитиме в систему забезпечення попередження загрозам у прикордонній сфері може дублюватися з інформацією, яка надходить в інші (подібні) системи, що забезпечують реалізацію державних завдань зі своєчасного виявлення та прогнозування можливого розвитку загроз в інших сферах національної безпеки держави.

Запропонована структура удосконаленої моделі надає можливість формувати, відповідно до умов обстановки, запити на прийняття додаткових управлінських рішень (на державному рівні управління) щодо упередження виявлених загроз чи залучення додаткових сил і засобів.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ОБМІН ДОСВІДОМ І ТЕХНОЛОГІЯМИ

Володимир ВАСИЩЕВ

Микола ТОВМА

За останні 25 років у сфері морально-психологічного забезпечення дій військ відбулись суттєві зміни. Армії провідних країн світу приділяють дедалі більше уваги індивідуальній та груповій психологічній підтримці, відновленню після бойових дій та профілактиці стресових розладів. Вони розробляють нові програми реабілітації, інтегрують сучасні технології й використовують досвід минулих конфліктів для покращення морально-психологічного стану особового складу.

Одним із ключових напрямів є психологічна реабілітація після бойових дій. Військовослужбовці, що повертаються з бойових завдань, часто потребують допомоги в боротьбі з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), депресією та труднощами соціальної реінтеграції. У США головним органом, що забезпечує підтримку ветеранів, є Служба у справах ветеранів (VA). Вона пропонує комплексні програми лікування ПТСР, які включають психотерапію, медикаментозне лікування та групові заняття. Програми адаптовані до специфіки військової служби, що підвищує їх ефективність.

Окремо варто виділити використання технологій для надання допомоги ветеранам. Служба VA забезпечує доступ до онлайн-ресурсів, зокрема віртуальних сесій психотерапії та електронних платформ для самоосвіти. Також використовуються гарячі лінії, що дозволяють ветеранам анонімно отримати

мувати підтримку. Це особливо важливо для тих, хто має обмежений доступ до медичних установ або стикається з труднощами під час особистих звернень.

Важливим аспектом діяльності ВА є залучення до програм родин ветеранів. Визнання впливу ПТСР на найближче оточення військових дозволяє створити стійкішу підтримувальну систему. Навчання родин, як підтримувати ветеранів під час їхнього одужання, сприяє зменшенню ізоляції та допомагає створити стабільніше соціальне середовище для відновлення.

Німецькі збройні сили у 2011 році запустили програму “Psychological Aftercare for Returning Soldiers” для військовослужбовців, які повертаються з бойових завдань. Вона спрямована на боротьбу з ПТСР, і містить індивідуальну та групову терапію. Також впроваджено систему моніторингу психічного здоров’я військових, що допомагає вчасно виявляти проблеми та надавати допомогу. Програма враховує потреби родин ветеранів, оскільки психологічні проблеми ветеранів часто впливають і на їхніх близьких.

Канадська армія у 2008 році створила програму “Road to Mental Readiness” (R2MR), що охоплює всі етапи служби: підготовку, період служби та повернення додому. Програма навчає солдатів і командирів навичкам подолання стресу та розпізнавання симптомів психічних розладів, а також пропонує онлайн-ресурси для військових і їхніх родин. Основна мета R2MR – створити культуру відкритості щодо психічного здоров’я та зменшити стигму, пов’язану з психічними розладами.

Отже, протягом останніх десятиліть відбулося значне вдосконалення програм морально-психологічного забезпечення дій військ, зокрема, у сфері реабілітації після бойових дій та профілактики посттравматичних розладів. Використання сучасних технологій, таких як онлайн-ресурси та віртуальні сесії, суттєво покращує доступність підтримки, а інтеграція

родин у процес відновлення сприяє створенню стійкого соціального середовища. Міжнародний досвід США, Німеччини та Канади демонструє ефективні підходи до підтримки психічного здоров'я військовослужбовців, з акцентом на зменшенні стигми щодо психічних розладів і формуванні культури відкритості до психологічної допомоги.

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ПІДТРИМКИ G7 У ЗМІЦНЕННІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Роман ВОЙТЕНКОВ

В умовах російсько-української війни питання безпеки державного кордону набуває особливої актуальності. Ключовим елементом національної безпеки є міжнародне співробітництво, зокрема взаємодія з G7 – групою найрозвиненіших економік світу, які активно підтримують Україну в боротьбі проти агресії росії. Ця підтримка охоплює широке коло заходів, включно з військовою, економічною та гуманітарною допомогою, спрямованих на зміцнення обороноздатності країни та безпеки її кордонів.

У рамках спільних ініціатив G7 надає фінансові ресурси, військоvu техніку, розвідувальні дані, а також технічну допомогу для зміцнення безпеки українських кордонів. Зокрема, США, Велика Британія та Канада надали Україні передові системи озброєння, Німеччина та Франція зосередилися на економічній допомозі та військовій підготовці, а Японія і Італія допомагають у сфері кібербезпеки та гуманітарних питаннях. Ці скоординовані дії є вирішальними для оборони України та забезпечення стабільності в регіоні.

G7 також запровадила кілька пакетів жорстких санкцій проти росії, які серйозно послабили її економічні можливості фінансування війни. Було ухвалено фінансову допомогу Україні на відновлення інфраструктури та підтримку ключових секторів економіки, що дозволяє Україні залишатися державою, що функціонує в умовах воєнного стану. Завдяки скоординованим діям G7 Україна отримала більше мільярдів доларів на відбудову інфраструктури, включно з модернізацією прикордонних пунктів пропуску.

Введення воєнного стану в Україні вплинуло на роботу прикордонних служб та інших безпекових структур. Основна увага була спрямована на посилення контролю, протидію диверсійним групам і нелегальній торгівлі зброєю. Водночас міжнародна допомога стала невід'ємною частиною цього процесу. Країни G7 допомагають у модернізації прикордонних пунктів, покращенні моніторингу кордону за допомогою новітніх технологій і забезпеченні тренування для українських прикордонників. Важливим є співробітництво у сфері кібербезпеки, де партнери з G7 допомагають Україні захищати ключові об'єкти інфраструктури від кібератак.

Спільні програми тренувань, організовані за підтримки G7, значно підвищили рівень професійної підготовки українських прикордонників. Завдяки цим програмам українські військові здобувають навички використання сучасного обладнання, необхідного для ефективного моніторингу та захисту кордонів. Крім того, модернізація прикордонної інфраструктури, включаючи системи моніторингу та безпілотні літальні апарати, підвищила ефективність контролю над територією.

G7 продовжує співпрацювати з Україною для підвищення обороноздатності та реформування сектору безпеки. Співпраця у сфері обміну розвідувальною інформацією, навчання військових і прикордонних підрозділів є критично важливою для забезпечення тривалого миру та стабільності не лише в Україні, а й у всьому Європейському регіоні.

Завдяки скоординованій допомозі країн-членів G7, Україна посилює свої оборонні можливості, модернізує прикордонну інфраструктуру та ефективніше контролює свої кордони. Тривала підтримка у сфері безпеки й оборони є важливою не лише для перемоги у війні, але й для післявоєнної відбудови України та збереження стабільності в регіоні.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ліна ГЛІВІНСЬКА
Карина НІКОЛАЄНКО
Владислав ШЕВЧУК

Співпраця Державної прикордонної служби України з Міжнародним центром розвитку міграційної політики базується на інтегрованому управлінні кордонами та допомагає у всебічному розвитку, наданні кваліфікованої підтримки та забезпеченні технічним обладнанням.

Загалом міжнародне співробітництво є важливою складовою нашого сьогодення. В умовах “воєнного стану” ми зіткнулися з проблемою незаконного перетину кордону чоловіками віком від 18 до 60 років, і тому нам потрібні захищені кордони. За допомогою обміну інформацією з нашими міжнародними партнерами ми можемо посприяти у вирішенні цієї проблеми.

Аналізуючи статистику сьогодення ми можемо зазначити, що рівень протиправної діяльності значно знизився, так як кордон охороняється новітніми технологіями, встановлено достатньою кількістю камер відеоспостереження, використовуються безпілотні літальні апарати для моніторингу обстановки, а також є тісний зв’язок із прикордонними відомствами сусідніх держав, які надають дані обстановки. Міжнародне співробітництво набирає нових обертів, так як Україна інтерпретує свої структури під європейські стандарти.

З 21 лютого 2019 року до Конституції України було внесено зміни, що закріпили курс країни на членство в Європейському Союзі та НАТО. Ця подія стала визначальною для подальшого розвитку нашої держави.

Основна мета членства України в НАТО у сфері охорони державного кордону полягає у гарантуванні недоторканності кордонів та забезпеченні дотримання основних демократичних принципів. Ці заходи сприятимуть нашому якнайшвидшому вступу до альянсу.

Для Державної прикордонної служби було визначено дві основні цілі партнерства: “Розбудова доброчесності в ДПСУ” та “Підрозділи швидкого реагування для захисту кордону”. Перша ціль передбачає впровадження принципів справедливості та чесності в роботі прикордонних підрозділів, що запобігає корупційним проявам. Друга ж ціль спрямована на реорганізацію підрозділів та забезпечення їх здатності швидко реагувати на зміни обстановки, що знижує ймовірність порушення державного кордону та прикордонного режиму.

Державна прикордонна служба України також тісно співпрацює з FRONTEX на основі Робочої домовленості, яка передбачає протидію нелегальній міграції та транскордонній злочинності, посилення безпеки на кордонах між країнами-членами ЄС та Україною, розвиток добрих стосунків і взаємної довіри між органами прикордонної охорони. Наші представники не лише регулярно беруть участь у тренінгах, курсах та семінарах, підвищуючи свою кваліфікацію у сфері охорони кордону, а й впроваджують на практиці отримані під час спільного навчання з міжнародними організаціями знання.

Отже, співпраця Державної прикордонної служби з міжнародними організаціями суттєво вплинула на підвищення рівня охорони державного кордону та розвиток практичних навичок прикордонників.

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ КРАЇН ВИСОКОГО РІВНЯ РОЗВИТКУ

Олександр ГНИДЮК

Проблема удосконалення змісту професійної підготовки військовослужбовців є сьогодні надзвичайно актуальною. Для України ця актуальність обумовлена проведенням воєнних дій на її територіях.

Зважаючи на сучасні ризики у військовій сфері не лише в Україні, а й у всьому світі, визначення змісту і завдань процесу підготовки військового фахівця вимагає комплексного та системного підходів.

Світова практика щодо вирішення зазначеної вище проблеми враховує низку певних факторів:

воєнно-політичні інтереси держави;

сучасні вимоги воєнної практики та громадськості до фахівців;

досягнення у педагогічній та психологічній науковій галузях;

різновиди способів комплектування збройних сил особовим складом;

зміст та особливості воєнно-професійної підготовки особового складу тощо.

Перераховані фактори є тісно взаємопов'язаними зі змінами, що мають місце у глобальній воєнній сфері, геополітичній ситуації, геостратегічному середовищі, у сучасному секторі національної безпеки, у підготовці військових спеціалістів.

Українській системі професійної підготовки майбутніх фахівців Збройних Сил та правоохоронних структур притаманні консервативність та традиційність, що полягають у формуванні умінь організовувати бойові дії усіх різновидів,

всебічне забезпечення військовослужбовців, повсякденну діяльність тощо.

Досвід збройних сил зарубіжних країн свідчить про те, що відповідні воєнні організації усвідомлюють проблеми демографічного характеру, високий рівень конкуренції із цивільними організаціями та намагаються використовувати досягнення в інформаційних технологіях. Усе це, у свою чергу провокує зміну ролі збройних сил та правоохоронних формувань у сучасних умовах і відповідно формулює нові вимоги до професійної підготовки особового складу.

Слід зауважити, що з-поміж вимог до особистості військовослужбовця у збройних силах зарубіжних країн, як-то: підпорядкування та дотримання субординації, вміння працювати в команді, аналітичний склад розуму, вміння брати на себе роль лідера тощо, простежуються вимоги до професійної взаємодії.

Професійна взаємодія виступає як покращення та адаптація військовослужбовців до професійної діяльності. Отже, професійна підготовка майбутніх фахівців збройних сил або правоохоронних формувань повинна передбачати систему організаційно-педагогічних заходів щодо формування у них готовності до професійної взаємодії.

Загалом, професійна підготовка воєнних кадрів у збройних силах Великобританії, Німеччини та Франції характеризується цілеспрямованістю та організованістю, а у ній виділяють навчальну та виховну підсистеми.

БЕЗПЕКОВА ПОЛІТИКА КНР ЩОДО ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Богдан ГОЛЯНИЧ

Захист державного кордону є ключовим елементом національної безпеки будь-якої держави. Одну з найбільш розвинутих систем прикордонної безпеки у світі має КНР. Пекін має спільні кордони з 14 країнами, зумів створити ефективну модель управління кордонами, яка базується на багаторівневому підході, що поєднує технологічні інновації, високий рівень підготовки персоналу та міжнародне співробітництво. Досвід Китаю у сфері прикордонної безпеки може бути корисним для України, особливо з урахуванням сучасних викликів національній безпеці в умовах війни з росією.

Китай реалізує багатопланову систему захисту державного кордону, яка включає застосування сучасних технологій для виявлення та запобігання незаконним діям на кордонах. Це системи відеоспостереження, тепловізори, датчики руху та інші інноваційні технології, що дозволяють здійснювати ефективний моніторинг і контроль великих територій. Україна може перейняти досвід Китаю у впровадженні технологій для зміцнення кордонів та захисту від нелегальної міграції, контрабанди та диверсійної діяльності.

Значна увага Китаєм приділяється підготовці прикордонних служб, забезпечуючи їх сучасною технікою, тактичними навичками та інструментами для вирішення складних завдань. Для України важливо впроваджувати програми підвищення кваліфікації прикордонників із використанням китайського досвіду, що передбачає регулярні навчання, симуляції кризових ситуацій та міжнародні навчання для обміну найкращими практиками.

Китай активно співпрацює з іншими державами у питаннях прикордонної безпеки, що включає обмін даними, проведення спільних навчань і реалізацію багатосторонніх угод. Україна, перебуваючи у складній геополітичній ситуації, може скористатися китайським досвідом міжнародної кооперації для захисту своїх кордонів і протидії міжнародним загрозам.

Китай приділяє увагу розвитку прикордонних територій, що допомагає стабілізувати ситуацію в регіонах, які межують з іншими країнами. Створення економічних зон, покращення інфраструктури та стимулювання торгівлі сприяють зменшенню рівня кримінальної активності та нелегальної діяльності на кордоні. Цей підхід може бути адаптований для України з метою підвищення економічної безпеки та соціальної стабільності в прикордонних районах.

Впровадження штучного інтелекту для моніторингу та управління кордонами дозволяє Китаю збирати, аналізувати і використовувати величезні масиви інформації для ідентифікації потенційних загроз. Україна може застосувати ці технології для посилення захисту державного кордону, особливо в умовах воєнного стану.

Отже, досвід Китаю у сфері прикордонної безпеки є важливим джерелом для України, яка потребує посилення контролю над своїми кордонами, зокрема, в умовах воєнного стану. Багаторівневий підхід КНР до захисту кордонів, активне використання технологій, підготовка персоналу та міжнародне співробітництво – усі ці елементи можуть бути адаптовані та впроваджені в українську стратегію прикордонної безпеки для захисту національних інтересів.

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Віталій ГУЛА
Анастасія КІНДЗЕРСЬКА
Олександр СОЙКО

Забезпеченням безпеки державного кордону України займаються декілька ключових державних органів та служб, де кожен виконує важливу роль у комплексній побудові системи охорони кордонів.

У сучасних умовах війни, що триває в Україні, забезпечення безпеки державного кордону набуло надзвичайної важливості, ставши ключовим елементом збереження суверенітету та територіальної цілісності країни. Співпраця українських державних інституцій із міжнародними організаціями та державами-партнерами відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності на кордонах та ефективній протидії загрозам.

Основні завдання в галузі охорони державного кордону, такі як протидія нелегальній міграції, контрабанді, тероризму та організованій злочинності, потребують широкого залучення міжнародних ресурсів, технічної допомоги та обміну досвідом.

Як загально відомий факт, Державна прикордонна служба є головним державним органом, що відповідає за безпосереднє забезпечення охорони та безпеки державного кордону України. Україна активно взаємодіє з міжнародними організаціями, зокрема ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС та FRONTEX, що дозволяє значно покращити прикордонну безпеку. Враховуючи введення воєнного стану в Україні та введення змін, що стосуються правового режиму і правових засад діяльності ор-

ганів державної влади, важливим елементом цієї співпраці є спільні проекти, навчання та технічна підтримка, що сприяє розвитку інфраструктури кордону, удосконаленню процедур контролю та впровадженню сучасних технологій.

Відповідно, одним із актуальних напрямків діяльності Державної прикордонної служби є налагодження міжнародного співробітництва. Воно, насамперед, спрямоване на максимально ефективно виконання основних завдань відомства шляхом спільної з партнерами протидії загрозам національній та міжнародній безпеці на державному кордоні України, а особливо враховуючи фактичне введення воєнного стану на території України.

Отож, нагальна результативність боротьби з тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, кіберзлочинністю, розповсюдженням зброї масового ураження, а також корупцією, контрабандою та нелегальною міграцією, залежить від якості співпраці як на двосторонньому рівні, так і в рамках міжнародних організацій.

На сьогоднішній день Державною прикордонною службою України забезпечено співробітництво з прикордонними і правоохоронними відомствами суміжних держав (окрім РФ та Республіки Білорусь), а також Грузією, Азербайджаном, Береговою охороною Туреччини. У рамках стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію України інтенсифіковано співробітництво з прикордонними відомствами США, Канади, Естонії, Литви, Латвії, Німеччини, Великобританії, Урядом Японії, Агенції прикордонної та берегової охорони FRONTEX, НАТО, ОБСЄ та Міжнародним центром розвитку міграційної політики.

Крім цього, продовжено розвиток співпраці з Місією з прикордонної допомоги Україні та Республіці Молдова, Консультативною Місією ЄС. У рамках Форуму чорноморського прикордонного співробітництва, за ініціативи Держприкордонслужби, створено нову робочу групу “Протидія контра-

банді наркотиків та іншим видам протиправної діяльності у Чорному морі”. Також Державна прикордонна служба України з партнерами реалізовує проекти міжнародної технічної допомоги.

Зокрема, іншим вагомим прикладом є Польща, як одна з провідних країн Європейського союзу, що за складеної угоди продовжуватиме роботу логістичного хаба (POLLOGHUB з його повітряними, автомобільними й залізничними модулями) та висловлює рішучість зберегти свою провідну роль у забезпеченні ефективного постачання озброєння та обладнання в Україну. Польща сприятиме переміщенню військового та цивільного персоналу, озброєння та обладнання Збройних Сил України та інших Сил безпеки й оборони територією Польщі до інших країн для навчання та інших цілей, як це робилося з початку російського вторгнення.

Фактично, Україна та Польща зобов’язуються співпрацювати з метою зменшення ризику нелегальної міграції та інших транскордонних злочинів. Це буде досягнуто шляхом обміну інформацією, спільних робочих груп та ефективної взаємодії відповідних правоохоронних органів.

Отже, військова агресія проти України значно змінила підходи до забезпечення кордонів, перетворивши їх на лінію оборони, що потребує нових методів охорони та залучення міжнародної підтримки, тому роль міжнародних організацій під час воєнного стану є вирішальною. Їхня участь не тільки підсилює обороноздатність країни, але й сприяє зміцненню національних структур через обмін досвідом, координацію дій та постійну підтримку в подоланні нових викликів. Така співпраця гарантує безпеку українських кордонів та забезпечує стабільність країни в умовах війни.

ПРОТИДІЯ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕТИНАННЮ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ ПРИЗОВНОГО ВІКУ (18–60 РОКІВ) З КРАЇНАМИ ЄС ТА РЕСПУБЛІКОЮ МОЛДОВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Аркадій ДЗЯВОРУК
Юлія БЕРЕЗОВСЬКА
Олена ЛЕСИГАНИЧ

У сучасних умовах геополітичної нестабільності питання протидії незаконному перетину державного кордону України громадянами України набуває особливої актуальності, особливо в контексті воєнного стану, що був запроваджений у зв'язку з широкомасштабною агресією російської федерації. Незаконний перетин кордону, особливо в умовах війни, несе загрозу національній безпеці, соціальній стабільності та може спричинити дестабілізацію внутрішньополітичної ситуації.

В умовах воєнного стану суттєво змінюється правовий режим перетину державного кордону. Зокрема, встановлюються обмеження на виїзд за кордон для певних категорій громадян, таких як чоловіки віком від 18 до 60 років, які підлягають мобілізації. Однак, ці заходи не завжди зупиняють тих, хто прагне уникнути мобілізації або інших військових обов'язків. Відтак, зростає кількість спроб незаконного перетину кордону. Основними способами нелегального перетину кордону в умовах воєнного стану є:

- використання підроблених документів;
- залучення корупційних схем для уникнення перевірок;
- спроби перетину державного кордону України поза пунктами пропуску.

Протидія незаконному перетину державного кордону в умовах воєнного стану вимагає як жорстких заходів, так і

комплексних підходів, що містять правові, оперативні та технічні аспекти, а саме:

1. Посилення контролю на кордоні. Саме ці заходи є одними з найбільш ефективних методів протидії незаконному перетину через державний кордон України. Це передбачає збільшення кількості залучених сил і засобів для забезпечення охорони кордону, а також активне використання сучасних технологій спостереження. Серед них – БпЛА, тепловізор та інші технічні засоби, що дозволяють ефективно виявляти спроби нелегального перетину, особливо на ділянках поза пунктами пропуску через державний кордон України.

2. Законодавчі зміни. В умовах воєнного стану законодавство може бути переглянуто для посилення відповідальності за незаконний перетин кордону. Станом на сьогодні, за незаконний перетин державного кордону України особами, які підлягають мобілізації, відповідно до статті 332 Кримінального кодексу України передбачено позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років. Ті самі дії, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

Ці норми дозволяють значно підвищити відповідальність за незаконний перетин кордону в умовах воєнного стану.

3. Міжнародне співробітництво. Співпраця з прикордонними службами сусідніх держав є ключовим для запобігання нелегальним переходам. Під час війни або інших кризових ситуацій канал нелегальних мігрантів може зрости, тому спільні зусилля з державами-партнерами є важливими для ефективної протидії.

Міжнародний досвід свідчить про те, що різні країни застосовують широкий спектр заходів для протидії незаконному перетину кордонів під час надзвичайних ситуацій. Розглянемо декілька наочних прикладів, зокрема, Польщу, яка під час кризи з мігрантами на польсько-білоруському кордоні у 2021 році впровадила низку жорстких заходів для запобіган-

ня нелегальному проникненню на свою територію. Було побудовано тимчасові загородження та введено надзвичайний стан на прикордонних територіях. Польща також значно посилила співпрацю з Європейським агентством з охорони кордонів (FRONTEX)

Ще одним яскравим прикладом, може слугувати досвід Сполучених Штатів Америки, особливо під час кризових періодів на південному кордоні з Мексикою, де з метою протидії незаконному перетину кордону застосовуються змішані методи, включаючи фізичні бар'єри, розширений прикордонний контроль, а також широке використання технологій, таких як сенсори, камери та БПЛА. Під час пандемії COVID-19 було також введено тимчасові обмеження на перетин кордону для запобігання поширенню вірусу, що стало додатковим бар'єром для незаконного перетину.

Ізраїль, враховуючи постійну загрозу збройних конфліктів приділяє значну увагу контролю своїх кордонів. Зокрема, було зведено стіни та електронні бар'єри на кордоні з Палестинськими територіями та іншими державами. Також активно використовуються технології для моніторингу та виявлення нелегальних переходів, зокрема датчики руху та камери спостереження.

Отже, протидія незаконному перетину державного кордону громадянами України в умовах воєнного стану є важливою складовою національної безпеки. Для ефективного вирішення цієї проблеми необхідно застосовувати комплексні заходи, включаючи посилений контроль, законодавчі зміни та міжнародну співпрацю. Вивчення досвіду інших держав показує, що жорсткі заходи у поєднанні з інноваційними технологіями можуть стати ефективними засобами стримування нелегальної міграції та інших злочинних дій на кордонах.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ПРОТИДІЇ КАТУВАННЮ, ЖОРСТОКОМУ ПОВОДЖЕННЮ ТА БЕЗКАРНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Вадим ЖУЛКОВСЬКИЙ
Поліна КОВАЛЬСЬКА

Ставлення до тортур й сама практика їх застосування нерозривно пов'язані з розвитком цивілізації, поняттям цивілізованості та загальнолюдських цінностей. Здається, що світова спільнота досягла необхідного консенсусу: визнання рівних і невід'ємних прав усіх членів людства є основою свободи, справедливості. Аналіз міжнародних актів дозволяє виокремити найважливіші з них, які безпосередньо спрямовані на закріплення означеної цінності.

Першим міжнародним актом, який прямо вказав на заборону тортур, стала Загальна декларація прав людини 1948 року (стаття 5), далі згадаємо Європейську Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (стаття 3), у якій було встановлено таку ж заборону тортур, нелюдського і такого, що принижує, поводження. Важливим кроком стало прийняття у 1984 році в рамках ООН спеціального документу, який був спрямований на абсолютну заборону тортур – Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.

На сьогодні більшість загальних міжнародно-правових документів у сфері прав людини містять заборону тортур, серед яких згадаємо Африканську Хартію прав людини і народів (стаття 5); Американську конвенцію про права людини (стаття 5); Американську декларацію прав і обов'язків людини (стаття 27); Арабську Хартію прав людини (стаття 8);

Каїрську Декларацію прав людини в ісламі (статті 19–20); Паризьку Хартію для нової Європи (НБСЕ); Конвенцію про захист прав усіх трудящих мігрантів та членів їх сімей (стаття 10); Конвенцію про права дитини (стаття 37); Європейську Конвенцію про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню; Мінімальні стандартні правила ООН поводження з в'язнями (стаття 31); Римський статут Міжнародного кримінального суду тощо.

Вельми важливими є й документи міжнародного гуманітарного права, серед яких Гаазькі Конвенції про закони і звичай суходільної війни 1899 та 1907 років, в яких прямо не використовується термін “тортури”, але міститься зобов’язання держави гуманно ставитися до полонених, визнаючи неприпустимість застосування тортур. Женевські конвенції 1949 року в однаково сформульованих для всіх конвенцій статті 3 прямо забороняють застосування жорсткого поводження, включаючи тортури.

Попри ратифікацію основних міжнародних актів та імплементацію їх у національне законодавство, наша держава з 2014 року потерпає від порушень норм міжнародного гуманітарного права, а з 2022 року, з моменту повномасштабного вторгнення кількість таких порушень стрімко зростає. За даними, які було наведено Українською Гельсінською спілкою з прав людини, одними із найжорстокіших злочинів є злочини катування, яким систематично піддається як військовополонені, так й цивільне населення.

Велика кількість воєнних злочинів (понад 60 000 зафіксував Офіс генерального прокурора), вчинених армією країни-агресора проти військовополонених та цивільного населення під час повномасштабного вторгнення, привернули увагу усій міжнародній спільноті. На сьогодні більшість із них кваліфікуються за статтею 438 Кримінального кодексу України – порушення законів та звичаїв війни, яка за сво-

їм змістом є бланкетною та відсилає до норм міжнародного права та міжнародного гуманітарного права, про які йшлося вище.

Населені пункти Буча, Бородянка, Гостомель, Ірпінь, Ізюм та багато інших які були та досі перебувають під окупацією російської армії, стали місцем вчинення масових катувань та нелюдського поводження, вбивства цивільного населення. Усі ці порушення фіксувались Офісом Генерального прокурора.

Зважаючи на масштаби збройного конфлікту, який продовжується тривалий час, та велику кількість воєнних злочинів, які вчиняються проти військовополонених, цивільних осіб як на території України так й окупованих територіях, велике навантаження покладено на національні правоохоронні органи та суди щодо досудового розслідування та судового розгляду.

Вчинення катувань під час збройного конфлікту чи під час режиму окупації щодо осіб, захищених женевськими конвенціями, є воєнним злочином, який підлягає особливому правовому регулюванню. З огляду на специфіку закріплення воєнного злочину катування у Кримінальному кодексі України, та бланкетний характер статті 438 є необхідним застосуванням теорії та практики міжнародного та міжнародного гуманітарного права.

Заборона катування є абсолютною та закріплюється у низці норм нормативно-правових актів універсальної та регіональних систем захисту прав людини. Необхідність застосування норм міжнародного права щодо воєнних злочинів катування національними судами та правоохоронними органами, при кваліфікації діяння згідно з чинним національним Кримінальним кодексом України, створює інтерес усієї юридичної спільноти до поглибленого та подальшого вивчення воєнних злочинів з позицій міжнародного гуманітарного права задля належного використання їх у національній правовій системі.

Відзначимо, що крім нормативно-правової складової, важливого значення набуває й інституційна складова, яку складають як міжнародні органи, так й національні правоохоронні та судові інституції. До прикладу, Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у своїй судовій практиці має чимало напрацювань у сфері досліджуваної тематики. ЄСПЛ при кваліфікації катування та жорстокого поводження враховує мету вчиненого діяння, критерій ступеню жорстокості та інші обставини, які мають значення для конкретної справи.

В умовах війни ЄСПЛ залишається інституцією, що виступає гарантом реалізації положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. У практиці цього органу є рішення, у яких розглядаються як міждержавні справи, так і індивідуальні. Одним з важливих питань, яке з'ясовує Суд, – питання юрисдикції: яка держава здійснює ефективний контроль на відповідній території. Однією з обставин, що вплинули на розгляд справ проти росії, є припинення її участі у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у вересні 2022 року.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, заборона катувань є однією з небагатьох абсолютних та імперативних норм міжнародного права (*jus cogens*), які визнані і прийняті більшістю держав, яка застосовується й в умовах миру, й під час міжнародних та не міжнародних збройних конфліктів та окупації. Задля припинення порушення якої, наша держава змушена закликати як міжнародну спільноту, так й в межах національної правової системи протистояти тим численним неприпустимим порушенням, які чиняться на нашій території. Ефективність такої протидії залежить від багатьох факторів, серед яких важливо відзначити належне національне правове регулювання, дієвість національних інституцій, як правоохоронних так й судових, взаємодія з міжнародними органами та узгодженість національного законодавства із міжнародними актами.

ДОСВІД ІЗРАЇЛЮ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Олександр МАРТИНЮК

Існують різні типи політики безпеки кордонів, які країни обирають залежно від рівня загроз і геополітичної ситуації. Деякі держави роблять акцент на дипломатичних заходах і міжнародній співпраці, інші – на технологічних рішеннях, таких як системи спостереження та контролю.

Найбільш характерним прикладом впровадження “політики прикордонних бар’єрів” є досвід держави Ізраїль з охорони та оборони національного державного кордону. Протягом своєї історії, Ізраїль стикається з постійними загрозами з боку арабських країн, які не лише заперечують право єврейської держави на існування, але й періодично намагаються порушити його кордони. Від моменту свого створення 14 травня 1948 року, країна неодноразово була змушена брати участь у збройних конфліктах із сусідніми державами для захисту свого суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості кордонів.

Суб’єкти забезпечення захисту державного кордону активно використовують фізичні перешкоди, такі як стіни та загородження, як один з ключових інструментів для захисту від зовнішніх загроз, особливо терористичних атак. Основним прикладом є “Захисна стіна” (Стіна безпеки), побудована вздовж кордону із Західним берегом ріки Йордан. Цей бар’єр значно скоротив кількість нападів на ізраїльську територію, але викликав критику через порушення прав палестинців. Політика Ізраїлю спрямована на створення фізичних бар’єрів як одного з елементів більшої стратегії стримування. Вона покликана мінімізувати загрози від терористичних груп і недержавних акторів, таких як ХАМАС чи “Хезболла”,

які діють у регіонах поблизу кордонів. Важливою частиною стратегії захисту кордонів є також інтенсивне використання розвідувальних технологій, оперативних сил та прикордонних військ для виявлення та запобігання спробам проникнення на територію країни.

Ізраїль також активно співпрацює з міжнародними партнерами для вдосконалення своїх прикордонних систем. Поряд із фізичними бар'єрами, використовуються сучасні технології – камери, радари, дрони та інші засоби електронного нагляду, які дають можливість постійно моніторити прикордонні зони. Ці заходи дозволяють діяти на випередження і швидко реагувати на можливі загрози.

Отже, “політика прикордонних бар'єрів” Ізраїлю є комплексом режимних, оперативних, військових, інженерно-технічних та спеціальних заходів. Її головною метою є підтримка постійної бойової готовності військовослужбовців для охорони й оборони державного кордону. Вона передбачає не тільки захист від збройних вторгнень, але й недопущення проникнення на територію країни терористичних угруповань та озброєних порушників, що забезпечує мир та безпеку громадян.

ПРОТИДІЯ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕТИНАННЮ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Андрій МОСТОВИЙ
Михайло МАЩАК

В Україні триває воєнний стан та загальна мобілізація. На фоні зазначеного продовжуються активні спроби громадян України призовного віку потрапити за кордон, щоб не опинитися у лавах Збройних Сил. Слід зазначити, що відтік працездатного населення призводить до зниження обороноздатності держави, погіршення економічної, соціальної та демографічної ситуації. До окремих факторів, які впливають на зростання рівня загрози, належить:

незаконне перетинання державного кордону з України поза пунктами пропуску на кордоні з країнами ЄС та Республікою Молдова;

спроби незаконного перетинання державного кордону у пунктах пропуску з підробленими документами (довідками), що дають право на виїзд у період воєнного стану з України, на кордоні з країнами ЄС та Республіка Молдова;

лояльність законодавства країн щодо надання статусу біженця для громадян України у наслідок війни;

транскордонний характер протиправної діяльності, участь організованих злочинних угруповань в організації каналів переправлення осіб. Постійне вдосконалення тактики дій організаторів;

використання інформаційної системи “Шлях” для переправлення чоловіків призовного віку через державний кордон;

спроби незаконного перетинання державного кордону поза пунктами пропуску відбуваються як самостійно, так і за допомогою пособників із мешканців прикордоння;

схеми фіктивного опікунства та шлюбів з багатодітними жінками, довідки про відстрочку від призову на військову службу на період мобілізації та воєнний час, тимчасові посвідчення військовозобов'язаного, висновки військово-лікарських комісій, довідки медико-соціальних експертних комісій, пенсійні посвідчення, свідоцтва про народження дітей, підроблені відмітки про перебування на консульському обліку закордоном, паспорти інших держав тощо.

У рамках протидія незаконному перетину державного кордону в умовах воєнного стану, вимагає жорстких заходів і комплексних підходів, що включають правові та оперативні заходи протидії зазначеній протиправній діяльності. З урахуванням розвитку поточної ситуації на державному кордоні рівень загрози незаконного перетинання державного кордону є високим. У разі припинення дії режиму воєнного стану та скасування обмежень на виїзд з України у середньостроковій перспективі рівень загрози буде низьким.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК АСПЕКТ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ ЗБРОЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Олександр РОЗГОН
Тетяна БАТРАЧЕНКО

В умовах збройного конфлікту в Україні проблема контрабанди зброї стає одним із ключових викликів для національної безпеки. Контрабанда зброї ускладнює оперативно-розшукову діяльність правоохоронних органів, оскільки нелегальні організації використовують військовий хаос для налагодження нових шляхів поставок зброї, що загрожує стабільності держави і міжнародному порядку. Як відзначають сучасні дослідники, війна створила сприятливі умови для розвитку кримінальних мереж, що займаються нелегальним обігом зброї. Розблокування кордонів, спрощення контролю за вантажами і порушення логістичних ланцюгів у прикордонних районах сприяли зростанню масштабів незаконної торгівлі зброєю, що ставить нові завдання перед оперативними підрозділами.

Оперативно-розшукова діяльність, спрямована на протидію контрабанді зброї, передбачає збір та аналіз оперативної інформації, моніторинг кордонів, а також негласні слідчі дії. Війна в Україні змінила характер контрабанди, оскільки нелегальні організації почали використовувати нові маршрути, що охоплюють не тільки східні, але й західні прикордонні регіони. За даними дослідників, кримінальні структури вдосконалюють свої методи, зокрема, використання фальшивих документів та маскування товарів під гуманітарну допомогу або інші легальні вантажі, що ускладнює виявлення контрабанди на етапі перетину кордону. Крім того, підрозділи мають адаптувати свою діяльність до нових умов, зокрема, через удосконалення системи оперативно-розшукових заходів, та-

ких як моніторинг підозрілих транзакцій і зв'язків, посилення контролю на митницях і прикордонних пунктах пропуску, а також співпраця з міжнародними правоохоронними організаціями. Така співпраця дозволяє відстежувати нелегальні потоки зброї, які поширюються на території інших держав, та сприяє обміну оперативною інформацією, що підвищує ефективність боротьби з контрабандою. Важливою складовою протидії контрабанді зброї є міжнародна взаємодія між оперативними підрозділами різних країн, що дозволяє виявляти нові маршрути та учасників кримінальних схем. Дослідження показують, що збройний конфлікт в Україні став каталізатором посилення нелегального обігу зброї не тільки всередині країни, але й на міжнародному рівні. У зв'язку з цим, оперативно-розшукові заходи повинні бути спрямовані на системний аналіз, прогнозування і попередження нелегальної діяльності у сфері збуту зброї. Фактично, оперативно-розшукова діяльність під час воєнного конфлікту стає основним інструментом забезпечення національної безпеки, оскільки вона дозволяє відстежувати діяльність кримінальних організацій, які використовують війну для власної вигоди. Важливість оперативних заходів підкреслюється також необхідністю виявлення каналів фінансування таких організацій, що нерідко використовують нелегальний обіг зброї для фінансування терористичних операцій і подальшого поширення зброї по всьому світу.

Отже, в умовах воєнного часу оперативно-розшукова діяльність повинна бути комплексною, інтегрувати різні методи протидії контрабанді зброї, співпрацювати з міжнародними партнерами і бути орієнтованою на використання нових технологій та аналітичних інструментів для попередження загроз національній і міжнародній безпеці.

ЯК РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ ЗРУЙНУВАЛА СУЧАСНИЙ МІЖНАРОДНИЙ ПОРЯДОК

Юрій ТОЛСТОНОСОВ
Димитрій ТОЛСТОНОСОВ

З 2014 року рф, попри військові невдачі в Україні, за підтримки своїх прихильників, продовжує змінювати глобальний порядок на користь власних інтересів. Після десяти років війни рф проти України, результати цієї агресії залишаються суперечливими.

З одного боку, рф як потенційна військова наддержавна унаслідок агресивної війни в Україні зазнала суттєвих репутаційних втрат, стала символом ганьби для російської влади, втратила західних партнерів, ринки та фінансові можливості.

З іншого боку, є низка результатів, які часто недооцінюються.

Хоча широкомасштабний напад рф 24 лютого 2022 року на мирну європейську державу – Україну призвів до часткової консолідації Заходу – НАТО та ЄС зміцнили свої позиції, проте, глобальні наслідки цієї агресії залишаються катастрофічними.

В цілому, своїми агресивними діями, грубо порушуючи закони та правила ведення війни, рф розколює глобальну систему безпеки і підриває позиції Заходу та міжнародних організацій, що в очах кремля, посилює її позиції та її антизахідних союзників.

Ключові тріщини, що утворилися у фундаменті безпекової архітектури світу, завдяки цілеспрямованим та реваншистським діям рф по посиленню свого впливу на світоустрій, особливо чітко простежуються останніми десятиліттями. А апогеєм цих дій стало повномасштабне вторгнення рф в Україну.

Підривними діями рф проти глобальної системи безпеки можна вважати:

1. Неспровокована агресія проти України. У 2014 році рф здійснила напад на Україну, яка на той час залишалася мирною державою. Асоціація з ЄС не суперечила торгівельним домовленостям з рф, а ставлення до російськомовних меншин залишалось толерантним. Вступ до НАТО, який у 2014 році здавався віддаленим, залишається так само далеким.

2. Анексія окупованих територій. російська військова агресія в Україні з 2014 року спрямована не лише на тимчасову окупацію, а й на повну анексію захоплених територій – спочатку Криму, а згодом і чотирьох областей на південному сході України.

Відверта анексія територій після 1945 року є рідкісною зовнішньополітичною стратегією, що підриває сучасний міжнародний порядок.

3. Війна на знищення української державності. Війна рф перетворилася на спробу ліквідувати Україну як незалежну державу та знищити її як націю. Окрім публічних заяв російських лідерів, про це свідчить низка варварських дій, таких як: тортури і гвалтування, масові вбивства військових та цивільних, депортації українських дітей, навмисне знищення інфраструктури та культурних об'єктів, насильна русифікація та створення фільтраційних таборів. Ці дії рф мають ознаки геноциду, що є безпрецедентним з боку постійного члена Ради Безпеки ООН.

4. Використання ООН для власних інтересів. рф цілеспрямовано використовує свій статус постійного члена Ради Безпеки ООН для підтримки власних війн. Організація, яка була створена для захисту міжнародного права, державних кордонів та суверенітету, стала для рф інструментом для просування власних територіальних амбіцій. Особливо іронічним є те, що росія, яка не була засновником ООН, успадкувала місце

СРСР, у той час як Україна – одна з республік-засновників ООН, зараз потерпає від агресії держави-наступниці.

5. Ядерний шантаж. Ядерний аспект російської агресії став ще однією серйозною загрозою для глобальної безпеки.

рф, володіючи ядерною зброєю, відверто погрожує її використанням, тоді як Україна, яка добровільно відмовилася від ядерного арсеналу у 1990-х роках в обмін на безпекові гарантії, виявилася беззахисною перед ядерним шантажем.

рф продовжує створювати загрози з непередбаченими наслідками не тільки для України, але й іншим європейським державам, наносячи ракетні удари поблизу українських АЕС.

Незважаючи на економічні санкції та дипломатичний тиск, реакція міжнародної спільноти виявилася недостатньо рішучою для того, щоб зупинити агресивну війну росії, яка використовуючи свій статус постійного члена Ради Безпеки ООН і ядерної держави, руйнує принципи міжнародного права та розколює безпекову архітектуру світу.

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА США У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дмитро ТУШКО
Клавдія ТУШКО

Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну в лютому 2022 року США хоча й не одразу, розпочали активну підтримку України у сфері забезпечення безпеки державного кордону. У березні 2022 року, тобто через місяць від початку вторгнення президент США Джозеф Байден оголосив про пакет військової допомоги для України. Перший пакет включав у себе зенітні ракети та інше озброєння. У червні цього ж року надійшли перші чотири HIMARS з боєприпасами ракети Javelin та інше. У липні місяці Україна отримала дві зенітно-ракетні системи NASAMS, боєприпаси до HIMARS та артилерійські снаряди. Суми надходжень протягом 2022 року кожного місяця коливалися в межах від 600 млн доларів до 1 млрд доларів. Перелік найменувань був різноманітним: від одиниць військової техніки та озброєння до ракет, артилерійських снарядів, радіолокаційних систем тощо. У грудні 2022 року був схвалений черговий пакет допомоги на суму 1,85 млрд доларів який включав у себе першу систему протиповітряної оборони ЗРК Patriot.

Отже, сприяння сполучених штатів Америки в обороні України з лютого по грудень 2022 року шляхом надання пакетів допомоги склало близько 10 мільярдів доларів, що було найбільшим внеском серед усіх країн світу, які також надавали подібну підтримку.

Підтримка та співпраця зі США продовжилась і в 2023 році і склала 34 пакети військової допомоги на загальну суму понад 24 мільярди доларів. Тобто на другому році війни надходження від США в сфері оборони збільшилися

більш ніж удвічі. До пакетів допомоги ввійшли вже знайомі найменування такі як ЗРК Patriot, танки Abrams, бронемашини, АТАСМС, DPICM, ППО, ракети, артилерійські снаряди, засоби розмінування й інше критично важливе обладнання.

Слід зазначити, що надходженню регулярної допомоги сприяла якісна дипломатична робота, оскільки у США існують свої внутрішні проблеми і на думку деяких американських посадовців витрати на війну в Україні у зазначених вище об'ємах є неприйнятними. Яскравим прикладом протириччя, як наслідок, затримки у надходженні життєво важливого озброєння для України були внутрішньополітичні суперечності щодо захисту південного кордону з Мексикою. У Конгресі США у грудні так і не змогли розблокувати затвердження додаткової допомоги для України, стосовно якої президент США робив запит на суму близько 1 млрд доларів.

Важливим моментом 2024 року в сфері українсько-американської співпраці є підписання 24 квітня президентом США ухваленого Конгресом законопроекту про виділення допомоги Україні у розмірі майже 61 мільярда доларів. Міністерство оборони США оголосило, що перший (з моменту підписання закону про надання допомоги) пакет допомоги має орієнтовну вартість 1 мільярд доларів і містить засоби ППО, артилерійські снаряди, бронетехніку і протитанкову зброю.

Наближення президентських виборів у США, невдалий виступ президента Байдена на дебатах та заяви претендента на посаду президента, Дональда Трампа неабияк занепокоїли цивілізований світ та в більшій мірі українців. Трамп під час виступу у Детройті у червні, розкритикував масштаби підтримки України і заявив, що у разі перемоги одразу “вирішить питання” з цим. Зниження рейтингу змусило Джо Байдена, у липні 2024 року, відмовитись від участі у найближ-

чих президентських виборах у США. Йому на заміну Демократична партія висунула кандидаткою Камалу Гарріс яка ще з моменту окупації Криму росією підтримувала боротьбу України. Тож маємо сподівання, що співпраця США та України в сфері захисту загально визнаних українських кордонів продовжиться і наші вороги відчують на собі потужну підтримку демократичного світу.

УЧАСТЬ ІНОЗЕМНИХ ВІЙСЬКОВИХ МІСІЙ У БОЙОВИХ ДІЯХ: АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСВІДУ МИНУЛОГО – ВПЛИВ НА СЬОГОДЕННЯ

Сергій ФАЛЬКО

Частиною складної теми організації військового спротиву в сучасних військових конфліктах є участь іноземних військових професіоналів як інструкторів, радників тощо у перетворенні Збройних Сил. Вплив іноземців на військову модернізацію власних Збройних Сил – актуальна тема сучасності.

Автор досліджує одну зі складових багатовекторних модернізаційних процесів у різних країнах світу у ХХ – початку ХХІ ст. – військову модернізацію. Розглядаються такі аспекти запозичень у військову справу, як: військова думка, штатні перетворення, технічна складова, військова культура тощо. Мета дослідження – аналіз ролі іноземної військової допомоги у створенні збройних сил різних країн світу. Приклади можуть розглядатися як фундамент фактологічної бази власної військової модернізації. Розкриваються окремі напрямки військової допомоги, наданої країнам Південно-Східної Європи, Азії, Латинської Америки, у вигляді військових місій, навчання офіцерів у Європі, поставок зброї та інших аспектів.

Один із маркерів військового розвитку в досліджуваний період – це військово-інструкторська діяльність розвинених держав Європи у межах військової модернізації можливих військових союзників цих країн. Робота присвячена одній зі складових процесу військової модернізації – діяльності військово-інструкторських місій провідних європейських держав у визначений період.

Дослідження охоплює майже сто років. Нижньою межею дослідження є Перша світова війна 1914–1918 рр. Конфлікт послужив причиною швидкої мілітаризації регіону Східної

та Південно-Східної Європи. Коли військові місії з Франції та Німеччини активною діяльністю значно покращили боездатність армії Туреччини, Румунії, Фінляндії, Греції. Ім'я керівників місій військових професіоналів французької армії, генералів Анрі Бертло, Моріса Жаннена, Жозефа-Поля Еду та німецької – Лимана фон Сандерса, фон дер Гольца, Бронзарта Шеллендорфа лунали з шпальт світової преси. Причиною цього було дуже ефективні заходи щодо відновлення армії противників зазнавши великих втрат на полях боїв Першої світової війни 1914–1918 рр. Це були результативні дії декількох сотень військових професіоналів по відновленню чисельних армії союзників головних гравців світової війни. Воєнні місії з країн Європи починають активну діяльність у Греції, Чорногорії, Туреччині, Албанії. Тисячі офіцерів з балканських армій проходять навчання у військових закладах Європи. Верхня межа дослідження – сучасні бойові дії в збройних конфліктах XIX ст. У той час був досягнутий очевидний успіх у модернізації збройних сил союзників воєнними місіями з Німеччини в Туреччині та Франції в Румунії.

Під час Другої світової війни іноземні військові професіонали працювали у багатьох збройних формувань різних воюючих сторін. Продовжилось використання військових місій у локальних війнах XX та XXI ст. Відоме щодо діяльності військових місій у Південній та Північній Кореї у 1948–1953 рр.

Важливо вказати наукову літературу що використовувалась під час дослідження. Насамперед, це збірник наукових праць американського дослідника Д. Стокера з історії діяльності іноземних військових місій у різних країнах світу. Учені досліджують діяльність різних військових місій протягом XIX–XIX ст. Дослідження американського вченого – у минулому полковника армії США – Е. Еріксона розкривають причини успіхів турецької модернізації. Французький учений Жан-Ноель Грантом у дослідженні розкриває діяльність

французької військової місії в армії Румунії в 1916–1919 рр. тощо.

Критичний аналіз матеріалів що досліджувалися, та метод порівняння роботи військових місій у різних країнах, у різних умовах, у вказаний час, приводить до висновку, що користь співпраці збройним силам яким допомагають військовий професіонали дуже велика. Але, багато питань та варіантів використання іноземних офіцерів та мети діяльності місії на користь Сил безпеки й оборони України. Ці проблеми розкриваються в доповіді.

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Василь АЛЕКСІЙЧУК

Аналіз останніх подій свідчить про те, що спеціальні служби російської федерації, діючи в умовах повномасштабної збройної агресії проти України, демонструють нові підходи до створення загроз усередині території нашої держави, спрямовані на дестабілізацію внутрішньої ситуації та підрив обороноздатності. Наслідком цього є велика кількість кримінальних проваджень, які належать до підслідності органів безпеки, що спричиняє велике навантаження на слідчі підрозділи.

У процесі досудового розслідування є аспекти, де психологічний супровід та забезпечення були б доречними заради збільшення ефективності та зменшення часу, потрібного для проведення слідчих дій.

Так, наприклад, із початком вторгнення рф на територію України з'явилася велика кількість кримінальних проваджень, де як свідки і підозрювані виступають неповнолітні громадяни України. Це спричинено їх вербуванням зі сторони спеціальних служб держави-агресорки для здійснення диверсій і дій, спрямованих на перешкодження законній діяль-

ності Збройних Сил України та інших військових формувань, що отримує доволі широкий вплив.

Під час досудового розслідування слідчі проводять допит неповнолітнього, важливі принципи забезпечення прав якого передбачені статтями 226, 227, 491 Кримінального процесуального кодексу України, визначивши обов'язкову участь педагога або психолога.

Наразі слідчі змушені шукати психолога в інших установах чи відомствах. Це негативно впливає на швидкість розслідування, адже пошук необхідного спеціаліста потребує додаткового часу, що може бути критичним для кримінального провадження.

Другим аспектом є необхідність надання слідчому детального психологічного портрета учасників кримінального провадження заради застосування тієї чи іншої тактики досудового розслідування. Під час формування такого портрета будуть ураховані не лише обставини кримінального провадження, а ще й психологічні особливості свідка або підозрюваного. Це дозволить визначити найкращий підхід до особи з метою отримання повної інформації та проведення інших слідчих дій.

З цією метою пропонується покласти на психологів Служби безпеки України, які забезпечують діяльність оперативних підрозділів, функції із забезпечення слідчих підрозділів для якісного та швидкого проведення досудового розслідування.

ДІЇ КОМАНДИРА ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ НА ПЕРШОЧЕРГОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ ЧИ ДЕЗЕРТИРСТВА

Олександр АНДРУШКО

Командир військової частини не є окремим суб'єктом кримінального провадження, однак його роль у розслідуванні військових злочинів, зокрема самовільного залишення військової частини (СЗЧ) чи дезертирства, значна, особливо на першочерговому етапі. І відповідно до законодавства від нього вимагається вчинення низки дій в певному порядку.

Насамперед у випадку виявлення ознак злочинів, передбачених ч. 5 ст. 407 чи ч. 4 ст. 408 КК України: ознак самовільного залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем, нез'явлення його вчасно на службу без поважних причин, вчинені в бойовій обстановці, а так само ті самі дії тривалістю понад три доби, вчинені в умовах воєнного стану або ознак дезертирства, тобто самовільне залишення військової частини або місця служби з метою ухилитися від військової служби, нез'явлення з тією самою метою на службу у разі призначення, переведення, з відрядження, відпустки або з лікувального закладу, а також ознаки дезертирства із зброєю або за попередньою змовою групою осіб, і відповідно до вимог абз. 4 ст. 85 Дисциплінарного статуту ЗСУ, командири військових частин зобов'язані письмово повідомляти про виявлені ознаки кримінального правопорушення органи досудового розслідування. За правилами підслідності – це слідчі органів Державного бюро розслідувань.

Разом з цим, командир військової частини призначає службове розслідування для встановлення обставин невиконання або неналежного виконання військовослужбовцем

службових обов'язків, можливого викрадення зброї чи боеприпасів з метою уточнення причин та умов, що сприяли правопорушенню, і встановлення ступеня вини посадових (службових) осіб. Вживає заходів до встановлення місця перебування військовослужбовця. Теж проводяться профілактичні заходи для попередження можливого СЗЧ чи дезертирства з боку інших військовослужбовців підпорядкованої військової частини.

За результатами внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР військовослужбовцю, який самовільно залишив військову частину або місце служби, дезертирував, наказом командира військової частини призупиняється військова служба на підставі ч. 2 ст. 24 Закону України “Про військовий обов'язок і військову службу”. Підставою для призупинення військової служби є отримання військовою частиною письмового повідомлення правоохоронного органу про внесення відповідних відомостей до ЄРДР щодо кримінального правопорушення (витягу з ЄРДР). Військовослужбовці, військову службу яких призупинено, звільняються з посад та вважаються такими, що не виконують (не несуть) обов'язків військової служби. Контракт про проходження військової служби, а також виплата грошового та здійснення продовольчого, речового, інших видів забезпечення таким військовослужбовцям призупиняються.

Якщо військовослужбовець затриманий по гарячим слідам (чи в подальшому розслідуванні), то відповідно до ч. 5 ст. 401 КК України особа, яка під час дії воєнного стану вперше вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 407, 408 КК України, може бути звільнена від кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому КПК України, якщо вона добровільно звернулася із клопотанням до слідчого, прокурора, суду про намір повернутися до цієї або іншої військової частини, або до місця служби для продовження проходження військової служби та за наявності письмової

згоди командира (начальника) військової частини (установи) на продовження проходження такою особою військової служби. Для реалізації цього положення закону командир повинен з'ясувати можливість продовження проходження військової служби таким військовослужбовцем у підпорядкованій йому військовій частині.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗБРОЙНИХ ПРОТИСТОЯНЬ

Анатолій БАБИЧ

Володимир КРИВОНОС

Андрій БАБИЧ

Незважаючи на бажання цивілізованої світової спільноти жити і працювати у безпековому міжнародному середовищі на принципах демократії, взаємоповаги і співробітництва, загроза вирішення міжнародних і національних протиріч шляхом застосування зброї залишається і, на жаль, простежується тенденція збільшення кількості, масштабів, рівня жорстокості та руйнівних наслідків такої загрози. Неспроможність держав, міжнародних організацій, громадський течій та ініціатив вирішити проблему усунення збройних загроз дало поштовх до ліберизації таких явищ, зменшення жертв і руйнівних наслідків, шляхом прийняття міжнародних правових норм і правил ведення війни. Результатом реалізації таких зусиль стало Міжнародне гуманітарне право, змістом якого є Міжнародні договори, підписантом яких є і Україна. Міжнародні договори, як законодавчі акти мирного співіснування, у першу чергу, спрямовані на усунення суперечок між державами, запобігання їх вирішення збройним шляхом, сприяння завершенню чи локалізації збройного протистояння, яке виникло і прогресує. Ураховуючи те, що існуючі міжнародні правові акти не несуть в собі прямих заборон щодо війни, вони визначають правила ведення війни, що при їх дотриманні є значні шанси зберегти здоров'я і життя, як безпосередніх, так і опосередкованих учасників збройної боротьби, тобто зменшити її руйнівні наслідки. У той же час, не заперечуючи того, що Міжнародне гуманітарне право є проривом міжнародної спільноти на шляху повної ліквіда-

ції збройних загроз, як показує практика воєнних дій, існує відставання певних положень міжнародних правових актів від темпів розвитку сучасного міжнародного воєнно-політичного середовища. Це породжує низку проблем, а саме:

у юридичному визначенні характеру багатьох протистоянь – відсутність чітких критеріїв юридичної класифікації ситуацій і подій, пов'язаних із застосуванням зброї чи іншого небезпечного за своїми наслідками впливу на людей і об'єкти держав, що конфліктують (угруповань всередині держави);

недосконалості системи моніторингу і правової оцінки подій під час збройного протистояння – кожна сторона конфлікту оцінює подію відповідно до своїх інтересів, а міжнародна правова оцінка в багатьох випадках розмита, а інколи взагалі відсутня;

відсутності, а в багатьох випадках, не бажанні або побоюванні застосування дієвих важелів впливу на ситуацію – існує практика правового впливу, яка акумулюється в словосполученні “глибока занепокоєність”.

РОЛЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ПРИ ЗАПОБІГАННІ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Сергій БАСАЛИК
Володимир ВОЛОШИН

Запобігання кримінальним правопорушенням полягає у здійсненні комплексу заходів, спрямованих на недопущення вчинення кримінальних правопорушень, які перебувають на початкових стадіях готування, шляхом створення умов, усунення причин, їх вчинення, з використанням сил та засобів правоохоронних органів загалом та оперативно-розшукових підрозділів зокрема, здійснення всебічного дієвого впливу на осіб, схильних до скоєння кримінальних правопорушень.

Однією з основних форм запобігання кримінальним правопорушенням є профілактика, а для оперативно-розшукових підрозділів – оперативно-розшукова.

Аналізуючи положення чинного Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”, а саме статтю 7 “Обов’язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність”, підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов’язані у межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснювати профілактику правопорушень.

Отже, “оперативно-розшукову профілактику” можна розглядати як систему заходів, спрямованих на перевірку інформації про осіб, факти, події, які становлять оперативну зацікавленість, усунення умов та причин, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а також здійснення профілак-

тичного впливу на окремих осіб та груп осіб які в минулому були причетні до злочинної діяльності та осіб схильних до скоєння кримінальних правопорушень.

Діяльність при проведенні оперативно-розшукової профілактики не можна віднести до оперативно-розшукових заходів у зв'язку з тим, що оперативно-розшукові заходи здійснюються за наявності відповідних підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності та наявності достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про: кримінальні правопорушення, що готуються, осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення, осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання (підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності оперативно-розшуковими підрозділами Державної прикордонної служби України).

Можна констатувати факт відсутності в підзаконних актах, які регламентують діяльність оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України, чіткого переліку, градації заходів, які можуть здійснюватися при здійсненні запобігання кримінальним правопорушенням у формі оперативно-розшукової профілактики.

Вважаємо, що одними з дієвих заходів при здійсненні оперативно-розшукової профілактики щодо осіб, схильних до скоєння кримінальних правопорушень, пов'язаних з посяганням на встановлений порядок перетинання державного кордону України, є регулярний контроль за їх поведінкою, у тому числі з використанням негласних позаштатних працівників, застосуванням оперативного (розвідувального) опитування, використання оперативних обліків, технічних можливостей підрозділів кримінального аналізу тощо.

OBSERVANCE OF HUMAN RIGHTS BY BORDER GUARDS AT THE STATE BORDER OF UKRAINE DURING MARTIAL LAW

**Olha BASARAB
Oleksandr BASARAB**

Russia's full-scale invasion of Ukraine caused the necessity to declare the martial law on the territory of our country. Under the conditions of this special regime the range of powers for the relevant state bodies, military command, military administrations and local self-government bodies has been expanded in order to ensure necessary measures for repelling armed aggression and eliminating the threat of danger to state independence and territorial integrity of Ukraine.

At the same time, in accordance with Article 1 of the Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law", the declaration of martial law may be accompanied by certain restrictions of constitutional rights and freedoms of a person. The list of such restrictions is written in the decree of the President of Ukraine No 64/2022 dated 24.02.2022 "On the declaration of martial law in Ukraine". So, document contains restrictions of constitutional guarantees regarding the secrecy of correspondence and telephone conversations, non-interference in personal and family life, freedom of movement, free choice of residence, as well as the right to work, education, free expression of one's views and beliefs, participation in referenda, strikes and rallies, etc.

At the same time, there is a scope of rights mentioned in the Part 2 of Article 64 of the Constitution of Ukraine, which can't be restricted. Among them the right to life, respect for human dignity, personal inviolability, right to a fair trial and the right not to carry out criminal orders. It is also guaranteed that everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law it is also noticed

that all people are equal in their rights and they have a right for compensation of material and moral damage caused by illegal decisions by state authorities, local self-government bodies, their officials and employees.

Thus, during the implementation of the law enforcement function at the state border, the personnel of the State Border Guard Service of Ukraine must act on the basis of legality and have to avoid violations of fundamental human rights defined in international legislation and the Constitution of Ukraine.

In addition it is worth saying that declaration of martial law cannot be the reason for torture or to inhuman or degrading treatment or punishment to offenders. Otherwise, those who breaks the law, will be punished according to the legislation.

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ, РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Вячеслав БІЛЕЦЬКИЙ
Олександр ТУЗ

Повномасштабне вторгнення, а також гібридна війна російської федерації, яка триває з 2014 року, виявили в Україні й інші переваги, такі як потужний волонтерський рух та значний потенціал для самоорганізації суспільства. Активне навчання та підготовка представників органів державної влади, Сил безпеки і оборони, зокрема за участю іноземних держав та НАТО, щодо комплексного реагування на різноманітні загрози значно підвищило рівень готовності держави до збройної агресії з боку російської федерації, яка якісно відрізняє сьогоденню ситуацію від тієї, що склалася у 2014 році.

Розглянемо напрями трансформації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки в умовах європейської інтеграції України у сфері “Політичний діалог, національна безпека та оборона”. Варто зазначити, що Верховною Радою України було виконано всі рекомендації Європейської комісії, які є необхідними для початку переговорів щодо вступу України до Європейського Союзу. Окреслені рекомендації були надані Україні разом із отриманням 23 червня 2022 року статусу кандидата на членство в ЄС. Частина з них є зоною відповідальності українського парламенту. За 6 місяців від початку повномасштабної війни російської федерації проти України було ухвалено закон про реформу Конституційного Суду (“Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах”), закони “Про медіа” та “Про національні меншини (спільноти)”. Крім того, ухвалено закони щодо боротьби

з відмиванням коштів (“Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення порядку інформації, необхідної для проведення фінансового моніторингу”; “Про ратифікацію Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму”; “Про внесення змін до Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” щодо захисту фінансової системи України від держави, яка здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства до окремих стандартів FATF і вимог Директиви ЄС 2018/843”.

Безумовною перевагою є також лідерство Президента України, яке забезпечило не лише ефективне протистояння чисельно більшим силам противника, а й дало змогу організувати потужну міжнародну коаліцію демократичних держав на підтримку України. В умовах війни сформувалися нові можливості для захисту національних інтересів і подальшого відновлення країни після війни. Насамперед йдеться про зміцнення двосторонніх відносин України з низкою країн світу, прогрес України на шляху євроінтеграції та у захисті суверенних прав у міжнародних судових інституціях, зокрема Міжнародному Суді ООН, загалом суспільний резонанс та підтримка України у світі тощо.

Наявні механізми формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції нашої держави не зовсім досконалі і потребують відповідної трансформації відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Тому у своїй діяльності органи державної влади мають зосередитися на повномасштабній реалізації базових домовленостей у зазначених сферах та використовувати всі наявні можливості для поглиблення галузевої інтеграції з ЄС та НАТО, насамперед у сфері безпеки.

Забезпечення національної безпеки – це дуже складний механізм, від ефективності якого залежить доля всієї держави. В умовах війни, яка триває в Україні, певні плани, зв'язки, ідеї пройшли або не пройшли іспит на міцність і життєздатність. Очевидно, варто переосмислити деякі стратегічні цілі України, переглянути оцінки, зміцнити або перебудувати механізми забезпечення національної безпеки та стабільності.

УЧАСТЬ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ДОКАЗУВАННІ

**Ангеліна БЛАГОДИР
Сергій БЛАГОДИР**

Суб'єктами доказування у кримінальному процесі, як правило, іменують осіб, які беруть участь у досудовому провадженні та судовому розгляді кримінального провадження.

Звертається увага на те, що у сферу процесуального доказування залучається велике коло осіб та уповноважених законом органів. Але вони мають неоднаковий статус, оскільки виконують різні функції, мають різні повноваження. Тому питання про те, хто з учасників процесуальної діяльності є суб'єктом доказування і на кого покладено цей обов'язок, є досить важливим.

Слід погодитися з твердженням, що учасники процесуальної діяльності розрізняються за своїм процесуальним статусом, роллю у процесі, виконують різні функції та завдання, мають різну мету, вступають між собою у різні правовідносини. Це зумовлює необхідність їх класифікації з науковою, педагогічною і правотворчою метою.

Безумовно, усі особи, які вступають у процесуальні правовідносини, незалежно від обсягу їхніх прав, повноважень чи обов'язків, стадії кримінального процесу, в якій вони беруть участь, чи тривалості їх участі у процесі, є суб'єктами (учасниками) кримінального процесу. Однак усі вони беруть участь у процесі на підставах і в порядку, передбачених кримінальним процесуальним законом, тобто діють відповідно до своїх прав та обов'язків. Будь-яка особа може бути визначена як суб'єкт доказування лише у тому випадку, якщо її

процесуальний статус передбачає можливість її участі у процесі доказування.

Очевидно, що процес доказування охоплює такі елементи, як збирання, перевірка та оцінка доказів. Тому суб'єкт кримінального процесуального доказування повинен мати право або обов'язок збирати, перевіряти або оцінювати докази.

У редакції ст. 41 КПК України зі змінами, внесеними Законом України від 17.11.2021 “Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України та пов'язаного з цим удосконалення роботи деяких державних правоохоронних органів” оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Доручення слідчого, дізнавача, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

Під час виконання доручень органів досудового розслідування щодо проведення слідчих (розшукових) дій в оперативних підрозділів органів Державної прикордонної служби України виникає право й обов'язок збирати докази. Надалі ці докази підлягають перевірці та оцінці органом досудового розслідування та судом.

Отже, оперативні підрозділи органів Державної прикордонної служби України є суб'єктами доказування під час досудового розслідування кримінальних проваджень.

ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА – ГАРАНТІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Віталій БЛАГОДИР
Сергій БЛАГОДИР

В юридичній літературі звертається увага на те, що кримінальні процесуальні гарантії є фундаментальною категорією кримінального процесу. Вони мають не лише науково-методологічне значення для розробки засад кримінального судочинства, а й практичне значення для забезпечення функціонування усіх його інститутів, його окремих норм, реалізації процесуальних прав та законних інтересів усіх його суб'єктів.

У нормах кримінального процесуального законодавства відсутнє визначення такого поняття, як процесуальна форма. Однак це питання не викликає істотних суперечок як серед науковців, так і практиків.

Слід погодитися з авторами, які вважають, що кримінальна процесуальна форма – це сукупність закріплених законом юридичних процедур, умов і гарантій, які утворюють порядок кримінального провадження та забезпечують вирішення його завдань. При цьому під процедурами розуміється передбачена законом послідовність здійснення як окремих процесуальних дій, так і їх сукупностей, що утворюють зміст окремих проваджень та стадій кримінального судочинства. Процесуальні умови – це нормативні положення, що встановлюють підстави провадження процесуальних дій, коло їх учасників, строки проведення, права й обов'язки осіб, які беруть у них участь. Кримінальними процесуальними гарантіями є спеціальні правові способи та засоби, що забезпечують реалізацію прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також виконання ними процесуальних обов'язків. Залежно від мети та завдань кримінальної проце-

суальної діяльності кримінальна процесуальна форма може бути уніфікованою (тобто єдиною) або диференційованою (тобто характеризуватися наявністю різних порядків здійснення кримінального провадження).

Процесуальна форма – це форма здійснення правосуддя.

Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду у Постанові від 24 травня 2021 року (справа № 640/5023/19) зазначає, що у теоретичному аспекті “належна правова процедура” – це форма здійснення правосуддя, яку утворюють сукупність гарантій прав людини процесуального характеру, спрямовані на досягнення процедурної справедливості правосуддя. До гарантій, які у своїй сукупності формують належну правову процедуру, належать право на судовий захист, право на ефективне розслідування; право на швидкий суд; право на публічний суд; право на неупереджений суд; право на суд неупереджених присяжних; право на змагальний процес; презумпція невинуватості; право не свідчити проти себе; право на допит в суді свідків обвинувачення; право на допомогу адвоката під час судового розгляду; право бути вислуханим; право не піддаватися двічі покаранню за один й той самий злочин; право на безпосередній процес; право на безперервний процес; право на оскарження.

Вимога дотримання кримінальної процесуальної форми належить до усіх суб'єктів процесуальної діяльності, однак особливо вона стосується сторони обвинувачення та суду, з огляду на вимоги ч. 2 ст. 19 Основного Закону України, якою встановлено обов'язок органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

У Постанові об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 22 лютого 2021 року у справі № 754/7061/15 вища судова інстанція звертає увагу на те, що застосування належної процедури “fair procedure” (у євро-

пейській системі), “*dut procyes*” (в американській системі) є одним зі складових елементів принципу верховенства права, передбачає, у тому числі, щоб повноваження органів публічної влади були визначені приписами права, і вимагає, щоб посадовці мали дозвіл на вчинення дії й надалі діяли в межах наданих їм повноважень. Недотримання належної правової процедури тягне за собою порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Слід зробити висновок про те, що Конституцією України, міжнародними правовими актами, кримінальними процесуальними законами України, які послідовно відображені у правових позиціях Верховного Суду, закріплені положення, згідно з якими застосування процесуальної форми є одним зі складових елементів засади верховенства права. Зазначене, своєю чергою, вимагає від сторони обвинувачення та суду діяти лише в межах наданих їм повноважень і виключно в порядку встановленому законом.

ОТРИМАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ

Сергій БЛАГОДИР
Ангеліна БЛАГОДИР

Під час кримінального судочинства передбачено як гласне, так і негласне отримання зразків для проведення експертизи.

Відбирання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами, передбаченими для проведення освідування (ст. 241 КПК України). Так, встановлено, що зазначену слідчу (розшукову) дію можна провести лише на підставі постанови прокурора. Постанова пред'являється особі, стосовно якої проводиться дія. Після цього особі пропонується добровільно надати зразки, а в разі її відмови відбирання зразків проводиться примусово.

Згідно з ч. 3 ст. 245 КПК України у разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово.

Серед вчених немає єдиного підходу стосовно розв'язання питання щодо можливості проведення примусового відбирання зразків для експертного дослідження у підозрюваного.

Деякі науковці вважають, що застосування примусового відбирання зразків у підозрюваного (обвинуваченого) є допустимим, інші заперечують або ставлять під сумнів можливість таких дій.

Немає єдиного підходу щодо цього питання й у судах. В одних випадках слідчі судді відмовляють у задоволенні клопотання сторони кримінального провадження (Ухвала Богунського районного суду м. Житомира від 06.02.2020 у

справі №295/1559/20), а в інших – надають дозвіл на примусове відібрання біологічних зразків у зазначених суб’єктах (Ухвала Бариськівського районного суду Київської області від 20.10.2018 у справі № 355/1361/18).

З огляду на це виникає необхідність установлення співвідношення порядку відібрання таких зразків, закріпленого в КПК України, з дотриманням вимог міжнародно-правових актів у галузі прав людини.

Міжнародні стандарти щодо примусового відібрання зразків для експертного дослідження, як і стосовно проведення інших слідчих (розшукових) дій, установлені Загальною декларацією прав людини, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та ін. Перераховані нормативно-правові акти до основних стандартів у цьому питанні відносять заборону на обмеження прав на особисту (тілесну) недоторканність особи, заборону на вчинення дій, якими можуть принижувати честь чи гідність особи та забезпечення принципу презумпції невинуватості особи. Саме на порушенні цих засад ЄСПЛ неодноразово звертав увагу у своїх рішеннях.

У справах “J. V. проти Швейцарії” та “Функе проти Франції” ЄСПЛ спростував посилання національного суду на можливість процесуального примусу в кримінальному процесі з метою отримання доказів від особи, яка притягається до кримінальної відповідальності, та звернув увагу на те, що такі докази не можуть отримуватися за допомогою примусу та всупереч волі цієї особи.

В іншій справі “Яллох проти Німеччини” ЄСПЛ зазначає, що хоча право не свідчити проти себе в першу чергу стосується права обвинуваченого зберігати мовчання на допиті та не бути примушеним до давання показань, ЄСПЛ вже надавав цьому принципу ширшого значення, що охоплює випадки, коли йшлося про передачу органам влади фактичних доказів.

З огляду на це, заборона примушування до давання показань застосовується і до цієї справи. Використання у справі заявника доказів, отриманих з застосування примусу порушило його право не свідчити проти себе і тому зробило розслідування повністю несправедливим.

З цих рішень ЄСПЛ випливає, що у випадках, коли біологічні зразки вилучаються в особи з метою встановлення причетності її до вчинення злочину, примусове їх отримання суперечитиме положенням статті 6 Конвенції. Однак не є порушенням примусове відбирання в особи біологічних зразків, якщо це не пов'язаною з притягненням цієї особи до кримінальної відповідальності.

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОБЛЕМ НА РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Інна БОМБЕРГЕР

Валентин БОМБЕРГЕР

Євроінтеграційні процеси, військовий стан, загострення демографічних проблем, складний економічний стан та інші проблемні аспекти зумовлюють необхідність наукового пошуку і правового обґрунтування шляхів реформування пенсійного забезпечення в Україні загалом, а також обґрунтування змісту та рівня пенсійного забезпечення військовослужбовців зокрема. На сьогодні для багатьох країн світу проблеми функціонування і розвитку пенсійних систем є одними з найактуальніших. Протягом ХХІ століття загострюється тенденція збільшення частки осіб похилого віку в загальній чисельності населення. Ще в 2002 році в США (Нью-Йорку) була опублікована спеціальна доповідь ООН, в якій зазначалося, що у 2050 році на планеті буде переважати кількість людей 60-річних і старших, аніж тих, яким буде 15 років і більше. Середній вік жителя планети, який на початку двотисячних років становив 26 років, збільшиться до 37 років у 2050 році. Найбільш загрозове скорочення населення прогнозувалося в Україні, Японії та Італії, меншою мірою – в Іспанії, Польщі, ПАР і Румунії. У зв'язку з наведеними вище демографічними показниками в останні десятиліття практично у всіх країнах світу відбулися пенсійні реформи. Необхідність таких реформ була зумовлена також зміною соціальних, економічних і політичних умов у світі.

За підрахунками фахівців, у світі налічується понад 250 варіантів і комбінацій пенсійних моделей. Основна проблема в тому, що “старіючі” держави можуть стати неспроможними

у виплаті пенсій громадянам похилого віку та забезпеченні їх медичною і соціальною допомогою. Отже, майбутні пенсіонери, перебуваючи сьогодні у працездатному віці, можуть просто не зуміти забезпечити собі гідну старість. Найбільш песимістичний сценарій передбачає, що труднощі з утримання пенсіонерів у 2050 році спричинять глобальну фінансову кризу.

З впровадженням пенсійних реформ у більшості держав було підвищено пенсійний вік, при цьому спостерігалася тенденція на зрівняння пенсійних вікових груп чоловіків і жінок. Деякі зарубіжні країни наближаються до межі, коли ліміт збільшення пенсійного віку для населення може бути вичерпаний. Ще одна зміна в пенсійних системах стосується відтермінування виходу на пенсію, що мотивується підвищенням пенсії (коефіцієнт підвищення у середньому становить 0,5–7,5 % за додатковий рік праці), термін відстрочення встановлюється 1–5 років. У деяких країнах можна отримувати дострокову пенсію “за власним бажанням”, але її розмір зменшується.

Окрім того, у світі у теоретичному плані спостерігається відхід від концепції соціальної держави. У багатьох розвинених країнах із ринковою економікою, крім гострих проблем фінансування соціальних витрат, під сумнів поставлені організаційні принципи суспільної солідарності і сама концепція соціальних прав. У сучасній динаміці соціальної держави спостерігаються дві протилежні тенденції – до звуження і до розширення функцій. Разом із тим глобалізація та низка інших факторів підштовхують усі країни до зменшення динаміки соціальних витрат. Традиційна страхова концепція відшкодування ризиків переглядається. Змінюються роль і функції соціальної держави і формується нова ідеологія соціальної допомоги. Проте сутність соціальної держави не ставиться під сумнів. Йдеться про її реформування і адаптацію до нових реалій та проведення активної соціальної політики.

З огляду на низку вищеперерахованих глобалізаційних світових проблем під час проведення пенсійних реформ є досить важливим визначення соціально-економічного змісту, особливостей, шляхів і механізмів формування соціальної держави в Україні, а також урахування кращих аспектів пенсійних реформ при реформуванні пенсійної системи України, у тому числі і пенсійного забезпечення військовослужбовців.

У розвинутих країнах світу проблеми захисту військовослужбовців вирішуються шляхом комплексної взаємодії усіх факторів, що забезпечують цій категорії нормальні умови для повсякденної життєдіяльності та якісного виконання покладених на них обов'язків. В Україні для покращення соціального становища та зацікавленості у військовій службі є необхідним посилення соціального захисту військовослужбовців, з урахуванням досвіду деяких країн-членів НАТО та країн Європейського Союзу. Важливим є підтримання необхідного рівня соціальних стандартів військової служби та служби у військовому резерві; приведення рівня матеріального та інших видів забезпечення військовослужбовців у відповідність із встановленими для них законодавством правами і свободами, з урахуванням ризиків їхньому життю та здоров'ю, складних соціально-побутових умов проходження військової служби. Військовослужбовці мають бути соціально захищеними, спроможними забезпечити свою сім'ю, мати житло, гідну пенсію й можливість обирати спосіб життя після завершення військової кар'єри.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Сергій БРАТКОВ

У сучасних умовах національна безпека є єдиною з ключових складових стабільності держави, і правове забезпечення цієї сфери має суттєве значення для її ефективного функціонування. В умовах нових загроз і викликів, пов'язаних зі збройними агресіями, кіберзлочинністю, інформаційними атаками та тероризмом, держави змушені адаптувати своє законодавство та переглядати правові механізми для захисту своїх національних інтересів.

Розглянемо основні проблеми правового регулювання.

Недосконалість нормативно-правової бази. Національне законодавство часто не досягає адаптації до швидкозмінних викликів у сфері безпеки та оборони. Потреба у створенні комплексного законодавчого акта, який би систематизував норми у сфері національної безпеки, є актуальною.

Інтеграція міжнародного права в національну правову систему. Зростає потреба у дотримання міжнародних стандартів і обов'язкових положень міжнародних договорів. Проблема виникає у несумісності окремих міжнародних норм із національними інтересами, що ускладнює їх реалізацію.

Кібербезпека. Кіберзагрози є одним з основних викликів сьогодення, проте правове регулювання цієї сфери в Україні залишається фрагментарним. Відсутність чітко визначених правових механізмів протидії кіберзагрозам та захисту інформаційних систем ускладнює забезпечення національної безпеки.

Проблеми у сфері військової служби та обороноздатності. Зміни у військовій політиці потребують адаптації законодавства щодо військового обов'язку, військової служби та

контрактної армії, а також соціального військового захисту службовців.

Протидія інформаційним загрозам. Зростання ролі інформаційної війни вимагає розвитку законодавчих механізмів для протидії пропаганді та дезінформації. Однак баланс між свободою слова та інформаційною безпекою залишається проблемою.

Направлення вдосконалення правового регулювання.

Кодифікація та систематизація законодавства у сфері національної безпеки та оборони для забезпечення комплексного та узгодженого підходу.

Покращення міжнародного співробітництва з питань безпеки, що сприятиме обміну досвідом і кращими практиками, а також адаптації міжнародних норм до національного законодавства.

Удосконалення нормативної бази у сфері кібербезпеки, включаючи визначення правових механізмів протидії кібератакам.

Розробка законодавчих актів для інформаційної безпеки: створення механізмів відповідальності за поширення дезінформації та пропаганди.

Актуалізація правового забезпечення мобілізації та військової служби відповідно до сучасних потреб обороноспроможності країни.

Отже, ефективне правове регулювання у сфері національної безпеки та оборони потребує системного підходу, включаючи адаптацію до сучасних викликів і загроз. Це вимагає гнучкої, але стійкої правової бази, що відповідає національним інтересам і стандартам міжнародного співтовариства.

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Іван БРОШКО

Одним з основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України в економічній сфері є забезпечення енергетичної безпеки на основі сталого функціонування і розвитку паливно-енергетичного комплексу, у тому числі послідовного і активного проведення політики енергозбереження та диверсифікації джерел енергозбереження.

Слід зазначити, що відсутність електроенергії – це не лише відсутність світла в будівлі, це фактично повна зупинка життєдіяльності, що призводить до катастрофічних наслідків. За відсутності електроенергії зупиняються насосні станції, населення не в змозі отримати воду для забезпечення основних потреб, перестає працювати каналізаційна система, фільтраційно-насосні станції, що в свою чергу призводить до забруднення навколишнього середовища та сприяє виникненню екологічної катастрофи. У зимовий період – це відсутність теплопостачання, адже усі котельні мають електричну систему управління, транспортують теплову енергію тепломагістралями за рахунок електричних насосів, а також залежні від підживлення систем водопостачанням. Загалом без електрики перестає працювати все: від побутових електроприладів до вишок операторів мобільного зв'язку та інтернету.

За таких умов украї важко забезпечити виконання основного завдання щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, яке покладається на Державну кримінально-виконавчу службу України, адже згідно

зі ст. 4 Європейських пенітенціарних (в'язничних) правил, “утримання ув'язнених в умовах, які порушують їхні права людини, не може бути виправдано нестачею ресурсів”.

Саме тому перехід до використання відновлюваних джерел енергії та використання технологій енергоефективності дозволить забезпечити енергетичну незалежність нашої держави, і, як наслідок, – високий рівень енергетичної безпеки.

Воєнні (бойові) дії також стали стимулом до проведення відповідної трансформації на локальному рівні. В умовах сьогодення, коли в державі катастрофічно не вистачає енергії, а населення проживає в умовах постійного відключення електрики, керівники державних органів та місцевих громад на всіх рівнях шукають інвестиції для реалізації сонячних електростанцій. Наявність автономної мережі на локальному рівні надає низку переваг, забезпечує незалежність від загальної системи енергетичного постачання та сприяє підвищенню показників енергоефективності.

Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на обґрунтування перспектив впровадження в установах виконання покарань відновлюваних джерел енергії з метою подальшого забезпечення належних умов утримання осіб, які знаходяться в місцях позбавлення волі, та персоналу, який задіяний до даної роботи, покращення стану енергетичної безпеки та енергоефективності установ виконання покарань.

УНОРМУВАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ВОДИЇВ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ПЕРЕТИНАННЯ НИМИ БЛОКПОСТІВ І КОНТРОЛЬНО-ПРОПУСКНИХ ПУНКТІВ

Руслан ВАЛЄСВ

Важливими завданнями сектору безпеки і оборони України на захисті національних інтересів в умовах воєнного стану постають забезпечення особливого режиму в'їзду і виїзду, пересування фізичних осіб і транспортних засобів на блокпостах (далі – БП).

Розуміння цього чинника обумовило декілька наукових розвідок, присвячених розгортанню й облаштуванню БП, несенню служби на них. Проте проблематика нормативного закріплення обов'язків водіїв транспортних засобів під час перетинання блокпостів і контрольно-пропускних пунктів ще не була об'єктом дослідження.

Загалом порядок особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування фізичних осіб, а також руху транспортних засобів, порядок перевірки документів у осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану встановлено двома Постановами Уряду від 29 грудня 2021 року. Згідно з цими актами, блокпост – посилений контрольно-пропускний пункт, який за рішенням військового командування тимчасово встановлюється на вході / виході (в'їзді / виїзді) на територію / з території, де введено воєнний стан і встановлено особливий режим (за винятком державного кордону). Методичні рекомендації Головного управління підготовки ЗСУ слушно додають до визначення важливі характеристики блокпост – “дорожній укріплений КПП із озброєною охороною, здатний самостійно тримати колову оборону. На ньому здійснюється

контроль руху та перевірка чи блокування людей і транспортних засобів”.

Зазначені методичні рекомендації описують порядок огляду транспортних засобів: допуск транспортних засобів на місце перевірки по одному, з перебуванням інших ТЗ “з виключеними двигунами, очікують огляду на відстані не ближче 50 метрів від блокпосту, під спостереженням групи прикриття блокпосту”, а також відведенням пасажирів принаймні за 5 м.

Погоджуючись, що такий порядок спрямований на забезпечення безпеки особового складу блокпосту, все ж таки зауважимо, що на практиці він майже не застосовується внаслідок високої інтенсивності руху та подекуди внаслідок незначної чисельності наряду (відсутності групи прикриття). Крім того, реалізації такого порядку огляду транспортних засобів на блокпостах перешкоджає ознайомлення з ним водіїв цивільного транспорту.

При цьому огляд на блокпостах транспортних засобів у темну пору доби несе в собі додаткові загрози. І наша особиста практика несення служби на блокпостах свідчить, що незважаючи на комендантську годину, цивільні особи також пересікають блокпости у темну пору доби.

Це актуалізує потребу нормативного закріплення обов’язків водіїв під час перетинання блокпостів та інших контрольно-пропускних пунктів під час дії правового режиму воєнного стану, наприклад у вищезазначеному порядку руху транспортних засобів. Серед них потрібно, зокрема, встановити обов’язок під час в’їзду на блокпост вимкнути фари, увімкнути аварійну сигналізацію та світло в салоні, а також встановити заборону на вихід з автомобіля без команди уповноваженої особи.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Василь ВІТРОВЧАК
Ярослав КУШНІР

Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки та оборони і правоохоронними органами є невід’ємною складовою частиною загальносуспільного демократичного процесу, системою унеможливлення неконституційних рішень і дій, попередження відчуження війська від влади та безконтрольності дій воєначальників. Принцип цивільного контролю над військовою організацією та правоохоронними органами держави відображає суспільно-необхідну діяльність з метою покращити координацію між цивільними персоналіями та керівництвом силових структур, можливість узгодження демократичних цінностей з адекватною оборонною політикою, зважаючи на наявну безпекову компоненту.

В умовах демократії система демократичного цивільного контролю – це сукупність контрольних заходів, які здійснюються суспільством відповідно до Конституції, що передбачає контроль і керівництво над сектором безпеки та оборони з боку законодавчої, виконавчої, судової влади, а також – безпосередній контроль з боку громадянського суспільства. Здійснення демократичного цивільного контролю передбачає створення системи обмежень, яка б ускладнювала і навіть виключала, унеможлиблювала використання силового блоку в антиконституційних цілях. Важливим принципом здійснення цивільного контролю над військовими формуваннями є відповідальність керівництва цих формувань перед парламентом і виборцями.

Відповідно до законодавства система цивільного контролю за діяльністю Держприкордонслужби України складається: з контролю, що здійснюється Президентом України, Верховною Радою України, Радою національної безпеки і оборони України, Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, судового контролю, громадського контролю.

Кожен із зазначених органів та інституцій здійснює визначені функції контролю з метою забезпечення нормативно-правового регулювання цієї сфери, втілення в життя принципу деполітизації Держприкордонслужби України, формування її позитивного іміджу, створення системи внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту з урахуванням європейського досвіду, розроблення дієвих механізмів контролю за діяльністю особового складу, сприяння діяльності Громадської ради при Адміністрації Держприкордонслужби України та вдосконалення шляхів співпраці з іншими подібного роду громадськими організаціями, тощо.

Такий розподіл контрольних повноважень відповідає демократичним зразкам і наближений до основних принципів контролю і нагляду за діяльністю прикордонних структур відповідно до європейських норм.

Однак варто зазначити, що демократичний цивільний контроль не можна розглядати виключно як стримуючий механізм, систему обмежень. Це – не диктат, не форма придушень. Демократичний цивільний контроль – це певне спостереження, забезпечення демократичної спрямованості розвитку сектору безпеки та оборони України, застереження від занепаду, розпаду, надання бажаного напряму діяльності, а також запорука подолання перешкод на шляху до створення оптимальної демократичної моделі силової структури. Демократичний цивільний контроль – це підсилення парламентського контролю над військовою організацією нашої держави, над виконанням оборонної цільової програми, над закупів-

лями у сфері безпеки і оборони, перетворення органів військового управління в цивільне відомство, де компетентні цивільні фахівці думають про забезпечення, інформування, співпрацю з партнерами та інші бюрократичні чи дипломатичні питання.

Зазначені перетворення у своїй сукупності дозволять зменшити рівень корупції і розвантажать військове керівництво, яке повинно займатися оперативним плануванням, а не бюрократичними рудиментами радянської системи.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Віра ГАЛУНЬКО

Забезпечення національної безпеки для кожної держави без винятку є важливим фактором у її збереженні та існуванні. Особливого значення забезпечення національної безпеки набуло після вторгнення російською федерацією на територію України, де відразу ж почались процеси знищення української державності різними формами та методами. Законом України “Про національну безпеку” визначено та розділено безпеку на два визначення: державну та національну. Зазначається, що державна безпека – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру. Національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Початок агресії показав, що Україна не була повністю підготовлена до захисту своєї безпекової складової, але активне єднання органів державної влади, правоохоронних структур та Сил безпеки і оборони значно підвищило рівень обороноздатності держави до агресивних дій держави-агресора. Насамперед було прийнято низку необхідних нормативно правових документів, що закріплюють основи української державності. Так, наприклад, Концепція національної безпеки України визначила: єдність принципів формування і проведення державної політики національної безпеки; поєднання підходів до формування відповідної законодавчої бази, підготовки доктрин, стратегій, концепцій, державних і відомчих програм у різних

сферах національної безпеки. Ці нормативні акти закріпили нові механізми розвитку безпекової політики нашої держави як під час воєнного стану, так і після його закінчення. Особливу увагу приділено інформаційній політиці у сфері забезпечення національної безпеки. Однак, на сьогодні у сфері забезпечення національної безпеки залишаються проблемними питаннями по-перше, щодо розподілу засобів обороноздатності, особливо в регіонах які наполовину тимчасово окуповані, це такі як Запорізька, Луганська, Донецька, Харківська, Херсонська області тощо. По-друге, у цих областях є питання щодо безпекової складової громадян України, інформаційної політики, надання соціальних послуг тощо. Відсутність останніх призводить до зневірення людей у владу України щодо визволення їх, що може призвести до негативних наслідків та втрати людей. Зрозумілим є обмеження держави у наданні цих послуг на тимчасово окупованих територіях або територіях де ведуться активні бойові дії, однак, оновлені процеси трансформації, особливо інформаційні мають бути направлені насамперед на ці території. Іншим питанням на сьогодні є відсутність коштів, а звідси і неналежне фінансування відповідних структур діяльність яких направлена на забезпечення безпеки держави, що є вкрай важливим особливо у воєнний час.

Не можемо не погодитись із науковцем з державного управління О. Пархоменко-Куцевіл, яка досліджуючи аналогічне питання, визначила вісім основних проблем у сфері забезпечення національної безпеки, серед яких: проблеми формування дієвих механізмів запобігання та протидії корупції; ефективної системи освіти; ефективних засобів обороноздатності країни, перерозподілу фінансування з урахуванням розвитку оборонно-промислового комплексу, формування науково-дослідних лабораторій та ін.; забезпечення інформаційної безпеки; проблема забезпечення патріотичного виховання дітей, молоді; формування дієвої співпраці

України з міжнародним співтовариством із питання оборони та захисту, формування безпекового середовища життєдіяльності світового співтовариства, формування захисту від глобальних викликів та проблем. Зрозуміло, що це лише низка основних питань які існують на сьогодні.

Отже, на сучасному етапі у забезпеченні національної безпеки існує низка проблемних питань, що потребують вирішення на державному рівні, що призведуть до усунення загроз нашій цілісності, забезпечать конституційні права і свободу, безпечні умови життєдіяльності суспільства.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сергій ГАМАЛІЙ
Валерій ДОВГАНЬ

У період збройного конфлікту та воєнного стану країни стикаються з серйозними викликами щодо забезпечення населення продовольством. Ризики для продовольчої безпеки включають руйнування сільськогосподарської інфраструктури, переривання ланцюгів постачання, блокування транспортних шляхів, знищення або окупацію територій, на яких вирощуються сільськогосподарські культури, та інші негативні впливи на аграрний сектор. Насамперед нормативно-правове регулювання є важливим інструментом для стабілізації ситуації в умовах таких криз. Воно повинно передбачати ефективні заходи щодо захисту та підтримки сільськогосподарського виробництва, резервування продуктів харчування, забезпечення логістики та підтримки вразливих верств населення.

За офіційними даними Глобального індексу продовольчої безпеки, Україна займає останнє місце за станом національного забезпечення продовольчої безпеки серед країн Європи та 71-ше місце у світі за підсумками 2022 року. За показником “Доступність продуктів харчування” Україна отримала 48,1 бала із 100 і перебуває на 93-му місці у світі та 26-му місці з 26 країн Європи. Крім того, міжнародні зобов’язання щодо продовольчої безпеки мають інтегруватися в національне законодавство з урахуванням особливостей воєнного часу.

Також важливо враховувати роль міжнародної спільноти та допомоги під час збройних конфліктів, оскільки це впливає на державні рішення у сфері продовольчої безпеки. Отже, дослідження правового регулювання продовольчої безпеки

в умовах воєнного стану має особливе значення для забезпечення продовольчої стійкості країни та захисту її населення від загроз голоду й інших кризових ситуацій.

На сьогодні легітимне визначення продовольчої безпеки в нормативно-правових актах відсутнє. Хоча необхідно відзначити, що за період незалежності спроби унормування питань продовольчої безпеки були. Так, 22 грудня 2011 р. Верховна Рада України ухвалила Закон “Про продовольчу безпеку України”, яким були визначені правові, економічні та організаційні засади діяльності держави, спрямованої на захист національних інтересів і забезпечення продовольчої безпеки на рівні особи, суспільства та держави. Проте вже 10 січня 2012 року Президент України застосував право вето щодо цього закону, повернувши його на доопрацювання. Критики звертали увагу на те, що в пропонованому нормативному акті не було здійснено системного врегулювання відносин у сфері продовольчої безпеки, а також не були точно визначені показники для оцінки рівня харчування населення. Унаслідок цього, 5 липня 2012 року Закон України “Про продовольчу безпеку України” був відхилений.

На сучасному етапі питання продовольчої безпеки регулюється через низку нормативно-правових актів різної юридичної сили, які переважно стосуються агропромислового комплексу загалом, а не виключно продовольчого забезпечення. Так 24 березня 2022 року вже під час повномасштабного вторгнення рф було прийнято Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану”, який стосується внесення змін і доповнень до Земельного кодексу щодо використання земель сільськогосподарського призначення.

На вирішення ряду проблем 29 квітня 2022 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України № 327-р було розроблено план заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах

воєнного стану, в якому визначено перелік заходів щодо забезпечення продовольчої безпеки шляхом виробництва, формування резервів харчових продуктів та створення можливостей для самозабезпечення харчовими продуктами територіальних громад та домогосподарств.

З метою створення стійкої до загроз системи, яка дасть змогу забезпечити всі групи населення країни безпечними та якісними харчовими продуктами з урахуванням нормативів фізіологічної потреби організму людини в продуктах харчування, виходячи з їх хімічного складу та енергетичної цінності за рахунок власного виробництва та необхідного імпорту, що сприятиме формуванню фізично та інтелектуально розвинутої людини, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 липня 2024 року № 684-р була затверджена Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року. У Стратегії зокрема відзначено, що Показником її реалізації є забезпечення фізичного та економічного доступу кожної людини до безпечних харчових продуктів у достатній кількості, створення умов для продовольчої незалежності країни, сталого розвитку аграрного сектору економіки.

Аналізуючи досвід країн Європейського Союзу у сфері продовольчої безпеки, варто враховувати специфіку забезпечення продовольчої безпеки на міждержавному рівні. У межах ЄС діє свобода переміщення товарів, зокрема й продовольчих, що вимагає гармонізації національних концепцій, принципів та процедур у цій сфері. Продовольча безпека є одним із чинників, що сприяли формуванню Спільної аграрної політики (САП) Європейського Союзу. Наразі основним завданням цієї політики є забезпечення продовольчої безпеки як усередині ЄС, так і на глобальному рівні.

Отже, система нормативно-правового регулювання питань продовольчої безпеки України потребує удосконалення в контексті унормування базових питань термінологічного характеру та порядку формування і використання резервів

продуктів харчування першочергової потреби. На сьогодні внутрішній ринок здатен задовольнити цей попит без зовнішнього втручання, однак у кризових ситуаціях він не завжди може гарантувати такі аспекти, як стабільність цін на харчові продукти, доступність здорової та різноманітної їжі, а також забезпечення продовольчої безпеки для найбільш вразливих верств населення.

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ВИДИ СУБ'ЄКТІВ ПРАВОВІДНОСИН СОЦІАЛЬНОГО І ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Олег ГАНЬБА

Широкомасштабна збройна агресія російської федерації проти України, що триває, та запровадження 24 лютого 2022 року в державі воєнного стану зумовили необхідність деталізованого аналізу та переосмислення правовідносин соціального і правового захисту військовослужбовців як сектору безпеки і оборони загалом, так і Держприкордонслужби України зокрема, які врегульовані чинною Конституцією України, а також такими законами України, як: “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ, “Про військовий обов’язок і військову службу” від 25 березня 1992 року № 2232-ХІІ, “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” від 09 квітня 1992 року № 2262-ХІІ, “Про Державну прикордонну службу України” від 03 квітня 2003 року № 661-ІV та низкою інших нормативно-правових актів.

Правовідносини соціального і правового захисту особового складу Держприкордонслужби України варто розглядати як специфічний вид суспільних відносин, дослідження проблем суб’єктного складу яких дає можливість відслідкувати динаміку розвитку правового статусу їх суб’єктів та інші проблеми зазначених правовідносин, починаючи від моменту зародження аж до сучасних аспектів їх інтенсивного розвитку, особливо в умовах воєнного стану.

Безумовним є той факт, що будь-які правові відносини залишатимуться статичним явищем, якщо не будуть приведені в рух їх головними учасниками – суб’єктами, завдяки

виконанню останніми своїх суб'єктивних прав і юридичних обов'язків з метою задоволення певних потреб та інтересів.

Відповідно до положень вищезгаданих нормативно-правових актів, суб'єктний склад досліджуваних правовідносин утворюють: держава в особі органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших органів; військово-службовці Держприкордонслужби України та члени їх сімей; працівники Держприкордонслужби України, які відповідно до їх службових повноважень можуть залучатися до оперативно-службової діяльності; військовослужбовці, які стали особами з інвалідністю внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням військової служби в Держприкордонслужбі України, чи внаслідок захворювання після звільнення їх з військової служби, пов'язаного з проходженням військової служби, та членів їх сімей, а також членів сімей військово-службовців, які загинули, померли чи пропали безвісти; військовозобов'язані та резервісти, призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, і члени їх сімей (зазначена категорія суб'єктів здебільшого стосується Збройних Сил України та інших військових формувань і меншою мірою Держприкордонслужби України) тощо.

Варто зазначити, що нормативно також закріплено перелік осіб, на яких не розповсюджується дія Закону України від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”, а відтак, які не є суб'єктами правовідносин соціального і правового захисту особового складу Держприкордонслужби України. Йдеться про членів сімей військовослужбовців прикордонного відомства, військовозобов'язаних та резервістів, які загинули чи померли під час проходження військової служби, проходження служби у резерві внаслідок вчинення ними кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо загинув (смерть) військовослужбовця, військовозобов'язаного чи резервіста сталася внаслідок вчинення ними дій у стані

алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння, чи є наслідком навмисного заподіяння собі військовослужбовцем, військовозобов'язаним чи резервістом тілесного ушкодження.

Вищевикладені положення дозволяють окреслити дефініцію суб'єктів правовідносин соціального і правового захисту особового складу Держприкордонслужби України, під якими ми розуміємо передбачених нормативно-правовими актами учасників специфічних правових відносин, що реалізують свої суб'єктивні права та юридичні обов'язки з метою соціального та правового захисту визначених законом осіб.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Ліна ГЛІВІНСЬКА
Карина НІКОЛАЄНКО
Валерій ВИЧАВКА

Слід зазначити важливість правового забезпечення, а також чинності та відповідності норм нормативно-правових актів. 21 серпня 2024 року був ратифікований Римський статут. Це досить важливий документ для наших правових приписів, оскільки посилаючись на нього, а також на норми міжнародного права, наша держава зобов'язана внести ланку змін до кримінального законодавства.

Римський статут є джерелом міжнародного права у кримінальному праві та процесі. Те, що Україна наважилася за скільки часу прийняти всі норми цього статуту, є вже великим кроком до провадження та застосування європейських, міжнародних стандартів законодавства.

Основною проблемою впровадження цього документа є зміна всього чинного законодавства. Оскільки багато норм не співпадають, саме тому їх потрібно змінювати, а для цього потрібний час, з цього випливає проблема часу, якого і так бракує, тому що країна перебуває в режимі “воєнного стану”, і нам як ніколи потрібно швидко реагувати на порушення та злочини, які будуть каратися кримінальним законодавством.

Ратифікувавши Римський статут, ми маємо право звертатися до Міжнародного кримінального суду, за сьогоднішніх умов, прямої агресії російської федерації після 2014 року, а також після повномасштабного вторгнення в 2022 році. Усі злочини, що вчинила країна-агресор, ми документуємо, збираємо докази та в подальшому вони будуть відправленні до МКС.

У свою чергу МКС повинен буде винести рішення за скоєнні діяння, а також недотримання норм Женевської конвенції, оскільки їх прямо на очах у всього світу порушують.

Для ефективного функціонування системи безпеки та оборони потрібно удосконалити, замінити та врегулювати нормативно-правові акти, на які можна буде посилатися в будь-який період. Для цього потрібно зібрати потужний відділ правового забезпечення, який буде займатися розробкою правових норм щодо сектору оборони та безпеки в мирний та воєнний період.

З правильним, раціональним підходом до нового ми зможемо побудувати нову систему, яка буде надійною та досконалою для нашої держави.

Наша держава завжди прагне вдосконалення своєї законодавчої бази. У зв'язку із євроінтеграцією було внесено зміни щодо напрямку діяльності. Після введення воєнного стану нормативно-правова база нашої держави повинна була за короткий термін змінити напрямок своєї діяльності.

Законодавці ще під час створення фундаментальних нормативно-правових актів попіклуватися про непередбачені обставини. Визначення та дії під час введення воєнного або особливого стану зазначено у нормативній базі. З моменту повномасштабного вторгнення розширювали дії та уточнювали підпункти до них. Нові загрози з боку ворожого сусіда вимагають від нашої держави інші вимоги щодо національної безпеки.

З введенням воєнного стану деякі аспекти законодавчої бази зазнали безвихідних ситуацій і вимагали від повноважних органів ретельних змін. Наприклад, у закон України “Про правовий режим воєнного стану” найбільш активно були внесені корективи в 2023 році. На нашу думку, саме тоді законодавці та влада змогли виносити доцільні рішення, тому що пройшов певний час та можна було робити вже висновки щодо тих чи інших обставин.

Також слід згадати не менш важливий нормативно-правовий акт, а саме Закон України “Про національну безпеку України”. У ньому містяться основні принципи та методи діяльності щодо забезпечення кожній особі захисту від національних загроз. Цим Законом визначаються завдання та координування дій повноважних органів та осіб, зазначено діяльність інших керівних високопосадовців та їх дії у разі виникнення загроз національній безпеці.

Повномасштабне вторгнення та гібридна війна дали змогу зміцнити український дух, а саме найбільший вплив має волонтерський рух. Також важливу роль зіграла підтримка інших держав, зокрема, їх допомога у навчанні наших керівних органів та Сил оборони і безпеки. Це надало переваги України у протистоянні з державою-агресором.

Через загрози Україна почала брати активну участь у міжнародних інституціях, наприклад, у Міжнародному суді ООН. Розгляд справ, подання різноманітних заяв та отриманий досвід допомагає нашим посадовим особам удосконалювати нашу нормативно-правову базу.

Отже, питання національної безпеки зараз відіграє найважливішу роль. Підготовка Сил оборони та національної безпеки набирає нових обертів у зв’язку із підтримкою сусідніх та інших держав.

ОТЖЕ, СЛЕНГ ЧИ АРХАЇЗМ? (ПРО “СИГНАЛ” У ОПЕРАТИВНІЙ РОБОТІ)

Максим ГНСТНСВ

Нерідко під час спілкування з оперативними працівниками, загалом у професійному середовищі оперативників, пердивляючись фільми про оперативну роботу, можна почути вираз “отримано сигнал” або просто термін “сигнал”.

Так, що ж таке “сигнал” і яке його місце в оперативній лексиці?

Пошукова машина офіційного вебпорталу парламенту України в розділі “термінологія законодавства” (по суті цей розділ – це існуючий наразі прообраз майбутнього Єдиного глосарію правових термінів) на запит “сигнал” видає вісімдесят п’ять термінів, які або цілковито складаються з цього слова, або ж воно є частиною терміна (наприклад, “сигнал лиха”, “сигнал керування”, “сигнал, поданий за допомогою рук”, “поїздні сигнали”, “позивний сигнал”, “короткий сигнал” тощо), чи частиною іншого слова (наприклад, “канал сигналізації”, “кабель-сигнальне зв’язування” тощо).

У, так би мовити, чистому вигляді портал Верховної Ради України видає нам десять позицій із терміном “сигнал”.

Законодавство містить визначення сигналу переважно в транспортній або фармакологічній царині й застосування його через призму аналогії в сфері оперативної роботи спеціально уповноважених державних органів створить недопустимі викривлення.

Водночас, цінними вбачаються викладки з Великого тлумачного словника української мови, із яких можна констатувати, що сприйняття поняття “сигнал” у оперативній роботі найбільше відповідає першому, але не основному, а переносному значенню, наведеному в ньому: дія, подія, що стає поштовхом, стимулом до початку чого-небудь, заклик

до чогось; а також – другому значенню: попередження, повідомлення про те (переважно небажане), що відбувається або може відбутися.

Дійсно, здійснюючи роботу, наприклад, у рамках добірки з перевірки сигнальної інформації, оперативник підспудно сприймає “сигнал” як якусь певну первинну інформацію, що свідчить про готування до вчинення або ж про вже закінчене кримінальне правопорушення. Крім того, така інформація може розкривати чи деталізувати певні події або факти, які становлять оперативний інтерес. По суті, отримання такої первинної сигнальної інформації є основним завданням, яке розв’язується оперативним співробітником під час оперативного (ініціативного) пошуку або контррозвідувального пошуку. Сама ж інформація стає своєрідним поштовхом або стимулом для подальшої перевірки та, відповідно, застосування відповідних алгоритмів документування, запобігання та протидії.

Термін “сигнал” у професійному слензі має, перш за все, спонукальну природу та, із одного боку, описує оперативно-значимий факт, який відображає ознаки протиправної діяльності, а з іншого – змушує правоохоронця протидіяти правопорушникам.

Поєднання інформаційного та спонукального аспекту вирізняє саме сигнальну інформацію з масиву оперативної інформації.

Через те, що сигнальна інформація в абсолютній більшості випадків вказує на можливу протиправну діяльність, очевидним є юридично-правовий аспект сигналу. Він виражається в створенні підвалин для оцінки діянь особи через призму галузей законодавства про відповідальність (здебільшого – кримінального законодавства).

Отже, поняття “сигнал” у діяльності оперативних підрозділів жодним чином не є застарілою конструкцією, яка вийшла з ужитку. Також це не просто термін професійно-

го сленгу, а актуальна категорія з глибокою обґрунтованою структурою, яка охоплює як оперативно-значиму подію, що відображає сукупність фактичних ознак протиправної діяльності, так і сама первинна інформація про готування або вчинення кримінального правопорушення.

ПРОБЛЕМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФЕРЕНДУМУ В УКРАЇНІ

Максим ГОРДІЄНКО

Референдум як інструмент прямої демократії є важливою складовою участі громадян у прийнятті політичних рішень. В Україні цей механізм набуває особливого значення в контексті демократичних перетворень, що відбуваються після проголошення незалежності в 1991 році. Незважаючи на численні спроби впровадження референдумів, цей інститут знає низки труднощів та проблем, які перешкоджають його ефективній реалізації. Далі буде розглянуто основні правові, політичні та суспільні проблеми, які впливають на практику проведення референдумів в Україні.

Після проголошення незалежності в 1991 році в Україні було проведено кілька загальнонаціональних референдумів. Одним із найвідоміших є референдум про незалежність України 1 грудня 1991 року, коли більшість громадян підтримали проголошення незалежності. Цей референдум мав вирішальне значення для встановлення державного суверенітету України.

Однак наступні спроби організації референдумів супроводжувалися юридичними та політичними проблемами. Приміром, у 2000 році проводився референдум за народною ініціативою, результати якого не були втілені в життя через відсутність законодавчої бази та політичної волі. Також спроби використання референдуму в рамках політичних маніпуляцій викликали недовіру суспільства до цього інституту.

Одна з основних проблем реалізації референдумів в Україні пов'язана з недосконалістю законодавчої бази. Протягом тривалого часу відсутність відповідного закону унеможлилювала належну організацію та проведення референдумів. У 2012 році був ухвалений Закон України “Про всеукраїнський

референдум”, проте його було скасовано Конституційним Судом у 2018 році через низку порушень конституційних норм.

У 2021 році Верховна Рада України ухвалила новий Закон України “Про всеукраїнський референдум”, який мав на меті виправити попередні недоліки. Проте цей закон також зазнав критики через певні положення, які обмежують можливості громадян щодо ініціювання референдумів, а також через складну процедуру їхнього проведення. Важливою є проблема визначення чітких критеріїв, за яких референдум вважається таким, що відбувся, та які його результати є обов’язковими до виконання.

Політичний аспект проведення референдумів також є значною перешкодою. Політики часто використовують референдуми як інструмент досягнення власних політичних цілей. Наприклад, референдуми можуть оголошуватися з метою зміцнення влади чинного уряду або як спосіб легітимації суперечливих рішень. У таких випадках референдум втрачає свою демократичну сутність і перетворюється на засіб політичної маніпуляції.

Крім того, політична поляризація суспільства в Україні ускладнює реалізацію референдумів. Наприклад, питання, пов’язані зі зміною територіальної цілісності або мовної політики, можуть спричиняти серйозні суспільні конфлікти. Така ситуація може призвести до того, що референдуми не сприяють консолідації суспільства, а навпаки, загострюють розбіжності між різними групами населення.

Однією з ключових проблем є низький рівень суспільної довіри до інституту референдуму. Багато громадян сприймають референдуми як форму політичної гри, а не як реальний механізм впливу на прийняття рішень. Це пов’язано з тим, що результати попередніх референдумів часто не втілювалися в життя або ж мали суперечливі наслідки. Наприклад, референдум 2000 року не привів до суттєвих змін у політичній системі, що негативно вплинуло на сприйняття цього механізму.

Важливою проблемою є недостатній рівень інформованості громадян щодо змісту питань, які виносяться на референдум. Відсутність належної інформаційної кампанії може призводити до того, що громадяни роблять вибір на основі неповної або неправдивої інформації, що ставить під сумнів легітимність результатів референдуму. У таких випадках важливу роль відіграють медіа та громадські організації, які мають забезпечувати об'єктивне інформування населення.

Організація референдуму – це складний процес, який вимагає значних фінансових і людських ресурсів. В Україні існують проблеми з забезпеченням належного рівня організації виборчих дільниць, підготовкою членів комісій та контролем за дотриманням законності під час голосування. Особливо це стає актуальним у випадку місцевих референдумів, де ресурси можуть бути обмеженими, а рівень підготовки організаторів – недостатнім.

Адміністративний тиск на учасників референдуму також є серйозною проблемою. Існують випадки, коли місцеві органи влади або політичні групи можуть чинити вплив на виборців або членів комісій з метою отримання бажаних результатів. Це підриває довіру до процесу та може призвести до оскарження результатів референдуму.

У контексті реалізації референдумів важливо враховувати міжнародні стандарти, які визначають принципи проведення демократичних референдумів. Одним із таких стандартів є забезпечення рівних можливостей для всіх учасників референдуму, включно з належною організацією процесу голосування, рівним доступом до інформації та запобіганням політичним маніпуляціям.

Україна як член міжнародних організацій, таких як Рада Європи, зобов'язана дотримуватися цих стандартів. Однак на практиці часто спостерігається відхилення від цих принципів, що стає причиною критики з боку міжнародних спостерігачів та правозахисних організацій.

Реалізація референдумів в Україні стикається з низкою проблем, які мають як правовий, так і політичний та організаційний характер. Для того щоб референдум став ефективним інструментом прямої демократії, необхідно вдосконалити законодавчу базу, забезпечити прозорість і чесність процесу, а також підвищити рівень інформованості громадян. Важливо також гарантувати, що референдуми не використовуватимуться як інструмент політичних маніпуляцій, а служитимуть інтересам суспільства.

ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В ІНШИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПОТРЕБУЄ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Олександра ГРИНЬКІВ

Відповідно до положень ч. 1 ст. 246 Кримінального процесуального кодексу України (надалі – КПК України) негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених чинним законодавством.

Проблемам негласних слідчих (розшукових) дій (надалі – НС(Р)Д) присвячено чимало наукових праць, в яких звертається увага на необхідність, ефективність, законність їх проведення. Особливостям використання результатів НС(Р)Д в кримінальному провадженні приділяли і приділяють увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, серед яких: С. В. Албул, Л. І. Аркуша, В. В. Гевко, С. О. Гриненко, О. М. Дроздов, В. А. Колесник, Г. Р. Крет, С. С. Кудінов, Л. М. Лобойко, Є. Д. Лук'янчиков, Б. Є. Лук'янчиков, А. О. Ляш, М. А. Погорецький, О. М. Сало, Д. Б. Сергєєва, О. С. Старенький, О. Ю. Татаров, Л. Д. Удалова, С. Б. Фомін, Р. Ф. Черниш, Р. М. Шехавцов та ін.

З 2012 року (з часу офіційного закріплення в законодавстві України), інститут НС(Р)Д є невід'ємною складовою під час розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів. При цьому вважається, що НС(Р)Д є найбільш інвазійним методом збору доказів у межах розслідування з урахуванням втручання у приватне життя.

Як акцентують Є. Д. Лук'янчиков і Б. Є. Лук'янчиков, із запровадженням НС(Р)Д норми кримінального процесуального законодавства України значно розширили способи от-

римання інформації про кримінальне правопорушення для формування доказової бази.

Втім М. А. Погорецький та О. С. Старенький зауважують, що однією з причин низького рівня використання результатів НС(Р)Д у кримінальному процесуальному доказуванні є недосконалість процесуальної форми.

Чинний КПК України не містить визначення терміну “використання результатів НСРД”. Не вносить ясності у питання сутності результатів проведення НС(Р)Д й Інструкція “Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні”, оскільки у розділі IV, що регламентує “фіксацію результатів НС(Р)Д та дослідження інформації”, йдеться переважно про протоколи НС(Р)Д та додатки до них (пп. 4.1, 4.3, 4.4, 4.6 та ін.). На нашу думку, розуміння поняття “результатів НС(Р)Д” має вагоме значення, адже проблеми, які виникають під час їх використання в кримінальному судочинстві, здебільшого пов’язані з нерозумінням того, що саме являють собою відповідні результати. Ймовірно, що сутність “результатів НС(Р)Д” розкривається через їх інформаційне значення для кримінального провадження, тобто йдеться про докази.

Зауважимо, що під час проведення НС(Р)Д можна отримати й інформацію, яка виходить за межі конкретного кримінального провадження.

Так, на практиці (до прикладу – зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 КПК України) трапляються випадки, коли у протоколах за результатами НС(Р)Д містяться відповідні дані не лише про кримінальні правопорушення, у межах яких, заради яких вони проводилися, але й інформація про вчинення інших правопорушень, про які органам досудового розслідування досі не було відомо.

Законодавець передбачив механізм використання результатів НС(Р)Д в іншому кримінальному провадженні таким чином: якщо під час проведення НС(Р)Д виявлено ознаки ін-

шого кримінального правопорушення, яке не розслідується у межах відповідного провадження, інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні, але лише на підставі ухвали слідчого судді. Така ухвала виноситься за клопотанням прокурора, яке відповідно до ст. 247 і 248 КПК України підтверджує законність отримання інформації та доводить наявність ознак кримінального правопорушення (стаття 257 КПК України).

Згідно із положеннями ст. 257 КПК України для використання отриманих даних за результатами НС(Р)Д в іншому кримінальному провадженні необхідно отримати “новий” дозвіл суду, що є безумовною гарантією дотримання прав людини та запобігання зловживанням. Втім це потребує певного часу, а подекуди, задля збереження доказів чи попередження вчинення кримінального правопорушення, потрібно діяти оперативно. А тому на практиці задля економії часу, уникнення повторних звернень до суду органи досудового розслідування схиляються до об’єднання кримінальних проваджень, що, відповідно, викликає чимало правових дискусій.

Позиція Верховного Суду (якщо у кримінальному провадженні було надано дозвіл на проведення НС(Р)Д, і це провадження об’єднано з іншим, “новий” дозвіл не потрібен) викликає певні сумніви, оскільки у ст. 257 КПК України не передбачено винятків щодо об’єднання кримінальних проваджень.

З юридичної практики вбачається, що результати НС(Р)Д можуть бути не лише засобом отримання доказів, а й засобом порушень прав людини. На часі – узгодження чинного процесуального законодавства з певними алгоритмами, які виникають на практиці щодо використання результатів НС(Р)Д.

Задля розв’язання цієї проблеми, а також уникнення можливих зловживань слідчими та прокурорами під час отримання дозволів на проведення НС(Р)Д, вважаємо за потрібне внести відповідні зміни до ст. 257 КПК України, які б врегу-

лювали процедуру використання результатів НС(Р)Д в інших провадженнях із зазначенням конкретних критеріїв, за яких можливе об'єднання проваджень та використання отриманих доказів без необхідності отримання “нового” дозволу.

Запропоновані зміни сприятимуть встановленню істини, ефективному розслідуванню кримінальних правопорушень, при цьому не порушуватимуть прав людини, що гарантовані міжнародними правовими актами та чинним законодавством України.

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА СТРАТЕГІЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Руслан ГРИНЬКО

З початком російської агресії проти України в 2014 році оборонна стратегія Європейського Союзу почала набувати нових рис, однак істотні зміни сталися тільки з початком повномасштабної війни у 2022 році. Незважаючи на різні плани й ініціативи щодо зміцнення оборонних спроможностей ЄС, саме події в Україні стали стимулом для більшості європейських країн щодо серйозної переоцінки підходів у питаннях європейської безпеки.

Одним із ключових механізмів підтримки України в її боротьбі проти агресора став Європейський фонд миру, що дозволив ЄС системно підходити до військової допомоги, а перший транш на забезпечення української армії озброєнням та військовою технікою був здійснений у лютому 2022 року. Сутність діяльності інституту полягає в компенсації країнам-членам витрат на зброю та технічне оснащення, яку вони надали Україні за її запитом. Однак цей фонд має обмежені ресурси, які розраховані на період до 2027 року і орієнтовані на підтримку не лише України, а й інших партнерів ЄС по всьому світу. У грудні 2022 року було прийнято рішення про збільшення фінансування фонду, що є важливим кроком забезпечення військової України та її обороноздатності.

У березні 2022 року на неформальному саміті ЄС у Версалі лідери ЄС затвердили “Стратегічний компас”, який визначає напрямок розвитку безпеки та оборони ЄС до 2030 року. Документ передбачає створення ЄС Сил швидкого реагування (EU Rapid Deployment Capacity), готових до розгортання в кризових ситуаціях. Однак, попри масштабні амбіції, у доку-

менті не було відведено окремої ролі Україні, яка була згадана лише у контексті політики “Східного партнерства”. Хоча “Стратегічний компас” і передбачає інвестиції в оборонний сектор, документ не був достатньо адаптований до нової реальності війни в Україні. Цей документ вимагає оновлення з урахуванням поточних викликів.

Ще однією важливою ініціативою для підтримки України є План військової мобільності 2.0, представлений Європейською комісією. Ця програма спрямована на прискорення процесів розгортання військ і озброєння по всій території ЄС. Для України це критично важливо, адже може пришвидшувати транспортування техніки на фронт. Важливим є те, що до цієї ініціативи долучились зовнішні партнери ЄС, зокрема Велика Британія, США, Канада та Норвегія, що підвищує не тільки загальні можливості, а й є запорукою більш скоординованої діяльності у цьому напрямку.

У липні 2022 року Європейська комісія запропонувала механізм EDIPRA (Посилення європейської оборонної промисловості через спільні закупівлі), щоб стимулювати країни ЄС до спільних закупівель озброєння. Недоліком цього підходу є те, що замість інвестицій у власну оборонну промисловість уряди країн-ЄС віддають перевагу закупівлі готових зразків озброєння.

Ще однією з важливих стратегічних ініціатив ЄС є створення Місії Європейського Союзу з надання військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine) в жовтні 2022 року, яка має забезпечити військову та спеціальну підготовку представників ЗСУ та інших військових формувань, а також здійснювати координацію зусиль членів ЄС.

З початку російської агресії в 2014 році оборонні бюджети членів ЄС постійно зростали, але це зростання недостатнє для повноцінної підготовки до можливих загроз. І хоча витрати на оборону в ЄС планують збільшити до 2025 року на 70 млрд євро, ці інвестиції значною мірою спрямовані на покриття де-

фіциту оборонних ресурсів, що виник через надання військової підтримки Україні.

Отже, Україна, зіткнувшись з безпрецедентною військовою агресією, стала важливим фактором у трансформації європейської безпекової політики. Хоча ЄС і надав значну підтримку Україні через різні механізми, проблема недостатньої військової підтримки залишається нагальною. Частково це можна пов'язати із обмеженими ресурсами та недостатньою координацією між країнами-членами ЄС. У той же час окремі стратегічні європейські ініціативи вимагають оновлення, із урахуванням існуючих сьогодні військових загроз та стратегічного значення України для Європи.

ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ СЛУЖБОВИМ АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВOPУШЕННЯМ У ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Надія ДЕМЧИК
Вячеслав БАРАНОВСЬКИЙ

Державна прикордонна служба України відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки та правопорядку на державному кордоні. Водночас Державна прикордонна служба України є одним із суб'єктів у сфері протидії та запобігання службовим правопорушенням. Чітке дотримання правових норм та забезпечення дисципліни серед особового складу Державної прикордонної служби України дозволяє запобігти вчиненню службових адміністративних правопорушень та сприяє підвищенню ефективності діяльності служби.

Відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 19 Закону України “Про Державну прикордонну службу України” обов'язком Державної прикордонної служби України є протидія і запобігання кримінальним та іншим правопорушенням особового складу Державної прикордонної служби України.

Для недопущення вчинення службових адміністративних правопорушень серед особового складу Державна прикордонна служба України використовує заходи запобігання службовим адміністративним правопорушенням. Ці заходи мають профілактичний характер і спрямовані на зменшення ризику порушення службових обов'язків. Кожний із заходів має своє завдання, власну мету та цілі. У своїй діяльності Державна прикордонна служба України застосовує такі заходи запобігання службовим адміністративним правопорушенням, як:

1) правова освіта та профілактика. Державна прикордонна служба України систематично проводить правову підго-

товку особового складу, спрямовану на підвищення правосвідомості;

- 2) моральне та патріотичне виховання;
- 3) регулярні інструктажі, тренінги. Вони охоплюють питання професійної відповідальності, прозорості;
- 4) підвищення кваліфікації;
- 5) службові перевірки;
- 6) ротація кадрів;
- 7) огляд медичного стану;
- 8) відеоспостереження та інші.

Також слід зазначити, що чіткого переліку заходів запобігання службовим адміністративним правопорушенням у законодавстві не існує.

Загалом заходи запобігання службовим адміністративним правопорушенням у Державній прикордонній службі України спрямовані на забезпечення належної поведінки особового складу відомства та запобігання їх вчинення.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Крістіна ДЕРЕВ'ЯНКО

Факт введення в Україні правового режиму воєнного стану поклав на всі державні структури величезну відповідальність не лише за оборону державних кордонів та територіальної цілісності Батьківщини, а й за життя і здоров'я кожного громадянина. Проте права і свободи одного окремого індивіда закінчуються там, де починається посягання на цінності іншого. Отже, основною функцією представників органів виконавчої влади є неухильний пильний контроль за громадським порядком та безпекою. Війна нестримно внесла свої корективи в життя громадян, натомість законодавство не завжди встигає за цими змінами, оскільки правотворчість і правозастосовна перспектива нововведених норм має корелювати з практичним досвідом, здобутим під час виявлення недоліків та прогалин в чинних нормативно-правових актах і їх актуальності в умовах введення особливих правових режимів.

Невирішені питання за час війни в Україні накопичуються і потребують негайного розв'язання. Основним питанням, яке хвилює суспільство і правоохоронців, є притягнення осіб до відповідальності за порушення вимог комендантської години. Актуальність вирішення цієї проблеми зростає, оскільки ще жодне правило не дотримано кодексом честі і чесності, тож карається не мораллю і громадським осудом, а лише відповідними санкціями, передбаченими законодавством.

Під час вивчення цього питання нами було досліджено варіанти, якими чинні співробітники намагались знайти шляхи вирішення проблеми відсутності прямої відповідальності за порушення комендантської години самостійно і це не дало бажаного результату. Наприклад, при виявленні особи або

водія, які перебували на вулиці у встановлений військовими адміністраціями визначений заборонений час – проводили роз'яснювальну бесіду, надавали законну вимогу припинити правопорушення. У випадку, якщо особа, після попередження, цього ж дня потрапляла у поле зору правоохоронця повторно, відносно порушника складали протокол згідно зі ст.185 Кодексу України про адміністративні правопорушення за непокору законній вимозі поліцейського, після чого направляли для розгляду до суду.

Дослідивши відповідні рішення суду щодо складених протоколів, нами було встановлено, що статистика закриття справи за відсутністю складу правопорушень переважає, що означає відсутність результативності такої роботи. І оскільки правоохоронцями вичерпано всі можливі варіанти притягнення до відповідальності порушників, критично необхідно повернутись до створення статті в КУпАП, яка б передбачала певні санкції щодо фізичних і юридичних осіб, тому, що безкарність у майбутньому буде породжувати більшу кількість порушень громадської безпеки і порядку, що збільшує ризики в умовах війни і підриває авторитет поліції, який беззаперечно залежить від довіри населення.

Говорячи про актуальні проблеми, неможливо пропустити відсутність регулювання складання посадовими особами процесуальних документів під час оголошення повітряної тривоги. Оцінивши рішення судів, які визнавали, до прикладу, огляд водіїв на стан сп'яніння під час ракетної небезпеки протиправним, необхідно запровадити певний правовий механізм оформлення адміністративних матеріалів.

У м. Дніпро станом на 11.10.2024 повітряну тривогу було оголошено за добу більше 8 разів, загальним часом приблизно 7 годин. З цього можна винести припущення, що 7 годин на добу пересічний громадянин може порушувати правила дорожнього руху і громадських порядок з подальшим оскарженням рішення в судовому порядку за вчинення своїх дій у

стані крайньої необхідності. Як приклад, на ст. 130 КУпАП, вирішення цього питання може стати зобов'язання водія у випадку виявлення посадовою особою в нього явних ознак алкогольного чи наркотичного сп'яніння на вимогу працівника поліції пройти медичне освідування на стан сп'яніння в найближчому до місця зупинки транспортного засобу укритті, або у відповідному медичному закладі, у безпечному для життя та здоров'я місці у встановлений наказом МВС/МОЗ № 1452/735 від 09.11.2015 час, бо водіння під впливом алкогольних, наркотичних речовин та препаратів, що знижують увагу та реакцію, можуть нести за собою фатальні наслідки для інших учасників дорожнього руху, аж до загибелі людей. У той же час, усі порушення, вчинені під час повітряної тривоги та загалом, під час дії правового режиму військового стану пропонуємо обов'язково розглядати з забезпеченням умов п. 5 ст. 34 КУпАП, а саме вчинення правопорушення в умовах стихійного лиха або за інших надзвичайних обставин, що є обставиною, яка обтяжує адміністративну відповідальність.

З огляду на ситуацію, що існує в нашій країні, і правові невідповідності та неврегульовані норми чинних нормативно-правових актів можна сміливо зробити висновок про достатньо чітку і правильну правову позицію населення, бо незважаючи на всі аспекти, саме масових порушень на вулицях в комендантську годину і під час ракетної небезпеки, досі не було виявлено. Проте важливість розгляду цих законопроектів є неоспорюваною, бо все ж таки нашою загальною основною метою є створення бездоганного законодавства, яке буде квінтесенцією забезпечення прав і свобод людини в сукупності зі злагодженою організацією роботи всіх органів влади.

ЩОДО ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Тетяна ДЕРЕВ'ЯНКО

Система міжнародних правових актів, що стосуються правосуддя в кримінальному судочинстві, охоплює декларації, пакти, конвенції та інші міжнародно-правові документи загального і європейського значення. Згідно зі статтею 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, є частиною національного законодавства. Державні органи, включаючи органи досудового розслідування, зобов'язані строго дотримуватися вимог цих міжнародних договорів.

Аналіз норм міжнародних договорів показує, що найбільш активно використовується Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року, яка разом з її Додатковим протоколом діє для України з 1998 року. На сьогодні учасниками цієї Конвенції є майже всі європейські держави. Країни-учасниці зобов'язалися надавати максимально можливу допомогу у кримінальних справах з метою забезпечення прав і свобод людини.

Порядок взаємовідносин між суддями, прокурорами, органами досудового розслідування та відповідними установами іноземних держав визначається не лише Європейською конвенцією про взаємну допомогу у кримінальних справах, а й іншими міжнародними договорами, такими як Європейська конвенція про видачу правопорушників, Конвенція про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, отриманих злочинним шляхом, а також Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, та рядом інших нормативних актів.

Допомога на підставі Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року надається у рамках кримінального переслідування правопорушень, покарання яких, на момент запиту про правову допомогу, підпадає під юрисдикцію судових органів сторони запиту. Згідно з цією Конвенцією, держави зобов'язуються надавати одна одній якомога ширшу взаємну допомогу, що, насамперед, включає проведення процесуальних дій. Під час розслідування та судового розгляду часто виникає потреба у зборі доказів за кордоном, зокрема шляхом допиту обвинувачених, потерпілих, свідків та експертів, проведення обшуків, експертиз, судових оглядів, вилучення та передачі предметів, а також вручення і пересилання документів.

Варто зазначити, що взаємна допомога за загальним правилом надається за наявності міжнародного договору, що регулює ці питання. Однак, на практиці відсутність такого договору не завжди є перешкодою для отримання чи надання допомоги.

Проблеми міжнародних правовідносин у сфері боротьби зі злочинністю також можуть стосуватися правових інститутів, що визначають статус дипломатичних та консульських установ і їхніх співробітників, зокрема імунітету від кримінальної відповідальності та статусу недоторканності. Статус дипломатичних і консульських установ має важливі особливості для кримінального процесу. Відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року та Положення про дипломатичні представництва і консульські установи іноземних держав в Україні, затвердженого Указом Президента України 10 червня 1993 року, особа дипломатичного агента є недоторканою.

З точки зору норм міжнародного права, громадянин має реальну можливість захищати свої права і свободи, звертаючись до Європейського суду з прав людини. Водночас українське законодавство забезпечує невідворотність відпові-

дальності за скоєні кримінальні правопорушення, надаючи правоохоронним органам механізми для звернень до інших держав із вимогою видачі обвинувачених і проведення необхідних слідчих та інших процесуальних дій. Це створює правові умови для ефективного вирішення завдань кримінального провадження.

ПРАВОВІ ПИЛКИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Олексій ДОМАНСЬКИЙ

Розвиток системи джерел права призвів до збільшення кількості правових регуляторів, що в свою чергу потребує збільшення уваги до їх якості.

У науковій літературі є різне розуміння поняття “правова пилка”. Найбільш вдалими, на нашу думку, є визначення правової пилки як відступу від вимог правової техніки, логіки, граматики, який у свою чергу призводить до зниження якості нормативно-правового акта, ускладнює його тлумачення і перешкоджає реалізації норм права в конкретних відносинах.

Окрім того, нормотворчу пилку визначають як прийняття норми закону, реалізація якого на практиці породжує соціальну несправедливість і тягне інші негативні суспільно-політичні, економічні, соціальні наслідки або ж знижує рівень гарантованості прав та інтересів особи, ефективність правозастосовної діяльності та загалом перешкоджає досягненню поставленої мети і припускає можливість виникнення або зміни суб’єктивних прав і юридичних обов’язків учасників суспільних відносин.

Аналіз наукової літератури свідчить про наявність різноманітних критеріїв для класифікації правових пилки.

Так, правові пилки класифікують:

на юридичні пилки, які виникають при недотриманні вимог законодавчої техніки (прогалини; колізії між окремими нормативно-правовими актами; посилання на закони або їх окремі норми, які вже втратили юридичну силу; наявність великої кількості нормативно-правових актів, що регулюють схожі правовідносини; використання одних і тих самих

положень у кількох проєктах у дещо різних формулюваннях тощо);

логічні помилки, які виникають при недотриманні принципів формальної логіки під час підготовки і прийняття нормативно-правового акта (логічні суперечності);

граматичні помилки, які виникають при недотриманні правил українського правопису (порушення правил граматики та стилістики).

Також, помилки у правотворчій діяльності класифікують:

за стадіями правотворчості на такі види: помилки під час підготовки проєкту джерела права, помилки під час прийняття джерела права правотворчим суб'єктом та помилки під час оприлюднення джерела права;

за джерелами права: помилки у нормативно-правових договорах, нормативно-правових актах, у правовому прецеденті тощо;

залежно від техніко-технологічних вимог, що ставляться до джерел права: змістовні (невідповідність змісту нормативно-правових приписів об'єктивним суспільним відносинам, законам логіки, структурі системи права, відчутність механізму реалізації приписів) та формальні (неправильний вибір юридичної форми закону, неправильна структура нормативно-правового акта тощо).

До способів попередження та виявлення правотворчих помилок можна віднести: наявність якісної системи законодавства; оперативне прийняття нових та внесення змін до чинних нормативно-правових актів; своєчасне скасування застарілих нормативно-правових актів; систематизація та уніфікація нормативно-правових актів; удосконалення чинного законодавства для забезпечення його правильного застосування; проведення роз'яснювальної роботи суб'єктів тлумачення права; добір висококваліфікованих кадрів до органів державної влади; життя заходів щодо посилення пра-

вової культури серед суб'єктів правозастосування, здійснення професійної нормотворчої діяльності, оперативне оновлення системи джерела права.

До способів виявлення правотворчих помилок слід віднести здійснення поглибленого аналізу норм права, що містяться в нормативно-правових актах, у тому числі і тих, які мають різну юридичну силу і стосуються однієї сфери впливу.

До способів усунення правотворчих помилок слід віднести здійснення заходів щодо скасування застарілих або помилкових нормативно-правових приписів, своєчасне внесення змін до чинних нормативно-правових актів, нормативно-правову уніфікацію та гармонізацію, створення системи моніторингового контролю за правотворчістю та її результатами.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОТВОРЧІ ПОМИЛКИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Леся ДУДАРЄВА

Актуальність теми правотворчих помилок у законодавстві зумовлена їх впливом на ефективність правової системи та забезпечення правопорядку. Помилки, допущені під час формування законів, можуть призводити до юридичної невизначеності, непослідовності правозастосування та порушення прав громадян. У сфері сучасних реформ, глобалізації та змін у правових відносинах особливо важливо аналізувати основні види правотворчих помилок для покращення якості законодавчих актів.

Сучасні науковці мають різні підходи до трактування помилок, що призводить до суттєвих відмінностей у їхніх поглядах. Помилки часто розглядають як “недоліки”, “вади”, “деформації” чи “прогалини” тощо. Ми підтримуємо позицію С. В. Гаврилюк, яка вважає, що помилки завжди означають неправильність, неточність, некоректність результатів, помилковість у діях чи думках, необережний вчинок або ненавмисне викривлення чогось. Це відхилення від норми, тобто дія, протилежна правильній, здійснена ненавмисно, яка завжди має неправомірний характер. Юридичні помилки, своєю чергою, є певним негативним результатом у юридичній діяльності, який виникає ненавмисно.

Юридичні помилки можуть виникати з різних причин, які поділяються на об’єктивні та суб’єктивні. Об’єктивні причини не залежать від волі чи свідомості суб’єктів правотворчої діяльності, але значно впливають на якість законодавства. Серед них особливо виділяють стрімкий розвиток суспільних відносин, через який законодавець часто не встигає оновлювати нормативну базу. Це призводить до того, що законодавство відстає від реалій життя й стає неактуальним

або недостатньо точним. Також корінні зміни в правовій системі, особливо в періоди криз або реформ, вимагають швидкого оновлення законів, що може спричинити їхню недосконалість через поспішність. Відсутність єдиної правової політики між органами державної влади також викликає правові колізії та непослідовність у правовому регулюванні. Слабкий розвиток правової культури серед населення і посадових осіб та низький рівень правосвідомості також сприяють появі юридичних помилок. Важливим фактором є й недосконалість законодавчої процедури, яка призводить до неузгодженості між новими та чинними нормами, а також суперечності між індивідуальними та суспільними інтересами.

Суб'єктивні причини, навпаки, залежать від людського фактора і часто пов'язані з професійною підготовкою та діяльністю осіб, що беруть участь у законотворчому процесі. Однією з основних проблем є недостатній професіоналізм законодавців та фахівців, відповідальних за розробку законів. Відсутність необхідних знань та досвіду, поспішність у прийнятті законів, недотримання процедур та технології законодавчого процесу призводять до помилок у правових актах. Часто закони формулюються неконкретно, що ускладнює їх застосування на практиці. Суперечності між нормами чинного законодавства є наслідком неякісної підготовки та відсутності узгодженості між новими та старими правовими нормами. Ще одним чинником є порушення вимог юридичної техніки, включаючи недостатню увагу до логіки і структури правових текстів, а також недотримання норм сучасної мови, що робить закони важкими для розуміння та застосування. Неякісна робота експертів, які здійснюють правову та лінгвістичну експертизу, також сприяє виникненню помилок у законодавстві. Неприятливі умови роботи, перевантаженість працівників, недоліки у підборі кадрів і незнання методології законотворчої діяльності є додатковими суб'єктивними факторами, які можуть призводити до виникнення юридичних помилок.

У власному баченні вирішення проблеми юридичних помилок можна наголосити на важливості комплексного підходу. На нашу думку, головною проблемою є недостатня увага до деталей у процесі законотворчості та надмірна поспішність в ухваленні законів. Це призводить до юридичних помилок, які негативно впливають на правову систему загалом і на ефективність її функціонування.

Одним із шляхів вирішення цього питання може бути впровадження більш ретельної системи перевірки законопроектів перед їх ухваленням, а також залучення незалежних експертів для оцінки нормативно-правових актів. Більш тривалий і ґрунтовний аналіз проектів законів дозволить уникнути багатьох недоліків. Водночас необхідно забезпечити безперервну професійну підготовку фахівців у сфері права, щоб підвищувати їхню компетентність і здатність уникати помилок у юридичній діяльності.

Доцільно зауважити, що вдосконалення правової освіти і підвищення рівня правової культури серед населення зможуть підвищити загальний рівень вимогливості до законодавців і таким чином зменшити кількість правотворчих помилок.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У КОНТЕКСТІ ЗАПОБІЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ПРОТИДІЄЮ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ПЕНСІЙНІ ПРАВА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

**Євгеній ДУДКО
Леся ДУЧИМІНСЬКА**

Як показує практика та результати спеціальних наукових досліджень, останнім часом у системі пенсійного та соціального забезпечення військовослужбовців в Україні накопичилась низка проблем, які не тільки знижують ефективність діяльності органів Пенсійного фонду України (ПФУ), але й детермінують розвиток суспільно небезпечних явищ і процесів, що у тій чи іншій мірі підвищують рівень потенційних і реальних загроз, які посягають на основи національної безпеки. Зокрема, щорічно у системі ПФУ зростає як кредиторська, так і дебіторська заборгованість, які у тому числі стали наслідком винесення судових рішень на користь позивачів та зобов'язують територіальні підрозділи Пенсійного фонду виплачувати значні суми грошей, що не передбачені Державним бюджетом України на той чи інший фінансовий рік (наприклад, для колишніх працівників Сил безпеки і оборони, інших правоохоронних органів; інвалідів і ветеранів війни; ін.). У таких умовах об'єктивно зростає напруженість та створюється психологічно нестерпна обстановка для всіх категорій працівників, задіяних на державній службі та роботі в органах системи ПФУ, створюючи таким чином ще одну детермінанту, яка сприяє вчиненню різноманітних правопорушень, що стосуються посягань на пенсійні права військовослужбовців.

Йдеться про те, що керівники всіх рівнів ПФУ у “гонитві” за показниками та вирішенні інших “виробничих” завдань

застосовують до підлеглих такі методи управління і контролю, які суперечать Конституції та іншим законодавчим актам України. Так, поширеною у зв'язку з цим є “практика” припинення не тільки людської гідності, але й ділової репутації працівників органів пенсійного і соціального забезпечення; створення нестерпних умов для праці та відпочинку; заборона використовувати так звані “лікарняні листки”; відпустки; ін. У таких умовах, як видається, та як це успішно застосовують позивачі з числа військовослужбовців до ПФУ, особливу роль у захисті порушених прав і законних інтересів та запобіганні протиправних діянь щодо працюючих у зазначених органах державної виконавчої влади мають відіграти адвокати, що логічно витікає зі змісту ст. 59 Конституції України та Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”. При цьому у переліку заходів кримінологічного спрямування, які мають здійснювати адвокати, своє чільне місце мають зайняти ті із них, що запобігають у системі ПФУ випадкам так званого мобінгу, тобто приниження честі та гідності, а також професійної репутації працівників органів ПФУ у формі психологічного та економічного тиску; створення для них напружених ситуацій тощо, що, як свідчать зібрані в ході цього наукового пошуку матеріали, є характерними для деяких керівників вказаних державних органів у сьогоденні та, одночасно, виступає однією з детермінант, яка сприяє вчиненню правопорушень, що посягають на права військовослужбовців, особливо в умовах воєнного стану в Україні.

Отже, у наявності складна теоретико-прикладна проблема, від вирішення якої залежить не тільки підвищення рівня результативності роботи системи ПФУ, але й ліквідація, нейтралізація, блокування тощо детермінаційного комплексу причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень стосовно осіб пенсійного віку та інвалідів з числа військовослужбовців, а також зменшення кількості потенційних і реальних загроз, які посягають на національну безпеку.

СВОБОДА РЕЛІГІЇ ЧИ НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Віталій ЄРЬОМЕНКО
Олександр МАХЛАЙ

У середньовіччі релігія використовувалась для виправдання агресій, вбивств та досягнення своїх меркантильних бажань. Прикладом цього є хрестові походи, інквізиція, видача індульгенцій, затвердження королів як намісників Бога на землі тощо. З тих часів фактично мало що змінилось. Наприклад, терористичні організації використовують релігію та релігійних фанатиків для здійснення терактів. Спецслужби, в свою чергу, нашпигували духовенство своєю агентурою, у тому числі і так звану «агентурою впливу», з метою контролю за суспільством та насадження «правильної релігії».

Яскравим прикладом цього є ФСБ та Українська Православна Церква (далі УПЦ), яка ще донедавна входила до «Московського патріархату». Підривна робота цієї релігійної організації проти української державності проводилась з моменту отримання Україною незалежності і активізувалась в 2013–2014 роках. Із початком повномасштабного вторгнення 2022 року така робота ще більше активізувалась. На підтвердження цього свідчить статистика Служби безпеки України. Станом на березень 2024 року за ознаками вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки слідчими підрозділами спецслужби було розпочато 83 кримінальні провадження проти священнослужителів УПЦ. У рамках цих кримінальних проваджень повідомлено про підозру 37 священникам. Судами винесено 23 обвинувальні вироки.

Так, згідно зі статтею 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших пере-

конань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Разом із тим держава має право захищати свої інтереси від протиправної діяльності різних релігійних організації, особливо в умовах, коли така діяльність посягає на основи її національної безпеки.

Ми вважаємо, що питання заборони діяльності проросійської церкви мало бути вирішене, ще тоді – у 2014 році. Частково це питання було вирішено лише 20 серпня 2024 року шляхом прийняття Закону України № 3894–ІХ “Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій”. Цей Закон викликав резонанс в українському суспільстві та й взагалі у світі. Багато проросійськи налаштованих осіб вже заявляють про тиск на релігію та порушення прав віруючих. Це сприяє агресору в дестабілізації обстановки всередині країни та дискредитації її на світовій арені, зокрема і перед партнерами, які надають нашій державі фінансову та військову допомогу у війні.

Але, на нашу думку, цей законодавчий акт необхідний і навіть запізнився за своєчасністю. Як і кожен нормативно-правовий акт він не досконалий та потребуватиме доопрацювано, змін і таке інше. Разом з тим реалізацію механізмів даного Закону ми зможемо побачити лише після його фактичного застосування і вже після цього потрібно буде його більш детально вивчати та аналізувати. Час покаже “по чому опіум для народу”.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ПРОТИДІЇ КАТУВАННЮ, ЖОРСТОКОМУ ПОВОДЖЕННЮ ТА БЕЗКАРНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Вадим ЖУЛКОВСЬКИЙ
Поліна КОВАЛЬСЬКА

Ставлення до тортур і сама практика їх застосування нерозривно пов'язані з розвитком цивілізації, поняттям цивілізованості та загальнолюдських цінностей. Здається, що світова спільнота досягла необхідного консенсусу: визнання рівних і невід'ємних прав усіх членів людства є основою свободи, справедливості. Аналіз міжнародних актів дозволяє виокремити найважливіші з них, які безпосередньо спрямовані на закріплення означеної цінності.

Першим міжнародним актом, який прямо вказав на заборону тортур, стала Загальна декларація прав людини 1948 року (стаття 5), далі згадаємо Європейську Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (стаття 3), у якій було встановлено таку ж заборону тортур, нелюдського і такого, що принижує, поводження. Важливим кроком стало прийняття у 1984 році в рамках ООН спеціального документа, який був спрямований на абсолютну заборону тортур – Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.

Сьогодні більшість загальних міжнародно-правових документів у сфері прав людини містять заборону тортур, серед яких згадаємо; Африканську Хартію прав людини і народів (стаття 5); Американську конвенцію про права людини (стаття 5); Американську декларацію прав і обов'язків людини

(стаття 27); Арабську Хартію прав людини (стаття 8); Каїрську Декларацію прав людини в ісламі (статті 19–20); Паризьку Хартію для нової Європи (НБСЄ); Конвенцію про захист прав усіх трудящих мігрантів та членів їх сімей (стаття 10); Конвенцію про права дитини (стаття 37); Європейську Конвенцію про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню; Мінімальні стандартні правила ООН поводження з в'язнями (стаття 31); Римський статут Міжнародного кримінального суду тощо.

Вельми важливими є й документи міжнародного гуманітарного права, серед яких Гаазькі Конвенції про закони і звичаї суходільної війни 1899 та 1907 років, в яких прямо не використовується термін “тортури”, але міститься зобов’язання держави гуманно ставитися до полонених, визнаючи неприпустимість застосування тортур. Женевські конвенції 1949 року в однаково сформульованих для всіх конвенцій статті 3 прямо забороняють застосування жорсткого поводження, включаючи тортури.

Попри ратифікацію основних міжнародних актів та імплементацію їх у національне законодавство, наша держава з 2014 року потерпає від порушень норм міжнародного гуманітарного права, а з 2022 року, з моменту повномасштабного вторгнення кількість таких порушень стрімко зростає. За даними, які було наведено Українською Гельсінською спілкою з прав людини, одними із найжорстокіших злочинів є злочини катування, яким систематично піддається як військовополонені так й цивільне населення.

Велика кількість воєнних злочинів (понад 60 000 зафіксував Офіс генерального прокурора), учинених армією країни-агресора проти військовополонених та цивільного населення під час повномасштабного вторгнення, привернули увагу усій міжнародній спільноті. На сьогодні більшість із них кваліфікуються за статтею 438 Кримінального кодексу України – порушення законів та звичаїв війни, яка за своїм

змістом є бланкетною та відсилає до норм міжнародного права та міжнародного гуманітарного права, про які йшлося вище.

Населені пункти Буча, Бородянка, Гостомель, Ірпінь, Ізюм та багато інших, які були та досі перебувають під окупацією російської армії, стали місцем учинення масових катувань та нелюдського поводження, вбивства цивільного населення. Усі ці порушення фіксувались Офісом Генерального прокурора.

Зважаючи на масштаби збройного конфлікту, який продовжується тривалий час та велику кількість воєнних злочинів, які вчиняються проти військовополонених, цивільних осіб як на території України так й окупованих територіях, велике навантаження покладено на національні правоохоронні органи та суди щодо досудового розслідування та судового розгляду.

Учинення катувань під час збройного конфлікту чи під час режиму окупації щодо осіб, захищених женевськими конвенціями, є воєнним злочином, який підлягає особливому правовому регулюванню. З огляду на специфіку закріплення воєнного злочину катування у Кримінальному кодексі України та бланкетний характер статті 438 є необхідним застосуванням теорії та практики міжнародного та міжнародного гуманітарного права.

Заборона катування є абсолютною та закріплюється у низці норм нормативно-правових актів універсальної та регіональних систем захисту прав людини. Необхідність застосування норм міжнародного права щодо воєнних злочинів катування національними судами та правоохоронними органами при кваліфікації діяння згідно з чинним національним Кримінальним кодексом України, створює інтерес усієї юридичної спільноти до поглибленого та подальшого вивчення воєнних злочинів із позицій міжнародного гуманітарного права задля належного використання їх у національній правовій системі.

Відзначимо, що окрім нормативно-правової складової, важливого значення набуває й інституційна складова, яку складають як міжнародні органи так й національні правоохоронні та судові інституції. До прикладу Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у своїй судовій практиці має чимало напрацювань у сфері досліджуваної тематики. Європейський суд з прав людини під час кваліфікації катування та жорстокого поводження ураховує мету вчиненого діяння, критерій ступеню жорстокості та інші обставини, які мають значення для конкретної справи.

В умовах війни ЄСПЛ залишається інституцією, що виступає гарантом реалізації положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. У практиці цього органу є рішення, у яких розглядаються як міждержавні справи, так і індивідуальні. Одним із важливих питань, яке з'ясує Суд, – питання юрисдикції: яка держава здійснює ефективний контроль на відповідній території. Однією з обставин, що вплинули на розгляд справ проти росії, є припинення її участі у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у вересні 2022 року.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, заборона катувань є однією із небагатьох абсолютних та імперативних норм міжнародного права (*jus cogens*), які визнані і прийняті більшістю держав, яка застосовується й в умовах миру, й під час міжнародних та не міжнародних збройних конфліктів та окупації. Для припинення порушення якої, наша держава змушена закликати як міжнародну спільноту, так й в межах національної правової системи протистояти тим численним неприпустимим порушенням, які чиняться на нашій території. Ефективність такої протидії залежить від багатьох факторів, серед яких важливо відзначити належне національне правове регулювання, дієвість національних інституцій, як правоохоронних так й судових, взаємодія з міжнародними органами та узгодженість національного законодавства із міжнародними актами.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Богдан ЗАБОЛОТНИЙ
Ярослав КУШНІР

Забезпечення національної безпеки, відсіч і стримування рашистської агресії стали прерогативою для діяльності усіх суб'єктів забезпечення національної безпеки України, не є винятком і Державна прикордонна служба України. Прикордонники виконують бойові та спеціальні завдання на лінії бойового зіткнення, здійснюють охорону та оборону державного кордону України на всій підконтрольній протяжності кордону, проводять облаштування фортифікаційних споруд, переорієнтовують оперативно-службову діяльність під сучасні реалії, трансформуючи її на оперативно-бойову та службово-бойову діяльність. У цій доповіді ми пропонуємо зробити акцент саме на особливостях адміністративно-юрисдикційної діяльності прикордонного відомства в умовах правового режиму воєнного стану.

Сучасні наукові дослідження одного з авторів вказують на таке тлумачення адміністративно-юрисдикційної діяльності прикордонного відомства: урегульована нормами законодавства діяльність уповноважених (посадових) осіб Держприкордонслужби України, що полягає у своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному з'ясуванні обставин правопорушень, протидія яких належить до компетенції прикордонників, здійсненні провадження по справі, вирішенні цієї справи у точній відповідності до закону, організації забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявленні причин та умов, що сприяють вчиненню цього адміністративного правопорушення, запобіганні подальшому скоєнню цього

протиправного діяння, а також забезпеченні виховання громадян у дусі додержання законів, і як наслідок – зміцненні законності.

Актуальні тенденції розвитку вітчизняного законодавства дозволяють зробити висновок про підвищену увагу законодавця й до цього напрямку діяльності Державної прикордонної служби України, адже прикордонники мають достатній спектр державно-владних повноважень, закріплений у ст. 20 профільного закону, як-от: правомочність вимагати припинення правопорушень; розглядати справи про адміністративні правопорушення та накладати стягнення або ж направляти матеріали справ про адміністративні правопорушення за підвідомчістю; застосувати заходи забезпечення адміністративного провадження та/або заходи адміністративного примусу та інші заходи, передбачені законом.

Реалізація зазначених повноважень, що власне і становить зміст адміністративно-юрисдикційної діяльності прикордонного відомства, опосередковано забезпечує виконання основних завдань, покладених законодавством на прикордонників. Скажімо, ілюстративною є практика притягнення осіб до адміністративної відповідальності, зокрема за незаконне перетинання або спробу незаконного перетинання державного кордону. До прикладу, серед усього масиву адміністративних правопорушень за 2021 рік за ст. 204-1 КУпАП “Незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України” складено “лише” 3 248 протоколів про адміністративне правопорушення, тоді як за 2022 рік вже було відпрацьовано 7 932 таких протоколи; тенденція до збільшення у 2,5 раза є більш ніж показовою. У подальшому за 2023 рік вже було складено 8 848 протоколів про адміністративний проступок за вказаною статтею.

Такі обставини об’єктивної дійсності вказують на те, що адміністративно-юрисдикційна діяльність прикордонників в умовах правового режиму воєнного стану не лише відійшла у

небуття, а навпаки, набуває значущості, очевидно, що лише на окремих ділянках державного кордону. Проте, сучасний стан застосування судами законодавства про адміністративну відповідальність вказує на необхідність підготовки та перепідготовки профільних фахівців на предмет застосування адміністративно-юрисдикційної діяльності з метою підвищення кількості не лише складених протоколів про адміністративне правопорушення, а й постанов про накладення стягнення, що свідчатиме про ефективність здійснюваної адміністративно-юрисдикційної діяльності.

НОВАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА З ПИТАНЬ ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ КОРДОНОМ УКРАЇНИ

Валентин ЗЬОЛКА

Юрій ЛІТВІН

Юлія СТЕПАНОВА

В умовах повномасштабної агресії російської федерації проти України потребують перегляду концептуальні засади державної політики забезпечення національної безпеки України у прикордонній сфері з метою переорієнтації їх на протидію сучасним загрозам. Важливим завданням є реалізація на законодавчому рівні засад кардинальної перебудови системи охорони національних інтересів України у прикордонній сфері, які закріплені у Стратегії інтегрованого управління кордонами.

Новели законодавства з прикордонних питань започатковані на підставі Закону України від 16.07.2024 № 3858-IX “Про внесення змін до Закону України “Про Національну безпеку України” щодо стратегічних основ інтегрованого управління державним кордоном України”. Законодавцем здійснено імплементацію у Закон України “Про національну безпеку України” низку ключових положень, які стосуються інтегрованого управління державним кордоном України, зокрема:

поряд зі словосполученням “сфера охорони та захисту державного кордону України” вжито термін “прикордонна безпека”, що дає підстави виокремити відносно самостійний підвид національної безпеки України;

вводиться у національне законодавство словосполучення “інтегроване управління державним кордоном України” замість “інтегроване управління кордонами”;

нормативно закріплено поняття “Стратегія інтегрованого управління державним кордоном України”;

Стратегія інтегрованого управління державним кордоном України включена до документів довгострокового планування (понад п'ять років);

окреслено основні вимоги до Стратегії інтегрованого управління державним кордоном України;

передбачено що Стратегія інтегрованого управління державним кордоном України є основою для підготовки державних програм і нормативно-правових актів, що стосуються розвитку та забезпечення інтегрованого управління державним кордоном України. Реалізація Стратегії інтегрованого управління державним кордоном України здійснюється на основі національного безпекового, економічного, інтелектуального потенціалу з використанням механізмів державно-приватного партнерства, а також із залученням міжнародної консультативної, фінансової, матеріально-технічної допомоги;

закріплено повноваження державних органів щодо розробки Стратегії інтегрованого управління ДК України;

визначено інституційний механізм для координації інтегрованого управління державним кордоном України: тимчасовий консультативно-дорадчий орган який утворюється Кабінетом Міністрів України;

огляд інтегрованого управління державним кордоном України визначено як складову комплексного огляду сектору безпеки і оборони;

закріплено процедуру проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони;

передбачено що порядок проведення огляду стану інтегрованого управління державним кордоном України центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону України визначається Кабінетом Міністрів України;

оптимізовано повноваження державних органів відповідальних за формування та реалізацію державної політики у сферах громадської безпеки та цивільного захисту: виключе-

но словосполучення “Державна прикордонна служба України” та “захист та охорона державного кордону України”;

продовжено чинність Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року до затвердження Стратегії інтегрованого управління державним кордоном України.

З огляду на вищевикладене пропонуємо такі організаційно-правові заходи:

1. Внести зміни до нормативно-правових актів:

положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України, п. 4. доповнити підпунктами:

1-1) за дорученням Кабінету Міністрів України розробляє Стратегію інтегрованого управління державним кордоном України і зміни до неї та бере участь у підготовці і періодичному уточненні доктрин, концепцій, стратегій і програм у сфері охорони державного кордону України;

1-2) розробляє з урахуванням пропозицій центральних органів виконавчої влади огляд стану інтегрованого управління державним кордоном України, здійснює міжвідомчу координацію проведення огляду стану інтегрованого управління державним кордоном України.

2. Кабінету Міністрів України затвердити:

Порядок проведення огляду стану інтегрованого управління державним кордоном України;

нову редакцію Положення про тимчасовий консультативно-дорадчий орган координації інтегрованого управління державним кордоном України (чинне Положення потребує модернізації з метою посилення концепції координації у сфері охорони державного кордону.

3. Внести зміни у чинну Стратегію інтегрованого управління кордонами та План заходів щодо реалізації Стратегії: замінити словосполучення “кордонами” на “державним кордоном України”.

4. Створити робочу групу щодо розробки проекту Стратегії інтегрованого управління державним кордоном України.

РОЗБУДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОГО КУРСУ УКРАЇНИ НА ІНТЕГРАЦІЮ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ І НАТО

Юрій ІВАНОВ

Закріплення на конституційному рівні стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору зумовлює безальтернативну підпорядкованість розвитку вітчизняного законодавства та інституційних механізмів у всіх сферах потребам реалізації цього курсу.

У питаннях розбудови національної системи захисту критичної інфраструктури можна умовно виокремити щонайменше два напрями врахування вже напрацьованих у світі підходів до реалізації цієї вкрай важливої компоненти безпекової державної політики:

запозичення кращого досвіду тих чи інших країн, котрі багато років розвивають відповідні національні системи захисту, а ефективність останніх доведена тривалою практикою;

адаптація вітчизняного законодавства до відповідного нормативного масиву, сформованого з цієї проблематики у Європейському Союзі.

Перший напрям не є де-юре обов'язковим, а його залучення зумовлюється міркуваннями оптимізації роботи із подальшого вдосконалення національного законодавства та організаційних механізмів у сфері захисту критичної інфраструктури. В Україні становлення законодавства про критичну інфраструктуру та її захист розпочалося значно пізніше, ніж у низці інших країн світу. Це дає змогу одразу спиратися на вже напрацьований досвід, враховувати помилки та недоліки, що проявилися в практиці функціонування різних

національних систем захисту критичної інфраструктури. Досвід зарубіжних країн, звісно, можна й треба вивчати, однак до його впровадження на вітчизняних теренах необхідно підходити виважено, з урахуванням відмінностей правових систем, а також специфіки безпекового середовища.

Натомість реалізацію другого із зазначених напрямів, з огляду на відповідні положення Конституції України, слід вважати нагальним завданням, котре має вирішуватись у загальному контексті послідовних дій, зорієнтованих на досягнення визначеної стратегічної мети. До того ж, визначальною поточною детермінантою має бути позитивна тенденція щодо прискорення поступу України на шляху до набуття повноправного членства в Європейському Союзі.

Стандарти, сформовані щодо критичної інфраструктури та її захисту в праві Європейського Союзу, мають повною мірою імплементуватися у вітчизняному правовому полі. Процес такої імплементації перманентний, адже зазначені стандарти не статичні, а постійно еволюціонують. Так, протягом доволі тривалого часу у документах Європейського Союзу критичною інфраструктурою у загальноєвропейському вимірі беззастережно визнавалися об'єкти двох галузей – енергетики й транспорту. Зрештою європейські законодавці осучаснили підходи у цьому питанні й у прийнятій 14.12.2022 Директиві ЄС 2022/2557 ідеться вже про одинадцять секторів критичної інфраструктури.

В експертному середовищі домінує оцінка вже реалізованих зусиль вітчизняного законодавця як таких, що загалом відповідають потребам створення належного підґрунтя для повної національно-правової імплементації у перспективі всіх положень згаданої Директиви ЄС 2022/2557. Однак присутня при цьому й обґрунтована критика, що стосується надмірної зорієнтованості на вимоги щодо фізичної безпеки об'єктів критичної інфраструктури та контролю за їх операторами при неповній відповідності актуальним пріоритетам

політики Європейського Союзу наявного стану унормування механізмів забезпечення стійкості надання відповідних послуг, управління ризиками та низки інших питань.

Урахування специфіки вітчизняного безпекового середовища у розбудові національної системи захисту критичної інфраструктури має забезпечуватися через системне застосування принципу “від загроз”. Важливим є не лише адекватне реагування на поточні загрози, продуковані, передусім, російською агресією, а й прогнозування спектру загроз безпеці критичної інфраструктури у період повоєнної відбудови України й на більш віддалену перспективу.

ОЦІНКА ДІЮЧОЇ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ

Олег ІВАХІВ

Любов НІКОЛАЄВА

Володимир МИКИТИН

Законодавча та нормативно-правова база України загалом забезпечує мінімально необхідні правові рамки для підготовки громадян до національного спротиву. Водночас її практична реалізація в умовах повномасштабної збройної агресії показала низку прогалин та недоопрацювань, а відтак, на нашу думку, потребує вдосконалення, зокрема через підвищення координації між складовими територіальної оборони, органами влади, залученням громадськості та збільшенням ресурсного забезпечення.

Сильні сторони:

закладено основу для створення єдиної законодавчої та нормативно-правової баз для організації національного спротиву, яка загалом відповідає завданням, які їй визначаються;

Закон України “Про основи національного спротиву” створив передумови для розвитку системи територіальної оборони держави та всеохопного залучення громадян до оборонної діяльності з метою захисту України;

державні програми підтримують розвиток резервістських сил та громадської оборонної активності.

Недоліки:

невизначеність механізмів реалізації та неузгодженість між собою окремих положень законодавчої та нормативно-правової баз, зокрема основ підготовки громадян до національного спротиву як на державному, так і на місцевому рів-

нях призводить до розбалансованого їх тлумачення щодо організації та ведення територіальної оборони, і як наслідок – виконання заходів національного спротиву загалом;

обмежене фінансування, яке створює складнощі у реалізації всіх програм, зокрема і підготовки;

недостатня координація між державними органами та громадськими ініціативами.

Рекомендації щодо вдосконалення

1. Фінансове забезпечення: необхідне збільшення як державного, так і “місцевого” фінансування на програми підготовки до національного спротиву, включаючи створення сучасної інфраструктури для тренувань та навчання.

2. Удосконалення координації між різними рівнями гілок влади: потрібна чіткіша координація між центральними та місцевими органами влади для ефективної реалізації законодавства про національний спротив.

3. Розширення мережі центрів підготовки та навчальних програм: створення (розширення) мережі центрів (шкіл) для підготовки інструкторів та громадян; створення нових освітніх та тренувальних програм, які охоплюватимуть не тільки військову підготовку, але й соціально-психологічні аспекти національного спротиву.

4. Інтеграція громадських ініціатив: важливо сприяти участі громадських організацій та волонтерів у підготовці населення, зокрема шляхом надання їм ресурсів та державної підтримки.

5. Міжнародний досвід: використання міжнародного досвіду, зокрема країн, які мають успішні системи територіальної оборони, для адаптації до українських умов.

Отже, ми пропонуємо внесення змін до первинних, найважливіших законодавчих та нормативних документів, які охоплюють вирішення викладених вище проблем та ініціатив у системі підготовки громадян до національного спротиву.

ДО ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДИТИНІ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Тетяна ІВАШКОВА

Дослідження питання відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, аналіз судової практики з розгляду цієї категорії справ та внесення законодавчих ініціатив інституту недоговорної відповідальності були предметом уваги багатьох дослідників. Розвиток науково-технічного прогресу дозволив людству винайти та виготовляти такі предмети і речі, які зробили життя людей комфортнішим та, водночас, використання яких має підвищений ризик заподіяння шкоди користувачу, оточенню, навколишньому середовищу тощо. Військове вторгнення РФ на територію України та окупація частини регіонів нашої держави посилили тенденції порушення прав і свобод наших громадян, заподіюючи шкоду їх законним інтересам, здоров'ю та майну, порушуючи нормальні умови життєдіяльності суспільства загалом. Правоохоронні органи, громадяни, міжнародні організації фіксують випадки порушення норм гуманітарного права, жорсткого поводження зі сторони агресора щодо цивільного населення, військовополонених, знищення та викрадення майна. У такій ситуації діти є вкрай вразливими.

Відсутність вичерпного переліку джерел підвищеної небезпеки, поява нових об'єктів, які за своїми характеристиками можуть бути віднесені до такої категорії, породжує низку проблемних питань практики застосування норм законодавства, зумовлює необхідність уточнення окремих теоретичних положень та формування єдиної судової практики. Слід зауважити, що недоговорний характер зазначених правовідносин полягає у такому: вони виникають у ситуації, коли потерпілий і заподіювач шкоди не перебували у договірних від-

носінах, внаслідок неправомірних дій винної особи зазнають порушення майнові та немайнові права потерпілої особи і, відповідно, у винної особи (зобов'язаних осіб) виникає обов'язок відшкодувати заподіяну шкоду. На законодавчому рівні у ст. 1187 Цивільного кодексу України джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогненебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб. В основу цього визначення законодавець поклав концепцію “діяльності”, сутність якої полягає у тому, що джерелом підвищеної небезпеки не є конкретний об'єкт, річ чи їх сукупність, а саме діяльність з їх використання, зберігання та утримання.

Шкода, яка може бути заподіяна дітям, може бути різноманітною. Це може бути фізична травма через необережне поводження, психологічні травми від образ та насильства, а також соціальна шкода через відсутність належної підтримки та недоступність освіти та медичних послуг. Важливо забезпечувати безпеку, підтримку та гармонійний розвиток дітей, щоб запобігти цим видам шкоди.

Окремо варто звернути увагу на появу та швидкий розвиток відносин, пов'язаних із штучним інтелектом. Його стрімкий розвиток та використання останніми роками стало можливим у різних галузях: освіті, медицині, військовій сфері тощо. Така стрімка діджиталізація сприймається сучасною молоддю, яка значно розширила свої можливості використання різноманітних гаджетів, комп'ютерних програм, що значно полегшують виконання різних видів робіт. Так, у 2023 році міністром цифрової трансформації було анонсовано можливість використання в Україні чат-боту ChatGPT, який досить швидко знайшов свою аудиторію користувачів.

І в першу чергу – серед студентів і дітей шкільного віку. Сьогодні виникає низка питань щодо правового підґрунтя виникнення права інтелектуальної власності на новостворені тексти за допомогою використання такого контенту, адже чат запозичує вже існуючу у мережі інформацію.

Шкоду, заподіяну дітям, часто відшкодовують різні організації та установи, такі як страхові компанії, правоохоронні органи у випадках злочинів, а також державні агентства, які забезпечують захист прав дітей. У деяких випадках відшкодування може здійснювати сам винуватець через цивільне судочинство.

На наше переконання, слід детальніше регламентувати правила користування самокатами, велосипедами, квадроциклами, літальними апаратами (гелікоптерами, дронами), водними та інших рухомими пристроями з електронними / паливними двигунами. Також посилити відповідальність не лише батьків за неналежний догляд, виховання та інформування щодо правил поведінки на дорогах, водних об'єктах та у повітряному просторі, але й передбачити відповідальність власників / володільців за передання користування такими об'єктами, що становлять підвищену небезпеку особам, які не мають належного рівня досвіду у користуванні ними.

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З УРАХУВАННЯМ ПРАКТИКИ ПРИВЕДЕННЯ ЙОГО У ВІДПОВІДНІСТЬ ДО ВИМОГ ВОЄННОГО СТАНУ

Іван КАНФУІ

Тривале перебування України у стані бойових дій викликало необхідність внесення відповідних змін до кримінального процесуального законодавства, внаслідок чого КПК України у 2014 році доповнено розділом IX1, нормами якого регламентуються особливості досудового розслідування у таких умовах.

Значною мірою викладені у законі норми повертають нас до положень, які знаходили своє відображення у положеннях КПК України 1960 року, певною мірою набувають дореформеного змісту повноваження прокурора, в тому числі ті, які за стабільного стану належать до повноважень слідчого судді; початок досудового розслідування пов'язується у першу чергу з прийняттям відповідного процесуального рішення та винесення процесуального документа, а не технічною дією, якою є внесення відповідних відомостей до ЄРДР; уповноваженій особі надається право затримувати особу без відповідного рішення судді за наявності зазначених у законі підстав.

Логічним було би з метою забезпечення процесуальної економії здійснити наукові дослідження щодо можливості розповсюдження цього процесу і на ті положення закону, які регламентують процесуальні правовідносини не в умовах воєнного стану.

Вирішенню такої проблеми, як перевантаження слідчих, має сприяти і дослідження можливості використання під час проведення слідчих (розшукових) дій, як форми фіксації

процесу та результатів їх здійснення, відповідних технічних засобів (аудіо-, відеозапис). У подальшому це може привести взагалі до відмови від застосування протоколу як форми фіксації слідчої (розшукової) дії.

Звичайно, усе це вимагає ретельного наукового дослідження та відповідної правової регламентації здійснення безперервної відеозйомки як форми документування проведення слідчої (розшукової) дії.

Окремих додаткових досліджень та правового регулювання потребує і досудове розслідування військових кримінальних правопорушень. Процедура такої діяльності достатньо повно відображена у нормах глави XIX КПК. Проте особливості досудового розслідування, викладені у розділі IX1 КПК України, можуть бути застосовані лише у період воєнного стану і стосуються досудового розслідування загалом. Необхідність подальшого дослідження особливостей розслідування злочинів цієї категорії на цей час не усунута. Ба більше, вона ще більше загострюється потребою дослідження впливу на суб'єкта злочину, яким часто виступає військовослужбовець, самої його участі в бойових діях. У нашому університеті такі дослідження здійснюються на рівні аспірантських робіт, у тому числі і щодо дослідження особливостей досудового розслідування військових злочинів.

Суттєво впливає на рівень актуальності викладених питань і Військова поліція, процес створення якої просувається достатньо швидко. Прийнятий Верховною Радою України за основу проект Закону України "Про Військову поліцію" № 6569-д позиціонує її як правоохоронний орган зі специфічними функціями.

На нашу думку, викладені обставини свідчать про необхідність запровадження спеціальної процедури досудового розслідування військових кримінальних правопорушень, яка би відображала всі їх особливості.

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВОПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Микола КАРПЕНКО

Військовий правопорядок, у розумінні законодавця (ст. 401 Кримінального кодексу України), – це сукупність тієї частини суспільних відносин у військовій сфері, які охороняються чинним законодавством і стосуються порядку несення або проходження військової служби військовослужбовцями, проходження зборів військовозобов’язаними та резервістами, іншими особами, визначеними законом, на яких поширює дію Закон “Про кримінальну відповідальність” у разі його порушення.

Стан військового правопорядку за період 2012–2023 рр. згідно з інформацією, отриманою із статистичної звітності № 6 Державної судової адміністрації України за вказаний період, характеризується такими даними засуджених військовослужбовців за вчинення військових кримінальних правопорушень, передбачених ст. 402–435-1 КК України: 2012 р. – 287 військовослужбовців, 2013 р. – 184 військовослужбовці, 2014 р. – 441 військовослужбовець, 2015 р. – 2 543 військовослужбовці, 2016 р. – 2 614 військовослужбовці, 2017 р. – 2 774 військовослужбовці, 2018 р. – 2 665 військовослужбовців, 2019 р. – 2 560 військовослужбовців, 2020 р. – 1 782 військовослужбовці, 2021 р. – 1 751 військовослужбовець, 2022 р. – 1 490 військовослужбовців, 2023 р. – 2 585 військовослужбовців.

Суттєво не покращилась ситуація із військовою злочинністю в Силах оборони України і протягом поточного року. Згідно з Єдиним звітом про кримінальні правопорушення (форма № 1 – місячна), що затверджена наказом Генерального прокурора від 30.06.2020 № 299, за 8 місяців 2024 р. обліковано 47 772 вчинених військових кримінальних правопорушення,

у яких 2 388 особам вручено повідомлення про підозру і з них щодо 1 818 військовослужбовців – обвинувальні висновки направлені до судів для розгляду.

З метою посилення ефективності запобігання та протидії кримінальним правопорушенням серед особового складу 04.04.2024 за № 129 Головнокомандувачем Збройних Сил України видано наказ “Про вжиття заходів щодо зміцнення законності, правопорядку та військової дисципліни у Збройних Силах України”, яким затверджено Систему роботи посадових осіб Збройних Сил України, військовослужбовців Військової служби правопорядку у Збройних Силах України спільно з представниками правоохоронних органів щодо запобігання вчиненню кримінальних правопорушень, пов’язаних з непокорюю, невиконанням наказів, погрозою або насильством щодо начальника, самовільним залишенням військової частини або місця служби, дезертирством, а також самовільним залишенням поля бою або відмовою діяти зброєю, їх виявлення і припинення.

На нашу думку, дієвою і ефективною формою протидії військовій злочинності є і продовжує залишатися необхідність дотримання статутного порядку всіма без винятку військовослужбовцями та вимог статутів Збройних Сил України. Так, згідно зі ст. 4 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України військова дисципліна зобов’язує кожного військовослужбовця: “додержуватися Конституції та законів України, Військової присяги, неухильно виконувати вимоги статутів Збройних Сил України, накази командирів; виявляти повагу до командирів і один до одного, бути ввічливими і додержуватися військового етикету; поводитися з гідністю й честю, не допускати самому і стримувати інших від негідних вчинків”. Залишається лише забезпечити реалізацію статутного порядку як системи статутної організації і єдиної статутної вимогливості, спроможної ефективно вплинути на стан військової дисципліни серед військовослужбовців.

TRANSITIONAL JUSTICE IN UKRAINE: REALITIES AND CHALLENGES

Olesia KOZAKEVYCH

The concept of transitional justice is very relevant for Ukraine today, due to the full-scale armed invasion of the aggressor country, which has led to a new stage of the armed conflict and the introduction of martial law throughout Ukraine. Ukraine is fully applying the full range of available international legal mechanisms in its confrontation with the aggressor. In the context of armed conflict, the problem of human rights protection becomes more acute, as the national justice system faces many challenges. This is an integrating factor not only in the establishment but also in the formation of transitional justice in Ukraine.

In the context of transitional justice, the main tasks of the judiciary are: ensuring unimpeded access to justice for citizens, including through the use of digital technologies; impartial and unbiased consideration of cases related to compensation for war victims; punishment of persons involved in war crimes; and maximum respect for human rights and fundamental freedoms.

Mechanisms and ways of restoring the rights of individuals, such as restitution, compensation, and satisfaction, are regulated by the UN General Assembly Resolution of 16 December 2005. At present, Ukraine has not yet established a special pre-trial body responsible for the functioning of these mechanisms for the restoration of violated rights, so the implementation of transitional justice is now entrusted to the national justice system.

On a positive note, since 2022, there has been a steady upward trend in the number of decisions made in absentia, i.e. in the absence of the accused. With regard to war crimes, since 2022, the most common sentences have been for criminal offen-

ces such as ill-treatment and seizure of property. However, there is a realistic prospect that not all perpetrators of war crimes will be identified and convicted.

Since 2014, Ukrainian courts have been faced with the problem of considering cases of compensation for damages caused by the war. When considering this category of cases, national courts must apply international law. In addition, the International Register of Damages Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine was launched to address this issue. This Register will accept applications for compensation for victims of the armed aggression of the Russian Federation.

The categories of claims will include: loss of life, torture and sexual violence, as well as bodily injury, forced displacement and forced resettlement of persons, loss of property and income, other forms of economic damage, damage to critical infrastructure and other state facilities, damage to historical and cultural heritage and environmental damage.

A novelty of national legislation is the position of the Supreme Court that the facts of displacement of a person as a result of armed aggression and the fact of death as a result of armed aggression on the territory of Ukraine can be established in court.

In March 2023, the Declaration on the Establishment of a Special Criminal Tribunal to Prosecute Perpetrators of Crimes of Aggression against Ukraine was signed. The Special Tribunal will have the ability to investigate both those who committed the crime of aggression and those who financially or otherwise contributed to the commission of the crime.

Ukraine's ratification of the Rome Statute of the International Criminal Court is a long-awaited development. This will allow to refer to Article 8 of the Statute in the decisions of national courts, which will ensure the unity of judicial practice.

The concept of transitional justice is used by states that are transitioning from a state of conflict and occupation to a state of peace, and it does not contain universal formulas for all states.

The application of transitional justice mechanisms in the national legal system shows that Ukrainian society is currently characterised by transitional justice, which is aimed at ensuring access to justice, establishing justice, peace and security in the modern world.

ПРО ОКРЕМІ ДЕТЕРМІНАНТИ, ЯКІ ПІДВИЩУЮТЬ РІВЕНЬ ЗАГРОЗ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ

**Роксолана КОЛБ
Олександр ПИРОЖИК**

Як показує практика, однією з детермінант, що підвищує рівень реальних посягань на основі національної безпеки України в умовах воєнного стану, є безвідповідальне та негуманне поведіння окремих командирів військових частин з питань, що стосуються проведення службових розслідувань за фактами загибелі чи отримання поранень військовослужбовцями на фронті.

Йдеться у цьому випадку про те, що замість письмового висновку, у якому має бути здійснена оцінка настання юридичного факту (смерті чи травматизму), уповноважена військова посадова особа констатує не “смерть, яка наступила в результаті виконання потерпілим бойового завдання”, а лише факт “смерті особи”, що, у свою чергу, тягне за собою настання різних юридичних наслідків для останнього та його законних представників (у Збройних Силах України (ЗСУ) та інших військових формуваннях це, наприклад, впливає на суми гарантованих виплат для осіб, які загинули у бою чи отримали у зв’язку з цим поранення).

Є й інший бік цієї проблеми, а саме: у результаті порушення принципу справедливості знижується рівень самовідданості військовослужбовців під час виконання ними бойових завдань та кількість пов’язаних з цим військових злочинів (ухилення від військової служби (ст. 409 КК); недбале ставлення до військової служби (ст. 425 КК); образа честі і гідності військовослужбовців (ст. 435-1 КК) ін.). Зокрема, за офіційними даними, тільки у 2024 році в Україні зареєстрували

понад 35 тисяч кримінальних справ про самовільне залишення частини. Це вдвічі більше, ніж за весь попередній рік.

Як видається, для усунення, нейтралізації, блокування тощо детермінант, які сприяють вчиненню вказаних кримінальних правопорушень, варто на рівні спеціальної постанови Кабінету Міністрів України затвердити Положення про порядок проведення службового розслідування у Збройних Силах України та інших військових формуваннях за фактами отримання травм (поранень) та загибелі (смерті) військовослужбовців під час виконання військового обов'язку замість існуючих та таких, що суперечать вимогам Конституції України (ст. 8 та п. 17 ст. 92), відомчих нормативно-правових актів з означених питань, позаяк діяльність ЗСУ має регулюватись виключно законами.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

**Михайло КОРОЛЬ
Вікторія КРАВЦОВА**

У контексті процедур реадмісії та примусового видворення іноземців та осіб без громадянства важливим аспектом є процес ідентифікації особи, особливо якщо вона не має необхідних документів. Ідентифікація є ключовим кроком для отримання відповідних документів, що дозволяють особі перетнути кордон і повернутися до країни свого походження.

Досить тривалий час основним способом отримання таких документів були запити до дипломатичних або консульських місій країн походження мігрантів. Вони мали право і можливість перевіряти особу та видавати їй документи, необхідні для повернення. Однак у сучасних умовах все більше впроваджуються інноваційні методи, такі як використання біометричних даних та інформаційних систем, що значно спрощують та прискорюють процес ідентифікації мігрантів.

Відповідно до рішення Ради національної безпеки та оборони України від 20.07.2015 “Про додаткові заходи щодо запровадження безвізового режиму між Україною та Європейським Союзом” розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.12.2015 № 1428-р. було схвалено “Концепцію створення національної системи ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства”. Створення національної системи ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства має важливе значення для успішного здійснення таких основних державних функцій, як забезпечення національної безпеки і громадського порядку, надання ефективних державних послуг тощо.

Подібні системи ідентифікації широко застосовуються у всьому світі, зокрема в Європейському Союзі. Однією з ключових систем є Шенгенська інформаційна система, яка, серед іншого, передбачає збір біометричних даних, серед яких і відбитки пальців. Це дозволяє полегшити ідентифікацію осіб, які перетинають кордони або перебувають на території Європейського Союзу.

Однак кожна країна має свої специфічні підходи до ідентифікації. Наприклад, у Польщі громадяни ідентифікуються насамперед за допомогою унікального ідентифікаційного номера (PESEL), який кожен громадянин отримує через центральний реєстр населення. Цей номер дозволяє отримати доступ до персональних даних, таких як ім'я, прізвище, інформація про батьків, місце проживання, а також номери посвідчення особи та паспорта. За необхідності можна навіть відшукати архівну фотографію власника паспорта.

Варто зазначити, що у багатьох країнах Європейського Союзу застосовуються різні інноваційні методи ідентифікації. Наприклад, для ідентифікації іноземців може бути залучено фахівців з країни їхнього передбачуваного походження. Це дає можливість точніше встановити особу шляхом запрошення представників тієї ж національності, які можуть допомогти в ідентифікації індивіда. Такі методи сприяють прискоренню процесу ідентифікації та покращенню взаємодії між державами в рамках реадмісії та повернення осіб.

Поряд з цим існують випадки, коли під час ідентифікації осіб виникають суперечності, що можуть призвести до судових розглядів у міжнародних інстанціях, зокрема в Європейському суді з прав людини, який неодноразово розглядав справи, де центральними питаннями ставала ідентифікація особи та використання новітніх технологій у сфері державного управління.

Однак використання нових технологій з метою ідентифікації осіб продовжується. Так, в Європейському Союзі з

листопада 2024 року запроваджується система EES (Entry / Exit System), що передбачає автоматичну фіксацію в'їзду / виїзду усіх іноземців до країн Шенгенської зони. Зазначена система передбачає одноразову фіксацію біометричних даних особи та їх зберігання протягом 3 (трьох) років.

Запровадження відповідних технологій в Україні може суттєво покращити систему ідентифікації осіб, забезпечити захист прав людини та підвищити ефективність правозастосування. Необхідно також урахувати важливість суспільного контролю за використанням нових технологій і методів з метою уникнення можливих зловживань.

ЩОДО ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ

Василь КОРОЛЬОВ

Фінансування тероризму – це надання фінансових ресурсів або матеріальних цінностей для здійснення терористичних актів або підтримки терористичних організацій. Це може включати передачу грошей, купівлю зброї або інших засобів для виконання терористичних дій, а також надання фінансової підтримки організаціям, які здійснюють терористичну діяльність.

Боротьба з фінансуванням тероризму – це важлива складова стратегії протидії тероризму. Для цього розробляються законодавчі акти, які забороняють фінансову допомогу терористам, і національні та міжнародні організації спільно працюють над виявленням та блокуванням фінансових потоків, які живлять терористичні організації. Також розвиваються інструменти фінансового моніторингу та аналізу для виявлення незаконних фінансових операцій, пов'язаних з тероризмом.

Міжнародні терористичні організації (МТО) використовують різні джерела доходів і застосовують різноманітні способи переміщення коштів (нерідко через кордони) у точку призначення таким чином, щоб це залишалось непоміченим. Міжнародні терористичні організації отримують кошти як за рахунок кримінальної діяльності (від незаконного обігу наркотиків, зброї, торгівлі людьми, отримання викупів), так і за рахунок використання законної діяльності (шляхом збору пожертв).

Типові схеми, пов'язані з фінансуванням тероризму та сепаратизму:

добровільна передача власних готівкових коштів фізичними особами представникам терористичних та/або сепаратистських організацій;

перерахування коштів на карткові рахунки членів терористичних угруповань;

несанкціоноване списання коштів із рахунків юридичних осіб;

матеріальне забезпечення терористичних угруповань особами, використовуючи своє службове становище;

вимагання фінансової допомоги у суб'єктів господарської діяльності особами, використовуючи своє службове становище;

використання фіктивних фінансових структур для отримання готівкових коштів;

вчинення грабежів, розбоїв, викрадення людей з метою отримання коштів;

збір коштів у соціальних мережах під виглядом благодійної допомоги групою фізичних осіб;

перерахування коштів за допомогою електронних платіжних систем на адресу підставних осіб.

Фінансування тероризму є серйозною загрозою національній безпеці. Міжнародне співробітництво та національні заходи є важливими для боротьби з цією загрозою. У 2001 році була прийнята Конвенція ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму, яка встановлює міжнародні стандарти у сфері боротьби з фінансуванням тероризму.

Україна є учасницею Конвенції ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму. У 2019 році в Україні було прийнято Закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення”.

Фінансування тероризму – це серйозна загроза, яка вимагає спільних зусиль міжнародного співтовариства. Запровадження ефективних заходів протидії фінансуванню тероризму є важливим елементом боротьби з цим злочином.

Запобігти фінансуванню тероризму неможливо, але його можна суттєво ускладнити. Упроваджуючи комплексні заходи, можна зробити терористичні організації більш уразливими та запобігти їхнім злочинним діям.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ СЛУЖБОВИХ ТВОРІВ

Володимир КОРЧЕВ
Глона ЯРМОЛИНСЬКА

У процесі видання наукових статей, монографій, підручників, звітів про науково-дослідні роботи, навчальних посібників тощо (далі – наукові твори) виникає багато питань щодо охорони авторського права, які безпосередньо стосуються авторів, наукових установ і закладів вищої освіти, видавництва. А саме визначення:

майнових прав на наукові твори, створені авторами у зв'язку з виконанням трудового договору (службових обов'язків);

майнових прав інтелектуальної власності на наукові твори, які мають належати науковій установі, закладу вищої освіти або бути передані їм для здійснення видання творів;

майнових прав інтелектуальної власності, на підставі яких видавництво може здійснювати діяльність із видання наукових творів.

З 23 лютого 1994 р. до 01 квітня 2004 р. відповідно до Закону України “Про авторське право і суміжні права” виключне право на використання твору, створеного за договором з автором, який працює за наймом, мало належати роботодавцю, якщо інше не передбачено договором (ст. 20 в редакції Закону 1993 р. та ст. 16 в редакції Закону 2001 р.).

Отже, якщо створення наукових праць передбачено планом виконання наукового твору та установа не передавала майнових прав на наукову працю автору, майнові авторські права на твір мали належати науковій установі, закладу вищої освіти, з якою(им) автор перебував у трудових відносинах (було чинним на період 23.02.1994–01.04.2004).

Зазначений правовий режим службових творів змінено новою редакцією Цивільного кодексу України, що вступив у силу з 01.01.2004 і діє донині. Відповідно до ст. 429 ЦК України “Права інтелектуальної власності на об’єкт, створений у зв’язку з виконанням трудового договору”:

1. Особисті немайнові права інтелектуальної власності на об’єкт, створений у зв’язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об’єкт. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об’єкт можуть належати юридичній або фізичній особі, де або у якій працює працівник.

2. Майнові права інтелектуальної власності на об’єкт, створений у зв’язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об’єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором.

3. Особливості здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об’єкт, створений у зв’язку з виконанням трудового договору, можуть бути встановлені законом.

Відповідно до Кодексу, виключні майнові права на твір, створений у зв’язку з виконанням трудового договору, мають належати автору і роботодавцю.

Але Закон України “Про авторське право і суміжні права” не було приведено у відповідність до положень Кодексу, що спричинило паралельне існування двох різних норм стосовно службових творів (ст. 16 Закону та ст. 429 ЦК України). У Законі України “Про авторське право і суміжні права” службовий твір визначено як такий, що створено автором у порядку виконання службових обов’язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем (ст. 1).

Створення наукових творів у наукових установах, закладах вищої освіти здійснюють згідно з робочими програмами з виконання наукової роботи, у яких визначені відповідальні

виконавці та очікувані результати. Ці робочі програми зазвичай передбачають підготовку відповідних наукових статей та інших творів.

З нашої точки зору, оскільки звіт про виконання планової наукової роботи є службовим твором, його використання для підготовки ініціативних статей та розділів у монографіях, підручниках, навчальних посібниках працівником має бути визначено політикою наукової установи або закладу вищої освіти. Якщо у таких публікаціях без суттєвих змін наводиться текст із частин звіту про виконання планової наукової роботи, така публікація теж має належати до службових творів із урахуванням, що переважний обсяг цієї публікації становив текст звіту.

Отже, вказані твори потрібно кваліфікувати як службові.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Олександр КОСТЮК

Зміни світопорядку у ХХІ столітті є складними й визначаються різними факторами, які охоплюють геополітичні, економічні, військові та соціокультурні аспекти. Повномасштабна війна росії проти України змінила картину світу, суттєво прискоривши кризові тенденції у системі міжнародних відносин. Такі виклики, як формування світового блоку авторитарних держав та світової коаліції демократій, глибока криза дієздатності міжнародних інституцій, вирішальний вплив політичних, а не економічних факторів на світові процеси призведуть не тільки до фундаментальних змін у політичному бутті країн і народів, усієї міжнародної системи, а й поставлять перед деякими країнами питання їх здатності до продовження державотворчих проєктів на суверенних засадах.

Війна внесла зміни у внутрішні умови України, гостро поставила питання про визначення її ролі та місця у світовій системі. З урахуванням цього, стратегічний вибір українського народу – членство України в ЄС та НАТО – набув перспектив реалізації.

У таких умовах головною складовою державотворчого процесу є забезпечення національної безпеки, яка уособлює собою незалежність держави. Законодавство України трактує національну безпеку як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Національну безпеку і її забезпечення можна розглянути як систему, елементами якої є об'єкти (національні інтереси

і цінності), суб'єкти (державні і недержавні органи), права, організаційно-управлінська діяльність яких спрямована на забезпечення національної безпеки. Забезпечення національної безпеки досягається стійкістю такої системи.

Досвід правового забезпечення національної безпеки такої країни-члена НАТО та ЄС, як ФРН, може бути використаний Україною в реаліях сьогодення.

Загальні питання принципів організації та застосування Бундесверу (збройних сил) та інших органів безпеки визначені статтями 87, 115 конституції ФРН. Статтею 24 основного закону зазначено, що “для підтримки миру федеральний уряд може приєднатися до системи взаємної колективної безпеки. Роблячи це, він погодиться на обмеження своїх суверенних прав з метою становлення і забезпечення миру і порядку в Європі та між народами світу”. Міжнародне співробітництво Німеччини у сфері національної безпеки, зміцнення стабільності в Європі полягає у розвитку трансатлантичного партнерства, зміцненні зв'язків із США, Францією, активній участі в роботі ООН і ОБСЄ.

Керівництво Бундесвером здійснює федеральний міністр оборони. Крім того, ФРН має систему органів безпеки, до складу якої входять федеральна розвідувальна служба і служба розвідки Бундесверу, органи контррозвідки (воєнна, прикордонної охорони МВС, служб безпеки міністерств, а також великих компаній і фірм). Здійснення функцій національної безпеки не тільки державними органами, а й службами безпеки недержавних великих компаній є характерною рисою системи забезпечення національної безпеки ФРН.

Контроль за діяльністю суб'єктів національної безпеки здійснюється на парламентському рівні (комісії Бундестагу), урядовому рівні (Федеральний канцлер, Федеральна Рада безпеки, Комітет статс-секретаріату у справах секретних служб і безпеки, постійний міжвідомчий комітет із питань

безпеки в спецслужбах та відповідні відомчі комітети та відділи в МВС і міністерстві оборони).

Законодавством ФРН унормовано розподіл функцій розвідувальних, контррозвідувальних і поліцейських органів, на законодавчому рівні визначено завдання і компетенції кожного органу, оперативні методи і засоби, якими вони можуть користуватися, розвідувальна і контррозвідувальна діяльність відокремлені від оперативно-слідчої, визначено механізм координації діяльності всіх органів, що забезпечують безпеку держави, розроблена відповідна нормативно-правова база.

Знаковою подією у сфері забезпечення національної безпеки стала презентація 14 червня 2023 року першої в історії ФРН Стратегії національної безпеки “Міцність. Стійкість. Стабільність. Інтегрована безпека для Німеччини”. Головним завданням документа є гарантування мирного й вільного життя та безпеки громадян Німеччини за мінливих зовнішніх обставин, спричинених зламом міжнародного права та безпекового порядку внаслідок агресії рф проти України. Для подолання викликів і ризиків безпеці Стратегією пропонується зосередити увагу на підвищенні обороноздатності, стійкості, сталого розвитку держави.

Отже, спроможність держави ефективно забезпечувати національну безпеку залежить від ефективної координації відомств, державних та недержавних установ, які забезпечують або сприяють забезпеченню національної безпеки. Досвід ФРН (парламентської республіки) у розв’язанні безпекових та оборонних завдань може виявитися корисним для України (парламентсько-президентської республіки).

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Ігор КРАСОТА
Олег ЯЦИНО
Олег ТРАКАЛЮК
Віталій БАБИЧ

Гендерна рівність як основне поняття було визначено наказом Міністерства оборони України від 14 вересня 2021 року № 280 “Про затвердження Концепції військової кадрової політики Міністерства оборони України на період до 2025 року”, воно означає рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності в Збройних Силах України (далі – ЗСУ).

Наказом Міністерства оборони України від 27 жовтня 2023 року № 637 “Про затвердження Концепції військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року” (далі – Концепція), яким уточнено військову кадрову політику в умовах широкомасштабної агресії росії проти України, це поняття було підтверджено.

Крім того, цією Концепцією передбачено дотримання державної політики гендерної рівності під час управління кар’єрою військовослужбовців, що відповідає стандартам (підходам), які застосовуються в збройних силах держав – членів НАТО.

Розглянемо статистичні показники реалізації гендерної політики в ЗСУ.

Станом на кінець 2017 року військову службу проходило більше 20,1 тисяч військовослужбовців-жінок, що становило

майже 10 % від загальної кількості посад військовослужбовців ЗСУ.

У грудні 2018 року чисельність військовослужбовців-жінок, які проходили військову службу в ЗСУ, становила майже 24,9 тисяч, з них близько 7 тисяч військовослужбовців-жінок брали участь у бойових діях і входили до складу сил антитерористичної операції (далі – АТО), а з квітня 2018 року операції Об'єднаних сил (далі – ООС) на Сході України та отримали статус учасника бойових дій, що становило 3 % від усього особового складу.

Станом на кінець 2019 року кількість військовослужбовців-жінок у ЗСУ становила 26,6 тисяч осіб, у 2020 році – 29,8 тисяч, 2021 році – 32,3 тисяч, у 2022 році – 43 тисячі.

У 2023 році кількість жінок у ЗСУ продовжувала збільшуватись та становила 62 тисячі жінок, які служать або працюють у системі Міністерства оборони України, з них 43,5 тисяч військовослужбовців-жінок.

Частка жінок, які проходять військову службу або працюють у Міністерстві оборони України та ЗСУ, становить 7,3 % від загальної чисельності особового складу ЗСУ, та 5,3 % військовослужбовців-жінок від загальної кількості військовослужбовців ЗСУ. Зменшення частки жінок в Українському війську у 2022–2023 роках пов'язано зі значним збільшенням частки військовослужбовців-чоловіків, які були призвані по мобілізації до ЗСУ.

Для порівняння частка військовослужбовців-жінок в арміях держав – членів НАТО коливається від 0,3 % до 22 %. Наприклад, ці показники в збройних силах деяких держав – членів НАТО у 2023 році становили: у Франції – 22 %, США – 17 %, Канаді – 15 %, Іспанії – 14 %, Великобританії – 11 %, Німеччині – 10 %”, Польщі – 7 %, Данії – 8 %.

Отже, дотримання державної політики гендерної рівності під час реалізації військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України дозволило забезпечити поступо-

ве збільшення частки військовослужбовців-жінок у ЗСУ, а з початком широкомасштабної агресії росії проти України чисельність військовослужбовців-жінок у складі ЗСУ збільшилась більше ніж у двічі – від 20 тисяч у 2017 році до 43,5 тисяч в 2023 році.

РОЛЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗДІЙСНЕННІ КОНТРОЛЮ ЗА СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Ірина КУШНІР
Сергій АДАМЧУК

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну змінило старі та відкрило нові вектори діяльності системи органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів тощо, покликаних забезпечувати національну безпеку й оборону України та об'єднаних у сектор національної безпеки і оборони (далі – Сектор).

Одним із найважливіших елементів функціонування Сектору, на думку авторів, відповідно до Закону України “Про національну безпеку” є реалізація за діяльністю останнього демократичного цивільного контролю.

Демократичний цивільний контроль, за нормою озвученого вище Закону – це комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних, кадрових та інших заходів для забезпечення верховенства права, законності, підзвітності, прозорості органів сектору безпеки і оборони та інших органів, діяльність яких пов'язана з обмеженням у визначених законом випадках прав і свобод людини, сприяння їх ефективній діяльності й виконанню покладених на них функцій, зміцненню національної безпеки України.

Провідну роль у реалізації засад демократичного цивільного контролю має здійснювати якраз Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі – омбудсмен). Адже діяльність Сектору сьогодні, як ніколи, часто пов'яза-

на, у тому числі, із застосуванням заходів правового впливу щодо осіб, діяння яких суперечить вимогам адміністративно та кримінально-правового законодавства України.

Проаналізувавши норми Закону України “Про національну безпеку”, можна зробити висновок про дещо опосередковане місце омбудсмена щодо реалізації ним демократичного цивільного контролю. Закон згадує останнього у значенні здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також як суб’єкта розгляду звернень громадян України, які вважають, що їхні права, свободи чи законні інтереси порушено рішеннями, діями, бездіяльністю складових сектору безпеки і оборони чи їх посадових осіб.

У той же час ця норма відсилає нас до Закону України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”, яким встановлено відповідні повноваження омбудсмена у сфері відносин, що виникають при реалізації прав і свобод людини і громадянина між громадянином України, незалежно від місця його перебування, іноземцем чи особою без громадянства, які перебувають на території України, та органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими і службовими особами.

Отже, можна зробити висновок про наявність усього спектра повноважень, якими наділений омбудсмен відповідно до Закону України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”, під час реалізації демократичного цивільного контролю за органами, що входять до системи сектору безпеки та оборони.

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИКРИТТЯ КОРУПЦІЇ: ГЛОБАЛЬНІ ТРЕНДИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Максим ЛЕВИЦЬКИЙ

Оксана ТАРАСЮК

Тарас ЖУРАВЕЛЬ

Одним із головних питань сучасного євроінтеграційного розвитку України є протидія корупції. Насамперед нагальність цього питання полягає в тому, що однією з причин недієвої роботи державного апарату є саме корупція.

Корупція – це злочин, який руйнує основи державності та загрожує національній безпеці. Вона руйнує довіру громадян до влади, підриває економіку, послаблює обороноздатність країни та гальмує її розвиток.

Корупція підриває довіру громадян до державних інститутів, політиків та правоохоронних органів. Коли люди бачать, що правила гри не однакові для всіх, а успіх залежить не від чесної праці, а від зв'язків, хабарів та інших незаконних дій, їхня віра в справедливість та рівність перед законом слабшає. Це призводить до відчуження від держави та пасивності громадян.

За даними Transparency International, відповідно у 2023 році Україна отримала 36 бали зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) і тепер наша держава посідає 104 місце зі 180 країн у CPI. Набрані Україною 36 балів – це найвищий показник з часу запуску оновленої методології CPI. Так, за останні 10 років показник України зріс на 11 балів. Як вказують фахівці, серед безперечних позитивів боротьби з корупцією в нашій країні є ухвалення державної Антикорупційної стратегії, призначення ключових керівників в антикорупційних органах, результати роботи Вищого антикорупційного суду, активізація затри-

мань і розслідувань у топкорупційних справах, проведення більшості закупівель у ProZorro.

На нашу думку, у викритті корупційних схем головним елементом є викривачі корупції (особи, які надають інформацію, яка стала відомою у процесі їх професійної діяльності, щодо суспільно небезпечного діяння, вчиненого іншою особою). Але в процесі такої професійної діяльності нерідко трапляються випадки, що викривачам корупції та їх близьким загрожує небезпека. Тому безпосередньо виникає необхідність чіткого та узгодженого законодавства для безпеки як і викривачів корупції, так і життя їх близьких.

Порівнюючи ситуацію щодо захисту викривачів в іноземних країнах, необхідно зазначити, що законодавство іноземних країн більш спрямоване на те, щоб заохочувати осіб викривати корупціонерів. Це заохочення передусім полягає в тому, що викривачі отримують певний відсоток від штрафу, який сплачує правопорушник, чи певний відсоток від отриманої неправомірної вигоди. Отже, держава, на нашу думку, створює підґрунтя для подальшої боротьби з корупцією. Вважаємо за необхідне зазначити, що зловживати цим правом викривачі у власних інтересах навряд чи можуть, адже в більшості іноземних держав передбачений механізм чітких перевірок, які, в свою чергу, унеможливають подібні дії. У населення формується нетерпимість до корупції на підсвідомому рівні.

Хочемо зазначити, що одним із головних чинників у подоланні корупції в Україні є забезпечення належного регулювання правового захисту викривачів корупції, що полягає у прийнятті відповідного закону, створенні доступних і безпечних каналів розкриття інформації. З огляду на досвід країн світу, було б за доцільне передбачити чіткі гарантії захисту викривачів, а також можливості застосування фінансових стимулів до осіб, які повідомляють про порушення антикорупційного законодавства, навіть якщо це може призвести до зловживання цим правом з боку викривачів на перших етапах роботи цього інституту.

ОЦІНКА БОЙОВИХ СПРОМОЖНОСТЕЙ ОРГАНУ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЩОДО ПРОТИДІЇ БЕЗПІЛОТНІЙ АВІАЦІЇ ПРОТИВНИКА

**Максим ЛЕВИЦЬКИЙ
Вадим ТОРІЧНИЙ**

Сьогодні питання протидії безпілотній авіації противника є вельми актуальною складовою оперативно-службової / бойової діяльності органів охорони державного кордону. Аналізуючи дані щодо кількості застосованої ворогом безпілотної авіації лише протягом серпня – вересня 2024 року, та тієї шкоди, якої зазнала наша держава, слід акцентувати на необхідності більш ґрунтовного підходу до організаційних заходів щодо протидії зазначеній загрозі силами і засобами органів охорони державного кордону.

Ми вважаємо, що оцінюючи спроможності органу охорони державного кордону щодо протидії безпілотній авіації противника, доцільно було б розробити певний математичний апарат для оперативно-тактичних розрахунків бойових можливостей органу охорони державного кордону. Адже, як слушно зазначають у своїй праці науковці-прикордонники М. Литвин, А. Мисик, І. Катеринчук, – оперативно-тактичні розрахунки дозволяють одержати обґрунтовану відповідь на запитання:

як варто використовувати наявні сили й засоби в майбутніх діях, щоб забезпечити виконання поставлених прикордонному формуванню завдань з найбільшою ефективністю;

що можуть зробити свої наявні сили та засоби у даних умовах обстановки;

яка потреба в силах й засобах для успішного виконання поставленого завдання;

скільки часу можуть затратити підлеглі формування на виконання визначених їм завдань;

у якому стані підрозділи можуть бути після проведення в життя прийнятого рішення і що необхідно зробити, щоб їх можливості знаходилися на рівні, який забезпечує ведення подальших дій.

У подальшій роботі ми плануємо на основі напрацювань військових дослідників розробити методичку розрахунку ефективності органу охорони державного кордону протидіяти безпілотній авіації противника, яка включатиме в себе:

1) визначення необхідної кількості мобільних вогневих груп для створення дієвої системи протиповітряної оборони (у контексті боротьби з безпілотною авіацією);

2) розрахунок ймовірності знищення повітряних цілей на ділянці відповідальності органу охорони державного кордону;

3) розрахунок необхідної кількості технічних засобів радіолокаційної розвідки та постів спостереження.

Головне завдання, яке виконує Державна прикордонна служба України – це охорона та оборона державного кордону, з метою забезпечення як прикордонної безпеки зокрема, так і державної безпеки загалом.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Сергій ЛИТОВЧЕНКО

Ігор КРАСОТА

Богдан ЧУЖА

Більше двох років триває героїчний опір Українського народу, який веде свою боротьбу проти збройних формувань російської федерації, які 24 лютого 2022 року здійснили відкритий воєнний напад на Україну. Насамперед це військовослужбовці Збройних Сил України (далі – ЗСУ).

Військові частини та підрозділи ЗСУ та інших військових формувань сектору безпеки та оборони України за цей час стали надійними оборонцями захисту суверенітету та територіальної цілісності України, проте питання звільнення громадян України, які проходять військову службу у складі ЗСУ та інших військових формувань потребують окремої уваги.

Правове регулювання відносин між державою і громадянином України у зв'язку з виконанням ними конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, а також загальні засади проходження в Україні військової служби регулюються Законом України “Про військовий обов'язок і військову службу” (далі – Закон).

Приписами статті 26 зазначеного Закону законодавець установив перелік підстав для звільнення з військової служби всіх категорій військовослужбовців, як у мирний час, так і під час дії особливого періоду, зокрема, через сімейні обставини або інші поважні причини (далі – сімейні обставини).

Натомість практичне застосування вищезазначених норм призводить до виникнення певної правової колізії в питанні

застосування актів законодавства та нормативно-правових актів до різних категорій військовослужбовців.

Так, наприклад, перелік військовослужбовців, які проходять військову службу за призовом осіб офіцерського складу та звільняються з військової служби через сімейні обставини, визначається Кабінетом Міністрів України.

Відповідний перелік таких сімейних обставин, який затверджений Урядом, має дещо дискримінаційні положення по відношенню до інших категорій військовослужбовців, за іншими видами служби, такими як: з числа тих, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, за призовом з числа резервістів в особливий період, військової служби за контрактом тощо.

Фактично положення Закону встановлюють досить детальний перелік осіб, за якими військовослужбовці повинні здійснювати догляд та виховання, отже мають право на звільнення. Але на відміну від вищезазначеної категорії військовослужбовців, по відношенню до військовослужбовців, які проходять військову службу за призовом осіб офіцерського складу, діють “застарілі” підстави для звільнення з військової служби за сімейними обставинами, які серед іншого регулюються нормативно-правовим актом нижчої юридичної сили.

Подібний стан справ можна спостерігати щодо правових підстав звільнення з військової служби військовослужбовців строкової служби. Для цієї категорії військовослужбовців, Закон містить бланкетну норму тобто посилання на інші статті цього Закону, яка крім цього, містить узагальнені підстави звільнення, які дають змогу громадянам мати відстрочку від призову та бути звільненими від призову на строкову службу.

Такий підхід до правових підстав звільнення з військової служби різних категорій військовослужбовців не може викликати одноманітного розуміння його як серед самих

військовослужбовців, так і серед посадових осіб, які приймають відповідні кадрові рішення щодо звільнення з військової служби, не кажучи вже про пересічних громадян.

Отже, з огляду на викладене вище, одним із пріоритетних шляхів вирішення проблеми різних підходів до звільнення військовослужбовців, які проходили різні види військової служби, може бути удосконалення законодавства у сфері проходження військової служби за рахунок внесення відповідних змін до Закону.

ОБОВ'ЯЗКИ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАХОДІВ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

Роман ЛЯШУК

Органи охорони державного кордону Державної прикордонної служби України (далі – ООДК ДПСУ) під час виконання основних функцій, спрямованих на завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні, можуть залучатися до виконання заходів додержання правового режиму надзвичайного стану в межах ділянок їх відповідальності.

У цьому контексті важливим є питання змісту обов'язків ООДК ДПСУ у випадку їх участі у виконанні заходів додержання правового режиму надзвичайного стану. Такі обов'язки визначають норми Кодексу цивільного захисту України, Закону України “Про Державну прикордонну службу України”, ст. 20 Закону України “Про правовий режим надзвичайного стану” та інших нормативно-правових актів.

До обов'язків ООДК, спрямованих на виконання заходів правового режиму надзвичайного стану, необхідно віднести: інформування підрозділів ДСНС про ознаки виникнення надзвичайної ситуації (далі – НС) у межах відповідальності; здійснення заходів оповіщення, а за потреби й термінової евакуації особового складу органів ДПСУ, озброєння та боеприпасів, визначених документів і матеріальних цінностей за межі району НС;

супроводження підрозділів ДСНС до місця (району), де сталася НС, у межах відповідальності ООДК ДПСУ та під час проведення спільних заходів;

у необхідних випадках запровадження додаткових тимчасових обмежень на в'їзд і проведення робіт у контрольованому прикордонному районі, у межах району локалізації НС, якщо це не створить загрози для життя та здоров'я особового складу;

надання допомоги підрозділам ДСНС у проведенні евакуації постраждалих осіб, тварин, документів і матеріальних цінностей з районів НС у межах відповідальності органів ДПСУ;

надання дозволу на перетинання державного кордону України у спрощеному або позачерговому порядку особами, транспортними засобами та вантажами аварійно-рятувальних і пожежно-рятувальних підрозділів ДСНС, які направляються для надання допомоги іноземним державам у ліквідації наслідків НС, проведення пошуково-рятувальних робіт;

розшук у пунктах пропуску через державний кордон, у контрольних пунктах в'їзду-виїзду, на блокпостах чи контрольних постах осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду, ухиляються від відбуття кримінальних покарань;

надання за згодою з компетентних органів суміжних держав дозволу на перетинання особами державного кордону України, переміщення транспортних засобів, вантажів поза пунктами пропуску через державний кордон України за наявності невідкладних обставин, пов'язаних з ліквідацією НС, загрози людському життю та за відсутності загрози національній безпеці України;

участь у проведенні аварійно-рятувальних робіт на воді в межах відповідальності силами та засобами загонів Морської охорони;

забезпечення особистої безпеки особового складу під час виконання завдань з охорони державного кордону за несприятливих умов НС;

інші повноваження у випадках, передбачених чинним законодавством.

Отже, обов'язки ООДК щодо забезпечення заходів правового режиму надзвичайного стану здійснюються разом із виконанням основних функцій ДПСУ та полягають у здійсненні заходів оповіщення, інформування, евакуації, супроводження та надання допомоги підрозділам ДСНС, запровадження додаткових тимчасових обмежень, розшуку осіб, які переходять від органів досудового розслідування та суду, участь у проведенні аварійно-рятувальних робіт та інших.

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З СУБ'ЄКТАМИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Роман ЛЯШУК
Олег ТРОФІМЕНКО

У Законі України “Про національну безпеку України” визначено перелік складових сектору безпеки і оборони України, до якого належить Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ) як правоохоронний орган спеціального призначення, діяльність якого спрямовується та координується Міністерством внутрішніх справ України.

Під час здійснення стабілізаційних дій на ділянках відповідальності органів охорони державного кордону (далі – ООДК) ДПСУ, вони посилюються в зонах та періодах зростання загроз підрозділами Національної гвардії України та Збройних Сил України. Під час здійснення бойових дій ООДК передаються у підпорядкування Збройних Сил України.

У час російсько-української війни основною метою діяльності сектору безпеки і оборони України є всеохопна оборона України. Відповідно до Стратегії воєнної безпеки України всеохопна оборона України – це комплекс заходів, основний зміст яких полягає:

у превентивних діях та стійкому опорі агресору на суші, на морі та в повітряному просторі України, протидії в кіберпросторі та нав'язуванні своєї волі в інформаційному просторі;

використанні для відсічі агресії всього потенціалу держави та суспільства (воєнного, політичного, економічного, дипломатичного, духовного, культурного тощо);

застосуванні всіх форм і способів збройної боротьби з агресором, зокрема асиметричних та інших дій для оборони України, з дотриманням принципів і норм міжнародного права.

Участь ООДК ДПСУ у обороні України передбачає тісну взаємодію з усіма суб'єктами сектору безпеки і оборони України.

Що стосується порядку взаємодії ООДК ДПСУ з підрозділами Збройних Сил та іншими правоохоронними органами, то такі дії врегульовані частково. У Положенні про орган ООДК ДПСУ визначено, що ООДК, виконуючи покладені на нього завдання, може взаємодіяти із з'єднаннями, військовими частинами Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших військових формувань, підрозділами правоохоронних органів, державних органів, що здійснюють різні види контролю при перетинанні державного кордону України тощо.

Варто зазначити, що вказане положення є одним із складових нормативного забезпечення діяльності ДПСУ. Відповідно до нього ООДК визначається як основний орган у загальній структурі ДПСУ, що безпосередньо виконує поставлені перед нею завдання. Цим положенням врегульовано призначення, основні завдання, повноваження, організацію управління, взаємодію і забезпечення діяльності ООДК ДПСУ.

На думку автора, урахуовуючи ведення бойових дій на значній частині державних кордонів, зміст та порядок такої взаємодії необхідно врегулювати окремими нормативно-правовими актами, з урахуванням специфіки взаємодії ООДК ДПСУ з кожним із суб'єктів сектору безпеки і оборони України.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Володимир МАТНЯК

Проблеми правового забезпечення національної безпеки та оборони України у сучасних умовах стають досить актуальними. Це питання потребує уваги як на національному, так і міжнародному рівнях та комплексного підходу, що має охоплювати ключові аспекти, зокрема що стосується сектору оборони країни, кіберзагроз, гарантії прав і свобод під час воєнного стану, інформаційної безпеки, контролю над озброєнням, належного правосуддя та інше.

Однією з основних проблем у сфері національної безпеки є те, що чинна законодавча база не встигає адаптуватися до сучасних викликів і потреб. Вона часто не враховує новітніх загроз, що робить її менш ефективною. Це призводить до правових прогалин, що значно ускладнює ефективну протидію сучасним викликам, а тому вимагає постійного оновлення правових норм.

Через те, що у 2019 році до Конституції України були внесені зміни, які закріпили прагнення країни до членства в НАТО та Європейському Союзі (ЄС) на законодавчому рівні, виникає питання щодо необхідності гармонізації правового забезпечення України з правовими нормами ЄС й Організацією Північно-атлантичного договору (НАТО). Це новий, але важливий напрямок, викликає значний науковий інтерес та активно досліджується як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Війна з російською федерацією показала нам проблемні питання в секторі оборони, які потребують негайного вирішення в контексті модернізації збройних сил, зокрема правового регулювання мобілізації, контрактної служби, соціальних гарантій військовослужбовців.

Кіберзагрози з боку російських спецслужб залишаються одним з найкритичніших викликів для національної безпеки України. Ефективна протидія таким загрозам вимагає не лише технічних рішень, але й чіткої нормативно-правової бази, яка регулює питання кіберзахисту, встановлює відповідальність за кіберзлочини та передбачає правові механізми співпраці з міжнародними партнерами у цій сфері.

Необхідно звернути увагу на гарантії прав і свобод, де важливим питанням є збалансування захисту прав людини з необхідністю забезпечення національної безпеки під час дії воєнного стану. Це включає регулювання прав громадян, діяльність медіа, обмеження громадських свобод. Важливо, щоб обмеження прав під час воєнного стану відповідали міжнародним стандартам і не створювали підґрунтя для зловживань.

Актуальним постає питання щодо інформаційної безпеки та боротьби з дезінформацією. В умовах війни інформаційні атаки та дезінформація стали одним із головних інструментів впливу на українське суспільство. Контроль за медіа, захист інформаційного простору та розвиток правових механізмів боротьби з дезінформацією стають важливим завданням для його захисту. Необхідно вдосконалювати правові механізми, що забезпечують контроль за інформаційним простором, водночас захищаючи свободу слова, що вимагає тонкого балансу між контролем і правами громадян. Також актуальним є удосконалення правових механізмів для контролю за обігом зброї, як у військовій сфері, так і серед цивільного населення.

Потребують вивчення судові механізми вирішення конфліктів. Забезпечення належного правосуддя у питаннях, пов'язаних з національною безпекою, як на внутрішньому рівні, так і на міжнародному (наприклад, розгляд справ у міжнародних судах щодо агресії проти України).

Ці аспекти є лише частиною широкої проблематики, пов'язаної з правовим забезпеченням національної безпеки та оборони України.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ВИКОНАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ ІЗ РОЗКРИТТЯ

Віталій МАЦАК

Відповідно до Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації полягає в організації слідчим і оперативним підрозділом введення уповноваженої ними особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання речей і документів, відомостей про її структуру, способи й методи злочинної діяльності, які мають значення для розслідування злочину або злочинів, які вчиняються цими групами.

Виконання такого завдання здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора зі збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу і не потребує дозволу слідчого судді (Інструкція № 114/1042/516/1199/936/16 81/51).

Отже, організаційний аспект виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації розпочинається з прийняття рішення на проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії.

Процесуальний порядок виконання спеціального завдання передбачає винесення постанови слідчого, яка погоджується з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора зі збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу.

Постанова повинна відповідати вимогам, які визначені ст. 251 КПК України, й окрім загальних вимог, у ній зазначається обґрунтування меж спеціального завдання.

Аналіз спеціальної літератури вказує, що питанню обґрунтування меж спеціального завдання не приділяється належна увага. І практично відсутні будь-які обґрунтовані критерії визначення цих меж. З цього приводу О. В. Бачинський зазначає, що “залучення особи, яка виконує спеціальне завдання, несе в собі ризик перевищення нею повноважень, отримання відомостей, речей та документів, без передбаченої законодавством процедури (Бачинський, 2019). Саме у цьому і полягають “межі виконання спеціального завдання”. Далі О. В. Бачинський наголошує на “ключовій ролі слідчого або прокурора як організатора окремої НС(Р)Д у вигляді виконання спеціального завдання та цілого комплексу пов’язаних з нею заходів. Адже саме слідчий чи прокурор як спеціаліст в галузі права розуміє потреби кримінального провадження та межі законної поведінки особи під час виконання спеціального завдання, викладаючи їх у практичному неабстрактному виразі стосовно конкретної слідчої ситуації, у формі усних інструкцій та інструктажів, а також письмових завдань”.

Окрім цього, необхідно пам’ятати, що виконання спеціального завдання потребує значних витрат на його організацію та проведення. Наприклад, у США на міністерство юстиції покладається обов’язок проводити аналіз витрат та можливої користі, перш ніж дати згоду на проведення таємної операції під прикриттям. Очевидно така оцінка також охоплює поняття “меж спеціального завдання”. Оперативні підрозділи спільно з прокурорами повинні порохувати, які докази вони отримають, і що в обмін на співпрацю отримає інформатор, а також які наслідки нестиме неправомірна діяльність інформатора, яка допускається при виконанні спеціального завдання.

Отже, “межі виконання спеціального завдання” повинні бути чітко виписані, доведені під підпис особі, яка його виконує, а підписані документи повинні зберігатися в матеріалах справи.

Стосовно меж виконання спеціального завдання варто звернути увагу на думку Ю. В. Мантуляка, який зазначає, що кримінально-правова норма, закріплена у ст. 43 КК України, “... визначає межі допустимого обмеження прав, свобод та інтересів людини і громадянина при здійсненні зазначених оперативно-розшукових заходів...”, “... підвищує рівень правового захисту та служить гарантією правильної оцінки діяльності виконавця такого завдання...”, “...підвищує ефективність виконання спеціального завдання. Зокрема для успішного виконання завдання особі, яка проникла в злочинне угруповання, необхідно завоювати довіру його (угруповання) членів. Вчинення діянь, заборонених кримінальним законом, здебільшого є єдиним засобом підтримання правдивості легенди та завоювання довіри членів організованих злочинних формувань, тобто від цього в підсумку залежить результат проведення зазначених заходів”.

Однією із давніх та дискусійних проблем, пов’язаних із використанням негласного апарату при виконанні завдань оперативно-розшукової діяльності, є можлива причетність до злочинної діяльності самих інформаторів та відповідно їх відповідальність. Не є винятком і виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

Вчинення інформатором кримінального правопорушення під час виконання спеціального завдання можна розглядати як одну із категорій ризику і вона є складовою меж виконання спеціального завдання. Участь інформатора повинна обмежуватися діями, які не становлять собою ознак особливо тяжкого злочину вчиненого умисно і поєданого з насильством над потерпілим, або тяжкого злочину, вчиненого умисно і

пов'язаного з спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому, або настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків (ст. 43 КК України). Це так званий санкціонований злочин і його вчинення допускається виключно з метою збереження легенди та полегшення доступу до розроблюваних осіб”.

Якщо у виконанні спеціального завдання бере участь не представник правоохоронного органу, а особа, яка не має достатніх юридичних знань, такі межі повинні бути чітко прописані та документально оформлені. Будь-яке залучення конфідентів до кримінально-протиправної діяльності має здійснюватися таким чином, щоб звести до мінімуму шкоду охоронюваним інтересам. Будь-які протиправні дії впровадженого в організовану групу чи злочинну організацію повинні фіксуватися та належним чином аналізуватися з метою їх мінімізації.

ПРО ПЕРСПЕКТИВИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ТАКТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ МОРСЬКОЇ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Петро МЕЛЬНИК

Становлення нової системи міжнародних відносин, тенденції до глобалізації, формування єдиної світової спільноти, як демонструють актуальні події у світі та в Україні зокрема, аж ніяк не гарантують прихід у світову політику стабільності та гармонії, порядку та прогресу. З'явилися нові сили та тенденції, що дестабілізували та продовжують дестабілізувати звичний та доволі мирний європейський уклад, який сформувався після закінчення Другої світової війни та зазнав певних трансформацій після краху СРСР. Крім того, за безпосередньої участі російської федерації було виведено з анабіозу старі архаїчні конфлікти, а також створено конфлікти нового покоління. Нові етнополітичні конфлікти, нові напруження по лінії Схід – Захід, а також Глобальний Південь – Захід, нові міграційні потоки, політична та інша дестабілізація внаслідок руйнування старих політичних режимів породили гострі проблеми, які стосуються не лише окремих людей, соціальних груп, націй, класів, регіонів та континентів, а й усього людства загалом. Жахливим вістрям указаних процесів стала війна росії по відношенню до України.

У новій реальності здійснюється небачена перебудова всього сектору безпеки та оборони нашої держави, приведення його до зрозумілого нашим союзникам “натовського” зразку. Можемо констатувати, що в цьому фарватері рухається й Державна прикордонна служба України взагалі та її Морська охорона зокрема.

Водночас маємо пам'ятати, що особливий правоохоронний статус Держприкордонслужби України не просто обґрун-

товує, а буквально вимагає виконання специфічних завдань, хоча і схожих на окремі види бойової діяльності, проте більше притаманних роботі з запобігання та протидії протиправним проявам. Серед них, беззаперечно, перебуває й оперативно-розшукова діяльність.

Відповідно до приписів чинного регулятивного законодавства Державна прикордонна служба України має чи не найбільше видів підрозділів, які вповноважені на здійснення ОРД. Серед них – оперативно-розшукові підрозділи, які безпосередньо планують і реалізують специфічні оперативно-розшукові заходи як на суходолі, так і на морі.

Зважаючи на нові реалії та перспективи постійного дестабілізаційного впливу з боку російської федерації навіть після закінчення активних бойових дій, маємо визнати, що вкрай актуальними залишається питання оперативно-розшукової тактики, використання форм і методів оперативно-розшукової діяльності в діяльності прикордонного відомства.

Абсолютна більшість учених розглядала проблематику оперативно-розшукової тактики або в загальному контексті оперативно-розшукової діяльності, або через “сухопутну” призму.

З 2016 року в складі Морської охорони Державної прикордонної служби України діють оперативно-розшукові відділи загонів Морської охорони та оперативно-розшуковий відділ Регіонального управління Морської охорони, які уповноважені на здійснення оперативно-розшукової діяльності в своїх зонах відповідальності. У зв’язку із специфікою морської ділянки державного кордону України, на практиці оперативно-розшукова тактика вищезгаданих оперативно-розшукових підрозділів дещо відрізняється від тієї, що використовують у своїй діяльності аналогічні підрозділи “сухопутних” прикордонних загонів. Разом з тим, ця проблема не врегульована жодним відомчим чи державним нормативно-правовим актом.

Ураховуючи вищевикладене, не викликає сумнівів не лише актуальність, а і своєчасність та беззаперечна перспективність наукового вивчення проблематики теоретико-правового підґрунтя здійснення оперативно-розшукової тактики в діяльності Морської охорони Державної прикордонної служби України.

ДО ПРОБЛЕМИ ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ РАКЕТНИХ УДАРІВ ПО БУДІВЛЯХ (ПРИМІЩЕННЯХ), ДЕ ЗБЕРІГАЮТЬСЯ ДОКУМЕНТИ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ

Вадим МІНЯЙЛУК

З моменту військового вторгнення російських військ на територію України та введення Президентом України воєнного стану однією з реальних і потенційних загроз життю і здоров'ю громадян, а також інфраструктурі населених пунктів, військових частин стали ракетні удари. У перші дні війни масованим ракетним ударам з боку росії піддалася велика кількість військових об'єктів різних родів військ Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України. Перед командуванням військових частин, з'єднань постали питання: як діяти в даній ситуації? Як зберегти людей, зброю, майно, документи, які містять інформацію з обмеженим доступом?

Більшість керівників, ураховуючи вимоги внутрішньовідомчих інструкцій, приймали рішення залежно від ситуації, яка склалася в тій чи іншій військовій частині. На теперішній час більшість нормативно-правової бази, внутрішньовідомчих правових норм було змінено та перепрацьовано під умови воєнного стану. Проте, на нашу думку, не достатньо вивченими є питання, пов'язані з порядком дій командирів (начальників) підрозділів при ліквідації наслідків ракетного удару по будівлях (приміщеннях), де зберігаються документи, які містять інформацію з обмеженим доступом (таємну, службову, конфіденційну). Неправильно організований порядок дій керівництва підрозділу може призвести до втрат документів з обмеженим доступом, можливого витоку таємної інформації.

У Зводі відомостей, що становлять державну таємницю (ЗВДТ № 383), та в Переліку відомостей, що становлять служ-

бову інформацію у Державній прикордонній службі України (наказ № 501), не визначений вищезгаданий порядок, а отже, ми можемо вважати, що внутрішньовідомчі інструкції, які будуть регулювати ці питання, будуть містити відкриту інформацію. Варто зазначити, що в законодавчій базі також немає нормативно-правових актів з урегулювання порядку організації ліквідації наслідків ракетного удару по будівлях (приміщеннях), де зберігаються документи з обмеженим доступом.

Отже, відсутність чітко регламентованого порядку дій командирів підрозділів при ліквідації наслідків ракетних ударів по об'єктах зберігання документів з обмеженим доступом є однією з основних проблем забезпечення інформаційної безпеки в умовах сучасного конфлікту. Розробка алгоритму та відповідних нормативно-правових актів є необхідною умовою мінімізації ризиків втрати важливої інформації та забезпечення безперервності функціонування військових частин, підрозділів. Заходи з ліквідації наслідків повинні враховувати необхідність попередження або зменшення можливих збитків військових частин, недопущення втрат документів з обмеженим доступом.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 407 ТА 408 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Дмитро МОРКВІН

Ірина ГОХ

З часу введення правового режиму воєнного стану 24 лютого 2024 року рівень військових кримінальних правопорушень почав суттєво зростати. Особливо збільшилась кількість таких злочинів, як самовільне залишення військової частини або місця служби (стаття 407 Кримінального кодексу України) та дезертирство (стаття 408 Кримінального кодексу України).

За даними офісу Генерального прокурора, кількість вчинених злочинів, що кваліфікуються за статтями 407 та 408 Кримінального кодексу України склала: стаття 407 Кримінального кодексу України: у 2022 році – 6 183 злочини; у 2023 році – 16 515 злочинів; у 2024 році (січень – вересень) – 34 329 злочинів; стаття 408 Кримінального кодексу України: у 2022 році – 3 214 злочини; у 2023 році – 7 771 злочин; у 2024 році (січень – вересень) – 18 126 злочинів. Також одразу приведемо статистику за двома статтями 407 та 408 Кримінального кодексу України разом, адже головною різницею розмежування кваліфікації є ознаки суб'єктивної сторони, при якому обов'язковою ознакою дезертирства є мета ухилитися від військової служби не тимчасово, а назавжди. Отже, загалом за статтями 407 та 408 Кримінального кодексу України: у 2022 році – 9 397 злочинів; у 2023 році – 24 286 злочинів; у 2024 році (січень – вересень) – 52 455 злочинів. Отже,

під час дії правового режиму воєнного стану відбувається стрімке зростання злочинів, передбачених статтями 407 та 408 Кримінального кодексу України.

Законодавець зробив декілька спроб щодо внесення змін до Кримінального кодексу України, з метою зниження військової злочинності, зокрема і за зазначеними видами злочинів. Так у грудні 2022 року був прийнятий Закон України “Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці”.

Також, у серпні 2024 року були прийняті зміни до Кримінального кодексу України, згідно з якими “особа, яка під час дії воєнного стану вперше вчинила кримінальне правопорушення, передбачене статтями 407, 408 цього Кодексу, може бути звільнена від кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, якщо вона добровільно звернулася із клопотанням до слідчого, прокурора, суду про намір повернутися до цієї або іншої військової частини або до місця служби для продовження проходження військової служби та за наявності письмової згоди командира (начальника) військової частини (установи) на продовження проходження такою особою військової служби”.

Зазначимо, що цей Закон, на думку багатьох військовослужбовців та експертів, не матиме позитивного впливу на рівень злочинності передбачених статтями 407 та 408 Кримінального кодексу України, адже лише сприятиме тому що військовослужбовці будуть самовільно залишати військові частини і повертатися до місць розташування за декілька тижнів або навіть місяців, і при цьому будуть звільнятися від кримінальної відповідальності. При цьому інші військовослужбовці, що бачитимуть цю безкарність також можуть вжи-

ти спроби до СЗЧ. Це, безумовно, негативно впливатиме на морально-психологічний стан у бойових підрозділах.

Ураховуючи зазначене, можна дійти таких висновків. Законодавчі зміни внесені з метою покращення стану військової злочинності протягом правового режиму воєнного стану себе не виправдали або виправдали лише частково. Серед заходів, які необхідно вжити для зменшення кількості злочинів, таких як самовільне залишення військової частини або місця служби та дезертирство необхідно: створення військової поліції, як окремого правоохоронного органу з розширеними повноваженнями щодо розкриття військових злочинів; розширення кількості слідчих Державного бюро розслідувань, які розслідують військові злочини, з метою якісного та вчасного розслідування.

ВИДВОРЕННЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Андрій МОТА

Міграція продовжує спричиняти суттєвий вплив на правопорядок та зрештою залишається суттєвим чинником формування суспільного буття. Очевидне сприйняття міграційних процесів відбувається через призму забезпечення національної безпеки. Серед поточних та прогнозованих загроз національним інтересам України констатується зростання кількості порушень міграційного законодавства іноземцями та особами без громадянства, зокрема вихідцями з держав міграційного ризику, а також залучення цих осіб до протиправної діяльності.

В означеному контексті розвиток сектору безпеки пов'язується з посиленням міграційного контролю на державному кордоні і всередині держави для забезпечення дотримання іноземцями та особами без громадянства законодавства України. Простежується сталий взаємозв'язок, навіть в умовах широкомасштабного збройного вторгнення на українську суверенну територію, стану національної безпеки та міграційних проблем з необхідністю вироблення системних заходів, спрямованих на їх розв'язання. Налагоджений механізм повернення нелегальних мігрантів, зокрема видворення іноземців та осіб без громадянства, повинен сприяти належному перерозподілу державних ресурсів на виконання оборонних завдань та як наслідок – досягнення воєнного успіху.

Організаційно-правовим виявом обраного державного курсу стало законодавче оформлення спрощення процедури примусового видворення з України нелегальних мігрантів, які затримуються за незаконне перетинання державного кордону або інші грубі порушення українського законодавства,

шляхом надання права ухвалення таких рішень відповідним державним несудовим органам (міграційна служба, Служба безпеки України, органи охорони державного кордону). Звернення до суду лише передбачається і відповідним чином корелюється із конституційно визначеними функціями процесуального контролю затримання з метою виконання видворення.

Рівноцінним зазначеному вище пріоритетом фундаментальних національних інтересів залишається інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий і правовий простір. Набуття членства в Європейському Союзі та його асоційований характер на сучасному етапі зумовлює для нашої держави необхідність розвитку ефективної політики повернення, зокрема в її регіональному вимірі, для досягнення необхідного рівня стримування та протидії нелегальній міграції.

Отже, примусові заходи міграційного спрямування набули вираженого безпекового призначення та за умови дотримання основоположних прав і свобод людини слід сприймати як частину державної політики у сфері інтегрованого управління кордонами.

КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНІ ЗАХОДИ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ПРОНИКНЕННЯМ ТА ОБСТЕЖЕННЯМ ПУБЛІЧНО НЕДОСТУПНИХ МІСЦЬ, ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Оксана МУДРАК

Правове регулювання проведення контррозвідувальних заходів (далі – КРЗ), пов'язаних із негласним проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, визначено не лише в Законі України “Про контррозвідувальну діяльність”, але й в окремих положеннях Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” та Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України). У главі 21 КПК України законодавчо визначено низку термінів і понять, врегульовано порядок отримання дозволу на їх здійснення та деякі інші питання, що є спільними як для негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) і оперативно-розшукових заходів (далі – ОРЗ), так і для заходів, що проводяться у межах контррозвідувальної діяльності (далі – КРД).

Згідно з п. 6 ч. 2 ст. 7 Закону України “Про контррозвідувальну діяльність” органи, підрозділи та співробітники СБУ мають право виключно з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення розвідувальних, терористичних та інших посягань на державну безпеку України отримання інформації в інтересах контррозвідки на підставі відповідної контррозвідувальної справи, за ухвалою слідчого судді, постановленою за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженим прокурором, здійснювати заходи, визначені ч. 3 ст. 8 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”, зокрема й

щодо негласного проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Отримана в результаті проведення таких заходів інформація може використовуватися у встановленому законом порядку лише з тією метою, якою обґрунтовано проведення КРЗ. Інформація, яка не стосується зазначеної мети, підлягає знищенню. У судовій практиці матеріали таких КРЗ, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”, за умови відповідності вимогам ст. 99 КПК України, є документами та можуть використовуватися у кримінальному провадженні як докази, але на практиці відомості про факт і методи проведення КРЗ, що пов’язані із проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, не підлягають розголошенню, оскільки становлять державну таємницю, а порядок розсекречування ухвали слідчого судді щодо їх здійснення та отриманих результатів у законі чітко не визначено.

Отже, у Законі України “Про контррозвідувальну діяльність” доцільно унормувати понятійно-категоріальний апарат щодо визначення понять і термінів, які використовуються при здійсненні КРД та проведенні заходів, пов’язаних із негласним проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, а також підстави і порядок надання дозволу на їх проведення, вимоги до здійснення, документального оформлення, зберігання і використання отриманих результатів, порядок засекречування і розсекречування матеріальних носіїв інформації.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОПЛАТИ ЗА ПІДТРИМКУ ПОСТІЙНОЇ БОЙОВОЇ ГОТОВНОСТІ ПРАЦІВНИКАМ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Марія МУЗИКА

Питання доплати за підтримку постійної бойової готовності працівникам Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (НАДПСУ) регулюється законами, підзаконними нормативно-правовими актами та локальними нормативними документами.

Так, відповідно до статті 8 Закону України від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР “Про оплату праці” (далі – ЗУ № 108/95-ВР) умови та розміри оплати праці працівників установ й організацій, що фінансуються за рахунок державного бюджету, встановлюються Кабінетом Міністрів України. Постановою Кабінету Міністрів України від 09 березня 1995 року № 167 “Про питання оплати праці окремих категорій працівників (невійськовослужбовців) Збройних Сил та інших військових формувань України” (далі – ПКМУ № 167) визначено, що доплата за підтримку постійної бойової готовності військ (сил) працівникам Збройних сил та інших військових формувань, зокрема Державної прикордонної служби України, може встановлюватися в розмірі до 50 % посадового окладу (ставки).

Умови оплати праці працівників Державної прикордонної служби України (далі – Умови) затверджені наказом Міністерства внутрішніх справ України від 27 червня 2013 року № 622 “Про впорядкування умов оплати праці працівників Державної прикордонної служби України” (далі – наказ). На-

казом передбачено, що надбавки та додаткові виплати, які не врегульовані Умовами, до яких, зокрема, належить доплата за підтримку постійної бойової готовності, виплачуються у розмірах та в порядку, визначених законодавством України.

Згідно зі статтею 15 ЗУ № 108/95-ВР форми та системи оплати праці, тарифні сітки, схеми посадових окладів, умови запровадження та розміри доплат, надбавок, премій, а також інших додаткових виплат устанавлюються підприємствами (установами, організаціями) у колективному договорі. Якщо колективний договір не укладено, питання оплати праці роботодавець зобов'язаний погодити з виборним органом первинної профспілкової організації (представником профспілки), який представляє інтереси більшості працівників, або з іншим уповноваженим на представництво працівників органом (у разі відсутності профспілки).

Умовами підпункту “ж” пункту 14.7 розділу IV Колективного договору Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького від 25 лютого 2021 року визначено, що працівникам, які працюють у військовій частині, надається доплата до 50 % посадового окладу (тарифної ставки) відповідно до ПКМУ № 167 за підтримку постійної бойової готовності. Отже, працівники НАДПСУ мають право на отримання зазначеного виду доплати.

Слід зазначити, що роботодавець може встановити у колективному договорі додатково перелік професій (посад), для яких застосовуватиметься доплата за підтримку постійної бойової готовності, або ж взагалі її відмінити. Проте такі зміни мають бути узгоджені із працівниками (органом, який представляє інтереси працівників), оскільки суб'єкти організації оплати праці не мають права в односторонньому порядку приймати рішення стосовно питань оплати праці, які погіршують умови, устанавлені законодавством, угодами та колективними договорами (стаття 22 ЗУ № 108/95-ВР).

Отже, законодавством передбачено самостійне регулювання роботодавцем умов та розміру (у межах до 50 % посадового окладу (тарифної ставки) доплати працівникам за підтримку постійної бойової готовності, тобто це право роботодавця, а не обов'язок. Однак, якщо такі умови зафіксовано у змісті колективного договору, то вони є обов'язковими для виконання сторонами.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПІДРОБКИ ОФІЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС ПЕРЕТИНАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Тетяна НІКОЛАСНКО
Олексій ДОМАНСЬКИЙ

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну значно зросла кількість кримінальних проваджень відкритих за фактом виявлення в пунктах пропуску через державний кордон України підроблених документів, які дозволяють чоловікам призовного віку уникнути мобілізації та, відповідно, виїхати за межі території України. Такими документами є тимчасове посвідчення військовозобов'язаного, письмове посвідчення інваліда, висновок/ки військово-лікарської комісії, свідоцтво/а про народження дитини/дітей, свідоцтво про шлюб та інші.

Відповідно до Кримінального кодексу України (далі – ККУ) особа у разі використання підроблених документів підлягає кримінальній відповідальності за ч. 4 ст. 358 ККУ. Якщо особа самостійно вносила зміни у такі документи (вклеювала фото, змінювала дати тощо), то її діяння додатково підлягають кваліфікації за ч. 1 ст. 358 ККУ як підробка офіційного документа. У разі, якщо до підроблення вказаного/них документа/тів причетні ще й інші особи, то кваліфікація відповідно до правил кваліфікації діянь, вчинених у співучасті може здійснюватися за ч. 3 ст. 358 ККУ як вчинення вказаного діяння за попередньою змовою групою осіб.

Однак, як показує практика, правоохоронні органи у разі виявлення особи, яка використовує підроблені офіційні документи, які вона отримала незаконним шляхом, використовуючи різні схеми, здійснюють кваліфікацію діяння як вчиненого у співучасті. Формулювання має вигляд як підроблення

офіційних документів, вчинених за попередньою змовою групою осіб, а формула – ч. 5 ст. 27, ч.1 ст. 358 ККУ. Існування такої позиції аргументується тим, що особа, яка використовує задалегідь підроблений документ виступає пособником у підробці документа. Пособництво проявляється у тому, що особа передала свої персональні дані, фото третій особі для виготовлення такого документа. Щоб здійснити таку кваліфікацію необхідно, як мінімум, установити, що при підробці документа/тів були використані персональні дані та фото надані саме цією особою, а не отримані тими, хто здійснив таку підробку з якихось інших джерел. Це можливо лише встановити при отриманні свідчень від того, хто надав такі дані та від того, хто здійснював підробку. Однак, зазвичай, під час досудового розслідування такі особи не встановлюються, їхні протиправні діяння виокремлюються в окремі кримінальні провадження, які частіше за все невдовзі закриваються.

Проте здійснення такої кваліфікації, на нашу думку, є доволі дискусійним. У разі, якщо вчинення кримінального правопорушення вчинено групою осіб за попередньою змовою діяння слід кваліфікувати як такі, що вчинені у співучасті для кожного співучасника / співвиконавця за відповідною статтею/частиною статті ОЧ ККУ. Якщо форма співучасті передбачена як кваліфікаційна ознака конкретного складу кримінального правопорушення, то діяння співучасників кваліфікуються за відповідною частиною статті ОЧ ККУ, що передбачає таку кваліфікаційну ознаку. У разі, якщо зазначена форма співучасті у вчиненому діянні не передбачена у диспозиції статті, то діяння співучасників повинно кваліфікуватися з посиланням за ч. 2 ст. 28 ККУ та відповідної статті особливої частини ККУ, яка передбачає вчинення такого діяння групою кримінального правопорушення. Для врахування ролі кожного із співучасника, кваліфікація вчиненого повинна здійснюватися з відповідним посиланням на необхідну частину ст. 27 ККУ.

Ураховуючи те, що ст. 358 ККУ передбачає норму (ч. 3), відповідно до якої у разі підроблення офіційних документів, вчинених за попередньою змовою групою, кваліфікація повинна здійснюватися за ч. 3 ст. 358 ККУ. Відповідно така практика є доволі сумнівною.

Зрозуміло, що правоохоронці притримуються такої позиції для отримання показників виявлення осіб, які підробляють документи. Особи, які винні у вчиненні такого правопорушення цьому не перечать. Дізнавшись, здебільшого вперше від працівників правоохоронних органів, що вчинені ними/нею діяння є суспільно небезпечними, кримінально караними, проте відносяться до категорії кримінальних проступків, за який передбачено штраф, який менший половини середньостатистичної зарплати в Україні, цілком погоджується на угоду зі слідством. Суд у подальшому затверджуючи угоду призначає покарання у вигляді штрафу. Слід наголосити, що штраф здебільшого є доволі мізерним. Так, наприклад, чоловік, який для “легального” перетинання державного кордону з метою уникнення мобілізації замовив у телеграм-каналі військово-облікові документи. Під час перетинання державного кордону був затриманий представниками Держприкордонслужби. Будучи переданим до правоохоронних органів, які після відповідних дій уклали угоду з особою про визнання винуватості та передали справу до суду. Суд підтвердивши угоду та не заперечуючи щодо кваліфікації вчиненого діяння (ч. 5 ст. 27, ч. 1 ст. 358 ККУ та ч. 4 ст. 358 ККУ) призначив покарання у вигляді штрафу 1 700 грн за підроблення документів і 850 грн – за використання підробленого документу.

У такій ситуації, всі учасники є задоволеними: особа, яка сплатила мізерний штраф, отримала так би мовити законне покарання, може удосконалити свої “навички” щодо підроблення документів, вдалості їх використання й можливості у наступний раз більш вдало перетнути державний кордон та все ж таки ухилитися від призову на військову службу за

мобілізацією; держава ніби то притягнула до кримінальної відповідальності особу, винну у вчиненні кримінального правопорушення, отримала кошти як вид покарання, та необхідну статистику розкриття кримінальних правопорушень. Але було б все так добре, якби не було так сумно. У кінцевому результаті рівень вчинення таких правопорушень шалено зростає, кількість ухилянтів збільшується, а реальні показники залишаються лише на рівні показників.

Тому, з урахуванням вищевикладеного доцільно більш ретельніше та уважніше підходити до такої ситуації: законодавцю слід звернути увагу на посилення кримінально-правових заходів щодо притягнення до кримінальної відповідальності осіб за вчинення вказаного правопорушення; судовим та правоохоронним органам ретельніше та кваліфіковано застосовувати норми законодавства.

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА ЯК ДІЄВИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРОТИДІЇ

Юрій ОВЕРЧЕНКО

Широкомасштабне вторгнення в Україну країни агресора та засилля воєнних злочинів на окупованих територіях посилює процес утворення нових та зміцнення існуючих загроз національній безпеці. На тлі загрози існування нашої держави, історично традиційно для таких складних для кожної країни періодів, трансформувалась та загострилась організована злочинність на державному кордоні. На фоні супротиву загарбникам, така деструктивна тенденція утворила додаткову загрозу для функціонування усього процесу національного спротиву. Ураховуючи транскордонний характер організованої злочинності на державному кордоні, паралельно із загостренням загроз внутрішнього характеру транскордонні загрози також зазнали суттєвого зростання. Тим самим утворилась необхідність посилення системи протидії організованої злочинності не тільки на національному рівні а і у взаємодії з представниками закордонних правоохоронних органів.

Одним із дієвих способів такого посилення, на наш погляд, може бути активне ведення кримінальної розвідки в кримінальному середовищі. Окрім цього, ефективність такої роботи посилить активна взаємодія з іноземними правоохоронними органами щодо обміну розвідувальними даними на таких програмних платформах як:

Проект Інтерполу Millennium. Millennium Analysis File – надає країнам-учасникам дані про високопоставлених членів російськомовних організованих злочинних груп. Інформація, що міститься у цьому файлі, включає: персональні дані; біометрію; відомі соратники; зв'язки з організованими зло-

чинними організаціями; місця дії та впливу; персональні ідентифікатори (татуювання, фізичні атрибути).

Проект Інтерполу HOTSPOT – ініціатива, яка використовує біометричні дані для виявлення іноземних бойовиків-терористів і злочинців, які намагаються незаконно перетнути кордон.

Проект Інтерполу The UNODC Global Programme for Combating Wildlife and Forest Crime. Один із багатьох проєктів Інтерполу у взаємодії з UNODC, спрямований на протидію загально-кримінальній та економічній злочинності: піратству, торгівлі людьми, незаконному обігу зброї та ін.

Ураховуючи те, що з набранням чинності Кримінального процесуального кодексу України головні акценти оперативно-розшукової діяльності змістились з розкриття злочину на їх недопущення та виявлення, тим самим для правоохоронних органів України формуються відповідні тенденції. Одною з таких тенденцій можна вважати більш активне застосування концепції створення надійної системи превентивних заходів протидії організованій злочинності. Як уже було сказано, основним елементом такої системи може виступати кримінальна (поліцейська) розвідка. Завдяки такій діяльності утворюється можливість ефективного накопичення розвідувальної інформації про злочинне середовище в межах прикордоння України. Разом з тим, робота по обміну розвідувальної інформації на зазначених платформах надасть можливість ефективного накопичення розвідувальної інформації і по території суміжних країн. Зокрема це дає можливість своєчасно планувати та реалізовувати ефективні заходи превентивного характеру щодо протидії організованій злочинності транскордонного характеру.

ОСНОВНІ ВИДИ ПРАВОТВОРЧИХ ПОМИЛОК У ЗАКОНОДАВСТВІ

Артем ПАВЛЕНКО

Правотворчість є ключовим процесом у будь-якій правовій державі, що визначає механізми функціонування суспільства та державних інституцій. Однак, як і будь-яка інша людська діяльність, правотворчість не є безпомилковою. У процесі створення законодавчих актів можливі різні помилки, які можуть мати негативний вплив на правову систему, функціонування держави та забезпечення прав і свобод громадян. Ці помилки не тільки ускладнюють застосування законів на практиці, але й можуть спричиняти порушення правопорядку, конфлікти інтересів та соціальну нестабільність. У цих тезах будуть проаналізовані основні види правотворчих помилок, їхні наслідки та можливі шляхи виправлення або запобігання таким помилкам.

Правотворчі помилки можна класифікувати за різними критеріями. Один із найпоширеніших підходів передбачає розподіл помилок на формальні та змістовні. Формальні помилки пов'язані з недотриманням процедури створення нормативно-правових актів або з технічними недоліками, тоді як змістовні помилки стосуються безпосередньо логіки, системності та якості нормативного матеріалу.

Формальні помилки є найпоширенішими у правотворчій діяльності. Вони виникають переважно через порушення процедурних аспектів підготовки та ухвалення законів. Основні види формальних помилок:

порушення процедури ухвалення законів – законодавчі процеси регулюються чіткими правилами та регламентами. Відхилення від цих правил, такі як недотримання строків подання законопроектів, ігнорування обов'язкових етапів обго-

ворення або нехтування голосуванням, можуть призвести до юридичної недійсності закону або його частин;

невідповідність норм Конституції – одна з найсерйозніших формальних помилок (Конституція – це найвищий закон держави, і всі нормативно-правові акти повинні відповідати їй). Будь-яка невідповідність може стати підставою для визнання закону неконституційним і його скасування;

неправильна редакція та юридична техніка – законодавчі акти повинні бути викладені чіткою, зрозумілою мовою, а їхня структура має бути логічно-последовною. Погана редакція, граматичні або стилістичні помилки, суперечливі або нечіткі формулювання можуть стати причиною неоднозначного тлумачення закону;

порушення принципу правової визначеності – помилка, яка виникає тоді, коли норми закону є настільки загальними або нечіткими, що стає важко або неможливо передбачити правові наслідки їхнього застосування. Відсутність чітких критеріїв або правил у тексті закону може призвести до його довільного тлумачення та застосування.

Змістовні помилки виникають тоді, коли законодавчий акт містить норми, що суперечать загальним принципам права, порушують системність правової регуляції або є несправедливими для окремих категорій громадян. Основні види змістовних помилок:

суперечливі норми – іноді різні положення одного законодавчого акта можуть суперечити одне одному (може виникати через недбалість під час написання закону або через неврахування наслідків зміни однієї норми для інших частин закону, такі суперечності ускладнюють правозастосування та створюють правову невизначеність);

невідповідність принципам правової держави – законодавство має бути засноване на загальноприйнятих принципах права, таких як верховенство права, справедливість, пропорційність та рівність (порушення цих принципів може при-

звести до порушення прав і свобод громадян, дискримінації або несправедливого ставлення до окремих груп);

неврачування інтересів суб'єктів правовідносин – закони повинні створюватися з урахуванням потреб та інтересів різних категорій громадян, соціальних груп та інституцій (неврачування таких інтересів може призвести до соціальних конфліктів, протестів та негативних наслідків для суспільства);

відсутність системності – закони повинні бути узгоджені між собою, формуючи єдину та логічно-послідовну правову систему (відсутність системного підходу в законотворчості призводить до правових колізій, коли різні закони регулюють одні й ті самі відносини по-різному або суперечать один одному).

Правотворчі помилки можуть виникати з різних причин, серед яких виділяються такі:

недосконала правова техніка (недостатній рівень професійної підготовки законодавців, відсутність належної експертизи та неякісне опрацювання юридичних текстів можуть призвести до появи помилок у законодавстві);

політичний тиск (часто законодавці змушені приймати рішення під тиском політичних сил або груп інтересів, що може призвести до поспішних або необдуманих рішень, які не відповідають потребам суспільства або правовим принципам);

відсутність належної правової експертизи (законодавча діяльність потребує детального аналізу наслідків прийнятих рішень, але через недостатність часу або ресурсів часто не проводиться належна правова експертиза законопроектів);

неповна або недостовірна інформація (іноді законодавці ухвалюють рішення на основі неповної або неправильної інформації про реальну ситуацію в суспільстві, що може призводити до помилок у регулюванні відповідних суспільних відносин).

Наслідки правотворчих помилок можуть бути різними залежно від їхнього характеру та масштабу, а саме включають в себе: юридичну недійсність законів, правову невизначеність, порушення прав і свобод громадян, соціальні конфлікти та правовий нігілізм.

Для зменшення кількості правотворчих помилок та мінімізації їхніх негативних наслідків необхідно вжити таких заходів з підвищення рівня правової техніки (законодавці та їхні помічники повинні мати високий рівень підготовки у сфері правової техніки).

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Владислав ПОЖИДАЄВ

Виконання завдань і реалізація функцій правоохоронної діяльності щодо припинення контрабанди наркотичних засобів досягаються через діяльність їхніх суб'єктів. Особливе місце серед них посідають оперативні підрозділи Департаменту боротьби з наркозлочинністю НПУ та Державної прикордонної служби України, повноваження яких визначаються низкою нормативно-правових актів, як загального, так і відомчого характеру. Так, відповідно до ст. 1 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” зазначені підрозділи здійснюють заходи щодо пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови контрабанду визначають як незаконне, таємне перевезення або перенесення через державний кордон товарів, коштовностей, заборонених або обкладених митом.

Деякі вчені під контрабандою розуміють переміщення товарів, валюти, цінностей (зокрема, культурно-історичних), отруйних, сильнодійних, радіоактивних, вибухових речовин та ін. предметів через митний кордон країни поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, вчинене окремою особою або групою осіб, які організувалися для заняття контрабандою.

Вітчизняний законодавець дає інше визначення, поділивши поняття контрабанди на декілька різновидів: 1) економічна (загальнокримінальна) контрабанда, тобто, як вказано у ст. 201 КК України, контрабанда – це переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодійних, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів, частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації; 2) спеціальна контрабанда, яка передбачена ст. 305 КК України, і включає в себе контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, тобто їх переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю (КК України).

Для виявлення ознак контрабанди наркотичних засобів, що вчиняються організованими групами, підрозділами ДБН НПУ та ДПСУ проводяться комплексні оперативно-тактичні операції типу “Канал”. Також для виявлення і затримання окремих членів організованих груп з наркотиками при перетинанні кордону використовуються оперативно-технічні засоби та спеціально навчені службові тварини. На ефективність здійснення пошуку фактичних даних про організовані групи або злочинні організації, що вчиняють контрабанду наркотичних засобів, впливають: вид злочинних груп, форми їх існування; способи учинення контрабанди і приховування (маскування) їх слідів; використання технічних засобів учинення контрабанди; причини та умови, що сприяють вчиненню контрабанди; характеристики місця перетинання кордону, де вчиняється контрабанда; досвід членів злочинної групи та його організатора, які вчиняють контрабанду тощо.

Законодавча база цілком спрямована на активізацію оперативної роботи щодо виявлення предметів контрабанди,

визначення каналів незаконного переміщення через митний кордон України. Отже, одним із шляхів ефективної роботи стосовно виявлення та припинення контрабанди наркотичних речовин є визначення способів їх нелегального переміщення та характерних місць приховування, тобто збирання оперативної інформації.

На сучасному етапі контрабандисти постійно вдосконалюють способи та методи незаконного переміщення через митний кордон наркотичних речовин. Як свідчить практика, найбільш поширеними місцями приховування наркотичних засобів, що незаконно переміщуються через митний кордон України, є: 1) об'єкти митного контролю пасажирів – різні предмети особистого користування, продукти харчування, порожнини в ручній поклажі, елементи взуття й одягу, тіло людини; 2) транспортні засоби міжнародного сполучення й автомобілі індивідуального користування; 3) об'єкти митного контролю у вигляді товарних і вантажних упаковок, поштових відправлень.

Заходи з виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес, складають єдиний пошуковий комплекс, охоплюючи території, що обслуговуються оперативними підрозділами НПУ, ДПСУ, СБУ. Найбільша ефективність досягається під час проведення пошукових заходів: серед населення, що мешкає або працює на території митного контролю та населених пунктів біля кордону; у місцях концентрації осіб, які становлять оперативний інтерес (місця вживання наркотиків) і в місцях реалізації наркотичних засобів; у кримінальних групах осіб, які стоять на обліку як наркомани; серед осіб обвинувачених, притягнених до кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів. Під час організації оперативного пошуку на митному переході, транспорті, який перетинає кордон, необхідно проводити організований збір інформації про осіб та факти, що вказують на контрабанду наркотиків. Для виявлення оз-

нак контрабанди оперативний пошук організовується серед осіб, які працюють на митних постах та мешкають біля кордону. Під час пошукової роботи серед населення встановлюються митні переходи та окремі ділянки непідконтрольного кордону, через який здійснюється контрабанда наркотиків. Пошук на об'єктах митниці з перетинання кордону громадянами здійснюється за допомогою спостереження за автомобільним, водним, залізничним та повітряним транспортом. Окремо здійснюється пошук у транспортних вантажопотоках з перевезення товарів народного споживання. Під час організації оперативного пошуку на об'єктах транспорту необхідно забезпечити взаємодію з митними постами. Пошук у середовищі осіб, які вживають наркотики, здійснюється встановленням каналів, якими особи отримують наркотики, та осіб, що їх розповсюджують.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що ефективність протидії контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в умовах воєнного або надзвичайного стану в Україні має бути скоординована у таких напрямках:

формування належної нормативно-правової бази відповідного спрямування, яка б відповідала вимогам міжнародного стандарту, а також ефективного і повного її застосування;

організаційно-управлінського забезпечення такої діяльності;

розвитку системи громадського контролю та формування громадської свідомості;

покращення взаємодії зі ЗМІ;

використання міжнародного досвіду протидії організованій наркозлочинності;

забезпечення належного життєвого рівня та соціального захисту працівників, підвищення рівня матеріально-техніч-

ного забезпечення, а також особливому підході до підбору кандидатів на державну службу.

З викладеного вище слід зазначити, що протидія контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів і організованій наркозлочинності має бути зорієнтована на їх комплексне запобігання і ґрунтуватися на усвідомленні того, що ці явища є соціальною, політичною, економічною проблемою суспільства та держави, а не лише окремого органу чи підрозділу.

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ “ВОЄННИЙ СТАН” ТА “ВОЄННИЙ ЧАС”

Вадим ПОЛОВНИКОВ

Поняття “воєнний стан” на відміну від поняття “воєнний час” вживається у тексті Конституції України. Відповідно до ст. 106 Конституції України рішення про введення воєнного стану приймає Президент України. Відповідний Указ Президента України про введення воєнного стану затверджується Верховною Радою України. Скасування воєнного стану здійснюється також на підставі Указу Президента України.

Нормативне визначення поняття “воєнний стан” здійснено у статті 1 Закону України від 06 грудня 1991 року № 1932-ХІІ “Про оборону України” (зі змінами) та у ст. 1 Закону України від 12 травня 2015 року № 389-VIII “Про правовий режим воєнного стану” (зі змінами). Як зазначено, це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії, загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності.

Закон № 389-VIII визначає порядок введення та припинення правового режиму воєнного стану, правовий статус військового командування, військових адміністрацій, заходи правового режиму воєнного стану, особливості дії нормативно-правових актів, діяльності Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України і інших органів виконавчої влади, судів, органів та установ системи правосуддя тощо в умовах воєнного стану.

Закон № 1932-ХІІ передбачає необхідність забезпечення готовності до виконання завдань цивільного захисту в особливий період, зокрема у воєнний час (ст. 3) та визначає певні повноваження Кабінету Міністрів України (ст. 9), Ради міністрів АРК, місцевих державних адміністрацій (стаття 14)

і органів місцевого самоврядування (ст. 15) у сфері оборони у воєнний час з урахуванням особливостей, визначених нормами міжнародного гуманітарного права, законодавством про оборону, мобілізацію та правовий режим воєнного стану (ст. 19 Закону). Разом з тим, визначення поняття воєнного часу у цьому Законі та інших нормативно-правових актах України не має.

Воєнний час, згідно з Законом № 1932-ХІІ, настає з моменту оголошення стану війни чи фактичного початку воєнних дій. Закінчується у день і час припинення стану війни (ч. 3 ст. 4 цього Закону), що не є чітко визначеною нормою, адже виникає питання: чи може бути припинено стан війни якщо він не оголошувався чи для цього достатньо фактичного припинення воєнних дій?

У чинному законодавстві України нормативного визначення поняття “стан війни” також не має. Крім положень щодо офіційного оголошення / припинення стану війни деталізації такого стану не здійснено і на практиці воно асоціюється з фактичним початком / закінченням воєнних дій.

“Воєнний час”, згідно з нормами чинного законодавства України, є одним із етапів особливого періоду, що характеризує певний правовий стан взаємовідносин між Україною та державою-агресором. “Воєнний час” є також категорією міжнародного гуманітарного права, правовим станом за якого держава бере участь у збройному конфлікті, дотримується нейтралітету у воєнний час тощо.

Отже, воєнний стан і воєнний час – різні за своїм юридичним значенням поняття, які характеризують різні правові стани – правовий режим і стан війни. Відповідно воєнний стан є одним із внутрішніх адміністративно-правових режимів, що вводиться в Україні за потреби у передбачених Законом випадках для надання законності дій відповідних органів щодо проведення всіх заходів, необхідних для протидії збройній агресії (після оголошення стану війни або фактичного по-

чатку війни (воєнних дій) і настання воєнного часу) або усунення визначених Законом видів небезпеки (без здійснення бойових дій і, відповідно, настання воєнного часу). Воєнний стан може бути запроваджено до або без настання воєнного часу, який згідно з чинним законодавством України пов'язаний з оголошенням / припиненням стану війни та здійсненням воєнних дій.

ПІДГОТОВКА ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Наталія РАДЧЕНЯ

У сучасних реаліях протистояння збройній агресії російської федерації персонал Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) виконує складні завдання із забезпечення національної безпеки. Комплектування органів і підрозділів ДПСУ кваліфікованими фахівцями безпосередньо залежить від ефективності функціонування системи підготовки персоналу.

У наукових працях підтримується сформоване на основі досліджень у галузі педагогіки визначення підготовки як процесу та результату набуття необхідних компетентностей, урегульованого нормами права.

Підготовці персоналу ДПСУ притаманні такі ознаки: це нормативно урегульований процес, який здійснюється на підставі і в порядку, визначеному правовими нормами; організований процес, який передбачає комплекс заходів, що містить визначення уповноважених осіб, на яких покладається організація і проведення підготовки персоналу, а також необхідних засобів педагогічного та матеріально-технічного забезпечення; характеризується безперервністю проведення, тобто охоплює весь період служби персоналу ДПСУ; носить цілеспрямований характер – має на меті набуття персоналом ДПСУ компетентностей, необхідних для виконання оперативно-службових, службово-бойових завдань.

Отже, підготовку персоналу ДПСУ можна визначити як регламентовану нормативно-правовими актами постійну системну діяльність, спрямовану на набуття персоналом ДПСУ професійних компетентностей, необхідних для здійснення оперативно-службової та службово-бойової діяльно-

сті щодо забезпечення національної безпеки у прикордонній сфері.

Сучасним підходом до розуміння юридичних аспектів освіти є її характеристика як правовідносин. У юридичній площині науковці розглядають освіту як суспільні відносини, урегульовані нормами права, в яких фізичні особи реалізують належне їм право на освіту, здійснюється формування та реалізація державної політики, реалізація адміністрування у галузі освіти, встановлюються стандарти діяльності, гарантується якість освіти та здійснюється контроль.

Підготовку персоналу ДПСУ необхідно розглядати як комплексний правовий інститут, у якому об'єднані норми різних галузей права, однак домінантними серед них є адміністративно-правові. За своєю структурою адміністративно-правові відносини у сфері підготовки персоналу ДПСУ складаються із взаємопов'язаних елементів: суб'єктів, об'єктів, змісту. Суб'єктами є учасники, наділені суб'єктивними правами та юридичними обов'язками, а також характерними юридичними особливостями. Їх склад значною мірою визначається формою участі у регулюванні цього виду діяльності, повноваженнями та завданнями, закріпленими у нормативно-правових актах. Об'єктом є нематеріальні публічні блага, з приводу яких суб'єкти вступають у адміністративно-правові відносини, а також діяння, реалізація або охорона яких є суб'єктивним правом та юридичним обов'язком публічної адміністрації. Таким благом є, зокрема, закріплене у Конституції та законах України право на освіту. Зміст складають взаємопов'язані суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників цих відносин. Суб'єктивні права містять: використання соціальних публічних благ; вимоги захисту прав публічною адміністрацією та виконання обов'язку іншою стороною; застосування примусових заходів щодо зобов'язаної особи. Юридичний обов'язок складають: вчинення визначених дій або утримання від їх учинення; неперешкоджання у реаліза-

ції законних прав уповноваженим суб'єктом; реагування на законні вимоги уповноваженого суб'єкта; покладання відповідальності за невиконання законних вимог уповноваженого суб'єкта.

Отже, у юридичному розумінні підготовка персоналу Державної прикордонної служби України є урегульованими переважно нормами адміністративного права суспільними відносинами, учасники яких наділені взаємопов'язаними суб'єктивними правами та юридичними обов'язками.

ТИМЧАСОВЕ ПРИПИНЕННЯ ПРИКОРДОННОГО КОНТРОЛЮ ЯК ДОДАТКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ЛОКАЛІЗАЦІЇ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ

Сергій РАЙКО
Денис БОРЕЙЧУК

Зміни до Закону України “Про прикордонний контроль”, що набули чинності згідно із Законом № 2952-ІХ від 24 лютого 2023 року, розширили спектр службових повноважень посадових осіб Державної прикордонної служби України в частині, що стосується реагування на актуальні загрози і виклики сьогодення у сфері прикордонної безпеки.

Частина шоста статті другої надає право приймати рішення щодо тимчасового припинення прикордонного контролю начальнику органу охорони державного кордону, а в невідкладних випадках – також начальнику підрозділу охорони державного кордону, до зони відповідальності якого належить пункт пропуску (пункт контролю) через державний кордон, або його заступнику на час, необхідний для усунення обставин, що спричинили тимчасове припинення прикордонного контролю, але не більше ніж на 12 годин. Причинами тимчасового припинення прикордонного контролю можуть бути: 1) блокування чи спроби блокування пунктів пропуску (пунктів контролю) через державний кордон України, збройний напад на них чи їх захоплення; 2) роззброєння чи спроби роззброєння прикордонних нарядів; 3) виявлення ознак підготовки, вчинення або спроби вчинення терористичного акту; 4) виникнення надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру, що створюють загрозу життю і здоров’ю людей.

За неможливості поновлення здійснення прикордонного контролю протягом 12 годин після його тимчасового припинення рішення про тимчасове обмеження сполучення через державний кордон у пункті пропуску (пункті контролю) або про його тимчасове закриття приймається в порядку, встановленому законодавством та міжнародними договорами України.

Виникнення зазначених елементів обстановки може бути обумовлено найрізноманітнішими чинниками, такими як надривання, виникнення, розвиток кризових і надзвичайних ситуацій, діяльність злочинних елементів у пунктах пропуску, прикордонних районах України та суміжних держав; збройна агресія з боку російських окупаційних військ, зокрема й атаки на об'єкти критичної інфраструктури.

Наданий військовослужбовцям прикордонного відомства юридичний інструментарій значною мірою легітимізує управлінські рішення, що повинні прийматись для локалізації визначеного кола загроз, а доцільність та коректність його використання значною мірою залежить від рівня правової компетентності уповноважених на це посадових осіб.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Дмитро РЕЗУНЕНКО
Андрій КУЗЬМИЧЕВ

Війна на Сході України, анексія Криму, а також повномасштабне вторгнення рф у 2022 році суттєво змінили контекст правового забезпечення національної безпеки та оборони. Законодавство, яке повинно було гарантувати ефективний захист держави, виявило низку прогалин, що потребують негайного вирішення. Модернізація правової бази, адаптація до нових реалій ведення війни та дотримання міжнародних стандартів — усе це стає ключовими завданнями для України на шляху до забезпечення стійкості національної безпеки.

Однією з найактуальніших проблем є недостатня адаптація чинного законодавства до сучасних викликів у сфері національної безпеки і оборони. Законодавство, що розроблялося у мирний час, не передбачало багатьох аспектів ведення сучасної війни, зокрема гібридних загроз, інформаційних атак, кібервійни та використання приватних військових компаній. Лише після ескалації конфлікту Україна почала активно розробляти нові законопроекти та зміни до чинного законодавства, які б дозволяли оперативно реагувати на терористичні загрози та вести антитерористичні операції в зоні бойових дій.

Правовий захист прав і свобод громадян в умовах війни. Питання “захисту прав і свобод громадян” в умовах воєнного стану також залишається проблематичним. Введення воєнного стану передбачає певні обмеження прав і свобод, зокрема, свободи пересування, права на приватну власність, свободи слова тощо. Ці обмеження повинні бути чітко врегульовані законодавством, аби уникнути зловживань та порушень прав

людини з боку держави. Інша проблема полягає у правовому захисті внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які змушені залишити свої домівки через бойові дії. Після початку війни кількість ВПО в Україні різко зросла, і це поставило питання щодо соціальних гарантій та правового статусу цих осіб. Хоча держава прийняла кілька законів, спрямованих на захист ВПО, зокрема, Закон “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб”, система підтримки все ще стикається з проблемами на практиці, зокрема у сфері житлових та соціальних пільг.

Проблеми інтеграції міжнародних стандартів. Україна на шляху до інтеграції у європейські та міжнародні структури, зокрема, НАТО, стикається з необхідністю адаптації свого законодавства до міжнародних стандартів у сфері безпеки і оборони. Однак цей процес не завжди відбувається гладко. Одним із таких прикладів є адаптація українського законодавства до стандартів НАТО, що передбачає реформу системи командування та управління Збройними Силами України, забезпечення прозорості та підзвітності в оборонній сфері. Окрім цього, інтеоперабельність Збройних Сил України вимагає імплементації міжнародних правових норм у питаннях ведення бойових дій, логістики, медичного забезпечення та соціальних гарантій для військовослужбовців. Українське законодавство повинно чітко відповідати цим вимогам, що також передбачає реформування оборонного сектора з урахуванням міжнародного досвіду.

Правове забезпечення національної безпеки і оборони є ключовим фактором для забезпечення ефективної оборони держави та захисту її суверенітету в умовах сучасних викликів. Актуальні проблеми в цій сфері, такі як відставання законодавства від сучасних реалій війни, недостатня увага до кібербезпеки, правове врегулювання статусу військовослужбовців та захист прав цивільного населення, вимагають термінових рішень та реформ. Для забезпечення стійкості на-

ціональної безпеки та оборони необхідно продовжувати адаптувати законодавство до новітніх викликів, упроваджувати міжнародні стандарти, а також посилювати правову базу у сферах, де держава стикається з новими загрозами. Лише в умовах чіткої та сучасної правової системи Україна зможе успішно протистояти агресії та забезпечити безпеку своїх громадян.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вікторія РОГАЛЬСЬКА

Введення воєнного стану в Україні та внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПКУ) зумовили істотні зміни у сфері кримінальної юстиції, зокрема і щодо здійснення досудового розслідування. Так, змін зазнали: процесуальний порядок здійснення початку досудового розслідування; порядок фіксації процесуальних дій; порядок проведення окремих СРД; порядок зупинення досудового розслідування; строк для повідомлення про підозру затриманій особі; порядок забезпечення участі захисника та залучення перекладача; порядок зберігання матеріалів кримінального провадження; порядок затримання особи; процедура розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу щодо затриманої особи в умовах воєнного стану. Окрім того, у КПКУ в умовах воєнного стану передбачено можливість делегування керівнику відповідного органу прокуратури окремих повноважень слідчого судді, зокрема – щодо проведення обшуку житла чи іншого володіння особи. Суб'єкт надання дозволу на проведення обшуку буде залежати від об'єктивної можливості виконанням слідчим суддею своїх повноважень. У разі їх відсутності такі повноваження здійснюються керівником органу прокуратури.

У сучасних умовах конфліктів та процесів реінтеграції органи правопорядку стикаються з низкою викликів, які ускладнюють виконання завдань, що стоять перед ними, зокрема проведення процесуальних дій на деокупованих територіях в умовах воєнного стану. Протягом 2022–2023 років було деокуповано приблизно 2,8 тис. населених пунктів у понад 160 територіальних громад. Після деокупації попит на

розслідування кримінальних правопорушень, що були вчинені на цих територіях, та проведення відповідних процесуальних дій, зокрема обшуків, значно зріс. Проведення цієї СРД на деокупованих територіях вимагає ретельного підходу та врахування численних факторів, зокрема – забезпечення особистої безпеки правоохоронців та інших учасників кримінального процесу в умовах воєнного стану. Відсутність на сьогодні чітких правових норм та регламентів, що регулюють проведення обшуків у специфічних умовах на деокупованих територіях, призводить до неоднакового розуміння цих норм права застосувачами та порушень прав людини під час їх реалізації і як наслідок – визнання отриманих доказів недопустимими. На підставі вищезазначеного можна зробити такі висновки: введення воєнного стану зумовило значну кількість змін щодо здійснення досудового розслідування; порядок проведення обшуку на деокупованих територіях в умовах воєнного стану має свої процесуальні особливості; наразі відсутній алгоритм дій для працівників органів Національної поліції України щодо проведення таких видів обшуків; на підставі існуючих алгоритмів щодо проведення процесуальних дій на деокупованих територіях, запропоновано розробити алгоритм проведення обшуку, який буде враховувати особливості таких територій та умови воєнного стану.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ ЯК СУБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ТА АДАПТОВАНOSTI ДО БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Юлія РУДЕНКО

Національна стійкість як поняття доволі нове, у науковому дискурсі поступово займає чільне місце. Автори доповіді “Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз” визначають національну стійкість країни так: “національна стійкість країни – це така стратегія її існування, коли вона здатна зберігати збалансованість розвитку та успішно відповідати на зовнішні і внутрішні виклики, протистояти загрозам і кризам, більш того, зусиллями політичної та інтелектуальної еліти вчасно передбачати та ефективно реагувати на них заради гідної самореалізації та гуманістичного розвитку людини, які забезпечує держава в балансі з громадянським суспільством”. У концепції національної стійкості остання визначається як “здатність держави і суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження і характеру, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій”.

Чільне місце у визначенні національної стійкості займають поняття “адаптація”, “адаптованість”, що визначають здатність системи пристосовуватися до змін у безпековому середовищі, до ризиків та кризових ситуацій. Адаптованість передбачає не тільки пристосованість, а й можливість розвитку.

Зрозуміло, що адаптованість системи означає не тільки пристосованість політичної системи, а й, перш за все, й гро-

мадянського суспільства, адаптованість якого, на наш погляд, є індикатором стійкості країни.

Громадянське суспільство передусім ґрунтується на низці громадських організацій. За роки державної незалежності в Україні була сформована потужна мережа організацій громадянського суспільства, які, виходячи з мети їхньої діяльності, можна поділити на основні групи: “організації, орієнтовані на розв’язання гуманітарно-соціальних проблем (наймасовіші); організації (співки та об’єднання) за інтересами; організації екологічної спрямованості; правозахисні організації (контроль за діяльністю органів влади, громадська адвокатура); інфраструктурні організації (послуги у сфері інституційної підтримки, зміцнення потенціалу інших громадських організацій)”.

Важливо, що вагома кількість проблем, які виникли з початку воєнного стану, стали предметом розгляду та вирішення саме громадськими організаціями. “...Це призвели до того, що вирішення значної частини з них лягла на плечі громадянського суспільства, його інституцій – офіційно зареєстрованих організацій та численних об’єднань індивідів, що ініціативно виникають, а також спонтанних дій окремих осіб, призвівши до вибуху волонтерського руху, який охопив усі регіони України і став всенародним. Високі потенційні можливості громадянського суспільства, його спроможність до мобілізації значних ресурсів на підтримку оборонних та гуманітарних потреб України було відзначено і у звіті правозахисної організації Freedom House”.

Також українці беруть активну участь у заходах, що не потребують глибоких організаційних зусиль.

Зокрема, поширеності набули громадянські практики, пов’язані з економічними способами просування своєї позиції. Бойкот певних товарів з політичних міркувань вимагає певних ціннісних та етичних передумов, оскільки такі люди здійснюють “етичне споживання” навіть всупереч раціональ-

ній вигоді щодо придбання дешевого, але “неприйняттого” з політичної точки зору товару. Переказ грошей волонтерам, армії, благодійним організаціям тощо є доволі індивідуалізованими практиками, які, крім фінансових витрат, не потребують якихось організаційних чи колективних зусиль, делегуючи свою волю “професіоналам”.

Підсумовуючи вище зазначене, варто артикулювати, що на сьогоднішній день в Україні існують механізми адаптації громадян до безпекового середовища, які виявляються у спільній колективній діяльності. Остання демонструє ступінь залучення громадян до громадських організацій та приклади взяття участі у заходах з меншою організаційною складністю.

ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ: АРГУМЕНТИ ЗА І ПРОТИ

Олександр САВЧУК

Олена ОБЧАРЕНКО

Початок зухвалої збройної агресії рф проти України у лютому 2022 року, введення на всій території України правового режиму воєнного стану дали поштовх для дискусії щодо відновлення в національній структурі судових та правоохоронних органів повноцінної системи військової юстиції. До 2010 року в Україні функціонували військові суди, які були ліквідовані, а їх підсудність була передана загальним судам.

Вивчення широкого спектра аналітичних джерел дає підстави підсумувати аргументи за і проти відновлення військової юстиції в Україні. Прибічники цієї концепції наголошують на таких її перевагах:

1. Підвищення ефективності та оперативності розгляду справ. Військові суди, укомплектовані суддями, які мають військову підготовку та бойовий досвід, зможуть швидше та якісніше розглядати справи, пов'язані з військовими і воєнними злочинами. Це особливо важливо в умовах правового режиму воєнного стану, коли від оперативності розгляду справ може залежати боєздатність військових частин.

2. Забезпечення кращого розуміння військової специфіки. Військові судді, які самі є військовослужбовцями, краще розуміють особливості несення військової служби, воєнної ієрархії та дисципліни, що дозволить їм приймати більш обґрунтовані рішення. Суди загальної юрисдикції не завжди можуть врахувати всі нюанси військової справи, що може призводити до затягування розгляду справи і несправедливих рішень.

3. Дотримання стандартів НАТО. У більшості країн НАТО діє система військової юстиції, яка передбачає військову по-

ліцію, прокуратуру та військові суди або трибунали. Відновлення військової юстиції в Україні сприятиме її інтеграції в Альянс.

4. Захист прав військовослужбовців. Військова юстиція може бути ефективним інструментом захисту майнових, службових та особистих прав військовослужбовців, особливо в умовах відсічі збройної агресії росії проти України, коли їхні права можуть бути порушені.

5. Підвищення дисципліни та правопорядку в ЗС України. Чітка та ефективна система військової юстиції сприятиме зміцненню дисципліни та правопорядку в ЗС України та інших воєнізованих формуваннях, що є важливим фактором підтримання високого рівня боєздатності держави.

Опоненти відновлення військового судочинства підкреслюють такі його вади:

1. Ризик необ'єктивності та безкарності. Існує ризик, що військові судді можуть бути упереджені та приймати рішення на користь своїх колег, що може призвести до безкарності за злочини, скоєні військовослужбовцями.

2. Відсутність довіри з боку суспільства. Військові суди можуть не мати достатньої довіри з боку суспільства, яке може сумніватися в їхній незалежності, неупередженості та автономності від органів військового управління. Аналогічні запитання постають і в практиці Європейського суду з прав людини, коли він оцінює рішення військових судів, винесені в національних юрисдикціях.

3. Потреба у значних фінансових та кадрових ресурсах. Створення та функціонування військової юстиції потребує значних фінансових витрат та кваліфікованих кадрів, які поєднують правничий і військовий досвід.

4. Відсутність сталих традицій. В Україні відсутній тривалий досвід функціонування військової судочинства (з 2010 року), що може ускладнити його ефективне відновлення, зокрема в частині добору компетентних суддів.

5. Існує ризик дублювання функцій військовими судами і судами загальної юрисдикції, що може призвести до неефективного використання ресурсів.

Підсумовуючи, варто зазначити, що відновлення військової юстиції в Україні має узгоджуватися із загальною політикою держави щодо повоєнного правосуддя.

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАХОДІВ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ

Зоя СВІТАНА

Під час надзвичайних ситуацій (далі – НС), у випадку запровадження відповідних режимів функціонування системи захисту населення і територій в межах ділянок відповідальності органів охорони державного кордону Державної прикордонної служби України (далі – ООДК ДПСУ), ними здійснюються різні заходи. Залежно від обстановки, ступеня поширення прогнозованої або такої, що виникла, НС у межах конкретної території в установленому законодавством порядку одним із режимів функціонування системи захисту населення і територій, який запроваджується, є режим надзвичайної ситуації.

У режимі надзвичайної ситуації ООДК з метою запобігання виникненню НС та ліквідації їх наслідків здійснюють:

своєчасне отримання інформації про виникнення НС;

оповіщення особового складу відповідним сигналом оповіщення;

оповіщення та збір керівного складу, оперативної (ситуативної) групи реагування на НС, уточнення обстановки;

інформування підрозділів відповідних державних органів влади та громадян про аварії, пожежі, катастрофи, стихійне лихо та інші НС у межах ділянки відповідальності ООДК;

інформування особового складу, прикордонних нарядів, насамперед тих, що несуть службу в зоні НС, щодо поведінки в умовах, що склалися;

приведення у повну готовність резервів, що залучаються до участі в ліквідації НС;

організація роботи ситуативної групи реагування на НС ООДК;

організація взаємодії з відповідним територіальним органом ДСНС України, уповноваженим керівником робіт та штабом з ліквідації НС;

оперативне розгортання сил реагування та висування їх у зону НС, де вони переходять в оперативне підпорядкування керівнику ліквідації НС;

супроводження (за потреби) підрозділів ДСНС України у ході проведення спільних заходів до місця, де сталася НС, у межах відповідальності ООДК;

надання дозволу на перетинання державного кордону України у спрощеному або позачерговому порядку особами, транспортними засобами та вантажами аварійно-рятувальних підрозділів ДСНС України, які направляються для надання допомоги іноземним державам у локалізації та ліквідації наслідків НС, проведення пошуково-рятувальних робіт;

уточнення рішень начальників ООДК на охорону державного кордону та завдань підпорядкованим підрозділам з урахуванням обстановки, масштабів НС та її впливу на організацію службової діяльності, а також питань взаємодії між сусідніми ООДК;

введення посиленої охорони державного кордону (за потреби);

визначення межі зони НС;

проведення робіт з першочергового життєзабезпечення постраждалих об'єктів ДПСУ, особового складу та населення;

посилення спостереження за станом навколишнього природного середовища в зоні НС, навколо аварійних об'єктів і на прилеглий до них території, якщо вони знаходяться в межах зони відповідальності прикордонних підрозділів;

лікувально-евакуаційні, санітарно-гігієнічні та протиепідемічні заходи щодо ліквідації медико-санітарних наслідків

НС, заходи щодо захисту особового складу ДПСУ, надання їм іншої невідкладної допомоги за компетенцією;

локалізація та ліквідація НС спільно з оперативно-рятувальною службою цивільного захисту НС на об'єктах, що належать до сфери управління ООДК, або участь у ліквідації НС на зазначених об'єктах відповідно;

забезпечення особистої безпеки особового складу під час виконання завдань з охорони державного кордону за несприятливих умов НС;

запровадження додаткових тимчасових обмежень на в'їзд і провадження робіт у прикордонній смузі та контрольованому прикордонному районі, у межах яких знаходиться район локалізації НС, якщо це не загрожує життю та здоров'ю особового складу;

надання за згодою органів фіскальної служби та компетентних органів суміжних держав дозволу на перетинання особами державного кордону України, переміщення транспортних засобів, вантажів поза пунктами пропуску через державний кордон України за наявності невідкладних обставин, пов'язаних з ліквідацією НС і їх наслідків, загрози людському життю та за відсутності загрози національній безпеці України;

проведення заходів щодо захисту особового складу (надання невідкладної допомоги) та майна підрозділів, що знаходяться в зоні НС та поблизу аварійних об'єктів;

здійснення евакуації особового складу ООДК, членів їхніх сімей, а за можливості й інших осіб, озброєння та боєприпасів, документів і матеріальних цінностей за межі району впливу небезпечних факторів, що виникають у результаті НС;

участь у заходах з евакуації, які проводяться місцевими органами влади, надання допомоги підрозділам ДСНС України у проведенні евакуації постраждалих осіб, тварин, документів і матеріальних цінностей з районів НС у межах відповідальності ООДК;

виділення для ліквідації НС необхідної техніки та матеріально-технічних засобів.

Отже, повноваження ООДК щодо виконання заходів правового режиму надзвичайного стану тісно пов'язані з виконанням основних функцій ДПСУ, полягають у здійсненні заходів оповіщення, інформування, евакуації, супроводження та надання допомоги підрозділам ДСНС, приведення у повну готовність резервів, запровадження додаткових тимчасових обмежень, введення посиленої охорони державного кордону, участь у проведенні робіт з першочергового життєзабезпечення постраждалих об'єктів ДПСУ тощо.

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Каріна СІЧ

Наталія ЛАГОВСЬКА

Дезінформація як навмисне поширення неправдивої або маніпулятивної інформації стала серйозною загрозою для національної безпеки України, особливо в умовах безперервної агресії з боку росії. Після Революції Гідності у 2013 році та подій 2014 року, коли росія анексувала Крим і розв'язала війну на Донбасі, інформаційні атаки стали ключовим інструментом впливу. У межах гібридної війни поширення фейків і маніпуляцій перетворилося на важливий компонент агресії. Повномасштабне вторгнення у 2022 році лише посилило цей тиск: дезінформація використовується для деморалізації населення, підриву довіри до влади та послаблення підтримки з боку міжнародних партнерів.

Дезінформація була предметом наукових досліджень багатьох національних та зарубіжних правників. Хочемо звернути окрему увагу на роботи Марії Джованні Сесси, дослідниці з організації EU DisinfoLab, яка вивчала, як поширюється дезінформація під час війни в Україні: ключові методи фейків: створення негативного образу українців, маніпуляції на емоціях і спроби посіяти зневіру серед населення. У своїх дослідженнях вона підкреслює, що ці фейкові наративи впливають не лише на Україну, а й на міжнародну думку, зменшуючи підтримку країни на світовій арені. Сесса вважає, що для боротьби з дезінформацією важливо виявляти такі патерни та пояснювати їх суспільству, щоб люди могли відрізнити правдиву інформацію від маніпуляцій.

Дезінформація – це соціально-психологічне явище, яке полягає у свідомому спотворенні інформації. Метою її є маніпуляції громадською думкою, вплив на поведінку людей або

досягнення певних політичних, економічних чи соціальних цілей. Сьогодні ця проблема є однією з найбільших загроз національній безпеці. Це явище здатне підривати основи демократичного суспільства, посилюючи соціальну напругу та загрожуючи цілісності країни.

Коли люди починають сумніватися у правдивості інформації, що надходить з офіційних джерел, це насамперед формує культуру недовіри громадян до держави. У результаті відбувається розповсюдження активної дії спекуляцій і чуток. Наприклад, у період виборів дезінформація може спотворити результати голосування, загрожуючи легітимності влади. Це перешкоджає державі у впровадженні важливих ініціатив, зокрема змін у законодавстві та інших соціально значущих заходів.

Також поширення неправдивої інформації стало інструментом зовнішнього втручання. Часто держави-агресори використовують фейки для дестабілізації інших країн. Це може виявлятися у формі кампаній, спрямованих на посилення національних конфліктів, підбурювання до насильства або розколу суспільства. Цей процес також заважає ефективному реагуванню на кризові ситуації. Під час природних катастроф, епідемій або військових конфліктів розповсюдження фейкової інформації може призвести до паніки, затримок у прийнятті рішень і навіть до втрат людських життів.

Крім того, дезінформація завдає значної шкоди економіці. Неправдиві новини про фінансові кризи, політичні події чи епідемії можуть спричинити паніку на фінансових ринках. Це призводить до знецінення національної валюти, зростання інфляції та втрати робочих місць. Це також може підривати довіру до торгових партнерів, ускладнювати міжнародну співпрацю та гальмувати економічне зростання.

Оскільки дезінформація стала потужною зброєю, що впливає на суспільство, маніпулює думками та викликає недовіру, необхідно вживати комплекс заходів для ефективної

боротьби з цією проблемою. Важливо систематично моніторити інформаційний простір, як традиційні ЗМІ, так і соціальні мережі. Мають бути організації, які контролюють ці канали й доносять інформацію до широкої аудиторії. Головне, щоб це були не тільки урядові органи, а й представники громадського суспільства. Такий підхід сприяє більшій довірі з боку населення.

Проте навіть найкращі аналітики та журналісти не можуть охопити всю аудиторію. Тому слід залучати спікерів, які матимуть вплив на різні цільові групи. Потрібно робити не лише серйозні аналітичні звіти чи розслідування, а й доступний та розважальний контент. Смішні й легкі для сприйняття програми здатні привернути увагу широкої аудиторії, але уряди й досі не використовують цей потенціал повною мірою.

Соціальні мережі залишаються найбільшим каналом поширення дезінформації, але навіть їхнє блокування не зупинить проблему повністю. Потрібно чинити тиск на платформи, щоб вони забезпечували прозорість роботи та чіткі правила модерації. Водночас варто обмежувати доступ медіа, що свідомо поширюють фейки. На додаток до цього, потрібно впроваджувати персональні санкції проти тих осіб та компаній, які свідомо поширюють неправдиву інформацію.

Дезінформація є серйозною загрозою для національної безпеки України, тому необхідно вжити комплексних заходів для її подолання. Важливо створити мережу організацій, які займатимуться моніторингом інформаційного простору, залучати впливових спікерів для донесення правдивої інформації та використовувати доступний контент. Крім того, потрібно забезпечити прозорість роботи соціальних мереж, обмежити доступ медіа, які поширюють фейки, і впровадити санкції проти дезінформаторів. Лише такий підхід дозволить створити безпечніше інформаційне середовище для громадян.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тетяна СКОРЖІНА
Людмила КУЧЕР

Повномасштабна війна в Україні принесла виклики для соціальної, правової та військової системи країни. Однією з проблем є юридична невизначеність у формуванні меж та розуміння між військовими наказами, виконанням бойових обов'язків та ймовірними кримінальними правопорушеннями. Чинне законодавство не завжди враховує специфіку військової служби, що може призводити до правових колізій та виникнення ситуацій з неоднозначним трактуванням дій військовослужбовців у бойових умовах.

В умовах воєнного стану під час несення служби передбачено підвищену юридичну відповідальність за військові правопорушення, зокрема кримінальну відповідальність військовослужбовців.

24 січня 2023 року Президент України підписав Закон № 2839-ІХ, яким вносяться зміни до чинних нормативно-правових актів з метою посилення відповідальності військовослужбовців. В оновленій правовій нормі окремі статті КУпАП в умовах воєнного стану не застосовуються: вони кваліфікуються як військові кримінальні правопорушення. Йдеться про ст. 172-10 “Відмова від виконання законних вимог командира”, ст. 172-11 “Самовільне залишення військової частини або місця служби”, ст. 172-13 “Зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем”. Водночас в умовах воєнного стану посилено відповідальність за ст. 403 “Невиконання наказу” Кримінального кодексу України, а саме збільшення строків обмеження волі до 5–8 років.

Законом забороняється застосування “м’якших” видів покарання військовослужбовців.

Законом України від 20 серпня 2024 року № 3902-ІХ “Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану” удосконалено кримінальну відповідальність за правопорушення в умовах воєнного стану. Метою змін є встановлення правових механізмів повернення на службу військовослужбовців, які самовільно залишили частину, але готові виконувати свої обов’язки. Запроваджується можливість звільнення від кримінальної відповідальності для військовослужбовців, які вперше вчинили правопорушення, за умови їх повернення до служби та отримання згоди командира. Зміни, внесені до ст. 401 КК, дозволяють звільнення від кримінальної відповідальності військовослужбовців за ст. 407 та 408 за наявності трьох умов: уперше скоєне правопорушення, намір повернутися до служби та письмова згода командира.

Необхідно зауважити, що внесені зміни передбачають можливість звільнення від кримінальної відповідальності, а не гарантують її; командир не має права визначати звільнення особи від кримінальної відповідальності, він може лише підписати згоду на продовження служби такою особою. Ця правова норма врегульовує механізми повернення на військову службу військовослужбовців, яким призначено окремі види покарання чи щодо яких закрили кримінальне провадження та звільнили від кримінальної відповідальності.

Питання юридичної відповідальності в умовах воєнного стану потребують подальшого врегулювання, адже справи з притягнення до відповідальності та захисту прав військо-

вослужбовців є особливо актуальними. Посилена кримінальна відповідальність військовослужбовців в умовах бойових дій зумовлена забезпеченням збереження дисципліни та боєздатності армії в умовах повномасштабної війни, що є критично важливим для забезпечення стабільності й ефективності військових операцій, захисту держави та її громадян.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Маріанна СМОРОДІНОВА
Вікторія ЛЮБАВІНА

У сучасному світі перед кожною державою постає питання забезпечення національної безпеки на своїй території. Ключовими векторами діяльності держави мають бути заходи, спрямовані на забезпечення захисту прав і свобод громадян та утвердження національної ідеї.

Сьогодні у сфері національної безпеки існує багато загроз різної складності, починаючи від масових заворушень до військових конфліктів. Ураховуючи складні умови державотворення в умовах повномасштабного вторгнення і 10 років збройного конфлікту з росією, зростає значимість правовідносин у сфері національної безпеки і оборони України та їх нормативно-правового забезпечення.

У статті 2 Закону України “Про національну безпеку України” визначено, що правову основу державної політики у сферах національної безпеки й оборони становлять Конституція України, цей та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання Конституції та законів України інші нормативно-правові акти.

Конституція України виступає актом найвищою юридичної сили, який у цій сфері визначає основні засади організації й діяльності службових правовідносин у сфері національної безпеки. Згідно зі статтями 1, 2, 3, 17, 18 і 92 Конституції України, закріплюються основи та принципи національної безпеки й оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству й кожному громадянину нові захист від загроз.

Законом України “Про державну службу” передбачено принципи, правові та організаційні засади забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, яка функціонує в інтересах держави й суспільства, а також порядок реалізації громадянами України права рівного доступу до державної служби, що базується на їхніх особистих якостях і досягненнях. У статтях цього Закону приділено значну увагу правовому статусу державного службовця: визначенню його обов’язків (стаття 10), прав (стаття 11), правообмежень (статті 12, 13, 16), відповідальності державного службовця (стаття 38). Закон України “Про військово-цивільні адміністрації” визначає організацію, повноваження і порядок діяльності військово-цивільних адміністрацій, що утворюються як тимчасовий вимушений захід з елементами військової організації управління для забезпечення безпеки та нормалізації життєдіяльності населення у районі відсічі збройної агресії рф.

Також невід’ємною складовою нормативно-правового забезпечення службових правовідносин у сфері національної безпеки і оборони виступають Стратегія національної безпеки та Стратегія воєнної безпеки України, які мають на меті завчасно підготовлену та всебічно забезпечену всеохопну оборону України на засадах стримування, стійкості та взаємодії, що забезпечує воєнну безпеку, суверенітет і територіальну цілісність держави відповідно до Конституції України та в межах державного кордону України. Ці нормативні акти є основою для розроблення конкретних програм за складниками державної політики національної безпеки.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що законодавство України з питань нормативно-правового забезпечення службових правовідносин у сфері національної безпеки є достатньо розвиненим і містить норми щодо взаємодії й координації дій органів державної влади та силових структур як у мирний час, так і в кризові періоди.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСИЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТЕЙ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сергій СУСЛІН

Роль Служби безпеки України (далі – СБУ) як одного із ключових суб’єктів сектору безпеки України, що протидіє як відкритим, так і прихованим загрозам державній безпеці, суттєво посилилася після початку повномасштабного вторгнення рф в Україну. За таких умов виникла нагальна потреба у створенні додаткових спроможностей СБУ, що дозволяють більш ефективно протидіяти таким загрозам. Водночас, вимога статті 19 Конституції України до органів державної влади та їх посадових осіб діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, є непохитним принципом функціонування усєї системи державної влади як у мирний час, так і в умовах воєнного стану. Отже, нормативно-правове забезпечення посилення здатності СБУ та її співробітників виконувати покладені на неї завдання є актуальним предметом наукового дослідження.

Аналіз законодавчих актів, прийнятих під час дії режиму воєнного стану, свідчить про доповнення повноважень СБУ такими новими спроможностями:

наділення слідчих СБУ компетенцією щодо розслідування кримінальних проваджень за ознаками колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК України) та пособництва державі-агресору (ст. 111-2 КК України), за які була встановлена кримінальна відповідальність;

включення СБУ до складу суб’єктів державної авіації, визначених у статті 4 Повітряного кодексу України, із наданням права використовувати безпілотні повітряні / водні судна з

метою забезпечення державної безпеки, запобігання терористичним актам і захисту об'єктів критичної інфраструктури, а також права на використання засобів та/або пристроїв, призначених для виявлення, припинення порушень порядку використання повітряного простору України експлуатантами безпілотних повітряних суден, зокрема права перехоплювати сигнали дистанційного керування, пошкоджувати чи знищувати такі судна та/або складові частини безпілотних авіаційних систем (пп.17, 18 статті 25 Закону України “Про Службу безпеки України”);

посилення спроможностей СБУ та Антитерористичного центру при СБУ щодо боротьби з тероризмом (статті 5 та 7 Закону України “Про боротьбу з тероризмом”), установлення кримінальної відповідальності за перетинання державного кордону з терористичною метою (ст. 258-6 КК України) та сприяння вчиненню терористичного акту (ст. 258-4 КК України), а також визначення СБУ контактним пунктом, відповідальним за обмін інформацією про осіб, які виїжджають за кордон з терористичною метою (Закон України “Про ратифікацію Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму”);

створення та ведення переліку політичних партій і громадських організацій-нерезидентів України, що створюють загрозу національній безпеці (ст. 13 Закону України “Про політичні партії в Україні”, наказ Центрального управління СБУ від 04 листопада 2022 року № 395 “Про затвердження Положення про Перелік політичних партій та громадських організацій – нерезидентів України, що створюють загрозу національній безпеці України”);

визначення СБУ одним із суб'єктів національної системи захисту критичної інфраструктури (ст. 14 Закону України “Про критичну інфраструктуру”), а також одним із основних суб'єктів національної системи кібербезпеки (ст. 8 Зако-

ну України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України”).

Розглянуті вище зміни законодавства України були спрямовані на корегування конкретних аспектів повноважень Служби безпеки України. Такі зміни дозволили належним чином унормувати посилення її спроможностей щодо ідентифікації нових зовнішніх й внутрішніх загроз у сфері державної безпеки та щодо застосування відповідних заходів реагування. В умовах воєнного стану це дозволило своєчасно переорієнтувати діяльність СБУ на протидію загрозам із застосуванням ризик-орієнтованого підходу.

ПРОБЛЕМИ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Володимир ТЕРТИШНИК

Національна безпека – інтегративна система законодавчих, соціальних, військово-технічних, інформаційних, економічних, наукових, освітніх, міжнародних та організаційних заходів, спрямованих на постійну захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий прогресивний розвиток суспільства.

Національна безпека включає: а) воєнну безпеку; б) безпеку людини; в) безпеку державного ладу, суспільства та громадського порядку; г) безпеку міжнародну; д) економічну безпеку; е) інформаційну безпеку; ж) кібербезпеку; и) ядерну безпеку; к) екологічну безпеку; л) енергетичну безпеку; м) соціальну безпеку; н) біологічну та медико-фармацевтичну безпеку.

Важливим аспектом забезпечення національної безпеки є забезпечення техногенної безпеки та протидія ядерному тероризму.

Ядерний тероризм – різновид терористичних дій з використанням ядерних чи інших радіоактивних матеріалів, або які пов’язані з захопленням чи ушкодженням ядерних об’єктів таким чином, що відбувається вивільнення або створюється загроза вивільнення радіоактивного матеріалу, спрямовані на створення обстановки терору серед населення, мають ознаки ядерного шантажу чи можуть реально завдавати шкоди життю і здоров’ю людей чи тягти за собою інші серйозні наслідки, створювати загрозу міжнародному миру та безпеці.

Акти агресії в районі території АЕС в Енергодарі показують необхідність посилення кримінальної відповідальності за акти ядерного тероризму, забезпечення безпеки ядерних об’єктів, з урахуванням міжнародних правових актів та засад

взаємодії держав міжнародної спільноти, формування правового поля та логістики заходів превенції, попередження та протидії актам ядерного тероризму.

Виконання такої складної функції, як охорона ядерних установок та об'єктів критичної інфраструктури, потребує необхідних матеріальних і збройних ресурсів, інформаційних технологій та сучасної техніки, як показала ситуація, – від дронів та лазерної зброї, до сучасних космічних технологій.

Аналіз правових проблем у сфері забезпечення національної безпеки, вказує на необхідність кодифікації законодавчих актів та формування окремої галузі права – права національної безпеки. Юридична наука має сформувати доктрину та систему права національної безпеки, розкрити статус та компетенцію суб'єктів забезпечення національної безпеки, порядок їх діяльності в різних умовах цивілізаційних викликів, виявів агресії та порушень гуманітарного права, а законодавча влада, узагальнюючи існуючі стратегії безпеки, має відповідно до нового Закону України “Про правотворчу діяльність” розробити та прийняти інтегративний правотворчий акт – “Кодекс національної безпеки”. Разом з тим, назріла необхідність узагальнення нормативної бази та формування медичного права. Ці проблеми потребують окремого системного дослідження.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНИХ БАТАЛЬЙОНІВ

Артем ТЕСЛИЦЬКИЙ
Наталія ЛАГОВСЬКА

Проведення ООС та повномасштабне вторгнення стало викликом для всього українського суспільства, зокрема й викликом для Збройних Сил України (далі – ЗСУ). Це актуалізувало коло питань, які до цього не викликали особливого інтересу у їх дослідженні серед науковців та зацікавленості у їх законодавчій регламентації у законодавця. У зв'язку зі збільшенням чисельності ЗСУ набули актуальності випадки тримання військовослужбовців у дисциплінарних батальйонах.

У системі кримінальних покарань України особливе місце займає тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. Цей вид покарання застосовується винятково до військовослужбовців строкової служби. Дисциплінарний батальйон – це особлива військова частина, призначена для відбування покарання засудженими військовослужбовцями, де поєднуються елементи військової служби та пенітенціарного впливу.

Керівництво дисциплінарним батальйоном здійснюється Міністром оборони України через керівника Військової служби правопорядку у ЗСУ та підпорядковується начальнику Центрального управління Військової служби правопорядку (по м. Київ та області) – військовому коменданту (м. Київ).

Засуджених військовослужбовців у дисциплінарному батальйоні тримають на підставі рішення суду, що набрав законної сили. Основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених військовослужбовців є встановлений порядок виконання та відбування покарання, суспільно-корисна пра-

ця, соціально-виховна робота, громадський вплив, військове навчання.

Засоби виправлення та ресоціалізації засуджених військовослужбовців застосовуються з урахуванням виду покарання, характеру, ступеня суспільної небезпеки, мотивів вчинення кримінального правопорушення та поведінки засудженого, а також його ставлення до праці та виконання вимог статутів ЗСУ.

Контроль за діяльністю дисциплінарного батальйону, додержанням у ньому вимог законів України та інших нормативно-правових актів України, здійснює начальник Центрального управління.

Зауважимо, що військова служба відіграє ключову роль у захисті країни, її незалежності та безпеки громадян. Тому порушення військових норм та законів розглядаються як потенційна загроза національній безпеці та вимагають відповідного реагування. Ключовою особливістю організації виконання цього покарання є поєднання елементів військової служби та пенітенціарного режиму. Засуджені військовослужбовці продовжують носити військову форму, дотримуватися військової дисципліни та розпорядку дня. Вони обмежені у пересуванні та спілкуванні з зовнішнім світом, що характерно для місць позбавлення волі.

Права та обов'язки засуджених військовослужбовців у дисциплінарному батальйоні мають свою специфіку: вони зберігають статус військовослужбовців, але підпадають під обмеження, характерні для осіб, які відбувають покарання. Це створює унікальний правовий статус, який вимагає особливого підходу до організації їхнього утримання та забезпечення їхніх прав.

Нагляд та контроль за виконанням покарання здійснюється як військовим командуванням, так і органами прокуратури, що забезпечує дотримання законності та прав засуджених військовослужбовців. Звільнення з дисциплінарного

батальйону відбувається після відбуття призначеного судом строку покарання, після чого військовослужбовець повертається до своєї військової частини та продовжує службу.

Отже, тримання в дисциплінарному батальйоні є унікальним видом покарання, який поєднує елементи кримінально-виконавчого впливу та військової служби, ефективність якого залежить від правильної організації життєдіяльності засуджених військовослужбовців: поєднання праці, навчання, виховної роботи та військової підготовки; та з удосконаленням методів виховного впливу, підвищення ефективності військово-професійної підготовки та покращення матеріально-технічної бази дасть позитивний ефект, що має бути відображено в програмі соціальної адаптації військовослужбовців після відбуття покарання.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОСОВІСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Любов ТИМОШЕНКО

Загальновідомо, що до сектора національної безпеки та оборони належать не лише державні органи та установи силових структур, а й органи місцевого самоврядування, громадяни, громадські організації, які тим чи іншим чином беруть участь у забезпеченні національної безпеки, тобто ми можемо в цьому контексті говорити про правове регулювання господарської діяльності, важливим елементом якої є конкурентне та антиконкурентне законодавство. Законодавство про захист економічної конкуренції є однією з наймолодших галузей українського права. Цей базис виявив себе як необхідний і ефективний регулятор складних та надзвичайно важливих відносин, пов'язаних із конкуренцією. Завдяки застосуванню конкурентного законодавства врегульовано умови добросовісної конкуренції на тисячах товарних ринків, попереджено сотні випадків монополізації та антиконкурентних узгоджених дій. Історія розвитку законодавства про захист економічної конкуренції в Україні бере свій початок із прийняття у лютому 1992 року Закону України “Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності”, що започаткував утворення правової системи захисту економічної конкуренції. В умовах тотальної монополізації економіки та відсутності культури конкуренції у бізнесових колах та суспільстві загалом цей закон, насамперед, вирішував завдання припинення численних зловживань монопольним становищем суб'єктів господарювання, антиконкурентних дій органів влади та недобросовісної конкуренції. Наступним кроком було прийняття у 1993 році Закону України “Про Антимонопольний комітет України”, яким було створено інституційні засади захисту

конкуренції, визначено Антимонопольний комітет України уповноваженим органом у сфері захисту конкуренції, установлено його завдання та повноваження. Найбільш вагомою подією у формуванні законодавства у сфері конкуренції мало закріплення у 1996 році основних принципів державного захисту конкуренції у Конституції України, також у 1996 році норми щодо захисту від недобросовісної конкуренції були удосконалені та виділені в окремий Закон України “Про захист від недобросовісної конкуренції”, який спрямований на захист підприємців від недобросовісної конкуренції, установлення, розвиток і забезпечення торгових та інших ділових звичаїв ведення конкурентної боротьби в умовах ринкової економіки. Система захисту економічної конкуренції, що склалася в Україні, дозволяє вирішувати усі завдання, які традиційно стоять перед конкурентними органами, зокрема запобігання та припинення антиконкурентних узгоджених дій суб’єктів господарювання, зловживань монополієм становищем та недобросовісної конкуренції, здійснення попереднього контролю за концентраціями та узгодженими діями суб’єктів господарювання тощо.

Сучасна законодавча база ґрунтується на положеннях Конституції України, а саме пряма заборона зловживання монополієм становищем й обмеження конкуренції; передбачає існування низки законів, що регулюють питання недобросовісної конкуренції: Закон України “Про захист економічної конкуренції” 2001 року визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України; Закон України “Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту” 1998 року, визначає механізм захисту національного товаровиробника від демпінгового імпорту з інших країн. На сьогодні конкурентне законодавство, за оцінкою експертів Організації економічного співробітництва та розвитку, загалом ефективно регулює

відносини, які можуть впливати на економічну конкуренцію на території України. Держава як найвищий регулятор законодавства в процесі конкуренції повинна забезпечити ефективність виробництва, що може бути досягнуто тільки за ефективної структури такого виробництва, його відповідного стану й ефективністю управління у сфері втілення науково-технічних досягнень у таке виробництво, а також його динаміку. З іншого ж боку справедлива конкуренція повинна створити умови для споживачів такі, щоб унеможливили порушення правил та інших неправомірних дій суб'єктів господарювання, спрямованих на неправомірний розподіл та перерозподіл матеріальних благ від споживачів та добросовісних суб'єктів до недобросовісних.

ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Віктор ТИЩУК

Захист державних кордонів є одним із ключових завдань будь-якої держави, що забезпечує її територіальну цілісність та національну безпеку. В умовах сучасної геополітичної ситуації в Україні, де тривають бойові дії та постійні загрози з боку агресора, питання захисту кордонів набуває особливої актуальності. У цьому контексті важливу роль відіграє кримінальний аналіз, що дозволяє ефективно виявляти, попереджати та розслідувати злочини, пов'язані з незаконним перетинанням кордону та іншими правопорушеннями, що загрожують національній безпеці.

Кримінальний аналіз у сучасних умовах є не лише інструментом правоохоронної діяльності, а й важливим елементом у системі стратегічного планування та управління безпекою. В Україні, враховуючи її географічне положення і сучасні виклики, цей інструмент стає дедалі важливішим для забезпечення охорони та захисту державного кордону.

Кримінальний аналіз почав розвиватися ще у XIX столітті як відповідь на зміни в суспільстві, викликані індустріалізацією та зростанням рівня злочинності. Перші спроби систематизації інформації про злочини та злочинців дали поштовх розвитку цієї галузі. У цей період з'являються кримінологічні карти, які дозволяли ідентифікувати зв'язок між соціальними факторами та рівнем злочинності.

XX століття стало періодом модернізації кримінального аналізу. Значні досягнення були зроблені завдяки впровадженню нових технологій, зокрема комп'ютерних систем для збору й обробки даних, а також методів аналізу злочинів. Це дозволило правоохоронним органам більш ефективно боро-

тися зі злочинністю, удосконаливши процес прогнозування і попередження правопорушень.

Сучасний етап розвитку кримінального аналізу розпочався з упровадження технологій великих даних, штучного інтелекту та машинного навчання. Ці інновації значно підвищили ефективність аналізу великих масивів інформації, дозволяючи не лише виявляти злочинні тенденції, але й прогнозувати можливі загрози.

Тому сьогодні, особлива увага приділяється аналізу геопросторових і часових факторів злочинності. Наприклад, алгоритми машинного навчання можуть допомагати виявляти складні зв'язки між злочинами та їхніми географічними характеристиками. Це дозволяє прогнозувати місця та час можливих злочинів, що сприяє ефективному плануванню ресурсів для запобігання правопорушенням.

Технології також дозволяють автоматизувати процеси збору і обробки інформації. Наприклад, системи обробки природної мови (NLP) використовуються для аналізу текстових даних, таких як звіти про злочини, пости у соціальних мережах та інші джерела текстової інформації. Це значно спрощує процес виявлення ключових даних, які можуть бути використані у кримінальному аналізі.

У сучасному світі злочинність, яка пов'язана з перетинанням державних кордонів, набуває транскордонного характеру, що вимагає посиленої співпраці між державами та міжнародними організаціями. Війна агресора проти України є показовим прикладом того, як геополітичні конфлікти впливають на безпеку кордонів. У таких умовах ефективний кримінальний аналіз стає необхідним інструментом для виявлення та запобігання загрозам з боку організованих злочинних угруповань, що діють на території України та за її межами.

До того ж зростання потоків біженців, злочинів пов'язаних з порушенням митного кордону та інших нелегальних

операцій, посилює потребу в застосуванні сучасних технологій для контролю за ситуацією на кордонах. Аналітичні системи, такі як EUROSUR, використовуються для моніторингу ситуації на кордонах Європейського Союзу та допомагають країнам-членам вчасно реагувати на загрози. Подібні системи можуть бути ефективно використані й для забезпечення безпеки кордонів України.

Одним із ключових аспектів забезпечення ефективного захисту державних кордонів є міжнародне співробітництво та обмін інформацією. Злочини, що мають транскордонний характер, вимагають координації дій між країнами для їх ефективного попередження та розслідування. Участь України в міжнародних наукових дослідженнях, спільних ініціативах та програмах обміну інформацією сприяє покращенню методів забезпечення безпеки кордонів.

Міждисциплінарні підходи, що об'єднують знання з кримінології, соціології, економіки та інформаційних технологій, дозволяють розробляти нові методи попередження злочинності. Це стає важливим елементом у глобальній боротьбі з організованими злочинними угрупованнями та іншими загрозами, що впливають на безпеку кордонів.

Отже, кримінальний аналіз відіграє вирішальну роль у забезпеченні безпеки державного кордону, особливо в контексті сучасних загроз і викликів, з якими стикається Україна. Упровадження сучасних технологій та активна міжнародна співпраця дозволяють значно підвищити ефективність боротьби зі злочинністю, яка пов'язана з перетином кордонів, і забезпечити більш надійний захист державних інтересів. Також важливо зазначити, що в умовах сучасного світу, де злочинність набуває глобальних масштабів, кримінальний аналіз залишається одним із ключових інструментів у системі національної та міжнародної безпеки.

ПРАВИЛЬНА КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ – ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Василь ТОПЧІЙ

Оксана ТОПЧІЙ

Як показує практика, однією з ключових проблем, які виникають на етапі досудового розслідування у сфері національної безпеки і оборони, є неналежна, а подекуди неправильна кваліфікація вчинених винними особами кримінальних правопорушень. Як наслідок, щорічно кількість зареєстрованих та облікованих злочинів за своєю кількістю не співпадають та не потрапляють у категорію кримінальних правопорушень. Так, у 2013 році (першому звітному періоді прийняття нового КПК) це співвідношення складало 37 % від зареєстрованих суспільно небезпечних діянь; у 2021 році (останньому “довоєнному” періоді звітності з означених питань) – 50 % від зареєстрованих; у 2022 – 60 %; у 2023 – 66 %. Кримінологічно значущими у цьому контексті є й інші показники, що стосуються цієї проблематики, а саме: а) з означених причин у 2023 році судами було виправдано більше 100 осіб; б) у цьому ж році тільки 39,8 % від облікованих правопорушень винним особам були вручені підозри; в) у даному ж звітному періоді щодо 42,5 % кримінальних проваджень не було прийнято процесуальне рішення відносно їх подальшого досудового розслідування; ін.

Результати вивчення судової практики, наукової літератури та інших емпіричних матеріалів свідчать про те, що через відсутність у чинному КК та КПК спеціальних норм, у яких було б закріплено визначення поняття “кваліфікація кримінальних правопорушень” та правил її здійснення учасниками кримінального провадження, кількість проблем,

пов'язаних з реалізацією визначених у законі завдань, постійно збільшується та обумовлює необхідність активізації учених і практиків щодо їх вирішення, у тому числі шляхом внесення змін і доповнень у чинні законодавчі акти. Йдеться, в першу чергу, про те, що у КК присвячено цьому питанню лише декілька формальних норм (ст. 65, 68–71), які, проте, не вирішують тих практичних проблем, що виникають під час кримінального провадження, у тому числі за фактами посягань на основи національної безпеки та знижують у цілому ефективність кримінального судочинства в Україні. Розмитими також є і положення КПК з цього приводу (глава 29), що теж можна віднести до однієї з детермінант, яка суттєвим чином впливає на правильність і точність кваліфікації вчинених кримінальних правопорушень. На жаль, не вирішується це питання й у проєкті нового КК, який знаходиться на розгляді у відповідному Комітеті Верховної Ради України. Разом з тим, виходячи з положень частини 1 ст. 3 КК, варто констатувати, що зазначені теоретичні підходи (у виді судового прецеденту) не належать до законодавства України, що виступає додатковим аргументом про доповнення чинного Кодексу відповідними нормами, у яких були б закріплені поняття та правила кримінально-правової кваліфікації злочинів, що важливо у контексті запобігання та протидії злочинам у сфері національної безпеки і оборони України.

МІСЦЕ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Олег ТРОФІМЕНКО

Під системою суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони варто розуміти сукупність об'єднаних, взаємопов'язаних і взаємодійних один з одним складових системи сектору безпеки і оборони, які відповідно до визначеної законодавчими актами компетенції здійснюють повноваження щодо формування та реалізації державної політики у відповідних сферах національної безпеки і оборони, діяльність яких спрямована на забезпечення національної безпеки та її окремих складових – воєнної безпеки, здійснення військово-політичного, адміністративного та безпосереднього військового керівництва силами оборони.

Основними ознаками системи суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони, які на законних підставах набули повноваження щодо формування та реалізації державної політики у відповідних сферах національної безпеки і оборони, є: 1) сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у національній безпеці; 2) нормативно-правова регламентація повноважень щодо формування та реалізації державної політики у відповідних сферах національної безпеки і оборони; 3) головною метою реалізації повноважень є забезпечення національної безпеки та захист національних інтересів; 4) відповідна правосуб'єктність щодо здійснення державної політики у сферах національної безпеки і оборони; 5) організаційна відокремленість; 6) створення їх для забезпечення національної безпеки тощо.

На підставі аналізу нормативно-правових актів потрібно констатувати, що Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ) посідає провідне місце в системі суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони, у свою чергу є правоохоронним органом спеціального призначення, Законом України “Про національну безпеку України” від 21 червня 2018 року № 2469-VIII вона віднесена і до Сил безпеки (Сили безпеки – правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України), і до Сил оборони (Сили оборони – Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави).

Загалом, це сприяє тому, щоб переглянути правовий статус ДПСУ із врахуванням викликів часу: як збройного формування спеціального призначення з правоохоронними функціями, а не правоохоронного органу спеціального призначення, оскільки сьогодні відсіч збройної агресії разом з іншими органами і відомствами в складі сектору безпеки й оборони має бути пріоритетним.

Державна прикордонна служба України посідає відповідальне місце в системі суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони та відповідно до своєї компетенції забезпечує ефективну реалізацію державної політики у сфері безпеки державного кордону України, а також охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

Отже, ДПСУ є спеціальним суб'єктом сектору безпеки і оборони, оскільки мета та призначення останньої безпосередньо пов'язані із забезпеченням однієї із складових національної безпеки, а саме – охорони державного кордону.

ПРАВОВІ ОСНОВИ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Микола ФЕДОРЧУК

Істотні трансформаційні зміни, що відбуваються в світі загалом та в Україні зокрема, негативно впливають як на суспільні, так і на державні процеси. Науковці помічають, що в умовах сучасності відбувається технічне, технологічне та методологічне переформатування протиправних дій. Так, викликає занепокоєння зростання транскордонної злочинності на кордоні з європейськими країнами, що пов'язана з нелегальною міграцією, торгівлею людьми, контрабандою зброї, боеприпасів, інших засобів терору та наркотичних речовин. Це, відповідно, вимагає від правоохоронних органів готовності і своєчасного реагування на такі явища. При цьому необхідно звернути увагу на оперативну-розшукову діяльність (далі – ОРД).

Зазвичай ОРД розглядається як гласна і негласна робота уповноважених органів щодо протидії кримінальній протиправності. Проте ОРД не обмежується вирішенням завдань виключно у сфері боротьби зі злочинністю, а здійснюється задля виявлення, попередження, припинення й розкриття злочинів, встановлення осіб, які їх готували чи вчинили, розшуку осіб, зокрема зниклих безвісти, а також добування інформації про загрози державній, військовій, економічній, екологічній безпеці країни, вирішення інших завдань державного управління тощо.

З огляду на зазначене, виникла необхідність розглянути правові основи, що характеризують ОРД в умовах сьогодення.

Очевидно, що правове регулювання ОРД є багатограними і стосуються як технічних аспектів, так і питань правозастосування, етичних стандартів, взаємодії з іншими інститутами та правовими суб'єктами, що мають відношення до здійснення ОРД.

Перш за все, помічаємо, що правові основи ОРД є своєрідним фундаментом для розуміння того, як держава регулює цей вид діяльності. Таке правове підґрунтя включає в себе сукупність нормативно-правових актів, з яких починається, розвивається та припиняється ця діяльність, а також межі, в яких можуть і повинні діяти всі суб'єкти ОРД та інші суб'єкти, які залучаються до цієї діяльності.

Має бути ОРД чітко регламентована законодавством, яке, у свою чергу, сприятиме працівникам оперативних підрозділів сумлінно виконувати покладені на них завдання.

Наразі основу сучасної української правової системи, що регулює ОРД, складають:

Конституція України – основний закон регулювання ОРД;
оперативно-розшукове законодавство України, що передбачає порядок організації і здійснення ОРД;

нормативно-правові акти виконавчих органів влади та правоохоронних органів (відомчі та міжвідомчі), які деталізують процес здійснення ОРД;

міжнародні договори України, які розкривають питання співробітництва на міжнародному рівні у цій сфері діяльності.

А тому можемо ствердно зазначити, що в Україні правова основа ОРД сформована на достатньому рівні. Разом із тим, існують певні проблеми, однією з яких є невідповідність законодавства сучасним технологічним реаліям, новим викликам та вимогам часу, а також новітнім методам та засобам протиправної діяльності. Тобто закони, що регулюють ОРД, не встигають за стрімкими змінами у сфері технологій та розвитком суспільних відносин. Крім цього, потрібно звернути увагу і на недосконалість наявного відомчого нормативно-правового забезпечення відповідно до вимог сучасності.

Розглянувши правові основи ОРД, доходимо висновку, що проблемні аспекти законодавства в сучасних умовах потребують поглибленого вивчення та внесення відповідних змін і доповнень для удосконалення нормативного забезпечення ОРД.

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МАТРИЦІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЗАСНОВАНОЇ НА ДОКАЗАХ

Ігор ФЕДЧАК

Чи не найсучаснішим проактивним підходом до організації правоохоронної діяльності є концепція поліцейської діяльності, заснованої на доказах (Evidence-Based Policing – ЕВР), яка передбачає, що практика поліції повинна базуватися на наукових доказах про те, що працює найкраще. Концепція поліцейської діяльності, заснованої на доказах (ЕВР), підкреслює цінність, яку наукові дослідження можуть принести у практичну діяльність співробітників поліції та керівникам підрозділів усіх рівнів і, відповідно, громадськості, для забезпечення безпеки, на територіях якої вони покликані обслуговувати.

Одним із найважливіших завдань, з якими стикаються правоохоронці, є успішне впровадження наукових досліджень у практику. Щоб вирішити цю проблему, була розроблена Матриця поліцейської діяльності, заснована на доказах (Evidence-Based Policing Matrix), щоб допомогти поліцейським у перекладі значення досліджень у конкретні та зрозумілі практичні рекомендації для втручань. Матрицю створили професори С. Лум (С. Lum) і К. Копер (Ch. Koper) з Університету Джорджа Мейсона (George Mason University, США) за сприяння доктора К. Телера (С. Teler). Ця Матриця інтерпретує наукові дослідження в доступну інформацію, яку легко зрозуміти та застосовувати для вдосконалення стратегії, тактики та навчання поліції. Матриця поліцейської діяльності – це інструмент, який дозволяє візуально відобразити якість окремих поліцейських втручань та оновлюється з урахуванням нових досліджень щороку.

Концептуально та з практичного погляду Матриця класифікує та відображає поліцейські втручання відповідно до трьох загальних вимірів запобігання злочинності: 1) природа об'єкта або цілі – особи, групи, місця (мікромісця, громади і райони, області, національний рівень); 2) ступінь проактивності або реактивності стратегії (реактивна, проактивна та високо проактивна); 3) специфіки механізму профілактики – точніше зосередженості заходів впливу (загальна та конкретна зосередженість). Ця візуалізація розкриває кластери досліджень у визначених вимірах або “сферах ефективності”. Ці кластери дають змогу зрозуміти природу та спільні риси ефективних (або неефективних) поліцейських стратегій і можуть використовуватися поліцейськими службами для розробки тактик і стратегій або оцінки здійснюваного “набору тактик”, опираючись на докази.

Кластери ефективних досліджень (позначають чорними крапками) вказують на сфери ефективності в матриці.

Наприклад, там, де перетинаються параметри “мікромісце”, “зосереджений” і “проактивний”, або “високо проактивний”, і є скупчення чорних міток, які представляють окремі наукові дослідження про конкретні види поліцейського втручання, то це вказує на те, що такі визначені заходи можуть бути ефективними для зменшення злочинності. Матриця демонструє, що якщо розробити та запровадити заходи, спрямовані на мікромісця, які будуть зосередженими (персоніфікованими) цілеспрямованими та проактивними, тоді буде можливість покращити свою здатність знижувати рівень поширення злочинності. Органи та відділи поліції, які вживають реактивних і загальних підходів у мікромісцях, можуть бути не такими продуктивними.

Так, наприклад, під втручаннями у мікромісці слід розуміти втручання, спрямовані на дуже малі географічні місця, такі, як квартал, ділянка вулиці, провулок, перехрестя, конкретна адреса або скупчення (кластер) адрес.

За допомогою матриці поліцейської діяльності, заснованої на доказах, можна проводити наради керівного складу поліції, оцінку поточної роботи та для визначення власної ефективності.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРОВАДЖЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ API / PNR

Віталій ФІГУРА

Однією з актуальних проблем правового забезпечення державної політики у сфері охорони державного кордону України є правова регламентація відносин, пов'язаних з упровадженням та функціонуванням у перспективі системи API / PNR в Україні. З цією метою розроблено проєкт Закону України “Про обробку попередніх даних реєстрації особи”.

Цей законопроект концептуально спрямований на вдосконалення окремих норм законодавства з питань використання попередніх даних реєстрації особи у протидії злочинності, зокрема організованих та транснаціональній, а також передбачає реалізацію положень міжнародних стандартів у зазначеній сфері, що є першочерговим завданням у сучасний період.

Цим законопроектом передбачено впровадження Національної інформаційної системи попередніх даних реєстрації особи та створення Національного центру обробки попередніх даних особи. З метою функціонування системи API / PNR в Україні проєктом передбачено визначення складових попередніх даних реєстрації особи та порядок їх передачі; встановлення відповідальності авіаперевізників за невиконання обов'язку передачі попередніх даних реєстрації особи та визначення органів, що будуть уповноважені розглядати такі справи.

Прогнозовано, що прийняття цього законопроекту забезпечить можливість певною мірою одночасно зі спрощенням прикордонних формальностей вчасно встановлювати та ідентифікувати осіб, причетних до тяжких злочинів (пов'язаних з тероризмом, контрабандою наркотичних засобів, їх

аналогів та прекурсорів, зброї, вибухівки, воєнних злочинів), а також виявляти осіб, які переховуються або розшукуються за вчинення кримінальних правопорушень; сприятиме запровадженню європейських стандартів; надасть можливість нашій державі започаткувати співпрацю з іншими (передовими) країнами світу; скоординує зусилля різного роду уповноважених державних органів (з метою комплексного реагування на сучасні загрози у сфері національної та прикордонної безпеки), а також дозволить автоматизувати профілювання ризиків та розширить можливості кримінального аналізу, що в свою чергу суттєво підвищить ефективність здійснення прикордонного контролю.

Отже, поки на даний час законопроект ще не прийнято, нами розробляються пропозиції щодо майбутнього використання оперативно-розшукових підрозділів під час повноцінного функціонування системи API / PNR, зокрема це буде стосуватися підрозділів кримінального аналізу та оперативних працівників, які будуть залучатися з метою проведення опитування (інтерв'ювання) вищезазначених правопорушень. При цьому ми розуміємо, що існує гостра необхідність щодо підготовки та спеціального навчання такої категорії оперативних працівників, які в подальшому можуть бути залученими до проведення таких заходів. Такий підхід дозволить ефективніше протидіяти загрозам національної та прикордонної безпеки. Окрім того, це посилить можливості поглибленої співпраці з іншими правоохоронними органами різних країн світу в контексті протидії злочинності.

ПРОПАГАНДА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДБУРЮВАННЯ ДО МІЖНАРОДНОГО ЗЛОЧИНУ

Людмила ФІЛЯНІНА

Міжнародні військові трибунали у Нюрнберзі, по Руанді, колишній Югославії, а також Міжнародний кримінальний суд в Гаазі у процесі переслідування осіб, які скоїли злочини міжнародні злочини намагалися надати пояснення витоків і причин масових звірств. Однією з основних причин, що пояснює масові злочини – є політична пропаганда.

Виділяють, як мінімум, два суб'єкти здійснення пропаганди: пропаганду, котру проводить держава, та одноособова пропаганда. Підбурювальна пропаганда є одним із її різновидів незалежно від суб'єкта провадження.

Підбурювання означає заохочення або переконання іншої особи вчинити правопорушення за допомогою спілкування. Наприклад, за допомогою трансляцій, публікацій, малюнків, зображень, відео або промов. Відповідно до міжнародного права підбурювання є публічним якщо воно повідомлено кільком особам у громадському місці або за допомогою медіа. Водночас, необхідно звернути увагу на те, що підбурювання до злочину є “прямим”, тобто і оратор, і слухач розуміють промову як заклик до дії. Так, наприклад, Міжнародним військовим трибуналом у Нюрнберзі 1945 р. у рішенні щодо справи видавця антисемітського німецького тижневика *Der Stürmer* Юліуса Штрайхера, встановлено зв'язок між підбурювальною промовою і злочинними діями безпосередніх виконавців. Нюрнберзьким трибуналом встановлено, що Штрайхер протягом 25 років виступав, писав та проповідував ненависть до єврейського народу. У своїх промовах він підбурював німецький народ до активних антисемітських переслідувань, публічно підтримав єврейський погром того

часу, у статтях надрукованих *Der Stürmer* 1938 р. стверджував про можливість вирішення єврейської проблеми тільки після світового знищення єврейства. У лютому 1944 року у власній статті Штрайхер зазначив, що хто робить те, що робить єврей, той мерзотник, злочинець. А той, хто повторює і хоче копіювати його, заслуговує на ту ж долю – знищення, смерть. Нюрнберзьким Трибуналом встановлено, що Штрайхер знав про знищення євреїв на окупованих територіях, і продовжував публікувати свою пропаганду смерті. Штрайхеру було інкриміновано підбурювання до масового вбивства єврейського населення Європи, визнано винним у злочинах проти людства та засуджено до смертної кари. Цим рішенням Нюрнберзький трибунал визнав підбурювання до вбивства та винищення єврейського народу як злочин проти людства, а пропагандистів – відповідно як співучасників у вчиненні цього злочину.

Згодом, Генеральна Асамблея ООН 9 грудня 1948 року приймає “Конвенцію про попередження злочину геноциду та покарання за нього”, де у ст. III (с) проголошує, що “пряме та публічне підбурювання до вчинення геноциду” є злочином.

Отже, пропаганда є одним із небезпечних інструментів впливу на свідомість споживачів медіаконтенту коли стає всеосяжною, масовою та систематичною: веде до розпалювання ворожнечі, підбурює до протистояння із використанням військової сили, ескалації конфлікту, породжує ненависть, нетерпіння до всього інакшого (релігій, мови, кольору шкіри, політичного устрою в державі та інших ознак). Така пропаганда стає інструментом авторитаризму тим самим позбавляючи суспільство плюралізму думок поширювальних медіа та порушує базові основи демократії. Пропаганда перешкоджає встановленню миру та вимагає судових заходів із відповідним покаранням згідно міжнародним правом чи національним законодавством.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ: ЧИННЕ І ПЕРСПЕКТИВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Микола ХАВРОНЮК

1. Чинні Кримінальний кодекс України (КК, статті 407–409, 429) і Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП, ст. 172-11) передбачають складну систему складів ухилення військовослужбовця від військової служби. Вони відрізняються між собою:

за видом військовослужбовця: строкової служби; інший військовослужбовець; військовозобов'язаний та резервіст;

тривалістю ухилення: до 3 діб; до 10 діб; понад 3 доби, але не більше місяця; понад 10 діб, але не більше місяця; менше 10 діб, але більше 3 діб, вчинені повторно протягом року; понад один місяць;

способом: самовільне залишення військової частини або місця служби; нез'явлення вчасно без поважних причин на службу; самокалічення, симуляція хвороби, підроблення документів чи інший обман;

метою: ухилитися від військової служби; без такої мети;

обставинами: наявність протягом року адміністративного стягнення за таке ж порушення; наявність поважних причин; в умовах особливого періоду, крім воєнного стану; в умовах воєнного стану; у бойовій обстановці;

місцем і часом: поле бою під час бою.

Наявність такої диференціації (йдеться про 18 частин у п'яти статтях) надзвичайно ускладнює правову кваліфікацію відповідних діянь, але так і не забезпечує можливість вибору справедливого покарання (одного військовослужбовця за ухилення від служби протягом 3 діб може бути засуджено до арешту на строк 10 діб, протягом 4 діб – до позбавлення волі

на строк 1 095 діб, а іншого за ухилення протягом 9 діб не може бути засуджено взагалі).

2. Найявний певний парадокс: засудити та звільнити від покарання за ухилення від військової служби не можна, але взагалі звільнити від кримінальної відповідальності закон дозволяє.

Так, згідно зі статтями 69 і 75 КК за кримінальне правопорушення, передбачене статтями 407, 408 і 429, вчинене в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, суд не може:

призначити основне покарання нижче від найнижчої межі, встановленої у відповідній санкції, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції;

звільнити від відбування покарання з випробуванням.

Водночас, згідно з ч. 5 ст. 401 КК, особу, яка під час дії воєнного стану вперше вчинила кримінальне правопорушення, передбачене статтями 407, 408 КК, суд може звільнити від кримінальної відповідальності, якщо: вона добровільно виявила намір повернутися до місця служби для її продовження; на це є письмова згода відповідного командира (начальника).

3. Заборонивши щодо військовослужбовців, які в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці вчинили кримінальне правопорушення, передбачене статтями 407, 408 і 429 КК, призначати більш м'яке покарання, ніж передбачене законом (ст. 69 КК), та звільняти від покарання з випробуванням (ст. 75 КК), законодавець залишив судам можливість щодо цих осіб:

призначити покарання, строк або розмір якого не перевищують 2/3 максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією (ст. 69-1 КК);

звільнити від покарання у разі засудження за нетяжкий злочин (частини 1-3 ст. 407, ч. 1 ст. 408 КК) з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до служби (ч. 4 ст. 74 КК);

звільнити від покарання у зв'язку з тяжкою хворобою, що перешкоджає відбуванню покарання (ч. 2 ст. 84 КК);

звільнити від покарання з випробуванням військово-службовця – вагітну жінку чи жінку, яка має дитину віком до семи років (ст. 79 КК);

звільнити від покарання на підстав акту про помилування (ст. 85 КК).

Нарешті, під час кваліфікації діяння за ч. 5 ст. 407 КК суд має з'ясувати наявність чи відсутність поважних причин і, якщо вони наявні, закрити провадження за відсутністю складу кримінального правопорушення. Перелік таких причин є невичерпним (смерть або тяжка хвороба члена сім'ї, поранення чи тяжка хвороба самого військовослужбовця, тривала втрата зв'язку з підрозділом, реальний ризик потрапити в оточення і полон тощо).

4. Положення ч. 1 ст. 75 КК забороняють звільняти від відбування покарання з випробуванням й особу, яка вчинила корупційне кримінальне правопорушення. Але суди неодноразово допускали таке звільнення, керуючись ч. 2 ст. 75 КК, згідно з якою це можливо у разі затвердження угоди про визнання вини.

Аналогічну практику суди могли би запровадити і у справах про згадані військові злочини. Адже в усіх сумнівних випадках призначення покарання суди мають керуватися принципами. Згідно з ч. 5 ст. 65 КК (“Загальні засади призначення покарання”) у випадку затвердження вироком угоди про визнання вини суд призначає покарання, узгоджене сторонами угоди.

5. У розділі 10.2 проекту нового КК передбачено відповідальність за відповідне діяння, суб'єктом якого є будь-який військовослужбовець, незалежно від виду військової служби (базова, за призовом, за контрактом тощо), а з об'єктивної сторони яке (ст. 10.2.3) може полягати у таких формах:

залишення місця служби;

ухилення від виконання обов'язків військової служби;
не з'явлення вчасно без поважної причини на службу
в разі призначення, переведення, відрядження, відпустки
тощо.

Обов'язковими ознаками правопорушення є відсутність дозволу відповідного командира (начальника) на залишення місця служби або невиконання обов'язків військової служби (суб'єкт діє самовільно), а також час – тривалість зазначених залишення або ухилення має перевищувати 7 днів.

Якщо військовослужбовець був самовільно відсутній у місці служби або уникав виконання обов'язків військової служби від одного до 7 днів, то відповідальність настає за проступок, а якщо менше 24 годин – він підлягає дисциплінарній відповідальності, незалежно від наявності особливого періоду. Відповідні положення ст. 172-11 КУпАП мають бути скасовані. У проекті Кодексу про адміністративні проступки (реєстр. № 11386 від 28 червня 2024 року) статей про військово-адміністративні проступки немає.

Якщо способом зазначених злочинів, передбачених ст. 10.2.3, є самокалічення, симуляція хвороби, підроблення документа чи інший обман або встановлено мету військовослужбовця назавжди ухилитися від військової служби (дезертирство), або якщо самовільне залишення місця служби поєднане із закликом до іншого військовослужбовця вчинити дезертирство, або якщо діяння вчинене в особливий період (крім умов воєнного стану) чи в умовах надзвичайного стану, то тяжкість злочину підвищується з 3 до 4 ступеня, а якщо в умовах воєнного стану чи у бойовій обстановці – до 5 ступеня.

Водночас проект нового КК передбачає можливості щодо звільнення від покарання військовослужбовця, який вчинив ці кримінальні правопорушення.

ДО ПРОБЛЕМИ ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Сергій ХАЛИМОН
Юрій КОВАЛЬЧУК

У медіа, експертних колах тощо активно обговорюється питання посилення юридичної відповідальності за незаконне перетинання державного кордону. Як відомо, в Україні це діяння декриміналізоване, існує лише адміністративна відповідальність за таке правопорушення. До повномасштабного вторгнення це не викликало жодних заперечень, але зараз, коли тисячі осіб чоловічої статі призовного віку намагаються незаконно перетнути державний кордон, питання набуло значення і розглядається вже як загроза національній безпеці і взагалі існуванню нашої держави.

Отже, ми поцікавилися у представників різних верств українського суспільства, як вони ставляться до необхідності криміналізації незаконного перетинання державного кордону України. Як виявилось, лише 23,9 % вважають, що потрібно криміналізувати, 67,1 % мають переконання, що достатньо адміністративної відповідальності, і решта не визначилися із відповіддю. Дворічний досвід попередження та припинення незаконної міграції осіб призовного віку свідчить, що дійсно необхідно застосовувати дієві законодавчі обмеження більш суворого змісту, адже штраф, який передбачено Кодексом України про адміністративні правопорушення, є недостатнім важелем впливу, щоб зупинити таких осіб.

У Верховній Раді зареєстровано два законопроекти, які встановлюють кримінальну відповідальність за порушення кордону особами призовного віку в умовах воєнного ста-

ну (реєстр. № 7268 від 08.04.2022 та реєстр. № 10453 від 31.01.2024). Проте жоден із них не реалізований.

Отже, посилення відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України в очах суспільства є не популярним кроком, але окрім порушників державного кордону уваги потребує категорія осіб, які здійснюють незаконне переправлення осіб через державний кордон.

Судова гілка влади завжди була гуманною до такої категорії правопорушників. Наприклад, вивчені вироки, винесені національними судами у період з 2013 по 2020 роки відносно осіб, які вчинили кримінальне правопорушення передбачене ст. 332 КК України вказують, що у переважній більшості (59,61 %) суди застосовували позбавлення волі на строк від 4 до 5 років з одночасним звільненням від відбування покарання з випробуванням, а також 12,32 % – позбавлення волі на строк від 1 до 3 років і також з одночасним застосуванням звільнення з випробуванням. Загалом таких осіб виявилось – 71,93 %. Лише до 3,2 % засуджених застосоване таке покарання як обмеження волі. Решті засуджених присудили позбавлення волі на строк: від 1 до 2 років – 3,2 %, від 3 до 5 років – 13,05 %, більше 5 років – 6,65 % (Kuryliuk and Khalymon, 2020).

Як бачимо, майже 72 % засуджених фактично уникають реального покарання. На жаль, ситуація не змінилась і після повномасштабного вторгнення, коли вивчали стан незаконної міграції осіб у період дії правового режиму воєнного стану. На основі вивчення понад 150 вироків встановлено, що і зараз суди здебільшого (67,97 %) застосовували позбавлення волі на строк від 4 до 5 років з одночасним звільненням від відбування покарання з випробуванням. Також 7,19 % вироків стосувались покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 1 до 3 років і також з одночасним застосуванням звільнення з випробуванням. Загалом, осіб, які були звільнені від покарання з випробуванням, виявилось – 75,16 %. Їх

стало навіть більше ніж було до збройного вторгнення росії в Україну.

Крім того, зі зміною правового режиму в державі спостерігається тенденція до застосування альтернативних видів покарань. У 20,92 % випадків суди застосовували штрафні санкції. Отже, з наведеного досить чітко простежується, що зі зміною правового режиму в державі спостерігається підвищення показнику економії кримінальних репресій щодо організаторів та їх пособників. Прослідковується поширена практика укладання засудженими угод про визнання винуватості, а отже отримали мінімальні покарання (випробувальні терміни та штрафи), лише одна особа була засуджена до покарання у вигляді позбавлення волі та дві особи до тримання військовослужбовців у дисциплінарному батальйоні.

І тут вчергове хочемо підтвердити нашу думку, що такий гуманний підхід до членів злочинних угруповань справлятиме негативний вплив на посткримінальну поведінку таких осіб. Високі заробітки і відносно м'які покарання сприяють повторному вчиненню такими особами кримінальних правопорушень пов'язаних із незаконним переправленням осіб через державний кордон. До майже 2 % кримінальників повторно застосовано альтернативне покарання за вчинення аналогічних дій. Така тенденція з урахуванням поширення практики здійснення незаконного переправлення осіб через державний кордон не є виправданою, тим більше в умовах воєнного стану. Доцільно переглянути судову практику щодо застосування більш дієвих та ефективних покарань.

Такі вироки не забезпечують ефективність покарання і не стримують вчинення аналогічних злочинів іншими особами.

На жаль, у сучасних умовах ефективність тих чи інших правових норм може оцінюватися лише після їх практичного впровадження, так би мовити емпіричним шляхом.

Ґрунтуючись на особистому досвіді авторів, аналізі даних оперативно-службової діяльності органів і підрозділів Держ-

прикордонслужби України, статистичних даних діяльності інших правоохоронних та судових органів, ми доходимо думки, що насамперед необхідно посилювати відповідальність осіб, які надають послуги щодо незаконного переправлення осіб через державний кордон України.

Ми звертали увагу на аналіз судової практики і дозволимо собі ще раз згадати, що майже 72 % засуджених за незаконне переправлення осіб через державний кордон фактично уникають реального покарання (дані до повномасштабного вторгнення).

Як показують результати вивчення вироків винесених у період повномасштабного вторгнення суди у переважній більшості (75,16 %) застосовують звільнення від відбування покарання з випробуванням. Як бачимо їх стало навіть більше ніж було до збройної агресії росії проти України.

Це не може не провокувати продовжувати свою злочинну діяльність, а тому вважаємо необхідним посилити кримінальну відповідальність шляхом позбавлення можливості застосовувати до осіб, які притягаються до відповідальності за вчинення незаконного переправлення осіб через державний кордон положення статей 69 КК України та 75 КК України.

Для цього у частині першій статті 69 після слів “передбачене статтями 403, 405, 407, 408, 429” доповнити словами та цифрами “частиною 3 статті 332”. У частині першій статті 75 після слів “кримінальне правопорушення, передбачене статтями 403, 405, 407, 408, 429” доповнити словами та цифрами “частиною 3 статті 332”.

Для диференціації відповідальності залежно від часу вчинення цього кримінального правопорушення вважаємо необхідним частину третю статті 332 КК України викласти у такій редакції:

“Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або вчинені з корисливих мотивів або в умовах воєнного стану”.

З одночасним посиленням санкції статті до дванадцяти років позбавлення волі.

Одвічне питання, що стримує людину від учинення злочину не знаходить однозначної відповіді. Проте нам більше подобається думка, “що лише закон є тим бар’єром, який стримує потяги до вчинення злочину” (Мнацаканян, 2017). І ця думка підтверджується соціологічним опитуванням проведеним В. Голіною та Б. Головкіними, які поцікавилися “Чи утримує людей від учинення злочинів кримінальне покарання?”, і отримали схвальну відповідь майже 74 % респондентів (Голіна & Головкін, 2010). Очевидно “м’який закон” поєднаний з можливістю отримання високих прибутків формує уявлення безкарності і провокує до продовження протиправної діяльності.

ЩОДО ПИТАННЯ НЕОБХІДНОСТІ РОЗРОБКИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПОСАД У ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

**Валерій ХІМІЧ
Ярослав КУБЕЦЬКИЙ**

Процес постійної адаптації спроможностей підрозділів ДПСУ виконувати завдання за призначенням у динамічній зміні обстановки виявляє потребу в перегляді процедури призначення військовослужбовців на посади офіцерського складу.

Для початку такої роботи є потреба у формуванні кваліфікаційних характеристик посад, на які призначатимуться офіцери, що здобули відповідні рівні військової освіти. Доцільно зазначити, що кваліфікаційні вимоги, які ставлення до офіцерів, мають пряму логічну залежність від кваліфікаційних характеристик посад, на які вони призначаються.

Сформовані кваліфікаційні характеристики сприяють добору і розстановці кадрів, підвищенню їхньої кваліфікації, раціональному розподілу завдань, створенню дієвого механізму розмежування функцій, повноважень і відповідальності між офіцерським складом, а також установам єдиних підходів у визначенні посадових обов'язків і кваліфікаційних вимог, які до них ставляться.

Крім того, кваліфікаційні характеристики застосовуються як нормативні документи і можуть служити основою для розробки посадових інструкцій, що містять конкретний перелік посадових обов'язків з урахуванням особливостей організації діяльності та управління, їх прав, відповідальності та компетентності.

Кваліфікаційна характеристика кожної посади повинна мати три розділи:

“Завдання та обов’язки”, “Повинен знати” і “Кваліфікаційні вимоги”.

У розділі “Завдання та обов’язки” міститься перелік основних службових функцій, що можуть бути повністю або частково доручені військовослужбовцю, який обіймає певну посаду, з урахуванням технологічної однорідності та взаємозв’язку завдань, що дозволяють забезпечити оптимальну спеціалізацію за посадами.

У розділі “Повинен знати” містяться основні вимоги, що ставляться до військовослужбовця щодо професійних знань, а також знань законодавчих та інших нормативних правових актів, положень, наказів, інструкцій та інших документів, методів і засобів, які військовослужбовець повинен застосовувати під час виконання посадових обов’язків.

У розділі “Кваліфікаційні вимоги” визначено необхідний для виконання посадових обов’язків рівень професійної підготовки військовослужбовця, що засвідчується документами про освіту, а також вимоги до стажу роботи тощо.

Крім цього, у кваліфікаційних характеристиках посади військовослужбовця мають бути відображені його компетентності, які формуються за результатами навчання на відповідному рівні військової освіти.

Актуальним на сьогодні є наявність компетентностей з питань дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а саме здатність:

- усвідомлювати гендерні проблеми;
- реалізовувати принцип рівності прав та можливостей жінок і чоловіків;
- реалізовувати принцип недискримінації у службовій діяльності;
- реалізовувати принцип рівності жінок і чоловіків;
- реалізовувати свої права й обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку.

ку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

запобігати та протидіяти дискримінації за ознакою статі та сексуальним домаганням.

Зазначена вище інформація відповідає вимогам наказу Міністерства соціальної політики від 31.05.2017 № 918 “Про затвердження Порядку розроблення та затвердження кваліфікаційних характеристик”.

Отже, існує потреба в систематизації за видами виконання діяльності, описів завдань (посад), які забезпечуються єдністю кваліфікаційних вимог до них.

РОЗУМІННЯ ТЕРМІНІВ “ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ”, “ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ” ТА “ВІЙНА” У КОНТЕКСТІ ПОДІЙ В УКРАЇНІ ПІСЛЯ 24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ

**Руслан ЦАПЮК
Ольга ЦАРЕНКО**

Після початку широкомасштабного вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року необхідність уточнення поняття “збройний конфлікт”, “збройна агресія” та “війна” набули особливої актуальності як у міжнародному праві, так і в правовому полі України. Ці терміни використовуються для визначення правового характеру подій, що відбуваються, а також для забезпечення відповідного режиму правових і міжнародних реакцій на дії агресора.

Термін “збройний конфлікт” відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевських конвенцій 1949 року, – це конфронтація між державами або організованими збройними угрупованнями, що досягає певного рівня інтенсивності та тривалості. Можна стверджувати, що після 24.02.2022 відбувається міжнародний збройний конфлікт між Україною та російською федерацією, що включає бойові дії на суходолі, в повітрі та на морі.

Термін “збройна агресія”, відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 3314 від 1974 року, – це застосування державної сили проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави. Дії росії щодо України після 24.02.2022 чітко підпадають під це визначення, яке було підтверджено в рішеннях міжнародних інституцій, зокрема Міжнародного кримінального суду та Генеральної Асамблеї ООН. Збройна агресія в цьому випадку включає не тільки військові дії, але й політичний тиск, анек-

сію території (як у випадку Криму в 2014 році), економічні санкції, кібернапади та інформаційну війну. Поняття збройної агресії також включає право держави на самооборону відповідно до Статуту ООН (стаття 51), що надає Україні міжнародну легітимність у проведенні оборонних дій та звернень за військовою допомогою до інших держав.

Термін “війна” не має чіткого юридичного визначення в сучасному міжнародному праві, однак історично він використовувався для опису масштабних і систематичних збройних конфліктів між державами чи іншими суб’єктами міжнародних відносин. Війна передбачає офіційне оголошення. Хоча Україна та росія офіційно не оголосили війни, фактичні обставини (повномасштабне вторгнення, окупація територій, масовані атаки на цивільне населення) свідчать про ведення війни. Відсутність офіційного оголошення війни створює правові складнощі щодо застосування норм воєнного часу.

Використання цих термінів має ключове значення для міжнародного визнання правомірності оборонних дій України та застосування санкцій до росії. Офіційне визнання російської федерації агресором надає Україні можливість використовувати всі доступні засоби міжнародного захисту, включаючи звернення до Міжнародного кримінального суду, а також використовувати міжнародний тиск на росію для припинення воєнних дій.

Поняття “збройний конфлікт”, “збройна агресія” та “війна” взаємопов’язані і кожен з них має особливі правові та політичні наслідки. Кваліфікація дій росії як агресії надає Україні правову основу для оборони, а міжнародному співтовариству – для застосування колективних заходів у відповідь на акт агресії.

Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів, зокрема на прикладі подій в Україні, демонструє як можливості, так і недоліки сучасного міжнародного права. Україна ви-

ступає своєрідним випробувальним майданчиком для міжнародних правових інструментів, спрямованих на притягнення до відповідальності за воєнні злочини. Проте для досягнення реальних результатів необхідно зміцнити правові механізми, а також забезпечити тісну співпрацю міжнародної спільноти та політичну рішучість.

ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ КОНТРАБАНДИ

Ольга ЦАРЕНКО
Єлизавета ГУДКОВА

Сьогодні, перебуваючи в умовах воєнного стану, незаконне переміщення товарів і предметів з обмеженим обігом через митний та держаний кордон України переходить на новий рівень, який постійно продовжує вдосконалюватися, незважаючи на юридичну відповідальність, яку встановлює законодавство.

Щодо географічного розташування України, вона є одною із найбільш поширених територій з транзитом наркотиків, що дозволяє назвати нашу державу як складову транснаціонального наркобізнесу. Також в Україні прослідковується ринок споживання наркопродуктів для власних потреб та запобігання свого наркоринку.

Масштабна контрабандна діяльність на початку ХІХ ст. вперше почала становити серйозну загрозу військовій та економічній безпеці багатьох держав. У відповідь були вжиті жорсткі державні заходи. Внаслідок виваженої каральної політики, з одного боку, а також лібералізації податкового і митного законодавства та поступової зміни ставлення суспільства до контрабандистів – з іншого, контрабандна діяльність у Західній Європі і США поступово, до середини ХІХ ст., скоротилася до контрольованого урядами цих країн рівня. Хоча успіхи держав у боротьбі з контрабандою в ХІХ ст. були значні, перша половина ХХ ст. у США та низці інших країн світу знову стала активним періодом масової контрабанди. Причиною цього явища був передусім уведений у 1919 р. у США так званий сухий закон, який не тільки дав імпульс небувалого раніше росту контрабанди алкоголю в країні, а й

у подальшому призвів до утворення і становлення в Америці транснаціональних кланів організованої злочинності.

В Україні боротьба проти контрабанди активізувалась, коли було винесено пропозицію щодо встановлення кримінальної відповідальності за товарну контрабанду в червні 2019 року міжвідомчою робочою групою з питань координації інтегрованого управління кордонами (створена постановою Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 № 83) під час розгляду проекту Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 687-р). Також були внесені зміни Верховною Радою України, яка 09 грудня 2023 року ухвалила Закон України “Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів” (реєстр. № 5420). А саме ці зміни були у таких статтях: 201 (“Контрабанда культурних цінностей та зброї”), 201-1 (“Контрабанда лісоматеріалів та цінних порід дерев”) Кримінального кодексу України та доповнювався Кодекс новими статтями; 201-3 (“Контрабанда товарів”), 201-4 (“Контрабанда підакцизних товарів”), якими встановлюється кримінальна відповідальність за контрабанду товарів та підакцизних товарів, які криміналізували ці діяння.

Викликає сумнів, що контрабанда має організований транснаціональний характер і залишається дуже серйозним фактором, що впливає як на соціально-економічну ситуацію, так і на криміногенну обстановку в державі. Тобто характер контрабанди дає поштовх правоохоронним органам на міжнародне співробітництво щодо протидії контрабанди.

Отже, можна зробити висновок, що основною метою контрабанди є несплата податків за товари, які переміщуються. Потрібно вдосконалювати законодавство та активніше співпрацювати з міжнародними організаціями у цьому напрямку.

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Ольга ЦАРЕНКО
Оксана ТАРАСЮК

Україна, яка переживає випробування на шляху зміцнення своєї незалежності та територіальної цілісності, стикається з викликами, пов'язаними із необхідністю вдосконалення внутрішнього управління та забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері безпеки. Враховуючи зростання ролі жінок у всіх сферах суспільства, дослідження взаємозв'язку між гендерною політикою та сектором безпеки має велике значення для стабільності держави. Представленість жінок у сфері оборони збільшується відповідно до загальних тенденцій світового розвитку. Однак національне законодавство в галузі безпеки та оборони ставиться до представників різних статей неоднаково. Ці розходження визначаються тим, що протягом тривалого періоду в українському суспільстві військова служба розглядалася як винятково чоловіча справа.

Україна приєдналася до Резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 “Жінки, мир і безпека”, що сприяє активній участі жінок у вирішенні військових конфліктів та забезпеченню їхніх прав у цих умовах. Жінки, які займають керівні посади в армії, можуть сприяти соціально орієнтованому військовому управлінню і поліпшити правове та соціальне становище інших жінок у секторі безпеки та оборони. Активна участь жінок-військовослужбовців у взаєминах з державною владою і громадським суспільством може сприяти ефективному вирішенню військових питань та поліпшити становище жінок в армії.

Важливо включити питання гендерної рівності до військової освіти, навчання та підготовки всіх військовослуж-

бовців, незалежно від їхньої статі. Освіта повинна включати навчання з питань рівності статей, реагування на гендерні проблеми та їхні наслідки, а також важливість гендерної рівності для боєздатності. Практичне впровадження принципів гендерної рівності у формуванні державної політики є доцільним. Забезпечення розробки політик та програм, спрямованих на досягнення гендерної рівності, повинно враховувати необхідність дотримання прав людини. Важливими кроками, які можуть допомогти в цьому є: зміна стереотипів у сприянні гендерній освіті та інформаційним кампаніям, що може допомогти в усуненні стереотипів та підвищенні обізнаності суспільства щодо ролі жінок в армії; покращення умов служби, а саме створення умов інфраструктури та інших умов для жінок-військовослужбовців, які враховують їхні специфічні потреби, включаючи питання догляду за дітьми та гігієнічні умови; рівні можливості в кар'єрному зростанні, коли забезпечуються рівні можливості для жінок-військовослужбовців у зростанні по службі та займанні важливих посад; захист від статевого насильства та шантажу через створення механізмів для захисту жінок, а також сприяння психологічній підтримці; вивчення впливу збройних конфліктів на жінок шляхом дослідження впливу збройних конфліктів на жінок та дітей, які потрапили в полон.

Гендерна політика та законодавство повинні бути трансформаційними для досягнення гендерної рівності. Щодо боротьби з дискримінацією – законодавство повинно включати заходи, спрямовані на запобігання та припинення сексуальних домагань, насильства та іншої дискримінаційної поведінки в секторі оборони. Гендерна політика у секторі безпеки та оборони має гарантувати можливості для батьківства, сприяти можливостям для батьківства та догляду за дітьми, до прикладу, шляхом надання військовослужбовцям можливостей взяти відпустку по догляду за дітьми.

Важливими є заходи для реалізації гендерної рівності. Політика повинна передбачати конкретні заходи та стратегії для просування гендерної рівності у секторі оборони, включаючи навчання, усвідомлення та забезпечення рівних можливостей. Ці заходи сприятимуть створенню більш прихильного середовища для жінок та чоловіків у секторі оборони, покращенню безпеки для всіх громадян та сприятимуть досягненню гендерної рівності в цих сферах.

ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Сергій ЦАРЕНКО

Правове забезпечення національної безпеки та оборони України в умовах правового режиму воєнного стану вимагає ретельного балансу між захистом національних інтересів та забезпеченням прав людини. Запровадження воєнного стану у відповідь на агресію росії кардинально змінило правове становище громадян в Україні, наклавши нові обмеження на права і свободи, але при цьому передбачаючи механізми публічного контролю за діями органів державної влади та підтримання правопорядку.

Закон України “Про правовий режим воєнного стану” визначає порядок запровадження, зміст та обмеження прав і свобод громадян під час воєнного стану, а також передбачає механізми публічного контролю за діяльністю державних інституцій. В умовах війни контроль за діями державних органів та публічна оцінка цих дій є ключовими елементами забезпечення демократії та верховенства права. Закон дозволяє обмеження в рамках збереження національної безпеки, що ускладнює здійснення публічного нагляду.

Одним із найважливіших питань у правовому регулюванні під час воєнного стану є забезпечення прав людини. Воєнний стан відповідно до статті 64 Конституції України дозволяє тимчасове обмеження деяких прав і свобод, але навіть у таких умовах держава зобов’язана забезпечувати захист основних прав. Україна зобов’язана дотримуватися базових стандартів щодо прав людини, навіть під час війни.

У контексті забезпечення безпеки та правопорядку в умовах воєнного стану особлива роль належить Державній при-

кордонній службі України (ДПСУ). Її функції суттєво розширюються в умовах війни, коли контроль за державним кордоном набуває стратегічної важливості для запобігання проникненню диверсійно-розвідувальних груп, нелегального переміщення зброї та інших загроз національній безпеці. Під час воєнного стану прикордонники мають додаткові повноваження щодо затримання осіб, які підозрюються у порушенні прикордонного законодавства, а також можуть здійснювати спеціальні заходи контролю на державному кордоні, що спрямовані на забезпечення обороноздатності держави. Окрім цього, ДПСУ відіграє важливу роль у гуманітарних питаннях, пов'язаних із евакуацією цивільного населення, забезпеченням його прав та гарантій, а також запобіганням порушенням прав людини на кордоні.

Діяльність ДПСУ в умовах війни має бути спрямована на захист прав і свобод громадян, які опинилися у важких обставинах, а також на дотримання прав осіб, які перетинають державний кордон, зокрема, військовослужбовців, біженців та осіб, які шукають захисту від збройних конфліктів. Умови воєнного стану вимагають від держави також дотримання процедур щодо осіб, затриманих на кордоні за підозрою у скоєнні правопорушень. Відповідно до законодавства особи, затримані за порушення прикордонного режиму, мають право на захист, зокрема на правову допомогу, участь адвоката та справедливий судовий розгляд. Державна прикордонна служба України зобов'язана забезпечити реалізацію цих прав, а також гарантувати, що всі дії стосовно затриманих осіб здійснюються відповідно до національних та міжнародних норм права. Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України затримані мають право на негайне повідомлення про їх затримання та доступ до правової допомоги, що є важливим елементом забезпечення їхніх прав навіть у складних умовах воєнного стану. Крім того, будь-які затримання на кордоні мають здійснюватися у рамках законодавчих проце-

дур, щоб уникнути порушень прав людини, а контроль за діями прикордонних служб має здійснюватися компетентними державними органами, міжнародними організаціями та громадськістю.

Отже, ДПСУ є важливим суб'єктом у процесі дотримання прав людини, забезпечуючи не лише національну безпеку та підтримання правопорядку в умовах військових дій, але й захист прав осіб на кордоні.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА ПРЕДСТАВНИКАМИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВOPOPУШЕННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Андрій ЦАРУК

У контексті адміністративно-процесуальної діяльності Державної прикордонної служби України ідентифікація іноземців та ОБГ має свої особливості та властивості.

Під час оформлення адміністративно-процесуальних документів прикордонникам важливо здійснити ідентифікацію іноземців чи осіб без громадянства. Цей процес можливий завдяки зверненню до компетентних органів, таких як посольства та консульства тих держав, громадянами яких є іноземці, які затримані представниками Держприкордонслужби України шляхом направлення запитів щодо уточнення інформації, яка була надана затриманими особами для її уточнення та встановлення дійсності вказаних даних про особу правопорушника. У багатьох випадках іноземці-правопорушники надають неточну чи неправдиву інформацію стосовно себе щоб уникнути відповідальності за адміністративні правопорушення.

У ч. 2 ст. 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) передбачено право затримувати осіб правопорушників до трьох діб з метою ідентифікації особи та/або з'ясування обставин правопорушення. Час для складання протоколів про адміністративне правопорушення в такому випадку передбачений терміном у двадцять чотири години з моменту виявлення особи, що вчинила правопорушення з прикордонних питань відповідно до ч. 2 ст. 254 КУпАП.

У зв'язку з вищевикладеним прикордонникам надано право затримувати правопорушників терміном на три доби з метою ідентифікації особи правопорушника та/або з'ясування обставин правопорушення, але протокол про адміністративне правопорушення потрібно скласти протягом 24 годин з моменту виявлення особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, тобто на дві доби раніше, визначеного часу на ідентифікацію та/або з'ясування обставин.

Ураховуючи практику зазначеного процесу, отримати відповідь на запити протягом двадцяти чотирьох годин з моменту виявлення правопорушника неможливо, тому протокол про адміністративне правопорушення складається відповідно до наданих іноземцем з його слів даних, які в більшості випадків є недостовірними. Також варто зазначити, що чинне законодавство не дозволяє вносити зміни у разі надходження достовірних даних про особу або складати інший протокол про адміністративне правопорушення.

На наше переконання, в таких випадках необхідно передбачити право складення протоколу про адміністративне правопорушення протягом строку адміністративного затримання правопорушника іноземця чи особи без громадянства. Тобто терміни складання протоколу про адміністративне правопорушення та адміністративного затримання необхідно привести до спільного знаменника.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дмитро ЧЕРНОУСОВ
Дмитро ОНІЩУК

Україна як суверенна держава стикається з численними викликами в галузі безпеки та оборони, які вимагають ефективного адміністративно-правового регулювання. Зокрема, у зв'язку з регіональною нестабільністю та конфліктами, такими як анексія Криму, війна на Сході країни, а потім початок повномасштабної війни, правоохоронні органи та військові формування зіштовхуються зі складними завданнями забезпечення безпеки та прав людини.

Принципи, які визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки України, закріплені в низці нормативно-правових актів, зокрема, у Законі України “Про національну безпеку України”, указах Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року “Про Стратегію воєнної безпеки України”, “Про введення воєнного стану в Україні”, “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року “Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану”.

Необхідно зазначити, що рівень забезпечення національної безпеки та обороноздатності України прямо залежить від здатності Сил безпеки та правоохоронних органів протистояти реальним і потенційним загрозам як військового, так і невійськового характеру. У той же час, ефективне та якісне виконання завдань та функцій забезпечення національної безпеки та обороноздатності України до певної міри залежить від розвиненої нормативно-правової бази, тобто від існуван-

ня належного правового регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України.

На початку повномасштабної війни в Україні, для швидкого досягнення цілей національної безпеки та захисту прав людини, був введений особливий правовий режим – воєнний стан. Введення воєнного стану супроводжувалося певними обмеженнями прав людини з метою запобігання порушенням, таким як обмеження свободи пересування, вибору місця проживання та права вільно залишати територію України, за винятком обмежень, що встановлюються законом, та іншими. Конституція України визначає повний перелік прав, які можуть бути обмежені у разі введення воєнного стану, що забезпечує суворий державний контроль за забезпеченням інших прав людини, таких як право на життя, повагу до гідності, свободу та особисту недоторканість, громадянство, захист прав і свобод у суді та інші.

Під час війни порушуються основні права людини, такі як право на життя, безпеку, свободу і недоторканність особистості. Це супроводжується насильством, обмеженнями свободи, надмірним використанням сили, порушенням міжнародного гуманітарного права та масовими внутрішніми переміщеннями населення.

Отже, забезпечення національної безпеки та обороноздатності в умовах воєнного стану має розглядатися як невід’ємна частина державної політики. Україна стикається з викликами у безпеці через конфлікти та нестабільність. Введення воєнного стану обмежує права для забезпечення безпеки, але потребує уважного балансування. Вирішення проблем потребує міжнародної співпраці та відповідності стандартам прав людини.

ДО ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Олег ЧИЧАНОВСЬКИЙ

Ситуація у сфері захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в сучасних умовах гранично загострилася. Анексія Криму та розпалювання збройного протистояння на Донбасі 2014 року, неспровокована військова агресія 2022 року і захоплення ворогом майже п'ятої частини території України потребують переосмислення концептуальних засад національної безпеки в умовах безпрецедентних загроз з боку російської федерації. Проблема забезпечення національної безпеки має комплексний характер цілей, досягнення яких має забезпечити захист різних сфер суспільної життєдіяльності особи, суспільства та держави від зовнішніх, внутрішніх загроз та викликів.

Серед правоохоронних органів провідне місце в системі забезпечення національної безпеки посідає Державна прикордонна служба України, завданням якої є забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні.

Виконання зазначеного завдання забезпечується шляхом здійснення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності; участі у боротьбі з організованою злочинністю та протидії незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів; участі у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом, а також припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих

груп та злочинних організацій, що порушили порядок перетинання державного кордону України.

Досвід існування світової цивілізації свідчить, що основними ознаками правової держави є верховенство закону, гарантія та забезпечення державою прав і свобод людини, установлення та підтримка принципу взаємної відповідальності громадянина і держави.

Проголошення Конституцією України людини, її життя, здоров'я і безпеки найвищою соціальною цінністю передбачає і зумовлює необхідність побудови дієвої системи протидії правопорушенням. Це ставить перед фахівцями різних галузей знань важливі теоретичні та прикладні завдання. Не на останньому місці в цьому процесі знаходиться наука оперативно-розшукового права, яка може і має стати міцним підґрунтям для реформування безпекового потенціалу України.

Оперативна діяльність органів охорони державного кордону завжди була ваговою складовою системи охорони державного кордону, ключовим видом діяльності з виконання комплексу заходів з протидії протиправній діяльності у прикордонній сфері, насамперед – транскордонній злочинності, оскільки більшість транскордонних злочинів (наприклад, контрабанда зброї, вибухових та інших небезпечних речовин, культурних цінностей, економічна контрабанда, торгівля людьми, наркотичний трафік) можуть бути виявлені, розкриті та припинені лише заходами оперативної та оперативно-розшукової діяльності.

Оперативні підрозділи Держприкордонслужби є одними із головних суб'єктів оперативної охорони державного кордону. Здійснення такими підрозділами гласних і негласних оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів передбачає можливість тимчасового обмеження прав та свобод громадян та інших суб'єктів суспільних відносин, у зв'язку з чим важливим є забезпечення неухильного дотримання за-

конності, виконання приписів правових норм, які регулюють оперативно-розшукову діяльність.

Водночас результати аналізу чинного законодавства України свідчать про те, що, на сьогодні, ще залишається чимало проблемних питань, і, відповідно, гостро постає необхідність удосконалення правового регулювання управління оперативно-розшуковою діяльністю оперативних підрозділів Держприкордонслужби, як на рівні законодавчих так і відомчих нормативно-правових актів.

Окремого аналізу правового регулювання управління оперативно-розшуковою діяльністю оперативних підрозділів Держприкордонслужби не проводилось. Теорія і практика правового регулювання такого управління залишилися поза увагою вчених, що, на нашу думку, не є виправданим.

Наведене свідчить про необхідність наукового вивчення проблеми та створення такої концепції й моделі правового регулювання управління оперативно-розшуковою діяльністю, яка б оптимально поєднувала найсучасніші підходи і практики цивілізованих країн з історично напрацьованим Україною власним досвідом.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Артем ЧОРНИЙ

Таїсія БОГУН

Катерина ДУБОВИК

Національна безпека є складним поняттям, яке потребує балансу між збереженням та розвитком. Концепція збереження наголошує на стабільності та захисті від зовнішніх загроз, у той час як розвиток фокусується на постійному прогресі та адаптації до мінливих обставин.

Цифрова епоха трансформувала поле бою, а кіберпростір став критично важливою ареною для національної оборони. Зростання залежності від комп'ютерних систем і цифрових мереж як у цивільному, так і у військовому секторах зробило кібербезпеку центральним компонентом національної безпеки. Кіберзагрози, які можуть вивести з ладу критично важливу інфраструктуру, викрасти конфіденційну інформацію та підірвати довіру суспільства, становлять унікальний виклик через свою асиметричну природу.

На відміну від традиційних сфер, таких як земля, море і повітря, кіберпростір виходить за межі національних кордонів, що ускладнює ефективне застосування законів і правил. Відсутність єдиної міжнародної правової бази з кібербезпеки призвела до розбіжностей у підходах різних країн до кіберзахисту, створюючи вразливості, якими можуть скористатися зловмисники. У відповідь на це багато країн розробили комплексні стратегії кібербезпеки, які включають правові положення щодо захисту критичної інфраструктури, створення спеціалізованих агентств з кіберзахисту та сприяння співпраці між державним і приватним секторами. Ці стратегії спря-

мовані на визначення ролей і обов'язків різних зацікавлених сторін у сфері кібербезпеки, але їхня ефективність залежить від їхньої здатності адаптуватися до швидкозмінного характеру кіберзагроз.

Правове забезпечення національної безпеки повинно передбачати захист нації у більш традиційному військовому сенсі. Військова оборона залишається ключовим аспектом національної безпеки і передбачає не лише захист територіальної цілісності, а й здатність проектувати силу та стримувати потенційних агресорів. Складність сучасної війни з її опорою на передові технології вимагає правової бази, яка підтримує розробку і розгортання складних оборонних систем. Це включає в себе правові положення щодо дослідження і розробки нових видів озброєнь, модернізації наявного військового потенціалу та інтеграції нових технологій, таких як штучний інтелект і автономні системи в оборонні стратегії.

Оборона країни не обмежується звичайними збройними силами; вона також передбачає захист критично важливої інфраструктури, такої як енергетичні мережі, мережі зв'язку і транспортні системи, які все більше залежать від цифрових технологій. Інтеграція комп'ютерних систем в цю інфраструктуру зробила їх вразливими до кібератак, які можуть мати руйнівні наслідки для національної безпеки. Тому правові рамки повинні включати положення про захист цих інфраструктур, забезпечуючи їхню стійкість як до фізичних, так і до кіберзагроз. Це вимагає комплексного підходу, який поєднує традиційні оборонні заходи з передовими протоколами кібербезпеки.

Сучасне поле бою вимагає висококваліфікованих і технологічно підкованих збройних сил, здатних керувати сучасними системами озброєнь і орієнтуватися в складному цифровому середовищі. Законодавча база повинна підтримувати розвиток освітніх програм, які забезпечують військово-службовців необхідними навичками і знаннями для ефектив-

ного захисту країни. Це включає в себе сприяння розвитку STEM-освіти (наука, технології, інженерія і математика), яка необхідна для розвитку досвіду в таких сферах, як кібербезпека, штучний інтелект і сучасне виробництво.

Оборона країни, також поширюється на захист критичної інфраструктури, інформаційну безпеку, інтелектуальну власність та розвиток висококваліфікованих військових кадрів. Оскільки технології продовжують розвиватися, повинна розвиватися і правова база, що регулює національну безпеку і оборону. Це вимагає постійної співпраці між урядами, міжнародними організаціями та приватним сектором, щоб забезпечити ефективність правових норм у захисті національної безпеки при одночасній повазі до основних прав і свобод людини. Виклик полягає не лише в розробці цих правових рамок, але й у забезпеченні їх імплементації та правозастосування у швидкозмінному глобальному середовищі.

ПРЕДМЕТ ПОВІДОМЛЕННЯ ВИКРИВАЧА

Станіслав ШЕПТУХОВСЬКИЙ

Викривач – це “фізична особа, яка ... повідомила про можливі факти корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою ... (абз. 20 ч. 1 ст. 1 Закону України “Про запобігання корупції”, далі – Закон). У вужчому значенні – за КПК України – він є особою, яка звернулася із заявою або повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування та є заявником (п. 16-2 ч. 1 ст. 3 п. 25 ч. 1 ст. 3, ч. 3 ст. 60) або свідком (ч. 10 ст. 352). Наслідком розбіжності предмета повідомлення за КПК та Законом є різний обсяг гарантій (захисту від неналежного поводження), винагороди, забезпечення безпеки.

За Законом, викривач повідомляє про “...факти корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону”. Тобто лише про ті правопорушення, які одночасно є і порушеннями Закону. Останній не відносить до суб’єктів відповідальності (ст. 3 Закону) деякі категорії осіб, які є службовими особами – спеціальним суб’єктом низки корупційних кримінальних правопорушень – посадових осіб іноземних держав, міжнародних організацій (ч. 4 ст. 18, п. 2 Примітки до ст. 364 КК України). Не є порушенням саме цього Закону ст. 172-9-1 КУпАП, спрямована проти маніпулювання результатами спортивних змагань. “Іншими” порушеннями є дисциплінарні правопорушення (абз. 6, 7 ч. 3 ст. 53-2, ч. 2 ст. 65-1), незаконні акти та правочини (ст. 67 Закону).

Повідомлення стосується інших осіб. І викривач, і викритий – особи фізичні. Викриття іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності НАБУ (до неї віднесено здебільшого корупційні злочини) є предметом угоди про ви-

знання винуватості між підозрюваним чи обвинуваченим, який вчинив особливо тяжкий злочин, віднесений до підслідності НАБУ (п. 2 ч. 4 ст. 469 КПК України). Інша особа – це, як правило, і інше кримінальне провадження; особа, з якою укладено угоду може набути в ньому статус заявника чи свідка, а отже – і викривача?

Це повідомлення про (можливі) факти. Кримінальний кодекс України застосовує як близькі, але не тотожні категорії, слова “факт”, “подія” та “явище” (Примітка до ст. 358 КК України). Важливим з точки зору проактивної протидії корупції є викривання попередньої кримінально протиправної діяльності. Остання поділяється на готування і замах. Згідно зі ст. 13 КК України обидві ці стадії є (хоча і) незакінченими (але все ж) кримінальними правопорушеннями. Однак вони не містять усіх ознак кримінального правопорушення передбаченого Особливою частиною КК України. Не містити усіх ознак – це те ж саме, що не містити складу кримінального правопорушення. Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення (1 ст. 2 КК України). Інакше кажучи, повідомлення про (корупційне) кримінальне правопорушення не можна повною мірою вважати рівним за правовими наслідками із повідомленням про готування або замах на таке правопорушення.

До кримінальних правопорушень, готування яких не тягне кримінальної відповідальності за правилами ч. 2 ст. 14 КК України, зокрема, з наведених у Примітці до ст. 45, належать: ч. 1 ст. 313, ч. 1 ст. 357 (вчинені шляхом зловживання службовим становищем), ч. 1 ст. 210, ч. 1 ст. 354, ч. 1 ст. 364-1, ч. 1 ст. 368-3, 3684, ч. 1 ст. 369-2, а також ч.ч. 1, 2 ст. 366-2, ст. 366-3 КК України. Отже, повідомлення викривачем про умисне створення умов для вчинення перелічених кримінальних правопорушень, включно зі змовою (ч. 1 ст. 14

КК України), не є повідомленням про факт кримінального правопорушення.

Але і деякі закінчені кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією (абз. 2 Примітки до ст. 45 КК України), а саме ст. 366-2, 366-3 КК України, не утворюють предмета повідомлення викривача з точки зору КПК України (проте задовольняють загальні ознаки викривача згідно з Законом). Наслідком такого відокремлення є, зокрема, неможливість віднесення до винагороди, на яку має право викривач, що повідомив про корупційний злочин (ст. 53-7 Закону, ст. 130-1 КПК України), зокрема, суми, на яку повідомлені у декларації відомості відрізняються від достовірних (ст. 366-2 КК України).

СЕКЦІЯ 5. ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА КІБЕРБЕЗПЕКА: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ОСОБЛИВОСТІ КОГНІТИВНОГО ВПЛИВУ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Іван АБЛАЗОВ

В умовах збройної агресії проти України росія використовує низку способів та методів ведення гібридної війни, що містить когнітивне викривлення реальності. Когнітивний вплив став інструментом, що підтримує та доповнює військові операції, має на меті дестабілізувати українське суспільство, підірвати його єдність та сприяти поразці у протистоянні.

Напрями впливу, які використовує росія для зміни когнітивного сприйняття, можна умовно розділити на чотири окремі блоки:

1. Пропаганда та дезінформація. Використання брехні або напівправди для викривлення фактів і створення альтернативної реальності стало однією з найбільш поширених тактик росіян. Прикладом такої тактики може слугувати поширення наративів про “громадянську війну” в Україні, яка нібито спровокована внутрішніми конфліктами, а не зовнішньою агресією. Сюди ж належать спроби дискредитувати українську владу через фальшиві новини, які можуть включати фейкові фотографії та відеоматеріали.

2. Створення паніки та психологічного тиску. Поширення інформації про неминучі катастрофи, перебільшені невдачі українських військових на полі бою з метою виникнення страху і невпевненості серед населення, атаки на критичну інфраструктуру, кібернапади – такі дії застосовуються не лише для фізичного ураження, а й як психологічний тиск.

3. Деморалізація військових та цивільного населення. Розповсюдження чутливого контенту, який акцентує увагу на негативних аспектах війни (страсти і тортури військовополонених, жертви серед цивільного населення, економічний колапс, масштабні перебої з енергетикою) створює передумови для пригнічення морального духу як українських солдатів, так і населення загалом.

4. Поляризація суспільства, що містить поширення наративів, які розколюють суспільство за релігійною, етнічною або політичною ознакою; використання соціальних мереж для стимулювання конфліктів між різними групами в Україні, підбурювання до радикальних дій або протестів.

Ефективна протидія когнітивним впливам з боку РФ вимагає від України комплексного підходу та містить такі кроки:

розвиток медіаграмотності та критичного мислення у суспільства, аналіз інформації, що споживається населенням, удосконалення навичок розпізнавання маніпуляцій і вивчення принципів функціонування медіа;

інформаційна прозорість та оперативне інформування громадян, що полягає у регулярному наданні достовірної інформації від уряду й офіційних джерел з метою протидії дезінформації, а також упровадження механізмів швидкого спростування фейкових новин;

кібербезпека та захист інформаційної інфраструктури: упровадження технологій для моніторингу й аналізу інформаційних загроз у реальному часі;

міжнародна співпраця: залучення зарубіжних партнерів для обміну досвідом, ресурсами та технологіями протидії дезінформації, а також співпраця із соціальними медіа-платформами для обмеження поширення фейкових новин та пропаганди.

Активні дії ворога у когнітивній площині впливають на систему моделювання мислення суспільства та дозволяють закласти фундамент для інших видів агресії, включаючи збройну, політичну й економічну, тому є серйозним викликом для української державності та потребують негайної реакції.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАХОДІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Олександра АРЧАКОВА

Управління військами, стратегічне планування, логістика та багато інших аспектів організації Сил безпеки та оборони неможливі без ефективного використання інформаційних технологій. Проте з розвитком таких технологій зростають і ризики, пов'язані з інформаційною безпекою. У цьому контексті важливим є дослідження заходів, які забезпечують захист інформаційних систем національної безпеки.

Стратегією інформаційної безпеки, яка затверджена Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021, визначається, що інформаційна безпека є складовою частиною національної безпеки України, а також інформаційна безпека є станом захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу нашої держави.

Основними об'єктами, що піддаються ризикам порушення інформаційної безпеки, є діяльність уряду, Сил безпеки та оборони, об'єктів критичної інфраструктури, фінансової системи тощо.

Отже, інформаційна безпека потребує комплексного підходу та передбачає проведення заходів щодо захисту критично важливої інформації від несанкціонованого доступу, зміни, знищення та розголошення, запобігання та протидії реальним та потенційним загрозам. Однак для досягнення ефективності інформаційного захисту необхідно постійно вдосконалювати заходи протидії загрозам та адаптувати їх до нових викликів.

Розглянемо декілька видів загроз інформаційній безпеці, а також заходи запобігання та пом'якшення наслідків реалізації цих загроз.

Однією з найпоширеніших загроз є кібератаки, зокрема російської федерації, яка активно використовує кіберпростір для дестабілізації українських військових структур.

Іншим видом інформаційних загроз є втручання в роботу систем зв'язку, зокрема застосування спеціальних засобів для атак та глушіння радіо- та супутникових сигналів, а також застосування засобів РЕР.

Загрози інформаційній безпеці не обмежуються лише технічними аспектами. Одним із поширених видів загроз є соціальна інженерія, зокрема фішинг, пропаганда та дезінформація.

Також до методів, які ґрунтуються на людському факторі, можна віднести такий вид інформаційних загроз, як витоки інформації, у тому числі через мобільні пристрої.

Для захисту інформаційних ресурсів та забезпечення інформаційної безпеки сили безпеки та оборони впроваджують комплекс заходів попередження та протидії інформаційним загрозам, які спрямовані на протидію кібератакам, захист комунікацій, зниження ризику витоків даних, а також забезпечення захищеності мобільних і мережевих пристроїв.

До таких заходів можна віднести розробку та впровадження політик кібербезпеки, регламентів користування інформаційними системами та мережами, зокрема встановлення правил доступу, використання паролів, шифрування даних, зберігання інформації, а також політики безпечного доступу до мереж, системний аналіз загроз та вразливостей. Крім того, регулярні оновлення та патчинг програмного забезпечення забезпечують захист від вразливостей, які можуть бути використані для отримання доступу до систем управління військами.

Розгортання систем кіберзахисту та моніторингу також можна віднести до заходів забезпечення інформаційної безпеки. Важливою складовою їх є системи раннього виявлення загроз та реагування на інциденти, зокрема: системи моніто-

рингу мережевого трафіку (IDS/IPS); центри оперативного реагування на кіберінциденти (SOC), які забезпечують швидке реагування на кіберзагрози та координацію дій у разі виявлення інциденту; сегментація мереж та обмеження доступу, що знижує ризики поширення шкідливого програмного забезпечення у мережі та ускладнює несанкціонований доступ до інформації; резервне копіювання та відновлення даних, що забезпечує можливість швидкого відновлення інформаційних систем у разі втрати або пошкодження даних через атаки чи технічні збої.

Також одним із ключових елементів забезпечення інформаційної безпеки є навчання особового складу щодо правил захисту інформації, порядку роботи з конфіденційною інформацією, а також тренування щодо швидкого реагування на випадки кібератак і вторгнень.

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями для підвищення рівня кібербезпеки, отримує технічну та експертну допомогу від НАТО та ЄС для вдосконалення систем кіберзахисту, що включає обмін досвідом та інформацією, спільні тренінги та міжнародні навчання.

Отже, інформаційна безпека є критично важливою складовою національної безпеки, що потребує багаторівневого підходу, який охоплює технічні, організаційні та навчальні заходи. Використання сучасних технологій, шифрування даних, моніторинг систем, а також активна співпраця з міжнародними партнерами допомагають мінімізувати ризики та забезпечити захист критично важливої інформації.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗРОБКИ ЕФЕКТИВНИХ АНТЕННИХ СИСТЕМ ДЛЯ МОБІЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

**Анатолій БАБАРИКА
Анастасія САХАРЧИШИНА**

У сучасних умовах ведення бойових дій наявність надійного та захищеного зв'язку є одним з основних факторів успішного виконання військових операцій. Військові комунікації повинні функціонувати в умовах активного впливу радіоелектронної боротьби (РЕБ), яка застосовується для придушення або перехоплення сигналів. Особливу увагу слід приділяти мобільним антенним системам, що використовуються для тактичного зв'язку на полі бою. Одним з ключових викликів є захист антенних систем від виявлення, оскільки противник активно використовує засоби РЕБ для виявлення джерел радіовипромінювання. Тому актуальним є завдання розробки антен, які будуть ефективними для передачі і прийому сигналів, проте мінімізують ризик виявлення. У цьому контексті дослідження спрямоване на пошук та розробку нових технологічних рішень, здатних забезпечити надійний зв'язок в умовах бойових дій.

Анени, які використовуються для військових мобільних комунікацій, мають різні характеристики та призначення залежно від частотного діапазону й умов застосування.

Основні типи антен, які застосовуються в Державній прикордонній службі України:

штирьові антени для тактичного зв'язку на середніх відстанях;

телескопічні антени, які можуть бути встановлені на транспортних засобах або переносних радіостанціях;

фазовані антенні решітки, що дозволяють змінювати напрямки випромінювання сигналу.

Широкосмугові антенні системи здатні працювати в широкому діапазоні частот і забезпечувати надійний зв'язок у складних умовах.

Основним напрямом дослідження є антенні системи, що функціонують в діапазонах УКХ та КХ, оскільки забезпечують надійний зв'язок на тактичному та оперативному рівнях військового управління:

діапазон УКХ (30–300 МГц) забезпечує стабільний зв'язок на коротких і середніх відстанях, що є критичним для координації дій підрозділів;

діапазон КХ (3–30 МГц) підходить для зв'язку на великих відстанях і може використовуватися на оперативному рівні військового управління.

Для моделювання антени використовується програмне забезпечення Ansoft HFSS, яке є потужним інструментом для аналізу високочастотних електромагнітних полів. Використання Ansoft HFSS дозволить:

створити тривимірну модель антени;

провести симуляцію випромінювальних характеристик антени;

дослідити, як антена працюватиме в реальних умовах;

визначити діаграми спрямованості, ефективність, коефіцієнт стоячої хвилі (КСХ) та інші важливі параметри;

оптимізувати параметри антени для забезпечення її мінімальної помітності засобами РЕБ.

Розробка ефективної антенної системи для військових мобільних комунікацій є важливим завданням для забезпечення надійного зв'язку в умовах бойових дій. Зниження ризику виявлення засобами РЕБ є ключовим фактором для підвищення безпеки й ефективності комунікацій. Дослідження дозволить удосконалити існуючі антенні системи із врахуванням вимог безпеки зв'язку та частотних діапазонів, що використовуються прикордонними підрозділами.

УПРОВАДЖЕННЯ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ПРОЗОРОСТІ ДЕРЖАВНИХ РЕЄСТРІВ

Валерія БАЛАЦЬКА
Іван ОПРСЬКИЙ

До основних проблем державних реєстраційних систем належать вразливість до кібератак, обмежений захист персональних даних, недостатній контроль користувачів над інформацією та недотримання міжнародних стандартів захисту даних, таких як GDPR. Традиційні централізовані системи зберігання інформації не здатні забезпечити належний рівень безпеки і прозорості, тому існує необхідність у нових технологічних рішеннях. У зв'язку з цим блокчейн розглядається як перспективна технологія для вирішення цих завдань завдяки своїм децентралізованим принципам роботи.

Блокчейн забезпечує децентралізоване зберігання даних, де кожна транзакція зберігається у вигляді незмінних записів у ланцюзі блоків, що захищає інформацію від несанкціонованих змін. Така структура дозволяє зберігати дані в мережі, де кожен блок містить унікальну ідентифікацію попереднього запису, створюючи нерозривний ланцюг. Це знижує ризики шахрайства та значно підвищує прозорість і захист даних, що важливо для державних реєстрів. Громадяни та державні установи можуть отримати доступ до даних без можливості їх змінити, що знижує ризик корупції. Блокчейн також дозволяє контролювати процеси та забезпечити громадянам повну видимість державних транзакцій, посилюючи довіру до державних інституцій.

У межах дослідження розроблено математичну модель, яка дозволяє оцінити ефективність упровадження блокчейн-технологій за такими показниками, як безпека, прозорість, надійність і швидкість обробки даних. Використання

такої моделі дозволяє об'єктивно оцінити ефективність блокчейн в порівнянні з традиційними централізованими системами. Це дає змогу зрозуміти, наскільки блокчейн-підхід може забезпечити більший захист і надійність державних реєстрів та наскільки економічно доцільним є його впровадження. Оцінка таких показників є важливою, оскільки державні органи потребують обґрунтованих доказів ефективності нових технологій перед їх реалізацією.

Блокчейн може також сприяти дотриманню Загального регламенту захисту даних (GDPR), що робить його привабливим рішенням для країн, які прагнуть до гармонізації законодавства щодо захисту персональних даних з європейськими стандартами. Блокчейн-технологія забезпечує захист персональних даних завдяки своїй структурі, що не дозволяє видаляти або змінювати інформацію без відповідних прав доступу та дозволу від власника даних. Це сприяє підвищенню безпеки інформації та дозволяє державним установам гарантувати збереження та конфіденційність даних громадян. Крім того, прозорість блокчейн дає можливість громадянам легко контролювати власні дані і бути впевненими в тому, що їхня інформація захищена від маніпуляцій.

Аналіз також виявив певні обмеження блокчейн-технологій у державному секторі. Високі початкові витрати на впровадження, обмеження масштабованості та вимоги до змін у правовій базі є факторами, які можуть сповільнити процес інтеграції блокчейн в державні системи. Масштабованість, зокрема, є важливою проблемою, оскільки з часом розмір блокчейн-реєстру зростає, що може ускладнювати його використання в умовах значного обсягу даних. Крім того, правові аспекти впровадження блокчейн в державні реєстри потребують додаткового вивчення та адаптації законодавства, зокрема щодо правил обробки та захисту даних, щоб нова технологія відповідала поточним вимогам безпеки і захисту прав громадян.

Незважаючи на виклики, блокчейн має великий потенціал у державному секторі. У перспективі необхідно вдосконалити архітектуру блокчейн-систем, підвищити масштабованість та інтегрувати технологію з іншими інноваціями, що дозволить знизити витрати і зробити її відповідною міжнародним стандартам безпеки. Отже, блокчейн здатний стати інструментом, який не лише підвищить надійність державних реєстрів, але й сприятиме зменшенню корупційних ризиків, посиленню захисту даних громадян і загальному підвищенню прозорості та довіри до державних інституцій.

РОЗПІЗНАВАННЯ DEEPFAKES ЯК ДОМІНАНТНА СКЛАДОВА ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНИМ ЗАГРОЗАМ

Ірина БАСИСТА
Аліна ГУТНИК
Андрій ХИТРА

У сучасних реаліях незліченного наявного новинного та іншого інформаційного онлайн-контенту його вплив на кожного із нас є значним. Як стверджують дослідники, вплив інформації на людину є таким: вплив на пізнання (якщо інформацію подати кілька разів по різних каналах комунікації, то вона перетвориться на наші знання); вплив на впевненість (формування стереотипів і уявлень про щось чи когось; спосіб, щоб людина повірила навіть у міф); вплив на ставлення (на стандарти оцінювання когось або чогось); вплив на настрої (якщо за допомогою ставлення ми наділяємо інформацію певною оцінкою, то вплив на настрої сприяє формуванню емоцій у нас самих); фізіологічний вплив (на тиск, кровообіг, потовиділення); вплив на поведінку (медіа можуть мотивувати до дії або бездіяльності).

Виходячи із наведеної ролі, яку відіграє інформація у житті людини, для кожного пересічного громадянина важливо мати навички розпізнати, яка ж інформація є правдивою, а яка – дезінформацією (фейком), маніпуляцією фактами, пропагандою тощо. Унаслідок повномасштабного вторгнення різні об'єднання громадян створюють бази даних колаборантів, ворогів, сепаратистів, зрадників, інформація з яких сприймається читачами правдивою апріорі. Проте невідомо, чи вона є достовірною, адже в основі може бути використано неправдиву інформацію, дезінформацію, “злиті дані”, анонімні дані тощо. Крім того, для створення таких баз і внесення до

них персональних даних людей не має юридичного підґрунтя та це порушує принцип презумпції невинуватості. Так, незважаючи на критику міжнародної спільноти і правозахисників, в Україні функціонує база даних Центру “Миротворець”, яка використовує для наповнення відкриті джерела. Однак повністю довіряти інформації з неї також не можна через численні ризики, про які ми уже сигналізували.

Якщо раніше дезінформацію було простіше розпізнати, то на сьогодні сучасні технології дозволяють створювати deepfake (Deep Learning та Fakes, що у буквальному перекладі означає “глибинне навчання” та “підробка, дезінформація”) неймовірної якості та “глибини”. Діпфейк – це, по суті, термін, який описує аудіо- та відеоматеріали, створені за допомогою штучного інтелекту, точніше, машинного навчання: заміна обличчя (коли обличчя однієї людини замінюється іншою); синхронізація губ (коли рот людини, що говорить, можна налаштувати на доріжку, що відрізняється від оригіналу); клонування голосу – коли голос “копіюється”, щоб змусити цей голос говорити. Про те, як розпізнати такий стан справ та які інструменти у цьому допоможуть, вже неодноразово йшлося на шпальтах науково-практичних та вузькопрофільних видань.

Мета такої глибинної дезінформації – психологічний вплив та загострення конфронтації, інформаційні атаки, які, серед іншого, є й загрозою інформаційній безпеці нашої України. Недостовірні “сенсаційні” відомості мають властивість поширюватися зі швидкістю світла та “інфікувати” значні верстви населення. Автори вже зазначали, що у 1977 році група вчених виявили, що люди схильні ідентифікувати інформацію як правдиву, якщо вже чули її кілька разів. Це явище назвали ефектом ілюзії правди або ефектом повторення. А саме дослідження класифікують як одне з перших, що вивчає поширення фейкових новин з точки зору психології.

Гасла на кшталт “чим більше інформаційного шуму створено, тим вища ймовірність, що люди в це повірять” справді працюють і ми щодня спостерігаємо, як росія намагається у такий спосіб маніпулювати свідомістю українців та світової спільноти, використовуючи всі можливі інформаційні ресурси у агресії, що триває, щодо України. Наприклад, у січні 2024 року створене за допомогою ШІ емоційне зображення солдата у калюжі під дощем зібрало понад 80 000 реакцій та активні поширення у себе на сторінці. Сторінка, з якої поширювалось це фото, модерувалася із Вірменії, а в контактній інформації є пошта з російським доменом. Згодом користувачі Facebook (зокрема, народні депутати) активно поширювали зображення двох котиків, які плачуть під завалами внаслідок обстрілу. Це зображення теж було створене ШІ. Росіяни спеціально створюють псевдопатріотичні групи та поширюють створені за допомогою ШІ зображення, неправдиві емоційні історії із життя українців тощо для інформаційних вкидів, розколу суспільства на тригерних темах, тестування аудиторії на вразливість до патріотичних та емоційних фейків. Потім на людей, які це поширюють чи коментують, можна таргетувати рекламу та планувати інші інфоатаки, використовуючи ці вразливості.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗАГРОЗ: ПІДХОДИ ДО ЗАХИСТУ ДАНИХ

Тетяна БАТРАЧЕНКО
Інна ЄФІМОВА

У сучасних умовах глобалізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій питання інформаційної безпеки стає особливо актуальним. Основним завданням є захист даних від несанкціонованого доступу, викрадення та поширення, що є викликом для державних установ, приватних компаній та наукових інституцій. Згідно з дослідженням А. Н. Аль-Амморі, М. М. Дехтяра, Р. М. Іщенко та А. Є. Ключана, інформація як основний ресурс повинна захищатися за принципами конфіденційності, цілісності та доступності, що є критично важливим у сучасних умовах глобальних загроз.

Автори наголошують, що інформація розглядається як важливий об'єкт для захисту, і методи її захисту охоплюють криптографічні засоби, зокрема шифрування. Важливим етапом розвитку інформаційних технологій стало впровадження криптографії для захисту даних, особливо у процесах їх обробки та передачі. Вони також зазначають, що алгоритми перестановки забезпечують високий рівень безпеки навіть за наявності потужних методів криптоаналізу.

У своїй роботі Р. А. Бивалін детально аналізує пристрої криптографічного захисту на основі алгоритму подвійної перестановки, підкреслюючи їхню простоту та ефективність у захисті даних під час передачі через незахищені канали. Сучасні інформаційні системи повинні швидко адаптуватися до нових загроз, що виникають у глобальному середовищі, і саме криптографічні методи відіграють важливу роль у цьому.

На необхідність комплексного підходу до інформаційної безпеки, який включає регулярне оновлення політик безпе-

ки, багатофакторну автентифікацію та інструменти активного моніторингу для своєчасного виявлення загроз звертають увагу А. Н. Аль-Амморі та його колеги. Важливу роль також відіграють адміністративні заходи, включно з навчанням персоналу і проведенням регулярних аудитів безпеки.

Дослідження також акцентують на захисті хмарних обчислень, де шифрування під час зберігання та передачі даних стає необхідністю. Криптографічні алгоритми дозволяють підвищити безпеку в умовах зростання кількості атак на хмарні платформи.

Отже, інформаційна безпека вимагає комплексного підходу, що поєднує технічні, організаційні та адміністративні заходи. Криптографічні методи, такі як алгоритм подвійної перестановки, багатофакторна автентифікація та активний моніторинг, відіграють ключову роль у забезпеченні захисту даних.

КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Юлія БЕРЕЗОВСЬКА

У сучасному світі, де технології стали невід’ємною частиною життя, кібербезпека перетворилася на критичний аспект національної безпеки. Інформаційні системи та цифрові інфраструктури країн є одними з головних цілей кіберзлочинців та ворожих держав. Атаки на ці системи можуть не лише призвести до фінансових втрат, але й підірвати стабільність національної економіки, порушити функціонування критичної інфраструктури та поставити під загрозу життя мільйонів людей.

Однією з головних загроз національній безпеці є кібератаки на критичну інфраструктуру, зокрема на енергетичні системи. Україна вперше зіштовхнулася з цим викликом у грудні 2015 року, коли хакери здійснили атаку на електромережі, що спричинило масштабне відключення електроенергії у кількох областях країни. Це стало першим випадком у світі, коли кібератака була спрямована на енергетичну інфраструктуру з такими масштабними наслідками. Атака продемонструвала вразливість критичних систем до кіберзагроз і змусила країни переглянути свої стратегії кіберзахисту.

Крім енергетичної сфери, кібератаки можуть бути спрямовані на фінансові системи, комунікаційні мережі та урядові бази даних. 2017 року Україна зіткнулася зі ще однією масштабною кібератакою – вірусом Petya, який паралізував роботу багатьох державних і приватних організацій, включаючи банки, енергетичні компанії та аеропорти. Ця атака завдала великих збитків економіці та продемонструвала необхідність посилення кіберзахисту на державному рівні.

Україна бере участь у міжнародних навчаннях з кібербезпеки та впроваджує стандарти, що відповідають світовим

практикам. Співпраця з НАТО є особливо важливою для України. Після кібератак 2015 року НАТО надало допомогу у створенні кібераналізаторів та організації тренувань для українських фахівців з кібербезпеки. Крім того, Україна бере участь у Центрі передового досвіду з кіберзахисту НАТО, що дозволяє обмінюватися досвідом і найкращими практиками кіберзахисту з іншими країнами-членами альянсу.

Для ефективного захисту від кіберзагроз Україна створила низку державних органів, що відповідають за кібербезпеку. Серед них Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, яка займається координацією заходів з кіберзахисту. Також було прийнято законодавчі акти, що регулюють питання кібербезпеки та забезпечують надання кіберзахисту на державному рівні.

Кібератаки не обмежуються кордонами однієї країни, тому міжнародне співробітництво є важливим елементом у боротьбі з кіберзагрозами. У Європейському Союзі була прийнята Директива з безпеки мереж та інформаційних систем (NIS Directive), яка зобов'язує країни-члени впроваджувати мінімальні стандарти кібербезпеки й обмінюватися інформацією про кіберзагрози. Також багато країн активно співпрацюють в рамках Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність (Будапештська конвенція), яка є першим міжнародним договором, спрямованим на боротьбу з кіберзлочинністю. Україна є підписантом цієї конвенції і активно співпрацює з міжнародними партнерами у сфері кібербезпеки.

Отже, кібербезпека є одним із ключових факторів національної безпеки в сучасному світі. Досвід України у протидії кібератакам підкреслює важливість побудови ефективних систем захисту та міжнародного співробітництва. У цифрову епоху кіберзахист стає не просто технічним завданням, а основною складовою забезпечення стабільності та безпеки держави на міжнародній арені.

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Оксана БІЛАШ
Микола СОРОКАТИЙ

Інформаційна безпека – це комплекс заходів, методів та засобів, які використовують для захисту інформації від несанкціонованого доступу, втрати, модифікації, пошкодження чи знищення. Інформаційна безпека має на меті забезпечення конфіденційності, цілості та доступності інформації, що є основними принципами безпеки. Основними принципами інформаційної безпеки є: конфіденційність; цілісність; доступність. Основними загрозами інформаційної безпеки є: кібератаки; соціальна інженерія; вразливості в програмному забезпеченні; інсайдерські загрози. Для боротьби з вищезазначеними загрозами використовують такі методи захисту: криптографія; аутентифікація та авторизація; антивірусні програми; контроль доступу; навчання персоналу.

Інформаційна безпека та кібербезпека – це два тісно пов’язані напрямки, які відповідають за захист даних, системи та мережі від загроз, які можуть спричинити шкоду як на рівні організацій, так і на рівнях держави. Пріоритети забезпечення в цій сфері поділяються на кілька ключових напрямків: розвиток нормативно-правової бази; технологічна модернізація; підвищення кібергігієни; розвиток спеціалізованих структур та команд швидкого реагування; міжнародна співпраця; упровадження резервних і відновлювальних систем.

Ефективна інформаційна безпека є запорукою національної безпеки та стабільності економіки. На нашу думку, технологічна модернізація є критичним елементом у забезпеченні інформаційної безпеки, адже новітні технології допомагають виявляти, попереджати та реагувати на кіберзагрози в умовах стрімкого розвитку інформаційного середовища.

Основними напрямками технологічної модернізації для ефективного забезпечення інформаційної безпеки є:

упровадження сучасних систем і запобігання загрозам (IDS / IPS), що допоможе виявити наявні атаки в реальному часі та у випадку загрози блокувати доступ до мережі;

використання шифрування та криптографії;

автоматизація процесів безпеки за допомогою штучного інтелекту;

упровадження технологій багатофакторної аутентифікації (MFA), що базується на кількох факторах (паролі, біометричні дані, тимчасові коди), забезпечує вищий рівень захисту від несанкціонованого доступу та знижує ймовірність компрометації акаунтів і є компонентом загальної стратегії захисту ідентифікації;

модернізація засобів резервного копіювання та відновлення даних, передбачає періодичне тестування резервних копій, що забезпечує їх актуальність та готовність до відновлення в надзвичайних ситуаціях;

використання блокчейн-технологій для захисту даних забезпечує захист зберігання інформації, оскільки дані в блокчейн розподілені, що ускладнює їх підробку чи несанкціоноване видалення;

розробка хмарних рішень із вбудованими засобами захисту дозволяє швидко масштабувати ресурси та забезпечити захист даних за рахунок вбудованих інструментів для запобігання атак;

інтеграція в систему SIEM (Security Information and Event Management) дозволяє проводити моніторинг та аналізувати інформацію про безпеку в реальному часі, виявляти загрози та генерувати повідомлення, а також консолідувати інформацію з різних джерел.

Отже, інформаційна безпека є важливим аспектом сучасного суспільства. Ураховуючи зростання кіберзлочинності, актуальним стає підвищення обізнаності працівників і гро-

мадян про основи кібергігієни та правила безпечного користування інформаційними системами. Модернізація технологій забезпечення інформаційної безпеки потребує інвестицій у новітні рішення, які можуть покращити захист, підвищити продуктивність та автоматизувати процеси безпеки. Окрім того, необхідно організувати проведення навчальних програм, тренінгів і семінарів, що охоплюють основні принципи інформаційної безпеки.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА КІБЕРБЕЗПЕКА: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кирило БОГУШ

У наш час, за умов необхідності протидії відкритій военній агресії, яка здійснюється різними засобами, зокрема у кіберпросторі, пріоритетним завданням постає безпека. Її забезпечення здійснюється усіма органами державного сектору безпеки й оборони, зорієнтовані на різні види безпеки. Усі ці види безпеки захищають різні об'єкти держави. У нашому стислому дослідженні ми вважаємо за доцільне зосередити увагу на інформаційній безпеці та пов'язаній з нею кібербезпеці, оскільки інформація та безпечний кіберпростор є важливим об'єктом держави, масштаби та цінність якого постійно зростають в умовах інформаційної цивілізації.

Потрібно розпочати з того, що поняття інформаційна безпека та кібербезпека є схожими, але водночас різними поняттями. Інформаційна безпека (далі – ІБ), на думку провідного технічного фахівця Дж. Фрулінгера, – це набір методів, призначених для захисту даних від несанкціонованого доступу або змін, як при зберіганні, так і при передачі з одного приладу або фізичного розташування на інший. На думку фахівців, яку ми поділяємо, для реалізації інформаційної безпеки необхідною умовою є так звана дата-грамотність. Дата-грамотність є однією з характеристик людини (та складовою інформаційної безпеки), що забезпечує правильність передання інформації та безпеку її зберігання.

Окремим напрямом підвищення цифрової грамотності та зрештою – забезпечення ІБ постають цілеспрямоване використання віртуальних і діалогових тренажерів, вебквестів, інтерактивних презентацій, електронних посібників та комп'ютерних підручників під час реалізації освітнього процесу у

військових закладах та закладах вищої освіти, що готують поліцейських.

Отже, інформаційна безпека – це динамічна галузь, яка охоплює комплекс заходів, спрямованих на захист інформаційних систем, мереж та даних від несанкціонованого доступу, використання, розкриття, зміни або знищення, та що складається з декількох ознак.

Кібербезпека (далі – КБ) – це комплекс певних технологій, які використовуються задля забезпечення захисту програм, комп'ютерів, систем та мереж від кібернетичних атак. Головною ціллю кібербезпеки є забезпечення безпеки від зловмисного програмного забезпечення, яке може передаватися різними способами, та може призвести до компрометації організаційної системи. Таке забезпечення безпеки здійснюється завдяки різним платформам корпоративного захисту, як: Microsoft Defender, Agentless Device Security Platform. Ці платформи здійснюють захист інформаційних систем шляхом виявлення загрози, відстеження її поведінки та вжиття заходів щодо її усунення. Тобто ми можемо визначити відмінності ІБ від КБ: перша – це набір методів забезпечення безпеки, а КБ – це комплекс технологій, що борються з небезпекою для інформаційних систем.

Пріоритетність забезпечення інформаційної та кібербезпеки у воєнний час є вагомим гарантом національної безпеки держави, що визначено у законодавстві. Задля забезпечення ІБ держави започатковують державні політики інформаційної безпеки, де зазначаються принципи та методи його забезпечення. Так, згідно з рішенням РНБО Кабінету Міністрів України доручено розробити законопроекти щодо внесення змін у закони України щодо протидії інформаційній агресії, оскільки минулі програми захисту були застарілі у сучасних реаліях. Головним чином саме від ІБ залежить національна безпека України, але не слід виключати з цього переліку і КБ, оскільки за дотримання ІБ відповідають саме засоби КБ, за-

безпечуючи інформаційний простір технологіями з її забезпечення.

Як висновок можемо констатувати, що ІБ є пріоритетним напрямом забезпечення національної безпеки внаслідок великої ролі технологій в усіх сферах протидії ворогові в умовах воєнного стану. Водночас комплекс КБ є найбільш ефективним способом забезпечення захисту державної інформації та інформаційного простору громадян.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В КОМУНІКАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ

Олексій ВАВРІЧЕН

Віталій РАВЛЮК

Роман ГОРОДИСЬКИЙ

Електронні комунікації та діджиталізація всіх процесів торкнулись роботи кожного підприємства, установи, організації, органів публічного управління та інших структур. Електронний документообіг та використання спільних даних з відкритих реєстрів значно спрощують отримання та обробку інформації, проте існують певні проблеми в організації документообігу для систем з обмеженим доступом, де існує потреба забезпечити циркуляцію документів таким чином, щоб доступ до них мали тільки ті посадові особи, які мають відповідний рівень дозволів. Тому існує потреба у чіткій нормативно-правовій регламентації процесів документообігу в системах з обмеженим доступом, що і обумовило актуальність досліджуваного питання.

Упровадження систем електронного документообігу (далі – СЕД) торкнулось усіх органів державної влади, спростивши комунікаційні процеси, при цьому виникли проблемні питання збереження конфіденційності окремих ділянок роботи таких органів. В умовах тривання збройної агресії росії проти України та нагальної потреби в забезпеченні ефективної взаємодії між військовими, військово-цивільними та іншими оборонними структурами й органами державної влади актуальності набуває завдання впровадження організаційно-технічних рішень, що дозволять налагодити безпечну

міжвідомчу електронну взаємодію з урахуванням необхідності захисту інформації з обмеженим доступом.

Запровадження систем електронного документообігу в комунікаційних системах з обмеженим доступом регулюється низкою нормативно-правових актів, які стосуються захисту інформації, конфіденційності, безпеки та державного контролю. Основними законодавчими актами є Закон України “Про електронні документи та електронний документообіг”, який визначає правові засади використання електронних документів та документообігу, їх правовий статус, вимоги до збереження та підпису, та Закон України “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах”, що регулює захист інформації від несанкціонованого доступу, зміни або знищення в електронних системах. Якщо документообіг включає роботу з документами, які містять державну таємницю, необхідно дотримуватися вимог Закону України “Про державну таємницю”. Проте питання щодо роботи з електронними документами з грифом “Для службового користування” (зокрема, створення, відправлення, передавання, отримання, зберігання, обробка, використання та знищення таких документів) залишаються нерегульованими, за винятком загальних посилань на законодавчі акти, що регулюють електронний документообіг та роботу з електронними документами.

Крім того, важливу роль відіграють норми та стандарти безпеки. ДСТУ 2732-2004 “Електронний документообіг. Основні положення” визначає загальні вимоги до електронного документообігу в Україні. Використання криптографічних методів захисту є обов’язковим для систем з обмеженим доступом, що регулюється нормами криптографічного захисту інформації (КЗІ). Міжнародний стандарт ISO / IEC 27001 щодо інформаційної безпеки також може бути застосований для забезпечення захисту документів і даних в електронних системах. Захист конфіденційної інформації та вимоги до кі-

бербезпеки регулюються Національним агентством з питань захисту інформації, зокрема через акредитацію засобів захисту інформації, а також сертифікацію програмного забезпечення та технологій СЕД для гарантування їх безпеки під час роботи з документами з обмеженим доступом.

Електронний цифровий підпис є обов'язковим елементом для легітимізації електронних документів. Також важливими є вимоги до зберігання та архівування електронних документів, які повинні відповідати нормам щодо захисту та можливості відновлення документів, особливо у системах з обмеженим доступом. Регламентуються також строки зберігання документів залежно від їх важливості та рівня конфіденційності. Ці аспекти стосуються роботи низки державних органів і служб, таких як Державна прикордонна служба України тощо.

Контроль доступу до документів передбачає встановлення чітких правил ідентифікації користувачів, розподілу рівнів доступу та контролю за використанням документів у системі. Регулярні аудити та перевірки на відповідність вимогам безпеки є важливою складовою для підтримання належного рівня захисту даних у системах електронного документообігу з обмеженим доступом. З огляду на вищезазначене доцільно рекомендувати Міністерству цифрової трансформації України спільно з Адміністрацією Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також іншими зацікавленими центральними органами виконавчої влади розробити проект постанови Уряду щодо особливостей організації діловодства з електронними документами з грифом "Для службового користування". Це передбачає визначення порядку створення, відправлення, передавання, отримання, зберігання, обробки, використання та знищення таких документів. Розробка детальних положень такого документа може стати предметом подальших наукових досліджень.

Електронний документообіг на сьогодні має загальну нормативно-правову регламентацію і стосовно систем з обмеженим доступом регулюється переважно внутрішніми розпорядженнями, проте глобальних нормативно-правових актів щодо функціонування СЕД в умовах електронних комунікацій між системами з обмеженим доступом не розроблено. Зважаючи на зростання потреби у забезпеченні збереження конфіденційної інформації та недопущення її витоку у бік агресора чи його пособників під час воєнного стану, варто приділити увагу створенню нових нормативно-правових документів, які будуть чітко регламентувати більшість аспектів циркуляції електронних документів з грифами “Для службового користування” тощо. Отже, подальші наукові розробки мають стосуватись створення базових напрямків для формування постанов і розпоряджень у сфері організації діловодства з електронними документами з обмеженим доступом.

ВИЯВИ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ РИС ВІЙН СУЧАСНОГО ТИПУ У БОЙОВИХ ДІЯХ В УКРАЇНІ (2022–2024 РОКИ)

Дмитро ВЕДЕНЄВ
Сергій СЕГЕДА

Російсько-українська війна з концептуального погляду стала синтезом багатьох традиційних та інноваційних форм і методів збройного та спеціального протиборства. Відповідно, вітчизняна воєнно-теоретична думка переходить до творення капітальних наукових праць з узагальнення виявів та якісних змін сучасного військового мистецтва під впливом широкомасштабної війни в Україні. Йдеться про такі суттєві риси поточного збройного конфлікту, як одночасне охоплення бойовими діями суходолу, повітря, морського простору, космічного простору та кіберсфери; масштабне застосування безпілотної та роботизованої зброї, високоточної зброї, засобів радіоелектронної (електронно-вогневої) боротьби; звернення до застосування проксі-сил; зростання ваги застосування сил спеціальних операцій та інші.

Досвід повномасштабної війни в Україні продемонстрував, що і за доби неконвенційних війн основною формою ведення бойових дій залишається, на думку дослідників, загальновійськовий бій, який відтепер відзначається різноманітністю тактичних прийомів, винахідливістю та нестандартністю їхнього застосування. У бойових діях неконвенційних війн зростатимуть значення вогневого ураження (розвідувально-ударними комплексами високоточної зброї, реактивними системами залпового вогню, ствольною артилерією з керованими боеприпасами тощо), насиченості піхоти ПТРК та ПЗРК, БЛА тактичної ланки, тактичними ПЕОМ, що в сукупності перетворює сухопутні підрозділи в єдиний інтегрований організм.

Разом з цим, утверджуються й новітні елементи (інноваційні стратегії, технології) військового мистецтва. Воєнно-політичні події 2022–2024 рр. підтвердили висновки сучасних теоретиків військової справи та спеціальної діяльності з визнання того, що інформаційний компонент (у всьому розмаїтті форм і методів інформаційного протиборства) безповоротно став одним із провідних компонентів військової стратегії (самостійним видом бойових дій). Зокрема, відомий концептуальний документ Об'єднаного комітету начальників штабів збройних сил США “Єдина перспектива – 2020”, у якому наведені основні положення оперативно-стратегічних концепцій застосування збройної сили у XXI столітті, наголосив на перенесенні пріоритетів у сферу інформаційного протиборства, а провідним завданням силових структур на найближчі 15–20 років називає досягнення переваги над противником саме в інформаційній царині.

На сьогодні інформаційна боротьба стала однією з важливих, а часто, як показує досвід останніх воєнних конфліктів, й основних форм досягнення стратегічних цілей. Це зумовлено інформатизацією всіх сфер і галузей діяльності більшості держав; швидкими темпами формування глобальної інформаційної інфраструктури; значними досягненнями у сфері розвитку інформаційних технологій впливу на свідомість, волю й почуття людей; активним розвитком програмно-технічних засобів заподіяння шкоди комп'ютерним і телекомунікаційним системам; недостатнім рівнем розвитку засобів та методів забезпечення захисту національних сегментів інформаційного простору, свідомості населення.

Вибухоподібний розвиток наприкінці XX – на початку XXI ст. інформаційних технологій, глибока інформатизація суспільного життя та силової сфери особливо радикально змінили характер, методи і способи впливу на масову свідомість, політичне життя, ведення війн та інспірування воєнно-політичної конфліктності. Своєрідним імперативом сучасної зов-

нішньої та військової політики (стратегії) як у мирний, так і у воєнний час стало прагнення досягнення інформаційної переваги. Стрімке зростання ролі інформаційного та інформаційно-розвідувального чинника продемонструвала і російсько-українська війна. Активно діють структури інформаційно-психологічних операцій, головною сферою дій яких став Інтернет-простір та соціальні мережі. Значно прискорилося формування й застосування арсеналу когнітивного й ментального протистояння, використання знарядь “психоісторичної війни”.

ПОШИРЕННЯ ЗНАНЬ ПРО МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Олена ВОЛОБУЄВА

Сьогодні, у часи ведення Україною екзистенційної війни, актуальним є проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед військовослужбовців усіх категорій щодо міжнародного гуманітарного права. Україна має зобов'язання поширювати знання про Женевські конвенції (1864, 1906, 1929, 1949 років) (далі – конвенції) та додаткові протоколи до них (1977, 2005 років).

Незважаючи на те, що першу Женевську конвенцію було прийнято в 1864 році (тоді і було покладено початок сучасному міжнародному гуманітарному праву (далі – МГП), ключові принципи якого не втратили свого значення і дотепер.

Безумовно, що необхідність ведення війни за певними правилами задля збереження життя людей, забезпечення поваги до їхньої гідності актуалізує необхідність якнайширшого розповсюдження тексту конвенцій. Принципи конвенцій повинні бути відомі всьому населенню, зокрема військовослужбовцям, медичному та духовному персоналу. Саме тому текст конвенцій включено до програм військового та цивільного навчання.

Міжнародне гуманітарне право регулює відносини між державами, міжнародними організаціями й іншими суб'єктами міжнародного права і складається з двох галузей: 1) Право на комплекс норм, що захищають жертв збройних конфліктів; 2) “Право Гааги” – комплекс норм, які встановлюють права і обов'язки сторін, що воюють, під час військових дій та обмежують вибір засобів і методів ведення війни. Після прийняття 08 червня 1977 року Додаткових протоколів

до Женевських конвенцій, у яких обидві галузі було об'єднано, ця різниця становить інтерес лише з історичної та наукової точок зору.

Міжнародне гуманітарне право є компромісом між двома принципами, що лежать у його основі: гуманність і військова необхідність. Саме ці два принципи формують усі його норми. Унікальність конвенцій полягає в тому, що разом зі Статутом ООН вони є єдиними міжнародними договорами, у яких беруть участь всі держави, натомість заперечення, ігнорування фундаментальних норм, проголошених у цих конвенціях, ставить державу поза межею цивілізованого співтовариства. Також для дотримання норм цих конвенцій важливо усвідомлювати, що, незважаючи на те, що МГП і право прав людини покликані захищати життя, здоров'я і гідність людей, але під іншим кутом між ними є відмінність, зокрема у походженні, сфері застосування, органах, що забезпечують їх виконання, тощо.

Міжнародне гуманітарне право створено державами для того, щоб накласти певні обмеження на насильство та страждання, захистити жертв війни. Зі свого боку право прав людини – це комплекс міжнародних норм, установлених договорами або звичаєм, на підставі яких особи і групи очікують певних прав і/або претендують на певні права, які держави повинні поважати і захищати. Міжнародне гуманітарне право надає захист усім жертвам збройних конфліктів, включаючи цивільних осіб і комбатантів, які склали зброю. Певні категорії осіб, такі як жінки та діти, мають особливі потреби під час збройних конфліктів і повинні користуватися особливою повагою і захистом. Діти повинні отримувати необхідну їм турботу і допомогу. З особливою турботою слід поводитися з вагітними жінками і молодими матерями. Жінки та діти потребують особливого захисту від сексуального насильства. За будь-яких обставин забороняються такі дії, незалежно від того, вчиняються вони представниками цивільних або вій-

ськових органів: 1) насильство над життям, здоров'ям, фізичним і психічним станом осіб, зокрема: вбивство, фізичне або психічне катування усіх видів; тілесні покарання; каліцтва; 2) знуцання з людської гідності (принизливе й образливе поводження, примушення до проституції або непристойне посягання в будь-якій формі; 3) взяття заручників; 4) колективні покарання; 5) погрози вчинити будь-яку з вищевказаних дій.

Отже, головним елементом правового статусу військово-службовця є його права, обов'язки та відповідальність. Правова підготовка сприяє формуванню поваги до права та подоланню правового нігілізму, у тому числі щодо застосування норм МГП.

ІНФОРМАЦІЙНА БОРОТЬБА ТА ЇЇ ОБРИС

Віталій ГРІНЧЕНКО

Віктор ПОЛЩУК

Вікторія МАЛЬЦЕВА

У сучасному світі інформація посідає чи не найважливіше місце в розвиненому суспільстві. Вона є регулятором усіх суспільних, політичних, економічних і соціальних відносин. Важливу роль у цьому відіграє процес інформатизації, який веде до створення єдиного інформаційного простору. Однак створення інформаційного суспільства може призвести до руйнування його духовності та приведення до великомасштабних технічних катастроф.

Унаслідок виникнення різних конфліктів у цивілізованому суспільстві виникло таке поняття як “інформаційна боротьба”, яка на сьогодні має всі ознаки реальної загрози. Інформаційна боротьба, яка виникла внаслідок повномасштабного збройного вторгнення російських військ в Україну, зачепила всі сфери діяльності держави, а найбільш – військову.

Автори різних досліджень інформаційної боротьби зазначають, що хоча й російська кібердіяльність стала широко помітною лише під час виборчої кампанії в США у 2016 році, але насправді росія постійно нарощувала та вдосконалювала свій потенціал у цій сфері протягом останніх десяти років.

З огляду на результати різних досліджень з питань інформаційного протистояння, вивчення основних методів та хронології розвитку російської інформаційної пропаганди в Україні можна визначити чотири групи внутрішніх і зовнішніх наслідків, до яких вона призвела.

Соціальні наслідки – жителі окупованої частини України та анексованого росією українського Криму стали повністю ізольованими від інформації, що надходить із зовнішнього

світу, адже у них є доступ лише до російського радіо й телебачення та контрольованих нею інтернет-ресурсів.

Економічні наслідки – злам інформаційних ресурсів великих компаній, підприємств, різних фінансових установ має негативні наслідки на рівень їх доходів їх репутацію.

Міжнародні наслідки – незважаючи на те, що міжнародні санкції щодо росії суттєво послабили її економіку, загальна допомога Заходу Україні у протидії російській військовій та інформаційній агресії є доволі обмеженою.

Технологічні наслідки – полягають у поєднанні фізичних атак на важливі телекомунікаційні й інфраструктурні об'єкти з кібератаками, а також використання шкідливого програмного забезпечення.

Грунтовною основою протидії антиукраїнській інформаційній війні має стати єдина комплексна система захисту суспільної моралі, яка сприяла б реалізації права на інформаційний простір, вільний від матеріалів, що становлять загрозу фізичному, інтелектуальному, морально-психологічному стану населення.

ПРОТИДІЯ ДЕСТРУКТИВНИМ ІНФОРМАЦІЙНИМ ВПЛИВАМ ЧЕРЕЗ ІМПЛЕМЕНТАЦІЮ МОДЕЛІ RESIST-2

Елеонора ГУСЬКОВА
Юрій ТИЩЕНКО

Дезінформація, яку систематично поширює країна-агресорка, є частиною небезпечного явища – операцій впливу, які здійснюються за допомогою комплексу методів та інструментів з деструктивною метою: зміна поглядів і поведінки, що призведуть до зміни рішень.

Як правило, деструктивні інформаційні впливи спрямовані на: зниження довіри до воєнно-політичного керівництва держави та сектору безпеки і оборони з боку власних громадян і міжнародних партнерів; викривлення образу України в інформаційному просторі; тиск на ключових акторів держави з метою прийняття / відхилення вигідних для рф рішень у політичній, економічній, військовій чи соціальній сферах; нав'язування аудиторіям свою наративу.

Операції впливу можуть бути спрямовані на широку аудиторію або сегментовану, зокрема із використанням певних алгоритмів соціальних мереж.

Стратегія деструктивного інформаційного впливу Кремля, побудована на виявленні слабких сторін демократичної моделі з подальшим поширенням власних наративів у глобальний інформаційний простір. Для цього використовують різні інструменти. Приміром, використовують медіа інших держав, як це було під час холодної війни. Дезінформація Кремля про те, що армія США та ЦРУ розробили ВІЛ / СНІД, поширювалася не через радянські видання, а підконтрольними західними медіа, передусім – Третього світу. Так, у 1983 році в індійській газеті “Патріот” було опубліковано анонімний лист нібито американського науковця під заголовком

“СНІД атакує Індію: містична хвороба викликана експериментами США”, де стверджувалося, що небезпечна інфекція розроблена американськими військовими в межах програми розробки біологічної зброї. Далі статтю із посиланням на першоджерело опублікувала радянська “Літературна газета”. Потім вона потрапила до інформаційного державного пропагандистського агентства ТАСС, звідти наратив підхопили видання Східної Німеччини та Великобританії. Станом на 1987 рік ця дезінформація поширилася у 80 країнах 25 мовами.

Аби запобігти поширенню дезінформації та зменшити негативний її вплив на аудиторію за допомогою стратегічних комунікацій, урядом Британії було розроблено оригінальний інструментарій – шестиступеневу модель RESIST: розпізнавання (Recognize), раннє попередження (Early Warning), розуміння ситуації (Situation Insight), аналіз впливу (Impact Analysis), стратегічна комунікація (Strategic Communication) та ефективність відстеження (Tracking Effectiveness). RESIST дозволяє зрозуміти, хто і чому поширює mis-, dis- і mal-інформації та яку шкоду вони можуть завдати.

Також зазначений інструментарій надає рекомендації щодо вибору способу комунікаційної діяльності: проактивного чи реактивного, для розробки та реалізації комунікаційних стратегій. Проактивна комунікація полягає в тому, щоб вживати заходів для відсічі неправдивої інформації до того, як вона набуде широкого поширення. Проактивний підхід ефективний для вирішення проблем, що виникають, де є середньострокові та довгострокові можливості сформувані дискусію та підвищити стійкість громадськості. Реактивна комунікація спрямована на протидію mis- або dis-інформаціям, щоб громадськість мала можливість зробити усвідомлений вибір. Вона добре підходить для вирішення поточних проблем середнього та високого пріоритету, особливо в соціальних мережах, де є потреба в нішевих тактиках протидії операціям впливу.

Загалом, набір інструментів RESIST надає вказівки щодо того, як послідовно й ефективно ідентифікувати різні типи неправдивої інформації, допомагає запобігти та боротися з її поширенням, дозволяє розробити відповідь, коли шкідлива інформація впливає на здатність вашої організації виконувати свою роботу чи її репутацію, або становить загрозу для широкої громадськості, а також допомагає розвинути стійкість аудиторії до загрози введення в оману операціями впливу.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Віра ДМИТРИШИНА
Артем ПЕРВАК
Віталій ГУЛА

У сучасному цифровому світі терміни “інформаційна безпека” і “кібербезпека” часто вживаються як взаємозамінні, проте вони охоплюють різні сфери захисту. Розуміння відмінностей між цими двома поняттями має вирішальне значення, особливо в умовах тривання конфліктів, коли кібербезпека набуває ще більшого значення. Інформаційна безпека (InfoSec) стосується захисту цінних активів, включаючи ділову документацію, персональні дані та інтелектуальну власність. Основна мета InfoSec – підтримувати конфіденційність, цілісність і доступність інформації.

Кібербезпека, навпаки, більш вузько зосереджена на захисті цифрових систем, мереж і даних від кіберзагроз. Ключовими елементами кібербезпеки є безпека додатків, мережева безпека, безпека хмарних технологій та планування відновлення після збоїв. На відміну від інфобезпеки, яка охоплює всі форми інформації, кібербезпека стосується виключно цифрової інформації та електронних систем, які її зберігають і обробляють. Вона спрямована на захист від таких загроз, як хакерство, витік даних і кіберсаботаж, які в першу чергу націлені на цифрову інфраструктуру.

Основна відмінність між інфобезпекою та кібербезпекою полягає в їхній сфері застосування. Інфобезпека – це широка дисципліна, яка включає як фізичний, так і цифровий захист інформації, у той час як кібербезпека – це спеціалізована підгалузь, зосереджена на захисті цифрових активів від кіберзагроз.

В Україні правове поле для інформаційної безпеки та кібербезпеки формується кількома ключовими законами. Закон України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” визначає підхід країни до захисту кіберпростору та управління кіберзагрозами та інші пов’язані з ним закони створюють основу для забезпечення інформаційної безпеки, балансуючи між захистом прав і необхідністю запобігання загрозам.

Конфлікт між Україною та російською федерацією підкреслив критичну важливість кібербезпеки. російська федерація проводить різноманітні кібероперації, спрямовані на підриг національної безпеки України, атакуючи її критичну інфраструктуру та підриваючи її соціально-політичну стабільність. Згідно з повідомленнями, російські кібератаки включають спроби порушити зв’язок, саботувати критично важливу інфраструктуру та поширювати дезінформацію. У відповідь на це Україна була змушена впровадити потужну стратегію кібербезпеки для захисту національної інфраструктури та підтримки операційної цілісності.

Під час конфлікту Україна визначила пріоритетними кілька ключових напрямків для посилення своєї кібербезпеки. До них належать розвиток безпечного національного сегменту кіберпростору, покращання міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки та посилення координації між правоохоронними, розвідувальними та контррозвідувальними органами. Основна увага приділяється розбудові стійкої інформаційної інфраструктури, зменшенню вразливості критично важливих систем та ефективному використанню Збройних Сил України для реагування на кіберзагрози. Принципи, якими керується Україна у сфері кібербезпеки, включають координацію між різними структурами, взаємодію між державним і приватним секторами, а також використання передових технологій і найкращих практик.

Отже, хоча інформаційна безпека та кібербезпека пов'язані між собою, а іноді й перетинаються, вони стосуються різних аспектів захисту даних. Інформаційна безпека охоплює всі форми даних і має на меті забезпечити їхню конфіденційність, цілісність і доступність, незалежно від носія. Кібербезпека як підгалузь інфобезпеки зосереджена на захисті цифрових систем та інформації від кіберзагроз. Обидві сфери підтримуються правовими рамками, які регулюють захист даних і практику кібербезпеки.

МЕТАМАТЕРІАЛИ В СИСТЕМАХ КОМУНІКАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Альона ДМУХОВСЬКА
Анна ПЛОЩИК

Метаматеріали – це штучно сформовані і особливим чином структуровані середовища, які мають електромагнітні властивості, що виходять за межі властивостей компонентів, з яких вони складаються.

В останні роки активно розробляються та досліджуються метаматеріали – нанокмпозитні середовища, які виділені в окремих клас матеріалів, оскільки їх властивості обумовлені не стільки індивідуальними фізичними характеристиками та хімічним складом, скільки структурою, упорядкованою особливим чином. Такі системи можуть мати від’ємний електричний та магнітний проникності, від’ємний показник заломлення ($n < 0$) та інші унікальні властивості.

Від’ємне ϵ та μ можна одержати у тому випадку, коли електрони в матеріалі рухаються у напрямку, протилежному силам, створюваним електричним і магнітним полями. Ключем до створення такої поведінки зарядження частинок є явище резонансу. Резонанс створюється в метаматеріалах штучно, за допомогою дуже малих резонансних контурів, що імітують відгук речовин на магнітне й електричне поля електромагнітної хвилі. Наприклад, у резонаторі з розривним кільцем магнітний потік, що проходить через металеве кільце, індукуює в ньому круговий струм, подібний до молекулярного мікроструму. Він визначає магнітні властивості матеріалу. У решітці зі стрижнів електричне поле генерує струми вздовж стрижнів. Тому метаматеріали синтезують, вставляючи подібні періодичні структури, які і модифікують ϵ та μ початкового матеріалу.

Штучні композитні матеріали, до яких відносяться фотонні кристали (ФК) та метаматеріали (ММ) розглядаються останнім часом як найбільш перспективні середовища для забезпечення ефективного управління просторовими та часовими характеристиками електромагнітного поля.

Синтез, теоретичне й експериментальне дослідження електродинамічних властивостей штучних багатокомпонентних композитних матеріалів, які можуть функціонувати на однакових фізичних принципах у різних діапазонах частот від мікрохвильового до оптичного, є надзвичайно актуальним напрямком сучасної радіофізики.

Найбільш цікавим з точки зору практичних застосувань є особливий тип ММ, що відрізняється гіперболічною дисперсією, завдяки можливості поширення в них електромагнітних хвиль з великим значенням хвильового вектора (так звані high-k хвилі). Гнучкість у дизайні ММ, їх специфічні властивості, які не існують у природних матеріалах, призвели до появи нового покоління високоефективних фотонних компонентів і пристроїв.

Знання дисперсійних характеристик штучних середовищ, створених на базі існуючих і перспективних багатоеlementних композитних матеріалів, є наріжним каменем для методології керування дисперсією та дозволяє вирішити проблему створення пасивних та активних компонентів із визначенням робочих характеристик.

Важливо вивчати і розробляти технології, в яких використовуються дивовижні властивості матеріалів, створюючи суперлінзи, що дозволяють отримувати зображення з деталями менших довжин хвиль використовуваного світла для впровадження їх властивостей у засоби зв'язку в Державній прикордонній службі України для покращання їх характеристик.

THE VALUE OF INFORMATION IN WAR

Elzhbeta ZHIVUTSKA-KOZLOVSKA

Information has had a special value since time immemorial. It allows us to avoid danger, but it can also lead to disaster due to its deliberate distortion. In the modern world, there is also no shortage of false information, so-called fake news, deliberately produced by hostile organizations. It is emphasized in the literature on the subject that despite the common, everyday use of the term “information”, there is still no single scientific definition. Leaving aside the individual elements of the theory on information, it should be pointed out that it has not only a qualitative and quantitative aspect. However, without analyzing the essence of information, its purpose is to transmit something that can be a message, signal, news. The recipient of information (message, etc.) is able to take a stance on it, accept it as a certainty, falsehood or as an uncertain message. In the perspective of this report, two elements should definitely be emphasized, namely the source of information and the way it is transmitted. In the modern world, the value of information increases, especially that which is classified. Wartime is conducive to manipulating information and disinformation. The purpose of such actions is to achieve a specific goal by the sender. For the sake of order, it should be noted that the center of interest is: intelligence data and general information addressed to a wide circle of recipients.

Intelligence data from a war perspective has the most significant value. The term “intelligence” is defined as “(...) activities resulting from the direct collection and processing of information (...)”. The literature on the subject distinguishes several types of intelligence (e.g. geospatial intelligence, signals intelligence, measurement and research intelligence, optoelectronic, nuclear, etc.). Data (information) collected within these categories is of significant importance in the reconnaissance of armed

forces (army). Artur Gruszczak emphasizes that “organized and institutionalized information and data processing and management activities usually take the form of intelligence reconnaissance and analysis, which serve to obtain the broadest possible knowledge in order to optimize decision-making processes. In the dimension of national security, intelligence reconnaissance and analysis are the domain of the state, and specifically of specialized services and agencies, which in expanded institutional and organizational forms take the form of national intelligence communities”. Every country in the modern world has its own intelligence, which is obvious and there is nothing groundbreaking about it. War is an event spread over time, usually long-term. Information is of great value here, not only in military operations, but also in protecting civilians. Disinformation appears in parallel with real, true information (regardless of whether it is publicly available or classified). The purpose of disinformation is to mislead, cause chaos, and fear on the opponent’s side. Bogusław Pacek, writing about hybrid warfare in Ukraine, defined it as “(...) a military conflict conducted with the participation of states, international organizations, national and social groups, using available means of combat (from very traditional to the most modern), with the participation of soldiers and civilians, started after the declaration of war or without its declaration, conducted using the means provided for by law or in violation of the law, with a significant share of non-military means, with the use of economic, political, information and propaganda activities on a large scale, with various and changing objects of attack (states, societies, organizations, nations), aimed at defeating the opposing side or forcing it to take the desired action (behavior)”. It is significant to point to information and propaganda activities that are present in every armed conflict. In relation to the war on the territory of Ukraine, which has been going on for over two years, it should be emphasized that “the Ukrainian authorities conduct coherent strategic communication addressed

to their own citizens, russian society and the international community. Uniform messages build social morale and have an impact on the policies of countries supporting Ukraine. They are also an instrument of combating russian disinformation. Also in frontline countries, such as Poland, exposed to disinformation and hybrid threats from russia, the importance of effective strategic communication tools is growing”. The adopted solution of coherent communication brings the desired effects. It was possible to maintain trust in state and local government authorities. This method of transmitting information makes it difficult for russia to conduct information warfare, and prevents the aggressor from spreading disinformation. Piotr Daniluk states that the shape of contemporary information warfare was influenced by the world wars (the first and second) and the Cold War. He indicates that the manifestations of information warfare include, among others, propaganda, psychological warfare, and radio warfare. The manifestations mentioned by the cited author constitute information warfare. Wartime has never been easy, it is not now, it will not be (as we should assume), also in the future. Adam Lelonek pointed out (in 2016) that “for the russian federation, the environment in which it operates in Ukraine is quite friendly compared to the countries of Western Europe. Cultural proximity, lack of a language barrier, and above all a large number of ethnic russians and russian-speaking Ukrainians and a high level of penetration of state structures of various levels, resulting from long-standing political and economic ties, facilitate information operations”. Hostile information activities conducted by the Russian Federation are noted in other countries, although in a completely different dimension than those conducted in Ukraine. We must also remember another fact, namely the dispersion of people of a specific ethnic origin in third countries, which is of significant importance in the spread of disinformation. Such effects of disinformation and propaganda were noted in the European Union countries at the

beginning of 2022 after Russia's attack on Ukraine. The report Germany Paliamentary Elections 24 September 2017. Media Monitoring Findings (2017) emphasizes that the russian media "openly demonstrate prejudices consistent with the kremlin's narrative and strongly criticize the German authorities". Such actions (confirmed) by russia on the territory of Germany did not cause any negative consequences for these media, and after the outbreak of the war, there was no opposition to russian marches supporting Putin. It would be possible to cite many other examples of russian propaganda spread in other countries, but the framework of this study does not allow for this. Information in war is, on the one hand, a tool of combat, and on the other, a tool for survival (e.g. knowledge of the nearest aid station, shelter or escape route from a threatened place). The 21st century man has made information a kind of money for which one can gain or lose a lot. However, one must remember that just as money is counterfeited, forged or altered, information can also be false, altered or counterfeit.

ПІДГОТОВКА ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТЬОГО ОФІЦЕРА-ПРИКОРДОННИКА

Сергій ЖУК
Віталій ЖУРАВЕЛЬ
Сергій СТЕПАНОВ

У сучасному середовищі роль і значення інформаційних елементів у житті країни різко зросли. Інформаційне середовище може прискорювати або гальмувати розвиток усіх сфер життя країни, зокрема і процесів, тісно пов'язаних з безпекою кордонів.

З початком російської агресії розвідувальні загрози, особливо небезпечні розвідки під час бойових дій, є однією з найбільших загроз національній безпеці України. У зв'язку з цим існує нагальна потреба у протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад у воєнний час.

Наслідками негативного інформаційно-психологічного впливу на військовослужбовців можуть бути розгубленість професійної орієнтації у вигляді втрати орієнтирів у паніці та депресії, викривлене сприйняття подій та участі в них, низький моральний дух і послаблення професійної мотивації. Серед інших наслідків - дезадаптація, підвищення тривожності та страху, поява невмотивованої агресії, загострення особистісних проблем, таких як депресія, апатія та відчуття кризи.

Отже, на сьогодні постає потреба у протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на військовослужбовців Державної прикордонної служби України.

Становлення інформаційного суспільства нерозривно пов'язане з визнанням фундаментальної ролі інформації в суспільному розвитку та розглядом таких явищ, як інформаційні ресурси, нові інформаційні технології та інформатизація в більш широкому соціокультурному контексті. На сьо-

гдні у структурі розвитку управління інформаційною безпекою є інформаційна культура.

Управлінська культура майбутнього офіцера-прикордонника являє собою міру і спосіб творчої самореалізації особистості управлінця в різноманітних видах управлінської діяльності, спрямованої на освоєння, передачу і створення цінностей і технологій в управлінні військовим підрозділом. У такому випадку критеріями управлінської культури вважаємо: аксіологічний, технологічний, особистісний та мотиваційний.

Мотиваційно-аксіологічний критерій інформаційної культури майбутнього офіцера-прикордонника – це сукупність інформаційної культури та управлінсько-педагогічних цінностей, що мають значення і сенс у формуванні значення інформаційної безпеки держави й особистого місця офіцера в цьому процесі. У процесі опанування інформаційної культури майбутній офіцер засвоює нові теорії та концепції інформаційних технологій, основ управління, оволодіває вміннями і навичками залежно від ступеня їх застосування в практичній діяльності щодо забезпечення управління інформацією. Сьогодні більшу значущість для ефективного управління інформаційною безпекою мають знання, ідеї, концепції, бо саме вони виступають основою інформаційного управління.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Андрій ІВАНУСА
Ростислав ТКАЧУК
Тарас БРИЧ

Процес інформаційної безпеки компанії базується на принципах захисту даних. Він вимагає постійного вдосконалення захисних функцій. Це пов'язано з тим, що область захисту інформації постійно розвивається та удосконалюється. Захисні системи, створені лише кілька років тому, швидко стають неефективними. З кожним роком підвищується ризик того, що зловмисники зламують їх.

Ключове рішення при розробці ефективного підходу для вирішення цих проблем – це розробка політики інформаційної безпеки організації, оскільки вона вирішує ключове завдання, використовуючи комплексний підхід. Тому необхідно постійно покращувати та оновлювати цю політику. Коригування, які були внесені, важливо постійно порівнювати із засобами захисту, що вже застосовуються. Крім того, необхідно розробити систему захисту даних, яка включає сукупність технічних, програмних, криптографічних та організаційних засобів, що дозволяють забезпечити безпеку мережі у будь-який момент часу від випадкового чи навмисного впливу, а також несанкціонованого використання.

Вибір правильних елементів керування та їх реалізація спочатку допоможуть організації знизити ризик інформаційної безпеки до прийнятних рівнів. Тому вибір контролю повинен ґрунтуватися на оцінці ризику.

Організації можуть здійснювати додаткові заходи контролю відповідно до вимог організації. “Адміністративний контроль (також його інколи називають процедурним контролем) складається із затверджених письмових політик, про-

цедур, стандартів та керівних принципів”. Адміністративний контроль формує рамки для ведення бізнесу та управління людьми. Вони інформують людей про те, як вести бізнес та як проводити щоденні операції.

Також необхідно налагодити процес своєчасного виявлення та нейтралізації загроз інформаційній безпеці, яка могла б запобігти можливим збиткам. Оцінка можливих загроз безпеці проводиться шляхом формування експертної групи, що проводить аналіз вразливостей. Завдяки якісному формуванню експертної групи можна знизити рівень суб’єктивності в оцінці загроз.

Систематичний метод виявлення загроз інформаційної безпека передбачає безперервний процес, спрямований на виявлення та визначення загроз, подальшу ідентифікацію джерела загрози та оцінку можливої шкоди у разі її реалізації. На регулярній основі повинен проводитись огляд та переоцінка загроз інформаційній безпеці. Забезпечення автоматизованого моніторингу може здійснюватися як керівництвом підприємства, так і адміністратором безпеки. Моніторинг та контроль дій персоналу також належить до систематичного методу виявлення загроз.

Для удосконалення цього методу необхідно, щоб у процесі експлуатації інформаційної системи певний співробітник мав можливість змінювати її базову конфігурацію таким чином, щоб забезпечити зміну пріоритетів значущості інформації, що обробляється, відповідно до появи нових загроз або нових вимог на законодавчому рівні.

Отже, для удосконалення методів управління інформаційною безпекою необхідно зробити цей процес циклічним, який повинен включати: усвідомлення працівниками організації ступеня необхідності захисту інформації та постановку завдань, збір та аналіз даних про стан інформаційної безпеки в організації, оцінку інформаційних ризиків, планування заходів щодо обробки ризиків, реалізацію та впровадження

відповідних механізмів контролю, розподіл ролей та відповідальності, навчання та мотивацію персоналу, оперативну роботу щодо здійснення захисних заходів, моніторинг функціонування механізмів контролю, оцінку їх ефективності та відповідні коригувальні впливи.

Також для удосконалення методів захисту інформації необхідно, щоб система захисту інформації охоплювала сукупність засобів контролю інформаційних потоків, спостереження за локальними мережами та даними, які організація отримує з глобальних мереж.

ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛЕЙ, РОЗРОБЛЕНИХ НА ОСНОВІ ПАРАДИГМ ХМАРНИХ ТА ПОСТХМАРНИХ ОБЧИСЛЕНЬ

**Іван КАТЕРИНЧУК
Анатолій БАБАРИКА
Роман РАЧОК**

Застосування в сучасних системах відеоспостереження широкого набору камер відеоспостереження (від стаціонарних до роботизованих платформ) та територіальна розподіленість вимагають від науковців пошуку нових підходів при побудові таких систем.

Технології інтернету речей за своєю функціональністю можуть використовуватись при побудові сучасних систем відеоспостереження. Тому актуальним завданням є проведення досліджень щодо існуючих архітектур, основаних на хмарних технологіях.

Завданням дослідження є аналіз показників, за якими можна провести оцінку моделей, розроблених на основі парадигм хмарних та пост-хмарних обчислень.

Проведені дослідження показали, що показники ефективності значною мірою залежать від парадигми обчислювальної моделі, але ступінь важливості кожного показника продуктивності є різним для різних парадигм. Спільними метриками для оцінки всіх моделей, розроблених на основі парадигм хмарних та пост-хмарних обчислень (проте з різними ступенями важливості), є: Throughput, Network Congestion, SLA Violation, Fault Tolerance, Statistical Analysis Measurements, The Number of Orchestration Decisions, The number of Contradictory Decisions, Time to Adaptation, Competition

Ratio, Cache Hit Ratio, The number of Contradictory Actions, Oscillation Mitigation, Cost, Technique's Overhead, Privacy.

На основі проведеного аналізу симуляторів хмарних та постхмарних обчислень встановлено, що метрики resource utilization, energy, response time and latency є такими, що можуть застосовуватися дослідниками при проведенні порівняльних аналізів моделей, побудованих на основі парадигм Mist, Edge, Fog та Cloud Computing.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИНАМ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Василь КОРНІЄНКО

Кібербезпека є одним із пріоритетів у системі національної безпеки України. Реалізація зазначеного пріоритету має здійснюватися шляхом посилення спроможностей національної системи кібербезпеки для протидії кіберзагрозам та кіберзлочинам у різних сферах життя і насамперед в економіці. Зростання інтенсивності використання інформаційно-телекомунікаційних технологій в платіжно-розрахунковому процесі, на жаль, позначається на стані рівня зростання кіберзагроз. Кібератаки, їх різновиди стають дедалі більш інтелектуальними та небезпечними, створюючи реальну загрозу фінансовій безпеці держави, приватного сектору економіки та громадян. Зловмисники зосереджують зусилля на пошуку вразливостей активів (систем управління) і розробляють для цього багатофункціональне шкідливе програмне забезпечення, віруси-шифрувальники, DdoS-атаки на операційні мережі, на ланцюги платіжних систем.

Для успішної боротьби з кіберзлочинами у фінансовій сфері треба добре орієнтуватися у технології фінансових розрахунків. Сучасна система міжбанківських розрахунків майже витіснила з обігу документарну форму. Електронний документообіг та миттєвість платежів за умов повної автоматизації процесів послаблюють контроль за цим напрямком, що значно полегшує здійснення різного роду зловживань. Електронний вигляд документів, з притаманними їм атрибутами, видається більш уразливим для різного роду підробок і маскування слідів злочину, що ускладнює пошук криміналістично значимої інформації. А міжнародні банківські платіжні системи, які зв'язані між собою мережею кореспондуючих рахунків типу "Лоро" та "Ностра", так само можуть бути

вразливими для злочинних зазіхань, що виводить цю проблему на транснаціональних рівень.

З кримінально-правової точки зору кіберзлочинність у фінансовій сфері умовно поділяється на: несанкціонований доступ до рахунків клієнтів банків (ст. 182, 200 КК України), протиправне втручання в операційний процес (ст. 361–363-3 КК України) та незаконне збагачення (ст. 185, 190, 191, 364–368 КК України та ін.). Найбільш типово злочинна схема виглядає так. Відповідна особа чи група осіб акумулює суму в безготівковому вигляді для наступного її вилучення з поточного чи кореспондентського рахунку. На цій стадії зловмисники проводять необхідні операції з програмним забезпеченням з метою отримання можливості введення відповідних помилкових даних. Тут поєднуються дії з підготовки злочину і приховування його слідів. Відстежити подібні махінації буває достатньо складно, особливо коли в програму вносяться тимчасові зміни, що автоматично усуваються після виконання необхідних незаконних операцій. Приховування злочинних дій відбувається шляхом відновлення початкової програми, що зазнала змін у процесі неправомірного доступу до банківської мережі. Це звичайно буває під силу тільки фахівцям дуже високої кваліфікації і ступеня доступу до банківського програмного забезпечення.

Успішній протидії розглянутої технології протиправного збагачення стає брак досвіду слідчих у викритті таких дій, латентний характер здійснення злочинних втручань у діяльність програмного забезпечення, а також можливість швидкого знищення слідів. Тому слід подбати про підвищення рівня захищеності розрахунково-платіжних систем відповідним програмним забезпеченням; забезпечити фінансовий сектор більш досконалими формами аутентифікації та кодів захисту; на державному рівні розширювати програми навчання з кібербезпеки.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Ігор КОЧЕРГІН
Іван КРИЛЕНКО

Інформаційна безпека є одним з важливих елементів всеосяжної безпеки держави на рівні з економічною чи військовою. Про це йдеться в Стратегії інформаційної безпеки 2021 року. Попри, здавалося б, не значний вплив інформації на суспільство в короткій перспективі на відміну від, скажім, економічної кризи у довготривалій перспективі, інформація, яка систематично нав'язується соціуму, може становити серйозну небезпеку для стабільності суспільних і державних інститутів. Доказом цьому служить сучасна російська-українська війна, яка триває з 2014 року. Тож важливо з'ясувати питання, які прямо впливають на інформаційну безпеку, і спробувати дати відповідь, яким чином запобігти подальшому негативному впливу на українське суспільство як ззовні так, і зсередини.

Зазначимо, що питання, яке ми розглянемо, не нове і в історіографії та публіцистиці останніх років дослідники неодноразово намагалися запропонувати власний рецепт розв'язання проблемних питань у сфері інформаційної безпеки. Українська держава також долучилась до цього важливого питання.

Для належного сприйняття інформації необхідно володіти достатнім набором знань, зокрема в гуманітарній сфері. У “Стратегії інформаційної безпеки” визнається низький рівень інформаційної культури і медіаграмотності. На нашу думку, дисципліни гуманітарного циклу, такі як історія та українська мова, мають бути провідними для навчання в усіх типах навчальних закладів на наступні десятиліття, а також стати обов'язковими для складання незалежного оцінювання

задля вступу до вищих навчальних закладів та на державну службу. Національна школа має формувати український погляд на українську державу. Аби рівень освіти був якісним, викладацький склад має отримувати достатній рівень заохочення для виконання своїх обов'язків. З підвищенням рівня заохочення вчителів (викладачів, педагогів) необхідно запровадити систему відбору для влаштування на роботу в освітні заклади. Отже, можна підняти рівень освіти, а з ним і загальний освітній рівень суспільства.

На рівні держави і самоврядних органів слід розвивати позитивне ставлення до власної репутації, аби на всіх рівнях (включно з армією) посади обіймали професіонали, досвід і знання яких дозволяли б адекватно реагувати на загрози в інформаційній сфері. Ті, хто потрапляє під люстрацію, мають судові стягнення, не склали відповідний кваліфікаційний іспит (з обов'язковим складанням іспиту на знання історії та української мови), до таких посад не повинні допускатися. Перевага має надаватися тим, то має досвід служби в армії. Очевидно, що це вищенаведене відразу реалізувати не можливо. Але це слід робити, інакше суспільство не буде здатне протистояти загрозам в інформаційній сфері.

Водночас має реалізуватися весь комплекс протидії російським інформаційно-психологічним операціям, фейкам, дезінформації в медійному (включно з електронними мережами) та не медійному просторах як з боку української держави, так і громадських об'єднань.

Важливою є робота української держави за кордоном. Російська пропагандистська машина масштабно працює з громадською думкою демократичних країн і вкладає в це колосальні ресурси. Україна не повинна залишати громадську думку країн Європи та Америки без уваги і прикладати необхідні зусилля для протидії ворожій пропаганді.

Отже, ефективна протидія інформаційним вкидам з боку рф стане можливою за умови тісної взаємодії держави і су-

спільства. Оскільки інших варіантів ми не маємо, ми мусимо докорінно реформувати соціокультурну сферу попри війну, яка зараз триває. У культурно-освітні, державні та самоврядні організації мають потрапляти професіонали, які пройшли належну підготовку і кваліфікаційний відбір. Найголовніше, що Україна має сформувати не просто професійний підхід в галузі інформаційної безпеки, але україноцентричний професійний підхід.

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Юрій КУЗЬ
Анна КРАВЧИК

За останні роки, зокрема з початком російської агресії, держава зіткнулася з численними кіберзагрозами, що охоплюють як державні установи, так і критично важливу інфраструктуру. Кіберпростір став новим полем битви, де використовуються атаки для порушення функціонування державних і військових систем, а також для поширення дезінформації з метою підриву морального духу населення.

Одним з ключових пріоритетів кібербезпеки є захист суверенітету держави у цифровому вимірі. Стратегія кібербезпеки України, затверджена Урядом, визначає кілька основних напрямів. Передбачається посилення кібероборони, розвиток системи стримування та протидії кібератакам з боку зовнішніх агресорів, зокрема росії, що постійно здійснює кібертерористичні та розвідувальні операції проти України. Важливою складовою цієї стратегії є розвиток національної кіберготовності, що містить як технічне вдосконалення систем, так і професійну підготовку кадрів та підвищення обізнаності населення у питаннях кібербезпеки. Це має забезпечити створення стійкої кіберінфраструктури, здатної оперативно реагувати на нові загрози та вразливості у цифровому середовищі.

У рамках сучасної стратегії кібербезпеки акцент також робиться на інтеграцію України у європейські та євроатлантичні структури кіберзахисту. Це передбачає співпрацю з НАТО та ЄС у сфері обміну інформацією та досвідом, що є важливою частиною міжнародного визнання кібернападів як акту війни. На міжнародному рівні тривають обговорення щодо формалізації кібербезпекових угод, які зобов'язувати-

муть країни надавати допомогу в разі кіберзагроз або атак на інфраструктуру держав-членів.

Інформаційна безпека не менш важлива у цьому контексті. Війна інформацій, що супроводжує фізичні военні дії, включає масове поширення дезінформації, фейкових новин, що мають на меті вплинути на суспільну думку та дестабілізувати внутрішню політику країни. Це підштовхнуло Україну до розробки Стратегії інформаційної безпеки до 2025 року, яка покликана протидіяти інформаційним загрозам, захищати інформаційний простір від зовнішніх впливів і забезпечити права громадян на доступ до достовірної інформації. Важливим аспектом цієї стратегії є протидія дезінформації та пропаганді, що активно використовуються ворогом для підриву суспільної довіри до влади й армії.

Підсумовуючи, можна сказати, що забезпечення інформаційної та кібербезпеки в Україні є одним з ключових елементів її обороноздатності. Для успішної реалізації цих завдань необхідне не лише вдосконалення технологій та захисту інфраструктури, але й широка взаємодія на міжнародному рівні, підвищення обізнаності суспільства та формування сучасної системи реагування на нові виклики у цифровому просторі.

ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕРЕБІЙНОГО ЖИВЛЕННЯ ОБЛАДНАННЯ В УМОВАХ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Дар'я КУКАЛЕЦЬ
Анна ПЛОЩИК

У такий особливо важкий період для нашої країни, коли могутність ворога постійно зростає, ми повинні завжди бути на крок вперед та в будь-який момент бути готовими до дій. Державна прикордонна служба України має в наявності різноманітну зброю, техніку та обладнання, що переважно працює на акумуляторних батареях різного типу та завжди потребує готовності до миттєвого використання. Постійний розвиток технологій та електрообладнання саме у військовій сфері потребує надійного та безперебійного енергозабезпечення.

Зарядний пристрій (ЗП) – пристрій для заряджання електричних акумуляторів енергією зовнішнього джерела, здебільшого від мережі змінного струму напругою 100–240 Вольт. Зарядні пристрої класифікують залежно від типу акумуляторів і типів заряджання:

на звичайні зарядні пристрої. Прості зарядні пристрої звичай не змінюють потужність залежно від часу заряджання або рівня заряду акумулятора. Такі зарядні пристрої економічно вигідні, але є й інший аспект – звичайний зарядний пристрій потребує більше часу, щоб зарядити батарею;

швидкісні зарядні пристрої. Швидкісні зарядні пристрої оснащені системами керування, що дозволяють швидко заряджати акумулятори без ризику пошкодження їх компонентів. Ця система може бути інтегрована безпосередньо в батарею, у зовнішній зарядний пристрій або розподілена між ними;

індуктивні (бездротові) зарядні пристрої. Безконтактна передача енергії – це лише передача заряду між двома індук-

ційними котушками з мідного дроту. Одна з них є у пристрої, інша – безпосередньо в базі зарядки.

Для військової сфери, у тому числі і для Державної прикордонної служби України, є важливим оперативне реагування на будь-яку обстановку. Зброя, техніка й обладнання повинні завжди бути в готовності до використання. Саме тому існує нагальна потреба в застосування швидкісних зарядних пристроїв.

Наприклад, необхідність швидкої готовності можна простежити для безпілотних літальних апаратів, які використовуються військовими для розвідки та моніторингу обстановки. Не менш важливими є радіостанції, комп'ютери та навігатори, які забезпечують оперативну та злагоджену взаємодію підрозділу, також існує багато інших прикладів електроприладів, які потребують швидкісних зарядних пристроїв.

Проте існує і перелік проблемних питань, що стосуються швидкої зарядки. До прикладу може виникати перегрів акумулятора або проблеми в підборі відповідних типів акумуляторів і зарядних стандартів, крім того, для забезпечення швидкості потрібно мати змогу використовувати значну кількість електроенергії.

Тому критично важливим є знайти вирішення цих питань. Для ефективності використання швидкісних зарядних пристроїв можна використовувати системи охолодження задля запобігання перегріванню батарей, також якщо будуть впроваджені єдині стандарти зарядних пристроїв, їх легше буде використовувати відповідно до різних типів акумуляторів, а використання переносних зарядних станцій може допомогти в безперебійному енергопостачанні.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ГОТОВНОСТІ СИСТЕМ КІБЕРЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ВИКОНАВЦІВ ДЕРЖАВНИХ КОНТРАКТІВ З ОБОРОННИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Костянтин КУЛАГІН

Костянтин КВІТКІН

Зростання потреби сектору безпеки і оборони у сучасних зразках озброєння та військової техніки (ОВТ) для протистояння агресії російської федерації призвели до стрімкого зростання коопераційних зв'язків між державним і приватним оборонним сектором, національними й іноземними виробниками, до збільшення обсягів обміну технічною інформацією різного ступеня обмеження доступу. Саме ця інформація все частіше стає об'єктом для кібератак.

На сьогодні кібератаки та кібертероризм становлять найбільші, після атак засобами ураження, загрози для стійкості процесів управління життєвим циклом ОВТ і обміну технічною інформацією між замовниками і виконавцями оборонних контрактів. Для підвищення кіберстійкості національного оборонно-промислового комплексу доцільно перейняти досвід провідних країн світу у цій сфері. Так, наприклад, Міністерство оборони (МО) США для захисту оборонної промисловості від загроз кібербезпеки у вересні 2020 року визначило правила повідомлень про інциденти в кіберпросторі у Доповненні до Положення про федеральні оборонні закупівлі (DFARS-7012) і оприлюднило спеціальну публікацію Національного інституту стандартів і технологій NIST(SP)800-171 R2 “Захист контрольованої нетаємної інформації у нефедеральних системах і організаціях”, що містить 110 обов'язкових вимог з кібербезпеки. У рамках DFARS 2019 – D041 “Вимоги до стра-

тегічної оцінки та сертифікації системи кібербезпеки” прийнято рішення щодо впровадження нової методології оцінки та сертифікації Моделі функціональної готовності системи кібербезпеки (Cybersecurity Maturity Model Certification, СММС 2.0-2024). Згідно з зазначеними документами жоден оборонний тендер чи контракт в США не може бути укладений з оборонними підрядниками / субпідрядниками, якщо вони не отримають сертифікат відповідності від незалежного органу сертифікації щодо наявності системи кібербезпеки, яка відповідає вимогам NIST та СММС. У СММС визначено 5 рівнів зрілості, які мають застосовуватися до всіх інформаційних систем, що обробляють, зберігають і передають інформацію про федеральний контракт (FCI) і контрольовану некласифіковану інформацію (CUI), надану урядом та службами його підрядників/субпідрядників. Представники МО США мають право перевіряти об’єкти, системи та персонал підрядників/субпідрядників для визначення відповідних оцінок відповідності трьом рівням кібербезпеки: базовому – виконується самооцінка відповідності згідно з NIST-171 R2 (виконання 15 обов’язкових вимог); середньому – одноразова перевірка визначеним органом МО США з оцінкою Плану безпеки системи (SSP) за NIST-171 R2 та якості виконання усіх 110 обов’язкових вимог кібербезпеки; високий – детальна оцінка експертами від МО США, з виїздом на підприємства підрядника / субпідрядника. Сертифікат 1–2 рівнів дозволяє використовувати інформацію для службового використання, для використання таємної інформації під час виконання оборонних контрактів потрібен сертифікат 3-го рівня. Програма СММС належить до стратегії кібербезпеки МО США на 2024 рік. Її реалізація має допомогти захистити інформацію з обмеженим доступом (FCI, CUI), що циркулює у недержавних інформаційних системах оборонних підрядників / субпідрядників. Крім того, у робочій групі з питань управління життєвим циклом ОВТ (АС / 327) Конференції національних ди-

ректорів з озброєнь НАТО розглядається можливість упровадження СММС у стандарти Альянсу для застосування в рамках багатонаціональних проектів.

У доповіді розглянуті основні особливості процесу оцінки відповідності інформаційних систем оборонних підрядників/субпідрядників унормованим вимогам з кібербезпеки за досвідом Міністерства оборони США. Проаналізовані доцільні шляхи впровадження зазначеного досвіду в систему оборонних закупівель для забезпечення потреб сектору безпеки і оборони, систему сертифікації ОВТ та систему військової і національної стандартизації.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ TELEGRAM В КОНТЕКСТІ ГІБРИДНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Олександр ЛЕОНОВ

Сучасні бойові дії значно трансформувались за рахунок стрімкого технологічного розвитку. На сьогодні важко уявити поле бою без застосування FPV-дронів, так само важко представити збройний конфлікт без використання інструментів інформаційного впливу, що пояснюється гібридизацією воєнних дій. Широкомасштабне вторгнення російської федерації на територію України нерозривно пов'язане з інформаційним супроводом їх збройних операцій та терористичних актів з метою здійснення психологічного впливу на цільову аудиторію. Об'єкти впливу, на які росія поширює свої наративи, умовно можна розділити на три групи: населення України, власне населення та аудиторія країн решти світу. Для кожної із категорій створюються відповідні меседжі, що мають на меті ефективно впливати на сприйняття тієї чи іншої події. Проте незмінною складовою усіх інформаційних операцій залишається використання соціальних мереж, адже їх функціонал дозволяє максимально швидко розповсюдити необхідний контент.

У контексті зазначеного слід виокремити застосунок Telegram як платформу, де інформація практично не проходить етап модерації, що разом з можливістю анонімізації користувача та використанням широкого діапазону технічних засобів (смартфон, ноутбук, персональний комп'ютер) надає зацікавленим особам низку переваг над аналогічними соціальними мережами та месенджерами. Водночас застосунок користується великою популярністю серед користувачів, оскільки найактуальніші новини висвітлюються у Telegram-каналах значно раніше, ніж на офіційних сторінках новинних агентств чи по телебаченню.

Типовий алгоритм дій при здійсненні психологічного впливу на цільову аудиторію з використанням можливостей Telegram виглядає так:

1. Пошук точки невдоволення у суспільстві.
2. Вибір конкретного меседжу для поширення.
3. Підготовка матеріалу для розповсюдження.
4. Масштабування проблеми (боти, Telegram-сітки).
5. Сприяння розповсюдження контенту реальними користувачами.
6. Когнітивний вплив на цільову аудиторію, нав'язування потрібної точки зору.

В умовах сьогодення Telegram – це не просто зручний засіб комунікації, а повноцінна екосистема, до якої щоденно долучаються тисячі користувачів, експертів, брендів і корпорацій, що робить його привабливою платформою для проведення інформаційних операцій. У контексті гібридного протистояння необхідно мінімізувати безпекові ризики для населення України, пов'язані з використанням зазначеної платформи ворожими спецслужбами, та використовувати можливості застосування для просування власних наративів і протидії російській дезінформації в інформаційному просторі.

SQL-ІН'ЄКЦІЇ: ВЕКТОРИ АТАК ТА ЕФЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ ЗАПОБІГАННЯ

Павло ЛУЦИШИН
Віталій КОЖУШКО
Сергій ТАБЕНСЬКИЙ

База даних є важливою та невід'ємною частиною сучасних вебсистем, тому забезпечення її цілісності та захищеності є надважливим викликом для їх адміністраторів.

Одним з основних методів отримання несанкціонованого доступу до даних є SQL-ін'єкції, що передбачає впровадження шкідливого коду зловмисником SQL у запит, який взаємодіє з базою даних.

Серед основних типів ін'єкції SQL можна виділити:

звичайне впровадження SQL передбачає, що зловмисник безпосередньо додає шкідливий код SQL у запити сервера бази даних. Наприклад, код SQL надісланий у поле введення, має можливість додавати нові інструкції або змінювати запит;

сліпа ін'єкція SQL – зловмисник може вивести інформацію іншими впливами, такими як змінена поведінка програми або подовження часу виконання запиту, навіть якщо результат запиту не відображається явно на вебсайті;

сліпе впровадження SQL – залежно від часу передбачає аналіз, чи конкретні умови бази даних є істинними чи хибними, використовуючи тимчасові затримки (наприклад, ті, що надаються функціями SLEEP або WAITFOR DELAY), що дозволяє йому отримати конфіденційні дані;

внесення залежно від параметрів передбачає втручання в параметри, надіслані іншими каналами запитів або URL-адресами. Зловмисник може змінити значення параметрів, щоб отримати несподівані результати.

Серед основних загроз, які несуть SQL-ін'єкції для веб-систем є:

доступ до конфіденційних даних – упровадження SQL може надати незаконний доступ до даних, які не повинні бути доступними;

модифікація або видалення даних – можливість змінювати або видаляти дані з бази даних;

контроль над сервером бази даних – можливість іноді мати доступ до системи або виконувати адміністративні команди.

Здійснивши аналіз загроз та основних векторів атак можна виділити основні підходи запобігання негативному впливу SQL-ін'єкцій на роботу вебсистем:

запити з параметрами, які надсилають дані та код SQL окремо, обмежуючи вплив шкідливого коду SQL на запит, оскільки дані надаються іншим способом;

очищення, перевірка та видалення будь-яких потенційно шкідливих символів із будь-яких даних, наданих користувачем, а також виконання перевірок типу, довжини та формату;

зменшення ймовірності виконання небажаних команд шляхом надання базі даних мінімальної кількості дозволів, необхідних для виконання певних завдань;

використання об'єктно-орієнтованого програмування як основи для автоматичної генерації запитів SQL, технології ORM (об'єктно-реляційне відображення) знижують небезпеку впровадження SQL, спричиненого неправильно побудовою запиту;

виконання оцінки вразливості за допомогою аналізу коду, тестування на проникнення та рутинного сканування для пошуку можливих SQL-ін'єкцій;

сервери баз даних повинні бути налаштовані для запобігання потенційно шкідливим запитам, а журнали повинні бути перевірено на наявність незвичайної активності;

шифрування даних бази даних, щоб зменшити наслідки витоку даних.

Отже, слід зауважити, що безпеці вебсайтів серйозно загрожує впровадження SQL-ін'єкцій як відносно простий та ефективний засіб, проте забезпечення безпеки систем можна успішно досягти, мінімізувавши системні ризики за допомогою сучасних методів захисту та надійних принципів програмування.

КІБЕРПРОСТІР У СЕРЕДОВИЩАХ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ РІВНЯ РЕАЛЬНОЇ ЗАГРОЗИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Олексій МАКАРЕНКОВ

Віртуальний простір, який надає можливості для здійснення комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворений у результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій з використанням мережі “Інтернет” та/або інших глобальних мереж передачі даних. У профільному антикорупційному законі України це формально-юридичне визначення п. 11 ч. 1 ст. 1 Закону України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” від 05.10.2017 № 2163-VIII конкретизується тільки через терміни “криптовалюта”, “віртуальний актив”. Більша кореляція на рівні термінів і позначувань з їхньою допомогою понять спостерігається у профільних законах з протидії легалізації злочинних коштів (Законі України від 06.12.2019 № 361-IX “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення”) і з питань обороту віртуальних активів (Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX “Про віртуальні активи”). Ще менше уніфікації понять і термінів зустрічаємо під час поєднання усіх цих норм з гіпотезами правових норм Кримінального кодексу України від 05.04.2001 № 2341-III, зокрема, у ч. 4 ст. 190 інструмент вчинення “шахрайства у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій” позначено терміном “електронно-обчислювальна техніка”, у ст. 200 “Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнан-

ням для їх виготовлення” вжито термін “електронні гроші”, а саме кіберсередовище у відповідному тематичному розділі “XVI кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп’ютерів), систем та комп’ютерних мереж і мереж електрозв’язку” цього Кодексу”, описане термінами іншими, ніж деривації словоформи “кібер”, відсутні згадування про “штучний інтелект”, “цифрові технології”, “віртуальні активи” тощо. Відсутність уніфікації термінів профільних із питань кіберпростору законів з термінами деліктних норм кримінального кодексу зменшують правоохоронні спроможності публічної влади і сприяють злочинності у сфері з використанням електронних/віртуальних/цифрових грошей, мереж тощо.

Фактично “можливості комунікацій та/або реалізації суспільних відносин”, про які законодавець згадав у контексті однієї з ключових ознак феномена кіберпростору, формують виклик правопорядку будь-якого рівня, як віртуального, так і матеріального, спільним результатом вияву їхніх енергій, їхньої синергії. Детермінована цифровими технологіями швидкість оновлення знань у гуманітарному просторі додає ще більше складнощів для регулювання правових відносин. Мова йде про строки у 3–6 місяців для оновлення знань за низкою наукових напрямків на 100 %. На цьому фоні спостерігається тренд відставання публічної влади від запитів суспільства на правила для нових відносин. Він стабільно зростає з другої половини ХХ ст. в епохи інформаційного і постінформаційного суспільства. Особливо незграбним темпом формулювання потрібних правил відзначався парламент. Його відставання зумовлює зростання свавілля з боку органів правозастосування. Сукупно така неадекватна правотворчість і правозастосування публічної влади сприятливе середовище для злочинності, її організації, зміцнення у складних і глобальних формах.

У процесі оцінки внутрішнього контролю, виявлення шахрайства, випадків незаконного привласнення активів, корупції та шахрайства з фінансовою звітністю виникає необхідність застосовувати не тільки комбінацію навичок не гірше, ніж у злочинних груп (технічні навички, навички розслідування, знання галузі, навички критичного мислення, судження, аналізу даних та діагностичного обліку), але й достатні для ефективної протидії і розслідування програмні продукти, їхнє апаратне забезпечення тощо. Окреслені вище взаємозв'язки предметів і строків цифрових, законодавчих, правозастосовних, кримінальних та інших соціальних трансформацій різною мірою як у межах нації, так на міжнародному рівні, користуються можливостями кіберпростору, зокрема штучного інтелекту (далі – ШІ). Якщо 31 штат США (а також Пуерто-Ріко та Віргінські острови) прийняли або ввели в дію законопроекти про ШІ і у довгостроковій перспективі інвестиції у ШІ сягнуть 2,5–4 % ВВП у США та 1,5–2,5 % ВВП в інших лідерах у сфері штучного інтелекту, Китай щорічно оновлює регламенти для ШІ, ЄС зробило це у 2024 р., то Україна та низка інших держав запізнюються із цими критично важливими правовими актами, і кошти на інвестиції для розвитку ШІ, ще при цьому, втрачаються з-поміж іншого у корупційних відносинах. Використання “можливостей комунікацій та/або реалізації суспільних відносин” у кіберпросторі громадянами та іншим суб'єктами відкритого для розвитку громадянського суспільства не повинні перевершувати спроможності публічної влади керувати, контролювати і охороняти правовий вимір цих “можливостей” і “реалізації” у кіберпросторі. Хоча численні факти накопичення і легалізації величезних сум корупційних та інших злочинних доходів, їхнього використання для фінансування злочинної діяльності, зокрема війн, тероризму, переконують, що наразі реальні можливості публічної влади у кіберпросторі дуже обмежені. Наприклад, прокуратура і суди України впродовж 1997–2016

років не вжили заходів для повернення вкрадених П. Лазаренком в української нації 66,7 мільйонів доларів США, які зберігалися ним у Eurofed Bank на Антигуа та Барбуді. Хоча ці кошти були заблоковані як такі, що здобуті злочинним шляхом унаслідок корупційних дій (predicate offences) в Україні (на момент призначення Прем'єр-міністром України, згідно з паперовою версією декларації про доходи П. Лазаренка, він мав загальні активи у 55 000 доларів США), за зверненням Управління національної політики контролю за наркотиками та відмиванням грошей (ONDCP) з жовтня 1999 р. рішенням (a freeze order) Верховного суду цієї держави. 15.09.2016 за наказом цього суду ці кошти в порядку процедур кримінально-процесуальної конфіскації (a criminal forfeiture) були заховані до Державного фонду конфіскації (the Government Forfeiture Fund) Антигуа та Барбуді. При цьому єдиними органами кримінальної юстиції, які провели повною мірою розслідування корупції П. Лазаренка, зокрема домоглися від нього зізнань у тому, що гроші в Eurofed Bank є доходом від злочинів і складають предмет звинувачень, і притягнули його до кримінальної відповідальності, стали прокурори і окружний суд США (United States District Court for the Northern District of California).

Наведений приклад яскраво ілюструє складність протидії розкраданню публічних коштів ще до часів появи віртуальних активів і широких можливостей кіберпростору у людей зі злочинними намірами. Відповідно ефективне протистояння підкупам парламентарів та іншим видам корупції і суміжним із ними злочинам, учинення яких опосередковане використанням цифрових мереж, нині залишається перманентним викликом для органів кримінальної юстиції, зокрема й України. Верифікація, фіксація, попередження цих злочинів легко підлягають автоматизації, оскільки корупція і/або фінансування тероризму, війн за рахунок отриманих злочинним чином коштів вичерпуються матеріальним, що обраховуєть-

ся цифрами і супроводжується назвами, які складають зміст відповідних алгоритмів програм нейронних мереж. По суті ШІ у цих відносинах – окремий правоохоронний орган під контролем працівників органів юстиції.

Сучасний тренд відмивання грошей на основі криптовалюти є ідеальним методом через відсутність зв'язків між початковим злочинним діянням, злочинцем і обмінюваною валютою. Наприклад, у 2021 р. зафіксовано відмивання грошей через криптоактиви на 8,6 млрд доларів США. Криптовалюти та інші віртуальні активи, незамінний non-fungible token та криптографічні токени, електронні гроші та ШІ, які використовуються для автоматизації транзакцій, створюють колосальні ризики злочинів, пов'язаних із відмиванням отриманих від попередніх злочинів (predicate offences) грошей, наприклад, від корупції, купівлі-продажу наркотиків, шахрайства (scamming), програм-вимагачів (ransomware) тощо, а також інші проблеми для фінансової безпеки та громадського порядку як засадничих компонентів національної безпеки. Контроль над цими ресурсами у кіберпросторі перш за все завдання уповноважених структур публічної влади. На відміну від сфери матеріальної реальності, де журналістам, юристам, правоохоронцям та іншим суб'єктам права достатньо їхньої фахової компетенції, ординарних електронних пристроїв і програмного забезпечення, щоб виявляти факти незаконного збагачення, підкупів, політичної та інших видів корупції, сфера операцій з криптовалютами та іншими віртуальними активами вимагає як обширних спеціальних знань, так і потужної комп'ютерної техніки, електронної технічної мережі, засобів зв'язку, що об'єктивно сповільнює антикорупційну роботу у кіберпросторі громадськості, підвищуючи не просто сформовані тут, у кіберпросторі, ризики для нації, а фактично перетворюючи їх на суцільну невизначеність форм, обсягів, сили і термінів виявів загрози вже у реальному матеріальному світі людей.

Диспропорції між рівнями розвитку окремих країн виявляються у рівні розвитку ІТ-систем та інфраструктури, пов'язаної зі стороною, залученою в конфлікт, і призводить до інформаційної асиметрії. Війна в кіберпросторі та боротьба за інформаційну перевагу забезпечать нову форму конкуренції на міжнародній арені, що позначиться не лише на економічній, але на соціальній сфері, включаючи боротьбу за вплив, яку ведуть організовані злочинні групи. Відставання у фінансуванні ресурсів ІІІ для вирішення зазначеного завдання – передумова потенційної загрози національній безпеці України. Воно перетворює Україну на залежну, за зразком нинішньої залежності у фінансах і зброї, від іноземної допомоги країн, які таке фінансування зробили й отримали очікуваний результат – у разі швидшу, порівняно з людиною, обробку заданого обсягу даних, навчання і генерації контенту. Наприклад, якщо аналітикам правоохоронних органів України важко було прорахувати весь ступінь небезпеки, нападу збройного агресора, підкупів її окремих високопосадових осіб і чиновників муніципальної влади службами ворожої держави, з висновками цих фахівців не погоджувалися, цим аналітикам треба було переконувати у слушності їхніх висновків і/або результати їхньої роботи іншим чином ігнорувалися, то результати оцінок ІІІ (a virtual machine) нейтралізують ці антропоморфні вади бюрократії, вони стають фактами, що вимагають застосування належних процедур, зокрема ефективної нейтралізації підкуплених чиновників, вилучення злочинних коштів тощо.

Отже, першочерговим завданням парламенту стало всеосяжне унормування правових відносин, які люди вибудовують у кіберпросторі для незаконного збагачення, відмивання отриманих корупційним чи іншим злочинним чином коштів, використання цих коштів для експлуатації людей і позбавлення їх волі (human trafficking) з метою примусової праці, сексуального рабства та/або комерційної сексуальної експлу-

атації, фінансування наркоторгівлі, війн, тероризму та іншої руйнівної діяльності, зокрема й через залучення ресурсів ШІ. Визначення правил ефективного контролю над ШІ, обігу криптовалют та інших віртуальних активів, конкретизація неправомірних дій у кіберпросторі, а також узгодження наявних у законах України про кібербезпеку, безпеку державної таємниці, якість і достовірність інформації у ЗМІ, національну безпеку, антикорупцію, кримінального, кримінального процесуального і цивільного процесуального кодексів, зокрема його глави 12 “Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави”, понять складе ядро цього законодавства. Використати для цього відповідний законодавчий акт ЄС про ШІ 2024 р., а також релевантний досвід США, Китаю, зокрема, створити орган публічної влади, який відповідатиме за використання ШІ, узявши до уваги практику роботи органу з таким функціоналом у Китаї (中华人民共和国国家互联网信息办公室).

Зазначені законодавчі новації уможливають ефективність правоохоронних органів та інших суб’єктів кримінальної юстиції, належну співпрацю між ними щодо протидії корупції, шахрайству та іншій злочинності, для якої використовують кіберпростір, що нині для віртуальних активів еквівалентний значенню банків і казначейств для національних валют. Приблизно 10–15 млрд доларів США, які відмивають через 10–12 тисяч криптовалют, переміщують кошти між блокчейнами і обходять публічно-правові механізми контролю, складає менше 1,5 % від 1,3 трлн доларів США. Однак цифри щодо відмивання за обома параметрами номінальні і реально вони вищі. Більше цього, роль криптовалют / цифрових активів у цьому експонентно зростає. Спроможності публічної влади виключати корупцію на рівні реальної загрози національній безпеці, що формується за рахунок використання криптовалют та інших віртуальних активів у кіберпросторі.

рі, посилюється через вищевказані юридичні прогалини на фоні збільшення інвестицій у ІІІ іншими країнами, який стає ресурсом вирішення завдань як у сфері творення і застосування права, так і збройної оборони країни, попередження диверсій у віртуалізованому середовищі, інформаційному полі – важливих частин завдань з охорони наших національних інтересів.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Юрій МІХЄЄВ

Незважаючи на те, що сьогодні завданню із забезпечення інформаційної безпеки держави надається достатня увага, основними проблемними питаннями при цьому в Україні зараз залишаються: своєчасне виявлення інформаційних загроз; аналіз ситуації та планування відповідних контрзаходів; розробка та поширення спеціального контенту; оцінювання ефективності проведених заходів.

В умовах обмеження людського та часового ресурсу одним з можливих шляхів забезпечення інформаційної безпеки держави є автоматизація та інтелектуалізація завдань під час виконання заходів з протидії інформаційним загрозам. Ефективність таких заходів частково можливо оцінити шляхом аналізу якості, своєчасності розробки та поширення відповідного контенту, який спрямований на визначену цільову аудиторію. Складність реалізації зазначеного завдання пов'язана з тим, що, по-перше, для розробки контенту необхідна наявність певних вихідних даних (мета операції, характеристики цільової аудиторії, аргументи, правила створення відповідного типу контенту), а по-друге, накладаються значні обмеження за часом.

У доповіді розглядаються підходи щодо автоматизації етапів процесу проведення протидії інформаційним загрозам. Подано алгоритм створення контенту для визначеної цільової аудиторії, який ґрунтується на досвіді проведення психологічних дій (акцій) спеціальними підрозділами Збройних Сил України та спецпідрозділів країн НАТО. Кінцевий результат роботи алгоритму являє собою концепт створення спеціального контенту, який є підґрунтям для розробки архітектури відповідного програмного забезпечення.

МОНІТОРИНГ ПРОПУСКНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ МЕРЕЖІ В УМОВАХ КІБЕРНЕТИЧНИХ АТАК

Ігор НІКОРА

Катерина БОГДАНОВСЬКА

Інформаційно-комунікаційні мережі мають важливе значення для надійного і ефективного зв'язку. Кібернетичні атаки, такі як DDoS, фішинг або зловмисне програмне забезпечення, можуть суттєво знизити пропускну здатність мережі, викликати затримки в передачі даних або навіть призвести до повної відмови системи. Зростання загрози кібернетичних атак вимагає постійного вдосконалення методів оцінки пропускну здатності мереж.

Для забезпечення безперервної роботи мережі необхідно використовувати моделі, які містять адаптивне керування трафіком, резервування ресурсів та створення безпечних каналів передачі даних, що дозволяє прогнозувати вплив кібератак і забезпечує мінімізацію їх негативних наслідків. Для оптимізації роботи мережі і захисту від кібератак потрібно вдосконалювати методи оцінки пропускну здатності інформаційно-комунікаційних мереж, які дають змогу оцінити максимальне навантаження, що мережа може витримати під час кібератаки та забезпечить безпеку і безперервність зв'язку під час інтенсивного кібернетичного впливу. Інтеграція математичних розрахунків у модель дозволяє забезпечити більш точний та науково обґрунтований аналіз пропускну здатності мережі в умовах кібернетичного впливу, що є важливим кроком для ефективного управління та захисту мережевої інфраструктури.

Загальна пропускну здатність мережі визначається як середня кількість переданої інформації між усіма вузлами мережі за одиницю часу. У випадку розподілу мережі на сег-

менти або підмережі загальна пропускна здатність є сумою пропускних спроможностей цих підмереж і міжсегментних зв'язків.

Цей підхід дозволяє врахувати взаємозв'язок між частинами мережі та їх внесок у передачу даних. Застосування моделей розподілу ресурсів забезпечить ефективне використання доступних ресурсів, покращуючи загальну ефективність мережі та її надійність під час кібернетичного впливу. Для аналізу пропускної здатності інформаційно-комунікаційної мережі використовується комплекс методів та інструментів. Під час вибору методів оцінювання враховується їх точність та можливість застосування. Основні методи включають математичні моделі, засновані на теорії черг, теорії імовірностей, теорії графів та математичного програмування. Ці методи надають можливість оцінити пропускну здатність мережі та виконати розрахунки, що допомагають у виявленні вразливості та оптимізації функціонування інформаційно-комунікаційної мережі в умовах кібернетичних загроз.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА КІБЕРБЕЗПЕКА ГАЛУЗЕВОГО СЕКТОРУ: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Світлана ПАЛАМАРЧУК
Павло ХУСАІНОВ
Роман ШТОНДА

Події, що відбуваються на сьогодні в кіберпросторі, можна з упевненістю назвати “Першою світовою кібервійною”. Україна перебуває на вістрі цього спису, бо ніде у світі за один рік не використовувалося більше шкідливого коду, який модифікує та знищує дані.

Інформаційна безпека та кібербезпека є важливою складовою будь-якого галузевого сектору. Це пов’язано із тим, що будь-яке підприємство, організація чи то установа залежить від інформаційних технологій. Кіберінциденти чи то кібератаки, що виникають в інформаційно-комунікаційних системах, можуть мати серйозні наслідки в діяльності цих підприємств, організацій та установ.

З метою недопущення порушення інформаційної безпеки та кібербезпеки в галузевому секторі підприємствам, організаціям та установам необхідно:

постійно проводити оцінку кіберризиків – це допоможе виявити вразливі місця в інформаційно-комунікаційних системах та кінцевих пристроях, а також визначити пріоритетні напрямки для їх усунення;

постійно проводити навчання, підготовку та підвищення кваліфікації персоналу – це допоможе зменшити виникнення кіберінцидентів та витоку інформації. Перед прийомом на роботу необхідно кожному працівнику, робота якого буде пов’язана із інформаційними технологіями, пройти кібергігієну та отримати позитивний сертифікат;

упроваджувати організаційно-технічну модель кіберзахисту з використанням сучасних технологій кіберзахисту, яка в свою чергу повинна складатись з організаційно-керівної, технологічної та базисної інфраструктури кіберзахисту – це дозволить здійснювати моніторинг, аудит кібербезпеки та забезпечить своєчасне реагування на кіберінциденти та кібератаки.

Пріоритетні напрями розвитку інформаційної безпеки та кібербезпеки галузевого сектору можуть залежати від специфіки самої галузі, але можливо виділити ключові напрями, які будуть найбільш пріоритетними для більшості галузевих секторів:

упровадження систем виявлення та реагування на кіберінциденти, управління та контролю засобами кіберзахисту (далі – Security Operations Center);

упровадження автоматизації процесів у роботу Security Operations Center, що забезпечить фактор зменшення людських помилок;

упровадження в роботу штучного інтелекту – це надасть можливість виявляти кіберзагрози на ранніх періодах;

упровадження не лише сучасної багатофакторної автентифікації, яка основана на використанні (не лише логінів та паролів) сучасних засобів зчитування біометричних даних, айдікарт тощо, а й служб каталогів (наприклад, Active Directory) для визначення групових політик та їх реалізації на пристроях мережі;

упровадження стратегій для швидкого відновлення після кібератак;

упровадження захисту інформації та кіберзахисту хмарних технологій – це забезпечить захист інформації у хмарі та конфіденційність даних;

постійне фінансування навчання та підвищення кваліфікації персоналу, який працює, а також проведення регулярних тренінгів та здійснення симуляції кібератак – це є важ-

ливою складовою, що дозволить персоналу бути готовим до реальних кіберзагроз.

Поеднання питань інформаційної безпеки та кібербезпеки дозволить створити в галузевих секторах надійний захист. А врахування пріоритетних напрямів дозволить будувати надійні системи захисту інформації та кібербезпеки, які спроможні будуть автоматично адаптуватись до нових кіберзагроз у галузевому секторі.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМ ВИЯВЛЕННЯ ВТОРГНЕНЬ В ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНУ МЕРЕЖУ

Олександр ПЕРШИН
Владислав ШУЛЬГА
Ілля КЛАБАН

З розвитком технологій і значним збільшенням використання комп'ютерних мереж ризик того, що ці мережі опиняться під атаками, зріс. Були створені та розроблені різні методи для виявлення та/або запобігання таким атакам. Одним із поширених методів є використання систем виявлення / запобігання вторгненням у мережу. Сьогодні є безліч відкритих і комерційних систем виявлення вторгнень, що відповідають вимогам, проте продуктивність цих систем, як і раніше, є основною проблемою. Системи виявлення вторгнень можуть бути реалізовані як на апаратній, так і програмній основі. Програмні Intrusion Detection Systems (IDS) більш налаштовані та легкі в оновленні, тоді як апаратні призначені для обробки великого обсягу трафіка, але дорожчі та потребують більшого обслуговування. Тому існує необхідність оцінки доступних програмних IDS. У роботі протестовано та проаналізовано продуктивність системи IDS Snort та IDS Suricata. Snort система запобігання та виявлення вторгнень з відкритим вихідним кодом поєднує в собі переваги сигнатурного, протокольного та аномального аналізу. Suricata система виявлення/запобігання вторгненням (IDS / IPS), заснована на правилах, яка використовує зовні розроблені набори правил для моніторингу мережного трафіку, що прослуховується, і надає оповіщення під час виникнення підозрілих подій.

У цьому дослідженні Snort та Suricata були реалізовані на трьох різних платформах (віртуальний сервер ESXi, Linux

та FreeBSD) для моделювання реального середовища. Проведено оцінку продуктивності в реальному часі та порівняння між двома IDS з використанням збережених наборів даних, а не реального мережевого трафіку. Обидві системи IDS піддавалися однаковим тестам і в таких самих умовах. У всіх сценаріях Suricata та Snort були налаштовані на завантаження та виконання однакової кількості правил для моніторингу.

ПОГЛЯД НА ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Олексій ПИСЬМЕННИЙ

Бурхливий розвиток інформаційних технологій у другій половині ХХ століття призвів до глобальної інформатизації економічних, політичних і соціальних процесів. У ХХІ столітті людство перейшло від постіндустріального до інформаційного суспільства. Це підтверджується наявністю таких інформаційних ознак: зростання ролі інформації і знань у житті людства; збільшення кількості людей, пов'язаних з інформаційними технологіями, виробництвом інформаційних продуктів і послуг, зростання їх частки у валовому внутрішньому продукті; створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей.

Інформація набула пріоритетного значення в усіх сферах життя людини і суспільства. Інформаційна безпека стала в один ряд з воєнною безпекою. Нині будь-який збройний конфлікт неможливий без інформаційного супроводу, де активно задіяний увесь арсенал інформаційних можливостей як країни-агресора, так і країни, що протистоїть агресії. Інформаційні ресурси та їх захист у військовій сфері стали такими ж важливими як і озброєння та військова техніка. Інформаційні акції, операції, кампанії і війни стали звичним явищем ХХІ століття. Інформація перетворюється на зброю, яка здатна ефективно впливати не лише на психіку та свідомість людей а й здатна впливати на інформаційно-технічну інфраструктуру суспільства (через шкідливе комп'ютерне програмне забезпечення). В інформаційній війні використовується практично вся інформаційна інфраструктура держави та суспільства, актуалізується необхідність захисту національного інформа-

ційного простору. Тобто питання інформаційної безпеки стає надзвичайно актуальним.

У результаті понад двох з половиною років війни рф проти України російським загарбникам вдалося окупувати значну частину суверенних українських територій, які вона на законодавчому рівні визнає як власні. Іншими словами, росія порушує державний суверенітет і територіальну цілісність нашої держави. В інформаційному суспільстві поряд з державним суверенітетом особливої уваги потребує питання повної влади держави щодо ведення інформаційної політики, що забезпечує конституційні потреби громадян в інформації, життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави в інформаційній сфері та гарантування інформаційної безпеки. Виконання цих завдань є складовими забезпечення інформаційного суверенітету. Відповідно, для забезпечення інформаційного суверенітету органи державної влади мають виконувати певні функції, використовуючи інструменти й механізми за певним переліком понять і категорій. Основні категорії інформаційного суверенітету – інформація, інформаційна сфера, інформаційний ресурс, інформаційна політика, інформаційна свобода, інформаційна безпека, захист інформації тощо.

У вітчизняному правовому полі питання інформаційного суверенітету епізодично постає з кінця дев'яностих років минулого століття. Сьогодні на деякі суб'єкти державної влади покладено завдання щодо забезпечення інформаційного суверенітету. Органи державної влади, зокрема розвідувальні органи, виконують завдання щодо забезпечення інформаційної безпеки держави як один з основних етапів досягнення інформаційного суверенітету. Проте комплексного нормативно-правового врегулювання інформаційного суверенітету держави, напрямів і механізмів його забезпечення на цей час немає.

В умовах широкомасштабної збройної агресії росії проти України питання розвитку і становлення інформаційного

суверенітету держави не є першочерговим. На цей час нагальною є потреба в забезпеченні інформаційної безпеки як складової національної безпеки держави. Проте у повоєнний період Україна має визначитися щодо принципових питань забезпечення інформаційного суверенітету, оскільки це є надзвичайно важливою справою державотворення.

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ МОНІТОРИНГУ РАДІОЧАСТОТ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ І ПРОТИДІЇ КІБЕРЗАГРОЗАМ

Анна ПЛОЩИК
Катерина ШТУНЬ

Дослідження методів моніторингу радіочастот для виявлення і протидії кіберзагрозам є важливим напрямом у сфері захисту комунікаційних мереж та інформаційної безпеки. Радіочастотний спектр поширюються в діапазоні від 30 кГц до 300 ГГц (альтернативна точка зору пропонує охоплення від 3 кГц до 300 ГГц). Усі відомі системи передачі працюють у діапазоні РЧ-спектра, включно з аналоговим радіо, навігацією літаків, морським радіо, аматорським радіо, телевізійним мовленням, мобільними мережами та супутниковими системами. Очевидно, для того щоб запобігти перешкодам між різними користувачами, процес створення та передачі діапазонів радіочастот жорстко регулюється Міжнародним союзом електрозв'язку (ITU), що розташований у Женеві, Швейцарія. ITU є членом групи розвитку ООН, що здійснює координацію спільного глобального використання радіочастотного спектра, сприяє міжнародній співпраці при розподілі супутникових орбіт. Загалом різні частини радіочастотного спектра (радіочастотні діапазони) виділяються ITU для різних технологій радіопередачі та застосувань.

Оскільки цей спектр використовується для передачі даних, зловмисники можуть застосовувати різноманітні техніки для здійснення атак, які можуть порушувати нормальну роботу комунікаційних систем або отримувати доступ до конфіденційної інформації.

Розглянемо основні методи моніторингу та протидії кіберзагрозам у радіочастотному спектрі.

Спектральний моніторинг. Спектральний моніторинг захоплює, зберігає та опрацьовує необроблені вибірки спектра у смузі частот з метою пошуку шаблонів, які вказали б на проблему, розуміючи смугу сигналу загалом на всьому проміжку часу (замість аналізу окремих даних, обмежених одним або кількома каналами). Це, певною мірою, новий спосіб моніторингу радіочастотного спектру.

Використання машинного навчання дозволяють автоматизувати процес виявлення кіберзагроз у радіочастотному спектрі. Штучні нейронні мережі використовуються під час попередження і виявлення кіберзагрози. Основною для розгляду загального застосування технологій машинного навчання є штучні нейронні мережі, засновані на багат шаровому перцептроні зі зворотним поширенням помилок.

Технології когнітивного радіо. Когнітивне радіо є результатом досліджень і розробок у галузі бездротових комунікацій та радіотехніки. Недовикористання спектра може призводити до недостатньої ефективності бездротових комунікаційних систем та обмежень у розвитку нових технологій. Для розв'язання цієї проблеми розробляються технології, такі як когнітивне радіо, які дозволяють ефективніше використовувати доступний спектр, урахувавши змінні умови та вимоги користувачів.

Під час дослідження було проаналізовано сучасні методи моніторингу радіочастотного спектра з метою виявлення кіберзагроз. Виявлено, що моніторинг радіочастот є ефективним інструментом для виявлення аномалій у мережевому трафіку, що можуть свідчити про наявність кібератак, зокрема таких, як перехоплення даних, несанкціонований доступ або створення фальшивих точок доступу.

МОДЕЛЮВАННЯ РИЗИКОВИХ СЦЕНАРІЇВ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДІВ МІТИГАЦІЇ РИЗИКІВ

Орест ПОЛОТАЙ

Катерина ОВЧИННИКОВА

Інформаційна безпека стає критично важливою складовою стратегії будь-якої сучасної організації, яка обробляє великі обсяги даних або працює з конфіденційною інформацією. У зв'язку зі стрімким розвитком технологій і поширенням кіберзлочинності постає нагальна необхідність у комплексних підходах до управління ризиками. Одним із таких підходів є моделювання ризикових сценаріїв і застосування відповідних методів мітигації ризиків, що забезпечує проактивний захист інформаційних активів компанії.

Міжнародний стандарт ISO 27001 визначає вимоги до системи управління інформаційною безпекою (СУІБ), забезпечуючи організаціям структуру для управління ризиками в інформаційній безпеці. Ключовим компонентом стандарту є аналіз ризиків та вибір методів мітигації, що дозволяє організаціям передбачати потенційні загрози і впроваджувати превентивні заходи для зниження їхнього впливу.

Моделювання ризикових сценаріїв є інструментом для прогнозування можливих атак та їхнього впливу на організацію. Моделювання передбачає створення карт ризиків та сценаріїв, що базуються на потенційних загрозах і можливих уразливостях системи. Наприклад:

дерево атак – діаграма, що ілюструє ланцюг подій від виявлення вразливості до можливих наслідків. Такий підхід дозволяє побачити варіанти захисту та підвищити ефективність мітигації;

метод Монте-Карло – підхід, що включає симуляцію багатьох варіантів розвитку подій для оцінки ймовірності настання загроз і оптимального розподілу ресурсів для зниження ризиків.

Методи мітигації розроблені для зниження ймовірності та впливу ризиків. До основних методів мітигації належать такі: уникнення ризику – повна відмова від певних процесів або технологій, які можуть створювати вразливості;

зниження ризику – реалізація технічних рішень та політик, що мінімізують ймовірність і вплив атак. Сюди входять антивірусний захист, сегментація мережі, багатофакторна автентифікація тощо;

передача ризику – використання послуг страхування або аутсорсингу для перекладання частини відповідальності на сторонніх підрядників;

прийняття ризику – актуально для незначних ризиків, які не становлять критичної загрози для організації.

Регулярний моніторинг діяльності користувачів і поведінковий аналіз дозволяють виявляти відхилення від норми, що є ознакою потенційних загроз. Використання інструментів на кшталт SIEM (системи управління інформаційною безпекою та подіями) забезпечує автоматизовану перевірку на предмет можливих загроз, що можуть вплинути на безпеку даних.

Моніторинг ризиків включає контроль дій користувачів та регулярне тестування захисних заходів. Приміром, під час виходу працівника з компанії його доступи повинні бути негайно анульовані, щоб запобігти можливому витoku даних.

Ефективне моделювання ризикових сценаріїв і впровадження методів мітигації відповідно до стандарту ISO 27001 забезпечують надійну систему захисту даних та мінімізують вірогідність кіберінцидентів. Однак важливо пам'ятати, що інформаційна безпека є динамічною галуззю, де постійно з'являються нові загрози, що вимагають регулярної адаптації і вдосконалення існуючих заходів захисту.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ В ЛОКАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ НА КОМУТАТОРАХ 2-ГО РІВНЯ

Орест ПОЛОТАЙ
Сніжана ОРІНИК

Канальний рівень – другий рівень еталонної мережевої моделі OSI, який призначений для обміну даними між вузлами, що перебувають в одному сегменті локальної обчислювальної мережі.

Основними атаками на комп'ютерну мережу на каналному рівні є:

- атаки на таблиці MAC-адрес;
- атаки на VLAN;
- атаки, пов'язані з DHCP;
- ARP-атаки;
- підроблення адрес;
- атаки на STP.

Для пом'якшення атак каналного рівня необхідно дотримуватись комплексного системного підходу. Особливу увагу заслуговують вбудовані можливості мережевого обладнання, зокрема комутаторів.

Комутатори – це мережеві пристрої, які призначені для забезпечення обміну даними між вузлами в локальній мережі. Він дає змогу ефективно керувати трафіком у мережі.

Наприклад, для пом'якшення атаки MAC-флуду адміністратори мережі повинні запроваджувати захист портів, що дозволить установити кількість MAC-адрес джерела, які можна вивчити на кожному порті.

Перестрибуванню між VLAN і атакам подвійних тегів можна запобігти, використовуючи правила безпеки магистральної лінії:

- виключати функцію trunking на всіх портах доступу;

виключати автоматичне налаштування магістралі (auto trunking) на магістральних лініях і запроваджувати лише ручне увімкнення магістралі;

забезпечувати використання native VLAN лише на магістральних лініях.

Атаки, які спрямовані на DHCP-сервер, нейтралізуються шляхом реалізації відстеження DHCP (DHCP snooping). Підміну та отруєння ARP можна нейтралізувати шляхом впровадження динамічної перевірки ARP (DAI). Спуфінг IP- і MAC-адрес, тобто їх підроблення можна нейтралізувати, упроваджуючи функцію обмеження IP-трафіку на інтерфейсах 2-го рівня – IP Source Guard (IPSG). STP-атаку можна пом'якшити шляхом упровадження захисту BPDU (BPDU Guard) на всіх портах доступу.

Безпека локальних мереж сильна, наскільки сильною є найслабша ланка. Коли справа доходить до мережі, рівень 2 може бути дуже слабкою ланкою. Заходи безпеки комп'ютерних мереж на другому рівні, згадані вище, значною мірою допомагають захистити мережу від багатьох типів атак. Однак можна стверджувати, що для забезпечення повноцінного захисту інформації в комп'ютерних мережах необхідно застосувати системний підхід та розробляти комплексну систему мережевого захисту.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ МЕРЕЖЕВОГО ПЕРИМЕТРА ЛОКАЛЬНОЇ ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ

Орест ПОЛОТАЙ
Іванна РОШИНЕЦЬ

Незважаючи на те, що останнім часом дедалі популярнішими стають хмарні технології, і мережевий периметр втрачає конкретні рамки чи границі, він все ще є важливим компонентом захисту комп'ютерної мережі.

Захист мережевого периметра досягається шляхом вирішення таких завдань:

- захист від несанкціонованого доступу шляхом фільтрації мережевих пакетів відповідно до заданих правил з використання списків контролю доступу (Access Control List – ACL), які можуть бути реалізовані засобами операційної системи мережевого обладнання;

- поділ мережі на сегменти за ступенем обмеження доступу до інформації за допомогою технології віртуальних локальних мереж (VLAN);

- виявлення навмисного несанкціонованого доступу з боку зовнішніх мереж, у тому числі мережі “Інтернет”, використовуючи систему виявлення вторгнень (IDS);

- організація демілітаризованої зони (DMZ), використовуючи маршрутизатори;

- захист інформації від її витоку технічними каналами зв'язку, включаючи екранування, зашумлення, створення контрольованої зони;

- використання брендмауерів та міжмережєвих екранів;
- розслідування інцидентів інформаційної безпеки.

Система ACL – список правил, що забороняють або дозволяють використання ресурсів мережі: доступу до інтернету, телефонії, відеозв'язку. ACL працює з IP-пакетами, але може

визначити тип конкретного пакета, проаналізувати порти TCP та UDP.

Система IDS – це охоронна сигналізація мережі, яка використовується для виявлення і повідомлення про всі вторгнення і потенційно небезпечні події. Система може містити безліч детекторів різного типу, розміщених у стратегічних точках мережі, які шукають заздалегідь задані сигнатури небажаних подій.

Система DMZ – являє собою незахищену область між захищеними ділянками. DMZ розміщена перед брандмауером, у той час як екранована підмережа розміщується за брандмауером.

Отже, проаналізувавши основні компоненти захисту мережного периметра, можна зробити висновок, що не існує ніяких універсальних засобів. Необхідно організувати компоненти захисту в рівні, щоб максимально використати їх можливості.

РОЛЬ РАДІОЕЛЕКТРОННОЇ БЕЗПЕКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІЙСЬКОВОЇ ПЕРЕВАГИ НА ПОЛІ БОЮ

Євгеній ПРОКОПЕНКО
Дмитро МУЛ

Радіоелектронна безпека поля бойових дій відіграє ключову роль у сучасній війні, об'єднуючи такі важливі елементи, як радіоелектронна розвідка (далі – РЕР), радіоелектронне придушення (далі – РЕП) і радіоелектронний захист (далі – РЕЗ). Радіоелектронна розвідка слугує основним інструментом для виявлення та аналізу сигналів противника, дозволяючи отримувати розвідувальні дані шляхом перехоплення радіопередач і визначення місцезнаходження ворожих засобів. Завдяки здатності працювати на значних відстанях, без перерв, у будь-який час доби та при будь-якій погоді, РЕР забезпечує до 90 % первинної розвідувальної інформації, що є критично важливою на полі бою.

Радіоелектронне придушення має на меті нейтралізувати ворожі електронні системи, такі як радіозв'язок, системи управління безпілотними літальними апаратами, засоби наведення озброєнь. Використовуючи методи постановки перешкод і створення хибних сигналів, РЕП забезпечує придушення або обман противника. Ці системи можуть діяти в інтегрованому режимі, комбінуючи декілька методів для досягнення максимальної ефективності. Важливим елементом є хибні цілі, які відволікають увагу противника і змушують його витрачати ресурси на уявні загрози.

Розглянемо радіоелектронний захист як ключовий фактор виживання. Захист власних радіоелектронних систем та інфраструктури від дій противника є невід'ємною частиною радіоелектронної безпеки на полі бою. Радіоелектронний захист забезпечує стійкість систем до ворожого придушення,

захищаючи їх за допомогою комплексування, дублювання, завадостійкої обробки сигналів та інших методів. Це критично важливо для збереження цілісності систем управління та бойової здатності підрозділів, адже слабкість у захисті може призвести до розкриття вразливих точок перед противником.

Широке застосування противником безпілотних авіаційних комплексів, у тому числі FPV-дронів (від англ. First Person View, скор. FPV – вид від першої особи), сформувало потребу в розробці засобів радіоелектронної безпеки безпосередньо в тих місцях де військовослужбовці виконують бойові завдання – окопний радіоелектронний блок (далі – РЕБл). Окопний РЕБл використовується для придушення ворожих сигналів та захисту власних сил від радіоелектронних атак, забезпечуючи локальний контроль над радіоелектронним середовищем на полі бою. Ось ключові аспекти його впливу на систему захисту.

Локальне придушення ворожих сигналів. Окопний РЕБл дозволяє ефективно приглушувати комунікації противника в зоні бойових дій, створюючи перешкоди для його радіозв'язку та систем управління. Це ускладнює координацію дій ворога та знижує його здатність до оперативного реагування на зміни обстановки.

Захист власних комунікацій. Окопний РЕБл здатний не лише впливати на ворожі сигнали, а й забезпечувати захист власних радіоелектронних систем, створюючи екран або перешкоди для спроб перехоплення інформації противником. Це допомагає зберегти цілісність каналів зв'язку та управління військами, особливо у критичних моментах бою, коли порушення комунікацій може призвести до втрати управління та боєздатності підрозділів.

Завадостійкість та прихованість. Завдяки використанню окопного РЕБла військові підрозділи можуть знизити свою вразливість до ворожого виявлення. Придушення сигналів противника ускладнює його радіоелектронну розвідку, зни-

жуючи можливість визначення точного місцезнаходження власних сил або їхніх комунікаційних вузлів. Це забезпечує додатковий рівень захисту, особливо в умовах, коли противник використовує високоточні засоби наведення, засновані на електронних сигналах.

Адаптація до змін на полі бою. Окопний РЕБл може працювати в динамічних умовах, пристосовуючись до змін у радіоелектронному середовищі. Це особливо важливо, коли противник змінює частоти або модифікує свою тактику електронної війни. Використання штучного інтелекту у таких системах може автоматично коригувати налаштування РЕБла відповідно до нових загроз, підвищуючи його ефективність.

Підвищення стійкості до радіоелектронного придушення. Однією з основних переваг окопного РЕБла є його здатність зміцнювати захист власних засобів зв'язку та управління проти ворожого РЕП. Коли противник намагається вплинути на роботу наших систем зв'язку, окопний РЕБл може автоматично реагувати, створюючи протидійні сигнали або застосовуючи технології захисту, що робить нашу систему менш вразливою до ворожих атак.

Захист від безпілотних систем. У російсько-українській війні безпілотні авіаційні комплекси противника все частіше використовуються як для розвідки, так і атаки. Окопні засоби РЕБл можуть ефективно придушувати канали управління дронами, блокуючи їхні сигнали і роблячи ці апарати марними. Це також знижує ризик ударів з повітря або використання дронів для збирання розвідувальних даних, що значно підвищує безпеку особового складу.

Психологічний ефект на противника. Окрім технічних переваг, окопний РЕБ має важливий психологічний вплив на противника. Перебування в зоні, де їхні системи зв'язку й управління постійно перебувають під загрозою блокування, може значно знизити бойовий дух ворога. Втрата можливості координувати дії або отримувати своєчасну інформацію про

хід бою змушує противника діяти менш упевнено, що підвищує шанси на успішні дії наших сил.

Отже, окопний РЕБ має значний вплив на систему радіоелектронного захисту, створюючи багаторівневу захисну структуру, що забезпечує надійність комунікацій, захист від виявлення і можливість ефективного придушення ворожих електронних систем. Його роль особливо важлива у сучасних умовах війни, де інформаційна перевага та контроль над радіоелектронним середовищем можуть стати вирішальними для успіху бойових операцій.

ОЦІНКА НАДІЙНОСТІ МЕТОДІВ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБ'ЄКТІВ У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ НА ВІДЕОПОСЛІДОВНОСТЯХ ДЛЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Віталій РАВЛЮК

Використання методів розпізнавання об'єктів у реальному часі на відеопослідовностях стало важливим інструментом для правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю та забезпеченні національної безпеки. Системи відеоспостереження з використанням штучного інтелекту й алгоритмів машинного навчання дозволяють виявляти підозрілих осіб, ідентифікувати транспортні засоби і виявляти аномальні дії з мінімальним втручанням людини. Проте ефективність цих систем безпосередньо залежить від їхньої надійності, точності та здатності працювати в умовах реального світу.

Оцінка надійності є критично важливим етапом перед упровадженням таких технологій у правоохоронну практику. Правоохоронні органи стикаються з низкою викликів, серед яких варіативність умов освітлення, погодних умов, перекриття об'єктів та різні моделі поведінки. Тому визначення надійності методів розпізнавання об'єктів і трекінгу на відеопослідовностях в умовах реального часу є важливим аспектом, який необхідно детально вивчати.

У роботі розглянуто основні методи оцінки надійності сучасних алгоритмів розпізнавання об'єктів у реальному часі й особливості їх застосування у правоохоронній діяльності. порушено питання стійкості до змін умов спостереження, можливості адаптації до нових викликів та рівень помилок системи.

Одним із ключових аспектів оцінки надійності є точність виявлення та ідентифікації об'єктів. Для цього використовуються метрики, такі як точність (precision), повнота (recall),

F1-міра та відсоток помилкових позитивних і негативних спрацьовувань (False Positive / False Negative). Для правоохоронних органів важливо мінімізувати кількість помилкових ідентифікацій, оскільки це може призводити до хибних спрацювань або втрати важливих спрацювань.

Наступним елементом оцінки надійності є стійкість до зовнішніх факторів. У реальних умовах роботи системи відеоспостереження стикаються з різними факторами, такими як зміни освітлення (денне та нічне спостереження), погодні умови (дощ, сніг, туман), перекриття об'єктів та зміни перспективи. Надійність методів розпізнавання вимірюється здатністю алгоритмів залишатися точними навіть у несприятливих умовах.

В умовах реального часу важлива є не лише точність, а й швидкість роботи системи та її ефективність. Технології, такі як YOLO (You Only Look Once) та SSD (Single Shot Multibox Detector), надають можливість швидкого розпізнавання об'єктів на відеопослідовностях, проте їхня ефективність також повинна бути оцінена за кількістю кадрів, які система здатна обробити за секунду (FPS). Системи з низькою швидкодією можуть не встигати за подіями, що може призвести до пропуску важливих моментів.

Також сучасні методи розпізнавання повинні мати можливість адаптуватися до нових об'єктів або змінюваних сценаріїв без потреби повного перенавчання. Алгоритми на основі глибокого навчання дозволяють здійснювати переднавчання моделей, однак їх здатність коректно працювати в умовах реального часу під впливом динамічних змін є важливим критерієм надійності.

Ще одним критерієм оцінки надійності розпізнавання об'єктів є ідентифікація аномальних дій та подій. Надійні системи повинні не лише розпізнавати статичні об'єкти, але й бути здатними ідентифікувати аномальні або небезпечні дії. Наприклад, алгоритми мають виявляти нетипове скупчення

людей, підозрілу поведінку чи залишені об'єкти, що можуть нести загрозу.

Отже, оцінка надійності методів розпізнавання об'єктів у реальному часі на відеопослідовностях є важливим етапом перед їх упровадженням у діяльність прикордонного відомства. Визначення стійкості систем до змін зовнішніх умов, їхньої швидкодії, точності та здатності до адаптації дозволяє забезпечити ефективність і безпечність їхнього застосування. Розвиток цих технологій має перспективу підвищення рівня національної безпеки, проте вимагає постійного моніторингу їхньої надійності та відповідності вимогам законодавства.

IT SUPPORT FOR MANAGEMENT OF INFORMATION PROCESSES WITH THE USE OF TRANSACTION SYSTEMS IN THE BORDER GUARD TRAINING CENTRE

Marcin RAWSKI

Polish Border Guard is a uniformed and armed formation established in 1991, but its history dates back to earlier times, when it was a strictly military structure. Throughout all these years, previously soldiers, now officers, have been acquiring and improving their knowledge in the Border Guard training facilities, which have also undergone a huge transformation. As a result of these transformations, officers can now acquire and improve their knowledge in three dedicated organisational units:

Border Guard Academy,
Border Guard Training Centre,
Border Guard Specialised Training Centre.

Due to the similar specificity of tasks in all these organisational units, in terms of identification and IT support of key information processes, this article concentrates on the solutions currently operating in the Border Guard Training Centre in Kętrzyn.

Over the course of more than three decades of its activity, the Border Guard Training Centre has developed a number of solutions, both in terms of its organisational structure and the management of training. In each of the above-mentioned areas, appropriate IT tools have been implemented to support the decision-making process as fully as possible. While sharing many common information channels, these solutions vary depending on their place and role in the organisational structure of the Border Guard training centre, which in broad terms include:

Management of the training centre;
The didactic division (didactic facilities);

Non-didactic division (all support units, e.g. human resources, training facilitation, information protection, etc.).

For each of the above-mentioned divisions, different information processes will be crucial, which results from their different information needs. Therefore, a well-developed system of IT support for information processes should be designed in such a way that the individual organisational levels are provided with the right flow of information in terms of content and at the right time rigour. In other words, the management should concentrate the most information, while going down the organisational ladder the amount of information shall decrease, however, gaining specialisation properties. In order to ensure optimal IT support of the key information processes for the indicated organisational structure, it is therefore necessary to:

Ensure that information needs at each level of the organisational structure, both internal and external, are met;

Strive to shorten information flows;

Ensure high quality of information and decision-making processes;

Improve the cooperation of the different elements of the organisational structure.

Presently, one of the most advanced ways of providing the support of information and decision-making processes in organisations are the so-called integrated information systems for management support (IIS), the concept of which is based on integration of all the processes taking place within an organisation, including mainly information systems together with software and data.

While analysing the use of IT solutions by the Border Guard Training Centre in the context of integrated IT systems for management support, it should be stated that no such system exists in the training centre in its pure form, due to the fact that individual levels of the organisational structure require also other IT support systems, which cannot be realised by implementing

only one central system. Such a solution is precisely provided in the training centre by the use of so-called transactional systems, which is implemented with the use of the following technical means:

Modern and fast computer stations for end users;

Database management systems using appropriate programming languages for data processing;

Use of problem-oriented software.

The subsequent part of the article presents selected open solutions basing on the assumptions of transactional systems aimed at facilitating the performance of tasks by the Border Guard Training Centre officers.

The first solution ensuring an effective flow of information within the entire organisational structure of the Border Guard Training Centre is the Electronic Document Management Application developed by the Podlaski Voivodeship Office in Białystok. Undoubtedly, the strongest point of the aforementioned system is the fact that it was developed by the public administration sector for other entities of the sector and is made available to other institutions free of charge. Over the course of several years, the application has become the main channel for the circulation of official documentation, not only in the Border Guard Training Centre, but also in the entire Border Guard, ensuring the timely, reliable and secure flow of unclassified official information.

It is particularly noticeable that the application is used at each level of the organisational structure of the Border Guard Training Centre regardless of the official tasks performed.

Complementary function to the Electronic Document Management Application is played by another solution purchased from the civilian market, namely the MS SharePoint platform, which ensures group work on electronic documents. As a tool, it works perfectly well as a document repository with extensive access control mechanisms to the posted data. Users, in the course of their daily tasks, can create and share documents on which

the entire team can operate. The main advantage of using this type of solution in an organisation is the high level of security in terms of data loss and the possibility of accessing the content stored on the platform from any end device working on the Border Guard network. By using this type of solution users can share any content, e.g. using e-mail, without having to send the actual files, but only by spreading a link to the file. The potential recipient thus always has access to the latest version of the file without the need to send an updated attachment each time.

The applications presented above, supplemented with the use of classic e-mail, perfectly fulfil the needs of the entire organisation, such as the Border Guard Training Centre in Kętrzyn, in terms of the circulation of non-confidential information.

It should be remembered, however, that officers also have a number of additional applications at their disposal, which enable them to carry out domain-specific official tasks in an efficient and effective manner. A wide range is a group of logistic applications, among which the most important are:

Kwaterunek CSSG (Border Guard Training Centre Accommodation) – an application supporting the process of accommodation of the students;

Delegacje (Business Trip) – an application for managing business trips;

Wyjazdy (Departures) – an application used to report the need for service vehicles;

Zarządzanie zapotrzebowaniami (Demand management) – an application used to report current needs in terms of shortages of teaching materials;

Usterka (Breakdown) – an application used to manage reported defects of accommodation equipment at the training centre;

Maximo – an application for reporting IT system faults. In the event of a terminal station failure preventing the user from reporting a fault, the user can report the fault by telephone.

The last aspect but for sure not least from the point of view of the tasks performed by the training centre, is the provision of IT tools for the didactic division, both as regards tools supporting the realisation of the didactic process and in the context of its recording and accounting.

In terms of tools supporting the realisation of the didactic process, which became particularly important in the era of the COVID-19 pandemic a very special position was taken by solutions enabling distance learning. The Border Guard Training Centre took advantage of the potential offered by the Moodle platform, which was and still is available under an ‘open source’ licence. The implemented solution eliminated the barrier of distance, limits on the number of seats at a training course or the limited number of lecturers, thanks to which it became so popular that it became a natural tool still used for carrying out training courses. The centre continuously implements several dozen e-learning courses with a huge number of participants (the platform currently supports several thousand active accounts).

Another key task carried out by the staff of the training centre is keeping records of the didactic process, and while the lecturers are supplied with the modern equipment necessary for conducting classes, the recording of this process was, until a few years ago, carried out entirely in the form of paper diaries. Obviously, such a solution posed a number of problems, ranging from the impossibility of ongoing supervision to the lack of any automatic reporting on teaching activities. Following a market analysis in the context of purchasing an electronic tool to keep track of classes, it was clearly established that it was not possible for the Border Guard Training Centre to use a commercial tool such as an e-journal. Therefore, the staff of the Border Guard Training Centre, basing on many years of didactic experience, created an original e-journal application which is currently used by all Border Guard training centres. The e-journal application, in addition to its basic functionality, which is keeping records of

didactic classes, has fully automated the entire recording of the didactic process. The lecturer is not only able to easily account for classes held, but can also report any changes to classes, make the required monthly settlements of their activities or report potential absences in the upcoming months.

Thanks to the option of implementing new functionalities in the e-journal, with the aim of integration and as much automation as possible, solutions were implemented to automatically enrol hundreds or even thousands of participants in e-learning courses with simultaneous automatic export of the results obtained directly from the Moodle platform to the e-journal.

Also worth noting is the introduction of the so-called service standards in the training centre, where lecturers can enter their additional activities and tasks they performed outside of teaching. Such a solution positively influences transparency and shows how many additional tasks can be performed by the teaching staff of the training centre, who are active Border Guard officers at the same time.

In conclusion, it should be emphasised that the model of IT systems supporting information process management used in the Border Guard Training Centre, based on a group of so-called transactional systems, fits best in fulfilling the IT needs of a training centre. The use of many diverse tools translates into efficient management of information processes at each level of the organisational structure. However, it is important to remember that technology is one of the most frequently modified elements in organisations, which is mainly determined by the increasing advancement or ageing of hardware, together with an increase in end-user demand. Currently, the project team for the development of IT systems for training centres is constantly developing subsequent IT solutions to provide IT support for further aspects of officers' official activities.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА У СФЕРІ ПРИКОРДОННОГО КОНТРОЛЮ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ВИКЛИКИ

Олександр САМОЙЛЕНКО
Дар'я ГУДЕНЕЦЬ
Дана ШИРОКА

На стан міжнародної безпеки, як і на рівень національної безпеки держав, дедалі більший вплив здійснюється процесами глобалізації. Вони визначають низку головних тенденцій у розвитку світової економіки та політики, а також мають наслідки кардинальні зміни в міжнародному безпековому середовищі, яке стає дедалі більш динамічним і суперечливим.

Світовий досвід доводить, що в умовах сучасності сфера гарантування безпеки в кіберпросторі давно перебуває за межами юрисдикцій певних держав, характерною є наявність глобального та міжнародного характеру, й цим зумовлена потреба в тому, щоб була розроблена не лише національна, а й відповідна міжнародна стратегія забезпечення кібербезпеки.

Одне з найважливіших завдань “Стратегії розвитку Державної прикордонної служби України (ДПСУ)” – “удосконалити систему аналізу й оцінювання даних, ... урахувавши реальну та прогнозовану обстановку на державному кордоні, ... упровадження міжнародного досвіду та практики в систему прикордонного контролю...”

Інформаційні загрози під час охорони державного кордону спостерігались завжди, й певні з них з часом еволюціонують і змінюються. Відповідальність за запобігання виникненню інформаційних загроз входить до компетенції Державної прикордонної служби України.

Завданням прикордонної служби в цій ситуації є необхідність реальної оцінки нинішніх і передбачення майбутніх не-

безпеки, здійснення планування своєї подальшої діяльності, ґрунтованої на попередженні, недопущенні та своєчасному усуненні цих загроз. Якщо такі інформаційні загрози будуть недооцінені або проігноровані, це може стати причиною серйозних проблем і прогалин у цілісній системі прикордонної безпеки, тому що роль інформаційного складника як інтегрованого явища є однією з ключових та найважливіших.

Інформаційні системи, свідомість осіб – особового складу Державної прикордонної служби України, морально-психологічний клімат військового колективу тощо – слід розглядати як об'єкти кібербезпеки.]

Суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки – посадові (службові) особи, на яких відповідно до чинного законодавства покладено низку повноважень з управління інформаційною безпекою та/або безпосереднє виконання відповідних завдань (функцій).

Отже, систематизуємо низку чинників, вплив яких на стан інформаційної безпеки органів Державної прикордонної служби України є негативним: програмне забезпечення російських виробників, що використовується під час діяльності, поштові сервіси, програмні продукти, соціальні мережі, контент, поширюваний публічними особами (блогерами, експертами, журналістами, депутатами тощо), завдяки яким поширюється антиукраїнська пропаганда; вебсайти та соціальні мережі, завдяки яким можливим є здійснення маніпуляції свідомістю осіб, що забезпечують інформаційну безпеку.

До факторів ризику інформаційної безпеки органів Державної прикордонної служби України належать:

1. Кібератаки на інформаційні системи з боку зацікавлених осіб і спецслужб.
2. Витік інформації через використання соціальних мереж посадовими особами.

3. Витік інформації, яку зберігають з використанням електронних засобів комунікації в момент, коли встановлюються або оновлюються додатки.

Щоб унеможливити завантаження програм-шпигунів, виправданим вбачається використовувати лише перевірені джерела, заборонити автоматичне оновлення додатків з невідомих джерел, періодично очищувати додатки тощо.

Доцільним також є встановлення паролів та ключів на носії з інформацією, що має обмежений доступ.

Отже, для нашої держави першочергове значення має потреба у створенні системи національної безпеки, що є адекватною до масштабів і значення загроз та викликів глобалізаційного типу. Це є найголовнішим завданням, завдяки якому можливим є гарантування виживання та розвитку в умовах глобалізаційних процесів.

РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ (ПСИХОЛОГІЧНИХ) ОПЕРАЦІЙ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ КРАЇНИ-АГРЕСОРКИ

Сергій СІДЧЕНКО

Олександр РЕВІН

Сергій ЗАЛКІН

Костянтин ХУДАРКОВСЬКИЙ

Повномасштабна війна рф проти України потребує ефективних інноваційних технологій і асиметричних рішень не лише у сфері озброєння і військової техніки, зокрема в робототехніці, але й в інформаційній сфері. Якщо кібернетичні операції Україна періодично проводить досить вдало і результативно, то потенціал інформаційних (психологічних) операцій на території рф, вочевидь, використовується недостатньо. Такі операції цілком вкладаються в концепцію перенесення війни на територію рф.

Об'єктами інформаційного (психологічного) впливу можуть бути визначені як окремі особи, які здійснювали військові злочини проти України, зокрема, льотний склад бомбардувальної авіації, так і певні цільові аудиторії, такі як матері і дружини мобілізованих російських солдатів, етнічні групи населення, які значно більше використовуються у війні проти України, молоді чоловіки, яким доведеться служити і вмирати за шалені імперські ідеї російського військово-політичного керівництва тощо.

Певний потенціал мають також сплановані і проведені інформаційні (психологічні) операції з метою створення економічного безладу і поширення панічних настроїв серед широких верств російського населення, особливо в умовах значної інфляції, суттєвого зростання цін і дефіциту продуктів ок-

ремих товарних груп. Наочним прикладом розповсюдження панічних настроїв серед населення може слугувати паніка в російському сегменті соціальних мереж, пов'язана з нібито аварією і викидом радіації та радіоактивної води на Ростовській АЕС в середині липня 2024 року.

Для кожної потенційної цільової аудиторії має бути розроблений відповідний базовий сценарій ПІВ, який після визначення конкретних цілей, відповідних меседжів і доцільних інформаційних приводів може бути трансформований у план інформаційної (психологічної) операції. Комплекс методів як безпосереднього, так і опосередкованого впливу добре відомий і може бути використаний залежно від конкретних цілей і умов проведення операції.

Основними каналами інформаційного (психологічного) впливу мають бути російські месенджери, соціальні мережі і, безумовно, чутки. Правильно сформульовані меседжі, їх масованість та емоційність швидко створять панічні настрої серед населення, забезпечать втрату довіри до органів влади і можуть призвести до масових протестів, якщо це передбачено відповідним сценарієм операції. Офіційні заяви представників влади зі спростуваннями у засобах масової інформації (ЗМІ) лише сприятимуть поширенню інформації і розкручуванню ситуації.

Під час планування інформаційних (психологічних) операцій слід зважати на досить жорстку цензуру у ЗМІ рф, суттєві обмеження в Інтернеті, використання правоохоронних органів та судової системи рф для протидії операції.

Результат проведення конкретної операції обумовлюється багатьма чинниками, якістю її планування, правильною побудовою сценарію з урахуванням характеристик цільової аудиторії, ефективним моніторингом і корегуванням ходу її проведення. Разом з тим проведення низки інформаційних (психологічних) операцій на території рф безумовно сприятиме Силам оборони України у відбитті збройної агресії рф.

ЗАСТОСУВАННЯ ВЕЛИКИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ: МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ

Давид СМОЛЯК

З появою штучного інтелекту (далі – ШІ) великі мовні моделі (далі – ВММ), на кшталт GPT, дедалі частіше використовують у різних сферах. Вони автоматизують процес аналізу загроз, виявляють аномалії та підвищують ефективність роботи підрозділів кібербезпеки. Застосування ВММ у процесі забезпечення безпеки інформаційного простору відображає такі їхні можливості:

1. Автоматизація аналізу загроз – використання моделей забезпечує аналіз великого обсягу даних (звіти про інциденти чи журнали подій, пошук інформаційних загроз і прискорення реагування на них), що допомагає зменшити навантаження на персонал.

2. Виявлення аномалій – ШІ має змогу розпізнавати відхилення у поведінці користувачів або мережевому трафіку, що може сигналізувати про потенційні атаки. Це особливо корисно для виявлення нових, невідомих загроз.

3. Аналіз текстових даних – ВММ ефективні для обробки даних із соціальних мереж чи форумів, де злочинці узгоджують свої дії. Це дозволяє отримувати інформацію про загрози й інтегрувати її в системи управління інцидентами.

4. Автоматизація звітів і документування – моделі оптимізують генерування звітів про інциденти на основі зібраних даних, що прискорює отримання аналітичних висновків та скорочує час на підготовку відповідних звітів.

Водночас поруч з перевагами використання ВММ виникають ризики, що пов'язані з їх використанням сторонніх осіб.

Основні загрози, що пов'язані з несанкціонованим застосуванням ВММ, можна узагальнити так:

1. Автоматизація атак – зловмисники можуть використувати ШІ для автоматизації процесу створення фішингових повідомлень за допомогою соціальної інженерії з метою введення в оману. Моделі здатні генерувати правдоподібні тексти, що підвищує ефективність таких атак.

2. Поширення дезінформації – моделі можуть створювати фальшиві новини або звіти, що ускладнює процес реагування на інциденти.

3. Точність і помилки – незважаючи на високий рівень правдоподібності, існує імовірність похибки моделей і галюцинацій, що може призвести до прийняття помилкових рішень.

4. Конфіденційність даних – використання ВММ для роботи з конфіденційними даними може порушувати вимоги щодо захисту приватності. У разі застосування зовнішніх сервісів існує імовірність ризику витоку інформації.

Великі мовні моделі надають можливість підвищити ефективність у сфері кібербезпеки, проте їх використання вимагає ретельного підходу до управління інформаційними ризиками.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ В СФЕРІ КІБЕРРОЗВІДКИ

**Вадим СОКУР
Олександр ГОЛОВКО**

Кіберрозвідка, будучи одним з наймолодших видів розвідувальної діяльності, виникла у відповідь на виклики та проблеми цифрової ери людства. Зростання ролі цифрових комунікацій спонукає до дедалі ширшого використання електронних пристроїв для створення та поширення інформації. А отже і виникає нагальна потреба в інструменті, що давав би змогу добувати цікаві, з точки зору спецслужб, дані та матеріали для їх подальшого використання при прийнятті рішень. Саме кіберрозвідка відносно нещодавно стала таким інструментом, важливість і необхідність якого було доведено на практиці в умовах повномасштабного вторгнення рф.

Однак, на сьогодні як у науковій літературі, так і в нормативно-правових і керівних документах існує проблема відсутності сталого понятійно-категоріального апарату, а також основних термінів та визначень кіберрозвідки, що відповідали б сучасним реаліям в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій в Україні та світі, обтяженого повномасштабним вторгненням рф. Більше того, за виключенням фахівців, що безпосередньо організовують і проводять заходи кіберрозвідки, у більшості керівників та виконавців немає чіткого розуміння, чим схожі, а чим відрізняються кібератаки від заходів кіберрозвідки, кіберпросторові операції від операцій кіберрозвідки, кіберрозвідка від СТІ (cyber threat intelligence – розвідки кіберзагроз, як зазвичай неточно перекладають українською). Такого чіткого розуміння та розділення немає навіть у західній науковій літературі, зокрема держав-членів НАТО.

Відсутність чіткого розуміння не тільки понятійно-категоріального апарату, а й, як наслідок, цілей, сил і засобів, можливостей та обмежень кіберрозвідки не тільки впливає на її ефективне використання, а й ускладнює виконання спеціальних (бойових) завдань шляхом виконання невластивих функцій.

Окремі терміни і визначення кіберрозвідки присутні в нормативно-правових актах і військових стандартах України, керівних документах суб'єктів сектору безпеки і оборони України та в довідниках і настановах держав-членів НАТО, але сталого понятійно-категоріального апарату кіберрозвідки на сьогодні не існує. Тому його визначення потребує окремого системного дослідження.

Термін “кіберрозвідка” визначається Законом України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” (редакція від 17 серпня 2022 року): кіберрозвідка – діяльність, що здійснюється розвідувальними органами у кіберпросторі або з його використанням.

Очевидно, що таке визначення є дуже коротким і не дає повного уявлення щодо завдань, функцій та сфер застосування кіберрозвідки. Крім того, не до кінця описана різниця між кібератаками і заходами кіберрозвідки, кіберпросторовими операціями й операціями кіберрозвідки, а також кіберрозвідкою і СТІ.

Отже, з метою усунення проблеми відсутності сталого понятійно-категоріального апарату, а також основних термінів і визначень кіберрозвідки планується провести наукове дослідження та запропонувати такий понятійно-категоріальний апарат. Загалом існує необхідність у визначенні таких термінів: захід кіберрозвідки, операція кіберрозвідки, засоби кіберрозвідки, джерело кіберрозвідки, кіберінфраструктура, методи кіберрозвідки, об'єкт кіберрозвідки, розвідувальний цикл у кіберрозвідці, технічний цикл кіберрозвідки та низка інших.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК СФЕРА СПОЖИВЧОЇ ПОЛІТИКИ

Ольга СТАРИЦЬКА

Однією із особливостей будь-якої сучасної держави є наявність належного рівня інформаційного розвитку суспільства. І як влучно зауважує О. О. Тихомиров, відповідний інформаційних розвиток спонукає до видозмінення усталених суспільних відносин в усіх сферах існування соціуму, зокрема у економіці, політиці, науковій, освітній тощо. У свою чергу, це змушує державу до оновлення наявної правової бази та реформатування можливостей реалізації інформаційних послуг у такий спосіб, щоб були захищені та забезпечені усі комунікаційні мережі, а також інформаційні дані. Слушною є теза науковця про те, що: “реалізація функцій сучасної держави у цих сферах, а також виконання завдань забезпечення безпеки суспільства залежить від розвиненості і надійності інформаційно-телекомунікаційних мереж, систем зв’язку й управління, їх програмного та апаратного забезпечення, які становлять технічну основу інформаційної інфраструктури й одночасно зумовлюють її вразливість”. Варто також звернути увагу на те, що діяльність держави має бути сфокусована як на внутрішній споживчий ринок, так і на зовнішній, що у перспективі вимагає не тільки створення належної споживчої політики, але й її забезпечення та реалізацію.

Як показує аналіз наукових та емпіричних джерел, сучасне суспільство сприймає інформацію як товар чи послуги (зокрема, у переведенні частини нібито сталих процесів у цифрову форму – дистанційне навчання та робота, купівля онлайн, цифровізація даних тощо), що цілком можна вважати предметом споживання. Із такої позиції цілком аргументованим видається бачення О. Є. Архипова та Є. О. Архипової, що будь-який товар потребує захисту від неправомірної

поведінки з боку інших осіб. Відтак, науковці акцентують на тому, що: “основними властивостями інформації як об’єкта захисту прийнято вважати доступність, цілісність та конфіденційність. Розширюючи цей перелік, до нього додають такі характеристики, як невідмовність, достовірність, адекватність, актуальність, точність, повнота тощо”. І дійсно, процедура, що покликана спростити життя багатьом людям, відкрити нові можливості щодо світосприйняття, має відповідати певним вимогам, адже ніхто із нас не хоче, щоб його особиста чи комерційна інформація стала загальнодоступною. Цілком справедливим із цієї позиції буде і схоже бажання держави. Отже, логічним постає питання щодо формування інформаційної безпеки для подальшого її споживання усіма членами суспільства. Така концепцію вимагає наявності і належної політики, яка б відповідала умовам сьогодення та передбачала подальші стратегічні можливості до видозмінення та формування перспективних напрямів для удосконалення.

Відповідно у процесі формування такої споживчої політики варто пам’ятати і про те, що інформаційна безпека доволі генетично переплітається із загальними правами людини, суспільства, а отже, і держави, де кожен із суб’єктів має свої власні правові інтереси, що мають бути належним чином відображені як у нормативній базі, так і враховуватися у процесі безпосередньої реалізації.

Окремо варто акцентувати також на тому, що поряд із питанням безпеки завжди буде стояти і категорія небезпеки, що цілком логічно перетікає у ще більше явище, а саме “інформаційні війни”. Як вказує М. О. Шевчук, основною метою таких війн є отримання інформації або її переформатування у власних інтересах, тому доволі критично у цих процесах постає проблема конфіденційності. Зокрема автор вказує на те, що “перші спроби людини зберегти конфіденційність інформації стали основою для виникнення теоретичних засад інформаційної безпеки. З розвитком технологій та засобів

передачі даних змінювалися і методи захисту інформації. На сучасному етапі розвитку суспільства ефективно забезпечення інформаційної безпеки дозволяє вирішувати ключові питання практично всіх видів національної безпеки. Інформаційна безпека є важливою складовою системи національної безпеки, а від успішного вирішення проблем у цій сфері залежить глобальна безпека”. Отже, як бачимо, питання щодо споживання інформаційної безпеки не вичерпується виключно приватним інтересом, він цілком логічно переростає у публічний або навіть міждержавний.

Не менш важливим аспектом при запровадженні споживчої політики інформаційної безпеки є її ефективність, а отже, і прорахованість наявних чи можливих загроз та ризиків. При цьому варто погодитись із твердженням О. Є. Архипова та Є. О. Архипової, що під час проведення відповідних стратегічних досліджень варто враховувати, що такі ризики чи загрози можуть бути спрямовані на різні особливості інформації (конфіденційність, цілісність, доступність, надійність тощо), тому у процесі їх опрацювання необхідно звертати увагу не тільки на окремі компоненти, але й їх комплексність та у порівнянні із специфікою їх взаємодії та повторюваності. Актуальним під час аналізу таких рівнів напрацювань має бути “орієнтація ризику на кінцевий результат, наслідок дії загрози (сукупності загроз), а не на фіксацію змін певної властивості інформації, на яку спрямована загроза, що забезпечує використання ризику як універсального показника рівня небезпеки”.

Усе вищезазначене має обов’язково бути враховано під час формування відповідної інформаційно-безпекової політики, оскільки впливає на процес споживання, а отже, і сучасного існування суспільства та держав.

Отже, питання інформаційної безпеки становить особливий інтерес у сучасному суспільстві, оскільки і інформація, і проблематика щодо її забезпечення, реалізації та захисту стає окремими предметом споживчої політики.

ЗАСТОСУВАННЯ БІОМЕТРИЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ АВТЕНТИФІКАЦІЇ НА ОСНОВІ РОЗПІЗНАВАННЯ РАЙДУЖНОЇ ОБОЛОНКИ ОКА

Юрій СТАСЄВ

Катерина ГОНЧАРЕНКО

В сучасних умовах вимоги до перспективних інформаційних систем істотно зросли. Пов'язано це з високою інтенсивністю та динамікою зміни обстановки в умовах сучасної високотехнологічної війни, коли стрімке збільшення спроб противника щодо отримання несанкціонованого доступу до мережі спричиняє порушення цілісності конфіденційної інформації. Це викликає необхідність створення надійних і зручних систем контролю доступу.

Парольний метод автентифікації хоча і є одним із найпоширеніших, має кілька суттєвих недоліків, що спонукають до впровадження більш безпечних методів автентифікації, таких як двофакторна автентифікація (2FA), біометрія або апаратні ключі.

Сканування райдужної оболонки ока є біометричним методом автентифікації, що виводить інформаційні системи на абсолютно новий рівень. Біометричні ідентифікатори унікальні, адже немає двох абсолютно однакових відбитків пальців чи райдужних оболонок ока, тому можливість несанкціонованого доступу значно зменшується.

Для створення необхідної системи контролю доступу вимагається використання комбінації мінімум двох різних типів автентифікації, наприклад, введеного з клавіатури пароля і сканування райдужної оболонки ока.

Автори запропонували метод багатфакторної автентифікації користувачів інформаційних систем на основі автентифікації за райдужною оболонкою ока. Проведено аналіз

основних загроз, що можуть виникати під час процесу автентифікації, а також визначено ключові переваги та недоліки цього методу. Отримано математичні вирази для обчислення ймовірності помилок автентифікації та встановлено залежність між ймовірністю хибної автентифікації і кількістю ступенів захисту, необхідних для досягнення бажаного рівня безпеки.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБРОБКИ НЕСТРУКТУРОВАНИХ ДАНИХ

Олег СТАСЬО
Назарій БУРАК

З розвитком технологій кількість джерел та носіїв даних стрімко зростає. Значна частина цих даних зберігається в неструктурованому форматі, тобто без попередньо визначеної моделі. Велика кількість неструктурованих даних містить великі обсяги корисної інформації, видобуток яких є важливим завданням сьогодення. Згідно з інформацією на цей час приблизно 80–90 % даних є неструктурованими, що суттєво ускладнює проблему аналітиків, оскільки такі масиви даних неможливо опрацювати стандартними методами і традиційним програмним забезпеченням, яке призначене для роботи зі структурованими даними.

У процесі роботи з неструктурованими даними під терміном “дані” розуміють певний набір фактів, отриманих з іншої системи. Для роботи з такою вибіркою необхідно адаптувати її до вимог та відомих методів обробки інформації на основі “шаблону даних” – математично формалізований вираз, який описує вибірку даних або модель. Пошук та відбір шаблонів даних передбачає складний процес адаптації моделі до даних, знаходження структури з даних або створення високорівневого опису набору даних.

Неструктуровані дані складаються переважно з великої кількості тексту, але також можуть містити інформацію у вигляді дат, чисел та фактів. Проблемою обробки даних є неточності та двозначності, що ускладнює роботу традиційних методів та засобів для роботи з даними, записаними у бази даних чи анотованими в документах. Складність обробки даних такого типу також пов’язана з їх часовими характеристиками – дані можуть бути не актуальними, що є однією з най-

більших проблем аналізу неструктурованих даних. Традиційні моделі аналізу даних не завжди правильно визначають причинно-наслідковий зв'язок та кореляцію і, як результат, є висока ймовірність пропуску важливих даних, прийнявши їх за нерелевантні. Однак трапляються і зворотні процеси – визначивши частий зв'язок між двома різними змінними, традиційні моделі надають цьому зв'язку велику вагу, навіть якщо в цьому зв'язку немає нічого цінного.

Ще однією проблемою є постійне розширення кількості даних у неструктурованому вигляді. Такі великі обсяги даних стають величезною проблемою для роботи з ними, оскільки чим більший набір даних, тим складніше їх зберігати та аналізувати у спосіб, який є ефективним та своєчасним.

Більшість сучасних методологій відбору знань з даних переважно працюють на основі адаптивного аналізу та інтерпретації. Однак зі зростанням об'ємів такий підхід зменшує ефективність. З метою вирішення проблеми обробки неструктурованих даних запропоновано здійснювати процеси роботи з такими даними відповідно до подальших кроків для отримання корисного результату:

Неструктуровані дані → Вилучення даних → Синтаксичний та семантичний аналізи → Класифікація даних → Застосування правил логічного висновку → Подання даних у структурованому форматі (у вигляді XML документів чи таблиць даних).

ПРОБЛЕМА ЗАСТОСУВАННЯ КІБЕРФІЗИЧНИХ СИСТЕМ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Іван ЧЕСАНОВСЬКИЙ

Охорона державного кордону є одним з ключових аспектів національної безпеки України. Сучасні виклики в галузі прикордонної безпеки та досвід їх подолання обумовлюють необхідність пошуку та впровадження нових інноваційних рішень і підходів, у першу чергу технологічних. Розвиток та інтенсивне впровадження інформаційних систем ситуаційної обізнаності з одночасною інтеграцією широкого спектра технічних рішень збирання інформації в умовах бойових дій стали поштовхом до запровадження комплексних технічних рішень у всіх галузях національної безпеки. Проте інтенсивне розгортання нових, хоча і перевірених, рішень та інтеграція їх в сучасну інфраструктуру не завжди дає очікуваний результат. Це пов'язано з відсутністю надійної методологічної бази, яка охоплює складні інформаційно-технологічні рішення, у яких на різних рівнях інтегровані окремі замкнуті "організми", що забезпечують збирання, обробку або аналіз інформації. Окремі складові такого рішення є складними технічними системами, що поєднують технічну (фізичну) та аналітичну (кібернетичну) складову і не завжди можуть бути науково обґрунтованими наявними методами і моделями системного або статистичного аналізу. Очевидно, що при інтеграції таких систем в єдине комплексне рішення пошук адекватної науково-методичної бази в перелічених теоріях є безперспективним.

Вирішення цієї проблеми може бути знайдене в моделях і методах теорії кіберфізичних систем (КФС). Кіберфізичний підхід передбачає об'єднання фізичних і цифрових компонентів в єдину, гнучку і багаторівневу систему моніторингу, ана-

лізу та прогнозування. Це дає змогу вирішити низку проблем, що виникають через необхідність інтеграції різних технічних засобів, включно з сенсорами, системами відеоспостереження, комунікаційними мережами, засобами автоматичного розпізнавання загроз тощо. Такі системи часто мають різну архітектуру, стандарти та протоколи, тому проблема створення єдиної взаємодійної інфраструктури на базі кіберфізичних систем хоча й вимагає серйозних ресурсів для узгодження стандартів і вирішення питань сумісності, проте може бути вирішена. Окремою проблемою сучасних автоматизованих систем є складність обробки й аналізу великих обсягів даних, для вирішення якої застосовують сучасні алгоритми машинного навчання, штучного інтелекту та передових методів цифрової обробки сигналів. У таких умовах надзвичайно критичним є питання кібербезпеки та надійності системи. Оскільки окремі компоненти взаємодіють через мережеві протоколи, вони потенційно вразливі до кібератак, які можуть мати руйнівні наслідки.

Одним зі шляхів вирішення зазначених проблем є впровадження моделі багаторівневої КФС, яка здатна ефективно взаємодіяти між різними компонентами та забезпечувати гнучку ієрархію управління. Ця система може складатися з таких рівнів:

рівень сенсорів і збирання даних – це первинний рівень, де відбувається збирання даних з фізичних датчиків (наприклад, камери спостереження, тепловізори, системи виявлення руху, акустичні та радіолокаційні сенсори);

рівень обробки й аналізу даних – цей рівень використовує інструменти штучного інтелекту та машинного навчання для фільтрації, кореляції та аналізу інформації, а також для прогнозування можливих загроз і сценаріїв їх розвитку;

рівень управління та реагування – на основі результатів аналізу даних приймаються рішення щодо реагування на ін-

циденти: оповіщення, активація систем перехоплення, координація з іншими складовими безпеки тощо.

Перераховані рівні та запропонована архітектура є базовою в теорії КФС, що має потужну методологічну базу та широкий набір інструментів синтезу, аналізу й оптимізації, якими може бути охоплена система вкрай високої складності. Застосування моделей КФС у галузі прикордонної безпеки дасть змогу вдосконалити методологічну основу інтеграції різних технологій та автоматизації процесів моніторингу, що працюють у реальному часі та забезпечують підрозділи найбільш повною та точною інформацією про ситуацію на державному кордоні.

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В БОРОТЬБИ З ДЕЗІНФОРМАЦІЄЮ: РОЛЬ OSINT-ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ

Дмитро ШЕВЧЕНКО

Поширення дезінформації у сучасному світі набуло безпрецедентного масштабу, особливо в умовах гібридної війни між Україною та російською федерацією. Російська пропаганда використовує інформаційний простір як зброю для дестабілізації, формування викривленого уявлення про події та підриву довіри до української держави. Ця проблема є актуальною не лише для України, але й для міжнародної спільноти, яка стикається зі зростанням загроз інформаційних атак. Необхідність розвитку цифрових інструментів для протидії неправдивій інформації є нагальною, і дослідження цієї теми дозволяє виявити нові підходи до захисту інформаційного простору. Метою наукової роботи є аналіз використання OSINT-технологій (Open Source Intelligence) у контексті протидії дезінформації та вивчення їхнього потенціалу з метою забезпечення інформаційної безпеки України та посилення інформаційного тиску на країну-агресора.

Проблема протидії дезінформації активно досліджується в сучасній науковій спільноті. Внесок у вивчення цієї теми зробили такі дослідники, як Тімоті Снайдер, який аналізує історичні та сучасні аспекти російської пропаганди, а також Оксана Мороз, яка розглядає соціальні механізми протидії недостовірній інформації, яка подається в новинах. Значний інтерес до теми OSINT-технологій спостерігається у роботах дослідників з Bellingcat, які використовують відкриті джерела для викриття дезінформаційних операцій. Попри наявні дослідження, питання застосування OSINT у боротьбі з російською пропагандою в Україні залишається недостатньо ви-

вченим, що підкреслює новизну цього напрямку. Застосування OSINT дозволяє не лише виявляти та спростовувати дезінформацію, а й документувати докази інформаційних атак для подальшого використання у міжнародних судах.

Для дослідження застосування OSINT у протидії недостовірній інформації було проведено аналіз літератури, присвяченої методам збору та аналізу даних з відкритих джерел, зокрема соціальних медіа, новинних порталів та аналітичних звітів. Також існує практика успішного використання OSINT у виявленні та спростуванні дезінформаційних операцій, зокрема в рамках діяльності таких організацій, як StopFake та міжнародних груп – Bellingcat. Їхні методи забезпечують глибокий аналіз інформаційних потоків та дають змогу оперативно виявляти недостовірну інформацію в новинах, що поширюються російськими медіа та соціальними мережами.

Попередній аналіз показує, що OSINT-технології є надзвичайно ефективним інструментом у боротьбі з дезінформацією. Зокрема їхнє використання дозволяє здійснювати моніторинг медіапростору в режимі реального часу, ідентифікувати неправдиві наративи та розкривати їх походження. Одним із яскравих прикладів є розслідування групи Bellingcat, яка використовує цю технологію для викриття військових злочинів і інформаційних атак росії. Перевагою OSINT-технологій є публічна доступність для населення, що надає можливість кожному громадянину здобути навички моніторингу та аналізу інформації, тим самим зменшуючи вплив російської пропаганди на український народ. Водночас існують певні виклики, зокрема недостатня медіаграмотність населення та технічні обмеження у використанні таких технологій у масштабних інформаційних кампаніях.

Застосування OSINT-технологій для боротьби з дезінформацією є новим та перспективним напрямом досліджень, який має велике значення для забезпечення інформаційної безпеки України. Цифрові інструменти, що використовують

відкриті джерела, дозволяють ефективно протидіяти російській пропаганді та зміцнювати інформаційну стійкість суспільства. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вдосконалення методів OSINT, розширення співпраці з міжнародними організаціями, практичну імплементацію та модернізацію OSINT у військових структурах та підвищення рівня медіаграмотності серед населення.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Олександр ШЕЙГАС
Євгеній ЄЛІСЄЄВ
Олег СТЕПАНКО
В'ячеслав КАШКО

Інформаційна безпека та кібербезпека – це дві окремі галузі, але вони надто сильно перетинаються, що створює плутанину у розумінні концепцій кожної з них. Спробуємо більш докладно розглянути інформаційну безпеку та кібербезпеку, щоб було можливо ухвалити обґрунтоване рішення щодо рівня організації захисту приватного чи державного сектору. Інформаційна безпека (також відома як InfoSec) – це процес захисту інформаційних активів від несанкціонованого доступу, використання, модифікації, розкриття та знищення. Вона містить всі аспекти захисту конфіденційності, цілісності і доступності інформації. Мета інформаційної безпеки – допомогти організаціям захистити свою інтелектуальну власність, бази даних, державні таємниці, дані в CRM, службову інформацію та інші активи та цінні ресурси від доступу, використання або розкриття неавторизованими особами зі злим наміром. Для цього всі установи повинні впроваджувати надійні програми інформаційної безпеки, щоб захистити свої дані та запобігти їх злому. Інформаційна безпека може бути досягнута шляхом використання таких заходів безпеки, як ключі шифрування, контроль доступу та автентифікація електронної пошти.

Кібербезпека – це процес захисту мереж, систем та даних від несанкціонованого доступу, модифікації та знищення. Це зонтичний термін для групи зв'язаних технологій та дисци-

плін, які допомагають запобігти несанкціонованому доступу до мереж, систем та даних. Кібербезпеку можна розділити на три основні категорії: аналіз ризиків, виявлення та реагування, а також захист. Аналіз ризиків включає визначення потенційних ризиків для мереж та систем організації, щоб могли визначити пріоритетні напрями витрачання бюджету на кібербезпеку. Виявлення включає моніторинг активності у мережі для виявлення будь-якої несанкціонованої активності або активності, яка може вказувати на порушення. Захист передбачає захист інформаційних систем від хакерських атак за допомогою різних методів, таких як брандмауери і системи виявлення вторгнень (IDS).

Засоби забезпечення інформаційної безпеки можна поділити на організаційні, програмні, технічні та апаратні. Організаційні включають навчання персоналу, управління ризиками, проведення аудитів та інші організаційні заходи. Програмні засоби – це насамперед програмне забезпечення, яке забезпечує захист інформації. Сюди належать антивіруси, антишпигунський софт, системи керування доступом, моніторингу безпеки та шифрування даних. Технічні засоби – брандмауери, системи виявлення вторгнень, захисту від DDoS-атак, автентифікації користувачів, системи шифрування даних та інші інструменти. Апаратні засоби – це фізичне обладнання. Сюди входять сервери, маршрутизатори, комутатори, пристрої зберігання тощо. З конкретних засобів забезпечення безпеки інформаційних систем усі знають про антивіруси, міжмережеві екрани, VPN і проксі-сервери, сканери вразливостей. Менш відомі, але ефективніші комплексні рішення забезпечення безпеки інформаційного середовища.

Сьогодні у питаннях інформаційної безпеки поширюється проактивний захист ресурсів. Для боротьби з кіберзлочинцями фахівцям потрібно випереджати хакерів за рівнем знань, розробляти превентивні методи захисту ПЗ, заздалегідь шу-

кати і усувати потенційні вразливості в системах, що захищаються. Також одним з ключових напрямків забезпечення інформаційної безпеки та кібербезпеки є постійне удосконалення законодавчих вимог, міжнародно-правових норм, використання у цій сфері зарубіжного досвіду.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Віктор ЯКУБОВСЬКИЙ

Дмитро ОЛЕШКО

Михайло СИНИШИН

В умовах збройного конфлікту чи воєнного стану терористичні, шпигунські та диверсійні дії з використанням електронно-обчислювальної техніки набувають принципово вищого ступеня суспільної небезпечності порівняно з мирним часом, оскільки, у випадку з Україною, є частиною так званої гібридної війни, розпочатої російською федерацією. З початку повномасштабного вторгнення відбулись більше 4 тис хакерських атак, об'єктом яких були державні і недержавні установи, підприємства й організації України. Спецслужби російської федерації протягом тривалого часу проводять свої спеціальні інформаційні операції, які спрямовані переважно на підрив національної безпеки України, її національних інтересів, ліквідацію української державності та знищення української ідентичності, провокування виявів екстремізму та паніки у суспільстві, які послаблюють і дестабілізують суспільно-політичні та соціально-економічні умови в Україні. Кібербезпека України забезпечується реалізацією виваженої державної політики відповідно до прийнятих у встановленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм.

Основними напрямками державної політики у сфері кібербезпеки України під час дії воєнного стану є: створення захищеного національного сегменту кіберпростору, що сприяє підтримці відкритого суспільства та забезпеченню безпечного використання цього простору суспільством; уникнення втручання в діяльність національних органів України

та нейтралізація втручання інших держав у її інформаційні ресурси; зміцнення обороноздатності держави в кіберпросторі; боротьба з кібертероризмом; зниження рівня вразливості об'єктів кіберзахисту; забезпечення повноцінної участі України в європейських і регіональних системах кібербезпеки; виконання міжнародних зобов'язань щодо боротьби з кібертероризмом.

Основними напрямками забезпечення кібербезпеки України в умовах воєнного стану є: розвиток державної інформаційної інфраструктури, забезпечення безпечної експлуатації важливих об'єктів інформаційної інфраструктури; розвиток міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки; об'єднання ресурсів та посилення координації діяльності правоохоронних, розвідувальних і контррозвідувальних органів України для протидії кібертероризму; забезпечення ефективного застосування Збройних Сил України для адекватного реагування на реальні та потенційні кіберзагрози національному сегменту кіберпростору; розробка пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки як основи створення високих інформаційних технологій; підтримка виробників продукції та послуг у сфері кібербезпеки на основі просування вітчизняних виробників; адаптація законів України до норм ЄС, створення правових та економічних передумов для розвитку державної інформаційної інфраструктури, підвищення її стійкості до кібератак, здатності держави ефективніше захищати національні інтереси в кіберпросторі; забезпечити неухильне дотримання власниками важливих об'єктів інформаційної інфраструктури вимог законодавства у сфері захисту державних інформаційних ресурсів, криптографічного та технічного захисту інформації, захисту персональних даних; підвищення обізнаності громадськості щодо ризиків, викликів і загроз у кіберпросторі.

Отже, вибір конкретних засобів і методів державної політики та забезпечення кібербезпеки України в умовах во-

енного стану залежить від необхідності своєчасного вжиття заходів, які відповідають характеру та масштабам реальних і потенційних кіберзагроз життєво важливим інтересам людей і громадян, суспільства і держави.

ОРГАНІЗАЦІЯ БАГАТОРІВНЕВОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Валентина ЯЩУК

В умовах воєнного стану захист державної інформації безпосередньо впливає на безпеку країни, забезпечення стабільності та збереження стратегічних інтересів. В умовах агресії та посиленої гібридної війни, що супроводжується кіберзагрозами, інформаційними атаками та шпигунством, питання надійного збереження конфіденційної інформації набуває критичного значення.

Багаторівнева система охорони дозволяє запровадити ефективні механізми контролю за доступом до секретних даних, забезпечує багатоступеневий захист від несанкціонованого доступу, шкідливих кібератак та можливих внутрішніх загроз. Така система передбачає різні рівні доступу та контролю, які розподіляються відповідно до рівня секретності інформації, а також впроваджує сучасні методи автентифікації, шифрування та моніторингу.

Організація багаторівневої системи охорони державної таємниці є ключовим елементом забезпечення національної безпеки. Вона передбачає комплекс заходів, процедур і технологій, спрямованих на захист критично важливої інформації від несанкціонованого доступу, розголошення чи втрати. Ця система базується на принципах захисту конфіденційності, цілісності та доступності даних і складається з кількох рівнів безпеки для забезпечення всебічного захисту.

Основними елементами багаторівневої системи охорони державної таємниці є розподіл доступу до інформації за рівнями секретності, ідентифікація та автентифікація користувачів, моніторинг та контроль активності, шифрування даних. До процедур і механізмів контролю доступу багато-

рівневої системи охорони державної таємниці можна віднести делегування прав доступу, контроль доступу до фізичних об'єктів, розробку та впровадження політики безпеки, запобігання несанкціонованому доступу. Запобігання несанкціонованому доступу можна забезпечити, проводячи аналіз вразливостей, тренінги та навчання персоналу та впроваджуючи технології виявлення загроз. Ефективність багаторівневої системи охорони державної таємниці забезпечується проведенням аналізу ефективності процедур та механізмів контролю через оцінювання ризиків, аудит безпеки та регулярне тестування системи безпеки. Серед перспективних напрямів удосконалення системи захисту можна виділити автоматизацію управління доступом з використанням сучасних систем управління ролями, використання штучного інтелекту, зміцнення міжвідомчої співпраці. Такий багаторівневий підхід до охорони державної таємниці дозволяє створити стійку та надійну систему захисту, яка є критично важливою для підтримки національної безпеки та протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам.

Узагальнюючи наведене, можна зробити висновок, що організація багаторівневої системи охорони державної таємниці в умовах воєнного стану є невід'ємною складовою забезпечення національної безпеки України. Вона є ефективним інструментом запобігання розголошенню критично важливої інформації, знижує ризик несанкціонованого доступу та сприяє захисту державних інтересів. Багаторівневий підхід, який поєднує комплекс заходів фізичної та інформаційної безпеки, сучасні технології ідентифікації, шифрування, а також регулярний контроль за дотриманням процедур доступу дозволяє забезпечити високий рівень конфіденційності в умовах постійних загроз.

Запровадження системного підходу до захисту державної інформації є важливим чинником підтримки стабільності державного управління та координації дій у сфері оборони

та безпеки. Крім того, в умовах підвищеної вразливості до інформаційних та кіберзагроз критично важливою є адаптація існуючих процедур до динамічних викликів війни, що вимагає постійного моніторингу та вдосконалення охоронних механізмів. Отже, багаторівнева система захисту державної таємниці в умовах воєнного стану є стратегічно важливим заходом, що сприяє посиленню національної безпеки та стійкості до зовнішніх і внутрішніх загроз.

СЕКЦІЯ 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ, БОЙОВОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**Олександр АДАМЧУК
Олександр АНДРУШКО**

Зміни, що відбуваються в сучасній освітній і культурній сферах, призвели до створення єдиного простору вищої освіти та жвавої дискусії про те, як розвивати систему освіти та навчання відповідно до Болонської системи освіти. Метою освітніх проектів і програм є не лише створення умов, які сприяють якійсь підготовці майбутнього фахівця-прикордонника, але й формування його загальнолюдських якостей, умінь і навичок, формування лідера, підтримання та відновлення морально-психологічного стану. Усе це потрібно для того, щоб високий професіоналізм молодого спеціаліста дав змогу йому успішно виконувати завдання за призначенням в умовах воєнного стану. Сучасні освітяни прагнуть дослідити та впровадити низку інноваційних технологій. Вони стверджують, що інтерактивне навчання може забезпечити поступовий перехід від традиційних систем викладання та освіти до активної взаємодії між студентом і викладачем. Однак це

можливо лише шляхом ментального поєднання та модернізації знань і досвіду, отриманих протягом багатьох років.

В умовах воєнного стану морально-психологічний стан військовослужбовця є складовою частиною морально-психологічного потенціалу обороноздатності держави й одним із факторів досягнення перемоги. Створює необхідні умови для якісного виконання особовим складом навчальних, навчально-бойових і бойових завдань, ефективного функціонування системи всебічного забезпечення застосування військ (сил) в умовах воєнного стану.

Для того щоб перевести майбутню професійну підготовку на належній рівень, який би забезпечував виконання професійних компетентностей, необхідно докорінно змінити методи, форми і способи проведення навчальних занять так, аби уникнути конфліктів і забезпечити якість освіти офіцерів прикордонного відомства. Тому актуальною постає проблема якісного розроблення і впровадження інтерактивних технологій навчання в підготовці компетентних фахівців під час воєнного стану.

Аналіз наукових статей показує, що дослідники цікавляться потенціалом інтерактивних технологій для розвитку творчого потенціалу студентів у вищій школі.

У своїх роботах автори наголошують на використанні сучасних форматів, методів, інструментів і прийомів для підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. Загалом дослідники переконані, що навчання і розвиток майбутніх фахівців неможливі без застосування інтерактивних технологій в умовах воєнного стану.

Інтерактивні технології є не лише засобом покращення навчання та морально-психологічної підтримки, а й засобом посилення виховного впливу. Це дозволяє учням змінювати свої поведінкові моделі та свідомо здобувати конкретні знання і навички.

Значно зросла роль викладачів, які є лідерами й організаторами навчального процесу. Той факт, що інтерактивне навчання перетворює курсантів (студентів) з об'єктів на суб'єкти навчання, підвищує їхню внутрішню мотивацію до навчання, покращує стан їхньої морально-психологічної підтримки та зміцнює ефективну взаємодію всередині колективу. У результаті викладачі стають справжніми лідерами освітнього колективу і свідомо формують цінності, навички та компетенції учасників.

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Василь АЛЕКСІЙЧУК

Аналіз останніх подій свідчить про те, що спеціальні служби російської федерації, діючи в умовах повномасштабної збройної агресії проти України, демонструють нові підходи до створення загроз всередині території нашої держави, спрямованих на дестабілізацію внутрішньої ситуації та підриву обороноздатності. Наслідком цього є велика кількість кримінальних проваджень, які належать до підслідності органів безпеки, що спричиняє велике навантаження на слідчі підрозділи.

У процесі досудового розслідування є аспекти, де психологічний супровід та забезпечення були б доречними заради збільшення ефективності та зменшення часу, потрібного для проведення слідчих дій.

Так, наприклад, із початком вторгнення рф на територію України з'явилася велика кількість кримінальних проваджень, де як свідки та підозрювані виступають неповнолітні громадяни України. Це спричинено їх вербуванням зі сторони спеціальних служб держави-агресорки для здійснення диверсій і дій, спрямованих на перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, що отримує доволі широкий вплив.

Під час досудового розслідування слідчі проводять допит неповнолітнього, важливі принципи забезпечення прав якого передбачені статтями 226, 227, 491 Кримінального процесуального кодексу України, визначивши обов'язкову участь педагога або психолога.

Наразі слідчі змушені шукати психолога в інших установах чи відомствах. Це негативно впливає на швидкість роз-

слідування, адже пошук необхідного спеціаліста потребує додаткового часу, що може бути критичним для кримінального провадження.

Іншим аспектом є необхідність надання слідчому детального психологічного портрета учасників кримінального провадження заради застосування тієї чи іншої тактики досудового розслідування. Під час формування такого портрета будуть враховані не лише обставини кримінального провадження, а ще й психологічні особливості свідка або підозрюваного. Це дозволить визначити найкращий підхід до особи з метою отримання повної інформації та проведення інших слідчих дій.

З цією метою пропонується покласти на психологів Служби безпеки України, які забезпечують діяльність оперативних підрозділів, функції із забезпечення слідчих підрозділів для якісного та швидкого проведення досудового розслідування.

ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ РІВНІВ ПРОБЛЕМНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІН КАФЕДРИ КІНОЛОГІЇ

Анатолій АФАНАСЬСВ

В освітньому процесі здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою “Організація діяльності кінологічних підрозділів Державної прикордонної служби України”, використовуються різні форми організації і методи навчання, зокрема і проблемно-пошуковий.

Необхідність активного використання проблемного методу зумовлено особливістю організації освітнього процесу підготовки офіцерів кінологічних підрозділів.

Насамперед освітньо-професійна програма “Організація діяльності кінологічних підрозділів Державної прикордонної служби України” реалізується за спеціальністю 252 Безпека державного кордону, де протягом усього періоду навчання курсанти мають засвоїти достатньо складну, наукову основу системи підготовки і використання кінологічних розрахунків з урахуванням їхньої спеціалізації.

Система підготовки і використання кінологічних розрахунків у правоохоронній і військовій діяльності вимагає не тільки глибоких теоретичних знань з зоопсихології, етології, фізіології, але і творчого використання в роботі системи підготовки двох біологічних об’єктів як кінологічного розрахунку, постійного активного пошуку доцільних прийомів і методів індивідуального навчання. Це обумовлює потребу у використанні на заняттях самостійної роботи курсантів (під керівництвом викладача) щодо вирішення навчальних задач у контексті методики підготовки і використання кінологічних розрахунків з пошуку та виявлення вибухових речовин, зброї та боєприпасів.

Тому уміння майбутніх офіцерів кінологічних підрозділів самостійно мислити, творчо підходити до системи підготовки кінологічних розрахунків у Кінологічному навчальному центрі ДПСУ та в органах охорони державного кордону має важливе значення.

У цій площині зростає роль викладачів кафедри кінології щодо використання проблемного методу навчання на всіх заняттях з навчальних дисциплін освітньо-професійної програми. Використання проблемно-пошукових методів вимагає від викладача хороших знань навчального матеріалу, широкої ерудиції, уміння встановлювати контакт з курсантами, створювати атмосферу співробітництва, спільного пошуку відповіді на проблемні питання з методики і техніки підготовки кінологічних розрахунків за спеціалізацією. Проблемно-пошукові методи вимагають активної розумової діяльності курсантів, творчого пошуку, аналіз власного досвіду і накопичених знань з методів дресирування на основі психофізіології.

Так, проблемно-пошукові методи застосовуються у процесі проблемного навчання. Викладач створює проблеми у навчальній ситуації, організовує колективне обговорення можливих підходів до вирішення проблеми. Проблемно-пошукові методи застосовуються з метою розвитку творчої і пізнавальної діяльності. Вони сприяють більш осмисленому і самостійному засвоєнню знань. В умовах проблемної ситуації виникає пошукова домінанта, що забезпечує активність розумової діяльності.

ОСВІТА І НАУКА У СФЕРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Леся БАЛАГУР
Петро ДЗЮБА
Юрій ЮРЧАК

Бойові дії на території України, пов'язані з воєнною агресією росії, загострили розуміння важливості освітньої сфери українського суспільства як складової сектору безпеки і оборони. З'явилися нормативно-правові акти, де питання освіти, зокрема реформування її структури, підвищення якості та трансформації змістового наповнення трактувалися як безпекові завдання для розвитку української державності та суспільства. З огляду на переростання гібридної війни у відкритий збройний конфлікт постали нові виклики перед освітньою сферою. Зазначені обставини актуалізують необхідність розглянути питання формування правових засад, удосконалення вітчизняного й апробації світового досвіду, визначення першорядних проблем і формування завдань у сфері освіти як складової частини безпеки і оборони України.

Визнання освіти змістовним сегментом безпеки і оборони держави вже давно стало хрестоматійним твердженням. Українські вчені та українські політичні і громадські діячі часто наголошують на винятковій вазі освіти для збереження і розвитку державності.

Саме тепер, в умовах сучасної російсько-української війни не лише українські законотворці та експертне середовище, але й громадські організації та освітяни акцентують на необхідності перетворити систему освіти на один із суттєвих важелів забезпечення безпеки і оборони України. Сьогодні українська освіта знаходиться перед надзвичайно складними викликами і загрозами воєнного часу.

Система освіти в нашій державі має стати невід’ємною складовою безпеки і оборони, покликаною розв’язувати завдання збереження та розбудови української державності і громадянського суспільства. Тільки останнім часом на рівні деяких нормативно-правових актів виникло розуміння українськими політичними діячами вагомості системи освіти для безпеки і оборони держави, що знайшло відображення у “Стратегії національної безпеки України” (2020) і “Стратегії людського розвитку” (2021). Доречно використати досвід Ізраїлю у трансформації освіти на базову складову національної безпеки, від якої залежать інші безпекові галузі (бо ж збройні сили, поліція, структури розвідки і контррозвідки отримують фахівців з напрацьованими в системі освіти компетентностями й утвердженими цінностями). В основі змісту освіти на усіх рівнях мають лежати національні цінності та громадянські компетентності. Доцільно використати напрацювання програми “Перші кроки в демократії” у закладах дошкільної освіти, сприяти утворенню “шкіл демократії” з максимально широкими повноваженням учнівського самоврядування, організувати системну роботу з талановитими учнями, запровадити тестування соціальних і громадянських компетентностей вступників до закладів вищої освіти та продовження розвитку соціальних і громадянських компетентностей у закладах вищої освіти. Воно здійснюватиметься закладами вищої освіти на основі завдань та обсягів, чітко визначених центральним органом виконавчої влади.

ТЕНДЕНЦІЇ ПОКРАЩЕННЯ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Віктор БЕРЕЗЮК
Вікторія ГЕРАСИМЕНКО

Питання підготовки фахівців у секторі безпеки та оборони має численні розбіжності. Проте аналіз сучасного стану цієї проблеми та детальне дослідження тенденцій дозволили виявити закономірності у модернізації професійної підготовки фахівців у секторі безпеки та оборони для країн, що перебувають на етапі розвитку.

Система навчання фахівців у сфері безпеки та оборони має забезпечувати високий рівень професійної підготовки офіцерів, які володіють інтелектуальним і фізичним потенціалом, загальною культурою і здатністю ефективно виконувати службові обов'язки, приймати розумні рішення в умовах стресу та надзвичайних ситуацій, а також самостійно оновлювати свої знання та навички після завершення навчання у вищих військових навчальних закладах. Деякі вчені в Україні та за кордоном вважають, що якість підготовки фахівців у цій галузі не відповідає потребам держави, тому модернізація цієї системи є одним з пріоритетних завдань для країн, які перебувають у стадії розвитку. Однак це завдання ускладнене численними зовнішніми та внутрішніми факторами: економічна та політична ситуація в країні, міжнародні військово-дипломатичні відносини, наявність збройних конфліктів, а також технологічний і технічний розвиток у секторі безпеки та оборони.

Ретельний аналіз систем професійної підготовки фахівців у секторі безпеки та оборони в країнах, що розвиваються, дозволив визначити перспективні тенденції:

зміцнення міжнародного співробітництва в галузі військової освіти, включно із двосторонніми та багатосторонні-

ми навчальними програмами та участю у міжнародних науково-освітніх заходах;

оптимізація фінансування військової освіти та контроль за його ефективністю, зокрема через спільні програми з партнерськими країнами для економії коштів та обміну досвідом;

посилення зв'язків між військовою та цивільною освітою; розроблення програм заохочення вибору військової кар'єри, включно з короткостроковими курсами для випускників цивільних навчальних закладів;

розроблення положень та оцінка рівня навчальних досягнень студентів;

створення системи моніторингу та оцінювання якості військової освіти;

поєднання традиційних та інноваційних методів для забезпечення успішних трансформацій і збереження національної культури;

Підготовка сил для забезпечення державного кордону та реагування на можливі загрози та конфлікти.

На рівні вищих військових навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців у секторі безпеки та оборони, проводить низку заходів для поліпшення навчального процесу:

розроблення інструкцій щодо підготовки до участі у спільних операціях;

забезпечення можливості навчання за дистанційним і змішаним формами навчання;

проведення навчання в умовах, які максимально наближені до реальних бойових дій;

формування м'яких навичок, таких як навички вирішення конфліктних ситуацій, міжособистісного спілкування, лідерські якості тощо;

організація морально-психологічного забезпечення та виховання національно-патріотичних цінностей;

забезпечення навчального процесу актуальними зразками озброєння і техніки та вдосконалення інфраструктури ВВНЗ;

програми освіти протягом усього життя для постійного вдосконалення знань і навичок відповідно до сучасних вимог;

забезпечення практичної підготовки в органах сектору безпеки та оборони для отримання необхідних знань і формування професійних умінь і навичок.

Гуманізація та демократизація військової освіти полягає в установленні відносин “суб’єкт-суб’єкт” під час навчання, визнанні прав людини та її унікальності, акцентуванні творчості в освітньому процесі та переході від репродуктивного навчання до продуктивного. Це удосконалення учасників навчального процесу через неперервну освіту та самоосвіту, а також адаптацію до постійних змін у науковому знанні та розвитку мислення. Інформатизація освітнього процесу передбачає використання сучасних засобів інформаційних технологій, таких як вебтехнології та симулятори, для підтримки та контролю навчання.

Окрім того, створюється наукова мережа між ВВНЗ, забезпечується інтенсивна мовна підготовка курсантів і використання інтерактивних методів для формування професійних навичок та умінь.

Отже, країни, що розвиваються, мають свої власні особливості у галузі військової освіти, проте системи професійної підготовки фахівців сектору безпеки та оборони відзначаються спільними рисами. Це свідчить про те, що процес модернізації цих систем може бути подібним у багатьох аспектах, спрямований на відповідність міжнародним стандартам і підвищення ефективності. У майбутньому планується докладне вивчення можливостей креативного використання досвіду країн, що розвиваються, для поліпшення системи професійної підготовки фахівців сектору безпеки та оборони в Україні.

ЩОДО СТВОРЕННЯ ГРУПИ БОРОТЬБИ З БЕЗПЛОТНИМИ ЛІТАЛЬНИМИ АПАРАТАМИ В БОЙОВОМУ ПОРЯДКУ МЕХАНІЗОВАНОГО ВЗВОДУ

**Андрій БІЛОРУС
Олег КУСТИНСЬКИЙ**

Широкомасштабна агресія росії проти нашої держави ще раз показала зміни в тактиці ведення сучасної війни. Застосування безпілотних літальних апаратів (БпЛА), які довели свою ефективність виконувати бойові завдання, визначило необхідність створення як підрозділів БпЛА, так і підрозділів боротьби з ними. Сучасну армію неможливо уявити без БпЛА, адже вони коригують вогонь артилерії, ведуть розвідку вдень і вночі, передаючи розвіддані, наносять вогневі удари, а головне – допомагають зберегти життя бійців.

Війни змінилися, змінилось відношення до технологій. Сьогодні майже кожен українець знає вартість того чи іншого дрона, всюди відкриті курси зі збирання та керування FPV-дронами.

БпЛА мають явні переваги перед пілотованими апаратами – немає необхідності в оснащенні їх системами життєзабезпечення, тому їхня собівартість набагато нижче, ніж звичайні літальні апарати. Це дає можливість під час війни організувати їх виробництво в значній кількості і відповідно широко застосовувати на полі бою.

Але не тільки Україна розвиває технології БпЛА. Агресор теж використовує БпЛА в бойових діях. Частково свої розробки, в більшості розробки своїх країн-союзників, передусім Ірану. Застосовує у великій кількості, як розвідувальні, так і ударні. І їх застосування приводить до втрат особового складу і техніки Сил оборони України (СОУ). Тому і виникає питання боротьби з БпЛА, особливо на лінії зіткнення.

Проаналізувавши застосування противником ударних FPV-дронів на передньому краї, ми дійшли висновку, що під час процесу підготовки до бою командир механізованого взводу має створювати вогневу групу по боротьбі з ударними БпЛА. Завданням цієї групи є знищення БпЛА, насамперед FPV-дронів, які атакують підрозділ.

В сучасних тактичних підрозділах, від роти і вище, є підрозділи боротьби з БпЛА, які мають на озброєнні анти дронові рушниці, ціною в декілька тисяч доларів. Ми ж пропонуємо взяти на озброєння в кожний взвод 2–3 помпових рушниць, заряджених крупним дробом, або картечю. Ефективність цього виду зброї вже доведено на практиці деякими підрозділами, які озброїлись мисливськими рушницями з допомогою волонтерів. Знищення FPV-дрону здійснюється на відстані 40–50 м, що забезпечує безпеку нашим військовослужбовцям.

З урахуванням вищесказаного, можна зробити такі висновки:

1. Застосування помпових рушниць під час боротьби з БпЛА – є ефективним засобом збереження особового складу і техніки СОУ .

2. Створення вогневої групи по боротьбі з ударними БпЛА в сучасному бою забезпечує виконання бойового завдання взводом в встановлений час з найменшими втратами.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ РОЗРОБОК У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Сергій БІЛЯВЕЦЬ

В умовах повномасштабної війни, що розгорнулася на території України внаслідок агресії російської федерації, особливо актуальним є питання пріоритетних напрямів наукових досліджень та науково-технічних розробок у сфері безпеки державного кордону. Сучасні виклики, пов'язані з його охороною в умовах правового режиму воєнного стану, боротьбою з гібридними загрозами, контрабандою, нелегальною міграцією та диверсійною діяльністю, потребують невідкладного впровадження нових підходів і технологій. У зв'язку з цим науково-технічний потенціал Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького має бути зосереджений на вирішенні питань, що безпосередньо впливають на обороноздатність України та, зокрема, на забезпечення боездатності прикордонних підрозділів, що беруть участь у відбитті військового вторгнення росії на територію України.

Формування чітко визначених пріоритетів наукових досліджень дозволить максимально ефективно використовувати ресурси та досягти високого рівня прикордонної безпеки. Особливу увагу потрібно приділяти розробленню інноваційних засобів для зміцнення прикордонних рубежів, а також удосконаленню системи моніторингу та контролю державного кордону. Створення нових методів аналітичної розвідки та інформаційної безпеки, розроблення автоматизованих систем управління прикордонними операціями, а також удосконалення механізмів взаємодії з іншими силовими структурами є першочерговими завданнями в умовах військових дій.

Крім того, важливим аспектом є інтеграція передового світового досвіду у сфері прикордонної безпеки та захисту державного суверенітету, а також активна співпраця з міжнародними партнерами. Обґрунтування пріоритетних напрямів наукових досліджень дозволяє визначити ключові сфери та напрями, які потребують першочергового фінансування та розвитку.

У квітні цього року Кабінет Міністрів України затвердив оновлений перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок. Цей крок спрямований на те, щоб зосередити зусилля української наукової спільноти на найактуальніших потребах держави в умовах воєнного стану.

Оновлений перелік ґрунтується на результатах попередніх аналітичних досліджень науково-технологічного розвитку, а також на пропозиціях центральних органів виконавчої влади та академій наук. Він враховує виклики та можливості, з якими стикається Україна в цей період.

Зважаючи на вищевикладене, особливої актуальності набуває наукове забезпечення оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України (ДПСУ), реалізація пріоритетних напрямів наукових досліджень та науково-технічних розробок, які можуть бути реалізовані науковцями ДПСУ в умовах правового режиму воєнного стану. З урахуванням потреб прикордонного відомства до пріоритетних напрямів наукових досліджень належать: розроблення сучасних систем моніторингу та контролю державного кордону, створення інноваційних засобів спостереження, включно з БпЛА, тепловізійними камерами та супутниковим моніторингом для виявлення потенційних загроз. Важливим напрямом є удосконалення системи кіберзахисту прикордонної служби, зокрема проведення досліджень у сфері кібербезпеки, що спрямовані на захист інформаційних ресурсів від хакерських атак та кібершпіонажу.

Впровадження автоматизованих систем управління прикордонними операціями шляхом розроблення програмного забезпечення забезпечить ефективне управління мобільними групами, оброблення інформації та координацію з іншими структурами.

Ще одним перспективним напрямом розвитку відомчої науки є інтеграція штучного інтелекту в технології охорони кордону, зокрема проведення досліджень щодо використання штучного інтелекту для аналізу великих даних та прогнозування нештатних ситуацій на кордоні.

З огляду на характер ведення сучасної війни важливим пріоритетним напрямом наукової діяльності є розвиток інноваційних засобів протидії дронам та іншим літальним апаратам, їх виявлення, нейтралізації та знешкодження.

Попри те, що на східній ділянці державного кордону тривають активні бойові дії, його західна ділянка залишається під контролем органів і підрозділів ДПСУ. З огляду на це пріоритетним для відомчої науки є удосконалення технологій виявлення контрабанди та нелегальної міграції, зокрема розроблення портативних сканерів, датчиків та інструментів для виявлення прихованих вантажів і нелегальних осіб.

Важливо також продовжувати дослідження в галузі психологічної науки, зокрема психологічної підготовки та стресостійкості особового складу. Тому розроблення методик підвищення стійкості прикордонників до психологічних навантажень в умовах війни має бути серед пріоритетних напрямів наукових досліджень.

Крім цього, для потреб прикордонного відомства важливе значення має розроблення засобів захисту від мін та інших вибухових пристроїв, виявлення та знешкодження мін на ділянках кордону для безпечного переміщення військових і цивільних осіб; модернізація системи управління логістикою та забезпечення прикордонних підрозділів, впровадження автоматизованих систем для ефективного управління поста-

чанням та підтримкою особового складу; дослідження у сфері оперативної розвідки та інформаційної безпеки, створення нових методів збору, аналізу та збереження розвідувальної інформації; впровадження біометричних систем ідентифікації осіб, проведення досліджень у галузі біометричних технологій для покращення ідентифікації громадян та іноземців; удосконалення систем зв'язку, що можуть працювати в умовах активних бойових дій або в зоні з обмеженим доступом до інфраструктури; розроблення новітніх технологій для охорони морських кордонів, включно з системами виявлення підводних і надводних об'єктів.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ РОБОТИ ЧАСТИН І МЕХАНІЗМІВ СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ: МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

Андрій БІЛЯВЕЦЬ
Руслан СИЧ

Передусім варто зазначити, що актуальність знань щодо роботи частин і механізмів надає можливість для здобувачів освіти свідомо розуміти характер несправностей, що викликають затримки під час стрільби. З огляду на це ті, хто навчається, разом зі знаннями про порядок роботи частин і механізмів зброї мають отримати насамперед розуміння основних причин затримок під час стрільби, а також способів їх швидкого усунення. Процес вивчення роботи частин і механізмів зброї вимагає від тих, хто навчається, значної напруги. Для систематизації необхідних знань весь процес роботи стрілецької зброї доцільно розділити на такі етапи: до заряджання; заряджання; безпосередньо постріл; розряджання.

У нашому баченні перед вивченням роботи частин і механізмів зброї керівнику заняття передусім необхідно перевірити засвоєння будови та призначення окремих частин і механізмів, особливо рухомих, на початку основної частини заняття.

Порядок викладення матеріалу під час вивчення роботи частин і механізмів варто розпочати із засвоєння принципу дії стрілецької зброї. Спочатку керівнику необхідно продемонструвати та пояснити положення і роботу інших частин та механізмів автомата до заряджання. Переконавшись шляхом опитування, що здобувачі освіти розуміють положення частин і механізмів до заряджання, керівнику заняття у такому ж порядку необхідно приступити до вивчення роботи частин механізмів під час заряджання зброї.

Розпочинаючи вивчення положення частин і механізмів автомата під час заряджання, керівнику заняття необхідно віддати наказ всім, хто навчається, хто має навчальну зброю, провести неповне розбирання автомата, після чого провести збирання, не приєднуючи газову трубку зі ствольною накладкою та кришку ствольної коробки.

Переконавшись, що всі зробили правильно, керівнику доцільно пояснити і наочно показати всім здобувачам освіти роботу затвору (на прикладі автомату) використовуючи мультимедійні засоби. Після чого найбільш доцільним буде приєднання магазинів із навчальними патронами, з подальшим досиланням навчальних патронів у патронник автомата, з одночасними поясненнями: під час руху затворної рами вперед затвор остовом виштовхує з магазину верхній набій і досилає його в патронник.

З метою якісного пояснення положення частин і механізмів у момент пострілу доцільно розпочати з процесу розбивання капсулю з паралельним поясненням: під час натиснення на спусковий гачок його фігурний виступ виходить із зачеплення із бойовим взводом курка; курок під дією бойової пружини повертається на своїй осі та енергійно наносить удар по ударнику; ударник розбиває капсуль набою.

Для якісного засвоєння порядку роботи частин і механізмів під час розряджання необхідно, використовуючи навчальну зброю, наочно продемонструвати процес виймання з патронника гільзи з паралельними поясненнями, що гільза патрону утримується зачепом викидача, наштовхується на відбивальний виступ ствольної коробки та викидається назовні.

У зв'язку з певною складністю заняття керівнику необхідно забезпечити під час його проведення найбільшу наочність. Окрім навчальної зброї слід мати макети зброї у розрізні, навчальні патрони, плакати, сучасні електронні 3D-презентації, навчальні комп'ютерні програми та відповідне обладнання.

ПЕРЕДУМОВИ РОЗРОБЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ Й УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКИ СТРІЛЬБИ З АВТОМАТИЧНОЇ СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ РЕКРУТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Igor BOVSUNIVS'KYI

У реаліях сьогодення організація системи професійної підготовки рекрутів Національної гвардії України є надзвичайно важливою. У зв'язку із агресією росії високоякісна підготовка військовослужбовців стає критичним аспектом для захисту держави. Рекрути Національної гвардії України (НГУ) мають бути підготовлені до виконання завдань за призначенням, зокрема вміти застосовувати різні зразки новітнього озброєння та техніки. Це зі свого боку підкреслює важливість вогневої підготовки військовослужбовців.

Дослідження виконано згідно з планом ініціативної науково-дослідної роботи на тему “Підготовка рекрутів НГУ” (шифр “Recruit NGU”). Методи дослідження: аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування, моделювання, гіпотетико-дедуктивний метод, системний підхід, метод аналогій, формалізація, контент-аналіз, метод історичного аналізу. У процесі дослідно-аналітичної роботи використано особистий досвід організації системи вогневої підготовки військовослужбовців інституцій сектору безпеки і оборони України.

Головною метою дослідження є визначення передумов для розроблення організаційно-педагогічних умов розвитку та удосконалення техніки стрільби з автоматичної стрілецької зброї рекрутів НГУ на початковому етапі військової служби (із акцентованим використанням сучасних технічних засобів навчання).

Аналізуючи наукові праці учених (практиків) О. Бірюкова, М. Медвідя, О. Петрачкова, О. Маркова, Ю. Самсонова, О. Хацаюка та інших, доцільно констатувати, що для якісного розроблення організаційно-педагогічних умов розвитку та удосконалення техніки стрільби з автоматичної зброї рекрутів НГУ на початковому етапі військової служби необхідно врахувати такі компоненти:

1) комплексний аналіз сучасних загроз і потреб обороноздатності держави (з огляду на сучасні виклики та збройну агресію росії виникає необхідність у підвищенні професійної підготовки рекрутів);

2) вивчення та впровадження бойового досвіду (вивчення досвіду бойових дій провідних країн – членів НАТО, інституцій сектору безпеки і оборони України в умовах гібридної війни з росією є важливою передумовою для вдосконалення підходів щодо модернізації системи підготовки рекрутів НГУ);

3) актуальність сучасних технічних засобів навчання (використання сучасних технічних засобів навчання: автоматизовані тири, віртуальні симулятори, відеокомп'ютерні системи біомеханічного аналізу, електронні мішенні комплекси, інтерактивні мультимедійні системи навчання, лазерні тренажери, мобільні симулятори стрільби, портативні тренажери для індивідуальних тренувань, системи зворотного зв'язку та аналізу пострілів, тренувальні програми на основі доповненої реальності (AR) – дозволяє ефективно відпрацьовувати військово-прикладні навички стрільби (техніку та тактику ведення вогню у змодельованих екстремальних умовах виконання завдань за призначенням) та інтенсифікують процес професійного становлення військовослужбовців);

4) урахування психофізичних якостей (індивідуально-типологічних особливостей) рекрутів на початковому етапі військової служби (важливо враховувати рівень підготовленості новобранців, їх фізичний і психологічний стан, здатність адаптуватися до бойових навантажень і стресових ситуацій,

ці фактори впливають на методику та підхід до навчання техніки стрільби з автоматичної стрілецької зброї);

5) рівень фізичної підготовленості (розроблення прикладних високофункціональних комплексів фізичних вправ);

6) організація та оптимізація системи базової військової підготовки рекрутів (поетапність навчання та наявність зворотного зв'язку для коригування та оптимізації техніки стрільби з автоматичної стрілецької зброї).

ПСИХОЛОГІЧНЕ ТА ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ (ДОСВІД ПРОВІДНИХ КРАЇН – ЧЛЕНІВ НАТО)

Андрій БОГУСЛАВЕЦЬ

Ніна ЛАВРИНЕНКО

Степан ГУТА

На тлі сучасної воєнно-політичної обстановки в Україні та світі приділяється багато уваги значенню стандартів НАТО для сектору безпеки і оборони (СБіО) України, зокрема тих, що стосуються психологічного (ПЗ) і психофізіологічного забезпечення (ПФЗ) військово-професійної підготовки майбутніх фахівців. Тому Центр оборонних стратегій вперше ввів у Воєнну доктрину України поняття “Stratcom” для посилення уваги до досвіду країн – членів НАТО.

Для успішного вирішення кадрових проблем на рівні європейських та євроатлантичних стандартів актуальним є аналіз досвіду країн – членів НАТО з ПЗ і ПФЗ професійної підготовки кадрів для СБіО у їхніх закладах вищої освіти (ЗВО). Акумулявання такого досвіду сприятиме військово-професійній підготовці для відповідних підрозділів СБіО України, фахівців нової генерації – висококваліфікованих і евристичних професіоналів, зацікавлених в опануванні сучасних методів фахової діяльності та у власному інтелектуальному розвитку й кар’єрному просуванні винятково за результатами здобутих знань, навичок, професійно важливих якостей, психофізіологічних якостей та індивідуально-особистісних особливостей. Тому використання досвіду провідних країн – членів НАТО для розроблення та реалізації стратегії вдосконалення ПЗ і ПФЗ освітньої та професійної діяльності,

створення системи, що ефективно функціонує, у ЗВО, які готують кадри для СБіО України, є завданням високого ступеня складності й актуальності та однією з необхідних умов підвищення якості підготовки фахівців сучасного рівня.

У цьому контексті було проаналізовано сучасну систему підготовки фахівців у ЗВО для спеціальних структур розвідки таких держав: Туреччина, Велика Британія, Італія, Німеччина, Канада, Угорщина, Франція та США.

Аналізуючи сучасний досвід Великої Британії, Канади, Франції у цій сфері, можна виділити деякі загальні аспекти: ПЗ і ПФЗ підготовки фахівців СБіО – це тренування стресостійкості, керування емоціями, розвиток навичок адаптації до стресорів різної етимології, тренування реакцій в умовах стресу та небезпеки; психологічна підтримка фахівців СБіО протягом усього періоду професійної діяльності; використання передових технологій: віртуальна реальність, біометричні пристрої та системи біофідбеку для тренування та моніторингу фізіологічних та психологічних реакцій фахівців; забезпечення психологічної підтримки фахівців – учасників міжнародних місій та операцій, де вони можуть стикатися з нестандартними ситуаціями; активна співпраця з державними науковими та медичними установами для вдосконалення підходів до ПЗ та ПФЗ підготовки кадрів для СБіО.

Отже, заходи ПЗ і ПФЗ мають застосовувати до різних контингентів фахівців СБіО на всіх рівнях і етапах їхньої підготовки та функціонування у відповідних спеціальних структурах із дотриманням наукових принципів. Доцільно, щоб форми цієї діяльності стали організаційним втіленням нових підходів і принципів сучасної соціально-гуманітарної науки, сприяли розвитку, збагаченню кожного майбутнього фахівця СБіО, його самореалізації як фахівця і громадянина держави.

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ВИТРИВАЛОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Валерій БОРИСЕНКО

Підвищений рівень загроз національній безпеці, суверенітету та цілісності нашої держави, що пов'язаний з російською воєнною агресією, обумовив необхідність прискорення процесу комплектування підрозділів сектору безпеки і оборони (далі – СБіО) України особовим складом з високим рівнем розвиненості психологічної витривалості, спроможним якісно й ефективно виконувати покладені на нього фахові завдання, приймати та реалізовувати нетривіальні рішення в межах професійної діяльності. З ухваленням Стратегії національної безпеки України задекларовано певні пріоритетні цілі щодо удосконалення військово-професійної підготовки СБіО в умовах російсько-української війни, зокрема з урахуванням підготовки кадрів, підвищення професійних стандартів та переходу до стандартів НАТО.

Безперервне розширення спектру інформації спеціального призначення, необхідності комунікації з різними верствами населення за допомогою передових технологій та підвищення багатозадачності (англ. multitasking) актуалізували проблему розвитку психологічної витривалості майбутніх фахівців СБіО, зокрема у контексті метакогнітивного моніторингу у закладі вищої освіти (ЗВО). Метакогнітивним моніторингом в освітньому процесі називають здатність до оцінювання поточного стану когнітивної активності суб'єкта, спрямованого на відстеження правильності вирішення ним поставленої проблеми.

Метакогнітивний моніторинг є важливим фактором ефективності навчального процесу, що забезпечує саморегуляцію навчання через організацію зворотного зв'язку між власною

пізнавальною активністю суб'єкта та її результатів під час виконання навчальних завдань.

Проблема дослідження розвитку психологічної витривалості майбутніх фахівців СБіО є актуальним комплексним завданням для усіх ЗВО, які використовують у своїй діяльності сукупну множину методологічних підходів, які відповідають їхній спеціалізації за освітньою програмою. У цьому контексті слід зазначити, що професійне становлення, складовою якого є розвиток психологічної витривалості майбутніх фахівців СБіО, становить:

процес розв'язання суперечностей між наявними рефлексивними уявленнями, способами мислення, знаннями, уміннями та навичками спеціальної діяльності і відсутністю досвіду їх реалізації на практиці; між минулим досвідом особистісного розвитку та майбутнім розвитком професійної майстерності та культури; між двома етапами усвідомлення власного Я: Я-майбутній фахівець СБіО, що опановує відповідний фах, і Я-фахівець;

етап розвитку професійної культури, на якому професійно важливі якості вже сформувалися, але спеціальна діяльність не набула остаточної форми;

форми відображення у свідомості майбутнього фахівця власного об'єктивно-реального розвитку особистісних професійно важливих якостей;

процес якісного і квантитативного перетворення наявних індивідуально-особистісних особливостей у сформовані професійно важливі якості;

розвиток психологічної витривалості майбутнього фахівця – найважливішої його професійної характеристики, яка розглядається як багаторівнева системна якість і формується протягом усієї військово-професійної підготовки у закладі вищої освіти.

Отже, в умовах сучасних викликів та загроз дослідження проблем розвитку психологічної витривалості майбутніх фа-

хівців СБіО у контексті метакогнітивного моніторингу в освітньому процесі у ЗВО є доцільними для підвищення якості підготовки особового складу, зокрема для транзитивності їхньої наявної військово-професійної підготовки на стандарти НАТО шляхом імплементації інноваційних методологічних засад.

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАГАЛЬНОНАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

**Людмила БОРОВИК
Ірина БАСАРАБА**

Загальнонаукова компетентність – це здатність особистості розуміти та використовувати основні принципи та методи фундаментальних наук про природу та суспільство до вивчення, розуміння та засвоєння знань, що формують фахову складову особистісної компетентності, а також набуття відповідних вмінь, навичок і досвіду, що визначають життєву складову особистісної компетентності. Загальнонаукові знання та вміння сприяють професійному становленню людини, формуванню її професійної компетентності. Крім того, ці знання допомагають орієнтуватись у навколишньому світі, розуміти суспільні явища, приймати правильні життєві рішення, формують досвід та особистісні якості людини, зокрема тактовність, відповідальність, цілеспрямованість, ерудованість, креативність тощо. Загальнонаукова компетентність формується майже протягом усього життя людини. Формування розпочинається у закладах дошкільної освіти та продовжується в закладах освіти різних рівнів, а також у процесі самоосвіти (читання наукових статей, монографій, публіцистичної літератури, перегляду наукових передач про природу, історію тощо). Аналіз наукових джерел (Г. А. Білецька, Т. В. Гладюк, Р. С. Гуревич, С. О. Касярум, О. В. Овчарук, Л. А. Руденко, О. Л. Тульська, Lehrer R. & Schauble L.) засвідчив недостатню увагу дослідників встановленню засобів і механізмів формування та розвитку цієї компетентності у здобувачів освіти різних рівнів. Зазначене і зумовило актуальність дослідження. Досвід освітньої діяльності, аналіз освітніх програм, результати опитування здобувачів освіти

та аналіз освітнього середовища свідчать про існування низки проблемних питань щодо формування та розвитку загальнонаукової компетентності. До числа таких належать і недостатня мотивація, і відсутність ресурсів, і невідповідність науково-педагогічних та педагогічних працівників. Особливо слід звернути увагу на те, що у різних освітніх програмах, які реалізуються в різних закладах вищої освіти з однієї і тієї ж спеціальності, формування загальнонаукової компетентності забезпечується різними сукупностями освітніх компонент. Причому наукове обґрунтування цих сукупностей для забезпечення формування загальнонаукової компетентності або принаймні оцінка наявності між ними кореляційних зв'язків відсутні.

Аналіз освітніх компонент різних освітньо-професійних програм дозволив виокремити ті, які забезпечують формування у здобувачів вищої освіти загальнонаукової компетентності. Такими є фундаментальні, природничі, суспільні, технічні, гуманітарні науки, мистецтво, культурологія тощо. Ці науки окремо і разом сприяють формуванню загальнонаукової компетентності, розширюють світогляд індивіда і надають знання, які можна застосовувати в різних сферах життя.

У результаті проведеного дослідження ми виокремили такі функції загальнонаукової компетентності:

1) розвивальна – формує і розвиває аналітико-синтетичні навички, здатність аналізувати, оцінювати та інтерпретувати інформацію з різних джерел;

2) мисленнева – сприяє формуванню та розвитку здатності критично оцінювати ідеї, концепції, докази та аргументи, розуміти сутність питань, виявляти, формулювати і розв'язувати проблеми з використанням наукових методів і підходів, розглядати проблему різноаспектно та робити обґрунтовані висновки, тобто формує і розвиває критичне та проблемне мислення індивіда;

3) комунікаційна – забезпечує вироблення здатності в людини лаконічно та ефективно висловлювати власні думки, ідеї та висновки в усній і письмовій формі, а також вміння слухати, сприймати та розуміти інших;

4) інформаційна – формує здатність ефективно шукати, оцінювати, використовувати та обробляти інформацію, відібрану з різних джерел, систематизувати її та узагальнювати, а також застосовувати для цього сучасні інформаційно-комунікаційні технології;

5) творча – розвиває здатність висувати гіпотези, виявляти проблемні питання, генерувати нові ідеї, творчо адаптовувати сучасні методи та розробляти концепції, інноваційні підходи і рішення для вирішення проблем, доведення висунутих гіпотез;

6) самоактуалізаційна – забезпечує вироблення здатності планувати свою роботу, ефективно керувати часом, мотивувати себе, робити вольові зусилля, контролювати власні емоції, дії, поведінку, здатності до самоосвіти, саморегуляції, самоорганізації, саморозвитку та самовдосконалення.

Ці функції сприяють розвитку широкого спектру навичок, умінь і якостей, необхідних для успішної діяльності в різних сферах життя: освітній, професійній, життєвій і науковій.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ, БОЙОВОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Микола ВАСИЛЬСВ
Олександр РЕПЕНКО

Війни та воєнні конфлікти супроводжують людство упродовж усього його існування і безпосередньо впливають на розвиток науково-технічного прогресу, на всі сфери життя, науку, політику, культуру, економіку світових держав, так званий світовий порядок. Військовий конфлікт, у який втягнута Україна агресором, відбувається у час стрімкого розвитку новітніх комп'ютерних технологій, науки, техніки, що не може не впливати на військову науку, теорію і практику підготовки й ведення бойових дій, застосування відповідних сил, засобів і ресурсів для забезпечення достатнього рівня безпеки країни.

Для успіху під час ведення загальновійськового бою (виконання інших завдань) на сьогодні не підходить жодний шаблон. Тільки творчий, гнучкий підхід безпосередньо застосований під конкретну обстановку, яка склалась, є головним і вирішальним фактором в успішному виконанні бойових завдань.

В умовах гібридної війни виникають актуальні проблеми:

1. Використання інформаційних технологій і кібератак: ворог може здійснювати кібератаки на командні системи, що ускладнює управління військами.

2. Застосування новітніх науково-технічних технологій: застосування штучного інтелекту, автономних систем, космічних технологій тощо.

3. Непередбачуваність противника: гібридна війна передбачає використання не лише військових, а й недержавних акторів (партизан, терористів), що ускладнює планування.

4. Психологічний тиск: постійний інформаційний тиск і пропаганда можуть деморалізувати особовий склад.

5. Мобільність та швидкість реагування: потрібна висока мобільність, щоб оперативно реагувати на зміни в ситуації.

Викладені вище фактори вимагають повністю переглянути підходи в організації бойової та спеціальної підготовки фахівців у секторі безпеки і оборони. Під час складання програм навчання потрібно враховувати: різку зміну тактики ведення бойових дій, стрімке впровадження новітніх технологій у процес організації і ведення бойових дій.

Для ефективної протидії загрозам гібридної війни сектору безпеки і оборони потрібно продовжувати рухатись шляхом:

1. Розвитку кіберзахисту: інвестування в кібербезпеку та створення спеціальних підрозділів для реагування на кібератаки.

2. Адаптивної стратегії: розроблення гнучких планів, які дозволяють швидко змінювати тактику відповідно до ситуації.

3. Психологічної операції: використання інформаційних кампаній для підтримки морального духу особового складу та населення.

4. Покращення комунікацій: використання сучасних технологій зв'язку для забезпечення швидкого обміну інформацією між підрозділами.

5. Співпраці з цивільним населенням: взаємодія з місцевими громадами для підтримки стабільності та організації евакуацій у разі загрози.

6. Міжнародної підтримки: залучення міжнародних партнерів для обміну досвідом і ресурсами, а також для проведення спільних навчань.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Лев ВЕЛИЧКО

Оксана БІЛАШ

Військова освіта – це комплексний процес підготовки офіцерів, солдатів і сержантів для служби в армії, який містить як теоретичні знання, так і практичні навички. Вона спрямована на розвиток у військовослужбовців професійних, фізичних та моральних якостей для виконання військових завдань. Основні компоненти військової освіти формуються для забезпечення якісної підготовки військових кадрів для виконання службових завдань у Збройних Силах України, зокрема: базова підготовка; професійна підготовка; курси лідерства та командування; тактична та стратегічна підготовка; фізична підготовка; моральна та психологічна підготовка; вогнева підготовка. Ці компоненти формують основу військової освіти, що дозволяє військовим спеціалістам всебічно підготуватися до виконання завдань у будь-яких умовах.

Проблеми освіти та професійної підготовки спеціалістів у секторі безпеки та оборони є актуальною та складною темою. Ефективний розвиток цієї сфери вимагає високого рівня компетентності, гнучкості, а також постійного вдосконалення освітніх методик. На нашу думку, до основних проблем освіти у секторі безпеки та оборони належать:

1. Незначна кількість сучасних навчальних програм і технологій. Так, зокрема, у багатьох навчальних закладах, які готують фахівців для сектору безпеки та оборони, до них використовують застарілі методики та навчальні програми, які не відповідають актуальним викликам. Потреба в актуалізації змісту навчання, включно з введенням курсів із кібербезпеки, сучасних технологій, цифрового управління та аналізу даних, є надзвичайно високою.

2. Обмежені ресурси для практичного навчання пов'язані з тим, що для якісного навчання в секторі безпеки важлива практична підготовка, але нерідко спостерігається недостатня кількість обладнання та сучасних тренажерів, а також недофінансування. Це знижує можливості реальних тренінгів, практик в умовах, близьких до бойових, і симуляцій, що негативно позначається на якості навчання.

3. Відсутність міждисциплінарного підходу означає, що сектор безпеки та оборони вимагає фахівців з навичками в різних галузях: аналітики, інженерії, психології, комунікації, інформаційної безпеки. Однак часто освітні програми спрямовані на вузькоспеціалізовану підготовку, що призводить до дефіциту універсальних спеціалістів, здатних адаптуватися до змінних умов і ефективного виконання поставлених завдань.

4. Слабка адаптація до нових небезпек і викликів, включно з кібератаками, гібридними війнами та новими видами терористичних небезпек, які вимагають постійного оновлення знань і умінь спеціалістів.

5. Брак кваліфікованих викладачів і експертів. Підготовка спеціалістів у секторі безпеки та оборони вимагає кваліфікованих викладачів, які мають реальний досвід у цій сфері. Однак такі фахівці часто воліють працювати в державних або приватних структурах, а не в освітніх установах. Це призводить до дефіциту кадрів. Ця проблема стала ще більш актуальною у сучасний період ведення війни.

6. Низький рівень міжнародної співпраці. Багато освітніх програм залишаються локальними і не враховують міжнародні стандарти і практики. Розвиток партнерських програм і обмін досвідом з іншими країнами може підвищити рівень підготовки спеціалістів.

7. Низький рівень мотивації і відсутність кар'єрних перспектив, відсутність сучасних методик та інфраструктури можуть знизити мотивацію курсантів і спеціалістів для подальшого професійного зростання в секторі.

Отже, для вдосконалення системи підготовки спеціалістів у секторі безпеки та оборони необхідно забезпечити реформування освітніх програм, запровадити сучасні методи навчання, розвивати міжнародну співпрацю та мотивувати молодих спеціалістів до постійного розвитку. Тільки так можна підготувати висококваліфікованих спеціалістів у військовій сфері, готових до несення служби у будь-яких ситуаціях.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Василь ВЕРБОВИЙ

Безпека країни та кожного громадянина є ключовою складовою правопорядку та основним викликом сьогодення. Спроможність держави забезпечувати безпеку суспільства є невід’ємною складовою національної безпеки та суверенітету. Безсумнівно, найважливішою реформою соціально-економічної та політичної системи України є забезпечення розвитку сектору безпеки і оборони як складової національної безпеки України. Основною метою реформи національної безпеки є вдосконалення законодавства України та управління у сфері національної безпеки, забезпечуючи захист інтересів, відповідно до актуальних потреб суспільства щодо забезпечення стану захищеності від зовнішніх і внутрішніх, реальних і потенційних загроз.

Національна поліція України діє відповідно до Закону України “Про Національну поліцію” і є центральним органом виконавчої влади, завданнями якого є забезпечення охорони прав і свобод людини, підтримання публічної безпеки та порядку, припинення та протидія злочинності. Підготовка поліцейських та вдосконалення їхніх знань відіграють важливу роль у боротьбі зі злочинами як у мирний час, так і в період воєнних дій. Важливо бути більш пильним і здатним швидко відреагувати на злочин, попри небезпеку потрапити під обстріл чи отримати поранення. Професійна підготовка фахівців удосконалює набуті навички упродовж служби та дає змогу оновлювати знання про новітні практики несення служби й охорони публічного порядку в умовах воєнного стану.

Відповідно до статті 16 Закону України “Про правовий режим воєнного стану”, варто зазначити, що поліцейських

спільно із військовими формуваннями залучають до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану, згідно з їх призначенням та специфікою діяльності. Постає питання про якісну підготовку та злагодження усіх процесів, пов'язаних із службою. Для цього проводяться спеціальні навчання, метою яких є здатність чітко розуміти ситуацію, яка може виникнути в умовах воєнного стану та вміти правильно, а головне оперативно відреагувати. Головною метою цих навчань є налагодження чіткого алгоритму дій керівників між різними підрозділами та здатність поліцейських, зважаючи на законодавчі норми, правильно вирішити питання, пов'язані з ускладненням ситуації.

Не менш важливим питанням є здатність швидко евакуювати громадян із місць, де ускладнилась оперативна обстановка. В органах поліції цим займається загін “Білі янголи”. Навчання для своїх колег проводять у районах, де може настати потреба в терміновій евакуації, зокрема: Сумщина, Донеччина, Херсонщина, Харківщина тощо. Фахівців евакуаційних груп навчають швидко орієнтуватись у стресових ситуаціях, надавати першу домедичну допомогу в екстремальних умовах та вміти застосовувати особисті якості для вирішення поставлених завдань.

У процесі підготовки майбутніх офіцерів варто виокремити питання, що стосується навчання. Потрібно відмежовувати умови мирного часу та воєнного стану. Зокрема, сьогодні багато курсантів зіштовхуються із проблемами якісного навчання, проблемним питанням підготовки є велика кількість повітряних тривог. У процесі зупиняються задля того, щоб пройти в укриття та перечекати загрозу. Попри це навчальний процес продовжується, молоде покоління продовжує опановувати навички майбутньої професії. Більшість курсантів закладів освіти МВС залучають до несення служби з охорони публічної безпеки та порядку, що дає змогу практично

відпрацьовувати набуті навички комунікації, тактики дій на місті події та багато інших. Удосконалюють програми підготовки через зміни, які приносить сьогодні війна; проводять тренування із безпілотними літальними апаратами; опановують знання із застосування новітніх криміналістичних систем; навчають оперативно надавати домедичну допомогу в екстрених ситуаціях.

Отже, підсумовуючи, варто зазначити, що сьогодні підготовка усього сектору національної безпеки та оборони є надзвичайно важливою. Ці знання в багатьох випадках рятують життя як пересічних громадян, так і самих працівників. Необхідно переглядати усі навчальні програми та адаптувати їх до сучасних реалій, які відповідатимуть умовам воєнного стану. Не менш важливими є спільні навчання та співпраця усіх структур сектору безпеки та оборони, бо в більшості випадків часу на зволікання не буде, а буде лише здатність використати набуті знання та навички в процесі навчання та отриманого практичного досвіду.

ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ЛІДЕРІВ

Андрій ВОЛОБУЄВ

Олександр СІТАЙЛО

Владислав ВОЛОБУЄВ

Сучасне військове лідерство, особливо в умовах сучасних конфліктів, вимагає від командирів не лише високих професійних навичок, але й інтеграції етичних і моральних стандартів у щоденну діяльність. Лідери мають бути готові до швидких змін у бойовій обстановці та вміти оперативно приймати рішення в умовах стресу і ризику. Військове керівництво сьогодні ґрунтується на нових підходах, що поєднують тактичну гнучкість, морально-етичну відповідальність та інноваційні методи управління. Подані нижче концепції демонструють ці підходи та їхню практичну цінність у сучасному військовому середовищі.

Так, наприклад, морально-етичне моделювання в процесі підготовки лідерів акцентує на важливості моральних стандартів у бойових умовах. Лідери не тільки самі втілюють ці стандарти, але й передають їх своїм підлеглим, навчаючи військових приймати рішення з урахуванням етичних норм. Це особливо важливо в ситуаціях моральної дилеми, коли йдеться про використання сили або поводження з цивільними та полоненими тощо. Наприклад, кадети військової академії збройних сил США Вест-Поїнт аналізують етичні дилеми, що виникали під час війни в Іраку, для формування морального обґрунтування військових дій. Важливе місце відводиться тактичній емпатії, адже розуміння супротивника на емоційному та психологічному рівнях значно підвищує ефективність прийняття рішень. Лідери, які здатні враховувати культурний контекст і мотивації противника, можуть краще передбачити його дії і відповідним чином адаптувати свої.

Окрім того, військові США застосовують метод, який отримав назву “Когнітивного бігу” у тренувальних симуляціях бойових дій для підготовки офіцерів до швидкого реагування в екстремальних умовах. Він передбачає симуляцію бойових умов, що забезпечує розвиток швидкого реагування на стресові ситуації, коли час на ухвалення рішень обмежений. Такі тренування допомагають лідерам адаптуватися до змін і приймати обґрунтовані рішення навіть за відсутності повної інформації. Умови, що імітують бойову ситуацію, дозволяють офіцерам на практиці розвивати навички критичного мислення і адаптивного управління.

Безумовно, в умовах сучасних конфліктів керівники часто стикаються з потребою швидко змінювати тактику дій у реальному часі, реагуючи на нові виклики та загрози, що виникають. Це актуалізує питання застосування методів адаптивного командування. Швидке адаптивне управління забезпечує більшу гнучкість і дає можливість оперативно реагувати на зміни тактичної ситуації. Оперативність прийняття рішень може бути критичною в умовах бойових дій. Коли виникає необхідність миттєво реагувати на нову загрозу, військовий лідер має швидко ухвалити рішення, часто протягом кількох секунд. Такий підхід отримав назву “Рішення за правилом трьох секунд” і дозволяє уникнути значних втрат або забезпечити виконання бойових завдань в екстремальних умовах.

Отже, військове лідерство в сучасному світі потребує інтеграції етичних норм, тактичної гнучкості та інноваційних підходів до управління, поєднання морально-етичного моделювання, швидкого прийняття рішень і здатності до адаптивного управління. Важливим є також постійний аналіз досвіду та помилок для досягнення найвищої бойової готовності та стійкості перед стресовими ситуаціями. Завдяки цим підходам, сучасні військові лідери здатні забезпечувати ефективне командування і успішне виконання бойових завдань у складних і мінливих умовах сучасного світу.

ПОШИРЕННЯ ЗНАТЬ ПРО МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Олена ВОЛОБУЄВА

Сьогодні, у часи ведення Україною екзистенційної війни, актуальним є проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед військовослужбовців усіх категорій щодо міжнародного гуманітарного права. Україна має зобов'язання поширювати знання про Женевські конвенції (1864, 1906, 1929, 1949) (далі – конвенції) та додаткові протоколи до них (1977, 2005).

Незважаючи на те, що першу Женевську конвенцію було прийнято в 1864 році, коли було покладено початок сучасному міжнародному гуманітарному праву (далі – МГП), його основні принципи не втратили свого значення і дотепер.

Безумовно, що необхідність ведення війни за певними правилами задля збереження життя людей, забезпечення поваги до їхньої гідності актуалізує необхідність якнайширшого розповсюдження тексту конвенцій. Принципи конвенцій мають бути відомі всьому населенню, зокрема військовослужбовцям, медичному та духовному персоналу. Саме тому текст конвенцій містять програми військового та цивільного навчання.

Міжнародне гуманітарне право регулює відносини між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права й охоплює дві галузі: 1) Право на комплекс норм, що захищають жертв збройних конфліктів; 2) Право Гааги – комплекс норм, які встановлюють права і обов'язки сторін, що воюють, під час військових дій та обмежують вибір засобів і методів ведення війни. Після прийняття 08 червня 1977 року Додаткових протоколів до Женевських

конвенцій, в яких обидві галузі було об'єднано, ця різниця становить інтерес лише з історичної та наукової точок зору.

Міжнародне гуманітарне право є компромісом між двома принципами, що лежать в його основі: гуманність і військова необхідність. Саме ці два принципи формують усі його норми. Унікальність конвенцій полягає в тому, що разом зі Статутом ООН вони є єдиними міжнародними договорами, в яких беруть участь всі держави, натомість заперечення, ігнорування фундаментальних норм, проголошених у цих конвенціях, ставить державу поза межею цивілізованого співтовариства. Також для дотримання норм цих конвенцій важливо усвідомлювати, що, незважаючи на те, що МГП і право прав людини покликані захищати життя, здоров'я і гідність людей, але під іншим кутом між ними є відмінність, зокрема у походженні, сфері застосування, органах, що забезпечують їх виконання тощо.

Міжнародне гуманітарне право створено у державах для того, щоб накласти певні обмеження на насильство та страждання, захистити жертв війни. Право прав людини – це комплекс міжнародних норм, встановлених договорами або звичаєм, на підставі яких особи і групи очікують певних прав і/або претендують на певні права, які держави повинні поважати і захищати. Міжнародне гуманітарне право надає захист всім жертвам збройних конфліктів, включно з цивільними особами і комбатантами, які склали зброю. Певні категорії осіб, такі як жінки та діти, мають особливі потреби під час збройних конфліктів і повинні користуватися особливою повагою і захистом. Діти мають отримувати необхідну їм турботу і допомогу. З особливою турботою слід поводитися з вагітними жінками та молодими матерями. Жінки та діти потребують особливого захисту від сексуального насильства. За будь-яких обставин забороняються такі дії, незалежно від того, чинять їх представники цивільних або військових органів: 1) насильство над життям, здоров'ям, фізичним і психічним станом

осіб, зокрема вбивство, фізичне або психічне катування усіх видів; тілесні покарання; каліцтва; 2) знуцання з людської гідності (принизливе й образливе поводження, примушення до проституції або непристойне посягання в будь-який формі; 3) взяття заручників; 4) колективні покарання; 5) погрози вчинити будь-яку з вищевказаних дій.

Отже, головним елементом правового статусу військовослужбовця є його права, обов'язки та відповідальність. Правова підготовка сприяє формуванню поваги до права та подоланню правового нігілізму, зокрема щодо застосування норм МПП.

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ЛІДЕРСЬКІ АСПЕКТИ

Олексій ВОРОЩУК

В умовах збройної агресії російської федерації проти України Збройні Сили України розбудовують професійну капеланську службу, впроваджуючи ефективну систему підготовки військових капеланів.

Поштовхом для цього стали події 2014 року, коли розпочалася російсько-українська війна, коли представники релігійних організацій, розуміючи важливість духовної підтримки, долучилися до війська як волонтери та на добровільних засадах задовольняли духовно-релігійні потреби військовослужбовців.

30 листопада 2021 року Верховна Рада ухвалила Закон “Про Службу військового капеланства”. Законом передбачено, що така Служба є окремою структурою у складі Збройних Сил України, Національної гвардії України, Держприкордонслужби та інших військових формувань, де військовий капелан носить однострій, має офіцерське звання, підписує контракт та має свого помічника. Такий національний конструкт служби військового капеланства схожий на відповідні структури збройних сил більшості країн – членів НАТО.

Підготовка військових капеланів в Україні відбувається на базі Центру підготовки військових капеланів Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, який на цей момент є єдиним навчальним підрозділом, що здійснює підготовку військових капеланів та їх помічників для Збройних Сил України в системі військової освіти. Центр готує представників різних релігійних організацій України для всіх видів і родів Збройних Сил України. Відповідно до програми курсу підвищення кваліфікації офі-

церського складу тактичного рівня з питань військового капеланства у Збройних Силах України навчання триває 8 тижнів. Протягом цього часу зі слухачами працюють найкращі викладачі, державні діячі, досвідчені військові, представники релігійних організацій, капелани-волонтери. Окрім основної програми, слухачі мають можливість обмінюватися досвідом душпастирської опіки зі своїми колегами.

Водночас допомагають готувати військових капеланів й іноземні партнери. Свідченням цього є навчання українських капеланів у співпраці з американськими військовими партнерами на курсі військових капеланів у Німеччині на базі сьомої тренувальної армії Сполучених Штатів Америки.

Значну увагу приділяють також формуванню лідерських якостей військових капеланів. Так, протягом двотижневого курсу лідерства та інструкторів оперативного рівня в Академії оборони Великої Британії військові капелани набувають компетентностей з основ духовного лідерства, стилів і прикладів наставництва, формування взаємної довіри, стійкої мотивації та згуртування боездатних команд. Ці теми є критично важливими для роботи військових капеланів, оскільки вони відіграють ключову роль у підтримці бойового духу військових, надають духовну опіку та стають прикладом для наслідування.

Отже, в умовах бойових дій Збройні Сили України разом із західними партнерами продовжують розбудовувати професійну капеланську діяльність й удосконалювати ефективну систему підготовки військових капеланів.

УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анатолій ГАЛІМОВ

У наш час не викликає сумнівів, що освітня сфера є стратегічно важливою для будь-якого суспільства, оскільки саме освіта впливає на формування й розвиток майбутніх фахівців, їхніх особистісних рис, здібностей і талантів. Сьогоднішня висуває нові вимоги до фахівців будь-якої галузі, надаючи пріоритетного значення таким особистісним якостям, як уміння мислити, самостійно вирішувати проблеми, що виникають, творчо працювати, як прагнення поповнювати знання, формувати та розвивати комунікативні навички тощо. Це повною мірою стосується і майбутніх фахівців-прикордонників, які здійснюють оперативно-службову діяльність у складних умовах, що характеризуються активізацією діяльності злочинних угруповань, пов'язаною з незаконною міграцією, незаконним переміщенням через державний кордон людей, товарів і вантажів, контрабандою зброї, боєприпасів, наркотиків та особливо на сьогоднішній день – завдань з охорони та захисту кордону під час збройної агресії росії. Виконання оперативно-службових завдань припускає гнучкість і динамічність мислення, здатність не тільки досягати неухильного виконання прийнятих рішень, але й вчасно відмовитися від неправильного або застарілого рішення. Усе це обумовлює необхідність підвищення професіоналізму охоронців державного кордону, зокрема за рахунок творчого вирішення завдань професійної діяльності і, як наслідок, пошуку та запровадження в практику нових форм і методів навчання у освітньому процесі Національної академії Державної прикордонної служби України.

Педагоги та психологи розглядають творчість як вищий рівень логічного мислення, яке є поштовхом до діяльності, результатом якої є створені матеріальні й духовні цінності. Більшість науковців погоджується з тим, що творча особистість має високий рівень знань, спрямованість на нове, оригінальне. Для творчої особистості творче мислення є життєвою потребою, а творчий стиль поведінки – найбільш характерний.

Творчі потенції людини – це задатки і тенденції, що перетворюються на здібності, які зумовлюються природними, творчими силами. Здібності мають бути задіяними у механізмі творчості – інструменті людини, який дає їй можливість виконувати творчу роботу. Без дієвого механізму творчості важко собі уявити підйом інтелектуального й духовного потенціалу майбутніх фахівців в Україні. Звідси випливають завдання докорінного удосконалення концептуальних, структурних та організаційних засад освіти та освітнього процесу вищого навчального закладу. Розглядаючи особливості індивідуальної творчості майбутніх фахівців, доречно вважати, що в цьому випадку є і суб'єктивна, і об'єктивна творчість. Суб'єктивна творчість починається з процесу вивчення наукових дисциплін (наукові факти, що засвоюються уже відомі). Під час виконання спеціалізованих наукових, курсових і дипломних робіт творчість набуває суб'єктивно-об'єктивного значення, що важливо враховувати у освітньому процесі.

Актуальність проблеми підготовки майбутніх фахівців для Державної прикордонної служби України, її складність потребують комплексного підходу в пошуках оптимальних варіантів її розв'язання, консолідацію дій науково-педагогічних працівників і командування факультетів. Тому одним із завдань перебудови освітнього процесу в академії має бути розвиток творчої індивідуальності майбутніх фахівців-прикордонників у освітньому процесі та її вплив на подальшу управлінську практичну діяльність під час виконання завдань, пов'язаних з виконанням професійних обов'язків.

НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ: ПОТЕНЦІАЛ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Світлана ГАНАБА

У світі, де технології удосконалюються з шаленою швидкістю, а ринок праці безперервно розвивається, вкрай важливо заохочувати постійне навчання. Люди можуть зберігати свою конкурентоспроможність на ринку праці, використовуючи можливості неформальної освіти для розширення своїх навичок.

Освіта готує людину до розвитку її діяльності протягом усього життя. Тому освіта має бути постійною частиною життя кожного громадянина. Визнаючи, що освіта є важливим засобом, що сприяє глобальному розвитку та прогресу, потрібно надавати всім можливість отримати змістовну та якісну освіту протягом усього життя за допомогою як формальних, так і неформальних гнучких шляхів навчання.

Неформальну освіту можна розглядати як альтернативу та/або доповнення до формальної освіти в межах постійного процесу навчання людей. Це часто передбачається для забезпечення загального права всіх людей на освіту. Така освіта прагне задовольнити потреби людей будь-якого віку, але не обов'язково має постійну структуру чи шлях; зазвичай веде до кваліфікації, яка офіційно не визнається чи оформлена у рамках належним чином формалізованої чи акредитованої освітньої програми.

Ця освіта орієнтована на усунення прогалин у навичках. Можливість швидко та гнучко реагувати на зміни на ринку праці робить неформальну освіту релевантною у подоланні цього розриву. Така форма освіти сприяє індивідуальному зростанню людини через більш адаптоване й орієнтоване на слухача кооперативне навчання.

Неформальна освіта сприяє соціальній інтеграції, оскільки може допомогти людям подолати перешкоди на шляху до їхнього соціального та економічного успіху, надаючи їм доступ до можливостей навчання.

Перш ніж неформальна освіта зможе реалізувати свій соціальний потенціал, вона має подолати певні перешкоди, які насамперед пов'язані із тим, що багато видів неформальної освіти не визнаються чи не акредитуються, що у підсумку знижує їхню цінність в очах потенційних роботодавців та наукових установ. Щоб вирішити цю проблему, необхідно створити низку ефективних методів для визнання та перевірки попереднього рівня навчання слухачів. Державні та бізнесові інституції, викладачі мають усвідомлювати важливість неформальної освіти для підготовки людей з гнучким набором навичок, необхідних для їхньої успішності в сучасній динамічній економіці.

Україна може прокладати шлях до більш інноваційного, інклюзивного та заможного майбутнього, підтримуючи та розвиваючи проекти неформальної освіти та середовище, яке сприяє цьому навчальному досвіду та перевіряє його.

ВИХОВНИЙ АСПЕКТ КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ МІСТА

Світлана ГАНАБА

Олександра КОНДРАТЮК

У сучасному світі важливу роль відіграє організація культурного простору. Дослідники пояснюють дефініцію “культурний простір” як багатофункціональний і складний часово-просторовий континуум, де основою є діяльність людини на матеріальному, психофізіологічному, духовному тощо рівнях. Вочевидь, культурний простір міста є складним цілісним утворенням, частини якого виникають як наслідок взаємодії культурних цінностей і систем. Вони поєднують історичну спадкоємність і сучасні проблеми, засвідчуючи традиційний вимір культури у сучасному просторі міста. Мова йде про простір, у якому людина здатна до самовираження, демонстрування своїх ідей суспільству.

Релевантною заувагою у характеристиці цих взаємодій є розуміння того, що сучасна людина виробляє певний суспільно-культурний продукт не шляхом планомірного накопичення знань і цілеспрямованої діяльності над ним, а у довільній формі, під впливом безперервного потоку окремих артефактів культури, які почасти не корелюються між собою, а накопичуються у загальному процесі культурної взаємодії, створюючи химерні образи світовідчуття та світорозуміння сучасного містянина. На цьому культурному майданчику містяни ведуть діалог на актуальні суспільні теми. У діалоговій взаємодії вони створюють нові культурні об’єкти, які відображають їхні світоглядні бачення – будівлі, парки відпочинку, різні арткультурні витвори тощо. Усі вони наділені відповідним сенсом і смислом й у такий спосіб постають важливою складовою світоглядної культури людини.

Культурний простір міста акумулює події, помисли, творіння та діяння жителів міста й у підсумку має чималий вплив на їхню свідомість. Він не сприймається як поза свідомістю людини, її діяльності й суттєво впливає на формування її світоглядних переконань і системи цінностей. Його виховний потенціал зумовлений здатністю до створення стійких соціокультурних образів і патернів мислення, які утворюються у результаті тестування різних управлінських рішень, апробації суспільних проектів та реалізації низки культурних новацій тощо. У підсумку місто постає своєрідною лабораторією розвитку світоглядних орієнтацій і ціннісних установок сучасного містянина. Вочевидь культурний простір міста слід розглядати як своєрідну систему інформаційно-комунікативних умов соціальної діяльності, втілених у різноманітних знаково-символічних продуктах соціальної діяльності, які потенційно у мимовільній та довільних формах впливають на світогляд людини, виховуючи певні зразки діяльності людини тощо.

ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Світлана ГАНАБА

Владислав ПАВЛЕНКО

У сучасному науковому дискурсі освіта для стійкого розвитку сприймається як загальна проблема та регульовальна ідея у всій системі освіти. Її засадничою метою є розвиток загального екологічного мислення, вирішення низки економічних і соціальних проблем. Розвиток освіти для сталого розвитку ґрунтується на знанневих засадах, досвіді й ініціативах та сприймається як рух до якісного суспільного життя. Напрямами цієї освіти є: політична освіта та освіта прав людини; екологічна освіта та охорона здоров'я; глобальне навчання (принцип політики розвитку); соціальне навчання (міжкультурне навчання, культура домовленостей, розвиток самовідповідальності тощо); рівність чоловіків і жінок тощо.

Орієнтиром освіти для сталого розвитку є сприяння досягненню справедливого та якісного суспільного життя та сприяння навчанню протягом усього життя. Зміст цієї освіти має бути релевантним з акцентом як на когнітивних, так і емоційно-моральних аспектах навчання. Знання, вміння, цінності та ставлення, необхідні сучасній людині для ведення продуктивного життя, прийняття обґрунтованих рішень та прийняття активних ролей на місцевому та всесвітньому рівнях у вирішенні глобальних викликів. Загалом йдеться про підвищення обізнаності про людський та інституційний потенціал щодо пом'якшення кліматичних змін, адаптації до еконебезпек.

У сьогоднішньому світі UNESCO вважає освіту невід'ємною та важливою умовою для сприяння демократії та правам людини, зміцнення глобального громадянства та стійкого розвитку. Вочевидь релевантності набувають стратегії її розвитку, а саме: вільний доступ до безкоштовної, справедливої

та якісної освіти, що у підсумку зумовить відповідні та ефективні результати стійкого суспільного розвитку як окремих держав, так і глобальної системи загалом; справедливий доступ до глобальних суспільних благ (реалізується через інформування громадськості про позитивний потенціал освітніх трансформацій у втіленні цілей стійкого розвитку); трансформація усіх рівнів, моделей і систем освіти (через призму “освіти для стійкого розвитку”); набуття низки знань та навичок, які необхідні для стійкого розвитку: стійкого способу життя, прав людини, гендерної рівності, сприяння культурі миру та ненасилля, через громадянську освіту та визнання культурного різноманіття тощо. Реалізувати окреслені стратегії у практики освітянського життя видається можливим за умови розвитку форм проектних взаємодій і співпраці представників урядів різних країн та громадських освітянських організацій, стимулювання діяльності експертів та керівників освітньо-наукових мереж, викладачів, науковців, студентів, батьків та інших соціальних партнерів.

ЛІДЕРСТВО ЖІНОК ЯК ОСВІТНЯ КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Світлана ГАНАБА
Марта СЕЛЮК

Лідер – це людина, яка вірить у те, що робить і говорить та уміє транслювати цю впевненість іншим. Лідер здатний вести за собою інших, вказувати шлях до досягнення спільних цілей і допомагати іншим розвивати їхні здібності. Загалом йдеться про вираження внутрішньої сили людини, її впевненості у собі та цілеспрямованості.

Сучасні жінки на шляху до лідерства зустрічаються із низкою перешкод: нерівні умови працевлаштування, менші можливості для кар’єрного зростання та недостатнє визнання їхніх досягнень порівняно з чоловіками. Перепоною на шляху до лідерства жінок є культурні стереотипи (як сукупність суспільних очікувань щодо ролей жінок у соціальному житті). Як ілюстрація цих міркувань наукові дослідження американської антропологині М. Мід. Дослідниця проаналізувала способи диференціації чоловічих і жіночих ролей у “реліктових народів” й дійшла висновку, що фемінні та маскулінні властивості не визначаються біологічною природою людини. Навпаки, вони є відображенням соціальних норм та особливостей способу життя різних суспільств. Культурні стереотипи маскулінності (мужності) та фемінності (жіночності) породжені культурою та вихованням і у підсумку визначають набір певних соціальних ролей для чоловіків і жінок.

Частина жінок може стикатися з проблемою недостатньої впевненості у собі та своїх здібностях, що також ускладнює шлях до лідерства. Невпевненість у судженнях та діях зумовлена недостатнім розвитком soft skills – універсальних, гнучких навичок, що сприятимуть особистісному розвитку жінок, вмінню гнучко й варіативно вирішувати різні проблемні си-

туації, бути життєстійкими, вибудувувати конструктивні відносини з оточенням тощо.

Очевидно, що подолання труднощів і перешкод вимагає комплексної та системної роботи, де релевантну роль відіграє освіта та соціальне виховання людини. Йдеться про навчання та розвиток навичок керівництва, комунікації, прийняття рішень і гнучкого врегулювання конфліктів тощо. Першим кроком до розвитку навичок лідерства є вміння жінок визначати свої цілі та цінності, того що є важливим і необхідним для них. Розуміння цілей допоможе їм зосередитися й рухатися вперед. Лідерство вимагає також постійного розвитку, самовдосконалення, навчання. Чим більше жінка уміє та знає, тим більший вплив вона може мати на світ навколо себе. Лідерство – це про дії та вплив. У своєму розвитку не слід боятися бути собою, висловлювати свої думки та переконання. Справжній лідер вирізняється своєю автентичністю та відкритістю.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Ліна ГЛІВІНСЬКА
Карина НІКОЛАЄНКО
Артем ЧОРНИЙ

Сьогоднішні умови вимагають підготовлених висококваліфікованих офіцерів-прикордонників, які будуть орієнтуватися в питаннях безпеки і оборони. Як ніколи актуальним є цей напрям, коли країна перебуває у режимі воєнного стану. Однією із основних проблем є халатне відношення певних осіб до виконання своїх професійних обов'язків. Друга проблема – це нестача підготовлених інструкторів, які б могли передати свої навички з власного досвіду, розповісти ситуації та навчити вирішувати проблемні питання. Наша країна є досить молодою, без досвіду ведення бойових дій, оборони. З цим ми зіткнулися лише у 2014 році, але це не було широкомасштабне вторгнення, як 24 лютого 2022 року. За таких жажливих подій постала актуальність підготовки кожного в секторі безпеки і оборони.

Щодо Державної прикордонної служби України, вона сприяє покращенню рівня підготовки всіх військовослужбовців у секторі безпеки і оборони, зокрема прикордонники проходять підготовку на базі центрів забезпечення навчання Державної прикордонної служби України, де набувають навичок сучасних методів і форм освіти, після чого закріплююся практичними заняттями, після яких здають теоретичний і практичний іспити.

З моменту повномасштабного вторгнення ДПСУ взяла новий курс розвитку та інтеграції підготовки особового складу до виконання завдань як в умовах бойових дій, так і безпосередньо на державному кордоні України.

З метою охорони Державного кордону, а також пропуску осіб на територію України, прикордонники, яких залучають до несення служби в пункті пропуску, проходять стажування у Польщі, а саме в агентстві Європейського Союзу “FRONTEX” здобувають нові навички щодо ризиків осіб, які прибувають на в’їзд або виїзд в пункт пропуску.

З початком повномасштабного вторгнення питання професійної підготовки військовослужбовців почало набирати нових обертів. Влада зрозуміла, що Сили оборони мають виходити на новий рівень. Фахівці у сфері оборони регулярно відвідували різні тренування та курси як в Україні, так і за кордоном. З появою нових елементів на озброєнні ця підготовка ставала все інтенсивнішою. У військових навчальних центрах і закладах збільшили години загальновійськових дисциплін, що суттєво вплинуло на реформування освіти під час воєнного стану.

Також важливу роль відіграють навчання за кордоном. Країни, які більше оснащені зброєю та технікою, надають не тільки матеріальну допомогу, а й навчають користуванню ними. До того ж передають свій досвід і знання з нових методів ведення оборонного та наступального боїв. Вони застосовують різні варіанти підготовки задля спільної перемоги.

Наприклад, військовослужбовці, які несуть службу у бойових підрозділах, мають змогу поїхати до країн Євросоюзу задля набуття практичних навичок у сфері оборони. Там їх навчають методів ведення бою та різноманітних способів уведення противника в оману. Для них надають велику матеріальну базу, яку вони використовують на практиці. Теоретичний матеріал також відіграє вагомий роль у підготовці майбутніх воїнів бойових підрозділів.

Наша держава розпочинає підготовку військовослужбовців ще з вищих військових навчальних закладів. З початком повномасштабного вторгнення були збільшені години дисциплін, пов’язаних із тактикою бою та вогневою підготовкою

Задля закріплення цих знань на практиці, військовослужбовці мають змогу на польових навчальних центрах і стрільбищах відпрацьовувати свої навички. Курсанти їздять у відрядження до країн Євросоюзу, де отримують знання із різних дисциплін відповідно до своєї спеціальності.

Звичайно, велика кількість нововведенню вимагає від військовослужбовців неабиякої витримки та відповідальності.

Отже, у зв'язку зі стрімкою підготовкою Сил оборони, наші підрозділи можуть вести активні бої з противником, сили якого переважають. Звичайно, держави, які надають будь-яку допомогу, допомагають нам на шляху до Перемоги.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ “ПРИКОРДОННА СЛУЖБА” ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ- ПРИКОРДОННИКІВ

Оксана ГНИДЮК
Олександр ГНИДЮК

Формування сучасного та прогресивного іміджу ДПСУ ставить перед собою складні завдання, які впливають на систему підготовки офіцерських кадрів і вимагають її удосконалення та модернізації. Нині це одні з найважчих років, що переживає українське суспільство. Повномасштабне вторгнення росії та ведення нищівної війни ставлять перед вищими військовими навчальними закладами нові вимоги.

За останнє десятиліття діяльність прикордонної служби підлягала системному реформуванню. За підготовку спеціалістів високого рівня відповідає Національна академія Держаної прикордонної служби України. Навчання в НАДПСУ представлено різними спеціальностями: на факультеті безпеки державного кордону відбувається підготовка офіцерів на бакалаврському рівні вищої освіти за спеціальністю 252 “Безпека державного кордону”, на факультеті правоохоронної діяльності здійснюється підготовка фахівців за двома рівнями вищої освіти: першим (бакалаврським) за спеціальностями 262 “Правоохоронна діяльність” і 081 “Право” та другим (магістерським) за спеціальністю 081 “Право”.

Ці спеціальності об’єднує викладання такою обов’язковою освітньою компонентою як навчальна дисципліна “Прикордонна служба”. Звернемо увагу на, те що навчальна дисципліна “Прикордонна служба” є обов’язковою для вивчення.

Під час викладання дисципліни використовуються такі основні форми навчання, як лекція, групові заняття, практичні заняття, комплексне практичне заняття. Основу на-

вчальних занять становлять практичні заняття. Зокрема, якщо порівняти кількість викладеного матеріалу, то кількість практичних занять вдвоє більша, чим групових.

Основні методи навчання дисципліни “Прикордонна служба” містять:

теоретичні заняття: лекції та групові, де курсанти вивчають основи прикордонної служби, організацію та керівництво службою прикордонних нарядів, теорію прикордонної служби та управління підрозділом охорони державного кордону;

практичні заняття: тренування на полігонах, де курсанти відпрацьовують навички охорони державного кордону в різних умовах обстановки;

інтерактивні методи: використання інтерактивних квест-ігор, таких як прикордонна монополія, для закріплення знань у цікавій та активній формі;

проблемне навчання: створення умов для самостійного прийняття рішень, порівняння різних варіантів поведінки та формування особистісних якостей, необхідних для професійної діяльності.

Ці методи спрямовані на формування стійких знань, умінь та навичок у курсантів, необхідних для ефективного виконання завдань прикордонної служби.

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького відіграє важливу роль у підготовці висококваліфікованих офіцерів, які відповідають сучасним вимогам. Навчання містить теоретичні та практичні заняття, інтерактивні методи та проблемне навчання, що сприяє формуванню необхідних знань і навичок. Особлива увага приділяється практичним заняттям, які становлять основу навчального процесу. Це забезпечує курсантів всебічною підготовкою для ефективного виконання завдань прикордонної служби.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У ПРИКОРДОННІЙ СФЕРІ: РЕАГУВАННЯ НА СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ

Оксана ГНИДЮК

Артем ГОНЧАР

Софія ПАЛАМАРЧУК

У сучасному світі складова безпеки набуває дедалі більшої важливості, безпосередньо це стосується Державної прикордонної служби України. Ворог не сидить склавши руки, а постійно просувається вперед. Поширення правопорушень з боку українців, зокрема ухилення від мобілізації, контрабанда товарів, хабарництво, викликає необхідність розроблення та впровадження нових підходів до підготовки офіцерів-прикордонників.

Однією з основних загроз у прикордонній сфері є терористичні дії з боку країни-агресорки. Користуючись слабкими місцями облаштування державного кордону України, ворог атакує та наступає максимально швидко та ефективно. Тому посилення державного кордону є невід’ємною частиною служби.

Ще однією важливою загрозою є незаконне перетинання державного кордону України. Категорія чоловіків 18–60 років, особливо в умовах воєнного стану, мають наміри або ж спроби нелегального перетину державного кордону. Відповідно до чинного законодавства це тягне за собою адміністративну або ж кримінальну відповідальність.

Проблематика протиправної діяльності була завжди актуальною та залишається і досі. Це свідчить про те, що державний кордон недостатньо обладнаний тепловізійними камерами, сигналізаційними приладами, а також радарними системами.

Для ефективної протидії сучасним загрозам необхідно, щоб прикордонники мали широкий аспект навиків та умінь,

теоретичні і практичні знання. Застарілі моделі навчання будуть зовсім не дієвими та не відповідатимуть сучасним викликам. Прикордонники мають бути обізнаними в інформаційних системах, у сфері кібербезпеки, а також уміти користуватись дронами і тепловізійними камерами. Спостерігається значна взаємодія з країнами-сусідами, що також допомагає боротись з сучасною проблематикою.

Для вирішення цих викликів необхідно впроваджувати інноваційні підходи до підготовки прикордонних фахівців. Одним із важливих напрямів є використання симуляційних технологій, що дозволяють тренувати персонал у реалістичних умовах, моделюючи складні ситуації, з якими вони можуть стикнутися на кордоні.

Важливою частиною підготовки є розвиток аналітичного мислення та швидкої реакції на непередбачені ситуації. Це можна досягти шляхом підвищення якості освіти, розроблення спеціалізованих програм з акцентом на оперативну діяльність і правове регулювання. Також варто зазначити важливість міжнародної кооперації у підготовці кадрів. Програми обміну досвідом з прикордонними службами інших країн та спільні навчальні тренінги дозволяють фахівцям отримати доступ до найкращих практик і підвищувати свій професійний рівень.

Отже, у сучасних умовах підготовка фахівців прикордонної служби є критично важливим завданням для забезпечення національної та міжнародної безпеки. Прикордонники, які служать на кордоні, мають бути готові до протидії новим викликам, що виникають, де технології, злочинність і міграційні процеси постійно змінюються. Інноваційні підходи до навчання, активна міжнародна співпраця та постійна адаптація до нових загроз дозволять підвищити ефективність прикордонних служб і забезпечити надійний захист державних кордонів.

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ПІДГОТОВКИ МОБІЛІЗАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПІД ЧАС КУРСОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Микола ГОЛОВА

З метою забезпечення готовності Сил оборони України до надання відсічі повномасштабній збройній агресії проти України виникла необхідність комплектування їх вмотивованим, професійним і освіченим особовим складом з малими термінами підготовки. Такий підхід у підготовці вимагає подальший розвиток системи військової освіти, застосування нових інноваційних методів до формування та підготовки високопрофесійних, компетентних кадрів.

Відсутність ефективної багаторівневої системи професійної військової освіти за мирного часу створила умови, коли під час особливого періоду за дуже короткі терміни необхідно було підготувати велику кількість військовослужбовців для виконання завдань за призначенням, забезпечити ними набуття фахових компетентностей з метою виконання службових (бойових) функцій відповідно до стандартів підготовки та досвіду ведення бойових дій Збройними Силами України та іншими Силами оборони щодо відбиття збройної агресії зі сторони російської федерації.

Наразі в суспільстві активно відбуваються процеси діджиталізації (цифровізації), які визначають необхідність застосування в освітньому середовищі інноваційних підходів і нових освітніх методів для відповідності сучасним вимогам. Використання інноваційних методів в освітньому процесі може покращити підготовку фахівців, вплинути на засвоєння ними знань та сприяти ефективному відпрацюванню практичних навичок, що матиме вплив на якість їхньої майбутньої професійної діяльності, розвиток їхньої галузі та держави загалом. Модернізація освітнього процесу в сучасних реаліях є

важливим етапом розвитку держави, що дозволить готувати висококваліфікованих фахівців, що будуть конкурентоспроможними на сучасному ринку праці та чия підготовка буде відповідати міжнародним стандартам. У підготовці фахівців військового спрямування використання інноваційних методів може забезпечити баланс між теоретичними знаннями слухачів та їх практичними навичками, вплинути на набуття необхідного для військової служби досвіду, що особливо важливо у зв'язку з особливими умовами, в яких знаходиться країна і які впливають на освітній процес. Військова сфера потребує регулярного проектування інноваційних технологій та їх застосування, адже це дозволяє підвищити точність та ефективність військових операцій та швидко реагувати на виклики сучасного суспільства.

З огляду на отриману під час підготовки інформацію запропоновано такі інноваційні методи викладання навчальних дисциплін для офіцерів запасу: створення імітаційного середовища з використанням доповненої та віртуальної реальності, застосування симуляторів різних зразків техніки, використання штучного інтелекту, а також створення спеціальних навчальних лабораторій.

Віртуальна реальність може дозволити слухачам відчувати себе учасниками реальних ситуацій на полі бою, проте без загрози їх життю і здоров'ю, без загрози для інших та без матеріальних витрат, які можуть виникнути у разі пошкодження справжньої техніки та справжніх засобів ведення бою.

Створення імітаційного середовища з використанням доповненої та віртуальної реальності може бути ефективним методом практичної підготовки майбутніх військовослужбовців, який допоможе відпрацювати набуті знання в ситуаціях та умовах, наближених до реальних.

Використання елементів штучного інтелекту в підготовці військовослужбовців надасть можливість імітувати військові завдання, а також планувати операції та генерувати їхні ре-

зультати залежно від обраних під час планування чинників, проводити якісний аналіз тих чи інших дій та рішень, відстежувати їх наслідки і за необхідності корегувати.

Якщо хоча б один з цих факторів не буде відповідати вимогам, ефективність викладання навчальних дисциплін з використанням імітаційного середовища може бути знижена, адже нестача матеріально-технічного забезпечення, його якість, а також готовність керівників до його використання в навчальному процесі, є важливими аспектами якісної та результативної підготовки.

ПОШУКИ РІШЕНЬ АВТОНОМНОСТІ ЗБРОЇ

Ольга ГОНЧАРЕНКО

Машини, принаймні в найближчому майбутньому, не розумітимуть контекст своїх дій так само добре, як люди. Однак є обставини, за яких машини працюють набагато краще за людей. Найкращою системою ухвалення рішень щодо використання автономної зброї буде та, яка використовує переваги кожної з них.

Варіант 1. Заборонити повністю автономну зброю. Будь-яка заборона потребує чіткого розмежування забороненої зброї та багатьох наявних видів зброї, які вже використовують автономію. Потрібно створити можливість чітко розмежувати типи оборонної автономної зброї, яку використовують сьогодні, і повністю автономної зброї, яка працюватиме без нагляду з боку людини. Усі ці чинники – чіткість, військова корисність, жажливість зброї та прозорість – свідчать про те, що заборона на повністю автономну зброю навряд чи буде дієвою. Щоб стати повністю автономними, озброєним роботам, у яких людина перебуває “в циклі”, знадобиться лише переведення перемикача в інше положення. Історія доводить: щойно починається війна, країни переведуть перемикач і зроблять це швидко.

Варіант 2. Заборонити автономну зброю для ураження живої сили. Інша справа – можлива заборона автономної зброї, спрямованої проти людей. Ця заборона чіткіша, жажливість зброї значніша, а військова корисність нижча. Ці чинники, можливо, зроблять стримування для протипіхотної автономної зброї імовірнішим. Державам буде легше розрізнити протипіхотну автономну зброю і наявні системи. У всьому світі немає протипіхотних еквівалентів самонавідних ракет або автоматизованих оборонних систем. Завдяки цьому держави зможуть обійти складне питання щодо розділен-

ня винятків для наявних способів використання. Людина не може перестати бути людиною. Автономна зброя для знищення живої сили також становить більший ризик зловживань з боку тих, хто збирається на мирне населення. Це може бути ефективним для припинення гонитви озброєння та запобігання масштабному виробництву такої зброї.

Варіант 3. Встановити “правила дорожнього руху” для автономної зброї. Одним із рішень може бути прийняття кодексу поведінки для встановлення “правил дорожнього руху” для автономної зброї, який не має обов’язкової юридичної сили. Головною метою такого набору правил буде зменшення можливості ненавмисної взаємодії між автономними системами під час кризи. Найкращими будуть прості правила, які сприяють їх дотриманню, як-от: “роботизовані транспортні засоби не можуть стріляти, якщо по них ведеться вогонь” і “вогонь у відповідь має бути обмеженим, розрізнявальним і пропорційним”. Як і морське право, ці правила мають на меті регулювати взаємодію автономних агентів, коли вони стикаються один із одним у структурованому середовищі, поважаючи право на самозахист, але й прагнення уникнути небажаної ескалації.

Варіант 4. Створити загальні принципи щодо ролі людського судження на війні. Альтернативний підхід – зосередитися на незмінному елементі війни: людині. Закони війни не визначають, яку роль (ролі) мають виконувати люди в ухваленні смертельних рішень, але можливо, вони мусять це визначити. Чи є на війні місце для людського судження, навіть якщо ми володітимемо усіма технологіями, які лишень спроможні уявити? Один із можливих підходів – сформулювати обов’язкову вимогу щодо участі людини у застосуванні сили.

Людство стоїть на порозі нової технології, яка може докорінно змінити наші відносини з війною. Інститути, які людське суспільство розвинуло для вирішення таких проблем,

недосконалі. Можливо, повністю автономна зброя – погана ідея з юридичних, моральних чи стратегічних міркувань, але стримування між країнами приречене на провал. Це буде не вперше. Наразі країни, неурядові організації та міжнародні організації продовжують зустрічатися, щоб обговорити виклики автономної зброї.

ПЕРЕВАГИ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Михайло ГРЕБЕНЮК

Професійна військова освіта перейшла до етапу завершення однойменного проекту, який почався у вересні 2020 року, та її функціонування на постійній основі.

У своєму становленні професійна військова освіта (далі – ПВО) мала відчутні досягнення, хоча у своєму функціонуванні мала враховувати обмеження пов’язані як з об’єктивними причинами, так і суб’єктивними.

Так, повномасштабна війна внесла корективи до практики відбору кандидатів до навчання на курси ПВО. Наприклад, підготовка на курсі офіцерів об’єднаних штабів оперативного рівня L-3 не вимагає (хоча й мусила б) обов’язкової попередньої підготовки на командно-штабному курсі тактичного рівня видів і родів Збройних Сил України L-2. Це суперечить принципу послідовності проходження підготовки. Практика “перестрибування” через попередній за рівнем курс значно ускладнює засвоєння змісту навчання слухачами.

Ще одним обмеженням є те, що під час проходження підготовки на курсі ПВО слухачі не проходять службу у відповідному ВВНЗ, а перебувають на своїх посадах перед зарахуванням до навчання, виконують завдання згідно зі своїми посадовими обов’язками за цими посадами, що значно розосереджує їхню увагу, зменшує час на самостійну підготовку, знижує їхню мотивацію до досягнення найкращих результатів у навчанні.

Разом із труднощами не можна не помітити суттєві переваги нової освіти. Так, будучи неформальною освітою, ПВО вільна експериментувати, не потребує акредитації та ліцен-

зування, а тому гнучкіше реагує на потреби замовників, є об'єктивно дешевшою і освітня програма будь-якого курсу не перевищує 60 кредитів ECTS.

Професійна військова освіта акцентує на формуванні лідерських якостей слухачів; умінні критично та системно мислити, діяти в умовах невизначеності, мотивувати дії підлеглих, брати ініціативу та йти на прорахований ризик.

Професійна військова освіта враховує, але й не обмежується вимогами наказів Міністерства освіти та науки України. Тому військове відомство саме може визначати особливості організації та проведення на курсах ПВО. Наприклад, дотримуючи практики багатьох країн-членів НАТО, в освітньому процесі беруть участь директор курсу ПВО, досвідчені офіцери-практики з військ як наставники в групах слухачів, широко використовуються активні форми навчання: інтерактивна лекція, сократівський семінар, тренінг, робота слухачів у малих групах (синдикатах) тощо.

Курс ПВО потенційно може претендувати на сертифікацію НАТО після досягнення відповідності вимогам директивою стратегічних командувань НАТО "Освіта та індивідуальна підготовка" 075-007 від 2015 року.

Як висновок можна зазначити, що ПВО є відповіддю на потребу швидкої підготовки військових фахівців певного рівня, а також відносно недорогим способом опанування слухачами курсів найважливіших теоретичних знань і формування умінь, які є критично необхідними випускникам у сучасних умовах, а тому ПВО має очевидну перспективу подальшого існування і розвитку й після закінчення проекту "Професійна військова освіта" наприкінці 2024 року.

ПСИХОПРОФІЛАКТИКА ТА МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ СТРЕСОВИХ РОЗЛАДІВ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Тетяна ГРУБІ
Ірина МИХАЙЛИШИНА

Загальні принципи психопрофілактики стресових розладів у військовослужбовців базуються на комплексному підході до збереження та підтримування їхнього психічного здоров'я, що містить психоедукацію, індивідуальну та групову психологічну підтримку, релаксаційні техніки та організаційні заходи для створення сприятливих умов служби.

Психоедукація та підготовка військовослужбовців відіграють головну роль у підготовці до стресових ситуацій. Навчання та тренінги дозволяють їм краще зрозуміти природу стресу, його вплив на психіку та фізіологію, а також методи управління стресом. Методи психоедукації для підвищення стресостійкості охоплюють різноманітні підходи, такі як когнітивно-поведінкова терапія, майндфулнес-тренінги, програми біологічного зворотного зв'язку та нейропсихологічні тренінги.

Важливу роль у цих процесах відіграють групові заняття та консультування, які є важливими елементами психопрофілактики та лікування стресових розладів у військовослужбовців. Вони забезпечують можливість взаємодії та обміну досвідом між військовослужбовцями, що сприяє зниженню почуття ізольованості та підвищенню рівня соціальної підтримки. Дослідження показують, що групові програми, які поєднують майндфулнес та інші релаксаційні техніки, можуть значно знизити рівень стресу та покращити психологічний стан учасників.

Одним з ефективних методів групової підтримки є програми, орієнтовані на підвищення резиліентності, які перед-

бачають організацію та проведення тренінгів з саморегуляції та керування стресом. Ці програми спрямовані на розвиток навичок управління стресовими ситуаціями та покращення загального психічного здоров'я військовослужбовців.

Загалом, індивідуальна та групова психологічна підтримка є невід'ємною частиною комплексного підходу до психопрофілактики та лікування стресових розладів у військовослужбовців. Використання різноманітних методів, включно з індивідуальним консультуванням і груповими заняттями, сприяє підвищенню ефективності подолання стресу та покращенню загального психічного здоров'я військовослужбовців.

Профілактика стресових розладів на організаційному рівні є критично важливою для забезпечення психічного здоров'я військовослужбовців. Розроблення та впровадження організаційних заходів для зниження стресу є необхідною складовою ефективною психопрофілактики. Важливе розроблення програм, які спрямовані на підвищення стійкості до стресу через тренінги та навчання, що містять розвиток навичок саморегуляції, керування стресом та емоційної підтримки. Особливу увагу слід приділяти розробленню системи керування стресом, яка охоплює регулярне оцінювання психологічного стану, надання доступу до психологічної підтримки та консультування, а також створення команд психологічної підтримки, які можуть надати необхідну допомогу безпосередньо в зоні виконання бойових завдань. Інтервенції, такі як психологічне розвантаження після бойових дій, можуть значно знизити рівень посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інші негативні наслідки стресу. Також важливо забезпечити проведення регулярних тренінгів для керівництва підрозділів щодо отримання навичок формування сприятливого психологічного клімату в колективі.

Отже, профілактика стресових розладів на організаційному рівні має поєднувати розроблення та впровадження

системних заходів управління стресом, забезпечення доступу до психологічної підтримки та навчання керівників методам управління стресом. Такі підходи сприятимуть зниженню рівня стресу та покращенню психологічного здоров'я військовослужбовців, підвищуватимуть їхню боєздатність та загальну ефективність.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Тетяна ГРУБІ
Михайло ОРИШКО

Психологічна реабілітація військовослужбовців є надзвичайно важливим процесом, який забезпечує адаптацію ветеранів до цивільного життя. Виконання військово-професійних обов'язків, особливо в умовах бойових дій, досить часто супроводжується значними стресовими розладами. Військовослужбовці стають свідками насильства, втрати побратимів і переживають страх за власне життя. Усі ці травматичні події залишають глибокий слід у їхній психіці, а відсутність належної психологічної підтримки може призвести до серйозних психологічних наслідків.

Психологічна реабілітація військовослужбовців є невід'ємною частиною підтримки у випадках, коли вони стикаються з різними труднощами, пов'язаними з психічним станом. Існує кілька важливих сигналів, які свідчать про необхідність надання психологічної допомоги військовим: соціальна ізоляція (відсутність бажання взаємодіяти із суспільством, зниження інтересу до соціальних подій і взаємодії можуть бути ознаками проблем у сфері психіки), зниження професійної ефективності, порушення сну, зміна харчових звичок, агресивна поведінка.

За даними низки досліджень, значна частина ветеранів стикається з симптомами посттравматичного стресового розладу. Якщо військовослужбовець демонструє симптоми ПТСР, такі як повторні спогади, нічні кошмари, гіперактивність і панічні атаки, це може бути ознакою того, що він потребує психологічної реабілітації. Вона містить декілька етапів:

1. Оцінка психологічного стану військовослужбовця здійснюється за допомогою психодіагностичних методик.

2. Індивідуальна терапія: психотерапевтичні сесії, що проводяться з психологом, допомагають військовослужбовцям усвідомити свої переживання, виявити емоції та розробити стратегії подолання стресу.

3. Групова терапія: участь у групах підтримки дозволяє ветеранам ділитися своїми переживаннями з іншими, хто пройшов через подібні випробування, це формує відчуття спільності та мінімізує відчуття самотності та соціальної ізоляції.

4. Реінтеграція в соціум, вона є важливим етапом повернення до соціального життя, що передбачає формування у військовослужбовців навичок адаптації, пошуку роботи, відновлення контактів з родиною та друзями.

Використання різних терапевтичних методів важливе у процесі психологічної реабілітації військовослужбовців. Когнітивно-поведінкова терапія вважається однією з найбільш ефективних для лікування ПТСР. Вона допомагає військовослужбовцям переосмислити негативні думки та зменшити тривожність. Арт-терапія та музикотерапія також можуть стати потужними інструментами для вираження емоцій, зменшення стресу та розвитку творчих здібностей. Ці методи дають можливість військовослужбовцям знайти нові шляхи самовираження та зняття напруги.

Не менш важливою у процесі їхньої психологічної реабілітації є соціальна підтримка. Родина, друзі та спільнота можуть значно полегшити адаптацію ветеранів, адже турбота близьких допомагає зменшити відчуття ізоляції і стресу, що позитивно впливає на їхнє ментальне здоров'я.

Отже, психологічна реабілітація військовослужбовців є складним, але необхідним процесом, що допомагає ветеранам повернутися до нормального життя. Комплексний підхід, що поєднує оцінку, терапію, соціальну підтримку та реінтеграцію, є запорукою їхнього успішного одужання.

ПРОФІЛАКТИКА АГРЕСИВНИХ НАСТРОЇВ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Тетяна ГРУБІ
Артем ФРАСИНЮК

В умовах війни питання агресивності серед військовослужбовців набуває особливої актуальності. Високий рівень стресу, часті бойові зіткнення, фізичні та емоційні травми створюють сприятливий ґрунт для зростання агресивних настроїв. Якщо останні виходять з-під контролю, це може мати серйозні наслідки як для окремих військовослужбовців, так і для всього підрозділу. Неконтрольована агресія детермінує часті порушення дисципліни, зростання конфліктності, випадки насильства та інші негативні прояви, що зі свого боку знижує боєздатність і згуртованість військових підрозділів, а також може впливати на психічне здоров'я та соціальне функціонування військовослужбовців.

У концепції, представленій А. Ленгле, агресія є специфічною копінг-реакцією, що провокується ситуативними пусковими стимулами разом з індивідуальною схильністю. Як ситуативний пусковий стимул у цьому випадку виступає почуття безвиході, особистість переживає втрату “самої себе”, відчуження від свого “Я”. Як наслідок, в особистості формуються різні типи агресивних переживань, зокрема: безсила ненависть, цілеспрямоване знищення; лють, спрямована на те, щоб розбудити, відчутти життя по-іншому; гнів, запекла впертість, з метою підтвердження самоцінності, встановлення кордонів; цинізм, метою якого є зміна контексту, перевірка цінності на життєздатність.

Найчастіше у сучасній психології агресію визначають як форму деструктивної поведінки, спричиненої на заподіяння фізичної або психічної (вербальної) шкоди іншим або собі (аутоагресія). Як основні причини вияву агресії виділяють

внутрішні (психічні порушення, травми, акцентуації особистості) і зовнішні (вплив сімейного середовища, кола спілкування, соціальних установок, суспільно-політичних факторів).

Агресивні дії військових можуть виступати у різних якостях, наприклад, як засоби досягнення соціально чи особистісно значущої мети; як спосіб психологічної розрядки, заміщення задоволення заблокованої потреби та перемикання діяльності; як задоволення потреб у самореалізації та самоствердження в колективі, прагнення зайняти лідерські позиції. Важливо розрізнати агресію, яка є частиною професійної діяльності військових, від неконтрольованої та деструктивної агресії.

Важливим аспектом у системі психологічної корекції агресивної поведінки військовослужбовців є ряд методик і технік, зокрема тренування з контролю за стресом, тренінги зі збалансованого підходу, відомі ще як “агресія – домінантність – пасивність”, вони дозволяють військовослужбовцям визначити свій тип поведінки та навчитися використовувати позитивні елементи агресії, зберігаючи контроль; тренування з розвитку емоційної стійкості, поведінкова терапія тощо. Застосування принципів останньої для зміни конкретних агресивних патернів поведінки може містити визначення специфічних ситуацій, що спричиняють агресію та розвиток альтернативних, більш конструктивних відповідей. Ефективні результати з мінімізації агресивної поведінки військовослужбовців можна отримати, використовуючи принципи когнітивно-поведінкової терапії та різних програм з соціальної підтримки, вони допомагають формувати позитивне соціальне середовище та зменшують відчуття ізоляції. Досить розповсюдженими є також практики стрес-менеджменту, що поєднують фізичні вправи, методи релаксації та зосередження тощо.

Насамкінець зауважимо, що у військовій сфері випадки проявів агресії трапляються дуже часто, вони спричиняють негативний вплив на процес взаємодії військовослужбовців, на їхні міжособистісні взаємовідносини та перешкоджають ефективній готовності й підготовці до виконання поставлених військових завдань. Саме тому важливою є систематична діагностика та корекція агресивних виявів.

УДОСКОНАЛЕННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕДОВОГО АВІАЦІЙНОГО НАВІДНИКА

Микола ГУДКОВ
Андрій НЕВЕСЬКИЙ
Володимир БОГАЙЧУК
Павло ДЖЕБЖЕНЯК
Віталій КОЛОМІЄЦЬ

Проведений аналіз бойових дій у процесі відбиття Україною збройної агресії російської федерації, що відбувається останнім часом, свідчить про зростання ролі застосування засобів авіаційної підтримки під час виконання різноманітних бойових завдань, окремим видом яких є захист державного кордону України. Прийнято сучасні засоби авіаційної підтримки поділяти на два класи: безпілотні літальні апарати (БпЛА) та пілотовані повітряні судна (ПС). Під час виконання бойових завдань із використанням БпЛА як засобу авіаційної підтримки його діями керує людина-оператор, або БпЛА виконує завдання за заданою програмою автономно. Під час виконання місій з атак наземних (морських) цілей (об'єктів удару), у яких засобом авіаційної підтримки визначено пілотовані ПС, для керування використовується ланцюжок льотчик ПС – передовий авіаційний навідник (ПАН). Аналіз досвіду виконання бойових завдань, у яких застосовували пілотовані ПС як засіб авіаційної підтримки, показує, що атака має бути виконана з першого заходу на ціль (об'єкт удару). В іншому випадку (у разі повторних заходів) значно (у більшості випадків до неприпустимого рівня) зростає ризик попадання ПС під вплив вогневих засобів ППО противника. Тому від ступеня підготовки ПАН, його спроможності вивести екіпаж ПС на задану ціль (об'єкт

удару) значною мірою залежить успіх та безпека виконання бойових завдань з авіаційної підтримки.

На сьогодні у процесі підготовки слухачів за спеціальністю ПАН застосовується мультимедійний комплекс підготовки ПАН (ММК ПАН) виробництва товариства з обмеженою відповідальністю “Конструкторське бюро “Логіка”. Досвід його застосування, здобутий на кафедрі підготовки фахівців бойового забезпечення авіації факультету перенавчання та підвищення кваліфікації авіаційного персоналу Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба доводить, що віртуальне навчальне середовище, яке синтезує ММК ПАН, дозволяє формувати у слухачів необхідні навички та уміння їх застосовувати.

Водночас існують питання, що негативно впливають на відповідність віртуального синтезованого середовища ММК ПАН реальним умовам виконання завдань з керування ПС під час відпрацювання навчальних вправ програми підготовки ПАН. Одним з питань є той факт, що під час імітації руху ПАН по місцевості у віртуальному навчальному середовищі ММК ПАН використовують ігровий джойстик, за допомогою якого відбувається зміна синтезованої обстановки, в якій знаходиться ПАН, тобто наближення (віддалення, поява або зникнення) об’єктів, які її утворюють. Так, особа, яка проходить навчання, відчуває власний рух або обертання у навчальному середовищі. Помічено, що для виконання таких дій слухачі часто переносять свою увагу на органи управління ігрового джойстику, що відволікає їх увагу від спостереження за повітряним простором, в якому знаходиться засіб авіаційної підтримки, що призводить до втрати спостереження за ПС, порушення вимог нормативних документів.

Для усунення вказаного недоліку пропонується дообладнати ММК ПАН незалежною від ігрового джойстика системою, що контролює кут обертання голови. Такою системою може стати додаткова система трекерів, що встановлена на

тактичному захисному шоломі ПАН, який є у його спорядженні.

Цей підхід до дообладнання ММК ПАН призведе до зменшення відволікання уваги особи, яка виконує навчальні вправи у віртуальному середовищі ММК ПАН на органи керування, що дозволить підвищити рівень формування професійних спроможностей слухачів.

ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

**Надія ГУЗИК
Андрій БАРАНОВ
Христина ЛІЩИНСЬКА
Наталія СОКУЛЬСЬКА**

Умови сьогодення вимагають від сучасників вміння швидко і продуктивно реагувати на різноманітні виклики. Не виняток і освітній фронт, який поставив перед учасниками освітнього процесу в умовах воєнного часу багато нових завдань. Однак, незважаючи на всеможливі труднощі, освіта покликана надавати ті освітні послуги, які необхідні для життя, які будуть застосовуватися у практичній діяльності, сприятимуть розвитку критичного мислення, самостійності. Особистість сьогодні є метою освіти взагалі і математичної зокрема. Тому проблемі особистісно орієнтованого підходу до навчання математики у вищих військових навчальних закладах необхідно приділяти особливу увагу. До одних зі шляхів її вирішення варто віднести переорієнтацію методів навчання на сучасні, інтерактивні методики, зокрема ситуаційне навчання, що дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності. Це сприяє розвитку винахідливості, вмінню вирішувати проблеми, розвиває здібності проводити аналіз і діагностику проблем, передбачає осмислення майбутніми фахівцями реальних життєвих ситуацій. З одного боку такий підхід вимагає коригування змісту курсу “Вищої математики” з огляду на його практичну орієнтацію, високий рівень інтеграції з комп’ютерними технологіями та ефективну організацію самостійної роботи курсантів, але з іншого – дає

відповідь на питання: “Як я буду використовувати ці знання у майбутній професійній діяльності?”, яке часто звучить на заняттях.

Важливим аспектом організації навчання є застосування сучасних вебресурсів на різних етапах заняття. Це дає можливість вдосконалювати та урізноманітнювати виклад навчального матеріалу, розвиваючи в курсантів проактивний підхід до навчання, спонукаючи бути самостійним, креативним, впевненим у своїх силах, розширюючи простір для вільного прояву свободи волі, позитивного емоційного стану.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОСВІТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Віталій ГУЛА
Софія СОКОЛОВСЬКА
Максим П'ЯНКІВСЬКИЙ

Особливим видом національної безпеки є прикордонна безпека, що визначається як ступінь захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави в її прикордонній сфері, при якій суспільству, державі та особі не завдається шкоди, а навпаки, створюються умови для реалізації їхніх інтересів, пов'язаних зі свободою пересування через державний кордон, оперативно виявляються та припиняються правопорушення, здійснюється протидія загрозам національній безпеці на кордоні та планомірна діяльність з усунення причин їхнього виникнення. У системі національної безпеки вона представляє не один з її видів, а одну з її специфічних областей, тому що йдеться про безпеку національних інтересів навіть не у певному просторі України, а у прикордонній сфері, яка значно ширша за територіальні межі держави. Одним з основних суб'єктів системи прикордонної безпеки є Державна прикордонна служба (далі – ДПСУ), яка є також складовою сектору оборони і безпеки України.

Проблему професійної підготовки персоналу активно досліджують науковці. Так, особливості підготовки персоналу в різних сферах розглянули вітчизняні вчені А. Віхтюк, М. Литвин, Д. Іщенко, В. Маліновський, А. Махнюк та інші. Окремі аспекти підготовки персоналу, зокрема психолого-педагогічні складові аналізували Ю. Гурьянов, Є. Потапчук, О. Сафін. Досвід окремих європейських держав, зокрема Польщі, Фінляндії, Німеччини та США, вивчали А. Балендр,

О. Ісламова, М. Литвин, О. Мельников, Б. Марченко, А. Махнюк, А. Мисик, В. Нікіфоренко, В. Серватюк, П. Шишолін та ін. Водночас потребує більш детального вивчення особливості підготовки персоналу прикордонної служби в умовах загроз національній безпеці та територіальній цілісності держави.

У сучасних умовах актуалізується проблема впровадження компетентного підходу до визначення змісту та якості підготовки співробітників органів сектору безпеки та оборони України, що дозволяє забезпечити інтегрований розвиток фахових і психологічних властивостей майбутніх фахівців, і забезпечити ефективність їхньої подальшої професійної діяльності. Здійснений аналіз наявних наукових робіт дозволив визначити поняття професійної компетентності співробітників органів сектору безпеки та оборони України та описати її базові складові, зокрема знання, вміння і навички, досвід та особистісні якості в їх сучасному розумінні.

На сьогодні процес підготовки офіцера – досить складне завдання, зумовлене низкою проблем, серед яких можна виділити недостатній рівень підготовки здобувачів повної загальної середньої освіти, відсутність мотивації щодо проходження служби в правоохоронних та інших органах, що належать до кадрів безпеки України, а також застаріле матеріально-технічне забезпечення озброєння та військової техніки.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, варто зазначити, що існує чимало проблем, на які необхідно звернути увагу у процесі якісної підготовки кадрів сектору безпеки України. Мета освіти полягає не лише в отриманні академічних знань, а й у здатності працівника застосовувати набуті навички в умовах виконання професійних завдань і функцій, покладених на нього законом. Адже, як відомо, навчити людину базовим навичкам роботи, надавши їй певну професійну кваліфікацію цього буде замало для того, аби сформувати компетентного фахівця.

РОЛЬ ВОДІННЯ БОЙОВИХ МАШИН У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРА

Вадим ГУМЕНЮК
Сергій ПАРТИКА
Сергій ГОЛОВНЯ

Статутом внутрішньої служби Збройних Сил України визначено, що необхідність виконання завдань оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, а також завдань, визначених міжнародними зобов'язаннями України, покладає на військовослужбовців обов'язок знати й утримувати в готовності до застосування закріплену бойову та іншу техніку. Відповідно командир (начальник) зобов'язаний знати бойову техніку, що є у підрозділі.

Ці обов'язки вимагають відповідного рівня підготовки: знання конструкції, технічних характеристик, порядку застосування та обслуговування машин. Але, щоб досягнути певного рівня знань та умінь, необхідна відповідна підготовка, що передбачає вивчення основ руху і правил водіння, тренування та виконання вправ на тренажерах, практичне водіння машин і вивчення порядку експлуатування.

Основними завданнями навчання водіння бойових машин у підготовці офіцера є надання знань і навичок щодо завчасної та безпосередньої підготовки бойової машини до використання, технічного обслуговування та здійснення контролю.

Водіння бойових машин у системі підготовки офіцера – це вміння реагувати на зміни в обстановці; знання порядку підготовки бойової машини до водіння; навички керування бойовою машиною; знання технічних характеристик бойових машин; знання сигналів управління бойовими машинами та вміння їх застосовувати; розуміння порядку проведення технічного обслуговування бойових машин; вміння здійснити контроль за використанням бойових машин.

Потрібно розуміти, що поняття водіння бойових машин у підготовці офіцера є виокремленим від підготовки механіка водія, то ж задачі та підхід до підготовки будуть різнитись між собою. Але спільними є такі умови – це маршрути руху, бойова техніка, тренажери, підготовлені інструктори та викладачі.

Курс водіння бойових машин призначений для навчання і вдосконалення навичок особового складу водіння бойових машин. А головне завдання навчання водіння полягає в тому, щоб навчити підрозділи, екіпажі, механіків-водіїв (водіїв) повністю використовувати високі бойові та технічні можливості машин під час вирішення завдань у бою. І знову акцент зроблено на механіка-водія.

Але основним є формування поняття про експлуатування бойової техніки та підготовку її до використання саме з позиції офіцера як керівника підрозділу і організатора виконання завдань із залученням бойових машин.

Тому актуальним є формування методичних рекомендацій з водіння бойових машин у системі підготовки офіцерів (командирів підрозділів).

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З РОЗВІДУВАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Андрій ДАНИЛЕВСЬКИЙ

Із початком військової агресії з боку російської федерації та введенням на територію України воєнного стану на підрозділи Національної гвардії покладено завдання щодо відсічі зазначеній агресії у складі Сил оборони шляхом ведення воєнних (бойових) дій. Успішне проведення бойових дій, забезпечення збереження боєздатності Сил оборони досягається виконанням комплексу заходів захисту, який організовується і здійснюється в повному обсязі незалежно від умов обстановки.

Забезпечення Сил оборони під час їх застосування базується на своєчасно створених та належним чином підготовлених системах всебічного забезпечення складових Сил оборони (бойового, морально-психологічного, матеріально-технічного (логістичного), медичного).

Одним із видів бойового забезпечення є розвідувальне забезпечення, планування якого здійснюють відповідні органи військового управління (органами управління). Незважаючи на те, що з 2014 року у військових частинах оперативного призначення Національної гвардії України були створені та почали комплектуватися роти розвідки спеціального призначення, підготовку особового складу яких проводили за настановами Збройних Сил України для забезпечення взаємної сумісності під час виконання завдань у єдиній системі Сил оборони, на сьогоднішній день підготовка фахівців з розвідки вищими військовими навчальними закладами системи Національної гвардії не здійснюється. Саме тому нагальним є питання запровадження підготовки фахівців з розвідки в системі Національної гвардії України.

Якщо говорити про зміст підготовки, то сучасна ситуація вимагає комплексного підходу і виходу за межі традиційної доктрини військової розвідки. Так, досвід країн – членів НАТО показує, що останнім часом вони змушені реагувати на виклики зі Сходу, зокрема на так звану доктрину Герасимова, у якій ідеться про “тотальну війну”, під час якої застосовують усі засоби для дестабілізації противника (у тому числі політичні, хакерство, економічні, дезінформація, промисловий шпіонаж, асиметрична війна). Незалежно від того, існує ця доктрина насправді чи ні, реакцією західних розвідок стало відстеження всіх згаданих у доктрині аспектів військової діяльності. Дослідники зазначають, що об’єднання військових і цивільних компонентів сфери безпеки може стати поширеною практикою з розмиванням меж між цивільними та військовими функціями. На Варшавському саміті в липні 2016 року голови держав та урядів НАТО домовились створити новий Об’єднаний відділ розвідки і безпеки (Joint Intelligence and Security Division, JISD), щоб підвищити здатність НАТО використовувати широкий спектр ресурсів розвідки. Очолює JISD заступник генерального секретаря з розвідки і безпеки. Складається він з двох компонентів: розвідки (що об’єднує мережі воєнної та цивільної розвідки) і безпеки (Управління служби безпеки НАТО). Може бути розглянута можливість об’єднання (чи тісної координації) військових та цивільних розвідувальних служб і на національному рівні. І ті, й ті використовують аналогічні заходи та методи, але сфери їхньої компетенції та споживачі інформації різняться. Воєнна розвідка займається отриманням інформації та/або виконанням завдань, що насамперед стосуються військових сил, планів і діяльності інших країн, для того щоб допомогти командирам чи вищому військовому керівництву прийняти обґрунтоване рішення. Натомість цивільні розвідувальні служби переважно збирають інформацію та/або виконують завдання, що сто-

суються сфери політичних, економічних чи інших стратегічних інтересів.

Отже, можна зробити висновок, що сучасна війна обумовлює необхідність підготовки фахівці у сфері розвідки для підрозділів Національної гвардії України, у процесі підготовки яких необхідно враховувати не тільки традиційні підходи у сфері військової розвідки, а застосовувати комплексний підхід, який враховуватиме збір розвідувальної інформації, наприклад, у сфері економічних інтересів, кіберпросторі тощо.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ БЕЗПЕКОВИХ ДИСЦИПЛІН В ОНЛАЙН-ФОРМАТІ

Юлія ДАНЧЕНКО

В умовах воєнного стану навчальні дисципліни “Безпека військової діяльності” та “Безпека професійної діяльності” викладались в онлайн-форматі протягом майже трьох років – з 2022 по 2024 роки. Результати викладання оцінювались здобувачами вищої освіти – курсантами командно-штабного та гуманітарного факультетів шляхом анонімного опитування. У 2022/2023 навчальному році в опитуванні взяли добровільну участь 131 здобувач, у 2023/2024 навчальному році – 139 курсантів. Анкети у вигляді Google-форм для відповідей були запропоновані після закінчення навчання та отримання підсумкової оцінки за залік. Загалом відношення курсантів до онлайн-вивчення безпекових дисциплін є схвальним, хоча необхідно зазначити, що кількість тих, хто готовий навчатись онлайн з часом поступово зменшується. Так, на запитання “Який формат вивчення дисципліни для Вас є найбільш прийнятним?” відповідь “Онлайн” у 2022/2023 н. р. надали 48 % здобувачів, а у 2023/2024 н. р. – 34 %; відповідь “Офлайн” у 2022/2023 н. р. надали 12 %, а у 2023/2024 н. р. – 16 % здобувачів, а кількість тих, для кого формат навчання не має значення, збільшилась на 10 % (у 2022/2023 н. р. – 40 %, а у 2023/2024 н. р. – 50 % здобувачів). У той же час опанування дисципліни в онлайн-форматі “цікавим та ефективним” вважали у 2022/2023 н. р. – 83 %, а у 2023/2024 н. р. – 76 % здобувачів. Для дослідження ефективності вивчення безпекових дисциплін в опитуванні було запропоновано декілька запитань. У тому числі деякі запитання стосувались отриманих оцінок. На запитання “Як Ви вважаєте, яку Ви отримали оцінку з дисципліни?” відповіли “Об’єктивну” у 2022/2023 н. р. – 98,5 %, а у 2023/2024 н. р. – 93 %. Приблизно треті-

на з усіх опитаних здобувачів вважають, що вони отримали б кращу оцінку, якщо б навчались в аудиторії, слухали лекції офлайн і безпосередньо спілкувались з викладачем на групових заняттях.

МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ У БОЙОВИЙ ПРИКОРДОННИЙ ПІДРОЗДІЛ СЕРЕД МОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СТИСЛІ ТЕРМІНИ

Валентин ДЕМСЬКИЙ

Перед керівниками прикордонних підрозділів, заступниками по роботі з особовим складом у процесі комплектування підрозділу мобілізованим особовим складом виникають питання – як провести професійний психологічний відбір та профорієнтаційну роботу, які методи та методики застосувати. Однозначно відповісти важко. Але для загальної орієнтації ми маємо знати, що професійний психологічний відбір не потрібен у тому випадку, якщо здібності у мобілізованого військовослужбовця вже здобуті ним попередньо під час проходження військової служби. Професійний психологічний відбір вважається вкрай необхідним за таких умов:

- екстремальні умови та складна діяльність;
- високі вимоги військової служби до людини;
- висока небезпека як для самого військовослужбовця, так і оточення в результаті помилкових дій (тобто висока соціальна, економічна та біологічна значимість помилки);
- бойове навчання має проходити в стислі строки;
- різний ступінь психологічної готовності до бойових дій у мобілізованих військовослужбовців.

Так, у стислі терміни комплектування підрозділу найбільш ефективними методами будуть бесіда та спостереження.

Метод бесіди — безпосереднє спілкування з військовослужбовцем, що дозволяє не тільки отримати відповіді на поставлені питання, але й уточнити інформацію та вести спостереження за співрозмовником. Використовується для отримання індивідуальних суджень, інформації про попередню

трудова діяльність (досвід військової служби), набуті здібності та досвід мобілізованого військовослужбовця, оцінки і ставлення до різних аспектів військової служби, особистісні характеристики та ін. Для успішної бесіди, необхідно скласти план її проведення (не потрібно жорстко його дотримуватись), обрати зручне місце для бесіди та установити довірливий контакт зі співрозмовником, обрати форму співбесіди (діалогу, а не усної анкети), питання не мають бути нав'язливої форми, прямої постановки (у чоло) – вони мають передбачати вільне висловлення, система питань має будуватися з урахуванням можливості їхньої взаємоперевірки та ін.

Метод спостереження необхідний для вивчення особливостей поведінки військовослужбовця й організації його діяльності. Безпосереднє (візуальне) спостереження дозволяє визначити особливості характеру мобілізованого військовослужбовця, особисту дисциплінованість, шкідливі звички та ін.

Досвід комплектування прикордонної комендатури швидкого реагування 105 прикордонного загону показав, що застосовуючи ці методи, досить успішно можна здійснювати розподіл мобілізованого особового складу з розрахунку проведення бесід одним психологом з 20 військовослужбовцями на добу.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Дмитро ДИКИЙ

Проблемою визначення концептуальних положень структури психологічної готовності мобілізованих військовослужбовців в умовах бойових дій є відсутність єдиної теорії, що спроможна розкрити особливості психічної діяльності та поведінки особистості у екстремальних, несумісних із життям умовах існування та військової праці.

Під час обов'язкового проходження всіма мобілізованими базової і фахової підготовки починається найскладніший етап навчання: бойове злагодження військових підрозділів. На цьому етапі кожний військовослужбовець має отримати компетенції для ведення бойових дій. Злагодження передбачає створення для військовослужбовців умов, які відповідають реальним характеристикам під час виконання службово-бойових завдань. Необхідно звернути увагу на те, що функціональний підхід характеризує психологічну готовність як стан, що передуює певній діяльності, містить такі можливості у мобілізованого військовослужбовця, яких він спроможний досягти у своєму формуванні. Готовність виявляється під час виконання і після завершення професійних завдань. Прояв стану психологічної готовності до діяльності залежить від індивідуальних особливостей особистості та конкретних зовнішніх ситуаційних умов та варіативних завдань діяльності.

У межах особистісного підходу психологічна готовність розглядається як стійке утворення особистості, яке містить набір компонентів (мотиваційний, когнітивний, операційний тощо), адекватних вимогам, змісту та умовам діяльно-

сті, які у своїй сукупності дозволяють ефективно та успішно здійснювати військову діяльність. Тому в роботі з мобілізованим персоналом набуває актуальності впровадження сучасної системи соціально-гуманітарного забезпечення.

Соціально-гуманітарне забезпечення у Державній прикордонній службі України є одним з видів забезпечення оперативно-службової діяльності з охорони державного кордону. Це система правових, організаційних, педагогічних, психологічних, інформаційних, культурно-просвітницьких та соціальних заходів, що ґрунтується на суспільно-державних (національних) цінностях та спрямована на забезпечення морально-психологічної готовності особового складу до виконання оперативно-службових (службово-бойових) завдань за будь-яких умов обстановки.

З початку ведення бойових дій на Сході України керівники військових підрозділів зіткнулися з проблемою психологічної готовності мобілізованих військовослужбовців до несприятливих умов війни. Отриманий досвід та практика довели, що психологічна готовність мобілізованих військовослужбовців формується на основі соціально-значимих установок та переконань, здатності активізувати потенціал особистості (психологічний, фізичний, професійний тощо) в екстремальних ситуаціях, емоційно-вольового налаштування та контролю за психічним станом в умовах ситуативних змін бойової обстановки тощо.

Так, у сучасних умовах захисту України складовими системи соціально-гуманітарного забезпечення за стандартами НАТО визначено: морально-психологічне забезпечення (НАТО – Mental Health Resilience Training); національно-патріотичне виховання (НАТО – Strategic Communication); військово-соціальну роботу (НАТО – Military Social Work); виховання доброчесності (НАТО – Building Integrity); душпастирську опіку (НАТО – Pastoral Care).

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ І СОЦІАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Вадим ДИЯК

В умовах переосмислення та фактичного припинення існування “знанневої парадигми” в освіті постало питання переходу до нової інноваційної, що ознаменоване появою штучного інтелекту (ШІ).

Гуманітарні дисципліни, які традиційно асоціюються з інтерпретацією людського досвіду, культури та мови, також відкривають нові горизонти завдяки інноваційним підходам у викладанні. Застосування ШІ дозволяє не лише автоматизувати рутинні процеси, але й створювати інтерактивні та персоналізовані освітні рішення, що підвищують ефективність навчання.

Конкретним прикладом використання ШІ є платформа Coursera, яка використовує алгоритми машинного навчання для персоналізації навчального процесу. Coursera аналізує дані про успішність студентів, їхні уподобання та потреби, щоб рекомендувати найбільш підхожі курси та навчальні матеріали. Крім того, платформа використовує системи автоматичного оцінювання для перевірки завдань та надання здобувачам освіти зворотного зв'язку у режимі реального часу.

Інший приклад – використання чат-ботів, таких як BotTeacher, які допомагають здобувачам освіти з вирішенням навчальних завдань і надають індивідуальні консультації. BotTeacher може відповідати на запитання здобувачів освіти, допомагати з підготовкою до іспитів і надавати рекомендації щодо додаткових матеріалів для навчання. Віртуальні асистенти, такі як IBM Watson, можуть аналізувати великий обсяг даних і надавати викладачам рекомендації щодо покращення

щення методики викладання. Асистент IBM Watson здатний розпізнавати емоційний стан студентів та адаптувати методи викладання до їхніх потреб.

Викладання філософії з використанням ІІІ містить використання адаптивних платформ, які можуть надавати здобувачам освіти персоналізовані навчальні матеріали на основі їхніх інтересів і попередніх знань. Наприклад, платформа Knewton може аналізувати, які філософські концепції здобувачі освіти розуміють найкраще, і рекомендувати додаткові матеріали для поглиблення знань у цих галузях. Крім того, чат-боти можуть допомагати студентам з підготовкою до семінарів, відповідаючи на запитання про складні філософські концепції та теорії

Крім адаптивних платформ, незамінними помічниками у вивченні філософії можуть стати великі мовні моделі. Вони можуть відповідати на запитання здобувачів освіти у режимі реального часу, пояснювати складні філософські концепції та надавати додаткові матеріали для самостійного вивчення. Наприклад, можна запитати віртуального асистента ChatGPT або Gemini про розбіжності між філософією Платона й Аристотеля і отримати не тільки пояснення, але й рекомендації щодо літератури для глибшого розуміння теми.

Також однією з інноваційних методик, що ми активно впроваджуємо, є використання штучного інтелекту як інструменту для формування критичного мислення та наукового світогляду у здобувачів освіти. Одним із перспективних підходів є створення ІІІ есе на філософську тему за запитом здобувача освіти, з метою подальшого критичного переосмислення цього тексту. Такий підхід дозволяє не лише розширити знання з певної тематики, але й створює умови для розвитку глибокого розуміння та здатності до аналізу, що є основними компонентами критичного мислення. За таких умов, великі мовні моделі можуть виступати не лише як інструмент для генерації тексту, але і як своєрідний “інтелектуальний опо-

мент”, з яким здобувач освіти вступає в умовну дискусію. Наприклад, отримавши есе, згенероване ШІ, викладач пропонує проаналізувати його структуру, аргументацію та висновки. У процесі цього аналізу здобувач освіти змушений поставити під сумнів твердження, зроблені ШІ, оцінити їх відповідність філософським принципам і логічним критеріям, а також виявити можливі упередження або обмеження у поданих ідеях.

Такий підхід дозволяє створити атмосферу інтелектуальної конкуренції між здобувачем освіти і ШІ, що стимулює розвиток критичного мислення. Здобувач, як активний учасник навчального процесу, стає не лише споживачем знань, але і їх творцем, активно аналізуючи та переосмислюючи матеріал, пропонуваній ШІ. Це сприяє формуванню наукового світогляду, адже здобувач вчиться не лише приймати інформацію, але й піддавати її критичному аналізу, виявляючи можливі недоліки або суперечності.

Крім того, такий метод дозволяє розвивати вміння формулювати власні аргументи та висновки, що базуються на їхньому особистому розумінні предмету. Це важливо для формування наукового світогляду, адже здобувачі освіти не просто запам’ятовують готові знання, але й активно долучаються до їхнього творення, розвиваючи здатність до самостійного мислення та вирішення складних філософських проблем.

Отже, створення есе на філософські теми є ефективним засобом для розвитку критичного мислення та наукового світогляду. Це сприяє формуванню навичок, необхідних для успішного функціонування у сучасному інформаційному суспільстві, де здатність до критичного осмислення інформації є однією з основних компетенцій.

Викладання соціології з використанням ШІ може містити використання великих баз даних для аналізу соціальних тенденцій і патернів. Здобувачі освіти можуть використовувати платформи, такі як DataRobot, для аналізу соціальних даних і створення прогнозів на основі алгоритмів машинного

навчання. Це дозволяє отримати практичні навички роботи з даними та краще розуміти соціальні явища.

Однак інтеграція ШІ в освітній процес супроводжується певними викликами. Одним з них є етичні питання, пов'язані з конфіденційністю даних. Використання ШІ для аналізу даних про здобувача освіти вимагає забезпечення високого рівня захисту інформації та дотримання етичних норм. Усі суб'єкти освітнього процесу мають бути впевнені, що їхні персональні дані будуть використані виключно для покращення навчального процесу та не потраплять до рук третіх осіб.

Використання ШІ у викладанні гуманітарних і соціальних навчальних дисциплін відкриває нові можливості для покращення якості освіти. Штучний інтелект дозволяє персоналізувати навчання, автоматизувати рутинні завдання та створювати інтерактивні навчальні середовища. Використання адаптивних навчальних платформ, чат-ботів, віртуальних асистентів і систем розпізнавання емоцій сприяє підвищенню успішності здобувачів освіти, покращенню їхньої мотивації та залученості до навчального процесу. Штучний інтелект може стати потужним інструментом для покращення якості освіти та забезпечення більш ефективного викладання зазначених навчальних дисциплін.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ФОРМИ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ВПЛИВУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вадим ДИЯК
Андрій РАТИЧ

Соціально-психологічні форми протидії інформаційному впливу є головним елементом сучасної інформаційної безпеки, особливо в умовах агресії з боку росії. Ці форми зосереджені на зміцненні психологічної стійкості особового складу та запобіганні впливу деструктивної пропаганди й маніпуляцій.

Серед основних форм соціально-психологічної протидії інформаційному впливу можна виділити такі: психологічна просвіта; індивідуальна та групова психологічна підтримка; формування єдиної інформаційної стратегії; формування єдиної інформаційної стратегії; розвиток критичного мислення; психопрофілактика та корекційна робота; спільна робота з громадянськістю та родинами.

Психологічна просвіта можна визначити як навчання особового складу принципам роботи інформаційної пропаганди, маніпулятивним технікам і методам критичного мислення. Основною метою є підвищення обізнаності про інформаційні загрози і навичок їх розпізнавання. До просвітницьких заходів належать: лекції та семінари на тему інформаційної безпеки; тренінги з медіаграмотності; навчальні модулі, що стосуються дезінформації та психологічних впливів.

Індивідуальна та групова психологічна підтримка в умовах інформаційних атак виникає як необхідність у наданні психологічної допомоги та підтримки як окремим військовим, так і цілим підрозділам. Це може охоплювати: роботу з професійними психологами щодо зменшення рівня тривожності та стресу; колективні обговорення загроз і вироблення механізмів психологічної адаптації; інтеграцію технік психоемоційної саморегуляції.

Формування єдиної інформаційної стратегії передбачає вироблення позитивних наративів і внутрішньої комунікації, що підтримують єдність, патріотизм і професійну гордість, знижують ризики впливу ворожої пропаганди. Це передбачає: поширення позитивної інформації про успіхи у службі та національну безпеку; підтримку постійної комунікації між командуванням і особовим складом.

Розвиток критичного мислення передбачає психологічну та гуманітарну підготовку, що спрямована на розвиток здатності аналізувати отриману інформацію та відокремлювати об'єктивну інформацію від маніпуляцій. Практичними підходами є: інтерактивні навчання, що містять моделювання ситуацій та обговорення різних інформаційних впливів; оцінка достовірності джерел інформації через практичні завдання.

Використання соціальних мереж для консолідації та протидії. Важливо активно використовувати соціальні мережі для поширення правдивої інформації, а також протистояти фейковим новинам. Психологічна робота тут охоплює: постійний моніторинг інформаційного простору щодо ворожих вкидів і реагування на них.

Психопрофілактика та корекційна робота передбачають регулярні психологічні консультації та психопрофілактичну роботу з особовим складом для виявлення ранніх ознак психологічного впливу деструктивної інформації.

Спільна робота з громадськістю і родинами має поєднувати залучення родин військовослужбовців до процесу підвищення обізнаності про інформаційні загрози та розроблення заходів для підвищення стійкості суспільства до пропаганди.

Отже, соціально-психологічні форми протидії інформаційному впливу є потужним інструментом у забезпеченні стійкості особового складу до маніпуляцій і пропаганди. Через психоемоційну підтримку, розвиток критичного мислення і підвищення інформаційної грамотності ми можемо успішно захищатися від сучасних інформаційних загроз.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТЕХНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МЕНЕДЖЕРІВ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Олександр ДІДЕНКО

Олена АНДРОЩУК

До категорії менеджерів стратегічного планування у військовій сфері належать посадові особи, які відповідають за розроблення і впровадження стратегічних рішень, а також за координацію дій на рівні оборони і безпеки (начальники штабів, керівники відділів стратегічного планування, офіцери планування й операцій, аналітики розвідувальних служб, керівники військових науково-дослідних інститутів, радники з питань національної безпеки, військові дипломати і представники міжнародних організацій, керівники логістичних підрозділів). Вони виконують ключову роль у забезпеченні ефективного використання військових ресурсів, досягненні національних оборонних цілей і реагуванні на можливі загрози. Їхні функції мають свої особливості, пов'язані з високим рівнем відповідальності та необхідністю працювати в умовах невизначеності і динамічних змін. Основні функції таких менеджерів у військовій сфері передбачають: аналіз стратегічної ситуації та загроз; розроблення довгострокових військових стратегій; координування дій між різними підрозділами й органами влади; планування операцій і військових кампаній; керування ресурсами; модернізацію та інновації, що передбачає визначення потреб у новітніх технологіях для підтримання стратегічної переваги на полі бою; моніторинг і коректування стратегій; управління ризиками. Крім цього, варто наголосити, що менеджери стратегічного планування у військовій сфері працюють із засобами інформаційної безпеки і розвідувальними даними, що дозволяє краще оцінювати загрози та забезпечувати національну оборону.

Важливе значення у забезпеченні ефективної реалізації стратегічних цілей має високий рівень технічної культури менеджерів стратегічного планування, що передбачає наявність у них не лише знань і вмінь у галузі стратегічного планування, але й умінь інтегрувати сучасні технології, методи аналізу й управлінські інструменти в процес розробки та реалізації стратегій. Менеджери мають бути обізнані з останніми технічними тенденціями та інноваціями (автоматизація, цифровізація, штучний інтелект тощо) для врахування їх під час планування. Також наявність технічної культури забезпечує технічну обґрунтованість рішень, дозволяє менеджерам приймати правильні рішення щодо впровадження нових технологій або модернізації наявних процесів на основі аналізу технічних параметрів і можливостей. Менеджери мають вміти ефективно керувати як технічними ресурсами, так і людськими, оцінювати ризики і переваги технологій, упроваджувати інновації, знаходити нові способи підвищення ефективності наявних процесів та оптимізації ресурсів через технологічні інновації. Отже, для менеджерів стратегічного планування високий рівень технічної культури є важливим інструментом для успішного адаптування до змін, планування розвитку та впровадження технологічних рішень тощо.

Ефективне формування технічної культури менеджерів стратегічного управління у закладах вищої освіти можна досягти через традиційні (лекції, семінари, тренінги, курси підвищення кваліфікації, майстер-класи, вебінари, практичні заняття) та інтерактивні (симуляційні ігри, проектне навчання та гейміфікація) форми навчання. Щодо основних методів формування технічної культури менеджерів стратегічного управління, то для цього можна використовувати метод проектів, кейс-метод, аналіз реальних ситуацій, групову роботу, співпрацю у командах, інтерактивні вправи, різні симуляції та рольові ігри для практичного освоєння технічних навичок і стратегічного мислення, наставництво та партнерство з дос-

відченими фахівцями, використання онлайн-платформ для самостійного навчання й оцінювання. Використання інноваційних методів, як-от фліп-навчання, адаптивне навчання та крос-дисциплінарні команди, допомагає створити більш інтерактивне, практично орієнтоване навчальне середовище, що сприяє формуванню технічної культури менеджерів стратегічного управління в умовах сучасних викликів.

ЗАХОДИ ПУБЛІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ГРОМАДСЬКІСТЮ ТА НАЦІОНАЛЬНОЮ ГВАРДІЄЮ УКРАЇНИ

Лілія ДОРОШИНА

Завдання, визначені в Доктрині стратегічних комунікацій Національної гвардії України та Доктрині з публічного спілкування Національної гвардії України, коригують професійно-орієнтоване навчання здобувачів вищої освіти в Національній академії Національної гвардії України (НА НГУ), передбачаючи їхню подальшу професійну діяльність, що вимагає сформованих практичних умінь та навичок проведення заходів публічного спілкування перед різними цільовими аудиторіями.

Зв'язки з громадськістю є одним із пріоритетних складників організації та здійснення стратегічних комунікацій у Національній гвардії України (НГУ).

Ефективним методом формування успішної взаємодії між громадськістю та НГУ є публічне спілкування, що здійснюється під час проведення основних заходів публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, цивільно-військового співробітництва, морально-психологічного забезпечення, культурних, спортивних та інших публічних заходів взаємодії з громадськістю та інформаційно-комунікативної діяльності.

Основна мета публічного спілкування в НГУ полягає у задоволенні інформаційних потреб зовнішніх і внутрішніх аудиторій, оприлюдненні власної офіційної інформації, протидії негативному інформаційно-психологічному впливу для підтримання позитивного іміджу НГУ та створенні сприятливих умов виконання завдань за призначенням.

Під час проведення заходів публічного спілкування необхідно враховувати специфіку дискурсивних практик НГУ та особливості цільових аудиторій.

У НА НГУ підготовка здобувачів вищої освіти гуманітарного факультету здійснюється згідно з освітньо-професійними програмами, зокрема “Робота з персоналом у підрозділах Національної гвардії України” (спеціальність 251 “Державна безпека”, професійна кваліфікація “Організація зв’язків з громадськістю та цивільно-військове співробітництво”) і “Лінгвістичне забезпечення та комунікація” (спеціальність 254 “Забезпечення військ (сил)”), відповідає стандартам вищої освіти та враховує важливість розвитку стратегічних комунікацій НГУ, зміни підходів до розуміння інформаційної політики, спілкування зі ЗМІ та громадськістю.

На заняттях з освітніх компонентів “Українська мова професійного спілкування”, “Риторика і письмова майстерність”, “Основи зв’язків з громадськістю”, “Комунікативна взаємодія НГУ з громадськістю”, “Основи стратегічних комунікацій”, “Стратегічні комунікації НГУ”, “Організація цивільно-військового співробітництва в НГУ” здобувачі вищої освіти формують практичні вміння та навички публічних виступів перед різними цільовими аудиторіями, комунікації із суспільством через ЗМІ, а також проведення заходів публічної комунікації.

Отже, заходи публічного спілкування як важливий складник системи стратегічних комунікацій НГУ мають здійснюватися у загальній системі взаємодії з громадськістю, зовнішніх і внутрішніх комунікацій НГУ та формувати ефективну взаємодію між громадськістю та НГУ.

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА КУРСАНТІВ – ПОГЛЯД З ВИКЛАДАЦЬКОЇ

Андрій ДУБНЮК

Олег СОЛОМАХА

Олексій СІТКОВ

Сучасні технології освіти характеризуються інтенсифікацією освітнього простору:

підвищені вимоги до засвоєння новітніх знань;

недостатній рівень знань середньої освіти;

відсутність мотивації щодо вибору майбутньої професії;

рівень педагогічної майстерності викладачів не завжди співпадає з потребами сучасної військової педагогіки.

На сьогодні, керуючись нормативними вимогами, викладачі використовують класичну форму подачі матеріалу:

лекція;

групове заняття;

семінар;

практичне засвоєння матеріалу.

На першій лекції автори цих тез провели анкетування групи курсантів із такими питаннями:

як ви дізналися та чому обрали наш навчальний заклад;

які критерії були визначальними у виборі вашої майбутньої професії.

Відповіді в анкетах викликали почуття пригніченого хвилювання – приблизно 30 % вступників відповіли, що на бажану спеціальність не пройшли конкурсний (професійний) відбір або військово-лікарську комісію за відповідною графою.

Після аналізу анкетування було прийнято експериментальне рішення щодо зміни архітекτονіки планування занять – чи не почати навчально-виховний процес з кінцевої мети, зокрема з практичних занять на місцях майбутньої служби. По-сучасному застосовувати авторські методики, ін-

новаційні методи навчання у поєднанні з традиційною методикою викладання. Загалом ці методи поєднують інтерактивні та комп'ютерні технології. У них повністю заперечується авторитарний підхід, встановлюється ділова співпраця між педагогом та курсантами. У підсумку експеримент виявився вдалим. Курсанти продемонстрували неабияку зацікавленість, було дуже багато емоційних вражень, безліч запитань тощо.

За результатами вдалого експерименту, науково-педагогічний склад кафедри врахував зміни у навчально-методичних матеріалах, застосували компетентнісний підхід, спрямований на розвиток знань, умінь та набуття практичних навичок, в опануванні майбутньої військової спеціальності.

На засіданні кафедри детально, принципово та аргументовано розглядали виконання індивідуальних завдань, групових практичних вправ, які максимально наближені до виконання службових обов'язків із захисту суверенітету та територіальної цілісності нашої країни.

РОЗРОБЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ДО ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Вадим ДУРАЧ
Андрій ПАНЧИШИН
Наталія ІСАКОВА

Цифрова трансформація змінила суспільство та освіту, дедалі глибше вплинувши на повсякденне життя, і зараз потребує зростання рівнів цифрової спроможності вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) і військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (ВНП ЗВО). Комплексне системне стратегічне бачення цифрової трансформації сфери військової освіти і науки відповідає засадам реалізації державної політики цифрового розвитку й узгоджується з політичною ініціативою Європейського Союзу (ЄС) – Digital Education Action Plan (2021–2027).

Розроблення концептуальних підходів до цифровізації освітнього процесу і, зрештою, побудова концепції спрямовані на створення єдиної освітньо-цифрової екосистеми, що поєднує інтелектуальний, науковий, професійний, освітній, технологічний потенціал суб'єктів мережевого освітньо-цифрового середовища, забезпечує простір для комунікації та обміну даними задля підвищення якості освіти, удосконалення цифрових компетентностей учасників освітнього процесу.

Мета розроблення концептуальних підходів до цифровізації ВВНЗ, ВНП ЗВО – це створення дієвої моделі цифрової мережі і масштабованої цифрової системи вищої військової освіти з реалізації міждисциплінарних програм, яка фокусується на гнучкості цифрових технологій, освітніх платформ, автоматизованій підтримці та доступі до якісної освіти. Необхідною умовою є створення єдиної освітньо-цифрової екосистеми та цифровізація освітнього процесу, що забезпечить

ефективність і прозорість діяльності ВВНЗ, ВНП ЗВО підвищить їхній імідж і лідерські позиції.

Досягти мети розроблення концептуальних підходів, на нашу думку, можна через розв'язання низки актуальних завдань:

підвищення якості освіти за активного використання цифрових технологій в усіх сферах діяльності (управлінська, освітня, наукова, організаційна, методична тощо);

підвищення якості освіти шляхом забезпечення навчально-методичної бази ВВНЗ, ВНП ЗВО сучасними цифровими технологіями, впровадження цифрових технологій у дистанційне та змішане навчання;

розвиток наукового репозитарію, модернізація системи кваліфікаційних робіт здобувачів освітніх рівнів на плагіат, просування наукових профілів науково-педагогічних працівників;

поетапне запровадження електронного документообігу з використанням хмарних технологій;

підвищення рівня комп'ютерної грамотності і компетентності всіх суб'єктів освітнього процесу;

нарощування внутрішньої комп'ютерної мережі до вищого рівня, достатнього для функціонування програмно-комунікативних засобів і забезпечення єдиним персоналізованим доступом до внутрішніх і зовнішніх інформаційних ресурсів;

побудова кібернетичної безпеки шляхом удосконалення наявних систем захисту (вебсервісів) і підвищення кваліфікації користувачів (e-навчання), подальше удосконалення єдиноначальності у керуванні освітнім процесом;

створення єдиної цифрової освітньої екосистеми, у якій вирішені нагальні проблеми соціальної нерівності між тими, хто має доступ до цифрових технологій, і тими, хто його не має (включно з військовослужбовцями, які наразі беруть участь у бойових діях і у той же час поєднують військову службу з онлайн-навчанням).

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЗАНЯТТЯХ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інна ЄРЬОМЕНКО

Штучний інтелект (ШІ) стрімко змінює підходи до навчання у вищій освіті, пропонуючи інноваційні методи викладання, персоналізоване навчання та вдосконалення освітнього процесу.

Мета дослідження – проаналізувати питання щодо використання штучного інтелекту на заняттях з курсантами.

Упровадження ШІ сприяє ефективнішому засвоєнню знань і формуванню практичних навичок у курсантів.

Штучний інтелект може адаптувати навчальні матеріали під потреби окремого курсанта з урахуванням його знань, темпу засвоєння та індивідуальних прогалин. Алгоритми ШІ аналізують дані про навчальну діяльність курсантів, пропонуючи їм індивідуальні завдання, тести та навчальні ресурси для поглиблення знань.

Штучний інтелект може допомогти в гейміфікації освітнього процесу, що дозволяє залучати курсантів до навчання через цікаві ігрові елементи. Наприклад, системи, які використовують ШІ, можуть надавати курсантам завдання, що відповідають їхньому рівню знань, і пропонувати винагороди за досягнення певних результатів.

Завдяки технологіям ШІ, зокрема обробці природної мови, існують системи, які дозволяють курсантам практикувати свої навички говоріння через інтерактивні бесіди з віртуальними помічниками. Такі розмовні тренажери можуть імітувати різні ситуації – від неформального спілкування до спеціалізованих військових діалогів. Ці системи надають зворотний зв'язок щодо вимови, використання лексики і граматики, допомагаючи покращити мовні навички.

Штучний інтелект можуть використовувати для створення та проведення тестів на знання англійської мови. Такі системи можуть автоматично оцінювати тести з вибором відповідей або письмові завдання, аналізуючи правильність відповідей і пропонуючи індивідуальні рекомендації для покращення. Крім того, завдяки аналізу результатів системи ШІ можуть виявляти слабкі місця в навчанні та надавати рекомендації щодо подальших занять.

Штучний інтелект відкриває нові горизонти для покращення освітнього процесу в підготовці курсантів. Його впровадження може значно підвищити ефективність навчання, зробити його більш гнучким і персоналізованим. Проте важливо розвивати необхідну інфраструктуру та враховувати всі потенційні ризики для успішного використання технологій у навчальному процесі.

ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ (ПРОФЕСІЙНОЇ) ПІДГОТОВКИ ГРОМАДЯН ДО ЗАХИСТУ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Геннадій ЄФІМОВ
Олександр МУЗИКА
Михайло ЦИЦИК

Найважливішими завданнями будь-якої держави є захист національних інтересів, гарантування безпеки населенню й територіальної цілісності країни. У Конституції України визначені основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи й суспільства, щоправда детальний аналіз законодавчої та нормативно-правової бази, яка регламентує питання військового обов'язку громадян України та їх підготовки до військової служби та до національного спротиву, дозволяє переконливо стверджувати про наявні суттєві відмінності та протиріччя цих понять. У цьому контексті вважаємо за доцільне запропонувати ввести таке поняття: “Підготовка громадян до захисту України”, яке буде охоплювати освітньо-наукову, громадську та військову складові організації підготовки населення для захисту Вітчизни (зокрема підготовку громадян до проходження військової служби, загальновійськову підготовку та підготовку громадян до національного спротиву).

Основою військової складової організації підготовки, на нашу думку, має бути загальновійськова підготовка, яка поєднуватиме початкову загальновійськову підготовку та базову військову підготовку громадян.

Вважаємо, що на основі проходження базової військової підготовки потрібно запроваджувати такі елементи подальшої підготовки громадян: підготовка під час проходження базової служби та служби за контрактом; базова військова

підготовка мобілізаційних ресурсів; військова підготовка у закладах вищої освіти за програмою підготовки офіцерів запасу; підготовка під час виконання військового обов'язку в запасі; підготовка у процесі проходження служби у військовому резерві; підготовка добровольчих формувань територіальних громад; підготовка (перепідготовка) педагогічних працівників, які проводять початкову підготовку, і викладацького складу військових дисциплін у вищих навчальних закладах та інших установах, де передбачено їх викладання; підготовка інструкторів з базової військової підготовки у визначених (створених) спеціалізованих школах.

Аналіз матеріалів щодо організації початкової та базової підготовки громадян свідчить про необхідність перегляду як програм підготовки, так і кількості годин, відведених на навчання, у бік їх збільшення. Також необхідне збільшення кількості годин для педагогічних працівників на відповідних курсах підвищення кваліфікації. У базову підготовку необхідно включити: розширені курси надання першої допомоги в умовах бойових дій; навчання із використання сучасних засобів зв'язку, радіокомунікації та інтернет-технологій для координації дій; навчання громадян базовим тактичним навичкам у складі малих груп (наприклад, 4–8 осіб) для кращого розуміння бойової взаємодії та координації; регулярні навчання, зокрема командну роботу, комунікацію у стресових ситуаціях, маскування, використання укриттів, розвідку та охорону територій; мінімальні фізичні вимоги для учасників базової військової підготовки, які можуть містити тест на витривалість, силу, швидкість і гнучкість. Вважаємо вкрай необхідним створення мережі шкіл (центрів) для підготовки інструкторів з військової справи з подальшим їх включенням до організаційно-штатних структур (батальйонів) Сил ТрО з метою їх залучення до підготовки населення до захисту України.

З огляду на зазначене вище та аналіз законодавчої бази і підзаконних нормативно-правових документів щодо обов'язків, повноважень та відповідальності ланок державного управління у сфері підготовки громадян до захисту України постала необхідність розроблення постанови КМ України, в якій потрібно чітко визначити структурні підрозділи (посадових осіб), які будуть здійснювати повноваження (від чітких обов'язків до відповідальності) у сфері підготовки громадян до захисту України на всіх рівнях.

ТЕХНОЛОГІЯ “ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ” У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Олена ЗАБОЛОТНА

Сучасні виклики вимагають від науково-педагогічного складу вищих навчальних закладів пошуку нових шляхів підвищення якості фахової освіти. Серед педагогів виникло питання, як організувати заняття, щоб максимально корисно використати навчальний час. Одним зі способів вирішення подібної проблеми є застосування технології “перевернутого навчання”, сутність якої полягає у зміні основного призначення аудиторної та самостійної роботи.

Так, під час традиційного навчання спочатку викладач подає навчальний матеріал на занятті, потім під час самостійної підготовки здобувачі освіти закріплюють отримані знання шляхом вивчення основних аспектів, їх повторення, виконання вправ тощо. Класична модель організації занять за технологією “перевернутого навчання” передбачає попереднє самостійне ознайомлення здобувачів вищої освіти з теоретичними питаннями, які заплановані до розгляду під час майбутнього заняття. Матеріали для підготовки можуть бути у різних форматах: опорні конспекти, розділи в навчальній літературі тощо. Для опрацювання навчального матеріалу під час підготовки до заняття за технологією “перевернутого навчання” майбутнім фахівцям також надається доступ і до різноманітних електронних ресурсів: модульне середовище, у якому розміщуються текстові документи із матеріалами теми, мультимедійні презентації, електронні посібники, відеоматеріали тощо.

У навчальній аудиторії під час заняття відбувається обговорення самостійно розглянутого матеріалу, пояснення викладачем складних для розуміння питань, які викликали труднощі у студентів під час самостійного опрацювання, де-

монстрація практичного застосування вивченого матеріалу, проведення дискусії тощо. Так, у процесі проведення занять час використовується для активного сприйняття матеріалу замість нудного записування лекцій за викладачем. Загалом заняття, проведене за технологією “перевернутого навчання”, забезпечує у здобувачів вищої освіти розвиток самостійності і відповідальності за результати своєї діяльності.

Розрізняють такі типи занять, проведених шляхом “перевернутого навчання”:

- типове (стандартне) перевернуте заняття;
- перевернуте заняття, орієнтоване на дискусію;
- перевернуте заняття, зосереджене на демонстрації;
- псевдоперевернуте заняття;
- групове перевернуте заняття;
- віртуальне перевернуте заняття;
- перевернутий викладач.

Кожен із цих типів може бути застосований під час викладання якоїсь окремої теми навчальної дисципліни, і від майстерності самого викладача буде залежати, який тип та коли доцільно буде застосувати, а також яким чином його адаптувати під конкретне заняття.

Позитивним є те, що під час застосування “перевернутого навчання” у здобувачів підвищується інтерес до теми, що вивчається, адже завжди цікавіше вести дискусію, ніж мовчки слухати теорію. Така модель підготовки дає можливість студентам здобувати і генерувати знання, а не одержувати їх пасивно.

Отже, “перевернуте навчання” створює умови для зміни підходів до навчання, тобто відбувається його трансформація з пасивного в інтерактивне, перетворює майбутніх фахівців у активних учасників освітнього процесу, що сприяє підвищенню якості підготовки здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності, глибшому засвоєнню ними навчального матеріалу.

ОСВІТА ПСИХОЛОГА В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ

Сергій ЗАБОЛОТНИЙ

Сучасна психологія стикається з низкою проблем в умовах російсько-української війни. Виклики, які постають перед військовими, окремими громадянами та суспільством загалом, викрили нагальну потребу в отриманні високоякісних психологічних послуг, а відповідно й у підготовці більшої кількості психологів. Окрім цього, для сприяння змінам у системі професійної діяльності психолога, яка все ще перебуває під впливом стрес-факторів війни, суспільству необхідні різні психологічні спеціалізації для надання широкого спектру психологічних послуг щодо забезпечення вирішення проблем психічного здоров'я як військовослужбовців-учасників війни, так і цивільного населення. Незважаючи на розуміння та всебічну підтримку з боку держави щодо розвитку сфери надання психологічних послуг, існують певні перепони об'єктивного характеру. Можна виділити основні із них:

- збільшення чисельності населення, що потребує отримання різного роду психологічної та соціальної підтримки;
- відтік спеціалістів із міграцією в пошуках нових освітніх можливостей, а також талановитих молодих спеціалістів та учених;
- відсутність необхідної кількості “університетів”, які надають освітні послуги з підготовки психологів на першому (бакалаврському), другому (магістерському), третьому (освітньо-науковому) та науковому рівнях;
- недостатня кількість, а подекуди й відсутність місцевих спеціалістів у тих регіонах, де ведуться повномасштабні бойові дії.

Усе це лише крапля в морі чинників, які негативно впливають як на сферу надання психологічних послуг, так і на підготовку висококваліфікованих психологів.

Розвиток психології загалом з метою забезпечення надання необхідних психологічних послуг є ключовим фактором у задоволенні потреб населення. Разом з тим, на особливу увагу заслуговує вивчення потреб у психологічному супроводі кожного окремо взятого регіону. Саме глибокий аналіз та оцінка результатів дослідження цієї проблеми нададуть уявлення щодо необхідності розширення потенціалу для обслуговування потреб психічного здоров'я. За результатами певних досліджень психічного здоров'я, проведених у країнах, де ведуться активні бойові дії, а також у країнах з низьким рівнем соціального захисту населення, виокремлено один із факторів, що негативно впливає на низький рівень психічного здоров'я. Аналіз досліджень свідчить про те, що приблизно 80 % людей із проблемами психічного здоров'я не мають доступу до послуг охорони здоров'я чи психічного здоров'я. Наявність необхідної кількості спеціалістів-психологів, здатних забезпечити населення наданням висококваліфікованої допомоги дозволить закрити прогалину у сфері надання психологічних послуг.

Отже, питання підготовки фахівців-психологів особливо гостро стоїть в умовах війни.

ЕЛЕМЕНТИ МЕДІАГРАМОТНОСТІ В ОСВІТНІЙ ПАРАДИГМІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ АКАДЕМДОБРОЧЕСНИХ ЗАСАД

Олена ІЛЬЧЕНКО
Віктор БОЖЕНКО

Сучасний технічний потенціал зробив інформацію, зокрема навчальну, доступнішою, чим спростив процес використання й розповсюдження продуктів освітньої царини. Виховання етичних принципів в учасників освітнього процесу – важливе завдання закладу вищої освіти, яке стало важливим компонентом репутаційного іміджу відповідного закладу, його випускників і професорсько-викладацького складу. Академічна доброчесність як комплекс етичних вимог до викладачів і здобувачів має стати принциповим чинником, який усуне змогу толерувати факти порушення порядності в освітньому континуумі.

Творча інтерпретація теоретично опрацьованого матеріалу не тільки стимулює навчальну зацікавленість, мотивує до розвитку критичного переосмислення інформаційного фонду, необхідного для формування професійної підготовки фахівців у секторі безпеки й оборони, а й сприяє пануванню академдоброчесних засад. У цьому разі інтеграція елементів медіаграмотності в освітній простір здобувачів вищої освіти стає слушним компонентом, який одночасно реалізовує дві окреслені функції – і творчий підхід до роботи з інформацією, зокрема медіаматеріалом, і етичний підхід до навчального процесу.

Мета цієї праці – намітити інтеграційні шляхи елементів медіаграмотності в освітній простір здобувачів вищої освіти задля ствердження засад академічної доброчесності та профілактики відповідних порушень.

Спираючись на попередні опитування здобувачів Національної академії Національної гвардії України (НАНГУ), автори цієї праці зробили висновок: запорукою дотриман-

ня добросесних засад є такі вимоги до навчального матеріалу: 1) зрозумілі та чіткі правила провадження навчального процесу; 2) помірні обсяги завдань; 3) творчі проекти, які би викликали навчальний і науковий інтерес у курсантів, демонстрували їм їхній прогрес. У цьому разі впровадження педагогічних інновацій у навчальний континуум здобувачів вищої освіти, зокрема інтеграція елементів медіаграмотності, стає дієвим способом у процесі ствердження добросесних засад. Альтернативою традиційним вправам викладачі НАНГУ пропонують курсантам такі завдання:

1. Медіа презентація “Міжнародний дисонанс чи консонанс?": розробіть правила запрошення перекладачів для участі в переговорах між українськими військовими і французькими / канадськими / шведськими.

2. Створіть допис для курсантів НАНГУ у соціальних мережах, присвячений внутрішньому конфлікту та способам його вирішення.

3. Придумайте слоган у вигляді соціальної реклами, в якому Ви закликаєте військовослужбовців НГУ бути логічними в усних і писемних висловлюваннях.

Доберіть медіатекст із проблем військової риторики (друковані медіа, соціальні мережі, інтернет-сайти, блоги тощо), а також схарактеризуйте його логічну культуру: дотримання законів логіки; застосування системи логічних доказів; наявність / відсутність логічних помилок.

Критично проаналізуйте обраний текст.

Отже, здобувачі вищої освіти відкриті до нових знань, володіють широтою поглядів, комунікабельні, вміють відстоювати свою позицію, умотивовані на творчість, але разом із тим націлені на швидкий результат навчання, тому вони й шукають спосіб полегшити цей трудомісткий процес. Тому курсантам цікаві креативні завдання із чіткими “інструкціями”, які інтегровані в освітній простір як елементи медіаграмотності, що є одним із дієвих способів мотивації до добросесного навчання.

ІСТОРИЧНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА СТРАТЕГІЧНОГО МИСЛЕННЯ

Микола КАБАЧИНСЬКИЙ

Освіта в секторі безпеки та оборони професійно виконує головну роль у підготовці фахівців, здатних ефективно реагувати на сучасні загрози й виклики. Одним із важливих елементів цієї підготовки є історична освіта, яка розвиває стратегічне мислення, дозволяє аналізувати минулі факти та події, запобігати ризикам і приймати виважені рішення.

Історія служить цінним джерелом досвіду, який дозволяє краще зрозуміти динаміку міжнародних відносин, методи ведення військових операцій, а також соціальні та політичні процеси, що впливають на безпеку держави. Вивчення важливих історичних подій, таких як світові війни чи локальні конфлікти, дає можливість прогнозувати поведінку різних суб'єктів у сучасному конфлікті.

У секторі безпеки і оборони, де ухвалення рішень часто відбувається під тиском і в умовах невизначеності, важливо мати здатність аналізувати події через призму історичного досвіду. Історична освіта формує розуміння причин і наслідків різних дій, здатність моделювати результативні сценарії розвитку конфліктів і створювати ефективні стратегії захисту національних інтересів.

Історична освіта має фундаментальне значення для формування стратегічного мислення, що дозволяє розуміти розвиток людства, аналізувати минулі помилки та досягнення, а також прогнозувати можливості сценарії майбутнього. Стратегічне мислення базується на здатності бачити широку картину, передбачати наслідки рішень і розуміти контексти, в яких вони приймаються. Саме історія дає багатий матеріал для таких аналізів.

Розглянемо кілька аспектів, які підтверджують важливість історичної освіти для розвитку стратегічного мислення. Історична освіта сприяє:

аналізу минулих подій – історичний досвід показує, як різні стратегії працюють у різних умовах. Наприклад, вивчення військових конфліктів дає нам краще розуміння того, що призвело до успіху чи провалу в різних ситуаціях;

розумінню глобальних процесів – історія дає зрозуміти довгострокові тенденції та закономірності, які впливають на розвиток держави, військової справи тощо. Вивчення минулого дозволяє побачити, які фактори сприяли перемогам або призвели до поразок, що також дозволить сучасним лідерам і стратегам формувати свої рішення з урахуванням глобальних тенденцій;

розвитку критичного мислення – тобто навчає оцінювати різні точки зору, розрізняти факти та інтерпретації, вивчати контекст, що дозволяє приймати більш обґрунтовані рішення;

розумінню культурних і цивілізаційних особливостей – тобто дозволяє зрозуміти, чому певні суспільства діють так, а не інакше, як вони підходять до вирішення конфліктів і міжнародних проблем. У військовій справі рівень знання культурних контекстів дозволяє досягати успіху або призводить до провалу стратегії;

передбаченню криз та адаптації – стратегічне мислення передбачає вміння прогнозувати труднощі та кризи, а також планувати шляхи їх подолання. Крім того, історія навчає гнучкості та адаптації – здатності змінювати стратегії, реагувати на нові виклики та швидко коригувати свої дії у мінливих умовах;

вивченню моделей розвитку цивілізацій – історія показує нам циклічність розвитку суспільства – підйоми та падіння держав, зміни військово-політичних систем. Вивчаючи ці процеси, можна будувати прогнози щодо того, як сучасні по-

дії можуть розвиватися у майбутньому. Стратегічне мислення здатне розпізнавати ці повторювані моделі та використувувати їх для планування;

мисленню у довгостроковій перспективі – лідери, які володіють історичними знаннями, мають більше шансів вибудувати стратегії, що враховують не тільки сьогоденні потреби, але й можливості змін через роки чи навіть десятиліття.

Отже, роль історичної освіти в підготовці військових і фахівців з безпеки в тому, щоб дати їм інструменти для розуміння не тільки минулого, але й сучасного, а також допомогти у виробленні обґрунтованих і стратегічно виважених рішень.

ВИКЛИКИ ТА ПОТРЕБИ У СУЧАСНОМУ НАВЧАННІ ВОДІЇВ

Мар'ян КАНЧУГА
Руслан КУЗЬМЕНКО

Сучасні транспортні засоби стають все більш досконалішими, а виробники пропонують нові системи допомоги водію. Прогресивний розвиток технологій має супроводжуватися відповідними соціологічними змінами, зокрема встановленням належного рівня обізнаності користувачів. Проте обов'язкова підготовка водіїв, яка вимагається перед отриманням посвідчення водія, не забезпечує водіїв-початківців необхідними практичними навичками та знаннями всіх функцій автоматизації автомобілів, доступних на ринку. Ще більше занепокоєння викликає той факт, що переважна більшість водіїв отримує знання про роботу систем автомобіля на основі власних помилок. Така ситуація свідчить про нагальну потребу внесення змін до системи підготовки водіїв.

Керування автомобілем вимагає від водія не лише отримання відповідного посвідчення, але й знання правил безпечного руху. Більше того, вступаючи в еру транспортної автономії, водій має розширювати свої знання, щоб бути обізнаним з функціями автоматизації, впровадженими в його транспортному засобі. Тут якраз і проявляється розрив між технологією безпілотного керування автомобілем та поточною системою підготовки водіїв. Через брак інформації про системи автомобіля життєво важливою є постійна освіта всіх користувачів автомобілів. Це має бути відображено принаймні в системі підготовки водіїв – ті, хто навчається, мають отримувати актуальну інформацію про системи, які є обов'язковими в автомобілях, а також про системи, які будуть встановлені в найближчі 2–5 років.

Сьогодні кандидати у водії отримують знання, наприклад, про систему активної безпеки ABS (антиблокувальну систему гальм). Тим не менш, ці знання все ще залишаються суто теоретичними. Програма підготовки водіїв не встановлює вимог до знання водіями систем безпеки. Хоча системи ABS (антиблокувальну систему), ASR (антибуксувальна система) та ESC (електронний контроль стійкості) обговорюються під час стандартного курсу підготовки водіїв, інформація про інші системи надається інструктором під час практичного навчання на конкретному автомобілі. Те саме стосується автомобіля, обладнаного датчиками паркування, камерою заднього виду, дзеркалами, що автоматично опускаються при русі заднім ходом, та системою допомоги при русі на пагорбах. Як активні, так і пасивні (наприклад, активний круїз-контроль) системи зазвичай дозволено встановлювати в транспортному засобі, який використовується під час практичного іспиту, але їх не можна використовувати.

Однак у деяких країнах, наприклад, у Великій Британії, очікується, що кандидат буде ефективно користуватися допоміжними засобами для керування автомобілем, наприклад, адаптивний круїз-контроль і системи попередження про виїзд зі смуги руху. У Фінляндії не існує спеціального регулювання щодо дозволу на використання допоміжних технологій. Влада не заборонила використовувати нові технології під час іспиту. Отже, це означає, що їх можна застосовувати. Однак остаточне рішення залишається за екзаменатором.

Зрозуміло, що розвиток технологій і перехід до наступних рівнів автономності автомобілів значно зменшить кількість аварій, спричинених людськими помилками. Перш ніж це станеться, нас очікує складний перехідний період. Протягом цього часу на дорогах зустрічатимуться водії з різним досвідом за кермом, і що більш важливо – з'являться транспортні засоби з диференційованим рівнем автономності.

Динамічний розвиток систем та їхня кількість призводять до того, що водії або не знають про них і не користуються ними, або користуються, але вчаться на своїх помилках. Наразі навчальний процес не встигає не тільки за технологічним розвитком транспортних засобів, але насамперед майбутні водії не отримують необхідних знань про обов'язкове обладнання транспортних засобів системами допомоги. Тому навчальна програма підготовки водіїв має містити детальне вивчення нових технологій, які впливають на процес керування сучасним автомобілем.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУ ПЕРЕПІДГОТОВКИ АВІАЦІЙНОГО ПЕРСОНАЛУ УКРАЇНИ НА АВІАЦІЙНУ ТЕХНІКУ ІНОЗЕМНОГО ВИРОБНИЦТВА

Богдан КАРПЕНКО
Олексій ФЕДОРОВ

Перепідготовка авіаційного персоналу в Україні на авіаційну техніку західних зразків є критичною та актуальною справою в умовах збройної агресії російської федерації. Оскільки Україна прагне модернізувати свій військовий потенціал, перехід від застарілих систем радянської епохи до передових західних технологій вимагає значних програм перепідготовки. Процес інтеграції таких літаків, як F-16, підкреслює складність цього переходу, оскільки українські Збройні Сили прагнуть посилити свою повітряну компоненту й оперативну готовність у контексті сучасної війни.

Процес перепідготовки авіаційного персоналу на авіаційну техніку іноземного виробництва в Україні стикається зі значними труднощами. Однією з головних проблем є складність поєднання старих і нових технологій та процесів експлуатації у процесі заміни вітчизняних зразків авіаційної техніки новітніми зразками іноземного виробництва. Це призводить до розмивання традиційних наборів навичок, отриманих слухачами в процесі навчання та експлуатації вітчизняних зразків авіаційної техніки, необхідних для технічного обслуговування літаків, що зі свого боку загострює проблеми опанування іноземних зразків авіаційної техніки.

Традиційні моделі навчання часто не дають персоналу наскрізних знань і навичок, необхідних для вивчення сучасної техніки, оснащеної найновішими технологіями. Термінова потреба в підготовлених фахівцях обмежує доступний час для навчання, що додатково ускладнює цей процес.

Також досвід підготовки фахівців за кордоном свідчить, що багато часу витрачається на усвідомлення відмінностей у процесах обслуговування та загальних принципах побудови авіаційної техніки іноземного виробництва.

Важливим аспектом процесу навчання є знання іноземної мови слухачами, тому що мовний бар'єр значно обмежує цей процес. Звіти показують, що багато авіаційного персоналу наразі не мають необхідних мовних навичок для ефективної участі в навчанні використання техніки іноземного виробництва. Для вирішення цієї проблеми в програму навчання необхідно інтегрувати спеціалізоване навчання іноземної мови, зосереджене на технічній термінології, що значно підвищить якість отриманих знань.

Одним зі шляхів вирішення проблеми є створення та інтеграція в навчальний процес програми попередньої підготовки авіаційного персоналу на відповідний тип авіаційної техніки українською мовою, яка буде містити базові відомості про авіаційну техніку та експлуатаційні процедури, визначення та термінологію, які застосовують у технічній документації на іноземні зразки авіаційної техніки, з метою підготовки особового складу до подальшого поглибленого вивчення авіаційної техніки в іноземних установах. Така програма допоможе значно скоротити час на перенавчання авіаційного персоналу за кордоном за рахунок його попередньої підготовки у вітчизняних навчальних центрах та установах.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ КУРСАНТІВ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ОСВІТИ

Андрій КАРШЕНЬ

Олена СТАДНІЧУК

Роман ПРОЦЮК

Лілія КРОПИВНИЦЬКА

Сучасні тенденції військової освіти та професійної діяльності випускників вищих військових навчальних закладів вимагають ґрунтовного підходу не лише до розвитку професійних, спеціальних і загальних компетентностей майбутніх офіцерів, а й постійного моніторингу якості навчальних програм та системи оцінювання знань курсантів. Розроблення системи оцінювання передбачає прийняття рішень щодо вирішення цілей і результатів навчання, його контекст, спосіб організації зворотного зв'язку та, відповідно, завдань, що будуть виконувати для безпосередньої оцінки якості отриманих знань. Очевидно, що розширення можливостей оцінювання, створення простору, що дозволяє курсантам як індивідуально, так і колективно контролювати й оцінювати свою роботу та роботу однолітків (одногогрупників), обговорювати та впливати на систему оцінювання, є доволі актуальним.

Оцінювання потрібно розглядати як підхід до навчання та розширення можливостей як для курсанта, так і для викладача, оскільки він вирішуватиме три основні проблеми: залучення курсантів, зворотний зв'язок і якість навчання. Участь і залучення потрібно використовувати впродовж усього курсу, щоб розширити можливості курсантів, зокрема заохотити до обговорень, роздумів, активних дій, що дозволить формувати власний досвід навчання. Завдання, підібрані відповідно до обраних критеріїв оцінювання, впливатимуть на продуктивність курсанта і теж сприятимуть більшій залученості

курсантів до процесу навчання. Якість зворотного зв'язку буде залежати від дій викладача, технологій, які він залучає до освітнього процесу та завдань, що розвивають здатність курсанта до самооцінки.

Розроблення завдань для оцінювання переважно базується на принципах виклику, рефлексії та трансверсальності. Завдання-виклик надає можливість вирішувати складні, мотивувальні усвідомлення, що вимагають від курсантів впровадження навичок високого рівня та продуктивності. Завдання-рефлексія – заохочує до рефлексивного, аналітичного та критичного мислення через змістовну діяльність, що дозволяє оцінити власну та чужу роботу (дії) і сформулювати певні судження. Оцінювання має здійснюватися узгодженим, взаємопов'язаним та інтегрованим способом у межах курсу, програми, предмета чи теми, уникаючи сегментації та роз'єднання навчання.

Дослідження завдань і типів оцінювання, якими користуються під час вивчення інженерних спеціальних дисциплін (“Фортифікації та маскування”, “Військові мости та шляхи”, “Переправи та водолазна підготовка”), що викладають для курсантів НАСВ, вказують на використання трьох стилів оцінювання: підсумкового (базувалось переважно на результатах підсумкового тесту), формувального (безперервне оцінювання, що проводилось упродовж усього курсу з обов'язковим зворотним зв'язком щодо своєї успішності) і характерного (використання самооцінки та взаємної оцінки в різних завданнях упродовж усього курсу). Курсанти сприймають актуальність і важливість розроблення завдань для оцінювання і хочуть, щоб вони були складними, практичного спрямування та пов'язаними з професійною реальністю. Виконання таких завдань дозволяє курсантам продемонструвати розуміння фундаментальних концепцій, ідей та вміння їх поєднувати.

Загальна оцінка в системі оцінювання служить значущим джерелом інформації для викладачів, допомагає у визначенні того, що потрібно змінити (вибір стратегії навчання) або на що потрібно звернути увагу під час наступного заняття. Іноді оцінка може бути простим підсумком того, скільки курсантів не виконали попередньо встановлених критеріїв оцінювання і вказуватиме на рівні особистого розвитку.

Проблема розроблення завдань для оцінювання, які є складними та значущими для курсантів і які провокують їх на рефлексивне, аналітичне та критичне мислення, вимагає зміни ментальності курсантів, а також змін на мікрорівні (в аудиторії), мезорівні (навчальному плані) і макрорівні (ВВНЗ). Ключові аспекти оцінювання потрібно зосереджуватись на стратегіях, орієнтованих на курсанта (курсантоцентричні підходи до навчання).

QUALIFIED TRAININGS AND PROFESSIONAL COURSES IN BORDER GUARD TRAINING CENTRE

Julita KASPERSKA-KISŁY

Border Guard Training Centre in Kętrzyn is one of three institutions training Border Guard officers. Its task is to professionally and effectively educate officers new in the service, improve their qualifications in the warrant and officer corps, and conduct professional courses for both officers and employees in order to ensure proper implementation of statutory tasks. The Centre in Kętrzyn, which has been training Polish border formations for more than seventy years, is a place with a rich history, boasting significant achievements on both the didactic and scientific levels.

Having in mind the dynamically changing geopolitical situation, not only in the immediate neighbourhood of Poland's borders, global and European migration flows, emerging forms of crime using modern technologies or other threats to citizens' security linked directly or indirectly to cross-border traffic, it is becoming a priority to maintain the proper training of officers and employees of the formation established to maintain legal order in the context of the security of Poland's borders and thus the external border of the European Union.

The professional courses for border guard officers is carried out on the basis of the applicable national normative acts, i.e. the Border Guard Act of October 12, 1990 (as amended), the Regulation of the Minister of Internal Affairs and Administration of June 20, 2002. on the type, scope and manner of conducting specialist training for appointment to the first officer rank of the Border Guard (as amended), Order No. 71 of the Commander-in-Chief of the Border Guard of September 28, 2023 on the scope and detailed principles of training of Border Guard of-

ficers and employees (as amended). Moreover, some specialised training areas, such as training in mine-pyrotechnics, qualified first aid or health and safety at work/service, are additionally regulated by separate legislation. Additional recommendations or standards developed in cooperation with the relevant EU agencies are considered when developing the programs – this depends on the types of training. The introduction of common core curricula developed by representatives of the border services of EU Member States and international organisations in the framework of a project coordinated by the European Border and Coast Guard Agency FRONTEX deserves special attention. In view of the intensive cooperation between the border services of the EU Member States, the development of harmonised educational standards aimed at developing and promoting interoperability among the services carrying out tasks in the surveillance of the Union's external borders has become crucial for the effectiveness of service activities undertaken during border controls, border surveillance or joint international operations.

The scope of didactic activities of the Border Guard Training Centre in Kętrzyn includes conducting so-called “qualified” training: the basic training and the immediately following training in non-commissioned officer school for newly enlisted in the service, while for officers in permanent service – training in staff warrant officer school and specialized training for appointment to the first officer rank of the BG (in the training of managerial competence).

Over the past thirty years, since the establishment of the Border Guard Training Centre to replace the reformed Border Protection Troop Training Centre, qualified training programs have evolved, repeatedly changing their nomenclature, duration of study, profiles and content. The transition from military-oriented training to police training required a number of modifications to the teaching process and applied methods, the development of training materials, the transformation and

modernization of the teaching base, and the continuous professional development of teaching staff. However, the main objective remained unchanged - the professional preparation of the officer to carry out tasks related to the protection of the state border, as defined by the legislator. The number of students of qualified trainings, leaving the walls of Kętrzyn's Centre, has been increasing in recent years due to the growing needs of the formation. Several hundred officers are trained annually at all levels of qualified training

In addition to training for newly recruited officers and officers in permanent service, the Centre organizes numerous activities within the framework of professional development at the central level, i.e. specialized training and development courses for officers and employees of all organizational units of the Border Guard. The addressees of this activities implemented within the framework of local professional development are persons serving and employed in the Border Guard Training Centre. The purpose of in-service training for Border Guard officers and employees is to enable the acquisition of new competencies and the continuous improvement of knowledge and skills useful or necessary for the effective performance of official tasks. According to the classification defined in the aforementioned Order of the Commander-in-Chief of the Border Guard on the scope and detailed principles of training Border Guard officers and employees, two types of local professional development are distinguished, i.e. specialized training and developed training. The first is for the officer or employee to obtain new competencies required for the official position occupied or expected to be occupied, while the second improves, expands and updates the qualifications useful for the position previously occupied.¹

The Centre's educational offer is developed in the training areas assigned to BGTC and approved on 01.10.2013 by the Border Guard Commander-in-Chief. The Kętrzyn Centre implements central improvement mainly in the areas of:

training in the tasks carried out by the border faculty, in particular in the protection of the state border, border traffic control, security in communications, pyrotechnics;

strategic and risk analysis, training in on-board security guards (Sky Marshall);

investigative activities, forensic science, criminal operational analysis;

special communications, data communications and driving passenger vehicles in the training area involving tasks carried out by the border division;

training of officers conducting classes in border organizational units in the field of team games.

In addition, courses are organized in areas common to all BG training institutions, such as health and safety, physical education, foreign languages, civil service training, protection of classified information, psychology, corruption prevention, drug prevention.

In order to ensure that the training offered by the Centre is adequate to the current and future needs of the formation, there are constantly taken measures that monitor the needs and expectations of the recipients of the teaching service. Courses and trainings are subject to direct and postponed evaluation, the opinions of students and their superiors are analysed, and conclusions and constructive comments are taken into account when modifying programs. Improving the training offer is a continuous process, consisting in developing new programs, withdrawing outdated training, modifying programs, among others, in connection with changes in the legal status or introducing new devices and equipment used to protect the state border. Currently, the training offer of the Border Guard Training Centre includes approx. 150 training programmes for BG officers and employees, with 33 e-learning courses and 19 dedicated exclusively to other services.

Every year, several thousand people participate in training and courses provided by the Kętrzyn Centre within the framework of local professional development – on average from about three to more than eight thousand, depending on the demand of organizational units as well as logistical and staffing conditions of the school. BGTC training activities are conducted not only in the facilities of the Centre but also in the premises of regional units or posts of the Border Guard. Besides training the staff of own formation, BG Training Centre conducts trainings for other state and foreign organizations or institutions competent in matters of state border protection and performing tasks for public order and security. Close cooperation of the Border Guard with other services and institutions, including the Polish Police, Custom Service, Polish Army, State Protection Service, Internal Security Agency means also supporting each other on the educational level, which undoubtedly has a significant impact on the effectiveness of service to the country.

In the scope of the offered educational service, BGTC cooperates with Border Guard organizational units, national and foreign schools and institutions operating in the field of public security. The Centre's staff is open to innovation and cooperation with national scientific centres or international organizations, and participates in numerous projects, conferences, workshops, resulting in numerous didactic studies used in the training process and the exchange of good practices.

The development of modern technologies, the introduction of new equipment or IT solutions into the service at the border brings with it the need to expand and upgrade the teaching base. The Border Guard Training Centre is making efforts to constantly improve the quality of its didactic service, enrich its educational offer and improve the social and living conditions of its students, so that the Kętrzyn centre is identified both at home and abroad with the highest quality and professionalism.

Tasks related to the organization and coordination of training activities of the centre are carried out by the Didactic Organization Faculty. The unit has changed its structure and nomenclature over the past 10 years, but the main profile of its activities remained the same and was related to the organization, coordination and planning of all training projects, as well as the provision of methodological support, evaluation and analysis of the didactic process and the organization of cooperation with other domestic and foreign institutions.

Currently, the Didactic Organization Faculty consists of two teams:

1. Planning and Evidence of Trainings Team,
2. Methodology and International Cooperation Team.

Planning and Evidence of Trainings Team is responsible for planning training activities on both an annual and monthly basis, as well as managing of student databases, working in below areas:

- monitoring the training needs of the Border Guard organizational units and collecting data in the above-mentioned area;

- preparing the training offer in the framework of local professional development within the competence assigned to the BGTC;

- preparing local professional development schedules and monthly lesson plans;

- conducting reports on the implementation of the Centre's teaching activities;

- operating applications for teaching records and student data;

- conducting reports and records of data that are the basis for calculating the value of the performance budget measures;

- coordinating the activities within the framework of management control and assessing its progress, in order to give the Commander of the Centre confidence in the functioning of adequate, effective, and efficient management control.

Methodology and International Cooperation Team carries out tasks related to supporting the BGTC teaching staff in the methodological field and coordinates activities in the area of international cooperation. The activities of the team focus on, e.g.:

- monitoring the process of developing and updating programs for specialized training and improvement courses;

- conducting consultations and teaching classes in the field of educational methodology;

- developing organizational guidelines for final exams conducted at the end of qualified training;

- carrying out evaluations of the teaching process (direct and postponed) and developing proposals for changes to improve its organization and course;

- developing plans for local professional development;

- coordinating the activities in the field of international cooperation, in particular, training conducted for foreign border and migration services;

- conducting recruitment and coordinating the participation of Border Guard officers in international operations carried out on the basis of bilateral and multilateral international agreements;

- assessing and analysing the effectiveness of Border Guard officers involved in abroad operations in the framework of bilateral support.

With the commitment of the teaching and management staff of the Centre, efficient communication between the teaching and administrative units – which support training, cooperation for the common goal of preparing officers to carry out their daily official tasks in the best possible way, the Border Guard Training Centre is able to carry out its educational mission at a high level, fully meeting the standards set for border service training institutions.

ПРОФЕСІЙНА ВІЙСЬКОВА ОСВІТА У ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ КРАЇН НАТО ТА КРАЇН-ПАРТНЕРІВ

Валерій КАЧАНОВ

Професійна військова освіта – це систематичне навчання військовослужбовців з метою покращення їх знань у галузі науки та мистецтва війни, що забезпечує та розвиває необхідні знання, уміння та навички.

Система підготовки та навчання НАТО є ключовим елементом щодо підготовки системи управління та військ до поточних і майбутніх операцій, що стосується їх готовності, ефективності та взаємосумісності, а діяльність НАТО щодо професійної військової освіти та підготовки визначено одним з елементів концепції Альянсу щодо стримування та оборони і вона є ефективним засобом підвищення безпеки країн – членів НАТО.

У межах НАТО підготовка військовослужбовців, штабів і військ є безперервним процесом, відповідальність за який розподіляється між Альянсом та кожною країною – членом НАТО. При цьому зазначається, що підготовка та навчання кожної окремої особи безпосередньо сприяє досягненню колективної ефективності. НАТО використовує цілісний підхід щодо навчання та підготовки, у межах якого реалізуються дві складові – індивідуальне та колективне навчання та підготовка.

Управління навчанням та індивідуальною підготовкою НАТО здійснюється за допомогою загального планування. Метою загального планування стосовно освіти та індивідуальної підготовки визначено забезпечення необхідним навчанням та індивідуальною підготовкою саме визначених військовослужбовців у потрібний час, у визначеному місці та у найбільш можливий економічний спосіб.

Також НАТО зміцнює відносини з країнами-партнерами та організаціями (країнами), які не є членами Альянсу, що сприяє посиленню безпеки на євроатлантичному просторі. Програма НАТО DEEP (Defence Education Enhancement Programme) є драйвером для проведення реформ завдяки забезпеченню та наданню практичної допомоги країнам-партнерам щодо реформування їх системи професійної військової освіти шляхом розвитку військових навчальних закладів, розробки навчальних планів та підготовки науково-педагогічних працівників, що є важливим внеском до зусиль НАТО щодо забезпечення стабільності на євроатлантичному просторі та поза його межами.

Програма НАТО DEEP реалізується спільно з країнами-партнерами з метою визначення потреб та проблемних питань розвитку їх військових навчальних закладів. Дві основні складові програми – розвиток військових навчальних закладів і розробка навчальних планів здійснюються шляхом двостороннього діалогу із залученням експертів у визначених сферах. При цьому інституційна адаптація здійснюється шляхом модернізації та професіоналізації організаційної структури системи професійної військової освіти.

У межах професійної військової освіти програма НАТО DEEP надає допомогу військовим навчальним закладам країн-партнерів з метою розроблення визначеної навчальної програми з будь-якої навчальної дисципліни за запитом країни-партнера.

Програма НАТО DEEP також забезпечує військовим навчальним закладам, науково-педагогічним (педагогічним) працівникам та інструкторам країн-партнерів доступ до новітніх освітніх методів і підходів, що сприяє використанню критичного мислення під час освітнього процесу та як результат – підвищує ефективність навчання та індивідуальної підготовки.

Отже, система професійної військової освіти НАТО та реформування системи професійної військової освіти країнами – партнерами НАТО за допомогою програми DEEP забезпечує реалізацію якісного індивідуального та колективного навчання та підготовки, а також сприяє покращенню безпеки та стабільності у євроатлантичному регіоні.

EXPERIENCES OF THE BORDER GUARD TRAINING CENTRE IN ADAPTING BORDER GUARD VOCATIONAL TRAINING TO CHANGING CIRCUMSTANCES

Beata KLESZCZEWSKA

The dynamic changes taking place in the organisational environment in which officers of the Polish Border Guard carry out statutory tasks are reflected in the high dynamics of training needs. Sociological conditions, geopolitical events or the experience of the Covid-19 pandemic have given rise to the need for rapid modification of the approach to the training system at various levels, scopes and methods of training so that the training process corresponds as closely as possible to current service needs and ensures that it can be carried out under various types of constraints.

The mission of training and preparing the officers and employees of Polish Border Guard to properly perform the tasks specified in the Act of October 12, 1990 on the Border Guard and the regulations implementing this law are applied by the Border Guard Academy in Koszalin, Border Guard Training Centre in Kętrzyn and Border Guard Specialised Training Centre in Lubań. The entire training issues are coordinated by the Bureau of Human Resources and Training of Polish Border Guard Headquarters in Warsaw.

The vocational training process is based on a cycle of: identifying training needs, developing training programs based on these needs, implementing training programs, and evaluating training outcomes. The permanent elements used in this process are direct and postponed evaluation of selected training projects, which are the main sources of feedback on the adequacy, relative to needs, of various aspects of training.

The Border Guard Training Centre is especially concerned with all aspects of training future Polish BG officers in warrant rank, as it is the only one BG training institution on a formation-wide basis, that “manages” the training of officers in this corp. Intense changes taking place in the surroundings, which include supporting the implementation of service tasks with new technologies, new ICT systems, staff rotation (outflow of officers with extensive professional experience), increased recruitment to the Border Guard or the needs related to the hybrid war on the Polish-Belarusian section of the state border, caused that the Border Guard Officers’ Warrant School Training Program has become insufficiently effective. The results of in-depth analyses carried out in this regard by the Border Guard Training Centre, consulted with the Bureau of Human Resources and Training at the level of the Polish Border Guard Headquarters, resulted in a decision on the need for developing a new training program for the school of warrant officers to be implemented in two versions, i.e., stationary and alternative – electronic distance learning. At the same time, it was assumed that the development of the new training program be preceded by the development of the Border Guard Warrant Officer duty station. The job description is a qualitative research method to figure out what to teach and why (a method recommended in the Border Guard to study training needs before developing training programs). The results of the study are based on formal documents and the opinions of experts (persons occupying the investigated position – contractors, specialists and those who direct them). The job description is a broad collection of information about the purpose of the position (group of positions), the scope of the tasks to be performed, and the requirements for those performing those tasks. In fact, the job description takes the form of a register of the most important tasks and duties of the position, which indicates what its purpose is and how the position is related to other places of service in the Border Guard. It

consists of defining institutional missions and tasks for a given position (group of positions), describing the activities of each task along with establishing the course of action of each task and defining the competencies necessary for its implementation. For each task, the necessary range of knowledge, skills and attitudes is specified.

The coordination of all works, both at the stage of developing the service position of the Border Guard Warrant Officer, and a new training program for the Warrant Officer Training Course, was entrusted to The Border Guard Training Centre.

A key moment was the completion of the team of experts with the knowledge and experience on which further action was based on. Therefore, it was essential to select the candidates carefully when setting up the expert group – there should be persons representing different service ‘specificities’ from all branches of the Border Guard (land, air, sea, tasks performed in the protection of the external and internal borders of the EU in different locations of the organisational structure of the Border Guard). There were mainly contractors and their supervisors from all branches of the Border Guard. The knowledge and experience of the experts representing the warrant officer corps was supported by the experience and didactic competences of the staff representatives from Border Guard training centres from Kętrzyn and Koszalin. In order to meet the training needs in this area, representatives of three units of the Polish BGHQs were involved in the work and supervised the implementation of specific tasks across the formation.

The teamwork in the expert group was preceded by a preparatory phase, carried out at the BG Training Centre’s facilities. Using the document examination method, key formal and legal documents regulating the scope of tasks of the Border Guard in various service divisions were analysed, including the Regulation of the Minister of the Interior and Administration of April 11, 2022 on the requirements to be met by a Border Guard officer in

a particular official position. On the basis of conducted analytical activities, the expert group have developed i.a. “the map of job positions”, on which the warrant officer of BG may be appointed if certain criteria are met. From the complete set of official positions assigned to the full-time rank of a BG warrant officer (located in a various places within the organisational structure of the Polish BG), some positions were excluded from further examinations due to their rare occurrence. Then, the experts group has acquired the statistical data characterising the actual full-time staffing of the post of BG Warrant Officer to be studied further. The above effort was aimed at estimating the need for key competences of specific groups of positions in the Warrant Corps in quantitative terms. The expert group has obtained the exemplary scopes of duties and powers on positions envisaged for BG Warrant Officers from the Directors of selected BGHQs’ Units and Commanders of BG Regional Units. The acquired documents with the scopes of officers duties were collated in an Excel spreadsheet with provision for rapid grouping according to specific research formulas. The analysis of the sample scopes of duties made it possible, among other things, to identify and group the tasks that predominate in the service of BG Warrant Officers, which also are consistent with the statutory tasks of the Border Guard and the orders of the BG Commander-in-Chief.

The feedback from graduates of the Warrant Officer Training Course (carried out over the last few years) was an indirect source used in the description of the service job position of Warrant Officer. These opinions were documented in direct evaluation reports and carried out in the Border Guard Training Centre after passing the course.

The team work meetings were organised in two sessions and held in the Border Guard Training Centre in Kętrzyn. During these activities, the participants were highly engaged in the work, especially due to the fact that the description of the Warrant Officer’s job position was the action immediately preceding

the work on updating the training programme for the Border Guard Warrant Officer School.

During the panel meeting, the team first formulated the institutional missions, which are the key responsibilities for a given job position, and the job tasks. The next step in the expert meeting was to describe each job task in chronological order and to define the catalogue of theoretical knowledge (know), skills (know how) and attitudes necessary for the proper performance of each task.

In its final form, the job description of the BG Warrant Officer presents 3 institutional missions and 14 position tasks, the fulfilment of which is conditioned by an extensive range of theoretical knowledge, many skills and the presentation of a range of educated attitudes.

The description of a professional job position may be used widely i.e. in the targeted selection of candidates for appointment to official positions, evaluation of task performance, opinion, motivation or promotion. It provides the basis for determining the actual existing training needs of officers expected to be appointed to the position of specialist and other positions provided for representatives of the Border Guard Warrant Officer Corps. A broad diagnosis of training needs, taking into account changes in the organizational environment, also provides the basis for the systemic development of the training of Border Guard Warrant Officers from a comprehensive perspective through the development of an adapted training programme for the Warrant Officer School and the building of an appropriate training-needs offer of specialised training and professional development courses as part of local improvement courses.

At the stage of elaboration of the training programmes for the warrant officer school, they were based on the Job description of a Border Guard Warrant Officer, which assumes that a model border guard warrant officer is first and foremost a good professional who is able to independently apply skills in standard and problematic work situations in an executive position.

The proposed draft of the Warrant Officer's duties also took into account the fact that, in addition to professional competence, certain managerial skills are also required.

The analysis of sample scopes of duties for the positions provided for in this corps indicated that the greatest demand for substantive competence is related to the performance of various statutory tasks, grouped similarly to those of a non-commissioned officer of the Border Guard, i.e.: protection of the state border, control of border traffic and counteracting illegal migration with indication of the competence differences between a Border Guard Warrant Officer and a Border Guard Non-Commissioned Officer (NCO) as well as between a Border Guard Warrant Officer and a Border Guard Officer. The actual difference in the level of competence between an Warrant Officer and a Non-Commissioned Officer (NCO) of the Border Guard boils down to the fact that, within a similar substantive scope, a Warrant Officer of the Border Guard is able to perform a task of a higher degree of difficulty, securing service needs in a broader context, than a Non-Commissioned Officer of the Border Guard. It was assumed that the BG Officer should have a wide range of managerial skills, while the BG Warrant Officer should have all the necessary substantive skills and selected managerial skills.

On the basis of the key competences defined in the Border Guard Warrant Officer Job Description, a draft Training Programme for the Border Guard Warrant Officer in permanent service for stationary implementation was first developed and subjected to extensive consultation with the professional community. This project took into account the impact of the changes that have already taken place in the organisational environment in which the Border Guard Warrant Officer performs his / her official tasks, the changes expected in the future and the resulting expectations for Border Guard Warrant Officers. The selection of the proposed curriculum content took into account the assumption that the Border Guard Warrant Officer should

at least be familiar with the most relevant technical, organisational and legal solutions beyond the specifics of his / her own area of responsibility.

Once the work to develop the new stationary programme was completed, the expert group began to adapt the approved curriculum content for electronic distance learning.

The development of new training programmes for the school of warrant officers was correlated with the adaptation of the Order of the BG Commander-in-Chief on the scope and detailed principles of training of officers and employees of the Border Guard as well as the development of a legal basis for the delivery above training in the form of electronic distance learning. So far, this training has only been able to be delivered in a stationary format. As distance learning is less effective when certain specialised skills need to be acquired, the operational objectives of individual courses (as defined in the Training Programme for the Border Guard Officers' Warrant School in the permanent service implemented in the form of electronic distance learning) are not the same in each topic as in stationary training. The modified legislation also changes the criteria for referring candidates to training at a Warrant Officer School, using the criteria of length of service in the Border Guard. It is worth mentioning that the e-learning programme for BG Warrant Officers is the only e-learning programme among all qualified training courses. It is considered to be an alternative to the stationary format of training when its implementation in the traditional way is impossible or significantly limited.

Creating alternative and differentiated training solutions in areas where this is possible is a common denominator for restrictions with different backgrounds. In addition, the challenges posed by changes in the general environment, as reflected in the training of border guards and staff, highlight the need to constantly monitor the adequacy of training provision and to take prompt action where necessary.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ: ПРАГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Роман КОЗИРСЬВ

Роман ГОДУНОВ

Система освіти України з 24 лютого 2022 р., як і вся країна, функціонує в екстремальних умовах. Особливістю цього періоду є необхідність поєднання виконання важливих завдань, що тягнуться з минулого та потребують свого логічного завершення з актуальними завданнями, спричиненими війною та завданнями, які визначатимуть перспективу подальшого розвитку системи вищої освіти за стандартами підготовки країн НАТО.

Підготовка в навчальних закладах НАТО зосереджена виключно в системі професійної військової освіти, тобто проходженні L-курсів. Іншими словами, підготовка спрямована на набуття офіцерами суто військово-професійних компетентностей без прив'язки до конкретної посади. Підготовка здійснюється відповідно до військових звань, тобто штатно-посадових категорій.

Водночас підготовка в навчальних закладах держав – членів Альянсу охоплює дві складові: вищу освіту і професійну військову освіту, які інтегровані та органічно поєднані між собою. Тобто відбувається поєднання формальної і неформальної освіти. Підготовка здійснюється на курсах удосконалення фахової компетентності в навчальних центрах перепідготовки та підвищення кваліфікації для офіцерів, яких планують призначити на певну посаду. Власне, поєднання формальної і неформальної освіти полягає в інтегруванні освітніх програм курсів професійної військової освіти та освітніх програм здобуття ступенів вищої освіти відповідно до вимог стандартів вищої освіти.

У процесі трансформації системи військової освіти ми спираємося як на власний безцінний бойовий досвід, так і світовий, враховуємо експертну думку іноземних радників з держав – членів НАТО.

Іноземні партнери держав – членів і партнерів НАТО надають експертно-дорадчу допомогу в розробленні практичних рекомендацій з підвищення ефективності функціонування системи професійної військової освіти, проектів нормативно-правових актів, котрі визначають структуру і зміст професійної військової освіти, кваліфікаційних вимог до персоналу (професійних стандартів) Міністерства оборони України, Збройних Сил України та інших складових Сил оборони.

Важливим завданням освіти є виховання волі та вміння вчитися; заклади освіти мають випускати не людей, які вже вивчилися, а людей, спраглих до нових знань, які постійно вчать, критично мислять, готові до нестандартних рішень і займають проактивну позицію.

У широкому сенсі саме це передбачає стратегія трансформації військової освіти. Освітній процес має бути безперервним, а головне – наповнений корисною та актуальною інформацією.

Наразі формується нова якість військової освіти. Започаткована багаторівнева система професійної військової освіти акумулює актуальні бази знань, аналіз сучасного бойового досвіду ведення операцій, вивчення процедур планування та прийняття військових рішень за стандартами НАТО, інноваційні форми і методи викладання, технології імітаційного моделювання та практику застосування видів, родів військ (сил), іноземні мови і підтримання навичок їх володіння. У підсумку весь цей кейс дає змогу втілити в життя принцип навчання протягом проходження військової служби.

Своєю чергою імплементація стандарту НАТО Vi-SCD 075-007 “Освіта і підготовка” в організації освітнього процесу в системі професійної військової освіти створює передумови

для взаємовизнання сертифікатів, отриманих як у військових навчальних закладах України, так і держав – членів НАТО.

Досвід бойових дій свідчить: усі представники сектору безпеки і оборони мають навчатися разом, в одній аудиторії, оскільки планування операцій та ухвалення військових рішень відбувається спільно. Саме під час опанування освітніх програм курсів професійної військової освіти L-3 та L-4 представники Сил оборони обирають тему для своєї магістерської роботи, яку завершують у закладах вищої освіти, які належать до сфери управління відповідного державного органу.

СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ, ЩО ЗАКРІПЛЮЮТЬСЯ У ЗАКОНОПРОЄКТАХ ТА ІНШИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ СЬОГОДЕННЯ

Олександр КОЛЬ

Віктор КОНОПЕЛЬСЬКИЙ

Аналіз останніх публікацій у засобах масової інформації (ЗМІ), а також вивчення змісту законопроектів, що стосуються актуальних проблем освіти та професійної підготовки фахівців у секторі безпеки і оборони України, свідчить про те, що дедалі частіше відповідні суб'єкти нормотворчої діяльності, включно з тими, які відносяться до суб'єктів законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України), здійснюють заходи, що підвищують рівень потенційних і реальних загроз, які посягають на національну безпеку. Зокрема, відповідні суб'єкти пропонують закладам вищої освіти, які перебувають у сфері управління МВС та СБУ, заборонити підготовку фахівців за спеціальністю 081 "Право". Відповідні пропозиції містяться й у Концепції законопроекту про вищу юридичну освіту. Так, пропонується розмежувати підготовку фахівців-юристів і підготовку кадрів для сектору Сил безпеки і оборони: у Законі пропонують встановити, що підготовка здобувачів вищої освіти зі спеціальностей, які дозволяють обіймати посади, що передбачають наявність вищої юридичної освіти, не може здійснюватися у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. На думку авторів цього законопроекту, відмова від підготовки здобувачів зі спеціальності 081 "Право" закладами зі специфічними умовами навчання дасть можливість скоротити витрати коштів з Державного бюджету

України, які прямо скеровуються на підготовку здобувачів у цих закладах.

З таким підходом, особливо в умовах воєнного стану в Україні та перманентної загрози з боку російської федерації (рф) нашій державі, погодитись не можна. Зазначена позиція ґрунтується на історії законотворчої діяльності, впродовж якої, розпочинаючи з перших днів незалежності і до початку війни, руйнувались ЗСУ, що в кінцевому підсумку призвело до неготовності нашої країни до протидії спочатку латентній, а потім (з 24.02.2022) відкритій агресії рф. Слід зазначити, що впродовж всіх так званих реформ за основу брались добрі наміри – скоротити витрати Державного бюджету, що недопустимо з огляду належного забезпечення діяльності Сил безпеки і оборони нашої держави. Якщо цю історичну кальку застосувати до тієї Концепції, що передбачає позбавлення права на підготовку юристів у закладах зі специфічними умовами навчання, то цілком логічним у зв'язку з цим можна зробити такий кримінологічний прогноз: здійснення цієї так званої реформи – це або ознака низької правової свідомості суб'єктів нормотворчої діяльності, або замовлення злочинного світу з тим, щоб у протидії з ним працювали не висококваліфіковані фахівці юридичного профілю, а особи, які мають освіту на рівні бакалавра правоохоронної діяльності, яка не є тотожною з юридичною.

Без сумніву, зазначені оціночні висновки є небезспірними, але в умовах рівності всіх суб'єктів освітнього процесу, які гарантовані ст. 42 Конституції та Законом України “Про вищу освіту”, не можна створювати монопольні переваги і преференції для ВУЗів цивільного спрямування лише тому, що знижується попит абітурієнтів на їх послуги, а також з використанням лицемірного псевдопринципу “це потрібно для скорочення витрат бюджету”, позаяк такий підхід і надалі продукуватиме ухилення громадян від військової служби та вчинення військових злочинів у період воєнного стану.

ПЕДАГОГІЧНІ ТА СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Юлія КОЛОДКА
Андрій КОЛОДКА

На сучасному етапі розвитку України забезпечення її національної безпеки в умовах воєнного стану є ключовим елементом для збереження стабільності та захисту наших національних інтересів. Ці процеси потребують комплексного наукового підходу, який містить різноманітні аспекти – від військових до соціально-економічних, інформаційних і педагогічних. Зосереджуємо увагу на педагогічному підході як ключовому елементі забезпечення сучасної ефективної системи національної безпеки та оборони. Педагогіка в цьому контексті спрямована на комплексну військово-професійну підготовку військових професіоналів, які здатні адаптуватися до швидких змін у сфері оборони та безпеки держави, специфіки гібридної війни та адекватно реагувати на сучасні загрози національній безпеці нашої держави.

Початковим етапом дослідження є ретельне та системне з'ясування сучасних загроз, які можуть вплинути на національну безпеку держави. Це можуть бути військові конфлікти, тероризм, кіберзагрози та інші форми агресії імовірного ворога. Воно має враховувати характер і можливі сценарії виникнення та розвитку кожної загрози для нашої держави, що дозволить розробити відповідні ефективні заходи протидії.

Упровадження сучасних технологій у систему оцінювання сучасних загроз нашої державі є важливим аспектом модернізації Сил безпеки та оборони. Так, системи штучного інтелекту для аналізу даних і прийняття рішень, кіберзахист, безпілотні літальні апарати – усе це сприяє підви-

ценню ефективності таких дій і забезпечуватиме перевагу на полі бою.

Педагогічний підхід є невід’ємною частиною професійної підготовки персоналу у сфері національної безпеки та оборони. Безперервне вдосконалення професіоналізму військових і працівників служб безпеки є критично важливим. Використання сучасних педагогічних методик, технологій і засобів дозволяє розвивати критичне професійне мислення, психологічну стійкість і професійну компетентність фахівців сфери оборони та безпеки. У зв’язку з цим навчальні програми для них мають містити тренування в умовах, максимально наближених до реальних, а також творчо використовувати практичні заняття, насамперед активні методи навчання, що моделюють певні професійні стресові ситуації. Окрім того, важливою є їх морально-психологічна підготовка, яка допомагає зберігати цінності та мотивацію, професійну витривалість, моральний дух і критичне мислення як професіонала. Такий педагогічний підхід сприятиме не лише набуттю професійних знань, професійних навичок, умінь і здатностей, а й розвитку професійно важливих якостей, необхідних для ефективного виконання обов’язків у кризових ситуаціях. Так, їх впровадження у систему підготовки фахівців національної безпеки та оборони є важливим чинником для забезпечення стійкості держави перед сучасними викликами та загрозами.

Психологічне підтримання, соціальні програми та волонтерські ініціативи сприяють зміцненню морального духу населення та забезпечують морально-психологічну згуртованість як всього населення, так і військовослужбовців. Важливо також підтримувати взаємодію між громадянами та державними інституціями для підвищення довіри та співпраці між ними.

Розширення співробітництва України з міжнародними партнерами є важливою складовою стратегії її національної безпеки. Участь у міжнародних навчаннях, обмін досвідом

і технологіями дозволяють використовувати Збройним Силам України найкращі світові практики та забезпечують підтримку на міжнародній арені. Водночас такий обмін сприяє розвитку міжкультурної компетентності серед фахівців, що є критично важливим у сучасних умовах глобалізації і багатонаціональних союзів. Знання культурних особливостей, розуміння та сприйняття менталітету й етики партнерів із різних країн забезпечують ефективність взаємодії та злагодженість спільних дій військовослужбовців різних країн. Це дозволяє уникати непорозумінь, сприяє формуванню та підтриманню довіри між учасниками міжнародних операцій і навчань.

В умовах воєнного стану важливо забезпечувати стабільне функціонування економіки держави. Економічна стійкість дозволяє, з одного боку, зменшити негативний вплив кризових ситуацій на населення, а з іншого – обороноздатність держави.

Захист інформаційного простору є ще одним важливим аспектом національної безпеки. Боротьба з дезінформацією та пропагандою, забезпечення доступу громадян до правдивої інформації – усе це сприяє підтриманню стабільності та довіри громадян до державних інституцій.

У підсумку, національна безпека України в умовах воєнного стану є багатокомпонентним процесом, що вимагає не лише технологічних інновацій і військових стратегій, а й контекстного педагогічного підходу до професійної підготовки військових фахівців. Ефективність дій військових і служб безпеки значною мірою залежить від їхньої здатності опанувати нові знання, формувати необхідні компетентності та адаптуватися до постійно змінюваних умов діяльності.

Отже, педагогічна складова національної безпеки забезпечує розвиток критичного професійного мислення, емоційної стійкості та високого професіоналізму сектору безпеки та оборони держави, що є основою для швидкого та зваженого прийняття рішень у кризових ситуаціях. Застосування сучас-

них контекстних педагогічних методик, технологій і засобів, що враховують сучасні виклики та загрози нашій державі, дозволяє формувати професійно підготовлених і морально стійких захисників, здатних ефективно реагувати на будь-які виклики. Стратегічні аспекти використання Сил безпеки та оборони в умовах воєнного стану передбачають координацію ресурсів та оперативне прийняття рішень для досягнення максимального ефекту в умовах обмеженого часу. Такі наукові підходи підвищують здатність держави протистояти агресії та забезпечують стійкість перед зовнішніми і внутрішніми загрозами.

УПРОВАДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ У ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ілона КОРЕНІВСЬКА

Професійна військова освіта (ПВО) – спеціалізована освіта військового спрямування, яка здобувається за освітніми програмами на відповідних рівнях військової освіти з метою вдосконалення професійного рівня військового фахівця та набуття фахових компетентностей, що забезпечують виконання службових (бойових) функцій.

Система ПВО в Україні є ключовим елементом підготовки військових кадрів в умовах повномасштабної війни. Вона є складовою багаторівневої системи підготовки офіцерів, яка включає L-курси від тактичного рівня (L-1, L-2) до оперативного (L-3) та стратегічного (L-4, L-5). Основна мета ПВО – підвищення професійних компетенцій військовослужбовців і їх підготовка до виконання бойових завдань на різних рівнях командування.

У 2024 році відбулася остаточна передача курсів L-2 (тактичний рівень) від Національного університету оборони України до військових вищих навчальних закладів тактичного рівня.

З метою провадження освітньої діяльності у сфері ПВО, що забезпечує здобуття офіцерами стратегічного та оперативного рівнів військової освіти для Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки і оборони України у вересні 2023 року в Національному університеті оборони України створено Інститут професійної військової освіти “Вишкіл Лідерів”. Зазначений інститут здійснює підготовку лідерів стратегічного та оперативного рівнів на засадах національного бойового досвіду, кращих практик країн – членів НАТО.

З метою формування компетентностей ефективно виконувати обов'язки посадових осіб в об'єднаних штабах та обґрунтовано застосовувати процедури оперативного планування дій військ (сил) з військовослужбовцями офіцерського складу сектору безпеки і оборони України проводиться “Курс офіцерів об'єднаних штабів (L-3)”, що надає здобувачам оперативний рівень військової освіти.

З метою формування компетентностей обґрунтовано розробляти та ухвалювати інноваційно орієнтовані стратегічні рішення у сфері національної безпеки та оборони з військовослужбовцями офіцерського складу сектору безпеки і оборони України проводиться “Курс вищого керівного складу стратегічного рівня (L-4)”, що надає здобувачам стратегічний рівень військової освіти.

З метою розвитку спільного бачення сучасного безпекового середовища та створення форуму для генерації та обміну новими ідеями, а також формування мережі професіоналів у сфері національної безпеки з представниками самостійних структурних підрозділів Міноборони, Генерального штабу Збройних Сил, відповідних органів управління інших складових Сил оборони, центральних органів виконавчої влади та інших органів державної влади, до сфери відповідальності яких належать питання оборони та безпеки держави, проводиться “Курс стратегічного управління вищого рівня та державної політики(L-5)”, який сприяє зміцненню та підтримці подальшої взаємодії учасників курсу під час міжвідомчої діяльності, спрямованої на захист національних інтересів України та міжнародної безпеки.

Отже, впровадження професійної військової освіти в Україні забезпечує сучасну підготовку військових лідерів, що відповідає викликам воєнного часу. Курси різних рівнів сприяють розвитку стратегічного мислення, оперативного планування та міжвідомчої співпраці, посилюючи спроможність захищати національні інтереси й міжнародну безпеку України.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сергій КОРОЛЬКО

В умовах повномасштабної збройної агресії росії проти України, постійних повітряних тривог перспективним засобом навчання залишається дистанційне навчання. Упроваджуються дистанційні технології в основному через такі платформи, як Zoom та Moodle. Проте ефективне використання потенціалу інформаційних і телекомунікаційних технологій стримується низкою проблем. У зв'язку з відсутністю практичної складової багато викладачів часто застосовують змішану форму навчання, долучаючи до дистанційної форми навчання очну складову у вигляді проведення лабораторних занять.

Ці лабораторні роботи не завжди вдається проводити очно у зв'язку з відсутністю умов проведення заняття. Окрім цього, в умовах війни часто виникають обставини, де студентам необхідно проводити заняття в інших навчальних місцях або на виїзді. Це унеможлиблює переміщення деяких лабораторних установок або виконання робіт за межами приміщення. Тому актуальними на цей час є проведення лабораторних занять студентів з використанням телекомунікаційних технологій. Ці технології передбачають застосування відео- та аудіофільмів, роликів, які демонструють лабораторну. Викладач заздалегідь виконує лабораторну та підготовлює відеоматеріали. Після демонстрації відеофільму на занятті викладач видає індивідуальні завдання кожному студенту для опрацювання. Ключовим фактором успішності є підготовка викладачів, які мають володіти сучасними педагогічними й інформаційними технологіями та творчо підходити до вирішення завдань у різних умовах дистанціювання.

ОБҐРУНТУВАННЯ ЗМІН У МЕТОДОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ

Геннадій КОРОСТИЛЬОВ
Олексій БІЛОЗЬОРОВ

Перша складова отримання вищої військової електротехнічної освіти – це етап отримання природничо-наукових знань. За Д. Віллісом, “від простого до складного” формуються об’єкти та знання класичних технічних наук. Крім цього, інженери-дослідники прагнули досліджувати все поле інженерних можливостей, тобто намагалися зрозуміти, які ще можливо отримати характеристики та розрахунки інженерного об’єкта.

Не менш важливим етапом розвитку технічних наук є процес їхньої математизації. Використання математичного апарату впливає на процес конструювання будь-якої моделі технічного об’єкта. Як правило, ідеальні об’єкти технічної науки (це креслення, структуровані схеми, математичні моделі тощо) починають довгий процес розроблення та конструювання, щоб надалі отримати статус інженерних об’єктів. Кожен механізм починають розглядати як математичний ланцюг, який складається з одного або кількох замкнутих контурів і кількох замкнутих ланцюгів, які використовують для приєднання ланки контуру до основних ланок механізму.

З середини ХХ – до початку ХХІ ст. викладачі електротехніки зосереджувалися на двох напрямках: інженерній діяльності та прикладному математичному забезпеченні електротехнічних процесів. Для того щоб сучасна система військової освіти відповідала наявним потребам, необхідні певні зміни в системі навчання з використанням сучасних інформаційних технологій.

З урахуванням власного досвіду викладання навчальних предметів електротехнічного напрямку необхідно підкреслити, що для вдосконалення теоретичних знань курсантів велике значення має практична підготовка – проведення лаборатор-

них занять. Методичною базою проведення лабораторних занять є не тільки розроблення методичних посібників для проведення лабораторних занять, а і розроблення візуалізованих програм комп'ютерного інтерактивного навчання. За допомогою зручного інтерфейсу курсанти мають можливість у вільний час складати, імітувати, вивчати електричні схеми.

Програми схематичного моделювання аналогових, цифрових і аналогово-цифрових ланцюгів дають змогу під час лабораторного практикуму скласти еквівалентну схему пристрою з використанням бібліотечних компонентів, провести моделювання практично будь-якої електричної або електронної схеми, зміну номіналів її елементів з перевіркою працездатності, показати на моніторі реальні осцилограми сигналів у будь-якій точці схеми. З'являється можливість демонстрації змодельованих схемних помилок і їх вплив на ті чи інші параметри електричної схеми.

Є і недоліки у роботі із віртуальним світом. Наприклад, одним із них є неможливість проводити реальні дослідження електричних схем і радіокомпонентів, що впливає на вміння курсантів дотримуватися правил техніки безпеки у процесі роботи з електротехнічним обладнанням під напругою. Одночасно звичайний комп'ютер у комплексі з допоміжними приладами можна використовувати як потужну дослідницьку лабораторію. Використовуючи комп'ютерні програми осцилографа, генератора імпульсів, мілівольметра, аналізаторів спектра та мікрофонний вхід звукової карти, можна провести багато реальних лабораторних робіт, не витрачаючи при цьому значні матеріальні кошти.

Отже, у сучасній освіті майбутнього офіцера, зокрема у викладанні електротехніки, ми спостерігаємо, що сьогодні дедалі частіше доводиться звертатися до комп'ютерної математики, тому що функціонування технічних об'єктів прямо і побічно зв'язуються зі зверненням до можливостей віртуальної реальності.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН У ЛОГІЦІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ЕЛЕКТРОТЕХНІКА” У ВІЙСЬКОВИХ ВИШАХ

Геннадій КОРОСТИЛЬОВ
Олександр ЦЕММА

Розуміючи процеси, які належать до становлення та трансформації сучасного війська і, як наслідок, модернізації системи освіти військового університету, особливу увагу необхідно звернути на формування сучасного офіцера як фахівця не тільки у військовій справі, але і у військово-інженерній.

Питання професійної підготовки майбутніх офіцерів-інженерів з електротехнічного напрямку є одним із ключових у сучасній педагогічній теорії та практиці. Це пов'язано, з одного боку, зі зростанням попиту на сучасних офіцерів-електротехніків у зв'язку з ускладненням інформаційно-комп'ютерних технологій сучасних зразків військової техніки, а з іншого – зі стрімким розвитком інформаційних технологій загалом у світі.

Аналіз публікацій українських науковців у галузі електротехнічної освіти показує, що практичний і теоретичний характери рефлексії над поставленими проблемами пов'язані між собою. Тому є природним загальний напрям усіх праць, а саме: теоретико-методологічний. Важливо підкреслити роль праць фахівців у електротехнічній галузі в контексті історичного розвитку електротехніки, в яких акцентується увага на змінах методики її викладання В. Савченко, Ю. Лаврененко, Н. Швагер. Це питання стає дедалі актуальнішим, бо сучасні інформаційні технології прямо і побічно впливають на організацію і методологію викладання. Для того, щоб сучасна військова система освіти відповідала наявним потребам, необхідні певні перетворення системи навчання з використанням сучасних інформаційних технологій. Основні ідеї по-

кладаються на створення і супровід інформаційно-освітніх середовищ відкритого, дистанційного навчання, на розвиток нових технологій створення баз навчальних матеріалів разом з розвитком традиційних технологій розроблення електронних підручників і освітніх порталів. Можна сказати, що зараз формується нова перспективна предметна галузь – “Інформаційні технології в освіті”. Методики і засоби навчання, які застосовуються в інформаційних технологіях в освіті, сприяють виконанню підвищених вимог до рівня підготовки випускників вищої військової школи.

Зміни наукового, техніко-технологічного та інформаційно-технологічного характеру ведення війни, які спричиняють якісні техніко-технологічні зміни у технологіях виробництва і технічних характеристиках сучасних видів озброєння: дронів, БпЛА, високоточних артилерійських систем, GPS-навігації, локаційних систем виявлення цілей, систем космічного зв'язку Starling тощо. Якісні зміни складу та технологічної структури техніки висувають нові сучасні вимоги до підготовки військових інженерів-електротехніків як основних фахівців з експлуатації та ремонту цієї техніки.

Предмет електротехніки в сучасній освітній структурі викладання відіграє важливу роль у формуванні особливої фізичної реальності і впливає на сприйняття та розуміння сучасного технологічного світу. Вкажемо деякі ключові аспекти, які підтверджують фундаментальність цього предмета:

вивчення електротехніки допомагає курсантам розуміти роль технологій у сучасному світі;

вивчення електротехнічних технологій допомагає курсантам розвивати критичне мислення стосовно технічних рішень, ефективності техно-технологічних систем, можливих дій з ними та їх наслідків.

Автори підкреслюють, що військові, які отримали якісну сучасну електротехнічну інженерну освіту, зазвичай мають розвинуті навички технічного характеру, розуміються на

технологічних особливостях сучасної зброї, мають загальну наукову базу для новацій тощо. Не можна не зазначити, що сучасна інноваційна інженерна освіта електротехнічного напрямку сприяє системному баченню проблемних питань суто військового характеру.

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Тарас КРАВЕЦЬ

Забезпечення якості освіти у військових навчальних закладах є важливим завданням, що сприяє підготовці фахівців високого рівня, готових до виконання бойових завдань. Одним із ключових аспектів системи якості освітнього процесу є рейтингова оцінка науково-педагогічних працівників (НПП), впроваджена у Національній академії сухопутних військ, яка дозволяє об'єктивно оцінювати їхню ефективність, визначати напрями для вдосконалення та мотивувати до професійного зростання.

Рейтингова оцінка НПП базується на низці критеріїв, що містять навчальну, наукову, методичну та організаційну діяльність, а також відгуки курсантів. Ця система оцінювання дозволяє не лише відстежувати прогрес у роботі викладачів, але й виявляти проблеми та можливості для її покращення. Навчальна діяльність ураховує якість підготовки та проведення занять, результати перевірок і відгуки курсантів, що є важливими для забезпечення зворотного зв'язку. Наукову діяльність оцінюють за кількістю публікацій, участю у науково-дослідних проектах та іншими науковими досягненнями.

Методична діяльність є не менш важливою, оскільки вона містить розроблення навчальних програм, методичних рекомендацій і матеріалів, які використовують у навчальному процесі. Якість цих матеріалів безпосередньо впливає на ефективність підготовки курсантів, тому важливо, щоб вони відповідали сучасним вимогам і враховували бойовий досвід. Оцінювання організаційної діяльності відображає залученість викладачів до організації освітнього процесу, участь у заходах академії та інших позанавчальних активностях,

що сприяють підвищенню загальної якості освітнього середовища.

Відгуки курсантів відіграють важливу роль у рейтинговій оцінці, адже вони надають інформацію про реальне сприйняття якості навчання. Збір таких відгуків дозволяє адміністрації швидко реагувати на зауваження, виявляти сильні та слабкі сторони у викладанні та коригувати навчальний процес відповідно до потреб курсантів. Так, курсантам надається можливість брати участь у вдосконаленні освітнього процесу, що сприяє підвищенню їхньої мотивації та активності.

Порядок надходження інформації для формування рейтингу НПП є систематизованим і прозорим. Інформація надходить від завідувачів навчальними кабінетами, включно з результатами перевірок занять, даними про навчальну та наукову діяльність викладачів, а також їх самооцінками. Усі ці дані збирають щомісяця, що дозволяє академії постійно моніторити якість освітнього процесу та оперативно реагувати на виявлені проблеми.

Одним із важливих аспектів рейтингової системи є те, що вона мотивує викладачів до професійного розвитку. Заохочувальні бали та нагороди, які надаються викладачам на основі їхніх досягнень, стимулюють підвищення кваліфікації, участь у науково-дослідних проектах та розроблення нових методичних матеріалів. Це зі свого боку позитивно впливає на якість навчання, адже викладачі мають стимул до покращення своїх навичок і знань.

Проте рейтингове оцінювання також має певні виклики. Одним із них є об'єктивність і точність зібраної інформації, особливо коли йдеться про відгуки курсантів. Важливо забезпечити, щоб ці відгуки базувалися на реальних фактах і не були суб'єктивними, що може вплинути на загальний рейтинг викладача. Інший виклик – це залежність системи оцінювання від якості даних, що надають кафедри та інші підрозділи. Для подолання цих викликів необхідно

впроваджувати системи контролю та верифікації зібраної інформації.

Загалом, рейтингова оцінка НПП є важливим інструментом для забезпечення якості освіти у військових закладах. Вона дозволяє створювати прозору та справедливу систему оцінювання, яка враховує усі аспекти діяльності викладачів і сприяє їхньому професійному розвитку. У майбутньому вдосконалення цієї системи та впровадження нових методів збору й аналізу даних дозволять підвищити точність і об'єктивність оцінювання НПП у Національній академії сухопутних військ, що ще більше зміцнить якість підготовки.

УПРОВАДЖЕННЯ ТИЖНЕВОГО РЕЙТИНГУ КУРСАНТІВ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ТА ЯКОСТІ НАВЧАННЯ

Тарас КРАВЕЦЬ
Андрій БАГАН

Факультет ракетних військ і артилерії Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного 3 роки тому впровадив систему тижневого рейтингу курсантів для підвищення якості навчального процесу та мотивації курсантів до навчання. Такий підхід має на меті створити прозору систему оцінювання, яка забезпечує зворотний зв'язок і сприяє зростанню успішності. Рейтингова система дозволяє керівництву факультету, кафедрам і науково-педагогічним працівникам (НПП) аналізувати результати навчання курсантів за різними показниками, а також вносити корективи в методики підготовки для досягнення кращих результатів. Крім того, система рейтингу створює можливість більш ефективно застосовувати індивідуальний підхід до кожного курсанта, використовуючи інструменти аналізу успішності для виявлення проблемних аспектів у навчанні та пошуку шляхів для їхнього вирішення.

Для курсантів впровадження тижневого рейтингу також має численні переваги. По-перше, система забезпечує чіткий зворотний зв'язок щодо досягнень, що дозволяє їм швидко виявляти проблеми у власному навчанні та приймати відповідні заходи для їх вирішення. По-друге, рейтинг сприяє створенню здорової конкуренції серед курсантів, що мотивує їх працювати краще і покращувати свої результати. Такий підхід не тільки підвищує рівень навчальних досягнень, але й сприяє формуванню дисциплінованості та відповідальності.

Електронні інструменти, які використовують для реалізації рейтингу, включають електронний журнал та електро-

ний рейтинг. Електронний журнал збирає інформацію про навчальні досягнення курсантів, що дозволяє керівництву швидко та зручно аналізувати дані. Цей інструмент також надає статистичну інформацію, яку використовують для порівняльного аналізу та виявлення тенденцій у навчанні курсантів. Електронний рейтинг є візуальним засобом інформування курсантів про їхні результати, що сприяє підвищенню прозорості процесу оцінювання. Завдяки цим інструментам курсанти можуть відслідковувати свій прогрес у реальному часі, що стимулює їх.

Запровадження тижневого рейтингу показало позитивні результати, оскільки загальна успішність курсантів суттєво зросла. Так, підвищення успішності досягли не лише військовослужбовці, але й курсанти з різних категорій: ліцеїсти та цивільна молодь. Система рейтингування показала, що її використання сприяє покращенню якості навчання у всіх групах, незалежно від спеціальності чи напряму підготовки. Впровадження інструментів рейтингу дозволяє оцінювати курсантів за багатьма критеріями, що робить процес більш об'єктивним і мінімізує можливість суб'єктивності у виставленні оцінок. Важливим аспектом є також впровадження заохочувальних заходів на основі рейтингу. Курсанти, які показують високі результати, отримують додаткові заохочення, такі як додаткові звільнення, нагороди або можливість брати участь у стажуванні. Це стимулює курсантів працювати старанніше та підвищувати свою ефективність. Відзначення успіхів курсантів є важливим елементом формування позитивного ставлення до навчання, а також сприяє розвитку здорової конкуренції. Крім того, результати рейтингу враховують під час розподілення курсантів на стажування та їх випуску, що є додатковим стимулом до покращення результатів.

Отже, система тижневого рейтингу курсантів є ефективним інструментом для підвищення якості освіти та мотива-

ції курсантів до навчання. Вона дозволяє прозоро оцінювати успіхи курсантів, виявляти проблемні аспекти у навчанні, забезпечувати індивідуальний підхід і мотивувати курсантів до постійного вдосконалення. Запровадження такого підходу сприяє не лише покращенню якості навчання, але й розвитку дисциплінованості, відповідальності та готовності курсантів до виконання завдань у реальних бойових умовах.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Людмила КРАВЧУК
Вікторія ШЕВЧУК

Для забезпечення ефективності та надійності сектору безпеки і оборони в Україні насамперед важливо створити умови для розвитку його спроможностей та забезпечення безпечового середовища, здатного до ефективного реагування на різноманітні кризові ситуації. Це охоплює і гібридну війну, інформаційно-психологічний вплив на міжнародну арену, спроби дестабілізації політичної та економічної ситуації в країні, кіберзагрози, тероризм, а також пандемію COVID-19 та недостатній захист прав власності. Для досягнення мети необхідно розвивати комплексну систему реагування на загрози, яка б мала у своєму складі інтегровану систему освіти для персоналу сектору безпеки й оборони. Ця система має сприяти підвищенню професійного рівня персоналу та впровадженню нової культури безпеки на основі стандартів Європейського Союзу та НАТО. Наголос потрібно зробити на оптимізації підходів до освіти в секторі безпеки і оборони з метою досягнення стандартів НАТО, підвищення професіоналізму особового складу та підвищення загального рівня кадрового забезпечення сектору.

Для посилення національної безпеки необхідно удосконалювати інституційні та оборонні здібності органів сектору безпеки й оборони. Це можливо через підвищення рівня підготовки персоналу, професіоналізацію служби, розвиток культури безпеки та забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків. Важливим є також оновлення підходів до набору та підготовки особового складу з урахуванням міжнародних стандартів і створення ефективної системи реагування на кризові ситуації. Одним із можливих висновків цієї вза-

ємодії може стати розроблення Концепції підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони в Україні: стандарти освіти для кадрів у секторі безпеки й оборони, які враховують гендерну рівність; вимоги до навчальних програм у відповідних вишах з урахуванням специфіки підготовки та вимог органів державної влади; специфіка підготовки офіцерів, сержантів і старшин для органів безпеки та оборони за стандартами НАТО; можливість створення стандартів не лише для окремих спеціальностей, але й з урахуванням потреб конкретних органів державної влади; критерії оцінки якості підготовки кадрів; автономія вишів, що готують кадри для сектору безпеки й оборони; процедура управління вишами цими центральними органами влади; гендерно орієнтований підхід у відборі, підготовці, підвищенні кваліфікації і кар'єрному зростанні працівників сектору безпеки й оборони; поєднання принципів спеціалізації та індивідуалізації у навчальних програмах; баланс між відкритістю та конфіденційністю у проведенні освітнього процесу; процедуру оцінки кандидатів як за професійними, так і за психологічними та моральними якостями; спільна підготовка Сил оборони до стратегічних дій та участь у міжнародних операціях.

Важливим елементом підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони є створення ефективної системи рекрутингу, яка базується на прозорих і справедливих критеріях відбору працівників. Це дозволить забезпечити якісний набір кандидатів, здатних виконувати висококваліфіковані завдання відповідно до вимог сектору безпеки і оборони. Потрібно зосередитися на підвищенні морально-психологічної та національно-патріотичної готовності кадрів для сектору безпеки і оборони через ефективну систему соціально-психологічної роботи та вибір кандидатів з урахуванням їхніх психологічних і моральних якостей. Така система має бути обґрунтована на міжнародних стандартах і практиках, спрямованих на забезпечення ефективності сектору безпеки і оборони. Незмінною

умовою ефективної підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони є співпраця всіх його складових у цьому напрямі. Це можливо забезпечити шляхом підвищення якості спільної підготовки Сил оборони до стратегічних дій та участі у міжнародних операціях. Зміни до освітніх програм та навчальних планів вишів, які належать до сектору безпеки і оборони, мають враховувати цільові орієнтації та забезпечувати спільні навчальні заходи та тренування.

Отже, підготовка кваліфікованих фахівців для сектору безпеки і оборони є надзвичайно важливим завданням, що вимагає комплексного підходу та узгоджених зусиль з освітніх установ, державних органів, а також самого сектору безпеки і оборони. Необхідне встановлення єдиної системи стандартів освітньої підготовки, що враховуватиме специфіку сектору та гендерні аспекти. Це допоможе забезпечити високий рівень професійної підготовки з урахуванням потреб роботодавців та вимог міжнародних стандартів. Розвиток системи рекрутингу, що базується на чітких критеріях відбору, сприятиме залученню кандидатів з необхідними професійними, психологічними та моральними якостями до сектору безпеки і оборони. Співпраця всіх складових сектору в підготовці фахівців є важливим аспектом забезпечення ефективності його діяльності. Спільні навчальні заходи та тренування сприятимуть взаєморозумінню та злагодженій роботі у сфері безпеки й оборони.

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД ТА ЙОГО НАСЛІДКИ ДЛЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Валентина КУПЧИШИНА
Анна ДУРМАНОВА

У науковій літературі феноменом “посттравматичний стресовий розлад” вчені називають певний симптомокомплекс, що розвивається в людини внаслідок психотравми, викликаного подією, яка виходить за межі звичайного людського досвіду. Прикладами можуть бути певні загрози життю людини або її рідним, різні стресові ситуації тощо.

В умовах сьогодення дослідники констатують, що військові дії у країні, стресові ситуації, перебування людини в умовах тривалого стресу провокують емоційне / психічне виснаження захисних сил організму людини, її адаптаційних можливостей. Ми підтримуємо погляди вчених, що війна – це завжди руйнація, і не лише різних об’єктів, але й усього звичного в житті людини, її життєвих планів, що спричинює стрес. Як результат – у психіці людей спостерігаються різноманітні вияви / розлади як невротичного, так і психогенного характеру. Одним з таких виявів / порушень і виступає посттравматичний стресовий розлад (надалі – ПТСР).

Дослідниками визначено два типи травматичних подій: раптова травматична подія і тривалий вплив несприятливих подій, що призводять до дисфункції механізмів подолання / відновлення організму людини.

Більшість учених визначають, що ПТСР є не тільки медичною проблемою, але психічною і соціальною. Дослідники Є. Романенко та Н. Коляденко, аналізуючи зміст результатів наукових досліджень, звертають увагу на певні проблемні моменти, які свідчать про негативний вплив на здоров’я людини, її психічний світ і зміну соціальної ситуації в її розвитку.

Проблемні питання, які пов'язані з цим порушенням, неодноразово були розкриті в наукових працях вітчизняних вчених (О. Ічанська, Н. Коляденко, Л. Помиткіна, Є. Романенко, О. Хохліна, Л. Яковицька та ін.). Більшість з них констатують, що всі розлади / порушення, які представлені як ПТСР, пов'язані з безпосередніми наслідками гострого важкого стресу або тривалого травмування.

Щодо першого, вчені зазначають, що гостра реакція на стрес, який розвивається в особистості без будь-яких інших проявів психічних розладів як відповідь на незвичний фізичний / психічний стрес, і зазвичай стихає через кілька годин / днів. Щодо другого, то в психологічній науці травмівна подія характеризується раптовістю, руйнівною силою, інтенсивністю; часто пов'язана з фактом або загрозою смерті, серйозними тілесними ушкодженнями (мова може йти і про сексуальне насильство); несе людині абсолютно нову інформацію, яку слід інтегрувати в попередній життєвий досвід.

Психологи визначили також типові ознаки ПТСР: наявність епізодів повторювальних переживань травмувальної події у нав'язливих спогадах, думках, жахіттях, які виникають на стійкому тлі почуттів зціплення, емоційної загальмованості, відстороненості від інших людей, безсловесності на навколишнє і уникнення дій і ситуацій, що нагадують про травму.

У своїх дослідженнях група дослідників (М. Галич, В. Литвин та ін.) не тільки аналізують зміст визначеного нами феномена, дають йому характеристику, визначають діагностичний інструментарій, але й виокремлюють певні рекомендації. Учені-психологи радять: якщо ви відчуваєте вплив травматичного, посттравматичного стресу на своє життя або визначили в себе його вияви, то слід звернутися до фахівців для відновлення свого психічного стану і не зволікати з цим.

Отже, це питання є актуальним і його тримають у полі професійного зору фахівці-психологи, медики, соціальні працівники. Дотримання порад фахівців допоможуть людям, у яких прослідковуються вияви цього розладу, уникнути його негативних наслідків на їхнє фізичне й психічне здоров'я, що є важливим в умовах війни.

ТРАВМІВНА ПОДІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Валентина КУПЧИШИНА

Жасмін ЗАВОРОТНА

Проблемні питання, які пов'язані зі станом психічного здоров'я особистості, є актуальним на сьогодні. Під психічним здоров'ям науковці розуміють певний стан добробуту особистості, за якого вона спроможна реалізувати власні здібності, справлятися зі звичайними стресовими ситуаціями, бути продуктивною й ефективною у вибраній професійній діяльності.

Також дослідники акцентують на проблемних питаннях щодо емоційно-вольової сфери особистості в умовах війни, про що свідчить значна кількість наукових досліджень. Учені одностайні в думці, що з початком війни на території України наше життя розділилося на дві половинки: до війни і воєнний час, що виявляється у ставленні людини до себе, до інших та оточення. Війна – це завжди руйнація, і не лише різних об'єктів, але й усього звичного в житті людини, її життєвих планів, що спричинює стрес.

У психології травмівна подія характеризується раптовістю, руйнівною силою, інтенсивністю; часто пов'язана з фактом або загрозою смерті, серйозними тілесними ушкодженнями (йдеться і про сексуальне насильство); несе людині абсолютно нову інформацію, яку слід інтегрувати в попередній життєвий досвід.

Проблемні питання пов'язані з психотравмою особистості набули самостійного й психічного феномена завдяки науковим працям як вітчизняних, так і зарубіжних вчених (Л. Бурдо, Д. Калдеш, В. Климчук, Б. Колодзін, Н. Пезешкіан, Е. Фредерік, Л. Царенко та ін.).

У своїх дослідженнях вчені аналізують найновітніший досвід щодо визначення змісту зазначеного нами феномена, його характеристик і способів подолання його наслідків для людини.

Аналіз наукової джерельної бази дослідження засвідчив різноманітність наукових поглядів щодо самого змісту поняття “психотравма”. Науковці характеризують зміст наукових підходів щодо понять “психічна” та “психологічна” травма в психологічній науці, розкривають їхні особливості та відмінності. Дехто з них часто пов’язує зміст поняття “психотравма” з поняттям “стресу” (подія, яка має додаткове навантаження на психіку людини). Так, одні вчені-психологи під психотравмою мають на увазі незвичайну подію, що здатна спричинити важкий стрес, який супроводжується почуттям жаху, страху та безпорадності. На думку інших – це зовнішні подразники / стресори, що діють на індивіда болісно й патогенно, викликають переживання / страждання. Отже, психотравму можна трактувати і як незвичну подію для людини, і як зовнішні подразнення, і як певний стан людини. Спільним є те, що вона має негативний вплив на здоров’я особистості і певні негативні зміни в усіх її сферах психічного життя.

Важливими й цінними є поради практичних психологів щодо зменшення негативних проявів їх на життєдіяльність людини. Практичні психологи зазначають, що якщо вчасно не пропрацювати посттравматичні реакції людини на стрес, вони можуть стати посттравмувальними і мати негативні наслідки для людини й позначитись на її здоров’ї. Звісно, що деякі люди із часом самостійно позбуваються її, але все ж для більшості необхідна вчасна кваліфікована допомога фахівців у подоланні психотравми. Психологи радять, якщо ви відчуваєте вплив травматичного, посттравматичного стресу на своє життя або визначили в себе прояви ПТСР, то слід звернутися до фахівців, для відновлення свого психічного стану.

Отже, у разі неспроможності допомогти один одному, дієвими формами психологічної допомоги можуть бути: індивідуальні консультації у фахівців-психологів; організація різного роду бесід; участь у різноманітних тренінгах тощо. Різноманітні реабілітаційні заходи допоможуть формуванню нових потреб та інтересів, що сприятимуть відновленню почуття захищеності, любові й уважності та покращать стан психічного здоров'я особистості.

РОЗВИТОК ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Валентина КУПЧИШИНА
Ольга ЛЯШОК

На сьогодні актуальними є проблемні питання щодо формування й розвитку особистості в умовах війни, про що свідчить велика кількість досліджень представників різних наукових галузей. З початком війни на території України наше життя розділилося на дві половинки: до війни і воєнний час, що проявляється у ставленні людини до себе, до інших та оточення. Війна – це завжди руйнація, і не лише різних об'єктів, але й усього звичного в житті людини, її життєвих планів, що спричинює стрес.

Питання, що пов'язані з психічним здоров'ям особистості, стоять дуже гостро, адже основними викликами сьогодення для нашої країни в умовах війни є захист української території від ворога, різноманітні економічні проблеми, питання, пов'язані з особистістю: збереження її здоров'я (фізичного, психічного, ментального), соціальний захист і підтримка, своєчасно надана психологічна допомога тощо. За даними, які було оприлюднено Всесвітньою організацією охорони здоров'я, кожному четвертому українцю загрожує психічний розлад через війну. Йдеться про різноманітні негативні стани, які супроводжуються тривогою, стресом, а також про важчі стани – посттравматичний стресовий розлад, депресії, агресії тощо.

Психічне здоров'я, за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), – це стан благополуччя, за якого особистість реалізує власні здібності, може справлятися зі звичайними стресовими ситуаціями, може продуктивно та ефективно працювати на допомогу всім.

Науковці-психологи визначають стрес як реакцію організму на сильні зовнішні подразники; як психічне напруження – відповідь організму людини на екстремальні умови, надзвичайні ситуації. Н. Савелюк з цього приводу зазначає, що вивчення такого специфічного виду стресу, як стрес в умовах війни або в час війни є досить специфічним і потребує додаткових зусиль.

Аналіз наукової психологічної літератури дозволив нам зробити висновок про актуальність обраної теми, про що свідчить велика кількість наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. У своїх дослідженнях вчені (В. Злишков, К. Журба, Я. Корчак, І. Шкільна та ін.), реалістично оцінюючи життя особистості в непростих життєвих ситуаціях, особливу роль відводять сім'ї, батькам, які мають допомогти дитині зрозуміти все те, що відбувається навколо, зрозуміти свої власні відчуття та сприйняття того, що відбувається. Так, К. Журба акцентує на проблемах війни як чинника впливу на смисложиттєву сферу людини. Дослідниця довела, що люди, які переживають війну, страждають від стресу, депресій, тривожності, ПТСР, втрати ідентичності, закриваються в собі, обирають добровільну соціальну ізоляцію та асоціальну поведінку. Вона констатує, що найбільшими стресорами для них є: сирени, бомбардування та обстріли, диверсійні теракти та дії, навіть якщо вони далеко; паніка дорослих, різні руйнації (будівель), перебування в бомбосховищі тощо.

Свою допомогу вчені спрямовують не тільки на дорослих, але й членів їхніх сімей, адже вплив військових дій на особистість будь-якого вікового періоду розвитку є складним, полігенним і становить результат взаємодії багатьох досі не досліджених факторів.

Отже, у разі неспроможності допомогти один одному, дієвими формами психологічної допомоги можуть бути: індивідуальні консультації у фахівців-психологів; організація різного роду бесід, де можна проговорити особливості пере-

живання кризових станів і надзвичайних ситуацій; участь у різноманітних тренінгах тощо.

Різноманітні реабілітаційні заходи допоможуть формуванню нових потреб та інтересів, що сприятимуть відновленню почуття захищеності, любові й уважності та покращать стан психічного здоров'я особистості.

ОСОБЛИВОСТІ ОПРАЦЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ ОФІЦЕРА ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Ігор ЛЕВАДНИЙ

Олег БОРОВИК

Олександр МЕЙКО

Професійний стандарт – це затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій. Професійний стандарт вважається введеним у дію з моменту внесення його до Реєстру кваліфікацій.

Ураховуючи актуальність опрацювання професійних стандартів офіцера Державної прикордонної служби України (ДПСУ) тактичного, оперативного та стратегічного рівнів важливим є питання визначення початкових умов або особливостей, які потребують урахування у процесі реалізації зазначеного завдання. Дослідження та робота, що проведені в Адміністрації ДПСУ та у відомчому вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ), дозволяють зробити такі висновки щодо суті аналізованого питання.

В основу опрацювання професійних стандартів необхідно покласти Модель реалізації принципу “Освіта впродовж військової кар’єри” для основних типових посад офіцерського складу Державної прикордонної служби України, що затверджена наказом Адміністрації Держприкордонслужби від 18.04.2024 № 467-АГ “Про внесення змін до Моделі реалізації принципу “Освіта впродовж військової кар’єри” для основних типових посад офіцерського складу Державної прикордонної служби України”.

Також необхідно врахувати і таке.

У ДПСУ існують посади керівного складу відомства, перебування на яких передбачає наявність професійної військової освіти оперативного або стратегічного рівнів. Також існує значна кількість посад керівного складу відомства, перебування на яких її не передбачає. Усі посади керівного складу відомства передбачають знання компетентностей щодо управління оперативно-службовою діяльністю на різних рівнях управління. Ці компетентності є специфічними та притаманними лише ДПСУ.

Так, підготовка офіцерів ДПСУ на оперативному та стратегічних рівнях управління потребує спеціалізованих програм, які враховують унікальні завдання та функції ДПСУ, та які можуть бути реалізовані лише у відомчому ВВНЗ.

Наведене обумовлює необхідність під час опрацювання професійних стандартів офіцера ДПСУ враховувати особливості підготовки офіцерського складу ДПСУ, що стосуються підготовки офіцерів у відомчому ВВНЗ та в Національному університеті оборони України (НУОУ):

підготовку офіцерів тактичного рівня здійснюють і надалі мають здійснювати у відомчому ВВНЗ;

підготовку офіцерів оперативного та стратегічного рівнів управління ДПСУ на цей час здійснюють у відомчому ВВНЗ на підставі сертифіката про акредитацію від 25.06.2024 № 9015 освітньої програми зі спеціальності 252 “Безпека державного кордону” (2-й магістерський рівень вищої освіти), чинного до 01.07.2027, і сертифіката про акредитацію від 25.06.2024 № 9013 освітньої програми зі спеціальності 256 “Національна безпека (сфера прикордонної діяльності)” (2-й магістерський рівень вищої освіти), чинного до 14.05.2025. Слід окремо зауважити, що програми підготовки офіцерів стратегічного рівня у відомчому ВВНЗ корелюють з програмами підготовки такої ж категорії у НУОУ, а також закладів вищої освіти ЄС (“Європейська спільна магістерська програма зі стратегічного управління кордонами” Академії оборони

Нідерландів). Питанню відповідності програм була приділена увага керівництва НУОУ та Адміністрації ДПСУ на етапі започаткування такої підготовки. Також підготовку офіцерів ДПСУ оперативного та стратегічного рівнів професійної військової освіти на цей час здійснюють і в НУОУ;

після завершення термінів дії зазначених акредитаційних сертифікатів підготовку офіцерів оперативного та стратегічного рівнів професійної військової освіти можуть здійснювати у НУОУ. Така підготовка має бути поширена на осіб, які обіймають чи плануються до призначення на посади, кваліфікаційні вимоги до яких передбачають наявність професійної військової освіти оперативного чи стратегічного рівнів;

відомчий ВВНЗ на цей час проводить комплекс заходів із набуття спроможностей щодо підготовки офіцерів оперативного рівня професійної військової освіти відповідно до Концепції трансформації системи військової освіти (ТСВО);

після набуття спроможностей, визначених нормами Концепції ТСВО, та отримання відповідного погодження Міністерства оборони України відомчий ВВНЗ після 2026 року зможе продовжити підготовку офіцерів оперативного рівня професійної військової освіти. Але ця підготовка має бути поширена лише на осіб, які обіймають чи плануються до призначення на посади, кваліфікаційні вимоги до яких передбачають наявність професійної військової освіти оперативного рівня;

підготовка офіцерів оперативного та стратегічного рівнів управління ДПСУ для посад, які не передбачають наявності професійної військової освіти оперативного чи стратегічного рівнів, має здійснюватись на базі відомчого ВВНЗ на освітніх програмах зі спеціальностей 252 “Безпека державного кордону”, 262 “Правоохоронна діяльність” або 256 “Національна безпека (сфера прикордонної діяльності)” відповідно до оновлених стандартів вищої освіти з них, які не передбачають

вимог щодо професійної військової освіти оперативного чи стратегічного рівнів.

Слід зазначити, що наведені особливості не суперечать положенням постанови Кабінету Міністрів України від 15.12.1997 № 1410 “Про трансформацію системи військової освіти” (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2022) № 1490.

ОСОБИСТІСНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Людмила ЛЕВИЦЬКА
Наталія ГОЛЯРДИК

Сучасні тенденції розвитку України, демократизація суспільства ставлять перед вітчизняною системою вищої освіти нові завдання, одним із яких є якісна підготовка висококваліфікованих фахівців. Актуальність професії психолога зумовлюється тим, що соціально-технологічний прогрес спричиняє зростання негативного впливу інформаційних потоків на розвиток особистості; збільшення повсякденних фізичних і психологічних навантажень; загострення в неї екзистенціального почуття страху, невизначеності, невпевненості, розгубленості та розчарування. За таких умов особливого значення набуває розвиток особистісної готовності психолога до професійної діяльності. Крім того, слід зазначити, що особистісна готовність виступає одним із критеріїв результативності професійної підготовки фахівця і є сполучною ланкою між процесом підготовки вищого навчального закладу та працею фахівця-психолога, де готовність виступає як позитивна установка на майбутню діяльність.

Проблему готовності до певного виду професійної діяльності широко висвітлює багато вчених. Психологи В. Панок, Н. Чепелева, Т. Титаренко досліджують готовність як соціальну установку особистості і її ціннісні орієнтири; Ю. Приходько розглядає готовність до того чи іншого виду діяльності як цілеспрямоване вираження особистості, що містить її переконання, погляди, відношення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки. Оскільки готовність до професійної діяльності є багатоаспектним і багатокомпонентним новоутворенням, звернемося до її структури. Структура (лат. *structūra*) – це взаєморозмі-

щення та певний взаємозв'язок складових частин цілого, внутрішня будова. Структура також може стосуватись устрою, організації чого-небудь.

Учені В. Панок, П. Горностай, розглядаючи структуру психологічної готовності до майбутньої професії, визначають такі її складові: 1) підсистема професійно важливих якостей особистості, які є особистісними передумовами готовності до професійної діяльності; 2) професійна самосвідомість; 3) професійно-операційна підсистема або професійна компетентність (знання, вміння, навички); 4) професійна спрямованість. Таким чином, наявність комплексу професійно важливих якостей особистості є обов'язковою складовою і психологічною передумовою професійної придатності фахівця. Ю. Приходько досліджує такі компоненти особистісної готовності майбутнього психолога до професійної діяльності: 1) когнітивний компонент – уявлення про професію, її переваги та недоліки, про зміст професійної діяльності (об'єкт праці, мета, зміст, засоби тощо), знання про вимоги професії до особистості, способи та шляхи оволодіння нею, уявлення про сенс майбутньої професійної діяльності; 2) мотиваційно-цілепокладальний компонент – виражає позитивне ставлення до професії, рівень і цілісність цілепокладання щодо майбутньої професійної діяльності; 3) суб'єктно-особистісний компонент – розвиток процесів самосвідомості (самопізнання, самоаналізу, самооцінювання, саморегуляції, саморозвитку, рефлексивних здібностей і професійно значущих якостей особистості).

На основі проведеного теоретичного аналізу наукової літератури більш детально розглянемо основні компоненти особистісної готовності майбутнього психолога до професійної діяльності:

когнітивна складова особистісної готовності передбачає певну систему знань особистості, зокрема семантичне та особистісне знання себе та інших; усвідомлення власної "Я-кон-

цепції” фахівця (адекватності і сталості самооцінки, емпатійності, асертивності, відсутність хронічних внутрішньоособистісних конфліктів); наявність таких професійно-важливих властивостей уваги, сприймання, уяви, мислення, як уважність, спостережливість, уміння помічати дрібниці у вербальній і невербальній поведінці; гнучкість, пластичність, динамічність мислення, вміння виокремлювати суттєве і узагальнювати, прогнозувати реакції та дії клієнта, ситуації тощо); розвиток професійної рефлексії та професійного інтелекту;

мотиваційна складова особистісної готовності передбачає сформовану мотиваційну сферу, а також здатність до взаєморозуміння, сприйняття себе та інших. Базовою особистісною якістю на цьому рівні є безумовне сприйняття іншого, особистісна рефлексія, розвинена система професійних смислів;

суб’єктно-особистісна складова особистісної готовності передбачає врівноваженість емоційної сфери, толерантність до фрустрації, високу працездатність та саморегуляцію особистості, відсутність схильності до психічного збудження та швидкого виснаження, а також передбачає розвинену комунікативну компетентність психолога здатність легко встановлювати контакт з іншими, легкість у спілкуванні, комунікабельність, уміння слухати і підтримувати розмову. Крім того, ця складова містить такі професійно-важливі якості: чутливість, сенситивність та емпатія. Провідною складовою цієї підструктури є професійна саморегуляція.

Отже, рівень сформованості всіх професійно важливих якостей і властивостей, професійних умінь та навичок у кожній підструктурі особистісної готовності майбутнього психолога до професійної діяльності значною мірою забезпечують продуктивність професійної діяльності, компетентність у розв’язанні психологічних завдань і надання кваліфікованої психологічної допомоги різним категоріям клієнтів, які звертаються в різні соціально-психологічні організації за допомогою.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМИ ПРОВЕДЕННЯ СУБТЕСТУ З ГОВОРІННЯ ЗА ВИМОГАМИ НАТО STANAG 6001

Мар'яна ЛЕВКО
Марина ТОРСЬКА

Питаннями мовної підготовки і тестування за стандартами НАТО STANAG 6001 займається Бюро міжнародної мовної координації (BILC), яке є консорціумом мовних шкіл НАТО і країн-партнерів, а також національних центрів мовного тестування для військовослужбовців та працівників галузі безпеки та оборони. Це консультативний і дорадчий орган НАТО з усіх питань мовної підготовки і тестування, тому він стежить за дотриманням керівних принципів мовної підготовки НАТО STANAG 6001 і працює над стандартизацією усіх тестів НАТО STANAG 6001.

Починаючи з 2000 року Бюро міжнародної мовної координації тричі на рік проводить Семінар з мовного тестування (Language Testing Seminar), який розробила підгрупа експертів з мовного тестування з п'яти країн НАТО. Цей базовий курс для фахівців з англійської мови, які відповідатимуть за розроблення тестів на знання мови за стандартами НАТО у національних центрах мовного тестування, знайомить учасників з дескрипторами STANAG 6001 і дає змогу практикуватися у створенні тестів для перевірки навичок аудіювання, говоріння, читання і письма для рівнів 1–3.

Для проведення субтесту з говоріння рекомендується усна співбесіда для визначення рівня володіння мовою (Oral Proficiency Interview), яку розробила Американська рада з питань викладання іноземних мов (American Council on the Teaching of Foreign Languages). Вони розглядають співбесіду для визначення рівня володіння мовою як “валідний і надійний спосіб оцінити, наскільки добре людина володіє мовою.

Співбесіда оцінює здатність ефективно та доречно використовувати мову в реальних життєвих ситуаціях. Вона оцінює спонтанне непередбачене мовлення”.

Розроблена та вдосконалена експертами, вона становить структурований та інтерактивний формат, спрямований на оцінку комунікативної компетенції особи в різних реальних ситуаціях. Однією з основних характеристик усної співбесіди є її структурована спонтанність. Хоча це може здатися суперечливим, тест розроблений так, щоб викликати природне мовлення через ретельно керовані бесіди, які забезпечують теми складності, що зростають. Такий підхід дає змогу тестувальникам оцінювати вільне володіння мовою та здатність підтримувати розмову, адаптуючись до різних рівнів складності.

У своїй традиційній формі співбесіда для визначення рівня володіння мовою складається з чотирьох етапів – розминки (warm-up), перевірки рівня (level checks), зондування більш високого рівня (probes) та завершення (wind-up). Якщо будь-який із цих етапів пропущений, мовленнєвий зразок не підлягає оцінюванню.

Етап 1 – розминка. Вона не займає багато часу, але є важливою частиною кожного тесту, оскільки допомагає кандидату відчувати себе комфортно та розкуто, відповідаючи на типові питання про сім'ю, рід занять, відпочинок, подорож та освіту.

Етап 2 – перевірка рівня. Це можливість для тих, хто складає тест продемонструвати свій робочий рівень, тобто те, що вони можуть робити з мовою.

Етап 3 – зондування. Тестувальник намагається підвищити рівень володіння мовою екзаменованого, ставлячи завдання більш високого рівня.

Етап 4 – завершення. Тестувальник повертає екзаменованого до комфортного рівня та завершує усну співбесіду на позитивній ноті.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМИ ZOOM ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ольга ЛЕМЕШКО

Щоб побудувати дієву стратегію онлайн-навчання, слід врахувати всі її складові: методичну, технічну, організаційну та психологічну. Насамперед варто визначитися з моделлю навчання. Чи буде воно повністю асинхронним, синхронним (лекції та робота у групах) або змішаним. Бажано, аби до ухвалення такого рішення був залучений весь науково-педагогічний склад. На такій спільній нараді потрібно відповісти для себе на запитання: скільки ЗВО у кожній навчальній групі? Чи мають вони змогу навчатися в синхронному режимі та в якому обсязі? Наскільки в них розвинені навички самоорганізації? Чи можуть вони навчатися самостійно? Наскільки рівень знань навчальної групи є однорідним і чи потрібні додаткові зусилля для вирівнювання? Чи достатнє технічне забезпечення (зокрема й наявність мікрофонів та камер у гаджетах) викладачів і ЗВО для організації онлайн-навчання? Чи у всіх є стабільний інтернет для синхронного навчання? Чи створені умови для організації навчання? Викладачі також мають розуміти, наскільки необхідна їхня активна присутність онлайн та як часто вони мають підтримувати комунікацію з ЗВО, перевіряти завдання чи відповідати на запитання.

Безпосередньо перед початком занять викладачу варто подумати про таке: яка максимальна кількість ЗВО будуть присутні на онлайн-занятті? Чи буде потрібен поділ на групи? Чи має бути загальний чат для спілкування? Чи буде запис заняття? Чи передбачені на занятті онлайн-опитування, голосування, тестування тощо? Які месенджери найбільш зручні для викладачів та ЗВО? Чи достатньо їхнього функціоналу для освітніх завдань? Чи потрібні там спеціальні функції (боти, опитування, тести тощо)?

Тоді варто взяти кілька найпопулярніших серед ЗВО та викладачів месенджерів, проаналізувати їх на відповідність освітнім завданням та обрати робочий інструмент для навчання. Коли на занятті передбачається групова чи проектна робота, викладач також має продумати, як можна розділити ЗВО на команди, як спрямовувати та контролювати перебіг групової діяльності та допомогти їм організувати обмін інформацією чи думками.

Для виконання завдань освітньої програми рекомендується переглянути перелік планованих навчальних результатів і проаналізувати його з позиції річної стратегії. Також проаналізувати потреби ЗВО для виконання кожного конкретного завдання – чекліст, шаблон документа, додаткові матеріали.

Використання програми ZOOM під час дистанційного навчання стало невід’ємною частиною освітнього процесу. Ось кілька основних переваг та можливостей, які надає ZOOM. Відеоконференції: ZOOM дозволяє проводити відеозаняття, що створює ефект присутності і взаємодії між викладачами та ЗВО; екранний поділ: викладачі можуть ділитися своїм екраном для демонстрації презентацій, документів або навчальних матеріалів у реальному часі; чат: дозволяє студентам задавати питання або ділитися думками під час занять, що сприяє більш активному обміну інформацією; групи для обговорень: функція “Breakout Rooms” дозволяє розділити ЗВО на менші групи для роботи над проектами або виконання завдань; запис занять: заняття можна записувати, що дозволяє переглядати матеріал пізніше у зручний час; опитування та анкети: викладачі можуть проводити опитування під час заняття для отримання зворотного зв’язку або оцінювання знань. ZOOM допомагає зробити навчальний процес більш інтерактивним і доступним, забезпечуючи комфортні умови для здобуття знань.

МОЖЛИВОСТІ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ І ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Грина ЛИСИЧКІНА

У сучасному глобалізованому світі знання іноземних мов та навички військового перекладу стали невід'ємною частиною професійної підготовки військовослужбовців. Розвиток інформаційних технологій відкриває нові перспективи для впровадження онлайн-навчання у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ). Наша мета полягає в окресленні можливостей онлайн-навчання іноземних мов і військового перекладу в контексті військової освіти.

Онлайн-навчання у військовій сфері має низку суттєвих переваг. Насамперед воно забезпечує гнучкість і доступність освіти. Крім того, сучасні онлайн-платформи дозволяють індивідуалізувати навчальний процес та адаптувати його до потреб і темпу кожного здобувача, що значно підвищує ефективність засвоєння матеріалу.

Економічна ефективність є ще одним вагомим аргументом на користь онлайн-навчання. Впровадження дистанційних форм освіти може суттєво знизити витрати на організацію навчального процесу. Водночас онлайн-формат забезпечує постійний доступ до актуальних матеріалів, дозволяє оперативно оновлювати навчальний контент і надавати здобувачам найсвіжішу інформацію та актуальну військову термінологію.

Специфіка онлайн-навчання іноземних мов у військовому контексті полягає у використанні інтерактивних методів навчання. Віртуальні класи, відеоконференції та інтерактивні вправи створюють імерсивне мовне середовище, наближене до реальних ситуацій військової комунікації. Розроблення

спеціалізованих мовних модулів, орієнтованих на військову лексику та типові ситуації, забезпечує цільову підготовку здобувачів до міжнародних операцій і взаємодії з іноземними партнерами. Важливим аспектом є також використання систем штучного інтелекту для автоматизованої оцінки мовних навичок, що дозволяє проводити регулярний моніторинг прогресу здобувачів та адаптувати навчальні програми відповідно до їхніх потреб.

Онлайн-навчання військового перекладу має свої особливості. Створення віртуальних симуляцій дозволяє здобувачам практикувати військовий переклад у різноманітних ситуаціях, таких як переговори, брифінги чи польові операції, та отримувати цінний практичний досвід у безпечному середовищі. Онлайн-платформи також надають можливість для реалізації колаборативних проєктів з перекладу військових документів і матеріалів, що сприяє розвитку навичок командної роботи. Важливим компонентом сучасної підготовки військових перекладачів є навчання ефективного використання та редагування результатів машинного перекладу, що стає можливим завдяки інтеграції відповідних систем у навчальний процес.

Впровадження онлайн-навчання у військовій сфері стикається з певними викликами, які потребують вирішення. Забезпечення кібербезпеки є критично важливим для збереження конфіденційності військової інформації, що вимагає розроблення захищених онлайн-платформ і протоколів передачі даних. Подолання технічних обмежень потребує інвестицій у розвиток IT-інфраструктури ВВНЗ та забезпечення стабільного інтернет-зв'язку. Не менш важливою є підготовка викладацького складу, яка передбачає проведення тренінгів з використання онлайн-інструментів і методик дистанційного навчання для забезпечення високої якості освітнього процесу.

Отже, впровадження онлайн-навчання іноземних мов і військового перекладу у ВВНЗ відкриває широкі можливості

для підвищення якості та доступності освіти для військово-службовців. Незважаючи на певні виклики, пов'язані з технічними аспектами та специфікою військової освіти, переваги онлайн-формату роблять його перспективним напрямом розвитку системи військової підготовки в умовах сучасного інформаційного суспільства. Комплексний підхід до вирішення наявних проблем і використання інноваційних технологій дозволить максимально ефективно реалізувати потенціал онлайн-навчання у військовій сфері.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Ольга ЛИСИЧКІНА

У сучасному геополітичному контексті, особливо з огляду на поточну ситуацію в Україні, питання підготовки фахівців із лінгвістичного забезпечення для сектору безпеки і оборони набуває надзвичайної актуальності. Мета нашої роботи полягає в окресленні ключових аспектів цієї проблематики та шляхів вдосконалення системи підготовки таких фахівців.

Лінгвістичне забезпечення відіграє критичну роль у забезпеченні ефективної комунікації та обміну інформацією між українськими силовими структурами та їхніми міжнародними партнерами. Воно охоплює широкий спектр завдань, включно з перекладом документів, усним перекладом під час міжнародних операцій, аналізом іншомовних джерел інформації та міжкультурною комунікацією.

Сучасні виклики у підготовці лінгвістів пов'язані з динамічним характером мовного середовища, якому властива постійна поява нової термінології, особливо в галузі військових технологій і кібербезпеки, що вимагає постійного оновлення навчальних програм. Специфіка військової термінології зумовлює необхідність глибокого розуміння не лише мови, але й специфічних військових концепцій та процедур. Серед іншого змінюються вимоги до технологічних навичок лінгвістів, що пов'язано зі зростанням потреби у володінні сучасними технологіями перекладу та обробки інформації. Іншим аспектом підготовки лінгвістів є підготовка фахівців до роботи в умовах високого стресу та потенційно небезпечних ситуаціях.

Проведений аналіз підготовки фахівців із лінгвістичного забезпечення в Україні дозволяє визначити чотири напрями вдосконалення системи підготовки:

1. Інтеграція практичного досвіду, що полягає в залученні до навчального процесу фахівців з реальним досвідом роботи в зоні бойових дій і міжнародних операціях.

2. Міждисциплінарний підхід як поєднання лінгвістичної підготовки з вивченням основ військової справи, міжнародних відносин та інформаційних технологій.

3. Симуляційні тренінги, які передбачають впровадження сценаріїв, що імітують реальні ситуації у польових умовах для розвитку практичних навичок.

4. Міжнародне співробітництво, а саме організацію обмінів і стажувань з партнерськими установами країн НАТО для обміну досвідом і кращими практиками.

Особливо значущим постає розвиток спеціалізованих компетентностей здобувачів, як-то у сфері кіберлінгвістики (мовні аспекти кібербезпеки та інформаційних операцій), аналізу відкритих джерел (OSINT) і міжкультурної компетентності. Уможливити формування та розвиток наведених вище компетентностей здобувачів здатні інноваційні методи навчання, серед яких використання віртуальної та доповненої реальності для створення імерсивного навчального середовища, адаптивне навчання та використання спеціально розроблених додатків для постійного вдосконалення мовних навичок і вивчення актуальної термінології.

Отже, підготовка висококваліфікованих фахівців із лінгвістичного забезпечення є критично важливим завданням для зміцнення обороноздатності України та поглиблення міжнародного співробітництва у сфері безпеки. Впровадження комплексного підходу, що поєднує глибоку лінгвістичну підготовку з розвитком специфічних військових і технологічних компетенцій, дозволить створити нове покоління фахівців, здатних ефективно відповідати на сучасні виклики у

сфері безпеки та оборони. Постійне оновлення навчальних програм, тісна співпраця з чинними підрозділами сектору безпеки і оборони, а також активне міжнародне партнерство є ключовими факторами успіху в цьому напрямі.

МОДЕЛЮВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ БОЮ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Христина ЛІЩИНСЬКА

Надія ГУЗИК

Наталія СОКУЛЬСЬКА

Андрій СЕНИК

Аналіз характеру бойових дій в умовах збройних конфліктів сучасності показує, що навчально-бойова підготовка має бути не тільки максимально наближеною до реальної, а повинна повністю її відображати. Для успішного вирішення бойових завдань під час навчання необхідно формувати і закріплювати мотиви, цілі, дії, операції військовослужбовця, які були б максимально близькими до тих, що виникатимуть у реальному бою.

Сучасну бойову підготовку неможливо уявити без психологічної складової. Широке застосування у практиці навчання елементів психологічної підготовки та продумане психологічне забезпечення процесу навчання здатні не тільки надавати військовослужбовцям уявлення про майбутні бойові дії, але, головне, дозволяють формувати і закріплювати конкретні навички, необхідні для виживання та ефективного виконання завдань. Чим більшу кількість психічних образів успішних дій, що максимально відповідають бойовій обстановці, ми сформуємо у військовослужбовця, тим меншою є імовірність його потрапляння в ситуацію невизначеності, невідомості, яка зазвичай тягне за собою спрацьовування в людини пасивно-оборонного рефлексу, а, отже, прояв непрогнозованих і неадекватних дій.

Є дві основні психологічні особливості людини, які необхідно враховувати під час підготовки військовослужбовця до

бойових дій. Перша полягає в тому, що військовослужбовцю потрібен час, щоб включитися в певну діяльність. Особливо це актуально для бойового зіткнення, коли його дії в перші хвилини часто бувають визначальними. Необхідно з перших секунд діяти послідовно, осмислено і рішуче, а найголовніше – своєчасно. Тому без формування і закріплених конкретних навичок, тобто автоматизації певних способів дій, неможливою є відповідність вимогам сучасного бою. Друга особливість показує значення емоційно-вольової підготовки військовослужбовця, коли без уміння контролювати свою психоемоційну сферу та швидко й адекватно реагувати на несподівані ситуації неможливі збереження життя і виконання поставленого завдання.

Традиційні теоретичні та практичні заняття не дадуть змоги отримати подібні навички. Щоб військовослужбовець не потрапляв у небажані психоемоційні стани або відчував їх максимально рідко, необхідною є така психологічна підготовка, яка передбачала б: накопичення уявлень про майбутні бойові дії, досвіду емоційної стійкості та вольової саморегуляції в умовах небезпеки; перетворення всіх чинників бойових дій, особливо стресових, на очікувані, знайомі, звичні; гранично можливе зменшення відмінностей між діяльністю і станами особового складу в мирний і воєнний час.

Оскільки повністю реалізувати все це в традиційних формах проведення занять і тренувань проблематично, необхідно особливим чином готувати військовослужбовців до активних та ефективних дій на полі бою та стійкості до впливу сучасних засобів боротьби. В основі способів психологічної підготовки лежить принцип внесення у процес бойового навчання елементів небезпеки, напруженості та раптовості, небезпеки та ризику, властивих реальній бойовій обстановці, і багаторазове тренування особового складу у виконанні досліджуваних прийомів і дій у цих умовах. З цією метою активно використовуються так звані психологічні смуги перешкод (ПСП),

під час проходження яких здійснюється закріплення знань, отриманих на теоретичних заняттях, одночасно відпрацьовуються і закріплюються навички успішних дій у різноманітних ситуаціях, набувається досвід дій у стресових ситуаціях, щоб будь-які несподіванки для військовослужбовця стали звичними.

Під час подолання ПСП свідомість концентрується на меті – дійти до кінця, а військовослужбовець звикає до безумовного виконання бойового завдання, при цьому всі ключові дії доводяться до автоматизму. Цим забезпечується стійкість дій у несприятливій обстановці, їх економічність і раціональність.

Отримання подібного досвіду сприяє формуванню впевненості в собі, стимулює бажання військовослужбовців отримати більш складне завдання.

ЩОДО ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Яна ЛУЦЕНКО

Реалізація стратегічного курсу України на інтеграцію в євроатлантичний безпековий простір, набуття членства в НАТО та належне забезпечення безпеки і обороноздатності держави в умовах збройної агресії російської федерації потребують комплектування сектору безпеки і оборони вмотивованим і освіченим особовим складом, що вимагає трансформації чинної системи військової освіти та формування нових підходів до її розвитку.

З метою вирішення означеного завдання в 2021 р. ухвалюється Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки”, в якому визначається поняття професійної військової освіти як спеціалізованої освіти військового спрямування, яка здобувається за освітніми програмами на відповідних рівнях військової освіти з метою вдосконалення професійного рівня військового фахівця та набуття фахових компетентностей, що забезпечують виконання службових (бойових) функцій (ч. 4 ст. 21 Закону України “Про освіту”) та унормовується низка інших питань у цій сфері.

З метою реалізації положень згаданого закону приймається Концепція трансформації системи військової освіти, затверджена постановою КМ України від 15.12.2022 № 1490, розрахована на період до 2032 р. У цьому програмному документі зазначається, що чинна система військової освіти не повною мірою забезпечує безперервний професійний розвиток військових фахівців упродовж військової кар’єри, набуття ними нових компетентностей, які дають змогу належно виконувати завдання оборонного планування, сумісного застосування Збройних Сил України та інших складових Сил

оборони, здійснювати спільні дії у складі об'єднаних органів військового управління, зокрема разом з відповідними структурами держав – членів НАТО. Розв'язання окреслених проблем передбачається здійснити завдяки комплексу визначених завдань і заходів та запровадження оновленої структури системи військової освіти, яка є видом спеціалізованої освіти, що спрямовується на здобуття компетентностей у сфері професійної військової діяльності під час навчання у безперервному інтегрованому освітньому процесі для досягнення відповідних рівнів і ступенів освіти та/або рівнів військової освіти.

Поетапне вирішення визначених у Концепції трансформації системи військової освіти завдань доручено Міністерству оборони України із залученням спроможностей Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, Управління державної охорони, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та розвідувальних органів з можливостями інших складових сектору безпеки і оборони України. Вбачається, що їх реалізація сприятиме задоволенню потреб Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки і оборони в забезпеченні висококваліфікованими військовими фахівцями.

У підсумку констатуємо, що завдяки поетапній трансформації системи військової освіти очікується посилення спроможностей сектору безпеки і оборони, досягнення більш високого рівня операційної сумісності, міжвідомчої взаємодії, координації дій Збройних Сил України й інших військових формувань під час планування і проведення спільних операцій на рівні об'єднаних штабів за стандартами і процедурами НАТО та комплектування їх професійно підготовленим особовим складом.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Олександр ЛУЦЬКИЙ

Трансформація системи військової освіти у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) України, зокрема у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (далі – НАДПСУ) спрямована на впровадження міжнародних стандартів, зокрема НАТО, для підвищення ефективності підготовки офіцерів-прикордонників. Основний акцент в освітньому процесі робиться на впровадження компетентнісного підходу, який передбачає розвиток практичних навичок та критичного мислення майбутніх офіцерів для оперативного реагування на сучасні виклики оперативно-службової та бойової діяльності. Освітні програми оновлюються з урахуванням новітніх загроз, таких як широкомасштабне вторгнення РФ на територію України, гібридні війни, кібератаки та антитерористичні операції. Важливу роль відіграють лідерські якості здобувачів вищої освіти, посилена військова підготовка та розвиток в майбутніх офіцерів вміння приймати відповідальні рішення в умовах стресу та обмежених часових параметрів. З урахуванням безпекової компоненти в освітньому процесі досить активно застосовуються дистанційні технології навчання, а також реалістичні навчальні сценарії бойових дій. До викладацької діяльності залучають фахівців-практиків з бойовим досвідом, що дозволяє зробити навчання більш практикоорієнтованим. Співпраця з цивільними університетами та іншими закладами освіти забезпечує обмін знаннями та доступ до нових методик і технологій навчання. Підвищується роль

атестації та оцінювання офіцерів за новими стандартами, що враховують не лише теоретичні знання, але й практичні вміння, особисту відповідальність за виконання посадових інструкцій. Усе це робить військову освіту більш сучасною, адаптованою до нових викликів і здатною готувати офіцерів з високим рівнем професійної компетентності.

Одним з елементів реалізації концепції трансформації системи військової освіти в НАДПСУ є розроблення та впровадження професійних стандартів офіцера Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ). Актуальність впровадження професійних стандартів офіцера ДПСУ обумовлена юридичним і змістовним аспектами, а також роллю і місцем ДПСУ у складі сектору безпеки і оборони України, особливостями діяльності прикордонного відомства, специфікою виконуваних ним завдань, а також перспективами розвитку відомства як складової європейської системи інтегрованого управління кордонами.

В основу опрацювання професійних стандартів покладено Модель реалізації принципу “Освіта впродовж військової кар’єри” для основних типових посад офіцерського складу Державної прикордонної служби України, що затверджена наказом Адміністрації Держприкордонслужби від 18.04.2024 № 467-АГ “Про внесення змін до Моделі реалізації принципу “Освіта впродовж військової кар’єри” для основних типових посад офіцерського складу Державної прикордонної служби України”.

Результати аналізу законів України “Про національну безпеку України”, “Про Державну прикордонну службу України” дозволяють зробити висновок, що центральний орган виконавчої влади (Адміністрація ДПСУ) реалізує державну політику в сфері охорони державного кордону на стратегічному рівні управління, територіальні органи центрального органу виконавчої влади (регіональні управління) – на оперативному рівні управління, а органи та підрозділи охорони державного

кордону безпосередньо реалізують державну політику у сфері охорони державного кордону на тактичному рівні управління. Ці рівні (стратегічний, оперативний, тактичний) не є рівнями професійної військової освіти, водночас реалізовувати функції на стратегічному, оперативному, тактичному рівнях управління має персонал із відповідним рівнем фахової підготовки. При цьому на цей час доводиться констатувати відсутність нормативно визначених та закріплених вимог щодо знань, умінь, навичок, загальних і професійних компетентностей та трудових функцій офіцерів-прикордонників. Тобто на цей час професія офіцера-прикордонника не легітимізована Національним класифікатором України “Класифікатор професій”, що затверджений наказом Держспоживстандарту України від 28.07.2010 № 327.

Правовою підставою для опрацювання професійних стандартів у ДПСУ є нормативно-правові акти держави. Зокрема, “Порядок розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів”, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.2017 № 373 (далі – Порядок), а також постанова Кабінету Міністрів України від 15.12.1997 № 1410 “Про трансформацію системи військової освіти”.

Опрацювання професійних стандартів є лише одним із завдань, які реалізуються в НАДПСУ у межах трансформації системи військової освіти. Станом на цей час погоджено з постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1490 нормативні документи навчального закладу ДПСУ з питань військової освіти; опрацьовано та погоджено з Департаментом військової освіти та науки Міністерства оборони України освітні програми курсів професійної військової освіти L-1A, L-1B, L-1C, L-2 та розпочато підготовку курсантів та офіцерів Держприкордонслужби за програмами цих курсів. Також запроваджено курси інтенсивної англійської підготовки, які необхідні для успішного проходження офіцерами курсів L-1C, L-2. Успішно проведено заходи щодо інтеграції курсів L

1А та L-1В до освітньої програми за спеціальністю 262 “Правоохоронна діяльність”, створено факультет професійної освіти та лідерства, проведено курс з інтенсивного вивчення англійської мови для науково-педагогічного складу відомчого НАДПСУ, а також реалізовано й інші заходи.

У контексті трансформації системи військової освіти введено в дію низку положень, зокрема “Про організацію освітнього процесу в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького”, “Про систему внутрішнього забезпечення якості освіти в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького”, опрацьовано проекти професійних стандартів “Офіцер стратегічного рівня Державної прикордонної служби України”, “Офіцер оперативного рівня Державної прикордонної служби України”, “Офіцер тактичного рівня Державної прикордонної служби України”. Проекти професійних стандартів передбачають чітке регламентування трудових функцій офіцера ДПСУ з урахуванням механізмів і моделей регламентування діяльності керівних кадрів на різних рівнях управління.

Незважаючи на воєнний стан, в якому перебуває наша держава, НАДПСУ наполегливо продовжує реалізовувати заходи щодо трансформації системи військової освіти, спрямовані на підвищення якості підготовки офіцерських кадрів відповідно до міжнародних стандартів. Впроваджуються новітні технології, посилюється практична складова навчання та забезпечується розвиток професійних компетенцій офіцерів, здатних адекватно реагувати на сучасні виклики.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ДО ЯКІСНОГО ВИКОНАННЯ СВОЇХ ПРОФЕСІЙНИХ ОBOB'ЯЗКІВ В УМОВАХ ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Дмитро МАЙКОВСЬКИЙ

В умовах повномасштабного вторгнення рф в Україну змінилися вимоги до рівня розвитку управлінської компетентності керівників військових підрозділів. Ефективність управлінської діяльності у військових підрозділах визначається багатьма чинниками, але, в першу чергу, залежить від професійних і особистісних характеристик керівника, які поєднуються у понятті “управлінська компетентність”.

Аналізуючи управлінську компетентність, особливу увагу слід приділити її носію, тобто керівнику. Керівники – це посадові особи з певними особливими повноваженнями, які здійснюють управлінську діяльність в організації. Традиційно виділяють два типи керівників: лінійні та функціональні. Лінійні керівники очолюють лінійні підрозділи підприємства, функціональні – штабні й збутові. Дослідники виокремлюють такі психолого-педагогічні умови ефективності організаторської діяльності командирів: чітка постановка завдань з урахуванням якостей виконавців і можливостей підрозділу; надання ініціативи підлеглим у межах повноважень; постійного безпосереднього спілкування з підлеглими, стимулювання і мобілізація на виконання завдань, які стоять перед підрозділом; моніторинг виконання завдань у поєднанні з практичною допомогою; цілеспрямованість, рішучість і наполегливість у подоланні перешкод під час виконання поставлених завдань; вивчення особистих потреб підлеглих, урахування їхніх соціальних інтересів і вимог.

Не менш важливим фактором успішної управлінської діяльності є особистісні характеристики керівника структур-

ного підрозділу: вмотивованість, моральні якості (чесність, справедливість, порядність, вимогливість до себе та інших тощо), емоційні риси (чуйність, співчуття, доброзичливість, рефлексія та ін.), інтелектуальні риси (допитливість, ерудованість, критичність мислення, винахідливість та ін.), вольові якості (самостійність, цілеспрямованість, рішучість, відповідальність, дисциплінованість, сміливість) і психологічна готовність до виконання своїх професійних обов'язків.

Психологічна підготовка керівників в умовах змін розкривається в наукових працях багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників. Вони зазначають, що результатом психологічної підготовки керівника виступає його психологічна компетентність як керівника, що представлена як системна властивість особистості, що містить професійно-дієві особистісні установки й властивості щодо засвоєння й ефективного використання психологічної інформації у процесі управлінської діяльності, а також відповідні вміння, навички, що дають змогу творчо і якісно керувати навчанням, вихованням і розвитком особистості.

Залежно від мотивів, цільових установок і ступеня залучення підлеглих, виокремлюють такі види психологічної підготовки: колективна (призначена удосконалювати психологічні якості керівника, необхідні для ефективного виконання спільних дій у складі військових підрозділів, груп, розрахунків). Її завдання – формування мотивації керівників і підлеглих до спільного виконання завдань службово-бойової діяльності, необхідних вольових якостей, психологічної сумісності і бойової активності підрозділів загалом; індивідуальна (формування у військовослужбовців психологічних якостей, необхідних для виконання завдань за призначенням у мирний час і в особливий період). Її завдання – адаптація психіки керівника та підлеглих до дій в умовах впливу екстремальних чинників; напрацювання чіткої внутрішньої установки на підготовку до бою у комплексі із загальновійськовими предметами навчання, які реалізуються під час курсової підготовки.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВІЙСЬКОВІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ

Наталія МАКОГОНЧУК

Військова вища освіта спрямована на підготовку висококваліфікованих кадрів, розвиток навичок командування, керівництва та лідерства для дій у ситуаціях ризику та невизначеності, характерних для місій Збройних Сил, у відповідь на вимоги національної та міжнародної безпеки та оборони. З цією метою потрібна всебічна та інтегрована підготовка наукового, технічного та технологічного, поведінкового, військового, морального та громадянського характеру, а також адекватна фізична та психологічна підготовка, необхідна для виконання функцій у військовому контексті.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у військовій вищій освіті значно підвищує ефективність підготовки військових фахівців і відповідає сучасним вимогам ведення бойових дій та оборонних операцій. Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють забезпечити більш динамічне, інтерактивне та ефективне навчання, підвищуючи рівень теоретичної підготовки, розвитку практичних навичок і обміну знаннями.

Багато викликів сьогодення пов'язані з широтою та різноманітністю необхідних знань, навичок і ставлень, а також з обов'язковим обдумуванням найбільш прийнятних методологій для сприяння та вдосконалення навчання нових поколінь офіцерів. У мінливому середовищі та з уявленням про те, що нові покоління навчаються інакше, ніж попередні покоління, дедалі більше використання ІКТ у навчанні у військовому контексті може легше поєднати цілі навчання та зосередитися на виборі найкращих технологічних інструментів для навчання. У цьому контексті використання ІКТ є важли-

вим, оскільки воно сприяє інноваціям та оновленню інституцій і забезпечує підвищення ефективності та результативності. Проте педагог продовжує відігравати ключову роль, хоча тепер уже з новими контурами. У цьому сенсі підготовку військового педагога необхідно систематично переглядати та оновлювати, щоб включити знання, навички та ставлення, необхідні для функціональних вимог кожного моменту, адекватні для викладання основних військових компетенцій у ХХІ столітті.

Так, навчання за системним підходом має містити чотири етапи: аналіз, розроблення навчального плану, розроблення та впровадження.

На сьогодні в результаті Європейської ініціативи з обміну офіцерами в межах програми Erasmus була розроблена система кваліфікації, заснована на компетенціях, для молодих офіцерів, підготовлених у військових академіях або аналогічних, що призвело до визначення та розвитку восьми напрямів компетентностей: військова служба; технік; лідер і особа, яка приймає рішення; учасник бойових дій; комунікатор; вчитель / вихователь; критичний мислитель і дослідник; учасник міжнародної безпеки / дипломатії.

Дедалі більше необхідно розвивати складніші знання, навички та ставлення: демонструвати критичні знання і розуміти військові операції; реалізовувати різні спільні військові можливості; продемонструвати глибоке розуміння процесу оперативного планування, правил взаємодії та управління ризиками; розуміти та справлятися зі складністю та різноманітністю завдань; бути адаптованим до різних позицій і функцій у контексті змін і нових викликів; демонструвати авторитет, автономію, професійну чесність, постійну відданість розвитку процесів на передньому краї роботи та інновацій. Тому важливо проаналізувати посилання на курси та переглянути їх, щоб адаптувати їх до цих нових вимог. Іншим викликом, який виникає, особливо у зв'язку з новими поколіннями, є

рефлексія щодо найбільш відповідних методологій, які сприяють і вдосконалюють навчання в нових поколіннях офіцерів, містять останні тенденції та інновації, які виникають у середовищі навчання.

Отже, онлайн-інструменти для спільної роботи дозволяють здобувачам вищої освіти і викладачам обмінюватися документами онлайн, редагувати їх у режимі реального часу та проектувати на екран.

ВИЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРСТВА

Тетяна МАКОДЗЕБА

Сучасні виклики вимагають від лідерів не лише технічних і тактичних навичок, але й уміння керувати власними емоціями та емоційною реакцією підлеглих. Так, важливим інструментом військового лідера у процесі керування є здатність адекватно тлумачити емоції, свої та оточення, а також уміння керувати своїми реакціями на емоції. Тому військовий лідер повинен мати не лише високий рівень розумового інтелекту, але й розвивати емоційний інтелект, що впливає на його вміння застосовувати набуті навички з метою поліпшення ефективності процесу управління. Зі свого боку емоційне лідерство дозволяє гуртувати особовий склад і вести підлеглих до поставлених цілей. Це відбувається завдяки індивідуальним якостям та високому рівню емоційного інтелекту, який дозволяє викликати довіру, симпатію та повагу оточення. Тобто лідер з розвинутим емоційним інтелектом здатний приймати ефективні рішення через розуміння власних емоцій і спроможностей керувати власними реакціями на ці емоції, також здатний розпізнавати емоції інших та свідомо обирати модель своєї поведінки залежно від ситуації.

У дослідженні, проведеному центром лідерства Українського католицького університету, було з'ясовано, що розвиток лідерства у військовослужбовців має полягати не лише у надбанні військовослужбовцями навичок і компетенцій, а й у розвитку лідерських якостей та емоційного інтелекту.

Як зазначає П. П. Ткачук, військовий лідер має бути не лише професіоналом у своїй галузі, але й уміти впливати на підлеглих, керувати атмосферою колективу, протидіяти психологічному тиску противника, зокрема в умовах реального бою, бути стійким до впливу різних екстремальних чинників, уміти

контролювати невизначеність ситуації, проявляти наполегливість у досягненні довгострокових цілей, відповідно у нього має бути розвинений емоційний інтелект, як один із компонентів.

Емоційний інтелект – це здатність людини розуміти і контролювати власні емоції, розпізнавати емоції інших та використовувати це розуміння для ефективного керування поведінкою, мотивацією і міжособистісними взаємодіями. Для військових лідерів, які часто стикаються з надзвичайно стресовими ситуаціями, володіння емоційним інтелектом є важливою навичкою, адже вона допомагає підтримувати холоднокровність, зосередженість і ефективність у складних умовах під час виконання завдань.

Емоційний інтелект – це здатність стежити за своїми та чужими почуттями, емоціями, розрізняти їх і використовувати цю інформацію, щоб керувати своїми думками та діями.

Емоційний інтелект – це складне психічне утворення, що об'єднує когнітивні здібності й особистісні якості. За Д. Гоулманом, структурними компонентами емоційного інтелекту є: самосвідомість (самоемпатія – уміння розпізнавати власні емоції і розуміти, як вони впливають на рішення, поведінку і взаємини з іншими); саморегуляція (інтелектуальна робота з емоціями, тобто вміння контролювати та спрямовувати власні емоції таким чином, щоб зберігати спокій і приймати раціональні рішення); мотивація (внутрішня здатність підтримувати ентузіазм і бажання досягати поставлених цілей); емпатія (здатність розуміти емоції та потреби інших людей, що дозволяє військовому лідеру враховувати стан підлеглих, допомагає запобігати конфліктам і підтримувати моральний дух особового складу); соціальні навички (здатність ефективно взаємодіяти з іншими, підтримувати позитивні взаємини і спрямовувати особовий склад на досягнення спільної мети).

Отже, емоційний інтелект допомагає військовим лідерам ефективно розв'язувати конфлікти, зміцнювати командний дух та зменшувати стрес підлеглих у складних ситуаціях.

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ШЛЯХІВ І СПОСОБІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Микола МАЛАНЧІЙ

Удосконалення освітньої підготовки персоналу ДПСУ передбачає врахування основних базових положень нормативно-правових і технологічних засад, зокрема реалізацію підготовки військовослужбовців за євроатлантичними стандартами та за уніфікованими програмами підготовки прикордонників країн ЄС; врахування вимог чинних стандартів вищої освіти з усіх спеціальностей; можливість продовження освітньої підготовки персоналу ДПСУ зі спеціальностей, які не належать до галузі знань 25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону.

Запропоновано реформування освітньої підготовки персоналу ДПСУ здійснювати в три етапи, кожен з яких передбачає реалізацію заходів інформаційного, кадрового забезпечення, удосконалення навчальної матеріально-технічної бази закладів освіти ДПСУ, а також заходів моніторингу.

Для досягнення мети доцільно вирішити такі завдання:

визначити перелік нормативно-правових документів, що мають бути враховані у процесі оцінювання механізмів реалізації шляхів і способів удосконалення освітньої підготовки персоналу ДПСУ в контексті трансформації військової освіти (досліджуване завдання);

здійснити оцінювання базових положень, що повинні бути прийняті до уваги під час вирішення досліджуваного завдання;

з'ясувати мету і строки реалізації досліджуваного завдання;

спрогнозувати очікувані результати.

Ефективне виконання функцій, покладених на ДПСУ, вимагає підвищення якості підготовки фахівців у сфері охорони державного кордону та захисту суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

На цей час в Україні вимоги до освітньої підготовки фахівців загалом і військових фахівців зокрема регламентуються нормами керівних документів МОН. Особливості підготовки військових фахівців визначаються стандартами професійної підготовки, що формуються кожним із суб'єктів сектору безпеки і оборони України.

Досвід застосування підрозділів ДПСУ в умовах війни, а також тенденції щодо трансформації військової освіти в Україні обумовлюють необхідність запровадження нових моделей освітньої підготовки здобувачів певного рівня вищої військової освіти та молодших фахівців ДПСУ. Актуальним є завдання визначення концептуальних нормативно-правових засад перспективних моделей освітньої підготовки здобувачів освіти.

Вимоги щодо підготовки особового складу мають визначатися з огляду на правовий статус ДПСУ як військового формування та правоохоронного органу спеціального призначення, а також з урахуванням того, що ДПСУ є одним із суб'єктів сектору безпеки і оборони України.

До того ж потрібно врахувати візію Сил оборони зрештою 2030 року, що визначена в Указі Президента України № 473/2021 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України”. У цьому документі визначено, що Сили оборони об'єднані єдиним керівництвом та складаються з професійно підготовленого та мотивованого особового складу, оснащені сучасним озброєнням і військовою (спеціальною) технікою, здатні забезпечити захист суверенітету та територіальної цілісності України, готові до ведення операцій у повітрі, на суші, на морі, ведення протидієвства в інфор-

маційному просторі та кіберпросторі, спроможні діяти асиметрично, нестандартно, є проєктивними та інтегрованими до євроатлантичної безпекової архітектури. Також має бути прийнято до уваги те, що ДПСУ має бути готовою до залучення для реалізації завдань за ймовірними сценаріями виникнення та розвитку ситуацій воєнного характеру відповідно до визначених варіантів застосування та розподілу відповідальності Сил оборони.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ ЩОДО СТВОРЕННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО КОНТЕНТУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ІНЖЕНЕРНОЇ ТЕХНІКИ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Іван МАРТИНЮК

Тетяна ПОГРЕБНЯК

Євгеній ШМАТОВ

Олександр ЄМЕЛЬЯНОВ

Сергій БАБІЙЧУК

Сучасні умови застосування Збройних Сил України, які пов'язані з відбиттям збройної агресії російської федерації, визначають нові вимоги до організації освітнього процесу. Недостатність необхідного практичного досвіду, відсутність знань, умінь експлуатувати штатні зразки озброєння та військової техніки часто призводять до його неефективного застосування, великих матеріально-технічних втрат і втрат людських ресурсів. Тому заходи щодо підвищення якості навчання з точки зору удосконалення практичних навичок, уміння швидко та правильно оцінювати обстановку й ухвалювати рішення потребують зміни поглядів і застосування інноваційних підходів у системі підготовки фахівців, зокрема інженерних військ.

Досліджуючи перспективи розвитку вищої освіти як в Україні, так і у світі, сучасні науковці та педагоги-практики дедалі частіше звертають увагу на застосування в освітньому процесі вищих навчальних закладів технологій електронного навчання (e-learning). Характер діяльності сучасного фахівця під час вирішення професійних завдань вимагає високого рівня професійної підготовки. Вивчення технічних дисциплін є значним блоком у підготовці фахівців технічних закла-

дів вищої освіти. Застосування інтерактивних методів навчання сьогодні є доволі ефективним та актуальним способом роботи військового педагога.

Інтерактивні методи навчання на відміну від традиційних, мають підґрунтя на активній взаємодії курсантів (слухачів). Форма навчання здобувачів освіти може перетворюватися з аудиторної на дистанційну або змішану. Водночас важливим і незамінним компонентом є використання низки сучасних інтерактивних платформ, онлайн-сервісів і різних засобів для здійснення ефективного й успішного освітнього процесу. Дистанційне навчання, наприклад, для здобувачів військової освіти – це опанування курсантами (слухачами) навчальних програм дистанційно, з використанням навчальної платформи ВВНЗ самостійно (або онлайн у проведенні занять викладачем) за допомогою демонстрації слайдів, навчальних фільмів (роликів) тощо. Спосіб навчання передбачає модульну систему засвоєння навчального матеріалу з обов'язковим проведенням вебінарів і дискусійних майданчиків в онлайн-режимі під керівництвом викладачів.

Отже запорукою ефективного проведення заняття є:

інтерактивність – курсант (слухач) має працювати, а не лише пасивно сприймати матеріал;

ефективна комунікація – обмін інформацією між курсантами (слухачами) та викладачами у зрозумілому форматі в доступній формі, відстоювання своєї точки зору;

зацікавленість – неможливо змусити вчитися курсанта (слухача) онлайн або самостійно, якщо він невмотивований або незацікавлений тощо.

Нове покоління “цифрових” курсантів потребує більше інтерактивності та залученості, ніж те, що онлайн-навчання забезпечувало досі.

Досягти таких цілей без цифрових інструментів нереально. Вони покращують будь-який вид навчальної діяльності та відкривають нові можливості:

використання електронних лекторів, тренажерів, підручників, енциклопедій;

розроблення ситуаційно-рольових ігор для самостійного дослідження курсантами (слухачами) принципів роботи систем (агрегатів) інженерних машин і надання їм практики у вирішенні ситуаційних завдань;

моделювання процесів (візуалізація дії механізмів, їх анімація, відеосюжети зразків інженерної техніки з використанням 3D-моделювання);

забезпечення дистанційної форми навчання (самостійної роботи);

використання контрольних програм-тестів для перевірки знань і умінь здобувачів освіти з включенням питань будови, алгоритмів роботи як зразків інженерної техніки, так і дій обслуги;

створення і підтримка системи керування навчанням, зокрема Moodle;

створення презентацій щодо будови пристроїв (агрегатів) на основі технологій 3D-моделювання, анімацій пристроїв (блоків), роботи систем тощо;

здійснення проєктивної і дослідницької діяльності здобувачів освіти тощо.

Налагодження зворотного зв'язку (feedback) на завершенні вивчення кожної тематики або модуля буде сприяти тільки удосконаленню та розкриттю необхідних елементів на думку тих, хто навчається.

Інтерактивне навчання з моделюванням різних ситуацій під час використання інженерних машин в умовах складної тактичної обстановки, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин і відповідної ситуації при постійній активній взаємодії всіх курсантів групи забезпечать ефективне вивчення інженерної техніки в умовах її відсутності.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Андрій МАРТИШКО

В умовах воєнного стану вкрай важливо приділяти увагу освітньому процесу в закладах вищої освіти Міністерства внутрішніх справ України (ЗВО МВС України), оскільки активні бойові дії призводять до розвитку різного роду негативних умов у освітньому процесі. Зокрема, це стосується фізичної підготовки працівників поліції. Такі умови зменшують систематичність якісних занять із фізичної підготовки, тим самим обмежують можливість підвищувати рівень фізичної підготовленості працівників Національної поліції.

Фізична підготовка – навчальна дисципліна, яка спрямована на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей поліцейського з урахуванням особливостей його професійної діяльності. Тому важливо вибудувати таку систему, яка, з одного боку, сприятиме забезпеченню належного рівня фізичної підготовленості працівників поліції, а з іншого – формуватиме необхідні в сучасних реаліях прикладні навички та морально-вольові риси.

Дослідники стверджують, що в умовах воєнного стану слід змінювати пріоритети в підготовці фахівців і вносити корективи в освітній процес здобувачів вищої освіти ЗВО МВС України. Визначено, що причинами, які перешкоджають належному рівню організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану, виявлено: брак вільного часу для занять – 32,7 %; брак сучасного інвентарю та належної навчально-матеріальної бази (15,5 %); імовірність оголошення сигналу “Повітряна тривога” під час перебуван-

ня в спортивному залі та необхідністю переміщення в укриття (6,8 %) тощо.

Науковці переконані, що ефективним напрямом удосконалення фізичної підготовки курсантів ЗВО МВС України є введення в освітній процес сучасних фізкультурно-оздоровчих технологій, які розглядають як процес використання засобів фізичного виховання в оздоровчих цілях. Ефективно підвищити рівень фізичної підготовленості курсантів можна завдяки використанню елементів кросфіту.

Отже, на підставі аналізу чинних нормативних документів, сучасних наукових праць виокремлено низку напрямів удосконалення фізичної підготовки курсантів ЗВО МВС України в умовах воєнного стану:

підвищення мотивації у курсантів до занять фізичними вправами;

введення в освітній процес різноманітних форм фізичної підготовки, які сприятимуть активізації самостійних занять фізичними вправами;

запровадження сучасних фізкультурно-оздоровчих технологій в освітній процес з фізичної підготовки курсантів ЗВО МВС України.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРА-ПРИКОРДОННИКА

Богдан МАРУЩАК

Комунікативна компетентність є одним із найважливіших елементів якісної професійної підготовки офіцерів-прикордонників.

На мою думку, чітким вектором розвитку останньої підготовки є процес іншомовної підготовки. Адже нині офіцер має чітко та виважено використовувати знання і навички, набуті ним у вищому військовому освітньому закладі, зокрема знати професійну іншомовну підготовку, що є надзвичайно важливим у сучасному світі, з урахуванням реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, що передбачено Конституцією України.

На мій погляд, з метою формування комунікативної компетентності офіцерів Державної прикордонної служби України необхідно використовувати базові наукові підходи, зокрема гуманістичний, особистісно-орієнтовний, комунікативно-діяльнісний, культурологічний підхід і професійно-орієнтований. Найбільш оптимальними педагогічними умовами у процесі військової професійної підготовки, у тому числі формування комунікативної компетентності, є такі: інтеграція фахової підготовки офіцерів шляхом реалізації міждисциплінарних зв'язків професійно орієнтованих і гуманітарних дисциплін і фахової практики; професійне спрямування змісту підготовки офіцерів з урахуванням контексту майбутньої професійної діяльності на основі критеріїв відбору; розвиток мотивації офіцерів шляхом застосування методів активного навчання, що моделюють ситуації професійної взаємодії у внутрішньому та зовнішньому середовищі; підвищення рів-

ня професійної підготовки викладачів. Варто зауважити, що структурна модель процесу формування й розвитку комунікативної компетентності офіцерів має базуватися на використанні певних педагогічних принципів: диференціації, свідомості та самостійності, орієнтації на практичну діяльність, активності, міжпредметної координації та міжкультурної взаємодії.

Необхідно зазначити, що деякі науковці розглядають комунікативну компетентність як структурний елемент або складову внутрішньої та зовнішньої культури особи. Інші – як якість особистості або здатність і готовність здійснювати професійну діяльність. Існує також точка зору, що головним у комунікативній компетентності є ефективність спілкування.

Комунікативна компетентність передбачає широке коло вмінь, серед яких виділяють прості та складні: уміння вербального і невербального спілкування (говорити, слухати, знати техніку жестів тощо), уміння розподіляти свою увагу, уміння соціальної перцепції, уміння прогнозувати реакції партнера за спілкуванням, уміння керувати своєю поведінкою у спілкуванні та ін.

Багато вітчизняних дослідників у структурі комунікативної компетентності фахівця виокремлюють когнітивну, емоційно-оцінну та поведінкову компоненти.

До когнітивної компоненти належать знання мови; знання з теорії та психології спілкування, знання правил ділового етикету та інтеркультурних умовностей, знання засобів впливу на людей і прийомів справляти враження, вмінь формувати імідж, знання засобів і прийомів встановлення, підтримки і завершення мовленнєвого контакту для досягнення певної мети; адекватна орієнтація фахівця в собі, партнерах, у ситуації професійного спілкування та конкретних комунікативно-професійних цілях, а також знання нормативної та професійно-орієнтованої комунікативної культури.

Оскільки вивчення іноземних мов є обов'язковою умовою професійної діяльності офіцерів Державної прикордонної служби України, то іншомовна підготовка є максимально важливим елементом професійної компетентності означеної категорії військовослужбовців, що визначає готовність і здатність вести діалог як на рідній, так і на англійській мовах, передусім, у безпосередній професійній діяльності та у стресових ситуаціях зокрема.

ДОВІРА ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ ЛІДЕРСТВА

Анатолій МІРОШНІЧЕНКО

Довіра є основним аспектом для сучасного розуміння лідерства, адже вона є однією з тих цінностей, що підкреслює зміну підходів: відмову від основного акценту на контролі, впливу на основі зобов'язань і страху – до впливу на основі довіри, відданості та наснаги. Контрольні функції залишаються, але їхній характер змінюється в ефективних процесах моніторингу та оцінювання. Довіра є тією ключовою ознакою, що змінює характер стосунків як між керівником та підлеглими, так і з зовнішніми партнерами. Важливою є спроможність керівників довіряти, як і довіра до керівників усіх рівнів. Низький рівень або відсутність довіри найчастіше призводить до втрат, є суттєвим бар'єром для підтримання стосунків та подальшої спільної діяльності. Довіра тлумачиться як:

базова умова та основний інструмент лідерства, основна спроможність;

умова командної роботи;

основа здорових робочих відносин в організації, відомстві;

фактор впливу на задоволеність від служби, що збільшує відданість команді; зазвичай спонукає до більшої відповідальності та зусиль;

категорія, що пов'язана з відчуттям безпеки – безпеки на службі, безпеки у стосунках, комфорту;

фактор сприяння відкритості, ефективній комунікації, порозумінню – створює середовище співпраці, в якому люди відкрито обмінюються своїми знаннями;

фактор впливу на впровадження змін тощо.

Довіра розвивається на основі відчуття надійності, і взаємності; коли військовослужбовці відчувають турботу з боку офіцера, коли його слова відповідають діям тощо.

Завдяки довірі керівника до підпорядкованих військовослужбовців розвивається спільне бачення проблем; віра у виправданість очікувань; підтримка, впевненість, згуртованість і моральних дух військовослужбовців; розвивається культура поваги та справедливості.

Отже, для офіцера-лідера схильність довіряти збалансовується ретельністю, без сліпого покладання та перекладання відповідальності на інших та неефективної діяльності, характеризується умінням підтримувати баланс вимогливості, довіри й оптимізму.

STEM-ТЕХНОЛОГІЇ В ГУМАНІТАРНІЙ ОСВІТІ

Валентина МІРОШНІЧЕНКО

Поняття “STEM” вживається для позначення популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics). Це напрям в освіті, при якому в навчальних програмах посилюється природничо-науковий компонент, додаються інноваційні технології. Технології використовують навіть у вивченні творчих, мистецьких дисциплін. У STEM-освіті навчання виступає не просто засобом передачі знань від учителя до учнів, воно є способом розширення свідомості і зміни реальності.

Досить активно використовують STEM-підхід в освітньому процесі зарубіжних країн, зокрема у Сполучених Штатах Америки. Програма STEM впроваджується там на державному рівні. Такий підхід запроваджено у багатьох провідних університетах США (Орегонський, Колорадський, університет штату Вашингтон, університет Маршала. До реалізації програми впровадження STEM в освіті також долучаються керівники провідних компаній в галузі IT-технологій і телекомунікацій.

Цінність STEM-освіти у тому, що “вона передбачає формування критичного мислення та навичок дослідницької діяльності”.

Доречно згадати, що у STEM-освіті активно розвивається креативний напрям, що містить творчі дисципліни. На думку американських вчених, “спроба активізувати освіту тільки в напрямі науки без паралельного розвитку Arts-дисциплін може призвести до того, що молоде покоління позбудеться навичок креативності. У штаті Массачусетс, наприклад, прийнято законодавство, яке зобов’язує проводити рейтинг навчальних закладів не тільки за рівнем виконання здобувачів

освіти стандартних тестів, але також і за тим, наскільки навчальний план кожного закладу сприяє посиленню креативності майбутніх фахівців. Так званий індекс креативності.

Цикл гуманітарних дисциплін для бакалаврського рівня сприяє досягненню таких результатів навчання, як навички комунікації, вміння слухати, внутрішньоособистісні навички (вміння розуміти себе), навички міжособистісної взаємодії, співчуття, милосердя, позитивне ставлення до навколишнього світу, креативність, здатність логічно та критично мислити, лідерство і самостійність у професійних діях, готовність прийти на допомогу, успішна робота в команді, вміння брати на себе відповідальність за прийняті рішення, вміння керувати власним часом. Наявність зазначених навичок ґрунтовно впливатиме на процес позитивної адаптації випускника вищого військового навчального закладу до умов як службової, так і управлінської діяльності, дозволить продуктивно і творчо вирішувати службові завдання, беручи до уваги проблему міжособистісних взаємовідносин.

З огляду на це та з урахуванням значимості використання STEM-технологій на заняттях з гуманітарних дисциплін, на нашу думку, очевидно, що лише традиційними методами досягти бажаного результату освітнього процесу неможливо. Тому доцільним є використання STEM-технологій на заняттях з гуманітарних дисциплін.

Отже, за допомогою STEM-технологій майбутні офіцери мають змогу: аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу й у такий спосіб зробити засвоєння знань доступнішим; формулювати власну думку, доводити власну позицію, аргументувати й дискутувати; навчитися слухати іншу людину, поважати альтернативну думку; моделювати різні ситуації професійної діяльності.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ОПЕРАТОРІВ БПЛА В ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Роман МІШЕНЮК
Олександр БАСАРАБ

Безпілотні літальні апарати (БпЛА) з кожним роком дедалі популярніші як у військовій, так і в прикордонній сферах. Здебільшого – для виконання завдань з охорони державного кордону та відсічі збройній агресії росії проти України. Переважна більшість сучасних технічних систем керування БпЛА залишається орієнтованою на людину як ключову ланку в управлінні цими системами. Тому розвиток застосування БпЛА в Державній прикордонній службі України потребує не тільки удосконалення технічних засобів, а й вивчення особливостей діяльності операторів БпЛА, їх професійного добору, розробки програм їх підготовки та тренування.

На сьогодні в Україні існує більше 39 навчальних шкіл (центрів, курсів) як ліцензованих Головним управлінням державної авіації України (ГУДАУ), так і тих, що функціонують на загальних засадах. Кількість ліцензованих центрів складає 15 % від загальної чисельності.

Більшість навчальних центрів пропонують навчання за інтенсивними програмами, які в загальному змісті орієнтовані на виконання вимог керівних документів ГУДАУ щодо підготовки операторів БпЛА.

Програма підготовки має передбачати теоретичну та практичну підготовку. Теоретична підготовка має становити не менше 150 годин (навчання).

Відповідно до цих вимог у навчальних закладах Державної прикордонної служби України, де здійснюється підготовка персоналу, здатного виконувати завдання на БпЛА, розроблені навчальні програми та курси (мультикоптерного типу I класу).

З урахуванням положень адаптованої річної національної програми, головною метою якої є підготовка України до членства в Північноатлантичному Альянсі шляхом підвищення обороноздатності як майбутнього союзника Альянсу і підготовку операторів (зовнішніх операторів, членів екіпажів), БпЛА необхідно здійснювати відповідно до стандартів НАТО.

Впровадження стандартів НАТО в процес організації та проведення підготовки операторів (зовнішніх операторів, членів екіпажів) БпЛА в Державній прикордонній службі України дозволить встановити єдиний підхід щодо підготовки такої категорії фахівці.

На сьогодні підготовку операторів (зовнішніх операторів, членів екіпажів) БпЛА здійснюють за Стандартом НАТО АТП-3.3.81 “Мінімальні вимоги до підготовки операторів та пілотів безпілотних авіаційних систем (БпАС)”, видання В, версія 1 (STANAG 4670).

Першим етапом впровадження зазначеного STANAG у нормативно-правову базу України є розроблення відповідного професійного стандарту для ДПСУ. Саме стандарти можуть бути доктринальною основою для розроблення організаційно-розпорядчих і правових актів, які охоплюють процес підготовки операторів (зовнішніх операторів, членів екіпажів) БпЛА і регламентують їх застосування.

Упровадження стандартів підготовки операторів (зовнішніх операторів, членів екіпажів) БпЛА, виконувати які, з певними застереженнями, прикордонне відомство здатне вже сьогодні, є кроком на випередження, і може спонукати до потрібних позитивних результатів у майбутньому.

З урахуванням того, що процес імплементації STANAG 4670 починається з розроблення відповідного військового стандарту України, який ґрунтується на основних положеннях загального стандарту НАТО, слід розглядати питання щодо розроблення професійного стандарту для Державної прикордонної служби України – оператора безпілотних авіаційних систем.

ПЕРЕВАГИ ЗМІСТОВНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Лілія МОНАСТИРЬОВА

В останні роки дедалі більшої популярності набуває змістовне навчання як засіб розвитку мовних здібностей. Основна увага на занятті зосереджена на темі або предметі. Під час заняття курсанти зосереджені на вивченні чогось. Це може бути все, що їх цікавить: від серйозної наукової теми до актуальної новини чи фільму. Вони вивчають цей предмет, використовуючи мову, яку намагаються опанувати, а не рідну мову, як інструмент для розвитку знань. Так вони розвивають свої мовні здібності в мові, що вивчають. Вважається, що це більш природний спосіб розвитку мовних здібностей, який більше відповідає тому, як ми спочатку вивчаємо нашу першу мову.

Мета – проаналізувати переваги змістовно-орієнтованого навчання в секторі безпеки.

Використання змістовно-орієнтованого навчання може зробити вивчення мови більш цікавим і мотиваційним. Курсанти можуть використовувати мову для досягнення реальної мети, що може зробити курсантів як більш незалежними, так і впевненими в собі.

Курсанти також можуть розвивати набагато ширші знання про світ за допомогою цього навчання, що може бути використано для покращення та підтримки їхніх загальних освітніх потреб.

Взяття інформації з різних джерел, переоцінювання та переструктурування цієї інформації може допомогти слухачам розвинути дуже цінні навички мислення, які потім можна перенести на інші предмети.

Внесення елемента групової роботи в межі, наведені вище, також може допомогти слухачам вищої освіти розвину-

ти свої навички співпраці, які можуть мати велику соціальну цінність.

Хоча змістовно-орієнтоване навчання може бути як складним, так і вимогливим для викладача та слухачів, воно також може бути дуже стимулюючим і корисним. Ступінь, до якого ви застосовуєте цей підхід, цілком може залежати від бажання курсантів, установи та наявності ресурсів у вашому середовищі. Це може бути щось, що ваш заклад хоче впровадити в навчальну програму, або щось, з чим ви експериментуєте лише протягом одного або двох занять.

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА У СТРУКТУРІ МОРАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВОЇ ТА БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сергій МОРОЗОВ

Сучасна професійна діяльність військових і правоохоронних структур усіх видів (службова, бойова, оперативно-службова, правоохоронна та інші) є складною й багатогранною. Значною мірою її результативність і якість залежать від готовності і спроможності персоналу розв’язувати управлінські завдання та від правильної організації морально-психологічного забезпечення (далі – МПЗ), сформованості у військово-службовців морально-психологічної, емоційно-вольової стійкості та готовності до ведення бойових дій.

Серед цілей, пріоритетів і завдань реалізації державної політики у военній сфері, сфері оборони і військового будівництва, визначених у Стратегії воєнної безпеки України (затвердженій Указом Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України” від 25 березня 2021 року № 121/2021) є, зокрема, розвиток систем військової освіти та підготовки особового складу для Сил оборони, запровадження освітньо-професійних програм підготовки офіцерського, сержантського та старшинського складу з використанням досвіду бойових дій, методики підготовки, принципів і стандартів НАТО.

Морально-психологічний стан особового складу, його здатність переносити фізичні та психічні навантаження на межі ресурсу власного організму, спроможність долати страх у бою та зберігати волю до перемоги – домінантні характеристики сучасного бою. Як свідчать численні дослідження та досвід бойових дій, противник намагається активно впливати на моральні та психологічні якості військовослужбовців, їхній пси-

хофізичний стан, настрої та бойову активність підрозділу, що є основним чинником наявності численних психогенних втрат.

Вирішальна роль належить морально-психологічному чиннику, від якого значно залежить не тільки готовність до професійних дій, але й її хід і кінцевий результат – іноді це поразка чи перемога. Не знижуючи значення інших чинників, можна стверджувати, що питання морально-психологічного забезпечення до дій в умовах застосування сучасних засобів боротьби набуває особливого значення. Морально-психологічна здатність силових структур винести найбільш складні випробування сучасної війни і не втратити волі до перемоги залежить від багатьох причин. Саме це створює безсумнівну морально-психологічну перевагу над будь-яким противником, а в мирний час забезпечує високу ефективність професійної підготовки, належний стан бойової готовності, дисципліни та правопорядку. Тому морально-психологічне забезпечення є важливою проблемою, яка потребує свого як теоретичного, так і практичного розкриття.

Підтримувати на належному рівні морально-психологічну підготовку військ, а також організацію та забезпечення військово-патріотичного виховання особового складу Збройних Сил України вимагають Закон України “Про Збройні Сили України”, інші керівні документи Міністерства оборони, інших силових відомств нашої держави.

Увага до проблем морально-психологічної підготовки у силових структурах не є випадковою. Адже ще К. Клаузевіц довів, що морально-психологічною суттю війни є акт зіткнення значних інтересів, які вирішуються кровопролиттям з фізичними втратами, моральними зворушеннями, психічними надломами. Такої ж думки дотримується і Н. Коупленд, який у книзі “Психологія і солдат” пише: “Високий моральний стан військ – це засіб, який здатний перетворити поразку в перемогу. Армія не розбита, доки вона не відчула свою поразку, поразка – це висновок розуму, а не фізичний стан”.

Відомо, що історія проблем людського чинника на війні невід’ємна від історії самих війн. Але після Другої світової війни людський чинник і, перш за все, його морально-психологічний складник, набув нового змісту, що було обумовлено розвитком сил і засобів збройної боротьби. Різко зросла роль і значення закону залежності ходу та наслідків війни від співставлення морально-психологічних сил протиборчих сторін і загалом від їхніх морально-політичних потенціалів. У науковій і військовій практиці почали використовувати термін “морально-психологічне забезпечення”, який визначав основну форму морально-психологічної підготовки. З 1995 р. він набув статусу офіційного поняття у Збройних Силах та інших силових структурах України, став ознакою нового виду забезпечення – морально-психологічного.

Від того, у якої із протидійних сторін моральні та психологічні установки будуть краще сформовані та адекватно відповідатимуть вимогам сучасного бою, значною мірою буде залежати її перемога – результат бою. Усе це робить актуальною та практично вагомою діяльність командирів, офіцерів структур морально-психологічного забезпечення, штабів щодо організації психологічної підготовки до бойових дій – подолання особовим складом негативного впливу бойових стрес-чинників. Тому нині актуальним постає питання не лише врахування морального чинника, але і якісної та ґрунтовної методики психологічної підготовки військовослужбовців до бойових дій з урахуванням досвіду ведення російсько-української війни та стандартів підготовки НАТО. До пріоритетних завдань з питань організації морально-психологічного забезпечення діяльності частин в умовах воєнного стану належить організація заходів психологічної підготовки, психологічної допомоги та психологічної реабілітації військовослужбовців.

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ПРИКОРДОННОЇ ІДЕОЛОГІЇ

Сергій МУЛ

Проблема, про яку йдеться, сьогодні для нас, прикордонників є актуальною як ніколи, адже прикордонник – активний учасник бойових дій, і він без ідеології.

Найкраще сутність поняття розкрив М. Амосов: “Ідеологія – словесна формула, яка пропонує оцінки і дії для громадянина і держави, підтримана в суспільстві”. З огляду на це прикордонна ідеологія – це те, наскільки ми, прикордонники, щасливі від того, що охороняємо державний кордон, з яким настроєм ми крокуємо на службу і чи ми задоволені своєю службою. Молодь дивиться вперед і мріє про майбутнє: забезпечене, зрозуміле і захищене.

У поняття “прикордонна ідеологія” ми вкладаємо систему ціннісних орієнтирів, уявлень про об’єкти, методи, способи прикордонної діяльності.

Слід розрізняти поняття “ідеологія” і “ідеологічний вплив”. Ідеологія – цінніший і глибший об’єкт прикордонної свідомості. Мотивація є необхідним формувальним компонентом ідеології і її впливу. Мотивація є духовною (не матеріальною) і ресурсною. Мотивація суб’єкта ідеологічного впливу необхідна для подальшої практичної діяльності з реалізації суспільних цінностей. Сьогодні такою цінністю виступає збройна боротьба і виживання індивідуума в системі можливого знищення на полі бою, вулиці, у своєму житлі.

На початку створення ДПСУ стала на спокусливий шлях продовження виховання персоналу на пострадянських прикордонних традиціях. Ідеологічного тиску на прояви дисциплінарних порушень і дисципліни за останні 30 років у прикордонних колективах не відбулося, особливо його відсутність проявилась на Сході у 2014 році. Традиційна при-

кордонна ідеологія втратила свою сутність остаточно під час агресії 2022 року з бойовими діями.

Основним мотиватором у разі відсутності ідеології виступають громадські позиції особистості прикордонника і його матеріальний кшталт.

Нагальним було б до агресії сформувати нову ідеологічну систему. Цього не відбулося. Так чи інакше прикордонна ідеологія потрібна державі, де є кордони. Кордони не малі. У разі відсутності ідеології виникають протиріччя, втрачається сила закону і впливу, кожен починає створювати свою ідеологію, спрямовану на власне “Я”. У нових реаліях функціонування державного кордону вимоги до ідеології змінилися. Необхідно зрозуміти її основи та будову.

Структура ідеології формується з прикордонної моралі, прикордонних цінностей, наявного ресурсу для забезпечення потреб, інформації, управління. Ідеологія може містити і підсистеми: освіти, виховання молодого прикордонного покоління, розподілу фінансового ресурсу. Слід усвідомити, що покоління прикордонників 2014 року – це сьогодні сучасні люди, сформовані на постійній готовності до небезпеки і активної діяльності.

До чого треба прагнути у процесі формування системи прикордонної ідеології?

По-перше, у центрі уваги прикордонної ідеології має бути державний кордон як об’єкт ідеології, а суб’єктом ідеології мають бути люди кордону, прикордонні колективи, підрозділи різних рівнів, саме колективи, їх лідери, яких треба відбирати, навчати і формувати в інтересах ДПСУ.

По-друге, для патріотичної об’єднувальної основи. Така основа має увібрати в себе національні патріотичні норми, національну гідність, належність до Українського народу, миролюбність, психологічну готовність захищати свої кордони від жорстокості, агресії. Недоторканність кордонів має гарантувати не лише повсякденна діяльність прикордонника,

а й держава, відношення суспільства до професії прикордонника.

По-третє, організувати систему мотивацій і виділення ресурсу для забезпечення потреб охорони і оборони державного кордону. Такі спроби були. За виявлені значні діяльнісні результати прикордонника заохочували матеріально. З початком участі прикордонного відомства у відбитті агресії мотивація стала духовно-матеріальною. Це помітно і важливо.

На шляху формування прикордонної ідеології постають серйозні труднощі.

Основна з них – це статус відомства. Правоохоронний або військовий.

Очевидним є факт, що рух у правоохоронний сегмент був неправильним. І чим довше прикордонне відомство буде в правоохоронному статусі виконувати суто військові завдання, тим більш негативними будуть наслідки цього неготового до бойових дій статусу.

Реальність вимагає військового статусу ще наступних пів століття.

Реальність і сьогодення вимагають оновленої прикордонної ідеології.

ВТІЛЕННЯ МЕТОДІВ АНДРАГОГІКИ У ПРОЦЕС СУЧАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Таміла МУХІНА

Андрій НОС

Андрій КОРЖОВ

З огляду на рівень складності, темпи розвитку й особливості експлуатації сьогодношньої техніки сучасний військовий має бути грамотною й освіченою людиною. Реальні умови вимагають від фахівця не лише глибоких теоретичних знань, а й здатності самостійно їх набувати та застосовувати в нестандартних, постійно змінюваних ситуаціях. Формування у курсантів навичок майбутнього офіцера-керівника приймати рішення, критично осмислювати, порівнюючи їхню імовірну ефективність, і втілювати оптимальні рішення у життя; обґрунтовувати власну думку та грамотно її висловлювати потребує застосування принципів андрагогіки – науки про теорію і методіку організації навчання дорослих, яка на разі є розвиненою і практично важливою галуззю знань, виконуючи між іншим функцію соціального захисту людини.

Відомий андрагог М. Ноулз, порівнюючи основні положення педагогічної й андрагогічної моделей, відзначає різну роль у процесі навчання тих, хто навчається, їхнього професійного та життєвого досвіду. Для нас особливо важливим є досвід тих, хто вже служив за контрактом, що може бути використаний як важливе джерело навчання.

У роботі наведені приклади застосування прийомів андрагогіки у процесі дистанційної освіти військових.

Проблема підвищення інтересу курсантів до навчання та їх максимальна активізація може бути вирішена, коли здобувачі освіти беруть безпосередню активну участь у навчальному процесі. Найефективніше це досягається під час практичних, семінарських і групових занять.

Наведемо приклад організації такого заняття. Навчальну групу на початку заняття викладач поділяє на підгрупи з 4–5 осіб. У кожній підгрупі згідно з успішністю або за діловими якостями призначають або обирають лідера. Час для виконання всіх елементів заняття вказує викладач. Підгрупа обговорює питання, які пропонує кожен учасник, і визначає кращі. Це привчає до роботи у команді, застосування мозкового штурму тощо.

Протягом установленого часу відбувається ознайомлення з питаннями, після якого кожен записує питання, одержані від іншої підгрупи, і власні відповіді на них у своєму зошиті. Потім підгрупа обговорює ці відповіді й обирає одну правильну на кожне питання. Далі іде робота за планом: питання – відповідь – відповідь автора питання – заперечення з обох боків – коментарі учасників інших підгруп.

Керівник заняття має ретельно передбачати розподіл часу між різними видами роботи, допомагати організовувати діяльність підгруп і підтримувати творчу атмосферу в аудиторії. Належну увагу потрібно приділяти роботі лідерів – можливих майбутніх керівників військових колективів.

За умови належної підготовки викладачами такі заняття завжди давали позитивні результати під час викладання декількох навчальних дисциплін на різних курсах і факультетах.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ НАУКИ ЗА НАПРЯМОМ “БЕЗПЕКОВИЙ”

Юліана НАЙДЬОН

Перед вищими військовими навчальними закладами, закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а також науковими установами, що належать до сфери управління Міністерства оборони, Міністерства юстиції, Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства внутрішніх справ, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Національної поліції, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки України постало питання проходження державної атестації в частині провадження наукової (науково-технічної діяльності) та оцінювання її ефективності за окремими науковими напрямками, насамперед безпековим.

Чинним Порядком проведення державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 року № 540, визначено, що “особливості з урахуванням положень цього Порядку встановлюються нормативно-правовими актами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у відповідній сфері, іншого державного органу, до сфери управління якого належать такі заклади та установи, погодженими з МОН”. Водночас у тексті Порядку не зазначено, які саме особливості підлягають встановленню відомчими правовими актами, відтак останні мають відобразитися в методиці оцінювання ефективності провадження наукової (науково-технічної) діяльності, це сприятиме розвитку наукової компоненти перелічених закладів та установ.

Наразі у МОН України розроблено проєкт наказу “Про державну атестацію наукових установ та закладів вищої освіти

ти в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності”, яким затверджується Методика оцінювання ефективності такої діяльності за окремими науковими напрямками під час проведення державної атестації. Остання містить в абзаці 11 пункту 1 розділу II положення про те, що інформаційні матеріали, які подаються за науковим напрямом “Безпековий”, можуть містити службову інформацію. Проте інформація, яка циркулює в системі відомчої науки, часто містить відомості, що є державною таємницею згідно зі Зводом відомостей, що становлять державну таємницю, зважаючи на те, що завдання таких установ та закладів пов’язані із забезпеченням безпеки, підтриманням обороноздатності країни (і саме це часто унеможлиблює публікацію наукових результатів у міжнародних наукометричних базах даних, їх апробацію на наукових форумах, залучення партнерів до наукових розробок).

Такі показники оцінювання результативності наукової (науково-технічної) діяльності, як отримання конкурсного фінансування проектів за результатом участі у міжнародних грантах; наявність сучасного обладнання і устаткування; співробітництво з зарубіжними партнерами та результати такої співпраці тощо – чутлива інформація, що може завдати суттєвої шкоди безпеці і обороні, а також ефективності діяльності наших відомств, особливо під час запровадженого правового режиму воєнного стану.

Запропоновані МОН України процедури проведення державної атестації не можуть бути застосовані до оцінки ефективності наукової діяльності відомчих закладів та установ повною мірою. Водночас заздалегідь ставить відомчі установи і заклади у несприятливі умови проходження державної атестації порівняно з іншими, що також можуть проходити державну атестацію за науковим напрямом “Безпековий”.

Зважаючи на зазначене, представникам сектору безпеки і оборони доцільно збиратися, обмінюватися думками стосов-

но проблематики, для вироблення конкретних критеріїв і методики оцінювання, яка б враховувала специфіку діяльності вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та наукових установ, і узгодження єдиної позиції, яка посилить спроможності відомчої науки.

РОЛЬ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКОВИХ СПРОМОЖНОСТЕЙ УКРАЇНИ: ЗАВДАННЯ ТА ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Роман НАНІВСЬКИЙ
Анна ЖУКОВА

Повномасштабна війна, яка триває на території України вже понад два роки, викликає необхідність забезпечення адекватного військового перекладу, що по-справжньому висвітлює події та допомагає боротися з численними фальсифікаціями, маніпуляціями та хаосом. У таких умовах важливим завданням стає також відбудування стратегії підготовки майбутніх фахівців із військового перекладу, професійна компетентність яких характеризуватиметься синтезом компетентностей офіцера та цивільного перекладача задля успішного виконання завдань, які передбачені лінгвістичним забезпеченням військ. Окрім того, актуальною проблемою на сучасному етапі є дослідження ролі військового перекладу у процесі забезпечення спроможностей Служби безпеки України. Саме цій проблемі й присвячене презентоване дослідження.

Насамперед зазначимо, що військовий переклад є особливим видом перекладу, оскільки він потребує певних навичок і знань. Військовий перекладач має володіти знаннями не тільки військової термінології, але й суміжних галузей знань, серед яких політика й економіка. Він повинен мати знання про військові звання та процедури, а також бути обізнаним у поточних проблемах, що пов'язані з глобальною та військовими операціями. Військовий переклад – це велика відповідальність, адже неправильний переклад може призвести до фатальних наслідків, особливо пов'язаних із використанням та поводженням з деякими видами складної зброї та систем боєприпасів. Розуміння і переклад термінів залежить не тільки

ки від адекватного знання мови, а й від знання реалій української та іноземних армій, їхньої історії, організації, озброєння та військової техніки, способів збройної боротьби тощо.

Погоджуємося з дослідницею Т. Мартиною, яка стверджує, що “військовий переклад є дуже вимогливою сферою перекладацької діяльності, у зв’язку з можливістю жахливих наслідків у разі неправильного розуміння матеріалу. Адекватний і якісний переклад вимагає правильного, чіткого та повного передавання особливостей і змісту оригінального тексту, а також його мовної форми з урахуванням структури, стилю, лексичних і граматичних особливостей. Військовий переклад надзвичайно важливий, оскільки перекладений матеріал часто використовують як фундамент для проведення військових операцій або основу для процесу прийняття військових рішень”.

Крім того, особливості військового перекладу пов’язані з певним функціональним навантаженням, яке характеризує військову сферу спілкування, зокрема ясність і конкретика, стислість, точність викладу, чіткість побудови, легкість сприйняття інформації, що передається, ясність відмежування однієї думки від іншої тощо. Ще однією особливістю військового перекладу є значна кількість військових термінів, які необхідно правильно перекласти. Тому правильний і коректний переклад зобов’язує перекладача досконало володіти термінологією як мови оригіналу, так і мови перекладу.

На нашу думку, військовий переклад відіграє вагому роль у забезпеченні ефективної діяльності Служби безпеки України, особливо в умовах воєнного стану, коли точність і швидкість інформації є ключовими для національної безпеки. У сучасних умовах, коли наша держава змушена боротися з підступним і жорстоким ворогом, діяльність військових перекладачів набуває особливого значення, адже вони забезпечують переклад оперативної, стратегічної і тактичної інфор-

мації, сприяючи координації дій як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях.

Слід зауважити, що військовий переклад становить основу лінгвістичного забезпечення участі Служби безпеки України та Збройних Сил України у різноманітних заходах міжнародного військового співробітництва, адже всі ці заходи потребують професійного перекладу. Успішне проведення таких заходів, як антитерористичні й миротворчі операції та міжнародні військові навчання, залежить від ефективної лексикографічної та військово-термінологічної роботи, компетентності в лінгводидактиці військового перекладу, високої якості військово-спеціальної мовної підготовки тощо.

До того ж в умовах воєнного стану Служба безпеки України потребує перекладу різної технічної документації, що стосується озброєння, військового обладнання та сучасних технологій. У зв'язку з цим, військові перекладачі працюють з різними інструкціями до військової техніки, науковими статтями та звітами, які надходять від міжнародних джерел розвідки й від міжнародних партнерів. Така перекладацька діяльність забезпечує ефективну роботу Служби безпеки України та боротьбу з провокативними діями противника.

Наголосимо, що Служба безпеки України в умовах війни активно співпрацює з міжнародними експертами, військовими радниками, інструкторами, що потребує налагодження безперебійної комунікації, і саме військові перекладачі здатні забезпечити ефективну комунікацію під час цієї співпраці, узгодження оперативних дій і проведення спільних операцій. Окрім того, для формування оперативної обізнаності Служби безпеки України щодо подій у світі, які здійснюють вплив на безпеку нашої держави, велике значення має діяльність військових перекладачів, оскільки вони аналізують інформацію, що надходить з іноземних джерел і допомагають відстежувати пропаганду, інформаційні загрози й дезінформацію.

На сучасному етапі виокремлюємо головні завдання та виклики, які постають перед військовими перекладачами в умовах воєнного стану:

військові перекладачі працюють із секретними документами, повідомленнями та секретною інформацією, що стосуються питань національної безпеки, а тому точність перекладу є дуже важливою для правильної та вчасної реакції на можливі загрози з боку противника;

співпраця Служби безпеки України з міжнародними організаціями, партнерами та розвідувальними службами вимагає правильного перекладу важливих документів, листів, аналітичних звітів, а також проведення перемовин на високому рівні. Саме тому перекладач має бути високоосвіченим у різних галузях та добре володіти військовим жаргоном і сленгом, який використовується у військовій сфері;

військовий переклад вимагає від перекладачів глибокого розуміння військової термінології як українською, так і іноземними мовами, він має бути ознайомлений з військовою технікою і тим, як вона працює, а також мати необхідне знання у передових науках, таких як економіка, ІТ і політика;

під час воєнного стану військові перекладачі зустрічаються з необхідністю працювати у швидкому темпі, що вимагає не тільки високої професійної майстерності, але й здатності діяти у стресових умовах та в умовах підвищеної відповідальності;

військові перекладачі часто працюють із секретною інформацією, яка може мати ключове значення для національної безпеки, а тому збереження конфіденційності та уникнення витоків інформації є одними з головних викликів у цій галузі;

у своїй діяльності військові перекладачі досить часто мають складні завдання, що пов'язані з перекладом інформації про втрати на війні, ведення бойових дій, а також про інші жахливі події, які можуть здійснювати на них сильний емо-

ційний вплив. У зв'язку з цим перекладачі мають дбати про свій психологічний стан для того, щоб ефективно виконувати свою роботу.

Отже, підсумовуємо, що військовий переклад відіграє значущу роль у забезпеченні спроможностей Служби безпеки України. Він гарантує міжнародну співпрацю, ефективну комунікацію, аналіз інформації та координацію дій в умовах воєнного стану у нашій державі. Діяльність військових перекладачів у таких складних умовах полягає у перекладі оперативної і секретної інформації, укріпленні міжнародних зв'язків тощо. Ця діяльність сприяє забезпеченню національної безпеки та успіху у веденні військових дій та операцій. Для успішного виконання своїх обов'язків, військові перекладачі мають не тільки володіти військовою термінологією, але й бути добре обізнаними у військовій сфері. У перспективі ми плануємо детально проаналізувати функції військового перекладу у діяльності Служби безпеки України та у діяльності Збройних Сил України.

УПРОВАДЖЕННЯ ШТАБНИХ ПРОЦЕДУР НАТО ЯК ФАКТОР, ЯКИЙ ОБ'ЄДНУЄ ЗУСИЛЛЯ СКЛАДОВИХ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Олег НЕВОДЧИКОВ

Сектор безпеки і оборони – це система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз. Таке визначення насамперед дає розуміння того, що це комплексна система різних інституцій держави (складових сектору безпеки та оборони), які об'єднані спільною функцією із захисту національних інтересів від загроз. Незважаючи на різну природу всіх складових сектору безпеки і оборони в процесі їх співіснування можуть виникати виклики щодо організації та спрямування їхньої спільної роботи саме як єдиної системи із захисту національних інтересів від загроз.

Кожна складова сектору безпеки умовно складається з різних рівнів планування та управління. Такі рівні зазвичай поділяються на політичний, стратегічний, оперативний і тактичний. У тезі розглядаються процедури процесу планування реагування НАТО на кризу, які застосовуються на стратегічному та оперативному рівнях.

Одним із фундаментальних національних інтересів України є інтеграція України в європейський безпековий простір та набуття членства в Організації Північноатлантичного договору (далі – НАТО). У НАТО існує процес планування реагування на кризу, який забезпечує стандартизований підхід до розуміння проблеми, визначення цілей, методів і засобів

вирішення проблеми, оцінювання та зменшення ризиків на шляху вирішення проблеми. За своєю структурою цей процес забезпечує постійну взаємодію між політичним, стратегічним, оперативним і тактичним рівнями планування. Процес планування реагування НАТО на кризу (далі – процес реагування на кризу) ґрунтується на всеохопному розумінні середовища в політичному, військовому, економічному, соціальному, інфраструктурному та інформаційному доменах. Цей підхід потребує залучення до процесу планування фахівців із різних складових сектору безпеки і оборони.

За своїм наповненням, процес реагування на кризу містить певні процедури, які забезпечують єдиний підхід до постановки та вирішення проблеми у комплексному середовищі. Серед таких процедур є визначення центру тяжіння, проведення факторного аналізу, визначення вирішальних умов, розроблення оперативного та стратегічного дизайну тощо. Перелічені процедури не виключні і в своєму комплексі забезпечують новий для України об'єднаний підхід до реагування на проблему, який застосовує концепцію врівноваження цілей, шляхів, засобів та ризиків на державному рівні і забезпечує роботу оперативного і тактичного рівнів, спрямовану на досягнення стратегічних цілей.

Отже, вивчення та застосування процесу реагування на кризу зацікавленими складовими сектору безпеки та оборони може бути фактором, який об'єднає їх зусилля і забезпечить спільне реагування на загрози національним інтересам України, а також забезпечить вирішення низки завдань. З одного боку – забезпечить єдине розуміння загроз, які виникають, спільне вироблення шляхів вирішення цих загроз і контроль за реалізацією обраного варіанта реагування. З іншого боку – знання процесу планування реагування НАТО на кризу, вміння застосовувати його процедури забезпечить спроможність посадовців сектору безпеки та оборони до спільного з НАТО реагування на загрози, чим сприятимуть інтеграції України

в європейський простір. У сучасних умовах воєнного стану розуміння та застосування зазначеного процесу та процедур може розглядатись як додатковий інструмент, який змінює філософію ведення воєнних дій і сприяє виробленню нових стратегій. Подальший аналіз досвіду застосування процесу планування реагування НАТО на кризу та інших провідних міжнародних практик сприятиме створенню та подальшому розвитку унікального державного процесу об'єднаного реагування на загрози.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У КУРСАНТІВ МОЛОДШИХ КУРСІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Микола ОБОРОНОВ
Сергій КОРСУНОВ
Роман ПОПАДЮК

У військовій службі лідерство відіграє важливу роль. Офіцер зобов'язаний бути лідером колективу, який йому довірила держава.

У доктринальних документах морської піхоти США зазначено, що кожен морський піхотинець є лідером, для цього слід забезпечити ефективну взаємодію фізичної, емоційної, інтелектуальної складових своєї особистості.

Лідерством називають вміння офіцера заряджати підлеглих ідеями, вести їх за собою, приймати швидкі й ефективні рішення, від яких залежить повнота і якість виконання бойових завдань та збереження життя особового складу у складних умовах обстановки. Бути лідером означає бути прикладом для підлеглих у виконанні посадових обов'язків, поведінці, бути моральним і професійним, мати авторитет. Тому виявлення і розвиток лідерських якостей майбутніх офіцерів протягом всього навчання має вирішальне значення для подальшої служби. Цей шлях слід розпочинати з першого курсу навчання.

Лідерські якості допомагають офіцерам у бойовій обстановці, спілкуванні з підлеглими, вирішенні питань повсякденної діяльності, співпраці з міжнародними партнерами. Тому їх розвиток має бути пріоритетним завданням навчальних програм підготовки курсантів. Для розвитку лідерських якостей використовують відомі способи: приклад старших,

теоретичні знання, практичне навчання, рольові ігри, симуляцію, формування команд, зворотний зв'язок і саморефлексію. Під час навчання слід розвивати ініціативність, навички комунікації, емпатію, рішучість, творчість, взірцевість курсантів.

Отже, удосконалення методики формування лідерських якостей у курсантів молодших курсів є актуальним і вимагає наукового підґрунтя.

Досліджено та проаналізовано наявні підходи до формування лідерських якостей курсантів, метою яких є забезпечити їхню готовність до викликів, з якими вони мають впоратись у майбутній службі.

У ВВНЗ використовують різні методики навчання лідерським якостям, спрямованим на трансформацію курсантів у майбутніх офіцерів: військово-прикладні навчальні заняття, теоретичні курси, лекції, групові вправи, тренінги, рольові ігри та симуляції. Проаналізовано та вказано їхні переваги та недоліки.

Проведено аналіз лідерських якостей, які визначають успішність офіцера у військовій службі та виклики, що стоять перед курсантами на шляху до становлення лідера. Ключові лідерські якості охоплюють: комунікаційні навички, прийняття рішень, емоційний інтелект і лідерську відповідальність.

Визначено, що викликами для курсантів під час навчання та підготовки є: стрес і навантаження, підвищена вимогливість, командна динаміка. Розуміння цих потреб і викликів у роботі допомагає визначити науково обґрунтований підхід до формування лідерських якостей у курсантів молодших курсів.

Мотивувальні підходи та методи навчання стимулюють створення динамічного та захопливого навчального середовища, яке сприяє активному розвитку лідерських якостей курсантів. Вони підтримують індивідуальний підхід до нав-

чання та дозволяють курсантам випробувати та розвинути свої лідерські здібності в різних ситуаціях.

Щоб покращити формування лідерських якостей у курсантів, пропонують такі підходи: інтерактивні методи навчання, рольові ігри та симуляції, практичні тренінги та вправи, менторство та розвиток особистості, співробітництво з іншими організаціями, особистий розвиток. Наведено їх обґрунтування.

Для оцінки ефективності удосконаленої методики формування лідерських якостей у курсантів можна використати такі методи: анкетування, спостереження, тестування та оцінка знань, порівняння результатів, зворотний зв'язок від випускників, оцінка військових керівників.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ГУМАНІТАРНОГО РОЗМІНУВАННЯ

Сергій ОРЕЛ
Вадим ДУРАЧ

Основна проблема України – величезні потенційно забруднені вибухонебезпечними предметами площі, які слід обстежити і розмінувати: це приблизно 174 тис. кв. км. Передусім стоїть питання гуманітарного розмінування сільськогосподарських угідь. В Україні існує чотирирічний план розмінування, який передбачає пріоритетне введення в експлуатацію майже 470 тис. га (4 700 кв. км) земель сільськогосподарського призначення. Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль на відкритті Другої щорічної конференції з питань протимінної діяльності (Лозанна, 17 жовтня 2024 року) оголосив, що для більш-менш прийнятних темпів розмінування країні необхідно приблизно 10 тис. саперів. Питання, однак, стоїть ширше – країні потрібні не тільки люди “на землі”, але і фахівці, які у стані розробляти і виготовляти техніку, яка дозволить збільшити інтенсивність розмінування і одночасно зменшити негативний вплив цього процесу на довкілля, підвищуючи безпеку.

Слід зауважити, що ця проблема притаманна не тільки Україні, адже відомо, що сучасними темпами для повної очистки від мін і залишків вибухових пристроїв території планети, за підрахунками фахівців, необхідні тисячі років.

У таких умовах для прискорення процесу розмінування фахівці міжнародних організацій з мінної безпеки пропонують залучення талановитої молоді з ВНЗ (The Journal of Conventional Weapons Destruction, 2023, Issue 27.1). Рання додипломна освіта, підкреслення технічних і соціальних аспектів гуманітарної протимінної діяльності (ГПД) можуть

допомогти вирішити проблему шляхом створення надійного угруповання пристрасних дослідників, які знайдуть нові рішення глобальної кризи знешкодження вибухонебезпечних пристроїв. Раннє залучення наступного покоління дослідників ГПД може відбутися через різноманітний досвід у процесі навчання, дослідницькі проекти бакалаврату та громадські заходи. Сюди належать, але не обмежуються цим, курсові дослідницькі роботи; подання результатів досліджень на місцевих, всеукраїнських і міжнародних конференціях; поширення в редактованих і рецензованих публікаціях; заходи місцевої громади і через соціальні медіа. Своєчасне залучення, активне керівництво та наставництво таких студентів досвідченими науковцями та практиками ГПД можуть значно скоротити термін навчання, пов'язаний зі входом у сектор ГПД, і сприяти більш плідній довгостроковій співпраці між академічними установами, приватною промисловістю, і провідними неурядовими організаціями, що працюють у різних аспектах ГПД.

Фахівці підкреслюють, що ГПД становить широке інтердисциплінарне поле, де можуть бути задіяні науки, що об'єднують штучний інтелект, фізичні науки, гуманітарні науки і навіть біологію у разі використання тварин для пошуку вибухових предметів. Працюючи у команді, виїжджаючи на польові заняття, студенти набувають досвіду, який може знадобитися їм у майбутній професії. Студент має бачити перспективи кар'єрного росту в галузі ГПД, яка може варіюватися від офісної роботи з організації ГПД, оцінки ризиків, взаємодії з такими організаціями, як Організація Об'єднаних Націй і міжнародні неурядові організації, до безпосередньої роботи на місцях як оператор знешкодження вибухових пристроїв. Крім того, ГПД може дати поштовх студентам для освоєння супутніх галузей знань: медицини катастроф, психології екстремальних умов тощо.

Зі свого боку держава, з огляду на важливість діяльності фахівців з ГПД, має стимулювати навчання і діяльність майбутніх спеціалістів, представляючи їм фінансування на проведення досліджень, через проведення різного роду конкурсів відбирати перспективні розробки і впроваджувати їх у виробництво на державних підприємствах, або передаючи замовлення на приватні.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПІДРОЗДІЛІВ ЗВ'ЯЗКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Олег ПАВЛЕНКО

Як показує аналіз практики реалізації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ) України, у методичній площині організація управлінської підготовки майбутніх офіцерів підрозділів зв'язку Збройних Сил України (далі – ЗСУ) до виконання професійних обов'язків в умовах традиційної системи військової освіти містить протиріччя між необхідністю модернізації методики професійної підготовки офіцерів підрозділів зв'язку, набуття ними професійних знань, умінь і компетентностей та повільним оновленням форм і методів цієї підготовки. Водночас збройна агресія російської федерації, динамічний характер трансформації освітньої галузі, сучасні тенденції освіти впродовж усього життя вимагають модернізації форм і методів управлінської підготовки майбутніх офіцерів підрозділів зв'язку ЗСУ у процесі професійної підготовки.

Загалом управлінська компетентність має сприяти забезпеченню високого рівня професіоналізму фахівців військової сфери діяльності. Незважаючи на те, що сучасні офіцери підрозділів зв'язку ЗСУ у переважній більшості є кваліфікованими фахівцями, багатьом з них не вистачає саме управлінської компетентності, що виявляється у виборі не завжди ефективного стилю управління, помилках під час прийняття відповідальних рішень у складних умовах службово-бойової діяльності тощо.

Отже, вважаємо за необхідне сформулювати комплекс необхідних методичних рекомендацій науково-педагогічному складу ВВНЗ щодо формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів підрозділів зв'язку ЗСУ у процесі професійної підготовки: усвідомлення процесу формування управлінської компетентності офіцерів підрозділів зв'язку як невід'ємної складової системи професійної підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ України; відбір змісту та проектування професійної підготовки майбутніх офіцерів підрозділів зв'язку з урахуванням поточних потреб і підготовки до управління підрозділами в бойових умовах; впровадження в освітній процес ВВНЗ стандартів управлінської діяльності НАТО на основі адаптивного підходу та підвищення фахової компетентності науково-педагогічних працівників до їх застосування; розвиток професійної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів, зокрема й іншомовної, для ефективного здійснення управлінської діяльності, а також організацію самостійної пізнавальної діяльності курсантів шляхом розвитку їхніх лідерських якостей і самоменеджменту; інтеграція управлінських знань, умінь і навичок на основі міждисциплінарного підходу шляхом упровадження в освітній процес ВВНЗ навчальної дисципліни "Основи військового управління (в тому числі штабні процедури НАТО)"; забезпечення інноваційного педагогічного середовища у ВВНЗ; запровадження передового зарубіжного досвіду щодо формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів; забезпечення викладання на основі бойового досвіду науково-педагогічного складу ВВНЗ, які брали участь у бойових діях із захисту нашої держави від російського агресора; удосконалення змісту, форм і методів професійної підготовки курсантів ВВНЗ, забезпечення єдності, органічного взаємозв'язку професійної, управлінської та лідерської підготовки майбутніх офіцерів підрозділів зв'язку на основі принципів гнучкого проектування, прогностичності, ступеневого ха-

рактеру вищої освіти; упровадження у методику викладання загальновійськових і професійно-орієнтованих дисциплін принципів студентоцентрованого та компетентнісного підходу; модернізація системи дистанційного навчання для оволодіння майбутніми офіцерами підрозділів зв'язку ЗСУ додатковими професійними компетентностями для роботи з апаратурою зв'язку за стандартами НАТО на засадах професійного саморозвитку; викладання навчальних дисциплін англійською мовою для максимальної кількості курсантів з метою ефективного формування в них навичок професійної комунікації відповідно до стандарту НАТО STANAG 6001; дослідження зарубіжного досвіду з метою пошуку ефективних форм і методів формування управлінської компетентності, які би ефективно поєднували формальну, неформальну й інформальну управлінську підготовку майбутніх офіцерів підрозділів зв'язку; впровадження електронних навчальних курсів, підручників, інформаційно-комунікаційних технологій, тренажерних комплексів і симуляторів для підготовки курсантів відповідно до стандартів військового управління НАТО; підвищення рівня управлінської та методичної підготовки науково-педагогічних складу ВВНЗ, підвищення їх професійного рівня у закладах освіти країн НАТО.

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОФЕСІЇ “ЦИФРОВИЙ ДЕТЕКТИВ”

Іван ПАЛАМАРЧУК
Сергій ХАЛИМОН

Відомо, що понад 80 % злочинів сьогодні мають цифрову складову. Ця тривожна статистика підкреслює нагальну потребу правоохоронних органів у здобутті необхідних навичок для проведення цифрових розслідувань. У відповідь на це Консультативна місія ЄС (КМЕС) в Україні у 2021 році ініціювала програму “Цифровий детектив” (D30), спрямовану на посилення спроможностей українських правоохоронних органів та вищих навчальних закладів у проведенні цифрових розслідувань. Тим паче, від початку 2021 року детективи, аналітики правоохоронних відомств та викладачі університетів внутрішніх справ беруть участь у програмі “Детектив-2030” (Д30), ініційованій КМЕС та Бюро з міжнародних питань у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків та правоохоронних питань США (INL), спрямованій на розширення можливостей правоохоронних органів у сфері здійснення цифрових розслідувань. Ціль програми і проста, і складна одночасно: еволюціонувати, щоб не відставати від технологій, які використовують злочинці.

Тому нагальної необхідності потребує аналіз вітчизняного законодавства задля вироблення фундаментальної правової основи для впровадження професії “цифровий детектив” при забезпеченні розслідування кримінальних правопорушень, які мають цифрову складову.

Відомо, що положеннями КПК України передбачено, що процесуального статусу “детектива” набувають особи, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

З огляду на пріоритети, що визначені пунктом 5 розділу II Комплексного плану, та існуючий сучасний темп цифрової трансформації усіх сфер суспільних відносин впровадження такого учасника в кримінальному процесі як “цифровий детектив” є доцільним і нагальним. Тим паче, “цифровий детектив” має бути складовою інституту детективів у діяльності органів досудового розслідування як частини органів правопорядку. Виконання подібних функцій за своїми можливостями та набутою практикою можуть здійснювати відповідні структурні підрозділи АРМА (з питань виявлення та розшуку активів).

Варто зазначити, що АРМА інтенсивно впроваджує цифрові технології у сфері виявлення та розшуку активів, постійно взаємодіє у цьому напрямі з усіма правоохоронними органами, а також з компетентними структурами за кордоном. В АРМА створено ІТ-лабораторію, діяльність якої спрямована саме на аналіз даних з будь-яких цифрових носіїв інформації.

З огляду на викладене, а також із урахуванням виявлених під час аналізу чинного законодавства (з приводу доцільності впровадження професії “цифрового детектива”) окреслених питань, які потребують розгляду, вжиття відповідних заходів та прийняття відповідних рішень по суті, задля забезпечення можливості подальшої реалізації заходів з підготовки відповідних комплексних змін до законодавства – першочергово підлягає розгляду питання внесення відповідних змін до законодавства, зокрема, до КПК України та інших законів України.

ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ КРИЗИ

Олена ПАНТЕЛЄВА

Професійне спілкування іноземною мовою у військовому середовищі відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності та безпеки військових операцій. У цій критичній ситуації військовослужбовці взаємодіють з іноземними державами, особливо у складі міжнародної коаліції або миротворчої операції. Професійне спілкування іноземною мовою у військовому середовищі в кризовій ситуації відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності операцій і безпеки особового складу. Важливість комунікації зростає у випадку кризи, коли чіткість, точність і швидкість інформації стають важливими критеріями. Ось кілька моментів, на які слід звернути увагу.

Базова мовна підготовка містить фрази та вирази, необхідні для виконання основних завдань, таких як спілкування з місцевим населенням і розуміння наказів та інструкцій. Спеціалізована військова мова передбачає вивчення лексики і термінології, характерної для армії, яка використовується в керуванні, тактиці, техніці та інших аспектах військових операцій.

Дуже важливо, щоб усі учасники операцій використовували єдині терміни та позначення, тому необхідна стандартизація термінів. Це зменшує імовірність непорозумінь і помилок у наказах та інструкціях.

Ефективне використання зв'язку із застосуванням сучасних технологій і систем передачі даних передбачає включання шифрування, захист від перехоплення та інші заходи безпеки. Регулярні тренінги та симуляції допомагають учасникам операцій краще опанувати використання іноземної мови у стресових ситуаціях.

Збройні сили можуть складатися з людей із різних країн і культур. Розуміння та повага до культурних особливостей також важливі для успішної комунікації. Підготовка військовослужбовців охоплює не лише мову, але й культурні особливості регіону, де вони, імовірно, будуть розгорнуті. Це включає обізнаність про традиції, звичаї та соціокультурний світ.

Наявність професійних багатомовних перекладачів, здатних працювати в стресових умовах, може мати важливе значення для розуміння і передачі інформації. Але для полегшення іншомовної комунікації важливим є використання сучасних технологій, таких як електронні перекладачі та мобільні застосунки.

Під час кризи важливо мати централізовану систему управління, яка координує всі аспекти комунікації, забезпечуючи єдині стандарти та ефективність. Специфічними для військових є тактичні комунікації, зокрема навчання військовослужбовців тактиці і стратегії спілкування за кордоном у межах двосторонніх переговорів. Спеціалізованою комунікацією є навчання спілкуванню за кордоном у кризових ситуаціях та під час надання медичної допомоги, коли кожна секунда може мати вирішальне значення; упевненість у здатності правильно та чітко спілкуватися під час комунікацій, брифінгів і дебрифінгів, які містять елементи іноземної мови. Під час кризи це відіграє важливу роль у здатності до швидкого реагування. Членів команди потрібно швидко навчити спілкуватися іноземною мовою, не втрачаючи точності та ясності.

Окрім офіцерів і командирів, важливо забезпечити вивчення іноземної мови всім співробітникам, особливо тим, хто безпосередньо контактує з представниками іноземних партнерів. Важливо також проводити культурно-психологічну підготовку військовослужбовців до взаємодії з іноземними союзниками та місцевим населенням.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВИПУСКНИКІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО РОБОТИ З ПІДЛЕГЛИМ ОСОБОВИМ СКЛАДОМ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

**Володимир ПАСІЧНИК
Олександр КЕРНИЦЬКИЙ**

Аналіз досвіду виконання бойових завдань військовими частинами та підрозділами Сил оборони України свідчить про необхідність удосконалення підготовки випускників ВВНЗ до роботи з особовим складом. Актуальність зазначеного посилюється в умовах переходу на стандарти НАТО і реформування структури силових відомств України, що передбачає, поряд з іншим, і трансформацію наявної системи морально-психологічного забезпечення та підвищення ролі всіх офіцерів, незалежно від їхнього фаху та спеціальності, у роботі з підлеглим особовим складом. Тому визначення шляхів удосконалення професійної підготовки випускників ВВНЗ до роботи з особовим складом на посадах призначення є актуальним науково-прикладним завданням, вирішення якого має ґрунтуватися на об'єктивній оцінці реального стану справ у цій сфері.

Ми провели дослідження з метою вивчення поглядів офіцерів керівного складу підрозділів і частин ЗСУ та НГУ щодо сформованості у випускників ВВНЗ останніх років компонентів їхньої підготовленості до роботи з підлеглим особовим складом, а також основних причин наявних недоліків у цій підготовці та доцільних змін у зазначеній сфері з урахуванням досвіду російсько-української війни.

Для цього використовувалась авторська анкета, розроблена на основі результатів проведеного теоретичного до-

слідження складу компонентів підготовленості випускників ВВНЗ до роботи з особовим складом та їх змісту.

У якості опитуваних залучили по 60 відібраних посадових осіб (офіцерів) військових частин ЗСУ та НГУ, які були здобувачами вищої освіти заочної форми навчання оперативного факультету Національної академії НГУ (9 молодших офіцерів та 111 старших офіцерів з терміном військової служби від 10 до 28 років). Серед зазначених опитуваних 100 % офіцерів мали досвід виконання бойових завдань і були безпосередніми або прямими начальниками випускників ВВНЗ, які прибували для проходження служби на первинних офіцерських посадах до їхніх військових частин у останні роки, і володіли достатньою інформацією про професійну компетентність цих молодих фахівців у сфері роботи з підлеглим особовим складом.

Оцінюючи сформованість характеристик випускників ВВНЗ останніх років щодо їх підготовленості до роботи з підлеглим особовим складом, опитані посадові особи виявили свою недостатню задоволеність таким станом справ, що свідчить про невідповідність реального рівня професійної компетентності молодих офіцерів у досліджуваній сфері очікуванням їхніх потенційних керівників. На думку більшості з них, на теперішній час є неповна забезпеченість формування відповідних компетентностей навчальними компонентами освітньо-професійних програм підготовки військових фахівців.

Узагальнення поглядів опитаних посадових осіб військових частин ЗСУ та НГУ дозволило визначити такі основні шляхи удосконалення професійної підготовки випускників ВВНЗ до роботи з особовим складом у сучасних умовах:

вдосконалення та посилення практичної складової цієї підготовки;

більш повне врахування у змісті навчальних компонентів досвіду бойових дій та актуалізованих російсько-українською

війною вимог до професійної компетентності офіцерів у сфері роботи з особовим складом;

удосконалення системи їхньої мотивації щодо набуття професійної компетентності у цій сфері;

посилення уваги до формування комунікативної та психологічної компетентності військових фахівців;

введення у освітньо-професійні програми спеціалізованих навчальних компонент, безпосередньо спрямованих на формування знань, умінь та навичок роботи з особовим складом.

Зазначена дослідницька інформація має стати підґрунтям для прийняття відповідних управлінських рішень щодо удосконалення професійної підготовки майбутніх військових фахівців до роботи з особовим складом.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ, ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ

Олександр ПЕРЕГУДА

Олена ЧЕРКЕС

Петро ПІОНТКІВСЬКИЙ

Світова практика в умовах інформаційного суспільства демонструє розвиток використання інформаційних систем в освіті та тенденцію до зміни традиційних форм організації освітнього процесу. Відбувається перебудова традиційних освітніх моделей з використанням новітніх форм організації навчального процесу у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ), але при цьому виникають певні ризики, такі як кіберзагрози, збереження конфіденційних даних, інформаційне перевантаження, залежність від розвитку технологічних інновацій. Впровадження цифрових технологічних інновацій у освітній процес робить ВВНЗ мішенню для кібератак, включно з атаками на інфраструктуру, зломами, вірусами та несанкціонованим доступом до конфіденційної інформації, крадіжкою даних і дезінформаційними кампаніями.

Повномасштабне вторгнення РФ суттєво впливає на трансформацію освітньої діяльності у ВВНЗ. Нова реальність (військові дії, обстріли) змушують переосмислити багато аспектів організації навчального процесу. Першочергове завдання – це підвищення мобільності навчання, курсанти повинні мати можливість навчатися у будь-якому місці та будь-який час, що потребує адаптації робочих програм для дистанційного навчання, оновлення програм і навчальних матеріалів з урахуванням нових технологій та методів. У випадку ураження (фізичного пошкодження) інфраструктури, можуть виникнути серйозні порушення в інформаційних си-

стемах управління освітньою діяльністю, втрата доступу до навчально-методичних матеріалів.

Зазначені ризики та виклики потребують впровадження мобільних навчальних платформ і доступу до навчальних матеріалів онлайн. Створення хмарного середовища для зосередження навчально-методичних матеріалів і застосування VPN для управління доступом до нього, забезпечує високий рівень безпеки і конфіденційності.

Співпраця з міжнародними партнерами відіграє важливу роль у підвищенні рівня підготовки військових фахівців, надаючи доступ до цифрових технологій. Наприклад, Національний університет оборони України для одного з етапів підготовки органів управління бригад у командно-штабних навчаннях Viking-2022, використовував засіб імітаційного моделювання бойових дій JCATS – програму імітації конфліктів і тактики дій, яка призначена для проведення комп'ютерних командно-штабних навчань із застосуванням різних родів військ і сил, та імітаційне моделювання JTLS-GO (Joint Theater Level Simulation – Global Operations), призначене для моделювання воєнних дій на оперативному рівні.

Використання цифрових інструментів, таких як симулятори та віртуальні тренажери, віртуальні лабораторії та інші інтерактивні тренувальні програми з використанням віртуальної (VR) та додаткової реальності (AR) дозволяє створювати реалістичні бойові сценарії, що підвищує готовність військовослужбовців до реальних викликів. Інтелектуально-тренувальні (експертно-тренувальні) системи виконують дидактичну функцію формування практичних умінь та навичок. Такі системи дозволяють відслідковувати динаміку результатів навчання та діагностику помилок, здійснювати індивідуальну підготовку для розвитку навичок у різних умовах – від міської забудови до польових умов. Військовослужбовці навчаються реагувати на різноманітні ситуації, які наближені до реальних бойових дій. Медичний персонал тренується у

наданні першої допомоги та евакуації поранених у реалістичних умовах бойових дій. Тренування пілотів з використанням VR дозволяє відпрацьовувати маневри, зльоти та посадки в різних погодних умовах і ситуаціях. Сапери використовують AR для навчання виявлення та знешкодження вибухових пристроїв, знижуючи ризики для життя. Тренажерні засоби для сухопутних військ – це комплексні динамічні тренажери екіпажів танка, бойової машини піхоти, вантажного і легкового автомобілів.

Таким чином, використання потенціалу інформаційних технологій вимагає під час їх впровадження у сферу військової освіти враховувати як ризики, так і можливості для вирішення завдань, які сприяють розвитку та підтримці спроможностей Збройних Сил України. Створення інформаційно-освітнього простору з запровадженням сучасних засобів та методів навчання, які орієнтовані на використання інформаційних технологій (симуляцій, VR та AR, просторових операційних середовищ “spatial operating environments” тощо); впровадження гнучкої системи навчання, яка здатна до швидкого реагування на виклики сьогодення з використанням технологій змішаного навчання (Blended Learning) є актуальними задачами для сфери військової освіти.

Перспективним для розгляду є питання використання штучного інтелекту для організації та супроводження освітньої діяльності у ВВНЗ, яке передусім потребує розроблення доктринальних документів, інструкторсько-методичних матеріалів, вирішення питань, пов’язаних з надійністю інформаційних систем, безпекою даних та етичними питаннями.

ФОРМИ КОМУНІКАТИВНОГО КОНТРОЛЮ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Ірина ПІДЛУЖНА

Комунікативний підхід спрямований на навчання взаємодії під час спілкування та досягнення комунікативної мети. Комунікативно-орієнтоване навчання передбачає формування у курсантів комунікативної компетенції – здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації. У комунікативно-орієнтованому викладанні іноземної мови зміст заняття з іноземної мови побудовано згідно зі змістом повідомлень, які необхідно передати мовними засобами тому, хто навчається, та залежно від тих функцій, для яких буде використовуватись іноземна мова.

Форми комунікативного контролю можуть бути різноманітними. Мовлення курсантів оцінюється не тільки за посередніми критеріями (швидкість читання, кількість і характер помилок, кількість реплік), а й за комунікативним ефектом.

На початковому етапі формою контролю можуть бути розігрування ситуацій і тематичні заняття, які дають широкі можливості розкритися кожному курсанту, реалізувати на практиці отримані лексико-граматичні вміння та навички. Окрім того, вони сприяють поглибленню інтересу до іноземної мови, до культури іншого народу та створюють особливу емоційну атмосферу, яка сприяє підвищенню мотивації.

Цікавою формою контролю є тематичні заняття. При цьому вибір теми, наповнення заняття лексико-граматичними одиницями, мовними конструкціями доцільно проводити з урахуванням ступеня зацікавленості курсантів у тій чи іншій комунікації.

До основних завдань, що можуть бути використані як форми комунікативного контролю, належать:

1) передача інформації – комунікативне завдання, у якому інформація передається від одного носія інформації до іншого, наприклад з тексту до схеми, діаграми чи таблиці. Такі завдання можуть використовуватись в усіх видах контролю: усному або письмовому, у тестовій чи нетестовій формі, в індивідуальній, парній або груповій роботі на будь-якому рівні навчання;

2) інформаційний розрив – комунікативне завдання, у якому кожен учасник отримує тільки частину інформації, і для успішного вирішення проблеми необхідно дістати іншу частину інформації у інших учасників комунікації. Такі завдання можуть використовуватись в усному контролі, у тестовій формі, у парній або груповій роботі на будь-якому рівні навчання;

3) вирішення проблеми – комунікативне завдання з проблемою для вирішення, яка не стосується мовних явищ самих по собі. Такі завдання можуть використовуватись в усіх видах контролю: усному або письмовому, у тестовій або нетестовій формі, в індивідуальній, парній або груповій роботі на будь-якому рівні навчання;

4) рольова гра – комунікативне завдання, в якому кожен учасник отримує свою роль і має розробити власну мовну поведінку згідно із завданням. Такі завдання можуть використовуватись в усному контролі у нетестовій формі, у парній або груповій роботі на будь-якому рівні навчання.

Успішна реалізація функцій контролю впливає на ефективність як контролю, так і всього процесу навчання.

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Марія ПОДИБАЙЛО

Процес навчання військовослужбовців в умовах, коли Сили оборони відбивають російську агресію в умовах високої інтенсивності бойових дій, є настільки ж необхідним, наскільки потребує корегування підходів до організації, вибору методів навчання та наповнення освітнього процесу.

Це викликано певними особливостями поточного історичного періоду: браком часу, необхідного для викладання, самостійної підготовки, системного вивчення і засвоєння великих обсягів теоретичного матеріалу; особливостями сприйняття навчального матеріалу, коли слухачі не можуть сконцентруватись виключно на навчанні, як у мирний час, часто змушені стежити за ситуацією у своїх військових частинах чи загалом за перебігом воєнної ситуації (додаткові стреси); наявністю актуального практичного досвіду у слухачів, безвідносно до того успішний він чи ні. Саме досвід слухачів є одночасно і викликом для викладачів / наставників і можливістю для організації навчального процесу, якщо застосовувати методи активного навчання дорослих.

Слухачі – дорослі люди, які, найчастіше, мають значний досвід і уявлення про те, що працює, а що – ні, що їм потрібно для досягнення поставлених цілей. Тому дизайн курсу має враховувати ці особливості та максимально відповідати потребам слухачів, містити продумано підібрані стратегії навчання і технології для них.

Вимога часу – переглянути узвичаєні для вітчизняної практики пасивні форми навчання, які, здебільшого, спираються на переважання лекційних аудиторних занять, передбачають, як правило, велику кількість теоретичного матері-

алу і недостатньо відпрацювання практичних навичок. Усе це, в умовах перерахованих раніше особливостей, не вповні відповідає потребам як слухачів, так і Сил оборони загалом; робить процес навчання чисто формальним і не дозволяє створити необхідні нейронні зв'язки за таких умов, набути необхідних прикладних навичок від отриманої інформації.

Натомість ці виклики варто перетворити на можливості через застосування підходів навчання дорослих людей, поєднуючи (чергуючи) методи андрагогіки (на основі звернення до досвіду), трансформаційного (виявлення дилем / кризи, визначення особистої вигоди, рефлексія) чи емпіричного (практичний досвід, рефлексивне спостереження, абстрактна концептуалізація, активне експериментування) навчання.

Спираючись на досвід попередніх років, особливо ефективним видається активне застосування методики навчання на основі кейсів (case study) під час конструювання занять з військовослужбовцями. Кейс-технологія як навчальний метод усе ще залишається недооціненою в середовищі викладачів та інструкторів, хоча має багато переваг для всіх учасників освітнього процесу і є зручною для поєднання великої кількості навчальних методів під час формування як теоретичних, так і практичних компетентностей слухача. Зокрема, для слухача підготовка і опрацювання кейсу – це можливість зробити всебічний аналіз післядії (after action review) відомої йому ситуації. Навчання на основі кейсів дозволяє викладачу використовувати їх під час проведення різних форм занять: як завдання для роботи в синдикатах, моделювання, панельних дискусій, навчальної гри, навчання однокурсниками, тематичне дослідження, дискусія, мозковий штурм (brainstorming) тощо. А крім того, використання кейс-стаді, сформованих слухачами, дозволяє кафедрам створити певну базу даних, яку можливо використовувати в процесі наукових досліджень, узагальнення досвіду (Lessons learned) та як основу для розроблення навчально-методичних матеріалів.

Отже, в умовах відбиття російської агресії, викладачі та наставники, які забезпечують навчання військовослужбовців, мають виходити з особливостей і реалій епохи та максимально використовувати можливості, інструменти та методи навчання, які дозволять найбільш ефективно досягнути цілей навчання.

УПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО В СИСТЕМУ НАВЧАННЯ ТА ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Віктор ПОЛЮК

Творче використання міжнародного досвіду підготовки офіцерських кадрів за кордоном набуває особливої актуальності в умовах подальшого реформування сектору оборони України. При цьому, безумовно, необхідно враховувати досвід, традиції, національні особливості становлення і розвитку прикордонного відомства. Позитивні елементи досвіду зарубіжних армій можуть бути використані в підготовці офіцерського складу в Україні у сучасних умовах.

Реформа вищої військової освіти в Україні триває в руслі загальноєвропейського розвитку. Однак вона не може встати на шлях простого копіювання військових освітніх моделей інших країн, не враховувати досвід, традиції військової школи, національні особливості становлення і розвитку вітчизняних силових структур.

Основними завданнями подальшого розвитку військової освіти є формування адекватної реформуванню ДПСУ системи підготовки персоналу, виведення її на якісно новий рівень з урахуванням змін у національній системі вищої освіти в руслі вимог Національної стратегії розвитку освіти, Закону України “Про вищу освіту”, погодження всіх її параметрів із сучасними вимогами, забезпечення оптимального формування та розвитку офіцерських кадрів, їх інтелекту, професіоналізму, креативних здібностей, усіх видів компетентностей, загальної і військово-професійної культури, надання процесу підготовки випереджального та гнучкого характеру відповідно до завдань і функцій.

З огляду на це особливої актуальності набуває проблема поглиблення та розширення наукового супроводження розвитку системи підготовки військових фахівців різних ланок військового управління, визначення системотворчих елементів підготовки персоналу.

В узагальненому вигляді можна акцентувати, що основними цілями трансформації системи військової освіти на сучасному етапі є: досягнення відповідності критеріям повноправного членства в НАТО та ЄС; забезпечення повноцінно системи професійної військової освіти, що функціонує; формування сучасних освітніх програм курсів професійної військової освіти за стандартами НАТО та з урахуванням досвіду російсько-української війни; забезпечення спроможності викладачів викладати за методиками НАТО у військових навчальних закладах Альянсу; залучення до освітнього процесу в системі професійної військової освіти кращих офіцерів та сержантів – носіїв практичного досвіду бойових дій у ролі інструкторів (наставників).

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА ДО ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ

Ігор ПОЧЕКАЛІН

Результативність проведення заняття значною мірою залежить від підготовленості викладача. Тому, готуючись до проведення заняття, педагогу необхідно враховувати як теоретичні, так і методичні аспекти. Ми зупинимось на методичних аспектах підготовки до заняття. Вони містять сукупність послідовних дій викладача щодо підготовки до проведення заняття; урахування отриманого попереднього досвіду на показових, інструкторсько-методичних заняттях, різного виду інструктажах, самостійній підготовці; обмін досвідом колег тощо.

Передусім методика передбачає ознайомлення викладача з керівними документами щодо організації освітнього процесу, де є конкретні вказівки та рекомендації з організації занять. До таких належать як нормативна база (законодавство України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності” тощо), так і внутрішні документи вищого військового навчального закладу.

З огляду на те, що освітній процес є системою науково-методичних і педагогічних заходів і спрямовується на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей, найбільше уваги під час підготовки до будь-якого виду заняття доцільно звертати на питання, які з досвіду раніше проведених занять викликають особливі труднощі у курсантів, задля більш ретельного їх відпрацювання.

Також перед початком викладання навчальної дисципліни (теми) викладач має ознайомитись зі всім комплексом питань з робочої програми навчальної дисципліни, використовуючи для цього нормативно-правове забезпечення, підруч-

ники, основні навчальні посібники, методичну, хрестоматійну літературу та навчально-матеріальну базу. З метою активізації навчально-пізнавальної діяльності курсантів викладачеві необхідно забезпечити зв'язок теоретичного матеріалу з практикою оперативно-службової діяльності, підбирати характерні приклади із досвіду професійної підготовки. Також доцільно проаналізувати навчальну та наукову літературу на предмет її змісту та щодо забезпечення усіх категорій курсантів необхідною літературою.

Вихідні дані для проведення заняття містять: тему, зміст навчальних питань, місце проведення, час, а також кількість наочних засобів, професійної техніки, імітаційних засобів, необхідних для заняття тощо.

Методичні аспекти підготовки викладача до проведення заняття передбачають складання алгоритму роботи та плану заняття, що є керівним документом і містить чітке формулювання теми заняття, визначення навчальних, розвивальних і виховних цілей, формулювання навчальних питань, визначення часу і місця проведення заняття, перелік літератури, матеріальне забезпечення, порядок роботи на кожному навчальному місці та на кожному етапі заняття.

Підготовка навчальних місць та їх матеріальне забезпечення полягає у визначенні площі навчальних місць і кількості необхідних заходів щодо їх дообладнання, у перевірці наявності і справності навчально-тренувальних засобів, наочних засобів навчання і навчальних посібників, які використовують на занятті.

Отже, методичні аспекти підготовки викладача до проведення заняття містять окремі взаємопов'язані та взаємодоповнювальні методи та прийоми, а результативність залежить від вдалого використання цих методів і прийомів.

ПРОГРАМА ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ УЧАСТІ В БОЙОВИХ ДІЯХ

Ігор ПРИХОДЬКО

З початком широкомасштабного вторгнення збройних сил російської федерації у військовослужбовців Сил оборони України після участі в бойових діях почав виникати бойовий стрес, який проявлявся у вигляді гострих стресових реакцій, афективних і тривожних розладах, дезадаптації, адиктивної та делінквентної поведінки, суїцидальних проявів. Для таких військовослужбовців після тривалої участі в бойових діях необхідно було проводити заходи психологічного відновлення. Тому командування оперативного угруповання військ “Харків” ухвалило рішення про створення реабілітаційного центру. Психологічне відновлення військовослужбовців після участі в бойових діях розпочалося з червня 2022 року і триває до сьогодні недалеко від зони бойових дій у Харківській області. Для проведення заходів психологічного відновлення військовослужбовців після виконання бойових завдань була розроблена “Програма нескорених”. Метою програми є зміцнення ментального здоров’я військовослужбовців, відновлення фізичних і психологічних ресурсів, підвищення рівня психологічної безпеки особистості та швидке повернення до ефективної бойової діяльності. Для здійснення психологічного відновлення військовослужбовців було сформульовано показання, якими встановлено факт переживання учасниками бойових дій подій, що виходять за межі звичайного людського досвіду, здатного травмувати психіку будь-якої здорової людини. До проведення програми залучаються військові психологи з бойових бригад ЗСУ. Усі учасники діляться на групи для проведення групової психотерапевтичної та психокорекційної роботи (по 15–20 осіб у групі, з якою працюють

1–2 психологи). Заходи групової роботи проводять у першій половині дня, індивідуальні консультації – у другій половині дня. Загальна чисельність військовослужбовців, залучених із початку проведення програми психологічного відновлення, становить уже більше 9 000 осіб.

Основні заходи “Програми нескорених” проводять у груповій формі. Вони містять три блоки: психологічний, медико-психологічний і соціальний. На початку та наприкінці програми для визначення динаміки психічного стану учасників проводять психодіагностику з використанням валідних і надійних методик. Заходи програми призводять до покращення психічного стану та позитивних суттєвих змін у самопочутті її учасників, мобілізації психологічних ресурсів, підвищення стійкості військовослужбовців до впливу стресових ситуацій. Також було виявлено високий рівень суб’єктивної корисності розробленої програми.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ЕЛЕКТРОННОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ELECTUDE ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Сергій ПСЬОЛ

Вадим СОБКО

Володимир СОБЧЕНКО

Ефективним способом підвищення наочності у процесі підготовки майбутніх фахівців інженерно-технічних підрозділів є застосування ресурсів освітнього середовища Electude, у якому розміщено велику кількість (кілька тисяч) готових навчальних і тестових модулів. Кожен навчальний модуль має відносно невеликий текстовий фрагмент із навчальною інформацією, якісні зображення або анімації, зокрема інтерактивні, і кілька (до 15...20) тестових питань для самоперевірки. В інформації про кожен модуль вказано орієнтовний час на його опрацювання. Передбачено можливість формування викладачами навчальних курсів, які становлять систему взаємопов'язаних модулів, скомпонованих відповідно до програми навчальної дисципліни та замислу викладача.

Кількість модулів за певною тематикою зазвичай досить велика та прогнозований час на повне їх опрацювання зазвичай перевищує час, відведений програмою навчальної дисципліни на вивчення цієї теми, тобто виникає протиріччя між обсягом інформації, бажаної для засвоєння здобувачами освіти, та обмеженим часом на її опрацювання.

Вирішення цього протиріччя можливе двома способами: зменшенням кількості навчальних модулів, запланованих для опрацювання, і створенням умов для більш швидкого (але ефективного) їх опрацювання здобувачами освіти. На наш погляд, доцільно комбінувати обидва способи, але акцент ро-

бити на інтенсифікації процесу опрацювання навчальної інформації.

Пропонується такий порядок роботи викладача з ресурсами середовища Electude:

1) визначення загального часу, який може бути витрачений здобувачами освіти на опрацювання модулів Electude;

2) ретельний підбір найбільш доцільних для опрацювання модулів, орієнтованих на досягнення лише визначених програмних результатів навчання – навчити всьому, на погляд викладача, корисному неможливо;

3) розподіл способів опрацювання модулів:

визначення фрагментів модулів, які опрацьовує на аудиторних заняттях синхронно вся група під керівництвом викладача – такий спосіб найбільш економний з точки зору витрат часу і дозволяє задати достатньо високий темп роботи з матеріалом; для цих фрагментів обирається мінімальна кількість найбільш важливого навчального матеріалу;

визначення матеріалу, що опрацьовують здобувачі освіти індивідуально або у складі малих груп під час аудиторних занять, – цей спосіб реалізується у процесі занять і також достатньо обмежений у часі, але можливість оперативної консультації викладача дозволяє скоротити час на опрацювання навчального матеріалу;

визначення матеріалу, що опрацьовують здобувачі освіти індивідуально під час самостійної роботи або відпрацювання індивідуальних завдань, – цей спосіб менш обмежений у часі, але затрати часу на опрацювання навчального матеріалу кожного конкретного курсанта залежать від особливостей його навичок самостійної роботи, рівня засвоєння попереднього навчального матеріалу та інших факторів;

визначення матеріалу, який доцільно пропонувати здобувачам освіти як додатковий і не обов’язковий, – такий навчальний матеріал опрацьовують найбільш мотивовані курсанти в особистий вільний час;

4) апробація використання сформованого комплексу модулів і корегування (за потреби) його обсягу та розподілу часу на вивчення.

Отже, раціональне використання ресурсів освітнього середовища Electude можливе лише за умови ретельного відбору навчальних і тестових модулів та розподілу способів їх опрацювання.

ОНЛАЙН-РЕСУРС ІЗ ОПОРНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТЕХНІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Сергій ПСЬОЛ
Віталій ТЕНКАЧ

Обсяг навчального матеріалу, передбаченого для вивчення робочою програмою навчальної дисципліни, зазвичай достатньо великий. З огляду на можливості сучасних освітніх платформ, зокрема платформи Moodle, обсяг основного та допоміжного навчального контенту суттєво зростає, оскільки науково-педагогічні працівники розробляють власні навчальні матеріали, а також досліджують, систематизують і оприлюднюють в електронних курсах навчальних дисциплін матеріали сторонніх розробників. Для навчальних дисциплін технічного спрямування дедалі ширше використовують ресурси освітньої платформи Electude. Друковані джерела інформації – підручники і посібники – також не втратили своєї актуальності. Так, констатуємо факт, що доступ здобувачів вищої освіти до навчального контенту полегшується. Велика кількість академічних текстів, зображень, навчальних відеоматеріалів та анімацій, інтерактивних посібників стали доступними у будь-який час з будь-якого комп'ютера або іншого гаджета, що має доступ до мережі “Інтернет”. Так, проблематика пошуку навчальної інформації для здобувачів освіти поступово перетворилась у проблематику раціонального вибору потрібного матеріалу з величезного обсягу доступного навчального контенту. Труднощі викликає не дефіцит навчальної інформації, а її надлишок.

Одним зі способів, що може сприяти упорядкуванню та систематизації навчальної діяльності здобувачів освіти, може стати використання ними важливої опорної навчальної інформації з конкретної навчальної дисципліни, сформованої

на онлайн-ресурсі в мережі “Інтернет”. Прикладом такого ресурсу може стати сайт із розміщеними на ньому максимально стислими навчальними матеріалами навчальної дисципліни з конструкції автомобілів.

Сайт розроблено за допомогою сервісу Google Sites. Структура і змістовне наповнення сайту відповідає робочій програмі навчальної дисципліни. Для кожного заняття, визначеного програмою, створено відповідну сторінку на сайті. Структура типової сторінки містить максимально стисле викладення основної суті навчального матеріалу, ілюстративний матеріал, контрольні питання, зокрема проблемного характеру, на які здобувачам освіти доцільно знайти відповіді. Додатково можуть розміщуватись активні посилання на рекомендовані ресурси, які доцільно використовувати для самостійного опрацювання програмного навчального матеріалу.

Доступ до сайту надається здобувачам освіти навчальної групи, та, за потреби, іншим зацікавленим особам. Використання онлайн-ресурсу рекомендується у процесі поточної підготовки до занять, для підготовки до поточного та підсумкового контролю. Слід розуміти, що матеріал, розміщений на сайті, не є вичерпним відображенням змісту навчальної дисципліни, а служить опорною інформацією, призначеною для швидкого повторення (згадування) вивченого матеріалу, його систематизації, стимулювання здобувачів освіти до більш глибокого опанування навчального матеріалу, встановлення взаємозв'язків із матеріалом інших споріднених навчальних дисциплін, актуалізації залишкових знань. Викладачі споріднених навчальних дисциплін можуть ініціювати внесення на сайт додаткової інформації, якою здобувачам освіти доцільно володіти для більш якісного засвоєння матеріалу цих дисциплін.

Додатковим позитивним моментом у створенні запропонованого сайту є залучення до розроблення навчального контенту здобувачів освіти, які у процесі наповнення сайту

глибоко вивчають, аналізують і систематизують навчальну інформацію, вчаться взаємодіяти, отримують додаткові навички використання сучасних інформаційних технологій, тобто разом із вдосконаленням фахових компетентностей розвивають і загальні компетентності, визначені освітньою програмою.

ПРОБЛЕМАТИКА МУЛЬТИМЕДІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ

Віктор ПУРНАК

Технічні обмеження.

Висока вартість обладнання (такі тренажери та симулятори), що обмежує можливості для масштабного впровадження. Недостатня кількість сучасних мультимедійних комплексів для одночасного навчання великої кількості військовослужбовців. Вимоги до потужного апаратного забезпечення: для реалістичних симуляцій, особливо для відтворення вогневої взаємодії в умовах, максимально наближених до бойових.

Складність програмного забезпечення.

Потреба у високоякісному програмному забезпеченні для реалістичного моделювання бойових ситуацій і відтворення тактичних сценаріїв. Регулярні оновлення та адаптації. Симуляційне програмне забезпечення потребує регуляторного оновлення та адаптації для врахування нових методик і стандартів, що вимагає додаткових ресурсів.

Додаткові проблеми та виклики.

Навички інструкторів. Інструктори можуть не мати необхідних навичок для ефективного використання мультимедійних ресурсів, що потребує додаткового навчання та підготовки.

Адаптація контенту.

Необхідність створення адаптованих до потреб і рівня знань курсантів мультимедійних матеріалів, що може бути витратним і часозатратним процесом.

Моніторинг та оцінка.

Потреба у розробленні системи моніторингу й оцінки ефективності мультимедійних матеріалів для забезпечення їхнього постійного вдосконалення та оптимізації.

Шляхи вирішення проблем.

Фінансування.

Залучення додаткового фінансування через державні програми, гранти та співпрацю з приватними підприємствами. Навчання персоналу, організація регулярних тренінгів і семінарів для навчання інструкторів з використанням мультимедійних технологій.

Технічна підтримка.

Забезпечення постійної технічної підтримки й обслуговування мультимедійного обладнання. Співпраця з іншими навчальними закладами та організаціями для обміну ресурсами та досвідом. Розроблення інструментів оцінки: впровадження інструментів для моніторингу й оцінки ефективності мультимедійних матеріалів, таких як опитування, тести та аналітичні платформи.

Планування.

Завдяки ефективному плануванню та співпраці ці проблеми можна поступово вирішити, що дозволить максимального використовувати потенціал мультимедійних технологій у вогневій підготовці.

ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: АКТУАЛЬНІСТЬ ЇЇ ВИКЛАДАННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Наталія РАЗУМЕЙКО
Олександр ТКАЧЕНКО
Вікторія АНЩЕНКО

Сучасний світ є надзвичайно динамічним і сповненим різних викликів, що можуть несподівано виникати як у повсякденному житті, так і під час навчального процесу. Кожен з нас може опинитися в ситуації, коли необхідно надати першу допомогу до прибуття медиків, і від швидкості та правильності дій може залежати життя людини.

Україна протистоїть російській агресії понад 10 років, протягом яких тривають військові дії на території нашої держави. В умовах бойових дій і їхніх наслідків для цивільного населення навчання домедичної допомоги є надзвичайно важливим, оскільки кожна людина має бути готовою допомогти у разі поранень або інших надзвичайних ситуацій, що загрожують життю.

З огляду на це домедична допомога має бути невід'ємною частиною освіти. Її викладання у навчальних закладах є надзвичайно важливим, особливо в умовах сьогодення.

Освіта у сфері домедичної допомоги формує у здобувачів вищої освіти не лише необхідні практичні навички, але й почуття відповідальності та готовність діяти у критичних ситуаціях.

Для навчальних закладів, де перебувають великі колективи здобувачів вищої освіти, особливо важливо забезпечити кожного мінімальними знаннями з надання домедичної допомоги. Це не тільки підвищує безпеку в межах самого закладу, але й дає змогу здобувачам вищої освіти діяти у випадку надзвичайних ситуацій за межами навчального процесу.

Саме в таких випадках навички домедичної допомоги стають критично важливими. Однак, на жаль, цей життєво необхідний предмет не належить до обов'язкової навчальної програми у всіх вищих навчальних закладах. Існує безліч причин, чому навчальну дисципліну “Домедична допомога” не викладають у вищих навчальних закладах. Найголовніше це те, що на державному рівні немає чіткої вимоги включати домедичну допомогу до обов'язкових дисциплін у вищих навчальних закладах. Це призводить до того, що у багатьох вищих навчальних закладах не звертають увагу на цю важливу сферу підготовки здобувачів вищої освіти і не вважають домедичну допомогу пріоритетною дисципліною. У результаті цей предмет може не включатися до навчальних планів, поступаючи місцем іншим дисциплінам.

Також для якісного викладання домедичної допомоги необхідно мати спеціалізовані матеріали: манекени для відпрацювання серцево-легеневої реанімації, тренувальні комплекти для надання допомоги при кровотечах, травмах тощо. Однак не всі навчальні заклади можуть дозволити собі інвестувати в такі ресурси. Відсутність достатньої кількості фахівців, які могли б викладати домедичну допомогу, є ще однією перешкодою для включення цього предмета у програми всіх вищих навчальних закладів.

Отже, домедична допомога є невід'ємною складовою підготовки до життя у сучасному суспільстві. Навчання здобувачів вищої освіти базовим навичкам першої допомоги у навчальних закладах є необхідним і сприяє не лише збереженню життя в екстремальних ситуаціях, але й формуванню соціальної відповідальності та безпеки в суспільстві. У сучасних умовах впровадження домедичної допомоги у навчальний процес стає невідкладною потребою, що допоможе запобігати трагедіям і створювати більш безпечне середовище для всіх.

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВНОЇ СВІДОМОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Світлана РЕВУЦЬКА

Колективна свідомість в армії грає велику роль, її вплив на моральний стан військовослужбовців неможливо не брати до уваги, а спільні цінності і цілі військовослужбовців, які належать до певного військового колективу, – основа колективної свідомості. Суттєво підвищити ефективність колективної свідомості може діяльнісний підхід до її формування.

Усі, хто досліджує діяльнісний підхід до формування колективної свідомості військовослужбовців, зосереджуються на основних поняттях діяльнісного підходу, серед яких: активна участь кожного, творчість, співпраця. Вивчення досвіду як міжнародних, так і українських військових структур свідчить, що реалізація програм, орієнтованих на психологічну підтримку та командне навчання, допомагає зміцнити зв'язки між військовослужбовцями, що знижує рівень стресу та покращує командний дух.

Якщо зважати на те, що формування колективної свідомості найбільш ефективно відбувається через діяльнісний підхід, і, відповідно, використовувати приклади успішних практик до формування колективної свідомості військовослужбовців через діяльнісний підхід, то у військових колективах особливу увагу слід приділяти таким практикам: впровадження тренінгів і семінарів з обов'язковим колективним обговоренням (висловлювання кожного військовослужбовця є необхідним); командні ділові ігри (вони підвищують рівень взаєморозуміння та співпраці у підрозділі); спільні навчання (особливо у такому форматі, коли вони містять ситуаційні завдання, допомагають закріпити колективну свідомість у практичних умовах); інтерв'ю (з обов'язковою участю кож-

ного військовослужбовця у ролі інтерв'юера, коли військовослужбовець сам готує питання для інтерв'ю і проводить це інтерв'ю особисто).

Отже, формування колективної свідомості через діяльнісний підхід є комплексним процесом, що містить широкий спектр заходів. Досвід формування колективної свідомості в українських і міжнародних військових структурах демонструє, як важливо для військових підрозділів мати спільні цінності, цілі та психологічну підтримку. Залучення характерних для діяльнісного підходу методів і програм (що впроваджують активні методики навчання, заохочують обмін досвідом, створюють умови для командної роботи, гарантують активну участь кожного військовослужбовця і таким чином акцентують на психологічній підтримці та спільній меті) допоможе знизити рівень стресу, створити надійний, стійкий і згуртований колектив, готовий до будь-яких викликів.

ЩОДО НАВЧАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Олег РЕЗНИК

В умовах правого режиму воєнного стану представники сектору безпеки та оборони виконують обов'язки, пов'язані із використанням вогнепальної зброї, щоб забезпечити захист життя та прав громадян України, публічну безпеку та порядок в умовах зовнішньої та внутрішньої загрози українській національній безпеці. Державна Прикордонна служба України є правоохоронним органом, що є складовою сектору безпеки та оборони, а тому воїни-прикордонники виконують службово-бойові завдання. Зважаючи на це, особливої актуальності набуває застосування вогнепальної зброї як засобу захисту в екстремальних умовах, коли решта засобів є недостатніми для забезпечення безпеки.

Основними центрами, що вимагають здійснення змін, є освіта та наука. В освітній діяльності українці мають шанс підготувати нові генерації, які будуть інтелектуальними та тямущими, щоб перемогти ворога. Тому у прикордонному відомстві протягом останніх років зосереджують увагу на змісті та якості професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. У діяльності прикордонників з метою забезпечення прикордонної безпеки держави важливого значення набуває використання зброї та спецзасобів.

Війна в Україні засвідчила, що важливого позиціонування набуває питання забезпечення особистої безпеки та захисту представників сектору безпеки та оборони та цивільних громадян держави. Військові дії для будь-якої людини – це стан стресу, що вимагає створення власного режиму самозбе-

реження. А якщо мова йде про військовослужбовців, то для них такий стан має назву екстремальної діяльності. Така діяльність вимагає від військовослужбовців-прикордонників діяти рішуче, ефективно застосовувати вогнепальну зброю, припиняючи і небезпечні діяння, і попереджуючи їх, і рятуючи свої життя та інших людей.

Професійна діяльність військовослужбовців-прикордонників належить до таких, що характеризуються підвищеним ризиком та оптимальним рівнем екстремальності та професійного стресу. У зв'язку із війною, що ведуть росіяни проти України, військовослужбовці, зокрема офіцери-прикордонники виконують чималу кількість завдань, які можна називати складними та екстремальними. З-поміж чинних завдань підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників на особливу увагу заслуговує проблема їх навчання застосовувати вогнепальну зброю в екстремальних умовах.

У Національній академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, навчання майбутніх офіцерів-прикордонників забезпечують науково-педагогічні працівники, які мають досвід діяльності в екстремальних умовах, лідерські характеристики, психологічну готовність до виконання дій у згаданих умовах, високий рівень розвитку комунікативних здатностей.

Вогнева підготовка – це формування певних здатностей майбутніх офіцерів-прикордонників до екстремальної діяльності, до умов із використанням зброї. Пріоритетна мета вогневої підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників передбачає попередження ситуацій, за яких офіцери-прикордонники можуть бути не готовими до реалізації дій в екстремальних умовах. Така мета впливає з того, що війна показує фатальні випадки з офіцерами, яких необхідно уникати, а це означає, що в них слід сформуванню професійно-психологічну готовність у застосуванні зброї в екстремальних умовах.

Основа згаданої підготовки – високий рівень готовності курсантів-прикордонників до рішучих дій, високоефективних дій, що потребують самовладання, мобілізації зусиль, волі, помірного бойового збудження, особистої готовності, здатності правомірно використати зброю під час бойових дій. Важливість таких навичок пояснюється тим, що воєнний стан, який нині функціонує в Україні, диктує нам екстремальні умови. Щодо психіки офіцера-прикордонника, то у воєнний час вона може зазнати численних змін, що можуть мати глибокі та іноді руйнівні вияви.

НАВЧАННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ СЕКТОРУ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Лілія РЯБОВОЛ

Вивчення МГП передбачена стандартами НАТО, зокрема STANAG 2449, в якому викладено принципи і цілі підготовки з Права збройних конфліктів (ПЗК), акцентовано, що підготовка з ПЗК має бути включена в усі рівні військової освіти, індивідуальної та колективної підготовки й навчання. Засвоєння знань з МГП та формування умінь застосовувати їх на практиці передбачено у стандартах вищої військової освіти. В Інструкції про порядок виконання норм МГП у ЗСУ прямо передбачено вивчення норм МГП у ЗСУ, зокрема вивчення його норм у системі оперативної (бойової) підготовки та у ВВНЗ і ВВП ВНЗ, а також акцентовано на засвоєнні теоретичних знань та формуванні практичних умінь і навичок з МГП. Відповідно до цієї Інструкції, теоретичні положення МГП мають вивчати у межах дисципліни “Основи законодавства України”, а практичні уміння та навички застосування МГП в бойових умовах та під час виконання завдань миротворчих операцій мають набувати у межах оперативних, тактичних (тактико-спеціальних), військово-спеціальних, військово-технічних дисциплін. Питання навчання та викладання МГП у закладах освіти сектору оборони України фактично залишається поза увагою дослідників, розроблено лише деякі напрями впровадження МГП у зміст відповідної підготовки, зокрема щодо застосування окремих методик і технологій.

Зміст МГП – це системи знань, умінь, навичок, цінностей і ставлень, у процесі засвоєння якого необхідно наголошувати на гуманістичну сутність МГП. Це зумовлено тим, що МГП – сукупність правових норм і принципів, які застосовують під час збройних конфліктів і спрямовують насамперед

на забезпечення захисту жертв таких конфліктів, заборону чи обмеження використання визначених засобів і методів ведення збройної боротьби. Щодо звичаєвого МГП, на його гуманістичній природі акцентував Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії (МТКЮ) у рішенні в прецедентній справі “Прокурор проти Тадіча”, де вказав, що принципи та норми гуманітарного права відображають “базові складові розуміння людяності”, які у всьому світі визнають як обов’язкові мінімальні стандарти поведінки під час будь-якого збройного конфлікту.

Ефективна організація засвоєння теоретичних знань і формування практичних умінь і навичок з МГП потребує відповідних форм, методів і технологій. Оптимальною формою є практичне заняття, що як основну форму компетентнісного навчання спрямовують на закріплення і застосування набутих знань й унаслідок цього їх поглиблення, розширення і вироблення практично й професійно значущих умінь і навичок, а також формування ціннісно-емоційного ставлення до предмета вивчення й, на цій основі, моделей поведінки у різних ситуаціях у правовому контексті. На таких заняттях здобувачі освіти мають виконувати практичні завдання. Особливе місце на практикумах має відводитися роботі з джерелами МГП, передусім міжнародними, а також вітчизняними нормативно-правовими актами щодо МГП. Особливо доцільно опрацьовувати зміст Інструкції про порядок виконання норм МГП у ЗСУ.

Розвитку вмінь застосовувати приписи перелічених вище актів сприяє методика кейсів, що передбачає проведення юридичного аналізу (на основі норм МГП) певної ситуації і дає змогу виконати різні завдання навчання та викладання МГП: засвоїти теоретичні знання, закріпити і поглибити їх; навчитися застосовувати отримані знання для вирішення практичних завдань; перевірити рівень навчальних досягнень з конкретної теми / питання. Кейси слід інтегрувати

з інтерактивними вправами / роботою у парах або групах і проводити таку роботу під час практичного заняття. У поза-аудиторній роботі ефективними є муткорти – симулювання судових дебатів, судового процесу з використанням типових кейсів; це інтерактивна дидактична гра, сучасний ефективний навчальний формат, який дозволяє відпрацювати теоретичні знання на практиці та вдосконалити професійні навички у сфері МГП.

ПРОБЛЕМАТИКА ОСВІТИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Олександр САМОЙЛЕНКО
Вікторія КИРИЧЕНКО

Одна із найважливіших тем – це вища освіта у секторі оборони і безпеки, оскільки від цього залежить підготовка кваліфікованих фахівців. Основні проблеми, що можна розглянути: морально-психологічна підготовка, інтеграція цивільних і військових навчальних програм, відсутність або мала координація з міжнародними стандартами, низька кількість кваліфікованих викладачів, корупція або нерівний доступ до освіти, недостатність фінансування та ресурсів, адаптація до сучасних загроз.

Морально-психологічна підготовка є одною з ключових, адже від поведінки офіцера залежить життя його підлеглих. Слухач ВВНЗ, курсант, офіцер – кожен з них може бути фізично витривалим і достатньо обізнаним у теоретичних знаннях, але він може бути недостатньо стійким психологічно. Також слід розглянути тих, хто прийшов на навчання після бойових дій. Цим військовослужбовцям потрібно приділити трохи більше уваги, ніж іншим, оскільки є велика вірогідність, що в них може бути присутній ПТСР / С, психологічні травми або інші наслідки участі в бойових діях, тобто тривале перебування у стресових умовах. Щоб підготувати морально стійких і психологічно витривалих фахівців, на нашу думку, потрібно збільшити кількість практичних занять з імітаційними засобами, проводити заняття та тестування з військовими психологами, а також проводити бесіди з бойовими офіцерами, які зможуть передати свій досвід, поділитись ним з новим поколінням.

Наступна проблема – відсутність координації з міжнародними стандартами. Щодо цієї проблеми вже вживають-

ся заходи та поступово ми переходимо до стандартів НАТО. На жаль, більшість освітніх програм є досить застарілими, оскільки ворог вигадує все більше хитрощів. Для цього проводять курси підвищення кваліфікації викладачів та інструкторів, обмін досвідом з європейськими країнами. Тому ця проблема не стане тривалою, ми впевнено її вирішуємо. Завдяки сучасним технологіям це стає легше, оскільки все можна робити дистанційно – відеоконференції, онлайн-посібники, відео- та фотоматеріали.

Недостатня кількість кваліфікованих викладачів. Брак викладачів з практичним досвідом служби в ЗСУ або в ООДК, органах безпеки призводить до того, що слухачі ВВНЗ, курсанти, студенти, офіцери отримують занадто теоретичні знання, без прив'язки до сучасних умов. Часи змінюються, технології розвиваються, отже і освіта має розвиватись, а разом з нею і ті, хто виховує та навчає майбутнє нашої нації.

На жаль, однією з основних проблем можна вважати корупцію. Яким би чином не намагались її перебороти, вона буде ще тривалий час присутня. Як вона може впливати на освітній процес та доступ до нього. Трапляються випадки, коли викладачі або інші посадові особи можуть вимагати матеріальну або не тільки винагороду за певну допомогу чи щось інакше. Завдяки достатній обізнаності її стає менше, але, не зважаючи на це, проблема не зникає.

Недостатність фінансування та ресурсів. Часто виникають проблеми з фінансуванням на розвиток закладу освіти сектору безпеки і оборони, модернізацію обладнання, забезпечення навчальних місць для викладачів з практичним досвідом, забезпечення курсантів. У такий важкий для всіх час актуально було б збільшити бюджет саме для військової та воєнної справи. Адже від розвитку цього сектору залежить і те, як будуть надалі просуватись воєнні дії на території нашої держави. Недостатня кількість ресурсів, що впливають на технологічний розвиток і роботу з технічними засобами,

є актуальною проблемою, яка створює перешкоди в розвитку майбутніх керівників.

Отже, з огляду на вище сказане, можна дійти висновку, що наша держава вживає всіх сил і засобів, щоб уникнути проблем розвитку вищої освіти в секторі безпеки і оборони.

КРИТЕРІЇ, РІВНІ СФОРМОВАНOSTI ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНСТРУКТОРІВ З ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Юрій САМСОНОВ

Олег ЯРЕЩЕНКО

Вимоги до майбутніх інструкторів з вогневої підготовки можуть варіюватися залежно від актуальної професіограми, яка будується відповідно до призначення інституції сектору безпеки і оборони України. Під час розроблення професіограми обов'язково враховують національні стандарти освіти, види озброєння, затверджені відповідними нормативно-правовими документами, та інші важливі складники (фактори), які зазвичай містять:

необхідні знання та бойовий досвід (досвід вогневих контактів із супротивником в екстремальних умовах);

практичні навички володіння різними зразками озброєння та техніки;

педагогічні здібності (володіння методикою навчання особам вогневої підготовки військовослужбовців різних категорій);

достатній рівень фізичної та спеціальної фізичної підготовленості, який забезпечує виконання завдань за призначенням у різних (екстремальних) умовах службово-бойової діяльності.

Для досягнення мети (цілей) дослідження планується використання певних форм всебічної підготовки військовослужбовців (майбутніх інструкторів з вогневої підготовки) інституцій сектору безпеки і оборони України в системі їхньої професійної освіти: навчальних занять (теоретичних і практичних), тренінгів з вогневої підготовки, самостійної роботи,

фізичного тренування в умовах службово-бойової діяльності, попутного фізичного тренування тощо.

Як актуальні засоби, що спрямовані на досягнення поставлених перед нами цілей дослідження, планується використання: стрілецьких тренувань, тренажерів, технічних засобів навчання, вогневих і прикладних фізичних вправ, спеціальних комплексів функціональної підготовки із використанням навчальних зразків стрілецької зброї, відпрацювання квестових та ситуативних завдань, виконання вправ, передбачених “Курсом стрільб”, тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНСТРУКТОРІВ З ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**Ганна САМСОНОВА
Людмила ПОСУНЬКО**

Захист суверенітету і територіальної цілісності держави в реаліях сьогодення вимагає від представників інституцій сектору безпеки і оборони України (СБОУ) високої професійної підготовленості. Необхідно виділити, що підготовка (перепідготовка) військових фахівців для потреб інституцій сектору безпеки і оборони України здійснюється у вищих військових навчальних закладах, навчальних центрах відповідної інституції (зокрема й за кордоном), а також у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Розроблення новітнього озброєння та техніки, постачання “союзниками” пакетів військової допомоги, у тому числі й сучасної стрілецької зброї, диктує нові вимоги, щодо підготовки висококваліфікованих кадрів для потреб інституцій СБОУ. Це підкреслює актуальність і своєчасність підготовки інструкторів з вогневої підготовки, адже саме ця ланка військових фахівців (наставників) на сьогодні є домінантною у напрямі навчання та виховання представників інституцій СБОУ на різних етапах їхньої багаторічної підготовки.

Необхідно підкреслити, що під час практичних занять (тренінгів) інструктори з вогневої підготовки перебувають у “зонах” значного психофізичного навантаження, що при низькій індивідуальній фізичній (методичній за військовим фахом) підготовленості може сповільнювати, а у окремих випадках навіть нівелювати процес формування практичних

навичок стрільби із різних зразків стрілецької зброї у військовослужбовців різних категорій, які навчаються. За таких обставин очевидною є потреба у розробленні осучасненої програми професійного становлення майбутніх інструкторів з вогневої підготовки, яка крім спеціальних військових теоретичних знань і практичних навичок передбачає використання засобів спеціальної фізичної підготовки.

Організація педагогічного експерименту передбачала: отримання дозволу командування на внесення відповідних змін у чинні програми навчання курсантів; отримання згоди учасників експерименту (курсантів, інструкторів, викладачів, медичного персоналу) на оброблення персональних даних і їх участь у педагогічному експерименті.

У результаті емпіричного дослідження члени науково-дослідної групи скоригували та апробували організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх інструкторів з вогневої підготовки до професійної діяльності з акцентованим використанням засобів спеціальної фізичної підготовки (на прикладі військовослужбовців Національної гвардії України, які навчаються на курсах інструкторів з вогневої підготовки).

ЩОДО АКТУАЛЬНОСТІ ОПРАЦЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ ОФІЦЕРА ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Сергій СЕРДЮК
Олександр ЛУЦЬКИЙ
Олег БОРОВИК

Загальна чисельність Державної прикордонної служби України (ДПСУ) становить 60 000 осіб, зокрема 52 000 військовослужбовців. В особливий період вона збільшується на кількість особового складу, призваного на військову службу. Загальна чисельність ДПСУ протягом року з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні становитиме до 75 000 осіб, зокрема до 67 000 військовослужбовців, із яких більше 15 000 офіцерів.

Отже, протягом усього періоду існування держави тисячі офіцерів ДПСУ на різних рівнях управлінської діяльності щоденно виконують і надалі виконуватимуть специфічні завдання у сфері безпеки державного кордону, але на цей час відсутні нормативно визначені та закріплені вимоги щодо їхніх знань, умінь, навичок, загальних і професійних компетентностей і трудових функцій. На цей час професія офіцера-прикордонника не легітимізована Національним класифікатором України “Класифікатор професій”, що затверджений наказом Держспоживстандарту України від 28.07.2010 № 327.

У контексті реалізації стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, відповідно до статті 116 Конституції України, така ситуація є неприпустимою. Тому опрацювання професійного стандарту офіцера ДПСУ є актуальним завданням.

Актуальність опрацювання професійних стандартів офіцера ДПСУ необхідно аналізувати з двох позицій: юридичної і змістовної. Кожна з них має враховувати роль і місце ДПСУ у складі сектору безпеки і оборони України, особливості її діяльності, специфіку виконуваних нею завдань, а також перспективи розвитку відомства як складової європейської системи інтегрованого управління кордонами.

Аналіз Законів України “Про національну безпеку України”, “Про Державну прикордонну службу України”, “Про військовий обов’язок і військову службу”, Положення про проходження громадянами України військової служби в ДПСУ, що затверджене Указом Президента України від 29.12.2009 № 1115/2009, дозволяє зробити такі висновки:

Державна прикордонна служба України відіграє важливу роль у системі забезпечення національної безпеки;

Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення, який відноситься до складу як Сил безпеки, так і Сил оборони. На належність відомства до Сил безпеки вказує, зокрема, той факт, що наукова спеціальність 21.02.02 “Охорона державного кордону” відноситься до галузі 21 “Національна безпека”. Незважаючи на домінуючу правоохоронну складову діяльності, відомство має належність і до військових формувань;

значну частину функцій ДПСУ у сфері безпеки державного кордону не дублюють інші державні органи. Водночас ДПСУ відіграє координаційну роль щодо реалізації функцій різними суб’єктами в зазначеній сфері;

функції ДПСУ у сфері безпеки державного кордону реалізує підготовлений за унікальними програмами персонал.

Закон України “Про Державну прикордонну службу України” визначає загальну структуру ДПСУ, що містить:

центральний орган виконавчої влади (Адміністрацію ДПСУ), який реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону на стратегічному рівні управління;

територіальні органи центрального органу виконавчої влади (регіональні управління), які реалізують державну політику у сфері охорони державного кордону на оперативному рівні управління;

органи та підрозділи охорони державного кордону, які безпосередньо реалізують державну політику у сфері охорони державного кордону на тактичному рівні управління.

Зазначені стратегічний, оперативний, тактичний рівні управління у системі ДПСУ не є рівнями професійної військової освіти, а реалізовувати функції на стратегічному, оперативному, тактичному рівнях управління має персонал із відповідним рівнем фахової підготовки.

Ще одним фактором, що визначає необхідність опрацювання професійних стандартів офіцера ДПСУ, є таке.

У відомчому вищому військовому навчальному закладі підготовка офіцерів здійснюється як за спеціальністю 252 “Безпека державного кордону”, так і за умовно цивільними спеціальностями, наприклад, 053 “Психологія”, 035 “Філологія”, 172 “Електронні комунікації та радіотехніка”, 262 “Правоохоронна діяльність”.

І якщо у стандарті вищої освіти зі спеціальності 252 “Безпека державного кордону” визначено перелік усіх компетентностей, якими має володіти офіцер-прикордонник, то в стандартах вищої освіти з умовно цивільних спеціальностей компетентностей суто офіцера-прикордонника немає. А отже, під час формування освітньо-професійних програм за зазначеними спеціальностями ці компетентності звідкись необхідно брати. Таким джерелом має бути саме професійний стандарт офіцера-прикордонника.

Так, механізмом легітимізації професії офіцера-прикордонника має стати затвердження відповідних професійних стандартів.

Правовою підставою для опрацювання професійних стандартів у ДПСУ є нормативно-правові акти держави. Зокрема,

Порядок розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.2017 № 373 (Порядок),

Аналіз норм цього Порядку вказує на право Адміністрації Держприкордонслужби України ініціювати розроблення професійних стандартів.

Також слід зазначити, що підставою для опрацювання професійних стандартів у ДПСУ є і постанова Кабінету Міністрів України від 15.12.1997 № 1410 “Про трансформацію системи військової освіти” (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1490), якою затверджена Концепція трансформації системи військової освіти (ТСВО) і додатком до неї Перелік завдань і заходів з реалізації Концепції ТСВО.

Переліком завдань на 2024 рік передбачено розроблення та введення в дію професійних стандартів за всіма рівнями військової освіти (тактичний, оперативний, стратегічний) для Сил оборони. Одним із виконавців цього завдання визначено і Адміністрацію Держприкордонслужби України.

Отже, аналіз чинної нормативно-правової бази дозволяє зробити висновок не лише про право Адміністрації Держприкордонслужби України, а й про обов’язок щодо опрацювання професійних стандартів офіцера ДПСУ тактичного, оперативного та стратегічного рівнів.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ КІНОЛОГІЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Сергій СЕРХОВЕЦЬ

Важливе місце у системі підготовки майбутніх офіцерів кінологічних підрозділів посідає методична підготовка, що зумовлено особливістю їхньої професійної діяльності на первинних посадах (організація і проведення навчальних занять, тренувань).

Під методичною підготовкою майбутніх офіцерів кінологічних підрозділів розуміємо комплекс заходів щодо формування методичних навичок проведення занять, які базуються на засвоєнні змісту та методики викладання навчальних дисциплін службової кінології (форми, методи та засоби навчання) з метою організації та проведення занять (тренувань) фахівців кінологічних підрозділів зі службовими собаками для їх результативного використання відповідно до призначення (спеціалізації).

Основними складниками методичних навичок майбутніх офіцерів кінологічних підрозділів є методичні знання та уміння, що формуються під час вивчення професійно орієнтованих дисциплін протягом 1–4 курсів навчання, а також практичної підготовки на первинних офіцерських посадах у Кінологічному навчальному центрі прикордонного відомства та підрозділах охорони державного кордону.

Комплекс заходів, спрямованих на формування у майбутніх офіцерів кінологічних підрозділів методичних навичок проведення теоретичних і практичних занять за тематикою дисциплін службової кінології, активно доповнюють заходи загальноакадемічного характеру, вивчення окремих навчальних дисциплін і виконання обов'язків військової служби під час повсякденної діяльності, що забезпечує реалізацію ком-

петентнісного підходу під час провадження освітньої діяльності за освітньою програмою “Організація діяльності кінологічних підрозділів ДПСУ”.

Формування методичних навичок проведення занять у зазначеній категорії фахівців передбачено у три етапи: початковий етап (1–2 курсу), основний (3 курс), заключний (4 курс).

До основних освітніх заходів під час методичної підготовки належать:

теоретичні та практичні заняття, а також контрольні заходи, які спрямовані на формування методичних навичок проведення занять у майбутніх офіцерів кінологічних підрозділів;

виступи (доповіді, інформаційні повідомлення) під час організації круглих столів, спільних засідань кафедри кінології з представниками кінологічних підрозділів.

Факультативні освітні заходи містять: проведення здобувачами вищої освіти факультативних занять з тематики службової кінології на молодших курсах (у ролі керівника заняття або помічника керівника заняття);

презентації під час проведення заходів профорієнтаційної роботи, а також заходів військово-патріотичного виховання у різних закладах освіти.

Основним результатом формування методичних навичок проведення занять у майбутніх офіцерів кінологічних підрозділів є спроможність зазначеної категорії фахівців здійснювати підготовку інспекторів-кінологів зі службовими собаками на первинних посадах у Кінологічному навчальному центрі та підрозділах охорони державного кордону.

TOPICAL ISSUES OF THE DEVELOPMENT OF LEADERSHIP QUALITIES OF OFFICERS OF BORDER UNITS

Serhii SERKHOVETS

The formation and development of leadership qualities for future and current officers remains a very relevant issue of scientific research both in Ukraine and abroad. However, in the conditions of Russia's full-scale military aggression against Ukraine, the concepts of "leader", "leadership qualities", as well as the formation of such qualities, take on special importance for the military team. It is the officer, as the head of a certain unit, who must be an example of effective leadership both in everyday conditions and during combat missions. It should be not only a well-rounded personality, but also a person who is able to be a formal and informal leader.

The results of the analysis of educational programs and curricula for the training of future officers of the border agency allowed to conclude that the issue of formation and development of leadership is properly reflected. The methodology for the development of leadership qualities involves the provide of theoretical knowledge about the concept of "leadership", the main features of a leader, which are took on by students through various trainings, role-playing games, and complex practical classes.

However, such a training system applies only to cadets and doesn't fully ensure the acquisition of practical skills of an officer-leader. Evidence of this is the deficit of leaders of military teams, which is confirmed by surveys of leaders and personnel of the relevant units. There is an pressing need to improve the existing and develop modern programs for the development of leadership qualities of the current officers of the border units, which will take into account the realities of today.

We believe that the main efforts of scientific research should be directed to the improvement (development) of programs for the development of leadership qualities for the current heads of border units, as well as for officers who are in the personnel reserve.

The content of the outlined programs should provide for a comprehensive approach to the development of leadership qualities, be based on simulated situations of professional activity, and also take into account the system of L-courses. Among the main tasks of developing leadership qualities should be the formation of psychological readiness for leadership.

The issue of leadership formation should be reflected in special competencies and program learning outcomes in the educational program for the second (master's) level of higher education. In addition, we consider the necessary conditions for ensuring the development of leadership qualities: the development of a cross-cutting leadership training program (both during the training period and during further military service); creation of an effective system of educational and methodological support; training of scientific and pedagogical workers for the organization of the educational process to achieve the defined goal.

CHATGPT AS AN AUXILIARY TOOL FOR TEACHER PREPARATION FOR LESSONS

Iryna SIDORENKO

Over the past decade, the Internet has become an integral part of both student and teacher training. Various educational platforms have significantly developed methodological techniques for teaching and allowed to diversify the forms of presentation of material. However, despite the fact that the Internet has provided quick access to information, the selection of material is still time consuming. Therefore, the emergence of artificial intelligence models significantly accelerated the creation of an educational product.

One of the recently developed models of artificial intelligence is the ChatGPT chatbot, based on the principle of human language processing and is an improved version of the already existing conversational model GPT-3.5. Chatbot functions include generating answers, structuring text, composing poems, jokes, translations, editing texts, and performing calculations. ChatGPT also works on the principle of a mobile phone answering machine familiar to modern users. The final answer comes from the analysis of the dialogue with the person and the choice of the most likely next word according to the topic of communication.

Thanks to the developed functions of the ChatGPT assistant, it turned out to be a useful application when developing a lesson on the topic “Integral calculus”. The system was able to provide results based on the following prompts: “Propose a lesson plan on the topic”, “Write a two-line poem to remember the formula”, “Structure information about integration methods”, “Break the information into slides for the presentation”, “Write theses to the slides”.

Thanks to the developed functions of the ChatGPT assistant, it turned out to be a useful application when developing a lesson on the topic “Integral calculus”. The system was able to provide results based on the following prompts: “Propose a lesson plan on the topic”, “Write a two-line poem to remember the formula”, “Structure information about integration methods”, “Break the information into slides for the presentation”, “Write theses to the slides”.

GPT Chat also allows you to create unit tests with a ready answer and reduce the time to review. For example, the prompt “Write a problem in which there are three strategies, one of which is true, and the other two are false. Mark the correct answer” optimized development time. GPT chat is equipped with a set of tools that allow you to organize classes in any discipline. For example, “Propose an exercise for a student to choose randomly.”

There were some inconveniences with the text limit in the chat. To make up for that inconvenience, the chat remembers the last dialogue and uses it for a further prediction the possible answers in the next portion of the text. Significant advantages include the adaptation to Ukrainian of certain functions, for example, the Freesubtitles video decoding function.

Since ChatGPT uses the most probable answer, but not the reliable one, the chat can not be considered as a scientific source. However, ChatGPT is quite appropriate to use as an aid in the development of classes.

ВИЗНАЧЕННЯ РЕЗЕРВІВ УВАГИ ЛЬОТЧИКА ПІД ЧАС ОЦІНЮВАННЯ НАВИЧОК ПІЛОТУВАННЯ

Дмитро СІНЕНКО
Павло ОНИПЧЕНКО
Олексій ВОБК

Основним із завдань у навчанні льотчиків державної авіації є підготовка його до виконання маневреного польоту, що передбачає набуття навичок виконання фігур простого та складного пілотажу. Відповідні навички формуються у майбутніх льотчиків під час виконання польотів у зону на відпрацювання фігур пілотажу та є найбільш ефективним методом відпрацювання техніки пілотування і набуття льотної майстерності.

З аналізу стану безпеки польотів та огляду на публікації цієї тематики було визначено, що наявні методи оцінки рівня навченості льотного складу через певні недоліки не дозволяють об'єктивно оцінювати рівень підготовленості льотчика до виконання фігур пілотажу. Основним недоліком наявного методу оцінки рівня навченості льотного складу є неврахування психофізіологічних можливостей курсанта-льотчика, зокрема резервів уваги.

Для об'єктивної оцінки навичок пілотування під час виконання фігур пілотажу необхідно врахувати не тільки якість відпрацювання польотного завдання, але і психофізіологічні можливості льотчика через визначення резерву уваги. Під резервом уваги треба розуміти час, який льотчик використовує для сприйняття та перероблення додаткової інформації не пов'язаної з виконанням основного завдання. Резерви уваги можна визначати за допомогою встановлення на літак додаткового обладнання для фіксації погляду та вирішення льот-

чиком додаткових завдань, не пов'язаних з виконанням польоту, що може вплинути на безпеку польоту, або можна оцінювати резерви уваги часом виконання польотного завдання.

Час виконання польотного завдання утворюється з двох основних складових: часу виконання самої фігури пілотажу або комплексу фігур пілотажу та проміжного часу до наступної фігури або комплексу фігур пілотажу. За допомогою проміжного часу можна визначати резерви уваги льотчика, оскільки час виконання фігури пілотажу визначається аеродинамічними характеристиками літака та не змінюється.

Розглядаючи проміжний час, необхідно зазначити, що це час, який льотчик витрачає на встановлення заданого режиму польоту, огляд повітряного простору, орієнтування на місцевості і в просторі, вибір орієнтира введення до наступної фігури або комплекс фігур пілотажу. У льотчика з високим рівнем підготовки достатньо резерву уваги, щоб контролювати ці параметри в процесі виконання фігур пілотажу, тому проміжний час у нього буде менше, ніж у льотчика з низьким рівнем підготовки.

Отже, підхід до оцінки проміжного часу надає можливість урахувувати психофізіологічні можливості льотчика в польоті при оцінці рівня його навченості без встановлення додаткової апаратури на літаку та відволіканні льотчика на виконання завдань, не пов'язаних із виконанням польотного завдання.

ВОЛОДІННЯ НАВЧАЛЬНИМ МАТЕРІАЛОМ – ЗАПОРУКА УСПІХУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА-ПОЧАТКІВЦЯ

**Сергій СІНКЕВИЧ
Віталій ГАВРИЛЮК**

Відповідно до вимог керівних документів серед основних заходів методичної роботи кафедри на навчальний рік, які є обов'язковими для виконання, заслуговують на увагу – у контексті визначеного напрямку дослідження – пробні заняття (включно: під час розроблення нового або оновлення навчального контенту наявного заняття) і взаємовідвідування (не менше одного разу на місяць – до досвідченого викладача кафедри або факультету) викладачів-початківців (Інструкція з планування та обліку діяльності науково-педагогічного складу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького / наказ ректора Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького від 18 червня 2024 року № 242-ОД, с. 15–16).

За результатами проведення пробного заняття, оцінюванню підлягає рівень готовності науково-педагогічного працівника до організації та проведення освітніх заходів, за необхідності відбувається коригування змісту інформаційного наповнення дидактичних матеріалів та методики викладання, а також приймається рішення колективом кафедри щодо допуску викладача-початківця до самостійного проведення занять.

Значною мірою на рівень підготовленості викладача-початківця до проведення навчального заняття впливають результати роботи наставника (С. Сінкевич, С. Серховець, 2020). Зазвичай пробному заняттю передують кілька взаємних відвідувань занять за визначеною тематикою викладача-початківця

до викладача-наставника (до кращих методистів кафедри). Розроблення плану проведення заняття під керівництвом наставника є завершальним етапом опрацювання (вивчення) навчального матеріалу – докладного опису алгоритму його викладення (змісту, методичних прийомів і технологій, особливостей дій керівника заняття та тих, хто навчається, регламенту тощо), що залежить від попереднього досвіду публічних виступів викладача-початківця (участі в освітньому процесі) та рівня володіння навчальним матеріалом і методикою його викладання. У формуванні професійної компетентності викладача-початківця беруть участь також і науково-педагогічні працівники предметно-методичної комісії (далі – ПМК) кафедри, оскільки однією з функцій ПМК визначено надання допомоги у засвоєнні навчальної дисципліни та в підготовці до проведення всіх видів навчальних занять (Положення про організацію освітнього процесу в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького / наказ ректора Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького від 02 липня 2024 року № 387-ОД, с. 65–66).

За результатами опитування викладачів-початківців, викладачів-наставників і кращих методистів ПМК (кафедри, факультету), які брали участь у пробних заняттях, з'ясовано, що основні труднощі в підготовці та проведенні таких занять пов'язані з низьким рівнем володіння навчальним матеріалом визначеного заняття (дисципліни загалом та суміжних дисциплін, що забезпечують формування відповідних компетентностей тих, хто навчається). Системний підхід до аналізу причин виникнення зазначених труднощів і шляхів їх подолання дозволив дійти висновку, що методи проведення занять із застосуванням мультимедійних презентацій і тематичних плакатів, які використовують викладачі-початківці як опорні дидактичні матеріали, значною мірою знижують рівень їх мотивації до вивчення навчального матеріалу.

Основними шляхами подолання зазначених труднощів вважаємо проведення пробних занять з використанням класної дошки та крейди (маркерів відповідних кольорів), а також креслярських інструментів і приладдя – потрібно заздалегідь передбачити їх наявність. Під час проведення пробного заняття викладач-початківець отримує від наставника або начальника кафедри ввідну щодо несправності технічних засобів навчання (вимикання електроенергії). Якщо викладач-початківець готовий діяти за цією ввідною – це свідчить про відповідний рівень знання навчального матеріалу заняття, що, на нашу думку, є запорукою його успішної науково-педагогічної діяльності в майбутньому (за умов продовження професійного самовдосконалення, належної підготовки до кожного навчального заняття та допомоги з боку відповідних посадових осіб).

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ПЕРЕБУВАННЯ В ПОЛОНІ

Віктор СІТКАР
Степан СІТКАР

Під час широкомасштабного вторгнення рашистів в Україну, збройної агресії московії проти України та нелюдських умов, в яких перебувають наші громадяни у полоні загарбників, необхідність зрозумілих стратегій виживання стала актуальною як ніколи. Адже окупанти нарobili багато біди в Україні. Вони зруйнували не тільки багато українських міст, а й багато людських доль. Українців, які вийшли з російського полону утримували в жахливих умовах, їх жорстоко катували та принижували.

Реінтеграція тих, хто був в ізоляції, – це комплекс заходів щодо відновлення психічного та фізичного стану, соціальної адаптації особового складу, який перебував в ізоляції на території противника чи у полоні. Родинам варто усвідомлювати сутність цього процесу. Система реінтеграції звільнених з полону має 4 стадії: 1) медичне обстеження після сортування лікарями та надання медичної допомоги; 2) психологічна оцінка та постізоляційна декомпресія; 3) дебрифінг (вивчення досвіду); 4) соціально-правова підтримка військовослужбовця та його родини.

Майже всі військовослужбовці, які повертаються з полону, є катованими, але їх стан здоров'я – різний. Після обстеження та медичної допомоги не всі психологи готові спілкуватись із такими пацієнтами. Фізично військовослужбовці можуть бути здоровими, але є втрата почуття свого Я. Деякі вважають, що їм постізоляційна декомпресія не потрібна, і одразу їдуть до підрозділу. Але потім з частини нам телефонували та пропонували забрати військовослужбовця. Це

свідчення того, що постізоляційна декомпресія потрібна, як невід’ємна складова відновлення. Наступним кроком є дебрифінг – це узагальнення досвіду з метою створення та впровадження системи виживання у полоні. Після повернення наших військовослужбовців опитують як з метою отримання розвідувальних даних, так і вивчення досвіду виживання для подальшого складення рекомендацій та навчання особового складу, адже найціннішим є життя та здоров’я військовослужбовця. Йдеться про систематизацію інформації, завдяки чому вони вижили – ухиленню від контакту з противником, протидії противнику тощо. І в кінці цього шляху реінтеграції військовослужбовці за висновками ВЛК або повертаються до служби, або до цивільного життя. Стратегічна мета реінтеграційного процесу – повернення військовослужбовця до суспільства, родини та, якщо стан здоров’я дозволить, до військової служби.

Дмитро Козацький, який був у російському полоні 4 місяці, наголошує, що у спілкуванні зі звільненими з неволі потрібно пам’ятати передовсім про доречність запитань. Зокрема, він каже: “Я б радив людям, які хочуть поставити якесь питання, сто разів подумати, чи доречне воно до колишнього військовополоненого. Наведу власний приклад. Коли я був на весіллі у свого друга, до мене з іншого залу підійшла людина і запитала, чи справді нас у полоні катували. Не розумію, навіщо було це запитання, що це дасть людині. Усі бачать, у якому стані повертаються військовополонені, і це не потребує жодних пояснень”. За його словами, якщо звільнений з полону військовий готовий ділитися і розмовляти, то з ним можна поговорити, адже таким людям треба виговорюватися, щоб переводити свій досвід із травматичного в пам’ять. Крім того, військовий додає: “Важлива звичайна підтримка, коли людина може сказати: “Радий, що ти повернувся”, “Можливо, тобі треба якась допомога?” – або розповісти якісь новини із життя міста чи села”. До того він зауважив, що військовопо-

лоненим, які повертаються, варто приділити декілька тижнів собі та своїм близьким, аби була можливість адаптуватися, побачитися зі знайомими, відпочити. Дмитро вважає, що “це має відбуватися поступово, бо коли ти швидко вливаєшся в активне життя, де щогодини змінюється інформаційне поле, дуже складно продовжувати рух за цим темпом”.

Відома українська захисниця, парамедикиня-доброволець К. Поліщук (позивний Пташка), розповіла про те, як звичайні українці мають поводитись у повсякденному житті з тими, хто був у російському полоні. Вона потрапила в полон ще у травні 2022 р., пробувши в ньому кілька місяців (до 21.09.2022). Катерина зауважує, що навіть коли вони повертаються додому, проблеми не закінчуються. Їм важко адаптуватися до звичного життя та знайти спільну мову з близькими та оточенням. Вона радить не задавати колишнім полоненим дурні та нетактовні питання, які їх ранять. Як приклад, військова розповіла про історію у потязі. Коли вона їхала на дипломатичну зустріч, жінка з верхньої полиці буквально сіла дівчині на коліна та почала розпитувати про те, чи гвалтували її окупанти у полоні. Такі питання ставлять Пташку у ступор і змушують поринати у спогади, які травмували її психіку.

22-річний морпіх Юрій Гульчук понад два роки провів у російському полоні. Через жорстокі катування військовий втратив здатність говорити і проявляти емоції. 14 вересня 2024 року він повернувся в Україну, та перші дні реабілітації вже дали свої результати – Юрій знову заговорив. Заслугове на увагу те, як Юрій відновлюється після полону. Зокрема, зазначає його мама Мілана: “Мое обличчя і голос він упізнав лише через три дні. А от емоційне впізнання трапилося на четвертий – він розплакався і притулився до мене, як дитина до мами”.

За прогнозами медиків, для того щоб морпіх заговорив, він мав пройти щонайменше рік лікування у психлікарні,

утім вже за кілька днів до Юрія повернулося мовлення. “Перше, що він почав розповідати, – мабуть, краще психологи розкажуть, чому саме про це – чому стільки болю, чому стільки брехні; чому люди такі жорстокі одне до одного; емоції саме з приводу – як люди можуть бути такими”, – розповіла Мілана. Вже за кілька днів, за її словами, Юрій почав гарно формулювати свої думки й говорити, наче філолог. Утім, попереду його чекає ще тривала реабілітація.

На запитання “Тобі хочеться забути полон?” Юрій відповів: “У жодному разі. Навіщо ж забувати? Я з полону виніс цінні уроки. Приміром, що треба бути дуже уважним не лише до того, що говориш, а й до того, що думаєш”.

Крім зазначеного вище, заслуговує на увагу й історія морпіха Гліба Стрижка, який потрапив у полон у Маріуполі (квітень 2022 р.), але його обміняли через 17 днів, бо був важко поранений і потребував медичної допомоги. Через травми Гліб отримав пожиттєво II групу інвалідності й був змушений покинути військову службу. На запитання “Що для нього було найважче в полоні?” він зазначає: “Напевно, нерозуміння того, що буде далі. Мені було байдуже, у мене тіло було розібрано, боляче. Але нічого не зміниться від того, що я буду страждати. Триматися допомагала віра в Бога і морську піхоту”.

Сьогодні Гліб дає пораду, як цивільним правильно проявляти повагу до військових і ветеранів, коли є сильне бажання подякувати. Він вважає, що важливо поважати іншу людину, яке б сильне відчуття вдячності у вас не було. Свого часу Veteran Hub (мережа підтримки для воїнів і їхніх близьких) зробив чудовий жест “Завдяки тобі” – прикладання руки до серця. Наше суспільство не має культури small talk (невимушені розмови на безпечні теми – ред.) або посміхатися один одному на вулиці. Цей жест класний, бо він не передбачає словесної реакції, він не зачіпає особистий простір. Ви просто прикладаєте руку до серця, киваєте головою і зустрічаєтеся з

людиною зоровим контактом. До жесту можна додати: “Дякую за службу”. Якщо є емоційний порив подякувати людині, то будьте готові, що вона може вам нічого не відповісти. І це нормально.

Психологи зауважують, що родина має розуміти те, що дорога людина під час полону не мала контролю над власним життям, саме тому взаємостосунки можуть змінитися. Навіть обійми, звичні до війни, можуть налякати через несподіваність, адже під час ізоляції кати його хапали без попередження. Фахівці закликають не ставитися у щоденному житті до звільнених, як до хворих. Їм потрібна родина, яка посприє поступовому поверненню контролю над власним життям і людських прав. Адже військовослужбовці після перебування у полоні можуть дивитись людям в очі з гідністю. Державна політика та громадська думка однакові: перебуваючи у руках ворога, вони залишились військовослужбовцями, які проходили службу у надважких умовах. Цей підхід України до своїх захисників кардинально відрізняється від рашистського та радянського, які вважають своїх полонених зрадниками.

Комплекс заходів щодо реінтеграції колишніх військовополонених до мирного життя обов’язково має передбачати медичну підтримку та лікування і психологічну, соціальну та правову допомогу. Цей процес не безболісний. Родина, у яку повертається військовослужбовець, теж потребує уваги й підтримки фахівців, як і військовий. Запорукою успішного відновлення здоров’я особистості військовослужбовця може стати кропітка праця тандему “психолог – родина”. З плином часу військовослужбовець повертається до повноцінного життя, надолужуючи активною діяльністю втрачений у полоні час.

USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO ANALYZE SPEECH ERRORS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING: INNOVATIVE APPROACHES FOR THE DEFENCE SECTOR

Oksana SKYBA

The integration of artificial intelligence (AI) in English language teaching presents transformative potential, particularly within the defense sector where high-stakes communication is essential. The capacity of AI systems to analyze speech errors accurately and efficiently offers new methodologies for enhancing language proficiency among defense personnel.

Effective communication is a foundational component in defense operations, where linguistic precision mitigates operational risks and fosters seamless collaboration among international coalition forces. English language instruction for defense personnel must extend beyond basic proficiency to encompass specialized terminology, unambiguous communication skills, and fluency within high-pressure, multilingual environments. Defense personnel – including soldiers, pilots, and intelligence officers – must communicate with both accuracy and cultural awareness, making immediate and personalized language feedback critical for operational efficacy and intercultural competence.

Recent advancements in AI, particularly in natural language processing (NLP) and automated speech recognition (ASR), enable sophisticated, real-time speech analysis. These systems allow for the precise identification of errors in pronunciation, grammar, vocabulary, and fluency, furnishing both instructors and learners with data-driven insights. Given the international scope of military operations, defense personnel must effectively communicate across diverse dialects and accents. AI-based analysis can detect, categorize, and offer corrective feedback

on pronunciation variations, thus enhancing overall intelligibility. The defense sector has a specialized vocabulary that must be mastered with precision. AI systems, particularly those trained on defense-specific corpora, can identify inaccuracies in technical terminology and provide immediate corrective guidance, thereby reinforcing accurate use of critical terminology. Through systematic analysis, AI tools can identify recurring linguistic errors, enabling focused instruction on habitual mistakes that may impede fluency or precision.

By delivering real-time feedback, AI-driven systems significantly accelerate the learning process. Automated assessments provide learners with immediate error correction and permit instructors to concentrate on the more complex aspects of instruction, such as high-level discussions and nuanced communication skills. AI-powered tools can offer highly individualized instruction, targeting specific issues in pronunciation, grammar, and vocabulary. In the defense context, where personnel have varying proficiency levels and distinct language needs, such adaptability is invaluable. AI-driven language analysis can be embedded in VR training environments, enabling defense personnel to practice English in simulated real-life scenarios. This setup provides real-time error analysis within a contextually relevant environment, allowing learners to refine their language skills in situations that closely replicate operational realities.

To cater to the specialized requirements of military communication, AI systems must be designed to go beyond general language proficiency and focus on context-specific error identification and correction. Incorporating specialized military terminology, procedural language, and mission-critical vocabulary into AI training datasets allows these systems to better understand, identify, and correct language specific to defense operations. In military operations, communication is time-sensitive and must be unambiguous. AI systems should be optimized to provide immediate correction on high-impact errors – such as

ambiguous terminology or mispronunciations – that could potentially lead to miscommunication during critical situations. Certain errors have disproportionately high stakes in a military context. Mispronouncing a command or using ambiguous language during an operation, for instance, can lead to significant consequences. AI systems can be optimized to prioritize the correction of high-impact errors, ensuring that personnel avoid miscommunication in mission-critical scenarios.

The application of AI-powered speech error analysis is a promising development for language instruction within the defense sector. By delivering precise, real-time feedback tailored to the unique linguistic demands of defense personnel, AI systems can enhance both communicative proficiency and operational clarity. However, to fully realize these benefits, careful consideration must be given to issues of data privacy, contextual accuracy, and the balance between automated and instructor-led instruction. Continued innovation, supported by cross-disciplinary collaboration, will allow AI-driven language tools to equip defense personnel with the language skills necessary to perform effectively in high-stakes, multilingual, and multicultural environments.

ПРИНЦИПИ ДЕМОКРАТИЧНОСТІ ТА ДОБРОЧЕСНОСТІ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Дмитро СНІТЬКО

Проблемі вдосконалення підходів та методів навчання у військових закладах вищої освіти присвячено достатньо досліджень в Україні, що викликано потребою підготовки фахівців в умовах повномасштабних бойових дій, з одного боку, і, з іншого, – необхідністю інтеграції Збройних Сил України і військової освіти в Україні до військово-політичних інститутів і стандартів західних союзників.

Недостатня відповідність української військової освіти стандартам НАТО ускладнює як оперативну сумісність із військовими структурами країн-членів Альянсу, так і залишає старі проблеми виховання військових фахівців, залишені спадком радянських традицій.

Політика Міністерства оборони у сфері військової освіти від 2021 року (далі – Політика) чітко визначила ці проблеми як основні, у той же час акцентуючи на недостатньому застосуванні інтерактивних і особистісно орієнтованих методів і форм навчання у процесі підготовки фахівців військової справи. Зокрема, місією “Політики” визначено створення таких умов освітнього процесу, що сприяють підготовці фахівців із високою загальною та військово-професійною культурою, що здатні творчо мислити та ефективно реалізовувати лідерські якості. Важливо, що серед основних принципів політики у сфері військової освіти визначені демократичність, ефективність і доброзесність.

Чому ці принципи є важливими в контексті вдосконалення вищої військової освіти в Україні? Запровадження новітніх методів навчання в освітній процес передбачає активність і творчість здобувача освіти, його здатність креативно мисли-

ти, поєднувати теоретичні знання і практичний досвід. Ефективність навчання є відповідністю результатів поставленим у процесі освітнього процесу цілям і завданням. Інакше кажучи, здобувач освіти має розвинути певні фахові компетенції, тобто бути спроможним застосовувати отримані знання у практичній діяльності.

Ефективність навчання пов'язана із принципами демократичності й доброчесності. З одного боку, ці категорії є досить широкими і навіть вимагають певного філософського обґрунтування. Утім, варто визначати ці поняття саме в контексті навчального процесу. Так, стаття 42 Закону України “Про освіту” визначає академічну доброчесність як сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Щодо етичних принципів, то передусім йдеться про дотримання учасниками освітнього процесу загальнолюдських етичних норм, що має сприяти формуванню у здобувачів високої духовної та моральної культури – це одне з основних завдань вищої освіти. У зв'язку із цим необхідно розуміти, що саме викладач стає для здобувача зразком етичності, моральності і доброчесності. Порожнє моралізаторство на тему необхідності студенту бути моральним, правильним, при цьому бувши аморальним – шкідливе явище для будь-якої освіти. На жаль, українська освіта ще багата на такого роду протиріччя. Це стосується використання в навчальному процесі мови країни-агресорки (російської), низького рівня мовної культури викладача, нездатності (небажання) викладача вдосконалюватися у духовному та культурному плані, зверхне та навіть принизливе ставлення до здобувачів освіти. Згадані недоліки суперечать вимогам академічної доброчесності, утім безпосередньо формують особистість здобувача освіти.

Вимога демократичності як прояв доброчесності передбачає повагу до особистості здобувача. Студентоцентричність у навчальному процесі – це ніщо інше, як визнання важливості кожного окремого студента, його особистості та його права помилятися і самовиражатися у процесі навчання. Лише за умови дотримання принципів демократичності і доброчесності стає можливим ефективно застосування інтерактивних методів навчання в освітньому процесі.

DEVELOPING FOREIGN LANGUAGE COMUNICATIVE COMPETENCE BY MEANS OF MULTIMEDIA

Hanna SOVHAR

Today, it is impossible to imagine life without technologies in any aspect of our lives. Education is no exception either. Undoubtedly, today's education has boldly taken a giant leap forward towards digital learning. Now the task of education is to prepare an individual of new generation, who is adapted to constant competition, has a high level of initiative, and, possesses the ability to be creative and think outside the box, existing in continuous process of lifelong learning. In connection with the development of information technologies, the approach to the organization of a foreign language learning process in higher education has changed significantly. Visual training aids available by multimedia technologies have become widely used, which makes it possible to carry out training at a qualitatively new level. The use of information and computer technologies (ICT) expands the capabilities of educators and students. Studying any discipline with the use of ICT gives students the opportunity to actively participate in class, which contributes to the development of their interest in the subject. ICT elements that can be used during training include interactive boards; electronic textbooks and manuals displayed on the screen of a computer and a multimedia projector; electronic encyclopaedias and directories; simulators and test-type software; educational resources of the Internet; various media files; audio and video equipment; interactive maps and guidebooks; interactive conferences; materials and platforms for distance learning; In their work, teachers often use demonstration programs, which, in addition to pictures, video materials, and photographs, can also include interactive content and presentations.

Today, multimedia tools can be efficiently implemented into language classes. One of the most popular ways to employ multimedia is doing presentations. Performing a visual and illustrative function, multimedia presentations can be successfully used for introduction and consolidation of lexical and grammatical material, assessment of covered material, demonstrating results of students' research. Creating projects in the form of presentations is an integral part of the student's independent work. Presentations can be used as a support for listening, retelling texts, preparing role plays. Such a wide range of applications of multimedia presentations is explained by the fact that presentations introduce variety, enliven the learning process, increase the emotional impact on students, create a comfortable learning environment, and help to form a model of real communication. The fact that the development of presentations increases students' motivation and self-esteem is essential. Experience shows that the so-called thematic presentations (presentations on proposed topics) are an effective technique for developing monologue speaking skills. With the help of a presentation, students have the opportunity to build their language in a logical, consistent and complex way, learn to express their thoughts coherently and correctly in terms of language. When organizing a class using a presentation, the educational material is presented visually, so it is more accessible and easier for comprehension. Students use key words, schemes, tables, pictures they have prepared. This allows them to speak consistently, comprehensively, confidently, and expressively.

Doing thematic presentations is beneficial during a general English and ESP classes. Some topics include a great amount of textual material; therefore, when studying them, it is impossible to do without visual support. Multimedia presentations become a two-way process that contributes to the development of students' communicative competence. On the one hand, speaking skills (monologue speech) are improved; on the other hand,

the audience learns to perceive a foreign language by listening, as well as conduct a dialogue with the speaker on the topic of the presentation, thereby improving the skills of dialogic speech. However, producing a thematic presentation is an interesting, but rather time-consuming process. To prepare a presentation, it is necessary to study a large amount of information in order to produce engaging content. It also needs to have a structure including an introduction, the main part, and a conclusion. The success of multimedia presentations largely depends on compliance with the requirements for creating a presentation: informativeness, brevity, logic, structure, visibility and literacy. Meeting these requirements is necessary to create a high-quality presentation to make the lesson informative and effective.

USING INREACTIVE WHITEBOARD IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION

Oksana SOVHAR

The effectiveness of educational process in foreign languages acquisition can be successful only if such training is individualized, interesting, informative, engaging, motivating, and creative. Active informatization of the education system primarily entails application of new information and communication technologies (ICT), teaching aids, gradual formation and completion of the computer technology platform of informational educational space, electronic educational resources, replenishment of their “collections” to meaningfully fill informational and educational space to make it available for students anytime and anywhere.

Among the advantages of organizing educational activities in a network format are unlimited time frame and the possibility of loading materials at convenient time; principle of individualization of learning, gaining teamwork experience; multifunctional connectivity, i.e. you can connect not only from a computer, but also from other gadgets, like smartphone, tablet, laptop. Here we are talking about synchronous learning format that takes place during foreign language classes, as well as about asynchronous one, which becomes especially relevant during martial law, since classes can be interrupted by air alarms and using modern information and computer technologies the teacher can give tasks, check it, and get valuable feedback.

Rhythmic and spontaneous updating of educational content in the process of learning foreign languages requires improvement of the mechanisms of its submission and adaptation to the maximum possibility of implementing competent, individualized, personalized approach to learning languages. An in-

teractive white board (IWB) can be quite instrumental in it. A survey has been conducted in the Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy in order to learn about students' attitudes toward using IWBs during English classes. According to the results of the survey, most students – 89.7 % positively perceive the change to an interactive learning using smartboards. Among positive aspects of interactive white board use students mentioned clear, dynamic, and effective presentation of material, enhancing students' motivation to learn, improvement of communication skills, ability to use various materials concurrently. Interactive white boards in the Academy are used as a set of modern and powerful electronic interactive tools that significantly speed up access to the necessary information, which facilitates its perception and contributes to establishing creative atmosphere of communication in the classroom. Using an interactive white board in class, teachers can make their classes more vivid, can choose different styles of training, working with various programs and resources, orienting towards specific needs of different age groups. With an interactive white board, classes become more and more interesting. Even those students who go to class with reluctance get instantly involved in educational process, because they easily navigate in the digital world and actively use various electronic devices in everyday life. Activation of students' cognitive activity and communication skills is also an important strength. An interactive white board is an indispensable tool for organization of individual, pair and group work, foster discussions in which students' ability to argue and explain their point of view evolves. The interactive white board allows you to use images, text, sound, video, Internet resources and other necessary materials during one lesson. Teacher has the ability to influence all human systems at the same time (visual, auditory, kinesthetic), thereby focusing on each student in the class.

Interactive white board software allows clear structuring of classes. Ability to save lessons, supplement them with recordings improves the method of presenting the material, makes it possible to continue improvement of the previously developed lesson, inspires the teacher to develop his / her pedagogical practices. Due to the variety of materials that can be used on interactive white board, students grasp new ideas much faster. Teachers who have been working with blackboards for a long time have noticed that the quality their lessons improved markedly. It is important to understand that the interactive white board itself cannot teach anything by itself. Its effectiveness depends on the creativity of the teacher, his / her willingness to make the lesson interesting, understandable, and memorable.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Юлія СОКОЛОВСЬКА
Ірина СЕВРУК
Наталія ЧУПРІНОВА

Закон України “Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності” (2023) визначає громадянську ідентичність як “стійке усвідомлення громадянином України, закордонним українцем свого політико-правового зв’язку з Україною, Українським народом та громадянським суспільством”.

Формування громадянської ідентичності, так саме як і національної, на сьогодні “набуває особливого значення для сфери національної безпеки і оборони”. Це усвідомлюється як стратегічно значуще завдання, успішність виконання якого має забезпечити “формування здатності держави протистояти внутрішнім і зовнішнім безпековим загрозам” (Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках, 2023).

Отже, громадянська ідентичність військових – це і мета, і завдання, що потребує нагального виконання. Це засвідчує “Концепція військово-патріотичного виховання в системі Міністерства оборони України” (2024).

Зазначена нормативно-правова база, у сукупності стратегій, концепцій і законів, надає і визначення, і цілі, і завдання, і розроблені механізми / заходи щодо реалізації цих завдань, і показники, що мають свідчити про результативність заходів з формування національної та громадянської ідентичності.

Але виховують не стільки заходи, скільки середовище та практики, в які включена людина. Безумовно, важливими є усі культурно-просвітницькі, освітньо-виховні проекти та заходи, системність і комплексність роботи, взаємодія військових, державних інституцій й структур та громадянського суспільства. Але людина, військовослужбовець у реаліях сучасної України стикається з чисельними проблемами, які пов'язані із необхідністю забезпечення потреб, що їх А. Маслоу визначив як базові (житло, матеріальне забезпечення, життя, здоров'я тощо). Якщо ці потреби не задоволені, вищі просто не актуалізуються.

Громадянськість передбачає взаємну відповідальність: людини-громадянина перед державою / суспільством і держави / суспільства перед громадянином. Тільки у складній діалектиці цієї взаємної відповідальності може сформуватися громадянська ідентичність як сукупність свідомо прийнятих на себе зобов'язань людини перед суспільством та державою, зокрема свідоме прийняття на себе обов'язку по захисту тієї спільноти / держави, із якою людина себе ідентифікує.

Громадянська ідентичність має два виміри: суто морально-етичний і політико-правовий. І якщо порушувати баланс політико-правового та морально-етичного, фіксуючи увагу переважно на морально-етичних вимірах, то питання щодо формування громадянської ідентичності так і залишиться на рівні декларацій. І це незважаючи на усі стратегії, концепції, програми та проекти.

Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” із урахуванням усіх змін і поправок, починаючи з 1992 року та по 2024 рік прописує усі зони відповідальності держави та суспільства перед військовослужбовцем і його родиною. Водночас практики несення військової служби, зокрема, у зоні ведення бойових дій, демонструють суттєві розбіжності між тим, що проголошено у Законі, і тим, що є в реальному житті.

Якщо б у реальних практиках військового життя було реалізовано усі норми та соціальні гарантії, прописані у Законі, Україна не зіткнулась би із чисельними проблемами мобілізації та рекрутингу. Кореляції між гордістю за приналежність до тієї чи іншої держави / суспільства та можливостями громадян реалізувати у повному обсязі гарантовані державою права та свободи є очевидними.

Формування громадянської ідентичності, зокрема бажання захищати Батьківщину, потребує зміщення акцентів на реалізацію принципу взаємної відповідальності: не тільки військові мають обов'язки перед державою та суспільством, необхідним є і додержання державою своїх зобов'язань перед військовими.

ЗАСТОСУВАННЯ АНГЛОМОВНИХ АСПЕКТІВ В АНДРАГОГІЦІ ДЛЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Наталія СОКУЛЬСЬКА

Надія ГУЗИК

Христина ЛПЦИНСЬКА

Віктор КМІН

Відповідно до вимог сьогодення у Міністерстві оборони України сформулювали та довели до науково-педагогічного персоналу необхідність впровадження англомовних аспектів у процес викладання усіх без винятку дисциплін у вузах усіх рівнів освіти. Відповідно до них були розроблені перспективні плани відсоткового впровадження таких аспектів протягом п'яти навчальних років. Але на практиці виникають численні проблеми з реалізацією таких розпоряджень, адже лєвова частка дисциплін основного циклу у вищих військових закладах – природнича, а тому й доволі важко сприймається слухачами. Тож постає логічне питання: чи існують способи полегшення сприйняття вже дорослим слухачем (об'єкта андрагогіки) і навчального матеріалу, і його англомовних компонент (предмета андрагогіки), зокрема, без втрати його ґрунтовності і зацікавленості у ньому?

Найважливішими компетенціями, яких набувають дорослі слухачі у процесі навчання, є уміння діяти в межах погоджених цілей і завдань; синхронізувати свої вчинки з діями партнера, враховуючи його думку / позицію, кооперуватися чи йти на компроміс, оцінюючи ситуацію; уміння самостійно розвиватися, якщо здібності не відповідають сучасним вимогам. Формування й розвиток таких компетенцій забезпечує інтерактивне навчання, яке найбільшою мірою відповідає психологічним особливостям і педагогічним закономірнос-

тям навчання дорослої людини. Одним із найпоширеніших інтерактивних методів є ігровий з елементами імпровізації його учасників, в якому навчання здійснюється в абсолютно невимушеній формі, легко та з гумором. Саме в таких умовах знання накопичуються на підсвідомому рівні як сукупність досвіду позитивних емоцій.

Тож як реалізувати ігрову методику та ще й включити в процес англomовні аспекти? Автори неодноразово проводили та отримували позитивні відгуки на заняття, де курсанти між собою обирали двох-трьох модераторів (одногрупників, які найкраще володіють англійською мовою), які й очолювали команди, випадковим чином ділились на команди та знаходили розв'язки конкурсних задач. Для зручності курсантів для таких занять обирали теми, які корелювали з популярними серед підлітків іграми “World Of Tanks”, “Control Strike”, “Striker Zone” та іншими, певний набір англomовних слів з яких вже є у свідомості наших дорослих слухачів. У той час, коли задачі дисциплін розв'язувались або командно, або фахівцем, модератором групи складалась доповідь та делегувалась до зачитування іншим учасником команди. У такий спосіб вдавалось досягати кількох цілей заняття:

залучення уваги: ігри роблять навчальний процес більш цікавим і захопливим, що сприяє кращій концентрації слухачів. У роботу “включається” переважна більшість курсантів;

мотивація: ігровий підхід навчання підвищує мотивацію курсантів, оскільки вони отримують можливість змагатися та досягати нових рівнів;

розвиток навичок: ігрові методи сприяють розвитку критичного мислення, креативності, командної роботи та комунікаційних навичок;

практичне застосування знань: слухачі можуть застосовувати теоретичні знання на практиці в безпечному середовищі;

зворотний зв'язок: ігри часто забезпечують миттєвий зворотний зв'язок, що допомагає курсантам швидше усвідомлювати свої помилки і вдосконалюватися;

соціальна взаємодія: ігри сприяють розвитку соціальних навичок через співпрацю та взаємодію в колективі, вчать дослухатись та радитись, відстоювати свою позицію;

зменшення стресу: гра може знизити рівень стресу, пов'язаного з навчанням, створюючи більш розслаблену атмосферу.

Отже, включення у навчальний процес деяких англомовних аспектів в ігровій формі стають ефективними інструментами в освітньому процесі.

СУЧАСНА ВІЙСЬКОВА ПІДГОТОВКА ТА ІНТЕГРАЦІЯ ЗНАНЬ ПРО НОВІТНЄ ОЗБРОЄННЯ

Микола СОРОКАТИЙ
Оксана БІЛАШ

У світі швидкозмінюваних технологій та постійно змінюваних військових стратегій вищі військові навчальні заклади відіграють критичну роль у формуванні курсантів, які можуть ефективно адаптуватися до новітніх тактичних вимог. Курсантам надається унікальна можливість вивчення та впровадження сучасних тактичних методів. Це не лише традиційні аспекти військової стратегії, але й орієнтація на кібернетичні аспекти військової діяльності. Курсанти отримують знання про кібернетичні загрози та заходи щодо їх запобігання.

Спеціальні операції стають необхідною частиною навчання, де здобувають навички ведення війни в умовах, відмінних від традиційних конфліктів; вивчають методи проведення та координації спеціальних операцій для досягнення конкретних цілей у військовій і конфліктній обстановці.

Гібридні війни в сучасному світі набули нового звучання, і вищі військові навчальні заклади розуміють необхідність підготовки курсантів до ведення бойових дій у таких конфліктах. Курсантам надається можливість аналізувати та розуміти гібридні загрози, розробляти стратегії їх протидії та вивчати інноваційні методи боротьби з ними.

Основним завданням вищих військових навчальних закладів є створення умов для інтеграції сучасних тактичних рішень у навчальний процес. Курсанти не лише вивчають теоретичні аспекти новітніх тактик, але й залучаються до практичних сценаріїв, що дозволяє їм закріплювати знання та розвивати стратегічне мислення.

Адаптація до новітніх тактичних вимог вимагає не лише засвоєння концепцій, але і їхнє практичне застосування. Такий підхід забезпечує випускників вищих військових навчальних закладів відмінною підготовкою до викликів, які ставлять перед сучасними військами новітні технології та стратегії.

Вивчення та розуміння новітнього озброєння є ключовим елементом вищої військової підготовки. У вищих військових навчальних закладах приділяють особливу увагу ознайомленню з різноманітними зразками військової техніки, створеними для ефективного ведення бойових операцій у сучасному військовому середовищі.

Курсантам надається унікальна можливість експериментування з новітніми технологіями. Бойові дрони, які забезпечують віддалену розвідку та атаку, стають предметом детального дослідження та аналізу їхніх можливостей і вивчення стратегії їх використання на полі бою. Крім того, велику увагу приділяють вивченню кіберзброї та автоматизованих систем, ознайомленню із сучасними засобами кіберзахисту та навчанню ефективно захищати військові мережі від кібератак.

Інтеграція цих знань у навчальний процес виходить за межі теоретичного вивчення. Курсанти, крім того, мають можливість взаємодіяти з реальними зразками озброєння, використовуючи спеціальні тренажери та лабораторне обладнання. Це дозволяє їм не лише отримувати теоретичні знання, але і набувати практичний досвід у роботі з новітнім озброєнням.

Інтеграція знань про новітнє озброєння не лише готує до викликів сучасного військового середовища, але і сприяє розвитку їх військової експертизи, роблячи їх готовими до лідерської ролі у забезпеченні національної безпеки. Важливим аспектом є розвиток стратегічного мислення та уміння ефективно взаємодіяти з сучасним озброєнням. Курсанти навча-

ються у вищих військових закладах вирішувати завдання, використовуючи новітні технології, і розробляти оптимальні стратегії використання військової техніки в різних сценаріях бойових дій.

Отже, стрімкий розвиток технологій висуває перед освітою нові завдання, що потребують перегляду змісту освіти, форм, методів та прийомів навчання. У вищих військових закладах значну увагу приділяють організації освітнього процесу, розробленню програм підготовки курсантів за новітніми технологіями, кінцевий результат яких – висококваліфіковані спеціалісти у військовій сфері.

ДО ПИТАННЯ ВАЖЛИВОСТІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ

Тетяна СПІЛЬНИК

Навчання іноземної мови у вищих військових навчальних закладах посідає особливе місце в системі підготовки майбутніх фахівців сектору безпеки й оборони. З огляду на тісну співпрацю з іноземними партнерами у військовій сфері, участь у міжнародних військових навчаннях володіння іноземною мовою на високому рівні для сучасних військовослужбовців набуває неабиякого значення.

Зрозуміло, що досягти курсантам належного рівня володіння мовою без самостійної роботи неможливо. У закладах вищої військової освіти самостійна робота, будучи необхідною складовою навчального процесу загалом і навчання іноземної мови зокрема, спрямована не лише на розвиток іншомовної мовленнєвої компетенції майбутніх військових фахівців, а й на розвиток самоорганізації, відповідальності й дисципліни. Саме ці якості є необхідними для професії військових, коли виконання поставлених завдань вимагає швидкої реакції, уміння керувати часом і виконувати завдання у визначений термін, уміння відстоювати свою думку та приймати рішення в умовах браку часу.

Самостійна робота курсантів під час вивчення іноземної мови не тільки сприяє поглибленому засвоєнню матеріалу, формуванню іншомовної професійної комунікативної компетенції, а й уможливорює розвиток самодисципліни та критичного мислення. Крім того, самостійна робота у вищих військових навчальних закладах має й практичне спрямування. Ідеться насамперед про те, що під час самостійної роботи з іноземної мови майбутні фахівці сектору безпеки й оборони

готуються застосовувати набуті мовні знання в умовах реальної служби, де необхідно володіти іншомовною професійною термінологією, уміти працювати з документами, які складені іноземною мовою, і спілкуватися з колегами та партнерами з інших країн.

Попри те, що самостійна робота передбачає автономію курсантів у виконанні тих чи тих завдань, роль викладача в її організації є надзвичайно важливою. Саме викладач добирає відповідні матеріали для самостійної роботи, які мають відповідати рівню володіння іноземною мовою курсантів, надає їм методичну підтримку, контролює якість виконання завдань, корегує помилки, оцінює результати самостійної роботи курсантів.

У вищих військових навчальних закладах самостійна робота з іноземної мови може мати різні форми. Це може бути читання, переклад і переказ текстів за фахом; виконання лексичних та граматичних вправ і тестів; вправи на аудіювання; підготовка презентацій і доповідей іноземною мовою; виконання письмових завдань, зокрема написання рапорту чи звіту іноземною мовою. Крім того, не варто забувати й про можливість сучасних новітніх технологій, використання яких дозволяє урізноманітнити завдання для самостійної роботи з іноземної мови.

Отже, самостійна робота під час вивчення іноземної мови у вищих військових навчальних закладах допомагає майбутнім фахівцям сектору безпеки й оборони розвивати навички самодисципліни, відповідальності, які необхідні для успішного виконання професійних завдань. За правильної організації самостійна робота дозволяє курсантам поглибити знання з іноземної мови, удосконалити мовні навички та готуватися до виконання завдань з використанням іноземної мови у майбутній професійній діяльності.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Софія СТЕЧИШИН
Марта НОВАЦЬКА
Віталій ДЕМЧИШИН

На сьогодні, коли за останні роки українське суспільство переживає важкий період соціально-політичних потрясінь і викликів, уже стало відомо, що Україна потребує справжніх фахівців у різних галузях, зокрема офіцерів. Саме тому українцям слід готуватися до подолання невідворотних соціально-культурних і психологічних наслідків війни.

Актуальність цієї тематики полягає в тому, що задля того, аби бути компетентним і професійним фахівцем, представники сектору безпеки і оборони впродовж усієї своєї діяльності мають підвищувати рівень підготовки, зокрема вдосконалювати всі знання та навички, які вони отримали, здобуваючи військову освіту, що є невід'ємним елементом системи навчання України.

Процес підготовки офіцера – досить складне завдання, зумовлене низкою проблем, серед яких можна виділити недостатній рівень підготовки здобувачів повної загальної середньої освіти, пандемію та карантин, перехід на дистанційну або змішану форму навчання, повномасштабне вторгнення, через яке учасники навчального процесу мають долати виклики війни: повітряні тривоги, перерване навчання та відключення електроенергії, відсутність мотивації щодо проходження служби в правоохоронних та інших органах, що належать до кадрів безпеки України, а також застаріле матеріально-технічне забезпечення озброєння та військової техніки.

Безсумнівним є той факт, що саме військова освіта та самовдосконалення є головним поштовхом до підготовки кваліфікованих кадрів. Професійна компетентність офіцера, яка проявляється у здатності до особистісного зростання протягом усієї службової діяльності, до раціонального застосування набутих умінь та навичок, які були отримані під час навчання, роль якого є вкрай важливою у суспільстві у всіх її проявах. Зауважимо, що кваліфікація має відповідати професійним обов'язкам та завданням, рівню кваліфікації, який визначається насамперед професійним навчанням у поєднанні з практичним досвідом.

Заняття відбуваються з використанням різноманітних форм, які забезпечують активну взаємодію науково-педагогічного складу з курсантами. Але специфіка майбутньої професійної діяльності визначає перевагу групових і колективних форм навчальної діяльності курсантів.

Саме цю форму навчання майбутніх офіцерів-прикордонників, на нашу думку, доречно активно використовувати на заняттях, вивчення яких сприяє формуванню в курсантів розуміння сутності правової свідомості, культури, державних та історико-правових, соціально-культурних явищ сучасного суспільства, критичного мислення, отриманню знань щодо здійснення професійної діяльності.

Аналізуючи вищенаведене, варто зазначити, що саме здатність застосовувати надані навички та знання і визначають компетентність офіцера у всіх його проявах. Здатністю називають поєднання професійних здібностей людини та професійної підготовки, яка набувається у процесі отримання академічних знань.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Юлія СТРАЖНИК

Юлія АДАМЧУК

Артем МАКОВСЬКИЙ

Творчість є однією з найвищих форм людської діяльності. Розглядаючи творчість на особистісному та суспільному рівнях, зазначимо, що творчий потенціал особистості виникає саме на основі її здатності створювати нові цінності, важливі для розвитку суспільства. Це передбачає не лише генерування нових ідей, а й глибоке розуміння соціальних і духовних потреб.

Творчий потенціал пов'язаний із внутрішньою мотивацією до самореалізації, яка є однією з основних складових розвитку особистості. Творчість не є окремим явищем серед інших видів діяльності, а виступає як їхня внутрішня властивість, що знаходить своє вираження у різних формах діяльності.

Духовний потенціал особистості відіграє важливу роль у розвитку її творчого потенціалу. Він є основою для самореалізації, відображаючи здатність людини до самовдосконалення та інтеграції різноманітних психічних можливостей. Рівень розвитку суспільства також впливає на можливості реалізації творчого потенціалу, визначаючи межі для його виявлення у різних сферах діяльності.

Творчий потенціал особистості є значно ширшим за простий набір знань і навичок. Він охоплює ставлення до праці, здатність до інновацій і передбачення нових підходів, що сприяють продуктивності в різних сферах людського життя. Творчість виступає рушійною силою прогресу, відкриваючи

нові горизонти для розвитку особистості та суспільства загалом.

Вивчення факторів, які впливають на розвиток творчого потенціалу особистості, стає особливо важливим у контексті військово-професійної діяльності. Цей підхід дозволяє глибше зрозуміти, які чинники визначають особливості творчої самореалізації у військовій професії. З одного боку, реальні умови служби часто можуть не відповідати суспільним вимогам або очікуванням, що створює труднощі в реалізації творчого потенціалу. З іншого боку, успіх у військовій творчій діяльності залежить від здатності застосовувати набуті знання та досвід у нових умовах, що вимагає постійного оновлення підходів до підготовки майбутніх офіцерів.

Здійснення професійної діяльності у військовій сфері вимагає від фахівців здатності до швидкого прийняття нестандартних рішень, що робить творчий потенціал особливо цінним. Від офіцерів очікується не тільки знання базових знань і навичок, але й високий рівень креативності та інноваційного мислення в умовах обмеженого часу та ресурсів. Це ставить нові вимоги до освітнього процесу, особливо в частині підготовки майбутніх військових лідерів.

Аналіз розвитку творчого потенціалу майбутніх офіцерів також містить оцінку соціальної ефективності їхньої творчої діяльності, що проявляється через професійні досягнення та рівень військово-професійної компетентності. Це дає змогу зробити висновок, що якість освіти у вищих військових навчальних закладах є основним фактором формування творчих здібностей у майбутніх офіцерів.

Освітнє середовище, про яке йдеться у Концепції трансформації військової освіти, створює умови для підготовки офіцерів, здатних ефективно виконувати свої завдання в сучасних умовах. Мета цієї Концепції полягає в забезпеченні безперервного освітнього та професійного розвитку офіцерів упродовж військової служби. Це передбачає набуття ними

основних оперативних (бойових і спеціальних) компетенцій, необхідних для успішного виконання завдань планування оборони, ефективного застосування Сил оборони та координації дій із військовими структурами держав – членів НАТО.

Трансформація військової освіти містить завдання щодо професіоналізації складових Сил оборони, інтеграції управлінських структур у галузі військової освіти, низки військових навчальних закладів і наявних стандартів освіти, законодавчих засад у комплексне об'єднання складових системи військової освіти, спроможних забезпечити Сили оборони офіцерами – фахівцями військової справи.

Якщо говорити про розвиток творчого потенціалу майбутніх офіцерів, то варто застосувати поняття “військово-професійна творчість”. Сучасному військовому фахівцю (майбутньому офіцеру) притаманні такі характерні ознаки:

гнучкість мислення, швидкість пристосування до нових умов воєнного стану, перехід від виконання оперативно-службових до службово-бойових завдань, що вимагає використання інших видів діяльності та прояву певних особистісних якостей, зокрема творчості;

насиченість інформаційного простору у тому числі професійного, вміння виокремити головне, розставити пріоритети, що вимагає творчості;

вільне володіння міжнародною англійською мовою на рівні B2, що дозволяє отримувати новітню інформацію з іноземних джерел, обмінюватися знаннями з іноземними військовослужбовцями та набувати міжнародний військово-професійний досвід.

У процесі реформування військової освіти одним із пріоритетних напрямів діяльності військових педагогів є виявлення майбутніх офіцерів із високим творчим потенціалом та робота над його розвитком. Військовослужбовці з розвитим творчим потенціалом відзначаються високою здатністю до мислення, швидким запам'ятовуванням інформації,

гнучкою реакцією на зміни, критичним аналізом професійних ситуацій і здатністю приймати самостійні рішення. Вони можуть ефективно контролювати пізнавальні процеси та інші аспекти своєї діяльності.

Особливо важливою стає реалізація положень Концепції трансформації військової освіти, яка спрямована на активізацію розвитку творчого потенціалу майбутніх офіцерів. Творчий потенціал військових фахівців проявляється у здатності творчо сприймати умови професійної діяльності, розуміти її структуру, проявляти ініціативу в плануванні дій, передбачати можливі варіанти розвитку ситуацій, а також у прагненні до саморозвитку та самореалізації. Важливими ознаками є також уміння бачити перспективи власної діяльності в контексті її соціального впливу та здатність свідомо використовувати свій професійний досвід.

Отже, творчий потенціал є невід'ємною складовою самореалізації особистості, яка проявляється в різних аспектах її діяльності та вимагає як духовного розвитку, так і здатності до креативного мислення в трудовій сфері. Розвиток творчого потенціалу особистості офіцера залежить від внутрішніх можливостей особистості і зовнішніх умов, зокрема реформування військової освіти. Сучасна Концепція трансформації системи військової освіти спрямована на створення умов, які сприяють розвитку творчого мислення та підготовці офіцерів, здатних ефективно діяти у складних умовах.

КРИТИЧНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ: ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ

Ірина СУХАЦЬКА

Актуальність проблеми підготовки майбутніх правоохоронців значно зросла в умовах воєнного стану, який запроваджено в Україні через агресію російської федерації. Сучасні виклики, з якими стикаються правоохоронні органи, охоплюють не тільки традиційні завдання з охорони громадського порядку, але й реагування на надзвичайні ситуації, що виникають через воєнні дії. Саме тому домедична допомога стала критично важливою складовою підготовки правоохоронців, оскільки їхня здатність оперативно надавати допомогу може врятувати життя під час масових бойових дій, терактів, евакуації населення або інших надзвичайних подій.

Одним із ключових завдань підготовки є формування стійких компетентностей, зокрема навичок надання домедичної допомоги в умовах воєнних дій. У таких ситуаціях правоохоронці нерідко опиняються на передовій, виступаючи першими респондентами до прибуття медичних служб. Вони повинні мати змогу не лише забезпечити безпеку, але й оперативно діяти у критичних медичних випадках. Навички швидкої оцінки стану потерпілих, зупинки кровотеч, проведення серцево-легеневої реанімації та інших життєво важливих заходів стають невід'ємною частиною професійної компетентності правоохоронців.

Сьогодні навчання домедичної допомоги у правоохоронних структурах має бути інтегроване через використання симуляційних технологій, що створюють реалістичні сценарії екстремальних ситуацій. Такі методи дозволяють правоохоронцям не тільки опанувати необхідні технічні навички, але й розвивати здатність приймати правильні рішення під час

стресових ситуацій, характерних для воєнних дій. Це підвищує їхню готовність до непередбачуваних викликів, з якими вони можуть зіткнутися у воєнний час.

Не менш важливим є психологічний аспект підготовки. Домедична допомога у надзвичайних умовах вимагає від правоохоронців не лише знання медичних навичок, але й здатності залишатися стійкими до стресу, зберігати самоконтроль та ясність мислення. Це особливо важливо в умовах воєнного стану, коли правоохоронці мають діяти швидко та рішуче, часто в умовах обстрілів чи інших небезпек.

З огляду на воєнний стан, навчальні програми потребують постійного вдосконалення та оновлення. Інтеграція сучасних медичних технологій, таких як автоматизовані зовнішні дефібрилятори та інші засоби першої допомоги, дозволяє забезпечити ефективну підготовку правоохоронців для роботи в екстремальних умовах. Це значно підвищує їхні шанси на успішне виконання службових обов'язків і сприяє збереженню життів.

Отже, домедична допомога є не лише технічною складовою підготовки правоохоронців, але й важливим елементом формування їхніх критичних компетентностей. В умовах воєнного стану ці навички стають ключовими для ефективного реагування на надзвичайні ситуації, що допомагає підвищити рівень національної безпеки та забезпечити належний захист населення.

УПРОВАДЖЕННЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМУ ПІДГОТОВКИ ЛЬОТНОГО СКЛАДУ

Андрій СУШКО
Ігор ОЛІЙНИК
Анатолій ПЕДЬКО

Удосконалення професійної підготовки льотного складу за найкращими світовими підходами, особливо в умовах воєнного стану – вимога сьогодення. Одним із перспективних та ефективних шляхів удосконалення цієї підготовки є впровадження в навчальний процес віртуального (імерсійного) навчального середовища – інформаційне середовище моделювання, що може використовуватися у комп’ютерних навчальних програмах та навчальних системах: тренажерах, тренажних комплексах, тренажно-моделювальних комплексах (системах), які використовують віртуальну (VR), доповнену (AR) та змішану (MR) реальність. Вони дозволяють вивчати конструкцію та експлуатацію авіаційної техніки з використанням ефекту “занурення”, створювати реалістичні польотні (штатні та позаштатні) і бойові ситуації (сценарії), які складно або неможливо (небезпечно) відтворити у звичайних польотах.

На сьогодні вже важко знайти галузь (наука, освіта, медицина, економіка, господарство тощо), у якій не використовують імерсійні технології. Особливе значення набуло використання можливостей і переваг імерсійних технологій у підготовці цивільного та військового авіаційного персоналу у провідних авіаційних державах. Тому загальновідомі компанії – виробники авіаційних тренажерів (L-3 Link, Boeing Defense, Lockheed Martin, CAE, FlightSafety тощо) активно розробляють комп’ютерні системи підготовки з 3D візуалізацією та авіасимулятори з окулярами VR, процедурні та піло-

тажні тренажери, які сертифіковані з встановленими правилами.

Наприклад, такі компанії, як Lockheed Martin (США) та Thomson Training & Simulation (ФРН, Іспанія, Італія) займаються реалізацією програм зі створення сучасних навчально-тренувальних комплексів і систем з використанням переваг імерсивних технологій (A / V / MR) і штучного інтелекту (AI) для підготовки авіаційного персоналу на літаках F-35 та Eurofighter.

В умовах організації навчального процесу майбутніх льотчиків у місцях тимчасової дислокації до найбільш актуальних переваг імерсивних навчально-тренувальних засобів належать: компактність, мобільність, відносно короткий час для розгортання у новому місці, можливість інтеграції між собою та з іншими цифровими засобами навчання. Також слід зазначити нові можливості імерсійних засобів навчання: якісне підвищення реалістичності симуляції; симуляція реальних ситуацій, що забезпечує тренування в умовах, наближених до реальних, без ризику для життя; детальна візуалізація “відкритих” і “закритих” систем та обладнання літальних апаратів, що допомагає краще розуміти структуру та функціонування обладнання; групове навчання та командна взаємодія, що сприяє розвитку навичок взаємодії в екіпажах, між екіпажами (групами), пунктами управління та взаємодійними силами.

З метою підвищення якості та ефективності льотної та тактичної підготовки курсантів в умовах особливого періоду було проведено наукове дослідження основних компетентностей підготовки фахівців льотного профілю для набуття яких доцільно використання сучасних навчально-тренувальних засобів і технологій, проведено їх порівняльний аналіз, визначено основні критерії та обґрунтовано актуальність впровадження в професійну підготовку наявних і перспективних засобів навчання у професійну підготовку.

Отже, використання зазначених переваг і можливостей у підготовці льотного складу дозволяє при обмежених матеріальних ресурсах покращити якість навчання, робити його більш ефективним і доступним, особливо в умовах протидії російській агресії та перебування навчальних закладів у місцях тимчасової дислокації. Отже, зазначене питання є актуальною задачею спеціальної підготовки фахівців у секторі безпеки і оборони, яке потребує детального обговорення та розроблення узагальнених рекомендацій щодо його спільного вирішення.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ ДЛЯ КУРСАНТІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

**Олег СУШКОВ
Світлана БУРЯК**

У сучасних умовах держава спрямовує свою діяльність на побудову громадянського суспільства, за якого людські цінності є найголовнішими, а їх охорона набуває першочергового значення. Правоохоронна структура будь-якої країни світу є державним озброєним органом виконавчої влади, одним з напрямів діяльності якого є захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності, природного середовища, інтересів суспільства й держави від протиправних посягань. У процесі реалізації покладених на цю структуру правоохоронних завдань особовий склад має право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю у випадках і порядку, передбачених чинним законодавством.

Необхідність володіння прийомами рукопашного бою для співробітників правоохоронних органів обумовлена тим, що вони мають забезпечити виконання покладених на них завдань у будь-яких обставинах, навіть якщо доводиться вдаватися до силових методів затримання порушників або злочинців, які не виконують законних вимог правоохоронців. Тим більше, що співробітники МВС залучаються до виконання завдань у зоні бойових дій на Сході України під час воєнного стану.

Для ефективного виконання цієї функції представникам МВС безумовно необхідні тверді навички рукопашного бою.

Але завдання для рукопашного бою правоохоронця більш складні, ніж у військових, оскільки виникають завдання з нейтралізації злочинця так, щоб він залишився живим, щоб потім передати його до рук правосуддя. У зв'язку з цим для працівників Міністерства внутрішніх справ найбільш придатні прийоми, пов'язані з нейтралізацією, обеззброєнням злочинця, його затриманням, надіванням на нього наручників, обшуком, конвоюванням. Не менш важливим аспектом з цієї точки зору є безумовно збереження життя самих правоохоронців. У МВС України ці принципи мають першочергове значення.

Як було з'ясовано на практиці, проблема полягає зазвичай не в технічному оснащенні працівників МВС, а недостатньому тренуванні з використанням штатних засобів. Регулярні тренування дозволяють засвоїти техніку дій протягом певного терміну часу залежно від особистих можливостей кожного, хто навчається. Кожний керівник має знати, що вартість спорядження містить не лише його ціну, а й час на його освоєння.

Будь-яка рухлива діяльність потребує часу на її вивчення та доведення до автоматизму. Вона повинна стати так званою підсвідомою навичкою. Саме це і є метою занять, оскільки немає нічого більш швидкого і простішого, як виконання певної дії, не думаючи про неї.

І навпаки, помилкова підсвідома реакція на прояв загрози зазвичай ставить працівника МВС у більшу небезпеку. Надмірна довіра, обмежені технічні знання, вагання перед лицем агресії є потенційно смертельними.

Як під час несення служби, так і безпосередньо під час затримання правоохоронець може опинитися під впливом правопорушника з непередбачуваною поведінкою, у незвичній ситуації при чисельній меншості, а інколи може бути менш озброєним або виснаженим боротьбою з правопорушником, який має кращу фізичну форму.

Під час проведення занять з рукопашного бою викладачі навчальних закладів МВС України мають ураховувати, що школа нейтралізації правопорушника без зброї містить навчання різним прийомом у межах загального підходу, спрямованого на аналіз ситуації і тактику дій. До неї належать тактична оцінка ситуації, вибір можливого укриття, розуміння ознак небезпеки, оцінку дій оточення. Тому разом з відпрацюванням технічних прийомів і базових рухів треба проводити практичне тренування із засвоєнням основ вибору тактичної позиції та положення тіла.

Оборонна позиція забезпечує захист від небезпеки травмування та ефективність застосування зброї, спеціальних засобів у разі потреби. Кожний рух має бути природним. Завдання полягає в тому, щоб досягти автоматизму дій після миттєвого аналізу загрози та свідомого вибору відповідного засобу чи прийому.

Також під час розроблення методики викладання рукопашного бою з курсантами навчальних закладів МВС викладачам необхідно передбачити, що працівники внутрішніх справ несуть службу у приміщеннях (обмеженому просторі), що впливає на амплітуду виконання прийомів, а виконання деяких з них унеможлиблює.

Заслуговує уваги проблема навчання курсантів прийомом обеззброєння правопорушника озброєного пістолетом. Суворі реалії сьогодення показують, що правопорушник може бути озброєний не тільки холодною зброєю або підручними засобами, а й вогнепальною зброєю навіть довгоствольною мисливською і бойовою армійською.

Існує хибна думка про те, що працівникам МВС не потрібно вивчати прийоми володіння холодною зброєю. Але ніхто не виключає можливості потрапляння співробітника в ситуацію, коли треба буде протидіяти правопорушнику або декільком правопорушникам, озброєним холодною зброєю, а застосування вогнепальної зброї є неможливим. Проте від-

працювання прийомів володіння холодною зброєю потребують якісного екіпірування.

Ще однією особливістю методики проведення занять з рукопашного бою є відпрацювання прийомів в особливих умовах: у засобах захисту (у разі застосування сльозогінного газу), у темряві (темна пора доби, у приміщенні при вимкненому освітленні), однією рукою (у разі поранення), після значного фізичного навантаження (після переслідування правопорушника бігом з подоланням перешкод).

На заняттях з рукопашного бою прийоми нападу і самозахисту як зі зброєю, так і без неї виконують у різних ситуаціях, які постійно змінюються, на фоні значних фізичних навантажень і психічних напружень. У зв'язку з цим активна рухова діяльність у процесі навчання пов'язана з можливістю отримання курсантами важких тілесних, психічних і функціональних ушкоджень, що потребує постійної уваги керівників занять до питання профілактики травматичних ушкоджень.

Особиста безпека та безпека товаришів по службі – це є головна мета для того, щоб повернутися після служби додому живим і неушкодженим. Для досягнення цієї мети необхідно тренуватися перемагати у збройних сутичках, застосовуючи ту техніку, яка є дієвою, а не ту, що вважається популярною чи відомою.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ: ЯК ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОГРЕС ЗМІНЮЄ НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ?

Богдан СЬОМА

Сектор безпеки та оборони стає дедалі більш складним і технологічно просунутим. З появою нових загроз, таких як кібертероризм, інформаційні війни та безпілотні системи, постає питання, чи готові фахівці до роботи в цих нових умовах. Технологічний прогрес вимагає змін у навчальних програмах, які мають враховувати нові реалії та виклики.

До викликів технологічного прогресу належать:

1. Кібербезпека: з розвитком інформаційних технологій кіберзагрози стають одними з найпоширеніших. Фахівці з безпеки повинні мати ґрунтовні знання з кібербезпеки, розуміти принципи захисту даних, вміти реагувати на кібератаки. Це вимагає впровадження нових курсів і спеціалізацій у навчальних програмах.

2. Дані та аналітика: сучасні технології дозволяють збирати й аналізувати величезні обсяги даних. Фахівці повинні вміти користуватися аналітичними інструментами для виявлення загроз та прийняття обґрунтованих рішень. Це передбачає навчання сучасних методів обробки та аналізу даних.

3. Автоматизація та штучний інтелект: упровадження автоматизованих систем і штучного інтелекту в секторі безпеки вимагає нових навичок. Фахівці повинні не лише знати, як використовувати ці технології, але й розуміти етичні та правові аспекти їх використання.

У зв'язку з вищевикладеними викликами в навчальні програми можна внести такі зміни:

1. Адаптація курсів: освітні заклади повинні постійно адаптувати свої програми, впроваджуючи нові курси, пов'язані з сучасними технологіями. Наприклад, курси з кібер-

безпеки, аналітики даних, робототехніки й управління ризиками.

2. **Практична підготовка:** важливою складовою навчання є практична підготовка. Симуляції, тренінги та стажування у реальних умовах допоможуть студентам отримати практичні навички, необхідні для роботи в умовах, що постійно змінюються.

3. **Міждисциплінарний підхід:** сучасні виклики вимагають знань із різних галузей. Освіта для фахівців з безпеки має поєднувати елементи права, технологій, психології та управління.

Також важливу роль в успішній підготовці фахівців для сектору безпеки відіграє та є ключовим етапом співпраця з підприємствами та державними установами. Компанії можуть надавати ресурси для навчання, ділитися досвідом і пропонувати стажування. Це дозволить студентам отримати реальний досвід роботи та зрозуміти вимоги ринку.

Висновок можна зробити такий, що сектор безпеки та оборони зазнає значних змін у зв'язку з технологічним прогресом. Освітні програми мають адаптувати до нових викликів, впроваджуючи сучасні методи навчання, практичну підготовку та міждисциплінарний підхід. Тільки так можна підготувати фахівців, здатних ефективно реагувати на нові загрози та виклики в сучасному світі.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОПРИЛЮДНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Сергій ТЕЛЮКОВ

Костянтин ГОРБАЧОВ

Володимир КУЦЕНКО

Ознайомлення наукової спільноти з результатами проведеного дослідження, особливо наукових результатів, які отримані у процесі дисертаційних досліджень за спеціальностями, що належать до галузі знань “Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону”, здійснюється у більше ніж 70 фахових наукових виданнях категорії “Б”: 251 Державна безпека – 8; 252 Безпека державного кордону – 2; 253 Військове управління (за видами збройних сил) – 14; 254 Забезпечення військ (сил) – 9; 255 Озброєння та військова техніка – 29; 256 Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності) – 9.

Але можливості публікації у фахових виданнях категорії “А” та виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах (WoS і Scopus), які є більш престижними, тепер дещо обмежені.

Так, на сьогодні індексується 131 український науковий журнал, їх кuartиль здебільшого Q4, переважають точні та технічні напрями досліджень, а за спеціальностями з галузі знань “Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону” видання не представлені взагалі.

Вирішення цього проблемного питання пов’язане з кількома зовнішніми та внутрішніми факторами.

По-перше, це включення відповідних фахових видань до категорії “А”, що безпосередньо пов’язане з інерційністю ор-

ганізаційних заходів, щодо виконання необхідних вимог і процедур. Для вирішення цієї проблеми треба припинити тривалу дискусію про такі питання: як це складно, як це довго, хто це буде фінансувати. Відкласти стереотип “на папері легко писати, але важко робити” і скористатися досвідом та умовами публікації закордонних фахових наукових видань, наприклад, *Journal of Defense Analytics and Logistics* (Велика Британія) та *Advances in Military Technology* (Чеська Республіка).

По-друге, це можливість того, що в результатах наукових праць з галузі знань “Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону” можуть міститись дані, які належать до державної таємниці та службової інформації. Для вирішення цієї проблеми науковцям потрібно буде лише дотримуватись процедур експертної оцінки, яка може бути значно прискорена у разі грамотного та адекватного викладення інформації.

По-третє, існує проблема недостатнього рівня знань іноземних мов усіх учасників освітнього процесу, а публікації у фахових виданнях до категорії “А” необхідно виконувати англійською мовою. Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми, який також буде стимулювати наукових, науково-педагогічних працівників і студентів до підвищення власного рівня знання англійської мови, є запровадження у ВНЗ надання оплатних послуг редакційними підрозділами фахових наукових видань, щодо перекладу публікацій (зокрема редакція публікацій іноземною мовою).

З метою популяризації міжнародного досвіду, а також і державної мови, пропонується можливість публікації українською мовою. До того ж оплату перекладу публікації українською мовою для іноземних фахівців, на первинних етапах набуття популярності створених видань, пропонується виконувати за рахунок держави. Але головним, звичайно, буде виконання усіх процедур включення видання до категорії “А” та подальша підтримка статусу згідно з вимогами відповідних наукометричних баз.

ХТО БУДЕ ВІДПОВІДАТИ ЗА ПІДГОТОВКУ ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОЇ (ВОЄННОЇ) ПОЛІЦІЇ (У КОНТЕКСТІ ЗАКОНОПРОЄКТІВ № 6569-Д ТА № 11306)

Олексій ТИТАРЕНКО

Останнім часом у напрямі посилення спроможностей Сил безпеки та оборони України актуальним постає питання формування та розвитку військової юстиції України. Передбачається, що у системі органів військової юстиції України будуть функціонувати: військова поліція, військова прокуратури, військові суду та військова адвокатура. Утворення системи органів військової юстиції України, як неодноразово зазначали науковці та практики, буде відповідати реалізації положень Стратегії національної безпеки України, зокрема у сфері зміцнення особливого партнерства з НАТО та набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору Україною.

Більшість дискусійних питань виникає з приводу формування саме військової (воєнної) поліції та підготовки її персоналу зокрема. Надалі науковий та практичний інтерес становить аналіз окремих положень чинних законопроектів: 1) проект Закону “Про Військову поліцію” від 31.05.2024 № 6569-д, який 19.06.2024 прийнято за основу із продовженням строку підготовки (далі – законопроект № 6569-д) та 2) проект Закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення та посилення самостійності Воєнної поліції України та Спеціалізованої воєнної прокуратури” від 29.05.2024 № 11306, ініціатором якого виступила Народний депутат України Л. А. Буймістер (далі – законопроект № 11306). У перспективі утворення Військової (воєнної) поліції органу покликано забезпечити інтереси держави задля посилення військової дисципліни, бойової і мобілізаційної

готовності ЗСУ та інших військових формувань України на рівні, що гарантує адекватне реагування на загрози територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, національній безпеці та обороні, сприяння розслідуванню і розкриттю військових кримінальних правопорушень, захисту прав військовослужбовців. З урахуванням змісту цих законопроектів передбачається ліквідація Служби військового правопорядку у ЗСУ та утворення замість неї Військової (воєнної) поліції, яка буде наділена правоохоронними функціями, зокрема буде здійснювати: дізнання, досудове слідство, оперативно-розшукові та оперативно-технічні заходи для розслідування і розкриття військових кримінальних правопорушень.

Щодо перспективного вирішення питання фахової підготовки персоналу для Військової (воєнної) поліції, то в згаданих законопроектах це питання розглядається по-різному. Так, наприклад, у законопроекті № 6569-д будь-яке згадування про суб'єктів, які будуть здійснювати фахову підготовку персоналу для новоствореного правоохоронного органу, відсутнє. Це породжує багато питань. Лише у ст. 10 законопроекту № 6569-д визначені загальні вимоги до персоналу та згадується про кваліфікаційні вимоги та критерії професійної придатності для зайняття посад військовослужбовців у підрозділах Військової поліції, які будуть визначатися начальником Військової поліції та затверджуватися Міністерством оборони України.

У законопроекті № 11305 окремою нормою (ст. 11) передбачається спеціальна підготовка, підвищення кваліфікації, атестування особового складу Воєнної поліції України. Зокрема, визначається перелік ЗВО та ВВНЗ України, які будуть забезпечувати таку підготовку: Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національний універси-

тет оборони України, Національна академія Служби безпеки України, Київський інституту Національної гвардії України, Національна академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Пенітенціарна академія України.

Водночас виникають питання, які потребують свого фахового вирішення: 1) які ЗВО та ВВНЗ мають спроможності кваліфіковано здійснювати підготовку дізнавача, слідчого (детектива), оперативного працівника для потреб військової (воєнної) поліції; 2) за якими ОПП буде здійснюватись підготовка персоналу для потреб новоствореного суб'єкта (з урахуванням положення постанови КМУ від 30 серпня 2024 р. № 1021 – у межах яких саме міждисциплінарних міжгалузевих освітніх програм на першому та другому рівнях освіти).

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Ігор ТОВМА

На сучасному етапі функціонування та розвитку системи вищої освіти в країні проводять багато дискусій щодо оптимізації та покращення освітнього процесу. На різних рівнях і в різних форматах обговорюють численні методичні прийоми та педагогічні підходи, що спрямовані на утримання інтересу здобувачів до навчання та підвищення якості засвоєння ними програми навчання; керівники та адміністрація закладів приймають різноманітні рішення, спрямовані на адаптацію процесу навчання у вищих навчальних закладах до умов сьогодення, зокрема впливу безпекового фактора внаслідок воєнної агресії російської федерації і пов'язані з цим територіальним переміщенням закладів освіти, створенням безпечних умов здобуття освіти, тимчасовим або частковим переходом на дистанційне навчання, економічні виклики, розвиток сучасних технологій у сфері штучного інтелекту, динамічні зміни у попиті на вітчизняну вищу освіту, тощо. Хоча наявність подібних питань тією чи іншою мірою й можна спостерігати в закладах вищої освіти, такі виклики нерідко зумовлюють велику активність освітян і стимулюють творчий підхід у процесі їх вирішення та за своєю сутністю можуть розглядатися саме як час можливостей для всіх учасників освітнього процесу. Не є виключенням у переживанні таких викликів й вищі військові навчальні заклади та заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Підготовка майбутнього офіцера є специфічним процесом, що має певні особливості, які мають бути враховані під час впровадження комплексу заходів, спрямованих на фор-

мування та розвиток управлінських компетенцій сучасного військового керівника. Поряд з освітніми стандартами спеціальностей додатково розробляють і впроваджують професійні стандарти, що відображають специфіку напряму підготовки в межах військової освіти.

Першочергове місце у цьому процесі, безумовно, посідає особистість здобувача, індивідуальні психологічні особливості якої є визначальним фактором у підборі різноманітних педагогічних інструментів у навчальному процесі. На сьогодні можна спостерігати тенденції на збільшення віку курсанта, наявність у нього досвіду військової служби та досвіду участі в бойових діях. Крім того, збільшується кількість одружених здобувачів і сімей з дітьми, а здобуття військової освіти викликає все більший інтерес у абітурієнтів жіночої статі. Кількість таких здобувачів з року в рік зростає, що мають врахувати керівництво та адміністрація закладу освіти в організації проходження служби та процесу навчання, підготовки та проведеної занять науково-педагогічними працівниками.

Військовий викладач має не тільки враховувати, але й вдало використовувати досвід здобувачів вищої військової освіти, допомагати їм структурувати наявні знання, уміння та навички та примножувати їх, сприяти якісному обміну такого досвіду з іншими здобувачами, при цьому приділяючи увагу всім здобувачам освіти без виключення.

Отже, підготовка сучасного військового керівника має певні особливості, пов'язані з віком, статтю, досвідом, сімейним станом та іншими індивідуальними особливостями здобувача, які мають врахувати керівництво і науково-педагогічні працівники вищого військового навчального закладу в організації та впровадженні освітнього процесу, спрямованого на формування та розвиток управлінських компетенцій сучасного військового керівника, здатного критично, професійно мислити та приймати відповідальні рішення.

REALIZATION OF NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION TASKS WITHIN THE ESP COURSE

Kseniia TODOROVA

The realization of national-patriotic education tasks within the English for Specific Purposes (ESP) course represents a vital intersection of language acquisition and cultural identity. In today's globalized world, where communication often transcends borders, it is imperative that language education fosters not only linguistic proficiency but also a strong sense of national pride and awareness. Integrating national-patriotic themes into ESP curricula allows students to engage with their language studies on a deeper level, linking language skills with an appreciation of their cultural heritage, historical context, and national values.

Application of national-patriotic development while studying English for specific purposes allows to cover the following significant functions in cadets bringing up and education:

1. **Cultural awareness:** By presenting national history, traditions, and values through specialized language contexts, students can gain deeper insights into their cultural heritage.
2. **Civic responsibility:** Incorporating discussions on citizenship, civic duties, and national achievements cultivates an understanding of individual roles in society.
3. **Language skills development:** Engaging with national narratives while practicing language skills ensures that students are equipped with both linguistic competencies and a strong sense of national pride.

By incorporating relevant materials – such as texts, multimedia resources, and discussion topics that emphasize national achievements, historical milestones, and cultural traditions – educators can enhance the relevance of English learning. For instance, case studies of national innovations in science, tech-

nology, or arts can serve as motivation for cadets and encourage them to relate their professional aspirations to their national identity. Furthermore, collaborative projects centered around national events or figures allow students to practice their language skills while exploring the richness of their cultural backgrounds, ultimately fostering a sense of community and responsibility toward their nation.

Moreover, the integration of national-patriotic education within the ESP framework also equips cadets with the capability to communicate effectively about their homeland in an international context. This not only enhances their language skills but also prepares them to represent their country positively on global platforms. Activities such as presentations on national history or discussions about contemporary social issues can cultivate both critical thinking and a constructive dialogue about one's national identity, reinforcing the importance of pride and responsibility in an interconnected world. By realizing these national-patriotic education tasks, ESP courses can transform language learning into a holistic experience that shapes not only competent communicators but also conscientious citizens who are proud of their heritage.

Incorporating national-patriotic education tasks within a military English course not only enhances language proficiency but also instills a profound sense of national identity and duty. By fostering an environment that values both linguistic skills and patriotic sentiment, military personnel are better prepared to serve their country effectively and honorably.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Вадим ТОРІЧНИЙ

Олександр ОЛИЦЬКИЙ

Державні та міжнародні виклики впливають на те, як нація потребує надійної системи національної безпеки внутрішніх і зовнішніх кордонів. Державна прикордонна служба України є прикладом такого соціального інституту, на який покладено виконання завдань щодо забезпечення прикордонної безпеки України. Тому пріоритетною є проблема забезпечення розвитку офіцера-прикордонника як стратегічного лідера, який має володіти лідерськими рисами характеру та професійною компетенцією для успішної діяльності у суспільному, міжвідомчому, міжурядовому середовищі.

Складна політична ситуація в Україні, війна на її території, показала недостатній рівень підготовки кадрових військових і випускників ВВНЗ. Справа в тому, що система військової освіти базувалася на принципах і керівних документах часів Радянського Союзу, тим самим не відповідаючи сучасним стандартам і вимогам у підготовці особового складу.

Аналіз якості підготовки випускників військових вузів демонструє те, що чинна у цей час освітня модель, націлена на засвоєння курсантами певного обсягу інформації у вигляді теоретичних концепцій і практичних методів, які не гарантують досягнення пріоритетної мети вищої військової освіти – підготовки компетентних військових фахівців. Сьогодні змінюється парадигма результату вітчизняної професійної освіти: з визначення за рівнями вимог-цілей до підготовленості майбутнього фахівця на прогнозовані компетенції випускника.

Оскільки змінюються умови в стратегічному ландшафті, ДПСУ на базі Національної академії Державної прикордонної

служби України імені Богдана Хмельницького розглядає і запроваджує необхідні зміни до вивчення офіцерів-прикордонників та ставить перед собою мету: підготовка та подальший розвиток за сучасною концепцією офіцера, який буде відповідати всім вимогам і стандартам НАТО, володіти професійними компетенціями, які забезпечують виконання поставлених завдань на високому рівні:

оновлення методик навчання, керівних документів, наукових досліджень;

оновлення педагогічних технологій, методів, засобів та форм організації освітньої діяльності;

створення сучасних моделей бакалавра в умовах ВВНЗ;

збільшення навичок професорсько-викладацького складу згідно із положеннями та вимогами НАТО;

формування сучасних вимог оцінювання якості знань курсантів.

За сучасних подій, військова справа є важливою складовою освіти України. Зміни, що відбуваються в ДПСУ (це оптимізація структури та чисельності з урахуванням військово-політичної ситуації в державі та зовнішньою економікою), суттєво впливають на забезпечення якісної підготовки офіцера-прикордонника, який буде відповідати всім критеріям у вирішенні будь-яких ситуацій.

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ- ПРИКОРДОННИКІВ НА ОСНОВІ МЕТОДУ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ СИТУАЦІЙ

Олександр ТОРІЧНИЙ

Соціальні та політичні зміни й активізація конфлікту на сході нашої країни переросли в повномасштабну війну між Україною та російською федерацією, що проходить майже по всій території нашої держави. Керівництвом держави, а також прикордонного відомства – Державної прикордонної служби України (надалі – ДПСУ) своєчасно вживається комплекс заходів щодо протидії агресії, актуальним загрозам і небезпекам. Особлива увага приділяється підвищенню якості підготовки офіцерських кадрів, зокрема фахівців у галузі військового управління. Серед них – командири прикордонних підрозділів, оскільки саме від них залежить успіх виконання поставлених завдань.

Розширення кола завдань і повноважень персоналу ДПСУ тягне за собою необхідність опанування нових компетенцій, що передбачає внесення змін до концепції проблемно-діяльного навчання, яка реалізується в межах основних освітньо-професійних програм підготовки майбутніх офіцерів у напрямку формування додаткових компетенцій, зокрема управлінської компетентності.

Проведений аналіз освітньо-професійних програм, що реалізуються в навчальних закладах ДПСУ, свідчить, що під час їх розробки не було повною мірою враховано розширення кола оперативно-службових завдань офіцерів-прикордонників саме під час воєнного стану, зокрема у сфері управління особовим складом військових підрозділів.

Одним із найперспективніших методів навчання, доцільних у формуванні в курсантів управлінських компетенцій,

який був визнаний вітчизняними вченими, є кейс-метод. Його особливість полягає у використанні реальної інформації, узятій із професійної практики, для створення ситуацій, які необхідно вирішити курсантам. Оскільки управлінське рішення ототожнюється із процесом, схожим на процес управління, то вони його і вивчають.

Суть такого методу полягає в тому, що курсанти працюють з інформацією, викладеною в оперативно-службових ситуаціях, що базуються на реальних подіях із практичної діяльності ДПСУ, а у зміст ситуації включено вичерпний обсяг даних, що потрібні для її вирішення.

Метод оперативно-службових ситуацій має багато спільного з методом конкретних ситуацій, зокрема загальні позитивні якості. Водночас використання методу оперативно-службових ситуацій під час навчання курсантів НАДПСУ дозволило виявити його відмінні риси, що визначають його актуальність для застосування у військовій освіті.

По-перше, на відміну від традиційних кейсів, усі оперативно-службові ситуації складаються з двох частин (графічної та текстуальної), що виконують інформаційну функцію і допомагають курсантам вивчати, усвідомлювати та оцінювати ситуацію.

По-друге, з урахуванням застосування методу оперативно-службових ситуацій на заключному етапі для виконання ухваленого управлінського рішення допускається використання озброєння, військової техніки, засобів зв'язку та імітаційних засобів.

По-третє, щодо часу, необхідного курсантам до ухвалення рішення, слід керуватися затвердженими нормативами.

По-четверте, важливо враховувати і рівень навчально-пізнавальної діяльності курсантів під час складання оперативно-службових ситуацій, розподіляючи їх на репродуктивні, продуктивні та творчі.

Отже, у галузі військової освіти очевидною є необхідність пошуку та впровадження сучасних інноваційних методів навчання та педагогічних технологій, здатних підвищити ефективність розвитку в курсантів та офіцерів управлінських компетенцій, актуальних для прийняття управлінських рішень у професійній діяльності.

ПРО ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ КУРСАНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ІМЕНІ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ТЕОРІЇ ЙМОВІРНОСТЕЙ

Лілія ТРАСКОВЕЦЬКА

Ольга ВАЛЬЧУК

Ірина ГАЩУК

У сучасному світі, де дедалі більше розгоряються конфлікти та війни, роль військового лідера стає дедалі більш суттєвою. Лідерські якості, які формуються у майбутніх офіцерів-прикордонників, визначають їхню здатність до ефективного керівництва та прийняття рішень у військових ситуаціях. Особливо це стає важливим тепер, коли третій рік поспіль триває російсько-українська війна, яка вимагає від військових лідерів не тільки високого рівня професійної підготовки, але й глибокого розуміння специфіки сучасних бойових дій.

Досвід російсько-української війни безпосередньо впливає на формування лідерських якостей майбутніх офіцерів, зокрема розуміння важливості психологічної стійкості, здатності працювати в умовах високого стресу та невизначеності, а також здатності швидко адаптуватися до змінюваних обставин.

Дослідження лідерства у сфері прикордонної служби обумовлена необхідністю підвищення ефективності виконання підрозділами прикордонної служби завдань з охорони державного кордону, пошуку нових форм організації управлінської й керівної діяльності офіцерів-прикордонників. Для розвитку лідерських якостей офіцера-прикордонника Національної академії Державної прикордонної служби України

імені Б. Хмельницького важливим аспектом є наявність професійного досвіду. Досвід не можна розглядати як просто підсумок перебування на посаді. Досвід – це професійно важливі якості: фактичні знання, майстерність, наявність особистої точки зору та постійне прагнення до підвищення кваліфікації, самостійність, ініціативність, відповідальність, працелюбність, пошук та вибір необхідної інформації в умовах її дефіциту або надлишку, визначення обсягу робіт і поетапне його розчленування, перелік варіантів і побудова моделей розв’язку, конкретизація прийняття рішень, організаторські якості, контактність, підприємливість, активність, моральні якості офіцера, честь, совість, обов’язок, людяність, особистісні якості, віра у власні сили, критичність і самокритичність, рішучість, зібраність, наполегливість тощо.

Важливою педагогічною умовою формування у майбутніх офіцерів-прикордонників готовності до лідерства має бути використання сучасних методів навчання, що підвищують активність суб’єктів навчання та містять елементи змагальності під час вирішення професійно орієнтованих завдань. З цією метою створена освітня програма курсу професійної військової освіти “Фаховий курс тактичного рівня ДПСУ L-1B”. Теорія ймовірностей є одним із розділів цього курсу. Для активізації розділу “Теорія ймовірностей” курсантами ми пропонуємо: лекційний курс із прикладами за фахом, типові розрахункові домашні роботи із задачами прикладного змісту, проведення практичних занять із деяких тем у ігровій формі, де за імітовану ситуацію приймається ситуація, подібна до майбутньої професії.

На таких заняттях курсанти не тільки одержують уміння розв’язування задач прикладного змісту, але і можливість набути навички роботи з людьми, колективом; спробувати себе у ролі командира та виконавця. Позитивні зміни у змісті професійної спрямованості учасників навчального процесу у формі гри виявляються у прагненні добре виконати свої

ділові обов'язки, показати себе компетентними та вмілими командирами. Рішення поставлених у ході ігрового заняття проблем розвиває почуття відповідальності у виконавців ролі керівного складу, а у простих виконавців – бажання допомогти успіхів у роботі.

Запропонований підхід до вивчення теорії ймовірностей дає позитивні результати в засвоєнні теоретичного курсу, опануванні курсантами навичок розв'язування прикладних задач, допомагає вирішувати низку питань психолого-педагогічного плану, а в останньому підсумку формувати розвиток професійних інтересів та особистісних професійно важливих якостей.

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНИ

Любов ТРІФАНІНА

Однією із визначальних ознак сучасного світу є його надзвичайний динамізм і зростання взаємозалежності усіх трансформаційних процесів, що у ньому відбуваються. За таких умов підсилюється потреба у зміцненні партнерських стосунків та узгодження дій на національному, регіональному та міжнародному рівнях з метою забезпечення якості й усталеності систем вищої освіти в усьому світі. Тому виникає потреба інтегративної трансформації вищої освіти, яка характеризується інтернаціоналізацією.

Інтернаціоналізація вищої освіти – це процес систематичної інтеграції міжнародного компонента в освітньо-виховну, науково-дослідницьку та громадську діяльність ЗВО. В офіційних виданнях ЄС інтернаціоналізацію вищої освіти визначають як цілеспрямований процес інтеграції міжнародних, міжкультурних чи глобальних вимірів у її цілі, функції та діяльності. Її мета – підвищення якості освіти та досліджень для всіх студентів і учасників освітнього процесу, зростання ролі цього процесу у суспільному розвитку.

Основними завданнями інтернаціоналізації вбачається збереження фундаментальних позицій і прагнення до перспективного розвитку навчального закладу в системі національної освіти України. Імператив і стратегія інтернаціоналізації пов'язані із загальною місією та цінностями закладу ЗВО, що вирізняється науково-педагогічним складом і допоміжним персоналом ЗВО на всіх рівнях управління – від кафедр до управлінських структур закладу освіти.

Перевагами інтернаціоналізації вищої освіти є: посилення міжнародного співробітництва та нарощування потенціала

лу; посилення інтернаціоналізації навчальної програми; підвищений престиж закладу; покращення якості викладання та навчання.

Інтернаціоналізація є важливим напрямом у діяльності ЗВО, що забезпечує йому місце на міжнародному ринку освітніх послуг шляхом введення конкурентної боротьби. Серед стимулів розвитку інтернаціоналізації вищої освіти виокремлюють: академічний (розширення доступу до вищої освіти та підвищення її якості; міжнародне визнання і покращення позицій у міжнародних рейтингах); економічний (економічний ефект від прямих витрат іноземних студентів, підготовка кваліфікованих кадрів з навичками у сфері міжнародної співпраці); політичний (розвиток міжнародної співпраці); соціально-культурні (об'єднання провідних науковців та освітян для вирішення глобальних проблем і досягнення сталого розвитку, підвищення рівня міжнародної комунікації).

Для інтернаціоналізації вищої освіти у навчальних закладах України важливо:

- дотримуватись високого рівня академічних стандартів;
- розвивати міжнародне співробітництво з метою створення цілісної системи міжнародних зв'язків;
- сприяти мобільності студентів і викладачів;
- створювати різноманітні державні та регіональні програми;

укладати з країнами двосторонні і багатосторонні угоди та програми обмінів.

Інтернаціоналізація освіти у нашому закладі вищої освіти відбувається шляхом підвищення якості освіти, розроблення та викладання курсів англійською мовою та підвищення мовної компетентності викладачів і студентів, розвиток міжкультурних, глобальних компетентностей в освітніх програмах.

Необхідно зазначити, що процеси інтернаціоналізації у вищій освіті України поки ще є недостатньо активними, про це свідчить незначна присутність вітчизняних університетів

у міжнародних академічних рейтингах, невелика кількість іноземних студентів, які навчаються в українських ЗВО, низькі показники академічної мобільності як серед студентів, так і серед викладачів. Це зумовлено недостатньою увагою до напряму інтернаціоналізації вищої освіти, що негативно впливає на ефективність діяльності ЗВО, їх конкурентоспроможність.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ БОЙОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ У СИСТЕМІ ІНТЕГРОВАНОЇ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Анатолій ФЕДОРЧУК

Руслан САВЧУК

Система інтегрованої оборони України (СІОУ) є важливим компонентом забезпечення національної безпеки, зокрема в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації (рф). Прикордонні підрозділи відіграють головну роль у цій системі, забезпечуючи охорону та захист державного кордону (ДК), а також виконуючи завдання у складі Сил оборони.

Відповідно до зазначеного, підготовка бойових підрозділів прикордонного загону (прикз) до виконання цих завдань є багатокомпонентним процесом, що охоплює тренування, навчання та вдосконалення бойових навичок. Структура підготовки бойових підрозділів до виконання завдань в СІОУ має містити кілька взаємопов'язаних етапів, кожен з яких поєднує окремі види навчань, тренувань і заходів, спрямованих на досягнення високого рівня їхньої готовності до виконання завдань.

Особливості російсько-української війни полягають у тому, що вона охоплює не тільки традиційні військові дії, але й інформаційно-психологічні операції, кібератаки, а також дії малих мобільних (диверсійних) груп противника. У зв'язку з цим підготовка бойових підрозділів прикз має поєднувати підготовку органів управління, бойову та спеціальну підготовку особового складу (фізичну, тактичну, інженерну, медичну, технічну, спеціальну та ін.), що дозволить: підготувати керівний склад підрозділів для прийняття оперативних рішень та управління підрозділами в умовах бойових дій; роз-

винути бойові та спеціальні навички і забезпечити фізичну готовність особового складу до виконання бойових завдань.

Особливу увагу слід звернути на те, що сучасні бойові дії потребують активного використання новітніх технологій. Безпілотні авіаційні комплекси (БпАК), системи спостереження, сучасні засоби вогневого впливу, зв'язку і розвідки – це лише кілька прикладів технологій, які слід використовувати у процесі підготовки бойових підрозділів. Інформаційна безпека та здатність швидко передавати та аналізувати дані є також надзвичайно важливими для ефективного виконання завдань.

Одним із важливих аспектів підготовки бойових підрозділів прикз є тісна взаємодія під час навчання з іншими складовими СІОУ, зокрема з підрозділами Збройних Сил України (ЗСУ), Національної гвардії України (НГУ) та ін. Спільні навчання з іншими Силами оборони дозволять відпрацьовувати дії бойових підрозділів прикз в умовах ведення різних видів воєнних дій, а також вдосконалювати навички координації, взаємодії та комунікації.

В умовах постійного вогневого й інформаційного впливу з боку противника особливого значення набуває психологічна підготовка особового складу бойових підрозділів прикз. Морально-психологічна стійкість є важливою складовою бездатності прикордонних підрозділів. Постійні тренування, спрямовані на зміцнення духу, витривалості та здатності діяти у стресових умовах, допоможуть військовослужбовцям ефективно виконувати завдання навіть у найбільш напружених ситуаціях.

Окрему увагу слід приділяти заходам психологічної реабілітації та підтримки після виконання бойових завдань. Своєчасна допомога з боку психологів і командирів сприяє збереженню морального духу та запобіганню виникненню посттравматичних стресових розладів. Це є важливим елементом підготовки, адже здатність швидко відновлюватися після

стресових ситуацій дозволяє підтримувати високий рівень боєздатності підрозділів.

Отже, підготовка бойових підрозділів прикз до виконання завдань в СІОУ є складним і багатогранним процесом, що охоплює фізичну, психологічну, технічну та спеціальну підготовку. Координація з іншими Силами оборони, активне використання сучасних технологій і постійне вдосконалення навичок дозволить особовому складу бойових підрозділів ефективно виконувати свої завдання навіть у самих складних умовах, а системний підхід до підготовки та підтримка високого морального духу є головними факторами їхнього успіху.

АКТУАЛЬНІ ПРОЄКТИ ЗА НАПРЯМОМ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ В КОНТЕКСТІ ОПРАЦЮВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Олег ФІГУРА
Олег БОРОВИК
Сергій БІЛЯВЕЦЬ

Стратегія розвитку у сфері охорони та захисту державного кордону України є середньостроковим програмним документом, що визначає основні проблеми, які становлять загрозу національній безпеці на державному кордоні України, а також стратегічні цілі та завдання, які спрямовані на системний розвиток і удосконалення ефективності державної політики у сфері охорони та захисту державного кордону України.

Стратегія спрямована на створення ефективної, сучасної, професійної та технологічно оснащеної прикордонної служби, яка здатна забезпечити: надійний захист державного кордону; національну безпеку, суверенітет та територіальну цілісність; оперативне реагування на виклики; застосування сучасних технологій; взаємодію з міжнародними партнерами; професійний розвиток, дієздатність і мотивацію персоналу.

Опрацювання Стратегії має враховувати сучасний стан відомства, виклики для нього та перспективи розвитку за кожним із можливих напрямів діяльності.

На цей час у Держприкордонслужби відсутні достатні спроможності з реалізації бойових (спеціальних) завдань і механізмів трансформації окремих складових структури в систему оборони держави. Під час збереження законодавчо визначених правоохоронних завдань виникає гостра необхід-

ність у подальшому розвитку високомобільних штурмових, артилерійських, розвідувальних, інженерних, безпілотованих бойових підрозділів, а також можливостей для протиповітряної оборони.

Основними викликами для Держприкордонслужби України в сучасних умовах є:

повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України;

відновлення контролю за державним кордоном на деокупованих територіях України;

впровадження нових підходів до охорони та захисту державного кордону;

виконання умов набуття Україною членства в ЄС та НАТО, поглиблення співробітництва з прикордонними та оборонними відомствами держав-партнерів та міжнародними інституціями;

відновлення та нарощення спроможностей Морської охорони і прикордонної авіації, відомчої системи висвітлення надводної обстановки в акваторії Чорного та Азовського морів, річок Дунай та Дніпро;

фахова підготовка особового складу, його соціальне забезпечення;

необхідність фортифікаційного та інженерно-технічного облаштування державного кордону, відновлення та розбудова прикордонної інфраструктури, побудова системи логістичного забезпечення;

удосконалення нормативно-правової бази оперативно-службової діяльності та розширення повноважень Держприкордонслужби України.

Авторське бачення перспектив розвитку Держприкордонслужби України можна оцінити у роботі О. В. Боровика, О. А. Бінковського, І. А. Левадного, О. В. Фігури “Погляд на формування системи підготовки прикордонного відомства України” (Збірник наукових праць Військового інституту Ки-

ївського національного університету імені Тараса Шевченка. 2023. № 78. С. 26–46).

Зважаючи на стан Держприкордонслужби України загалом і її системи підготовки зокрема, основні виклики для відомства та перспективи його розвитку, особливої ваги набувають питання удосконалення системи підготовки особового складу. З напрямом підготовки персоналу актуальними проектами, які мають важливе значення та становлять інтерес для Державної прикордонної служби України (ДПСУ), вбачається:

1. Актуалізація системи професійної військової і фахової прикордонної освіти особового складу з урахуванням досвіду протидії військовій агресії російської федерації і перспектив розвитку ДПСУ.

2. Узгодження стандартів вищої освіти за першим (бакалаврським) і другим (магістерським) рівнями вищої освіти зі спеціальності 252 Безпека державного кордону з Уніфікованою програмою підготовки прикордонників країн ЄС, яку розробила агенція FRONTEX спільно з країнами – членами ЄС та організаціями з питань захисту основоположних прав людини.

3. Упровадження сучасних інформаційних, інформаційно-комунікаційних технологій і технологій дистанційного навчання в навчальних закладах ДПСУ.

4. Погодження рівня підготовленості науково-педагогічних (педагогічних) працівників, інструкторського складу з метою та змістом професійної військової освіти.

5. Забезпечення достатнього рівня знань англійської мови військовослужбовцями ДПСУ.

6. Забезпечення освітнього процесу новими, сучасними зразками озброєння та військової техніки, тренажерами, навчально-тренувальними системами, комплексами, лабораторіями, центрами моделювання.

7. Розширення партнерської співпраці між навчальними закладами ДПСУ та військовими і правоохоронними навчальними закладами держав – членів НАТО та ЄС.

Зазначені проекти стосуються таких основних завдань:

покращення системи військової освіти та розвиток системи прийняття рішень на основі досвіду України та інноваційних підходів НАТО;

удосконалення змісту та сприяння підвищенню рівня підготовки персоналу, її форм і методів з позиції євроінтеграційних процесів.

ON THE RELEVANCE OF FINDING WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF THE STATE BORDER GUARD SERVICE OF UKRAINE THROUGH THE PRISM OF DEVELOPING ITS TRAINING SYSTEM

**Oleh FIHURA
Bohdan KOVAL
Oleh BOROVIK
Iryna BASARABA**

The State Border Guard Service of Ukraine (SBGSU) is a special-purpose law enforcement agency that implements the state policy in the field of security of the state border of Ukraine and protection of Ukraine's sovereign rights in its exclusive (maritime) economic zone. The analysis of the SBGSU's performance of its statutory functions during the period of its existence, as well as the experience of performing tasks during the special period, indicates the existence of potential mechanisms for developing the security environment of the state by improving the security component of its activities. At the same time the search for these mechanisms should be carried out through the prism of the SBGSU functionality. It is also important to analyze the potential of each component of the SBGSU activity, objectively assess real and potential threats to the national security of Ukraine, take into account the irreversibility of the European and Euro-Atlantic course of the state, analyze lessons and conclusions from countering the aggression of the Russian Federation, assess the current state of the system, predict scenarios of changes in the security environment, model appropriate options for the development of the SBGSU, evaluate the full range of possible initial data and pay special attention to their most likely variants.

Given that one of the components that directly affect the efficiency of the SBGSU is the training of the SBGSU, the task of finding ways to improve the efficiency of the SBGSU through the prism of developing its training system becomes more relevant.

Many scholars have paid attention to the issues of improving the system of personnel training of the security and defense forces of Ukraine. In addition to scholars, EU officials have also paid attention to the current issues of SBGSU personnel training. In particular, a general assessment of the SBGSU training system is provided in the report of the International Center for Migration Policy Development as part of the EU Support for Integrated Border Management in Ukraine (EU4IBM) Ukraine project. However, despite the serious attention paid to the issues of educational training of SBGSU personnel, the issue of systematic, structural and effective training of the SBGSU in general has not yet been fully investigated.

Therefore, the tasks of developing the structure of the SBGSU training system and the content of training for different categories of SBGSU personnel are currently becoming more relevant.

When working on the tasks, it is advisable to carry out the research within the framework of the Laws of Ukraine “On National Security of Ukraine” of June 21, 2018, № 2469-VIII, “On the State Border Guard Service of Ukraine” of April 3, 2003, № 661-IV, Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1490 of December 30, 2022 “On Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 15, 1997 № 1410”, Order of the Administration of the SBGSU № 467-AH of 18.04.2024 “On Amendments to the Model of Implementation of the Principle of Education During Military Career for the Main Typical Positions of Officers of the State Border Guard Service of Ukraine”, Orders of the Ministry of Education and Science of Ukraine “On Approval of the Standard of

Higher Education in the Specialty 252 “State Border Security” for the First (Bachelor’s) Level of Higher Education” № 1384 of 12.12.2018, “On Approval of the Standard of Higher Education in the Specialty 252 “State Border Security” for the Second (Master’s) Level of Higher Education” № 379 of 04.03.2020.

The fulfillment of these tasks should allow the development of departmental administrative documents that would determine the content of the SBGSU personnel training and improve the personnel training programs.

STEM-ПІДХІД ДЛЯ ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ У ВІЙСЬКОВІЙ ОСВИТІ

Юрій ФТЕМОВ

Глобальна освітня система зазнає суттєвих трансформацій у методах навчання, змісті інформації та освітньому просторі, що призводить до розроблення нових підходів у наданні освітніх послуг. Впровадження STEM-підходу стає важливим інструментом модернізації освіти, особливо у військовій сфері, яка тривалий час була закритою та мала репутацію однієї з найконсервативніших. Виклики сучасності вимагають інтеграції міждисциплінарних знань, технологічних інновацій та гнучкості, що забезпечують STEM-підходи, для підготовки військових фахівців до нових умов ведення бойових дій та виконання інженерних завдань.

Військові заклади стикаються з потребою у підготовці фахівців, здатних не лише виконувати стандартні операції, але й розробляти та впроваджувати інноваційні інженерні рішення в умовах збройних конфліктів або кризових ситуацій. Курсові роботи (КР), що є невід'ємною частиною освітнього процесу, дають курсантам можливість застосовувати отримані теоретичні знання на практиці. Використання STEM-підходу у процесі виконання КР дозволяє підвищити рівень підготовки майбутніх офіцерів.

Одним зі шляхів забезпечення відкритості та доступності сучасної академічної освіти є створення інформаційно-освітнього "Е-середовища", яке базується на застосуванні технологій електронного та мобільного навчання. Наприклад, для виконання КР створений "Е-ГІД", який має ієрархічну побудову, основою якого є інформаційна база даних.

Користувач (курсант, слухач), отримавши посилання (QR-код), має можливість приєднатися до електронного ресурсу, використовуючи для себе будь-який зручний пристрій,

з метою ознайомлення із викладачем, завданнями, цільовою настановою, наповненням тощо.

Після проходження реєстрації та вибору індивідуального завдання курсант має можливість перейти до наступного етапу, який наповнений необхідними навчально-науковими джерелами інформації у форматі PDF (посилання на інші матеріали). Важливим елементом підготовки до виконання завдання є робота зі схемами (тестами), прослуховування podcasts, перегляд videocasts та ін. Умовно цей етап виконання КР можна назвати “вироблення рішення”, під час якого виконавець має надати відповіді на “класичні питання”, які зі свого боку забезпечують основний компонент STEM-підходу. Тут важливо розуміти наукову основу досліджуваної проблеми. Курсант має аналізувати дані, проводити експерименти або використовувати теоретичні моделі, що ґрунтуються на наукових принципах. Це допомагає формувати правильні припущення та початкові умови для розрахунків.

На етапі проведення розрахунків STEM забезпечує комплексний підхід до проблеми, поєднуючи теоретичні знання з практичними навичками використання технологій і математичних методів, що дозволяє розробити ефективне і науково обґрунтоване рішення.

Графічна частина КР має важливе значення, оскільки вона дозволяє візуально відобразити всі технічні аспекти проекту. Важливість цього етапу можна розглядати через декілька ключових аспектів: візуалізація конструкції, пояснення розрахунків, точність і стандартизація.

Використання програмного забезпечення в контексті застосування STEM-підходу дозволило автоматизувати рутинні інженерні розрахунки, що значно скоротило час виконання КР. Впровадження нових технологій надало курсантам можливість розробляти інноваційні рішення та вдосконалювати проектні пропозиції, орієнтуючи їх на економію, скорочення часу тощо.

Потрібно підкреслити, що цей підхід сприяє підвищенню мотивації до навчання, а також допомагає реалізувати соціальну мету – інформатизацію суспільства. Крім того, він сприяє інтенсифікації процесу навчання, розвитку особистості, зокрема навичок самостійної роботи з матеріалом та підвищення ефективності навчання завдяки його індивідуалізації.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОГО КОНТЕНТУ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ІМЕНІ ІВАНА КОЖЕДУБА

Олександр ФУРСЕНКО

Ольга УДОДОВА

Наталія ЧЕРНОВОЛ

Навчання наших військових фахівців за кордоном в країнах-партнерах значно розширилося в умовах російської агресії. У зв'язку з цим гостро постало питання володіння англійською мовою зі знанням спеціальної термінології для вивчення дисциплін і курсів, що пропонують для вивчення. Математика є базовою дисципліною для засвоєння фахових дисциплін. Технічна англійська термінологія тісно пов'язана з математичною. Тому дуже важливо у вищих військових закладах у процесі вивчення математики курсантами на перших курсах (перед вивченням фахових дисциплін) добиватися засвоєння ними англійської математичної термінології. Це завдання стає дедалі більш актуальним, оскільки останнім часом в окремих країнах перед початком проходження навчання здають тести як на знання загального курсу англійської мови, так і на знання математики. На нашу думку, важливу роль у цьому може зіграти створення англомовного контенту MOODLE з математики. Існує певна специфіка побудови математичних текстів, зокрема використання математичних шаблонів і правильний переклад багатозначних математичних термінів. Також потрібно зручно та просто для користування розмістити контент для найкращого перегляду з будь-яких пристроїв, які є у наявності.

На кафедрі вищої математики Харківського національного університету Повітряних Сил імені І. Кожедуба розробили інтерактивні курси дисциплін “Вища математика”, “Окремі розділи вищої математики” та “Прикладна математика” з використанням технологій вбудованих модулів системи дистанційного навчання Moodle.

Інтерактивні лекції, практичні заняття чергуються – спочатку викладають українською мовою, а потім – англійською. Інтерактивна лекція модуля “Урок” англійською мовою може бути пройдена лише після опрацювання відповідної лекції українською мовою. За допомогою вбудованого модуля “Сторінка” розміщені спеціальні терміни лінійної алгебри, математичного аналізу, теорії імовірностей і математичної статистики.

Модуль “Книга” більш зручний для проведення практичних занять з вищої та прикладної математики англійською мовою. У формі Quiz викладено основні теоретичні питання з відповідного заняття та короткі відповіді на нього. У модулі “Книга” зручний формат змісту – зручно переключатися з Quiz до розібраних завдань англійською мовою, знаходити аналогічні завдання для самостійного опрацювання. Для підвищення рівня самостійної підготовки викладені завдання “з пропусками”: даються типові приклади розв’язання з англійським текстом, а потім лише пояснення, що треба робити і місце, куди можна вписувати відповідні розрахунки. Завдання “з пропусками” на самостійну підготовку для змішаного навчання потрібно дублювати паперовою копією.

Знання математики англійською мовою (Mathematical English) є корисним для опанування технічними та спеціальними дисциплінами. Особливість математичних текстів полягає у специфічних шаблонах, які застосовують при формулюванні теорем; особливих застосуваннях артиклів та лаконічних формулюваннях. Для нагадування математичних термінів англійською мовою для елементарної математики

додано модуль “Сторінка” з відображенням вмісту на головній сторінці. Такий текст компактний, його не треба окремо завантажувати. Наведено елементи дискретної математики з поясненнями для кванторів англійською мовою.

Навчання розмовній англійській зручно дублювати за допомогою вбудованого модуля URL. Посилання на англійські математичні вебресурси США та Великобританії кращі для володіння мовою, а посилання на сайти не носіїв англійської мови простіші для розуміння, оскільки там формулювання повільніші та без зайвих слів.

Розроблені інтерактивні дисципліни пройшли апробацію на першому курсі Харківського національного університету імені І. Кожедуба, поставлені цілі з вивчення математичних дисциплін англійською мовою були досягнені. Поставлено нові задачі для вивчення математичних дисциплін англійською мовою для магістерського рівня вищої освіти.

ДОВІРА МІЖ КЕРІВНИКАМИ ТА ПІДЛЕГЛИМИ: КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ МОРАЛЬНОЇ ОСНОВИ ТА БОЙОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Юлія ХАЧАТУРЯН
Олег НЕДВИГА

Довіра є одним з важливих понять сфери моральних основ поведінки, виступаючи як етична категорія моралі.

Довіра, безумовно, є важливим механізмом у всіх видах відносин. Проте вона є критичною у військовій справі, а особливо в бойових умовах. Почуття довіри виступає психологічним механізмом, який поєднує особистість і соціально-психологічне середовище в єдину систему, забезпечуючи формування адаптивного соціально-психологічного простору взаємин з ним.

Довіра є поширеним явищем у житті військової організації. Довіра дозволяє людям йти на ризик. Вона ґрунтується на припущенні, що кожен знайде те, що очікує, а не те, чого боїться. Так, компетентність і відповідальність – центральне місце в розумінні довіри. Довіра охоплює не тільки знання одних людей про інших, але і їх готовність використовувати ці знання як основу для подальших дій. Поєднання цих ідей дає визначення міжособистісної довіри як міри, в якій людина впевнена в іншій людині, і готова діяти на підставі її слів, дій і рішень.

Багато різних визначень довіри можна знайти в літературі з організаційної поведінки, але всі вони звертаються до подібних, нематеріальних характеристик людської поведінки. Три описи довіри:

віра в чесність, характер і здібності лідера;

взаємна віра в наміри і поведінку;

упевненість у сумлінності, чесності або справедливості довіреної особи.

Однією з найбільш важливих інституційних цінностей Збройних Сил України є братерство. Якщо військовослужбовець довіряє своїм товаришам, він, імовірно, відчуватиме більш високий рівень безпеки, продовжуючи боротися пліч-о-пліч із ними. Така довіра може бути сформована тільки через загальний досвід взаємної підтримки. Крім того, такі товариські відносини мають вирішальне значення, оскільки вони задовольняють ще один чинник, що може впливати на бойову мотивацію. Цей чинник – потреба солдата належати (афіліативна потреба) і відчувати, що він є частиною чогось важливого і до чого він може зробити свій особистий внесок. Хоча процеси керівництва можуть бути загальними для різних ситуацій, мабуть, найбільш важливими умовами для вивчення цих процесів є район бойових дій. Окрім вжиття заходів примусу, довіра є тим механізмом, що дозволяє керівникам впливати на підлеглих для досягнення цілей у бойових умовах. Це не просто довіра до лідера, а взаємна довіра між керівниками та підлеглими.

Довіра, безсумнівно, є ключовим механізмом у всіх відносинах: міжособистісних, освітніх та організаційних. Більшість дослідників зазначають, що не буде ні лідера, ні ефективності підрозділу в бойових умовах за відсутності взаємної довіри між керівниками і підлеглими, а також між самими військовослужбовцями. Без такої довіри накази можуть бути не виконані та інтереси підрозділу не будуть поставлені вище за власні інтереси. Довіра підлеглих до своїх лідерів або сприйняття підлеглими лідерів визначає кількість впливу лідера, який підлегли охоче прийматимуть. Це говорить про те, що довіра до лідера визначає фактичний ступінь впливу, який лідер може здійснювати.

Довіра є особистим чинником. Лідери здобувають довіру, демонструючи компетентність і характер. Компетентні лідери з гарним характером, імовірно, будуть успішними у досягненні цілей, одночасно гарантуючи, що вони беруть на

себе організаційні потреби і потреби підлеглих. Довіра посилюється також за рахунок створення спільної взаємозалежності у відносинах керівник-підлеглий.

Взаємодовіра керівника та підлеглих є ключовим чинником, що забезпечує ефективність військового колективу. Вона сприяє злагодженій командній роботі, підвищує моральний дух і готовність до виконання завдань. Тільки завдяки відкритим комунікаціям і взаємоповазі можна досягти успіху у критичних ситуаціях.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ АТЕСТАЦІЇ НАУКОВИХ УСТАНОВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ

Юрій ЧЕЧІЛЬ

Згідно зі статтею 11 Закону України “Про наукову та науково-технічну діяльність” (далі – ЗУ № 848-VIII) з метою визначення ефективності діяльності наукових установ проводиться їх державна атестація для наукових установ державної форми власності в обов’язковому порядку не менше одного разу на п’ять років. Державна атестація наукових установ здійснюється відповідно до Порядку проведення державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності (далі – Порядок), згідно з абзацем 2 пункту 1 якого особливості проведення державної атестації наукових установ сектору безпеки та сектору оборони встановлюються окремими нормативно-правовими актами таких органів, погодженими з МОН. Державна атестація проводиться відповідно до Методики оцінювання ефективності наукової (науково-технічної) діяльності наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності за окремими науковими напрямами під час проведення державної атестації (далі – Методика), що розробляється за участю центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, Національної академії наук, національних галузевих академій наук з урахуванням міжнародного досвіду та рекомендацій Наукового комітету Національної ради з питань розвитку науки і технологій та затверджується МОН.

Водночас специфіка діяльності наукових установ сектору безпеки вимагає не лише окремого порядку проведення державної атестації з огляду на приписи законодавства у сфері охорони і захисту державної таємниці та інших видів інфор-

мації з обмеженим доступом, а й уточнених показників оцінки ефективності діяльності наукової установи. Така принципова можливість закладена у пункті четвертому частини 1 статті 11 ЗУ № 848-VIII: “оцінка ефективності наукової і науково-технічної діяльності має здійснюватися відповідно до завдань наукової установи”.

Наукові установи сектору безпеки виконують низку завдань, що подекуди ускладнює порівняння їх ефективності як між собою, так і з науковими установами інших напрямів. Крім того, наявні й певні законодавчі обмеження. Так, згідно з п. 39 Ліцензійних умов провадження господарської діяльності, пов’язаної з розробленням, виготовленням, постачанням спеціальних технічних засобів (далі – СТЗ) для зняття інформації з каналів зв’язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації надання ліцензіатами інформації про СТЗ здійснюється після узгодження з державними замовниками, за замовленням яких розроблено СТЗ, та письмового повідомлення органу ліцензування.

Варто зауважити, що в умовах розширення державно-приватного партнерства у сфері оборони та безпеки відповідні обмеження можуть бути застосовані і для діяльності наукових установ, що не підпорядковані органам, які належать до Сил безпеки чи Сил оборони. Саме тому варто, по-перше, визначити та/або уточнити коло наукових установ, державна атестація яких проводитиметься з урахуванням приписів законодавства щодо особливостей обігу інформації з обмеженим доступом (далі – наукові установи безпекового напрямку); по-друге, з’ясувати ті спільні ознаки, показники, що дозволять об’єктивно оцінити ефективність діяльності наукових установ безпекового напрямку; по-третє, врахувати особливості результатів діяльності вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ), закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (далі – ЗВОзСУН) у частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності

в інтересах Сил безпеки та Сил оборони з метою об'єктивної оцінки їх результативності та можливості порівняння їх ключових показників ефективності з науковими установами безпекового напрямку; по-четверте, сформуувати окрему методдику, в межах якої передбачити як спільні показники ефективності наукової діяльності для всіх суб'єктів наукової діяльності за безпековим напрямом, так і специфічні, які б враховували особливості діяльності залежно від відомчого підпорядкування відповідного суб'єкта. Остання пропозиція зумовлена різними завданнями, що визначені для органів сектору безпеки і оборони Законом України "Про національну безпеку України".

У підсумку зазначимо про необхідність залучення усіх зацікавлених суб'єктів до розроблення Порядку та Методики для наукових установ, ВВНЗ, ЗВОзСУН, врахування особливостей їхньої діяльності під час військового стану та конструктивного діалогу задля досягнення спільної мети: розвитку та захисту наукового та науково-технічного потенціалу України.

ПІДГОТОВКА ВОДІЇВ ПІДРОЗДІЛІВ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ДО ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВ ВОДІННЯ

Олег ЧИЖ

Тетяна ПОЛІЩУК

Олександр ГНАТЮК

Підготовка водіїв підрозділів охорони державного кордону до екстремальних умов є однією з основних складових безпечної експлуатації транспортних засобів і загальної системи забезпечення національної безпеки. Державний кордон проходить через важкодоступні місця, а здебільшого – бездоріжжям. Водіям доводиться працювати в умовах, де звичайні дороги відсутні або перебувають у поганому стані, що вимагає спеціальних навичок і знань для безпечного та ефективного керування транспортним засобом у таких зонах.

Зміни погодних умов, складна дорожня обстановка та обмежена видимість можуть стати причиною непередбачуваних ситуацій на дорозі. Уміння правильно реагувати на такі виклики не лише забезпечує збереження життя та здоров'я водія і пасажирів, але й допомагає уникнути аварійних ситуацій.

Екстремальні умови водіння – це ситуації на дорозі, які значно ускладнюють керування автомобілем і підвищують ризик дорожньо-транспортних пригод. До них належать:

Непередбачувані погодні умови: сильний дощ, сніг, ожеледиця, туман, сильний вітер.

Складні дорожні умови: слизькі дороги, нерівності, калюжі, замети, зруйноване дорожнє покриття.

Обмежена видимість: водіння у темний час доби, густий туман або сильний снігопад, відблиски фар інших автомобілів.

Технічні несправності автомобіля: відмова гальмівної системи, проблеми з рульовим управлінням, несправність фар або склоочисників.

Інші фактори: перевантаженість доріг, різкі маневри інших водіїв, погана розмітка або відсутність дорожніх знаків.

Керування автомобілем у таких умовах вимагає від водія високої концентрації, дотримання правил дорожнього руху, правильного вибору швидкості та особливої обережності.

Підготовка водіїв до екстремальних умов водіння є важливою складовою безпеки дорожнього руху. Насамперед вона передбачає регулярне технічне обслуговування автомобіля, включно з перевіркою і підтримкою всіх систем у належному стані, своєчасною заміною зношених комплектувань, таких як шини та акумулятори. Не менш важливо дотримуватися безпечної швидкості відповідно до дорожніх і погодних умов, безпечної дистанції та інтервалу від інших транспортних засобів, а також постійно аналізувати дорожню ситуацію, щоб уникнути небезпек. У складних умовах, таких як погана видимість або слизькі дороги, слід проявляти особливу обережність. Використання сучасних систем безпеки, таких як антиблокувальна система гальм та система контролю стійкості, може суттєво допомогти у запобіганні аваріям. Важливо зосереджуватись на водінні та уникати факторів, що відволікають, а також проходити курси підвищення кваліфікації для покращення навичок водіння.

Так, виконання завдань з охорони державного кордону вимагає постійної готовності, незалежно від погодних умов, часу доби чи стану дорожнього покриття. Оскільки кордон часто проходить через важкодоступні місцевості та бездоріжжя, водіям підрозділів доводиться діяти в екстремальних умовах, де кожна секунда може мати вирішальне значення. Це означає, що водії мають бути готові до раптових змін обстановки,

працювати в умовах обмеженої видимості, складної місцевості або в ситуаціях, що вимагають миттєвого реагування. Керування автомобілем у несприятливих умовах вимагає ретельної підготовки. Систематичне навчання і тренування водіїв допомагає зменшити ризик аварій і підвищити рівень безпеки на дорозі в екстремальних умовах. Завжди залишайтеся уважними на дорозі!

КЕРІВНИЦТВО ТА ЛІДЕРСТВО: СУЧАСНІ ПІДХОДИ

Сергій ЧИСТЯКОВ

Перехід системи управління персоналом на сучасні світові стандарти дедалі більше занурює науковців на пошук відповіді на питання, яке пов'язане з глобальною різницею розуміння та впровадження у діяльність стилів керівництва та навичок лідерства.

Наукова література подає класифікацію типів керівництва, виокремлюючи три основні типи керівництва: авторитарний; демократичний; нейтральний (анархічний) або ліберальний.

Для керівника авторитарного типу характерним є жорстке, одноосібне ухвалення рішень, що стосуються колективу, і слабкий інтерес до працівника як до особи. Керівник демократичного типу прагне до вироблення конкретних рішень, демонструючи інтерес до неформального людського аспекту стосунків. Керівник нейтрального типу характеризується цілковитою відстороненістю від справ колективу, хоча в деяких випадках цю соціальну позицію тлумачать як “повну довіру до підпорядкованого персоналу”, бо кожен чітко знає та виконує поставлені завдання і втручання керівника не є необхідним.

Припускається, що на керівництво можуть впливати такі властивості: основні переконання; стиль керівництва; мотиви, якими він керується, прагнучи добитися певного становища; реакція керівника на тиск і стрес; обставини, за яких певна посадова особа уперше опиняється у становищі керівника; попередній досвід; середовище, в якому керівник починає свою діяльність.

Певним протиріччям керівнику є – лідер. Існують такі критерії оцінки лідерства: вроджене прагнення вести за со-

бою, мотивація першості, впливовість, закоханість у свою справу, компетентність і креативність, психологічна надійність, адекватна самооцінка і саморегуляція, самовдосконалення.

Дуже важливою суттю лідерства певної посадової особи є захист інтересів колективу перед вищими керівниками й іншими структурними підрозділами. Невміння або нездатність керівника захистити інтереси підпорядкованого йому структурного підрозділу призводить до появи роздратованості і незадоволеності своєю роботою з боку підлеглих, зниження у них мотивації до діяльності. Від керівника колективу залежить багато що, бо він не тільки ухвалює рішення, але й відповідає за робочий клімат, атмосферу, настрої колективу. Тому ті керівники, які покладаються тільки на свій статус начальника, роблять велику помилку, не піклуючись про свій престиж, який визначає колектив підлеглих виконавців.

У тому і полягає основна складність у діяльності військових керівників, які, намагаючись взяти на озброєння лідерські повноваження, стикаються з проблемою непорозуміння з боку підпорядкованого персоналу, часто-густо це призводить до виникнення конфліктних ситуацій. Причина нібито банальна, але це доведений факт і передумовою стають занадто закарбовані у свідомість статутні вимоги, стереотипи радянської поведінки керівника.

Дослідники визначили дуже специфічну ситуацію нестиковки вищезазначених позицій, мова насамперед про те, що єдині чесноти, які є критично низькими у військових – це гуманність і смиренність.

Смиренністю називаємо здатність враховувати інтереси інших людей, співпереживати, співчувати та вміння вибачити, здатність спокійно приймати речі, на які він не має впливу.

Гуманність можна анонсувати як психологічний такт військового керівника у спілкуванні з людьми залежно від їхніх

індивідуально-психологічних особливостей, врахування зовнішніх обставин, що впливають на взаємовідносини персоналу, чуйність, уважність, співчутливість у ставленні до людей, простоту, природність у спілкуванні, здатність залишатися завжди самим собою у стосунках з людьми, відсутність награності, зверхності у поведінці, почуття справедливості до людей, об'єктивність підходу до підлеглих.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНСТРУКТОРІВ З ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Андрій ЧУДИК

Фізична підготовка в підрозділах сектору безпеки і оборони відіграє важливу роль у системі бойової підготовки персоналу. Окрім розвитку технічної підготовленості та фізичних якостей, використання засобів фізичної підготовки позитивно впливає на розвиток моральних і вольових якостей. Усе це, безумовно, впливає на готовність персоналу до виконання службових обов'язків.

В умовах воєнного стану військовослужбовці, як правило, проходять підготовку за скороченою програмою. З одного боку, чим коротший термін навчання, тим швидше військовослужбовці будуть призначені до бойових підрозділів, а з іншого боку, необхідна якісна підготовка особового складу, який, у більшості випадків, взагалі не має досвіду військової служби, має низький рівень фізичного розвитку і часто має проблеми зі здоров'ям. Звичайно, усі ці умови вимагають високого рівня професійної компетентності та майстерності від інструкторів з різних дисциплін, зокрема і з фізичної підготовки.

Інструктори мають підвищувати свій професійний рівень для того, щоб підняти ефективність навчального процесу, покращити підготовку особового складу до виконання службово-бойових завдань.

Якісна теоретико-методична підготовка інструкторів є умовою підвищення ефективності фізичної підготовки підрозділів сектору безпеки і оборони, але вдосконаленню теоретичних знань, методичних умінь і навичок інструкторів приділяється недостатньо уваги. Саме тому питання вдосконалення змісту та структури методичної підготовки інструкторів є актуальним і науково значущим.

Основним завданням підвищення кваліфікації інструкторів з фізичної підготовки є набуття, оновлення та поглиблення фахових, інструктивно-методичних, психологічних, науково-методичних, управлінських, правових, соціальних та гуманітарних знань, а також вивчення зарубіжного досвіду у сфері фізичної підготовки військовослужбовців.

Методична підготовка інструкторів набуває особливо значення в умовах воєнного стану з огляду на вік призовників, їхні фізичні та психологічні особливості, а також зростання вимог до сучасного персоналу сектору безпеки та оборони щодо підготовки до виконання завдань за призначенням.

З метою покращення підготовки в майбутньому ми вбачаємо розвиток і вдосконалення підходу щодо підвищення кваліфікації та професійного рівня інструкторів з фізичної підготовки, зокрема встановлення таких рівнів:

1 рівень – інструктор з фізичної підготовки: знання техніки виконання вправ з фізичної підготовки та методики їх навчання, вміння оцінити індивідуальну фізичну підготовленість військовослужбовця;

2 рівень – інструктор-методист з фізичної підготовки: знання техніки виконання вправ з фізичної підготовки та методики їх навчання, вміння оцінити індивідуальну фізичну підготовленість військовослужбовця та розробляти індивідуальну програму вдосконалення фізичних якостей, проведення інструкторсько-методичних занять для інструкторів 1 рівня;

3 рівень – старший інструктор-методист з фізичної підготовки: знання техніки виконання вправ з фізичної підготовки та методик їх навчання, вміння оцінити індивідуальну фізичну підготовленість військовослужбовця та фізичну підготовку підрозділу, проведення інструкторсько-методичних занять для інструкторів 1 та 2 рівня, складання навчальних

програм для підготовки особового складу підрозділу з фізичної підготовки залежно від специфіки виконуваних завдань.

Отже, для подальшого удосконалення методичної підготовки інструкторів з фізичної підготовки необхідна комплексна система підвищення кваліфікації та відповідна спеціалізація на запропонованих рівнях.

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК І ПРОФЕСІЙНЕ ЧИТАННЯ: ДОСВІД АКАДЕМІЇ БЕРЕГОВОЇ ОХОРОНИ США

Світлана ШУМОВЕЦЬКА

Важливим завданням військових фахівців є неперервне підвищення професійної обізнаності, професійний та особистісний розвиток. Військові навчальні заклади США його трактують насамперед як уміння приймати необхідні рішення, що ґрунтуються на глибокому знанні військової справи. Яскравим прикладом цього є Академія Берегової охорони США, де передбачено систематичну індивідуальну роботу з професійною літературою.

Академія Берегової охорони пропонує майбутнім офіцерам доступ до кількох сотень друкованих та електронних книг, більше двох сотень академічних баз даних для дослідження. Це книги про будову та роботу кораблів, проектування машинобудування, механіку матеріалів, залізобетонних конструкцій, аеродинаміку, управління надзвичайними ситуаціями. Значною (майже 60 тисяч) є кількість літератури з природничих наук, екології та економіки. Це книги за такими окремими тематичними напрямками, як динаміка океану, екологічна інженерія, екологічна політика і право, фізика, економіка та бізнес, розливи нафти та ін. Важливого значення надано літературі, де йдеться про проблеми збереження природи, біоцентризм і турботу про природу, про етичний антропоцентризм та відповідальність, про поняття земельної етики, глибинну екологію, етику та естетику екологічної турботи.

Важливими є також книги з історії США, зокрема про найвизначніші постаті, події та теми в історії США. Це художня і документальна, довідкова література, мемуаристика, статті у періодичних виданнях, а також більше п'яти тисяч

першоджерел документів (від журналів до президентських актів). Досить прикметною (більше 40 000 найменувань) є увага до проблем управління і лідерства. Це книги за такими розділами, як “Кризове лідерство”, “Лідери характеру”, “Організаційна поведінка та лідерство”, “Підготовка до консультування з державного управління” та ін. Багато зібрань, присвячено різним аспектам комунікацій. Основні теми, які охоплює база даних, стосуються реклами та зв’язків з громадськістю, літератури, письменництва, лінгвістики тощо. Особливо широко представлено літературу про культурне різноманіття.

Окрім цього, в академії Берегової охорони США, як і в інших військових навчальних закладах, зокрема Військово-морському інституті, Університеті Морської піхоти США, є свої списки для читання. Щорічний список літератури для Берегової охорони складено на основі рекомендацій керівників різних рівнів. Для просування кар’єрними сходами кожен офіцер Берегової охорони повинен підвищити свій рівень професійної обізнаності, насамперед прочитавши книги зі списків для професійного читання. Значення подібної практики в Академії Берегової охорони вбачають у тому, що курсанти та офіцери можуть більше дізнатись про нові факти професійного та повсякденного життя, розширити свій кругозір. Філософія освіти в академії передбачає, що книги допомагають краще пізнати історію та етапи становлення Берегової охорони, вчать аналізувати історичний досвід, пояснюють причинно-наслідкові зв’язки, дають комплексне бачення минулого і краще розуміння сучасності, адже багато життєвих проблем мають однакові закономірності.

Незважаючи на помітну традиційність щодо використання книги як засобу навчання, досвід підготовки фахівців Берегової охорони має чіткі ознаки новаторства, про що свідчать масштаби практик професійного читання, їх системність і широта охоплення. Вивчення особливостей організації про-

фесійного читання в Академії Берегової охорони США може суттєво збагатити та урізноманітнити навчальні практики у системі професійної підготовки Державної прикордонної служби України. Приклади зі службової діяльності військових, викладені у списках для професійного читання, дадуть можливість учити майбутніх офіцерів-прикордонників найбільш доцільних стратегій і тактик професійної діяльності, ефективних шляхів розв'язання проблемних ситуацій у повсякденному житті та під час бойових дій.

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Андрій ЮЩУК
Артем ЛЮМОВ

У реаліях сьогодення, в умовах ускладнення внутрішніх і зовнішніх загроз, кожного дня існує ризик життю і здоров'ю нашого населення, нереалізованих можливостей і втраченого часу на підготовку України до повернення своєї території та стримування агресора. Це вимагає не тільки реформування всіх сфер діяльності держави, але й системи військової освіти. За таких умов особливої уваги заслуговує психологічна стійкість особового складу, розвиток критичного мислення та тактичної гнучкості серед фахівців, координація та співпраця між військовими та цивільними установами, інтеграція новітніх технологій у навчальні програми, а також створення безпечних умов, які унеможливають загрозу життю та здоров'ю особового складу, який навчається.

Психологічна стійкість особового складу в умовах війни є критичним фактором, що впливає на бойову готовність, ефективність виконання завдань і збереження життя військових. Під час війни військовослужбовці піддаються високому рівню стресу, загрозам фізичного й емоційного виснаження, що може призводити до посттравматичних розладів, тривоги або депресії. Психологічна стійкість допомагає протистояти цим факторам і швидше адаптуватися до стресових ситуацій. Розвиток психологічної стійкості вимагає системного підходу, що містить підготовку особового складу до тривалих бойових дій, створення колективної підтримки, зміцнення бойового духу, розвиток лідерських якостей у командирів, які можуть забезпечити емоційну підтримку підлеглим.

Розвиток критичного мислення та тактичної гнучкості серед військових фахівців є ключовим елементом сучасної

військової підготовки, що дозволяє військовим фахівцям аналізувати ситуації з різних точок зору, оцінювати можливі ризики та наслідки прийнятих рішень, швидко адаптуватися до нових обставин, а також розвивати здатність змінювати стратегії і підходи залежно від розвитку бойової ситуації.

Важливо удосконалювати механізми взаємодії між військовими та цивільними установами, проводити спільні навчання та формувати культуру співпраці для досягнення спільних цілей. Систематичний обмін інформацією дозволяє краще оцінювати ризики та приймати обґрунтовані рішення, узгодження планів дій і спільні тренування сприятимуть підвищенню ефективності співпраці та готовності до викликів, які ставить сучасна війна.

Інтеграція новітніх технологій у навчальні програми військової підготовки є вирішальним чинником для підвищення ефективності сучасних збройних сил. Військова сфера зазнає значних змін через стрімкий розвиток технологій, таких як штучний інтелект, дрони, кібербезпека, робототехніка та доповнена реальність. Для того щоб військові фахівці могли ефективно протидіяти новітнім загрозам і використовувати технологічні можливості, навчальні програми мають відповідати вимогам часу.

Основна мета створення безпечних умов полягає в тому, щоб мінімізувати ризики для життя та здоров'я військово-службовців під час їхньої підготовки, одночасно забезпечуючи ефективність навчання і бойову готовність. Ключовими аспектами створення безпечних умов є: модернізація навчальних полігонів; використання симуляцій і віртуальних середовищ; використання сучасних комунікаційних технологій (мобільні додатки або системи тривожного реагування); відповідальність командирів і керівництва; співпраця з державами-партнерами щодо надання полігонів для підготовки фахівців чи злагодження підрозділів, а також використання досвіду ветеранів, які вже пройшли через бойові дії. Адже

це є надзвичайно корисним для навчання молодшого складу, вони можуть поділитися своїми знаннями про реальні ситуації та дії, які виявилися ефективними в небезпечних умовах.

Отже, впровадження цих стандартів забезпечить якісну, сучасну та безпечну підготовку кадрів для сектору безпеки та оборони, що є однією із ключових цілей під час війни на виснаження.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ МОРАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ДО ВЕДЕННЯ БОЮ У СКЛАДІ СИЛ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Анатолій ЯКИМЧУК

Екстремальні умови – виняткові, надзвичайні обставини, що знижують психологічну безпеку та загрожують життю і здоров'ю людей, спричиняють вплив стрес-факторів, що сприймаються та оцінюються як небезпечні, складні, безвихідні ситуації, внаслідок чого підвищується тривожність, емоційна напруженість, створюється психотравмувальний вплив на психіку людини.

Психологічний супровід виконання бойових завдань – комплекс заходів із підтримання оптимального стану психологічного здоров'я особового складу під час виконання бойових завдань шляхом формування їхньої психологічної стійкості до впливу стресових чинників, психологічної готовності до виконання бойових завдань і запобігання виникненню негативних психічних станів.

Морально-психологічна підготовка офіцерів Держприкордонслужби здійснюється з метою психологічної просвіти щодо психофізіологічних процесів, які відбуваються в організмі людини в умовах небезпеки, загрози життю, формування навичок регуляції (саморегуляції) психоемоційного стану, порядку отримання (надання) психологічної допомоги (самопомоги), а також психологічної стійкості до впливу характерних для службової діяльності психотравмувальних факторів; формування згуртованості військового колективу; додаткового психофізіологічного вивчення якостей особового складу в умовах психічного та фізичного навантаження.

Необхідність застосування певних форм та методів; допомога та корекція; особливості особистості офіцера-прикордонника; зміст попередніх психотравматичних ситуацій; індивідуальна та групова форма підготовки; реабілітація та підтримка; збереження та відновлення фізичного та психічного здоров'я.

Перевірку психологічної готовності офіцера-прикордонника до виконання бойових завдань здійснюють у формі експрес-діагностики та поглибленого психологічного вивчення. Експрес-діагностику проводять: з офіцерами-прикордонниками, яких планують залучати до виконання бойових завдань у складі Сил безпеки та оборони; які перебувають в екстремальних (бойових) умовах та зазнали впливу бойових стрес-факторів; у кого були ознаки психологічної дезадаптації або відбулися значні стресові життєві події, – перед виконанням бойових завдань; наслідками дій яких стало виникнення надзвичайної події (або були її свідками), допустили порушення військової дисципліни (або підозрюються в їх здійсненні).

Необхідно формувати в офіцерів-прикордонників психологічну готовність і стійкість до психотравматичних факторів в екстремальних (бойових) умовах; згуртованість особового складу підрозділу; створювати передумови високої бойової активності особового складу, адаптації офіцерів-прикордонників до екстремальних (бойових) умов, їх навчати основним способам психологічного самозахисту, реадaptaції, фізичному та психологічному відновленню офіцерів-прикордонників після виконання бойових завдань.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

АБЛАЗОВ Іван – кандидат політичних наук, професор, Воєнна академія імені Євгенія Березянка, м. Київ.

АВРАМЕНКО Олександр – доктор технічних наук, доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

АДАМЧУК Максим – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

АДАМЧУК Олександр – кандидат психологічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

АДАМЧУК Сергій – кандидат наук з державного управління, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

АДАМЧУК Юлія – докторка філософії зі спеціальності освітні, педагогічні науки, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

АЛЕКСАНДРОВ Олександр – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

АЛЕКСЄЄВА Олександра – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

АЛЕКСІЙЧУК Василь – Інститут Служби безпеки України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків.

АЛЕКСЄЄНКО Ірина – докторка політичних наук, професорка, Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

АНДРЕЄВ Ігор – старший науковий співробітник, Науковий центр Сухопутних військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

АНДРОЩУК Олександр – доктор технічних наук, професор, Військова академія (м. Одеса), м. Одеса.

АНДРОЩУК Олена – кандидатка психологічних наук, старша наукова співробітниця, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

АНДРУШКО Олександр – доктор філософії зі спеціальності безпека державного кордону, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

АНДРУШКО Олександр – доктор юридичних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

АНДРЮЩЕНКО Артем – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

АНЩЕНКО Вікторія – докторка педагогічних наук, професорка, Пенітенціарна академія України, м. Чернігів.

АРАСЛАНОВ Михайло – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, Харківській національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

АРЧАКОВА Олександра – кандидатка технічних наук, Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ.

АСАНОВ Денис – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

АФНАСЬЄВ Анатолій – кандидат психологічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БАБАРИКА Анатолій – доктор філософії, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БАБЕНКО Олександр – кандидат військових наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

БАБИЧ Анатолій – кандидат військових наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

БАБИЧ Андрій – кандидат юридичних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

БАБИЧ Віталій – Департамент кадрової політики Міністерства оборони України, м. Київ.

БАБІЙЧУК Сергій – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

БАГАН Андрій – доктор філософії зі спеціальності історія та археологія, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

БАЛАГУР Леся – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БАЛАЦЬКА Валерія – Національний університет “Львівська політехніка”, м. Львів.

БАЛКО Владислава – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

БАМБУЗА Денис – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БАРАНИК Олексій – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітрях Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

БАРАНОВ Андрій – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

БАРАНОВ Артем – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БАРАНОВ Юрій – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

БАРАНОВСЬКИЙ Вячеслав – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БАРАТЮК Василь – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БАРХУДАРЯН Микола – доктор філософії з технічних наук, старший науковий співробітник, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

БАСАЛИК Сергій – кандидат юридичних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БАСАРАБ Олександр – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БАСАРАБ Ольга – кандидатка юридичних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БАСАРАБА Ірина – докторка філософії з філології, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БАСИСТА Ірина – Університет Короля Данила, м. Івано-Франківськ.

БАТРАЧЕНКО Тетяна – кандидатка юридичних наук, доцентка, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро.

БАЦАМУТ Володимир – доктор військових наук, професор, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

БАЦЕНКО Вікторія – Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова, м. Житомир.

БАШИНСЬКИЙ Андрій – кандидат технічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БАШНЯНИН Олег – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БАШТОВИЙ Володимир – кандидат технічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БЕРЕЗАНСЬКИЙ Володимир – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

БЕРЕЗОВСЬКА Юлія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БЕРЕЗЮК Віктор – кандидат педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БЄЛЯК Сергій – військова частина А2533, м. Дніпро.

БЕСОВА Оксана – кандидатка технічних наук, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

БІДНИК Ігор – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

БІЗЕРКО Марія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БІЛАШ Оксана – кандидатка економічних наук, доцентка, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

БІЛЕЦЬКИЙ Вячеслав – кандидат наук з державного управління, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БІЛОЗЬОРОВ Олексій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

БІЛОРУС Андрій – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БІЛОУС Олег – Національний університет оборони України, м. Київ.

БІЛЯВЕЦЬ Андрій – доктор філософії зі спеціальності освітні, педагогічні науки, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БІЛЯВЕЦЬ Сергій – доктор педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БІНЬКОВСЬКИЙ Олександр – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Державної прикордон-

---

ної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БІРЮКОВ Ігор – доктор технічних наук, професор, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

БІСИК Володимир – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

БЛАГОДИР Ангеліна – кандидатка юридичних наук, доцентка, Івано-Франківський національний медичний університет, м. Івано-Франківськ.

БЛАГОДИР Віталій – кандидат юридичних наук, manager compliance, adidas AG (Менеджер комплаєнс, адідас АГ) Herzogenaurach (м. Герцогенаурах, Німеччина).

БЛАГОДИР Сергій – кандидат юридичних наук, доцент, Івано-Франківський національний медичний університет, м. Івано-Франківськ.

БЛИСКУН Олександр – Національний університет оборони України, м. Київ.

БЛІНДЮК Владислав – Адміністрація Державної прикордонної служби України, м. Київ.

БОВСУНІВСЬКИЙ Ігор – Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ.

БОГАЙЧУК Володимир – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Миколаїв.

БОГДАНОВСЬКА Катерина – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

БОГУН Таїсія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БОГУСЛАВЕЦЬ Андрій – кандидат психологічних наук, старший дослідник, Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

БОГУШ Кирило – Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро.

БОЖЕНКО Віктор – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

БОЙКО Вадим – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БОЛОГОВ Андрій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

БОЛОТНИКОВ Сергій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БОМБЕРГЕР Валентин – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БОМБЕРГЕР Інна – кандидатка юридичних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БОНДАР Валерій – доктор філософії, Національний університет оборони України, м. Київ.

БОНДАРЕНКО Олександр – доктор наук з державного управління, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

БОРЕЙЧУК Денис – доктор філософії зі спеціальності освітні, педагогічні науки, Національна академія Державної прикордонної служби України, м. Хмельницький.

БОРИСЕНКО Валерій – кандидат технічних наук, доцент, Національний університет “Острозька академія”, м. Острог.

БОРОВИК Дмитро – Хмельницький національний університет, м. Хмельницький.

БОРОВИК Людмила – докторка педагогічних наук, професорка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БОРОВИК Олег – доктор технічних наук, професор, Адміністрація Державної прикордонної служби України, м. Київ.

БОРОЗНЯК Сергій – Національна академія сухопутних військ України імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

БОЧАРОВ Сергій – доктор філософії у галузі воєнних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БРАТКО Артем – доктор військових наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БРАТКОВ Сергій – кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ.

БРЕЧКА Михайло – кандидат технічних наук, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

БРИКОВСЬКИЙ Артем – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БРИЧ Тарас – старший науковий співробітник, кандидат технічних наук, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

БРИЧИНСЬКИЙ Олег – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

БРОДСЬКИЙ Сергій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БРОШКО Іван – доктор філософії, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

БУГАЙОВ Микола – кандидат технічних наук, Науковий центр Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова, м. Житомир.

БУДАНОВ Кирило – Національний університет “Острозька академія”, м. Острог.

БУРАК Назарій – Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

БУРБЕЛА Сергій – доктор філософії в галузі воєнних наук, Національна академія Державної прикордонної служби імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

БУРЧЕНКОВ Дмитро – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

БУРЯК Світлана – Національна академія внутрішніх справ, м. Київ.

БУТЕНКО Анастасія – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

БУХАЛОВ Іван – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ВАВРІЧЕН Олексій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ВАЛЄЄВ Руслан – кандидат педагогічних наук, Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро.

ВАЛЬЧУК Ольга – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної

служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ВАСИЛЬСВ Микола – Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ.

ВАСИЩЕВ Володимир – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ВАСІК Даміан – доктор філософії з права, Університет бізнесу та прикладних наук “Варсовія”, м. Варшава, Республіка Польща.

ВАСІК Наталія – докторка філософії з права, Університет бізнесу та прикладних наук “Варсовія”, м. Варшава, Республіка Польща.

ВДОВИЧЕНКО Максим – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ВДОВЬОНКОВ Володимир – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ВЕЛИКИЙ Назарій – Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

ВЕЛИЧКО Лев – кандидат фізико-математичних наук, доцент, Національна академія імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ВЕРБОВИЙ Василь – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ.

ВЕРГЕЛЕС Костянтин – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ВЕРЕТІЛЬНИК Віталій – кандидат педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ВЕРОВОК Микола – Національний університет оборони України, м. Київ.

ВЕСЕЛІВСЬКИЙ Роман – кандидат технічних наук, доцент, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

ВЄДЕНЄВ Дмитро – доктор історичних наук, професор, Національний університет оборони України, м. Київ.

ВИНТУ Артур – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ВИЧАВКА Валерій – доктор філософії в галузі права, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ВИШНЕВСЬКА Ірина – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ВИТРОВЧАК Василь – 94 прикордонний загін, Західне регіональне управління, Державна прикордонна служба України, м. Чоп.

ВОВК Олексій – кандидат військових наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ВОЙТЕНКОВ Роман – Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

ВОЛКОВ Андрій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ВОЛОБУЄВ Андрій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ВОЛОБУЄВ Владислав – доктор філософії з освітніх, педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ВОЛОБУЄВА Олена – докторка психологічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ВОЛОДЬКО Сергій – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ВОЛОЧІЙ Богдан – доктор технічних наук, професор, Науковий центр Сухопутних військ, м. Львів.

ВОЛОШИН Володимир – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ВОЛОШИН Володимир – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ВОЛЯНЮК Олександр – кандидат юридичних наук, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ.

ВОРОНІН Андрій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Миколаїв.

ВОРОЩУК Олексій – доктор філософії зі спеціальності військово-управління (за видами збройних сил), доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

ГАВРИЛЮК Віталій – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГАЛІМОВ Анатолій – доктор педагогічних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГАЛКІН Юрій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ГАЛУНЬКО Віра – докторка юридичних наук, професорка, Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса.

ГАМАЛІЙ Сергій – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця.

ГАМАН Богдан – Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

ГАНАБА Світлана – докторка філософських наук, професорка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГАНЬБА Олег – доктор юридичних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГАЦУК Ірина – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГЕРАСИМЕНКО Вікторія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГЕРАСИМЕНКО Володимир – Національний університет оборони України, м. Київ.

ГЕРЛЯНД Володимир – Національний університет оборони України, м. Київ.

ГЛІВІНСЬКА Ліна – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГЛОВА Богданна – кандидатка фізико-математичних наук, доцентка, Львівський національний університет природокористування, м. Львів.

ГЛОВА Тарас – кандидат фізико-математичних наук, доцент, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ГЛУЗДАНЬ Олексій – кандидат військових наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГНАТЮК Олександр – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГНЕТНЄВ Максим – кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГНИДЮК Оксана – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГНИДЮК Олександр – кандидат педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГОДЕБСЬКИЙ Віктор – науковий співробітник, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ГОДУНОВ Роман – Харківський Національний університет Повітряних сил імені Івана Кожедуба, м. Миколаїв.

ГОЛОВА Микола – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ГОЛОВКО Борис – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ГОЛОВКО Олександр – Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

ГОЛОВНЯ Сергій – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГОЛЯНИЧ Богдан – кандидат політичних наук, Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

ГОЛЯРДИК Наталія – кандидатка психологічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГОНЧАР Артем – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГОНЧАРЕНКО Катерина – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ГОНЧАРЕНКО Ольга – докторка філософських наук, професорка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГОРБАЧЕВСЬКИЙ Сергій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГОРБАЧОВ Костянтин – доктор філософії з військового управління (за видами збройних сил), Національний університет оборони України, м. Київ.

ГОРБУНОВА Оксана – кандидатка юридичних наук, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ.

ГОРДЄЄВ Віктор – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГОРДІЄНКО Максим – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГОРІН Олександр – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГОРНОСТАЛЬ Єлизавета – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ГОРОДИСЬКИЙ Роман – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГОХ Ірина – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ГРЕБЕНЮК Михайло – кандидат історичних наук, старший дослідник, Національний університет оборони України, м. Київ.

ГРИЗО Андрій – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ГРИНЬКІВ Олександра – докторка юридичних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГРИНЬКО Руслан – кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГРИЩИШЕН Олексій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГРИНЧЕНКО Віталій – доктор філософії з безпеки державного кордону, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГРОМИКО Олег – кандидат філософських наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ГРУБІ Тетяна – кандидатка соціологічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГРУНКОВСЬКИЙ Ілля – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ГУДЕНЕЦЬ Дар'я – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГУДКОВ Микола – кандидат технічних наук, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Миколаїв.

ГУДКОВА Єлизавета – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГУЗИК Надія – кандидатка фізико-математичних наук, доцентка, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ГУЛА Віталій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГУМЕНЮК Вадим – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ГУР'ЄВ Дмитро – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ГУСЬКОВА Елеонора – магістерка державного управління, Національний університет оборони України, м. Київ.

ГУТА Степан – Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

ГУТНИК Аліна – докторка філософії в галузі права, Університет Короля Данила, м. Івано-Франківськ.

ДАНИЛЕВСЬКИЙ Андрій – кандидат юридичних наук, доцент, Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ.

ДАНИЛОВ Дмитро – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ДАНЧЕНКО Юлія – докторка технічних наук, професорка, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ДАТЧУК Денис – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ДАЦЕНКО Олексій – Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України, м. Київ.

ДАЦКОВ Антон – кандидат психологічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДЕМЕНОК Михайло – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДЕМЕНТЮК Георгій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ДЕМІДЧИК Федір – кандидат військових наук, доцент, старший науковий співробітник, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський.

ДЕМСЬКИЙ Валентин – кандидат психологічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДЕМЧИК Надія – кандидатка юридичних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДЕМЧИШИН Віталій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДЕНИСЮК Олександр – Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ.

ДЕРЕВ'ЯНКО Крістіна – Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро.

ДЕРЕВ'ЯНКО Тетяна – кандидатка психологічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДЖЕБЖЕНЯК Павло – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Миколаїв.

ДЗЮБА Петро – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДЗЯВОРУК Аркадій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДИКИЙ Дмитро – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДИПТАН Валентин – кандидат військових наук, доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

ДИЯК Вадим – доктор педагогічних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДІДЕНКО Олександр – доктор педагогічних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДІДИК Денис – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДІДИЧ Олег – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ДМИТРИШИНА Віра – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДМУХОВСЬКА Альона – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ Андрій – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДОВГАНЬ Валерій – доктор наук з державного управління, професор, заслужений діяч науки і техніки України, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДОДУХ Олександр – кандидат технічних наук, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ДОМАНСЬКИЙ Олексій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДОРОШИНА Лілія – кандидатка філологічних наук, доцентка, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ДРОЛЬ Олександр – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ДУБНЮК Андрій – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ДУБОВИК Катерина – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДУДАРЄВА Леся – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДУДКО Євгеній – кандидат юридичних наук, Департамент захисту прав та інтересів у кримінальних провадженнях фірми “Моргун та партнери”, м. Київ.

ДУДКО Марина – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ДУЛЕНКО Дмитро – кандидат технічних наук, Національний університет оборони України, м. Київ.

ДУРАЧ Вадим – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ДУРМАНОВА Анна – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ДУЧИМІНСЬКА Леся – Головне управління Пенсійного фонду України у Волинській області, м. Луцьк.

ДЯГЕЛЬ Денис – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СЛІСЄЄВ Євгеній – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СМЕЛЬЯНОВ Олександр – доктор філософських наук, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

СРМАКОВ Кирило – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СРЬОМЕНКО Віталій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СРЬОМЕНКО Інна – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

СФІМОВ Геннадій – кандидат наук з державного управління, старший науковий співробітник, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

СФІМОВА Інна – кандидатка юридичних наук, доцентка, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро.

ЖАБІНСЬКИЙ Володимир – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ЖИВУЦЬКА-КОЗЛОВСЬКА Ельжбета – доктор хабілітований з права, Вища школа професійної освіти, м. Вроцлав, Республіка Польща.

ЖУК Олеся – кандидатка технічних наук, доцентка, Національний університет оборони України, м. Київ.

ЖУК Сергій – кандидат військових наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЖУКОВА Анна – докторка філософії в галузі педагогіки, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ЖУЛКОВСЬКИЙ Вадим – кандидат педагогічних наук, Пенітенціарна академія України, м. Чернігів.

ЖУРАВЕЛЬ Віталій – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЖУРАВЕЛЬ Надійка – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків.

ЖУРАВЕЛЬ Тарас – Інститут Служби безпеки України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків.

ЖУРАВЛЬОВ Сергій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЖУЧЕНКО Олександр – кандидат технічних наук, доцент, Український державний університет залізничного транспорту, м. Харків.

ЗАБОЛОТНА Олена – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЗАБОЛОТНИЙ Богдан – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЗАБОЛОТНИЙ Сергій – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЗАВОРОТНА Жасмін – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЗАГОРУЙКО Ігор – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЗАДЕРІЄНКО Сергій – кандидат військових наук, доцент, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ЗАЄЦЬ Юрій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЗАЛКІН Сергій – кандидат військових наук, старший науковий співробітник, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЗАЛОЖ Віктор – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЗАХАРЧУК Денис – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЗАЯЦ Іван – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ЗЕНОВА Єлизавета – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЗІНЧЕНКО Анна – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЗУБКОВ Анатолій – доктор технічних наук, старший науковий співробітник, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ЗБОЛКА Валентин – доктор юридичних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ІВАНОВ Василь – Національний університет оборони України, м. Київ.

ІВАНОВ Олег – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Миколаїв.

ІВАНОВ Юрій – доктор юридичних наук, доцент, Національна академія Служби безпеки України, м. Київ.

ІВАНУСА Андрій – кандидат технічних наук, доцент, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

ІВАНЧЕНКО Артем – кандидат технічних наук, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ІВАНЧЕНКО Олег – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ІВАХІВ Олег – кандидат політичних наук, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ІВАШКОВА Тетяна – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ІГНАТЬЄВ Андрій – кандидат наук з державного управління, Національний університет оборони України, м. Київ.

ІГНАТЮК Богдан – 6 прикордонний загін, м. Луцьк.

ІЛЬЧЕНКО Олена – кандидатка філологічних наук, доцентка, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ІСАКОВА Наталія – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КАБАЧИНСЬКИЙ Микола – доктор історичних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КАЗМІРЧУК Руслан – кандидат військових наук, старший науковий співробітник, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КАЛАЧОВА Вероніка – кандидатка технічних наук, доцентка, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КАЛИНЮК Наталія – кандидатка педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КАЛЮЖНИЙ Володимир – 94 прикордонний загін, м. Чоп.

КАМАЛТИНОВ Геннадій – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, Харківській національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КАМЕНЦЕВ Сергій – провідний науковий співробітник, Науковий центр Сухопутних військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КАМІНСЬКИЙ Валерій – кандидат військових наук, доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

КАНФУІ Іван – кандидат юридичних наук, Київський університет права Національної академії наук України, м. Київ.

КАНЧУГА Мар'ян – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КАПЛУН Євген – доктор філософії, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

КАРАВАНОВ Олександр – доктор філософії, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КАРАСЬОВ Дмитро – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КАРЛОВ Володимир – доктор технічних наук, професор, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КАРПЕНКО Богдан – Харківський національний університет Повітряних Сил, м. Миколаїв.

КАРПЕНКО Микола – доктор юридичних наук, доцент, Державна наукова установа “Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України”, м. Київ.

КАРПЕНКО Олег – доктор філософії з технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КАРШЕНЬ Андрій – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КАСАТКІН Євген – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КАСАТКІН Микола – кандидат технічних наук, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КАСПЕРСЬКА-КІСЛИ Юліта – Центр підготовки прикордонної варти Республіки Польща, м. Кентшин.

КАТЕРИНЧУК Іван – доктор технічних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КАЧАНОВ Валерій – кандидат військових наук, Національний університет оборони України, м. Київ.

КАШКО В'ячеслав – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КВІТКІН Костянтин – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КЕРНИЦЬКИЙ Олександр – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

КИРИЧЕНКО Вікторія – Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КИРИЧЕНКО Олександр – кандидат технічних наук, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

КИСІЛЬ Олександр – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КИЦИШИН Олександр – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КИШКІНА Жанна – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КІНДЗЕРСЬКА Анастасія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КІРЕЄВА Ольга – кандидатка психологічних наук, професорка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КІРЕТОВ Віталій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КІРІЄНКО Ігор – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КІРІЄНЯ Тетяна – Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

КІТ Валерій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КЛАБАН Ілля – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КЛЕПАЦЬКИЙ Сергій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КЛЕЩЕВСЬКА Беата – Центр підготовки Прикордонної варти Республіки Польща, м. Кентшин.

КЛИМЧЕНКО Василь – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КМІН Віктор – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КОВАЛЕНКО Сергій – кандидат військових наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КОВАЛИШИН Василь – доктор технічних наук, професор, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

КОВАЛИШИН Василь – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КОВАЛИШИН Володимир – кандидат технічних наук, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

КОВАЛЬ Богдан – Адміністрація Державної прикордонної служби України, м. Київ.

КОВАЛЬ Вадим – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КОВАЛЬОВ Геннадій – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КОВАЛЬСЬКА Поліна – Пенітенціарна академія України, м. Чернігів.

КОВАЛЬЧУК Вікторія – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КОВАЛЬЧУК Максим – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КОВАЛЬЧУК Олег – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КОВАЛЬЧУК Сергій – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КОВАЛЬЧУК Юрій – кандидат психологічних наук, Адміністрація Державної прикордонної служби України, м. Київ.

КОЖУШКО Віталій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КОЗАКЕВИЧ Олеся – докторка філософії в галузі права, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КОЗАЧУК Олег – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КОЗИРЄВ Роман – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Миколаїв.

КОЛБ Олександр – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, Державний податковий університет, м. Ірпінь.

КОЛБ Роксолана – кандидатка юридичних наук, АТ КБ “Приватбанк”, м. Луцьк.

КОЛІСНИК Аліна – кандидатка технічних наук, доцентка, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

КОЛІСНИК Валерій – Навчальний центр імені Василя Вишиваного Національної гвардії України, м. Золочів.

КОЛОДКА Андрій – доктор філософії з публічного управління та адміністрування, Національний університет оборони України, м. Київ.

КОЛОДКА Юлія – Національний університет оборони України, м. Київ.

КОЛОДЯЖНИЙ Олександр – кандидат технічних наук, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КОЛОМІЄЦЬ Андрій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КОЛОМІЄЦЬ Віталій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Миколаїв.

КОЛОС Руслан – кандидат історичних наук, доцент, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КОМЛЬЄВ Артем – Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро.

КОМПАНИЄЦЬ Олег – кандидат технічних наук, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КОНДРАТЮК Олександра – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КОНОПЕЛЬСЬКИЙ Віктор – доктор юридичних наук, професор, Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса.

КОПИЛОВ Олександр – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КОРЕНІВСЬКА Ілона – докторка філософії з військового управління (за видами збройних сил), Національний університет оборони України, м. Київ.

КОРСХОВ Артем – кандидат педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КОРЖОВ Андрій – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КОРНІЄНКО Василь – кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

КОРОЛЬ Михайло – кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КОРОЛЬКО Сергій – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів

КОРОЛЬОВ Василь – кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КОРОЛЬЧУК Віктор – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ.

КОРОЛЮК Наталія – кандидатка технічних наук, доцентка, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КОРОСТИЛЬОВ Геннадій – доктор філософії зі спеціальності філософія, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КОРСУНОВ Сергій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КОРЧЕВ Володимир – кандидат військових наук, старший науковий співробітник, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КОРШАК Леся – Національна академія внутрішніх справ, м. Київ.

КОСЕНКО Віктор – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КОСТИРЯ Олександр – доктор технічних наук, старший науковий співробітник, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КОСТЮК Олександр – Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

КОЧЕРГІН Ігор – доктор історичних наук, доцент, Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”, м. Харків.

КОЧЕУЛОВ Аркадій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КРАВЕЦЬ Тарас – кандидат географічних наук, доцент, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КРАВЦОВА Вікторія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КРАВЧЕНКО Сергій – кандидат військових наук, доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

КРАВЧИК Анна – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КРАВЧУК Василь – кандидат ветеринарних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КРАВЧУК Людмила – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КРАСОТА Ігор – кандидат історичних наук, Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України, м. Київ.

КРЕЧКО Микола – Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський.

КРИВОНОС Володимир – кандидат технічних наук, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КРИЛЕНКО Іван – кандидат історичних наук, доцент, Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”, м. Харків.

КРОПИВНИЦЬКА Лілія – кандидатка технічних наук, доцентка, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич.

КРУПСЬКИЙ Олександр – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КУБЕЦЬКИЙ Ярослав – кандидат військових наук, Військовий лицей Державної прикордонної служби України, м. Хмельницький.

КУВШИНОВ Олексій – Національний університет оборони України, м. Київ.

КУВШИНОВА Анастасія – Національний університет оборони України, м. Київ.

КУЗНЕЦОВ Олександр – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КУЗЬ Юрій – кандидат педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КУЗЬМЕНКО Євген – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КУЗЬМЕНКО Руслан – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КУЗЬМИЧЕВ Андрій – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КУКАЛЕЦЬ Дар'я – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КУЛАБУХОВ Олександр – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КУЛАГІН Костянтин – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, доцент, Харківський націо-

---

нальний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КУЛІШОВ Олександр – кандидат військових наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КУЛЬБАБА Тетяна – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КУПЕЛЬСЬКИЙ Віктор – доктор філософії з безпеки державного кордону, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КУПРІЄНКО Дмитро – доктор військових наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КУПЧИШИНА Валентина – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КУРАШКЕВИЧ Андрій – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КУРИЛКО Антон – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КУСТИНСЬКИЙ Олег – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КУЦЕНКО Володимир – кандидат технічних наук, старший дослідник, Національний університет оборони України, м. Київ.

КУЧЕР Людмила – кандидатка економічних наук, доцентка, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

КУШИНА Єлизавета – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

КУШНАРЬОВ Богдан – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

КУШНІР Ірина – докторка юридичних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КУШНІР Олена – докторка філософії в галузі воєнних наук, Національна академія Державної прикордонної служби імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

КУШНІР Ярослав – доктор філософії в галузі права, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛАВРИНЕНКО Ніна – кандидатка фізико-математичних наук, доцентка, Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

ЛАГОВСЬКА Наталія – кандидатка юридичних наук, доцентка, Навчально-науковий інститут права, Державний податковий університет, м. Ірпінь.

ЛАНДАР Богдан – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЛЕВАДНИЙ Ігор – Адміністрація Державної прикордонної служби України, м. Київ.

ЛЕВИЦЬКА Людмила – кандидатка психологічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛЕВИЦЬКИЙ Максим – доктор філософії з права, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛЕВКО Мар'яна – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ЛЕВЧУК Богдан – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛЕВЧУК Наталія – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛЕГКИЙ Максим – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛЕЗІК Олександр – кандидат військових наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЛЕКАХ Альберт – кандидат технічних наук, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЛЕМЕШКО Володимир – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛЕМЕШКО Ольга – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛЕОНЕНКО Андрій – кандидат юридичних наук, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ.

ЛЕОНОВ Ігор – доктор технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЛЕОНОВ Олександр – доктор філософії з політології, Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

ЛЕСИГАНИЧ Олена – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛЕУШИН Сергій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЛЕЩЕНКО Родіон – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЛИСАК Павло – кандидат наук з державного управління, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛИСИЙ Андрій – Хмельницький національний університет, м. Хмельницький.

ЛИСИЙ Микола – доктор технічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛИСИЧКІНА Ірина – кандидатка філологічних наук, доцентка, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків

ЛИСИЧКІНА Ольга – кандидатка філологічних наук, доцентка, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків

ЛИТОВЧЕНКО Артем – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ЛИТОВЧЕНКО Сергій – Департамент кадрової політики Міністерства оборони України, м. Київ.

ЛІСОГОРСЬКИЙ Богдан – кандидат технічних наук, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЛІТВІН Юрій – кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛЩИНСЬКА Христина – кандидатка технічних наук, доцентка, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ЛОМОВ Артем – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ЛУГОВСЬКИЙ Ігор – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ЛУК'ЯНЧИКОВ Андрій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЛУКІНОВА Вікторія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛУЦЕНКО Яна – докторка філософії зі спеціальності право, Національна академія Служби безпеки України, м. Київ.

ЛУЦИШИН Павло – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛУЦЬКИЙ Олександр – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛЮБАВІНА Вікторія – кандидатка юридичних наук, доцентка, Державний податковий університет, м. Ірпінь.

ЛЮТА Анастасія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛЯШОК Ольга – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЛЯШУК Роман – доктор юридичних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

МАГАСЬ Геннадій – доктор наук з державного управління, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МАЖАРА Ігор – доктор філософії, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

МАЗУР Валентин – доктор військових наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МАЙКОВСЬКИЙ Дмитро – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

МАКАРЕНКОВ Олексій – доктор юридичних наук, професор, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя.

МАКОВСЬКИЙ Артем – доктор філософії зі спеціальності психологія, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МАКОГОНЧУК Наталія – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МАКОДЗЕБА Тетяна – Національний університет оборони України, м. Київ.

МАКУРІН Олександр – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МАЛАНЧІЙ Микола – доктор наук з державного управління, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МАЛИШЕВ Олександр – кандидат юридичних наук, Інститут держави і права імені В. М. Корецького, м. Київ.

МАЛІНЕВСЬКИЙ Віталій – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

МАЛЬЦЕВА Вікторія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МАНДЗЮК Олександр – 8 прикордонний загін.

МАНЯКОВ Іван – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МАРЕНКО Геннадій – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

МАРИЧ Володимир – кандидат технічних наук, доцент, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

МАРТИНЕНКО Сергій – Науковий центр Сухопутних військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

МАРТИНОВ Ігор – доктор філософії, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

МАРТИНЮК Іван – кандидат біологічних наук, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

МАРТИНЮК Олександр – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МАРТИНЮК Олексій – Національний університет оборони України, м. Київ.

МАРТИШКО Андрій – кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ.

МАРУЩАК Богдан – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МАРЧЕНКО Богдан – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МАТВЄЄВ Георгій – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

МАТНЯК Володимир – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МАХЛАЙ Олександр – кандидат психологічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МАЦАК Віталій – кандидат юридичних наук, Державна прикордонна служба України, м. Київ.

МАЩАК Михайло – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МЕДВІДЬ Михайло – доктор філософії з безпеки державного кордону, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МЕДВІДЬ Юлія – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

МЕЙКО Олександр – доктор наук з державного управління, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МЕЛЬНИК Анастасія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МЕЛЬНИК Петро – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МЕЛЬНИК Роман – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

МЕЛЬНИЧЕНКО Олександр – доктор філософії, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький.

МЕЛЬНИЧУК Юрій – кандидат педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МЕЛЬНИКОВ Андрій – доктор педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МИКИТИН Володимир – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

МИРОНОВИЧ Юрій – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

МИСИК Анатолій – доктор військових наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МИХАЙЛЕНКО Олександр – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МИХАЙЛИК Павло – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МИХАЙЛИШИН Орест – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МИХАЙЛИШИНА Ірина – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МИХАЙЛЮК Юрій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МІНЯЙЛУК Вадим – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МІРОШНІЧЕНКО Анатолій – кандидат педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МІРОШНІЧЕНКО Валентина – докторка педагогічних наук, професорка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МІХАЛЬОВА Людмила – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

МІХЄЄВ Юрій – кандидат технічних наук, старший дослідник, Національний університет оборони України, м. Київ.

МІШЕНЮК Роман – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МІЩЕНКО Віталій – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

МОКЛЯК Сергій – доктор політичних наук, професор, Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

МОНАСТИРЬОВА Лілія – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

МОРКВІН Дмитро – доктор філософії в галузі права, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

МОРОЗОВ Сергій – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МОРОХОВСЬКИЙ Микола – Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків.

МОСТОВИЙ Андрій – доктор філософії в галузі воєнних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МОТА Андрій – доктор юридичних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МОТОРЯ Анастасія – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

МУДРАК Оксана – Національна академія Служби безпеки України, м. Київ.

МУДРИК Вадим – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України м. Харків.

МУЗИКА Марія – кандидатка юридичних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МУЗИКА Олександр – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

МУЛ Дмитро – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

МУЛ Сергій – доктор психологічних наук, Адміністрація Державної прикордонної служби України, м. Київ.

МУЛЕНКО Олексій – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

МУСІЄНКО Олександр – кандидат технічних наук, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

МУХІНА Таміла – кандидатка хімічних наук, доцентка, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

МУШИНСЬКИЙ Сергій – Адміністрація Державної прикордонної служби України, м. Київ.

МЯСНИКОВ В'ячеслав – кандидат економічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

НАЙДЬОН Юліана – докторка юридичних наук, професорка, заслужена діячка науки і техніки України, Національна академія Служби безпеки України, м. Київ.

НАНІВСЬКИЙ Роман – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

НАУМЕНКО Марія – докторка філософії економічного напрямку, доцентка, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

НАУМКО Михайло – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

НЕВЕСЬКИЙ Андрій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Миколаїв.

НЕВЗОРОВ Роман – кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

НЕВОДЧІКОВ Олег – Національний університет оборони України, м. Київ.

НЕДВИГА Олег – кандидат психологічних наук, Національний університет оборони України, м. Київ.

НЕРОБА Вадим – доктор філософії з військових наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

НЕСТЕРУК Владислав – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

НІКОЛАЄВА Любов – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

НІКОЛАЄНКО Карина – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

НІКОЛАЄНКО Тетяна – докторка юридичних наук, професорка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

НІКОРА Ігор – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

НІКОРЧУК Андрій – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

НІКУЛІН Михайло – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

НІЦЕНКО Віктор – Харківський Національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

НОВАЦЬКА Марта – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

НОВІЧКОВ Валентин – Харківський Національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

НОС Андрій – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ОБОРОНОВ Микола – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ОБРЯДІН Володимир – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ОВЕРЧЕНКО Юрій – доктор філософії з права, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ОВЧАР Микола – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ОВЧАРЕНКО Олена – докторка юридичних наук, доцентка, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків.

ОВЧИННИКОВА Катерина – Національний університет “Львівська Політехніка”, м. Львів.

ОДЗЕМОК Павло – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ОКІПНЯК Анатолій – кандидат педагогічних наук, доцент, Подільський державний університет, м. Камянець-Подільський.

ОКІПНЯК Дмитро – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ОЛЕКСЕНКО Олександр – доктор філософії, в/ч А0215, м. Вінниця.

ОЛЕШКО Дмитро – доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ОЛИЦЬКИЙ Олександр – доктор філософії з права, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ОЛІЙНИК Ігор – Харківський Національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ОЛІЙНИК Михайло – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ОНИПЧЕНКО Павло – кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ОНИЩЕНКО Володимир – кандидат технічних наук, професор, Науковий центр Сухопутних військ, м. Львів.

ОНИЩУК Дмитро – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ОПЕНЬКО Павло – кандидат технічних наук, старший дослідник, заслужений винахідник України, Національний університет оборони України, м. Київ.

ОПРСЬКИЙ Іван – доктор технічних наук, професор, Національний університет “Львівська Політехніка”, м. Львів.

ОРЕЛ Сергій – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ОРЄХОВ Сергій – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ОРИНИК Сніжана – Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

ОРИШКО Михайло – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ОРИХОВСЬКИЙ Павло – Національний університет оборони України, м. Київ.

ОРЛОВ Євген – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ОРЛОВ Юрій – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ.

ПАВИЦЬКА Анна – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ПАВЛЕНКО Артем – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПАВЛЕНКО Владислав – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПАВЛЕНКО Олег – кандидат педагогічних наук, Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, м. Київ.

ПАВЛЕНКО Сергій – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ПАВЛЮК Тетяна – докторка філософії з освітніх, педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПАДИТЕЛЬ Валерій – Адміністрація Державної прикордонної служби України, м. Київ.

ПАЛАМАРЧУК Іван – кандидат юридичних наук, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), м. Київ.

ПАЛАМАРЧУК Світлана – Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, м. Київ.

ПАЛАМАРЧУК Софія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПАЛАМАРЧУК Юрій – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПАНТЕЛЄВА Олена – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ПАНЧИШИН Андрій – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ПАРТИКА Сергій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПАРХОМЕНКО Максим – кандидат технічних наук, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ПАРХОМЧУК Ольга – Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

ПАСІЧНИК Володимир – кандидат психологічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ПАХОМОВА Анастасія – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ПАШИЄВА Алла – кандидатка юридичних наук, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ.

ПЕДЬКО Анатолій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ПЕРВАК Артем – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПЕРЕГУДА Олександр – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова, м. Житомир.

ПЕРЕМИБІДА Денис – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ПЕРЕМИБІДА Ірина – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ПЕРШИН Олександр – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ПЕТРІВ Юрій – доктор філософії в галузі права, Південне регіональне управління Державної прикордонної служби України, м. Одеса.

ПЕТРОВ Ігор – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ПЕЧЕНЕНКО Олег – Національний університет оборони України, м. Київ.

ПЕШКО Олександр – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПИЛИПЕНКО Віталій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ПИРОЖИК Олександр – Комунальне підприємство “Волинський обласний фтизіопульмонологічний медичний центр” Волинської обласної ради, м. Луцьк.

ПИСЬМЕННИЙ Олексій – кандидат політичних наук, старший дослідник, Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

ПИЩАК Христина – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПІДГАЙЧУК Світлана – кандидатка технічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПІДЛУЖНА Ірина – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ПІКУЛЬ Ростислав – Національний університет оборони України, м. Київ.

ПОНТКІВСЬКИЙ Петро – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова, м. Житомир.

ПЛОЩИК Анна – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПОБЕРЕЖНИЙ Андрій – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ПОГРЕБНЯК Тетяна – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ПОДВЯЗНИКОВ Сергій – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ПОДИБАЙЛО Марія – Національний університет оборони України, м. Київ.

ПОДРИГАЛО Михайло – доктор технічних наук, професор, головний науковий співробітник, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ПОЖИДАЄВ Владислав – Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків.

ПОЛІЩУК Василь – кандидат військових наук, доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

ПОЛІЩУК Віктор – кандидат військових наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПОЛІЩУК Тетяна – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПОЛОВНИКОВ Вадим – доктор юридичних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПОЛОНЧУК Василь – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПОЛОТАЙ Орест – кандидат технічних наук, доцент, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

ПОЛЮК Віктор – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПОМЕРАНЦЕВ Андрій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ПОНОМАРЕНКО Олег – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПОПАДЮК Роман – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ПОПОВ Володимир – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ПОПОВ Сергій – кандидат військових наук, доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

ПОСУНЬКО Людмила – Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ.

ПОЧЕКАЛІН Ігор – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПРИХОДЬКО Ігор – доктор психологічних наук, професор, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ПРОЗВАНЮК Олександр – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ПРОКОПЕНКО Вячеслав – Науковий центр Сухопутних військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ПРОКОПЕНКО Євгеній – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПРОКОПЕНКО Лариса – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ПРОЦЕНКО Олег – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ПРОЦЮК Роман – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ПСЬОЛ Сергій – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ПТИЦЯ Олександр – Східне регіональне управління Державної прикордонної служби України, м. Харків.

ПТИЦІН Дмитро – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ПУРНАК Віктор – доктор філософії, доцент, Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ.

ПУХОВИЙ Олександр – кандидат військових наук, доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

П'ЯВЧУК Олександр – доктор філософії, Національний університет оборони України, м. Київ.

П'ЯНКІВСЬКИЙ Максим – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

П'ЯТКОВ Максим – Національна академія Державної прикордонної служби імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

РАВЛЮК Віталій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

РАВСЬКИЙ Марцін – Центр підготовки прикордонної варти Республіки Польща, м. Кентшин.

РАДЗІЄВСЬКИЙ Віктор – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

РАДЧЕНЯ Наталія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

РАЗУМЕЙКО Наталія – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Пенітенціарна академія України, м. Чернівці.

РАЙКО Валерій – доктор педагогічних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

РАЙКО Сергій – доктор філософії зі спеціальності освіти, педагогічні науки, Національна академія Державної прикордонної служби України, м. Хмельницький.

РАТИЧ Андрій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

РАЧОК Роман – доктор технічних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

РЕВІН Олександр – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

РЕВУЦЬКА Світлана – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

РЕЗНІК Олег – кандидат психологічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

РЕЗУНЕНКО Дмитро – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

РЕПЕНКО Олександр – Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ.

РЕШЕТНІКОВА Віолета – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

РИБАК Богдан – Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро.

РИБАЛКО Дмитро – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

РИНСЬКИЙ Ігор – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

РІКУНОВ Олег – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

РОГАЛЬСЬКА Вікторія – кандидатка юридичних наук, доцентка, Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро.

РОГОЗІН Ігор – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

РОДЮКОВ Анатолій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

РОЗГОН Олександр – кандидат юридичних наук, доцент, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро.

РОМАНЧЕНКО Владислава – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

РОМАНЮК Алла – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

РОМАНЮК Віктор – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

РОШИНЕЦЬ Іванна – Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

РУДЕНКО Віктор – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

РУДЕНКО Юлія – докторка політичних наук, доцентка, Національна академія Служби безпеки України, м. Київ.

РУДИК Вадим – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

РЯБОВОЛ Лілія – докторка педагогічних наук, професорка, Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

РЯЗАНЦЕВ Сергій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

САВЕНКО Олександр – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

САВЧУК Олександр – кандидат психологічних наук, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

САВЧУК Руслан – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

САГАН Віталій – доктор філософії зі спеціальності освітні, педагогічні науки, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

САДОВНИКОВ Борис – Український державний університет залізничного транспорту, м. Харків.

САЛОВ Андрій – Національний університет оборони України, м. Київ.

САЛЬНА Наталія – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

САМОЙЛЕНКО Олександр – кандидат психологічних наук, доцент, Національна Академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

САМСОНОВ Юрій – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

САМСОНОВА Ганна – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

САРАНЧУК Любомир – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

САРАПІН Юрій – Національний університет оборони України, м. Київ.

САХАРЧИШИНА Анастасія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СВИСТУН Сергій – Хмельницький національний університет, м. Хмельницький.

СВІТАНА Зоя – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СЕВРУК Ірина – кандидатка філософських наук, доцентка, Національна академія Національної гвардії України м. Харків.

СЕГЕДА Сергій – доктор історичних наук, професор, Національний університет оборони України, м. Київ.

СЕЛЮК Марта – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СЕМЕНКО Євген – доктор філософії, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

СЕМЕНЮК Назарій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СЕМЕНЮК Юрій – кандидат політичних наук, Національний університет оборони України, м. Київ.

СЕМОН Богдан – доктор технічних наук, професор, Національний університет оборони України, м. Київ.

СЕНИК Андрій – кандидат фізико-математичних наук, доцент, Національний університет “Львівська Політехніка”, м. Львів.

СЕРДЮК Сергій – кандидат педагогічних наук, Адміністрація Державної прикордонної служби України, м. Київ.

СЕРХОВЕЦЬ Сергій – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СИВОЛОВСЬКИЙ Ілля – Український державний університет залізничного транспорту, м. Харків.

СИДОРЕНКО Ірина – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

СИНІШИН Михайло – доктор філософії, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СИТНИК Олександр – кандидат військових наук, доцент, Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам’янець-Подільський.

СИЧ Анастасія – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СИЧ Артем – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СИЧ Каріна – Державний податковий університет, м. Ірпінь.

СИЧ Руслан – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СІДЧЕНКО Сергій – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СІЗОН Дмитро – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СІМОНОВ Володимир – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СІМЧУК Павло – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СІНЕНКО Дмитро – кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СІНКЕВИЧ Сергій – кандидат педагогічних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СІРИЙ Юрій – науковий співробітник, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

СІТАЙЛО Олександр – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СІТКАР Віктор – кандидат психологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль.

СІТКАР Степан – кандидат педагогічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль.

СІТКОВ Олексій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СКИБА Оксана – Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ.

СКОРКІНА Тетяна – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

СКРИПАЛЬ Аліна – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СЛЮСАРЄВ Михайло – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СМАГІН Олег – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

СМИЧЕНКО Євген – Національний університет оборони України, м. Київ.

СМОЛІНСЬКИЙ Юрій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СМОЛЯК Давид – Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

СМОРОДІНОВА Маріанна – Державний податковий університет, м. Ірпінь.

СМУТКО Світлана – кандидатка технічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СНІТЬКО Дмитро – кандидат філософських наук, Військовий інститут танкових військ, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, м. Харків.

СОБКО Вадим – кандидат педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СОБЧЕНКО Володимир – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СОВГАР Ганна – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

СОВГАР Оксана – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

СОЙКО Олександр – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СОКОЛОВСЬКА Софія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СОКОЛОВСЬКА Юлія – кандидатка історичних наук, доцентка, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

СОКУЛЬСЬКА Наталія – кандидатка фізико-математичних наук, доцентка, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

СОКУР Вадим – Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

СОЛОВІЙОВ Михайло – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

СОЛОМАХА Олег – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СОЛОМКО Денис – Національна академія Служби безпеки України, м. Київ.

СОРОЖКІН Андрій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СОРОКАТИЙ Микола – кандидат фізико-математичних наук, доцент, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

СОФІЯН Дмитро – кандидат психологічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СПЛЬНИК Тетяна – кандидатка філологічних наук, доцентка, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків

СТАВИЦЬКИЙ Олег – доктор педагогічних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СТАВИЦЬКИЙ Олег – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СТАВИЦЬКИЙ Руслан – 15 мобільний прикордонний загін, м. Черкаси.

СТАДНІЧЕНКО Володимир – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СТАДНІЧУК Олена – кандидатка хімічних наук, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

СТАРИК Василь – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СТАРИЦЬКА Ольга – кандидатка юридичних наук, доцентка, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ.

СТАРОДУБЦЕВ Сергій – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

СТАРЦЕВ Володимир – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СТАСЄВ Юрій – доктор технічних наук, професор, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СТАСЬО Олег – Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

СТЕПАНКО Олег – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СТЕПАНОВ Григорій – кандидат військових наук, доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

СТЕПАНОВ Сергій – кандидат педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СТЕПАНОВА Юлія – кандидатка юридичних наук, старша дослідниця, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СТЕЧИШИН Софія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СТРАЖНИК Юлія – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СТРАШНИЙ Ігор – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ Михайло – доктор технічних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СТУС Ярослав – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СУЛЬКО Діана – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

СУСЛІН Сергій – кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія Служби безпеки України, м. Київ.

СУХАЦЬКА Ірина – кандидатка юридичних наук, доцентка, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро.

СУШКО Андрій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

СУШКОВ Олег – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ.

СЬОМА Богдан – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ТАБЕНСЬКИЙ Сергій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТАРАСЮК Оксана – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТАХ'ЯН Кристина – Харківській національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ТЕЛЕГІН Вадим – доктор філософії, Національний університет оборони України, м. Київ.

ТЕЛЕЛИМ Василь – доктор військових наук, професор, Національний університет оборони України, м. Київ.

ТЕЛЮКОВ Сергій – кандидат технічних наук, Харківській національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ТЕЛЯТНИК Борис – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ТЕНКАЧ Віталій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТЕРТИШНИК Володимир – доктор юридичних наук, професор, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро.

ТЕСЛИЦЬКИЙ Артем – Навчально-науковий інститут права, Державний податковий університет, м. Ірпінь.

ТИМОШЕНКО Любов – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТИТАРЕНКО Олексій – доктор юридичних наук, доцент, Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ.

ТИШКЕВИЧ Андрій – Східне регіональне управління Державної прикордонної служби України, м. Харків.

ТИЩЕНКО Юрій – Інститут державного військового управління Національного університету оборони України, м. Київ.

ТИЩУК Віктор – доктор філософії з права, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТКАЧЕНКО Микола – кандидат військових наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ТКАЧЕНКО Олександр – кандидат юридичних наук, доцент, Пенітенціарна академія України, м. Чернігів.

ТКАЧОВ Володимир – кандидат військових наук, професор, Національний університет оборони України, м. Київ.

ТКАЧУК Дмитро – кандидат педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТКАЧУК Павло – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ТКАЧУК Ростислав – доктор технічних наук, професор, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

ТОВМА Ігор – кандидат військових наук, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ТОВМА Микола – кандидат психологічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ТОДОРОВА Ксенія – Харківській національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ТОЛСТОНОСОВ Дмитрій – кандидат юридичних наук, доцент, Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ.

ТОЛСТОНОСОВ Юрій – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ТОМКІВ Вадим – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТОМКІВ Ігор – кандидат педагогічних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України, м. Хмельницький.

ТОПИРІК Дмитро – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ТОПЧІЙ Василь – доктор юридичних наук, професор, Навчально-науковий інститут права, Державний податковий університет, м. Ірпінь.

ТОПЧІЙ Оксана – докторка юридичних наук, доцентка, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків.

ТОРІЧНИЙ Вадим – доктор наук з державного управління, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТОРІЧНИЙ Олександр – доктор педагогічних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТОРОПЧИН Дмитро – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ТОРСЬКА Марина – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ТОРЧИЛОВ Олексій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ТРАКАЛЮК Олег – кандидат педагогічних наук, Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України, м. Київ.

ТРАСКОВЕЦЬКА Лілія – кандидатка фізико-математичних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТРЕТЯК Дмитро – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТРІФАНІНА Любов – кандидатка педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТРОФІМЕНКО Олег – кандидат юридичних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТУЗ Олександр – кандидат психологічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТУПИЦЯ Іван – доктор філософії, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ТУШКО Дмитро – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТУШКО Клавдія – докторка педагогічних наук, професорка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ТЮРІН Віталій – кандидат військових наук, доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

ТЮТЮННИК Владислав – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, Харківській національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

УДОДОВА Ольга – кандидатка фізико-математичних наук, доцентка, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

УМАНЕЦЬ Богдан – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ФАЛЬКО Сергій – кандидат історичних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ФАРІОН Олег – доктор військових наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ФЕДОРОВ Олексій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Миколаїв.

ФЕДОРОВИЧ Володимир – Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України, м. Київ.

ФЕДОРЧУК Анатолій – кандидат військових наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ФЕДОРЧУК Микола – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ФЕДЧАК Ігор – кандидат юридичних наук, доцент, Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів.

ФЕДЮК Сергій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ФЕСЕНКО Дмитро – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ФІГУРА Віталій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ФІГУРА Олег – кандидат педагогічних наук, доцент, Адміністрація Державної прикордонної служби України, м. Київ.

ФІЛІППОВ Максим – кандидат психологічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ФІЛЯНИНА Людмила – кандидатка юридичних наук, доцентка, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро.

ФІСАЛОВИЧ Ігор – Південне регіональне управління Державної прикордонної служби України, м. Одеса.

ФОРНОЛЯК Валентина – Національна академія Служби безпеки України, м. Київ.

ФРАСИНЮК Артем – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ФТЕМОВ Юрій – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ФУРСЕНКО Олександр – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ХАВРОНІЮК Микола – доктор юридичних наук, професор, Національний університет “Києво-Могилянська академія”, м. Київ.

ХАЖАНЕЦЬ Юрій – доктор філософії, Національний університет оборони України, м. Київ.

ХАЛИМОН Сергій – доктор юридичних наук, професор, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ХАРУН Олег – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ХАРЧУК Максим – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ХАЧАТУРЯН Юлія – Національний університет оборони України, м. Київ.

ХИТРА Андрій – Університет Короля Данила, м. Івано-Франківськ.

ХІМІЧ Валерій – кандидат психологічних наук, Військовий лицей Державної прикордонної служби України, м. Хмельницький.

ХМЕЛЕВСЬКА Ольга – кандидатка технічних наук, старша наукова співробітниця, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ХМЕЛЕВСЬКИЙ Сергій – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ХОМЕНКО Дмитро – Національна академія Служби безпеки України, м. Київ.

ХРУСТ Дмитро – кандидат військових наук, старший науковий співробітник, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ХУДАРКОВСЬКИЙ Костянтин – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ХУДОВ Геннадій – доктор технічних наук, професор, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ХУСАІНОВ Павло – кандидат технічних наук, доцент, Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, м. Київ.

ЦАПЮК Руслан – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЦАРЕНКО Ольга – кандидатка юридичних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЦАРЕНКО Сергій – кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЦАРУК Андрій – доктор філософії з права, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЦЕБРЮК Іван – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ЦЕЛЩЕВ Юрій – кандидат технічних наук, доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

ЦЕММА Олександр – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЦИЦИК Михайло – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ЧЕКАНОВ Андрій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЧЕПКИЙ Ігор – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЧЕРКАШИН Сергій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЧЕРКАШИНА Майя – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ЧЕРКЕС Олена – Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова, м. Житомир.

ЧЕРНЄВСЬКИЙ Олександр – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЧЕРНОВОЛ Наталія – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЧЕРНОУСОВ Дмитро – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЧЕСАНОВСЬКИЙ Іван – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЧЕЧІЛЬ Юрій – доктор філософії з права, Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, м. Київ.

ЧИЖ Олег – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЧИЖОВ Олексій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЧИСТЯКОВ Сергій – кандидат психологічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЧИЧАНОВСЬКИЙ Олег – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЧМИР Віктор – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЧОПЕНКО Ярослава – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЧОРНИЙ Артем – кандидат психологічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЧОРНОПЩУК Іван – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЧУДИК Андрій – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЧУЖА Богдан – Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України, м. Київ.

ЧУКАНОВ Андрій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЧУПРІНОВА Наталія – кандидатка філологічних наук, доцентка, Національна академія Національної гвардії України, м. Харків;

ШАПАР Микола – Національний університет оборони України, м. Київ.

ШАПОВАЛ Ірина – кандидатка економічних наук, Воєнна академія імені Євгенія Березняка, м. Київ.

ШАФОРОСТ Сергій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ШАШКУН Ірина – Південне регіональне управління Державної прикордонної служби України, м. Одеса.

ШЕВЦОВ Юрій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Миколаїв.

ШЕВЧЕНКО Дмитро – Національна академія Національної гвардії України, м. Харків.

ШЕВЧУК Вікторія – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ШЕВЧУК Владислав – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ШЕЙГАС Олександр – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ШЕЛЕСТ Яна – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ШЕНЬКО Олександр – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ШЕПЦЕН Олексій – Національний університет оборони України, м. Київ.

ШЕПТУХОВСЬКИЙ Станіслав – кандидат юридичних наук, Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді безпеки і оборони України, м. Київ.

ШИЛО Сергій – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ШИРОКА Дана – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ШМАТОВ Євгеній – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ШТОНДА Роман – Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, м. Київ.

ШТУНЬ Катерина – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ШУЛЬГА Владислав – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ШУЛЬГА Олексій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ШУМОВЕЦЬКА Світлана – докторка педагогічних наук, доцентка, Національна академія Державної прикордонної

служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ШУТЬКО Крістіна – Харківській національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЩЕПАНЯК Вероніка – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЩЕРБА Андрій – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ЩЕРБАКОВА Поліна – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЮРЧАК Юрій – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЮФА Євген – кандидат військових наук, доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

ЮХНО Віталій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЮЩУК Андрій – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

ЯБЛОНСЬКИЙ Петро – кандидат технічних наук, доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

ЯКИМЧУК Анатолій – кандидат психологічних наук, доцент, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЯКИМЧУК Володимир – Адміністрація Державної прикордонної служби України, м. Київ.

ЯКОВЧУК Валерія – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЯКУБОВСЬКИЙ Віктор – доктор філософії, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЯРЕЩЕНКО Олег – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, Київський інститут Національної гвардії України, м. Київ.

ЯРИШЕВ Віталій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЯРМОЛИНСЬКА Ілона – кандидатка наук з державного управління, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький.

ЯРОШЕНКО Ярослав – Національний університет оборони України, м. Київ.

ЯРОЩУК Віталій – Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЯСЕЧКО Максим – доктор технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЯСИНЕЦЬКИЙ Василь – кандидат військових наук, доцент, Національний університет оборони України, м. Київ.

ЯЦЕНКО Костянтин – кандидат технічних наук, доцент, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків.

ЯЦИНО Олег – кандидат педагогічних наук, Департамент кадрової політики Міністерства оборони України, м. Київ.

ЯЦУК Валентина – кандидатка економічних наук, доцентка, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

Зміст

ВІТАЛЬНІ СЛОВА

Ректор Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького кандидат педагогічних наук, доцент генерал-майор Олександр ЛУЦЬКИЙ	8
Перший заступник Голови Державної прикордонної служби України доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України генерал-майор Володимир НІКІФОРЕНКО	10
Народний депутат України, заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики, член колегії Державної прикордонної служби України полковник запасу Державної прикордонної служби України Павло СУШКО	12
Народний депутат України доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України Микола СТЕФАНЧУК	15
Директор Департаменту освіти, науки та спорту Міністерства внутрішніх справ України кандидат юридичних наук, доцент Олександр ТАРАСЕНКО	17
Офіцерка зв'язку з країнами Східного партнерства Департаменту міжнародного та європейського співробітництва Європейської агенції прикордонної та берегової охорони (FRONTEX) Марта ЗАРЕЦЬКА	19
Начальник Національного університету оборони України доктор військових наук генерал-полковник Михайло КОВАЛЬ	21
Начальник Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України генерал-лейтенант Павло ТКАЧУК	24
Ректор Національної академії Служби безпеки України доктор юридичних наук, професор полковник Андрій ЧЕРНЯК	26

Комендант Центру підготовки Прикордонної варти Республіки Польща (м. Кентшин) полковник Адам ПАЦУК.....	29
Директор Коледжу Державної прикордонної охорони Латвійської Республіки полковник Марікс ПЕТРУШІНС	31
Проректор з наукової роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності доктор технічних наук, професор полковник служби цивільного захисту Василь ПОПОВИЧ.....	33
Проректор Національної академії внутрішніх справ доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України полковник поліції Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ	34
Заступник начальника Національної академії Національної гвардії України з наукової роботи доктор технічних наук, професор полковник Руслан КАЙДАЛОВ	36
Заступник начальника Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут кандидат технічних наук, професор полковник Григорій РАДЗІВІЛОВ	38

СЕКЦІЯ 1. ЗАСТОСУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

АЛЕКСЄНКО Ірина

Ідея стратегічної автономії та нарощування оборонних можливостей Європейського Союзу..... 40

АНДРЮЩЕНКО Артем, ОЛЕКСЕНКО Олександр, ХУДОВ Геннадій, МАЛИШЕВ Олександр

Щодо визначення поняття військової космічної техніки 43

БАБЕНКО Олександр, КАЛАЧОВА Віроніка, КОСЕНКО Віктор

Методичний підхід до удосконалення системи підтримки прийняття рішень забезпечення інформаційної та кібербезпеки 46

БАЛАГУР Леся, ЖУРАВЕЛЬ Надійка

Зміст та специфіка професійного розвитку особового складу Державної прикордонної служби України 48

БАРАНОВ Артем

Розподіл суб'єктів координаційної діяльності на підставі їх функцій у пунктах пропуску для різних видів сполучення 50

BARKHUDARYAN Mykola, KARPENKO Oleh, PETROV Ihor
Analysis the possibilities of using unmanned aerial vehicles to ensuring state border security..... 53

BATSENKO Viktoriia, PIONTKIVSKYI Petro
Situation awareness with the use of unmanned aviation complexes 55

БАШТОВИЙ Володимир
Методика вибору безпілотних авіаційних комплексів для підрозділів артилерійської розвідки Державної прикордонної служби України..... 58

БАШТОВИЙ Володимир, КРУПСЬКИЙ Олександр
Аналіз інформації, яка циркулює у системі збирання (добування) та оброблення даних обстановки штабом прикордонного загону..... 61

БІЛОУС Олег, ХАЖАНЕЦЬ Юрій
Застосування mesh-мереж у системах управління державною авіацією України: аналіз інноваційних підходів..... 63

БІНЬКОВСЬКИЙ Олександр, БЛІНДЮК Владислав
Актуальні аспекти проведення Державною прикордонною службою України заходів з посилення охорони державного кордону в умовах воєнного стану 65

БІНЬКОВСЬКИЙ Олександр, ПТИЦЯ Олександр
Актуальні питання планування участі Державної прикордонної служби України в операціях Об'єднаних сил 67

БІНЬКОВСЬКИЙ Олександр, ТОМКІВ Ігор
Актуальні питання застосування сил і засобів Державної прикордонної служби України у прикритті державного кордону 69

<i>БІНЬКОВСЬКИЙ Олександр, ЯКИМЧУК Володимир, ТОМКІВ Ігор</i>	
Особливості планування участі Державної прикордонної служби України у територіальній обороні України	71
<i>БОГУН Таїсія, ДМИТРИШИНА Віра, ЧЕПКІЙ Ігор</i>	
Організація та управління діяльністю Сил безпеки і оборони в умовах воєнного стану: виклики та перспективи	75
<i>БОЛОТНИКОВ Сергій</i>	
Робота в органах охорони державного кордону за критичними виступами в засобах масової інформації як елемента оцінки якості культури прикордонного контролю	78
<i>БОНДАРЕНКО Олександр</i>	
Підхід до створення формування Національної гвардії України оперативного рівня для виконання завдань за призначенням у складі Сил оборони та Сил безпеки в умовах воєнного стану	81
<i>БОНДАРЕНКО Олександр, ЛУГОВСЬКИЙ Ігор, ДАТЧУК Денис</i>	
Обґрунтування необхідності розроблення методу оцінювання спроможності з розвідувального забезпечення формувань Національної гвардії України під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки	84
<i>БРАТКО Артем</i>	
Методика планування оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України	86
<i>БРАТКО Артем, БОЙКО Вадим</i>	
Особливості функціонування інтегрованого управління кордонами	89
<i>БРИКОВСЬКИЙ Артем</i>	
Організаційні аспекти ведення бойових дій прикордонних комендатур швидкого реагування в оперативному підпорядкуванні механізованих бригад Збройних Сил України	91
<i>БРИЧИНСЬКИЙ Олег, ЛОМОВ Артем, ЮЩУК Андрій</i>	
Перспективи застосування роботизованих наземних систем у державній безпеці	93

БУДАНОВ Кирило

Сектор безпеки і оборони України: політичні витоки
та нормативно-правове визначення..... 95

БУРБЕЛА Сергій, ДЗЮБА Петро, КУШНІР Олена

Заходи щодо виявлення перевищення допустимого рівня
іонізуючого випромінювання на державному кордоні
як запорука забезпечення національної безпеки 98

ВЕРОВОК Микола, БОНДАР Валерій, ЯСИНЕЦЬКИЙ Василь

Щодо проблем функціонування системи розвідки повітряного
противника в наступальній операції оперативного
угруповання військ (сил)..... 101

ВИЧАВКА Валерій, ГЛУЗДАНЬ Олексій

Методичний апарат оцінювання рівня розвитку організаційної
структури штабу прикордонного загону бригадного типу 103

ВИШНЕВСЬКА Ірина

Прогнозування кількісних та якісних показників контрабандної
діяльності в пунктах пропуску через державний кордон 105

ВОЛКОВ Андрій, ХАРЧУК Максим

Визначення критеріїв оцінювання безперервності управління
підрозділами протиповітряної оборони сухопутних військ ... 107

ВОЛОШИН Володимир

Інтелектуальні аспекти прийняття
управлінського рішення..... 110

ВОЛЯНЮК Олександр, ЛЕОНЕНКО Андрій, КОРШАК Леся

Основні етапи ефективності забезпечення громадського порядку
підрозділами Міністерства внутрішніх справ України
в умовах воєнного стану 112

ВОРОНІН Андрій, ІВАНОВ Олег, ШЕВЦОВ Юрій

Запобігання патернів ухвалення управлінських рішень
у військовій сфері 114

ГАНАБА Світлана, КОНДРАТЮК Олександра

Аналіз факторів, що впливають на ефективність
застосування Сил безпеки й оборони 117

<i>ГЕРЛЯНД Володимир, ШЕПЦЕН Олексій</i> Проблемні питання організації взаємодії суб'єктів територіальної оборони в умовах ведення війни російської федерації проти України	119
<i>ГЛУЗДАНЬ Олексій, ФЕДОРЧУК Анатолій</i> Моделювання бойових і спеціальних дій військових формувань Державної прикордонної служби України	122
<i>ГОРБУНОВА Оксана</i> Застосування та управління діяльністю поліції в умовах війни	125
<i>ГОРІН Олександр, ЯКУБОВСЬКИЙ Віктор, ВОЛОБУЄВ Владислав</i> Щодо деяких питань застосування традиційних та адаптивних методів управління в контексті військового лідерства.....	127
<i>HRYZO Andrii, LISOHORSKYI Bohdan, BUKHALOV Ivan, PROKOPENKO Larysa</i> Experience and methods of using the innovative UAV radiation simulator through the control and image transmission channels for the training of operators.....	130
<i>ГРИЩИШЕН Олексій</i> Оцінка параметрів процесу контрабандної діяльності в пунктах пропуску через державний кордон	132
<i>ГУДЕНЕЦЬ Дар'я, ШЕВЧУК Владислав</i> Військова діяльність в умовах особливого періоду.....	135
<i>ГУЛА Віталій, ЛЮТА Анастасія, МЕЛЬНИК Анастасія</i> Застосування та управління діяльністю Сил безпеки і оборони в умовах воєнного стану	137
<i>ГУР'ЄВ Дмитро, ПИЛИПЕНКО Віталій, КІРІЄНКО Ігор</i> Щодо підвищення ефективності пріоритизації необхідних засобів захисту й оборони об'єктів критичної інфраструктури	139
<i>ДАЦЕНКО Олексій</i> Стратегія залучення, розвитку та утримання людського капіталу в Силах оборони України на період до 2032 року: мета та строки її реалізації	141

ДАЦКОВ Антон, ОДЗЕМОК Павло

Методика роботи оперативної групи прикордонного загону у складі міжвідомчого штабу територіальної оборони на етапі безпосереднього виконання завдань 144

ДАЦКОВ Антон, ОРЛОВ Євген, СІМЧУК Павло

Командно-штабний курс тактичного рівня Державної прикордонної служби України L-2: набутий досвід і перспективи розвитку 147

ДЕНИСЮК Олександр

Застосування та управління діяльністю Сил безпеки й оборони в умовах воєнного стану 151

ДИКИЙ Дмитро

Теоретичні аспекти психологічної готовності мобілізованих військовослужбовців у системі соціально-гуманітарного забезпечення 153

ДІДИЧ Олег

Значення державно-приватного партнерства у забезпеченні національної безпеки України 155

ДМИТРИШИНА Віра, БОГУН Таїсія, ЧЕПКИЙ Ігор

Застосування та управління діяльністю Сил безпеки і оборони в умовах воєнного стану 157

ДЯГЕЛЬ Денис

Щодо формування рекомендацій з обґрунтування планів локалізації кризових (нестандартних) ситуацій у міжнародних пунктах пропуску для автомобільного сполучення в умовах воєнного стану 160

ЖАБІНСЬКИЙ Володимир, РІКУНОВ Олег

Організація системи оборони важливих державних об'єктів військовими частинами (підрозділами) Національної гвардії України в умовах воєнного стану 163

ЖУК Олеся, КУВШИНОВА Анастасія

Адаптивне управління засобами завадозахисту військових систем радіозв'язку 166

<i>ЗАЛОЖ Віктор, КОЛОМІЄЦЬ Андрій</i> Комплекс показників оцінювання спроможності підрозділів швидкого реагування прикордонного загону до виконання завдання за призначенням	169
<i>ЗАЛОЖ Віктор, ПЕШКО Олександр</i> Управління ризиками проектної діяльності в Державній прикордонній службі України	171
<i>ЗАЛОЖ Віктор, САРАНЧУК Любомир</i> Модель механізму управління організаційними змінами в органі Державної прикордонної служби України	173
<i>ІВАНОВ Олег, ВОРОНІН Андрій, ШЕВЦОВ Юрій</i> Аналіз процесу ухвалення рішень у военній сфері.....	176
<i>ІВАНЧЕНКО Артем</i> Характеристика впливу місцевості на ведення бойових дій...	179
<i>КАЛИНЮК Наталія</i> Роль та місце мотиваційного аспекту в підготовці військових фахівців сектору безпеки і оборони	181
<i>КАРАВАНОВ Олександр</i> Підвищення рівня ситуаційної обізнаності за допомогою БпЛА	183
<i>КАРАСЬОВ Дмитро, КУЗЬМЕНКО Євген</i> Аналіз факторів, які впливають на вибір моделі дій сил і засобів прикордонного загону в складі Сил оборони в умовах особливого періоду	185
<i>КАСАТКІН Євген, РИНСЬКИЙ Ігор</i> Вплив виконання перспективних заходів і завдань територіальної оборони на повноваження складових Сил безпеки та Сил оборони в системі національного спротиву	187
<i>КИЦИШИН Олександр, ЗАЄЦЬ Юрій, КУЛЬБАБА Тетяна</i> Особливості діяльності прикордонно-представницького апарату щодо реалізації завдань з реадмісії в умовах воєнного стану	190
<i>КИЦИШИН Олександр, КУЛЬБАБА Тетяна</i> Морально-психологічне забезпечення в умовах воєнного стану	193

<i>КИЦИШИН Олександр, КУЛЬБАБА Тетяна</i> Особливості проведення стабілізаційних дій прикордонним загonom бригадного типу	196
<i>КИЦИШИН Олександр, ТОМКІВ Вадим, КУЛЬБАБА Тетяна</i> Особливості впровадження системи інтегрованого управління кордонами на ділянці відповідальності прикордонних загонів в умовах воєнного стану	199
<i>КИШКІНА Жанна, ВОЛОБУЄВ Владислав, БАРАТЮК Василь</i> Щодо питань формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи в умовах припинення збройної провокації	202
<i>КІРІЄНЯ Тетяна</i> Стратегічне попередження воєнних загроз у процесі розбудови воєнно-економічного потенціалу.....	206
<i>КОВАЛЕНКО Сергій</i> Штабна методика визначення гарантованої зони пуску зенітно-ракетного комплексу (переносного зенітно-ракетного комплексу)	209
<i>КОВАЛЬЧУК Максим</i> Забезпечення стійкості функціонування системи управління прикордонного загону в умовах ведення бойових дій	212
<i>КОЛОДЯЖНИЙ Олександр, ТОРЧИЛОВ Олексій, ФЕДЮК Сергій</i> Модернізація бортового інтелекту літака для формування інформаційного поля в кабіні пілота	215
<i>КОЛОС Руслан</i> Підвищення стійкості мінно-вибухових загороджень	218
<i>КОМЛЬЄВ Артем</i> Завдання кримінальної поліції під час дії військового стану	221
<i>КОМПАНИЄЦЬ Олег, КАСАТКІН Микола</i> Обґрунтування показників і критеріїв ефективності управління роями безпілотних літальних апаратів.....	223
<i>КОРОЛЬЧУК Віктор, ПАШИЄВА Алла</i> Формування та реалізація державної політики Міністерства внутрішніх справ України в умовах воєнного стану	225

<i>КОРОЛЮК Наталія, ЗЕНОВА Єлизавета, ЧОПЕНКО Ярослава</i> Особливості процесу прийняття рішення на пункті управління Повітряних Сил при застосуванні комплексів засобів автоматизації.....	228
<i>КОРОЛЮК Наталія, РОМАНЮК Алла, ДУДКО Марина</i> Обґрунтування комплексного підходу для оцінки ефективності управління частинами та підрозділами Повітряних Сил Збройних Сил України	230
<i>КОРОЛЮК Наталія, СОРОЖКІН Андрій, БУТЕНКО Анастасія</i> Особливості застосування принципів цілеспрямованої протидії при прийнятті рішень з урахуванням досвіду ведення бойових дій	233
<i>KOSTYRIA Oleksandr, DODUKH Oleksandr, LUKIANCHUKOV Andrii, KYSIL Oleksandr</i> Experience in using elements of accelerated training to compensate for training losses in the training of specialists of radio engineering troops	235
<i>КОЧЕУЛОВ Аркадій, КОЗАЧУК Олег</i> Рекомендації органам охорони державного кордону щодо удосконалення тилового забезпечення.....	238
<i>КРАСОТА Ігор, ТРАКАЛЮК Олег</i> Основні засади військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року	240
<i>КУВШИНОВ Олексій, ПІКУЛЬ Ростислав</i> Сучасний стан і напрями розвитку військових систем управління передових країн світу	242
<i>KUPRIYENKO Dmytro, ZAKHARCHUK Denys, SKRIPAL Alina</i> Interoperability for border and maritime surveillance and situational awareness in the border security environment of Ukraine	244
<i>КУРАШКЕВИЧ Андрій, МЕДВІДЬ Михайло</i> Щодо необхідності популяризації військових навчальних закладів	246
<i>КУРАШКЕВИЧ Андрій, ТУШКО Клавдія</i> Системне мислення в управлінській діяльності	250

ЛЕВЧУК Богдан, БАМБУЗА Денис

Аналіз завдань, що покладаються на артилерійські підрозділи прикордонної комендатури швидкого реагування вогневої підтримки..... 253

ЛИСАК Павло, ХРУСТ Дмитро, ЛЕМЕШКО Володимир

Особливості охорони державного кордону на ділянці прикордонного загону в умовах активних дій диверсійних сил противника..... 256

ЛОМОВ Артем, ЮЩУК Андрій

Аналіз застосування безпілотних літальних апаратів підрозділами Сухопутних військ України у російсько-українській війні..... 258

МАГАСЬ Геннадій, ТКАЧУК Дмитро

Прикордонно-представницька робота в умовах правового режиму воєнного стану: особливості та проблемні питання 260

МАЖАРА Ігор, ШУЛЬГА Олексій, ТЕЛЯТНИК Борис

Модель управління потоків різнотипних літальних апаратів з точки зору забезпечення безпеки польотів 263

МАКУРІН Олександр, МАГАСЬ Геннадій

Щодо необхідності удосконалення роботи відділу організації прикордонної служби штабу в сучасних умовах 265

МАНЯКОВ Іван

Застосування Сил підтримки в бойових діях та шляхи підвищення ефективності 267

МАНЯКОВ Іван

Особливості оцінки ефективності охорони та оборони визначених районів прикордонних загонів..... 271

МАРТИНЮК Олександр, МЕЛЬНИЧУК Юрій

Методика роботи штабу прикордонного загону з підготовки маршруту резерву у район виконання завдань в умовах протидії противнику 274

МЕЙКО Олександр, ЛЕМЕШКО Володимир, ХРУСТ Дмитро

Організація і ведення автономних дій у складі підрозділів прикордонної комендатури швидкого реагування прикордонного загону бригадного типу 276

<i>МЕЛЬНИКОВ Андрій, ДАЦКОВ Антон</i>	
Методика роботи органу управління прикордонного загону під час виконання завдань територіальної оборони.....	279
<i>МИСИК Анатолій, ІГНАТЮК Богдан</i>	
Стратегічне управління розвитком прикордонного безпекового середовища	282
<i>МИСИК Анатолій, МАНДЗЮК Олександр</i>	
Проблемні питання застосування органів охорони державного кордону в операціях Сил оборони.....	285
<i>МИСИК Анатолій, МУШИНСЬКИЙ Сергій</i>	
Методика оцінювання стану безпеки державного кордону	287
<i>МИСИК Анатолій, ПАДИТЕЛЬ Валерій</i>	
Методика роботи органів управління Державної прикордонної служби України під час підготовки до бойових дій у складі Сил оборони	289
<i>МИХАЙЛЕНКО Олександр, МЕЛЬНИЧУК Юрій</i>	
Актуальність розвитку методики організації та проведення спеціальних заходів з пошуку правопорушників прикордонним загonom	292
<i>МИХАЙЛИК Павло, МЕЛЬНИЧУК Юрій</i>	
Методика роботи штабу прикордонного загону під час підготовки до оперативно-службової діяльності на наступний календарний рік (період).....	294
<i>МИХАЙЛИШИН Орест</i>	
Окремі аспекти підготовки прикордонних підрозділів до участі у заходах територіальної оборони	297
<i>МИХАЙЛЮК Юрій</i>	
Щодо розробленого науково-методичного апарату протидії нелегальній міграції на ділянці відповідальності прикордонного загону.....	300
<i>МОКЛЯК Сергій</i>	
Стратегічні виклики в умовах війни: пріоритети і завдання..	303
<i>МЯСНИКОВ В'ячеслав</i>	
Аналіз методики цілеуказання за картою, аерофотознімком і космічним знімком	306

НАУМКО Михайло

Роль і місце добровольчих формувань територіальної громади в умовах трансформації у військовій сфері..... 308

НЕВЗОРОВ Роман, ОНИПЧЕНКО Павло, ГРОМИКО Олег

Застосування винищувальної авіації для боротьби з керованими авіаційними бомбами 311

НІКУЛІН Михайло

Безпілотні літальні апарати як складова системи дистанційного контролю віддалених, важкодоступних ділянок державного кордону України: проблемні питання та шляхи їх вирішення..... 314

НІКУЛІН Михайло

Використання прикордонним загonom безпілотних літальних апаратів під час проведення спеціальних заходів з пошуку правопорушників: проблемні питання та шляхи їх вирішення..... 316

ОБРЯДІН Володимир, ПОДВЯЗНИКОВ Сергій,

МОРОХОВСЬКИЙ Микола

Визначення району ймовірного місця знаходження диверсійно-розвідувальних груп противника, що висувається у район проведення терористичного акту 318

ОЛЕКСЕНКО Олександр, ВДОВЬОНКОВ Володимир,

НОС Андрій, КОПИЛОВ Олександр

Вибір умов спостереження за водною поверхнею з використанням відблискових оптичних сигналів для виявлення дронів, що рухаються через русла рік..... 321

ОЛЕКСЕНКО Олександр, КАРЛОВ Володимир,

КУЗНЕЦОВ Олександр, БЕСОВА Оксана

Підвищення ефективності застосування безпілотних літальних апаратів в умовах складної перешкодової обстановки 324

ОЛЕКСЕНКО Олександр, ЛЕОНОВ Ігор, КОРЖОВ Андрій,

ЛЕУШИН Сергій

Деякі питання застосування багаточастотних сигналів у радіотехнічних системах під час виявлення малорозмірних цілей над водною поверхнею та лісовими масивами..... 327

<i>ОПЕНЬКО Павло, ТКАЧОВ Володимир, СТЕПАНОВ Григорій, КАМІНСЬКИЙ Валерій, ОРИХОВСЬКИЙ Павло</i>	
Напрями розвитку автоматизації управління під час вирішення завдань протиповітряної оборони за досвідом країн-членів НАТО	330
<i>ОРСХОВ Сергій, ОБОРОНОВ Микола</i>	
Математичне моделювання діаграм зворотного вторинного випромінювання протирадіолокаційних ракет та оцінка зон їх виявлення радіолокаційними станціями сантиметрового діапазону	333
<i>ПАВЛЮК Тетяна</i>	
Фактори загроз безпекового середовища та їх вплив на діяльність підрозділів охорони державного кордону	336
<i>ПАЛАМАРЧУК Юрій, МИХАЙЛЕНКО Олександр</i>	
Побудова охорони державного кордону на ділянці прикордонної застави під час участі у стабілізаційних діях	339
<i>ПАРХОМЧУК Ольга</i>	
Вплив керованих міграційних процесів на національну безпеку держав	343
<i>ПЕРЕМИБІДА Ірина, ПЕРЕМИБІДА Денис</i>	
Тактичні зміни противника та їх можливі наслідки для української оборони. Адаптація противника: від груп до двійок	346
<i>ПЕТРІВ Юрій, ЗАЛОЖ Віктор</i>	
Модель організаційної структури управління проектною діяльністю в Державній прикордонній службі України	349
<i>ПЕЧЕНЕНКО Олег, БЛИСКУН Олександр, ГЕРАСИМЕНКО Володимир, МАРТИНЮК Олексій, ЯРОШЕНКО Ярослав</i>	
Щодо питання підвищення ефективності винищувально- авіаційного прикриття за допомогою FPV-дронів	352
<i>РОВЕРЕZHNYI Andrii</i>	
Countering enemy uavs from the experience of the russian-Ukrainian war	354

<i>ПОЛОНЧУК Василь, МАЗУР Валентин, СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ Михайло, ВЕРЕТІЛЬНИК Віталій</i>	
Модель дій органу охорони державного кордону з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації воєнного характеру	356
<i>ПРОЗВАНЮК Олександр</i>	
Застосування та управління діяльністю Сил безпеки і оборони в умовах воєнного стану	358
<i>ПРОКОПЕНКО Євгеній, СТАРИК Василь</i>	
Особливості побудови опорної мережі зв'язку на основі радіорелейних трактів	361
<i>РАЙКО Валерій, ГОРДЕСВ Віктор</i>	
Рекомендації штабу прикордонного загону щодо порядку збирання та аналізу даних обстановки під час виконання завдань з охорони державного кордону України	364
<i>РАЙКО Валерій, ЄРМАКОВ Кирило</i>	
Зміст даних і параметрів для прийняття рішення на застосування резервів прикордонного загону для посилення охорони державного кордону	366
<i>РИБАК Богдан</i>	
Актуальні аспекти функціонування дозвільної системи Національної поліції під час воєнного стану	369
<i>РИБАЛКО Дмитро, ЯСЕЧКО Максим, БОЛОГОВ Андрій, ЛАНДАР Богдан</i>	
Можливості застосування аеростатних мобільних комплексів в умовах сучасних викликів	373
<i>РУДИК Вадим</i>	
Аналіз відповідності параметрів технічних засобів прикордонного контролю, що застосовуються в пунктах пропуску, нормативним документам щодо їх специфікації та сучасним загрозам	375
<i>САЛОВ Андрій</i>	
Інтеграція цифрових технологій та стандартів НАТО у військове управління Збройних Сил України в умовах активної фази російської агресії	378

СЕМЕНЮК Юрій

Національні інтереси як мотиваційна основа діяльності
розвідувальних органів 381

СІЗОН Дмитро, КВІТКІН Костянтин, САЛЬНА Наталія

Можливості використання генетичного алгоритму для вибору
складу колективу безпілотних літальних апаратів..... 384

СІМЧУК Павло, КОВАЛИШИН Василь

Особливості застосування батальйонної тактичної групи
під час посилення охорони державного кордону України
у ході проведення стабілізаційних дій 387

СОЛОВ'ЙОВ Михайло

Основні властивості сучасних топографічних карт 390

СОЛОМКО Денис

Аналітична розвідка як інструмент управління захистом
національних інтересів в умовах воєнного стану 394

*СТАВИЦЬКИЙ Олег, ЗАГОРУЙКО Ігор, РЯЗАНЦЕВ Сергій,
ВОЛОДЬКО Сергій*

Методика обґрунтування вимог до зенітного дрона-перехоплювача
та шляхи створення ефективних засобів ураження засобів
повітряного нападу з урахуванням FPV-можливостей 397

СТАВИЦЬКИЙ Олег, СТАВИЦЬКИЙ Руслан

Оцінка спроможностей бойових підрозділів прикордонних загонів
бригадного типу Державної прикордонної служби України
за стандартами Збройних Сил України та НАТО..... 399

СТУС Ярослав, ШАШКУН Ірина

Методичний підхід до самоаналізу управлінської діяльності
за допомогою моделі SWOT-аналізу 402

ТЕЛЕЛИМ Василь

Система управління державою під час ведення
всеохопної оборони України..... 405

ТЕЛЮКОВ Сергій, ГОРБАЧОВ Костянтин,

КУЦЕНКО Володимир

Визначення району інтересу оперативного середовища
під час планування оборонного бою 407

<i>ТИШКЕВИЧ Андрій, ДАЦКОВ Антон, ТОМКІВ Ігор</i> Оцінювання рівня стану готовності та спроможностей підрозділів (органів) охорони державного кордону до виконання бойових (спеціальних) завдань	409
<i>ТКАЧЕНКО Микола, КРАВЧЕНКО Сергій</i> Шляхи захисту військових частин та підрозділів Збройних Сил України від високоточної зброї противника....	413
<i>ТКАЧУК Дмитро, БРОДСЬКИЙ Сергій</i> Рекомендації начальнику органу охорони державного кордону щодо організації оперативно-службової діяльності на річковій ділянці	416
<i>ТОРІЧНИЙ Вадим, КАЛЮЖНИЙ Володимир</i> Прикордонна безпека у системі національної безпеки України.....	419
<i>ТРЕТЯК Дмитро, ІГНАТЬЄВ Андрій</i> Щодо удосконалення моделі визначення рівня воєнної загрози національній безпеці України	421
<i>ТРЕТЯК Дмитро, ФАРІОН Олег, КУЛЬБАБА Тетяна</i> Особливості застосування прикордонної комендатури швидкого реагування на деокупованих ділянках державного кордону	424
<i>ТУПИЦЯ Іван, ДРОЛЬ Олександр, СЛЮСАРЄВ Михайло</i> Дослідження проблемних аспектів застосування безпілотних авіаційних систем по повітряних цілях противника з урахуванням досвіду бойових дій	427
<i>УМАНЕЦЬ Богдан</i> Сучасні підходи до оцінки стану режиму в пунктах пропуску як елемента забезпечення прикордонного контролю	429
<i>ФАРІОН Олег, АНДРОЩУК Олександр</i> Координаційний центр інтегрованого управління кордонами як дієвий механізм забезпечення прикордонної безпеки в процесі євроінтеграції України: ключові аспекти	432

<i>ФАРІОН Олег, ГОРБАЧЕВСЬКИЙ Сергій</i>	
Обґрунтування необхідності нарощування стійкості системи прикордонного контролю у пунктах пропуску через державний кордон України з державами-членами Європейського Союзу	434
<i>ФАРІОН Олег, КАРАСЬОВ Дмитро</i>	
Проблемні питання застосування підрозділів моніторингу обстановки на державному кордоні України	437
<i>ФАРІОН Олег, КІТ Валерій</i>	
Проблемні питання діяльності прикордонних підрозділів у рамках стабілізаційної операції на державному кордоні України	439
<i>ФАРІОН Олег, МАГАСЬ Геннадій</i>	
Прикордонно-представницька робота в умовах правового режиму воєнного стану: особливості та проблемні питання	442
<i>ФАРІОН Олег, СІМОНОВ Володимир</i>	
Обґрунтування доцільності створення системи виявлення терористичних викликів і загроз на ділянці відповідальності прикордонного загону	445
<i>ФЕДОРОВИЧ Володимир</i>	
Політика залучення, розвитку та утримання людського капіталу у Силах оборони: перспективи розвитку служби персоналу ..	447
<i>ФІСАЛОВИЧ Ігор, ТОРІЧНИЙ Вадим</i>	
Корпоративна філософія у проектному управлінні в сучасній Державній прикордонній службі України	449
<i>ФОРНОЛЯК Валентина</i>	
Щодо захисту об'єктів критичної інфраструктури в умовах воєнного стану	452
<i>ХОМЕНКО Дмитро</i>	
Правовий механізм застосування Службою безпеки України проактивних технологій у забезпеченні антитерористичної безпеки держави	454
<i>ЧЕКАНОВ Андрій, КУРИЛКО Антон, ЛАНДАР Богдан, ЯСЕЧКО Максим</i>	
Аспекти наведення зенітного дрона	457

<i>CHERKASHYN Serhii, LEZIK Oleksandr, FESENKO Dmytro</i> Management of the activities of the security and defense forces under martial law.....	459
<i>ЧИЖОВ Олексій</i> Щодо завдань Державної прикордонної служби України зі здійснення державної інформаційної політики.....	462
<i>ЧОРНОПІЩУК Іван, МИСИК Анатолій</i> Визначення бойових спроможностей прикордонного загону .	465
<i>ШАПОВАЛ Ірина</i> Виклики та можливості розвитку оборонно-промислового комплексу України в умовах війни.....	468
<i>ШЕНЬКО Олександр, ТОМКІВ Ігор</i> Специфічні особливості ведення бою на урбанізованій місцевості	471
<i>ШИЛО Сергій, ПАХОМОВА Анастасія</i> Аналіз підходів до автозахоплення траєкторій повітряних об'єктів	473
<i>ЯРОЩУК Віталій, ГАЛКІН Юрій</i> Правові аспекти застосування Сил оборони під час воєнного стану.....	476

СЕКЦІЯ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ (ЛОГІСТИЧНИЙ, ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИЙ АСПЕКТИ)

<i>АВРАМЕНКО Олександр, ІВАНОВ Василь, ЯБЛОНСЬКИЙ Петро, САРАПІН Юрій</i> Визначення оптимальної періодичності технічного обслуговування автоматизованих систем захисту від пожеж при зберіганні боеприпасів для потреб Сил безпеки і оборони України	479
<i>АДАМЧУК Максим, НЕСТЕРУК Владислав</i> Аналіз проблем підвезення матеріально-технічних засобів для формувань Національної гвардії України під час виконання завдань із забезпечення державної безпеки та шляхи їх вирішення.....	482

<i>АЛЕКСЄЄВА Олександра, ШАФОРОСТ Сергій</i> Пропозиції з удосконалення майданчика для водіння бойових машин відділу забезпечення навчального процесу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького	484
<i>БАРАНИК Олексій, ШЕЛЕСТ Яна, ПОПОВ Володимир</i> Алгоритм вибору моделі управління запасами авіаційних засобів ураження під час ведення бойових дій у системі логістичного забезпечення Сил оборони України	487
<i>БАРАНОВ Андрій, БАРАНОВ Юрій, ДАНИЛОВ Дмитро, МІЩЕНКО Віталій</i> Критерії вибору безпілотних авіаційних комплексів з метою пошуку та виявлення вибухонебезпечних предметів	489
<i>БАЦАМУТ Володимир</i> Розпізнавання бойової техніки ворога на полі бою за допомогою машинного зору	492
<i>БАШНЯНИН Олег, ОВЧАР Микола</i> Перехід на використання топографічних карт НАТО в Збройних Силах України	495
<i>БІДНИК Ігор</i> Місце і роль інженерних військ у забезпеченні діяльності Сил безпеки і оборони в умовах воєнного стану	498
<i>БІРЮКОВ Ігор, МУЛЕНКО Олексій</i> Раціональні терміни зберігання боеприпасів за умови мінімізації впливу на автоматичну зброю та її балістичні характеристики	500
<i>БІСИК Володимир, ЦЕБРЮК Іван</i> Покращення ефективності організації відновлення пошкоджених озброєння, військової і спеціальної техніки в сучасних умовах бойових дій ремонтно-відновлювальними органами	503
<i>БОНДАРЕНКО Олександр, БУРЧЕНКОВ Дмитро</i> Комплексна оцінка спроможності підрозділів логістики Національної гвардії України, що враховує як кількісні, так і якісні показники, дозволяє виявити критичні точки в системі забезпечення та підвищити загальну ефективність виконання завдань за призначенням	507

<i>БОРОВИК Олег, БОРОВИК Людмила</i> Щодо актуальності опрацювання методики формування державного замовлення на підготовку офіцерських кадрів Державної прикордонної служби України	510
<i>БОРОВИК Дмитро, РАЧОК Роман</i> Двокритеріальна оптимізація функціонування систем оптико-електронного спостереження за рахунок вибору режимів функціонування різних типів засобів спостереження.....	513
<i>WAŚIK Damian, WAŚIK Nataliya</i> Medical organizational error in the operating conditions of a military field hospital.....	516
<i>ВОЛОДЬКО Сергій, ЧЕКАНОВ Андрій</i> Тенденції та перспективи застосування штучного інтелекту у військовій сфері	519
<i>VOLOCHNİY Bohdan, ONYSHCHENKO Volodymyr</i> Model for evaluating the effectiveness of a radio-electronic complex with acoustic and optoelectronic systems	522
<i>HLOVA Taras, HLOVA Bohdana</i> Mathematical modelling of the stress-strain state of cylindrical capacities for storage of explosive substances	524
<i>ГОЛОВКО Борис, БЕРЕЗАНСЬКИЙ Володимир, БАРАНІК Олексій</i> Підвищення бойових можливостей вертольотів при комплексуванні засобів виявлення та супроводження цілей типу безпілотний літальний апарат “Герань-2”	525
<i>ГОЛОВНЯ Сергій, ШАФОРОСТ Сергій, ПАРТИКА Сергій, ЧИЖ Олег</i> Рекомендації начальнику органу охорони державного кордону щодо організації контролю за рівнем готовності парку техніки	527
<i>ДЕМЕНОК Михайло, ШАФОРОСТ Сергій, ГОЛОВНЯ Сергій</i> Автоматизація планування експлуатації та ремонту техніки в Державній прикордонній службі України	529

ДЕМЕНТІЮК Георгій

Метод захисту об'єктів критичної інфраструктури
від деструктивного впливу крилатих ракет 532

ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ Андрій, МАЗУР Валентин

Обґрунтування доцільності розробки методики роботи начальника
інженерної служби мобільного прикордонного загону
бригадного типу з інженерного забезпечення бою 534

ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ Андрій, СОБКО Вадим, КІРЕТОВ Віталій

Особливості використання підрозділами охорони кордону
сучасних сигналізаційних засобів охорони
локальних ділянок 536

*ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ Андрій, СОБЧЕНКО Володимир,
ЧЕРНЄВСЬКИЙ Олександр*

Методичні аспекти щодо захисту від дронів 539

ЖУРАВЛЬОВ Сергій, ПРОЦЕНКО Олег

Проблеми процесу виконання військового ремонту
під час ведення бойових дій 542

ЗАДЕРІЄНКО Сергій, МАЛІНЕВСЬКИЙ Віталій

Удосконалення порядку електронного документування руху
військового майна 545

ЗІНЧЕНКО Анна, ПАВИЦЬКА Анна, ЯЦЕНКО Костянтин

Забезпечення швидкої адаптації та ефективного опанування
нових зразків автомобільної техніки водіями різного рівня
підготовки за допомогою інноваційних рішень віртуальної
та доповненої реальності 548

ЗУБКОВ Анатолій, ГОДЕБСЬКИЙ Віктор, СІРИЙ Юрій

Безконтактний метод місцевизначення боеприпасів,
замаскованих ґрунтом 551

*ЗУБКОВ Анатолій, МАРТИНЕНКО Сергій,
ПРОКОПЕНКО В'ячеслав*

Розширення можливостей радіолокаційного спостереження
повітряних цілей, що низько летять, у межах
міської інфраструктури 553

<i>ІВАНЧЕНКО Олег, ІВАНЧЕНКО Артем</i>	
Шляхи визначення технічного стану автомобільної техніки у частинах і підрозділах Національної гвардії України	556
<i>КАЗМІРЧУК Руслан, МАТВЄВ Георгій</i>	
Біологічні загрози національній безпеці внаслідок повномасштабної війни в Україні.....	558
<i>КАМАЛТИНОВ Геннадій, ТЮТЮННИК Владислав, ШУТЬКО Крістіна</i>	
Радіолокаційні станції безпілотних літальних апаратів – напрями та перспективи розвитку	560
<i>КАМЕНЦЕВ Сергій, АНДРЕЄВ Ігор, ГОДЕБСЬКИЙ Віктор, БУГАЙОВ Микола</i>	
Малогобаритна когерентно-імпульсна твердотільна радіолокаційна станція розвідки наземних цілей	563
<i>КАПЛУН Євген</i>	
Чинники тилової обстановки, що впливають на систему логістичного забезпечення угруповання Національної гвардії України в умовах дії правового режиму воєнного стану	565
<i>КИРИЧЕНКО Олександр</i>	
Вимоги до зброї для Сил безпеки	567
<i>КІРЕТОВ Віталій, ЛИСИЙ Андрій</i>	
Алгоритм застосування штучного інтелекту для оцінки стану покриття прикордонних доріг	569
<i>КЛИМЧЕНКО Василь, ТЮТЮННИК Владислав, АРАСЛАНОВ Михайло, ТАХ'ЯН Кристина</i>	
Визначення можливостей радіолокаційної станції радіотехнічних військ з виявлення та супроводження малопомітних маловисотних літальних апаратів.....	571
<i>КОВАЛИШИН Василь, МАРИЧ Володимир, ВЕСЕЛІВСЬКИЙ Роман, КОВАЛИШИН Володимир, ВЕЛИКИЙ Назарій, ГАМАН Богдан</i>	
Удосконалення технології гасіння комбінованих пожеж за наявності легких металів чи фосфорних сполук.....	574

КОВАЛЬ Вадим

Тилове забезпечення підрозділів Державної прикордонної служби України в бойових діях..... 576

КОВАЛЬЧУК Сергій, БАРАНОВ Юрій, БАРАНОВ Андрій

Удосконалена часткова методика визначення основних нормативних показників організації збірної пункту пошкоджених зразків озброєння та військової техніки..... 579

КОВАЛЬЧУК Олег, КЛЕПАЦЬКИЙ Сергій

Окремі аспекти використання інспекторів-кінологів з мінно-розшуковими собаками в умовах ведення бойових дій 582

КОВАЛЬЧУК Вікторія, ЩЕПАНЯК Вероніка, НІЦЕНКО Віктор

Актуальність упровадження технологій розширеної реальності для підвищення ефективності технічного обслуговування вантажних автомобілів 585

КОЛІСНИК Аліна, КОЛІСНИК Валерій

Переваги використання залізничного транспорту для транспортування військових ешелонів..... 587

КОРЄХОВ Артем

Організація перепідготовки водіїв для роботи на новітніх зразках техніки 589

КОЧЕУЛОВ Аркадій, КОЗАЧУК Олег

Рекомендації органам охорони державного кордону щодо удосконалення тилового забезпечення..... 591

КРАВЕЦЬ Тарас, ЗАЯЦ Іван

Особливості визначення дирекційних кутів орієнтирних напрямів за допомогою програмного забезпечення “кропива” в умовах горбистої місцевості..... 593

КРАВЕЦЬ Тарас, ПТИЦИН Дмитро

Використання TinySA Ultra для операторів БПЛА: важливість та переваги 596

КРАВЧУК Василь

Проблеми функціонування системи забезпечення військовим майном Державної прикордонної служби України..... 599

КРАСОТА Ігор

Досвід застосування інженерних підрозділів Сил оборони на прикладі 91 окремого полку підтримки 600

КУЛАБУХОВ Олександр, РУДЕНКО Віктор

Дослідження методів підвищення надійності технічних засобів автоматизованих систем управління 603

КУПЕЛЬСЬКИЙ Віктор, БАШИНСЬКИЙ Андрій, ВИНТУ Артур

Щодо актуальності формування зведеної класифікації безпілотних літальних апаратів..... 604

КУШНАРЬОВ Богдан

Транспортний безпілотний літальний апарат для евакуації людей з поля бою 606

ЛЕВЧУК Наталія

Основні аспекти фінансового планування в Державній прикордонній службі України 608

ЛЕКАХ Альберт, МУСІЄНКО Олександр, СТАРЦЕВ Володимир

Актуальні питання організації постачання матеріально-технічних засобів Повітряних Сил Збройних Сил України під час відбиття широкомасштабного вторгнення російської федерації 611

ЛИСИЙ Микола, СОБЧЕНКО Володимир

Удосконалення конструкції маскувального покриття від тепловізійного спостереження..... 614

ЛИТОВЧЕНКО Артем

Удосконалення методики визначення ефективності використання автомобільної техніки у територіальних управліннях, військових частинах і підрозділах Національної гвардії України..... 616

ЛУКІНОВА Вікторія, П'ЯТКОВ Максим

Психофізична модель прийняття рішення водієм у системі “водій – машина – дорога – середовище” 618

МАРЕНКО Геннадій, СТРАШНИЙ Ігор

Багатоцільова наземна роботизована платформа 620

МАРТИНОВ Ігор

Наукові та практичні результати щодо формування вимог до характеристик шуму пострілу зі спеціальної стрілецької зброї для Сил безпеки 623

МАРЧЕНКО Богдан, ВЕРГЕЛЕС Костянтин

Окремі питання маскування під час російсько-української війни 625

МЕДВІДЬ Юлія, СТАДНІЧУК Олена, КАРШЕНЬ Андрій

Перспективи розвитку конструкцій мостових систем 628

МУДРИК Вадим, АСАНОВ Денис

Зв'язок показників фізико-хімічних властивостей порохів із категорією боєприпасів 631

НАУМЕНКО Марія

Удосконалення технології взаємодії військової частини з постачальниками для логістичного забезпечення діяльності Сил безпеки і оборони 633

НОВІЧКОВ Валентин, ЩЕРБАКОВА Поліна

Розробка телеметричної системи адміністрування контролю технічного стану комплексу засобів автоматизації в ході функціонування 635

ОКІРНІАК Dmytro, OKIPNIAK Anatoly

Peculiarities of engineering support during the russian-Ukrainian war 637

ОЛІЙНИК Михайло, ЛЕГКИЙ Максим

Застосування фазового автопідлаштування частоти для вирішення завдань з вимірювання початкової швидкості снаряда 640

ОПЕНЬКО Павло

Актуальні питання моделювання вартості життєвого циклу систем озброєння та військової техніки із застосуванням інформаційних технологій 643

OPENKO Pavlo

The method of planning of exit of compound technical objects into repair during operation according to state 646

ОРЛОВ Юрій

Досвід розробки технічних засобів у сфері безпеки
в Національній академії внутрішніх справ 649

ПАВЛЕНКО Сергій, СМАГІН Олег

Огляд функціонування системи технічного забезпечення
за службами тилу в Національній гвардії України 659

*ПАРХОМЕНКО Максим, БАЛКО Владислава,
РАДЗІЄВСЬКИЙ Віктор*

Удосконалення методів компресії відеоінформації
для ефективної передачі даних повітряної розвідки
в умовах ведення бойових дій 661

*ПАРХОМЕНКО Максим, ВДОВИЧЕНКО Максим,
БЄЛЯК Сергій*

Аналіз методів автоматичного виявлення об'єктів безпілотними
літальними апаратами в умовах ведення бойових дій 664

*ПАРХОМЕНКО Максим, ГОРНОСТАЛЬ Єлизавета,
ВДОВИЧЕНКО Максим*

Дослідження методів автоматизації обробки та аналізу
даних повітряної розвідки 666

ПАРХОМЕНКО Максим, ЯРИШЕВ Віталій, БЄЛЯК Сергій

Удосконалення методу захисту від несанкціонованого доступу
до командно-телеметричної лінії управління
безпілотним літальним апаратом 668

ПОДРИГАЛО Михайло, НІКОРЧУК Андрій

Оцінка прохідності як комплексної динамічної
властивості автомобіля 670

*ПОЛІЩУК Василь, ДУЛЕНКО Дмитро, ЦЕЛІЩЕВ Юрій,
СМИЧЕНКО Євген*

Підвищення ефективності функціонування системи відновлення
засобів наземного забезпечення польотів авіації
Сил оборони в операціях 672

ПОМЕРАНЦЕВ Андрій, ЛЕЩЕНКО Родіон

Окремі питання відновлення інформації бортових засобів
об'єктивного контролю при авіаційних подіях
та інцидентах під час ведення бойових дій 675

ПОНОМАРЕНКО Олег

Логістичне забезпечення – новий етап розвитку тилового забезпечення оперативно-службової діяльності
Державної прикордонної служби України 677

ПОПОВ Сергій, ПУХОВИЙ Олександр, ЮФА Євген

Аналіз функціонування існуючої системи технічного обслуговування радіоелектронної техніки радіотехнічних військ.
Проблемні питання та можливі шляхи їх вирішення 680

ПСЬОЛ Сергій, ПИЩАК Христина

Варіанти застосування наземних безпілотних систем
під час оперативно-службової діяльності 683

РЕЗУНЕНКО Дмитро

Забезпечення діяльності Сил безпеки і оборони
(логістичний, інженерно-технічний аспекти) 686

РОГОЗІН Ігор

Напрями модернізації автомобільного шасі озброєння
та військової техніки із застосуванням гібридного
силового агрегату 688

РОДЮКОВ Анатолій, ЮХНО Віталій

Оптимізація потоків логістичного забезпечення
підрозділів матеріально-технічними засобами 690

РОМАНЮК Віктор, СТАРОДУБЦЕВ Сергій

Застосування безпілотних літальних апаратів для виявлення
хімічних отруйних речовин методом дистанційного
зондування повітря лазерними засобами 692

САВЕНКО Олександр, ЛУЦИШИН Павло,

КОЖУШКО Віталій, ГОЛОВНЯ Сергій

Програмний інструмент супроводження експлуатування
та підтримки автобронетанкової техніки 694

САГАН Віталій

Рекомендації органу охорони державного кордону щодо створення
системи контролю за пально-мастильними матеріалами 696

<i>SADOVNYKOV Borys, ZHUCHENKO Oleksandr</i> Ways to solve the main disadvantages of the method of searching and classifying objects in a video stream using the difference between frames	699
<i>СВИСТУН Сергій, МЕЛЬНИЧЕНКО Олександр, ЛИСИЙ Микола</i> Архітектура інтелектуальної системи динамічного збору візуальних даних про дефекти об'єктів критичної інфраструктури електроенергетики	702
<i>СЕМЕНКО Євген</i> Залежність успішності виконання завдань підрозділами Національної гвардії України від якості пально-мастильних матеріалів	705
<i>СЕМОН Богдан, ТЮРІН Віталій, ДИПТАН Валентин, П'ЯВЧУК Олександр</i> Вибір закону розподілу та його вплив на ефективність технічного обслуговування виробів однократного застосування військового призначення	707
<i>SYVOLOVSKYI Illia, ZHUCHENKO Oleksandr</i> Methods of formation and routing of a distributed telecommunication networks	709
<i>СИТНИК Олександр, КРЕЧКО Микола</i> Проблеми розмінування місцевості в Україні в умовах воєнного стану	712
<i>СМУТКО Світлана, ШЕВЧУК Вікторія, ПІДГАЙЧУК Світлана</i> Принципи формування структури універсальних зубчасто-важільних механізмів	714
<i>SOFIIAN Dmytro, ROMANCHENKO Vladyslava</i> Separate aspects of the material provision of the specialists of canine units	716
<i>СТАДНІЧЕНКО Володимир, БРЕЧКА Михайло</i> Актуальні проблеми системи відновлення озброєння та військової техніки підрозділів протиповітряної оборони Сухопутних Військ	718

<i>СТАРЦЕВ Володимир, КУЛЄШОВ Олександр, МІХАЛЬОВА Людмила</i>	
Демаскувальні ознаки технічних засобів служб логістики в інфрачервоному діапазоні	720
<i>СТАСЄВ Юрій, СИЧ Анастасія, РЕШЕТНІКОВА Віолетта</i>	
Метод формування управляючих послідовностей для систем з динамічною зміною форм складних сигналів.....	722
<i>СТАСЄВ Юрій, СИЧ Артем, ТОПИРІК Дмитро</i>	
Використання угруповання безпілотних літальних апаратів в умовах надзвичайних ситуацій	724
<i>СУЛЬКО Діана, СИНІШИН Михайло, ОЛЕШКО Дмитро</i>	
Механізми застосування та управління діяльністю Сил безпеки і оборони в умовах воєнного стану	725
<i>ТЕЛЕГІН Вадим</i>	
Логістичне забезпечення Сил безпеки і оборони України в умовах воєнного стану	728
<i>ТКАЧУК Павло, МИРОНОВИЧ Юрій</i>	
Стратегічне значення логістичного забезпечення у діяльності Сил безпеки і оборони: виклики та перспективи.....	730
<i>ТОРОПЧИН Дмитро</i>	
Малий конкурент на ринку охоронних систем кордону.....	733
<i>ФТЕМОВ Юрій, ГРУНКОВСЬКИЙ Ілля</i>	
Живучість переправ: сучасні виклики та інженерні рішення.....	736
<i>ФТЕМОВ Юрій, МЕЛЬНИК Роман</i>	
Роль безпілотних систем та інноваційних технологій в інженерній розвідці водних перешкод	739
<i>ХАРУН Олег</i>	
Нові тенденції фортифікаційного обладнання окопу на відділення з досвіду російсько-української війни	742
<i>ХАРУН Олег, ДЕМІДЧИК Федір</i>	
Модульний окоп на відділення з фортифікаційних споруд і конструкцій промислового виробництва: аналіз ефективності та перспективи застосування.....	744

<i>ХАРУН Олег, КОВАЛЬОВ Геннадій, ЧИЖ Олег</i> Інновації в інженерній підтримці: відповідь на виклики сучасної війни	747
<i>ХМЕЛЕВСЬКИЙ Сергій, ХМЕЛЕВСЬКА Ольга</i> Упровадження нейромережевих технологій	749
<i>ХМЕЛЕВСЬКИЙ Сергій, АЛЕКСАНДРОВ Олександр, КУШИНА Єлизавета</i> Тенденції розвитку автоматизованої системи управління	751
<i>ЧЕРКАШИНА Майя</i> Управління економічними процесами в умовах воєнного стану	753
<i>ЧИЖ Олег, СЕМЕНЮК Назарій, СМОЛІНСЬКИЙ Юрій</i> Безпека дорожнього руху як основний чинник ефективності службової діяльності	755
<i>ЧМИР Віктор</i> Практичні рекомендації щодо перевезення підрозділів Державної прикордонної служби України залізничним транспортом	758
<i>ЧМИР Віктор, ДІДИК Денис</i> Практичні рекомендації щодо удосконалення системи технічного обслуговування та ремонту автомобільної техніки Державної прикордонної служби України	761
<i>ЧУКАНОВ Андрій, НЕРОБА Вадим, ФІЛІППОВ Максим</i> Необхідність використання детекторів дронів з метою забезпечення раннього виявлення безпілотного літального апарата противника	764
<i>ШАПАР Микола</i> Одноканальний ширококутовий волоконно-оптичний обертовий з'єднувач для безконтактної передачі інформації	767
<i>ШАФРОСТ Сергій, ГОЛОВНЯ Сергій, СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ Михайло</i> Електронний паспорт як основа інформаційної системи обліку техніки та майна у Державній прикордонній службі України	769
<i>ЩЕРБА Андрій</i> Особливості навігації за технологією TERPROM	772

ЯКОВЧУК Валерія, МОТОРЯ Анастасія, ЯЦЕНКО Костянтин
Створення портативного тренажера для водіїв вантажних
автомобілів на основі віртуальної реальності:
методи оптимізації та перспективи використання 775

СЕКЦІЯ 3. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

БІЗЕРКО Марія, ТУШКО Дмитро
Міжнародне співробітництво. Польсько-українська співпраця
у сфері оборони 778

БОРОЗНЯК Сергій
Спільна робота з міжнародними організаціями у сфері безпеки
державного кордону в умовах воєнного стану 781

БОЧАРОВ Сергій, КІРЕЄВА Ольга
Особливості забезпечення державної безпеки України шляхом
попередження загроз у прикордонній сфері 783

ВАСИЩЕВ Володимир, ТОВМА Микола
Міжнародне співробітництво у сфері
морально-психологічного забезпечення та реабілітації
військовослужбовців: обмін досвідом і технологіями 785

ВОЙТЕНКОВ Роман
Роль міжнародного співробітництва та підтримки G7
у зміцненні безпеки державного кордону України
в умовах воєнного стану 788

ГЛІВІНСЬКА Ліна, НІКОЛАЄНКО Карина, ШЕВЧУК Владислав
Міжнародне співробітництво Державної прикордонної служби
України в умовах воєнного стану 790

ГНИДЮК Олександр
Проблеми взаємодії у секторі безпеки
і оборони країн високого рівня розвитку 792

ГОЛЯНИЧ Богдан
Безпекова політика КНР щодо захисту державного кордону:
досвід для України 794

<i>ГУЛА Віталій, КІНДЗЕРСЬКА Анастасія, СОЙКО Олександр</i> Роль міжнародних та українських організацій у забезпеченні безпеки державного кордону України під час воєнного стану.....	796
<i>ДЗЯВОРУК Аркадій, БЕРЕЗОВСЬКА Юлія, ЛЕСИГАНИЧ Олена</i> Протидія незаконному перетинанню державного кордону громадянами України призовного віку (18–60 років) з країнами ЄС та Республікою Молдова в умовах воєнного стану	799
<i>ЖУЛКОВСЬКИЙ Вадим, КОВАЛЬСЬКА Поліна</i> Особливості застосування європейських стандартів протидії катуванню, жорсткому поводженню та безкарності в Україні в умовах повномасштабного вторгнення	802
<i>МАРТИНЮК Олександр</i> Досвід Ізраїлю щодо формування та реалізації державної політики у сфері безпеки державного кордону	806
<i>МОСТОВИЙ Андрій, МАЩАК Михайло</i> Протидія незаконному перетинанню державного кордону громадянами України з країнами Європейського Союзу в умовах воєнного стану	808
<i>РОЗГОН Олександр, БАТРАЧЕНКО Тетяна</i> Оперативно-розшукова діяльність як аспект протидії контрабанді зброї в умовах воєнного часу	810
<i>ТОЛСТОНОСОВ Юрій, ТОЛСТОНОСОВ Димитрій</i> Як російська федерація зруйнувала сучасний міжнародний порядок.....	812
<i>ТУШКО Дмитро, ТУШКО Клавдія</i> Співробітництво України та США у сфері безпеки державного кордону в умовах воєнного стану	815
<i>ФАЛЬКО Сергій</i> Участь іноземних військових місій у бойових діях: аналітичні аспекти досвіду минулого – вплив на сьогодення	818

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

АЛЕКСІЙЧУК Василь

Щодо окремих питань психологічного забезпечення
слідчих підрозділів Служби безпеки України..... 821

АНДРУШКО Олександр

Дії командира військової частини на першочерговому етапі
розслідування самовільного залишення військової частини
чи дезертирства 823

БАБИЧ Анатолій, КРИВОНОС Володимир, БАБИЧ Андрій

Проблеми правового регулювання збройних протистоянь 826

БАСАЛИК Сергій, ВОЛОШИН Володимир

Роль оперативно-розшукової профілактики при запобіганні
кримінальним правопорушенням 828

BASARAB Olha, BASARAB Oleksandr

Observance of human rights by border guards at the state border
of Ukraine during martial law 830

БІЛЕЦЬКИЙ Вячеслав, ТУЗ Олександр

Стан та проблеми правового забезпечення національної безпеки
України, реалії сьогодення 832

БЛАГОДИР Ангеліна, БЛАГОДИР Сергій

Участь оперативних підрозділів Державної прикордонної служби
України в кримінальному процесуальному доказуванні 835

БЛАГОДИР Віталій, БЛАГОДИР Сергій

Процесуальна форма – гарантія кримінальної
процесуальної діяльності 838

БЛАГОДИР Сергій, БЛАГОДИР Ангеліна

Отримання біологічних зразків для проведення експертизи . 841

БОМБЕРГЕР Інна, БОМБЕРГЕР Валентин

Вплив глобалізаційних проблем на реформування пенсійного
забезпечення військовослужбовців в Україні..... 844

БРАТКОВ Сергій

Сучасні проблеми правового регулювання у сфері
національної безпеки та оборони 847

БРОШКО Іван

Соціально-правові засади забезпечення енергетичної безпеки установ виконання покарань як складової національної безпеки України..... 849

ВАЛЄЄВ Руслан

Унормування обов'язків водіїв транспортних засобів під час перетинання ними блокпостів і контрольно-пропускних пунктів 851

ВИТРОВЧАК Василь, КУШНІР Ярослав

Окремі питання демократичного цивільного контролю за діяльністю Державної прикордонної служби України 853

ГАЛУНЬКО Віра

Проблемні питання правового забезпечення національної безпеки і оборони 856

ГАМАЛІЙ Сергій, ДОВГАНЬ Валерій

Нормативно-правове регулювання продовольчої безпеки України в умовах воєнного стану 859

ГАНЬБА Олег

Поняття, сутність та види суб'єктів правовідносин соціального і правового захисту особового складу Державної прикордонної служби України 863

ГЛІВІНСЬКА Ліна, НІКОЛАЄНКО Карина, ВИЧАВКА Валерій

Актуальні проблеми правового забезпечення національної безпеки і оборони 866

ГНЕТНЄВ Максим

Отже, сленг чи архаїзм? (Про “сигнал” у оперативній роботі)..... 869

ГОРДІЄНКО Максим

Проблематика реалізації референдуму в Україні..... 872

ГРИНЬКІВ Олександра

Питання використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій в інших провадженнях потребує правового регулювання..... 876

ГРИНЬКО Руслан

Вплив військової агресії російської федерації проти України на стратегії безпеки Європейського Союзу..... 880

ДЕМЧИК Надія, БАРАНОВСЬКИЙ Вячеслав

Заходи запобігання службовим адміністративним правопорушенням у Державній прикордонній службі України 883

ДЕРЕВ'ЯНКО Крістіна

Актуальні проблеми правового забезпечення національної безпеки і оборони 885

ДЕРЕВ'ЯНКО Тетяна

Щодо правового забезпечення міжнародного співробітництва в розслідуванні кримінальних правопорушень 888

ДОМАНСЬКИЙ Олексій

Правотворчі помилки: загальнотеоретичні аспекти 891

ДУДАРЄВА Леся

До питання про правотворчі помилки у законодавстві України 894

ДУДКО Євгеній, ДУЧИМІНСЬКА Леся

Правове забезпечення національної безпеки у контексті запобіжної діяльності адвокатів, пов'язаної з протидією злочинам, що посягають на пенсійні права військовослужбовців 897

ЄРЬОМЕНКО Віталій, МАХЛАЙ Олександр

Свобода релігії чи національна безпека 899

ЖУЛКОВСЬКИЙ Вадим, КОВАЛЬСЬКА Поліна

Особливості застосування європейських стандартів протидії катуванню, жорсткому поводженню та безкарності в Україні в умовах повномасштабного вторгнення 901

ЗАБОЛОТНИЙ Богдан, КУШНІР Ярослав

Окремі питання адміністративно-юрисдикційної діяльності Державної прикордонної служби України в умовах правового режиму воєнного стану..... 905

<i>ЗБОЛКА Валентин, ЛІТВІН Юрій, СТЕПАНОВА Юлія</i> Новації законодавства з питань інтегрованого управління державним кордоном України	908
<i>ІВАНОВ Юрій</i> Розбудова національної системи захисту критичної інфраструктури в контексті стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу і НАТО	911
<i>ІВАХІВ Олег, НІКОЛАЄВА Любов, МИКИТИН Володимир</i> Оцінка діючої законодавчої та нормативно-правової бази системи підготовки громадян України до національного спротиву	914
<i>ІВАШКОВА Тетяна</i> До питання відшкодування шкоди, завданої дитині джерелом підвищеної небезпеки	916
<i>КАНФУІ Іван</i> Напрями реформування кримінального процесуального законодавства з урахуванням практики приведення його у відповідність до вимог воєнного стану	919
<i>КАРПЕНКО Микола</i> До питання забезпечення військового правопорядку в умовах воєнного стану	921
<i>КОЗАКЕВУСН Olesia</i> Transitional justice in Ukraine: realities and challenges	923
<i>КОЛБ Роксолана, ПИРОЖИК Олександр</i> Про окремі детермінанти, які підвищують рівень загроз, що посягають на національну безпеку	926
<i>КОРОЛЬ Михайло, КРАВЦОВА Вікторія</i> Використання сучасних технологій у сфері ідентифікації іноземців та осіб без громадянства	928
<i>КОРОЛЬОВ Василь</i> Щодо джерел фінансування тероризму	931
<i>КОРЧЕВ Володимир, ЯРМОЛИНСЬКА Ілона</i> Особливості правового режиму службових творів	933
<i>КОСТЮК Олександр</i> Правові засади забезпечення національної безпеки Федеративної Республіки Німеччина: досвід для України	936

<i>КРАСОТА Ігор, ЯЦИНО Олег, ТРАКАЛЮК Олег, БАБИЧ Віталій</i> Реалізація гендерної політики в Збройних Силах України в умовах протидії збройній агресії росії проти України	939
<i>КУШНІР Ірина, АДАМЧУК Сергій</i> Роль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у здійсненні контролю за сектором безпеки і оборони	942
<i>ЛЕВИЦЬКИЙ Максим, ТАРАСЮК Оксана, ЖУРАВЕЛЬ Тарас</i> Інституціоналізація викриття корупції: глобальні тренди та національні особливості	944
<i>ЛЕВИЦЬКИЙ Максим, ТОРІЧНИЙ Вадим</i> Оцінка бойових спроможностей органу охорони державного кордону щодо протидії безпілотній авіації противника	946
<i>ЛИТОВЧЕНКО Сергій, КРАСОТА Ігор, ЧУЖА Богдан</i> Актуальні проблеми забезпечення прав людини під час проходження військової служби в особливий період	948
<i>ЛЯШУК Роман</i> Обов'язки органів охорони державного кордону Державної прикордонної служби України щодо виконання заходів правового режиму надзвичайного стану	951
<i>ЛЯШУК Роман, ТРОФІМЕНКО Олег</i> До питання правового забезпечення взаємодії органів охорони державного кордону Державної прикордонної служби України з суб'єктами сектору безпеки і оборони	954
<i>МАТНЯК Володимир</i> Правове забезпечення національної безпеки України: сучасні проблеми та шляхи їх вирішення	956
<i>МАЦАК Віталій</i> До проблеми визначення меж виконання спеціального завдання із розкриття	958
<i>МЕЛЬНИК Петро</i> Про перспективи оперативно-розшукової тактики в діяльності Морської охорони Державної прикордонної служби України	962

МІНЯЙЛУК Вадим

До проблеми ліквідації наслідків ракетних ударів по будівлях (приміщеннях), де зберігаються документи з обмеженим доступом 965

МОРКВІН Дмитро, ГОХ Ірина

Окремі питання кримінологічної характеристики злочинів, передбачених статтями 407 та 408 Кримінального кодексу України за період правового режиму воєнного стану..... 967

МОТА Андрій

Видворення іноземців та осіб без громадянства в контексті захисту національних інтересів 970

МУДРАК Оксана

Контррозвідувальні заходи, що пов'язані з проникненням та обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи: окремі проблеми правового регулювання..... 972

МУЗИКА Марія

Правове регулювання доплати за підтримку постійної бойової готовності працівникам Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького 974

НІКОЛАЄНКО Тетяна, ДОМАНСЬКИЙ Олексій

Окремі питання кваліфікації підробки офіційних документів під час перетинання державного кордону України 977

ОВЕРЧЕНКО Юрій

Організована злочинність на державному кордоні в умовах війни: кримінальна розвідка як дієвий елемент протидії 981

ПАВЛЕНКО Артем

Основні види правотворчих помилок у законодавстві 983

ПОЖИДАЄВ Владислав

Організаційні засади оперативно-розшукової протидії контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в умовах воєнного або надзвичайного стану в Україні 987

ПОЛОВНИКОВ Вадим

Щодо співвідношення понять “воєнний стан”
та “воєнний час” 992

РАДЧЕНЯ Наталія

Підготовка персоналу Державної прикордонної
служби України: теоретико-правовий аспект 995

РАЙКО Сергій, БОРЕЙЧУК Денис

Тимчасове припинення прикордонного контролю як додатковий
юридичний інструментарій для локалізації кризових ситуацій
на державному кордоні 998

РЕЗУНЕНКО Дмитро, КУЗЬМИЧЕВ Андрій

Актуальні проблеми правового забезпечення
національної безпеки і оборони 1000

РОГАЛЬСЬКА Вікторія

Окремі аспекти здійснення досудового розслідування
в умовах воєнного стану 1003

РУДЕНКО Юлія

Громадянське суспільство в Україні як суб’єкт формування
національної стійкості та адаптованості
до безпекового середовища 1005

САВЧУК Олександр, ОБЧАРЕНКО Олена

Відновлення військової юстиції в Україні:
аргументи за і проти 1008

СВИТАНА Зоя

Повноваження органів охорони державного кордону
Державної прикордонної служби України щодо виконання
заходів правового режиму надзвичайної ситуації 1011

СИЧ Каріна, ЛАГОВСЬКА Наталія

Дезінформація як загроза національній безпеці 1015

СКОРКІНА Тетяна, КУЧЕР Людмила

Кримінальна відповідальність військовослужбовців
в умовах воєнного стану 1018

СМОРОДІНОВА Маріанна, ЛЮБАВІНА Вікторія

Нормативно-правове забезпечення правовідносин
у сфері національної безпеки і оборони 1021

СУСЛИН Сергій

Актуальні питання нормативно-правового забезпечення посилення спроможностей Служби безпеки України в сучасних умовах 1023

ТЕРТИШНИК Володимир

Проблеми ядерної безпеки в системі національної безпеки держави 1026

ТЕСЛИЦЬКИЙ Артем, ЛАГОВСЬКА Наталія

Правове регулювання та особливості діяльності дисциплінарних батальйонів 1028

ТИМОШЕНКО Любов

Нормативно-правове забезпечення добросовісної економічної конкуренції 1031

ТИЩУК Віктор

Значення кримінального аналізу для захисту державного кордону України 1034

ТОПЧІЙ Василь, ТОПЧІЙ Оксана

Правильна кваліфікація злочинів – ефективний засіб запобігання та протидії загрозам національній безпеці України 1037

ТРОФІМЕНКО Олег

Місце Державної прикордонної служби України в системі суб'єктів забезпечення сектору безпеки і оборони..... 1039

ФЕДОРЧУК Микола

Правові основи оперативно-розшукової діяльності..... 1041

ФЕДЧАК Ігор

Щодо використання матриці поліцейської діяльності, заснованої на доказах 1043

ФІГУРА Віталій

Актуальні питання правового забезпечення упровадження та функціонування системи API / PNR 1046

ФІЛЯНИНА Людмила

Пропаганда як інструмент підбурювання до міжнародного злочину 1048

ХАВРОНЮК Микола

Кримінальна відповідальність за ухилення від військової служби:
чинне і перспективне законодавство..... 1050

ХАЛИМОН Сергій, КОВАЛЬЧУК Юрій

До проблеми посилення кримінальної відповідальності
за незаконне переправлення осіб через
державний кордон України 1054

ХІМІЧ Валерій, КУБЕЦЬКИЙ Ярослав

Щодо питання необхідності розробки кваліфікаційних
характеристик посад у Державній прикордонній
службі України 1059

ЦАПЮК Руслан, ЦАРЕНКО Ольга

Розуміння термінів “збройний конфлікт”, “збройна агресія”
та “війна” у контексті подій в Україні
після 24 лютого 2022 року 1062

ЦАРЕНКО Ольга, ГУДКОВА Єлизавета

Питання міжнародного співробітництва
у сфері контрабанди 1065

ЦАРЕНКО Ольга, ТАРАСЮК Оксана

Гендерна політика у секторі безпеки та оборони 1067

ЦАРЕНКО Сергій

Питання правового регулювання діяльності Державної
прикордонної служби України щодо забезпечення
прав людини в Україні 1070

ЦАРУК Андрій

Ідентифікація іноземців та осіб без громадянства представниками
Державної прикордонної служби України під час провадження
у справах про адміністративні правопорушення
в умовах сьогодення 1073

ЧЕРНОУСОВ Дмитро, ОНІЩУК Дмитро

Адміністративно-правове регулювання сектору безпеки
і оборони України. Проблеми забезпечення прав людини
в умовах воєнного стану 1075

ЧИЧАНОВСЬКИЙ Олег

До проблеми правового регулювання управління
оперативно-розшуковою діяльністю підрозділів
Державної прикордонної служби України 1077

ЧОРНИЙ Артем, БОГУН Таїсія, ДУБОВИК Катерина
Сучасні виклики правового забезпечення національної
безпеки та оборони 1080

ШЕПТУХОВСЬКИЙ Станіслав
Предмет повідомлення викривача 1083

СЕКЦІЯ 5. ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА КІБЕРБЕЗПЕКА: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

АБЛАЗОВ Іван
Особливості когнітивного впливу в контексті
російської агресії проти України 1086

АРЧАКОВА Олександра
Дослідження заходів інформаційної безпеки
як складової національної безпеки 1089

БАБАРИКА Анатолій, САХАРЧИШИНА Анастасія
Актуальність розробки ефективних антенних систем
для мобільних комунікацій 1092

БАЛАЦЬКА Валерія, ОПІРСЬКИЙ Іван
Упровадження блокчейн-технологій для забезпечення
безпеки та прозорості державних реєстрів 1094

БАСИСТА Ірина, ГУТНИК Аліна, ХИТРА Андрій
Розпізнавання deepfakes як домінуюча складова
протидії інформаційним загрозам 1097

БАТРАЧЕНКО Тетяна, ЄФІМОВА Інна
Інформаційна безпека в умовах глобальних загроз:
підходи до захисту даних 1100

БЕРЕЗОВСЬКА Юлія
Кібербезпека як основний фактор національної безпеки 1102

БІЛАШ Оксана, СОРОКАТИЙ Микола
Напрями забезпечення ефективної інформаційної безпеки.. 1104

1784

Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів:
актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану:

БОГУШ Кирило

Інформаційна безпека та кібербезпека: пріоритетні напрями забезпечення в умовах воєнного стану 1107

ВАВРІЧЕН Олексій, РАВЛЮК Віталій, ГОРОДИСЬКИЙ Роман

Нормативно-правові аспекти запровадження систем електронного документообігу в комунікаційних системах з обмеженим доступом 1110

ВЄДЄНСЄВ Дмитро, СЕГЕДА Сергій

Вияви концептуальних рис війн сучасного типу у бойових діях в Україні (2022–2024 роки) 1114

ВОЛОБУЄВА Олена

Поширення знань про міжнародне гуманітарне право як складова формування професійної правової компетентності військовослужбовців 1117

ГРІНЧЕНКО Віталій, ПОЛІЩУК Віктор,

МАЛЬЦЕВА Вікторія

Інформаційна боротьба та її обрис 1120

ГУСЬКОВА Елеонора, ТИЩЕНКО Юрій

Протидія деструктивним інформаційним впливам через імплементацію моделі RESIST-2 1122

ДМИТРИШИНА Віра, ПЕРВАК Артем, ГУЛА Віталій

Основні напрями забезпечення кібербезпеки та інформаційної безпеки 1125

ДМУХОВСЬКА Альона, ПЛОЩИК Анна

Метаматеріали в системах комунікації та захисту інформації Державної прикордонної служби України 1128

ZHIVUTSKA-KOZLOVSKA Elzhbeta

The value of information in war 1130

ЖУК Сергій, ЖУРАВЕЛЬ Віталій, СТЕПАНОВ Сергій

Підготовка інформаційно-психологічної культури майбутнього офіцера-прикордонника 1134

ІВАНУСА Андрій, ТКАЧУК Ростислав, БРИЧ Тарас

Удосконалення методів управління процесами інформаційної безпеки 1136

<i>КАТЕРИНЧУК Іван, БАБАРИКА Анатолій, РАЧОК Роман</i>	
Показники ефективності застосування моделей, розроблених на основі парадигм хмарних та постхмарних обчислень	1139
<i>КОРНІЄНКО Василь</i>	
Актуальні проблеми протидії кіберзлочинам у фінансовій сфері.....	1141
<i>КОЧЕРГІН Ігор, КРИЛЕНКО Іван</i>	
Актуальні питання інформаційної протидії російській агресії	1143
<i>КУЗЬ Юрій, КРАВЧИК Анна</i>	
Напрями забезпечення інформаційної безпеки	1146
<i>КУКАЛЕЦЬ Дар'я, ПЛОЩИК Анна</i>	
Виклики та можливості забезпечення безперебійного живлення обладнання в умовах діяльності Державної прикордонної служби України.....	1148
<i>КУЛАГІН Костянтин, КВІТКІН Костянтин</i>	
Сучасні підходи до оцінки функціональної готовності систем кіберзахисту інформаційних ресурсів виконавців державних контрактів з оборонних закупівель.....	1150
<i>ЛЕОНОВ Олександр</i>	
Особливості використання Telegram в контексті гібридного протистояння	1153
<i>ЛУЦИШИН Павло, КОЖУШКО Віталій, ТАБЕНСЬКИЙ Сергій</i>	
SQL-ін'єкції: вектори атак та ефективні стратегії запобігання.....	1155
<i>МАКАРЕНКОВ Олексій</i>	
Кіберпростір у середовищах вчинення корупційних злочинів рівня реальної загрози для національної безпеки України	1158
<i>МІХЄЄВ Юрій</i>	
Шляхи підвищення ефективності забезпечення інформаційної безпеки держави	1166
<i>НІКОРА Ігор, БОГДАНОВСЬКА Катерина</i>	
Моніторинг пропускнуої спроможності інформаційно-комунікаційної мережі в умовах кібернетичних атак.....	1167

<i>ПАЛАМАРЧУК Світлана, ХУСАІНОВ Павло, ШТОНДА Роман</i> Інформаційна безпека та кібербезпека галузевого сектору: пріоритетні напрями розвитку	1169
<i>ПЕРШИН Олександр, ШУЛЬГА Владислав, КЛАБАН Ілля</i> Дослідження оцінки ефективності систем виявлення вторгнень в інформаційно-комунікаційну мережу	1172
<i>ПИСЬМЕННИЙ Олексій</i> Погляд на інформаційний суверенітет України в умовах широкомасштабної війни	1174
<i>ПЛОЩИК Анна, ШТУНЬ Катерина</i> Дослідження методів моніторингу радіочастот для виявлення і протидії кіберзагрозам	1177
<i>ПОЛОТАЙ Орест, ОВЧИННИКОВА Катерина</i> Моделювання ризикових сценаріїв у сфері інформаційної безпеки з використанням методів мітигації ризиків	1179
<i>ПОЛОТАЙ Орест, ОРИНИК Сніжана</i> Особливості захисту інформації в локальних мережах на комутаторах 2-го рівня	1181
<i>ПОЛОТАЙ Орест, РОШИНЕЦЬ Іванна</i> Особливості захисту мережевого периметра локальної обчислювальної мережі	1183
<i>ПРОКОПЕНКО Євгеній, МУЛ Дмитро</i> Роль радіоелектронної безпеки в забезпеченні військової переваги на полі бою	1185
<i>РАВЛЮК Віталій</i> Оцінка надійності методів розпізнавання об'єктів у реальному часі на відеопослідовностях для правоохоронних органів	1189
<i>RAWSKI Marcin</i> It support for management of information processes with the use of transaction systems in the border guard training centre	1192
<i>САМОЙЛЕНКО Олександр, ГУДЕНЕЦЬ Дар'я, ШИРОКА Дана</i> Інформаційна безпека у сфері прикордонного контролю: міжнародний досвід та виклики	1198

<i>СІДЧЕНКО Сергій, РЕВІН Олександр, ЗАЛКІН Сергій, ХУДАРКОВСЬКИЙ Костянтин</i>	
Розробка пропозицій щодо активізації інформаційних (психологічних) операцій в інформаційному просторі країни-агресорки	1201
<i>СМОЛЯК Давид</i>	
Застосування великих мовних моделей для підвищення інформаційної безпеки: можливості та ризики	1203
<i>СОКУР Вадим, ГОЛОВКО Олександр</i>	
Проблеми формування понятійно-категоріального апарату в сфері кіберрозвідки	1205
<i>СТАРИЦЬКА Ольга</i>	
Інформаційна безпека як сфера споживчої політики.....	1207
<i>СТАСЄВ Юрій, ГОНЧАРЕНКО Катерина</i>	
Застосування біометричної технології автентифікації на основі розпізнавання райдужної оболонки ока.....	1210
<i>СТАСЬО Олег, БУРАК Назарій</i>	
Сучасні проблеми обробки неструктурованих даних	1212
<i>ЧЕСАНОВСЬКИЙ Іван</i>	
Проблема застосування кіберфізичних систем у сфері забезпечення прикордонної безпеки України.....	1214
<i>ШЕВЧЕНКО Дмитро</i>	
Цифрові інструменти в боротьбі з дезінформацією: роль OSINT-технологій у сучасній інформаційній війні	1217
<i>ШЕЙГАС Олександр, ЄЛІСЄВ Євгеній, СТЕПАНКО Олег, КАШКО В'ячеслав</i>	
Сучасні проблеми інформаційної безпеки та кібербезпеки. Пріоритетні напрями забезпечення	1220
<i>ЯКУБОВСЬКИЙ Віктор, ОЛЕСЬКО Дмитро, СИНІШИН Михайло</i>	
Основні напрями державної політики та забезпечення у сфері кібербезпеки України під час дії воєнного стану	1223
<i>ЯЩУК Валентина</i>	
Організація багаторівневої системи охорони державної таємниці в умовах воєнного стану	1226

СЕКЦІЯ 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ, БОЙОВОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

<i>АДАМЧУК Олександр, АНДРУШКО Олександр</i> Особливості підготовки офіцерів-прикордонників в умовах воєнного стану	1229
<i>АЛЕКСІЙЧУК Василь</i> Щодо окремих питань психологічного забезпечення слідчих підрозділів Служби безпеки України.....	1232
<i>АФАНАСЬЄВ Анатолій</i> Практика використання різних рівнів проблемності на заняттях з дисциплін кафедри кінології.....	1234
<i>БАЛАГУР Леся, ДЗЮБА Петро, ЮРЧАК Юрій</i> Освіта і наука у сфері безпеки і оборони України.....	1236
<i>БЕРЕЗЮК Віктор, ГЕРАСИМЕНКО Вікторія</i> Тенденції покращення підготовки спеціалістів у секторі безпеки та оборони	1238
<i>БІЛОРУС Андрій, КУСТИНСЬКИЙ Олег</i> Щодо створення групи боротьби з безпілотними літальними апаратами в бойовому порядку механізованого взводу	1241
<i>БІЛЯВЕЦЬ Сергій</i> Пріоритетні напрями наукових досліджень та науково-технічних розробок у сфері безпеки державного кордону	1243
<i>БІЛЯВЕЦЬ Андрій, СИЧ Руслан</i> Особливості вивчення роботи частин і механізмів стрілецької зброї: методичні аспекти	1247
<i>БОВСУНІВСЬКИЙ Ігор</i> Передумови розроблення організаційно-педагогічних умов розвитку й удосконалення техніки стрільби з автоматичної стрілецької зброї рекрутів Національної гвардії України.....	1249
<i>БОГУСЛАВЕЦЬ Андрій, ЛАВРИНЕНКО Ніна, ГУТА Степан</i> Психологічне та психофізіологічне забезпечення підготовки майбутніх фахівців для сектору безпеки і оборони України (досвід провідних країн – членів НАТО)	1252

БОРИСЕНКО Валерій

Розвиток психологічної витривалості майбутніх фахівців
сектору безпеки і оборони в умовах воєнного стану 1254

БОРОВИК Людмила, БАСАРАБА Ірина

Функціональний аналіз загальнонаукової компетентності
здобувачів вищої освіти..... 1257

ВАСИЛЬЄВ Микола, РЕПЕНКО Олександр

Актуальні проблеми освіти, бойової та спеціальної
підготовки фахівців у секторі безпеки і оборони..... 1260

ВЕЛИЧКО Лев, БІЛАШ Оксана

Основні проблеми освіти в секторі безпеки та оборони 1262

ВЕРБОВИЙ Василь

Актуальні питання підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції в умовах воєнного стану 1265

ВОЛОБУЄВ Андрій, СІТАЙЛО Олександр,

ВОЛОБУЄВ Владислав

Підходи та методи підготовки військових лідерів 1268

ВОЛОБУЄВА Олена

Поширення знань про міжнародне гуманітарне право
як складова формування професійної правової
компетентності військовослужбовців 1270

ВОРОЩУК Олексій

Система підготовки військових капеланів
Збройних Сил України: лідерські аспекти 1273

ГАЛІМОВ Анатолій

Удосконалення розвитку творчої індивідуальності майбутніх
фахівців у освітньому процесі вищого військового
навчального закладу 1275

ГАНАБА Світлана

Навчання впродовж життя: потенціал
неформальної освіти..... 1277

ГАНАБА Світлана, КОНДРАТЮК Олександра

Виховний аспект культурного простору міста 1279

ГАНАБА Світлана, ПАВЛЕНКО Владислав

Освіта для сталого розвитку 1281

1790

Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів:
актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану:

<i>ГАНАБА Світлана, СЕЛЮК Марта</i>	
Лідерство жінок як освітня компетентність	1283
<i>ГЛІВІНСЬКА Ліна, НІКОЛАЄНКО Карина, ЧОРНИЙ Артем</i>	
Актуальні проблеми освіти та професійної підготовки фахівців у секторі безпеки і оборони	1285
<i>ГНИДЮК Оксана, ГНИДЮК Олександр</i>	
Методичні аспекти викладання дисципліни “Прикордонна служба” для підготовки офіцерів-прикордонників	1288
<i>ГНИДЮК Оксана, ГОНЧАР Артем, ПАЛАМАРЧУК Софія</i>	
Підготовка фахівців у прикордонній сфері: реагування на сучасні загрози.....	1290
<i>ГОЛОВА Микола</i>	
Застосування інноваційних методів підготовки мобілізаційних ресурсів під час курсової підготовки	1292
<i>ГОНЧАРЕНКО Ольга</i>	
Пошуки рішень автономності зброї	1295
<i>ГРЕБЕНЮК Михайло</i>	
Переваги та обмеження професійної військової освіти під час повномасштабної війни рф проти України	1298
<i>ГРУБІ Тетяна, МИХАЙЛИШИНА Ірина</i>	
Психопрофілактика та методи подолання стресових розладів у військовослужбовців	1300
<i>ГРУБІ Тетяна, ОРИШКО Михайло</i>	
Особливості психологічної реабілітації військовослужбовців	1303
<i>ГРУБІ Тетяна, ФРАСИНЮК Артем</i>	
Профілактика агресивних настроїв серед військовослужбовців	1305
<i>ГУДКОВ Микола, НЕВЕСЬКИЙ Андрій, БОГАЙЧУК Володимир, ДЖЕБЖЕНЯК Павло, КОЛОМІЄЦЬ Віталій</i>	
Удосконалення мультимедійного комплексу підготовки передового авіаційного навідника.....	1308

<i>ГУЗИК Надія, БАРАНОВ Андрій, ЛІЩИНСЬКА Христина, СОКУЛЬСЬКА Наталія</i>	
Викладання математики у вищих військових навчальних закладах: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення	1311
<i>ГУЛА Віталій, СОКОЛОВСЬКА Софія, П'ЯНКІВСЬКИЙ Максим</i>	
Сучасні виклики та перспективи освіти професійної підготовки фахівців у сфері безпеки та оборони України	1313
<i>ГУМЕНЮК Вадим, ПАРТИКА Сергій, ГОЛОВНЯ Сергій</i>	
Роль водіння бойових машин у системі підготовки офіцера .	1315
<i>ДАНИЛЕВСЬКИЙ Андрій</i>	
Підготовка фахівців з розвідувального забезпечення підрозділів Національної гвардії України	1317
<i>ДАНЧЕНКО Юлія</i>	
Ефективність викладання безпекових дисциплін в онлайн-форматі	1320
<i>ДЕМСЬКИЙ Валентин</i>	
Методи проведення професійного психологічного відбору у бойовий прикордонний підрозділ серед мобілізованих військовослужбовців у стислі терміни	1322
<i>ДИКИЙ Дмитро</i>	
Теоретичні аспекти психологічної готовності мобілізованих військовослужбовців у системі соціально-гуманітарного забезпечення	1324
<i>ДИЯК Вадим</i>	
Інноваційні підходи до викладання гуманітарних і соціальних навчальних дисциплін за допомогою штучного інтелекту	1326
<i>ДИЯК Вадим, РАТИЧ Андрій</i>	
Соціально-психологічні форми протидії інформаційному впливу в умовах війни	1330
<i>ДІДЕНКО Олександр, АНДРОЩУК Олена</i>	
Особливості формування технічної культури менеджерів стратегічного планування у військовій сфері.....	1332

ДОРОШИНА Лілія

Заходи публічного спілкування як метод формування ефективної взаємодії між громадськістю та Національною гвардією України 1335

ДУБНЮК Андрій, СОЛОМАХА Олег, СІТКОВ Олексій

Практична підготовка курсантів – погляд з викладацької.... 1337

ДУРАЧ Вадим, ПАНЧИШИН Андрій, ІСАКОВА Наталія

Розроблення концептуальних підходів до цифровізації освітнього процесу 1339

ЄРЬОМЕНКО Інна

Використання штучного інтелекту на заняттях у закладах вищої освіти..... 1341

ЄФІМОВ Геннадій, МУЗИКА Олександр, ЦИЦИК Михайло

Особливості військової (професійної) підготовки громадян до захисту держави в Україні 1343

ЗАБОЛОТНА Олена

Технологія “перевернутого навчання” у процесі підготовки здобувачів вищої освіти..... 1346

ЗАБОЛОТНИЙ Сергій

Освіта психолога в умовах війни: основні виклики 1348

ІЛЬЧЕНКО Олена, БОЖЕНКО Віктор

Елементи медіаграмотності в освітній парадигмі здобувачів вищої освіти в контексті академдоброчесних засад 1350

КАБАЧИНСЬКИЙ Микола

Історична освіта як основа стратегічного мислення 1352

КАНЧУГА Мар’ян, КУЗЬМЕНКО Руслан

Виклики та потреби у сучасному навчанні водіїв..... 1355

КАРПЕНКО Богдан, ФЕДОРОВ Олексій

Актуальні проблеми процесу перепідготовки авіаційного персоналу України на авіаційну техніку іноземного виробництва 1358

КАРШЕНЬ Андрій, СТАДНІЧУК Олена, ПРОЦЮК Роман,

КРОПИВНИЦЬКА Лілія

Система оцінювання курсантів як детермінанта освіти 1360

KASPERSKA-KISŁY Julita

Qualified trainings and professional courses
in border guard training centre..... 1363

КАЧАНОВ Валерій

Професійна військова освіта у військових навчальних закладах
країн НАТО та країн-партнерів 1370

KLESZCZEWSKA Beata

Experiences of the border guard training centre in adapting border
guard vocational training to changing circumstances 1373

КОЗИРСЬВ Роман, ГОДУНОВ Роман

Трансформація військової освіти:
прагнення та перспективи 1380

КОЛЬ Олександр, КОНОПЕЛЬСЬКИЙ Віктор

Сучасні загрози національній безпеці України,
що закріплюються у законопроектах та інших
нормативно-правових актах сьогодення..... 1383

КОЛОДКА Юлія, КОЛОДКА Андрій

Педагогічні та стратегічні аспекти застосування Сил безпеки
та оборони в умовах воєнного стану..... 1385

КОРЕНІВСЬКА Ілона

Упровадження професійної військової освіти у військових
навчальних закладах України в умовах війни 1389

КОРОЛЬКО Сергій

Застосування телекомунікаційних засобів навчання під час
проведення лабораторних занять в умовах війни 1391

КОРОСТИЛЬОВ Геннадій, БІЛОЗЬОРОВ Олексій

Обґрунтування змін у методології
викладання електротехніки 1392

КОРОСТИЛЬОВ Геннадій, ЦЕММА Олександр

Сучасні тенденції змін у логіці викладання навчальної
дисципліни “Електротехніка” у військових вишах 1394

КРАВЕЦЬ Тарас

Рейтингова оцінка науково-педагогічних працівників
як основа забезпечення якості військової освіти 1397

1794

Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів:
актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану:

<i>КРАВЕЦЬ Тарас, БАГАН Андрій</i> Упровадження тижневого рейтингу курсантів як засіб підвищення мотивації та якості навчання	1400
<i>КРАВЧУК Людмила, ШЕВЧУК Вікторія</i> Підготовка фахівців для сектору безпеки і оборони	1403
<i>КУПЧИШИНА Валентина, ДУРМАНОВА Анна</i> Посттравматичний стресовий розлад та його наслідки для особистості в умовах війни	1406
<i>КУПЧИШИНА Валентина, ЗАВОРОТНА Жасмін</i> Травмівна подія та її вплив на психічне здоров'я особистості в умовах війни	1409
<i>КУПЧИШИНА Валентина, ЛЯШОК Ольга</i> Розвиток психічного здоров'я особистості в умовах війни....	1412
<i>ЛЕВАДНИЙ Ігор, БОРОВИК Олег, МЕЙКО Олександр</i> Особливості опрацювання професійних стандартів офіцера Державної прикордонної служби України	1415
<i>ЛЕВИЦЬКА Людмила, ГОЛЯРДИК Наталія</i> Особистісна готовність майбутнього психолога до професійної діяльності.....	1419
<i>ЛЕВКО Мар'яна, ТОРСЬКА Марина</i> Рекомендації щодо форми проведення субтесту з говоріння за вимогами НАТО STANAG 6001	1422
<i>ЛЕМЕШКО Ольга</i> Використання програми ZOOM під час дистанційного навчання.....	1424
<i>ЛИСИЧКІНА Ірина</i> Можливості онлайн-навчання іноземних мов і військового перекладу у вищому військовому навчальному закладі	1426
<i>ЛИСИЧКІНА Ольга</i> Актуальні питання підготовки фахівців із лінгвістичного забезпечення для сектору безпеки і оборони України	1429
<i>ЛИЩИНСЬКА Христина, ГУЗИК Надія, СОКУЛЬСЬКА Наталія, СЕНИК Андрій</i> Моделювання психологічних факторів бою у процесі професійної підготовки військовослужбовців	1432

ЛУЦЕНКО Яна

Щодо трансформації системи військової освіти в Україні 1435

ЛУЦЬКИЙ Олександр

Особливості реалізації концепції трансформації системи військової освіти у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького 1437

МАЙКОВСЬКИЙ Дмитро

Особливості психологічної підготовки керівників до якісного виконання своїх професійних обов'язків в умовах виконання службово-бойових завдань 1441

МАКОГОНЧУК Наталія

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у військовій вищій освіті 1443

МАКОДЗЕБА Тетяна

Визначення емоційного інтелекту у контексті військового лідерства 1446

МАЛАНЧІЙ Микола

Механізм реалізації шляхів і способів удосконалення освітньої підготовки персоналу Державної прикордонної служби України 1448

МАРТИНЮК Іван, ПОГРЕБНЯК Тетяна, ШМАТОВ Євгеній, ЄМЕЛЬЯНОВ Олександр, БАБІЙЧУК Сергій

Використання програмних продуктів щодо створення інтерактивного контенту спеціальної інженерної техніки та їх застосування в освітньому процесі 1451

МАРТИШКО Андрій

Напрями удосконалення фізичної підготовки курсантів закладів вищої освіти Міністерства внутрішніх справ України в умовах воєнного стану 1454

МАРУЩАК Богдан

Комунікативна компетентність як елемент професійної підготовки офіцера-прикордонника 1456

МІРОШНІЧЕНКО Анатолій

Довіра як ключовий аспект сучасного розуміння лідерства.. 1459

1796

Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану:

<i>МІРОШНІЧЕНКО Валентина</i> STEM-технології в гуманітарній освіті	1461
<i>МІШЕНЮК Роман, БАСАРАБ Олександр</i> Окремі питання підготовки операторів БпЛА в Державній прикордонній службі України	1463
<i>МОНАСТИРЬОВА Лілія</i> Переваги змістовно-орієнтованого навчання в секторі безпеки і оборони	1465
<i>МОРОЗОВ Сергій</i> Морально-психологічна підготовка у структурі морально-психологічного забезпечення службової та бойової діяльності	1467
<i>МУЛ Сергій</i> Щодо проблеми прикордонної ідеології	1470
<i>МУХІНА Таміла, НОС Андрій, КОРЖОВ Андрій</i> Втілення методів андрагогіки у процес сучасної військової освіти	1473
<i>НАЙДЬОН Юліана</i> Актуальні питання розвитку науки за напрямом “Безпековий”	1475
<i>НАНІВСЬКИЙ Роман, ЖУКОВА Анна</i> Роль військового перекладу в забезпеченні безпекових спроможностей України: завдання та виклики в умовах воєнного стану	1478
<i>НЕВОДЧИКОВ Олег</i> Упровадження штабних процедур НАТО як фактор, який об’єднує зусилля складових сектору безпеки і оборони	1483
<i>ОБОРОНОВ Микола, КОРСУНОВ Сергій, ПОПАДЮК Роман</i> Удосконалення методики формування лідерських якостей у курсантів молодших курсів вищих військових навчальних закладів	1486
<i>ОРЕЛ Сергій, ДУРАЧ Вадим</i> Перспективні напрями підготовки фахівців з гуманітарного розмінювання	1489

ПАВЛЕНКО Олег

Методичні рекомендації щодо формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів підрозділів зв'язку Збройних Сил України у процесі професійної підготовки 1492

ПАЛАМАРЧУК Іван, ХАЛИМОН Сергій

Щодо доцільності впровадження професії “цифровий детектив” 1495

ПАНТЕЛЄВА Олена

Професійне спілкування іноземною мовою в умовах військової кризи 1497

ПАСІЧНИК Володимир, КЕРНИЦЬКИЙ Олександр

Шляхи удосконалення підготовки випускників вищих військових навчальних закладів до роботи з підлеглим особовим складом у сучасних умовах..... 1499

ПЕРЕГУДА Олександр, ЧЕРКЕС Олена,

ПІОНТКІВСЬКИЙ Петро

Цифрова трансформація у системі вищої військової освіти, виклики та інноваційні підходи..... 1502

ПІДЛУЖНА Ірина

Форми комунікативного контролю під час викладання іноземної мови..... 1505

ПОДИБАЙЛО Марія

До питання про особливості навчання військовослужбовців в умовах російсько-української війни..... 1507

ПОЛЮК Віктор

Упровадження стандартів НАТО в систему навчання та підготовки персоналу Державної прикордонної служби України 1510

ПОЧЕКАЛІН Ігор

Методичні аспекти підготовки викладача до проведення заняття 1512

ПРИХОДЬКО Ігор

Програма психологічного відновлення військовослужбовців після участі в бойових діях 1514

<i>ПСЬОЛ Сергій, СОБКО Вадим, СОБЧЕНКО Володимир</i> Методика використання ресурсів електронного освітнього середовища Electude під час підготовки фахівців інженерно-технічних підрозділів.....	1516
<i>ПСЬОЛ Сергій, ТЕНКАЧ Віталій</i> Онлайн-ресурс із опорною інформацією з навчальної дисципліни технічного спрямування.....	1519
<i>ПУРНАК Віктор</i> Проблематика мультимедійного забезпечення вогневої підготовки	1522
<i>РАЗУМЕЙКО Наталія, ТКАЧЕНКО Олександр, АНІЩЕНКО Вікторія</i> Домедична допомога в навчальних закладах: актуальність її викладання в умовах сьогодення.....	1524
<i>РЕВУЦЬКА Світлана</i> Діяльнісний підхід до формування колективної свідомості військовослужбовців	1526
<i>РЕЗНІК Олег</i> Щодо навчання застосування вогнепальної зброї в екстремальних умовах у вищому військовому навчальному закладі Державної прикордонної служби України	1528
<i>РЯБОВОЛ Лілія</i> Навчання міжнародного гуманітарного права в закладах освіти сектору оборони України	1531
<i>САМОЙЛЕНКО Олександр, КИРИЧЕНКО Вікторія</i> Проблематика освіти в секторі безпеки і оборони	1534
<i>САМСОНОВ Юрій, ЯРЕЩЕНКО Олег</i> Критерії, рівні сформованості готовності майбутніх інструкторів з вогневої підготовки до професійної діяльності.....	1537
<i>САМСОНОВА Ганна, ПОСУНЬКО Людмила</i> Результати перевірки ефективності педагогічних умов формування готовності майбутніх інструкторів з вогневої підготовки до професійної діяльності.....	1539

<i>СЕРДЮК Сергій, ЛУЦЬКИЙ Олександр, БОРОВИК Олег</i> Щодо актуальності опрацювання професійних стандартів офіцера Державної прикордонної служби України	1541
<i>СЕРХОВЕЦЬ Сергій</i> Окремі аспекти методичної підготовки майбутніх офіцерів кінологічних підрозділів	1545
<i>SERKHOVETS Serhii</i> Topical issues of the development of leadership qualities of officers of border units	1547
<i>SIDORENKO Iryna</i> ChatGPT as an auxiliary tool for teacher preparation for lessons	1549
<i>СІНЕНКО Дмитро, ОНИПЧЕНКО Павло, ВОВК Олексій</i> Визначення резервів уваги льотчика під час оцінювання навичок пілотування	1551
<i>СІНКЕВИЧ Сергій, ГАВРИЛЮК Віталій</i> Володіння навчальним матеріалом – запорука успіху науково-педагогічної діяльності викладача-початківця	1553
<i>СІТКАР Віктор, СІТКАР Степан</i> Соціально-психологічні аспекти подолання наслідків перебування в полоні	1556
<i>SKYBA Oksana</i> Using artificial intelligence to analyze speech errors in English language teaching: innovative approaches for the defence sector	1561
<i>СНІТЬКО Дмитро</i> Принципи демократичності та доброчесності в навчальному процесі	1564
<i>SOVHAR Hanna</i> Developing foreign language communicative competence by means of multimedia	1567
<i>SOVHAR Oksana</i> Using inreactive whiteboard in the process of foreign language acquisition	1570

<i>СОКОЛОВСЬКА Юлія, СЕВРУК Ірина, ЧУПРІНОВА Наталія</i> Формування громадянської ідентичності військовослужбовців у сучасній Україні	1573
<i>СОКУЛЬСЬКА Наталія, ГУЗИК Надія, ЛІЩИНСЬКА Христина, КМІН Віктор</i> Застосування англомовних аспектів в андрагогіці для курсантів вищих військових навчальних закладів	1576
<i>СОРОКАТИЙ Микола, БІЛАШ Оксана</i> Сучасна військова підготовка та інтеграція знань про новітнє озброєння.....	1579
<i>СПІЛЬНИК Тетяна</i> До питання важливості самостійної роботи під час навчання іноземної мови майбутніх фахівців сектору безпеки й оборони	1582
<i>СТЕЧИШИН Софія, НОВАЦЬКА Марта, ДЕМЧИШИН Віталій</i> Актуальні проблеми освіти та професійної підготовки фахівців у секторі безпеки і оборони	1584
<i>СТРАЖНИК Юлія, АДАМЧУК Юлія, МАКОВСЬКИЙ Артем</i> Розвиток творчих здібностей майбутнього офіцера в контексті реформування військової освіти	1586
<i>СУХАЦЬКА Ірина</i> Критичні компетентності майбутніх правоохоронців: домедична допомога у системі підготовки	1590
<i>СУШКО Андрій, ОЛІЙНИК Ігор, ПЕДЬКО Анатолій</i> Упровадження імерсивних технологій у систему підготовки льотного складу	1592
<i>СУШКОВ Олег, БУРЯК Світлана</i> Актуальні проблеми професійної підготовки на заняттях із заходів фізичного впливу для курсантів навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України під час воєнного стану.....	1595
<i>СЬОМА Богдан</i> Сучасні виклики в підготовці фахівців для сектору безпеки: як технологічний прогрес змінює навчальні програми?	1599

<i>ТЕЛЮКОВ Сергій, ГОРБАЧОВ Костянтин, КУЦЕНКО Володимир</i>	
Проблемні питання оприлюднення результатів наукових досліджень у галузі національної безпеки та шляхи їх вирішення.....	1601
<i>ТИТАРЕНКО Олексій</i>	
Хто буде відповідати за підготовку персоналу для військової (воєнної) поліції (у контексті законопроектів № 6569-д та № 11306)	1603
<i>ТОВМА Ігор</i>	
Психолого-педагогічні аспекти підготовки здобувачів вищих військових навчальних закладів в умовах сьогодення	1606
<i>TODOROVA Ksenia</i>	
Realization of national-patriotic education tasks within the ESP course	1608
<i>ТОРІЧНИЙ Вадим, ОЛИЦЬКИЙ Олександр</i>	
Сучасні проблеми підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників	1610
<i>ТОРІЧНИЙ Олександр</i>	
Формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників на основі методу оперативно-службових ситуацій.....	1612
<i>ТРАСКОВЕЦЬКА Лілія, ВАЛЬЧУК Ольга, ГАЩУК Ірина</i>	
Про формування лідерських якостей курсантів Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького у процесі вивчення теорії ймовірностей	1615
<i>ТРІФАНІНА Любов</i>	
Інтернаціоналізація як один із пріоритетних напрямів вищої освіти в Україні.....	1618
<i>ФЕДОРЧУК Анатолій, САВЧУК Руслан</i>	
Особливості підготовки бойових підрозділів прикордонного загону до виконання завдань у системі інтегрованої оборони України	1621

<i>ФІГУРА Олег, БОРОВИК Олег, БІЛЯВЕЦЬ Сергій</i>	
Актуальні проекти за напрямом підготовки персоналу в контексті опрацювання та реалізації стратегії розвитку у сфері охорони та захисту державного кордону України.....	1624
<i>FIHURA Oleh, KOVAL Bohdan, BOROVYK Oleh, BASARABA Iryna</i>	
On the relevance of finding ways to improve the efficiency of the state border guard service of Ukraine through the prism of developing its training system	1628
<i>ФТЕМОВ Юрій</i>	
STEM-підхід для виконання курсових робіт у військовій освіті	1631
<i>ФУРСЕНКО Олександр, УДОДОВА Ольга, ЧЕРНОВОЛ Наталія</i>	
Інтерактивні технології формування англomовного контенту математичних дисциплін Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба	1634
<i>ХАЧАТУРЯН Юлія, НЕДВИГА Олег</i>	
Довіра між керівниками та підлеглими: ключовий елемент моральної основи та бойової ефективності.....	1637
<i>ЧЕЧІЛЬ Юрій</i>	
Окремі питання державної атестації наукових установ сектору безпеки	1640
<i>ЧИЖ Олег, ПОЛІЩУК Тетяна, ГНАТЮК Олександр</i>	
Підготовка водіїв підрозділів охорони державного кордону до екстремальних умов водіння	1643
<i>ЧИСТЯКОВ Сергій</i>	
Керівництво та лідерство: сучасні підходи	1646
<i>ЧУДИК Андрій</i>	
Удосконалення методичної підготовки інструкторів з фізичної підготовки.....	1649
<i>ШУМОВЕЦЬКА Світлана</i>	
Професійний розвиток і професійне читання: досвід Академії берегової охорони США	1652

ЮЩУК Андрій, ЛОМОВ Артем

Підготовка кадрів для сектору безпеки та оборони
в умовах воєнного стану 1655

ЯКИМЧУК Анатолій

Окремі питання морально-психологічного забезпечення
підготовки офіцерів Державної прикордонної служби України
до ведення бою у складі Сил безпеки та оборони України 1658

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 1660

СЕКТОР БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ НА ЗАХИСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**III Міжнародна
науково-практична конференція**

21 листопада 2024 року

Коректори: Т. О. Маляр, О. В. Коломійчук, І. М. Бабина

Комп'ютерна верстка С. І. Мороз

Відповідальність за достовірність фактів та інших даних несуть автори

Здано до набору 13.11.2024. Підписано до друку 31.01.2025

Друк оперативний. Формат 60×84/16. Гарнітура SchoolBook

Ум. друк. арк. 104,86. Обл.-вид. арк. 108,24

Видавництво Національної академії

Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3010 від 22.10.2007